

D E
L V C E R N I S
ANTIQVORVM RECONDITIS

Libb. Sex:

IN QVIBVS EARVM RECENS INVENTARVM
adhuc ardentium obseruationes multæ primum afferuntur: Aliorum
opinionones omnes de ipsarum attributis dein expenduntur:

*EARVM CAUSÆ, PROPRIETATES, DIFFERENTIÆQUE SINGVLÆ DEINCEPS
ex re naturæ deteguntur: pluresque dubitationes et traditis emergentes demum elauuntur:*

*Explicatis diligenter oblatiis Quæstionibus De Ignis causis, origina, varietate, duratione,
motu, & extinctu: De Antiperitasti, Fumo, Cinere, Lentore, Mistis incombustibilibus,
Brutorum Funeribus, & alijs Naturæ Arcanis.*

*Declaratisque plurimis Antiquitatis ritibus Lychnos supra centum effigiantibus:
Cum Indicibus locupletissimis.*

A V T O R E
FORTVNIO LICETO GENVENSE
EX L. COM.

Phil. Medic. in Academia Patau. Theorico supremo.

EX BIBLIOTHEQUE S. J.
Les Fontaines
60 - CHANTILLY

VTINI, Ex Typographia Nicolai Schiratti. M DC LII.

ANNVENTIBVS SUPERIORIBVS.

Prostant Patauij, apud Franciscum Bolzettam.

Pergite LVCERNÆ docto splendescite cælo;
PALLADI nam soli vos decet esse sacras.

Fr. Antonius Inquis. Padue.

Die 29. Ianuarij 1648.

Opus de Lucernis Antiquorum reconditis Perillustis, ac Excellentiss. D. D. Fortunij Liceti alias excussum, fuit denuò pro noua Impressione per me visum, & approbatum cum additionibus, cum in ipso nihil contra Regulas impressionis videatur. Die supradict.
Ita est Ego Fr. Antonius Vercelli de Lendenaria Inquis. Generalis Padua.

Nos Fr. Iulius Missinus Vrbenetanus Ordinis S. Francisci Min. Conuentual. Artium, & Sacra Theologia Doctör contra hæreticam prauitatem in Ciuitatibus, & Diœcesibus Aquileia, & Concordia Inquisitor Generalis à S. Sede Apostolica specialiter delegatus, libenter annuimus, ut Typis demandetur Opus in quatuor distinctum libros, inscriptum de Lucernis Antiquorum, alias excussum Venetijs Apud Euangelistam Deuchinum 1621. sed nunc præter varias additiones in ipso insertas auctum vsque ad numerum Librorum Sex à Perillust. & Excellentiss. D. D. Fortunio Liceto elaboratum, cum nihil in eo reperiatur sit vel contra Fidem, vel contra bonos mores. In quor. fid.

Datum Vrini apud Aedes Sanctiss. Inquisitionis infra septa Monasterij S. Francisci Interioris, Die 15. Aprilis 1650.

Fr. Iulius Missinus Inquisitor manu propria.

NOI REFORMATORI DEL STVDIO DI PADOVA

Hauendo veduto per fede del R. P. Inquisitor di Padoua, che nel libro intitolato de Lucernis Antiquorum Fortunij Liceti, non si contiene cosa alcuna contro la S. Fede Cattolica, e parimente pe. attestato del Segretario nostro niente contro Prencipi, e buoni costumi. Concedemo licençe che sia stampato, douendosi osservare le leggi in questa materia, e presentarne due copie pe. le librerie publiche di Venetia, e di Padoua. In quor. fid.
Dat. li 18. Februarj 1647.

§ Pietro Foscarini Cauallier, Reformator.

§ Angelo Contarini Cauallier, Procurator, Reformator.

Aluise Querini Secretario.

Laurentij Nerij Emporiensis, olim Patau. Logici Prim.
Anagramma Candidum.

FORTVNIVS LICETVS.
VT OS FVIT LVCERNIS.

Cl. Berigara Molinensis, in Patau. Lyceo Phil. Primi-paris.

Si Deus atiquis daret os vocale Lucernis,
Vt veterum possent tot monumenta loqui:
Eloquerentur idem, docto quod ab ore Liceti
Æterno ignum tempore prodit opus.
Huic illæ dnt lumen, VT OS FVIT ipse LVCERNIS,
Fallimur extinctis lumen & ora dedit.

AD

AD LECTOREM.

Vicumque symbolicis in iconibus Lucernarum addita praeiorum sensa declarare student, ex officio (mi Lector) uni veritate litare, moresque veteres ad vivum exprimere, fidoque calamo semper afferre debent; susque deque habentes, si pravi, sique boni mores illi fuerint, quos explicant; dummodo pravorum poenas, & castigationes referant, ad commendationem, & ad exemplum, ne veteres improbitates noceant praesentibus Lectoribus: quin etiam ne Zoilorum invidia scriptores culpet, quod nesciverint explicare, tractareque decenter antiquorum lusus etiam turpitudine famosos. Nam & Matrona pudica suorum infantium collo pectorique turpicula suspendere consueverunt, ad auertendam invidiam, quae passim oculis emissitij tenella puellorum corpora fascinare gestunt importune. Quamobrem inter quamplurimas Antiquorum Lucernas, si duae vel tres obsceniores ad explicandum propositae non pertraxerint ad afferendum licentiores tum Catulli versiculos, tum etiam Aristophanis de Iusto & Iniusto praeas altercationes, veniam dare debent aures pudicae; magisque poenam flagitiorum a nobis commemoratam intueri, quam per ipsa flagitia mentem volutire; finemque bonum nostri consilij aequi bonique consulere; nam cum quidem esse decet ac pium, bonum poetam, versiculos non necesse est. Et Casalius ipse sacerdos, vir pietate clarus, & moribus integerimis, in opere suo de veteribus Aegyptiorum Ritibus, Lucernam mutini delineavit, quam aream in suo Museo se conservare testatur. Hac te nescire nolui, candide Lector, ne offendaris duplici vel triplici pudibunda Lucerna inter centum ac plures innoxias explicata. Quique nolui tibi ob oculos ponere quasdam alias obscenissimas, istas minus turpes, velut umbras ad instar artificiosi Pictoris, lucidioribus addidi, quo magis tibi probentur, & pulchriores appareant. Vale feliciter.

INDEX

INDEX

LIBRORVM, ET CAPITVM

In hoc volumine contentorum.

Præfatio totius operis, in qua propositi vtilitas, & scribendi occasio,
tractationisque methodus explicatur. col. 3.

LIBER PRIMVS.

*De Reconditis Antiquorum Lucernis, in quo ex varijs Autoribus plures
huiusmodi luminum obseruationes afferuntur.*

<p>Flammas admirabiles passim obseruari solitas, concedere spectatis veterum lucernis. cap. j. col. 9</p> <p>De lucerna Tulliolæ Marci Tullij Ciceronis filiz. cap. ij. 8</p> <p>De Lucerna Luciz Cæsæ ex Iacobonio. cap. iij. 9</p> <p>Aurea lucerna Mineruz Athenis annum integrum ardente. cap. iv. 10</p> <p>De lucerna Iouis Ammonis. cap. v. 12</p> <p>De lucerna in Phano Veneris inextinguibili. cap. vj. 13</p> <p>De lucerna Edessæ, siue Antiochena. cap. vij. 14</p> <p>De lucernis Ferentillis in agro Viterbiensi cap. viij. 14</p> <p>De lucerna Olibij Atestina in agro Patavino reperta. cap. ix. 15</p> <p>De lucerna Nesidea in agro Neapolitano inuenta. cap. x. 17</p> <p>De lucerna Pallantis. cap. xj. 17</p> <p>De lucerna Hectoris. cap. xij. 20</p> <p>De lucerna multiplici Micerini Regis Egypti. cap. xij. 20</p> <p>De lucerna Viues. cap. xiv. 23</p> <p>De lucerna Romana. cap. xv. 23</p> <p>De lucerna Pisana. cap. xvj. 25</p> <p>De Britannicæ Mineruz perpetuis ignibus. cap. xvij. 26</p> <p>De lucernis Bononiensibus. cap. xvij. 27</p> <p>De lucerna Pionis. cap. xix. 28</p> <p>De flamma inextincta Pyrethiorum. cap. xx. 29</p> <p>De lucerna Salernitana. cap. xxj. 30</p> <p>De lucerna Demosthenis. cap. xxij. 30</p> <p>De lucernis Tritenhemij. cap. xxi j. 31</p> <p>De lucerna Terentina. cap. xxiv. 31</p>	<p>De lucerna Foxij. cap. xxv. 33</p> <p>De lucernis Vulcani. cap. xxvj. 34</p> <p>De lucerna Merlini Magi. cap. xxvij. col. 35</p> <p>De lucerna Prytanei sempiternam flammam continente. cap. xxvij. 37</p> <p>De lucerna Delphica sempiternum ignem habente. cap. xxix. 37</p> <p>De igne Vestalium Virginum æterno. cap. xxx. 38</p> <p>De lychno lucis inextinctæ in Vrbe Munichia. cap. xxxj. 42</p> <p>De alijs plerisque lucernis ab antiquo sine noui formitis adiectione ardentibus illustrium scriptorum varia testimonia. cap. xxxij. 43</p> <p>Ex ante habitis constare admirabilium lucernarum existentiam. cap. xxxij. col. 45</p>
---	---

LIBER SECVNDVS,

*In quo aliorum opiniones de propositi
natura diligenter expenduntur.*

Præfatio attexens dicta dicendis.
col. 47

Recensentur variæ sapientum opiniones de natura lychni diutissime ardentis, a veteribus reconditi, mox examinandæ. cap. j. 47

Prima opinio Bonamici, statuentis in recludendis antiquorum tumulis affuisse spectatoribus aliquid pellucidum

* * * eo-

Index Capitum.

- eorum quæ in tenebris effulgent, interdiu minime splendentia. cap. ij. 50
- Expenditur opinio proposita, ostendendo lucernas vere ardentes in referendis antiquorum tumulis inuentas fuisse. cap. iij. 52
- Soluuntur argumenta proscissæ opinionis, & primum a pellucido corpore in tenebris effulgente depromptum. cap. iv. 53
- Aeris perspiratum, ac præsertim evidentem, necessarium non esse ad quamlibet flammam sustinendam, conseruandamque: vbi de triplici materia flammæ: deque triplici suffocatione flammæ a fumo. cap. v. 56
- Flammam in rerum natura comperiri, arteque posse comparari, quæ nec ventorum flatu, nec imbrium humoribus extinguatur: non aduersante ratione, repugnante nec experimento. cap. vj. 58
- Ex Hebræorum igne sacro minime conuinci, antiquos latuisse artem parandæ lucernæ, ad multos annos ardentis absque noui fomitis adiectione. cap. vij. 60
- Ex fomite ignis Vestalium Virginum, apud Romanos, & nuptiarum apud Persas, haudquaquam colligi præcos non habuisse lucernas diu sine adiectione liquoris exardētes. cap. viij. 62
- Secunda opinio, ex Diuo Augustino statuens, huiusmodi lucernas ardentes diutissime conseruari vi Cacodæmonum. cap. ix. 64
- Examinatur allata sententia, demonstrando recens inuentarum lucernarum ab antiquo ardentium plurimas tamdiu non arsisse vi Cacodæmonum. cap. x. 65
- Tolluntur argumenta obiecta, & primo desumptum ab autoritate Diui Augustini. cap. xj. 67
- De consilio Maximi Olybij in sua lucerna Plutoni consecranda; & recondenda: vnde soluitur altera ratio superioris opinionis. cap. xij. 68
- Ex inscriptione sepulchrorum Dijs Manibus non haberi lucernas intus ab antiquo ardentes a Dæmone conseruari. cap. xij. 73
- Plures esse substantias nostrates, quas ardens ignis non absumat. cap. xiv. 74
- Tertia Maoli, & aliorum opinio, putantium lucernas istas miraculo a Diuina virtute, supra Naturæ vires operante, patrato tamdiu durare. cap. xv. 76
- Proposita sententia proscinditur, ostendendo reconditas veterum lucernas tamdiu non arsisse miraculo, a summo Deo in ijs effecto. cap. xvj. 77
- Respondetur argumentis euerse opinionis, ostendendo lucernam Edeßæ naturaliter potuisse tamdiu ardere; ac patefaciendo, qui sit ignis aquam, & ventum eludens; & qua ratione physica id efficere valeat. cap. xvij. 78
- Opinio quarta Iacobi Gutherij, & aliorum, asserentium in lucernis veterum fuisse pulueres, aut liquores, qui ab ære ingrediente, dum aperirentur sepulchra, flammam tum primum conciperent: non autem in ijs ignem antea semper extitisse. cap. xvij. 81
- Proposita opinio expenditur, demonstrando lucernas in sepulchris antiquorum positas fuisse olim etiam ardentes, non in sola monumenti detectione, apertioneque, ab externo ære accendendas: explicando etiam quot, & quæ sint causæ ignem & flammam procreare valentes. cap. xix. 84
- Soluuntur argumenta superioris opinionis, & primum ostendendo, etsi ab aqua valeat quid inflammari per antiperistasis appellatam, nil tamen vlla ratione ab ære accendi posse: vbi antiperistasis natura explicatur, & ratio qua ignem procreet. cap. xx. 86
- Combustibilia, quæ a Solis radijs accenduntur, ab ære non inflammari, sed ab igne: vbi de radiorum essentia, & de modo, quo ignem producant. cap. xxj. 90
- Vnde ortum habuerit spectaculum flammæ de sepulchro recens aperto mirabiliter exeuntis. cap. xxij. 92
- Pisani spectacula, de igne profliente ex vetriculo cadaueris inter manus Anatomici, explicatio. cap. xxij. 93
- Vasa Chymica diu procul ab igne seruata, qua ratione, dum tandem aperiuntur, flammæ euomant, si non accenduntur ab ære. cap. xxiv. 96
- Diluitur argumentum deductum a lapidibus, qui salua illiti, aquave, aut liquore quouis alio aspersi flammæ concipiunt: & ars eorum lapidum constituendi explicatur. cap. xxv. 98
- Pul.

Index Capitum.

- Pulvis in extinctis quibusdam lucernis antiquorum residuus, quam naturam habuerit. cap. xxvj. 101**
- Quinta opinio Portæ Neapolitani, statuentis propositarum lucernarum ignem Naturam tamdiu custodiuisse ob metum vacui. cap. xxvij. 102**
- Expenditur allata sententia, ostendendo non omnes, immo nullas lucernas veterum ardentes conseruatas diutissime fuisse ob metum vacui; & non habuisse liquorem tenuis substantiæ, nec vllius euaporationis. cap. xxviii. 103**
- Diluuntur argumenta Portæ, ostendendo tum ardentes ab antiquo tempore lucernas non omnes locum aeri externo inuium habuisse: tum flammam in tali loco clausam, si momento, aut breui tempore maneat, diutissime, aut perpetuo non duraturam: tum aeris ingressum ad inanem locum replendum non requiri. caput xxix. 105**
- Opinio sexta eiusdem Portæ, Ruscelijque, decernentium lucernas antiquorum perpetuo ardentes conseruari, quia fumus illarum, circulatione perpetua vertitur in humorem iterum aptum inflammari. cap. xxx. 107**
- Excutitur allata sententia, ostendendo non dari perpetuam, neque diuturnam circulationem fumi, & olei in vase vndique clauso: & non posse fumum iterum in oleum mutari, quod flammam denuo rutilam concipere sit aptum: & speciatim hanc fumi & olei circulationem in phiala vitrea lucernæ Nesideæ factam non fuisse. cap. xxxj. 110**
- Soluuntur argumenta propositæ opinionis, declarando primum, in quod vertatur fumus ex ardente lucerna sublatus: & perennem fumi & olei circulationem labefactando. caput xxxij. 113**
- De fumi ardore, ac flamma secundum argumentum enodatur, explicata duplici specie fumi. cap. xxxiij. 116**
- Circulationem olei, & fumi fieri non posse in lucernis, vt sit humioris, & vaporis circulatio in Chymicis. caput xxxiv. 117**
- Circulum naturæ in pluuia non arguere circulum fomitis, & fumi lucernarum ab antiquo ardentium. caput xxxv. 119**
- Picitæ cum alimento circularis immutatio, a Magno Alberto inuecta, & aquæ cum vapore in olla, huic sententiæ non fauere ostenditur. caput xxxvj. 121**
- Circularis mutatio sexus, & naturæ Hyænarum, & Leporum explicatur. cap. xxxvij. 122**
- Septima opinio vulgaris, a Citesio, & Lazio maxime probata, constituit in his lucernis fuisse ellychnium ex Amianto, & oleum ex eodem lapide, aut metallicis, & potissimum ex auro per chymiameductum. caput xxxviii. 125**
- Expenditur allata sententia, & ostenditur in veterum lucernis non fuisse ellychnium ex Asbesto, aut Amianto; nec oleum ex iisdem lapidibus, aut metallicis vlliseductum. caput xxxix. 127**
- Soluuntur argumenta proscissam opinionem communientia, explicando primum naturam flammæ telas asbestinas non consumentis. cap. xl. 129**
- Lucernis ab antiquo ardentibus non extitisse liquorem ex auri metallo, aut alio vllloeductum: vnde tollitur altera ratio. cap. xli. 130**
- Liquorem in lucernis ex metallo aliquoeductum, non tamdiu flammam conseruasse ob summam suæ substantiæ crassitiem. cap. xlii. 132**
- Lazij ratio diluitur, ostendendo perpetuum ignem in metallico ellychnio, & humido pingui exardentem, non fuisse ab aere per occultos canales ingrediente conseruatum. cap. xliij. 133**
- Tritenhemij, & Libauij lucernas proscriptam opinionem satis non commu- nire. cap. xliiij. 133**
- Octaua ex Libauio ducta opinio, constituens in reconditis antiquorum lucernis fuisse pulueres Gagatis, in quos destillans iugiter aquæ gutta perennem flammulam excitaret, conseruaretque. cap. xlv. 137**
- Expenditur allata opinio, pro bando non in omnibus lucernis ab antiquo ardentibus extitisse Gagatis ramenta: non in ea decidisse vbiq; stillas aquæ: non posse continuam eorundem ir- rorationem ad plures annos ignem.**

Index Capitum.

- conseruare: patefacta ratione, qua ex eo lapide aqua flammam excutiat; & calx extincta, denuo inflammarinequeat nouæ aquæ affusione. cap. xlvj. 137
- Diluitur argumentum desumptum a ramentis & pulueribus inuentis intra lucernas antiquorum. cap. xlvij. 139
- Nona Plutarchi sententia, dicentis ignem lucernarum diutissime durauisse, illo aeris ambientis constitutione vel frigida & humida, vel vicissim calida & sicca impedito ne cito possit fomitem consumere. cap. xlvij. col. 140
- Examinatur allata sententia, demonstrando lucernas non posse ab ambientis vlla constitutione diutissime ardentes conseruari. cap. xlix. 141
- Diluuntur allatæ rationes, ostendendo qua ratione ignis ardens in aere tum impense frigido, tum etiam calidissimo, vires habeat languidiores. cap. l. col. 145
- Opinio decima, quam aliquando habuit Autor, existimans ardentes ab antiquo lucernas, tam diu flammam conseruasse, ne daretur corporum penetratio. cap. l. j. 148
- Expenditur allata sententia, ostendendo metum penetrationis non esse causam diuturnæ durationis ignium ardentium in reconditis antiquorum lucernis. cap. l. ij. 149
- Soluuntur adductæ rationes, ostendendo quomodo, & cur ignis oclusus extingui debeat, si fumigauerit, a fumo suffocatus. cap. l. iij. 150
- Iulius Iacobonius finem, cuius gratia veteres in sepulchris lucernas accenderent iugiter ardentes, ait esse tum immortalis animæ symbolum: tum grati animi signum erga Deos Manes appellatos. cap. l. iij. 151
- Conuellitur allata sententia, ostendendo quæ sit natura signi, seu symboli: & quid ex veterum opinione Dij Manes in monumentis efficerent. cap. l. v. col. 152
- Sebastiano Foxio finis, ob quem præci lucernas in monumentis accendebant, fuit, vt significarent animas immortales immorari cum cadaueribus in sepulchris. cap. l. v. j. 153
- Reprobatur ista opinio, demonstrando Ægyptios censuisse brutis etiam animas immortales inesse: animasque de vno in alterum corpus transmigrare; non autem humanas cum cadaueribus in tumulo semper immorari: veteresque brutis & sepulturam dedisse mortuis, & epitaphia posuisse: & Empedoclem male pisces igneos esse constituisse. cap. l. vij. col. 153
- Alij ex acutissimo Scaligero decernunt, antiquos in tumulis ardentes lucernas habere voluisse, ne suo cadaueri quidquam contingeret incommodi. cap. l. vij. 172
- Proscinditur hæc opinio, demonstrando præcos in sepulchris non posuisse lucernas, vt inde cadauera commodi aliquid haberent. cap. l. ix. 173
- Bencius voluit, olim recondi consueuisse lucernas ardentes prope cadauera in honorem sepulchri. cap. l. x. 174
- Conuellitur opinio proposita. cap. l. xj. col. 174
-
- ### LIBER TERTIVS,
- In quo ex Autoris propria sententia disquiritur de natura, causis, & proprietatibus huius admirandi luminis.*
- Præfatio attexens dictis dicenda.* col. 175
- A**ntiquos lucernas ardentes passim recondere consueuisse, potissimum in sepulchris. cap. j. 175
- Frequentes fuisse lucernas a veteribus reconditas. cap. ij. 178
- Quid antiquorum plurimi, loco lucernæ semper ardentis, in tumulis ponere consueuerint. cap. iij. 179
- Quot, quibusque in locis antiqui lucernas diutissime ardentes collocarent. cap. iij. 181
- Cur extra sepulturas antiqui locarent ardentes diutissime lucernas. cap. v. col. 183
- Finis politicus, cuius gratia veteres in mortuorum conditorijs ardentes lucernas ponerent, fuit signum nobilitatis. cap. vj. 185
- Fi-

Index Capitum.

- Finis physicus, ob quem in vetustis conditorijs ardentis lucernæ olim conderentur, latius explicatur fuisse, ne anima defuncti, cum cadauere priscis manere putata, diu misere iaceret in tenebris. cap. vii. 185**
- Quotuplex, quæque fuerit materia lucernarum ab antiquis reconditarum. cap. viii. 190**
- De magnitudine lucernarum ab antiquo tempore ardentium. cap. ix. 193**
- Lucernarum ab antiquo reconditarum figuram variam fuisse. cap. x. 193**
- De lucernarum antiquarum simulachris, varijs imaginibus, & inscriptionibus. cap. xi. 194**
- Quot, quæque fuerint lucernarum olim reconditarum genera quoad naturam flammæ, seu de differentijs earum in conseruanda flamma. cap. xij. col. 216**
- Lucernæ in priscorum tumulis extinctæ cuius naturæ fuerint: vnde septem causæ afferuntur, quæ varia ratione ardentem ignem extinguere possunt. cap. xij. 216**
- De duplici causa, naturæ gemina veterum lucernarum, quæ fumantes adhuc nostra ætate inuentæ fuerunt. cap. xiv. 221**
- Explicatur triplex natura lucernarum ardentium, quæ in aperiendis antiquorum tumulis viso externo acie statim extinctæ fuerunt. cap. xv. col. 222**
- Enucleatur triplex alia causa lucernarum, quæ ardentis e tumulis vetustissimis educæ, ad aliquot horas flammulam conseruarunt, postea sponte extinctæ sunt. cap. xvj. 223**
- Detegitur duplex natura lucernarum, quæ post reclusum antiquissimum sepulchrum flammam retinuerunt, flatibus, & aquis inextinguibilem. cap. xvij. 224**
- In lucernis humorem contentum non inferuire igni, seu flammæ tanquam pabulum. cap. xviii. 225**
- Humorem in lucernis, & omnino in missis non esse calori, aut igni necessarium nec tanquam pabulum, nec tanquam subiectum eos sustentans: exercitatio cum viro eximio. cap. xix. 229**
- Liquorem contentum in lucernis, hunc usum habere, vt sit frænum, deorsum retrahens ignem, ascendere cupientem, compesque flammam in ellychnio retinens, alioqui sponte sursum euolaturam. cap. xx. 234**
- Quæ, & quotuplex sit proportio, siue habitudo humoris ad ignem in ardentibus lucernis. cap. xxj. 237**
- Humorem in lucernis, quæ per multa secula durauerunt ardentis, non habuisse vires supra virtutem ignis, ita vt flammam suffocare, ac sensim extinguere potuerit. cap. xxij. 238**
- In lucernis, ad plures annorum decades ardentibus, flammam non vbique habuisse vires supra humidum, illudque iugiter non absumpsisse. cap. xxiiij. col. 239**
- Liquorem in lucernis, multos annos ardentibus, vires habere potuisse omnino equales viribus ignis, nec ab igne illum consumptum iugiter fuisse. cap. xxiv. 240**
- Secunda causa diuturni ardoris in combustibili fumigantis lucernæ explicatur. cap. xxv. 241**
- Præter æqualitatem, & propositam nuperime proportionem virium liquoris, & ignis, quid in lucernis requiratur insuper ad longissimam luminis, flammæque durationem. cap. xxvj. 243**
- Coniecturæ ad fabricam lucernarum diuturno tempore ardentium: & primum de combustibili ellychnio. cap. xxvij. 243**
- Communis natura liquoris, æqualitatem virium, aut proportionem cum igne ad flammæ diuturnissimam durationem habentis, indagatur. cap. xxviii. col. 250**
- Aperiuntur causæ lucernarum flatu, & aquis inextinguibilem. cap. xxix. 254**

LIBER QVARTVS,

In quo problemata, quæ sita, & difficilia quæque circa determinationes superius habitas contingentes dissoluuntur.

Prefatio attexens dictis dicenda. 257

M Arcum Curtium Romæ in flammium omam caueam se præcipitasse.

Index Capitum.

- se, non in pretium libidinis, sed ob Patriæ incolumitatem. cap. j. 257
- Ex hominum, brutorumque corpore flammæ profligare posse. cap. ij. 259
- Quæ sit causa physica ignis, qui ex humano, ac ferino corpore viuent, quandoque prodire visus est. cap. iij. col. 264
- Coelij, Volaterrani, & Alexandri sententia de veritate lucernæ Tulliolar: ac de conditura cadauerum antiquorum, expenditur. cap. iv. 267
- Cadauera quædam ob vetustatem in sepulchris resolui tandem in pulueres, pristinam figuram hominis in se retinentes. cap. v. 271
- Cadauera qua ratione integra permanere valeant ultra mille annos. cap. vi. 273
- Ratio, quare igniculus, exilisque splendor in maiori lumine conspici nequeat. cap. vij. 276
- Adamas lapillus, qui ferri, & ignis vim superet; quique vicissim emolliatur, & solvatur igne, ac hircino, leoninoque sanguine, ac malleo conteratur. cap. viij. 284
- Venti qua ratione silvas incendere possint. cap. ix. 287
- Qua ratione ignescentis aeris substantia diuidi, & atteri possit a radijs Solaribus reflexis, qui accidentia sunt. cap. x. 289
- Cucurbitulæ medicæ carni affixæ flammæ, ut physice ab aere, fumo, & alijs de causis etiam extinguatur. cap. xj. col. 291
- An aer terræ substantiam magis penetret, quam aqua. cap. xij. 294
- Quid Plinio sit, morbum esse aliquem per sapientiam mori. cap. xij. 295
- Cur & qua ratione idem flatus flammam ardentem extinguat, & intermorientem, seu etiam extinctam excitet: locusque Homeri explicatur. cap. xiv. 299
- Subterraneos specus generare, halareque assidue ventum; aurasque per domorum tubos manufactos duci quo volumus: & de Spelæa Custodiæ. cap. xv. 304
- Flammam, ignemque non esse alieno termino facile terminabilem, atque adeo nec siccitatis expertem. cap. xvj. 305
- Ignis ut duæ tantum sint corruptiones, extinctio, & marcor; utque plures. cap. xvij. 312
- Cur funes grauissimum pondus trahentes, aut sustinentes, nimium distentæ incalescant; & sæpenumero ignitæ accendantur, nisi aqua subinde madescant. cap. xvij. 315
- Aer attritione ut in ignem transmutari valeat, eumque ab vniuoco agente genitum: & ut agens omne actu esse debeat. cap. xix. 317
- Igni nostri, & flammæ non esse necessarium humorem in aliena materia, ut alimentum. cap. xx. 318
- Ignis elementum ut quiescat supra aerem, & ibi simul a cælo in orbem cieatur motu, non supernaturali; nec medio inter naturalem & violentum: nec naturali: sed mere violento, ac præter naturam. cap. xxj. 322
- Id inflammari posse, quod non est vaporabile: flammæque ut sit fumus ardens, & spiritus sicci ardens. cap. xxij. col. 332
- Cur antiquorum nonnullis monumentis forinsecus flammulas insculperent: & ad sinistram intransibibus prope ostiarij cellam Canem ingentem catenatum in pariete domus pictum haberent: & mensarios Canes magnos, & ianitores, & sepulchrales alerent. cap. xxij. 335
- Lentorem cuique corpori viscido inesse ab humiditate: omneque humidum esse lentoris particeps. cap. xxiv. 340
- Finem, cuius gratia flammæ subditum sibi humorem depascitur, non esse nouæ flammæ generationem: & de flammæ nostri ascensu usque ad concuum Lunæ: deque illius extinctione in aere. cap. xxv. 344
- Vnde ignis, & aliorum quoduis elementorum, quo in motu suo naturali magis ad proprium locum accedit, eo perfectionem maiorem, roburque validius acquirat, & velocius moueatur. cap. xxvj. 351
- Humorem detinendo violente flammam hic apud nos in lucerna, non ideo habere vim supra robur ignis. Qualitatesque tum primæ, tum secundæ humoris, & ignis ad inuicem comparantur in actione mutua. cap. xxvij. 364

Æqua-

Index Capitum.

- Æqualitatem virium flammæ a humo-**
ris in lucernis, causam non perpetuæ,
sed solum diutissimæ durationis igni-
culorum esse comprobatur: & vnde
tandem intereant explicatur: pate-
faciendo causam corruptibilitatis om-
nium nostratum, & mortis naturalis
animantium. cap. xxviiij. 366
- Æqualitatem virium ignis, & humoris in**
lucernis tum reipsa inueniri, tum dif-
ficili negotio posse constitui: tum
causam non esse varietatis naturæ lu-
cernarum: eam tamen non demoliri.
cap. xxix. 377
- Partes combustibilium terreas non in**
solum cinerem, sed etiam in fumum
abire: combustionemque non esse
missi resolutionem in elementa.
cap. xxx. 380
- Calor Solis ex terra, & aqua quot, &**
quales halitus eliciat. cap. xxxj. 383
- Vt multa lumina simul in eodem aere**
non vere sint vnquam: nec accidentia
plura eiusdem speciei simul in eodem
subiecto esse valeant: Exercitatio
cum Zimara. cap. xxxij. 384
- Vapor aqueus, & aqua vt sit humidior**
aere: & ignis vt sit summe siccus.
cap. xxxiiij. 389
- Ignem purum sub Luna esse supra om-**
nem regionem aeris: Exercitatio
cum Cardano. cap. xxxiv. 392
- Glaciem esse aquam frigore condensatam,**
non rarefactam: & cur illa su-
pernatet aquis fluentibus: Exercita-
tio cum Galileo viro clarissimo. ca-
put xxxv. 405
- Glaciem esse aquam condensatam a fri-**
gore non proprio, nec terræ, sed æ-
ris: Exercitatio cum Vallesio, Buc-
caferrea, & Plutarcho. cap. xxxvj.
col. 411
- Macrobius nobis non refragari, dum**
ponit ignem Vestæ Romæ quotannis
consueuisse renouari. Duplicemque
ignem sacrum Vestalem extitisse.
cap. xxxvij. 414
- Cur in extinctu lucernæ fumus ex el-**
lychnio & vberior, & densior halare
soleat. cap. xxxviii. 417
- Frigus vt adurere dicatur; quum vere**
quidquam comburere nequeat. ca-
put xxxix. 419
- Aquam solam non posse in flammam**
vlla ratione commutari. Vbi de ir-
roratione ferri candentis a fabro fer-
rario. cap. xl. 421
- Epicteti lucernam ex earum numero**
non fuisse, quæ diu sine liquoris adie-
ctu ardebant. cap. xlij. 422
- Africanorum ignem perpetuum non**
fuisse lucernam sine fomitis adiectio-
ne iugiter ardentem. cap. xlij. 425
- Pisces non ideo in aquis viuere, quia**
ignei sint a prædominio, vt contra
Empedoclem demonstrat Aristote-
les, Theophrastus, & rei natura.
cap. xliij. 427
- Edessa, quæ Antiochia nuncuparetur:**
quæve Antiochia ab Edessa distin-
gueretur. cap. xliij. 432
- Prytanei perpetuus ignis quotuplex;**
quique fuerit. cap. xlv. 434
- Brutorum sepulturas non solum a Poe-**
tis fabulosis, sed etiam a veridicis
Historicis olim celebratas fuisse.
cap. xlvj. 435
- Brutorum speciem integram, esse natu-**
ræ hermaphroditæ in vtroque se-
xu prolificam, & speciatim Lepores,
& Ichneumones. cap. xlvij. 440
- Qui liquores absque igne vim habeant**
adurendi physice, & qui non nisi su-
pra naturæ vires eleuati hoc præstare
valeant. cap. xlvij. 441
- Quid nos hætenus in proposito argu-**
mento de Reconditis Antiquorum
Lucernis præstiterimus. cap. xlix.
col. 443

LIBER QUINTVS,

*In quo difficultatibus Aresianis,
& plurimis, & ingeniosis, dura-
tionem diuturnam Lucernarum
Antiquarum infirmare satagen-
tibus, occurritur.*

Præfatio attexens dictis dicenda.
col. 445

Q Vid de nostra sententia superius
explicata circa durationem phy-
sicam luminis Antiquarum Lucer-
narum senserit Clariss. Aresius,
proponitur, & expenditur. cap. j.
col. 445
Tol-

Index Capitum.

Tolluntur Aresianæ responsiones ad argumenta negantia nutritionem igni. cap. ij.	460	De lucerna Mineruæ Galuania , pulcherrimas historias veteres indicante. cap. xij.	666
Responderetur Aresianis obiectiombus contra nostram sententiam allatis. cap. iij.	497	Responsio Liceti de figura, & Sphingibus in lucerna Mineruæ. cap. xiv. col.	667
De reali existentia lucernarum diu sine liquoris adiectu splendentium, speciatimque repertarum in sepulchro Pallantis, atque Tulliolæ, Cl. Aresij dubitationes eluuntur. cap. iv.	523	De Mineruæ sacerdotibus impuberibus in lucerna. cap. xv.	671
Examinatur propria sententia Aresij, de causa naturali, quæ posset afferri, si darentur ardentes lucernæ diutissime: & de cucurbitularum igne. cap. v.	548	Explicatio prima aræ candelabri, in qua Ara cum igne sine victima. cap. xvj.	675
		Satyri quid in Candelabro, & de illorum multiplici natura. cap. xvij.	677
		De Iudicio probationis Antiquorum vario per ignem. cap. xvij.	695
		De Iudicijs antiquæ probationis per aquam. cap. xix.	697
		Explicatio tertiæ Aræ, continentis sacrificium cum victima: vbi de varijs Antiquorum sacrificijs. cap. xx.	713
		Explicatio lucernæ sub figura pedis, in manubrio referentis pugnam lacertæ cum vipera. cap. xxj.	720
		De Querni baculi mystico sensu in lucerna. cap. xxij.	730
		De lucerna vetustissima Deæ Syre. cap. xxij.	734
		De lucerna Vulcani Viutimila. cap. xxiv.	738
		Responsio Liceti de lucerna Vulcani. cap. xxv.	743
		De lucerna Liberi Patris Aegoboli. cap. xxvj.	752
		Responsio Liceti de lucerna Bacchi Aegoboli mirificam historiam priscam referente. cap. xxvij.	755
		De lucerna caligati pedis militis effigiem habentis: vbi multa de caligis antiquis militaribus. cap. xxviii.	768
		De lucerna Equitis Magi Sancti, qui Christum Dominum infantem adoravit. cap. xxix.	781
		Proposita lucerna declaratur, cum obscuro loco Auicennæ, multaque de stapede equitantium, antiquis ignoto. cap. xxx.	782
		De lucerna Cominię, Ferrariæ comperita. cap. xxxj.	796
		Liceti Responsio. cap. xxxij.	798
		De lucernis Capiuacceis. cap. xxxij. col.	806
		De lucernis Cioffij, primumque de referente vulturem, & canem sepulchralem. cap. xxxiv.	806
		De lucerna Syrenis. cap. xxxv.	811

LIBER SEXTVS,

In quo vetustiorum Lucernarum, nouissime Patauium, antiquos ritus, & historias abditas continentium, explicatio proponitur.

Prefatio attexens dictis dicenda.
col. 559

D E lucerna Iouis a C. Iulio Cæsare consecrata. cap. j.	559
Responsio Liceti de lucerna Iouis. cap. ij.	564
De lucerna Iouis Custodis. cap. iij. col.	593
De lucerna Galuania, mortuales ritus antiquorum mirifice representante. cap. iv.	599
Responsio Liceti de nobili lucerna mortuali, & primum agitur de Furcilla sepulchrali. cap. v.	603
De columna sepulchrali, descripta in lucerna. cap. vj.	609
De laruis sepulchralibus: vbi digressio de alimento ex mortuis. cap. vij. col.	627
De ritu veterum erga corpus cadaueris. cap. viij.	644
De ritu priscorum erga defuncti animam. cap. ix.	647
De Genijs ad sepulchra. cap. x.	651
De Mercurio sepulchrali, & Charonte. cap. xj.	656
De lugubri, & funerea veste priscorum. cap. xij.	658

De lucerna Mineruæ Galuania , pulcherrimas historias veteres indicante. cap. xij.	666
Responsio Liceti de figura, & Sphingibus in lucerna Mineruæ. cap. xiv. col.	667
De Mineruæ sacerdotibus impuberibus in lucerna. cap. xv.	671
Explicatio prima aræ candelabri, in qua Ara cum igne sine victima. cap. xvj.	675
Satyri quid in Candelabro, & de illorum multiplici natura. cap. xvij.	677
De Iudicio probationis Antiquorum vario per ignem. cap. xvij.	695
De Iudicijs antiquæ probationis per aquam. cap. xix.	697
Explicatio tertiæ Aræ, continentis sacrificium cum victima: vbi de varijs Antiquorum sacrificijs. cap. xx.	713
Explicatio lucernæ sub figura pedis, in manubrio referentis pugnam lacertæ cum vipera. cap. xxj.	720
De Querni baculi mystico sensu in lucerna. cap. xxij.	730
De lucerna vetustissima Deæ Syre. cap. xxij.	734
De lucerna Vulcani Viutimila. cap. xxiv.	738
Responsio Liceti de lucerna Vulcani. cap. xxv.	743
De lucerna Liberi Patris Aegoboli. cap. xxvj.	752
Responsio Liceti de lucerna Bacchi Aegoboli mirificam historiam priscam referente. cap. xxvij.	755
De lucerna caligati pedis militis effigiem habentis: vbi multa de caligis antiquis militaribus. cap. xxviii.	768
De lucerna Equitis Magi Sancti, qui Christum Dominum infantem adoravit. cap. xxix.	781
Proposita lucerna declaratur, cum obscuro loco Auicennæ, multaque de stapede equitantium, antiquis ignoto. cap. xxx.	782
De lucerna Cominię, Ferrariæ comperita. cap. xxxj.	796
Liceti Responsio. cap. xxxij.	798
De lucernis Capiuacceis. cap. xxxij. col.	806
De lucernis Cioffij, primumque de referente vulturem, & canem sepulchralem. cap. xxxiv.	806
De lucerna Syrenis. cap. xxxv.	811

De

Index Capitum.

De lucerna Putei, puellis circumdati. cap. xxxvj. 813	Heliotropium, & Cucumam referen- tibus. cap. lxj. 903
De lucerna Putei lemnisco inferne co- ronati. cap. xxxvij. 818	De lucerna Botis. 906
De lucerna Sphingis. cap. xxxviii. 820	De lucerna Sphingis. 908
col. 820	De lucerna virilitatis. 910
De lucerna Sileni Cioffiana. cap. xxxix. 824	De lucerna Lunæ, siue Dianæ. 914
col. 824	De lucerna cum Heliotropij flore in- uerfo. 920
De lucerna Cioffiana, caput auis geren- te. cap. xl. 826	De Cucuma pro lucerna posita Casa- lio. 922
De lucerna nudarum mulierum coro- natarum. cap. xli. 826	De lucerna Palmarum. cap. lxij. 926
De lucerna cum Aquila bicipite corona- ta. cap. xlii. 832	De lucerna Cerui. cap. lxiiij. 928
De lucerna nudum infantem supinum referente. cap. xliij. 834	De lucerna Sacerdotis antiquæ. ca- put lxiv. 930
De lucerna Sphingis, vel potius Animæ inter flammæ frondiformes vocife- rantis. cap. xliiij. 836	De lucerna militaribus ornamentis in- signita. lxv. 931
De lucerna Bacchi super Puteo seden- tis, & Phallos manu tenentis. cap. xlv. 839	De lucerna manubrio anguineo. ca- put lxvj. 932
col. 839	De lucerna Serpentes, & Aquilam ha- bente. cap. lxvij. 934
De lucerna semper ardente, inuenta Romæ tempore Caroli Magni. ca- put xlvj. 846	De lucerna Satyrorum Lupanari assi- stentium. cap. lxviij. 938
De lucerna Palladis Victricis. cap. xlvij. 848	De lucerna Leonis mystici. cap. lxx. 946
col. 848	De lucerna laruata, & lemniscata. 948
De lucernis Beati Isidori, & Caselij: vbi multa de Chrisimo veterum. 850	De lucerna Crucis Columbam habentis. cap. lxxj. 950
cap. xlvij. 850	De lucerna Auis rapacis. cap. lxxij. 952
De lucernis perenni flamma coruscis Cassiodori. cap. xlix. 868	De lucerna continente symbolum Ro- manæ fortitudinis, & eloquentiæ in lingua, & pene. cap. lxxiiij. 954
De lucerna Ægyptia nauium rostrata- rum. cap. l. 874	De lucerna ludicra, seu obscœna Pi- ghettiana. cap. lxxiv. 966
De lucerna octilychni. cap. li. 876	De lucerna referente caput humanum, barba monstrose foliosa. cap. lxxv. 974
De lucerna Bouis alati, vel Pegasi. ca- put lij. 878	col. 974
De lucerna Sileni super vtre sedentis: vbi de Silenis. cap. liij. 882	De lucerna Bartholinia. cap. lxxvj. 976
De lucerna sedentis Herculis. cap. liiij. 884	col. 976
col. 884	De lucerna sex ellychniorum. ca- put lxxvij. 977
De lucerna Amazonum. cap. lv. 886	De lucerna e terra Lemnia communi. cap. lxxviij. 979
col. 886	De quatuor lucernis Imperatoris He- raclij triumphantis. cap. lxxix. 985
De lucerna Ludionis. cap. lvj. 888	col. 985
De lucerna Epiſteti, siue Larium: vbi de Oleastri, & Agrippi prouerbio multa. cap. lvij. 888	De lucerna vetusta Veneris nudæ, ia- centis in circulo cucurbitarum, ad ro- tam in Lupanari. cap. lxxx. 992
De lucerna Aquilæ stantis apertis alis. cap. lvij. 896	Propositæ lucernæ declaratio nostra. cap. lxxxj. 996
De lucerna caput equi gerente ad ma- nubrium. cap. lix. 898	De lucerna serui phalerati cursoris, apud Musellos nobiles Veronenses. cap. lxxxij. 1004
De lucerna, seu focali stymiamatum, Anatiforme. cap. lx. 900	De
De lucernis varijs Caselij, Canem, Bo- uem, Sphingem, Mutinum, Lunam,	

Index Capitum.

- De lucerna Vestalis manu mutila, & alijs duabus integris. cap. lxxxiij. col. 1010
- De lucerna caput Æthiopis referente. cap. lxxxiv. 1022
- De lucerna gibbi tibias instantis. caput lxxxv. 1023
- De duplici lucerna capitis humani veluti plorantis, aut cachinno effuso ridentis effigiem referente. cap. lxxxvj. col. 1027
- De lucerna in effigiem capitis Ægyptij sacerdotis rasi efformata. caput lxxxvij. 1030
- De lucernis Vercellinijs. cap. lxxxviii. col. 1054
- De lucerna Pelecani aus. cap. lxxxix. col. 1060
- Romanæ lucernæ Cl. Feschij diligenter descriptio proponitur, cum iconibus aliarum duum. cap. xc. 1064
- Explicatur lucernæ Feschianæ structura, simul, & Gutherianæ, Choulinæque figura proponitur, & consideratur cum alijs allatis a Clariss. Viro. cap. xcj. 1068
- De lucernis Smithianis. cap. xcij. 1078
- Expenduntur allata superius ab eximio viro de veterum lucernis. cap. xcij. col. 1087
- De lucerna Ægyptia in Adriani numismate. cap. xciv. 1098
- De Magni serpentis in triquetram formam obuoluti significatione. caput xcvi. 1102
- De culmo tritici cum plena spica miram Ægypti fertilitatem indicante. caput xcvi. 1107
- De Caducæo Mercurij primæuam originem adepto in Arcadia Ægyptia. cap. xcviij. 1108
- De lucerna in capite serpentis, vt sit Ægypti symbolum. cap. xcviij. 114
- De mirabili Numismatis inscriptione. LI Δ. cap. ic. 1119
- De tribus lucernis Vrsatianis. cap. c. col. 1124
- Responsio Liceti de tribus lucernis Vrsatianis, primumque de Piscem representante. cap. c. j. 1126
- De lucerna Victoriata Militis. cap. cij. col. 1128
- De lucerna sepulchrali sacerdotis Licetorem habentis, vel etiam Licetoris ipsius. cap. cij. 1132
- De tribus lucernis marmoreis in Museo V. Cl. de Mantua, Patricij Patauini. cap. civ. 1136
- De lucernis Brandemburgensibus. caput cv. 1139
- Explicantur propositæ lucernæ, & primum ænea referens hominem penulatum penis enormis. cap. cvj. col. 1153
- De secunda lucerna Brandemburgensi, Satyri caput monstruosum referente. cap. cvij. 1156
- De tertia lucerna pullos auspiorum habente. cap. cvij. 1158
- De lucerna virum nudum, & mulierem opertam indumento colludentes representante. cap. cix. 1159
- De tribus alijs lucernis polymyxis, bilychni, trilychni, & pentilychni. cap. cx. 1163
- De lucerna Danica P. Charisij. caput cxj. 1166
- De lucernis admirabilibus ellychniorum mira multitudine. cap. cxij. 1174
- De lucernis, tam solennibus in festo nocturno Ægyptiorum, quam mysticis, hieroglyphica tum optimi Principis, tum etiam summi Dei continentibus. cap. cxij. 1176
- Prima schematis explicatio: De Lucernarum Accensione in solenni festo nocturno quotannis apud Ægyptios, primumque mysterium viri Tricipitis lucernas habentis detegitur pro Mercurio Trismegisto Ægyptiorum Rege Optimo, sapientissimo, & beneficentissimo. cap. cxiv. 1177
- De Serapide, Magno Ægyptiorum Deo, media figura expresso in schemate. cap. cxv. 1195
- De Iside, tertia schematis imagine, magna pariter Ægyptiorum Regina beneficentissima, proindeque diuinis honoribus culta. cap. cxvj. 1201
- De Cane, quarta figura schematis, media inter Isidem & Osiridem, huic blandiente. cap. cxvj. 1204
- De Oculo, in apice Gemmæ designato. cap. cxviij. 1205
- Secunda schematis explicatio: De lucernis mysticis, Verbo, & Spiritu Sancto, iugiter ardentibus in vtraque manu Dei Patris: primumque de Iosepho Patriarcha, Regis in somniis ex Diuina reuelatione interpretante,

Index Capitum.

te, factoque subinde Prorege, ad Ægypti, regionumque ceterarum sa- lutem. cap. cxix.	1210	exteris ab eo nutrimenta petentes indicante. cap. cxxxij.	1245
De Pharaone Tricipite, Tripodeque, Iosephum Ægypto Proregem consti- tuyente. cap. cxx.	1228	De Oculo magno super caput Serapi- dis, absque palpebris semper aperto. cap. cxxiv.	1247
De Hieroglyphico Summi Numinis apud Ægyptios antiquiores, a Patriar- cha Iosepho iussu Pharaonis erudi- tos. cap. cxxj.	1230	De lucerna, quæ recens inuenta dicitur in sepulchro Archimedis Syraculis. cap. cxxv.	1251
De Ægyptijs ab Iosepho tempore famis alimenta poscentibus, per Isidem si- gnificatis. cap. cxxij.	1242	De lucerna Cynici Diogenis. ca- put cxxvj.	1259
De Cane, Iosepho blandiente, gentes		De lucerna Gladiatoris antiqui, ca- put cxxvij.	1266
		Peroratorio totius Operis. caput vlti- mum.	1276

FORTVNII LICETI

Ad suos sex Libros

DE RECONDITIS ANTIQVORVM LVCERNIS

P R Æ F A T I O ;

In qua propositi utilitas , & scribendi occasio , tractationisque methodus explicatur .

AGNA quidem , & singularis est vbique in suis operibus cum Artis , tum Naturæ vis ; ast in ijs Lucernis , quæ repletæ semel , nullo extrinsecus deinceps accedente fomite , per multas annorum decurias , centuriasque Priscorum monumenta subterranea præsertim viuidi fulgoris radijs illustrarunt , incredibilis , & immensa , diuinamque ad potestatem proxime accedens .

Naturæ vis
vbique ma-
gna .

Quod sane argumentum omnibus ingenijs admirandum , a nemine studiosorum adhuc satis explicatum , tamquam operi nostro . DE HIS , QUI DIV SINE ALIMENTO VIVVNT maximo vsui futurum ; & multo prius etiam in libris DE ORTV ANIMAE HVMANAE litterariæ Reipublicæ promissum , nunc gliscit animus ex professo , seduloque tractare ; huic item Physiologiæ parti peculiari dicato volumine : in quo primum obseruationes , & historias omnes huius obiecti nostri existentiam aperientes afferam ; aliorum deinde opiniones de natura tam præclari effectus examinaturus ; propriam sententiam deinceps de attributis , & causis tam perennis ignis ex rei essentia diligenter explicaturus ; ac demum difficilia , & quæ sita omnia ex traditis emergentia discussurus , vnusque ad normam veritatis , quantum equidem potero , determinaturus . Quam sane theoriam tanto iucundiores sapientiæ cunctis amatoribus nos fore speramus , quanto huiusmodi Luminum natura toti mundo admirabilis numquam non

Artis vis vbi
maxima .

Scopus ope-
ris
Diuisio .

A ex-

[a] Rhet. c. 1.
Mirabile om-
ne iucundum.

[b] lib. 1. praf.
Vetustis novi-
tatem dare ar-
duum est.
Et dubijs fidē.

[c] Exod. c. 3.
4. 31. & seqq.

exitit mirabile namque omne, Aristotelis [a] amplo testimonio, iucundum est; non secus atque inusitatum quodvis eidem est admirabile. Qua quidem in abditissima rei contemplatione gravissimum, fatetor, onus, viribusque ingenij mei forsitan impar subire tento; res etenim vel [b] Plinio, summo admirabilium scriptori, perardua est, Vetustis novitatem dare, ac dubijs fidem: Verumtamen neque id ab inepto deterrere, neocareque nos poruit; tum quia etiam in non al-secutis voluisse, abunde pulchrum, & magnificum est; tum quia Diuino maxime fretus auxilio diligentiam, & vim tanto ponderi sufficientem adhibere me posse confido. Tu igitur Optime Deus, qui olim pastori [c] Moyfi sub specie flammæ rubum ardentis, & non comburentis apparuisti; eumque non eloquentem, sed impeditioris, & tardioris linguæ vnum, per quem populus Hebræorum ille immensus a te sancta, & vera legis mandata susciperet, elegisti: propitius nunc mihi scriptorē reconditæ flammæ Lychni ab antiquo incombustiliter ardentis naturam, & causas aperis; & me, ut ut imbecillæ mentis, ad rem hanc omnium difficillimam studiosis omnibus explicandam speciali munere idoneum, aptumque redde; qui enim a me sine te nihil audio, is ego tuo favore nixus difficilia quæque tractare non extimesco. Rem igitur tam felicibus auspicijs aggrediamur, hac editione secunda propositis antea duos libros alios adiungentes; quibus & novas difficultates contra vulgatam omnem theoriā intime dissoluamus; & vetustiorum Lucernarum recens ad nos transmissarum, antiquos ritus mirifice referentum eruditionem reconditam applicemus, qua maiori diligentia fieri poterit, ad laudem & gloriam Omnipotentis Dei.

FORTVNII LICETI

De reconditis Antiquorum Lucernis

LIBER PRIMVS,

In quo ex varijs autoribus plures huiusmodi luminum
obseruationes afferuntur.

Flammæ admirabiles passim obseruari solitas concedere spectatis veterum lucernis.

Caput I.

Admirandum ignium in hac rerum vniuersitate noctu diuque se se nobis in conspectum exhibent genera multa; siquidem in æthere summo variarum formarum cometae resplendent, Pliniana [a] obseruatione; in aeris media regione stellæ cadentes nuncupatae, incensæ trabes, capræ saltantes, & huiusmodi alia phænomena: in aere infimo tum apud [b] Senecam Tragædum

*Miscere flamma sylua, & excelsæ trabes
Ardeant sine igne.*

tum apud Annæum [c] Moralem Gylippo Syraculas petenti visa est stella super ipsam lanceam constituisse; tum etiam apud [d] Plinium in Romanorum castris visi sunt ignes nocturnis militum vigilijs inhaerere pilis pro vallo; tum denique apud eisdem, & alios plurimos autores, post immanes tempestates aliquando super aqueum elementum nauigiorum velis, malis, rudentibus, alijsque insident ab ethnicis Castoris, & Pollucis, Helenæque nomine; a nostris vero nautis Sanctorum Hermi, Nicolai, Claræque lucis appellatae flammulae. Sed & in mari ex aquis euaporationes ignis non raro existere notant [e] Seneca, & [f] Aristoteles: qui & mare deuri posse alibi proficitur. Cui assensitur [g] Theophrastus addens ignem cum crepitu e puteo ignescente prodire: Thrasymenus lacus in agro Perusino semel totus arsisse scribitur a [h] Plinio: Cui & ad aquas Scantias, & in Nymphæo exit e petra flamma, quæ

A pluuijs accenditur; exit in Mutinensi agro statis Vulcanio diebus: Legiturque in agro Sabino, & Sidicino vinctum flagrare lapidem; & in Salentino lignum cuidam saxo impositum ex eo protinus flammæ concipere. Ac et terræ visceribus ignem proflire subito in medio Urbis foro attoniti dudum conspexere Quiritēs; quem ut extingueret, impio quidem cacodæmonis oraculo, nefarioque suasu, sed tamen spectabili erga Patriam pietate, incredibili que fortitudine M. Curtius nobilissimus adolescens non frustra in ignei barathri fauces [i] Valerij Maximi testimonio, præcipitem se dedit. [k] Lucretio consimiliter

—[l] multis successa locis ardent sola terræ:
Eximys vero furit ignibus ipetus Aetna.
Ex iugo itidem Vesui Campaniæ montis, quem vulgo nunc Summam vocitant, olim post immanem fumum, ingentesque cineres, maxima ignium vis totum exustis lapidibus per interualla modo maiora, modo minora multis iam seculis effluxit; quum ex hiatus [m] Boccacij tempore, neque fumus, neque flamma prodierit; sed æuo Leandri, & nostro foras eruperit ignis, ingenti Campanorum terrore atque detrimeto, ut etiam æuo Titi, notatu Dionis. Ex animalibus autem brutis ignem erupisse notum fuit Cælio Rhodigino asseueranti Cæsaris Tiberij equum eius extitisse naturæ, ut ore flammigare videretur. [n] Ioachimus etiam Fortius Ringelbergius affirmavit saepenumero per equi nigri collum se sursum, ac deorsum in tenebris duxisse manum,

A 2 & va-

Lignum saxo impositum igniri.

Ignis e terræ hiatus.

[i] Vide lib. 4. c. 10.
[k] lib. 9. c. 6.

[l] lib. 2.

Montes ignem vomentes.

[m] lib. de Mōtib. 15. lect. ant. c. 5.

Ignis e brutis emicuit.

[n] Lib. experimento.

Equi flammigantes.

& vndique ignium scintillas erumpere conspexisse. Autor item operis, cui titulus est [o] *Hortus sanitatis*, Caccum asserit animal Adelino [p] Philosopho anhelitu suo pectore flammam eructare, hoc est spiritum flammam, maxime quum mira fuerit permotum. Quin etiam ex hominum corporibus ignes halare vetus est; vulgatum namque habemus in Theodorici patre spectaculum, qui [q] Cælij testimonio ex toto corpore scintillas dicitur profudisse. Servio quoque Tullio, & Lucio Martio ex capite flammam ardentem emicuisse, [r] Valerius, & [s] Plinius confirmaverunt. [t] Aeliano simulachrum Mineræ Alcomenidis cognominatæ spontanea flamma combustum est, nullo igne subiecto. Apud Allobrogum Gratianopolim [u] Dalechampsio in Plinianis adnotationibus viginosa terra baculo mota flammam edit. Ac præterea supra hominum turmas flammulæ non semel visæ sunt [x] Valerij Maximi relatu. Supraque humana cadauera inhumata non raro visos igniculos eminus præsertim noctu plerique consistuntur. Quæ tamen omnia physicam obtinere causam ignem in subiacente misto antea quomodocumque delitescentem. Sed quod inter omnia ignium miracula mentibus humanis maximum stuporem incutit, ut vel ipsi sensui, visuique priorum obiectorum optimo, certoque iudici, ac pene infallibili vix fides adhibenda videatur, genus illud ignis extat, quod pluries in recludendis vetustissimis monumentis nostra, & superiore tempestate repertum est adhuc ardens post multa centena, & annorum millia in exiguis quibusdam lucernis, nulla umquam toto eo tempore iniecta liquoris guttula; quum passim videamus ignem, ob maximam suam acriuitatem, voracitatemque in toto mundo avidissimam, omnia facile consumere, quæcunque ardentia de se flammam edere possunt. Quarum lucernarum vere admirabilium naturam nunc introspecturi, earum observationes, historiasque sigillatim ex probatissimis quibusque scriptoribus in medium prius asserre operæ pretium duximus.

[f] Lib. de ani.
c. 26.
[g] Vide l. 4. c. 2

Homine e corpore suo scintillas ignis effundentes.

[h] 15. lect. ant.
c. 5.

[i] li. 1. c. 6.
[j] li. 2. c. 107.
[k] lib. 12. c. 57
Simulachrum sponte combustum.

[l] li. 3. c. 107.

Terra baculo mota flammam edens.

[m] lib. 1. c. 6.

Ignes visi supra cadauera.

Ignis omnium mirabilissimus.

Ignis voracissimus.

Ignes quæ consumantur.

De Lucerna Tullie Marce Tullij Ciceronis filie. Cap. 11.

Inter quamplures veterum sepulchrorum tum æneas, tum fictiles, tum alia quavis ex materia constructas lucernas, notissima fuit illa, quæ patrum nostrorum ætate Romæ in via Appia, e regione conditorij M. Tullij Ciceronis, Paulo Tertio Pontifice Maximo, ab ingrediente novo aere vltra mille quingentos annos ardens extincta est in Tulliolæ Ciceronis eiusdem filie monumento: Quod tum ex litte-

Vide li. 4. c. 4

ris lapide insculptis,
TULLIOLAE FILIAE MEAE
tum etiam plene innouit ex muliebri cadauere servato adhuc integro cum capillis ad ea usque tempora implicitis, irretitisque aureo retinaculo. Quæ omnia ob nimiam vetustatem exsiccata, & penitus arefacta, solo contactu in paucos pulveres dissoluta conciderunt; remanentibus quibusdam solum filamentis aureis, ut pote corruptioni contumacioribus. Hac de re Guido [a] Pancirolus libro suo *Rerum Memorabilium Deperditarum* agit in hanc sententiam: Præparabant, inquit, etiam veteres oleum incombustibile, quod numquam consumebatur: id nostra quoque ætate, sedente Paulo Tertio, visum fuit, inuenio scilicet sepulchro Tullie filie Ciceronis: in quo lucerna fuit etiam tum ardens; sed admissio aere extincta. Afferat autem annos plus minus mille quingentos quinquaginta: Hec ille. [b] Cui apertissime subscribit eius illustrator Henricus; & Hermolai Barbari, [c] Franciscique Maturantij testimonio hanc historiam confirmat assueverantium una cum [d] Scardeonio, [e] Guilandino, & Ruscellio inueniri alicubi in subterraneis Italiae monumentis lucernas perpetuo fulgore lucentes. De lucerna vero Tulliolæ proposita luculentissimum etiam testimonium, tamquam de re clarissima, & indubitata, superioribus annis per epistolam mihi perhibuit Iacobus Mancinus vir spectatæ fidei, & eruditionis; quod infra commodiori loco describemus.

Vide li. 4. c. 4
Cadauer tabis pulveres abiens.

Cap. de oleo incombustibili veterum.

Oleum incombustibile veterum.

[f] lib. coroll. 5.

[g] epist. ad Alphen.

[h] lib. 1. de antiqu. Patavii.

[i] De Papy membr. 6.

De Lucerna Lucie Cæsa ex Jacobonio.

Cap. III.

Ilius item Jacobonius antiquitatis cultor studiosissimus, in Appendice, quam edidit ad Commentarios Io. Baptistæ [a] Fontej Primionis De prisca Cæsarum gente, nostri huius argumenti meminit in hæc verba, Cæterum, ait, nec illud tum ex nostra, tum ex multorum observatione scitu dignum omittam, lucernas, lychnosque perpetuo ardentes in conditorijs, sepulchrisque iuxta cinerum ollas, urnasque, ac mortuorum ossa collocari, oleo inextinguibili, dum æterum vitet; quod in anime immortalitatis signum (quæ ignea representari specie nos [b] atibi tetigimus) factum autumo. Lucernas huiusmodi plurimas cum æneas, tum fictiles inspicendi mihi copia fuit: ardentes nunquam vidi; sed cum his, qui viderant, sum sæpe locutus, legique scriptores, qui id affirmant, multos. Lucernas ipsas ut plurimum eorum nomine, quorum cinis, ossa ve condita sunt, inscriptas conspexi: & ut omittā quam plurimas, vnam fictilem offeram. Callisjs forte non alienam; namin in apæce; fundoque ipso littere incisæ sunt, æneæ ob L. CAESAR. Nam in admirabili Gazophylacio nuper repertæ Vlyssis Aldrouandi; in quo velut in aliquo microcosmo spectantur omnia tum Medicis ipsis, tum rebus alijs vsui, atque opportuna. Hæc ad verbum scripsit vir eruditus; cui ut non negauerim lucernas inscribi potuisse nomine illorum, quorum cinis, aut ossa in monumentis condita sunt; ita fieri posse reor ut inscriptæ sint etiam Lucernæ plurimæ nomine artificum, qui eas architectati fuerint; nam opifices operibus suis propria nomina inscribere vulgatissimum est. Ego autem pluribus ab hinc annis, dum adolescens in Bononiensi Lyceo Philosophiæ, ac Medicinæ operam darem, eodem Aldrouando præceptore vsus apud ipsum eandem L. CAESAR lucernam vidi; & ipsius imaginē ligneo typo in pagella impressam obtinui pulcherrimam; quam etiamnum apud me habeo.

De Aurea Lucerna Minervæ Aithenis æneam integrum ardente. Cap. IV.

Pausanias historiographus magni nominis in Aithicis cuiusdam aureæ lucernæ meminit, in quam oleum infusum haudquaquam consumebatur, nisi exacto demum anno: quum tamen dies, noctesque iugiter arderet: Id ipsum propterea evenisse inquit idem Pausanias, quod Lucernæ inesset e lino Carpasio funiculus: quod sane linum vnum ex omnibus igne non consumitur. [a] Hæc Lucerna Dalechampio in Pliniano adnotationibus a Callimacho effecta fuit. Hanc eandem Lucernam Athenis toto integro anno sine fomitis vllius noui adiectione splendentem, ardentemque fuisse testatur; & eius artificium, atque naturam non in loco Hieronymus ille [b] Cardanus explicare conatur. Quem Antonium hac in re summæ subtilitatis, quia non arguit, læcessive infensissimus illi Scaliger antiquior, suspicari proinde maximo perb licet eundem illi de proposito naturæ miraculo consentire, atque subscribere. Sed nimis plebeia forma Lucernam æ rudem depingit Cardanus, quam vti et auro materiam habere, ac in honorem Minoræ, artium Deæ (cui non nisi elaborationis operis æque, & munera dicabant antiqui) tam diuurnam flammam aleret; sed longe secus eam faberrimam factam artificio statuendum est, ut puris constructam a Callimacho, sculptore sui temporis eximio, de quo Pausanias hæc habet in Aithicis: Omnium vero sanctissimam Minervæ signum illud est, quod iam inde ab initio, de communi panni Curiarum consilio dedicatum est in Arce; quum ea Urbis nomine appellaretur: Delapsam quidem de celo fama vulgavit; sed mihi id neque affirmare, neque refellere in præsentia in animo est. Lucernam ex auro Dea Callimachus fecit; in quam oleum infusum, non consumitur, nisi exacto demum anno. quum tamen lucerna dies noctesque ardeat. Id adeo evenit, quod Lucernæ inesset e lino Carpasio funiculus; quod sane linum, vnum ex omnibus igne non conficitur. Eminet supra Lucernam palma aurea, quæ quum ad lucernam confurgat, excipium vaporem

Linum incom-
bustibile.

[a] lib. 19. c. 17.

[b] 10. de va-
riet. c. 40.
1. de subtil.Minervæ signum
e celo delapsam
fama est.Lucerna ex
auro a Calli-
macho facta
mirabilis du-
rationis.

Qui primus
lapides tere-
brauerit.

Pausania le-
gitio proba-
rior.

[c] lib. 9.
Astu saxum
habens in se
Minervæ tem-
plum.

[d] hist. Deo.
lynt. 4.
inextinguibi-
le, ac semper
ardens, non
idem sunt.

[e] 1. de an.
1. 41.

porem facile dissipat, Callimachus vero ipse, qui Lucernam fecit, etsi multo est infra summos artifices, solertia tamen ceteris longe praeiit; primus enim lapides terebrauit, nomen vero *Caciliotechnon* (quasi artis dicas suae Calumniatorem) aut sibi ipse imposuit, aut ab alijs impositum usurpavit. Diversam nominis huius lectionem ac interpretationem, proponit in Anthropologia Volaterranus, inquiens: Callimachus autem sculptor, ut ait Pausanias, sibi nomen adoptavit *καλλιμαχίας*, quasi artis Interploratorem; & qui eam in tenuiorem exquisitioremque disciplinam reduxit: rñem enim liquefacere constareque est: Nam ipse prius lapidem perforavit, minutatimque tractavit. Quae quidem lectio versioque mihi magis probatur, quam illa prior ex Amateo, Xilandroque proposita; quum verisimile non sit, quemquam Calumniatoris artis suae probrosum nomen, vel imponere sibi sponte, vel ab alijs impositum usurpare. Sed utcumque sit, qui summos omnes artifices vicisse solertia dicitur, etsi multo infra summos locetur artificio, non tamen adeo rudis extitisse dicendus, qui conductus fuerit ab Atheniensibus omnium curiarum ad efformandam Minervae Lucernam ex auto, vulgari plebeiaque forma, quam attulit Cardanus; quae nullo penitus artificio consimiles habet in omnium monachorum, etiam pauperum cellis ad nocturnas elucubrationes. Quare lubet existimare, longe artificiosioris illam extitisse structurae. Qualem etiam Minervae sacram in Astu perpetuo ardentem testatur alicubi Strabo dicens: [c] *Astu saxum est in planicie, circumquaque domicilijs circumdatum. In eo saxa est templum Minerva, & vetusta Poliadis Aedes, in qua semper ardens Lucerna: & Parthenon, Ictini opus; in quo Minerva Eburnea, Phidia opus. Idiomate vero suo Strabo scribit, & αὐτὸ ἀσπίδος λυχνος*; id est, in quo inextinguibilis Lucerna, ut vertit [d] Gyraldus: est enim mihi longe diversum; inextinguibile, ac semper ardens; etenim semper ardere potest, cui semper apponatur novum combustibile, iuxta illud [e] Aristotelis: *Ignis augmentum in infinitum abis, quousque fuerit combustibile: quum inextinguibile sit, quod extingui*

A non potest, etiam non adecto fomite. Sed hac de re latius [f] infra. Quare si lib. 6. fuerit ista Strabonis, illa Lucerna multum artificiosa, cuius videndae compositionem me fecit, ac eius multarum figurarum explicationem a me petijt non ita pridem Cl. Vir. epistolio, quod suo loco lib. 6. c. 13. proponetur cum Lucerna mirabilis artificij, ac eius explicatione diligenti.

De Lucernis Iouis Ammonis.

Cap. V.

B

C onsimiles, immo vero longe diuturnioris ignis praedicta illas arbitrator fuisse lucernas, quas Ioui Ammoni consecrauerat Antiquitas; de quibus celeberrimum legimus hoc Virgilij testimonium,

„ Hic Ammone sacus, rapta Garamantide Nympha,

„ Tēpla Ioui cētum latis immania regnis,

„ Centum aras posuit; vigilemque sacra-
neras ignem,

„ Excubias Divum aeternas

C

licet alterius illi Minervae omnino consimiles peculiarē habeamus apud Plutarchum narrationem in vestibulo libri De oraculorum defectu asserentem, & quia Cleombrotus Lacedaemonius nuper apud Ammonem fuerat, satis praeferebat cetera se non valde admiratum; de lucerna autem perpetuo ardente rem narrabat dignam animaduersione; de qua ex sacerdotum sermone percepisset; subinde enim quovis posteriore anno minus olei absumi, quam praecedente; atque hoc illos pro certo argumento annorum inaequalitatis ducere, quae sequentem annum semper breviorē superiore faceret; quod probabile sit minori tempore minus absumi. Verba Plutarchi sunt; Paula ante Pythia nostra aetate a Callistrato acta, evenit ut a diversis terra finibus Delphos convenirent duo sacri viri; Demetrius Grammaticus e Britannia Tarsum (qua ei patria erat) revertens: & Cleombrotus Lacedaemonius. Hic dum per Aegyptum, & Trogloditicam vagatus, & magnam maris Rubri partem subiectus erat, non sane negotiandi gratia; sed homo spectandi, & parandi sibi splendoris cupidus, quum esset re satis laeta, non magni ducens possessionem opum is, quae sufficiens, ampliorem-

E

Annorum inaequalitatem ve probet Plutar.

Minori tempore minus absumi.

Vir continentia, moderationeque rarus.

his

his rebus ocium insumebat, historiamque colligebat quasi materiam Philosophia, cui (ut aiebat) Theologia finis erat propositus. Et quia nuper apud Ammonem fuerat, satis praeferbat cetera se non valde admiratum; De Lucerna autem perpetuo ardente rem narrabat dignam animadversione; de qua ex Sacerdotum sermone percepisset: Subinde enim quouis posteriore anno minus olei absumi, quam precedente; atque hoc illos pro certo argumento inaequalitatis ducere, quia sequentem annum semper breviorum superiore faceret; quod probabile sit minori tempore minus absumi.

De Lucerna in Phano Veneris inextinguibili. Cap. VI.

Memorat etiam Diuus [a] Augustinus alicubi esse quoddam Veneris Phannum, atque ibi candelabrum, & in eo lucernam sub dio sic ardentem, ut eam nulla tempestas, nullus imber extinguere; Unde sicut ille lapis (Asbeston Arcadiae lapidem citat, quem paullo supra [b] propterea sic appellari dixerat, quod accensus semel iam non possit amplius extinguere; quod & multo antea [c] Plinius etiam observauerat) ita haec *Λύχνος ἀσβεστός*, id est, Lucerna inextinguibilis nominata est. De isto autem Phano Veneris, & Lucerna inextinguibili, subdit vir Sanctus, non solum in nullas coarctamur angustias, verum etiam latitudinis nobis campus aperitur; Addimus enim ad istam lucernam inextinguibilem & humanarum, & magicarum, id est, per homines daemoniacarum artium, & ipsorum per se ipsos daemonum multa miracula; quae si negare voluerimus; eidem ipsi, cui credimus, sacrarum litterarum aduersabimur veritati; Aut ergo in lucerna illa mechanicum aliquid de lapide asbesto ars humana molita est; aut arte magica factum est, quod homines illo mirarentur in templo; aut daemon quispian sub nomine Veneris tanta se efficacia praesentavit, ut hoc ibi prodigium & appareret hominibus, & diutius permaneret. Haec Diuus Augustinus. Cui subscribere tum [d] Isidorus, tum Bartholomaeus [e] Anglicus in opere suo de genuinis rerum proprietatibus, tum Magnus Albertus libro

De Mineralibus inscripto, tum etiam pictor [f] Villipgius; asserunt enim omnes vnanimi consensu Asbeston esse lapidem, qui semel accensus, est inextinguibilis; cuius virtus in templis Deorum gentilium manifesta est; ac speciatim habebatur in quodam templo Veneri dicato; ferrei coloris est; nasciturque in Arcadia, & maxima ex parte in Arabia.

De Lucerna Edessa, siue Antiochena. Cap. VII.

Franciscus Citesius Pictaviensis medicus eximius, in suo libello, cui titulus est, *Abstinentes Confolentanea*, de alia mirabili lucerna scribit citatis verbis. Ad hunc fomitem nescio an referre debeam perpetuam lucernae cuiusdam flammam; cuius meminit Cedrenus; quam quidem imperante Iustiniano Edessae cum Christi imagine repertam refert; ea statim a Christo passo supra portam quamdam fuerat abdita; & quingentorum tamen annorum decursu non erat extincta; Immo ex ea oleum in ignem proximum iniectum Cosrois Persarum Regis copias Christiano nomini infensas ad vnam omnes consumpsit. Haec vir egregius e Cedreno retulit. Nos autem huiusmodi lucernam Antiochenam propterea merito cognominavimus, quod Edessae Civitas, praefato [a] Plinij testimonio, quondam Antiochia nuncupabatur; licet Guilielmus [b] Tyri Archiepiscopus Edessam ab Antiochia distinguere videatur.

De Lucernis Ferentillis in agro Viterbiensi. Cap. VIII.

At vero celebres etiam fuisse Lucernae illae, quarum in suo de illustrium virorum insignibus, sēmatibusve libro Hieronymum Ruscellium meminisse constat; asserit enim earum nonnullas compertas fuisse in quibusdam capsulis sepultas; alias autem in parietibus muro inclusas. Quae in aere aperto per aliquot horas accensae, ardentesque perdurabant; & a se ipsis postea exstinguiebantur, exiguo quodam pulvere in illis extinctis remanente; seu is ellychnij, seu liquoris combusti cinis

[f] lib. 2. tr. 2. c. 1. Asbest. color, & locus natalis.

Lucerna mirabilis apud Ammonem.

[a] 11. de civ. Dei.

Asbestus lapis unde dicitur. [b] cap. 5.

[c] lib. 19. c. 1.

[d] lib. 16. cap. de gemm. [e] lib. 16. c. 12.

Edessa dicebatur Antiochia. [a] lib. 5. c. 24. [b] 4. de bell. iact. c. 2. 7. & seqq. & lib. 7. cap. 4.

Lucernae in muris inclusae.

exi.

exstimandus sit : Quum ardentes eadem Lucernæ latuerint per multa centena, & annorum millia : earumque, præter alias multas, aliqua repertæ sunt tempore Pontific. Alexandri VI. longe a Viterbo tria millia passuum, in oppido desolato, Ferenti nomine dicto : Vbi scribit Suetonius natos esse progenitores Orthonis Imperatoris.

Orthonis patria Feretrum.

De Lucerna Olibij Atestina in agro Patavino reperta. Cap. IX.

[a] lib. 1. claf. 3. c. vlt.

Bernardinus autem [a] Scardeonius in opere suo De Antiquitatibus Urbis Patavinæ, Quis, inquit, sanæ mentis Maximum Olybium connumerandum hic esse neget, atque a nobis inter Patavinos censendum? quem constat fuisse virum maximæ præstantiæ, & summo ingenio præditum; quandoquidem tam admirabili arte lucernam concinnauerit, ut perpetuo fulgore lucens mille, & quingentos annos plus minus, Plutoni dicata, sub terram accensa permanserit : Nam annum circiter millesimum quingentesimum nostræ salutis iuxta Atestem, municipium Patavinum, dum foderetur a rusticis terra solito altius, reperta est vna fictilis; & in ea altera urnula; in qua erat Lucerna adhuc ardens inter duas ampullas; quarum altera erat aurea, altera vero argentea, purissimo quodam liquore plenas; Cuius virtute Lucerna illa per tot annos arsisse creditur; & nisi resecta fuisset, perpetuo arsuræ. In vna maiori versus legebantur,

Lucerna Olybii

Plutoni. Sacrum. Munus. Ne. Attingite.

Fures

Ignotum. Est. Vobis. Hoc. Quod. In. Orbe.

Latet

Namque. Elementa. Graui. Elanfit. Digesta. Labore

Vase. Sub. Hoc. Medico. Maximus. Olybii

Adsit. Fecundo. Custos. Sibi. Copia. Cornu

Ne. Tanti. Pretium. Depereat. Laticis

In altera vino minori vna legebantur hæc alia carmina.

Abite. Hinc. Pessimi. Fures

Vos. Quid. Vultis. Vestris. Cum. Oculis.

Emissitjs?

Abite. Hinc. Vestro. Cum. Mercurio

Petafaso. Caduceatoque

A *Donum. Hoc. Maximum. Maximus. Olybii*

Plutoni. Sacrum. Facit

B Legitur de hac eadem Olybii Lucerna Francisci Maturantij Perusini vitiæditissimi epist. ad Alphenum amicum ita dicentis, Nihil ex omni antiquitate vidisti mirabilius, mi Alphene; in vase illo interiori lucerna fuit fictilis, miræ pulchritudinis, lumine tot sæculis inextincto; super eam duæ ampullæ parvulæ: aurum in altera, in altera argentum fuit: Vtrumque liquidum; ut ex ramentis cognoscitur; primum argentum; aurum vero obrizum. Ego Chymie artis (si modo vera potest esse ars Chymia) iurare aulam elementa, & materiam omnium. Vas vtrumque cum epigrammatibus, Lucerna; ampullæ aureæ, Olybii munera ad me venere: & penes me sunt: Quas si videas obstupefcas: Ego eas cum mille aureis non sum commutaturus. Vale. De hac eadem re

E testimonium perhibere [a] Janus Gutorius in suis inscriptionibus antiquis patrum mutans epigrammata descripta, [b] Hermolaus Barbarus in suis Corollarijs; Gesnerus [c] Helvetiorum Medicus; Langius [d] in suis Epistolis Medicinalibus; Schliæfkes Andreas Libanij in libro de [e] Naphtha; Melchior Guilandinus in [f] Commentario de Papyro; Franciscus Citefius in Abstinente Consolentaneus; Petrus [g] Appianus libro suo De Inscriptionibus; Io: Baptista [h] Porta in sua naturalis magia; Vvolfgangus Lazius in suis Commentarijs Reipublicæ Romanæ; Illustrator Guidi Panciroli in Notis rerum [i] de perditarum; Martinus Delrius in suis Magicis [k] Disquisitionibus; Rubens in suo volumine de Destillatione; Sebastianus Eritius in explicatione Numismatis L. Veri; Hieronymus Ruscilius, & alij plures; inter quos Andreas Maurocenus, Venetum gloria; pietate, probitate, sapientia, eruditione, ac nobilitate in principe Republica spectatissimus; quem nuper extinctum

„ Insatiabiliter desideramus, æternumque

„ Nulla dies nobis mororæ e pectore demet;

Ut iam nefas esse videatur de rei existentia dubitare. Horum vnus Porta Neapolitanus asserit huiusmodi lucernam per imprudentum manus rustice pro-

[a] pag. 947
num. 5.

[b] lib. 5. c. 172
[c] lib. de Lu
nar.

[d] lib. 3. epist.

[e] cap. 6.
[f] memb. 6.

[g] lib. 124
cap. vlt.

[h] lib. 3. c. 18.

[i] cap. de
olco incubu.

[k] to. 1. lib. 10
ca. 5. qu. 1.
Sect. 1. cap. 4.

Andreas Mauroceni laus.

Lucret. lib. 3.

profundentium ruptam fuisse, ac statim flammam eius extinctam. Sed quum Maturantius asseueratē testetur, apud se Lucernam istam esse simul cum ampullis, & urnis; iam non est ut Portam audiamus de Lucernæ fractione scribentem per imprudentum manus rusticæ profundentum.

De Lucerna Nesidea in cratere Neapolitano inuenta. Cap. X.

Reconditarum Naturæ rerum studiosissimus idē indagator Io: Baptista Porta [a] Neapolitanus in opere suo de Magia naturali testatur reliquit suis temporibus, circiter annum millesimum quingentesimum quinquagesimū, in Neside Insula in Neapolitano cratere sita; sepulchrum marmoreum reperum esse cuiusdā Romani, quo recluso, phiala intus reperta est, in qua Lucerna adhuc ardebat; quæ rupta, & viso aëre extincta est: ea vero ante Redemptoris nostri aduentum clausa fuit. Aliæ quoque, subdit vir eximius, ab amicis narratæ sunt, repertæ, & oculis cognitæ. Vnde colligimus, inquit, hoc fieri posse, & a maioribus factitatum. Et multis interpositis ait, Lucernam istam vitreo vase clausam qui viderunt, optime flammam retinere, & lumen emittere conspexisse.

De Lucerna Pallantis. Cap. XI.

Celeberrima omnium, quot quot hæc genus enumeratæ, compertæque fuerunt, illa est Lucerna, de qua Martinus in eo [a] Chronicorum libro, quem Martinianam appellauit, cuius testimonio fidem præstitit non solum Ioannes Boccacius in volumine suo de Genealogia Deorum Gentilium inscripto; sed etiam Philippus [b] Bergomensis, autor Chronicorum Mundi vniuersalium, in supplemento; atque Raphael Volaterranus nobilis historicus; nempe temporibus Henrici Tertij Imperatoris, hoc est anno Domini millesimo quadringentesimo primo, ab agricola quodam non longe ab Vrbe Roma inuentum fuisse, dum altius solito agellum foderet, lapideum tumulum inscriptione notatum; & in sepulchro viri mor-

Atui corpus proceræ adeo stature, ut muros Urbis excederet: cadauer integrum erat, ac si paullo antea sepultura datum fuisset: in pectore vulnus latissimum gestabat: supra caput autem corporis defuncti reperta est Lucerna perpetuo igne ardens; quæ nec flatu, nec aqua, alteriusve liquoris vilius superinfusa extingui potuit; sed in fundo perforata, & rupta ab importunis miræ lucis osoribus, statim flamma euauit: effluxoque liquore admirabili, protinus fumen extinctum est. Istud autem fuisse corpus magni Pallantis Arcadis, qui filius Euandri Regis, comes Aeneæ, bello, singularique certamine dudum interfectus fuit a Turno Rutulorum Rege multo prius, quam Roma conderetur, apertissime testatur tum Raphael [c] Volaterranus grauissimus historiographus; tum etiam cadaueris inuenti proceritas, qua muros Urbis, etsi non præ altos in suo genere, superabar; nam inter sepultos prope Romam ad Tibellum Pallanta legimus giganteæ fuisse stature: tum quoque vulneris amplitudo, quæ in thorace cadaueris supra quatuor pedum longitudinem se se extendebat; quum Pallantem sciamus occubuisse a Turno viro fortissimo, & giganteæ molis pectore lancea transuerberatum; ut Virgilius [d] concinit, apud quem Turnus Pallanti.

*Vibranti cuspis mediū transuerberat ille,
Loricæq. moras, & pectus perforat ingens.*
tum demum, quod saxo monumenti insculptum legebatur, Epitaphium huiusmodi,

Filius. Euandri. Pallas. Quem. Lancea. Turni

Militis. Occidit. More. Suo. Iacet. Hic
Alia lectio habeo: *Mole. sua. iacet. hic.* & utroque modo recte dici potest; etenim mos cadauerum proprius in situ nullus alius est, quam iacere; carēt enim calore ac spiritu, qui recta sustinet humana corpora; nam si qui viuentes iacent, eum situm habent quatenus cum mortuis obtinent similitudinem, & ad mortem habent relationem; quum iaceant naturaliter dormientes, aut egrotantes; quorum duum dormientes quidem veluti mortuos esse, docet Aristoteles iniquens: [e] *Somnus autem talis suæ naturæ esse videtur, ut viuendi & non viuendi*

Vide lib. 4. cap. 6.

Pallantis cadauer cum lucerna.

[c] lib. 33. cap. de carl. & terr. progen.

Lib. 4. cap. 6.

Titulus Pallantis.

Mortui cur iaceant.

Iacere ut mos mortuorum proprius.

[e] 5. de gen. an. c. 1.

[a] Lib. 1. cap. 6. vlt.

Lucerna in vase vitreo.

[a] Lib. 12. ap. 67.

[b] lib. 33.

*uendi interliminium sit; & neque omnino sit, qui dormit, neque non sit; vivitur enim vigilia potissimum propter sensum. Vnde somnus apte dicitur mentis imago, quæ iacent homines veluti mortui. Qui vero iacent ob ægritudinem, obtingit ad mortem eam habitudinem, quæ semper ægritudo via est ad interitum, & dispositio ad mortem; quippe nemo sanus ad interitum tendere peruenireque potest, nisi per ægritudinem; etenim ad necem via non est alia, quam morbus. Quocirca Galenus [f] affirmat, neminem interire posse sine cordis intemperie morbosa; proindeque sine morbi cuiuspiam, ac febris potissimum interuentu. Quare de mortuo, sepultoque Pallante recte scribitur in titulo: *Mors, suo iacet hic*. Non male quoque scribitur: *Mors, sua iacet hic*: nomine mors indicata Gigantei corporis magnitudine; siquidem in sepulchro corpus iacet, ad animæ discrimen, quæ licet antiquis existimaretur vel manere in sepulchro cum corpore, vel vagari diutius circa sepulchrū, potissimum violenta morte interemptorum, ut infra [g] latius disquiretur; nemo tamen antiquorum usquam posuit animam iacere; quia quum sit incorporea substantia, iacere nullo modo potest, nec habere situs ullius omnino positiones ullas; quippe iacere, stare, sedere, positionesque ceteræ locales conuenire minime valent animæ separatae, sed corpori tantummodo. Quocirca de caduere Pallantis, a quo separata sit anima in cavea sepulchri condito, recte dicitur, quod Pallas Euandri filius *Mors, sua iacet hic*. Ceterum si retinere liceat lectionem Martinianam, quam referunt Boccacius, & Volaterranus:*

„ *Filius Euandri Pallas, quæ lancea Turni
Miles occidit, mors suo iacet hic*.

Morem hunc ad lanceam referri debuerat, quæ maxima maxima vulnera infligebat, & nunquam non inferentia mortem. Hæc etiam historiam a Chronicis, & ab Helinando recipit, ceu veram Toratus inquit: [h] *Virgil. ait in li. 9. de illo magno Iuvene Pallante, filio Euandri, qui adiunxit Aeneam in conflictu contra Turnum Regem Rutulorum, ubi mortuus fuit, deinde sepultus fuit, conditus arte mirabili cum Lucerna ardente in loco, ubi nunc Roma est, quæ olim Valentia dicebatur; ut*

ait Solinus [] in Polyhistorica: cui tunc pater eius Euander præerat. Deinde annis quasi 800. post Christum, dum quedam adificia magna Romæ fierent, casu sepulchrum illius inuentum est: & deinde cum Lucerna ardente integer eductus; & ciuitatis muro applicitus altitudinem muri capite excellēbat: ut patet in Chronicis: & idem scribit Helinandus Chronographus. Celeberrima vero cunctarum fuit ista lucerna Pallantis, non solum quia, nisi fracta fuisset, ac ex ea perforata liquor effluxisset, in aperto aere ardens, & flatus, & aque omnem violentiam eludens pertinacissime, longe diutius inextincta perdurauisset: verum etiam quia re ipsa perdurauit ardens ultra duo mille sexcentos vndecim annos.*

De Lucerna Hectoris. Cap. XII.

Non dissimilis forte naturæ fuerit ignis ille, quem Umbra Hectoris apud Virgilium [a] in somnis Aeneam alloquentis e tumulo gestare dicitur, his versiculis,

„ *Sic ait, & manibus vittas, Vestamque potentem,*

„ *Æternumque adytis effert penetrabilibus ignem.*

siquidem hæc flammam laturus Aeneas tot annis per tot maria diutissime iactatus, & per tot terras diutissime agitatus, rationabilius est ipsam nullo extrinsecus subinde fomite affundendo indiguisse; quam eius extitisse naturæ, cui fomitem assidue suppeditare, oportere: Licet autem hæc de re nihil certum ab Autoribus habeamus, quod in medium pro alterutra questionis parte asferre valeamus: Nos tamen in dubijs probabiliorem, verisimilioremque sententiam compsectimur, nostræque opinioni accommodatiorem.

De Lucerna multiplici Mycerini Regis Aegypti. Cap. XIII.

Multiplices memorat Herodotus in Euterpe Lucernas admirabiles, inquit allatis verbis: [a] Post hunc regnasse in Aegypto dicebant Mycerinum Cheopis filium: eumque paterna perosum facta, & templa reserasse, & populo ad vltimum calamitatis afflicto

[*] l. i. c. 8.

Pallantea cur
omnium lucernarum celeberrima.

[a] ius.

Hectoris lucerna cuiusmodi fuerit.

[a] cap. 129. & 1299.

Somnus ad mortem vitæ feratur.

Morbus est via ad mortem.

[f] 5. de loc. aff. c. 1.

Versiculi Pallantis explicatio gemina.

[g] l. 3. c. 7.

Anima cum corpore manens in sepulchro non iacet antiquis.

Anima cur situs positione careat.

[h] Ge. ca. 5. qu. 12. l. 1.

fecisse potestatem res agendi & sacrificandi: quoniam etiam super omnes reges iustitiam exercuisse. Quo nomine ex universis regibus hunc Egyptij maxime prædicabant, tum ob alia quæ bene illic dicabat, tum vero quod conquerenti de ipsius sententia, de suo donabat, ut indignationi hominis satisfaceret. Quoniam autem esset in ciues ita clemens Mycerinus, atque ita studiosus, principum ei finalorum contigisse obitum filiarum, quæ domi unica soboles erat. Quia clade supra modum quoniam doleret, vellentque filiam excellentiori aliquo genere sepelire qua ceteri, fecisse ligneam bovem cavam, quam quoniam in iurasset, in ea filiam sepelisse defunctam. Neque humo bos hæc condita est, sed ad meam usque memoriam in propatulo extabat in urbe Sai apud regiam in conclavi quodam exornato posita. Cui singulis diebus omnifarii odores adolentur: noctibus autem perpetuo incensa lucerna astat. In altero contiguo conclavi imagines stant concubinarum Mycerini, ut in urbe Sai sacerdotes aiebant. Stant enim colossi, id est grandia simulachra, circiter viginti, e ligno fabricati, nudi plerique: qui quarum sint mulierum, non possum dicere, præterquam quæ narrantur. Sunt qui de hac boue & colossis hæc referant: Mycerinum amore filiarum suarum captum, vim ei intulisse: deinde illam, quoniam præ mœrore se suspendisset, patrem in hac boue sepelisse: matrem autem manus ministrarum, quæ filiam patri prodidissent, præcidisse: & nunc earum hæc esse simulachra eius mali quod viarum passæ fuissent. Hæc (ut ego opinor) dicunt iugatores, ut alia, ita & de manibus colossorum: quippe quas ipsi vidimus temporis diuturnitate delapsas, quæ ad meam usque ætatem ad pedes eorum strata visebantur. Bos quoque cum ceterum corpus operta est Phoeniceo pallio, tum vero cervicem & caput crasso admodum auro: cuius inter media cornua circulus annexus inest, Soli assimilatus. Neque stans est bos, sed in genua cubans, magnitudine quanta est grandis vacca viua. Effertur autem e conclavi quotannis: & postquam Egyptij verberant deum quendam, quem in tali negotio non puto mihi nominandum,

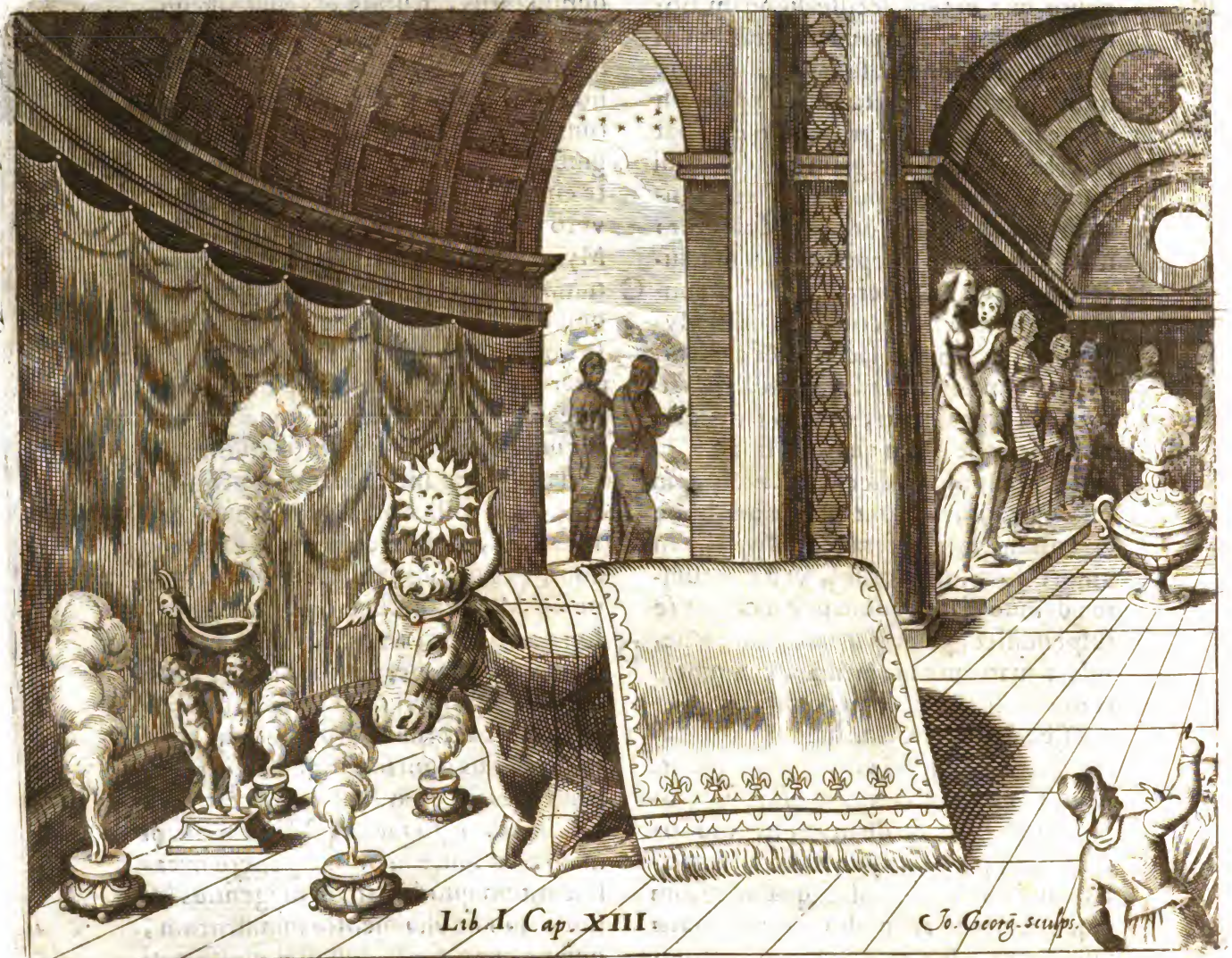
A tunc & bovem in lucem proferunt. Aiunt enim eam orasse patrem Mycerinum, ut defuncta quotannis semel Solem intueretur. Huic regi post calamitatem filiarum, secundo loco hæc accidisse. Ex urbe Buti venisse oraculum, fore ut sex omnino annos viveret, septimo defuncturus. Id hunc ægreferentem, vicissim misisse ad oraculum contumeliosas quærimonias; quod, quoniam pater suus & patruus, qui deorum immemores templa clauferant, hominesque perdiderant, tam diu vixissent, ipse pie faciens tam cito vita foret defuncturus. Rursus ei venisse dicuntur ex oraculo responsa, eapropter ipsum propere vitam finitum, quod non id faceret, quod deberet. Oportuisse enim Egyptum centum quinquaginta annis affligi: idque duos, qui ante eum fuissent, reges didicisse; ipsum vero, nequaquam. Hæc ubi accepit Mycerinus, se iam a numinibus damnatum, lucernas fecisse per multas, quibus quoniam noctesceret accensis, putaret ac se oblectaret: neque diu, neque noctu intermittentem quin per paludes perire nemora vagaretur, utque audiretur iuuenilibus in rebus studiosissime versari. Hæc autem idcirco excogitavit, quod vellet oraculum convincere mendacii, ut duodecim pro sex fierent anni, diebus factis ex noctibus. Ita sane de Mycerini Lucernis Herodotus. Quæ an omnes, an earum aliqua, præfertimque illa perpetuo incensa ante cadaver filiarum, nullius deinceps adiectione fomitis æternum arderent: an cum statis diebus novi fomitis adiectu flammam alerent; nihil est quod certo demonstret. Ego tamen coniector, illam maximam fuisse in primo genere mirabilem, tum quod illata diligentius historia non sit ulla mentio ministrorum, quibus cura fuerit, in olei consumpti locum deinceps aliud novum substitueret; sicut in Mæuræ Lucernæ notatum est: tum quod Herodotus ait, Boui cadaver intra se continenti, perpetuo incensam astat lucernam: tum quod potentissimum, divissimumque regem, & sapientissimis viris affluere (olim enim omnium hominum sapientissimi suspiciebantur Egyptij sacerdotes), veritate satis est habuisse modum parandæ

lu.

lucernæ, quæ sine noui fomitis adiectu diutissime flagraret, eniteretve; sicut habuit Cicero, & Euander Arcadium Rex, qui admirabili hoc lumine filiorum suorum sepulchra collustrauerunt: tum maxime si Mycerinus iste fuit socer Salomonis, omnium mortalium sapientissimi, vti testatur in magno suo volumine de Temporum æuo Cl. Hieronymus Vecchiectus Italus noster, sed ab Ægypto cognominatus, quod Ægypti regionem vltra quadraginta totos annos integros incoluerit, obseruationibus cælestibus in cælo nunquam nu-

A bilo, & libris Ægyptiorum sacerdotum euoluendis assidue vacans; ait enim, [b] Mycerinum hunc Ægypti regem, fuisse Pharaonem illum, cuius filiam duxit uxorem Salomon. Nec ideo contradicit Herodoto scribenti, Mycerinum vnicam filiam domi sobolem habuisse; quia quæ Salomoni nupserat, maior natu debebat apud maritum Hierosolymis, non apud patrem in Ægypto. Quam quidem historiam sepulchralem affibere delineauit apud Porcachium Porus in hanc effigiem.

[b] osat. hist. c. 120

De Lucerna Viues. Cap. XIV.

[a] Lib. 21. com. ca. 6.
I Oannes Ludouicus Viues in suis commentarijs ad libros Diui Augustini De Ciuitate [a] Dei, asseueravit non solum se vna cum Petro Garzia Laloo

C Parisijs vidisse per multa ellychnia ex lino viuo, cui ἀσβισοί Græci nomen indidere ab argumento naturæ, quod ignibus non absumatur: verum etiam erutum esse sepulchrum memoria patrum, in quo ardebat lucerna condita ibi,

Ellychnia ex lino viuo.

ibi, ut ex inscriptione apparebat, supra millesimum, & quingentesimum annum; eaque tota ex templo, ut conrecta capta est, inter admoas manus friata in tenuissimum abiit pulverem. Hæc vir insignis. Cui subscribere, fidemque præstare Maiolus Episcopus in suis [6] Colloquijs, & Ioannes Langius in suis epistolis medicinalibus asserens non deesse admiranda exempla, quibus perpetui ignis incredulitas refelli potest, in argumentum allata. Lucerna Viues, & alijs nonnullis ante a nobis propositarum.

De Lucerna Romana. Cap. XV.

Iacobus Mancinus Politianus I. F. viri tunc eruditione, tum fide spectatissima, nunc etiam Pisis litteras humaniores edocens, inde ad me scripsit superioribus annis conspexisse se Romæ lucernam erutam, e quibusdam fundamentis antiquis; auduisseque ab ijs, qui eam effoderant, se illam accensam in-

ustulisse, intus habentem nonnihil bituminis cuiusdam. Sed præstat epistolam, ad verbum adducere. Fortunio Lico to Philosopho in Patavina Schola primo Iacobus Mancinus Politianus lo-

Quod a me petis de luminibus antiquorum perpetuis; præter id, quod agnovit Boecacius in sepultura Pallantis; & id, quod clarissimum est in sepulchro Tulliole nostra ætate relictum; credo temporibus Pauli Tertij Pontificis nempe lumen adhuc accensum viso acce-
re statim extinctum. Memini me Romæ vidisse lucernam quandam erutam iuxta Montem Penam (vulgo a nostris Italis *Montecanallo*) ex quibusdam vetustis fundamentis, quam eiusdem repertores confessi sunt a se inventam fuisse ardentem, cum quodam bitumine intus. Cuius lucernæ lumen a semetipso visum testatur Vvolfgangus [a] Lazius; ut infra suo loco adnotabimus.

De Lucerna Pisana. Cap. XVI.

Idem vir in eadem epistola me de quadam alia lucerna certiores facit, quæ Pisis post aliquot annos ab augustissimi templi miserando incendio in-

ter maioris aræ ruinas ab ijs, qui e templo restaurando cimenta, & pulveres asportabant, inuenta est, bitumine plena, & calens adhuc, cuius caloris causa esse non potuerat multo antiquior incendij flammæ. Sed ipsam subnectentem audiamus, ait enim, Hæc lucerna postea Pisis inuenta post incendium Archiepiscopalis Ecclesiæ aliquot annis, adeo ut calor incendij non poterat esse causa caloris in lucerna; quam mihi testati sunt hic Presbyteri, & Canonici se vidisse, & manibus conrectavisse aliquantisper calidam, & bitumine intus refertam; eruta fuit ex fundamentis unius illorum altarium antiquorum, quæ prope Chororum diruta fuere; in quæ altari erat simulachrum illud Sacrosanctæ Virginis marmoreum; quod postea supra ianuam turris eiusdem templi positum est. Et hæc ea sunt, quæ de proposito a me nunc haberi possunt. Vale. Pisis xvi. Calend. Iunii, Anno Domini M D C X I. Hæc vir insignis.

De Britannica Minerva perpetuis ignibus. Cap. XVII.

Vilius autem Solinus ille Polihistor [4] Britannicæ fontibus ait præsul esse Minervæ numen; in cuius æde perpetui ignes numquam canescunt in favillas; sed ubi ignis tabuit vertitur in globosaxeos. Quam sententiam Colloquiorum Canicularium Autor Maiolus Episcopus [6] ita explicat inquit, Hoc vel a magica arte fieri potuit, aut smegmate aliquo eius naturæ ita composito, quod mihi verisimilius est, nam eas gentes narrat Solinus esse barbaras, & omnium penitus artium ignaras, unique Marti operam dare: aut, quod non detrectare ausim, ex lapide, qui apud Belgas est frequentissimus; qui succensus semper carbonum colorem, & ignem servat, & restinctus adhuc lapis est, rursus ad arendum aptissimus: At mihi potius dicendum videtur ignes illos perpetuos fuisse lucernas, lampadesve, quæ in templis ardere consueverunt in honorem numinis illius; quarum ellychnia, non ut nostrata e papyro, gossipiove facta, tabescente igne concreta sunt in fungo similem figuram, & lapidi attinem

Ignis abiens in globos saxeos.

[6] Coll. 22.

Lapis carbo apud Belgas.

[1] Coll. 22. lib. 1. epist. 12.

[2] lib. 1. c. 37.

Pisani templi incendium.

B nem

[a] 1. Georg.

nem duritie graueolentissimam substantiam, ut pulchre cecinit Virgilius [c] in-
quiens alicubi,

„ *Nec nocturna quidem carpentes pensa
puella*

„ *Nesciunt hiemem; testa quum ardente
viderent*

„ *Scintillare oleum, & patres concrevere
fungos.*

Materia com-
bustione lapi-
descens.

Sed ellychnia lampadum in templo Mi-
nerue Britannicæ materiam longe aliam
habuere, quæ concretebat in duriorē
adhuc topi substantiam; quæ saxeos
globulos non solum duritie, verum etiā
figura æmulabatur: ut pote materiam
sortita, quæ combustionē apta esset quo
quopactō lapidescere; ceu lutum, ex
quo lateres efficiuntur ab adurentē
igne vehementissimo fornacis.

De Lucernis Bononiensibus. Cap. XVIII.

[a] lib. 12. cap.
vlt. in f.

IO: Baptista Porta in sua naturali Ma-
gia, [a] Iulius Iacobonius in Appen-
dice de Prisca Celsiorum gente, Hiero-
nymus Ruscellius in opere De stemma-
tibus illustrium virorum, & alij multi
præclari scriptores, quamplures alias,
præter allatas lucernas, referunt pau-
cis ab hinc annis inuentas fuisse tum
Romæ, tum alibi fororum, tum speciatim
etiam Bononiæ adhuc ardentes in
antiquissimis sepulchris: quas vidisse te-
stantur plurimos homines fide dignissi-
mos; quos ipsi de proposito sunt allo-
cuti. Et certe Guidi Panciroli etiam
observatione in opere suo rerum me-
morabilium deperditarum, ubi de exe-
quijs mortuorum agit, aperte constat
ex lege Mævia. ff. de manum. testam.
antiquitus Nobiles testamento man-
dare consueuisse Libertis suis, ut mo-
numento Dominorum assiduam lucer-
nam accenderent, & sepulturam custo-
dirent: Atque ut lucernarum huiusmo-
di pleræque tales erant, quæ interpola-
ta deinceps noui adiectione fomitis
assidue seruabantur ardentes; ita non-
nullæ tali magisterio fabricatæ fuerant,
quæ semel accensæ inextincta flammā
per multas annorum decades in tumu-
lis effulgebant. Harum imagines ali-
quot ego apud me habeo pulcherrimas
ex Musæo Vlyssis Aldrouandi Præcep-
toris, Bononiæ conquisitas.

Nobiles olim
sepulturam il-
luminari, &
custodiri cu-
rabant.

De Lucerna Pionis. Cap. XIX.

PAUSANIAS Historicus (quod animad-
uertit etiam Cardanus [a] in opere [a] Lib. 8.

suo De Subtilitate) recitat se vidisse in
oppidulo Pionis Myssiæ iuxta Caicum,
dum Pioni (ex Herculis hic fuit descen-
dentibus) oppidi conditori sacrificarent,
& sepulchro Pionis fumum exhalasse;
quem ut Cardanus dolo malo exci-
cari potuisse credit, nec non etiam na-
turali causa; quod utrumque suo inge-
nio eo loci explicat, & quidem proba-
bili coniectura: ita nos multo verifimi-
lius existimamus eundem fumum pro-
diisse de lucerna quapiam admirabili,
quæ multos per annos antea exardens,
tunc, qua data causa, extincta fumum
densiorem, vberioreque, ut solet in
lucernarum extinctu, exhalauerit per
sepulchri rimas ad apertum aerem:

Fumus den-
sior, & vber-
rior in extin-
ctu lucerna-
rum.

adeo consuetum nouimus fuisse vetu-
stioribus, præsertimque viris nobilibus, *Vide lib. 4.*
Principibusque, uti Pionem oppidi con- *cap. 38.*

ditorem, Herculisque progeniem fuisse
necesse est, in suis monumentis lu-
cernas absque noui fomitis adiectione
per multa etiam sæcula exardentes ha-
bere. Sed tamen hoc admirabile Pionis
non sibi confinxit ipse Cardanus,
aut a Pausania desumpsit, in Boeotiis
ita scribente: *Exin proxima sunt Oedipi
filiorum sepulchra. Ad ea, qua sunt la-
cra est, ipse non spectant, narrantibus ta-*

*men fidem habuit aiunt enim: T. bebant, &
alii ex ijs, qui Heronem vocantur, & Oedipi
filijs inferius a se missi. His cense, dum
adolens, cum flammam, tum emissum ex ea
fumum, in duas partes discedere: id ego
ut crederem, facile me adduxit, quod in
Myssiæ, qua supra Caicum est, vidi. Est ibi
modica Vrbs, Pionia appellata: cuius condi-
torem Pionem, de posteris Herculis unum
perhibent. Huic dum parentant, sponte
fumus e sepulchro exiit: hoc ipse, dum ac-*

Fumus e se-
pulchro spon-
te prodians.

cederet, vidi. Quæ de re Cardanus in-
quit: [b] Recitat Pausanias vidisse se in
oppidulo Pionis Myssiæ, iuxta Caicum,
dum Pioni (ex Herculis hic fuit descen-
dentibus oppidi Conditor) sacrificarent,
& sepulchro Pionis fumum exhalasse.
Quod si non dolo factum fuit, quis
prohibet, sub ara supposito canali
ad sepulchrum tendente, atque in ca-
nalis origine, bitumine aut styrace, aut
thu-

[b] lib. 18.
subtil.

thure, reve alia quam quæ in altari ad-
 letur, vel aquarum exemplo, vel Hero-
 nis, dum sacrificio sponte portas aperi-
 re docet, fumum erumpere e tumulo?
 Sed & alia naturali ratione absque do-
 lo constare potuit. At quæ ratio natu-
 ralis aptior est absque dolo, si dicamus,
 e Pionis tumulo fumum halare de Lu-
 cerna subterranea in eo accensa? non
 quidem de fomite Lucernæ, verum de
 materia tempore sacrificij Aræ imposi-
 ta, quam propinquæ Lucernæ flamma
 resoluat in fumum? vel etiam, quid ni
 materies illa flammam in Lucerna deti-
 nēs, tenuem ac exilem sui halitum emit-
 tat, qui spectetur tunc ab hominibus,
 aciem visus acrius intendentibus in actū
 sacrificij ad Aræ partes? Id certe nemo
 iure poterit inficias ire.

De flamma inextincta Pyrethiorum.

Cap. XX.

[1] lib. 7. c. 25.

[2] Prom. 2. li. 4.
 cap. 1. quæ. 7.
 s. 1.

[3] lib. 15.

[4] lib. 2.

[5] icel. 1. 111.
 & legq.
 ingenerum, &
 ingenerabile
 quæ differant.

[6] 1. Meteor.
 ca. 2.
 Ignis qui sem-
 per sit nun-
 quam perma-
 nent.

Cælius Rhodiginus [a] in suis anti-
 quarum lectionum commentarijs
 asserit in Pyrethiorum meditullio sur-
 sum stetisse aram, vbi inextinctus serua-
 retur ignis. Cælio de hac re consentit
 Delrius [b] in suis Magicis Disquisitioni-
 bus. At vero ante vtrumque [c] Strabo
 de proposito agens, vbi de Cappado-
 cia tractat, suntque, ait, Pyrethia septa
 ingentia; in quorum medio ara est, in
 ea Magi & cinerem multum, & ignem
 inextinguibilem seruant. Procopius
 etiam [d] in bello Punico, Hic magnum
 Pyreum est, inquit, vbi ignem perpetuum
 custodiunt Magi. Quum autem
 nos ex Aristotele [e] didicerimus tum il-
 lud esse discrimen inter ingentum, &
 ingenerabile; quod ingentum dici po-
 test corpus nondum exortum mox ori-
 turum; ingenerabile vero id, quod aut
 nunquam, aut difficillime, ac vix gene-
 ratur: tum etiam ignem, qui fomitem
 consumens, noui semper adiectione in-
 diget, si diu conseruari debet, non per-
 manere, sed semper fieri nouum, sem-
 perque corrupti veterem, ac fluere [f] ad
 instar fluuij: propterea hunc Pyrethio-
 rum ignem perpetuum, & inextinguibilem
 appellatum a veteribus, non autem
 inextinctum, dicimus non inter-
 pollata, repetitaque deinceps noui fo-
 mitis adiectione conseruatum fuisse,
 custoditumque; vt conseruabatur, cu-

Astodiebaturque sacer ille ignis apud
 Persas; sed in materia diutissime arden-
 te conceptum fuisse, cuiusmodi erat
 flamma lucernæ Pallantis, & Olybij.

De Lucerna Salernitana.

Cap. XXI.

Ianus Gruterus [a] in volumine sua-
 rum inscriptionum antiquarum retu-
 lit ex testimonio de visu Iacobi Sir-
 mondi e Societate Iesu historiam huius-
 modi Lucernæ ardentis,

Salerni Vrba in æde Episcopali.

Hanc. Septima. Sit. Tibi

Terra. Lemis. Quisque

Huic. Tumulo. Posuit

sic

Ardente. Lucernam

Illius. Cineres. Aurea

Terra. Tegas

Grutero Sirmondus qui vidit.

Cuique vt notum est mendum in inseri-
 ptionem irrepsisse in littera *Ardente*.
 quæ ab autore *Ardentem*. Scripta fue-
 rit; siue vñ M ab opifice omissum; siue
 carie illius partis verultate corrosum;
 siue quauis alia de causa deletum; ita
 non plane constat fuerit ne ardens illa
 lucerna ex earum numero, quæ sine fo-
 mitis noui repetita deinceps adiectione
 plures accensa durauerit annos. Ve-
 rum quando aham. propositi coniectu-
 ram non habemus, quam litterarum, in
 quibus ardens lucerna legitur; nos eius
 historiam superioribus attexere volui-
 mus, relinquentes Lectori iudicium, &
 optionem vtramlibet partem quæstio-
 nis accipiendi.

De Lucerna Demosthenis.

Cap. XXI.

Non defuere, qui lucernam inex-
 tinguibilem etiam Demostheni
 fuisse scripserunt: sed nos apud Plutar-
 chum in vita Demosthenis eum habuif-
 se lucernam lectitauimus, de qua ipse
 nobilem mentionem fecit, non solum
 quia, quum ex tempore nihil dicere
 vellet, sed omnia meditatus, a Pythea
 irrisus asseuerante lucernam olere sua
 enthyemata, irrisum amare De-
 mosthenes retudit inquit, nempe
 non eorundem tibi, & mihi, Pythea,

[a] pag. 1148.
 num. 17.

Demosthenes
 nihil dicens
 voluit ex tempore.

B 2 con-

exsequentes, quum ad viginti pedum altitudinem humo egesta, peruenissent, animaduertunt aram

Diti. Patri. Proserpinaeque

inscriptam. Hoc postquam Valesius nuntiante seruo accepit, omisso emendae proposito, hostias nigras, quae antiquitus furuae dicebantur, Tarenti immolauit: ludosque, & Leæsternia continuis tribus noctibus, quia totidem filij periculo liberati erant, fecit. Cuius exemplum Valerius Poplicola, qui primus COS. fuit, studio succurrendi ciuibus, secutus, apud eandem aram publice nuncupatis votis, cæsisque atris boibus, Diti maribus, feminis Proserpinae, Leæsternioque, ac ludis trinoctio factis, aram terra, ut ante fuerat, obruit. Hæc ad verbum ex Maximo Valerio deduximus. Addit Iacobonius, Romæ in Campo Martio Terentum, locum sic appellatum ferunt, quod ibi Tyberis tereretur, vbi Diti, & Proserpinae ara statuta fuerat. Hoc loco Inferis publice litatum, ludosque a loco denominatos Terentinos, institutos fuisse, traditum est. Terentus, inquit Festus, locus fuit in Campo Martio, quo loco Ara Ditis Patris in terra occultabatur. Ceterum nos arbitramur visum a Valesio fumum e terra Arae superiacente erumpentem non aliunde, quam ex lucerna prope Aram ab antiquissimis temporibus ardente siue vna, siue multiplici sursum ascendisse, id enim satis est verisimile: nempe quum terra illa esset vliginosa, igne subdito percalefacta, fieri potuit, ut pertinaci afflatu Valesij, ceu de titione, de terra vliginosa fumante demum ignis excuteretur.

De Lucernis Foxij. Cap. XXV.

Sebastianus autem Foxius, vir in Academia pariter, atque in Peripato versatissimus, apertum, ac luculentum de perpetuis lucernis ab antiquo intra sepulturas ardentibus testimonium perhibet alicubi, insinuato illarum sine, detectaque occasione illas in tumulis recondendi, dum scribit in hanc sententiam, Egyptij vitam lucerna significantes occasionem veteribus dedere ponendi lucernas perpetuas in sepulchris: ibi cum cadaueribus animas immorta-

les morari semper innuentes: non enim bestiis id officij præstabant; quibus noverant contigisse animam mortalem. Sic ergo tamquam de re certissima, & extra omnem dubitationis aleam posita, de reconditis lucernis intra mortuorum tumulos ab antiquo ardentibus, quas ipse perpetuas appellat, agit vir eximius.

De Lucernis Vulcani. Cap. XXVI.

Quum olim veteres, præsertimque Romani vilia quæque, turpia, & infames etiam meretrices Diuinitate donarent; Cloacinam, pauorem, febrē, pallorem, rubiginem, fornacem, lupam, faulam, floram, sterculium, lapidem terminum, vitia cum Græcis, mutinum obscenum, & id generis alia sexcenta, quod refert Lactantius [a] Firmianus, adorantes: nulli profecto mirum esse debet, si etiam Igni, ac Vulcano diuinos honores dederit Antiquitas: nam et si cum Gentilium Deorum infimum ob summam deformitatem recens natum parentes proiecerint: & adultum Minerva coniugem noluerit; ut propterea belle de illo [b] Virgilius cecinerit,

..... cui non risere parentes:
Nec Deus hunc mensa, Dea nec dignata cubili est.

Romani tamen, Plutarcho [c] referente, Vulcanum principem, ac ducem artium facientes, eo quod Ignis & reperit omnes & conseruat artes, ansam dedere priscis, ut illi domum consecrauerint, ædem construerint, dicauerintque; sub qua in loco subterraneo lampades, lucernasve multas collocarunt oleo viuo nuncupato repletas; quod isbestinum, & incombustibile dicitur, ad custodiendam perennem flammam in eiusdem Vulcani seu signum, seu honorem accensam: nam Vulcanus erat Ignis antiquis sapientibus. Hac de re testimonium dedit Henricus ille, qui [d] Guidi Panciroli opus Rerum memorabilium deperditarum Latio dedit, & notis illustrauit, asserens oleum incombustibile, quod in reconditis antiquorum Lucernis numquam consumeatur, aptius, rectiusve appellari posse viuum, nam Statius (ait ipse) alicubi scribit in hanc sententiam concinens,

B 3 Vul

Rom. turpia diuinitate donabant.

[a] i. de fals. rel. ca. 20.

[b] Ecl. 4.

[c] Quæst. tom. 1.

Oleum viuum in lucernis antiquorum.

Vulcanus erat Ignis antiquis sapientibus.

[d] Cap. de oleo incombust.

Ara Ditis, & Proserpinae subteritanea.

Consul primus qui fuit.

Terenti etymologia.

Flamma ut flamma de terra fumante potuit excutari.

„ *Vulcano condita domus, quam subier*
canti
 „ *Stagna sedent venis, oleoque madentia*
vino.

Vulcani do-
 mus subterra-
 nea.

Lucernæ quæ,
 & cur stagna
 vocantur.

Venæ cur di-
 cantur subter-
 ranei meatus.

[e] 4. de bell.
 Alex. 21.
 lib. 9. cap. 15.

Vivum linum,
 & oleum quæ
 dicantur.

[g] lib. 19.
 cap. 1.

Cuius Poetæ versiculos, ob stagnorum,
 atque venarum metaphoram, obscurio-
 res dilucidare operæ pretium duximus.
 Porro Vulcano ignium Deo antiquitus
 consecrata domus habuit loca subter-
 ranea, canalium, & cuniculorum instar,
 excavata; in quibus assidue lampades
 ardebant; & quum lampades illæ, siue
 lucernæ fortasse grandiores, eæque im-
 motæ consisterent; ideo plenæ oleo,
 metaphorice stagni cognomentum a
 Poeta obtinere: Quumque pensiles
 non essent; sed in terra veluti sedentes;
 proinde sedere scitissime dictæ sunt: Et
 quum in terræ cuniculis, factisque arte
 canalibus, qui venas animalium imitan-
 tur, consisterent; propterea in subter-
 raneis venis tamquam sedentes descri-
 buntur: venæ siquidem per translatio-
 nem in terra dicuntur subterranei mea-
 tus liquore quomodocumque referti:
 ut ex [e] Hirtio, & Plinio [f] constat
 aperte: Denique vero quum oleo as-
 bestino, & incombustibili diutissime
 flammam inextinguibilem continenter
 replerentur; iccirco madere oleo vivo
 constituuntur: nam oleum vivum idem
 esse cum oleo incombustibiliter arden-
 te, ut linum vivum idem penitus est cum
 lino pariter incombustibiliter ardente,
 ante nos ibidem observavit [g] Panci-
 rolus, & ante illum Plinius. Ita ergo
 & sub terra in templo, seu domo sacra
 Vulcani recondabantur Lucernæ sine
 fomitis adiectu diutissime ardentes.
 Huc fortassis alludere voluit antiquior
 ille Poeta Thebæus in Helenæ raptu
 concinens ita,

„ *Irata autem quamvis existens, tamen*
obtemperabat Vulcano,
 „ *Ac ignis inextinguibilis, & ferri mode-*
ratori.

De Lucerna Merlini Magi.

Cap. XXVII.

Subterraneas lucernas ab antiquo
 tempore in tumultis absque novi fo-
 mitis adiectione iugiter ardentes fieri
 potuisse credidit Ludovicus Areostus,
 inter Italicos Poetas primi ordinis; nam
 qui non solum possibilia, sed etiam ve-

Poeta verifi-
 milia canere
 debet.

Ar rimilia cantu celebrare debuit, illis
 Poeta in antro subterraneam Merlini
 Vati sepulturam cum templo constru-
 ctam esse concinit, in quo procul ab om-
 ni hominum commercio, & absque villo
 humano ministerio, famulatioque, ante
 altare lampadem ardentem splendere
 ait tum multo ante accensam, tum ad
 ultimum Iudicii diem semper in poste-
 rum arsuram confitetur: cui de propo-
 sito suavissimos istos versiculos [a] Itala [a] Cant.

Musa dictavit,
Il traditor penso, che la Donzella „
Fosse ne l'alto precipizio morta. „
 Et paullo post,
Lasciam costui, che mentre a l'altrui visa „
Ordisce inganno, il suo morir procura. „
E torniamo a la Donna, che tradita „
Quasi hebbe a un tempo morte, e sepoltura. „
Poi ch'ella si leuò tutta sfordita; „
C'hauea percosso in su la pietra dura; „
Dentro a la porta andò, ch'adito dana „
Ne la seconda assai più larga tana. „
 La stanza quadra, e spaziosa pare „
Vna deuota, e venerabil chiesa; „
Che su colonne alabastrine, e rare „
Con bella architettura era sospesa; „
Sorgea nel mezo un ben locato altare, „
C'hauea dinanzi una lampada accesa, „
E quella di splendense, e chiaro foco „
Rendea gran lume a l'uno, e l'altro loco. „

Et quæ sequuntur alia in eodem pro-
 posito. Quum autem insignis Poeta
 nullius generis hominem in hac spelun-
 ca degentem ponat, cuius ministerio
 lampadi, priore consumpto, nouus sub-
 inde liquor adiungeretur: certo iam
 constat eum alluisse, atque assensum
 dedisse lucernis ab antiquo iugiter ar-
 dentibus absque noui fomitis adiectione
 in subterraneis mortuorum sepul-
 chris. Ceterum & si multa in hoc Epi-
 sodio confingat sibi nobilis Poeta, ijs
 tamen fictis hoc minime fictum permi-
 sum esse potuit, quod ait de lucerna in
 tumulto Merlini diutissime ardente; nam
 Merlinum prædicant Historici omnes
 Magorum sapientissimum: qui proinde
 non magno negotio nobile sibi monu-
 mentum, & in eo lampadem ad multas
 annorum centurias absque noui fomi-
 tis adiectione iugiter ardentem, & in-
 extinguibilem condere potuerit, non
 secus ac fecerit Euander Pallanti, Cice-
 ro Tulliolæ, alique veteres non pauci.

De

De Lucerna Prytanei sempiternam flammam continente. Cap. XXVIII.

Lilius ille [a] Gyraldus in sua Deorum Gētilium Historia, ubi ex professo de Vesta disserit, Athenis, inquit, in Prytaneo ignis sempiternus asseruatur, non a Virginibus, sed (ut ait [b] Plutarchus) a mulieribus matrimonio solutis. At vero licet hae mulieres plerisque viris doctis dicantur asseruare ignem Prytanei sempiternum in rogo ligneo, semper in combustorum locum noua ligna imponentes: Nos tamen ex Plutarcho habemus illum ignem aeternum in lucerna exaruisse; Verum quoniam istae viduae perennem in lucerna flammam asseruare poterant, aut repetita noui fomitis adiectione in consumpti locum; aut citra noui vllius fomitis adiectionem, a lucerna cuncta illum extinguere, suffocareque valentia procul arcuentes, nempe ipsam custodientes ab imbrum iniuria, & a ventorum impetu, & ab animalium, aliorumque seu voluntaria, seu temeraria molestia; aut utroque modo eandem conseruantes: propterea hunc etiam ignem Prytanei sempiternum nostris lucernis adijcere volumus; quia nil prohibet ipsum eiusdem generis extitisse cum diutissime ardente lampade, cui nouus fomes adiunctus non fuerit vnquam.

De Lucerna Delphica sempiternum ignem habente. Cap. XXXIX.

Plutarchus ille Chæronensis Romanarum, Græcarumque rerum scriptor illustris, idemque Philosophus non ignobilis, in vita Numæ Pompilij, occasione Virginum Vestalium Romæ sacrum ignem custodientium, Græcos etiam suos habuisse ignem sacrum perpetuum memorat, & præsertim de Lucerna Delphica fuscè pertractat in hanc sententiam, Insuper, inquit, Virginum Vestalium custos erat: quarum item cōsecrationem, & perpetui ignis, quem asseruabant hae, curam, & religionem assignant Numæ: siue puram, & incorruptam ignis naturam integris, & impollutis credit corporibus: siue infecundam, & sterilem aggregauit Virgi-

Anitati. Siquidem in Græcia quoque sicubi seruator æternus ignis, sicut Delphis, & Athenis, Viduae extra ætatem positæ nuptiarum non virgines, præfunt ei. Qui si forte extinctus fuerit, ut Aristionis tyrannide sacra lucerna Athenis, & Delphis templo a Medis incenso, belloque Mithridatico, atque Romanorum civili vna cum ara fuit deletus ignis: negant eum fas esse ex alio accendi igne, sed nouum, & recentem parandum, eliciendamque puram, ac liquidam ex Sole flammam. Succendunt eam scaphijs cauatis in æqualia latera ortogonia trigonalia, quæ ex circumferentia in vnum centrum sunt deuexa: His Soli obuersis radij vndique flagrantēs coguntur, & contrahuntur ad centrum. Ita cum ipsum æra diuidunt attenuatum; tum leuissimum quodque, atque aridissimum appositum fomentum inflammant extemplo, quod accipiant reflexione radij corpus, & ictum igneum. Hæc vir eximius: Ex quibus quum nulla fiat mentio adiectionis noui fomitis in locum consumpti a flamma lucernæ, sed solum custodiæ ignis æterni; verisimilius arbitror æternum illum ignem sine fomitis adiectione vlla seruatum fuisse a mulieribus, quæ ipsum tuerentur ab externis iniurijs cuiusque generis; quam quæ illum repetita noui fomitis appositione quasi nutrent.

De igne Vestalium Virginum aeterno. Cap. XXX.

Apud eundem Plutarchum habemus historiā ignis perpetui; quem Romæ Virgines Vestales custodiebant; nam in Vita Numæ Pompilij quum dixisset Pontificem Maximum Virginum Vestalium custodem fuisse; quarum item cōsecrationem, & perpetui ignis, quem asseruant hae, curam, & religionem assignari Numæ, siue puram, & incorruptam ignis naturam integris, & impollutis crediderit corporibus; siue infecundam, & sterilem aggregauerit Virginitati. Nam ignis Aristoteli [a] nulum animal generat; Plinioque [b] dicitur contrarium generationi elementum; quibus assentitur Ouidius concinens, *Nec tu aliud Vestam, quam puram insel-*
lige flammam;

Ignem cur seruare Virgines.

Ignis facer extinctus quomodo reparatur.

Ignis nulum animal generat.

[a] 2. de gen. an. cap. 3.
[b] Lib. 11. cap. 36.
Ignis contrarium naturæ elementum.

Na.

Ignis cur
tenilis, &
purus.

Ignis Ve-
stali m-
quibus tue-
rit.
[c] Matth.
cap. 23.

Vestales
præter i-
gnem quid
seruarent.

Ignem Ve-
stali m-
fuisse lam-
padem.

Ignis vim
habet mo-
uentem su-
pra cetera.

Ignis ad
altam ma-
teriam se
habet, ut
eius anima

» *Nataque de flamma corpora nulla vides.* A
» quocirca scite Plutarchus infecundum,
» & sterilem esse ait, non minus ac sit pu-
» rus, & incorruptus, siue imputrescibi-
» lis: Mox Romanum ignem Virginum
» Vestalium comparans igni Græco Del-
» phis, & Athenis in Lucernis perpetuo
» ardenti, & a senioribus viduis mulieribus
» asseruato: Vnde constat aperte Vir-
» ginum Vestalium ignem in lucerna ex-
» arsisse, non autem in rogo ligneo: cui
» fortasse igni alludere voluit in [c] Euan-
» gelio Dominus, dum Virginibus ob-
» uiam sponso ituris lampades ardentes
» assignauit in parabola; Subdit eo loci
» Plutarchus, Ac nonnulli apud Virgines
» Vestales præter ignem illum æternum
» depositum nihil arbitrantur: alij sacra
» quædam nulli conspecta; alij condita ibi
» esse: de quibus quatenus audire, & dice-
» re fas est, differuimus in Vita Camilli.
» Vbi hæc ad verbum ex eodem autore
» legimus: Romani a Gallis victi, reliqua
» deserta Vrbe, Capitolium telis, & mu-
» nitionibus firmauerunt. Sacrorum pri-
» ma cura fuit, quorum partem in Capi-
» tolium comportauerunt. Sacrum ignem
» Vestæ Virgines cum sacris rapientes
» profugerunt: Ex quo modo compor-
» tandi constat ignem Virginum Vesta-
» lium non in lignorum strue accensum,
» sed in lucernis, & lampadibus exarsisse:
» Quomodo enim fugientes raptam
» igneam pyram comportare potuissent?
» quomodo non multam rogi fauillam,
» prunamque Sacram hostibus reliquis-
» sent? Addit autem Plutarchus, Scri-
» bunt tamen nonnulli præter æternum
» ignem nihil eas seruare, quem Numa
» Rex tamquam rerum omnium princi-
» pium dedit colendum: Habet enim vim
» mouentem supra cetera ignis; & gene-
» ratio motus est, aut cum motu certe:
» Reliquum materiæ destitutum calore,
» torpidum iacens, & mortuo simile, ve-
» lut animam, quærit ignis vim; quæ simul
» atque accessit, confert se ad agendum
» quid, aut patiendum: Ignem igitur vi-
» rum curiosum, & quem fama tenet ob-
» sapientiam cum Camænis consuetudi-
» nem habuisse, Numam consecrasset: &
» perennem mandasse seruandum, ut in-
» star æternæ, quæ vniuersitatem mode-
» ratur, virtutis. Hinc etiam patet Ve-
» stalium ignem in lucernis ardentem.

A fuisse, fomitisque noui adiectione non
eguisse; nam Virgines illum seruasse di-
cuntur, scilicet custodisse incolumem ab
omnibus externis iniurijs, illi vndecum-
que occurrentibus; non autem illum
aluisse repetita fomitis adiectione. Alij,
subdit vir egregius, ignem Græcorum
more purum sacris proponi ardentem.
Quæ maxime quoque conuincunt Ve-
staliū ignem in lucernis exarsisse citra
fomitis consumptionem: tum quia idem
autor antea in Vita Numæ monuerat
Græcorum ignem sacrum, æternumque
a Viduis, & Delphis, & Athenis custo-
ditum fuisse in lucerna templi arden-
tem, non autem in lignorum rogo: tum
quia ignis pyre lignæ, lucernæque fo-
mitem consumens, purus non est, sed
retro exhalationum, caliginumque fu-
mo impuro coinquinatus: ignisque vere
purus est, qui sine fumo, atque adeo si-
ne combustione fomitis ardet in lucer-
na. Sed & Ouidius ignem Vestalium
Virginum fuisse puram lucernæ flam-
mam illis versiculis videtur explicasse,
dum ait,

*Nec tu aliud Vestam, quam puram in-
telligi flammam,*

Nataq. de flamma corpora nulla vides. »
Sed adijcit eo loci Plutarchus, cetera in
penetralibus condita, præter Virgines,
quas Vestales vocant, nemini conspe-
cta; plurimorumque vulgatum sermo-
ne est Mineræ signum ibi asseruari, ex
Troia in Italiam ab Aenea aduectum.
Sunt, qui fabulentur Deos ex Samo-
thracia, quum Troiam conderet, attu-
lisse eo Dardanum, atque sacrasse; sa-
cræque, & ceremonias ijs instituisse.
Aneam inde capta Troia clam sublata
seruasse, dum in Italia confedit. Qui
vero maiorem habere se huius rei noti-
tiam iactant, duo aiunt illic reposita do-
lia esse; apertum alterum, atque inane:
alterum plenum, & consignatum, sola-
rum vtrumque sanctissimarum harum
Virginum permixtum oculis. Hos alij
hinc arbitrantur falli, quod ea tempe-
state Virgines maximam sacrorum par-
tem in duo condita dolia defoderint
sub æde Quirini; Vnde locus adhuc do-
liorum seruet nomen: Præcipuis vero;
& dignioribus sublati sacris, trans
fluuium cæperunt fugam. Ibi L. Albi-
nus de plebe homo, plaustro coniugem,
par-

» Vide lib.
» cap. 37.

» Ignis, &
» sine fui
» purus ap-
» nos arde

» Doliorum
» locus h-
» maz qui

paruosque liberos suos cum rebus necessarijs inter fugientes exportans, ubi ferre gremio Virgines sacra Deum cōspicit omni destitutas ope, & fatigatas, cūestigio vxorem, ac liberos cum rebus suis detrahit ex plaustrō, illas in vehiculum imponit, vt in ciuitatem quamdam Græcam recipiant se. His etiam ostenditur Vestales non in rogo ignem, sed in lucerna, seu lampade custodiuisse; quæ namque ardentia ligna gremio ferre non poterant, eadem fugientes ignem lucernæ sacrum impune in gremio portare poterant. Atque vt probabile satis est ex aperto illo, & vacuo dolio erutum fuisse liquorem incombustibiliter ardentem in lampade sacra Virginum custodiæ commissa; ita verisimile satis est in altero pleno, & obfignato consimilis naturæ liquorem contineri; vt affinis valde fuerit lucerna Vestæ lampadi Olybianæ superioribus annis Ateste in agro Patauino inter duas ampullas liquore plenas inuentas sub terra; de qua lucerna late [a] superius. Quinimmo quum earum ampullarum altera humore aureo, altera liquore argenteo colore plena esset; argenteusque latex aquæ nomine passim ab antiquis donetur; huc fortassis ea spectant, quæ aliter interpretatus [b] Lipsius etiam apud Suidam, & Georgium Cedrenum legit in hæc verba, *Numa Virgines Vestales ignis, & aquæ curam habere demandauit*: per aquam nos liquorem incombustibiliter ardere valentem in altero dolio clauso exponentes. Licet non diffiteamur, quod in Numa Plutarchus de alia retulit aqua Virginibus iisdem sacrata, qua lustrarent, & aspergerent quotidie penetralia: probabile namque magis est has duas aquas fuisse; nam aliud est aquæ curam, vt & ignis habere; aliud est fontem, quo irrigatur campus, sacrandum Virginibus Vestalibus, cuius aqua lustrarent, & aspergerent quotidie penetralia: siquidem sacrare fontem Virginibus nihil est aliud, quam fontem reddere proprium Vestæ, aliosque omnes homines ab eius fontis vsu arcere, ac prohibere, vt a re sacra: sed non est aquæ fontis curam habere, vt ignis: qua enim asperguntur, atque lustrantur penetralia, eius certe non cura habetur, vt ignis asseruati, sed

A ipsius vsus exerceatur: Insuper autem Vestalium ignem in lucerna effulisse, pleraque demonstrant antiqua numismata; siquidem apud Lipsium [c] videmus icones argenteorum, & aureorum plurium cum Vestæ lucernam oleariam manu tenente; cum Vestali Virgine indidem manu gerente lucernam; cum capite mulieris, & lucerna. Nec non apud Antonium [d] Zantuum cernere potuimus argenteum numisma Vespasianii sub numero trigesimo sexto cum imagine Vestæ sedentis, & lucernam manu gestantis, aliudque cum Vestā stante, manuque lucernam obtinente sub numero quadragesimo septimo.

De Lychno lucis inextinctæ in Vrbe Minichia. Cap. XXXI.

Strabo quoque nobilis [e] Historiographus in Achaia descriptione, ubi de Munychia Vrbe Atheniensium ad Pyreum sita pertractat, de proposito scribit in hanc sententiam, Vrbs ipsa saxum est in plano quaquaversum habitato: quo in saxo vetustum Mineræ templum Poliadis surgit; in quo lucis inextinctæ Lychnus est: & Virginum domus, quam Iustinus condidit; ubi Palladium est ex ebore perfectum, opus Phydæ. Hæc vir eximius. Ex quibus primum colligimus huiusmodi lucernam inextinctæ lucis longe aliam ab illa esse, de qua supra [f] Plutarchus; licet vtraque perpetuo arderet in ditione Atheniensium; nam illa viduarum seniorum custodiæ commendata erat; hæc aut nullis, aut virginibus iunioribus asseruanda commissa fuerat. Deinde vero quum hic a Strabone Virgines non dicantur in templo Mineræ lucernam perpetuam custodiuisse; verum constituentur solum habitauisse in domo, Deæ simulachrum, nomine Palladium, ex ebore a Phidia perfectum continente; iam probabile satis est Virgines illas Atticas non igni sacro illi perpetuo custodiendo, sed Palladio conseruando, custodiendoque præfectas fuisse. Atque adeo Lychnum in eo templo inextinctæ lucis, fuisse lucernam, quæ extra omnem noui fomitis adiecti onem diutissime arderet. Ac eo magis, quo nulla mentio sit affusionis

[c] De Vest. ca. 3. & 9. Numismata Vestæ, & Vestalium cum lucerna.

[d] 1. lib. 11. milim. edit. 2.

[e] Lib. 9.

Lychnus Mineræ.

[f] cap. 18.

Viduz seniores lychoi custodes.

no-

Vestali ignem arffse in lucerna.

Dolia V. flammum qui in se continere possunt.

Vide lib. 4. cap. 37.

[a] cap. 9.

[b] De Vest. cap. 10.

Vestales aquæ curam habuisse.

nouæ materiæ in locum combustæ : A
Quum tamen agens alicubi Plutarchus
[c] de lucerna integrum solum annum
ardente in Delubro Iouis Ammonis
aperte meminerit repetitæ quotannis
noui olei affusionis; vt supra [d] commo-
diori loco demonstrauius. Ita ergo
& in eade Mineruæ Poliadis apud Athe-
nientes lucerna fuit, quæ sine repetita
fomitis adiectione diutissime ardebat.

*De alijs plerisque Lucernis ab antiquo sine
noui fomitis adiectione ardentibus illu-
strium scriptorum varia testimonia.*

Cap. XXXII.

[a] lib. 7. c. 12. **I**oannes Costæus [a] vir doctrina, pru-
dentia, & probitate spectatissimus,
idemq; Præceptor mihi dilectissimus in
aureo suo volumine De potu in morbis
asseuerare non dubitauit constare satis
eam fuisse veteribus parandæ lucernæ
rationem, quæ in bene oclusis sepul-
chris iuxta cinerum urnas accensa, num-
quam nisi ijs reclusis, atque nouo aere
subeunte, extingueretur. Alexander
Tassonius, vir egregie litteratus, in suis
[b] li. 10. qu. 16 *Quæstis* [b] varijs ita de proposito scri-
bit, Romani suas illas lucernas inextin-
guibiles habuerunt, quæ quingentos an-
nos accensæ durabant in sepulchris: Et
Diuus Augustinus meminit lucernæ,
quæ ardebat assidue in templo Genti-
lium sub dio ventis, & imbris, nec um-
quam exinguebatur: Et fortassis erat
illa, quam attulit Pausanias fuisse in de-
lubro Mineruæ, Athenis, fabrefactam
a Callimacho, & annum integrum du-
rare consueuisse accensam, quia ellych-
nium habebat ex lino Carpasio, vel as-
bestino, quod igne non comburitur.
Sed nostri non applicauerunt ingenium
ad conseruandas lampades accensas in
sepulchris mortuorum, non credentes
fabulas, quibus Ethnici fidem adhibe-
bant; quia quando ad hoc animum ap-
pulissent, non erat difficilior hæc inuen-
tio renouatu, quam fuerint tot aliæ, quæ
nunc sunt omnibus communes. Immo
scio ego viros, qui præsumunt se hanc
inventionem habere. Hæc ille: cui non
assentior Christianos antiquos non con-
sueuisse lucernas accendere in sepul-
chris mortuorum; nam hoc assertum
plane conuellit antiqua lucerna tum

L. Cæsæ cum imagine crucis; tum Pi-
gnoriana decima quinta, & Petauiana
decima sexta Christi nomen inscriptum
habentes; tum decima septima suo lo-
co [c] infra describenda signum Crucis
obtinens. Iulius item Iacobonius ad
calcem suæ Appendicis ad Commen-
tarios Io: Baptistæ Fonteij Primionis
De prisca Cæliorum gente, Ceterum,
inquit, nec illud tum ex nostra, tum ex
multorum obseruatione scitu dignum
omittam, lucernas, lychnosque perpetuo
ardentes in conditorijs, sepulchris-
que iuxta cinerum ollas, urnasque, ac
mortuorum ossa collocari, oleo inextin-
guibili, dum aerem vitent: Quod in
animæ immortalitatis signum (quam
igneæ representari specie nos alibi teti-
gimus) factum autumo. Hæc ille. Sed
& Hermolaus ille minime certe Barba-
rus in suis [d] corollarijs asserit in subter-
rancis Italiæ locis inuentas esse lucer-
nas ab antiquissimis temporibus perpetuo
fulgore lucentes. Franciscus etiam
Maturantius in Epistola ad Alphenum
amicum scribit hoc ipsum de Lucerna
Olybij; & Bernardinus [e] Scardeonius
in opere de Patauina vrbis antiquitati-
bus. Melchior etiam Guilandinus in suo
tractatu De papyro [f] inquit, Suidæ
opinionem non parum fauere videtur id,
quod super ea verba Apollonij ex se-
cundo Argonauticorum *ἐν τῇ χρύσειον
ἰθύνῃ ἱρμείας*, id est, quem autem uti-
que posuit Mercurius, colligitur his ver-
bis ab interpretibus: *ἀγεται τῇ τῇ ἱρμῇ
ἐπαθῇ, τὸ δ' ἱρμῆς τῇ χρύσειον χρυσῷ*:
dicitur scilicet contactu Mercurij pel-
lem arietis factam esse auream: Quibus
verbis videri potest significari non il-
lum Deorum internuncium, atque in-
terpretem, petaso, talaribus, & caduceo
insignem; sed potius hydrargyrum, quo
Chymici ad aurum conficiendum vtun-
tur: hydrargyrum inquam non illud
vulgare, sed quod ab vulgari per ignem,
& arenam albam septies mundatum est,
& priuatim argentum viuum sapien-
tum, aqua mercurialis, materia metallo-
rum, perpetua dispositio, materia prima
artis, vitrum perenne, incorruptumque,
& oleum vitri appellatur. Hoc genere
liquoris fiunt lampades perpetuo ar-
dentes; quod penitus incredibile vide-
retur, nisi cum Hermolao Barbaro,
Fran-

[c] lib. 3. ca. 11.

Lychni per-
petuo arden-
tes in sepul-
chris.

[d] lib. 7.

[e] lib. 1.

[f] memb. 6.

Mercurius
Chymicus
qui.

Francisco Maturando, Bernardino Scardeonio, Ioannes Baptista Porta, Hieronymus Ruscellius, Conradus Gesnerus, Andreas Libavius, Franciscus Citesius, Petrus Appianus, Volfgangus Lazius, Martinus Delrius, Sebastianus Eritius, Simon Maior, Langius, & quam plures alij grauissimi scriptores, de quibus antea, vno iam ore contestarentur tuo suo compertas fuisse passim reconditas lucernas ab antiquissimo tempore ardentes, perpetuoque fulgore splendentes: Vt iam de propositi existentia tot experimentis, testimonijs, obseruationibusque viro- rum insignium confirmata dubitare non debeamus.

Ex ante habitis constare admirabilium Lucernarum existentiam.

Cap. XXXIII.

Nonnulli tamen adhuc inueniuntur, qui cum vulgo negent propositis historijs fidem esse præbendam; vt pote qui cuius effectus rationem assignare nequeunt, cum vsquam fuisse pertinaci contentione inficiantur, admirabilium euentuum causas laboriosa inuestigatione indagare nolentes. Qui sane si aliquam sui propositi rationem afferrent, nos vltro eam diligenter expenderemus; eique, si nos in illorum sententiam perducere valeret, lubenti animo protinus assentiremur: sed quando nullam sui dicti causam assignant, solumque asseuerare non desistunt id nulla ratione fieri potuisse, vt in pristorum monumentis, alibiue ab antiquo reconditæ lucernæ denique nostris; auro- rumque nostrorum temporibus ardentes adhuc inuentæ fuerint, reclamantes habent eximios viros antea citatos, quorum autoritas longe maius momentum habet in literaria Republica; re-

pugnanteque tibi sentiunt nihil enim Philosophum [4] Mutarchum eos optima ratione in Symposio ita coarguentem subleuantem Merrii Phorij famam, inquit, mirabiliter adserunt ea, quæ eueniunt: sed ignoratio causæ si dem historie derogat immo id quidem; etenim innumera sunt, quorum substantia in aperto sit manifestæ tamen nos latent: Omnino autem qui in singulis probabilitatem requirit, is quod mirabile est, ex omnibus rebus tollit: Atqui vbi causæ ratio deficit; ibi dubitare, & inquirere, hoc est philosophari incipimus: Vt Philosophiam quodammodo perimant, qui admirabilibus fidem detrahunt. Oportet verò cur vnumquodque fiat, causam ratione inuestigare; an fiat, ex historijs est percipiendum: Narratæ sunt autem ex historijs superius allatis multæ huiusmodi lucernarum obseruationes habitæ a viris fide dignissimis. Quas & ista ratio planè communit; quoniam si inter metallica, & fossilia sulphur citissime ab igne consumitur, aurum ex aduerso numquam potest ignibus absumi; cur inter liquores, ellychniaque nulum esse valere dicamus eius naturæ, vt diutissime ardens vim flammæ sustineat præsertimque si

Tam magnū est naturæ nūmen, tan- taque potestas,

vt vela, reia, mappalia, & consimilium genera multa ex carbasio lino, asbesto- ve, atque amianto lapide contexta, flammis omnino inuicta vim ignis diu, sæpiusque sustineant absque vlla sui ip- sorum iactura; quid hi fomes aliquis etiam arte parari possit, quem diutissi- mus ardor lucernæ non absumat? Nil igitur impedit, quominus in vetustissi- mis defunctorum tumulis, & alibi pas- sim reconditæ lucernæ ab antiquo sem- per ardentes demum compertæ fue- rint.

[4] Quæst. 7.

Famam adferunt euenta.

Ignoratio causæ derogat si dem historie.

Evidentium causæ latere possunt.

Philosophari quum oporteat.

An res sit, ex historie percipiendum.

Metallica quæ cito igni absumantur.

Aurum igne non absumi.

Naturæ magna potestas.

FORTVNII LICETI

De reconditis Antiquorum Lucernis

LIBER SECVNDVS,

In quo aliorum opiniones de propositi natura
diligenter expenduntur.

P R Æ F A T I O

Attexens dicta dicendis.

Hactenus quidem constare satis unicuique potest reconditas in sepulchris, alibique locorum antiquitus, & nuper detectas lucernas usque ad nostram, patrumve nostrorum aetatem ardentes perdurasse multa sacula sine ullo fomitis adiectu illi humori, quem primum unica vice a conditoribus infusum continere. Quae ratione vero id fieri possit, ut adeo pauca humoris quantitas continendo sustinendoque igni ardenti voracissima, insatiabilisque natura tam diu sufficere posuerit, nec a summo vigore flammæ tam longo temporis intervallo penitus absumpta fuerit; hoc illud est, in quo nitatur humana ratio, in quo laborat humanum ingenium. Nos ergo qui huic argumento nostras contemplationes in præsentia dicamus, opere pretium fore duximus aliorum opiniones, quotquot in proposito circumferuntur, expendere, antequam nostram sententiam ex rei natura deducere, deducere etiamque in publicum asserre aggrediamur: ita enim fiet ut ob oculos umbra quadam præposita, in huius admirandi luminis intimam naturam mentis obtusum desigere valeamus; non secus ac manu fronti apposita umbram oculis præendere soleamus, quando visum in solis iubar fulgentissimum convertere volumus; alioqui siue umbraculo intensissimam eiusmodi lucem intueri minusne valentes.

Ignis natura vorax, & insatiabilis.

Umbra obrium iuvat ad splendidißimam inspicienda.

Recensentur varia sapientum opiniones de natura Lychni acutissime ardentis a veteribus reconditi max. examinanda.

Capit. I.

DE perenni vetustiorum Lychno, seu reconditis antiquorum lucernis, quæ absque noui fomitis vllius adiectione multos annos ardentem continere flammam, ut iuniorum nemo non multum admiratur; ita plerique celeberrimi scriptores admirabilis huius ignis naturam scrutati varias in proposito, dissidentesque inuicem opiniones habuere: Bonamicus enim existimauit in recludendis priscorum monumentis fulgorem illum, qui statim viso aere visus est euanuisse, nullam fuisse lucernæ flammam, sed pellucidum extitisse corpus in tenebris mire coruscans. Diui Augustini sententia fuit, vi malorum

De causa durationis, ac durationis ignis lucernarum.

Opinio Bonamici.

D. Augustini.

A Dæmonum eiusmodi flammæ ardentes conseruari tam diu potuisse. Simoni Episcopo Vulturariensi placuit perennem illam flammulæ durationem miraculo, Diuinæque potestati adscribere. Iacobum Gutherium legimus asseuerantem in lucernis istis fuisse pulueres, aut liquores, qui ab ære ingrediente, dum aperirentur detecta nouissime sepulchra, flammam tum primum conciperent; quum antea numquam exarserint, effulserintve. A Ioanne Baptista Porta recepimus raliū lucernarum flammam sub terra Naturam tot annis custodiuisse, ne vacuum insensissimum sibi admittere cogeretur. Idem autor cum Hieronymo Ruscellio voluit huiusmodi lucernas ardentes tam diu perdurasse, quia fumi, e re combustibili virtute, actioneque ignis exhalantes iterum densari, cogique possint in

Maioli Episcopi.

Gutherij.

Portæ Neapol.

Ruscellij.

li.

Giesij.

Luzij.

Libanij.

Platarchi.

De fine cur an-
tiqui lucernas
in sepulchris
conderent opi-
nio.

Iacobonij.

Foxij.

Scaligeri.

Bencij.

[a] 1. Ethic.
1. Phys.
1. de An.
3. Meta. t. 1.Cur alienæ
opinioes exa-
minandæ sint.

liquorem denuo inflammabilem, circu-
latione perpetua. Francisci Citesij,
multorumque scriptorum vulgata opi-
nio circumfertur constituens in his lu-
cernis fuisse ellychnium ex amianto, &
oleum arte Chymica e metallicis edu-
ctum. Volfango Lazio scribitur pro-
positas lucernas auro in pinguedinis li-
quorem arte soluto diutissime arden-
tem ignem fouisse, in sinu terræ venti-
latum ab aere per occultos canales in-
grediente. Andream Libanum insi-
nuantem habent plerique viri eas lu-
cernas, habuisse pulueres, & ramenta
lapidis Gagatis appellati, super quem
semper destillans aquæ guttula, vel
aqueus vapor tam diuturnam flammam
iugiter excitaret, excitatamque conti-
nue conseruaret. A Plutarcho reci-
piunt alij ambientis aeris in sepulchro
comprehensi tum frigiditatem, & hu-
miditatem; tum vicissim caliditatem, ac
siccitatem potuisse ab igne ardente in
lucerna tollere vim consumendi liquo-
rem, & papyrus; unde flamma illis in-
noxia tot annos facile perdurauerit.
Sed etiam de Fine agentes, cuius gra-
tia veteres in sepulchris maxime tales
reconderent lucernas, plerique viri alij
Iacobonium secuti statuerunt in tumu-
lis ardentem lucernam olim recondi
consueuisse tum symbolum animæ, tum
in signum grati animi erga Deos Ma-
nes. Alij Foxio subscribunt asserenti
priscos lucernas in monumentis accen-
dere solitos, vt significarent animas im-
mortales cum cadaveribus in condito-
rijs immorari. Alij cum Scaligero cen-
sere se asserunt antiquos in sepulchris
ardentes lucernas habere voluisse, ne
suo cadaveri in tenebris quidquam con-
tingeret incommodi. Alij demum Ben-
cij sententiam complectuntur asse-
rantis olim recondi consueuisse lucer-
nas ardentes prope cadauera in hono-
rem sepulchri. Nos autem Aristotelis
[a] vestigia sectantes, eiusdemque præ-
ceptis obtemperantes, ante omnia sin-
gulam propositarum opinionum expen-
dere decreuimus, ac tamquam facem
quandam agitare, si forte nobis inde
tantum lucis affulgeat, qua dudum ex-
tinctas, aut saltem teterrima fumi den-
sioris, hoc est ignorantiae caligine obtene-
bratas etiam in humanis animis anti-

A quorū lucernas reaccendere, vnicuique
ve splendida adhuc efficere valeamus.

*Prima opinio Bonamici statuentis in reclin-
dendis antiquorum tumulis affuisse
spectatoribus aliquid pellucidum eorum,
qua in tenebris effulgent, interdum mini-
me splendentia. Cap. 11.*

I Nter omnes prima se se nobis offert
examinanda in proposito quamplu-
rium, eorumdemque grauium Philoso-
phorum opinio; in quorum agmine mi-
litasse noui Franciscum Bonamicum,
virum doctissimum, mihiq; amicissi-
mum: quem de hoc argumento pridem
consuli, dum secum Paris Philosophiam
publice docerem: Arbitrabatur autem
cum egregijs aliquot alijs Doctoribus
in sepulchris vetustioribus repertas esse
passim lucernas, alibi æreas, alibi ficti-
les, nullibi tamen ardentes, ac vere
flammam in se continentes: At solum
id aliquando contigisse, vt inter ape-
riendum ea monumenta, illico præsen-
tium visui quidam in illis obscuri sepul-
chri tenebris splendor effulserit; qui re-
pente ad præsentiam viuidiore luminis
diei, maiorisque fulgoris Solis euane-
rit. Qui sane splendor emicare, prodi-
re; potuit ex aliquo pellucido corpo-
re illius generis, quod noctu, siue in te-
nebris effulgeat, vt pote cuius exigua
lux aerem sibi circumfusum illuminare
valeat, non quidem adeo vt in eo aere
cetera corpora colorata reddantur actu
visibilia: sed quo se tantum vindicet a
tenebris, visuique nostro nobile appa-
reat; interdum vero, & ad Solem mini-
me resulgeat; quippe ad præsentiam
maioris luminis obtutum humanum
mouere non valens ignobile delitescat.
Huiusmodi vero corpora pellucida in
tenebristantum effulgentia sunt ea,
quorum passim meminit Aristoteles,
[a] ligna putrescentia, squamæ nonnul-
lorum animalium, ossa læuorem habentia,
quisquiliæque aliæ complures. Quo-
niam vero corpus id pellucidum exi-
guæ molis in tumulis inerat; ideo in eo-
rum apertura fulgor ex eo ad instar ful-
guris illico euanescentis apparuit, seu
a diurno lumine maiori extinctus, seu
etiam vna cum suo subiecto a pulueris
excitati copia obrutus, & obtenebra-
tus.

Pellucida cur
videantur in
tenebris efful-
gere solum.

Pellucida mul-
tigena.

[a] 1. d. an. 672.
de sens. & sens.
cap. 2.

Lucernas con-
dere in sepul-
chris olim re-
ligio fuit.

tus. Talis autem splendor vulgo ab
adstantibus relatus est in ignem, ac lu-
cernæ flammulam; quæ viso illustri aere
protinus extingueretur; quoniam in
monumentis lucernas condere consue-
tudo antiquitus, religioque fuit: Alioqui
lucernæ flammula, certis, & quoridianis
experimentis id comprobantibus, ne-
cessario indiget perspiratu: Quilibet e-
nim si lucernam, aut ardentem cande-
lam intra vas vitreum sigillo Hermeti-
co undique clausum reponere tentaue-
rit; nã is euidenter agnosceret, conspiciet-
que breui flammulam extingui. Sed &
e commentum hoc esse de perenni anti-
quorum lychno ex eo constat aperte;
quod inter celebriores vnam, vel alte-
ram lucernam reponere non dubitant
earum admiratores, assertoresque, cu-
ius igniculus non magno imbrum im-
petu, non vehementi ventorum flatu su-
perari, extinguique potuerit, quod longe
ab omni ratione abest, aduersamque, ac
repugnantem habet experienciã. Quin,
& antiquos artem admirabilis huius lu-
cernæ præparandæ non calluisse, mani-
festissimum cuius inde poterit esse, tum
quod Hebræi, [b] olim populus Deo di-
lectus, quem perpetuo ardentem ignem
in altari seruare ad sacrificia peragenda
studebant, præcepto Domini, si forte
fortuna vel incuria custodis non appo-
nentis fomitem in dies, vel quauis alia
de causa extingueretur, non igne alio
villo, sed orationum vi cælitus impetra-
to victimas comburebant: rationi vero
consentaneum non est, si alia gens igne
habuit absque noui fomitis accessione
semper ardentem, & inextinguibilem,
eo tunc temporis Hebræos, ac potissime
Salomonem mortalium omnium sapien-
tissimum caruisse: tum quod Romani, &
Persæ perenni [c] flammæ in suis Delu-
bris conseruandæ mulieres præficiebãt,
illi quidem Virgines Vestales appella-
tas, hi vero nuptas; quæ nouum fomi-
tem semper in combusti locum appone-
rent: secus enim & impena liberari, &
nobiliori ratione Vestam venerari de-
buissent Quirites, si a M. Tullio lucer-
nam perpetuo ardentem habere se pos-
se cognouissent; quem fama est in con-
ditorio Tulliolæ filia suæ lychnum ad-
vique tempora nostra semper arden-
tem condidisse. Ac reuera in hanc sen-

[b] 1. Machab.
cap. 1. &
2. Leuit. c. 6.
Hebræi perpe-
tuum ignem
in altari cur-
seruarent.

Hebræorum
sacer ignis ex-
tinctus, vt cz-
litus reaccen-
deretur.

Salomon fa-
pientissimus
hominum.

[c] Porta 12.
mag. nat. c. 13.

tentiam [d] Plutarchus descendisse vide-
tur, dum statuit Antiquos ignem sacrum
ne naturæ suæ ductu tandẽ consumpto
fomite languesceret, semper nouo adie-
cto pabulo aluisse; ac ne ab externa vlla
violentia extingueretur, diligentissime
custodiuisse. Sic ergo existimant viri
præclari figmentum esse, quod de lu-
cernis absque noui fomitis accessione
tamdiu ardentibus vulgo circumfertur.

[d] 7. Sympo-
s. quæst. 4.

B *Expenditur opinio proposita, ostendendo
Lucernas vere ardentem in reserandis
antiquorum tumulis inuentas fuisse.*
Cap. III.

Sed etsi proposita sententia multos
habet, magnique nominis autores,
eam allatis rationibus comprobantes;
mihi tamen pluribus de causis num-
quam probari potuit; In primis enim Pi-
sana lucerna post aliquot annos ab in-
cendio templi reperta est inter illius rui-
nas & calida, & fumans; atque vt ex fu-
mo, & calore ignem in ea paullo ante
præstitisse necessario colligimus; ita
in alijs fulgorem a flamma prodixisse,
non autem a pellucido corpore in te-
nebris tantum coruscante, dicendum
esse coniectamur, conuincimusque.
Deinde vero aurea lucerna Mineræ
[a] Atheniensis, & altera illa splendens
in Delubro Veneris, nonne ardens sub
dio tot annis vulgo conspecta est, quam
nullus imber, nullaque ventorum tem-
pestas extingueret? quomodo eius
vtriusque fulgorem in pellucidi corpo-
ris in tenebris tantummodo splenden-
tis naturam referant insignes viri? De-
inceps autem quæ post multa sæcula ex
locis reconditis ætate superiori lucernæ
ad lucem educæ fuere, non omnes mo-
riente, vel mox extincto lumine visæ
sunt; vt Nesidæ, ac Tulliolanæ conti-
gisse fertur; sed earum plures ignem
inextinctum in aere aperto diutule con-
seruauerunt; sic Antiochena, sic Viter-
bienses lucernæ, sic etiam Pallantina;
quæ nisi disrupta fomitem effudisset,
diutius flatu, & aquæ humore inuicta
exarsisset; vt aperte constat ex histo-
rijs in superiore libro exaratis. Ad fi-
dem enim faciendam de sensibilibus
existentia quum vna ex probatis auto-
ribus sufficiat Historia, ynaque proposi-
ti

Fumus index
caloris & i-
gnis est.

[a] Lib. 1.
cap. 8.

Ignis imbrum,
ac venti vim
cludens.

Existencia sen-
sibilium satis
comprobatur
Historia.

ti obseruatio; quando plerique viri celeberrimi multas de hoc argumento nobis dudum texuerunt historias, proposueruntque obseruationes; hominesque spectatæ fidei testati sunt se veterum lucernas nostro æuo adhuc ardentes in antiquissimis monumentis recens detectis conspexisse; quid ni eorum testimonio sine proteritiæ labe, si neque tergiuersatione acquiescamus?

[5] lib. 1. c. 31.

Sed & paullo antea ex [6] Plutarcho habuimus, quæ hanc opinionem funditus evertant. Cuius etiam fundamenta demoliri nullo negotio possumus ratione ducta ex rei natura; nam si exiguum auri fragmentum in ardente fornace candens per multos annos inuictum perdurare potest; cur pusilla lucernæ flamma liquorem seipsa longe maiorem ad multos annos indomitum, incombustumque complecti nequeat? Anne quoniam auri experimentum nobis est familiare, lucernæ vero perenne lumen paucis datum fuit intueri, nobisque nunc non est ita in promptu; propterea illud tamquam verum est accipiendum; & hoc tamquam fabulosum, & commentitium est respuendum? nihil minus. Sed si liquatum in fornace aurum ad multos annos igitur absque sui consumptione: sique funiculi ex amianto lapide, si lapis asbesti nomine donatus, si tela e lino Carpassio, Cyprioque contexta ignibus inflammatur citra vllum substantiæ suæ detrimentum, ut de visu testatur Ioan: Ludouicus Viues, D. Augustinus, Pausanias, Magnus Albertus, Plinius, alijque multi celebratissimi scriptores; quorum placita commodiori loco infra explicabimus: Nihil sane prohibet his rebus consimilis naturæ comparari, & comperiri posse liquorem, qui concepta vndecumque flamma exardeat, ardoremque fulgidum in se ad multos annos contineat, absque vlla, vel saltem cum exigua sui consumptione.

Soluantur argumenta proscissa opinionis, & primum a pellucido corpore in tenebris effulgentis depromptum. Cap. IV.

Ceterum argumenta, quibus euerfa opinio communiebatur, adeo firma non sunt, ut eam nobis vquam

A persuadere potuerint. Quod enim primum attinet ad corpora illa pellucida, quæ non nisi in obscuro loco refulgere conspiciuntur; vltro concedimus & nos in rerum natura istiusmodi corpora multa reperiri; quibus inest lux tam exilis, ut non nisi in tenebris fulgorem suum nostro conspectui prodere valeant; qui fulgor ad maioris luminis presentiam humanum obtutum mouere non valens, Aristotele [4] autore, ac experimento cōprobato, interdum ignobilis, inuisusque delitescat. Addimus etiam corpora sine luce innata, læuore polita in tenebris nocturnis, seu verius in nocturna serenitate lumen stellarum exiguum reflectere posse; nec nō etiam tenebris latebrarum inuadentem illico diei lucem in earum apertione reflectere; qui splendor inde refulgens lucernarum morientium flammulas æmuletur; ut eas quoque, de quibus e celeri motu oculi nostri noctu erumpentibus

C Antiqui Philosophi, & [6] Aristoteles meminere: Talia vero pellucida sunt noctilucæ, siue cinedulæ, dactili marini appellati, capita, squamæque piscium, conchæ nonnullæ, oculi felium, fungi aridiores, putria ligna, lapilli quamplures, & alia multa, sed speciatim [7] pennæ auium Hercyniæ siluæ, de quibus nobile testimonium legimus tum apud Dionysium Afrum his versiculis expressum,

„ Saltibus Hercynijs Germania subiaceat
atrox;

D „ Hæc tergo similis taurino dicitur esse;
„ Et pascit volucres mirū fulgentibus alis,
„ Lucis ducibus noctū cernuntur flexa
viarum.

tum etiam apud Solinum, cui Saltus Hercynius aues gignit, quarum pennæ perobscurum emicant, & interlucent, quamuis densa nox obtegit, & denset tenebras: Vnde homines loci illius plerumque nocturnos excursus sic destinant, ut illis vtantur ad præsidium itineris dirigendi, præiactisque per opaca callium rationem viæ moderentur indicia plumarum refulgentium. Eodem autore infra Chrysotapsus lapillus est, quem lux cælat, prodit obscurum: Hæc enim est in illo diuersitas, ut nocte igneus sit, die pallidus. Quin & Dionysius Afer inter hæc adamantem numerat, de quo ita concinit,

C 2 Hic

Pellucida cur
interdum non
fulgeant.

[4] Videl. lib. 4.
c. 7. de sens. &
sens. cap. 2.

Læuia & tersa
cur noctu emi-
ccat.

[6] De sens. &
sens. cap. 2.

Noctilucæ quæ
sunt.

[7] Polyhist.
c. 22. & 32.
Plumæ auium
mixæ.

Aurum igne
non consumi-
tur.

Quæ ardeant
sine sui con-
sumptione.

lib. 2. c. 14.
38. & seqq.
lib. 3. c. 27. & 28.

„ *Hic Lychnis lucem simulat splendore lucernæ,*

„ *Hinc meruit nomen præclaro nomine dignum.*

Et Solinus Lychnitem lapillum, inquit, deinde fert India, cuius lucis vigorem flagrans ardor excitat lucernarum: Quæ ex causa *λυχνίτην* Græci vocarunt: Duplex ei facies; aut in purpuream emicat claritatem, aut meracius suffunditur cocci rubore per omne intimum sui. Et Camillo Leonardo [4] Lychnites inter ardentes gemmas computatur, eo quod lucis vigorem excitat, ac si accensa esset lucerna. Eidem auctori carbunculus, qui & anthrax, ardentes vndique vibrat radios, & quasi carbo ignitus videtur apparens in tenebris. Quorum corporum si quæ comperta fuissent in antiquorum sepulchris, vbi lucernæ, de quibus agimus, inuentæ fuere; procul dubio splendor ille adstantium, præsentiumque hominum oculis occurrens in eorum pellucidorum corporum naturam referri potuisset; sed quando nihil prorsus eiusmodi politorum, fulgentiumque sine ardoris incendio reperiuntur in monumentis illis, in quibus recludendis & lucernæ compertæ, & splendores conspecti fuere; iam satis appareat unicuique fulgores illos non e pellucido vlllo sine flamma corpore, sed ex ellychnio ardentis lucernæ prodijisse. Deinde vero cur in ijs tantum conditorijs, in quibus & lucernæ reperiuntur fuere, splendores illi conspecti sunt? an non potuere fulgida illa corpora ignis expertia promiscue in tumulis lucernas non continentibus inesse, ac proinde sine lucernis in sepulchrorum reclusionem apparere? at vere nullibi splendor apparuit priscorum monumenta detegentibus, nisi vbi lucerna inuenta est aliqua. Deinceps autem multi ex propositis fulgoribus in tumulorum apertione apparentibus per aliquot horas, notabileque spatium temporis in lumine diei seruati sunt incolumes; id quod fulgori e corpore pellucido, tersoque prodeunti non euenire nobis consentiunt ij, quibuscum disputamus, viri doctissimi. Demum voluntaria prorsus est hæc luminis a pellucido corpore in sepulchrorum apertura promanatio; de qua nec vlla mentio fit ab ijs, qui

[4] 3. lib. de lapidib. cap. 7.

Splendor in quibus tumulis aperiendis apparuerit.

A præsentibus admirabili huic spectaculo sæpe fuere; nec vlla ratio probabilis affertur ab ijs, qui talem tantæ rei causam nobis proposuere. Non enim satis est Physiologo sibi comminisci, ac fingere pellucidum corpus exile adeo, vt in lumine diei minime compareat, nec sub ratione corporis absolute colorati: nam ex tantulo corpusculo, seu verius ex atomo tantus in tenebris non posset emicare fulgor, qui ardenti lucernæ in flammam attribui posse videatur, immo vero etiam qui obtutum humanum in tenebris excitare valeat; quum experimento compertissimum habeamus, quæcumque in tenebris effulgent, omnia magnitudinem suæ molis habere splendori suo proportionem respondentem; ac eo magis vbi fulgor iste non sit ex eorum luce directe proueniens, verum a læui polito corporis externa superficie reflexus. Multo minus accipimus id pellucidum obtenebrati obrutum a copia excitati pulueris in sepulchri detectione, apertioneve; tum quia non necessarium fuit semper inter aperiendum monumenta veterum tantum pulueris concitari; quo pellucida corpora in ijs contenta obruerentur; tum quia quædam huiusmodi etiam in pulvere quantumvis obruta quandoque reperiuntur fuissent: Quod vt nemo eorum, qui lucernas, & fulgorem in recens apertis priscorum conditorijs adspexerunt, videre potuit; sic plane vir egregius in tam difficili argumento tam debile suæ opinionis fundamentum sibi fingere non debuit; quod sola sua coniectura, voluntateque niteretur.

Fulgentia non esse molis minima.

Aeris perspiratum, ac præsertim evidentem necessarium non esse ad quamlibet flammam sustinendam, conservandamque: Vbi de triplici materia flamma: deq; triplici suffocatione flamma a fumo. Cap. V.

E Quid autem deinde affertur in cōfutationem perennium lucernarum, argumentum ab aeris perspiratu desumptum, priori acutius est; non tamen adeo, vt oppositam sententiam iugulet ad interitum: Flamma siquidem tribus materiis adiungi, atque inniti potest; prima quarum est materia, quæ facile ab igne dissipatur in fumum,

Flamma quor, quibusque materiis inniti valeat.

re-

resoluiturque in multam exhalationem; altera materia est, ex qua ignis minimam exhalationis etiam longiori temporum tractu extrahere potest; tertia domum materies est, ex qua nullus omnino halitus, nullaque penitus exhalatio per ignium quantumvis iugem actionem educi valet. Porro flamma exardens in materia, ex qua multam exhalationem, multumque fumum brevi tempore deducit, necessario indiget aeris perspiratu, eoque aperto, & euidenti; quoniam in loco undique clauso, & in iugis copia exhalationis de combusta materia scendentis flammulam suffocat triplici ratione: prima est, quia si agat ignis in materiam multo humore aqueo repletam, ex ea primum attollit vapores aquosos, ut Sol [x] Aristoteli ex humide terra circumfuso; qui vapores quum mole sua valde superent magnitudinem materiae residuae, a qua segregati sunt, nampe illam decupla circiter proportionem [y] Aristoteleo monitu excedunt; in loco illo angusto contineri nequeunt, prevalentesque ob sui multitudinem ardenti flammulae, ipsam suam frigiditate alio loco frigore aucta exstinguentes, tum suae corpulentiae mole suffocantes, destruant, destruendoque cogunt in minimam aeris portionem; cuius flammae proinde locum replent; qui satis est eis, etiam densatis in aquam, aquamve humorem a loci frigiditate. Secunda vero est, quia si ardens ignis in lucerna ex subiecto fomite, ut pote aereo, vel terreo multas igneas, fumidasque procreat exhalationes, istae ampliatum locum postulantes mole sua, obruunt identidem flammulam; illius locum pariter sibi occupaturae; quando in angusto illo contineri nequeunt villo modo. Tertia demum ratio est, quia si tanta fuerit exhalationis moles, ut nec locus flammam illi sufficiat, impetu facto, aut vas violentiori motu dirumpit; aut ab eius inuicti frigore densatur iterum in humorem: siquidem vas disrumpatur, affatim & exeunte fumida exhalatione, & vicissim irumpente aere nouo, tamquam a ventito, flamma exstinguitur. Quod in recludendis plurimis monumentis contingere potuisse, [z] infra suo loco manifestabitur; Sin autem vas integrum perma-

near, suaque frigiditate sublatos a combustibili vapores, & halitus in humorem de novo cogat; ab eo humore deciduo, veluti ab imbre, flammula exstinguitur. Ac proinde lucernae vulgares, & candelae nostrae ardentes in occluso vase minime feruunt. Si vero flammula in tali materia sit accensa, ex qua paucos admodum halitus longissimo temporis intervallo educat; haec flamma in loco non ita peruiso aeri externo; peruiso tamen quoquo pacto per latentes meatus, quos nemo sepulchris antiquorum penitus interdixit; quum terra sit ad instar spongiae liberum aquae, nedum aeri longe aquis tenuiori aditum ad intima sui penetralia concedens: & vnae fictiles, in quibus mortuorum cineres, & lucernae ardentes recondabantur a veteribus, undique porose meatibus vel cecis: & monumenta etiam marmorea suis non careant rimulis, in lapidum saltem commissuris. Quocirca in his cum aliquo aeris perspiratu lucerna diutissime ardens conservari poterit. Si demum ex subiecto materiae ardentis corpore nulla per ignis actionem exhalatio prodeat; profecto huiusmodi flammam etiam in occluso loco citra omnem aeris perspiratum ad [a] longissimam temporis intercapedinem ardeat incolumis. Ceterum infra [c] nos ostensuri sumus lucernas istas a priscis ea fuisse arte fabrefactas, architectatasque, ut ignis ex subiacente sibi materia vel nihil omnino, vel minimum, ac insensibile quid exhalationis eliceret, attolleretque. Unde potuerit lucernae in locis illis multorum clausae tot annos aut sine aeris villo perspiratu; aut cum eo caeco, & insensibili flammam incolumem conservare: Non alia enim ratione olim ostendimus animantia cuiusque generis, & homines praesertim, diutius absque alimento vivere posse, in opere tali argumento superioribus annis dedicato.

Flammam in rerum natura comperiri, arteque posse comparari, quae nec ventorum flatu, nec imbrium humoribus extinguatur; non aduersante ratione, repugnante nec experimento. Cap. V I.

Quod autem asserunt praeterea viri praecellari, longe ab omni ratio-

Lucerna vulgares cur non ardeant in vase occluso. Terra porosa est ad instar spongiae.

[a] Lib. 8. cap. 24. 25.

[c] Vide lib. 4. cap. 22.

Flamma quae non indigeat perspiratus ardeat in occluso loco.

Lucernae quae aeris perspiratu non indigent.

Vivenda sine alimento.

Ignis qui perspiratu indiget.

Flamma clausa ab aqueis vaporibus suffocatur, & exstinguitur.

[x] Meteor. lib. 1. c. 4. lib. 2. c. 4. lib. 3. c. 1.

[y] de gen. lib. 1. c. 1. c. 2. c. 3.

Ut a fumidis exhalationibus.

Ut flamma.

[z] Lib. 3. c. 15.

ne abesse, reluctanterque habere quotidianam experientiam, dari posse lucernas, quarum flamma inextincta, multos annos perseveret ventorum flatus, & humorum imbres impune sustinens, inuictaque despiciens; id nobis parum officit: ea etenim conditio est vulgaris ignis, a ventis, & imbribus extingui, ob ardentis materiae proprietatem: At vero bituminis, naphthæ, lapidisque thracij ea natura est, ut vbi [a] conceptis vndecumque ignibus ardet, aquis non extinguatur, sed magis magisque semper accendatur; Quod etiam confitetur aperte Dioscorides: Ardere in aquis & Caphuram testatur [b] Libanius Iatrochymicus: expertumque hoc idem esse se in distillatione succini scribit eiusdem Scholiastes. Sed & viam calcem quis asserat aquis non inflammari, at extingui? Plinio in Lycia Epesti montes tæda flammante tacti [c] flagrant adeo, ut lapides quoque riuorum, & arenæ in aquis ardeant. Id ipsum de [d] Thracio lapide legimus apud eundem, & de Maltha [e] nuncupata, & de Gagate: De quo Dionysius Afer hos verticulos habet,

*Insula perfulget nigro splendore Gagatas,
Hic lapis ardescens austris perfusus aquarum,
Ast oleo perdens flammam, mirabile visu.
Astritus rapit hic teneras, cum succina,
frondes.*

Sed hanc theoriam fuscè prosequitur Libanius agens De bitumine in opere proprio; nec nostri est instituti longius hæc persequi; nunc satis habentes in multiplici materia ignem accendi posse, quem aqua, potissimum pluvia de cælo cadens, vel etiam hominum manibus iniecta non extinguat. Sed & Solinus [f] oleum medicum appellatum ait ad incendium excitatum si obruere aqua gestuas, ardet magis: de quo Dionysius Afer ita concinit,

*Est mæsi i bracum Boreis in finibus orti,
In quorū terris, quas pontus perfluit unda,
Ignipotens oleo commisto igitur herba
Medica, cui nomen, cuius cōpescere flamas
Si quis aqua cupiat, plus ignem pascit in illa.
Pulueris hunc iactus potis est extinguere
solus.*

Veni ut flammam non extinguant, sed excitent.

A violentior flatus flammam excutere consuevit. Ventorum sane vis quo maior est, eo in materiam ardentem crassitudine pingui refertissimam flammam immittit altius; Atque absolute ventus, & imber ardenti materiae huic occurrens ardorem, & flammam in partes intimiores fomitis concentrans viuidiorem efficere potest, extinguere vero non potest, nisi maximo excessu eam superauerit, & vndiquaque obsidens circumuallauerit. Non ergo absurdum est, aut factu difficile, flammam accendere in lucernis, quæ ventis, & imbribus inuicta diu duret inextincta; nam liquor ex materia eiusdem conditionis cum propositis inter aquas, & ventorum turbines ardentibus educi potest. Neque nobis imponet papyrus lychni, tam quia Rhemnius [g] Libanius describit herbam Medicam, cuius compescere flammam si quis aqua cupiat, plus ignem pascit: tum quia Io: Ludouicus Viues apud D. Augustinum [h] testatur se Lutetia Parisiorum vidisse multa ex amianto ellychnia, quæ arderent semper inextinguibilia & incombustibiliaque. Non igitur ex eo, quod nostrates, vulgaresque flammæ in lucernis ardentes flatu, & aqua extinguuntur, propterea dicendum est fictitiam commentum esse inuentas vllibi fuisse lucernas, quas flamma vim aquæ, imperumque venti sustineret incolumis, & inuicta; de quibus tam multa, & tam præclara spectatissimorum virorum [i] superius adduximus testimonia.

Ex Hebræorum igne sacro minime conuincitur antiquos latuisse artem parandæ lucernæ ad multos annos ardentis absque noui fomitis adiectione. Cap. V I I.

Sed altera oppositio ex perenni, & sacro Hebræorum igne desumpta, parum nos turbat; concedentes enim antiquitus Israelitas populum fuisse Deo summo dilectum, & inter eos natum Salomonem omnium hominum sapientissimum non caruisse, si placet, noticia parandæ lucernæ diutissime ardentis absque noui fomitis adiectione; sed, ut alia plurima, calluisse artem quoque admiranda huiusmodi ellychnia conficiendi: vltroque dantes eam gen-

tem

Ignis qui aquis non extinguatur accensius est in bitumine, Naphtha. [a] Lib. 5. cap. 104.

[b] Lib. 1. de bitum. c. 10. Caphura.

Calx aquis accenditur.

[c] Lib. 4. cap. 109.

[d] Lib. 33. c. 5. [e] Lib. 2. c. 107. Lapisque Thracius, Gagatis vires mirabiles.

[f] Polihist. cap. 23.

Vide lib. 4. cap. 14.

Lucerna vim flatus & imbrium eludens ut parari queat.

[g] Rhemnius cap. 7.

[h] de ciuitate Dei, cap. 6. Ellychnia & combustibilia [i] Lib. 1.

tem studuisse perpetuum ignem con-
servare, custodireque in altari ad sacri-
ficia peragenda: Negamus rationi con-
sonum fuisse, ac melius cum ijs adum-
brasse, si lucernam perpetuo ardentem
sine consumptione fomitibus habuissent,
quam si æternum ignem servarent re-
petita indies novi combustibilis inie-
ctione, adiectioneque: siquidem in pri-
mis ea natio Idolorum cultura deditis-
sima, facile mirabilem hunc ignem, Per-
sarum more, sibi in Deum adorauisset,
ut in deserto vitulum aureum a se ma-
nifestum: Ne igitur Idolatriæ crimine
populus inquinaretur, non permisc-
[a] Deus Optimus apud eos in altari tam
admirabilem lucernam extare. Adde
quia in Idolorum templis apud Genti-
les antea cacodæmonum simulachra
huiusmodi lucernæ admirabiles abique
fomitibus adiectione iugiter ardebant; ne
tuentis Dei sacerdotes, quid simile
gentilismo peragerent in templo, noluit
Deus immortalis suos sacerdotes con-
similes habere lucernas. Deinde vero
ignis Hebræorum sacer erat ad sacri-
ficiorum victimas comburendas; quæ vi-
torum, & aliorum animalium carnes;
non igne lucernæ, sed lignorum arden-
tium flammis comburi poterant; ut con-
stat e sacris litteris; in quibus legimus
hanc sententiam, [b] Ignis autem in alta-
ri semper ardebit, quem nutriet sacer-
dos subiciens ligna mane per singulos
dies, & imposito holocausto, de super
adipes adolebit pacificorum: ignis est
ille perpetuus, qui nunquam deficiet in
altari. Hebræis igitur importuna, &
penitus inepta exstisset lucerna sine
accessione fomitibus diutissime ardens in
altari ad sacrificia. Deinceps autem
quia volebat Dominus exercituum ali-
quando hunc ignem Hebræis extinguere,
ut mirabiliter ipsum de cælo demittentis
moneret hoc signo frequenter eam
gentem se Deum illorum tutelæ tem-
per inuigilare; ut ea Omnipotentem as-
siduis miraculis, ac beneficijs mota ex-
toto corde coleret; Deique legem ser-
uaret assidue; quod apertissime constat
e sacra pagina; in qua scribitur non se-
mel Orante Moysæ ad Dominum, de-
scendisse [c] ignem de cælo a Domino,
& consumpsisse holocaustum; & Oran-
te [d] Salomone, descendisse pariter

A ignem de cælo, & consumpsisse holo-
caustum: & multo prius Orante [e] Da-
uid, ignem de cælo descendisse super al-
tare holocausti; & Orante itidem Elia
venisse ignem [f] de cælo, deuorasse
que sacrificium, & altare: Populumque
admiratum cecidisse pronum in faciem
suam, Deumque timuisse, laudauisse, il-
lique gratias egisse. Nil ergo habent
a sacro Hebræorum igne viri præclari,
quo suam sententiam muniant.

B *Ex fomite ignis Vestalium virginum apud
Romanos, & nuptiarum apud Persas
haudquaquam colligi præcos non ha-
buisset lucernas diu sine adiectione liquo-
ris exardentes. Cap. VIII.*

N Ec dissimili ratione diluas aliam
obiectionem desumptam e fomi-
te, quem Romanorum virgines Vesta-
les, & Persarum nuptæ suo igni sacro
ad eius perennitatem singulis diebus
apponere consueuisse dicuntur: nam
quod attinet ad Romanos, aperte ne-
gamus eorum virgines ignem Vestæ
seuæstie noui fomitibus in locum absumpti
diaria appositione; quum sit superque
dudum [a] ostenderimus ignem illum si-
ne villa humoris combustione arsisse, ac
proinde nulla indiguisse noui fomitibus
adiectione; atque a Virginibus ea tan-
tum ratione seruatum, custodiuque
fuisse perpetuum, quia procul ab eo
arcebant omnes externas iniurias, ven-
um, imbrem, brutorum, hostium, sa-
cerilegotumque hominum vim cum
ignem extinguere, ac suffocare valen-
tem. Quod autem pertinet ad Persas,
nos vltro concedimus ignem apud eos
sacrum a nuptis iugiter enitritum, &
conseruatum fuisse; cuius rei nobile
Maximi [b] Tyrij testimonium hic præ-
terire non debeo; Persæ, inquit, ado-
rant ignem Diarium, nimirum Diuini-
tatis ignem, insatiabilem, voracem.
Huic quum sacrificant Persæ, alimen-
tum præbentes, his verbis vtuntur.

Ede. Ignis. Domino

Qui quum eiusmodi faciant, nonne me-
rentur audire: o stultissimi gentium,
qui posthabitis tantis, ac talibus diuini-
tatis signis, ut est placida terra, ut luci-
dus sol, ut nauigabile æquor, ut secun-
dissimi amnes, ut vitalis aer, ut postro-

Iudei Idola
eiz dedici.

[i] Exod. c. 22.

Lucernæ sine
fomitibus adie-
ctione ardentem
in Gen.

Ignis Hebræo-
rum sacer cui
vini seruare
affiduum.

[b] Leuit. c. 6.

Deus cor vo-
berit Hebræo-
rum ignem ex-
tingui.

Orantibus plu-
ribus Hebræis
descendit ignis
de cælo.

[c] Mach. c. 2.
Leuit. c. 9.

[d] 1. Paralip.
cap. 7.

[e] 1. Paralip.
cap. 22.

[f] 3. Reg.
cap. 18.

[a] Lib. 1. c. 30.
Vide lib. 4.
cap. 37.

Vestales ve
ignem perpe-
tuum seruau-
runt.

[b] Serm. 38.

Persæ ignem
vt adorent.

Tunc certe
barbarus
ignis Deos
Græciæ nō
deiecit,

Perſæ cur ignē
ſacrum iugem
eſſe vellent.

Ignis lucernæ
ſacrificijs in-
c-
ptus.

Ignis Perſæ
ſum ſacer cur
cuſtodia indi-
geret,

Perſæ cur lu-
cernas fomitis
indigas ado-
rare noluerint,
ſed ignem fo-
mitis noui ſē-
per indigum.

ma cælum ipſum, igni potius operam
naſtatis feriliſſimo, ac leuiſſimo Deorum;
quem non ſolum paſcitis lignis, extis,
& odoramentorum omni copia; verum
huic vel ſimulachro, vel Deo Erethriæ,
atque ipſas Athenas, Ionica templa,
Græcorum Deorum ſimulachra dedi-
ſtis abſumenda. Hæc ille. Quæ tamen
non conuincunt alibi nuſquam fuiſſe
lucernas diutiſſime ardentes abſq; no-
ui fomitis adiectione; quia concedentes
illos potuiſſe admirabilem habere lu-
cernam ſine pabuli adiectione diutiſſi-
mo temporum tractu ardentem, nega-
mus primo huiusmodi lucernæ flam-
mam illis ex vſu eſſe potuiſſe ad com-
burendas viſtimas; nam ob ſacrificia
peragenda ea gens ignem ſacrum per-
petuum eſſe volebant; cui ſanè rei vt
ineptus erat ardor lucernæ, & neceſſa-
ria planè lignorum flamma; ita hæc
ſemper auidiſſime fomitem depaſcens,
diutius abſque noui appoſitione ſeruari
non poterat; & varijs de cauſis alijs,
vt imbre, vento, ſuffocatione, ſurreptione,
diſperſione ve; ſiue ab irruente bel-
lua, ſiue ab irrupente hoſte, ſiue ab ir-
reuerente ſatuo, ſacrilego ve homine
ingruat id malum, ignis illo corrupti,
ac extingui valens, aſſidua cuſtodia in-
digeat: quo circa ſuæ flammæ ſacris di-
catæ iugiter nutriendæ, vt cum vulgo
loquar, & cuſtodieadæ ad ſingulorum
dierum ſacrificia, & hoſtias compuren-
das Perſæ nuptas mulieres præfici-
bant. Deinde vero quemadmodum
contingere potuit, vt primus ille apud
Perſas nuptatum ſacerdotum inſtitutor
artem parandæ lucernæ diu ſine fomi-
tis adiectione ardentis non haberet; ita
eam artem habentes poſteri, noluerunt
tamen huiusmodi lucernam in locum
ignis lignorum, eo extinſto, collocare,
ne ſacerdotum nuptarum ordo abole-
retur. Deinceps autem lucernarum fo-
mitis noui adiectionem haud poſtulan-
tium vſum in propoſito neglexere Per-
ſæ, eis præferentes ignem lignis accen-
ſum, vt ſuas illi nuptas in officio conti-
nerent. Id autem non tollit quominus
vera ſint tot hiſtoricorum, totque ho-
minum fide digniſſimorum teſtimonia
de flamma in priſcorum aliarum natio-
num lucernis longiſſimo tempore ſine
vſo noui fomitis adiectu exardente.

A Quod autem inſuper adieciatur ex
Plutarcho [c] de igne ſacro, & perenni,
quem ad ſacrificia priſci iugiter alebant
nouo in dies adiecto fomite; atque ab
externis etiam iniurijs cuſtodiebant; id
nobis nihil officit; quia hæc aſſerens
Plutarchus non negat, præter hunc
ignem ſacrificijs dicatum, fomite nouo
ſemper indigentem, habuiſſe veteres
alium ignem ſacrum in lucernis diutiſ-
ſime abſque fomitis adiectione paſſim
ardentem; ſed reuera nouit etiam Plu-
tarchus antiquioribus duo fuiſſe ſacri
ignis genera: quorum alter ignis lam-
padum, ſeu lucernarum perpetuo ſine
fomitis vſo adiectu exardebat in ho-
notem numinum Gentilium, cuſtoditus
ab externis iniurijs ſacerdotum cura; de
quo ipſe [d] alibi fuſe peregit. Alter ignis
erat noui fomitis adiectione altus, & iu-
giter conſeruatus, ſeu in lampade, ſeu
in lignea pyra; in lampade quidem apud
eas gentes, quibus non erat facultas,
aut ars parandæ lucernæ admirabiliſſis
in honorem ſui numinis: in pyra vero
vbique ad holocauſta in ſacrificijs com-
burenda. Ita ergo Clariffimi Bonami-
ci ſententiæ ſubſcribere non poſſumus
neganti vllibi reuera extitiſſe lucernam
per plures annos abſque noui fomitis
adiectione iugiter ardentem.

[c] Sympoſi-
quæſt. 4.

Ignis ſacri
duo genera
olim fuiſſe Plu-
tarcho.

[d] In vita Na-
mæ, & Canilla
li.

Secunda opinio ex Dno Auguſtino ſtatuens
huiusmodi lucernas ardentes diutiſſime
conſeruari vſu cacadæmonum. Cap. 1 X.

D Iuus autem Auguſtinus in ſuo vo-
lumine de Ciuitate [e] Dei, vt mul-
ti viri docti conſentunt, eandem ſen-
tentiam de propoſito profitentes, opi-
natur huiusmodi lucernas tam diu ſine
fomitis adiectione ardentes opera ca-
cadæmonum accenſas conſeruari; aſe-
rit enim arte magica, dæmoneque ope-
rante, quem Veneris nomine Gentiles
colerent, factum eſſe portentum illud,
vt in Veneris phano lucerna ſub dio il-
læſa ventis, & inuiſta pluuijs tam diu
exardeſceret. Quod inde quoque pro-
bati poſſe videtur, quia lucernam con-
ſimilem Plutoni cacadæmonum princi-
pi ſacrauerat antiquitus Maximus Oly-
bius Ateſte in agro Patauino. Adijci-
tur etiam veteres in ſepulchris, quæ Dijs
Manibus illis ſuis, proindeque Dæmo-
nibus

Dijs Manibus
antiqui ſepul-
chra ſua dica-
bant.

Demon ut po-
tuerit arden-
tes lucernas
diuissime co-
seruare.

nibus inferis passim commendabant, A dicabant, inscribebantque, consueuisse ponere lucernas ardentis; quas, ut impurus ille demon eos falleret, ipsis pro Deo se venditans, diutissime ardentis sibi conseruabat; siue oleo, liquoreve alio iugiter clanculum indito, ardentique, ac voraci flammulae subdito, appositoque; siue quouis alio modo sibi noto, nobis ignoto. Alioquin, aiunt, quæ materia est, quam breui temporis interuallo exardens ignis voracissimus, & insatiabilis ob maximam sui acuitatem physice non absorbat? Sic ergo statuunt insignes viri lucernarum longa mensium, & annorum serie sine fomitis euidenti adiectu exardentes opus esse potestatis Dæmoniacæ.

Examinatur allata sententia, demonstrando recens inuentarum lucernarum ab antiquo ardentium plurimas tandiu non arsisse vi cacodæmonum. Cap. X.

IS ego quidem non sum, qui negare velim, vel audeam posse Dæmones ardentem lucernam per multas annorum centurias, myriadesque in sepulchris, & alibi seruire, vel nullo, vel nobis ignoto flammulae clam subministrato fomite; quos longe maiora efficere posse didici e sacris litteris asseuerantibus non esse [a] potestatem super terram, quæ compareretur eis: Quorumque vi censeo factum antiquitatum ut homines Phalisci super ardente rogo sine damno exultarent; ut monet [b] Solinus Italiam describens in hæc verba, Est e memorabilibus inclytum, & insigniter per omnium ora vulgatum, quod perpaucae familiæ sunt in agro Phaliscorum, quos Hirpos vocant: Hi sacrificium annuum ad montem Soracem Apollini faciunt: Idque operantes gestulationibus religiosis impune exultant, ardentibus lignorum struibus, in honorem diuinæ rei flammis parcentibus: ob cuius deuotionis ministerium munificentia Senatus honorata Hirpis perpetuo munerum vacationem dedit consulto omnium. Hæc ille. Quod mirum Apollo Dæmon præstare poterat clâ circumfuso corporibus Hirporum inuisibili quopiam linimento flamas eludente; nam peruncti manus

A Semperuiui succo prunas innoxie contractant Circulatores: tum ut vites absque igne sponte accenderentur, & flamma homines non adureret, eodem Solino sic referente in sua Sicilia descriptione, Nec longe inde collis Vulcanius, in quo qui diuinæ rei operantur, ligna vites super aras struunt, nec ignis apponitur in hanc congeriem, quum porricias intulerint: si adest Deus, si sacrum probatur, sarmenta licet viridia ignem sponte concipiunt, & nullo in flagrante a litato numine fit incendium. ubi epulantibus alludit flamma, quæ flexuosis excessibus vagabunda, quem contigerit, non adurit. Nec aliud est, quam imago nuntia perfecti rite voti: tum apud Aethiopes, & apud Arabes cinnami iussu diuisi portionem Soli dicatam, peractis sacrificijs incendium sponte concipere, nullo igne admoto; ut idem Solinus autor est. Attamen dum conditiones inuentarum nuper lucernarum ab antiquo ardentium sigillatim animaduerto, in eam nequeo sententiam deuenire, ut diuturnum earum omnium lumen in potestatem referam cacodæmonis. In primis enim lucernam Tulliolæ alteraque illa Nesidea, & aliæ quam plures cur ingruente nouo aere in apertione loci, ubi diu delituerant, illico extinctæ sunt? an non poterat cacodæmon idem earum flammulam ab externi aeris iniurijs tutari, quarum humorem tot sæculis aut illibatum ab ignis voracissima natura defenderat; aut nouo clandestine adiuncto in eadem mensura conseruauerat? Quin etiam si ab imbris, & a ventis sub dio illam alteram lucernam in phano Veneris ardentem impurus dæmon incolumem seruare, ac tamdiu custodire valuit; cur alias ab aeris mitiori virtute illæsas conseruare non potuit? Insuper si Dæmon ceteras per tot annorum decades conseruauit absconditas; cur auream illam Mineruæ Athenientis lucernam ultra vnus anni curriculum ardere, coruscareque non efficiebat? Præterea si Dæmon impurus Pallanteam, & alias lucernas sub dio plurium horarum, & mensium spacio; si easdem prius occultas plurium sæculorum continuata serie conseruare potuit iugiter ardentis; cur idem Ferentillas in agro Viterbiensi re-

per-

[a] Job c. 41.
Dæmonum
iniquitas.

[b] Polihist.
cap. 7. & 10.
c. 1. & 35.

Demon quam
lucernam non
conseruauerit.

pertas intra paucas horas aperto acri A
extingui prohibere nequiuit? Amplius
autem nefas, & impium plane fuerit
Antiochenam illam lucernam, quæ Ce-
dreni relatu ante Christi Redemptoris
imaginem quingentos annos ardens in
muro Edessæ supra portam Ciuitatis
delituerat, asseuerare vi mali Dæmo-
nis fulgorem, & ignem tamdiu retinuisse:
Abeat itaque ab his lucernis pote-
stas impuri Dæmonis. Nos enim hoc
opere non vnus, vel alterius, sed om-
nium ab antiquo sine fomitis adiectione
ardentium lucernarum naturam in-
quirimus. Denique vero Physiologum
decet propositi effectus causas natura-
les inuestigare, inuentasque promulga-
re; non statim ad eas confugere, quæ
naturæ, ac Physiologiæ limites super-
grediuntur, quarum rationem habere
ad purum Theologum attinet.

*Tolluntur argumenta obiecta, & primo
desumptum ab autoritate Dini Au-
gustini. Cap. XI.*

QUæcumque vero in euerse opi-
nionis confirmationem rationes
dudum afferebantur, omnes eiusmodi
sunt, quarum ex rei natura possit haberi
enodatio. Quod enim primum ex
Diuo Augustino proponitur, id pro-
positum a viris egregijs dogma com-
probandi necessitatem non habet vl-
lam; nam primo loco thesis hæc de Fi-
de non est, aut quidquam ad Fidem
pertinens, vt ob sancti Doctoris reue-
rentiam illius placito debeat quilibet
acquiescere, vel ratione repugnante.
Sed veluti probabilem sententiam pro-
posuit vir ille Doctus, a qua potest qui-
cumque, salua Fide, Autorisque sancti
reuerentia, plane dissentire. Deinde
vero nihil certo determinat in re pro-
posita vir ille Deo dilectus, sed tam-
quam causam admirandi huius effectus
non impossibilem hæsitabundus affert
potestatem, & astum maligni spiritus:
cui effectui etiam causam assignat aliã
naturalem, desumptam ex natura lapi-
dis asbesti nuncupati, vt supra vidimus:
vnde constat Diuum [a] Augustinum si-
bimetipsi non satisfecisse dum lucer-
nas ab antiquo ardentes asseruit serua-
tas fuisse vi mali Dæmonis, nec in talis

[a] Lib. I. c. 6.
S. Augustini
opinio de lu-
cernis anti-
quorum.

causæ assignatione illius mentem ac-
quiescere potuisse. Deinceps autem
sanctus ille Doctor non omnes lucer-
nas citra noui fomitis adiectionem diu-
tius ardentes, non speciatim recondi-
tas, at illam solum, quæ in phano Ve-
neris olim sic ardens videbatur, in cæ-
codæmonis potestatem retulit: De
alijs, quarum hic nos dedita opera tra-
ctamus, ne verbum quidem vir eximius:
quo modo igitur ab vnus lucernæ con-
ditione vniuersatum, & speciatim ab
ea multum diffidentium naturam vena-
ri possunt insignes viri? Logicum etc-
nim axioma est, ab vno singulari non
posse colligi vniuersale.

Vniuersale
colligi ab
singulari.

*De consilio Maximi Olybij in sua lucerna
Plutoni consecranda, & recondenda:
vnde soluitur altera ratio superioris opi-
nionis. Cap. XII.*

QUod autem de lucerna Olybiana
deinde adducebatur difficiliorem
habet explicationem, vt propterea ip-
si aptissime congruat effatum nobilis
Poetæ,

*Ignis fuluo clausus in auro
Latet obscurus.*

non minus enim humanis oculis cum
ampulla humoris aurei occulta erat ar-
dens sub terra Olybij lucerna, quam
eiusdem naturam etiam nunc latet hu-
manum ingenium. Porro duplex ha-
beri potest propositi explicatio, alte-
ram quidem Hermolaus ille solo cogno-
mine Barbarus, Venetæ nobilitatis in-
clytum germen insinuauit, & Hierony-
mus Ruscellius latius explicauit, Oly-
bium nempe Maximum Chymicis ope-
rationibus post multos exanthlotos la-
bores demum effecisse admirandum il-
lum lapidem Philosophorum appella-
tum sub forma liquoris aurei, & argen-
ti: quem in duplici ampulla contentum,
conclusumque Plutoni veluti diuitia-
rum numini munus consecrauerit, in-
dicans hoc vtroque latice posse vnum-
quemque ditissimum fieri: Ab hoc au-
tem procul arcet fures, nimirum Chy-
micos vulgares, ac verius pseudochy-
micos, erroneosque illos vagos nimis
credulorum hominum crumenas, &
domos expilare solitos; admonens
ignotum illis esse hoc magisterium con-
ficien-

Olybiani
siliij exp-
tio.

Chymi-
magisteri-
insinuatu

ficiendi lapidis : nec ad tantum opus A
vulgari mercurio, ut plurimi opinantur,
& quo furtorum Deo aliena bona fu-
rantur, eos vlla ratione perungere pos-
se: Insinuat autem Olybius se huiusmo-
di lapidis magisterium magno labore
consecutum fuisse, assecutumque dige-
rendo, ac purificando elementa. Do-
cturus autem sola ignis vi ex huiusmo-
di liquoribus transmutationem metal-
licam fieri debere, lucernam diutissime
uniformi flamma exardentem inter il-
las ampullas collocavit; descriptionibus
additis in hæc verba maiori urnæ in-
sculpta,

- 21 *Plutoni sacrum munus ne attingite fures;*
- 22 *Ignotum est vobis hoc, quod in orbe latet.*
- 23 *Namq. elementa gravi clausit digesta labore*
- 24 *Vase sub hoc modico Maximus Olybius.*
- 25 *Adsit secundo custos sibi copia cornu,*
- 26 *Ne tanti pretium depercat laticis.*

quum in urna minori hæc alia verba le-
gerentur,

- 27 *Abite hinc pessimi fures;*
- 28 *Vos quid vultis cum vestris oculis emissis?*
- 29 *Abite hinc vestro cum Mercurio*
- 30 *Petasato, caduceatoque.*
- 31 *Donum hoc maximum Maximus Olybius*
- 32 *Plutoni sacrum fecit.*

Quæ quidem explicatio ut propositis
versiculis maxime consentanea vide-
tur; ita rerum euentui plane dissentanea
fuisse cognoscitur: quum etenim Her-
molao dictante, vel etiam nemine mon-
strante, sed inscriptione ipsa sese in hunc
sensum cuique legentium manifestante,
res adeo facilis existeret; cur dubitemus
preclarissimos homines, ad quos ampul-
las illas peruenisse necesse est, ab omni-
bus mirifice optatam metallorum trans-
mutationem periclitatos fuisse? habito
namque lapide illo mirabili, iam nullo
negocio sola projectione minimæ par-
ticulæ ipsius, ad instar fermenti, in ma-
gnam metalli cuiusque massam, illico
transmutatur vniuersa moles in aurum
obrizum, in argentum purissimum: si
vero factò huius operis experimento,
res bene cessit; cur nullus tanti facino-
ris rumor in populo? Præterea si lapi-
dis admirandi magisterium nouit Oly-
bius; cur non inde ditissimus? cur non
summis Principibus vnice dilectus? cur
nullum posteris reliquit veræ, ac solidæ
Chymicæ scriptum? cur tandiu cum suis

urnis latuit inglorius? cur inutile hoc
Plutoni reconditum munus? non ne
longe maiorem sibi gloriam comparaf-
set ex apertis litterarum monumentis,
quam ex hoc abscondito mortui, seu
luminis, auri, & argenti monumento?
sed quid eum certum reddere poterat
hoc suum Plutoni dicatum munus ali-
quando e subterraneo loco in apertum
aerem effossum, euectumque iri? Non
igitur crediderim vere Maximum Oly-
bium tale quid sibi voluisse, quale Ru-
cellius ex Hermolao Barbaro arbitra-
tur: sed longe quid aliud: Nempe, ma-
xima quum fuerit apud antiquos admi-
rabiliū sepulchrorum ambitio, quod
ex Mausolæis, Pyramidibus, & Laby-
rinthis apud [4] Plinium constat aperte;

novum monumenti genus a nemine
ante habitum, & vix a posteris imitabi-
le, sibi condidisse virum inter ethnicos
sapientissimum; in quo pulcherrima
quadam metaphora æterni luminis, &
aurei, argenteique liquoris, quidnam in
sepulchris manere veteres opinaren-
tur, insinuabat; nimirum animam ratio-
nalem, cuius duæ post hominis obitum
superfunt illæ facultates, intellectus,
atque voluntas; quarum illa pulchre ar-
genteo latice representatur, hæc aureo
liquore; ipsarumque post mortem ho-
minis æterna operatio lumine perpetuo
lychni incombustibilis: nam candidus
argenti color omnes alios colores in se
recipere potest, ut mens a corpore se-
parata omnes rerum omnium notio-
nes: auri supra omnia metalla perfectio,
& violentiam ab igne rerum cunctarum
actuosissimo nullam naturam patiens, vo-
luntatis probæ dignitatem, & liberta-
tem æmutatur, quæ a nullo agente cogi
valet vlla ratione: iugisque separati a
corpore intellectus humani operatio;

Aristoteli [6] etiam cognita, semper ar-
denti, perpetuoque refulgenti flammulæ
aptissima proportionem responderet;
quæ Aristotele [7] autorem non permanet
vnquam, sed semper fit; quum intelle-
ctio quoque habeat suum esse in fieri,
non permanens. Plutoni sacrum mu-
nus hoc suum dicat Olybius, quoniam
Pluto, ut obseruat etiam Iulius Iacobo-
nius in Appendice ad Fontej Primio-
nis commentarios De prisca Cæliorum
[8] gente, Pluto inquam, Diodoro teste,

Animam ve-
teres in sepul-
chro manere
ut opinaban-
tur.

Argentum est
mentis sym-
bolum.

Aurum volun-
tatis.

[6] 12. meta.
151.
Flamma intel-
lectionis.
[7] 2. meteor.
lum. 1. 623.

[8] cap. 11.
idem.

Pluto cur di-
vitiarū Deus
antiquis.

Cur præffe
mortuis puta-
tus.

Cur claves
terræ gerat.

Lib. 4. Æneid.

idem quia primus ingentem pecuniam A
ex agricultura coaceruasset, ac primus
in usum custodisset, hinc diuitiarum.
Deus olim cognominatus est: & quo-
niam primus sepulchrorum, funerum-
que usum introduxit; hinc vita functis
illum dominari veteres putarunt; siqui-
dem ob imperium, quod in mortuos
exercebat, Vrago dictus est, ab urgen-
dis mortuorum animabus: Ut autem in-
dicarent mortuorum animas in eius po-
testate esse, Plutoni claves terræ da-
bant vetustiores; quod ex hymno Or-
phæi constat, in quo legitur,

Pluto, qui terra claves, & regna gubernas:
Hanc ob causam antiqui tum morituri,
sacrificabant Plutoni, sic apud Virgi-
lium Dido,

*Sacra Ioni Stygio, quæ rite incæpta paravi,
Perficere est animus, sinēq. imponere curis.*
tum eidem sepulchra mortuorum inscri-
bebant: lapis Camerini repertus ita in-
scriptus conspicitur,

*Inferno. Plutoni. Tricorpori
Vxori. Car. Proserpina
Tricipidique. Cerbero
& Patavij lapis alter, observatione item
Scardeonij, sic inscriptus legitur,*

D. M.

*Portitori. Plutoni. Et. Proserpina
Hanc. Iulia. C. F. Maxima. Felix. Domini
Tormentum*

Salve. Animula. Dulcis

Animula. Suavis

*Animula. In. Deorum. Numerum
Recepta*

*Vnde. Tale? Quando. Tale? Et
Cui. Tale?*

V. A. LIX. M. VI. D. XII. Hor. Noc. IX.

T. scribonius. Barbula. Coniugi

Incomparabili. B. M. P. C.

tum demum solebant prisca mortuorum
animas Plutoni commendare, atque sa-
crare: ita Olybius in hoc suo tumulo, si-
ue in vna moriens propriam Plutoni
consecrat animam, veluti munus: Inde-
que furcs abigit; qui reconditam urnam
reperientes, thesaurum arbitrati, eam
asportent, cineresque perdant, & Ma-
nes violent: eosque admonet, quod in
orbe urnæ reconditum latet, non esse
quid, vnde ipsi diuitias comparare sibi
vlla ratione valeant; sed esse quid eis
ignotum, nempe graui labore mortis
digesta, hoc est ab invicem separata, ele-

menta humanæ naturæ; quæ sunt ani-
ma, & cineres, Olybio. Quoniam vero
pretium animæ vna est beatitudo, ac
Dei summi fruitio; precatur animæ suæ
vir vere Maximus, ut illi custos adsit im-
mensa Dei bonitas, Deusque bonorum
omnium elargitor liberalissimus; quem
per secundi cornu copiam apte insinua-
uit. Verum enimvero tali prohibitio-
ne suspicatus maiorem cupidinem inij-
ci posse furibus ad interiora penetran-
di, eos iterum arcet ab urnæ interioris
apertione, abire iubens fures omnium
pessimos, nempe tum vulgares, qui sub
Mercurio, latronum Deo, petasato,
idest cooperto, caduceique somniferi
virtute oculos perstringente militantes,
alienis opibus noctis tenebris tecti, &
sopore diuitum confisi, domos expilare
consueverunt: tum etiam cacochymi-
cos, qui oculis suis emissitijs locupletum
opes audissime solent explorare, ut eas
furentur: admonetque vulgares Chy-
micos, pseudochymicosque, ne putent
liquores in ampullis inclusos; esse lapi-
dis philosophici partes, quibus Mercuri-
us illorum vulgaris cogatur, vel firma-
tus in argentum, vel mutatus in aurum:
sed esse, cum ardentis lucernæ perenni
flammula, symbolum eius defuncti re-
presentans animam a corpore seun-
ctam, intellectus, ac voluntatis munia
semper exercentem: Quam Plutoni,
Gentilium more, sacrat, donat, & com-
mendat; Maximi Plutonis nomine
Deum significans Ethnicis animarum
custodem. Quam ergo Plutoni suo sa-
crat Olybius in tumulo lucernam, eam
illi non commendat, ut ardentem diu-
tissime seruet; quod viri clarissimi exi-
stimarunt; sed eius lucernæ, & liquorum
ampullas replentium, signis, symbolis-
que dicat, & commendat suo illi Deo
animæ suæ mentem, voluntatem, pe-
rennemque vtriusque a corpore sepa-
ratæ operationem: precaturque, ut eas
ille perpetua beatitate repleat, quæ vna
est omnium bonorum indeficiens pos-
sessio: siquidem veteres Ethnici mor-
tuorum animas plerique non ad supe-
ros, sed ad Deos inferos pertinere opi-
nabantur; quum in superiorum potesta-
te solos viuentes esse arbitrarentur: vnde
Virgilius, [4]

Nos iuuenem ex animæ, & nil iam celestibus

De-

Elementa hu-
manæ naturæ
duo. Animæ pretiū
beatitudo.

Mercurius cur
petasatus, &
caduceatus.

Cacochymici
qui.

Anima sepa-
rata quid
agat.

Beatitas quid
sit.

Mortuorum
animas ad
quos Deos
pertinere
censuerint
veteres.

[vllis] [lli. 11. Æneid.]

Debentem, vano masti comitamur honore. & alio quoque in loco, [f]

vos ò mihi manes

Estè boni, quoniam superis auersa voluntas. Sancta ad vos anima, atq; istius inscia culpe Descendam.

Qua de re fufe Iacobonius in [g] Appẽdice. Ita ergo fat, superque constat ex Olybij versiculis colligi lucernas a priscis reconditas diutissime ardentes non conseruari potestate Dæmonum.

Ex inscriptione sepulchrorum Dijs Manibus non haberi lucernas intus ab antiquo ardentes a Dæmone conseruari.

Cap. XIII.

Quod autem præterea deducebatur ex vetusta sepulchrorum inscriptione Dijs Manibus, consueuisse priscos lucernas ardentes in monumentis Dæmonum curæ, custodiæque commendare; id totum est voluntarium insignium virorum assertum, nullam necessitatẽ habens proprii dogmatis confirmatricem; quia Manium nomine antiqui non semper Dæmones intelligebant, sed præter Dæmones, mortuorum animas etiam in tumulis cum cadauere, cineribus, ossibusve manentes significabant: sic apud Virgilium [a]

Libabat cineri Andromache, Manesque vocabat

Hec Eorum ad tumulum

Sic apud Euripidem [b] legimus,

Namque ferunt decernere Graios

Celebris casu tua vii gnata

Manibus occidatur Achillis:

Qui sublimem scandens tumulum

Scis fuluis quum apparuit in armis

Naves detinuit pontigradas,

Nixaque torto vela rudense,

Hec vociferans, Quo iam Danaï

Fugitis nostros

Cineres deserturi inhoneros?

Ceterum Antiqui mortuorum animas non solum Manes appellabant, sed etiã Diuinitatem ijs attribuebant, dum eas Deorum Manium nomine insignirent; quod & alicubi Plinius [c] obseruauit inquiring ab antiquis Manes coli, Deumque fieri, qui iam etiam homo esse desierit. Triplici ergo de causa mortuorum tumulos prisci Dijs Manibus inscribebant; vna est eorum, qui per Deos

A Manes Plutonem, & alios Deos inferos intelligebant; quibus illi defunctorum animas commendabant. Altera est eorum, qui Deos Manes ipsas mortuorum animas appellabant, quibus tum sepulchra constituebant: tum tertio lucernas in ijs iugiter ardentes accendebant. Sic igitur antiqui lucernas ardentes in mortuorum conditorijs, non dæmoni custodiendas commendabant; sed animis defunctorum venerandis collocabant: quod

B Bencium [d] non latuit præclarum oratorem, dum asserit in hanc sententiam, agens de funere antiquorum Romanorum; Excelsiora igitur amabant antiqui sepulchra; indicium factorum claritatis, & animi magnitudinis: Quod declarabant pariter quum altis sub montibus, & in montibus etiam ipsis sibi construerent monumenta: circum quæ, aut potius in quibus plures interdum volebãt esse accensas lucernas: vtque maiore afficerent locum honore, ac prope diuino, sepulchra ipsa; quibus & lucos addebant, & nemora; ne vlllo modo violari vnquam possent, graui in eos, qui aliter fecissent, constituta poena legibus prospexerunt. Hæc ille. Ita ergo Dæmonibus defunctorum animis in sepulchris olim antiqui commendabant; eisdemque suis animis lucernas ardentes dicabant, vt suis Dijs Manibus: Vnde patet non posse colligi lucernas ab antiquo ardentes virtute Dæmonum

D tamdiu perdurasse.

Plures esse substantias nostrates, quas ardens ignis non absumat. Cap. XIV.

Quod vltimo loco afferebatur, ideo tam diuturni luminis fulgorem in lucernis antiquorum ad virtutem Dæmonum clam lampadi fomitem adiicientium referendum esse; quia nulla materies apud nos inueniatur, quam breui temporis interuallo exardens ignis, agētium physicorum actuosissimus, non absumat; id etiam argumentum, intime prospecta rei natura, dilui poterit: In primis enim si physice fieri non potest, vt sine adiectione fomitis diutissime duret in lucerna splendor, & ignis: neque id vllius virtute Dæmonis igni fomitem non adiicientis vnquam fieri poterit; nam solus

D Om-

Lucernas cur in sepulchris conderent antiqui.

[d] O. at. 26.

Sepulchra veterum cur magnifica.

Sepulchra volebant violari veteres.

Dæmon non agit supra naturæ limites.

[12] En.

[1] cap. 12.

Manes veterum quidnam essent.

[1] 3. Eneid.

[1] In Hecub.

[1] 7. c. 55.

Dijs Manibus cur veteres inscriberent sua monumenta.

Deus solus
agere potest
supra naturā
vires.

[a] Exod. c. 3.

[b] Dan. c. 3.

Ignis actiui-
tas maxima.

Lib. 36. c. 37.

Aurum ignem
ludit.

Adamas igne
non consum-
pitur.

Vide li. 4. c. 8.
Lib. 37. c. 4.
Cap. 11.
2. de lapid. 11.
2. cap. 1.
Li. 2. c. 15.
2. de lapid. c. 7.
Cap. 53.
Lib. 12. cap. 1.

Ignem non con-
sumitur linum
carpasium.
Asbellus la-
pis ardens non
absumitur.
Cap. 12.
Lib. 21. ca. 6. in
comment.
Polihist. c. 16.
25.

Ceraunia ge-
ma igne non
absumitur.

Lib. 1. c. 1. c. 1.
Lib. 1. c. 1. c. 1.
Lib. 1. c. 1. c. 1.

Omnipotens Deus est, qui supra natu-
rā limites agens, ab igne vim materiæ
subditæ, ac inflammatæ consumpticem
tollere potest; aut eam etiam reddere,
integro seruat, & viuideri illius ful-
gore: quod olim præstitit in rubo Moy-
si [a] citra combustionem, consumptio-
nemque mirabiliter ardente; nec non
etiam in fornace iussu Nabuchodonor-
for [b] Babyloniorum regis septuplum
succentia; cuius ignis in eam tres pueros
immissos, non exurebat, flamma ex ore
illius exeunte. Regis ministros combu-
rente; ut docet nos sacra pagina. Dein-
de vero concedentes igni maximam in-
esse actiuitatem, inter agentia nostra;
ut proinde Plinius ignem scite nunt
cupauerit improbam rerum naturæ por-
tionem; negamus tamen nullam apud
nos inueniri posse materiam, quæ ab
igne non absumatur; namque aurum in
fornace diutissime detentum liquatur
quidem, candensque fit; nihil tamen
eius absumitur. Adamantis etiam quæ-
dam species est, cuius natura ignium vi-
atrix in eo ardente diutissime detenta
numquam mollescit; aut soluitur, aut
calcinatur, aut vlla ex parte consumit-
tur; quod asseuerant cum Plinio Enax
in suo Lapidario, ut constat ex Autore
operis, cui titulus est Hortus sanitatis;
in tractatu de lapidibus; Magnus Al-
bertus, Franciscus Rupeus in opere suo
de Gemmis inscripto, Camillus Leo-
nardus, Solinus, Isidorus, & alij multi
celeberrimi scriptores de lapidum natu-
ra tractantes. Funiculus quoque con-
tortus e lino Carpasio non consumitur
igne, ut constat Pausanias. Asbellum
item lapidem perpetuum ignem fouere
sine sui consumptione, semperque ar-
dere inextinguibilem, testatur Solinus.
Diuus Augustinus in opere suo de Ci-
uitate Dei, & apud eundem lo: Ludo-
uicus Viues, alijque plurimi celebrati
nominis autores. Inueniuntur etiam So-
lino tum Carbasa, quæ inter ignes va-
leant; tum gemmæ in Lusitania nomine
Cerauniæ, quas Indicis præferunt: qua-
litas igni probatur; quem si sine detri-
mento sui perferant, aduersus vim ful-
gurum creduntur opitulari. Et Plinius
inuentum inquit esse linum, quod igni-
bus non absumitur; ardentesque in fo-
cis conuiuiorum ex eo vidisse se map-

Apas, sordibus exustis, splendescere igni
magis, quam possent aquis. Regum in-
de funebres tunicæ addit, corporis fa-
uillam ab reliquo separant cinere. Stra-
bo linum e petra capillamentis, pectine
aptam ait, & ex eo telam confici, quam
ignis non urat, sed emundet. Amiantum
lapidis natura est, ex qua in linum red-
dit lychni confecti, ac telæ contextæ
igne concepto ardeant sine sui consum-
ptione; ut Venetijs, Romæ, Parisijs se vi-
disse testatur Podacatearus Cyprius in
opere suo De rebus Cyprijs, Vulturari-
ensis Episcopus in suis Diebus [c] Ca-
nicularijs, Thomas [d] Porcacchius in
funeralibus antiquorum, Damasus in
vita Syluestri [e] Papæ, nec non & Io:
Ludouicus Viues in Commentarijs ad
libros de Ciuitate Dei; ut plerisque
alios insignes viros omittam breuitatis
ergo. Herbas consumit ignis ardere,
ac non consumi ex Solino [f] memorat
Maiolus in [g] Colloquijs. Sed & ani-
malia inter flammam vivere obseruauit
non solum Solinus asserens in Creta
Carystias aues esse, quæ flammam im-
pune inuolant; verum etiam [h] Aristo-
teles monens in Cypri fornacibus Py-
raustas non nisi inter ignes vivere: ne
huc etiam Salamandram afferamus. Ita
ergo pleraque sunt, quæ ignis vel diu-
tissime ardens non absumat; herbas, la-
pides, & metalla; quidni etiam liquor
huiusmodi vel ex ijseductus, vel aliunde
comparatus inueniri valeat, qui fo-
mes adsit semper ardenti flammæ in lu-
terna recondita? Non est igitur, ut ad
potestatem Dæmonis confugiamus in-
quirentes causam, ob quam reconditæ
priscorum lucernæ absque noui fomitis
adiectione diutissime seruentur ardentes.

*Tertia Maioli & aliorum opinio putantur
lucernas istas miraculo a Diuina virtute
supra naturā vires operante patrari
tamdiu arsisse. Cap. XV.*

Simon vero Maiolus Episcopus Vul-
turariensis, [i] idemque Dierum Ca-
nicularium nobilis auctor, & ante ipsum
plerique alij viri præclari constituerunt
hanc diurnam ardentis flammæ dura-
tionem in reconditis antiquorum lu-
cernis absque noui fomitis adiectione
Diuinæ potestati adscribendam esse.

quam

Cinere de-
functi ut segre-
garentur a ci-
nere pyre.
Lib. 10.

Amiantum lapi-
dens non
combuitur.

[c] Colloq. 20

[d] Tab. 2.

[e] Lib. 27.

com. c. 6.

Herbas arden-
tes absque su-
cōsumptione
[f] Polihist.
cap. 16.

[g] Colloq. 2.

[h] Arist. c. 16.
[i] Arist. c. 16.

[j] Coll. 22.

Aqua vires
habet ignem
extinguendi
naturaliter.

Homo non
agit supra nec
contra natu-
ram.

Deus solus
agit supra na-
turam.

quam manifestam conspici asserunt in Antiochena lucerna Crucifixi Redemptoris ante imaginem accensa. Sed addunt alias etiam, quæ nec aqua, nec ventis extinguere potuerunt, humanam, Dæmoniamque, ac proinde totius Naturæ vim superauisse: quandoquidem elemento aquæ natura inest vires obtinens ignem extinguendi: & homo, ac Dæmon ea, quæ naturæ aduersantur, eiusque vires exsuperant, nulla possunt, vniquam ratione præstare: sed solum Deum supra naturæ vires immensam potestatem habere cuncti confitentur, atque ideo constituendum esse, non aliunde lucernas antiquorum in monumentis, alibive reconditas tot annorum curriculo exardentes absque noui fomitis accessione, adiectioneque illibatam flammulam admirabiliter conseruasse, quam ex omnipotentis Dei supernaturali potestate. Ita de nostro argumento sentiunt eximij viri.

Proposita sententia proscinditur, ostendendo reconditas veterum lucernas tamdiu non arsisse miraculo a summo Deo in ijs effecto. Cap. XV I.

Dei virtus
infinita.

Non diffitebor vniquam præpotentis Dei summa virtute hoc lucernarum semper ardentium, & longe admirabilius opus effici posse; qui eius vim etiam Physiologus infinitam esse confiteor; idque in commentarijs ad octauum Physicorum Aristotelis edita de proposito quæstione longe, lateque profiteor. Neque audebo inficias ire lucernæ Antiochenæ a summo Deo supra Naturæ leges operante id contigisse, vt quingentos annos intra murum inclusa Redemptoris ante imaginem sine noui adiectione fomitis iugiter ardens effulserit: Quando etiam illius oleum proximo igne inflammatum, & in Cosrois Persarum Regis Christianorum hostis immanissimi copias iniectum, eas ad vnam omnes mirabiliter absumpsit. Sed quoniam in hoc opere de illa tantummodo lucerna non agimus; ast vniuersim de omnibus, quas antiquiores sub terra condidere, plurimos annos absque fomitis adiectu exardentes: & quoniam diuturna flammæ duratio proposita lucernæ Antiochenæ

Oleum mira-
biliter exerci-
tum consum-
psit.

A communis fuit cum multis alijs non in Dei viuentis venerationem, sed in cacadæmonis impium cultum, & in damnatarum animarum honorem ab antiquitate accensis; ideo tam longam luminis, & flammæ durationem in reconditis veterum lucernis absolute miraculo adscribendam non esse putamus. Quis enim Vestæ, Veneris, Mineruæ, Iouisque Idolis ardentes, quis Vulcano, Plutoni, Proserpinæ, Diti que dicatas; Quis Pallanti, Tulliolæ, atque alijs ethnicis accensas lucernas, & alias id generis asseueret Dei summi virtute supernaturaliter operantis tandiu sine adiectione fomitis noui ardentes, & splendoras conseruatas fuisse? nemo sanæ mentis.

Respondetur argumentis euerse opinionis, ostendendo lucernam Edeßæ naturaliter potuisse tamdiu ardere, ac patefaciendo qui sit ignis aquam, & ventum eludens; & qua ratione physica id efficere valeat. Cap. XV II.

Ratio vero, qua superior opinio nititur, haud insolubilis est: Quod enim primo afferebatur de lucerna Edeßæ, id non arguit consimilem illi naturam in ijs, quæ cacadæmoni dedicatæ fuerunt. Deinde non satis necessarium argumentum est eam tamdiu sine adiectione fomitis ardentem seruata fuisse miraculo facta a virtute Diuina, eo quod ipsa vel ante Redemptoris imaginem in veri Dei cultum, & honorem ardens effulgeret; vel quod illius oleum inflammatum exercitus Christianis infensi turmas omnes cōsumpserit; tum quia & aliæ tamdiu ante cacadæmonum statuas in Idolorum cultum similiter effulserunt; tum quia potest Deus exercituum, & vltionum Dominus re naturali ceu instrumento vti ad perdendos admirabiliter nefarios homines, ac sui nominis hostes: sic olim miraculo mundum aquis [a] vniuersum perdidit in diluuium; cuius aquæ naturales fuere: sic igne naturali ciuitates illas infames magno miraculo combussit. Quod autem secundo adducitur, hominem, ac Dæmonem ea non posse præstare, quæ supra naturæ limites longe transgrediuntur; solique Deo summo id conue-

Lucernæ, quæ
non potuerunt
miraculo ad-
scribi.

Deus re natu-
rali ceu instru-
mento vtiur
ad opera mi-
randa.
[a] Genes. c. 7.
& 19.
Diluuij aquæ
naturales fue-
re.
Igne naturali
ciuitates infames
consumptæ.

Ignis natura-
liter aquis, &
vento adole-
scens,
Ignis, & aqua,
& venti va-
ria proportio
quid præstet,

[b] lib. 4. c. 14.
Ignis ut ado-
lescat aquis,

Flamma ven-
tis excitatur,

[c] 7. metam.

[d] li. 23. Iliad.
Vide lib. 4.
cap. 14.

Ventorum ut
flamas ardeat.

Ignis aquam,
& ventum eli-
dens.

nire; nos viris egregijs vltro concedi-
mus; At vero negamus iisdem ignem
omnem ita natura sua ventis, & aquis
extingui, ut nequeat naturaliter etiam
ignis vento, & aqua tum sæpe non ex-
tingui, tum etiam aliquando adolesce-
re; namque ut varia proportione con-
fociari possunt ignis & aqua, ignis &
ventus; ita quandoque ignis ab aqua
extinguitur, & a vento; nempe ignis
exiguus ab aquis multis, & a vehemen-
ti ventorum flatu; qua de re infra com-
modiori [b] loco latius agemus: aliquan-
do ignis affusione aquæ adolefcit, scili-
cet magnus ignis affusa exili aqua; quod
optime norunt fabri ferrarij calorem
fucinae magnum vegetantes, ac veluti
nutrientes aquarum aspergine, ferrique
candentis irroratione: Immo vero &
ventis excitari flammæ quotidie no-
runt etiam in suis culinæ mulierculæ no-
stræ de titione semimortuo flatibus flā-
mam excutientes; quod belle cecinit
Ovidius, [c] dum inquit,
----- *extinctæque flamma reluxit,
Ut solet a ventis alimentari sumere quaque
Parua subinducta latuit scintilla fanilla
Crescere, & in veteres agitata resurgere
vires.*

Et apud Homerum [d] etiam Achilles
ad pyram Patrocli bene comburendam
ventos exoptabat, & apud Lucretium
legimus vi ventorum flamas conceptam
ab initio tenuem, exilemque flammul-
lam quam maxime mox dilatare in hæc
verba,

*At sæpe in magnis sit montibus, inquis, ut
altis*

*Arboribus vicina cacumina summa terantur
Inter se, validis facere id cogentibus Austris,
Donec flammæ fulserunt flore coorto.*

*Scilicet & nō est lignis tamen insitus ignis,
Verum semina sunt ardoris multa; serendo
Quæ, quā confluxere, creant incendia silvis.*

Nonnumquam vero ignis vim habet
æqualem aëritati ventorum, viribus-
que aquæ; ac tunc tantumdem obtinens
resistentiæ, quantum aqua, & flatus aë-
ritatis; illæsus in aqua, & vento circum-
agitatus permanet ignis. Deinde vero
tantum abest, ut ignis quilibet ab aqua
physice semper extingatur, quod sæpe
sopitus igniculus aquis accenditur, gli-
scitque in flammam vberimam, & eui-
dentissimam; nonne calx aquarum affu-

sione mirifice inflammatur? De hac re
pulchre P. Ovidius [e] ita concinit, A
*Aut ubi terrena silices fornace soluti
Concipiunt ignem liquidarum aspergine
aquarum.*

Casumque notabilem in proposito Ro-
mæ accidisse concinit Sabæus [f] hoc
epigramante,

*Plenā calce ratē flamas per Tybridis undas
Dū conto impellunt Agmus, & ipse Peron,
Ri na fatiscens celocis suscipit amnem,*

*Excepta accensus quum furit ignis aqua
Dum miseri nauta cuitant instantia fata,
Vritur unda Agmus, naufragat igne Perō.*

Adijciendum his est, multas esse mate-
rias, quæ solo contactu aquarum inflam-
mantur. Sed pleraque in aquis inextin-
guibili ardore cōflagrare multiplex iam
docuit experimentum: Sic Thrasyme-
num lacum arsisse totum testatur alicu-
bi [g] Plinius; qui & alibi [h] austros æsta-

tibus integras accendere silvas cum Lu-
cretio confitetur. Consimiliter autem

lapis asbestus in aquis ardet, inextingui-
bilis etiam a vento, Plinij, Solini, Isido-
ri, Alberti, & aliorum plurium testimo-
nio; inter quos apte de proposito talia

concinnasse videtur Dionysius Afer in
suo poemate de Situ orbis,

*Hic nascitur lapidem, qui tacto accensus ab
igni*

*Extingui nequeat; quem Graij nomine vero
Asbestem memorant; ferri nitet ille colore.*

Libanij [i] relatu arsisse mare circa Sici-
liam constans fama est: a bitumine id or-
tum ille credidit incendium: & sane bi-
tumen conceptam flammam in aquis

etiam conseruit; eamque ab aquarum
contactu primum concipit, eodem au-
tore. In Lycia Epesti montes [k] tæda

flammante tacti flagrant adeo, ut lapi-
des quoque riuorum, & arenæ in ipsis
aquis ardeant, alaturque ille ignis plu-
uijs, inquit [l] Plinius: Eos lapides Gaga-
tes esse Libanij [m] opinatur, & arenas

terram Ampelitidem; quod utrumque
genus in aquis ardere testantur Auto-
res plurimi. Sic demum Cardanus [n] ait

sulphur cum cera æqualiter dissolutum,
si sulphur valde purum extiterit, can-
delam constituere, quæ ardens extin-
gui nequeat a flatu, nec aquæ aspersio-
ne, sed ipsam sensim se absumere, ab ex-
terno agente inuictam. Non igitur mi-
raculo adscribendus est ignis omnis in-
ter

Calx aquis
accenditur.
[e] 7. metam.

[f] lib. 5. pag
717.

[g] li. 2. c. 10.
[h] li. 12. c. 1.

Lapis thra-
cius inextin-
guibilis.

[i] bombyc.
cap. 8.
Mare ubi arsi-
rit.
Bitumen au-
det in aquis.

[k] de bitu-
c. 10.
Montes qui
tacti igne
ardeant.
Ignis qui plu-
uijs alatur.
[l] lib. 2. c. 10.
[m] De Gaga-
tes cap. 1.

[n] 18. de sul-
phure.
Candela, quæ
ardens flatu
extingui ne-
queat, nec
quis, ut par-
tur.

ter aquas ardens, & a ventorum flatu inextinguibilis: Atque adeo priscorum lucernæ diutissimam flammam sine fomitis adiectione conseruantes supra naturæ robur in Diuinam Omnipotentiam non sunt necessario referendæ, quia vel Oppiano [o] teste

[o] De uenatione. Naturæ magnæ vis. *Tam magnum est numen Natura, & tanta potestas,*

vt citra miraculum admirabiles huiusmodi euentus propria virtute producere valeat.

Opinio quarta Iacobi Gutherij, & aliorum asserentium in lucernis veterum fuisse pulueres, aut liquores, qui ab aere ingrediente, dum aperirentur sepulchra, flammam tum primum conciperent; non autem in ijs ignem antea semper existisse.
Cap. XV III.

SVccedit alia quarto loco insignium virorum opinio, qui tot obseruationes, & sensuum testimonia negare non ausi, & physicas non deserentes propositi causas; admittunt quidem in plerisque veterum sepulchris nouissime detectis, atque reclusis lucernas vere ardentes inuentas fuisse, quarum aliæ statim, aliæ tardius; & aliæ sponte a semetipsis, aliæ ab externo agente aliquo extinctæ fuerunt: sed aperte inficiantur huiusmodi lucernas a veteribus olim reconditas initio accensas fuisse, ardentesque postea per tot annorum centena sine fomitis adiectione permanisse: Verum opinantur lucernas illas tali artificio ab antiquis efformatas fuisse, vt in obscuro delitescerent non arderent; sed in aperto aere positæ, dicique claro lumini expositæ flammam subito concipere valerent. Sed Iacobum Gutherium de hoc argumento loquentem audiamus in opere suo De iure Manium inscripto; Quod, inquit vir [a] eximius, ad lucernas attinet, illæ in omnibus fere monumentis inueniuntur, quæ lychnuchi, & bilychnes dicuntur, vel plurimum lychnorum: vidi enim vnam vndenum *ὑνδὲκα λυχνον*. Coctilem habemus talis figuræ, quæ Vrsus referat. De ardente lucerna alia inscriptio est Salerni.

*Hanc . Septima . Sit . Tibi
Terra . Lenis . Quisque*

A *Huic . Tumulo . Posuit
Ardentem . Lucernam
Illius . Cineres . Aurea
Terra . Tegat*

Cuius rei miraculum vsus confirmauit: nam post multos annos aperti tumuli, immisso aere, lucernæ statim illæ accenduntur. Qua arte id fieri possit, nostrum non est diutius inquirere. Alij hac in re philosophati sunt multi; qui accensis his luminibus aduolantes alas ingenij combusserunt. Hæc ad verbum

B scribit vir egregius. Cui subscribentes alij Doctores addunt neque mirum esse reperiri potuisse in huiusmodi lucernis aut puluerem, aut humorem, aut aliud quidpiam tale, quod ab externo aere flammam conciperet; quum illud compertissimum sit, res multas in aquis igniri: si etenim calx aquis accenditur; si Spinus Theophrasto [b] irroratus vritur; si vestiaria naui codem autore madefactis vestibus inflammata, & incendio consumpta est aliquando; si lapis idem **C** Thracius [c] Aristoteli, & Maritha lapis aspersus aqua flagrat; si eidem [d] circa Atitaniam iuxta confinia Apolloniatis quoddam saxum est, quod oleo desuper aspersum conspicuo ex se emisso igne inflammatur: Sique Plinio [e] ex Democrito Arianidis herbæ tactu ligna peruncta oleo accenduntur: quid ni alia substantia reperiri valeat, quam aer natura calidus accendat? Sed nonne

D [f] Hippocratis etiam obseruatione ab ambientis aeris vi concentrante calorem, & animalium ventres, & terræ sinus inferiores, & in ijs degentes aquæ hieme incalescunt? nonne ab aere accendi combustibilia constat? in speculo enim concauo reflexi radij solares, qui nihil aliud sunt, quam aer illuminatus; quippe lumen Aristoteli [g] est actus perspicui; & quo magis illustratur aer, eo magis incalescit, quia magis atteritur, ac rarefit, ignis naturam contrahens: radij solares, inquiunt insignes viri, a concauo speculo reflexi, & ab amphoris vitreis plenis aqua vrunt, accenduntque mapalia, & alia combustibilia. Deinde vero nostra etiam tempestate contigit, inter sepeliendum quendam mortuum, ex aperto sepulchro ingentem flammam cum adstantium maximo stupore, ac metu prodijisse. Adij-

D 3 ciunt

[b] lib. de lapidibus.

Spinus irroratus accenditur.

Naui aquis inflammata.

[c] de admir. aud. c. 39.

[d] de admir. aud. c. 34.

Lapis oleo inflammatus.

[e] lib. 14. c. 20.

Herba lignum accendens.

[f] sect. aph. 15.

Aere quæ incalescant.

Quæ accendantur.

[g] 2. de an. 69.

Lumen quid sit.

Radij Solis vrunt.

Flammæ sepulchro sponte prodians.

Flamma e vt
triculo cada
ueris emerfit.

[b] 12. Mag.
nat. c. 13.

Chymica
vasa dum
referantur,
flammam
concupiunt.

Historia
mira.

[i] De admir.
and. c. 34. 39.

[k] h. de lapid.
[l] lib. 2. cap.
206. 107.

[m] li. 5. c. 104.

ciunt etiam Pisis, dum in theatro Ioanes Ruschius anatomen superioribus annis administraret, apprehenso manibus ventriculo substrati cadaueris, intra quem flatus contineri sentiebatur, ex eo dissecto statim flammam non minori spectatorum admiratione cum sonitu, seu sibilo quodam exiluisse. Afferunt item nonnulla experimēta Portæ Neapolitani [b] alicubi de proposito sic asserentis, Sunt qui dicant (nec est eorum

imaginatio fatua) ignem in phiala non semper ardere, sed in phiala conditam esse misturam quamdam, quæ vbi aerem videt, illico accenditur, & ardere videtur eo solum tempore, quum numquam antea exarserit; Hoc verum esse posset; quod sæpenumero res chymicas operanti, vitrea vasa optime clausa post earum rerum combustionem oblita, multis mensibus, ne dicam annis derelicta, referata tandem flammam concipere, ardere, & fumum emittere videre contigerit; eorum, quæ combusteram oblitus sum; sed eiusmodi esse poterant, quæ ab Amico audiui; cui idem acciderat; nam quum lithargyrum, tartarum, calcem, & cinnabarim ex aceto ebullisset, vsque dum in fumum euasceret; inde operto, & lutato vase vehementi igne excoctū reposuit quousque frigeret; post aliquos menses quum referare vellet, vt suum opus reuideret, repente flamma e vase exiliuit, vt cilia combusserit; quum ipse nil tale putaret; quod & multis etiam accidit. Præterea quum lini oleum coquerem ad prælum, vbi flammam concepisset intus, pannis ollam operui, vt extingueret; post aliquod tempus vas recludendo, oleum viso aere iterum flammam concepit, & denuo reaccensum est. Hæc ille. Quorum sane admirabilem euentum alia nulla posse videtur assignari causa, nisi in huiusmodi ollis, & cavitatibus vasorum Chymicorum adfuisse vaporem, liquoremve, aut aliud quidpiam eius naturæ, quod ab ambiente aere inflammari, & ignem concipere valeat, non secus atque ab

aquæ calci quotidie contingere nouimus. Quin & aliqui lapides natura sua ardere, & aqua calida accenduntur, vt fit. Alij vero etiam lapides arte parantur [n] Cardano, & [o] Scaligero Philosophis, & [p] Libauio, [q] Langioque Iatrochymicis: qui humido quocunque accenduntur, & ab humana salina, & ab aqua sibi flammam arripiunt. Possunt ergo & in antiquorum conditis lucernis aliqua ministerio artis ita elaborata contineri, quæ ab aere aperto igneam naturam acquirerent, atque inflammarentur. Sed & in plerisque propositarum lucernarum, vbi extinctæ fuerunt, non nihil pulueris visum est remanere, quem eius esse generis, vt ab aperto aere posset accendi, credibile satis est.

Proposita opinio expenditur, demonstrando lucernas in sepulchris antiquorum positas fuisse olim etiam ardentes, non ex sola monumenti detectione, apertioneque, ab externo aere accendendas: explicando etiam quot, & quæ sint causæ ignem, & flammam procreare valentes.

Cap. XIX.

Eterum etiam si nouissime allata opinio lōge quam superiores probabilior esse videatur; non tamen penitus a me probari potuit vnquam: Et in primis, quia rationi consentaneum non est, antiquos in suis huiusmodi sepulchris tales lucernas tanto animi studio, tanto corporis labore, tanto etiam fortunæ, opumque dispendio, vt par est, condidisse; si illæ in conditorijs non ardentes, sed in eorum apertione post integra sæcula flammam concepturæ, nihil opis autoribus afferrent suis; sed nobis tantum admirationem parerent: cur etenim veteres eas ponerent in monumentis, quæ ipsi nesciebant an vnquam in posterum essent aperienda? si tales lucernæ solum in apertura tumuli viso aere ignem concipere possunt, antea vero numquam exarserint, effulserintque; quisnam finis autorum suorum esse potuit in ijs recondendis? Deinde vero in plerisque veterum lucernis compertum est oppositum, nempe inter aperiendum monumentum antiquissimum in recondita intus lucerna flammam ab aere nouo extinguere veterem

Lapis qui salua, & aqua calida accendatur, vt fit.

[n] De subtil. [o] exerc. 13. art. 3.

[p] li. 3. epi. 37.

[q] li. 2. epi. 52.

Lucernæ plerique viso aere nouo extinctæ.

il.

illico, non autem ullam procreari no-
uam. Deinceps autem huic placito lu-
cerna illa repugnare videtur aperte,
quæ relatu Portæ [a] Neapolitani ardens
intra vitream phialam, in tumultu cuius-
dam Romani antiquissimo reconditam,
comperta demum est in Nefide insula
in Neapolitano cratere sita; namque
ardens lucerna in vitreo vase clausa

[a] 12. Mag.
nat. c. 13.
Lucerna in vi-
treo vase ar-
dens sine aeris
externi conta-
ctu.

Lucernæ in
monumentis
ponebantur
ardentes.

Flamma quot
modis, & a
quibus accen-
di valeat.

[b] Li. de igne.

Nil agit ultra
suas vires.

[c] 1. phys. l. 64

Aer qualita-
tes vix sensi-
biles insunt.

Aer cur ne-
queat esse ca-
lidus ut ignis.

[d] lib. 12. c. 19.
Vide lib. 4.
cap. 9.

Aer cur flam-
mam excitare
nequeat in
combustibili.

contactum, commerciumque aeris ex-
terni nullum habuit e sepulchro edu-
cta; unde prius non ardens, protinus ab
ambiente nouo aere accendi potuerit.

B

Sed apertissime propositam Gutherij
sententiam demolitur Salernitanæ lu-
cernæ inscriptio ab eodem viro comme-
morata; in ea enim legimus tumultu Se-
ptimæ positam fuisse lucernam arden-
tem, non autem extinctam, demum ali-
quando in monumenti apertione ac-
cendendam. Amplius autem ignis, &

flamma non potest accendi, nisi vel a
calore ingenti, vel ab attritu (si placet
hanc a priori causa distinguere) vel
etiam a contrario frigore per antiperi-
stasim, mutuato iam a Græcis nomine,
appellatam: licet a multis causis hæ
ignium procreationes fiat, ut ait Theo-
phrastus: [b] Modo in aperiendo mo-
numento nulla fit aeris attritio vehe-
mens, unde accendi queat lucernæ so-
mes: nullamque habet ingrediens aer
caliditatem actualem adeo validam, ut
nouum ignem in re combustibili pro-
creare valeat; nihil enim agit ultra suas

C

vires; quum ignis ardens in lucerna sit
quocumque ingrediente aere longe ca-
lidior; quippe aeri qualitates naturales
ex [c] Aristotelis etiam doctrina insunt
insensibiles, vel ad summum vix sensi-
biles: Aduentitia vero aeris caliditas
numquam ignis natiuam caliditatem
æquauerit, ob adnatam illi humidita-
tem, quæ caloris aciem ubique retun-
dit: ob quam humiditatem quoque aer
calore suo aduentitio, vndecumque is
illi adueniat, numquam ex se in re vlla

D

combustibili flammam excitare potest;
quicquid ex antiquis autoribus referat
aliquando Plinius [d] de Austris, quos
alicubi monet tam ardentem flare, ut
æstatibus siluas accendant. Neque ve-
ro aer ille nouiter ingrediens recens
aperta veterum sepulchra tantam ha-
bet in se frigiditatem, ut calorem in fo-

E

mite lucernæ concentrare valeat; ne-
que tantam densitatem obtinet, ut con-
centrato calori diu circumobstare
possit, ac per antiperistasis eum adeo
augere, ut ipsum in igneum, flammeum-
que conuertat; neque fomes in lucerna
post tot annorum decades, centuriasve
intra terræ frigida viscera conclusus
tantum caloris habet, ut a frigore per
antiperistasis augeri valeat in igneum;
calor enim animalium sanguineorum
viuidus ab ambientis frigore hieme con-
centratus per antiperistasis adolescit
in viuidiorem: at exanguium animalium
languidus calor per hiemem ab aeris
externi frigore fere prorsus extingui-
tur; unde animalia hæc exanguia hieme
torpent semimortua, Galeni [e] etiam
obseruatione. Quinimmo si ab aere vi-
so per antiperistasis lucernæ istæ in an-
tiquorum sepulchrorum apertione ac-
cenduntur; cur non ante aperturam
eorumdem tumulorum ab aere frigi-
diore intra terræ viscera flammam con-
ceperunt, illaque concepta in tenebris
multo prius effulserunt? an non erit
subterraneus aer longe frigidior no-
strati? quum ille a terra continentis fri-
giditate iugiter cogatur in aquarum stil-
las intra terræ cauernas; unde ijs pluri-
bus in vnum coactis Aristotele [f] Do-
ctore fluuiorum, riuorumque fontes
primum oriuntur; hic vero apertus aer
radijs solaribus attritus quotidie inca-
lescat.

*Soluantur argumenta superioris opinionis,
& primum ostendendo, etsi ab aqua va-
leat quid inflammari per antiperistasis
appellatam, nil tamen vlla ratione ab ae-
re accendi posse: ubi antiperistasis natu-
ra explicatur; & ratio, qua ignem pro-
creet. Cap. XX.*

QUæ vero in superioris opinionis
confirmationem afferebantur ar-
gumenta, ea nobis rem sic se habere nō
persuadebunt, si vim eorumdem per-
scrutemur intimius; nam omnia illa fal-
so nituntur fundamento, aeri nempe
vim inesse accendendi combustibilia.
Quod enim primum de aqua proponi-
tur, nimirum si aqua vires, ac potesta-
tem habeat inflammandi quidpiam; er-
go & aeri eandem facultatem inesse de-

Aer non potest
per antiperistasis ac-
cendi lucernas.

Aer cur possit
animalium ca-
lorem concentra-
tione augere.

Exanguia hie-
me caloris ex-
tinctione pati.
[e] 1. Aphor.
com. 15.

Aer subterra-
neus frigidior
nostrati cur
sit.

[f] 1. meteor.
lum. 4. c. 1.
Fontium ori-
go videtur.

debere: at quum se penumero videamus in aquis combustilia tum flammam in se concipere, tum pertinacius etiam conflagrare: ut calci euenire certum est, lapidi Thracio, qui & Spinus appellatur, asbesto, alijsque plurimis artificiosis; nihil plane mirum si & aeri concedatur vis igniendi aliquod combustibile; ac eo magis, quam aquæ; quo aer sua natura calidus est; aquis autem a natura inest nulla caliditas, sed summa, seu mera frigiditas: hoc inquam argumentum diluitur negata consequentia; nam concedentes aquam posse accendere aliqua per antiperistatim; negamus ab aere posse quid vlla ratione inflammari; quoniam aqua, ut quæ tota diametro igni opponitur; & crassioris est, densiorisque substantiæ; vbi proportionatum combustibile receperit, circumobsederitque a prædominio igneum, sua frigiditate, naturaq; contraria exhalationes igneas de combustibili halare solitas, caloremque illius halituosæ substantiæ nixum a partibus extremis ad intimas compellens, sua crassitudine concentratorum halituum calidorum exitum impedit; ac tunc forti, vehementique antiperistati calor ille in angusto coactus loco maiores acquirit sibi vires, igneusque redditus in multis illis feruidis exhalationibus concentratis, concentratione coaceruatis in vnum: vnde flamma exoritur ardens residuum combustibile: Ab ambientis enim contrariæ aquæ viribus fugatæ partes igneæ misti exhalationibus contentæ, atq; innixæ, ad centrum; & quasi ab alijs eiusdem misti elementis, quibus temperabantur, segregatæ, in eoque misto in portiunculam simplicis ignis reductæ, viribus auctæ, nouo impetu facto reliquas in misto elementorum partes sibi aduersas hostiliter inuadentes, vlticri flamma grassantes omnia complent, pristinam fugam victoria, more Parthico, redimentes: Ita sane ab aqua potest calx, & gypsum etiam, [g] Theophrasti obseruatione, inflammari: sic & a luto lapis Thracius, & quivis alius arte factus accendi: Sed de calcis ab aquis accensione differimus etiam in libris *De Spontaneo viventium ortu* [h] nuper inuulgatis. At vero nihil penitus ab aere flammam concipere valet; quippe aer ex se calidus est re-

missiori calore; ac substantia rara, fluxili, mollique: quæte qua calidus est; ideo nequit per antiperistatim, ut aqua, ignire, & accendere quidquam; siquidem a sola contrarij circumobstantia per antiperistatim res igniuntur; qua vero aer calorem obtinet imbecillum, proinde non valet ignem se longe calidiorē directe, hoc est sine antiperistati procreare; nil enim agere potest ultra suas vires: qua demum aer mollem, seu raram, fluxilemque substantiam obtinuit, propterea nequit fomitem in lucerna quiescentem atterere, attritioneque ipsum inflammare; motus enim attritionis calorem gignēs igneum, Arist. [i] doctore, ac experimento cōprobato, est vel motus corporis solidi, consistentisque, vel motus radiorū directorum Solis in reflexione celerrime multiplicatorum. Sin autem ab externo aliquo agente frigiditatem aduentitiam nanciscatur aer; illam ob suæ substantiæ naturalem raritatem, mollitiemque, non adeo efficacem sortitur, qua misti partes igneas, exhalationesve calidiores, atque ideo calorem ipsum ijs innixum concentrare valeat ad ignem procreandum, flammamque, ac ardorem vllum excitandum. Si etiam adeo frigidus, vnde cumque id illi contingat, esse ponatur aer, ut primo impetu misti calorem, igneasque illius exhalationes concentrare possit; non poterit ille tamen, ob suæ substantiæ raritatem, atque mollitiem, prohibere citum caloris refluxum ad partes misti exteriores, effluxumque a toto misto, antequam in eius centro vires igneas conceperit: sic certe ab aeris hiberni frigore ad intima terræ viscera calor de soli superficie propellitur; vbi vegetior euadit; sed tamen inde non effluit ignis, etsi exeant puteorum aquæ longe calidiores, quam æstate: consimiliter [k] Hippocrati animalium viscera, ob concentrationem spirituum influentium, prohibitamque liberam exhalationum calidarum evaporationem a toto corporis habitu, hieme calidiora sunt, quam æstate; non tamen inde vllus vmquam emicat ignis ab aere solo frigiditate aduentitia per concentrationem illam excitatus; quoniam assidue semper, & hieme speciatim, cum de terra exhalationes igneæ attollun-

Spinus idem est cum lapide Thracio.

Aquis nulla caliditas inest.

Aqua frigida ut flammam accendere possit.

Antiperistatis ut fiat.

Antiperistati ut citetur ignis.

Victoria Parthica. Gypsum accenditur aquis. [g] lib. de lapidib. in f.

[h] lib. 2. c. 30. Ab aere cur nil flammam concipere possit.

An peristatis cur ab aere fieri nequeat.

Aeris qualitates secundæ quæ.

Motus qui calorem igneum gignat. [i] 2. cæli. t. 42. 1. meteor. su. 1. c. 4.

Frigiditas aeris cur calorem misti adeo concentrare nequeat, ut in igneum mutetur.

Aquæ puteorum cur hieme calidæ.

[k] 1. Aphor. 15.

tur; cum etiam de animalium corporibus exeunt per expirationem manifestam, & per occultam quoque transpirationem; & siquidem non tantæ, ut æstiuo tempore; tantæ tamen, ut concentratas igneam naturam adipisci non patiantur: Antiperistasis enim ignem de misto procreans per frigidi circumobfessionem talis est, ut omnino circumobfessa caliditas exitum non habeat vllum anteaquam igneam naturam adeptæ per contrarium suum violenter sibi præparet, & aperiat iter: sic exhalatio fumida intra nubem ab aqueo vapore frigido circumobfessa nubem dirumpens non penetrat, ex eoque non egreditur, nisi ubi commutata fuerit in ignem fulguris, fulminisve. Quin ex Theophrasto in suo libro de Igne frigiditas aeris ignem non gignit; sed efficit ut ignis, & calor magis vigeat, sitque actuosior;

» Quæ cremantur iniquis citius deflagrare hieme quam æstate; imbecillior enim ignem reddit ætas; ut & Sol, & ignis ipse lumen: at hiems, & ambiens aeris horror colligunt; quicquid autem collectum est, corroboratur: Quocirca & in lucernis lumen clarius lucet: in totum consociata, & collecta potestas omnis corroboratur, ponderis more, quod maius redditur. Multa eiusdem generis a calore asciscere licet, verbi gratia, vinctorum sudationes, & balnearia hieme, quam vere, aquilone quam austro calidiora sunt. Sed numquam tamen ab aeris frigiditate ignem procreari monet Aristotelis alumnus. Deinde vero aer ob sui molliem combustibilia in lucernis quiescentia non potest atterere, atque attritione vllam inde flammam noviter excutere, ut nuper explicauimus. Sed quando lucernæ in apertione vetustissimorum sepulchrorum ardentes visæ, aliæ compertæ sunt æstate in aere calido, aliæ hieme in frigido, aliæ vere, & autumnio in tepido; ac rursum aliæ in aere quiescente, aliæ in agitato a ventis; iam non omnes accendi potuerunt ab externo aere apertum tumultum ingrediente, neque ut frigido per antiperistasis; neque ut calido, ceu a causa vniuoca; neque per motum attritionis seorsum; neque ab omnibus his causis quomodocumque copulatis, ob rationes nuper allatas.

A *Combustibilia, quæ a Solis radijs accendantur, ab aere non inflammari, sed ab igne: ubi de radiorum essentia, & de modo, quo ignem producant. Cap. XXI.*

S Vtilius adhuc argumentum est, quod postea proponebatur, de combustionem rerum a radijs solaribus; qui nil aliud esse dicuntur; quam aer illuminatus: Hoc tamen argumento non conuincitur intentum. Negamus enim radios solares nihil esse aliud, quam aeris illuminati portiones; quia radij vera sunt aut lumen; quod est forma perspicui ex [a] Aristotele; aut si placet etiam, perspicuum illuminatum: hoc autem perspicuum eidem [b] Aristoteli non est aer; sed natura quædam communis aeri, aquæ, cælo, crytallo, & multis alijs, ac speciatim igni: radij vero Solis, qui reflexione vela crytallo, vel ab alio corpore denso multiplicati proxime accendere tum alia combustibilia, tum etiam mappalia possunt, mantiliaque quantumvis candida; Vidi enim ego ipse Genuæ in paterna domo super mensa crytallinam amphoram aqua plenam receptis, refractis, reflexisque Solis æstiu radijs meridianis lineam mappam candidissimam stratam combussisse; ut proinde a radijs illis nec sit etiam candor illæsus; quicquid vulgo fama persuasit: radij solares inquam isti reflexi, & combustibilia deurentes, non sunt portiones aeris illuminati, nec aquæ, nec cæli; sed puræ sunt, puræque portiones ignis ex aere recens procreati; quoniam in aere si fuerint corpora solida, & læuia reflectentia, & multiplicantia quomodocumque aliter solares radios in se admissos; quando in tali multiplicatione oportet aerem ad minima diuidi, ut unicuique radio subiectum numero distinctum detur, variumque a subiecto alterius cuiusque radij; nam plura eiusdem speciei accidentia in eodem numero subiecto formaliter consistere nequeunt; siquidem numero dissident inter se accidentia eiusdem speciei ad subiecti distinctionem; nam quorum vna est materia numero, non quidem remota solum, sed proxima, & immediata, ea omnia vnum numero esse decreuit Aristoteles: [c] radij vero solares accidentia sunt in eadem specie inter se solonum.

Radij nō sunt partes aeris illuminati. Quid fiat.

[a] 2. de an. 1.69.

[b] 2. de an. 1.68.

Perspicuum quid proprie sit.

Crytallum ut radijs reflexis vret.

Candor illæsus non est a radiorum reflexu.

Radij reflexi ut ignem procreant.

Accidentia duo eiusdem speciei cur esse nequeant in eodem subiecto.

Vide lib. 4. cap. 32. Vnum numero sunt, quorum est vna materia numero, non remota, sed proxima.

[c] meta. 1. 12.

Antiperistasis enim procreans qualis se debeat.

Fulgura ut in nubibus.

Aer cum non accendat combustibilia.

Lucernæ cur ab aere accendi nequeant.

Radij sunt ac-
cidentia eius-
dem speciei.

Vide lib. 4.
cap. 10.

Aer radijs ut
atteratur, &
igneificat.

Motus omnis
inter contra-
ria fit.

[4] 2. de gen.
1. 2. 2. & seqq.

Ignis ex aere
ortus cur fit
inuisibilis.

Ignem a ra-
dijs non vere
ortum cur vul-
gus ab eis or-
tum putet.

[1] lib. 4. c. 34.
Aer per radios
non vrit, sed
ignis ex aere
genitus in ra-
dijs reflexis.

[f] li. 1. c. 107.
lib. 3. cap. 48.
Ignis ex aere
non fit pro-
prie a radijs,
sed solum di-
spoluitur.

Ignis in ra-
diorum refle-
xu ut fiat ab
igno præxi-
stente, ac præ-
sente.
Ignis qui pos-
sit esse inuisi-
bilis, & tacti-
bilis.

numero dissidentia; Vnde fit ut in mul-
tiplicatione radiorum subiectus aer at-
teratur; & attritione, diuisioneque ad
minutissimas partes amittat natiuam si-
bi humiditatem, qua tamquam glutine
quodam partes eius in vnum corpus
continuum connectebantur: Amittens
autem humiditatem aer, & eius loco
non valens nisi contrariam siccitatem
contrahere; nam motus quilibet inter
contraria fit: Siccitatem acquirens aer
[4] Aristoteli euadit ignis: Atque hic est
ignis ille, qui per multiplicatos radios
ex aere genitus quamuis ob raritatem
summam ex se inuisibilis, mantilia, map-
pas, escam, & alia quaecumque vrit com-
bustibilia, inflammatque inflammabilia:
Sed quia vulgus ignem hunc in aeris at-
triti materia rara, ut nec in propria
sphaera, minime cernit; cernit autem lu-
men radiorum visile; ideo combustio-
nem opinatur, & ait fieri proxime a So-
lis radijs, quum vere fiat immediate ab
igne genito ex aeris partibus attritis,
& exsiccatis per multiplicationem ra-
diorum, ut fusius ostendimus in libris
De Vita. Non ergo aer vrit, accendit-
ve combustilia, quæ a Solis radijs in re-
flexione multiplicatis accendi, & in-
flammati dicuntur: sed ea comburit ignis
nouus, in quem mutatus est aer. Deinde
vero etiam ex ijs, quæ dudum in
opere [f] *De spontaneo viuientium ortu*
constituimus, apertissime constat ae-
rem a radijs solaribus in reflexione
multiplicatis summam acquirere, ac vl-
timam dispositionem ad induendum
igneam naturam: eam vero ignis natu-
ram, essentialemque formam sortiri ab
igne delitescente in quocumque misto,
quod in eo aere insit, siue sit mole sua
evidenti conspicuum, ac ipsummet com-
bustibile, siue sub atomorum specie vul-
gus lateat, volitare visum in radijs illu-
strioribus: a quo igne ignitus, & accen-
sus est aer in nouum ignem oculis qui-
dem occultum, atque ad spectui inad-
spectabilem, ob nimiam substantiæ suæ
raritatem, ac tenuitatem: tactui tamen
perceptibilem evidentissime, ob sui ma-
ximam caliditatem. A quo sane igne
nouo res aduersæ radijs facile inflam-
mantur, & concepta flamma etiam deu-
runtur. Nec mirum sit ab ignea por-
tione misti combustibilis in aere radijs

oppositi, aeris attriti, summeque ad
ignem dispositi portiones, ignis nouam
formam acquirere, ignemque fieri no-
uum, qui postea combustibile totum in-
cendat: quoniam in materiam disposi-
tissimam agens debile formam suæ con-
similem facillime producit, ut eo loco
latius explicauimus. Verum quoniam
in apertione monumentorum antiquis-
simorum, in quibus ardentes lucernæ
compertæ sunt, non vbique, ac fortasse
nusquam fuit aer iste radiorum sola-
rium reflexione, multiplicationeue at-
tritus, attritioneq; redditus aptissimus,
cui præsentis cuiusque misti pars ignea,
quantumvis viribus eneruata, ignis for-
mam, & naturam conciliaret; nam ple-
raque huiusmodi sepulchra in locis sub-
terraneis inuenta fuerunt: propterea
constituere minime debemus in lucer-
nis ab antiquorum solertia intra sepul-
turas olim reconditis flammam tunc
primum accensam fuisse, & non aliunde,
quam ab aere nouiter ingrediente,
quando sepulchra illa paucis ab hinc
annis aperiebantur: ut cum Gutherio
censent plerique viri Clarissimi.

*Vnde ortum habueris spectaculum flamma
de sepulchro recens aperto mirabiliter
exerentis. Cap. X X I I.*

QUod autem posterius obijcitur de
flamma, quæ inter sepeliendum
mortuum ex monumento aperto visa
est exilire, id etiam non ostendit aeri
vim ullam esse flammæ procreatri-
cem; quandoquidem non ita nude, ut
dicitur, ad apertionem sepulturæ, inde
flamma emicuit illico viso aere; quasi
vapor, aut aliud quidpiam intra tumu-
lum solo externi aeris contactu ignem
conceperit: sed spectaculum istud hinc
suam causam, originemque habuit,
quod curiosus quidam e circumstanti-
bus intra sepulchrum ardentis cerei flā-
mam quum protendisset, ut eo lumine
quid in conditorio reconditum esset
prospicere posset; illud euenit, ut a
flamma candelæ intrusæ accenderen-
tur vapores multi pingues; qui e disso-
lutis putredine cadaueribus antea elati
vniuersam monumenti capacitatem
forte replebant; quibus ostio sepulchri
concluso prius non patuit aditus ad ae-

In materiam
dispositissimā
agens debile
formam pro-
creat.

Vapores mul-
ti pingues in
sepulchris.

ra:

ra: sic autem igniti vapores illi foras ex monumento in flammam profiliere magna cum vulgi adstantis admiratione, ac paricum eiusdem horrore. Nisi etiam dicamus in eorumulo (quod sæpe in latinis, cloacisque putridorum corporum exceptioni destinatis euenire compertissimum est) fuisse magnam salnitri copiam parietibus adnatam; quæ ab igne intrusi cerei accensa foras in flammam exiuerit: scio enim, quum hunc nuncio quidam huic arti sordidæ operam nauans ingressus esset domesticam cloacam, ut eam plenam reppugaret, sequumque per cæcos latrinæ meatus ad nolendum securum iter lucernam ardentem intulisset, eum breui progressum lucernæ flammula in vberem salnitri acernum inducta flammam accendisse maximam, qua semivivus, ac semianimis fere suffocatus animam efflasset, nisi statim a sociis incendium adspicientibus e cloaca eductus fuisset: qui multos inde menses ægitudine passus, tandem sanitati restitutus ad eandem artem redire non dubitavit, & rem mihi ex ordine totam narrauit, dum in consimilem cloacam Patavii descendurus, lucernam secum ferre per subterraneas tenebras recularet.

Pisani spectaculi de igne profiliante ex ventriculo cadaveris inter manus Anatomiæ explicatio. Cap. XXIII.

ID etiam, quod in dissectione ventriculi Pili contigisse scribitur, consimilem habet priori causam, & originem a pingui vapore per ardentem candellam accenso; nam in dissecando illo ventriculo Scholaris Anatomie Præfatus, ut moris est in Theatro Pisano, candellam ceream accensam in manibus habens prope locum dissectionis, illius igne flatum, halitumque pinguem e discisso stomacho egredientem inflammavit, nempe valde pinguis vapor aliquis illi flatui copulatus a propinquo igne candellæ tactus, illico in flammam conuersus est; quæ ob rei nouitatem inexpectata magnam adstantibus admirationem præbuit. Quam fere explanationem tunc etiam proposito adhibuit insignis Philosophus Franciscus Bonamicus illi spectaculo præsens; ut aper-

tissime constat ex litteris altero hinc lustro ad me de proposito rogantem ab Anatomo Ioanne Ruschio datis; cui ventriculum illum dissecanti portentum huiusmodi accidit; quæ litteræ Viri Excellentissimi sic habent ad verbum, Fortunio Liceto in Patavina Schola Philosopho primario Ioannes Ruschius in Pisano Gymnasio Anatomie professor. S. P. D.

Gratissimis litteris tuis, datis sub die 29. mensis proxime præteriti respondebo seriem facti puram enarrans. Potuit Excellentia tua & a me, & a multis audiuisse Anno Domini M D XCVII. in theatro nostro dum dissecarem ventriculum cuiusdam mulieris, qui repletus erat multo flatu; quum muliercula quatuor dies absque assumptione alimentum ob desperationem transiisset; post obitum illius cadauer adeo tumidum habuit imum ventrem, ut populus diceret eam esse prægnantem; sed tumor ille fuit ob flatuum copiam: Et dum inciderem tunicas ventriculi, eum tenens manu sinistra satis arte, ipsumque turgidum, ac durum ea parte redens; iam sublata prima tunica peritonei communi, & duarum propriarum dissecta carnosiori externa, dum gladio punctum perforarem internam, repente, ac inopinato foras exiit a facto foramine flamma cum strepitu perdurans continue per temporis spacium notatu dignum, ut id esset, quo cito ter dicitur, videre, videte, vide. Assistentibus ostentum id fuit admirationi, & mihi metum incussit res ita inexpectata, & noua. Color illius flammæ fuit ut picis græcæ, aut sulphuris ardentis, flavus ad viridem inclinans, non tamen inde mihi notatus fuit odor ullus. Excellentissimus Dominus Bonamicus præfens inter multos Philosophos, & Medicos statim asseruit fuisse siccam exsiccationem; quæ facto foramine angustissimo impellebatur a mea sinistra manu stringente, comprimenteque apprehensum ventriculum; & accensam fuisse ab ardente candellâ, quæ proxima splendido igne fulgebat, a Scholare Anatomie præfecto detenta, ut scit Excellentia tua esse in more positum: Memini me repente caput crexisse, atque in hæc verba prorupisse, quid domine hoc erit?

Et

Salnitri copia
ubi.

Historia.

Historia
mira.

Ieiunio
venter cur
intumuit.

Ignis ut emi-
neret e ven-
triculo cada-
veris.

Ventricu-
lus cadave-
ris ut
ignem ha-
lauerit.

Et certe res inopinata, metusque in
causa fuere, ut ego manum sinistram
aperirem stomachum defunctæ relin-
quens; nam secus flamma diutius per-
durasset. Et hoc illud est, quod eo tem-
pore contigit: Huiusque ostenti men-
tionem feci in meis observationibus;
unde hodie desumpsi hoc, quod Excel-
lentiae tuæ scribo. Cui si alia quavis in
re seruire valeo, certo scias te a me vni-
ce diligi, & mihi liberè posse imperare.
Ac nisi tam prouecta essem ætate, spe-
rarem aliquando te frui. Deus opti-
mus permittat euenire quod melius est,
& comitetur omne tuum desiderium
sua sancta gratia. Pisis decima die Maij
M D C X I. Hæc nobilis Anatomicus.
Qua quidem in re non ita facile dede-
rim acutissimo Bonamico flatum illum
accensum, fuisse absolute siccam exha-
lationem; nam sic halitus ex ore pro-
diens, & ventus quilibet per aera vagus
impingens in ardentem quamcumque
flamman, ab ea similiter accenderetur;
quod experimento minime respondet:
Quare crediderim potius cum fuisse
pinguem quemdam vaporem facile in-
flammabilem, seu solitarium, seu etiam
exhalationi siccae copulatum: Quod &
ea coniectura satis aperte comprobare
videtur, quod in ventriculum mulieris
quatrimum totum ab omni cibo, potu-
que abstinentis violentia famis attra-
ctum fuisse verisimile est multum colli-
quati adipis, ac pinguedinis ab vniuer-
so corpore: nam fame vigente de sen-
tentia doctissimi Bonamici, [a] alibi a
nobis explicata, stomachum tandem
trahere usque deque a toto corporis
habitu succum, qui morsui suctus in ore
ventriculi medeatur, nouum non est:
& in diuturna inedia primum adipem
consumi, & a calore colliquari, vetus
est. Ceterum etsi nos in opere *De his
qui diu sine alimento viuunt* [b] Bonam-
ico non concesserimus in abstinentibus
colliquationes partium omnium ad ven-
triculum confluere cessuras in nouum
alimentum corporis: non negauimus
tamen ad stomachum famelicum trahi
posse vapores aliquos pingues, in quos
agens calor debilis flatum procreet ha-
litu pingui refertum. Nec omitam in
proposito Pifani spectaculi simile quid
contigisse Chirurgo amico meo, qui

Halitus facile
inflammabilis
non est exha-
latio sicca, sed
vapor pinguis

Ieiunio longo
quid in ven-
triculum tra-
hatur.

[a] 1. de alim.
cap. 5. 6. 7. 12.
39.
3. de alim. c. 50
& 58.

[b] 1. de his
qui diu sine
al. viu. c. 151.
& seqq.

A dum candenti ferro excrecentias car-
nis adolescenti cuidam succubo circa
podicem inureret, flatus ex ano in fer-
rum ignitum irrumpens flammam re-
pente concepit non sine adfidentium
admiratione, ac Medicorum risu multo
maiori, quam apud Iuuenalem, cui[c]

Historia ridi-
cula.

[c] Satyr. a.

„————— *podice leni*

„*Ceduntur tumida Medico ridete marisca.*
nempe flatus ille admistum habuit va-
porem pinguem vel ex adipe, quo in-
trinsus intestina crassa conuestiuntur,
ac speciatim rectum in sua parte postre-
ma, comportatum: vel ex pinguedine
subcutanea igniti ferri adustione statim
excitatum, probationemque perhibet
M. Albertus [d] inquit, *Tale quid vide-*

Intestina quæ
sunt adipe
ferta.

[d] 3. meteo.
3. c. 4.

*re est in ventositate sicca egrediente de
ventre hominis; hac enim si per pannum
subtilem emittatur, & candela adhibea-*

1. de an. tr.
c. 12.

C *tur, tota inflammatur flamma lata & di-*
spersa: & alibi scribens: Sunt autem qui-
dam, qui capita lauantes cum aqua calida
& acuta, siue lixiuio, & radentes pilos
capitis, & quum extergunt capita sua pan-
no aspero, euolant de capite scintilla; qua
profecto sunt partes terra, in quibus ignis
natura est micans per modum dictum.
Huius autem causa est quare scintillans
est etiam aqua maris fortiter mota; quia
scilicet partes salis combusta multa sunt
in ea, in quarum superficie est ignis mi-
cans. Ita sane consimile spectaculum
habeas ad libitum, si aqua vitæ nuncu-
pata vas repletum inflammaueris: & in
aliqua capsula reposueris, ne fumus
exeat: post multas horas aperta capsula,
nihil plane visui occurret; sed intromis-
so ardente cereo, statim ob tenuitatem
fumus ille inuisibilis ex ardente aqua
combusta sublatu ignem concipiet, in
ardentemq; flammam se se circumstan-
tibus in conspectum dabit, potissimum
noctu in thalamo non nimium illustra-
to. Hinc ergo non colligitur vllum com-
bustibile ab aere posse inflammari.

Ludicra na-
ma.

D
E
Vasa Chymica diu procul ab igne seruata,
qua ratione, dum tandem aperiuntur,
flamas euomant, si non accendantur
ab aere. Cap. XXIV.

Q uod vltcrius ex Neapolitano Por-
ta de Chymicis ollis affertur, eam
non habet causam, ut materia in illis
tam-

tamdiu inclusa viso externo aere igne A
conceperit; quod asserunt viri præcla-
ri: sed quia in putrefactione cuiusque
misti elementa segregantur ab inuicem,
& ad suam quæque regionem cōmeant:
ignis ad æthera, terra deorsum, humor
ad aquam, & aer ad ambientem aerem:
si ergo quapiam ex causa contigerit,
ut ignis a reliquis elementis separatus
aliquem vaporem oleaginosum, fu-
mumve pinguem sibi commissum ha-
buerit, in flammam conuersus euadit B
vilui conspicuus: delituit autem in ollis
illis non ignis tamdiu, sed post multum
tempus in fine putrefactionis sensim fa-
ctæ genitus paullo antea, quam vas
aperiretur, & demum qua data porta
foras erupit emicans in flammam. Et
sane ut sub cineribus diu viuus ignis
conseruari potest, quia procul ab eo
arcent externas iniurias; ita profecto
etiam intra illa vasa conclusus ignis illi-
batus diutule contineri valuit, con-
seruarique rutilus inter illos crassu-
sculos vapores, velut inter cineres:
nam contenta in ijs ollis vtilibilia eius
naturæ fuisse, ut ignea quum essent
a prædominio pleraque, per dissolu-
tionem in magnam fumidæ, crassio-
risque exhalationis vbertatem abie-
rint, compertissimum habemus. Quod
insuper de lini oleo ignito & panis co-
operto adijcitur, non est etiam expli-
catu difficile: recluso etenim vase flam-
ma exiliuit, non quidem quam de no-
uo aer exterior excitauerit, ut censent
viri præclari: sed vetus, quæ a pannis
fere suffocata impediabatur ascendere;
interim sub fumida exhalatione, veluti
sub cinere focus, diutule conseruata.
Nisi etiam dicamus eiusmodi flammam
a vestium imposito perspiratione priua-
tam, non quidem omnino suffocatam,
extinctamque fuisse: at solum maxime
labefactatam, ut intermortua videretur:
statim tamen amoto impedimento
pristinam recuperasse vires, ac veluti
reuiuiscentem denuo emicuisse: non
alia ratione ac eueniat calori exanguium
animalium, qui ab ambientis frigore
hieme quasi extinctus torpet in ijs se-
mimortuis intra terræ viscera delite-
scentibus: & abeunte frigore vernis
diebus tepidioribus adolescit rursus in
vegetum, animantia sua viuificans, mo-

uens, emutrens more suo, secundaque
reddens: quod [a] Galenum minime la-
tuit, nec [b] Aristotelem. Dicere vero
nequeas calorem eorum animalium ab
ambientis vermi calore vegetari: quia
veris initio, totoque medio vere non
adhuc inest tantus calor in ambiente,
quin vegetior sit ille torpens in viu-
entibus animalibus; quum potius tepo-
ris principium quam calor existat tunc
temporis in continente, vnde proxime
frigus abierit. Sed & ipse [c] Porta, cu-
ius experimentis propriam sententiam
commuare volunt insignes viri, aper-
te illorum placitum eodem in loco de-
molitur, immediate propositis antea
subiungens, Sed huic opinioni, ponen-
ti scilicet lucernas in apertione vete-
rum sepulchrorum antea frigentes tum
primum ab ingrediente nouo aere ac-
cendi, repugnat experientia; nam qui
viderunt lucernam vitreo vase clausam
optime flammam retinere, & lucem
emittere conspexere; Quia secus ab
aere nouo dum incipit accendi frigida
lucerna; primo sensim disponitur inca-
lescens; deinde flammam debilem con-
cipit, exiguamque lucem fumæ caligi-
ne non destitutam; quæ vtraque dein-
ceps adolescit in maiorem, viuidiorem,
splendidioremque naturam: Quod non
semel obseruauimus, dum radijs refle-
xis a concauo speculo stuppam, eteam,
& alia id generis inflammaremus: quum
tamen aer a radijs in reflexione multi-
plicatis igneam naturam adeptus lon-
ge citius, quam aer vulgaris combustibi-
lia quæque accendere debeat. Non er-
go ex propositis a Porta experimentis
habent viri doctissimi, ab aere quid-
quam inflammari posse, ac lucernas ve-
terum detectas illico accendi.

*Diluitur argumentum deductum a lapi-
dibus, qui salina illisi, aquæve, aut
liquore quouis alio aspersi flammam con-
cipiunt: & ars eorum lapidum consi-
tuendi explicatur. Cap. XXV.*

Q uod præterea de lapide illo artifi-
cioso asserbatur, qui spūto illius
flaminam [a] concipiat; id non osten-
dit ab aere quidquam accendi posse;
dicimus enim id a salina ei lapidi con-
tingere, quod ab aqua gypso, & calci
pas-

[a] 1. aphor.
com. 15.

[b] 2. de gen.
355. & seqq.

Exanguium
calor vere nō
ab aeris tepo-
re vegetatur.

[c] 12. Mag.
nat. c. 13.

Ignis in frigi-
da materia ut
fiat sensim.

Putrefactione
misti quid ele-
mentis acci-
dat.

Flamma eua-
dit chymicus
diu frigidis ut
prodehit.

Cineres diu
seruat ignem.

Flamma sub
fumo velut
cincta.

Exanguia hic
nequid pa-
tiantur.

[a] cap. 17. 20.

Lapis ut sali-
uazignatur.

Lapis inflam-
mabilis spūto

ut conficiatur.

lib. 3. epi. 37.

Flammam ex
puteo micare
ut faciamus.[c] 18. de sub-
tu.[u] Exerc. 13.
art. 3.[f] lib. 2. epi. 52.
Ars facienti
ignem, qui ac-
cedatur aquis.[f] lib. 14.
c. 20. in f.
Vini sex p
se ardet.

passim euenire notauimus: quam sane
veritatem arguit apertissime calx eius-
dem lapidis constitutioni necessaria:
siquidem Libauio [b] tum nonnulli ex
pulvere pyrio, camphora, calce, asbe-
sto, oleo laterum, & vini spiritu, adie-
cta massiche concinnant lapidem spu-
to inflammabilem ad necessitates no-
cturnas: tum huius loci est. Adicrum
illud, quo flammam ex puteo micare
faciunt, impleta scilicet oui testa calce
viua, & sulphure, vel caphura inieci:
tum etiam sulphur cum calce viua,
oleoque lini, & gummi arabico, caphu-
raque commistum corpus ab aqua flam-
mam trahit. Cardano [a] quoque la-
pis, qui salua sponte accenditur, con-
stat ex libris tribus calcis viuae, picis
græcæ, vncijs tribus, & herculei lapidis
vncia: coquuntur trita in olla fictili la-
teribus conclusa; inde sepeliuntur in oleo
laurino per dies quindecim; inde ser-
uatur in sicco. Hoc, inquit ille, minus
habet veritatis, quia non semper ac-
cenditur: at nobis in proposito sat est
ipsum aliquando accendi. Scaligero
[d] Seniori similiter, hosti circulatorum
maximo, ponitur ignis confectio, qui
spuito accendatur; Recipit nempe olei
sulphurini, laricini, cedrini, picis liqui-
dæ ana vncias quatuordecim, salis pe-
træ vncias sexdecim, salis ammoniaci,
ytricoli, tartari calcinatorum ana vncias
octo; magnetis calcinati, calcis viuae ex
silicibus fluuiatilibus ana semunciam; se-
ui, adipis anatis ana vncias sex; aqua vi-
tæ cooperta omnia sepeliuntur in equi
ventre per menses tres, siue in equæ
fætæ ventre; quarto quoque die con-
turbantur; tum igni decoquuntur quod
abeat liquor, & remaneat sæx; ea, vase
rupto, extrahitur, ac tenitur. Hoc asper-
sa puluere si aqua perfundantur, igne
concepto ardere ait vir sublimis. Lan-
giosius [e] denique idiplum scribitur in hanc
sententiam, Ignem aqua accendi ar-
tem, & pyroales in testes adducamus,
qui ex machinis æreis globos igniuo-
mos eiaculantur in castra, & vrbes, pon-
tes, & aquas; qui ex prædictis igne fo-
mentis, pice nauali, græca, sulphure, tar-
taro (quem sæcem vini appellant, de
qua sic alicubi [f] Plinius, & sæx vini sic-
cata recipit ignes, ac line alimento per
se flagrat; cinis eius nitri naturam habet,

eademque vires; hoc amplius, quod
pinguior sentitur; laticocolla, balinitro,
naphtha, petrolei bitumine, addita du-
plo pondere calce viua, constant: De
quibus, addito quoque asphalto, vna
maceratis pilas fingunt, quæ spontaneis
accenduntur imbris; proiectæ in ar-
nes ardent; pontes succedunt. Illius
inventionem M. Gracco acceptam fo-
runt; græcum quoque ignem appellant.
Quibus certe misturis omnibus ut calx
inest, cuius proprium est ab aqua in-
flammar, & accendi; sic alia ingredien-
tia præstant, ut vndecumque conceptum
ardorem pertinaciter etiam in aquis re-
tineant. Ceterum calx, ut ab aqua frigi-
da ex [g] Aristotele per antiperistasis
accendi potest; sic ab ære flammam
nulla ratione concipere valet; ut late
superius ostendimus. Quod autem de
Spino, seu Thracio lapide adducitur,
quem [h] Galenus, [i] Plinius, [k] Dioscori-
des, [l] Theophrastus, & omnium in-
stat vnus [m] Aristoteles asserit aqua re-
spersum conflagrare: licet [n] Nicander
asserueret eundem lapidem non ab
aquis accendi; sed extra eas quomodo-
cumque succensum, ab eis non extin-
gui, sed etiam merulum ardere, his versi-
culis,

*Vel in Thracium flamma succende lapillū,
Quem licet immergas, merfus tamen ar-
det in undis;*

*Ast oleo effuso protinus restinguitur; ad nos
Thraciæ hūc mittūt fluminis de litore Pōrā.*
Quod inquam de lapide Thracio, Mal-
tha, & alijs rebus si quæ huiusmodi sunt
ut ab aquis accendantur, dicebatur, ideo
solutur; quia talis flammæ ab aquis ori-
go est per antiperistasis; nam ab [o] Ari-
stotele didicimus a frigido quædam co-
lesceri, quia illorum calorem expansum
congregat ad centrum; qui contrarium
fugiens in centro sui corporis coactus
calor viuidior euadit; ac procreatiuus
nouī caloris in partibus antea relictis:

E: quædam vero etiam a frigido vri, &
accendi; quia frigiditas circumobsidens
concentratam caliditatem, atque im-
pediens quo minus genitum ab ea ca-
loris gradum multiplicem in vltiores
partes diffundat, cum sibi vnians igneā
naturam adipiscitur, qua subditum si-
bi corpusurit, & inflamat: quæ omnia
fule [p] superius: Hæc autem ab aqua
calci

Tartari ci-
nis habet
naturam
nitri.Ignis græcus
qui.[g] 4. meteor.
lum. 2. c. 2.[h] 9. de simp
ment. fac.

[i] lib. 33. c. 5.

[k] li. 5. c. 104

[l] li. de lapid

[m] de admi

aud. c. 110.

[n] in Theria

cis.

[o] 4. meteor.
lum. 2. c. 2.Frigido ve
quædam cal-
fiant.Frigido v
quædam vrar-
tur, & accen-
dantur.

[p] cap. 20.

Citr vt aquis
accendatur.

Vide lib. 8.
cap. 39.

Lapis vrens
digitos.

Aer cur nihil
accendat vt
aqua.

calci accidunt, lapidique Thracio, qua-
tenus aqua est frigida, & densioris sub-
stantie; frigore namque calorem sibi
contrarium trudit, fugatque ad cen-
trum calcis; densitate vero prohibet
concentrati caloris refluxum ad partes
calcis exteriores. Quod utrumque præ-
stant etiam stringentes digiti lapillo
Pyrrhiti, de quo Dionysius Afer, *cap.*
Nec non Pyrrhites, digitos qui stringas

Quorum neutrum efficit aer tum sua
natura calidus, tum semper mollis, seu
rarus, ac cedens; nam si quandoque ad-
uenientia frigiditate calorem concentra-
re valet; numquam tamen ob insepara-
bilem a se raritatem, atque molliem,
concentrati caloris refluxum, aut ab eo
nouiter geniti effluxum prohibere po-
test. Quare nec inde habent viri erudi-
ti, quo probent veterum lucernas in
recludendis eorum tumulis ab aere ac-
cendi valuisse.

*Pulvis in extinctis quibusdam lucernis an-
tiquorum residuus quam naturam
habuerit. Cap. XXV I.*

QUOD ultimo loco de pulvere in
præcorum huiusmodi lucernis ex-
tinctis inuento adiciebatur; id certe
non arguit in eis præstitisse huiusmo-
di mixturam, quæ ab aeris externi con-
tactu, eorumque ignem conciperet; tum
quia non in omnibus lucernis præcorum
pulvis iste compertus est; quæcumque
ardentes inter aperiendum sepulchra
conspicte fuere; tum quia non omnes
lucernæ vetustæ viso aere illius pulve-
ris beneficio succensæ sunt; in tumulo-
rum apertione; sed nonnullæ ipsum in
aere aperto frigidum retinere; tum
quia id generis mixtura, dum ab auctore
suo lucernis olim prima vice inderetur,
necessario contactu aeris inflammata
fasset; seseque arrepto igne consump-
sisset, antequam tumulus post tot an-
nos aperiretur. Sed reuera pulvis ille
cinis erat combusti prius ellychnij, quo-
tidie siquidem in lucernis nostris olea-
rijs id experiri possumus, si accensæ per-
mittantur ardere; nempe demum con-
sumptio penitus oleo, in ijs extinctis in-
ueniemus residere cineres combusti el-
lychnij, cum terrena olei parte sub

A specie pulveris. Nisi etiam dicamus
eiusmodi pulverem forte fortuna in la-
ceram aliunde irrepisse; scilicet vel
a carie loci, vel in effusione, de re etio-
ne, a pertioneque sepulchri, vel qua-
vis alia ratione; qui proinde aptus non
est flammam concipere. Non est ergo
ut ijs assensamur, qui cum eruditissimo
Gutherio statuunt reconditas antiquo-
rum lucernas non arsisse in abscondi-
to, sed in recludendis monumentis ab
externi aeris contactu primum flama-
mas concepisse.

*Quinta opinio Porta Neapolitani statuen-
tis propositum lucernarum ignem Na-
turam tandem custodisse ob metum
vacui. Cap. XXV I.*

IO: Baptista Porta, vir eventuum in
naturæ maiestate reconditorum fo-
tissimus contemplator, in opere suo
De naturalis magia [a] duas de proposito
sententias attulit, quæ hic sigillatim a
nobis expendendæ sunt, quia subtiles;
& ingeniosæ. Constituunt enim ambæ
propositas lucernas a veteribus in se-
pulchris conditas fuisse primum arden-
tes, & in eis ignem semper arsisse per
tot annorum longissimam seriem usque
ad nostram, patrumve nostrorum tem-
pestatem; quando compertæ sunt in
monumentis apertis. Primi quidem
opinio huius admirabilis effectus caus-
sam retulit in Naturæ vacuum fugien-
tis necessitatem: Hoc pro rato, & fir-
mum habendum est, inquit vir egregius,
mirabilem causam esse, vacuum non
dari; & potius mundi machinam dis-
rumpi, & omnia retrocedere, quam il-
lud admitti possit: Vnde si flamma vi-
tro clausa fuerit, spiramentis omnibus
interclusis, & si momento duraverit,
perpetuo duraturam, nec extingui pos-
sibile esse. Multa mirabilia hoc in libro
declarata; multaque declarabuntur,
quæ non aliam causam habent: sed
quomodo accendatur intus flamma;
hoc opus, hic labor est: liquor subter-
fina substantiæ sit oportet; & nimis
evaporationis; unde & si clausa vitro
introducatur, permanebit; quod spe-
culis, igne, industria, & solertia facile
fieri potest: non extinguetur; quum
nullibi aer immitti possit repleturus in-

Vide infra
cap. 47.

[a] lib. 12.
cap. 13.

Vacui me-
tus non a
mirabilis
profert.

Pulvis in lu-
cernis quid.

ne phialæ. Quam opinionem maxime A communire videtur Nesidea Lucerna intra phialam vitream vndique clausam ardere comperta in vetustissimi sepulchri apertione; aliaque similiter intra murum conditæ, ac intra sepulturas profunde sub terra sitas collocatæ; ad quas nullus aeri externo patebat aditus.

Expenditur allata sententia, ostendendo non omnes, immo nullas Lucernas veterum ardentes conservatas diutissime fuisse ob metum vacui, & non habuisse liquorem tenuis substantiæ, nec ullius evaporationis. Cap. XXVII.

D Oleo me hinc non percipere causam tam diuturnæ durationis flammæ in reconditis antiquorum lucernis absque novi fomitis adiectione. In primis enim hac ratione deducta ex metu vacui, seu verius ex aeris externi exclusione, lucernis omnibus ab antiquo ardentibus satisfieri non potest; nam quæ sub dio & Romæ & Athenis, & apud Delphos integrum annum ardebant aeri aperto expositæ, vacui metum non imponebant; Quæ item in sepulchris, & in vasis omnes, una excepta Nesidea intra vitream phialam a censa, repositæ sunt, loca incolebant quoquo pacto externo aeri peruia; nec in vitreo vase yllas alias reconditas fuisse legimus; ut iam nullus eximio viro ad earum ignis extinctionem vacui metus esse debeat; ac per poros terræ fictiliumque vinarum meatus, vel non stro vilui minime patentes, non difficile permeante. Licet ergo vacui fuga sit admirabile plurimorum euentuum causa in Natura rerum; eius tamen effectus causa non est, cuius modo rationem quærimus, nempe durationis diuturnissimæ flammæ in reconditis antiquorum lucernis. Immo vero etsi disputationi demus lucernas intra vitream phialam sigillo hermetico posse adeo concludi exardentes, ut exterior aeri nulla ratione ad eas ingredi valeat; non tamen inde habebit vir eximius lucernas illas iugem servaturas esse sibi flammam ob metum vacui; nam si flamma consumit vel subiectum fomitem, vel ambientem aerem, profecto eas sub-

Vacui fuga non est causæ durationis lucernarum.

stantias non annihilat; ut proinde locus ab ijs pridem occupatus debeat remanere vacuus; sed eas resoluit in rariorem materiam; atque adeo fomitem in exhalationem seu fumidam, seu vaporosam; & aerem in ignem: quibus ampliorem locum ex postulantibus, tantum abest, ut vilius ingruat vacui metus; quod potius nimia plenitudo, penetratioque corporum contingere debeat; quam ut euitet Natura, illam non minus, quam vacuum, abhorrens, statim flammam extinguit, eam suffocans exasperante fumo. Minus illud accipimus huiusmodi lucernarum liquorem esse oportere subtilissimæ substantiæ, tum quia quæ in plane regio illo Excellentissimi Aldrouandi præceptoris Musæo a me sæpius visa fuerunt, omnes illæ sunt, ac sordide liquore visci, tenacissimi que bituminis corpulentiam, consistentiamque obtinente; tum quia quanto subtilior est humor, tanto facilius ab igne in fumum, & ignem transmutabitur; minusque agenti flammulæ resistet; unde cito & humore combusto, ad fomitis consumptionem flamma ignis extinguetur; & ab exhalationis copia ignis ardens in angustia, & concluso loco suffocabitur, tum etiam, quia lapis asbestinus, amianthus, aurum, & alia corpora huiusmodi quæ incombustibilia igne concepta ardent sine sui consumptione, singula crassissimam habent substantiam. Minime recipere possumus in huiusmodi lucernis intra vas impetruium penitus reconditis liquorem esse debere minime alicuius evaporationis; quoniam in vase vitreo aeri nulla ex parte perue si claudatur exardens flamma in materia exigua quantumvis evaporationis; iam necessarium erit post paruum temporis intervallum flammulam ab evaporationibus ampliorem sibi locum postulantibus omnino suffocari; alioquin corporum vetitam Naturæ penetrationem inuecturis; ut nuper observauimus. Porius ergo dicendum erat in vitreo vase flammulam ardentem niti humore tum crassiori; quo ignium violentiæ diutius resistere valeret; cum nullus ampino evaporationis, ne ab ea in ocluso loco suffocaretur.

Flamma consumendo non annihilat. Ignis resoluit combustibilia in rariorem substantiam.

Penetratione corporum Natura euitas miranda facit. Lucernarum liquor non fuit subtilissimus.

Humor subtilior facilius ab igne consumitur.

Ignis in angustia vnde suffocetur.

Natura non patitur corporum penetrationem.

Vide lib. 4. cap. 22.

Diluvium.

Diluantur argumenta Porta, ostendendo tum ardentem ab antiquo tempore lucernas non omnes locum aeri externo inuium habuisse: tum flammam in tali loco clausam, si momento, aut brevi tempore maneat, diutissime, aut perpetuo non duraturam: tum aeris ingressum ad inanem locum replendum non requiri.

Cap. XXXI.

NEc sane rationes, quibus eximij viri sententia communiter, eam mihi persuadere poterunt: Quod etenim primo affertur, si flamma vitro clausa fuerit, spiramentis omnibus interclusis, si momento durauerit, ne detur vacuum, eam perpetuo duraturam; nec extinguere posse; quum nullibi aer immitti valeat repleturus inane phialæ; id argumentum multifariam eliditur: in primis enim supponit lucernas omnes ab antiquo latenter ardentem ad vnam in vitro vase, vel alio consimili aeris corpulentia non peruiò conditas fuisse; quod tamen vni soli Nesideæ contigit; alijs omnibus intra urnas fictiles, easque vitro nec intrinsecus, nec extrinsecus illitas; aut intra terræ caueas; aut intra sepulturas cum per occultos poros, tum etiam per cæcas rimulas aeri externo peruias, olim reconditis. Deinde vero etiam si demus lucernam ardentem in vase vitro per temporis interuallum notabile, ne dum per momentum insensibile, permanere: negamus ideo in tali vase ardentem flammam perpetuo, aut diutissime permanens: quandoquidem aeris intra phialæ capacitatem comprehensi ea natura, & conditio est, ut condensari valeat aliquantisper, & cogi, locumque cedere alieno corpori: Quare si materies ardens fuerit intra phialam minimæ paucissimæque exhalationis (qualem esse reconditarum ab antiquo tempore semper ardentium lucernarum liquorem asserit vir egregius, quocum disputamus) iam exhalatio illa per notabile spacium temporis occupabit locum, quem sibi cedit aer intra phialam coactus, & condensatus: sed sensim ex ardente fomite prodiens exhalatio, ubi tandem ad magnam molem deuenerit, quæ locum ampliorem sibi postulet, quam ille sit, quem aer intra suæ crassi-

A tudinis, & naturæ terminos consistens illi concedere valeat, tunc necessarium est, ne detur corporum penetratio aut phialam dirumpi; quo aeri, exhalatione foras pateat exitus; aut potius ignis flammam suffocari (quod factum facilius est) quo non amplius generetur exhalatio noua. Deinceps autem non ideo non extinguitur ignis lucernæ in phiala, quia nullibi aer immitti possit repleturus inane phialæ; quod placuit viro insigni; quoniam quem locum amittit flamma, dum extinctione sui cogitur in exiliorem molem; eundem protinus occupat cum exhalatio ex ambusto fomite nata; tum etiam ab ardente igne rarefactus aer intra phialam comprehensus: Quod eo facilius contingere potuit, quo flammæ locus in phiala perexiguus extitit: Quinimmo illa eadem exhalatio de combustibili ardente sublata, ut sibi locum in phiala pararet, flammulam extinxit, extinctione illam eogens in minorem corpulentiam, cui locus exilior sufficere debeat: cuius plane rei clarum habes in medicis cucurbitulis ægrotanti corpori affixis experimentum: in quibus exortus e flamma fumus eam euidentissime suffocat: Quod etiam experiri cuicumque liceat in magno vase vitro inclusa flammula ex materia paucæ admodum exhalationis excitata; nam in eo paullulum perdurare poterit ardens igniculus; aere in se cedente; atque densato, constrictoque; & ita locum enascenti exhalationi concedente. Immo vero nec ardens flamma in momento agit, conuertens subditum sibi fomitem in euaporationem; aeremque proximum rarefaciens, in igneamque substantiam commutans: sed hoc vtrumque in tempore molitur, alias quidem breui: si magna sit flamma, & fomes halituosior; nam inde genitus in multiplicata proportionem ignis celerrime, ut Cæneo concedit aliquando [a] Aristoteles, multusque vapor locum ampliorem illico requirunt: Quum autem intra phialam tantus eis locus præsto non adsit, post celerem remotionis, distantiorisque a flamma aeris coactionem, & quantulamcumque densationem, ad fugam penetrationis corporum a natura inuectas, protinus aut flamma extinguitur, aut vas diffin-

Flamma in cucurbitulis medicis a quo extinguitur. Vide lib. 4. cap. 11.

Flamma non agit momento.

Ignis in celerrima proportionem gignitur. [a] 1. Post anal. c. 92.

Aer condensari possit.

Exhalatio cur
vafa durissima
disrumpat.

[a] Libro de
igne.

Vacui merus
nullus in lucer-
nis antiquo-
rum.

gitur, aut a natura vtrumque simul efficitur: alias autem longiusculo, si parua flammula materiam habeat minime vaporabilem in vase ampliori, quod non ita facile frangitur: nam tunc eouique flamma intra vas illud occlusum perdurat ardens, quouique aer longe ab igne degens in se condensari potest, ac locum exhalationi concedere: sed tandem ulterius cogi non valens, exhalatio flammam extinguit: aut vas, quantumvis fractu difficile, disrumpit: ne corporum penetratio naturæ insensibilis contingat. Quam theoriā [a] Theophrastus apertissime confirmat inquires ignem ab aere densato compressu quodam suffocari: multoque magis, & celerius ab aere incenso. Quod ultimo loco de Nesidea, & Antiochena, ceterisque lucernis in aliquo vase vndiquaque optime clauso comprehensis afferebatur, ideo soluitur, quia in ijs diutissime permansit lumen ardoris, non ob metum vacui, quod nullum imminebat: sed quia ignis substantiam fomitis in exhalationem non dissoluebat: quacumque ex causa id cōtingeret: vt euenit etiam asbesto lapidi, amianto, & auro candentibus: vel quia per cæcos meatus, latentesque rimulas aer, & exhalatio penetrationem corporum fugiens egrederetur: vel quia in temporis tractu longissimo nonnisi exigua portio euaporationis ex ardente fomite halaret: cui contentus intra vas aer in se coactus locum tamdiu concedere valeret: vel quomodocumque aliter. Ex habitis ergo satis apparere potest viro eximio subscribendum non esse, dum asserit lucernas ab antiquo reconditas tamdiu arsisse, quia non patebat aditus externo aeri ad replendum inane vasis, vacuumque locum, in quo ardens flamma continebatur.

Opinio sexta eiusdem Porta, Ruscellijque decernentium lucernas antiquorum perpetuo ardentes conseruari, quia fumus illarum, circulatione perpetua, vertitur in humorem iterum aptum inflammari.
Cap. XXX.

Subiungit autem eodē in loco Neapolitanus Porta diuturnam flammę hanc durationem aliunde quoque sui

causam habere posse; nimirum quoniam ab igne fomes intra lucernam contentus assidue soluitur in fumum; qui quum ulterius in aerem solui non valeat, rursus abit in oleum, & denuo postea nouam in flammam accenditur: atque hac ratione perpetuo quodam seu fluxu, seu circulo, igni ardenti materiam iugiter subministrare potest. Huc placito subscribit aperte Hieronymus Ruscellius inquires inueniri posse aliquod genus olei vel naturalis, vel etiam arte parati, a quo ardente fumus elatus resolui queat iterum in oleum, & rursus ardere, ac fumum alare; qui consimiliter in oleum concreseat; & ita deinceps in infinitum, rotatione perpetua. Cuius dogmatis rationem habere videmur a natura cuiusque fumi de quocumque combustibili elati; nam, & flamma quęlibet [a] Aristoteli est fumus ardens; & quilibet fumus extinctus iterum igne concipit, & ardet; vnde [b] Aristotelis etiam obseruatione inferior lucerna statim ab extinctione adhuc fumans per eundem fumum a superiori ardente lucerna flammam sibi arripere potest, ac iterum accendi. Deinde vero constat apertissime in Chymia sæpe fieri circulationes multorum mensium: suntque viri docti, qui viderint aquam vitę per quatuor integros annos intra vitreum vas hermetico sigillo clausum perenni circulo in vapores exaltatam, & ex ijs vaporibus concretis semper regeneratam: idem alij in alijs liquoribus experti sunt in pellicano ad Solem tota æstate integra detento: quid ni ergo consimiliter intra phialam vitream per longe plures annos perenni circulo, ex oleo sublatis fumi opera flammę, rursus in oleum a substantia vasis densari potuerint consimilium fumorum materiam indeficientem, sobolemque perpetuam? Deinceps autem obseruatum sæpius est in plerisque distillationibus oleum in vapores resolui, qui rursus in oleum facillime coguntur. Tum vero non vno in loco nos docuit [c] Aristoteles aquam perpetuo quodam circulo in vapores vi Solis attenuari; & hos a frigore denuo in aquam pluuiam commutari: cur ergo & intra priscorum lucernas ab antiquo ardentes eiusmodi naturę oleum reperiri non potuit, quod

[a] 1. de gen. 2. 28.
Flamma est fumus ardens.
[b] Meteor. lum. 3. c. 2.
1. Meteor. su. 3. c. 1.
Fumus extinctus ardere potest iterum.
Lucerna per fumum accenditur.
Chymicę circulationes diuturnę.

[c] 1. de gen. 2. 24 & seqq.
2. Meteor. su. 1. c. 2.
Aqua, & vaporis perennis circulatio.

ex

ex se vi flammæ talem fumum ederet, A
qui denuo frigore vasis ambientis co-
actus in similis olei substantiam concre-
scere valuerit? Hanc opinionem vide-
tur Magnus Albertus [d] etiam communi-
re, constituens in viuente animali pos-
se diuturnum ieiunium fieri, pituita ce-
dente in alimentum corporis, & vi ca-
loris substantia corporis resoluta denuo
in pituitam, siue in succum aptum nu-
trire corpus, circulatione perpetua: &
similiter fumum elatum a fundo coo-
pertæ ollæ ad flammam debiles effere-
scantis reflexum ab operculo conuerti
denuo in aquam in idem vas recurren-
tem; indeque iterum in fumum consi-
milem perenni circulo transmutandam.
Denique adijciunt viri præclari tum le-
pores, tum etiam Hyænas alternis an-
nis perpetua circulatione sexum muta-
re, masculis femineum, & feminis vicis-
sim masculeum sexum induentibus; ac
de leporibus id esse commune placitum
asseuerant; de Hyænis autem afferunt
in testimonium non solum [e] Ouidium
asserentem,

*Si tamē est aliquid miræ nouitatis in istis
Alternare vices, & qua modo femina
tergo*

*Passa marem est, nunc esse marem mire-
mur Hyænam.*

& [f] Oppianum similiter asseuerantem,
*Mais eo referunt etiā miraculū, Hyænas
Alternis annis natura iura nouare, ut
Ambiguus fiat modo mas, modo femina
fata:*
*Et qui caligans ardebat sponsus amatā,
Sedula sponsa nouo partu tumefacta la-
boret.*

verum etiam [g] Aelianum historicum
alicubi scribentem, Hyænam si videas,
vno quidem anno marem, altero vide-
bis feminam: si vero nunc feminam,
postea marem; vtriusque enim sexus
particeps est. Eundem marem, cui an-
tea nupserat, uxorem ducit; quotan-
nis autem genitalia immutat. Hyænas
vero duum esse generum, alias quadru-
pedes, alias serpentes [h] Maiolus in
colloquijs contestatur: illis Ouidius,
& Oppianus; his autem Aelianus cir-
cularem sexus mutationem tribuit.
Si ergo in animalibus perenni circulo
sexus mutari potest, iam multo facilius
inter oleum, & fumum circularis muta-

tio perennis physice contingere vale-
bit. Hæc illi.

*Exontitur allata sententia, ostendendo non
dari perpetuam, nec diuturnam circu-
lationem fumi, & olei in vase undique
clauso: & non posse fumum iterum in
oleum mutari, quod flammam denuo ru-
tilam concipere sit aptum: & speciatim
hanc fumi, & olei circulationem in phia-
la vitrea lucerna Nesidea factam non
fuisse. Cap. XXXI.*

AT vero neque isti opinioni mens
acquiescere potest multis nomini-
bus; & primo quia si reuera fieri potest
perennis ista olei circulatio in fumum,
& fumi rursus in oleum, absque eo
quod aliquid in auras dissoluatur vm-
quam; iam sane flamma posset huius-
modi artificio fieri absolute perpetua;
cōtra tamen apud omnes Philosophos
ex [a] Aristotele certa lege decretum
est, nullum per se caducum, cuiusmo-
di est omne mistum, ac speciatim flam-
ma rerum nostratum, ab agente natu-
rali aut artificio perpetuari valere.
Deinde vero flamma intra vas aliquod
inclusa conuertens oleum in fumum si
diutius contineatur; quum fumi ad
oleum, pro ratione suæ tenuitatis, &
illius crassitie, decupla sit, vel adhuc
magis multiplicata proportio; si quidem
vna olei portio in longe plures fumi
portiones necessario soluitur; si vas fla-
mam intra se continens nullos meatus
habeat, per quos fumi aliqua portio
egredi valeat; necessarium est plane aut
vas ipsum dirumpi, quia locus in eo va-
se capax non est tanti corporis de nouo
geniti, sub specie fumi; aut saltem flam-
mam eandem a fumo exuperante ci-
tissime suffocari; quo flamma in mini-
mum vel aeris, vel fumi, cinerisque re-
ducta, locum paret, cedatque fumo,
quem peperit: Et propterea non pote-
rit huiusmodi flamma tamdiu intra vas
illud rutila conseruari; ut propositæ su-
perius multorum mensium olei, & fumi
circulationes valeant iterari. Deinceps
autem illud etiam falso supponitur, fu-
mum virtute, actioneque ignis ex oleo,
aut quouis alio corpore combusto su-
blatum, sola frigiditate vasis continen-
tis conuerti rursus in oleum eiusdem

[a] 1. cæl. cap.
vlt.
Mistum omne
caducum.
Ignis est ca-
ducus.
Caducum nil
perennare.

Fumi ad olei
decupla pro-
portio.

Fumum ex
oleo sublatum
non abire in
oleum de quo.

Frigeris in fu-
num actio
que.
Fumus densa-
tus in quia
abeat.

Oleum a pr-
dominio ae-
reum.
Olei portio
quædam vi
flammæ in
ignem abibit.

Olei quæ por-
tio abeat in fu-
num.

Aer est fumo
tenuior, & ra-
rior.

Fumus omnis
est calidus &
ficcus.
[d] 1. Meteor.
lib. 1. cap. 4.
& seqq.
4. Meteor.
cap. 16.
Frigus fume
ficcitatem de-
mere nequit.

[c] 1. de gen.
1. 23.
Fumus a fri-
gore in quio
mutetur.
Caligo quid
& vnde crea-
tur.

naturæ cum eo, ex quo elatus est; quo-
niam frigoris in fumum alia nulla est
actio, quam post refrigerationem con-
densatio: at vero si fumus a frigore con-
densetur; quum nihil in se habeat hu-
moris, potissimum aerei, vel parum ad-
modum; quippe ille totus, vel fere totus
in flammam abiit; profecto abibit fumus
in terram, siue in siccam substantiam a
prædominio terream; non autem in
oleum, quod est temperamento calidū,
& humidum; atque omnino a prædomi-
nio aereum: quum etenim oporteat ali-
quam olei portionem abire in ignem
præter eam eiusdem olei portionem,
quæ a flamma separatur in fumum:
Quumque rationi consentaneum sit in
flammam abire partes olei aereas, &
igneas; aqueis, ac terreis in fumum ab-
euntibus: quomodo fumus a frigore co-
gi poterit vnumquam in oleum priori si-
mile, quod sit a prædominio aereum, &
igneum? vel etiam quod sit cum tanta
ignis, & aeris portione, quanta satis est
ad olei naturam? an ne poterit frigus
condensans, cogensque fumum, eius
aliquas partes in aerem, & ignem com-
mutare? nihil minus; quum aer, & ignis
corpora sint fumo longe tenuiora, &
rariora. Sed quum reuera sicca omnis
exhalatio, qualis est fumus, a cogente,
ac densante frigore in terream substan-
tiam transmutetur; non autem in
igneam, aeream, & oleosam; siquidem
calido, & sicco, vti est fumus omnis, qui
Aristotele [b] doctore quædam est ex-
halatio a vapore distincta, qui humidus
est; si calido inquam, & sicco fumo fri-
gus caliditatem demat; quum eidem
ficcitatem demere nequeat; nam eam
secum frigus comparitur; iam fumus
remanet post actionem frigoris corpus
frigidum, & ficcum; tale quid autem
vel terra est, vel mistum a prædominio
terreum [c] Aristoteli, non oleum vlla
ratione. Ac certe nos quotidie vide-
mus fumum ab igne in camino elatum,
refrigeratumque a parietum frigidita-
te in vocatam vulgo caliginem conuer-
ti; quæ parum abest quin terra fiet: ita
plane oleariæ lucernæ si super impo-
natur corpus aliquod crassum, & den-
sum excipiendo fumo, qui ex illa sur-
sum ascendit; adhærebit ille fumus ei
corpori denso ab eiusdem frigiditate

A coactus, commutatusque in substan-
tiam nigram, & crassam, viscidamque,
ob admissionem aquei vaporis non in
totum ab igne consumpti: quæ massa in
ignem iterum demissa conflagrabit qui-
dem, sed lucem nullam omnino, aut
flammam turbulētissimam ad summum
procreabit: Immo vero si rursus in
oleum decidat ea fuligo, illi crassitudi-
nem nimiam concilians, ipsum in lutu-
lentam substantiam conuertens, igni
longe minus aptum, quam foret antea,
reddet; fulgenti vero flammæ faciet
ineptissimum: at lucernæ veterum, ac
Portæ ipsius testimonio Nesidea spe-
ciatim, post longam seriem annorum
ardentes, igne rutilo, ac mire splen-
denti conspectæ fuere: quare in ijs flami-
ni tamdiu conservari non potuit per
iteratam sæpius circulationem conuer-
so fumo in olei pristini substantiam ite-
rum semper splendide inflammabilem.
Insuper autem fumus est mistum im-
perfectum ex terra, & igne, nullius par-
ticeps aeris, cum aquæ tantillo; vt in
opere nostro [d] *De spontaneo vinctum*
brum ex eo probauimus, quod fumus
ascendit ob ignem; parietibus camini
ascendens aliqua ex parte adhærescit,
ob aqueum lentorem sibi admistum; &
adhærescens non diffluit, sed concretus
in caliginem riget, ob terram; at vero
nullum mistum imperfectum vnica fun-
ctione, ac immediate ab eodem agente
conuerteri potest in mistum perfectum:
Quare fumus per solam sui condensa-
tionem a frigore cogi nequit in oleum
iterum inflammabile; quod est mistum
perfectum omnia in se continens ele-
menta. Præterea nec mistum perfe-
ctum (si disputationi detur tale quid ef-
se fumus) a prædominio terreum, &
igneum sola concretione a frigore con-
uerteri potest in mistum perfectum a præ-
dominio aereum, & aqueum; quia ignis
refrigeratione decreto [e] Aristotelis
commutatur in terram, non autem in
aquam, aut aerem: terra item refrige-
ratione non vertitur in aerem, aut
aquam; sed humectatione; quæ nulla
prouenit fumo a frigiditate loci, seu a
continente vase: Quum ergo fumus mi-
stum sit corpus a prædominio terreum,
& igneum; oleum vero vicissim cor-
pus mistum sit a prædominio aereum,
&

Fuligo turbat
flammæ splen-
dorem.

Lucernarum
conditarum
flamma pura est.

[d] Li. 4. c. 481
Fumus cur
ascendat.

Cur adhæres-
cat.

Cur in caligi-
nem rigeat.

Oleum est mi-
stum perfe-
ctum.

Fumus est a
prædominio
terreus & i-
gneus.

[e] 1. de gen.
1. 27.
Elementorum
mutatio vt
fiat.

Oleum vt fu-
mo contrarium
in genere non
sit.

Olei lentor
maximus.
Aer cur facile
mutetur in
ignem.
[12] de gen. r.
Aqua fons len-
toris.
[2] Lib. 3. cap. 4.
Vide lib. 4.
cap. 25.

Fumus densa-
tus in quid
mutetur.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

En amant.

& aquem, quod indicat cum facilis olei ardor, & inflammatio, tum quoque maximus olei lentor; nam aer facile, ac maxime in ignem [f] commutatur, quia cum eo symbolum habet in primis, & in secundis etiam qualitatibus; aqua vero fons est lentoris, materque visciditatis in quocumque misto: ut infra [g] demonstrabitur: Profecto fumus & lucerna sublati vi comburentis ignis ex oleo non potest a frigidityte loci, seu vasis ambientis condensari, ea condensatione, qua commutetur in oleum; sed vertetur solum in densam fuliginem, seu terram, seu salem, pro varietate olei, ex cuius combustione fumus ascendit; atque adeo lucernæ ab antiquo in sepulchris ardentes flammam tamdiu sibi conservare non potuerunt ob iteratam sepius versionem fumi in oleum denuo semper inflammabile. Denique vero fumus iterum a frigidityte vasis per condensationem in oleum mutari aptus, viscidus est, ac suo lentore vasi non adherere non potest; illudque si vitreum fuerit, non coinquinare non valet adeo, ut ineptum efficiat, per quod iam non amplius diaphanum splendor ignis interni transpareat, trasluceatque: quum igitur vel Portæ doctissimi testimonio in Nesidea lucerna per vitrum flamma splendida conspiceretur; proculdubio in ea fumi, & olei perennis circulatio proposita facta esse nequivit. Non igitur antiquorum lucernæ tamdiu absque fomitis novi adiectione ardentes perduraverunt, quia in illis circulari mutatione fumus in oleum denuo inflammabile, ac fumigabile converteretur.

Soluntur argumenta proposita opinionis declarando primum in quod vertatur fumus ex ardente lucerna sublatus; & perennem fumi, & olei circulationem labefactando. Cap. XXXII.

Sed & rationes, quibus insignes viri propriam sententiam roborare student, adeo firmæ non sunt, ut propositum sibi dogma illis necessario concludant: Quod enim primo loco dicitur, fumum scilicet virtute ignis ex oleo sublatum, quum verti nequeat in aerem, ex necessitate in oleum mutari; & denuo accendi; atque ita perpetuo fluxu,

refluxuque fomitem igni suppeditare id multa contineri, quæ rationem habent sibi reclamantem; atque illud in primis absolute falsum est, fumum ex oleo sublatum a comburentis flamma in aerem verti non posse; quandoquidem fumus est exhalatio media, cuiusdam naturæ inter ignem, ac terram, quæ pro ratione, seu varietate agentis a quo patitur, in aerem haud minus, quam in ignem, atque in terram commutari potest; namque observatione Aristotelis [a] elementa omnia in se se mutuo transmutari valent; ac proinde quodcumque mistum in quodlibet elementum aliquando converti potest, pro natura, & ratione agentis: Et profecto si agat in exhalationem purus ignis, eam ab illo dabimus ultro in ignem verti; si terra in terram; si autem aer, aut aeris proportionem respondens, calore, ac humore pollens, & agens; quidni ab eo agente fumus in aerem vertatur? Ita sane arbitror non parvam manum fumum ascendens ex ardente fomite ab aere immenso eam undique complectente in aeris substantia commutari: quum itaque plurimæ lucernæ ab antiquo reconditæ sub terra exarserint; ubi loca solent esse humidiuscula, & ab ardente quoque illarum igniculo concalescentia; quidni ab humido loci tepore fumus ascendentes in aeris naturam convertantur? nihil enim loci deest aeri, qui facile potest summa sui tenuitate vel cecos permeare terræ meatus; terra namque spongiosam naturam obtinet, quam alte si sensu iudice penetrant aquæ; multo sane magis persuadere quibit, atque debet aquis omnibus longe tenuior aer. Si vero loquantur speciatim de Nesidea lucerna, quæ in vitreo vase recondita fuisse perhibetur; profecto vitrum si aeri peritum non fuerit, intra ipsum fumum ex oleo flammula visublati in aerem converti non potuerunt; alioquin veritam a Natura corporum penetrationem intulissent; non tamen ideo constituendum est eisdem in olei naturam fuisse reuerfos: tum quia quum vitrum id nullis tenebris, caliginibusve ab ardente lucerna obductum fuerit; sed clarum, perspicuumque semper, vel ipsi Portæ, flammam continuerit, visuique ad-

Fumus est me-
dius inter i-
gnem & ter-
ram.

Fumus est me-
dius inter i-
gnem & ter-
ram.

[a] 1. de gen. r.
24. & seqq.
Elementa om-
nia mutuo in
se transmuta-
ri.

Mistum quod-
vis in quodli-
bet elementum
abire possit.

Fumi portio
maxima in ae-
rem ab aere
mutatur.

Lucernarum
loci qualita-
tes.

Terræ spon-
giosa natura.

Aer tenuitate
permeat ce-
cos terræ me-
atus.

Terræ spon-
giosa natura
profunda est.

Id est, spon-
giosa natura
profunda est.

Vide lib. 4.
cap. 12.

Penetratio-
nem Natura
non fert.

Fumus a flam-
ma ipso aere
verti possit.

Lucernæ fo-
mes in vitro
ardens non fu-
migat.

Vide lib. 4.
cap. 22.
Fumus olei
densus, cras-
sus, & visci-
dus.

Fumus frigo-
re non abigit
aerem.
Aer est fumo
tenuior.

Fumus a fri-
gore loci in
quid mutetur.

[1] cap. 31.

[2] 1. Mag.
mor. c. 10.
Naturalissi-
mum est cui-
que generare
sibi simile.

adspiciendam exhibuerit: dicendum est. A
necesse lucernæ illius in vitro tam-
diu exardentem ignem nullos unquam
expirasse fumos: ab his enim non potuit
se vitrum caliginē non infici, eaque
post tot annos adeo densa, ut vel intus
ardentis flammæ prospectum omnino
impediret: nam ex ardente oleo sublato
fumi, ac potissimum qui rursus in oleum
commutari posse dicuntur, densi, crassi,
viscidique sunt ex necessitate: tum quia
si fumus ille in aerem se subtiliorem, ac
rariorem non soluitur intra vitream
phialam, ne in ea detur inuisa Naturæ
corporum penetratio; non propterea
in oleum se densius, & crassius commu-
tari debet; sed solui potest, immo vero
iam debet in terram: non quidem solui-
tur in aerem exiens fumus & recondita
in vitro lucerna etiam, quoniam aer est
humidus, calidus, & longe tenuior fu-
mo; fumus autem mutatur a pariete lo-
ci, vasisque continentis a prædominio
terrei, actuque frigidi in terream sub-
stantiam sub specie duræ, sicque ca-
liginis, in quam, si ex calido fiat frigidus
ille fumus, facillime conuertere potest;
quum insitam sibi, ac potius insitam
habeat siccitatem: Non potest autem
fumus idem in oleum cogi, tum ob alia-
tas antea [3] rationes: tum etiam quia
oleum adhuc remanens intra lucernam
in fumum a se distantem non agit; agit
autem in eundem terram, seu sicca frigi-
ditas loci continentis, vasisque durus,
frigidusque paries; at vero naturalissi-
mum est, Aristotele [4] monitu terræ
terram gignere ex eo, in quod agit, non
oleum procreare. Amplius autem esto
fumus quacumque de causa in oleum
commutabilis; non potest certe diutur-
na in reconditis lucernis duratio flam-
mæ ad circulationem fumi, & olei per-
petuam vlla ratione referri; quia fumus,
cui virtute frigoris condensantis in oleum
transitus est immediate, necessario sub-
stantiam crassam, viscidam, & lentam,
summæque pinguem obtinere debet; at
vero fumus ille viscidus, & crassus a
flamma lucernæ prodicens quidni parie-
tibus loci, vasisque continentis adhæ-
reat magna ex parte? licet enim vni-
cuique id experiri in fumo lucernæ aut
candelæ sebaceæ vulgaris; adhærescen-
te autem fumo parietibus vasis ob sui

lentorem, quæ illius portio decidere
poterit in lucernam denuo tot sæculis
ad innumeras circulationes suffectura?

De fumi ardore, ac flamma secundum ar-
gumentum enodatum, explicata & expli-
ci specie fumi: Cap. XXXIIII.

Non magis vget in proposito se-
cunda ratio: quod enim primo lo-
co ex Aristotele [5] adducitur, flammam
nil esse aliud, quam fumum ardentem;
seu fumi ardorem; id quidem recte ad-
ducitur; sed hoc theorema longe aliud
habet intellectum, ac opinentur viri
Clarissimi: quoniam ignis agens in ma-
teriam quancumque inflammabilem,
primò eiusdem rei substantiam attenuat
in exhalationem igneam; cuius exha-
lationis ignea materia est fumus pinguis;
formæ vero est ignis, seu potius ardor;
& ex his duabus naturis physice consti-
tutum corpus est flamma; quam alibi
Aristoteles [6] optime definiuit esse ar-
dorem spiritus sicci, & Theophrastus
[7] humorem ignescentem; nam humor
ignescens nihil est aliud quam halitus
ex humore vi caloris exiens; & ardens,
sive humor in halitum a calore muta-
tus, & ardens. Ceterum ubi actus
ignis vigore tota illius exhalationis pin-
guedo; vel eiusdem pinguedinis maxi-
ma saltem pars consumpta fuerit; tunc
remanet fumus alius cetera a priore illo
claro, & splendido specie distinctus: qui
si non nihil etiam pristinae pinguedinis
in se retinuerit, eius vnus ad opis benefi-
cio flammis admixtis iterum accendi po-
terit; quod mox item recte adducebatur
ex eodem [8] Aristotele. At vero flam-
ma huius secundi fumi exiguum pin-
guedinem in se obtinentis tetra, & val-
de turbida est, longeque ab ea diffidens,
quæ splendida, & clara in reconditis an-
tiquorum lucernis ardere conspecta est,
Portæ quoque testimonio. Damus ita-
que fumum ex ardenti combustibili su-
blatum, si exceptus quomodocumque
in ardentem ignem projiciatur, denuo
igni posse, atque comburi; sed affue-
ramus cum ita exuri, ut minimum splen-
deat, nec flammam pariat vllam, nisi
furiam, tetram, ac turbulentam: Immo
verò in oleum si decidat fumus ille co-
actus, asserimus eum olei substantiam
cras-

[1] 1. de gen.
t. 1. 8.
4. meteor. lu. 3
c. 24
5. meteor. lu. 1
c. 24
6. Flamma quid.

Flamma na-
tura explica-
ta.
[6] 1. meteor.
lu. 2. c. 1.
Vide li. 4. c. 23
[7] lib. de ignis
pag. 428.

Fumi duplex
species.

Fumus qui re-
accendi va-
leat.
[4] 1. meteor.
lu. 2. c. 1.
Flamma quæ
turbida.

Fumus oleum
incrassat.

crassam redditurum, atque impuram, splendidæque flammæ ineptissimam: quum tamen lucernæ omnes ab antiquo reconditæ purissima semper effulgere flamma conspectæ fuerint. Deinceps autem quum ardor flammæ iugiter fomitis pinguedinem consumat: iam sensim consumpta in flammis ab ardore pinguedine, tertiæ, vel quartæ inuectæ ab eximijs hisce viris circulationis vi fumus omni pingui substantia demum destitutus novam ab igne flammam breui temporis intervallo concipere minime valebit; sed ulteriori flammæ actione in ignem inaspectabilem partem, partimque in terreni cineris atomos commutabitur.

Circulationem olei, & fumi fieri non posse in lucernis, ut fit humoris, & vaporis circulatio in Chymicis.

Cap. XXXIV.

QUOD autem posterius ex Chymicis destillationibus proponebatur; id etiam, inspecta rei natura, facile diluitur: In primis etenim si vinum destilletur, & vapores ex eo ascendentes iterum cogantur a corpulentia vas in humoris consistentiam; illi vapores non in vinum rursus, sed in aquam vitæ nuncupatam longe a vini substantia diversum temperamentum habentem, variamque specie naturam obtinentem conuertuntur: Consimiliter in alijs fere cunctis sublimationibus ab herbis, lapidibus, succis, mineralibusque vigore ignis, calorisve cuiusvis alterius virtute vapores elati in aquam, aut oleum, aut aliquid aliud diversæ naturæ ab eo, unde vapores iidem emerferunt, transmutantur; nunquam autem in eiusdem generis essentiam; ut ponunt insignes viri, quod experimento comprobatissimum habemus. Deinde vero si destilletur oleum, vel aqua vitæ, inde sublatis rursus vapores coacti semper in substantiam puriorem, simplicioreque conuertuntur; atque adeo specie diversam ab ea, unde fuerant exaltati. Deinceps autem disputationi demus, & viro egregio plane concedamus, in misti alicuius destillatione id fieri posse, ut vapores, ascendentes concreti redeant postea rursus in naturam eiusdem misti, a quo

prius effluxerant: negamus tamen eandem esse rationem de fumo lucernæ; quandoquidem aliud est destillatio, & aliud misti combustio; certe si oleum destilletur, ascendent partes olei subtiliores, vel etiam tota olei substantia rarefacta, & attenuata sub specie vaporis (est enim ascendens iste in olei sublimatione vapor nil aliud, quam olei substantia tenuior, aut rarefacta) qui vapor si denuo a frigore loci ambientis incrassetur; sensui rursus pristinam olei naturam, consistentiamque representabit: quia in ea destillatione oleum non corruptione vlla propriam naturam amittit, sed solum alterationem passum nudam consistentiæ qualitatem exuit: quam, illæsa intima substantia, rursus a cogente frigore indui potuit: Ita sane liquata glacies in aquam conuerti [a] dicitur a calore; quum glacies sit aqua congelata virtute frigoris excedentis: At vero si oleum ardenti flamma comburatur; iam id ab ignis maxima [b] violentia corrumpitur, totamque amittit pristinam essentiam; quia olei partes tenuiores, ut puta igneæ, ac aeræ in flammam proxime vertuntur; crassiores autem, ut aquæ, terreæque in fumidam exhalationem; quæ speciem, & essentiam ab olei natura diversam omnino retinet; fumus enim siccus est a prædominio; unde maxime affigit oculos, qui contrariam habent temperaturam, essentiamque a prædominio aqueam [c] Aristoteli; & fumus est imperfectum mistum ex terra, & igne cum minima participatione aquæ; quum ex aduerso oleum sit humidum temperamento, & mistum perfectum a prædominio æthereum. Non dissimili sane ratione circulatio aquæ vitæ in vitro clauso per hermeticum sigillum nullis omnino datis aeris spiraculis perennat ad Solem; quia quod attollitur, non est diversæ naturæ ab eo, a quo ascendit; sed est aquæ vitæ substantia per simplicem alterationem in vapores attenuata; qui vapores ideo a frigore coacti denuo concrescunt in aquam vitæ rursus euaporabilem: Sed in flamma lucernæ ardentis oleum ignis vi corrumpitur in fumum per substantiæ pristinæ transmutationem in alienam; quæ sola concretionem, alterationemque a frigore loci non potest

Destillatio
differt a combustionem.

Vapor quo
differt a re
unde eleuatur.

Destillatio
non est corruptio eius,
quod destillatur.

Glacies quid
[a] 2. de gen.
[b] 2. de gen.
[c] 2. de gen.

Olei combustio est olei corruptio.
Olei variz partes combustionem in quid muretur.

Fumus cur maxime torquet oculos.
[c] De len. & igne. 2.
Fumus cuiusmodi mistum est.
Oleum quo differt a fumo.

Circulatio aquæ vitæ in pellicano cur perennat.

Vini vapores non redeunt in vinum.

Aqua vitæ specie differt a vino.

Vapores a quo vis misto per destillationem sublatis coguntur in aliam naturam.

Alteratio simplex non mutat substantiam. Mistum imperfectum concretionem non mutat in perfectum.

Agens naturale generat sibi simile. [4] i. mag. moral. c. 10.

iterum in olei naturam commutari; tum quia simplex alteratio non potest mutare substantiam: tum quia mistum imperfectum immediate per concretionem solam in misti perfecti substantiam conuertere nequit; tum quia vi frigoris cogentis nunquam fumida exhalatio a prædominio terrea in oleum, quod est ea calidius, & humidius, commutari valet: nam agentium naturalium est generare sibi similia, ex [4] Aristotelis obseruatione: quomodo ergo parietum continentis loci frigiditas transmutare queat fumi partes terreas in oleum a prædominio aereum? temperamento calidum, & humidum?

Circulum naturæ in pluuia non arguere circulum fomitis, & fumi lucernarum ab antiquo ardentium.

Cap. XXXV.

EX nuper explicatis non est solum diffacilis alia ratio de perpetuo circulo, qui a natura fit in hac regione nostrati, dum vi caloris de humido terre circumfuso ascendentes aquei vapores densantur a frigore in aeris media regione reperto, cogunturque ab eo primum in nubium consistentiam, & deinde in aquam pluuiam; quæ iterum perenni circulo in vapores dissoluitur, mox vi eiusdem frigoris in nubes, & aquam conuertendos: quoniam in primis tanta est vaporis, nubium, & aquæ familiaritas, ut specie fere non diffideant: nec vnum in aliud per corruptionem, transmutationemque substantiæ commutetur: sed per simplicem alterationem; adeo ut vapor sit aqua rarefacta, nubes autem sit vapor condensatus, & pluuia sit nubes concreta; vnde nubes, & vapor [a] Aristoteli dicitur aqua alterationem passa, & aquæ naturam obtinere: vnde facile possunt hæc tria perpetuis vicibus promiscue in se inuicem sola operatione frigoris condensantis, & caloris rarefacientis, atque adeo simplici alteratione circulariter mutari: At vero fumi, & olei naturæ maxima diuersitas est, summaque speciei varietas; altero misto perfecto existente a prædominio aereo; & altero misto imperfecto cum terræ dominatu: nec olei mutatio in fumum est al-

Ateratio nuda, sed substantialis mutatio; combustio nempe, quæ vere fumi generatio est, & olei corruptio simpliciter: Quare non est par vtriusque ratio; si enim loci frigiditas alteratione densare potest vapores in nubem, & nubes in aquam cogere; non tamen potest ambientis, continentisque corporis eadem frigiditas generare oleum ex fumo, transmutando fumi substantiam in olei naturam. Deinde vero qui fieri possit ut sola frigiditas continentis condensando ex fumida exhalatione, quæ mistum est imperfectum cum prædominio terræ, oleum procreet mistum perfectum a prædominio aereum? Deinceps autem nec verum est assertum insignium virorum absolute aquam in vapores, istos in nubes, & eas in aquam verti perenni circulo in vapores iterum dissolubilem; nam & ex aere, cui pridem origo ex igne potuit esse, aqua generari potest; quum [b] Aristoteli quodlibet elementum ex vnoquoque alio promiscue fieri valeat: secus enim æstate minime vigent nubes, ac pluiæ; dum tamen maxima sit a vehementiori calore vaporum excitatio; quia hi excitati a calore in aerem dissoluuntur in aeris infima regione validissimo, antequam ad mediam ascendant, vbi a frigore in nubes, & aquam densari valent; licet eorumdem vaporum pars crassior a nocturno frigore in roris consistentiam cogatur, [c] Aristotelis obseruatione: modo flammulæ calor, longe quam aeris æstiu caliditas robustior, spirituosam olei substantiam combustionem in aerem conuertere debet; qui solo vasis ambientis frigore in oleum redire minime potest: vnde fit, ut etiam fumis in olei naturam vi frigoris recurrere valentibus (si hoc disputationi dare velimus) breui absoluenda sit circulatio; nihilo in consumptæ partibus, quæ in aerem commutata est, influente: At perennis esse valet pluiæ, nubium & vaporum circulatio; quia in locum nubis consumptæ, vaporosæque substantiæ in aerem mutata, potest ex aqua, & aere reliquo nouus procreari vapor nouæ nubis, nouæque pluiæ materia.

Frigus non vertit fumum in oleum.

Nubis, vaporis, & aquæ non vere fit perennis circulatio. [b] 2. de gen. 1. 24. & seqq.

Nubes minime vigent æstate & cur.

Ros vnde oritur. [c] 1. meteor. lum. 3. c. 1.

Vaporis & pluiæ circulus perennis.

Vapor, nubes, aqua, ab specie diffideant.

Vapor est aqua rarefacta. Pluuia quid sit.

[a] 1. meteor. lum. 1. c. 4. 1. meteor. lum. 3. c. 1.

De sen. & sen. cap. 5.

Vapor, nubes, & aqua cui facile mutuo inuicem mutantur.

Olei mutatio in fumum quid sit.

Pituita cum alimento circularis commutatio a Magno Alberto inuenta, & aqua cum vapore in olla, huic sententia non fauere ostenditur. Cap. XXXVI.

Quod posterius ex Magno Alberto de pituita cum alimento perpetua circulatione proponebatur, veluti causa, ob quam plerique hominum lucernarum reconditarum conditionem habentes diu sine vilius externi alimentij vsu viuere potuerint; id nihil omnino suffragatur viris eximijs; prima enim sat, superque in opere nostro *De his qui diu viuunt sine alimento* [a] probatum fuit huiusmodi pituita cum alimento perennem circulationem fieri non posse, Alberti opinione rescissa; quæ rationes multæ inde huc nobis transferenda non sunt; quum liber proster. Deinde vero si disputationi demus fieri posse mutuam alimenti cum pituita perpetuo circulo transmutationem;

non tamen propterea concedere poterimus consimilem fieri valere in antiquorum lucernis fumum cum oleo circulationem; quoniam pituita, & alimentum sunt in eodem genere mixti perfecti, & a se invicem essentia non dissident apud [b] Albertum, sed sola qualitate; quum pituita dicatur esse sanguis crudus, oleum vero modo inter habentia symbolum, consimilemque naturam, Aristoteles monuit, facilis est eademque circularis etiam mutatio: Quum autem fumus, & oleum essentia nedum specificata, sed etiam proximo genere dissideant, illo ex duplici elemento, igne, ac terra constituto in genere mistorum imperfectorum; & hoc ex quatuor elementis coagmentato in genere mixti perfecti: proinde ut combustionem olei magna pars in fumum corrumpitur; ita fumus condensatione a vasis frigore in oleum rursus commutari minime potest. Consimile iudicium promendum est de iugi circulatione fumi cum aqua in lebece feruente ad ignem illi, quod [c] antea tulimus de circulatione vaporis, nubisque cum pluvia; nam ex aqua feruente sublatis fumi ab operculo lebetis frigido mutabiles in aquam vapores aquei sunt, & aquæ substantia rarefacta, & attenuata; & proinde a subdico ignis calore nudam alterationem passa; non

essentialiter transmutata; cui sane calori subtus ardentis ignis opposita superna operculi frigiditas contraoperari potest, eosdem vapores denuo in aquam cogens, incrassans, & condensans; ac veluti eadem aqua virtute caloris calefieri, & a frigore vicissim frigi fieri potest, alterationem sustinens secundum primas qualitates, non mutata substantia; ita sane potest eadem aqua in secundis qualitatibus alterationem perpetui, non variata similiter essentia; dum a calore attenuatur, atque rarefcit in vapores; & hi a frigore densantur, cogunturque denuo in aquam: At fumi, & olei circulationem similem huic fieri non posse dudum ex varia vtriusque natura confirmauimus.

Circularis mutatio sexus, & natura Hyenarum, & Leporum explicatur. Cap. XXXVII.

Quod autem postremum ex Oppiano, Ouidio, & Aeliano afferbatur de circulari mutatione sexus Hyenarum in singulis annis, & ex vulgo de consimili Leporum natura, propositam opinionem minime communit, quia in primis Quidius non asseuerasset, sed ex suppositione loquitur, vulgi morem potius, quam propriam sententiam de proposito adducens. Deinde Oppianus etiam non tamquam verum dogma id pronunciat, sed veluti vulgi placitum, Hyenas quadrupedes altero quoque anno de masculis feminas fieri, & masculos de feminis; cui vulgata opinio eum subscribere nihil est, quod ostendat. Sed hoc vulgi placitum aperte damnat Aristoteles [a] tum vbi de hoc argumento hæc ad verbum scribit, Hyæna colore lupi prope est, sed hirsutior; & iuba per totum dorsum prædita est. Quod autem de ea fertur, genitale simul & maris & feminæ eam habere, commentitium est. Sed virile similiter atque in lupis, & canibus habetur: Quod vero femineum esse videtur, sub cauda positum est, figura simile genitali feminæ; sed sine villo meatu: sub hoc meatu excrementorum est. Quin etiam femina Hyæna, præter suum illud, etiam simile, ut masculus, habet sub cauda, sine villo meatu; sub

F quo

Aqua potest mutari secundum qualitates illas substantia.

Pituita ut ad alimentum se habeat in genere mixti.

[b] 10. de gen. 225.

Pituita nutriendo apta est sanguis crudus.

Fumus & oleum, ut generis differant.

Lebetis circulatio cui similis sit.

[c] cap. 35.

[a] 6. de hist. an. cap. 32.

Hyenas non mutant sexum, Aristoteles ostendit. Hyæne descriptio.

Hyæna raro capitur.

[b], de gen. an. cap. 6.

Trochi mi-
sti ex He-
rodoto.

[c] lib. 8. c. 30.

[d] lib. 18. c. 8.

[e] lib. 1. c. 10.

Natura
mater om-
niū amans
filiorum.
Hyæna fa-
lacissimū
animal.

quo excrementorum meatus est; atque
sub eo genitale verum continetur; vul-
uam enim Hyæna femina, ut ceteræ
huiusmodi feminae animantes, habet.
Sed raro Hyæna femina capitur; iam
inter vndecim numero vnā tantum
cæpisse Venator retulit quidam. tum
quoque [b] alio in loco, ubi asseuerat ita,
Quin etiam de Trocho, & Hyæna stul-
te, magnoque errore narratur, Hyæ-
nam enim complures aiunt, Trochum
Herodotus Heracleota scribit duplex
genitale habere, maris, ac feminae, &
Trochum seipsum inire, Hyænam inire,
& iniri annis alternis. Sed visa est Hyæ-
na mas, & altera femina sui discrimine
genitalis: locis enim nonnullis penuria
huius conspectus non est: verum Hyæ-
næ tam mares, quam feminae habent
sub cauda lineam quandam consimilem
genitali feminino: quæ quidem nota
quamuis communis sit, tamen in mari-
bus potius cernitur, quia mares, quam
feminae magis capiuntur: Itaque qui
rem parum diligenter considerant, in
hanc aberrant opinionem; qua statuunt
Hyænam alternis annis sexum perenni
circulo mutare. Aristoteli hac [c] in re
consentit Plinius [d] non vno in loco,
dum sexus mutationem decantatam ait
esse vulgi credulitatem; quam negare
dicit Aristotelem. Clemens [e] etiam
Alexandrinus in sua Pædagogia de
proposito hæc affert, Nequaquam cre-
dendum est Hyænam mutare naturam:
idem enim animal non habet simul am-
bo pudenda, masculini, & feminini, sicut
nonnulli existimarunt, Hermaphrodi-
tos prodigiose narrantes, & inter ma-
sculum, & feminam, hanc ex viro, & fe-
mina constantem naturam innouantes.
Valde autem falluntur, ut qui non ani-
maduerterint, quam sit filiorum amans
omnium mater, & genitrix natura: quo-
niam enim hoc animal, Hyæna inquam,
est salacissimum, sub cauda ante excre-
menti meatum adnatum est & quod-
dam carneum tuberculum feminino pu-
dendo figura per simile. Nullum au-
tem meatum habet hæc figura carnis
in vllum vsum desinens; vel in matri-
cem, inquam, vel in rectum intestinum;
solam autem habet multam concauita-
tem, quæ inanem excipit libidine m-
quando auersi fuerint meatus, qui in

concupiendo sætu occupati sunt. Hoc
ipsum autem & masculo, & feminae ad-
natum est, quod sit insigniter pathica:
masculus enim vicissim & agit, & pati-
tur; unde etiam rarissime inueniri po-
test Hyæna femina; non enim frequen-
ter concipit hoc animal, quum eis tur-
redundet satio præter naturam. & paulo
post subdit idem Autor, Sola ergo
varia in Hyænis natura superfluo coi-
tui superfluam hanc partem excogita-
uit; & ideo est etiam aliquantisper con-
cauum, ut prurientibus partibus infer-
uiat; exinde autem excæcatur concaui-
tas; non fuit enim fabricata ad genera-
tionem. Hactenus ille. Cui assenti-
tur Mazzonius in Dantis defensione;
& Maiolus Episcopus [f] in Colloquijs.
Verum quoniam his non acquiescunt
plerique, non de plebe viri, dicentes
Aristotelem ea de proposito scripsisse,
quæ a Venatoribus audierat: & non
consentientes Alexandrino Naturam
Hyænis ob salacitatem præter puden-
dum femineum dedisse meatum cæcum,
in quem inanem libidinem mares extin-
guerent; tum quia etiam alijs animalibus
Hyæna non minus salacibus talem
meatum ob eandem causam dare de-
buisse; tum quia solis feminis eum con-
cedere potuisset; tum quia præter natu-
ram est a Natura institutum fuisse vas,
in quod Hyænarum masculi ferere pos-
sent præter naturam. Propterea nos,
ubi aliqua ratione verum sit hoc natu-
ræ miraculum in quapiam Hyæna, &
potissimum in serpente, de qua non
egit locis allatis Aristoteles; dicimus id
contingere posse; quia Hyæna singula
naturam habeat Hermaphroditam;
vel quia talem non semel viderint He-
rodotus, & alij vetustiores; quæ vno an-
no masculum, & altero femineum sexum
exerceat ad propriæ speciei androgynæ
perpetuam propagationem, ut de muliere
non vna olim adnotauimus in opere nostro [g]
De Monstrorum natura, causis, & differentijs. Aliquid au-
tem fumo, & oleo propositis consimile
contingere non potest; quum fumi, &
olei natura penitus distincta sit; nec villo
pacto in vnā tertiam Hermaphrodi-
torum more coalescens, ob rationes
dudum allatas. Quod autem de Hyænis
pronunciavimus, id ipsum de Leporibus
af-

[f] lib. 3. c. 9.
Colloq. 7.

Natura non
agit præter na-
turam.

Hyæna serpens
omnis herma-
phrodita.

[g] lib. 1. c. 53.

Leporum na-
tura herma-
phrodita.

assertum esse volumus; nempe vel falsam esse vulgi famam de circulari mutatione sexus, de qua nec verbum quidem Aristoteles vllibi: vel naturam habere utroque sexu præditam, ut de Hyænis admonuimus; quam sententiam confirmare videtur Episcopus Vulturariensis in [h] Colloquijs ex [i] Aeliano, dum Præterea, inquit, illud quoque adiungitur, ceres licet memoratu dignum, mares leporēs vno, eodemque tempore tum alios implent, tum ex se pariunt, tum nutriunt; nempe qui sint utriusque sexus participes; quin mas semimortuus captus inuentus prægnans tres lepusculos ad matricem continebat: id primum extracti fuere immobiles; deinde ad Solē repescentes reuixerunt; ac linguam porrigentes, cibique desiderio, os aperientes lac admotum exceperunt, atque aliti sunt. Hæc ille. Quæ in olei, & fumi circulatione adstruenda non maius habent momentum, ac habuerit Hyænarum consimilis Natura. Non est ergo illis assentiendum, quicumque statuunt reconditas antiquorum lucernas tamdiu absque noua fomitis adiectione arsisse, quia perenni circulo fumi ex ardente flamma sublatis a frigore loci denovo concreuerint in oleum inde in lucernam instillandum rursus inflammabile.

Septima opinio vulgaris, a Citesio, & Lazio maxime probata, constituit in his lucernis fuisse ellychnium ex amianto, & oleum ex eodem lapide, aut metallicis, ac potissimum ex auro per Chymicum eductum. Cap. XXXV III.

Post examinatas hæcenus opiniones in conspectum venit vulgaris doctorum hominum sententia, constituens reconditas priscorum lucernas absque noui fomitis adiectione tamdiu ardere potuisse; quia in eis ellychnium constaret ex amianto lapide, ex quo veteres mapalia, & carbasa conficere solerent, quæ ignibus ardentia non consumerentur; oleum vero Chymicæ artis opera eductum esset vel ex eodem amianti lapide, quem plerique alumen scissile nuncupatum esse opinantur; vel ex alijs metallicis, ac speciatim ex auro in liquorem pinguem dissolutum; cuius natura ignium victrix, & flammis est indomita. Quod placitum pas-

Asim recipitur, clarosque habet autores in populo, multosque patronos; Quorum alij putarunt oleum huiusmodi consumi quidem ab igne; sed adeo lente, ut post multas annorum decurias, centuriasve illius detrimentum sensus vix agnoscere valeat; alij tum ellychnium, tum etiam oleum existimant ardere incombuustibiliter, & nihil eorum umquam absumi. Sed præstat horum autorum verba subnectere: Franciscus quidem Citesius in opusculo suo de Abstinentie Consolentanea scribit in hanc sententiam. Sic lucernas arduas grauissimorum virorum fide constat in veterum sepulchrorum cippis reperiri, quas ipsa inscriptio ante innumeros annos ibi conditas testatur: cæ tamen exiguo fomite quam diutissime sustentur; quia humoris, qui olei vicem præbet, tenacissimus est, & bene vndique sibi constans: siue is sit humidum illud, quod Chymici radicale vocant, ex auro (cui vni rerum nihil deperire creditur) tractum; siue quid ei proximum; ut denotare videtur elogium in vna Olybij notatum. Vuolphangus autem Lazius in suis Reipublicæ Romanæ [4] commentarijs latius de proposito pertractat asserens, Superest, ut etiam consuetudinem eius populi, quam in cremando, condendoque cinere adhibebant, ostendamus. Erat autem huiusmodi; quod cadauer in pyra, & pice cremabatur; atque cinis exinde in ollas colligebatur, atque phialas; libamento in vitreo, vel phiala ex vino, & lacte adiecto; & lumine: quod subinde in erutis monumentis Romanorum inuenimus. Quemadmodum & Patavij in Italia, in hominum memoria, phialæ cum lumine adhuc ardente, & duplici vase inclusæ repertæ sunt; quarum effigies, ac inscriptionum rhapsodia exemplis vetustatis ab Appiano insertæ cernuntur. Tanta fuit eius populi industria, & sumptus tanti, ut auro in pinguedinis liquorem arte soluto diutissime, & per multa sæcula arsurum ignem foueret: idque sub terra; quod magis mirandum est, absque aeris adminiculo; quamquam occultos canales foras in ambientem directos crediderim extitisse, qui aerem intro ferrent, ac perpetuum illum ceu ignem ventilerent. Huc opinioni subscribere videtur

Chymicorum humidum radicale.

[4] lib. 3. c. 18. pag. 363.

Romanorum mos in cadauere cremando & condendo cinere.

[h] Coll. 7.
[i] 13. de
ant. C. 12.

Historia
nra de
pore gra-
uida.

Amiantum
plerisque cre-
ditur esse alu-
men scissile.

[8] 1. miner. tr.
2. C. 1.
Asbesti
virtus mi-
ra.

Humidum
victuosū
ab asbesto
insepara-
bile.

Carystia
rupes mira
delit.

Lapidea
fila.

[9] li. de Naph-
ta c. 6.

Ellychnium in
lucernis vete-
rum non inue-
nitur est asbe-
stinum.

Magnus [6] Albertus alicubi dicens, Al-
beston autem coloris est ferrei: qui se-
cundum plurimum in Arabia inuenitur:
cuius virtus mirabilis narratur, & in
templis deorum est manifesta; eo quod
semel accensus vix vnquam poterit ex-
tingui, eo quod naturam habet lanugi-
nis, quæ vocatur Salamandræ; cum mo-
dico humido vinctuoso pingui insepara-
bili ab ipso; & illud fouet ignem accen-
sum in ipso. Ab eodem placito non vi-
detur abhorre Plutarchus ad calcem
opusculi sui *De oraculorum defectu* asse-
rens; Neque diu est quod Carystia ru-
pes desijt simul cum marmore proferre
flamina quædam mollia, & quasi fila la-
pidea (existimo enim quosdam vestrum
vidisse mantilia, retia, & inuolucra ca-
pitis ea ex materia confecta; quæ neque
vruntur: & quum vsu sordes contraxe-
runt in ignem coniecta nitorem, splen-
doremque suum recipiunt) plane enim
desijt; & vix graciles quædam tamquam
fili, & quasi capilli eius materiæ per me-
talla discurrent. Sed Tritemhemius, re-
ferente Libauij [c] Scholiaste, lucernas
duas perpetuo ardentes fabricatus est
ex asbesto, & metallicis; tertiam consi-
militer Libauius effecit.

*Expenditur allata sententia, & offenditur
in veterum lucernis non fuisse ellych-
nium ex asbesto, aut amianto; nec oleum
ex iisdem lapidibus, aut metallicis vllis
eductum. Cap. XXXIX.*

Ceterum neque proposita opinio,
etsi a plerisque viris eximijs rece-
pta, ea est, cui mens acquiescat; primo
enim non in omnibus lucernis, quæ diu
arsisse compertæ sunt, inuentum est as-
bestinum; amiantinumve ellychnium;
immo vero nullus est, qui vsquam in re-
pertis huiusmodi lucernis tale quid of-
fenderit; quum earum inuentores, &
possessores nihil omnino de hac re ob-
seruatum memoriæ mandauerint: Si
enim lucernæ istæ ellychnio præditæ
fuerunt incombustibili ex lapide amian-
to, asbestovæ; cur non obseruauissent,
obseruatumque id prodidissent lucer-
narum detectores? cur in iisdem serua-
tis adusque tempora nostra ellychnium
id non haberent, custodirentque sedulo
illarum possessores? Deinde vero

etiam demus in disputationem ellych-
nium tale cunctis lucernis illis extitisse;
inficiari tamē cogimur in eisdem oleum
ex eodem lapide asbesto, aut amianto
infuisse: nam lapis iste, quisquis ille
fuerit, eius est cum reliquis lapidibus
naturæ, cum ceterisque metallicis es-
sentia, vt virtute chymica ex eo non
nisi difficillime paucissimum olei extra-
here possis; idemque adeo crassæ, so-
lidæ, densæque substantiæ, vt vix fluat,
plerumque non ardet, aut pessime ar-
deat (quod in plurimis metallorum
oleis eximios viros expertos nouimus)
& si ardeat quomodocumque, id flam-
mam non emittat vllam: sin autem
flammiget, rutilo splendore non ful-
geat, ob densitatem, coloremque in-
flammatae substantiæ; ac, si claro lumi-
ne splendeat, vna cum flamma tetros,
& crassos necessario de se fumos eru-
at: Quum tamen ex aduerso tamdiu
ardentes lucernæ fumum non halaue-
rint vllum: ac potissime densum, tur-
bidumve non expirauerint halitum:
claramque flammam habuerint, maxi-
me splendidam, sine vlla vasis, aut loci
ambientis inquinacione; quem a crasso,
densoque fumo non infici non potui-
se compertissimum est vnicuique. De-

inceps autem, Libauij [a] testimonio, lu-
cerna plumosi aluminis a tempestate,
ac imbre tuta non est; quum tamen hi-
cerna Pallantis omnem ventorum, &
imbrium violentiam eluderet, inuicta-
que superaret. Præterea linum, &
oleum asbestinum ab autoribus inex-
tinguibile dicitur, aquarumque affusio-
ne magis efferari: quum igitur detecta-
rum lampadum plurimæ in apertione
sepulchrorum aere viso extinctæ fue-
rint; satis apertum est in eis ellychnium,
& oleum asbesti amiantive non exar-
sisse: Immo vero etiam inde manife-
stum est in eis non fuisse oleum vllò ex
metallo eductum; id enim, quod foret
adeo contumax ignium violentiæ, cur
flammæ vim actuosissimam superans in
plerisque lucernis, cur inquam idem
imbecillam externi aeris actiuitatem
tolerare non potuit? Amplius ab eo-
dem & olei, & ellychnij genere quo-
modo tam variæ naturæ lumina condi-
potuerunt? cur non omnes lucernæ
violentiam aquæ, flatuumque impetum

Oleum ex la-
pidibus vt e-
ducatur.

Lucernæ ve-
terum an fu-
migauerint.

[a] bombic.
cap. 9.
Lucerna plu-
mosi aluminis
imbri, ac ven-
to non resistit.

Asbestinum
olei, & linum
ardet inextin-
ctum aquis.

Oleum me-
talicum non
habuere vete-
rum lucernæ.

tolerauerunt, ut Pallantæ? cur non omnes viso aere statim extinctæ fuerunt? cur non omnes in aere aperto aliquot horarum spacio ardentes perdurauerunt? Denique vero neque illud accipere possumus, omnes ab antiquo ardentes lucernas oleum habuisse Chymico magisterio ex metallicis, ac lapidibus eductum; quia constat Chymiam non esse adeo vetustam, ut Pallanti, Tulliolæ, aliisque antiquioribus oleum parare potuerit ad lucernarum lumina diutissima; licet Olybianæ lucernæ, & alijs non ita prisca somitem comparare valuerit.

Soluantur argumenta proscissam opinionem communientia, explicando primum naturam flammæ et las asbestinas non consumens. Cap. XL.

NEc profecto rationes illæ, quibus vulgata sententia circumuallatur, sunt inexpugnabiles. Ad primum etenim dabo lubentissime Plutarcho, & Plinio, ceterisque citatis antiquos habuisse filum, quo contextæ mappæ, ac tunicæ ignium vim eluderent ardentes in flammis absque detrimento: Vltro, quæ concedam ex eodem lino lucernarum ellychnia fieri potuisse: aperte nihilominus primo loco, negabimus in lucernis omnibus, quæcumque hæcenus ab antiquo ardentes inuenta fuerunt, tale genus ellychnij extitisse; quandoquidem illarum repertores, possessorisque id non obseruauerunt. Negabimus deinde asbestinum, amiantinumque ellychnium eisdem generis oleo imbutum tam diuturnam in se flammam seruire potuisse; nam mappæ ex eius lapidis filamentis contextæ in ignes ad purgandum coniectæ breui conceptam flammam exuebant; nempe ubi sordida materia igni consumpta fuerat. Negare deinceps etiam non sine ratione possemus ex asbesto, amiantove simplici ellychnium, & oleum posse ab igne, vilo flammam in se admittere; nam ex eo lapide contextæ tunicæ, in quibus olim prisca diuturnæ cadaveræ comburebant, ne cineres busti cum lignorum cinere confunderentur; & mappæ, quæ igni purgabantur, substantiam habuerunt ignibus inuictam.

A non tamen ex se flammabilem; tunc autem solum flammis concipiebant, edebantque de se, quando excrementorum, pinguiumque humorum inquinamento sordidæ ignibus admouebantur: flammæ in aduentatio illis humore pingui vere conceptæ, & usque ad eius consumptionem conseruata; sed eo humido consumptu, sine flammæ tunica asbestinæ in igne remanebant. Non ergo ex amianto, asbestove simplici ellychnium, & oleum in reconditis lucernis extitit; quæ tam diu flammam conseruare potuerunt siue noui fomitis adiectione. Sin autem huiusmodi ellychnio pingue aliquod inflammabile adiectum fuisse dicatur; debebant viri præclari talis pinguedinis naturam explicare; ac rationem reddere cur tam diu flammis indomita eas in se continere potuerit.

Lucernis ab antiquo ardentibus non extitit liquorum ex auri metallo, aut alia vilo eductum: unde tollitur altera ratio. Cap. XL I.

Sed huiusmodi pingue humidum non potuit esse substantia vlla ex auri metallo educta; quia in primis plurimæ lucernæ ab antiquo ardentes nullum in se habuerunt auri vestigium. Addo in Olybianæ lucernæ liquorem nullum metallicum fuisse, licet in ampullis duabus penes eam in vrna comæris liquor & aureus, & argenteus inuentus fuerit. Quo quidem liquore si vulgo creditur lucernam illam tam liu arsisse; vulgata hæc opinio nullis manita rationibus, sed potius pleræque sibi repugnantes rationes habens, mihi probari nequit: non enim consentit rei naturæ, nec experimento chymicæ artis; cuius nulla unquam opera ex auro pingue humidum elici valet, quod in lucerna ellychnio adiectum flammam concipiat; quoniam tale humidum vel est auri mera substantia liquefacta; vel substantia ex auro educta, seu genita, ab eo tamen specie distincta: siquidem asseras humidum id fuisse aurum, alteratione sola colliquatum; inde profecto nihil habebis, quod diuturnum lucernarum ardorem tuearis; namque aurum in igne liquatum candescit, ut ferrum, & vitrum; sed ta-

Asbestina tela
ut accendi va-
leat.

Lucernas ve-
terum non ha-
buisset oleum,
& ellychnium
ex amianto.

Lucernas ve-
terum non ha-
buisset oleum
auri, aut alte-
rius metalli.

Humidum
pingue non
elicitur ex
auro.

Aurum non
emittit flam-
mam dū igni-
tum candet.

[a] 3. de gen.
tex. 28.

1. meteor. sum.
2. c. 1.

Flammæ defi-
nitio.

[b] 4. meteor.
lum. 3. c. 2.

Ignis ex auro
nullam excu-
rit exhalatio-
nem.

[c] 3. meteor.
cap. ult.

Aurum non
igniri ut dica
Aristoteles.
Aurum quam-
diu perseverat
ardens.

Aqua feruens
ut refrigeretur.

Aurum igne
non vincit.

1. de gen.
tex. 28.

Specie diuer-
sorum varia
sunt proprie-
tates.

multum
non
3. meteor.
c. 1.

Aurum igne
non consumi-

[a] 4. meteor.
lum. 2. c. 3.

Aurum ab
igne quid pa-
tiatur.

men flammam ex se non emittit; qualis reconditarum lucernarum flammam fuit rutilo fulgore longes lateq; cōriscans: quippe flammam ex [a] Aristotelis decreto est pinguis exhalatio e corpore combustibili per combustionem exiens; & ardens: ex [b] auro autem vi ardentis ignis nulla penitus euaporat exhalatio pinguis; quum nihil pristini ponderis amittat aurum ex diuturna mora in igne: ut propterea scite constituerit [c] Aristoteles aurum non igniri, scilicet igne concepto splendidam de se flammam non emittere. Deinde vero aurum tamdiu candens, liquidumque permanet, quamdiu in igne ardente in aliena materia fuerit; quo extincto, remotione, aut ad materiam alienam consumptionem emarcescente; sensim & breui aurum ab interno principio pristinam recuperat duritiem, reassumitque frigiditatem; ut aqua feruens remoto igne subdito a semetipsa refrigeratur: Quapropter aurum eliquatur diuturnam flammam lucernarum fomes esse non potuit. Si vero dicas ex auro pinguedinem ab eo specie diuersam, eamque inflammabilem educti posse; iam quum id non nisi virtute ignium ars chymica possit ad moliri; audacter contra omnem experientiam inficiaberis aurum esse ignibus inustum; statuesque ipsum per corruptionem ab igne in alienam substantiam posse commutari; quod experimento in summe repugnat. Deinceps autem si pinguedo illa fuerit diuersa specie ab auro; illa plane aliam habebit ab auri affectione proprietatem; quare si auri conditio est; ut illam diutissime candeat in igne: pinguedo ex auro genita non poterit diu illam in se flammam ardentem continere. Posterius etiam si velis huandum illud pingue in auro latuisse; atque inde magisterio chymice artis extractum fuisse; proculdubio in tali magisterio auri massa prior ab igne consumptionem aliquam perpessa fuerit; quod tamen experimentis minime respondet; nam aurum igne quantumvis acri, ac diuturno [d] liquatur quidem, ut alia metalla omnia, quaecumque a frigore concreta fuerunt; at nulla ex parte unquam consumitur; si purum extiterit. Sin autem alieni aliquid in se admistum habuerit, massa

A prior imminuitur aliquantulum, ignibus illo consumpto alieno corpore. Porremo aurum, & metalla omnia, observatione [f] Aristotelis, a predominio sunt aquea, minimeque aeris participia: quod etiam illorum grauitas, & summa densitas ostendit aperte: modo in quibus aer exiguus cum multa coniungitur aqua, ea corpora sunt, quae nec flammigare valeant, nec in se pingue humidum obtineant splendida flammam concipiendam oportuno: cuiusmodi ea flammam fuit, quae diutissime in reconditis lucernis enituit, emittitque.

Liquorem in lucernis ex metallo aliquo eductum non tamdiu flammam conseruasse ob summam suam substantia crassitiam. Cap. XLII.

Minus autem accipiendum est, ex metallis eductum oleum crassissimum flammam in reconditis lucernis tamdiu custodire potuisse; quandoquidem e metallis, quorum naturam videmus esse a predominio aqueam cum nullo, vel exiguo aere, non potest artis vilius magisterio inflammabile oleum educi, cuius natura est vicissim a predominio aerea, cum exigua participatione aquae. Deinde si e metallis pingue oleum extrahi valeat, idemque ob aeris predominium inflammabile aptum, id flammam in se non retinebit; quoniam aerea cuncta facile in ignis flammam transmutantur, eum quo symbolum habent; [a] Aristoteles, ac experimentis doctore. Deinceps autem humiditas crassissima e metallis educta si flammam in se concipiat, conceptamque diu conseruet; ea profecto turbatissimam edet, a qua corpus lucernam continens, & ambiens necessario inquinabitur; quod tamen in lucerna Nesidea, & in alijs obseruatum non habemus; immo potius oppositum Neapolitanum [b] Porta animaduersione. Praeterea vero cur in adeo crassa pinguedine tamdiu ardorem conseruans flammam ab externi aeris contactu adeo facile in plerisque lucernis extincta fuit? nouimus enim rationibus, & experimentis confirmatum habuimus in bituminum crassiori materia diu ardentem flammam pertinaciter se a flatuum ve-

[a] 3. meteor.
cap. ult. &

[f] 4. meteor.
lum. 4. c. 1.

Aurum est a predominio aqueum.

Flammam quae nequeat emittere.

Metalla sunt a predominio aquea. Oleum inflammabile non educitur e metallis.

Aerea facile in ignem conuertuntur.

[d] 3. de gen.
tex. 28.

Humor e metallo eductus flammam non nisi turbidam edit.

[b] 11. mag.
nat. c. ult.

Bitumen pertinaciter ardet flatu, & aqua iniecta.

he-

hementem & aquarum immensam

violencia inolumen consumens.

Lat. gratia dicitur, ostendendo propeletum

ignem in metallis alijbuid, & in modo

pingui exardentem, non fuisse ab aere

per occultos canales ingradiente conser-

uatam: Cap. XLVII. ubi dicitur

in hunc modum: & in hunc modum

Equi vero, quos eruditis Lazius

N ille comminiscitur, oculi cana-

les eadem intro forentes ad ludem re-

conditæ flammam in aut substantia-

ventilantem, huius vulgaris opinionis sa-

tis suffragantur, namque absolute ignis

flammas cunctas aerem ad illas venti-

landas descendentes necessarij non sunt;

quippe vulgaris etiam ignis in oculo

undique loco exstinguitur, non quidem

ob defectum aeris ventilantis, nec etiam

quo eorum pabulo indigeat, emarcescens:

sed a fuliginibus, in quas materia com-

busibilis ignis actione transmutatur,

copia suffocatus; quas per canales, aut

meatus, obforas exire, congerit, in lo-

co non undique clauso flamma, serua-

tur: si ergo liquor ullus aut flamma

in se contineatur, iam nullis a se fuligin-

ibus paratis (est enim aut substantia

ignem dissipabit in fumos) canales

non postulat ullos; per quos eas fuligi-

nes egerat: Amplius autem si ex aere

nulla substantia educi potest, quæ in lu-

cernis flammam concipiat: ut paulo

[1] supra fuso probauimus, gente nec

metallis ullis intra tunicas ardenti-

bus adueniens, siue per occultos cana-

les arte factos, siue per carcos nature

meatus, aeris substantia diu flammam

lucem excoferuere valeat; non enim

aer in flammam sensui conspicuam com-

mutari potest; sed ipse ob sui raritatem

indivisibilis in ignem se rariorem, in ad-

spersibilemque contrahi, solumma-

do valere: De vero lucernarum flammæ

corpus missum fuit, emigne, & materiæ

dens, ob corporulentiam visibile in anti-

A per dissoluitur exacte sequit, nisi perpe-

der prius illarum constitutione. Illam

autem sic nobis Libanij Scholastes de-

scribit inquit, Addere his placuit etiã

Glymica illa Tritenemj artificia, qui-

bus ignes æternos procuravit, recen-

sendo quodam anonymo in aureo vel-

tere, nomine Bartholomæ [4] Korndor-

feri. Sunt autem duo lumina æterna;

quorum prius Miscet sulphuris, & alu-

minis calcinati quaternas uncias, & in

sublime actis flores conficit: Florum

sestantem cum semuncia iungit Borasi.

crystallino Veneto rœtali: inque con-

cha vitrea contritis affundit spiritum

viniquater destillatum, & facta dige-

stione, abstracto illo, nouum reponit;

idque repetit bis, ter, vel quater, donec

sulphur in ærea lamina candefacta sine

fumo instar cere fluat: Hoc pabulum

est. Postea adorandum & ellychnium

est hac arte. Asbesti lapidis filamenta

longitudine fere digiti auricularis, cras-

sitie vero media colliguntur serico al-

bo. Factum inde ellychnium in vitro

Veneto sulphure, seu alimento prius

purgato conspergitur, tumulaturque:

& in arena calente horis viginti quatuor

decoquitur, ebulliente semper sulphu-

re. Thunatum, delibatumque sic ellych-

nium disponitur in concha vitrea, ut

emineat paululum: aggeritur sulphur

preparatum: concha in arenam calen-

tem infertur, ut liquecat sulphur, &

comprehendat ellychnium. Tunc hoc

incensum ardet iugi flamma. Poteris

lampadem quolibet loco reponere:

Hic est ignis æternus prior. Postea

ita habet: Salis colli libræ affunde æg-

rum, ex vino forte; abstrahere usque ad

consistentiam olei: Redde nouum, ma-

ter, destilla, vrante; idque quater: In

aceto hoc infunde viæ antimonij sub-

tilissime leuigati libram: Repono in

fronem in cinerem calidum horis sex

clauso vase, ut extrahatur tinctura sub-

Lucernæ
diutissime
ardentes,
& fecerit
Tritenem-
ius.

[4] Lib. de
Naphtha
c. 5.

Flamma non
egget aeris ven-
tilatu absolu-
te.
Flamma in oc-
cluso loco cur
extinguitur si
non defectu
ventilationis,
nec pabuli au-
tum igne non
famat.

[1] cap. 39-40.

Aer in flam-
mam visilem
veri non po-
t.

in hunc d. il-
l. pp.

Postrema vero ratio est Tritenem-
mij, Libanijque lucernis deprom-

possunt redige; qui in vitrum injecti

infunde oleum rectificatum: abstraho,
 & redde septies, donec corpus deuor-
 ret totum suum oleum, fiatque liquum.
 Hæc extrahe per vini spiritum toties
 mutatum, donec essentia tota exierit:
 Menstrua collecta in phiala Veneta in-
 ducta papyro quintuplici destilla vt spi-
 ritu exeunte, in fundo maneat oleum
 incombustibile; cuius vsus est cum el-
 lychnio, vt sulphuris, de quo ante. Hæc
 sunt illa Tritenhemij æterna lumina.
 (subdit Libauij Scholiastes) quæ non
 quidem plane conueniunt cū Naphthæ
 pertinacia; verumtamen talia se illu-
 strare mutuo possunt; Naphtha non ita
 durat, vt non comburatur; exhalat
 enim, & deflagrat: sed si ligatur, adie-
 cto succo lapideo asbestino, etiam æter-
 num fomentum præbere potest; vt su-
 pra de continuatione incendiolorum na-
 turalium diximus. Hæc ad verbum in
 proposito scribit vir insignis. Ceterum
 nos, vt ingenue propriam sententiam
 profiteamur, neque ob ista egregiorum
 virorum opinioni subscribere debemus;
 in primis enim si huiusmodi lumina per-
 petuo durauerunt, vel ad multos an-
 nos absque noui fomitis adiectione pe-
 rennare potuerunt; id certe non ha-
 buerunt ex materia metallica, & fossili
 minerali, ex qua cōstructa fuerunt; quia
 sulphur, naphtha, vini spiritus, sal, ace-
 tum, & antimonium, igne consumun-
 tur; nec diu possunt eius ætuitati resi-
 stere: nec ex admittione asbestini pul-
 ueris; cui vis inest ignibus insuperabilis,
 id fortiri possunt, vt ignium vim elu-
 dant omnino; nam quod est per se ab
 igne consumabile; id semper, cuiuscu-
 que rei admisceatur, propriam naturam
 sibi retinebit, iuxta vulgatum dogma.
 Quod est per se tale, semper est in quo-
 cumque tale; sed ea lumina diuturnam
 sui durationē habuerunt aliunde: cuius
 durationis causam ex rei natura nos in-
 fra latius [b] inuestigabimus. Deinde
 vero falso, aut saltem minus proprie
 dicitur, arte parari posse lumen æter-
 num ex materia subcælesti, ac elemen-
 tari: tum quia omne arte factum, vt sui
 prima obtinuit exordia, sic oportet ul-
 timum suæ durationis finem aliquando
 tandem habere: quum fusc demonstra-
 uerit [c] Aristoteles genitum, & corru-
 ptibile inuicem reciprocate: tum quia

A omne materiale subcæleste, ac specia-
 tim multum ex elementis est per se cor-
 ruptibile, nec vlla ratione in æternum
 pendurare valet. Sin autem æterni
 vocabulo diutissimam luminis durati o-
 nem intelligant viri præclari, nos ex
 allatis verbis æternos ignes chymicis ar-
 tificijs procurasse Tritenhemium habem-
 us: at cum voti sui compotem factum
 fuisse non habemus: & Libauij Schol-
 iastes coniectura, & ratione seu logica,
 seu probabili æternæ flammæ fomen-
 tum nobis insinuauit: sed experimen-
 to, & ratione necessaria id minime cō-
 probauit. Si enim tanta res, tamque
 præclara, Principibusque viris mirum
 in modum expetita propositorum vilo
 artificio fieri potuit: quidni a Tritenhe-
 mio ficta æterna lumina etiam nunc
 apud aliquem Principem extant? Quid-
 ni a Libauio insigni latrochymico pa-
 rata lucerna semper ardens prosterat an
 non eximium virum perpetui luminis
 parandi gloria titillare debuit? an non
 utilitas maxima parati mouere potuit?
 an non curiosissime talia miracula in se-
 ctantium plurimorum aliquem descri-
 ptæ formulæ ad experiendum hoc opus
 impellere debuerunt, potueruntque?
 Certe vt præclaros viros Chymie stu-
 diolos antea notatas Tritenhemij ope-
 rationes non semel habuisse verisimile
 est; ita plane illos nunquam non inten-
 to sine frustrato lumen æternum iis-
 dem magisterijs consecratis nequisse
 probabile factum est. Quare nec mentem
 firmanr clarissimorum virorum dogma-
 ta: constituentium reconditis antiquo-
 rum lucernas diuturno igne: splendas
 habuisse ellychnium, & oleū ex amian-
 to, asbestove, ac ex auro, metallicis ve
 alijs arte chymica elaboratum; hisque
 folis inanti perennem illam flammæ du-
 rationem. Sed existimamus diuturnæ
 istius flammæ oportere inesse illam ad
 humidum inflammabile proportionem,
 quam subdico infra [d] explicabimus: [d] Lib. 3. c. 21.
 quæ si flammulis istis Tritenhemij de-
 tur inesse, ea illis inerit, non ex condi-
 tione materie, vt plerique opinantur;
 sed ex gradu missionis, compositionis-
 que ingredientium; qui gradus adhuc
 non explicatus, in profunda latet Na-
 turæ maiestatis reconditus.

Æternum di-
 citur etiam
 quod diu du-
 rat.

non tam
 facile
 est
 probare
 quod
 diu
 durat
 quod
 æternum
 est

non tam
 facile
 est
 probare
 quod
 diu
 durat
 quod
 æternum
 est

non tam
 facile
 est
 probare
 quod
 diu
 durat
 quod
 æternum
 est

[d] Lib. 3. c. 21.
 & seqq.

Naphtha
 cōsumitur
 ardens.

Antimonium
 igne consumi-
 tur & sal, &
 acetum.

Per se combu-
 stibile semper
 tale.

Quod est per
 se tale, semper
 est in quocun-
 que tale.

[b] lib. 3.
 Æternum lu-
 men arte pa-
 rari non posse.

[c] i. cæli. rex.
 22. i. & seqq.
 Genitū omne
 est caducum.

0674

Octava ex Libanio ducta opinio constituens in reconditis antiquorum lucernis fuisse pulveres Gagatis, in quos destillans iugiter aqua gutta perennem flammulam excitaret, conservaretque.

Cap. XLV.

[a] 6. de Gagat. c. 31. Gagatis lapidis ex aqua stilla inflammatio.

Vapores aquei sunt in subterraneis.

Pulveres inveni in tra veterum lucernas.

Sunt præterea, qui apud Andream [a] Libanium legentes lapidem Gagatis nomine dictum eius esse naturæ, ut ex eo instillatæ aquæ flammam excutiant; hinc opinati sint in reconditis antiquorum lucernis fuisse pulveres, aut ramenta quædam lapidis Gagatis; in quæ ramenta iugiter aquarum guttulæ, aqueive vapores crassiusculi, qui nunquam non in locis subterraneis inveniuntur, instillarent, inciderentve: qui vapores, quæve guttulæ contactis illis pulveribus, ramentisve Gagatinis, inde flammulam statim excitarent, excitatumque igniculum deinceps in plurimos annos conservarent, foverentque iugi, & continua regeneratione: cuius rei signum evidentissimum illud esse volunt, in huiusmodi lucernis omnibus inuentos fuisse pulveres, compertaque plurima id generis ramenta.

Expenditur allata opinio, probando non in omnibus lucernis ab antiquo ardentibus existisse Gagatis ramenta; non in ea decidisse ubique stillas aqua; non posse continuam eorumdem irrorationem ad plures annos ignem conservare: patefacta ratione, quæ ex eo lapide aqua flammam excutiat: & calx extincta denovo inflammari nequeat nova aqua affusione.

Cap. XLVI.

Sed neque huic opinioni assentiri valemus, multis rationibus ab ea nos avocantibus: primo enim quicumque tales lucernas in aperiendis antiquorum tumulis inuenerunt, luminis quidem in eis ardentis mentionem habuerunt, sed Gagatini pulveris nullius umquam, aut ramenti meminerunt: Ut fundamentum propositæ sententiæ firmere voluntarium; & sola coniectura, eademque leuissima innixum quam maxime nutare videatur. Deinde vero falsum est absolute in reconditis illas lucernas assidue ab ambiente loco incidisse guttas aqueas, irrepsisseve

A aqueos vapores de pulvere Gagatis flammam excutere valentes; nam lucerna Nesidea intra vitream phialam inclusa nullum aeri aditum, nedum aquarum guttulis, vaporibusque longe illo crassioribus ingressum ad se præbere potuit: Olybij quoque lucerna in duplici vrna fictili permanens ab omni loci humore tuta, intactaque remansit: Antiochena similiter intra murum supra Ciuitatis portam inclusa lucerna unde, quomodo ve aqueas guttas per tot annorum curriculum habere valuit, aqueosve vapores? assidue namque ab ijs parietem irrigantibus non longo temporis intervallo & murus corruptus diffuxisset, & imago illa Redemptoris Domini plane destructa fuisset: Pallantina vero, & Tulliolana lucerna in aridissimo loco inuenta est; in quo vi nimie siccitatis cadauera illa vetustissima tamdiu conservari potuerunt, quæ solo tactu in pulveres minutissimos abierunt; siquidem in loco humidiori carnes cito putrescunt, & a se ipsis in elementa diffiunt; non autem in pulveres pristinam figuram retinentes exsiccantur. Deinceps etiam falso & illud asseritur, paucos pulveres, paucave Gagatis ramenta ex iugi aspergine posse multorum annorum, sæculorumque flammam excitare, & conservare; quoniam ignis, qui ex aspersione Gagatis excutitur; non est pura aqua a lapide accensa; quod supponere videntur insignes viri; aqua enim potis non est ita in flammam splendidam accendi; sed est vapor quidam pinguis ex irrorato Gagatæ extis, per concentrationem caloris, portio-nisque igneæ in Gagatæ delitescens, atque adeo per antiperistatim accensus, & in flammam sursum euolans, eo modo prorsus, quo ex calce viva ignis affusione aquarum excitatur: Verum enimvero quum vapor ille pinguis Gagatinus ab igne ardente consumatur; fieri profecto nequit, ut qui exiguus inest in paucis illis seu pulveribus, seu ramenti, tam diuturnæ multorum annorum flammulæ sufficiat; sed breui aliquot ad summum mensium curriculo consumptus idem vapor ex aquæ instillatione tandem pulveres Gagatæos nullam ex se flammulam edere iam amplius aptos relinquet. Videmus enim calcem affusione

Lucernas veterum non potuisse vili utilitudo.

Lucernæ plures condite fuerunt in aridissimo loco. Cadauera in aridissimo loco ut serventur.

Aqua non ardet in flammam, Vide lib. 4. cap. 40. Lapis Gagatæ ut inflammatur.

Calx extincta
cur iterum nō
inflammatur
nec aqua ex-
fubone.

sione aquæ semel flammis ubi conce-
perit, ea breui extincta ob consumptio-
nem pinguis illius fomitis, deinde igniri
non posse, licet repetamus nouum
aspergimen aquarum.

*Diluitur argumentum desumptum a ra-
mentis, & pulueribus inuentis intra lu-
cernas antiquorum. Cap. XLVII.*

Quod autem in proscissæ opinionis
comprobationem afferebatur ar-
gumentum, deductum a pulueribus, &
ramentis intra reconditis ab antiquo
tempore lucernas inuentis, sat super-
que solum fuit in superioribus apud

[a] cap. 16.
Pulueres non
in omnibus lu-
cernis inueni-
ri.

[a] Gutherium: Quibus nunc addere
liceat in repertis huiusmodi lucernis
quam pluribus nullos omnino pulueres
comptos fuisse, nullaque lapidis vl-
lius ramenta conspecta, sed potius flu-
xilem quamdam substantiam, pingue-
que humidum, non autem lutulentum;
quale id esse oporteret, quod ex aqua-
rum guttis, & lapidum pulueribus ad-
instar cæni coagmentatur: Et certe in

Humor in O-
lybij lucerna
qualis fuerit.

Olybij lucerna latex luculentus, non
liquor lutulentus compertus est. Adij-
cio in plerisque lucernis ab antiquo re-
conditis intra mortuorum tumulos, quæ
non diuturnam habuere flammam, sed
breui tempore consumpta fomitis ma-
teria extinctæ fuerunt, passim repertos
fuisse pulueres, & ramenta similia his,
de quibus viri clarissimi: Quum ergo in
ijs lucernis hi pulueres perennem flam-
mulam non seruauerint, qui fieri potuit
ut in illis alijs eadem ramenta ignicu-
lum æternum seruare valuerint? certe

Pulueres in lu-
cernis veterū
inueniri quid
fuerint.

ut illi nihil aliud fuere quam cineres
combusti ellychnij, fomitisque residui;
aut e loco defluxa caries, aut etiam ter-
rena portio vndecumque lucernis ex-
tinctis incussa, ita plane ramenta hæc
non alieni generis existunt. Deinceps
autem si Gagatini pulueres ad perenne
lumen in sepulchro seruandum lucer-
nis iniecti fuerunt pridem ab earum au-
toribus, cur in Nesidea lucerna intra
vitrum inclusa reconditi sunt, ad quos
accendendos nulla vaporis, aquæve stil-
la ingredi potuit? cur in Olybiana in-
tra duplicem urnam? cur in Tulliana,
& Pallantea in loco aridissima sitis? ra-
tioni enim consentaneum est. Autores.

A huiusmodi lucernarum in eis non alia
de causa Gagatinos pulueres imposu-
isse, nisi ut ij assidua irrotatione continuā
flammam exhiberent; at in hunc finem
lucernas in humente loco, & aquarum
aspergini patentes recondere debu-
issent. His igitur nominibus apparet non
esse ut eam opinionem accipiant, quā
fancire non dubitant insignes viri flam-
mam in reconditis ab antiquo lucernis
tamdiu perdurare potuisse, quia intra
eas lapidis Gagatini aquarum aspersio-
ne inflammabilis ramenta, & pulueres
inescent; in quos assidue aquarum gut-
tæ, vaporesve crassiores instillarent.

*Non Plutarchi sententia dicentis ignem
lucernarum diutissime durauisse, illo æ-
ris ambientis constitutione vel frigida,
& humidâ vel vicissim calidâ, & sicca
impedito ne cito possit fomitem consumi-
re. Cap. XLVIII.*

Inter omnes alios Doctores natura-
lem causam diuturni lucernarum lu-
minis, æternique illarum ignis assigna-
re videtur, eamque subtilissimam e Na-
turæ penetralibus educere Plutarchus
in vestibulo sui libelli *De oraculorum de-
fectu* inscripti: asserit enim lucernæ flā-
mam absque noui fomitis adiectu per
temporis pene infinitum spacium con-
seruari posse duplici ratione, & vtraque
mere naturali: Vna quidem est, si lucer-
na ex communi oleo, & vulgari ellych-
nio ardente coruscans recondita sit in
loco, ubi aer ambiens frigidus, & humi-
dus perpetuo contineatur; namque ab
his qualitatibus aeris in eo degens ignis
labefactatus, ut pote a suis contrarijs
eneruatus, vires non habebit, quibus
possit vel ad multum temporis interual-
lum exiguam fomitis portionem absum-
mere: Quare ad sui conseruationem
accessu noui fomitis non indigebit, &
absque illo diutissime perdurare vale-
bit. Altera vero causa est, si eadem lu-
cerna vicissim permaneat semper in æ-
re calido, & sicco; quia talis ambientis
caliditas rarefacit ignis substantiam in
ardente lucerna; ignis autem in rara
substantia exardens imbecillas habet
vires, ut experimentum ostendit, & ra-
tio suadet: nam hieme ignis ab ambien-
tis frigore in se coactus plus habet vi-
rium,

Plut. physice
magis philo-
sophatus.

Ignis ab aere
ut labefactetur.

Ignis vires
qui habeat
imbecillitas

rium; & melius ardet: in æstate vicissim

rarefacta illius materia languidiore, imbecillioresque vires obtinet; unde non potest fomitis exiguam particulam nisi ad multum temporis intervallum absumere: Quo fit ut in tali loco ardens lucerna diutissime flammam in se retinere valeat. Quam Plutarchi sententiam fouere videtur Theophrastus, dū

ait, In Sole malignius vrit ignis, quam in umbra: & lucernæ minus lucent igni ardente, extinguunturque omnino supra flammam positæ. Sed præstat aurea

Plutarchi verba de proposito in medium adducere; agens enim de Ammonis annua lucerna sic ad verbum infit:

Ergo ne res ea sefellerit reliquos homines;

apud quos ignes coluntur, adseruanturque per temporis pene infinitum spacium? Quod si quis tamen omnino veram esse rem ponat; & quidem

præstat causam adscribere frigiditatibus aliquibus, & humiditatibus aeris;

quibus ignis languefactus non possit multum conficere alimenti; neque opus

eo habeat? Aut siccitates contra, & caliditates causari; iam enim audiui, qui de igne dicerent, hieme eum melius ar-

dere, plusque habere virium; frigore in se se contractum, ac in æstu autem raritate contracta imbecillum red-

di, ac languidum: & sub Sole accensum remissius agere, materiamque molliter inuadere, ac tardius consumere. Hæc

Philosophus eximius: Cuius opinionem & ea ratio communire, ac explicare videtur, quod in subterraneis locis,

vbi reconditæ lucernæ ab antiquo ardebant, aer vniformis conseruatur aff-

dre alibi frigidus, & humidus; alibi calidus, & siccus; ut propterea nil prorsus igni occurreret, quod ipsius vires robo-

rare posset; unde fomitem cito consumere valeret.

Philosophus eximius: Cuius opinio-

nem & ea ratio communire, ac explicare videtur, quod in subterraneis locis,

vbi reconditæ lucernæ ab antiquo ardebant, aer vniformis conseruatur aff-

dre alibi frigidus, & humidus; alibi calidus, & siccus; ut propterea nil prorsus igni occurreret, quod ipsius vires robo-

rare posset; unde fomitem cito consumere valeret.

Philosophus eximius: Cuius opinio-

nem & ea ratio communire, ac explicare videtur, quod in subterraneis locis,

vbi reconditæ lucernæ ab antiquo ardebant, aer vniformis conseruatur aff-

dre alibi frigidus, & humidus; alibi calidus, & siccus; ut propterea nil prorsus igni occurreret, quod ipsius vires robo-

rare posset; unde fomitem cito consumere valeret.

Philosophus eximius: Cuius opinio-

nem & ea ratio communire, ac explicare videtur, quod in subterraneis locis,

vbi reconditæ lucernæ ab antiquo ardebant, aer vniformis conseruatur aff-

dre alibi frigidus, & humidus; alibi calidus, & siccus; ut propterea nil prorsus igni occurreret, quod ipsius vires robo-

rare posset; unde fomitem cito consumere valeret.

Philosophus eximius: Cuius opinio-

nem & ea ratio communire, ac explicare videtur, quod in subterraneis locis,

vbi reconditæ lucernæ ab antiquo ardebant, aer vniformis conseruatur aff-

dre alibi frigidus, & humidus; alibi calidus, & siccus; ut propterea nil prorsus igni occurreret, quod ipsius vires robo-

rare posset; unde fomitem cito consumere valeret.

Philosophus eximius: Cuius opinio-

nem & ea ratio communire, ac explicare videtur, quod in subterraneis locis,

vbi reconditæ lucernæ ab antiquo ardebant, aer vniformis conseruatur aff-

dre alibi frigidus, & humidus; alibi calidus, & siccus; ut propterea nil prorsus igni occurreret, quod ipsius vires robo-

rare posset; unde fomitem cito consumere valeret.

Philosophus eximius: Cuius opinio-

nem & ea ratio communire, ac explicare videtur, quod in subterraneis locis,

ais nouo infuso oleo, promouere vale-

rent; nulla tamen earum efficere potest

ut pusillæ lucernæ cum exiguo fomite

in sepulchris, alibiue ab antiquo reconditæ vltra centum annorum spacium ar-

dentem ignem in se conseruarent. Ac

certe Plutarchus eo loci dedita opera

de Ammonis lucernæ, & alijs illi consimilibus disputationem habet, quæ in

Gentilium Deorum delubris ab eorum

sacerdotibus adseruabantur, noua in

absumpti locum olei affusione; quam

vel quotidie, vel singulis hebdomadibus, aut mensibus, aut annis iterabant;

pro maiori, vel minori olei mensura, quæ in maiori, aut in minori lucernæ, longio-

ri, aut breuiori temporis curriculo igni

ardenti sufficiebat: Nullamque rationem habet vir insignis, nullamque ad-

mirationem de diuturna flammæ illius

duratione; quam olei mensuræ proportionatam esse supponit: sed solum ad-

miratur varietatem durationis eiusdem

ignis in eadem lucernæ cum pari olei

mensura exardentis: & causas affert,

cur in lucernæ Templi Ammonis perpetuo ardente subinde posteriori anno

minus olei absumatur, quam præcedente; quæ Sacerdotum opinionem minime

probet asseuerantium id prouenire; quia sequens annus semper sit superior

rebreuior: At nos de diuturna mulo-

rum annorum duratione ignis ardentis in exiguo fomite tractamus: quam non

tetigit eo loco Plutarchus. Adiungere quoque liceat egregium Philosophum

illas propositi causas tamquam probabiles attulisse, non autem ijs veluti ne-

cessarijs acquiesuisse; tum quia rationi consentaneum non est in Ammonis de-

lubro semper posteriore anno aerem fuisse, quam in præcedente, aut magis

frigidum, & humidum; aut magis calidum, & siccum; nonne vnquam ibi an-

nus fuit, in quo aer calidus, & humidus; aut frigidus, & siccus ardentis ignis vi-

res non labefactaret, sed potius in ce-

lerem fomitis perniciem adaugeret? tum quia magis probat rationem tertiam

Plutarchus eodem in loco statim sub-

nectens, Maxime vero liceat causam in ipsum conferre oleum; non enim ab-

surdum est olim id ex recenti natum, stirpe plus aquei habuisse admistum; mi-

nusque alendo valuisse: postea coctum

in

in

in

in

in

in

in

in

in

in

in

in

in

in

in

Plutarchus
quarum lucer-
narum natu-
ram tractauit.

Quid admire-
tur in Ammonis
lucernæ.

Non putamus
nos esse inae-
quales.

Oleum non
uellit stir-
pis plus aquei
habuisse admistum;
minusque alendo
valuisse.

in

Lucernæ cum
pari mensura
& minori o
lei, ut diutius
ardeant.

Aqua sub o
leo cur lucer-
nas diutius ar-
dere faciat.

[4] lib. 2. c. 11.

Lauri frondes
virescentes in igne
cur crepitant.

Oliarum no-
uella cur hu-
midiores ve-
runt.

Senium quid
sit.

[5] 1. Sectio.
aphor. 14.

Aeris nulla
qualitas pro-
hibet consum-
ptionem fo-
mitus ab igne.

Ammonis Te-
plum in qua
regione fue-
rit.

in perfecta, ac equalem, eadem quan-
titate plus potuisse, ignemque facilius
fouisse. Ac re vera lucernæ, in quibus
cum oleo admista est aqua, diutius cum
eadem mensura durant, quam oleo
simplici, ac sincero plenæ; quoniam
aqua & magis resistit actiuitati flammæ,
cui nihil, aut parum obstitit oleum; &
ignis sibi contrarij vires, quoquo pacto
eneruat: & ignem auocat ad se, oleique
consumptionem procrastinans magis
retardat: quod in opere nostro [4] De
Vix eo demonstrauimus, quia non
aliunde tum lucernæ, in quibus oleo
aquæ non nihil permixtum est, diutur-
niorem flammam seruant, quam simpli-
ci oleo plenæ; tum olearum, laurique
virescentes frondes in ignem proiectæ pri-
mum crepitant, postea demum silentes
ardent; quam eo, quod in illis flamma
primo loco depopulari, & consumere
studet amurcam, & aqueam humida-
tem, veluti sibi magis contrariam; re-
mittendo interim, ac retardando qua-
dantenus olei sibi familiarioris consum-
ptionem: Oliarum quoque nouellas
humiditate aquæ magis abundant,
quam seniores plantæ in eadem specie,
liquidem & magis luxuriant; atque ad
celeriores autionem pluri humore
indigent iuniores; & senium est humidi
substantiæ maximum, & perennis extic-
catio in omnibus videntibus nostrati-
bus, Hippocratis [4] etiam obseruatione.
Sed & quarta problematis solutio per
inficiationem, qua Plutarchus illis Am-
monis administris fidem derogare vide-
tur, mihi maxime probatur; subdit enim
ea loci, Oportebat Ammonis admini-
stros seruare propositum suum; quam-
quam abhorrens a fide, & insolens.
Ceterum in proposito nostro fieri nul-
lo modo potest, ut ambientis aeris vlla
qualitas adeo hebetet vim ardentis
ignis, ut prohibeat quo minus ille subdi-
tum sibi olei materiam exiguum per
longissimum annorum tractum consu-
mat; nam ut de frigiditate, ac humida-
te prius eloquamur, tanta hæc non fuit
in Ammonis Templo, ut ardentis ignis
vim posset hebetare adeo, ut eius actio-
nem impediret; quoniam Templum id
non in Zonis glacialibus, aut in regione
temperata fuit ad calidam vergente
apud mare rubrum in Aegypto; ut in-

Anuit Plutarchus: in quo sane Templo,
& aere quum viuerent homines absque
eo quod blandus eorum calor insitus
impediretur ne subditum sibi primige-
nium humorem iugiter absumeret; mul-
to sane magis actuosior flammæ calor
hebetari adeo non potuit, ut languidus
olei substantiam humanis corporibus
molliore, dissolubilioreque consu-
mere nequiverit. De aeris calida, &
sicca dispositione pariter asserimus in
ea si vis ignium languidior fieri statua-
tur, oleum tamen etiam celerius consu-
metur; non solum quia id calore am-
bientis attenuatur, ac rarefit, maxime-
que disponitur, quod ab ardente igne
debiliori cito absumatur; sed etiam quia
simul a duobus corruptionibus destrui-
tur; nam & ignis ardens in lychno, &
calor ambientis æstuans oleum certa-
tim dissipat, & depascuntur: Si enim
olei cadum ardentibus Solis radijs esta-
te media exposueris, breui oleum ma-
xime consumi experieris; si autem ar-
dentem ignem ellychnij, admoto ei-
dem oleo adiunxeris, & multo citius
oleum totum absumi videbis. Præterea
vero certum est actiuas qualitates, quo
sunt in subiecto densiori, eo magis
actiuas esse, magisque validas: Qui er-
go fieri possit ut caliditas, & frigiditas
in aeris substantia rara, tenui, ac molli
viribus præualeat calori ardentis flam-
mæ in lucernis, qui calor subiectum ha-
bet olei, ellychnij, & fumi longe den-
sioris substantiam est enim fumus ad-
spectabilis aere ob raritatem inadspec-
tabili longe densior, ac multo etiam
magis oleum, & ellychnium; est au-
tem flamma ex Aristotelis [c] decreto
fumus ardens: Si ergo actuosior, &
robustior est calor ardentis ignis in el-
lychnio fulgidæ lucernæ, quam frigi-
ditas, caliditas, aliave qualitas vlla in
aere vicens; quid, obsecro, est in caus-
sa, ut ignis lucernæ a qualitatibus am-
bientis aeris eneruari queat adeo, ut
elanguet; & torpens subditum sibi
oleum exiguum per multas annorum
decades non absumat?

Aeris confi-
turio quæ ac-
celeret con-
sumptionem
olei lucernæ.

Qualitates
actiuæ magis
sunt validæ in
subiecto den-
siori.
Fumus est æt-
er densior.

Flamma, quid
sit.
[c] 2. de gene-
t. 2. 28.
1. meteor. su. 2.
c. 1.
4. meteor. su. 3.
c. 2.

*Diluantur allata rationes, ostendendo quae ratione ignis ardens in aere tum impen-
se frigido, tum etiam calidissimo vires
habeat languidiores. Cap. L.*

Sed & rationes in proposito confir-
mationem ex Plutarcho deductae
diuturnam reconditae flammulae dura-
tionem non satis comprobare videntur:
In primis enim absolute negamus
omnes ab antiquo ardentes lucernas
in aere aut frigido, & humido; aut cali-
do, & sicco permanfisse; nam plurimae
in loco frigido, & sicco reconditae fue-
runt, & speciatim Tulliolana; non alun-
de siquidem cadauer Tulliolae recens
inuentum solo contactu in pulueres
abiit, nisi quia in frigido, & sicco aere
demum omni extincto calore, omni-
que consumpta humiditate, cineres,
terrenaeque misti partes relictae sunt pri-
stinam cadaueris figuram solam adhuc
retinentes; ut monuit alicubi etiam

[a] Aristoteles, & ratio confirmat; quia
in humido loco putredinem concepisset
necessario cadauer humanum; nec
eius figuram pristinam residui a putre-
dine cineres vlla ratione in se retinere
valuissent: in calido etiam loco ab am-
bientis calore misti proprium ad se
auocante cadauer humanum compu-
trisset; putredineque in tabum feti-
dum diffluxisset, tandemque nil nisi ci-
nis, ac pulvis infiguratus remansisset:
ut experimentis quotidianis compro-
batum habemus. Deinde vero quum
terrae, intra quam conditae fuerunt ab
antiquo ardentes lucernae, varia sit al-
titudinis mensura; siquidem locatae fue-
runt prope soli superficiem lampades
ardentes; iam ibi non potuerunt iu-
gem habere continentis temperaturam
aut calidam, & siccam; aut frigi-
dam, & humidam; quoniam aestate fri-
gus maxime viget in terrae visceribus,
& hieme calor; ut aqua puteorum, &
aer speluncarum certo nobis experi-
mento demonstrat; ratioque confir-
mat; nam hieme ab ambientis intenso
frigore tum genitus pridem a Solis ra-
dijs reflexis ad perpendicularum, aut fe-
re, in superficie terrae calor veluti con-
trarius pellitur, fugaturque, & intra ter-
rae viscera concentratur: tum etiam in
terrae sinibus inferioribus seu exarden-

Ate sulphure, seu alia quacumque ratio-
ne calor exortus, & ad auras inhians,
prohibetur ne sursum ad aethera, quo
propensus est, libere scandat: Aestate
vero ab ambientis aeris calore intus
hic vterque terrae calor, veluti a fami-
liari, foras euocatur; terraque sui na-
turali frigiditate, ac siccitate aerem intra
suas cavitates comprehensum refrige-
rat, siccitateque afficit; ut propterea lu-
cernae sitae non longe a terrae superfi-
cie semper non incolant aerem aut fri-
gidum, & humidum; aut calidum, &
siccum. Si vero locatae fuerint adeo
longe a terrae superficie, ut ad eum lo-
cum calor ullus penetrare nequeat, vl-
laque mutatio primarum qualitatum
quacumque de causa pertingere; nam
ibi semper vigeat inclusus aer frigidus,
& siccus a terrae proprijs qualitibus
vniformiter affectus. Deinceps autem
concedentes disputationi flammam in
aere frigidissimo, & humidissimo viri-
bus eneruari; ut propterea & Marcus

B
C
[b] Polus testatus sit in Prouincia Vo-
chan apud Septemtrionem hiberno
tempore ab aeris intensissimo frigore
flammas viribus adeo hebetari, ut pa-
rum splendeant, nil coquant, corpus-
que proximum non calefaciant, aut
vix calefaciant: & idem expertus sit
Hollandensium tertiae navigationis au-
tor [c] in Noua Zembla: negamus in
subterraneis Italiae terrae locis, ubi lucer-
nae ab antiquo ardentes nuper inuen-
tae fuerunt, aerem fuisse adeo frigidum,
qui flammae vires, ut in regionibus illis
Septemtrionalibus, eneruare potuerit.
Adde aliud esse comparare ignium vi-
res cum materia combustibili, in qua
ignis accensus ardet; atque aliud cum
vicino corpore non ardente: nam ar-
dens flamma subditum sibi fomitem
comburebat vndique ipsum ambiens,
& in Vochan, & in Noua Zembla nun-
cupata; vnde Bataui ligna quampluri-
ma, & carbones absumere cogeban-
tur, ut corpora sua quomodocumque
calefacerent, ne ab intenso frigore
necarentur; licet ipsi frigidissimo ab ae-
re vndique circumdati parum admo-
dum ab igne calefierent, praualente
aeris plurimi summo frigore viribus
exiguae flammae: Ut ergo intensissima
frigiditas, & humiditas aeris in Noua

D
E
G
Zem-

Terra ut ae-
rem intra se
afficiat.

Qualitatum
mutatio in
qua terrae par-
te non fiat.

Flamma in
quo aere viri-
bus enerue-
tur.

[d] lib. 1. c. 28.

Flamma ubi
nil coquat ob
sui debilita-
tem.

[e] cap. 7. & 8.

Lucernae ve-
terum in om-
ni aere vige-
runt.

Tulliolae ca-
dauer cur ta-
ctu in pulue-
re abiit.

[a] 4. meteor.
cap. vlt.
4. meteor. su. 1.
c. 2.

Cadauer in
quo loco ne-
cessario putre-
cat.

Vide lib. 4.
cap. 15.
Cur in subter-
raneis aestate
frigeat, hieme
caleat.

Zembla non potuit ardentis ignis vires adeo heberare, quo minus hic subditum sibi lignorum, & carbonum durissimorum fomitem euidenter, ac breui tempore miseris illis Hollandis absumeret; ita multo minus id contingere potuit reconditis lucernis ab antiquo ardentibus, quod earum ignis ab aeris ambientis humida frigiditate adeo labefactaretur, qui subditam sibi fomitis liquidi materiam per multas annorum decurias, centuriasque consumere non posset. Amplius & altera ratio a calore sicco deprompta non minus eluitur; quia primum concedentes in aere impense calido, & sicco flammam ardentem minus habere virium calefaciendi propinqua sibi corpora; quocirca subtili [d] Scaligero notatum etiam est alicubi flammam in radijs Solaribus viuidentibus ardentem minus viuidentem esse, minus calfacere, minusque cibum coquere; non quidem, ut ipse retur, quia ignis in aere similiore, atque tenuiore dissipetur; sed, ut ego censeo, & in opere *De spontaneo viuidentium ortu* [e] adnotavi, quia calor a prunis, & ab ardente fumo ad ambientis calorem accedens a simili validiori attractus prunas, & flammam enervatam relinquit: Negamus primo in subterraneis lucernarum locis aerem adeo calidum, & siccum semper extitisse; ob rationes nuper allatas. Negamus deinde ignem in aere calidissimo, & siccissimo exardentem non consumere subditum sibi fomitem, & breui tempore id non efficere; namque ab aeris constitutione tali rarefit, incalescit, ac exsiccat, attenuaturque maxime fomitis materia; proindeque aptissima redditur, quæ citissime vel ab exillimo igne consumatur, eoque imbecillimo: nonne scintilla ignis, flammaque stupæ, ac palearum, quam impune diu manibus tractare possumus ob summam eius igniculi debilitatem, citissime sulphuris, & pyrii pulueris magnam massam accendit & absumit, ob maximam eius materiæ ad ignis naturam induendam propensionem? Ita ergo in ambiente calidiori, ac sicciori flammæ ardentis vires quidem labefactantur; sed simul etiam subiecti fomitis materia disponitur, quæ a debili flamma cito consumatur: Quare lucer-

A nã antiquitus ardentem id non habuerunt ab ambientis aeris intenso calore siccitati coniuncto, ut earum ignis fomitis substantiam non consumeret: Ignis quidem in materia rarefacta vires habet languidiores, quibus non facile consumit alienam; sed rarefactam sibi subditam substantiam facile consumit; nonne palearum, stupæve flammam, quam impune tractamus, breui paleas, & stupam consumit? Ad tertiam rationem ex superioribus negandum esse constat ardentem ab antiquo lucernas in locis subterraneis habuisse aerem semper uniformem, aut calidum, & siccum: aut frigidum, & humidum; quia ubi potest pertinere concentratio, & euocatio caloris ab ambientis frigore, aut calore vehemente; et in loco subterraneo æstate frigus, hieme viget maxime calor; non autem semper eadem, & uniformis primarum qualitatum constitutio: Vbi vero quapiam ex causa in loco subterraneo fieri non potest neque ab aeris externi summo frigore caloris concentratio; neque ab eiusdem intensiori calore caloris terreni auocatio; ibi terrenum temperamentum semper viget frigidum, & siccum. Sic igitur nec ex Plutarcho habemus causam, ob quam in locis subterraneis conditæ lucernæ ab antiquo ardentem tam diu ignem, & flammam suam absque noui fomitis adiectione conseruare potuerint.

Aer non semper vniformis ubi sit.

Opinio decima, quam aliquando habuit Autor existimans ardentem ab antiquo lucernas tam diu flammam conseruasse, ne daretur corporum penetratio. Cap. LI.

D Vdum ego de proposito philosophatus, quum nulla promulgatarum opinionum mihi mentem firmaret, in eam denique sententiam abiij, ut existimarem lucernas antiquorum reconditas tanto tempore flammam sine villa noui fomitis adiectione in se retinuisse, quia Natura omni conatu, omnique ingenio corporum penetrationem fugiens, ubi lucernam in arcto loco inclusam haberet, extra quem noui fumi exitus nullus existeret; ignis fomitem subiectum vrens, & inflammans, iam non amplius consumeret, nec

Natura penetrationem vitans.

in

[d] Exerc. 73. Flammæ in Sole cur minus validæ.

[e] Li. 4. c. 33.

Ignis in aere calidiori citius fomitem absumit, tardius alia.

Flamma quæ impune manibus tractetur, & cur.

Igne non absumi ardens missum non est absurdum eminor

in nouam exhalationem resolveret: Natura enim semper de duobus absurdis minus eligere consuevit: quum autem longe minus inconueniens sit ab igne ardente fomitem non absumi, quando aurum, asbestum, & amiantum tale quid natura sustinet; quam dari corporum penetrationem; quod nusquam natura patitur: proinde lucerna in loco vndique bene occluso ardens quum flammam habeat, a qua fumus de combustibili genitus non potest in eo loco amplius contineri, nec extra illum vndiquaque clausum exire; ne detur corporum inuisa penetratio, ignis ardens e combustibili nullam excutiet amplius exhalationem; quare flamma fomitem non comburens diutissime in sepulchris, & alibi conseruari poterit nullo noui fomitis adiectu.

Expenditur allata sententia, ostendendo metum penetrationis non esse causam diuturna durationis ignium ardentium in reconditis antiquorum lucernis.

Cap. LII.

Ceterum diu multumque postea rei naturam quum animaduertim, seduloque considerauerim, conceptam pridem opinionem exuere demum coactus fui; Natura siquidem semper efficit, quod factu facilius est; quum autem factu longe facilius sit ignem ab exhalatione de combustibili exorta in loco angusto suffocari, quam fomitem ab ardente flamma non consumi; proinde occlusa in arcto loco flammula statim extinguitur a fumo suffocata, priusquam ingruat metus penetrationis, nedum priusquam immineat duorum corporum penetratio, quam tantopere abhorret Natura, & semper euitare studet: cui sane veritati quotidianum suffragatur experimentum. Deinde vero nulla, præter Nesideam, quæ intra vitream phialam illustris ardebat, lucerna recondita est in loco; vnde fumus, aut eo tenuior aer per occultos terræ meatus, cæcasque vrnarum, sepulchrorumque rimulas exire non potuerit nouo fumo locum daturus: Quare non oportuit ob metum penetrationis ignem diu ardere sine fomitis consumptione. Deinceps autem cur statim

Natura efficit temper factu faciliora.

Facilius est flammam suffocari quam fomitem non absumi.

A viso, tactoque aere nouo pleræque olim reconditæ lucernæ inter aperiendum antiquorum tumulos exinguebantur? an non flamma diutule in eo fomitem perdurare potuit extra sepulchrum, quæ intra illud condita diutissime durare quiuuit? Deaique vero id non est causam propositi afferre propriam, quam inquirimus; nec explicare cur ita se res habeat; sed est absurdi vi conuincere propositum aliter se habere non posse: Nos autem rei existentiam modo non quærimus; quam ex historijs antea relatis euidentem, accertam habemus; sed veram propositi causam inquirimus, ac intimam naturam; quam nobis allata opinio non manifestat.

Solam utur adducta rationes, ostendendo quomodo, & cur ignis occlusus extingui debeat, si fumigauerit, a fumo suffocatus.
Cap. LIII.

NEc profecto rationes in propositæ sententiæ confirmationem allatæ satis nobis eam persuadere potuerunt: Concedentes enim Naturam omni conatu semper euitare corporum penetrationem; & vbiue de duobus absurdis minus eligere consueuisse: Immo potius constituentes Naturam nullum inconueniens vnquam admittere; si enim humanis legibus cautum est, non esse facienda mala ut eueniant bona; quanto minus naturæ lex iustior, & illis potentior patietur absurdum aliquod euenire, ne maius inconueniens accidat? Quare dicimus primo absurdum non esse ignem non consumere subditum sibi corpus: nam id, præter omnem absurditatem, auto, amianto, asbesto, & ex his contextæ tunicæ multiplici sæpissime contigit in apertissimo loco. Dicimus deinde, si lucerna exardens in loco penitus occluso, & omnino imperuio reponatur, vnde nihil prorsus egredi valeat aeris, aut fumus; & in ea ignis accensus sit in vulgari oleo, & ellychnio; statim flamma de fomite fumum excutiens, huic exhalationi locum primo dabit aer ambiens intra vas contentus, se se cogens in densiorem substantiam: quam deinde, vbi non amplius in arctum cogere poterit, exoriens de nouo fumus illico flammam suffocabit, eiusdem extinctæ lo-

G 2 cum

Lucernæ pleræque tactoque aere nouo extinctæ fuerunt.

Aburdi vi conuincere non est afferre causam propositi.

Natura euitat penetrationem.

Natura non admittit vñ inconueniens.

Naturæ lex iustior, & potentior humanis.

Ignis quæ physice ardens non absumat.

Flammam in
fumo suffoca-
ri facile est.

cum occupans: Quæ flammæ suffoca-
tio ab excedente fumo tum factu faci-
lior est, quam ignis ardor sine fomitis
consumptione; tum etiam absurditatis
nihil profuturi in se continet. Ita ergo
quum de causa effectrice, materiali, ac
formali tam diuturnæ flammæ in vete-
rum sepulchris iugiter ardentis nihil a
suminis viris habuerimus, quod mentem
firmare valeat. Age nunc videamus,
an ab eis aliquid de propositi causa fi-
nali haurire possimus.

*Iulius Iacobonius finem, cuius gratia vete-
res in sepulchris lucernas condiderunt iu-
giter arduentes, ait esse tum immortalis
anime symbolum, tum grati animi si-
gnum erga Deos Manes appellatos.*
Cap. LIV.

[a] cap. 10.

Animam ve-
teres circa suū
cadauer ma-
nere putabāt.

[b] cap. 11.

Homines vi-
uos in pote-
state supero-
rum esse rati
sunt veteres.

Sepulchra
quibus inscri-
bebant vete-
res.

Varij scriptores luminis æterni a
prisca in tumulis conditi varios
fuisse fines comminiscuntur; & inter
alios Iulius Iacobonius in Appendice
ad Commentarios Fontei De prisca
Castorum Gente duplicem finem sepul-
chralium huiusmodi lucernarum attu-
lit; vnum quidem, dum [a] asserit anti-
quos existimasse animam esse vim
quamdam igneam; eamque non peni-
tus cum corpore suo extingui; sed cir-
ca demortui tumulum assidue volitare:
atque hinc factum esse, vt in sepulchris
ignis; vel eius simulachrum, veluti ani-
mæ symbolum, passim poneretur:
Alium vero, dum [b] scribit existimatum
fuisse ab antiquis viuos homines in po-
testate superiorum Deorum esse; mor-
tuos vero ad inferna pertinere numina;
quæ nomine Manium appellabant, quia
putabant Deos inferos manere in tu-
mulo cum cadaueribus, quare in grati
animi argumentum sepulchra non mi-
nus mortuis, quam Manibus inscribe-
bant: quorum exempla innumera sunt
apud inscriptionum prisca collector-
es: Quæ coniectura dicere possumus
etiam; ait Iacobonius, antiquos lucer-
nas accendere solitos intra monumeta
Dij Manibus grati animi ergo, quod
in sepulchris cum cadaueribus, quorum
curam habebant, Manes Dij permane-
rent. Hæc vir insigniter eruditus.

A Conuellitur allata sententia, ostendendo
quæ sit natura signi, seu symboli; &
quid ex veterum opinione Dij Manes in
monumentis efficerent. Cap. LV.

NOs autem neutrum allatorum fi-
nium in præsentia recipere vale-
mus: Non quidem asseruerim Veteres
in sepulchris ignem æternum condere,
tamquam signum immortalitatis ani-
mæ; tum quia non omnium antiquo-
rum opinio fuit animas nostras esse im-
mortales; quum tamen omnes passim
lucernas in monumentis arduentes po-
nerent; tum quia signum, cuius conditio
essentialis est, vt alijs rem latentem desi-
gnat, occultum esse non debet; sed eu-
dens; non ergo verè dicitur a viro insi-
gni lucernas in subterraneis veterum
conditorijs arduentes positas fuisse in
symbolum perpetuitatis animæ; quum
plurimas earum lucernarum neminem
vnquam visurum esse verisimile sit; &
omnes tamdiu latuerint: tum quia hæc
sententia quum minus auctori suo aliam
afferenti satisfaceret; nobis satisfacere
minime potest. Nec vero etiam acce-
perim ab erudito viro lucernas in tu-
mulis antiquorum condi ob grati animi
notam erga Deos Manes, qui mortuo-
rum corpora in sepulchris benigne cu-
stodiret; tum quia sic oportuisset lucer-
nas Dij Manibus inscribi, non defun-
ctis; at vero nulla illis Dij lucerna in-
scripta fuit, sed omnes illæ solis mortuis
inscribebantur, quæcumque inscriptio-
nem aliquam habebant; vt Iacobonius
ipsemet aduertit in fine sui voluminis:
tum quia Deos Manes non custodien-
do in monumentis cadaueri, sed animæ
defunctorum illos vacare censuit anti-
quitas; videbant enim veteres cadaue-
ra fere omnia breui temporis tractu per-
putredinem in elementa dissolui, adeo
vt nihil pristini corporis remaneant,
cum quo Dij Manes in tumulis perma-
nere dicerentur: Quin & plurima ca-
dauera cremabant prisca ante sepultu-
ram, cineresque seruabant in urnis:
Quare Manes corpori defuncto custo-
diendo non vacabant; nec id prisca opi-
nabantur; atque adeo putandum non
est antiquos in sepulchris arduentes lu-
cernas posuisse Manibus cadauera cu-
stodientibus grati animi ergo.

Antiqui non
omnes animæ
putarunt im-
mortalem.

Signum quam
habeat essen-
tialiam condi-
tionem.

Lucerna nulla
inscripta Dij
Manibus.

Manes quid
agerent in se-
pulchris apud
veteres.

Cadauera cre-
mabant vete-
res, & conde-
bant cineres.

*Sebastiano Foxio suis, ob quem præse læcer-
nas in monumentis atrendebant, fuit, ut
significarent animas immortales immo-
ri cum cadaueribus in sepulchro.*

Cap. LV I.

Sebastianus autem Foxius Peripa-
reticæ, Academicæque doctrinæ
peritus de proposito scribit in hanc
sententiam, Aegyptij vitam lucerna si-
gnificantes occasionem veteribus de-
dere ponendi lucernas perpetuas in se-
pulchris; ibi cum cadaueribus animas
immortales morari semper innuentes;
non enim bestiis id officij præstabant;
quibus nouerant contigisse animam
mortalem. Cui dogmati subscriben-
dum ideo videtur, quia Schyrtas, quos
hodie Tartaros appellamus, animas
censuisse cum cadaueribus permanere
inde nobis coniectari licet, vel potius
certo confirmare, quod Marci [4] Poli
relatu, antequam a magno Cham re-
gerentur, barbaram illam haberent
consuetudinem, qua si quispiam vir no-
bilitate, pulchritudine, fortitudine, alia-
que virtute præcellens ad eos diuertere-
ret, noctu ab ijs interficiebatur; non ve-
tius pecunia vterentur, sed ut illius ani-
ma cum virtute fortitudinis, & prospe-
ritate sensus in ea domo remaneret;
ex cuius habitatione omnia sibi pro-
speræ euenirent: Et quum eorum quis-
que beatus sibi esse videretur, qui domi
animam alicuius viri nobilis habebat;
propterea multos domi necabant: sed
ubi Magnus Cham illis dominari cepit,
eum detestabilem morem sustulit, in-
genti pena fontes puniens: Quocirca
ea gens a tanto facinore destitit.

*Reprobaturs ista opinio, demonstrando Aegy-
ptios censuisse brutis etiam animas im-
mortales inesse; animasque de uno in al-
terum corpus transmigraute; non autem
humanas cum cadaueribus in tumulis
semper immorari: veteresque brutis &
sepulchram dedisse mortuis, & epitaphia
posuisse: & Empedoclem male pisces
igneos esse constituisse. Cap. LV II.*

Et eternum neque huic opinioni mens
acquiescere potest; primum quia
& [4] Porphyrius in opere suo *De absti-
nentia ab esu carniū* ab Aegypto didi-

Alle se confitetur brutorum animalium
etiam animas esse immortales, commo-
rarique cum suis cadaueribus; ac pro-
inde vaticiniorum peritiam assequi cu-
pientes, coruorum, talpârû, & alio-
rum vaticinatoriorum animalium cor-
da deuorant, cum ijs eorundem ani-
mas excipere se arbitrantur: iureque
Philosophum ait debere ab esu car-
niū abstinere, ne cum ijs brutorum
animas illis cadaueribus affixas deuo-
ret. Deinde quia quum passim viderent
Aegyptij defunctorum hominum
corpora breui temporis curriculo pu-
tredine concepta destrui, taboque dis-
fluere tetro, & in elementa dissolui;
haudquaquam verisimile fuerit viros
illos doctissimos, a quibus Pythagoras,
Plato, & alij sapientes plurimi didicisse
gloriantur, existimasse animas in sepul-
chris cum cadaueribus semper commo-
rari; vnde veteribus nullam Aegyptij oc-
casionem præbuerunt ponendi lucer-
nas perpetuo ardentes in monumentis.

C Quod autem affertur, Aegyptios id offi-
cij bestiis non præstare, quod nouerant
ijs animam contigisse mortalem, viro
eximio non satis suffragatur; tum quia
nec omnibus hominibus, sed valde pau-
cis id officij præstabant, quod perpet-
uas lucernas in sepulchris conderent;
quum tamen omnibus hominibus agno-
scerent animas contigisse immortales:
tum quia brutis si non lucernas in se-
pulchris reponebant veteres, id acci-
debat, quia propriarum animarum ho-
mines curam habebant; brutorum ni-
hil ad se attinentium curam habere

D non debebant: tum quia brutis plerum-
que veteres monumenta, & cum elo-
gio constituebant; ut apud varios auto-
res videre licet; quos operæ pretium
duximus in re non ita vulgari paullo di-
ligentius afferre, ne videamur immeri-
to Foxium, virum egregie doctum, ac-
cusare; necnon etiam ob argumenti
iucunditatem. In primis autem Sire-
nophænix ille Virgilius culici suo post
longum carmen, floridum tumulum, &
epitaphium dedit huiusmodi;

His tumulus super inscribitur: tum fronte lo-

*catum
Elogium, tacita quod formas littera voce:
Parue culex, secundū cistas tibi tale merces
Funeris officium vix pro munere reddis.*

G 3 Fau-

*Aegyptij bru-
tis dabant au-
mas immorta-
les.*

*Aegyptij cur,
& quæ corda
brutorum deu-
orant.*

*Aegyptij do-
ctissimi.*

*Brutorum se-
pulchra, &
elogia.*

Culicis.

*Scytharum
opinio de ani-
ma defuncti.*

[4] Lib. 2. c. 40.

153.

*[4] Lib. 2. pro-
p. 10.*

[b] lib. 2. epigr.
p. 276.
Formica.

Faustus deinde [b] Sabæus e Græco incerti Autoris Epigramma in Formicæ sarcophago descriptum retulit inquit hoc modo,

„ Hic tibi formica infelix operosa paravi
„ Arcam apud gleba sarcophagum aridula;
„ Spicifer ut fulcus Cereris te morte iac etem
„ Rurali, & culto mulceat in thalamo.

[c] lib. 5. epigr.
pag. 806.

Idem autor [c] e Græco transtulit Epigramma Phenni poetæ in Locustæ tumulo hunc in modum,

Locustæ.

„ Dum Locustæ liram tetigi plaudētibus alis,
„ Dulcis erā oblectans carmine Democritum.
„ Ast ubi me rapuit durus sapor, ille decens
„ Orophan iuxta me tumulavit humo.

[d] pag. 766.

Idem e Græco [d] Archiæ poetæ verum Locustæ, ac Cicadæ commune proponit epitaphium vni tumulo inscriptum ita,

Locustæ, &
Cicadæ.

„ Mulcenti Locustæ agras, quercusq. Cicada,
„ Communem tumulum struxerat ipsa Myro:
„ Surripuit duplicē ludū implacabilis Orcus;
„ Causa hac irriguis Virgo madet lachrymis.

[e] pag. 767.

Cui Sabæus [e] idem huiusmodi allusionem posuit illico subdens,

„ Sub tumulo tristis communi Virgo Cicadā,
„ Locustamq. premit nunc miserrata Myro;
„ Vtraque terrigena, exanguis, volucrisque,
„ loquaxque,

„ Atque puellares vtraque delitit:
„ Cantillans amba pariter plaudētibus alis;
„ Sibilat ista tamen, concinit illa magis;
„ Dispare sed forma, tū passu dispare, agrestes
„ Altera tristificat, altera latificat.

Cicadæ.

[f] lib. 5. pag.
766.

Cicadæ soli Græcum epitaphium aliud Archiæ [f] Sabæus itidem transtulit in Latum hoc modo,

„ In viridi ramo pinifrondentis, opaca
„ Aus culmi extrema implicita in folijs
„ Mulcebas spuma penna rutilante cicada,
„ Passeros, cythara dulcius ipsa canens:
„ Nunc data formicis, Hercebi spelea tenet te,
„ Insuperata necis causa viator eras,
„ Dignū erat hoc venia, si tu captiva fuisses;
„ Nāq. etiā hymenon qui fuerat Dominus,
„ A piscatorum implicitis ambage loquelis
„ Fuit ad infernas caput Homerus aquas.

Cicadæ.

[g] lib. 5. pag.
798.

Cicadæ aliud item a Nicia conscriptum epitaphium e Græco transtulit eodem volumine Sabæus [g] inquit,

„ Nō plus dulcisonā poris ipsa emittere vocē,
„ Dum viridi cantas fronde Cicada sedens:
„ In dextram pueri postquā incunda volasti
„ Cantantem improbus tradidit ille neci.

A Lazarus Bonamicus, seu Alexander Ferratius hoc epitaphium cecinit in mortem Philomelæ,

Philomelæ.

Cecropios edocta modos Philomela, canendo

Altera qua Syren, altera musa fuit,

Cui volucres circū mirantes carmina cūctæ

Cessere oblita, dum canit illa, sui;

Continuitq. gradu properās tū sape viator,

Constitit ipse suo, & flumine Medoacus;

Delinita etiam dulci Proserpina canu-

Ad stygios rapuit gaudia nostra lacus;

At Dominus tāta volucris perculsus amore,

Huic docta erexit digna sepulchra manu;

E græco etiam vertit Sabæus [h] in Latinum hoc epitaphium ab Archiæ poeta vetusto Picae avis tumulo inscriptum

[i] lib. 5. p. 641.

inquit,

Pica.

Ante ergo pastores mulcebā carmine et illos,
Qui fallunt pisces, falce secansq. nemus.

Sape etiam reboans veluti resonabilis Eobor

Mordacem effinxit gutture Pica tonum.

Nunc me terra regit, nec sum magis am-

la vocis;

C

Lingua etenim mea, vox, vitaq. deseruit,

Idemque Faustus [i] Mergo avi marinarum

Mergi.

a Mnesalco antiquitus tumulo inscri-

[j] lib. 5. pag.

ptum e Græco epigramma sic Latinum

733.

fecit,

Vesipedis Mergi hūc tumulū appellare vi-

Terra pedes quibus iam celeres tenuis.

Nam spaciū effugit multis equale acinax;

Longi anis ut cursu appropinquaret iter.

Perdici quoque a Fide mortuæ græcum

Perdici.

Agathæ Scholastici epitaphium sic La-

tine vertit idem [k] Sabæus.

[l] lib. 5. pag.

Nō magis eris scapulis alibi miserabilis exul;

764, 765.

Te Perdix retinet virgine toxæ domus;

Tū neq. comantes alarum extrema, calor

Te oblectans prima dum rubet, antra di-

Nam caput lucida Fides tibi, cetera cuncta

Absumpsitque gula, est nec saturata sua.

Nunc granis osculet pulvis te, & pluri-

mus inquam,

Ne forte indages ossa relicta tua.

Rotris Siluestri [k] Petrasanctæ, viri

[k] 4. de symb.

eruditione doctinaque cl. testatu,

Herol. c. 7.

Manthæ Aegyptius Rex Cornicem etu-

Cornicis.

rem habuit, eaque tanquam fidei tabella-

ria diu est usus, ut curauerit propterea mor-

tuam sepeliri honorifice, ac tumuli honore

etiam ipsam decorauerit, Plinius [l] ali-

[l] lib. 10. c. 43

cubi, testatur olim Romanos loquax

Coruo regale funus celebravisse, tu-

mulumque in Appia via dedisse, ita de

proposito ad verbum scribens, Redda-

tur

Quid vox mutandis ingeniosa notis?
 Quid iuuat, ut datus es, nostra placuisse
 puella?
 Infelix autem gloria namque iaces:
 Tu poteras virides pennas habetare sma-
 ragdos,
 Tincta gerens rubro punica rostra croco-
 Non fuit in terris vacuum simulansior ales;
 Reddebas blaso tam bene verba sono.
 Raptus es inuidia; nō in fera bella mouebas;
 Garrulus & placida pacis amator eras.
 Ecce Cornuices inter sua praelia viuunt;
 Forsitan & sunt inde frequenter anus.
 Plenus eras minimo; nec pre sermonis amore
 In multos poteras ora vocare cibos.
 Nux erat esca tibi; caussa que papanera
 somno;
 Pellebasque sitim simplicis humor aqua.
 Viue edax Vultur; ductusque per aera gyros
 Milui; & pluvia Graculus auro aqua.
 Viuit & armigera Cornix inuisa Minerua,
 Illa quidem sociis vix moritura nouem.
 Occidit illa loquax humana vocis imago
 Psittacus extremo munus ab orbe datum.
 Optima prima fere manibus rapiuntur
 auaris;
 Implentur numeris deteriora suis.
 Tristia Phylacida Thersites funera vidit;
 Tamque cinis, vitis fratribus, Hector
 erat.
 Quid referam timida pro te pia vota puella
 Tota procelloso per mare rapta Notus?
 Septima lux venit non exhibitura sequenti;
 Et stabat vacuo iam tibi Parca colo;
 Nō tamen ignauo stupuerunt verba palatos.
 Clamauit moriens lingua, Corinna vale.
 Colle sub Elasio nigra nemus illic frondes,
 Vdaque perpetuo gramine terra viuet;
 Si qua fides dubijs, volucrum locus ille piarū
 Dicitur, obscena quo prohibentur aues:
 Illic innocui late pastuntur Olores,
 Et vima Phœnix vniūda semper auis;
 Explicat atque suas ales inuonia pennas,
 Oscula dat cupido blanda Columba mari:
 Psittacus has inter nemoralis sede receptus
 Conuertit volucres in sua vota piās:
 Ossa regis tumulus; tumulus pro corpore
 magnus,
 Quot lapis exiguus par sibi nomen habet.
 Colligor ex ipso domina placuisse sepulchro,
 Ora fuisse mihi plus aue loqui.
 Faustus itidem Sabæus [?] ab Autore
 græco ignoti nominis antiquitus inscri-
 ptum Leporis tumulo epitaphium sic
 Latio dedit,

[?] lib. 5. pag.
732.

A Nuper adhuc tenerum conuulsa ab ubere
 matris
 Aurum, & celerem me pedibus Leporem
 Phœniam, & in gremio, atque sum dulcis
 sum alectae,
 Floribus & vinctus me saturabat amans.
 Nec magis amor matris tangis me; vincte
 repleta
 Escarum ingluuiæ turgidus emorior.
 Meque totum iuxta condit, uigilansque,
 cubaque
 Vicinam ut me habeat, sapiens & videns.
 B Cui quidem epitaphio Faustus & ipse
 suo Marte allusionem fecit huiusmodi,
 Si superest nobis aliquid morientibus, illud
 tibi pro officijs contribuissē velim.
 Præter te, matrem non moni, Phœniam, villam;
 Præ me nullus erat charior atque tibi.
 Quod testata cibo es, gremio, pietate, sepul-
 chro;
 Immo toto, ut mecum post mea fata cubes.
 Matolus Episcopus Vulturariensis in
 suis Canicutarum dierum Colloquijs
 [?] Romæ, inquit, Epitaphium, atque in-
 scriptio cuiusdam Canis publico cerni-
 tur his versibus,
 Longo, ac fido amore probatus domino,
 Sento confectus, seruata stirpe hic iuro.
 Hoc me sepulchra honore dignauerunt Hæ-
 rus.
 Sabæus [?] e græco incerti Autoris epi-
 taphio Canis Latinum fecit epigram-
 ma inueniens,
 Multa laborantem ob victum Lampona mo-
 lossū
 Traxit aquam ad Stygiā perniciose sitis:
 Nam pedibus fodicbat humum, gemitūque
 vocabat,
 Et lacris pigras sollicitabat aquas.
 Deficit, & moritur prope post Lampona fine-
 bant,
 Iris cernorum quæ medicantur aqua.
 Deinde vero [?] Faustus idem eidem
 Lamponi Cani ab Antipatro positum
 epitaphium græcum sic in Latinum
 vertit,
 Venantem Lampona Myda, sum multa fe-
 rentem
 Pro victu, extinxit, heu, sitis ipsa canem.
 Vnguibus humidulam terram fodicbat ana-
 ram
 Ob fontem; ac tarda sollicitantur aqua.
 Deficiens cecidit, Cernorum parcat ut ira;
 Quid iuuat extinctum, si fuit unda
 modo?
 Cui

Leporis.

[?] Tomo 5.
coll. 2. p. 16.

Canum.

[?] libro 2.
p. 278.

[?] libro 5.
p. 736.

Cui epitaphio pariter idem Sebæus: ta-
lem apponit eodem in loco. statim allu-
sionem,

- „ *Emoriens Læon peperit tibi stagna viator,*
„ *Qua Canis hic perijs, ne moriari sibi.*
„ *Miraris? vivens Ceryus donavit, & Apras;*
„ *Quid mirum si post funera donat aquas?*
In veteribus etiam Poematij elogium
extat sepulchrale Catellæ his verbis
exaratum,
„ *Quod potui, posui tibi, fida Catella, sepul-*
„ *chrum,*
„ *Digna magis cali munere, quam tumuli.*
„ *Candenti ex lapide hac tibi convenit vr-*
„ *na, fuisse*
„ *Candida tota fide, candida tota pilo.*
„ *Sæcalum, ut quondam, Canibus patet; haud*
„ *tua terras*

„ *Incendet, sed ver stolla, perenne dabit.*
Plinius [q] deinceps. Bucephalam Vr-
hem Indiæ ab Alexandri equo Buce-
phalo ibi sepulto cognominatam con-
testatur; non dissentiente [r] Strabone,
nechistorico [/] Iustino; sed perspicue
assentiente [z] Solino. Hadrianum Au-
gustum equo suo Boristeni, quo in ven-
ando plurimum utebatur, vita defun-
cto sepulchrum fecisse, columnam ere-
xisse, & epitaphium inscripsisse apud
Dionem legit Maiolus Episcopus, &
apud Spartianum in eius vita compila-
tor veterum poematum; unde nobis
huiusmodi elogium sepulchrale desu-
mere licuit:

- „ *Boristenes Alanus*
„ *Cæsareus Veredus*
„ *Per aquor, & paludes,*
„ *Et tumulos Etruscos*
„ *Volare qui solebas;*
„ *Pannonicos nec ullus*
„ *Illis apros insequenti*
„ *Dente aper albicanti*
„ *Ausus fuit nocere;*
„ *Nel extimam saluam*
„ *Sparsit ab ore cauda,*
„ *Ut solet enenire:*
„ *Sed integer iuventa*
„ *Inviolatus artus,*
„ *Dæ sua peremptus,*
„ *Hoc situs est in agro.*

Autore [u] Plinio, fecit & Diuus Augu-
stus equo tumulum, de quo Germanici
Cæsaris carmen est. Iulius [x] Capito-
linus, Maioli [y] testimonio, etiam me-
morizæ prodidit Verum Imperatorem

equo suo volupri (quem ita amavit, ut
aureum ei simulachrum fecerit, & pas-
sas vuas, nucleosque in vicem hordei in
præsepe posuerit) sepulchrum in Vati-
cano fieri curasse. Agrigenti complu-
rium equorum tumuli pyramides ha-
bent [z] Solini, & [a] Plinij relatu. Sed
& Prosporo equo admirabili, iussu
Augusti, epitaphium tale posuit [b] Au-
sonius inter Heroica.

„ *Prospore, clamosi spatiosa per aquora Circi*
„ *Septenas solitus victor obire vias:*
„ *Improperat agēs primos a carcere cursus,*
„ *Fortis prægressis ut potereris equis;*
„ *Promptum & veloces erat anticipare qua-*
„ *drigas:*

„ *Victores etiam vincere laus potior.*
„ *Hunc titulum dani solatia sume sepulchri,*
„ *Et gradere Elifos præpes ad alipedes.*

„ *Pegasus hinc decedet currat tibi, leuus Ariō;*
„ *Funis & ad quarin det tibi Castor equū.*

„ *Martialis [d] itidem Scorpo alteri equo*
nobili duo cecinit epitaphia; quorum
alterum quidem legitur huiusmodi,

„ *Frangat Idumaas tristis Victoria palmas,*
„ *Plange Favos sua pectora nuda manu.*
„ *Miser Honor cultus, & iniquis munera*
„ *flammas.*
„ *Mitte coronatas Gloria massa comas.*
„ *Hec facinus? prima fraudatus, scorpe,*
„ *iuventa*

„ *Occidis? & nigros tam cito iungis equos?*
„ *Curribus illa tuis semper properata, brevisq.*
„ *Cur fuit & quæ tam prope meta tuæ?*

D Alterum vero eiusdem equi ab eodem
Poeta decantatum epitaphium est tale,
„ *Ille ego sum Scorpus clamosi gloria Circi,*
„ *Plausus, Roma, tui, deliciaeque breves:*
„ *Inuasa quæ Lachesis rapit triseride nona,*
„ *Dum numerat palmas, credidit esse senem.*

Sed neque. Mulas epitaphijs tumulari-
bus defraudavit Antiquitas; namque
Thomas [e] Porcacchius agens de fune-
ribus antiquorum testatur se Anno Do-
mini Millefimo quingentesimo sexage-
fimo tertio in agro Sabino equitancem
obseruasse in via suppedaneum quad-
dam ob vetustatem aliquantulum diru-
tum, in quo erat hoc epitaphium Mulæ
Publij Grassi descriptum, ridiculum
quidem, sed non indignum animad-
uersione,

„ *Dis pedib. Saxum,*
„ *Cincia Dorifera, & Clunifera,*
„ *Ut insulsare, & defulsare*

Com-

Equorum.
lib. 6. c. 20.

lib. 15.

lib. 12.

Polyhist.
cap. 46.

[z] Polyhist.
cap. 46
[a] lib. 8. c. 42.
[b] Epitaph. 35.

[d] lib. 10.

Mula.

[e] Tab. 3.

[u] lib. 8. c. 42.

[x] tomo 5.

[y] coll. 1. p. 11.

Commodetur, Pub. Crassus multa
Sua Crassa beneferenti
Suppedaneum hoc cum risu pos.
Vixit annos XI.

Quod etiam epitaphium paullisper alteratum legimus apud Maiolum Episcopum in Colloquijs ita de proposito asseuerantem, Quid mirum? quum hodie etiam adhuc Romæ in vinea Cardinalis Sermonetæ monumentum sane ridiculum Mulæ conspiciatur; quod est huiusmodi?

Dis pedibus saxum:
Chinæ dorfifera, & clunifera,
Ac pessueta, & mansueta,
Cuius ut insultura desultura commodetur,
Publ. Crassus multa sua Crassa beneferenti
Suppedaneum hoc cum risu pos.
Vixit ann. III. mens. XV. dies noct. 2¹/₅

Nisi etiam dicamus duo hæc esse varijs in locis, aut ab eodem autore eidem mulæ, aut duabus condita; aut etiam a varijs autoribus efformata epitaphia: & in postremo ludatur assignatio temporis, vel mendum irrepperit in scriptura, legendumque sit ita,

[f] libro 5.
p. 800.

Delphini.

Vixit ann. XV. mens. III. diem. I. noct. II.
Faustus denique Sabæus [f] græcum Delphini piscis epitaphium antiquum ab incerti nominis Autore conscriptum transtulit in hoc Latinum epigramma,
Ad terram tractus Delphin fluctu, atque procella

Hospitibus terra publica pompa fui.

At, me ut cepit humus, moti pietate videtes

Ex templo in tumulum me posuere viri.

Quam dederat vitam rapuit mare, nulla profundo

Danda fides, proprijs seuit & in socijs.

Tot igitur quum habeamus bestijs vita defunctis ab Antiquis data & funera, & sepulchra, & epitaphia; quæ vna cum alijs quamplurimis descriptis in variorum epigrammatum græcorum Florilegio a Planude collectorum, selectorumque notata legimus: quomodo Foxio, viro alioquin erudito, subscribat quis asseueranti Veteres belluis officium sepulchri non præstitisse? Quid moror? Nonne a veteribus hunc morem mutuati sunt etiam Neoterici? Nonne Foxius, etsi nullum antiquum elogium sepulchrale feris inscriptum vidisset, ex Iunioribus, qui belluarum epitaphia passim condiderunt ad Antiquo-

Iuniores mutuati morem bestijs epitaphia scribendi a veteribus.

rum imitationem, priscis id in more positum fuisse coniectari potuisset? Certe idem Sabæus [g] ad alium Delphinum geminum, qui expirauerat in litore, duplex elogium sepulchrale posuit; quorum alterum ita legitur,

Quid tibi opus tumulo, & titulo placidissime Delphin?

Quumque homines, & Di dent monumenta tibi:

Nam canit elogiū in terra seruatus Arion.

Seruatusque suis Ennosigens aquis.

Quod magis est laudi dandum, celo ipse sereno

Inter & Heroes, inter & astra natus.

Alterum vero epitaphium veteri Delphino positum est, de quo [h] Solinus D. Augusto Principe, inquit, in Campania Delphinem puer fragmentis panis primo illexit; & in tantum consuetudo valuit, ut alendum se etiam manibus ipsius crederet: Mox quum profluxisset puerilis audacia, intra spacia eum Lucrini lacus vectitavit; unde effectum ut a Baiano litore equitantes puerum, Puteolos usque perueheret: hoc per annos plurimos tamdiu gestum est, donec assiduo spectaculo desineret miraculum esse, quod gerebatur: Sed ubi obiit puer, sub oculis publicis desiderij mœrore Delphin interijt. Quam historiam Sabæus expressit paullo post his versiculis

Vocis amans nostræ, qui gaudet amare, & amari,
Illesum per aquas ferre & amantis onus,
Ac parere illi, iacet hac Delphinus arena.
Multo maiori dignus honore fuit.
Qui puerum frustra expectans in litore amatum,
Hic, ubi habet tumulum, liquit amore animam:

Idem Sabæus [i] Formicæ in Succino tumulatae tale cecinit epitaphium,
Pronida cana hyemis, quæ grandia farra recondit,
Parca sui, & victus, atque laboris amans,
Clauditur Heliadum luctu Formica tenaci,
Nisitur illa tamē trudere grana humeris.
Extenuata artus, quia vitā incusat inertē,
Aurata emeruit Succina pro tumulo.

In oppidulo Arquæ, municipio Pataui- no, domus est, quam viuens olim habitabat Franciscus Petrarcha, Etruscus ille Poeta Lyricorum princeps; in qua præ-

Idem Sabæus [i] Formicæ in Succino tumulatae tale cecinit epitaphium,
Pronida cana hyemis, quæ grandia farra recondit,

Parca sui, & victus, atque laboris amans,

Clauditur Heliadum luctu Formica tenaci,

Nisitur illa tamē trudere grana humeris.

Extenuata artus, quia vitā incusat inertē,

Aurata emeruit Succina pro tumulo.

In oppidulo Arquæ, municipio Pataui- no, domus est, quam viuens olim habitabat Franciscus Petrarcha, Etruscus ille Poeta Lyricorum princeps; in qua præ-

Idem Sabæus [i] Formicæ in Succino tumulatae tale cecinit epitaphium,

Pronida cana hyemis, quæ grandia farra recondit,

Parca sui, & victus, atque laboris amans,

Clauditur Heliadum luctu Formica tenaci,

Nisitur illa tamē trudere grana humeris.

Extenuata artus, quia vitā incusat inertē,

Aurata emeruit Succina pro tumulo.

[2] li. 5. p. 82.

Delphinie

[h] Polyhist. c. 17. p. 346.

[i] lib. p. 475.

Formicæ

præter alia multa, cadauer suæ Felis adhuc seruatür conspicuum hoc elogio in pariete celebratum,

Feli.

„Etruscus gemino Vates exarsit amore,
 „Maximus ignis ego, Laura secundus erat.
 „Quid rides? Divina illam si gratia forma,
 „Me dignam eximio fecit amante Fides:
 „Si numeros, geniūq. sacris dedit illa libellis,
 „Causa ego ne sanis muribus esca forent.
 Sed & in cadauer aridum, quali sceleton eiusdem Felis, ita lusit Antonius [k] Quærens, æui nostri Lyricus purissimus,

[k] lib. 4. var. term.

„Vatis amor Tusci Felis, qd sacra tot annos
 „Extincto vitæ lumine tecta colis?
 „Divinos Domini pergo servare libellos,
 „Terrifico injiciens muribus ore meum,
 „Arcebam sacro vivens a limine mures,
 „Ne Domini exitio scripta diserta darent.
 „Incutio trepidis eadem defuncta pavorem.
 „Et viget exanimi in corpore prisca fides.

Canibus.
[l] Exc. 202.

Iulius Cæsar [l] Scaliger in Exercitationibus de subtilitate ad Cardanum Cani cuidam Corso, fide præstanti erga domini sui cadauer, ait se Mausoleum cum elogio libentius condere malle, quam Sultano Solimano. Verum epitaphia plura Canibus inscripta non ita pridem a Iunioribus vulgo habentur: Maiolus

[m] Tomo 5. coll. 1. p. 16.

[m] enim Episcopus epitaphium, inquit, lepidum admodum extat in quadam villa suburbana prope Bononiam, tale videlicet,
 „Turæ allatraui, parcens taciturnus amanti:
 „Sic placui domino, sic placui dominae.

Quos versiculos Etruscus poeta pulcherrime transtulit ita,

„Latrai al Ladro, & a l' Amante tacqui;
 „Così a Messere, & a Madonna piacqui.

Sed Etrusca Musa in elogio defuncti Canis in memoriam argutum Canis grandioris epitaphium mihi reuocat, de quo quum rogatus fuisset ab Estense Duce, qui viuum Canem amauerat, Poeta nobilis; huic subirata Musa talem dictavit sepulchralem titulum,

„Giace sepolto in questa oscura buca
 „Un cagnacciò ribaldo, e traditore,
 „Ch'era il Dispetto, e fu chiamato Amore;
 „Non hebbe altro di buon, fu can del Duca.

Extare quoque Romæ scribit Vulturariensis Episcopus monumentum Titæ Catellæ blandissimæ, quod illi Antonius Theobaldus posuit. Borgetto Castello epitaphium concinit etiam An-

Adreas Nagerius. Marchesinæ Catellæ necem lepidissimis nânis tumularibus quamplurimis celebrat Io: Baptista Pinellus Genuensis, vir perquam eruditus: quas demum hoc epitaphio conclusit,

Marchesina, iuencule, sopora,
 Catella, Ariades, fenestra,
 Hic iacet, lacrumantur, interemist.

In Catellam Hippolyti Medices hoc edidit epitaphium Sabæus [n] ille toties in hoc argumento a nobis allegatus,

Et licet Elysios tendam cultissima ad hortos
 Delitiae Ditis, Persephonesque ioci:
 Hic, ubi sublimes anima feliciter ævum
 Post sua suprema funera pacis agunt;
 Te tamen inuitum Princeps lachrymosa
 relinquo;

Nec vellem celi tertius esse Canis.

Alterius etiam Catellæ tumulum cum titulo, seu ab Antiquis, seu a Iunioribus, descriptum sic legimus apud eundem [o] Sabæum,

[o] li. 5. p. 778.

C Si domino dilecta fui, restentur honores
 Ex ebore, ex auro, donaque, & urna, mei:
 Quid potuit maius, tumulo quam condere
 eburno,
 Me quoque cum nummis, denique cum lachrymis?

Sed Ioannes Cotta, referente Matthæo Toscano, cecinit epitaphium Caparionis Canis Bartholomæi Liuiani clarissimi exercituum ductoris hoc versu,

Caparion ego sum, quem viuum maxime
 amavit

D Liniares, tumulum post dedit, & titulum.
 Plura Cani ingenuæ de se sibi nō licet: at mi
 Nunc audita meo accipe de domino.
 Latrantem me forte phalanx Germana per
 umbras

Vt vidit, de more affore Herum timuit,
 Et fugit trepida; at ridens ait vna Dearum,
 Quæ ante Iouis soliū ferrea pēsa trahunt,
 Ne trepidate; semel satis est timuisse; neque
 illum,

E Quem fugitis, prius huc Fata venire sinent,

Quam Gallos male fedi fragos demiserit
 Orco,

Et quisquis vexat barbarus Italiam.

Quisquis ades, Domino hac referas; hac
 quoque pauca

Addito, amat te etiam trans stygia Caparion.

A Laurentio Pignorio, spectabilis erudit-

ditionis viro, festiuissimum hoc etiam A habui

Epitaphium Gruis,

Grui.

Hic iacet vetula Grus,
Cui Mulio confregit crus:
Gaude Mus, Gaude Sus,
Haud vobis iam amplius
Rostrum erit infesta Grus:
Plorent Domina, & Dominus
Quod Gracilipes non ludebat plus.
Grues plangite, Pygmaei plaudite.
M DC XIV.

Equis.

Dierum Canicularium Autor Maiolus
Episcopus asserit Regem Poloniae Ste-
phanum Equo suo generosissimo, qui
eodem die, quo frater eius Dominus
Transsylvanicae extinctus est, exanimis
concidit, in loco, quo non procul ab
Arce Vuilnensi defossus est, monumen-
tum erigi curauisse. Thomas etiam
Porcacchius in eodem opere suo de
Funeribus Antiquorum testatur se non
ita vetustum epitaphium legisse Floren-
tiae prope Forum Vinarium ad spon-
dam fluminis Arni, quod Equo suo po-
suerat Herus illius in haec verba,

Tab. 3.

*Ossa Equi Caroli Capelli
Legati Veneti
Obsessa Vrbe.*

Marcus Antonius Muretus ille politis-
simus, elegantissimusque Rhetor, in
gratiam Liuij Pagelli nobilis Vicetini,
Mulæ hoc epitaphium descripsit.

Mulæ.

*Cave tibi Viator
Ad Mula Tumulum
Pueri ne temere accedite
Ore risit
Pede lussit
Dorso tulit
Omnia belle
Vixit ann. VII.*

Veteres itaque pariter, ac recentiores
bestiarum cadaueribus funeris, monu-
menti, ac elogij quoque sepulchralis of-
ficia non denegabant: secus atque opi-
natus fuerit insignis Foxius: Immo ve-
ro plerique seniorum, & illi maxime, qui
Pythagoræorum doctrinam sequeban-
tur, profitebanturque; atq; adeo Aegy-
ptiorum (nam ab Aegyptijs Pythagoras
Philosophiam didicit: quemadmodum
in illius Vita testatus est [p] Diogenes
Laertius) Antiquiores inquam plurimi

Pythagoras
ab Aegyptijs
edoctus ani-
marum mi-
grationem in
varia corpora.
[p] lib. 8.

ponentes hominum defunctorum ani-
mas in irrationalium animantium exo-
rientium corpora demigrare, belluis
itidem animas immortales inesse arbi-
trabantur: quod non solum contesta-
tur cum Ouidius [q] alicubi, dum canit,
----- & quoslibet occupat artus
Spiritus, eque feris humana in corpora
transit;

[q] 5 Metam.

Inque feras noster: nec tempore deperit ullo.
tum Græcus antiquior Poeta in Empe-
doclem disticho sic Fausti [r] Sabæi ope-
ra translato,

[r] li. 2. p. 209.

*Iam fueram quandoq. puer, quandoq. puella,
Arbor, auis, piscis flammeus inque mari.*

nam veteres plerique censuerunt, ac
inter ceteros Empedocles pisces esse a
prædominio calidos, igneosque: ac pro-
inde a natura collocatos in aquis; vnde
natiuus illorum ætus temperaretur, vt
ceterorum animalium calor internus
non ita flammeus aeris non ita frigidi
attractione refrigeratur: quam senten-
tiam [s] Aristoteles aliquando propo-
suit asserens (vt alibi quoque [t] notaui-
mus) in hæc verba, *Etenim nonnullis
aquatilia terrestribus esse calidiora placet,*
*argumento quod loci frigiditas calore na-
tura eorum compensetur.* Quam opinio-
nem alibi oportuniore loco demolitur
idem [u] Aristoteles inquam, Empedo-
cles autem non recte hoc dixit, dicens
calidissima maxime, & ignem habentia
plurimum, animalium aquatilia esse, fu-
gientia excessum eius, quæ in natura,
caliditatis, vt quo nam frigido, & humi-
do deficiunt, in loco seruentur contra-
ria existentia: humidum enim calidum
esse minus aere. Omnino igitur absur-
dum quomodo cōtingit factum vnum-
quodque ipsorum in sicco, permutare
locum ad humidum: fere enim sine pe-
dibus plurima ipsorum sunt. Dicens au-
tem ipsorum a principio constitutio-
nem, genita quidem esse in sicco ait, fu-
gientia autem venisse ad humidum.

Empedocles
cur pisces i-
gneos credi-
derit.

[s] 2. de par.
cap. 2.
[t] 4 de sp. vii.
ort. cap. 52.

[u] de respi-
rat. 13.
Id repro-
batur.

D

Præterea neque videntur calidiora esse
quam pedestria: hæc enim ipsorum exan-
guia omnino; hæc autem pauci sangui-
nis sunt. Sed qualia quidem dicere
oportet calida, & frigida secundum se
considerationem sumpsit. De qua au-
tem dixit causa Empedocles, aliquo
quidem modo habet quæsitam ratio-
nem; non tamen quod ille ait, verum
est:

Quia pi-
sces apo-
des e terra
in aquam
meare non
potuerunt

Quia pi-
sces cali-
diores no-
sunt pede-
stribus:
quæ exan-
gues, aut
pauci san-
guinis

est: Habituum enim excessus habentia, loca contraria, & anni tempora conseruant; natura autem in proprijs maxime seruat locis: non enim est idem & materia animalium, ex qua est vnumquodque, & habitus, & dispositiones ipsius. Dico autem vt si quid ex cera constituisset natura, non vtique in calido ponens seruasset; neque si quid ex glacie: corruptum enim fuisset vtique cito propter contrarium: liquefuit enim calidum, quod a contrario constitutum fuit: Neque si quid ex sale, aut nitro constituisset, in humidum vtique ferens deposuisset; corrumpit enim humidum, quæ a sicco, & calido constituta sunt. Si igitur materia omnibus corporis humidum & siccum, rationabiliter quæ quidem ex humido constituta sunt, in humido sunt: quæ autem ex sicco, in sicco. Propter hoc arbores non in aqua nascuntur, sed in terra, quamvis eiusdem rationis est in aquam, propterea quod ipsæ quam siccæ sunt, quemadmodum præignea, ait ille: non enim propter frigidum venient in ipsam, sed quia humida. Naturæ igitur materiæ, in quali quidem loco sunt, tales existentes sunt; quæ quidem in aqua humida, quæ autem in terra, sicca; quæ autem in aere, calida: Habitus tamen, qui quidem excedentes sunt caliditate, in frigido: qui autem frigiditate, in calido positi seruantur magis: reducit enim ad mensuratum locus habitus excessum. Hoc igitur oportet quærere in locis proprijs vniuscuiusque materiæ, & secundum permutationes communis temporis anni: habitus enim contingit locis contrarios esse, materiam autem impossibile. Quod igitur non propter caliditatem naturæ hæc quidem aquatilia hæc autem pedestria animalium sunt, quemadmodum Empedocles ait, tot dicta sint. Eandemque opinionem Empedoclis confutat etiam [x] Theophrastus, dum ait, Res enim contraria neque alere, neque seruare apta est, sed similis: Vnde Empedocles inepte illud quoque asseruit: naturam scilicet ad locum humoris transfuisse, quæ in arido generauit: quo enim pacto animantes aquarum incolæ, vel quantumlibet temporis persistere in arido potuissent; si modo

his nostri temporis similes fuerint? Item quod nostris temporibus in generatione euenire sentimus, rem plane declaratur; nam vniuersum animalium, plantarumque genus tum generari, tum permanere suo tantum in loco posse videmus: Quocirca suo quoque loco affici nequeunt; contrario, & aduerso affectionibus patent; vt pote quum distractione, & permutatio magna ita accedat. Sed iam redeamus ad institutum. Non solum igitur Empedocles, qui a Pythagora item edoctus, ab animantibus omnibus abstinebat; nam, vt retulit Athenæus [y] alicubi scribens, Empedocles quoque Agrigentinus, quum equestri certamine Olympia vicisset, Bouem ex myrrha, thure, & pretiosissimis aromatum generibus composuit; eumque spectatoribus occurrētibus distribuit; quippe qui Pythagoricus erat, & ab animantis omnibus abstinebat. Licet apud eundem [z] Athenæum Epicharides carnes comederet, inuiolatis ratus legibus Pythagoricis; de quo sic Alexis in Tarentinis, *Pythagorista, sicut olim audiuimus, Obsonio haud vescuntur villo: non edunt Aut quidpiam viuunt: merumque respiciunt. Epicharides ex Pythagoricis solus ac Cedens canes, ijs vescitur: nam tum neque Viunt.* verum etiam [a] Plato, dum Pythagoram seu sectatus, seu imitatus in Timæo scribit Homines innocentes, & simplices, leues tamen, & curiosos, ac fatuos in aues transire: Homines vero a Philosophia penitus alienos in gressibiles feras transmigrare: Hominesque omnium insipientissimos in serpentes abire, ac tandem stolidissimos, & imperfectissimos omnium hominum in pisces transformari; singulis eorum animis in ipsorum obitu de corporibus humanis in prædicta belluarum enascentium corpora demigrantibus: Eandemque sententiam Timæus Locrus ante Platonem exarauit in opere suo *De Mundi Vniuersitate*; vnde Plato [b] proposita theoremata desumpsisse plane videtur, ac verius totum Timæi librum transcripsisse, atque ampliasse; illud enim Plato erga Locrum in libro Timæi præstitit, quod & Apuleius erga Lucianum in libro de Asino aureo; nam Luciani

H opus

Quia viuoria permanent in loco suæ generationis.

[y] 1. dipnol. cap. 1. Empedocles victor Olympiorum. Bos ex aramibus.

[z] 4. dipnol. cap. 19.

[a] ad calcem.

Timæi Locri opinio de animarum migratione. [b] in fine.

Quia natura maxime seruatur in locis proprijs & similibus.

Quia natura corrumpitur cito in locis contrarijs.

Quia nec arbores sic ex nimio in aquis humidis degunt.

Vide li. 4. cap. 48.

x 1. de caus. plant. c. 7. Quia nil alitur contrario, aut seruatur sed simili.

Quia pisces in arido extra humores cito moriuntur.

Plato Timæi
librum an-
scripsit, & am-
pliauit.

Brutis antiqui
diuinitatem
tribuebant.

[c] Laet. Firm.
lib. 1. c. 20.

[d] Plutarch.
lyo. p. 9. 7.
[e] Maff. Indic.
hist. lib. 1.

Aegyptij lu-
cernæ, vltim
inueniunt.

[f] de inuent.
rer. lib. 2. c. 19.
Polyh. st. c. 16.
[g] n. etiam.

Ignis ubi pri-
mum inueni-
tus.

opus ampliatum, & illustratum pro suo nobis attulit Apuleius; & consimiliter Timæi libellum de Vniuersitatis natura illustratum, & ampliatum valde sub nomine Timæi, vel de Natura positis pro suo reliquit Plato. Ceterum veteres tantum abest, ut brutis nominibus exequiarum, sepulchri, ad rituli officium præstiterint, quod potius iisdem belluis Diuinitatem adscripserint; numinisque cultum quotannis instituerint: sic honoribus diuinis [c] legimus coliconfuisse Lupam a Romanis; Lætiā ab Atheniensibus; Ichneumonem, canem, lupum, & bouem ab [d] Aegyptijs; serpentem; [e] & quodcumque in orbe reperitur animal irrationale ab Indis. Aegyptij ergo, qui præter alia multa, Pythagoram animarum immortalium de corporibus humanis in brutorum corpora; & vicissim de ferarum corporibus in humana corpora transmigrationem edocuerunt: quique Clementis etiam observatione a Polydoro Virgilio [f] contestata, primi omnium hominum lucernæ vsum inueniunt; etiam situm Solini veridico relato ignis primum inuentus sit in Ortygia Insula Cycladum, ut etiam Tabula, quæ propterea Pyrpolæ cognominata fuit, tum Apuleij commentitio suspicari, lucernam Amator aliquis, ut diutius capitis etiam nocte potiretur, primus inuenit non bene ab insigni Foxio dicitur occasionem dedisse veteribus ponendi lucernas ardentis intra defunctorum hominum sepulchra, ut significaret animas nostras immortales in monumentorum cauea cum nostris cadaveribus immorari; & huius rei certissimum illud esse argumentum, quod solis hominibus, non item brutis animalibus animas immortales inesse arbitrabantur: quodque solis cadaveribus humanis, non item feris exequiarum honorem, sepulturaque officium, & epitaphij laudem impetiebantur: nam ex aduerso Veteres; & eorum exemplo etiam Iuniores plerique brutis vita finis ologia sepulchralia, monumenta, & funera, & æquasque non abnegarunt; Aegyptijque præsertim beliquis animis immortalibus petende atque habendæ gloriæ existimant. Quod antequam præterea de barbaro Scy-

Atharum more proponitur, patrum, aut nihil fauet egregio viro, tum quia Tartarorum gens Veteribus ignota illis occasione dare non potuit recondendi licentiam; ingiter ardentis intra sepulchra; tum quia natio illa effrata, soli Marti belligero iniuncta nullis diis suis condecorata; quæque vel ad hanc diffimam opinionem facile imbuta potest, at illam veteribus, præsertimque Minoræ sapienti viam deuotientibus, eam potius dare minime potest.

B. Alij ex acutissimo & allegero decernunt an-
tequos in tumulis ardentis lucernas bi-
bere voluisse, ne suo cadaveri quidquam
contingeret incommodi. Cap. LVII.

A. Sæuerant autem alij plerique
Antiquum Cæsarem [4] Scalligerum
centum veteres in sepulchris ponere
conuehisse lucernas ardentis, ne in te-
nebris cadavera male haberent; inconti-
nuo etque consistenter; eo quod appa-
rent eos in immortalitatis; cuius quæ-
dam semina nobis cognata sint; eius-
que vari verba citant in hanc senten-
tiam; Sane, gloriæ cognata nobis semi-
na quadam immortalitatis, cuius adeo
apposentes sumus, ut & sepultura pro-
spiciamus, & nolumus cadaver nostrum
male haberi. Romanum vero inbe-
niam, quod anima nostra vis est, quum
se sciat immortalis, optat illud quoque;

D. ut corpus ipsum quibque & comens, &
domicilium suum, quoad fieri possit,
eade felicitate perfruat. Adhuc
recitæ pyramides, & que ita condito
imponit, ut si non vniuersa temporum
spatia æquare possit, aliqua tamen
quædam maxime longinqua superet. Me-
rentius itaque id procurat orans, qui
mortem non deprecatur. Nullum, in-
quit, in eade rebus, id propter vultu
oro, ut si nos, & sic alibi, & sic alibi

E. Corpus humo patitur regis, scio acerba meorum
Circumstare odia: hunc oro defende furor;
Ex me confortem nulli concede sepulchro.
Dicent hic Philosophi non omnes, sed
naturæ oblatatores: Quid tum poltea
iam cadaver neque sentit, neque tuum
est epitaphus. At tunc. At nunc scitis est
nulli valenti earum incommoditatum
quas patiarum sit cadaver in tum.
ob hoc vult, ac iam Poeta ilas personas

Tartarorum
gens bellicos

Illustrata.

[4] 3. Poet.

Homo immor-
talitatis ap-
petens.

Cadaver
nostrum ma-
le haberi
nolumus.

pin-

pingunt cuiusmodi expositæ sunt a natura; non quales ferrei quidam fingunt.

Proscinditur hac opinio demonstrando praefatos in sepulchris non posuisse lucernas, ut inde cadauera commodi aliquid haberent. Cap. LX.

Nobis autem allata sententia non recipitur; in primis enim Scaliger in citato loco ne verbum quidem ullum de lucerna in sepulchris ardente; ut illi non vere adscribatur ista opinio. Deinde vero cadauer luce, sensu, vitaque casum nihil unquam commodi ab ardente intra tumulum lucerna habere potest; quia nihil patitur a tenebris. Deinceps autem sciebant veteres in sepulchris cadauera tandem corrumpi, ac putredine in elementa dissolui; nulla illis ab ardente lychno commoditate proveniente.

Dein etiam prisca rogo cadauera sua comburentes, ea multo peius habebant, incommodiusque tractari ab igne sponte patiebantur, quam qui eadem in tenebroso monumento sine lumine reponabant: Certe qui nolunt cadauer suum male haberi, & quibus viventibus sensus est earum incommoditatum, quas perpessura sint ipsorum cadauera; deberet optare potius in tenebris condere quam ignibus vri; quod scite notavit etiam [4] Papinius de Abascantio in funere Præillæ suæ dilectissimæ coniugis, his versiculis,

*Hic te Sidonio velatam molliter ostro
Eximius coniux (nec enim fumantia busta,
Clamoremque rogi potuit perferre) beato
Composuit, Præilla, toro; nil langior ætas
Carpere, nil aut poterunt vitare labores
Siccata membris, tantas venerabile mar-
Sapit opes. -----* (mor)

Denique istam vel Scaligeri sententiam plane conuellit [6] Seneca, Neminem de supremo officio rogans, nulli reliquias suas commendans; ne quis insepultus esset, rerum Natura prospexit. Diserte Mecænas ait,

*Nec tumulum curo sepeliet Natura relictos.
Altecinctum, idest gnauum, forte, industrium, Liptio putes dixisse; habuit enim ingenium & grande, & virile. His patriæ [c] Lucanus in Cæsarem, qui insepultos ciues in Pharsalia reliquit,*

*Nil agis hac ira: tabesne cadauera soluat,
An rogos, haud refert; placido Natura rece-
Cuncta sinu, sinēq. ius sibi corpora debet. (præst,*

A Non ergo veteres in sepulchris lucernas ardere volebant, ne quid incommodi paterentur a tenebris cadauera.

Benciū voluit olim recondi consuevisse lucernas ardentes prope cadauera in honorem sepulchri. Cap. LX.

Franciscus [4] Benciū orator egregius allerit Romanos, aliosque veteres honoris causa voluisse in tumulis cadaueri suo ardere lucernas; qui ut locum monumenti maiore afficerent honore, ac prope Diuino, sepulchra ipsa, quibus lucos addebant, & nemora, ne villo modo violari unquam possent, graui in eos, qui aliter fecissent, constituta poena legibus prospexerunt.

Conuellitur opinio proposita. Cap. LXI.

Sed neque huic sententiæ subscribere possumus; quum enim nemo sit non audax honoris: eiusque appetentiores plerumque sint plebei homines; iam omnes antiqui debuissent honoris causa in tumulis cadaueri suo lucernas accendi mandare, ac speciatim plebeios oportuisset in suis monumentis id instituire; contra tamen soli nobiles antiquitus lucernas in suis sepulchris accendi curabant. Et sane legibus [4] cautum est indicta pœna ne quis violaret monumenta non solum nobilium, sed absolute omnia cuiuscumque generis: nam veluti sacrosancta indifferenter vniuersa habebantur cum vobilibus, tum ignobilium monumenta; locusque religiosus efficiebatur sola mortui tumulatione. Ita ergo quum hæcenus de natura, & causis lucernarum ab antiquo tempore ardentium nihil habuerimus a viris eximijs, in quo mens plane conquiescere possit; optere pretium, immo vero iam necessarium est ex rei natura veram causam inuestigare, ob quam tum prisca lucernas in monumentis recondere; tum olim reconditæ diutissime flammam absque noui fomitis adiectu conseruare valerent.

Quæ quum sic habeant se se; nempe alius isti Principium Lychno, rerumq. lætior ordo, (Ni fallor) grauiorq. subest, & maior origo: Quam ex rei natura præstat nunc diligenter in Peripato explicari.

[4] Orat. ad:

Veteres monumenta honorabant.

Honoris appetentes plebei.

Lucerna in sepulchris accendebant soli nobiles.

[4] L. Mæui, ff. de manum. testam.

Monumenta omnia sacra habebantur. Tumulus mortui locum redebant sacrum.

Lucernæ nil confert cadaueri sepulto.

[4] lib. 5. filu. 1

[6] Epist. 91.

[c] lib. 7.

FORTVNII LICETI

De reconditis Antiquorum Lucernis

LIBER TERTIVS,

In quo ex Autoris propria sententia disquiritur de
natura, causis, & proprietatibus huius
admirandi luminis.

P R Æ F A T I O

Attexens dictis dicenda.

Vicūque de reconditis, & ab antiquo ardentibus lucernis recens inuentis philosophati sunt viri præclari; ea de hoc argumento in medium attulerunt; quibus tum nulla ratione acquiescendum esse perspeximus; tum etiam nos vltro ad huius admirabilis euentus naturam indagandam acrius impellimur. Præstat igitur post alienarum opinionum examen habitum in superiore libro, ex rei natura in hoc tertio diligenter inquirere quid vere sentiendum sit de perenni hoc antiquorum igne; inuestigando ipsius originem, causas, & proprietates, quoad maxime per nos fieri poterit.

Antiquos lucernas ardentes passim recondere consueuisse, potissimum in sepulchris. Cap. I.

Illud in more veteribus, præsertimque Romanis positum fuisse, vt pluribus in locis, at potissimum in sepulchris ardentes lucernas conderent, non pauca sunt, quæ monstrent apertissime: Atque in primis talium multitudo lucernarum, quæ passim tota Italia nostro, patrum, auorumque nostrorum tempore tum extinctæ, tum etiam num ardentes intra muros, intra monumenta in ciuitatibus, in agris, & in montibus inuentæ fuerunt; quarum celebriores historias in primo nostri huius operis libro satis exarauimus. Deinde vero plane hoc idem comprobant frequentia, & euidentia illustrium autorum testimonia, qui vno iam ore consentiunt omnes olim studuisse priscos huiusmodi lucernis condendis, recondendisque: Ac vt alios quamplurimos omitam, Iulium Iacobonium, & Ioānem Costeum in medium adducere non pigebit; ille namque in Appendice ad opus Fontej De prisca Cesarum Gente de proposito

ita fatur, Ceterum neque illud tum ex nostra, tum ex multorum obseruatione, scitu dignum; omitam; lucernas, lychnosque perpetuo ardentes in conditorijs, sepulchrisque iuxta cinerum ollas, ac mortuorum ossa collocari; oleo inextinguibili, dum aerem vitet. Quod in animæ immortalitatis signum (quam ignea representari specie nos alibi tetigimus) factum autumo. Qua de re Foxius ita: *Ægypti vitam Lucerna significantes, occasionem veteribus dedere ponendi Lucernas perpetuas in sepulchris, ibi cum cadaueribus animas immortales morari semper innuentes; non enim bestiis id officij præstabant.* Hinc apud antiquos in more fuit, nunquam extinguere Lucernam, nec insufflatu, nec alia vlla violentia, sed permittere vt ipsa de se sponte marcescens extingatur: significare volentes, non licere interficere quemquam, neque semetipsum; quod non pauci faciebant. Vnde Plato dixit, *Animam nobis custodie creditam tamdiu seruare debemus, quoad a Principe Deo repetatur; ne, si fractis ergastulis, perfoffisque carcēribus, effugerimus, diuinas leges, quotquot sunt, in nos, nullo relicto defensio-*

Lucernas antiqui cur in sepulchris honoratum, non bestiarum ponerent.

Cur nūquam exstinguerent lucernam.

Ad finem.

NIS

nis loco, conuertamus. Lucernas huiusmodi plurimas cum æneas, tum fictiles inspiciendi mihi copia fuit. Ardentes nunquam vidi; sed cum ijs, qui viderant, sum sæpe locutus; legique scriptores, qui id affirmant multos. Petrus Appianus in suo *De antiquis inscriptionibus* libro refert Patauij urnam fictilem vetustissimam repertam, intra quam erat altera urnula, quæ lucernam adhuc ardentem continebat inter duas ampullas; quarum altera ex auro, altera purissimo erat argento; in quæ quodam vtraque referta. Lucernas ipsas ut plurimum eorum nomine, quorum cinis, offave condita sunt, inscriptas inspexi; & ut omittam quamplurimas, vnâ fictilem afferam, a Celsijs forte non alienam; nam in ima parte, fundoq. ipso hæ litteræ incisæ sunt, L. CAESAE. Eam in admirabili Gazophylacio nuper reperi Vlyssis Aldrouandi, in quo, veluti in aliquo Microcosmo, spectantur omnia tum Medicis ipsis, tum rebus alijs vsu, atque oportuna. Hæc ad verbum ex Iacobonio. Doctissimus autem Celsus [6] in opere suo *De Potu in morbis* (quod antea quoque notauimus) asserit in hac sententiam, Illud enim constat esse fuisse veteribus paranda lucerna rationem, quæ in bene occlusis sepulchris iuxta cinerum urnas accenditur, nunquam nisi ijs reclusis, atque nouo aere subeunte, exstingueretur. Deinceps autem propositi dogmatis veritatem Lex Mævia, ff. de manum. testam. certo cuique demonstrare potest; ea enim lege constat aperte nobiles antiquis testamento mandare solitos ut Liberti monumento assiduam lucernam accenderent, & sepulturam custodire. Erat autem lucerna plurimum bimensis, ut ex lege apparet unicuique; nam sic in ea legitur, Mævia decedens seruis suis Sæcco, & Eutychiæ, & Hirenæ ancillæ meæ, omnes sub hac conditione liberi sunt, ut monumento meo alteris mensibus lucernam accendant, & solēniā mortis peragant: Quæro quum assidue monumento Mæviæ Saccus, & Eutychiæ, & Hirene non adsint, an liberi esse possint? Ex notis Iosephi Scaligeri in Flaccum & Sextum Pomp. de verbor. significat. Glossarium. Silicernium; *πειδαπτον λύχνος γὰρ ἄσπτεν ἐν*

πένθει οὐ δίμω. videtur accepisse, quasi silucernium, hoc est ἀλυχνία. Rationem hanc eruius. Natali die Lucernæ accendebantur. Mortuali, ut loquuntur Cato & Plautus, id non faciebant optima de causa, ut τὸ ἀντίστροφον τῆς γυναικὸς, καὶ τῆς τελευτῆς ostenderent. Perlius:

*vnctaque fenestra
Disposita pingui nebulam vomere Læcerna.*

Tertullianus libro de Idololatria: *At nunc lucent tabernæ, & ianua vestra. Plures iam Læmicorum fores sine lucernis, & lantheis, quam Christianorum.* At ἐν πένθει quidem, ut puto, non accendebant. Ceterum semper in Cippis sepulchrotum suspendebant lucernas; cuiusmodi fictiles multas videmus ex veteribus monumentis erutas. Dio in Domitiano: καὶ πρὸς τὴν μνήμην ταφροῦν ἐκάστω θφῶν παρέστη τὸ, τ' ὄνομα αὐτῆς ἔχουσα, καὶ λυχνίον ὑπὸν οἶον ἐν τοῖς μνημείοις κρουαίνετο: hoc est, Ac primum omnium iuxta vniquemque columinam collocat, factum in instar sepulchri; in quo nomen eius scriptum erat pendebatque de ea Lychnichus parvus, ut assolet in monumentis. Inde puto apud Gellium Læberis cippum vocat Lucum, quod ex eo Lucerna luceret, ut ille apud Athenæum, qui Columnam vocat λυχνόφορον, quod sustineret innitentem virum. Porro quem modo ergastulus dictus, qui in ergastulo maneret: ita silicernius, qui dignus erat, ut pro eo silicernium pararetur. Cincius Alimentus de Gorgia Leontino: *Qui dum iam silicernius sui finem temporis expectaret, vixi morti non potuit, tamen infirmitatibus insultauit.* Manifestum est igitur consueuisse priscos lucernas ardentes potissimum in sepulchris condere.

Frequenter fuisse lucernas a veteribus reconditas. Cap. II.

Non solum autem ardentes lucernas ab antiquis recondi consueuisse certum est; sed etiam frequenter id factitatum, & maximo numero eas olim reconditas fuisse satis apparet primum quidem ex obseruatione Francisci [4] Bencij, qui ex professo agens de funere antiquo Romanorum, asserit

H 3 eos

[5] lib. I. c. 11.

Liberti lucernas accendebant domino defuncto. Lucerna bimensis.

[6] Orat. 6

Sepulchra cur
magnifica
vellent anti-
qui.

Lucernæ affa-
bre factæ.

Romæ in om-
nibus fere se-
pulchris lu-
cernæ.

eos excelliora amauisse monumenta, indicium factorum claritatis, & animi magnitudinis; quod pariter declarabāt, quum altis sub montibus, & in montibus etiam ipsis sibi constituerent sepulchra; circumque, aut potius in quibus plures interdum volebant esse accensas lucernas. Deinde vero id etiam constat ex Sebastiano Eritio, & Iulio Iacobonio, qui lucernas istas fictiles, & metallorum pulcherrimorum affabre varijs figuris, & stemmatibus insignitas reperiri ait magno in numero intra priscorum sepulchra; ad quorum ora conspicitur signum ardentis ignis per multa sæcula; sub quibus lucernis fictilibus vidisse se quoque inquit varias litteras insculptas, testaturque apud se aliquot earum lucernarum habere. Deinceps autem experimento id ipsum confirmatur, nam quotidie fodientes, Romæ potissimum, vix antiquum monumentum reperiunt, aperiuntque, in quo non aliquam aut ardentem adhuc, aut extinctam lucernam comperiant. Immo vero sæpenumero in vna conditorio multæ lucernæ inueniuntur: Et reuera huiusmodi plurimas Bononiæ, Pisis, Venetijs, Patavij, & alibi conspexi, habuique domi tum fictiles, tum æreas, variæ magnitudinis, atque figuræ. Aloysius Coradinus in hoc Lyceo Pandectarum interpres multas in suo Musæo viuens seruabat partim ex agro Patavino, eductas, partim ex Urbis Romanæ solo ad se transmissas. Vt iam satis elucescat crebras fuisse lucernas ab antiquo reconditas.

*Quid antiquorum plurimi loco Lucerna
semper ardentis in tumulis ponere
consueverint. Cap. III.*

Lucernæ loco
quid in tumu-
lis poneretur.

Ignis imago
cur in sepul-
chris sculpe-
retur.
[a] li. 3. c. 18.

A Deo quidem exoptabant Veteres in suis monumentis ignem conseruare, ut qui perpetuas huiusmodi lucernas habere non poterant, neque vulgaribus alijs minoris durationis contenti erant; ij, ut poterant perennem flammam æmulantes, in sepulchrorum lapidibus ardentis ignis imaginem insculpi procurarent: ita enim non solum apud Io: Baptistam Fonteium [a] Primionem in suis Commentarijs *De prisca Casiorum gente*, in Betucij Proculæ filij

Lucij Betucij Proculi, & Cæsiæ Victoris monumento, quod Rauennæ in Aede Diui Ioannis Apostoli conditum est, inspicitur vas affabre factum, e cuius apice flamma tenuissimis linguis emicat ascendens: Verum etiam apud Iacobonium in Appradice ad idem opus in monumento a Vibia Polla sibi, & Coniugibus, Libertis, Libertabusque, posterisque comparato (Romæ id in via Appia ad Diui Sebastiani in tabernæ pavimento videntur Achilles Statius, & Fonteius) flammæ in vtroque latere sepulchri videntur insculptæ: Atque ut assentior Iacobonio existimanti veteres aliquos ideo ignem perpetuum hunc in sepulchris effinxisse, quia verum ignem perennem faciendi scientia, vel facultas deesset; ac vtriusque ignis tum ficti, tum veri apud illos eundem fuisse finem: Ita nec illi, nec Eritio consentire possum fictum, insculptumque hunc ignem in externa tumuli superficie signum fuisse ardentis ignis veri intra conditorium delitescens, tum quia in sepulchris extrinsecus igne ficto, exculptoque conspicuis nullus internus ignis vere ardens vnumquam inuentus fuisse habetur vlllo scriptorum testimonio: tum quia in quibus monumentis vere ardentes lucernæ compertæ fuerunt, in ijs nulla ignis effigies exterius insculpta, vel quouis alio modo efficta conspicitur: tum demum quia plane contradictorium est asserere Veteres in sepulchris ignem semper ardentem effinxisse eo quod illis ignem verum, eundemque perennem faciendi scientia, vel facultas deesset; atque asserere fictum ignem in externa tumuli superficie insculptum fuisse ab antiquis tamquam signum ignis vere ardentis intra conditorij latebram. Quare nos posteriori causa penitus omitta priorem accipimus asseuerantes olim homines in sepulchris perpetuum ignem emicare concupiuisse; & qui lucernam semper ardentem in monumentis condere nesciebant, ij vtrumque sui voti compotes se fieri arbitrabantur depicto, exculptove in tumulorum lapidibus igne flammam expirante.

Cap. 10.

Vide lib. 4.
cap. 23.
Ignis tumulo
insculptus nō
fuit veri inter-
ioris signum.

Sepulchra lucernas arden-
tes habentia
non habuere
ignem depi-
ctum.

Quot,

*Quot, quibusque in locis antiqui Lucernas
diutissime ardentis collocarent.*

Cap. IV.

Lucernæ in
Templis.

[e] Lib. 2. init.

Porro sapientum virorum testimo-
nio, multiplicique historia constat
antiquos non vno in loco, sed in pluri-
bus, iisdemque varia conditione diffe-
rentibus suas illas perpetuo ardentis
lucernas collocare consuevisse; scilicet
in templis Deorum conspicuas, intra
muros ante numinis imaginem occul-
tas, sub terra & ad aram, & intra sepul-
chrum absconditas: Etenim ardebat in
Deorum Gentilium delubris antiqui-
tus lucerna illa Callimachi aurea in
Æde Mineræ apud Athenienses, &
alia in aris apud Delphos, & alibi alia
in Templo Veneris, & præter multas,
de quibus fuisse nos in primo huius volu-
minis libro, illæ, quarum ex Theophras-
to Porphyrus in opere suo [a] *De Ab-*
stinentia ab esu carniū præclaram hu-
iusmodi sententiam protulit inquit,
Antiquitus homines in Templis conser-
uare solitos ignem immortalem, ignium
sacrificio cælestia numina honorantes;
Innumerabile, ait, fere quoddam tem-
pus est, ex quo omnium eruditissimum
hominum genus, ut inquit Theophras-
tus, qui sanctissimam a Nilo conditam
regionem incoluerunt, a Vesta, & foco
sacrificare cælestibus Dijs primicæpe-
runt; non myrrhæ illi quidem, neque
cassæ, aut thuris croco mistorum obla-
tiones; multis enim ætatibus post assump-
pta etiam hæc fuerunt; qui primus er-
roris gradus exitit; quando homo in
necessarii victus inopia cōstitutus mul-
tis cum laboribus, & lachrymis guttas
horum Dijs obtulit; sed his tamen prius
non sacrificabant; sed herba ipsa, quam
veluti quandam feracis naturæ lanugi-
nem manibus decerpissent; nam arbo-
res antequam animalia terra elidit: her-
bam item, quæ annua germinatione
exoritur, multo ante quam arbores
emisit: cuius folia decerpentes, & radi-
ces, quin integros quoque ipsos caules
flammis adolebant: Sacrificio hoc cæ-
lestes Deos, qui videbantur, excipien-
tes, & igne honores ipsis immortalitati
consecrantes: nam his quoque ignem
immortalem in Templis solemus conser-
uare; quippe qui simillimus ipsis sit.

A Hæc ille. Cui nos cetera concedentes,
negamus multo posterius apud homi-
nes celebratum fuisse animalium, quam
stirpium sacrificiū, nam apud antiquissi-
mum scriptorem [b] Moysen legere po-
tuit duo prima sacrificia simul a duobus
primis fratribus Abele, & Cain, primi
omnium hominum filijs in mundi fe-
re incunabulis, ut ita dixerim, Deo re-
rum conditori oblata eiusmodi fuisse,
ut obtulerit Cain agricola de fructibus
terræ munera Domino; Abel autem
pastor de primogenitis gregis sui, & de
adipibus eorum. Sed Porphyrus [c] ille,
qui testimonio tum Marfilij Ficini apud
Magnum Plotinum, tum Nicephori,
tum Cardinalis [d] Baronij, tum D. Hiero-
nymij, [e] ex Iudæo primum Christianus,
post Apostata ad Gentilismum de-
lapsus causam suscepit contra Christia-
nos, a quorum lege [f] Plotini sui dile-
ctissimi præceptoris mentem non fuisse
penitus alienam Ficino satis ostenditur,
C Porphyrus inquam ille, qui Diuinæ pa-
rere legi recusauit, sacrarum scriptura-
rum testimonijs in proposito impie re-
pugnauit. Ast eo redeat, vnde nuper
digressa est oratio nostra. Intra parie-
tem diutissime ardens supra portam
Vrbis Edessæ accensa fuit ante Cruci-
fixi Redemptoris imaginem lucerna
[g] Cedreni; de qua late superius egi-
mus. Sub terra etiam ante Aram Di-
tis, & Proserpinæ ignem diutissime ar-
disse, vnde fumus per cæcos humi me-
tus noctu exire videretur, autor est
[h] Maximus Valerius; ut supra [i] etiam
notauiamus: Verisimile autem est ante
subterraneam Aram hominibus inui-
sam, ac penitus occultam nullum alium
tamdiu ardisse ignem, nisi in condita ibi
lucerna. Nec iurarem tale quid non
contigisse sub Olympo Lyciorum mon-
te; de quo nobile habemus Maximi Ty-
rij testimonium; Apud Lycios, inquit,
Olympus ignem emittit haud admo-
dum similem Ætneo; quum placide, at-
que ordinate mittatur: is ignis & sacer,
& diuinitatis apud Lycios est signum:
Mons hic est ad mare rubrum in Æthio-
pia, haud longe ab Heliopoli oppido,
qui Oriente Sole vsque ad quintam diei
horam flammam emittit. Etsi ego non
repugnauerim, si cuiquam ibi magis arri-
serit perennem ignem in bitumine, aut
sul-

[b] Gen. c. 4.
Sacrificia pri-
ma quæ fue-
runt.

[c] Bo. 2. li. 11.
cap. 9.
Lib. 5. c. 13. &
lib. 10. cap. 33.
[d] Annal. 10. 3
[e] lib. in epit.
ad Galat.
Porphyrus ex
Iudæo Chri-
stianus, inde
Gentilis.
[f] Bo. 2. lib.
11. c. 1.

Lucerna intra
parietem.

[g] Lib. 1. c. 7.
Sub terra ad
Aram Ditis.

[h] lib. 2. c. 1.
[i] lib. 1. c. 24.

Serm. 28.
Lycij mon-
tis ignis e-
condita lu-
cerna.

fulphurē, vt in *Ætna*, & *Vesæuo*, arfisse; A indeque tum fumos, tum ignes assiduos euomuisse. Sub terra tamen plures ardentes lucernas Vulcano priscos, & si placet vnicam ad multa sæcula Plutoni Maximum Olybium accendisse vidimus in [1] superioribus. In mortuorum denique sepulchris sub terra lucernas huiusmodi diutissime ardentes olim conditas fuisse apertissime constat ex allatis antea historijs in primo huius operis libello.

[1] lib. 1. cap. 9. & 26.
Lucerna in sepulchris ardens.

Cure extra sepulturas antiqui locarent ardentes diutissime lucernas.

Cap. V.

Illud porro iam apud omnes adeo inuulgatum est, vt ignis ante aras, & diuorum imagines tam in eorum templis, quam alibi ardeat accensus ab homine honoris, cultusque gratia; quod hic solus a Porphyrio, Seneca, Lipsioque propositi finis assignatur, tamquam nullus alius assignari, ac inueniri valeat: Inquit enim Porphyrius [a] sacrificio ignis cælestes Deos a Veteribus excipi, & igne honores ipsis immortalitati consecratos; quia & in templis ignis immortalis cōseruari soleat; quippe qui cælestibus similis sit. Cordubensis autem Seneca [b] ex Marco Bruto in Epistolis inquit, Quomodo Dii colendi, solet præcipi: accendere aliquem lucernam sabbathis prohibeamus; quoniam nec lumine Dii egent, & ne homines quidem delectantur fulgine. Ad quem locum Lipsius addit, lucernas accendere in honorem Deorum, aut Principum, festis diebus, mos apud Romanos: sed, vt apparet, paulatim Iudaici ritus inualuere, & Sabbathi diem illa superstitione coluerunt: Persus Satyra quinta,

Iudaici ritus apud Romanos inualuere.

*Herodis venerere dies, vinctaque fenestra
Disposita pingue nebula vomere lucerna.*
Attamen si quis intimius propositi rationem internoscere voluerit, duas illi ego proferam esse causas, cur ab hominum memoria Deo consueuerit honoris ergo lucerna, & ignis quilibet alius accendi, ardensque ante illius aras, aut imagines, aut absolute diu custodiri, & cōseruari: Altera quidem est; quia in signum grati animi Deo summo, a

Deo cur ignis accendatur in templis.

quo bona omnia, & ipsummet esse omnes acceperunt, vel Aristotelis [c] confessione, munera, ceu primitias, pro innumeris beneficijs ab eo habitis, quod eius summam simplicitatem, ac puritatem decet, purissimum, ac simplicissimum elementum, maximeque formam [d] naturam redolens, illi offerre consueuerunt ab antiquissimo tempore gentes: Sic (nisi sepulturam Olybij eam fuisse dicamus, vt [e] antea) Plutoni suo sacrum munus lucernam igne perpetuo splendidam, purissimique auri, & argenti liquorem obtulit Olybius. Altera vero causa, ob quam veteres extra sepulchra perennem ignem accenderent, ea fuit; quia vitæ symbolum est ignis; vt belle animaduertit alicubi Plutarchus, [f] dum quærit, cur veteribus Romanis in is fuerit, lucernam numquam extinguere, sic ad verbum scribens, Ceterum sacrum ignem Dii non ideo ab hominibus fuisse cultum, quod eum alio igne putarent meliorem, dignioremve esse; sed quemadmodum Ægyptiorum alij totum genus canum venerantur atque honorant; alij luporum; alij crocodilorum; vnicum tamen vel canem, vel lupum, vel crocodilum alunt, quia vniuersos non possunt: Sic præcorum cultum, & cultodiam sacri istius ignis testatam fuisse obsequantiæ aduersus omnes ignes: nihil enim animato similius esse quam est [g] ignis; qui per se mouetur, & nutritur, suoque splendore, animæ in morem, res manifestat omnes; & maxime vim non expertem vitalis principij ostendit, dum extinguitur, ac perit, inter pereundum vocem edens, ac reluctans interitur; animalis instar, quod vi necatur. Quia ergo vitæ simulachrum est ignis; perpetuæque actionis; quia semper mouetur; vitæque puræ, ac intaminatæ; quippe omnes sordes consumit; naturæque simplicis hieroglyphicum; quando nullam alienam materiam diu sibi hærere patitur: propterea vt quisque Deum summum, quem colit, apto aliquo signo confiteretur, & laudaret esse viuientem, purissimum actum, simplicissimumque, semper omnia moderantem, apteque gubernantem; mutò ardentis ignis perpetui signo quilibet laudes Deo canit: sic Athenis in Prytæo

[c] 1. c. 1. t. 1. 100

Ignis attributa perfectissima.
[d] 1. de gen. 1. 50.

[e] lib. 2. c. 12.

Ignis vitæ symbolum.

[f] 7. Sympos. quæ. 4.

Ægyptij varias honorant beluas.

Ignis animato similis.
[g] Arist. 2. de gen. 1. 50.

Ignis moriens cur vocē edat animalis instar.

Ignis consumit omnes sordes.

Lucernæ mul-
te Dijs accen-
se.

taneo ignis æternus in aurea lucerna Mineræ olim ardebat; sic in Vrbe Munychia; sic in Ammonis æde; sic in Britannicæ Mineræ delubro; sic in altari Delphico; sic in Pyrethiorum ara; sic alibi etiam in phæno Veneris; sic in Tergentini Ditis, & Proserpinæ ara subterranea perpetuus ignis collucebat; sic Antiochiæ intra murum Ciuitatis ante Redemptoris imaginem recondita lucerna diutissime toruscauit; vt in primo huius nostræ theoriæ libello fusc narrauimus.

*Finis politicus, cuius gratia veteres in mor-
tuorum conditorijs ardentes lucernas
pōnerent, fuit signum nobilita-
tis. Cap. VI.*

Finis autem, cuius gratia prisca lucernas ardentes in sepulchris condere consueuissent, multiplex esse potest. Nos vero duos præcipue fines fuisse censemus, propter quos antiqui solebant lucernas ardentes in monumentis collocare; moralis, siue politicus vnus; & naturalis, siue physicus alter: Politicus finis erat in signum nobilitatis familiæ defuncti; quoniam lucernæ ardentes, vel etiam extinctæ in tumulis nobilium solummodo comperiuntur: non autem vñquam vllæ in plebeiōrū conditorijs, aut vñis (quod ego quidem obseruare potuerim) repertæ fuerunt: & hoc assertum satis aperte constat, cum ex historijs de proposito allatis in primo libro huius voluminis tum etiam ex Lege Mæuia, ff. de manum. testam. vnde manifeste patet, non omnes indifferenter antiquos, sed nobiles tantum testamento mandare consueuisse, vt Liberti monumento lucernam accenderent, & sepulturam Dominorum custodirent.

*Finis physicus, ob quem in vetustis condito-
rijs ardentes lucerna olim conderentur,
latius explicatur fuisse, ne anima defun-
cti cum cadauere prisca manere putata,
diu misere laceret in tenebris. Cap. VII.*

Naturalis autem finis, cuius gratia in conditorijs prisca lucernas accenderent, vnus ille fuit, quoniam antiquitus opinio, vel potius vana supersti-

Atio inualuit etiam apud viros sapientiores, in hominum obitu, eorum potissime, qui rationi minime obtemperantes ad appetitum vixerunt, quique violenta morte interierunt, animas illorum corpora sic non deferere, quin in sepulchris vna cum cinere, aut cadauere, ossibusve vniuscuiusque animæ fati cuiusdam lege conquiesceret; quod ex Philosophorum, Poetarumque testimonijs manifestissimum cuius fieri potest. Ammonius etenim suo illo ad Prædicabilia

B Porphyriana commentario tractans de Philosophiæ definitione, qua dicitur esse Meditatio mortis, Quemadmodum, ait, in meditatione Philosophi anima etli a corpore seiungitur, tamen corpus ab anima non separatur; quum viuat: Ita in obitu corpus etli ab anima dissociatur, anima tamen suum corpus non omnino deserit, sed circa illud manet in sepulchro, vel prope: Sciendum autem non omnino, quum corpus separatur

C ab anima, & animam separari a corpore; ita namque corporum amatrices sunt animæ, vt post mortem adhuc tamen eodem amore teneantur: atque ob eam causam fieri autumant, quæ circa mortuorum tumulos videri solent, vmbra- rum apparitiones: Verum neque, quum anima separatur a corpore, corpus omnino separatur ab anima; Philosophi enim etli per nimiam contemplationem vehementius se se a corporibus auocent, viuunt tamen, nec prorsus commoriuntur; Plinio [a] huic postremæ sententiæ minime reluctante, dum alicubi scribit, morbum esse aliquem per sapientiam mori. Plato in Phædone alseuerat animas impuras circa sepulchra versari, & videri. Quem Platonis locum fortasse citat Ioannes Grammaticus [b] in hæc verba, si enim quæ extra corpora sunt animæ, quæ corporis sunt animantes, cum corpore sunt semper, & in sepulchris; quid enim absurdum etiam eas, quæ sunt in generatione, animas circa im-

D materialia operari? & sic quidem Plato. Porphyrius itidem ostendit hanc esse communem veterum sacerdotum, & Ægyptiorum opinionem; cui & ipse assentitur [c] inquit animas violenta cæde interemptorum, & sepultura carentium morari circa sua cadauera: & pto- inde multas visas esse lamentari; iisque

E

Animas circa
sepulchra morari
centebant
veteres.

Mortis du-
plex genus

Appari-
tiones vmbra-
rum vt
fiant anti-
quis.

Vide li. 4. c. 13.
[a] lib. 7. c. 5.

[b] 3. de an. c. 67.
Animæ, quæ
circa sepul-
chra versan-
tur, & viden-
tur Platonici.

[c] 2. de abst.
2. de car.

vti

Malefica ad
suum ministe-
rium quibus
animis vran-
tur.
[d] s. de amor.
Clit.

[e] De somno
Scip. in fi.

[f] Bn. lib. 8.
cap. 13.

[g] in Somn.
Scip. c. 13.

Poeta animas
morari ponit
in sepulchris.
[h] lib. 1. eleg.
8.

[i] 7. metam.

[k] Eclog. 8.

[l] 3. Aeneid.

vti consueuiffet maleficas ad suum mini-
sterium, compellendo illas corpus, vel
corporis sui partem assumere, ac moti-
tare. Achilli Statio [d] quoque scribitur
animas eorum, qui in aquis pereunt,
non omnino ad infera descendere, sed
propter aquas circumferri, ex commu-
ni hominum decreto. Cui & Marcus
[e] Tullius assentitur alicubi scribens,
namque eorum animi, qui se voluptati-
bus corporis dederunt, earumque se
quasi ministros præbuerunt, impulsu-
que libidinum voluptatibus obedien-
tum, Deorum & hominum iura viola-
uerunt, corporibus elapsi circum ter-
ram ipsam volutantur. Plotinus etiam
inquit [f] animas vitiosas, postquam
deposuerint corpus, eodem luto re-
uolui. Macrobius [g] ex Plotino con-
stituit morte violenta coacto exitu a
corpore, animam circa corpus magis,
magisque vinciri; & reuera ideo sic ex-
tortas animas diu circa corpus, eiusve
sepulturam, vel locum, in quo iniecta
manus est, peruagari. Lucianus pariter
in Philopseude refert ex Pythagoreo-
rum sententia, eorum, qui violenter in-
terierint, animas circa sua cadauera
permanere. Plutarchus non aliter in
opusculo De Herodoti malignitate in-
scripto recenset honorarium in isthmo
sepulchrum, cum hoc epitaphio,
Nos vitam in extremo discrimen Hellada
cunctam
Tutati nostris condimur heic animis.
Inter Poetas passim ponentes animas
cum cadaueribus in sepulchris commo-
rari, primus se se nobis offert P. [h] Ovi-
dius, qui de anu malefica sic inquit,
Euocat antiquis, atavosque sepulchris,
Et solidam longo carmine findit humum.
Alioque in loco [i] Medeam introducit
de se ita loquentem,
Et filias moueo, iubeoq. tremiscere montes,
Et mugire solum, manesq. exire sepulchris.
Deinde Virgilius [j] in Eclogis pulcher-
rime concinit,
Has herbas, atque hac Ponto mihi lecta ve-
nena
Ipse dedit Maris; nascuntur plurima Ponto.
His ego sepe lupum fieri, & se condere siluis
Marim, sepe animas imis exire sepulchris,
Atque satas alio vidi traducere messes.
Et denuo sub persona Didonis in Epo-
peia, [k]

A Ille meos primus, qui me sibi iunxit, amores
Abstulit; ille habeat secum, seruetque se-
pulchro.

Et eodem opere inducit Polydori ani-
mam ita dicentem,

gemitus lachrymabilis imo
Auditur tumulo, & vox reddita ferunt ad
aures,

Quid miserum Aenea laceras? iam parce
sepulchro.

Et paucis interpositis,

B animamque sepulchro
Condimus, & magna supremū voce cecimus.

Euripides etiam in Hecuba de Achille
sic inquit,

Namque e sepulchro visus Eacides suo
Arginum Achilles tenuit omnem exercitū

Remum ad penates dirigentem positum;
Meam is sororem postulat Polyxenam

Tumulo cupitū honorem, & inferias suo
Dari, & feret; neque enim hoc sinent fru-
strariet

Honore amici

C Tibullus quoque in Elegiacis [m] canit [n] lib. 1. eleg.
hæc de proposito,

ut mihi verax

Pollicita est magico saga ministerio;

Hanc ego de celo ducentem sidera vidi;

Fluminis hæc rapidi carmine versit iter;

Hæc cantu finditq. solū, manesq. sepulchris

Elicit, & tepido deuocat ossa rogo.

In hanc eandem sententiam Italus

Poeta Sagam Melissam introducit Bra-

damanti Heroine de Merlino Mago

Italia dicentem, [n]

Quæstæ è l'antica, e memorabil grosta,

Ch'edifico Merlino il sauo Mago;

Che forse ricordare odi talhora,

Donc ingannollo la Donna del Lago.

Il sepulchro è qua giù, douc corrotta

Giace la carne sua, douc egli vago

Di satisfare a lei, che gliel suase,

Viuo corcosso, e morto ci rimase.

Col corpo morto il vino spirito alberga,

Sin ch'oda il suon de l'Angelica tromba,

Che dal Ciel lo bandisca, o che ve l'erga,

Secondo che sarà coruo, o colomba.

Vine la voce, e come chiara emerga

V dir potrai da la marmorea tomba;

Che le passate, e le future cose,

A chi li domando, sempre rispose.

Et paucis interpositis subdit Arcostus,

E lieta de l'insolita auentura

Dietro a la Maga subito fu mossa,

Che la condusse a quella sepoltura,

Che

[n] Arcost.
Canti. 3.

„ *Che chiudea di Merlino l'anima e l'ossa* : A
 „ Et mox etiam adiecit Poeta Ferrariensis,
 „ *A pena bñ Bradamante da la foglia*
 „ *Lenato il piè ne la secreta cella,*
 „ *Che'l vino spirito da la morra spoglia*
 „ *Con chiarissima voce le favella* .

Vt iam nihil sit euidentiùs, quam apud
 veteres communem fuisse opinionem,
 mortuorum animas eum cadaueribus,
 ossibus, cineribusque permanere in mo-
 numentis. Ne igitur animæ illæ post
 mortem hominum in tenebroso sepul-

Lucernæ quid
 opis defunctis
 præstarent in
 monumentis

chro misere iacerent, ne veluti tetro in-
 carcere detinerentur, sed vicissim per-
 petua luce fruerentur, omni conatu ve-
 teros laboraverunt, totoque ingenio
 studuerunt lucernas quasdam fabricari,
 habereque admirabiles in tumulis cum
 sepulto cadauere, vel cinere conclu-
 dendas, quæ semel accensæ vel num-
 quam in posterum externo fomite vllò
 indigerent, at ex se perpetuo igne ar-
 dentes æternum lumen effunderent;
 vel ad multum temporis effulgere vale-
 rent, vel assidue a libertis, alijsve nouo
 selecto fomite conservarentur ardentes.

Et quidem hac in re prætorum multos
 proprii voti compotes factos fuisse non
 semel a Neotericiis argumentò certissi-
 mo comprobatum est, inuentis nimirum
 plurimis lucernis intra vetustissima se-
 pulchra etiamnum ardentibus. Id au-
 tem viri opulenti, & nobiles inter anti-
 quos tantummodo effecerunt, quod res
 esset, in qua sumptus pauperum, medio-
 crisque fortunæ hominum censum lon-
 ge superaret. Duo igitur fuisse fines,
 quorum gratia præci voluerunt iuxta
 sua cadauera, vel cineres in sepulchris
 iugiter ardere lucernas; Nobilitatis in-
 dignum, & ne anima in tumultu cum ca-
 dauere, cinerove manere putata, tam-
 diu misere iaceret in tenebris: cui mino-

Plebeijs quid
 loco lucernæ
 tumulis præ-
 stare.

ris fortunæ homines, infimæque plebis
 lucernas accendere nequeunt; le-
 nem terram, tranquillumq. aerem præ-
 cabantur, & flores, odoresque tumulo
 imponebant; iuxta illud Iuvenalis, [a]
 „ *Diputatum umbris tenuem, & sine pòh-*
 „ *ris decus umam,* . . .
 „ *Spirantesque crocos, & in urna perpetuum*
 „ *ver.*

Et Romæ in ædibus Capharellorum le-
 gitur hoc epigramma,

„ *Huc tibi perpetuo simulâ gratissima coniux*

Corporis extincti, dedicat ipsa, fides
Vixisti mecum, tu uenit, carosque per annos,
Quos vita exegi, dulciter ipse mea
Opto, si qua fides remanet, telluris, amica
Sit tibi perpetuo terra, levis, tumulo.

ne alia plurima huius rei exempla huc
 præferam ex [p] Jacobonio, & alijs anti- [p] cap. 11.

quarum inscriptionum collectoribus.
 Ut autem ignobili neminitas erat olim
 suis defunctis in tumultu lucernam ac-

cendere; ita nobilium nemo id officij
 prætermittebat; adeo ut etiam Vestales no-

Vestales no-
 biles erant.

lum Virginum, (quæ omnes enobili fa-

milia confectabantur, ut ex Lucio An-

[q] Tab. 3.
 [r] De prouid.
 [s] lib. 1. c. 12.

ristio Labeone Porcacchius [q] refert in

suis funeralibus, & Seneca [r] inuit eas

nobilissimas appellans; & [s] Agellio

Vestalis parentes non poterant serui

esse, nec in negotijs sordidis diuersari)

Vestalis re-
 stupri ut viua
 defoderetur,
 & cur cum lu-
 ceret.

stupri ream compertam Romani viua
 defoderent, in ædicula subterranea le-

ctum stratum ponentes, & lucernam

accensam cum modico pane, aqua in

[t] In vita
 Numz.

ampulla, oleo, & lacte; ut Plutarchus

[t] contestatur.

Quotplex, quæque fuerit materia lucer-
 narum ab antiquis recondatarum.

Cap. VII.

Materia vero, ex qua constructæ

fuerunt admirabiles istæ præco-

rum lucernæ tam diuturnum lumen in

se continentes; non vniuersi modi fuisse

compertissimum habemus; nam earum,

quæ ab antiquo reconditæ recens in-

uentæ sunt, alias ego vidi si ciles in Mu-

sæo Vlyssis Aldrouandi præceptoris na-

turalium arcanorum promptuario, dum

Bononiæ sapientiæ studijs operam na-

uarem; alias multo postea hic Patulij

Philosophiam publice docens, in Mu-

sæo Aloyfij Coradini Pandectarum

explicatoris greas inspexi; auream Pau-

laniæ in æde Mineræ Athenis a Cal-

limacho fuisse asseuerat. Quin & Ana-

stasius Bibliothecarius Vitæ Romi-

torum Pontificum describens, in vita

Sylvestri Primi, meminit Lucernæ ex

auro purissimo duodecim ellychniorū.

Aeneam vero lampadem pensilem an-

tiquam in Batauiæ Arcis ruinis inuen-

tam describit Petrus Scriuerius. Ex om-

ni metallo alias constructas esse potuis-

se nihil est, quod prohibeat: sed fre-

quen-

Lucernarum
 materia tum
 ex terra, tum
 ex quolibet
 metallo.

Lucernæ lapi-
deæ.

[a] ep. 164.
169.

Argenteæ lu-
cernæ.

[b] 10. 7. l. 3
c. 39.

Ritus an-
tiquæ in-
quisitionis
iuridicæ.

quætiore fuere fideles pauciores quæ-
paucissime vero aureæ. Lucernas lapi-
deas, nimirum e marmore Lunensi, ha-
bet in suo Museo M. Mantua Benau-
dus I. C. Patricius Patauinus celebrati
nominis. Duæ sunt. De Lucernis ex
argenti metallo confectis, celebre te-
stimonium habemus D. Augustini, non
vno in loco; primum in epistolis, ubi
legimus [a] *Recita illa gesta apud Numa-
cium Felicem Flavianum, procuratorem tunc
eiusdem ciuitatis vestra, Diocletiano Octa-
no, & Maximiano Septimo, Consulibus,
x1. Kalen. Iunias, quibus liquido constitit,
ita Paulum Episcopum tradidisse, ut Sylua-
nus tunc eius Subdiaconus fuerit, & cum
illo tradiderit, proferens instrumenta Do-
minica, etiam qua diligenter fuerant oc-
cultata, Capitulatam argenteam, & lu-
cernam argenteam: ita ut ei diceret Victor
quidam: Mortuus fueras, si non illas in-
uenisses.* & contra Cresconium de re
con simili habemus, [b] *Ex illius Indicij
gestis hac pauca interposui: Constantio
Maximo Augusto, & Constantino Iu-
niore nobilissimo Cæsare Consulibus,
Idus Decembris ex tota Maciacensi
inducto, & applicito, Victore Gram-
matico astante etiam Nundinario Dia-
cono, Zenophilus consularis dixit: Quis
vocaris? Respondit, Victor. Et pau-
lo post alio loco respondit, Nundina-
rius, Legantur acta: Zenophilus Con-
sularis dixit, Legantur. Et legit Nun-
dinarus, exceptor dixit: Diocletiano
octies & Maximiano Septies Consuli-
bus, quarto decimo calendas Iunij ex-
acti Summacij Felicis Flaminis perpetui,
Curatoris Coloniae Cirthenis, quum
uentum esset ad domum, in qua Chri-
stiani conueniebant, Felix Flamen per-
petuus curator Paulo Episcopo dixit,
Proferre scripturas legis, & si quid aliud
hic habetis, ut & præcepto & iussioni
patere possitis. Paulus Episcopus di-
xit, Scripturas Lectores habent, sed
nos quod hic habemus, damus. Felix
Flamen perpetuus curator dixit Paulo,
Ostende Lectores, aut mitte ad illos.
Paulus Episcopus dixit, Omnes cogno-
scitis. Felix Flamen perpetuus cura-
tor dixit, Manente ratione de Lectori-
bus, quos monstrauit, officium & vos
quod hic habetis date. Sedente Pau-
lo Episcopo & Montano & Victore de*

A Castello, Memor presbyter astante Mar-
te cum Aelio, & Marte diacono profe-
rente Marcucho fructuoso, Miggene
Saturnio, Victore Sanfurico, & cete-
ris fossoribus, contraferente Victore
Aufidij in breue sic, Calices duo aurei,
item Calices sex argenti &c. Et alio lo-
co, Posteaquam apertum est in Biblio-
thecam, inuenta sunt ibi armaria ma-
nia, ibi protulit Siluanus capitulatam
argenteam, & Lucernam argenteam,
quod diceret se post arcam inuenisse.
B Victor Aufidij Siluano dixit, Mortuus
fueras, si non illas inuenisses. Felix
Flamen perpetuus curator pro Silua-
no dixit, Inquire diligentius ne quid
hic remanserit. Siluanus dixit, Nihil
hic remansit, totum hoc eijcimus &c.
Quæ nobis ad verbum referenda fue-
runt, ut antiquioris Ecclesiæ lucernas
pretiosas ex argento constitisse proba-
remus. Quod autem capitulatæ simi-
liter argenteæ meminerit D. Aug. ea
C ad idem refert eruditissimus La-
Corda in suis Aduersarijs Sacris, inquiens,
[c] *In actis Proconsularibus sub Diocletia-
no apud S. Augustinum ep. 165. Capitularia
argentea sunt lampades, aut candelabra.*
Mirabile tamen est, quod ad Q. Fra-
trem Cicero [d] scribit de Lychno Li-
gneolo: num ex ligno Lucerna fiat,
quæ oleo peruncta non ardeat ocyus?
At forte Lignum fuit lucernæ pulcher-
rimæ theca satis artificiosa: vel etiam
D Lychni nomine papyrus designatur ex
arboris medulla; quæ diminutiuo no-
mine signatur, quod in ea tanquam in
principio resideat arboris natura tota;
principium etenim [e] Aristoteli mole
paruum est, & si virtute maximum.
Itaque puræ Lucernæ corpus dempto
candelabro, nullum fuit ligneum, sed
ex alia materia, quæ posset ignem in-
noxie ferre, flammæque violentiam elu-
dere; cuiusmodi sunt metalla, lapides,
lateritiæ testæ, ac id generis antea pro-
posita. De ligno vero fieri potuit el-
E lychnij papyrus, & Lucernæ theca, si-
mul & Candelabrum, Lucernarium-
ve. Hactenus de Lucernarum mate-
ria.

Aurei cali-
ces, & ar-
gentei.

[c] Ad. q. 5.
nu. 38.

Capitulatæ
quid essent in
antiqua Eccle-
sia.

[d] 1. ep. 9.

[e] 1. cxl. c. 39.

De magnitudine lucernarum ab antiquo tempore ardentium.

Cap. IX.

Materiam statim consequitur magnitudo; quare post materiam theoriâ lucernarum moles inspicienda est. Qua quidem in re licet Cardanus [a] existimauerit lucernam Mineruæ Athenis annuæ durationis igne coruscantem, & eius exemplo quotquot a veteribus olim reconditæ nostra ætate, patrumve nostrorum sæculo ardentes inuentæ sunt, illas magnitudinis ingentis extitisse: quando tamen nec ullus eorum, qui eam vidit, aliquid de illius amplitudine protulit; quumque aliæ ab antiquo ardentes non obtineant magnitudinem supra molem communium lucernarum; ut apertissime constat in lucerna Nesidea intra vitream phialam inclusa, & in Olybiana, Pisana, & ceteris, quarum historias in primo harum elucubrationum volumine commemorauimus; iam secus existimandum est lucernas omnes ab antiquo tempore ardentes vsualium magnitudinem non excedere: Ac eo magis, quo mirum non esset in maximo vase minimum quid fomitis exiguæ flammulæ iugiter suppeditante ad longum temporis interuallum igniculum conseruari: ex aduerso tamen cuncti has a sæculo, & vltius ardentes lucernas ob diurnam flammulæ durationem admirantur. Quinimmo quum plurimæ inuentarum parua mole visantur; quid earum magnitudinem vulgarium molem, & capacitatem longe superare comminiscamur?

Lucernarum ab antiquo reconditarum figuram variam fuisse.

Cap. X.

Magnitudinis terminus in omni corpore figura, & forma exterior est; quæ propterea post magnitudinem est explicanda. Porro forma, siue figura in ardentibus hisce ab antiquo tempore lucernis varia conspicitur; namque illarum aliæ visuntur sphericæ, oblongæ aliæ, aliquæ triangulares, quadrangulum aliæ referunt, & ad

Arbitrium conditoris varias formas representant. Præterea vero earum multæ vnicum ellychnium habuerunt, aliæ duo, aliæ multo plura; ut lucernam vetustam aliqui se vidisse fateantur celebrati nominis autores vndecim ellychnia gestantem; de qua superius apud Gutherium [a] egimus.

Lucernæ multilychnæ.

[a] Lib. 2. c. 18.

De lucernarum antiquarum simulachris, varijs imaginibus, & inscriptionibus. Cap. XI.

Ceterum variæ quoque ab artifice imagines diuersarum rerum insculptæ, fixæque ad libitum fuerunt in huiusmodi lucernis; eademque summa diligentia, & industria delineatæ; nam in vna, cuius operculum solum exacte sphericum ex Aldrouandico Mulæo habere potui, visitur arietis imago, supra dorsum gerentis mulierem sedentem, coronatam, & gestantem sinistra manu faculam ardentem; dextera manu ad caput eleuata, hunc in modum, cum foramine sub ventre arietis.

Lucernarum antiquorum variz descriptiones.

In alia satis parua lucerna, & rotunda pariter, intueri liceat Nympham, arcum dextera manu continentem; sinistra ad faciem sublata, cum duplici foramine, minori ad centrum, maiori ad nasum oppositum manubrio collocatis, hoc pacto,

His tertia longe pulchrior est Lucerna, circularis itidem, paulo maior propositis: In cuius lingua, ex orbita extuberante, foramen est ellychnij: maius alterum, fomitis ingressui aptum, degit in area circuli. Versus extremam oram, inter manubriolum & linguam, hinc inde duo Cherub insculpti sunt, ex quorum mento vitium rami, palmitesque totam illam Zonæ partem undique adornantes: intra quos circulus est, veluti iugamentum quoddam lemniscatum, in Encarpi Vitruviani effigiem, ex implexis lauri frondibus, mireque contextis; superna, & inferna parte, ceu quibusdam anulis redimitus: dextera, sinistraque, veluti racemos vuarum de se promens, aut potius in se condens. Intra circulum desuper quasi Sol e nubibus erumpens, radiosque mittens in maius foramen. Sub foramine parvus anser: a cuius dextro latere mulier sedens, & manu dextera signum Sanctæ Crucis eleuans, & sinistram porrigens

A ad centrum circuli, Fidei simulachrum fortassis est. Ex altero latere alia mulier, quasi stans, & sinistram genu flectens, ambasque manus expandens, quasi Fidei, extentam manum apprehensura: Fortasse Spei est imago; quum tertiæ virtutis theologalis, quæ Charitas nuncupatur, symbolum sit ignis, flammaque Lucernæ. Quid si dicamus prioris illius mulieris iconem esse symbolum Ecclesiæ primitiæ, seu Fidei;

B posteriorem autem istam representare Gentilitatem ad Fidei ac Ecclesiæ sinum venientem; auiculam vero signare Spiritum Sanctum ad Gentilitatis conuersionem auolantem; & superne de nubibus lumen affulgens indicare,

Deum Patrem luminum absconditum in immensæ Diuinitatis inaccessa luce: crucisque signo notari Dei Filium Redemptorem mundi per Crucem? In posticæ partis Lucernæ plana superficie incisum est nomen L. CAESAE:

C quam proinde feminam ex primis illis Christianis arbitror esse, quæ Romæ in Ecclesiæ prima infantia lac Fidei suxerunt. Etsi vero Christianorum ista Lucerna fuerit, non tamen ideo vetusta non est; quia non deest æuo Christiano vetustas ante mille sexcentos annos. Quid si dixero potuisse Lucernam

istam condi prius quam Christus Dominus nasceretur, etsi Christiana mysteria continuerit; Deus enim infinita

D benignitate sua præfigurauit ante Filij sui natales Ethnicis mysteria salutaria, quo facilius in Christum crederent eorum posterit: non solum enim Cherubicas Angelorum formas in veteri Testamento videmus apud Hebræorum Prophetas; verum etiam apud Gentiles ante Christi Saluatoris aduentum signa Crucis extitisse vel in fanis Idolorum habemus ex Historicis; etenim, vt obseruat item Casalius [b] agens de Veteribus Ægyptiorum ritibus, testimonio

E Socratis [c] in historia Ecclesiastica, dum per Theodosium expurgaretur Templum Serapidis, eius idolo ex omnibus metallis, ac rebus alijs magnificentissime dudum constructo, & recens destructo, cruces inuentas fuisse constat; dicente Socrate: *In Delubro Serapidis iam diruto, & fundamentis conuulso, litera reperta fuerunt lapidibus incisa, quas hieroglyphicas*

[b] cap. 13.

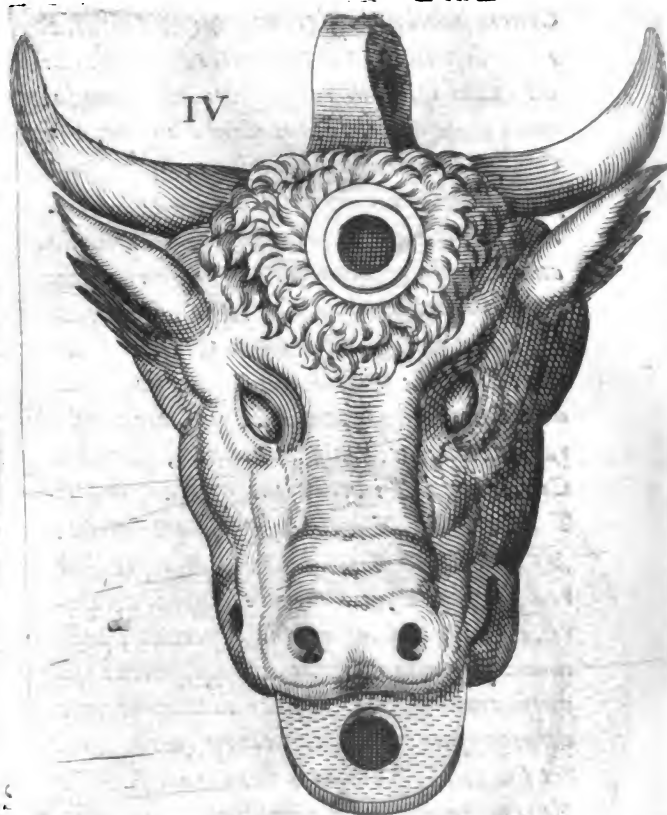
[c] l. 5. c. 17.

cas appellant: erant forma insculpta, quæ Crucis habebant effigiem; quas & Christiani, & Gentiles oculis intuentes, utrique eas ad suam ipsorum religionem accommodarunt; nam Christiani Crucem salutaris Christi passionis signum esse dixerunt, propriamque suæ religionis notam esse dixerunt. Gentiles aliquid in ea commune esse cum Christo, & Serapidi affirmarunt; nam effigiem Crucis aliud Gentilibus, Christianis aliud significare. Dum isti inter se de eare digladiantur, Gentiles quidam ad Fidem Christianam conuersi, qui literas hieroglyphicas accurate nouerant, formam Crucis quid sibi vellet, interpretantur VI-T A M F V I V K A M significare docent. Quod quidem Christiani, ut pote pro sua religione maxime facientes, cupide arripere, & de eo animos efferre ceperunt, postquam per alias literas hieroglyphicas significatum erat, Serapias delubrum tunc dirutum fore, quum Crucis effigies apparet (id enim esse vitam venturam) multo plures ad religionem Christianam se transferunt; peccataque consentes baptizati sunt. Hæc de Crucis effigie ipse quidem accipi. Hæc eadem quoque retulerunt Sozomenus [d] in Eccl. hist. Nicephorus [e] Calistus, Autor etiam historię [f] Tripartitæ. Suidas idem ait: Crucis: Recta ligna humi defixa: sub Theodosio maiore Romanorum Imperatore, quum Græcica, id est Gentilia templâ destruerentur: in Serapidis templo inuenta sunt hieroglyphica littera; crucis figuram habentes: Quas quum illi de Græcis, qui Christiani facti fuerant, conspexissent, dixerunt, Crucem apud literarum hieroglyphicarum peritos, significare vitam futuram. Sed post hos Ficinus [g] agens de Vita cælitus comparanda dicit: Antiquiores autem, quemadmodum in quodam Arabum Collegio legimus, figuram Crucis cunctis anteponebant, quia corpora per virtutem agunt ad superficiem iam diuisam: Prima vero superficies Cruce describitur: sic enim in primis habet longitudinem atque latitudinem. Primæque hæc figura est, & omnium recta quam maxime, & quatuor rectos angulos continet. Effectus vero cælestium maxime per rectitudinem radiorum angulorumque resultant. Tunc enim stella magnopere sunt potentes, quando quatuor calis tenent angulos, immo cardines: orientis videlicet, occidentisque, &

medij utrinque: sic vero disposita, radios ita coniungunt in se inuicem, ut Crucem inde constituent. Crucem ergo veteres figuram esse dicebant, tum stellarum fortitudine factam, tum earumdem fortitudinis suscipere planetarum. Hæc autem opinio ab Aegyptiis vel inducta est, vel maxime confirmata: Inter quorum characteres crux una erat insignis, vitam eorum more futuram significans; eamque figuram pectoris Serapidis insculpebant. Ego vero quod de Crucis excellentia fuit apud Aegyptios ante Christum, non tam muneris stellarum testimonium fuisse arbitror, quam virtutis presagium, quam a Christo esset acceptura: Astrologos autem, qui statim post Christum fuerunt, videntes a Christianis miranda per Crucem fieri, nescientes autem vel nolentes in IESVM tanta referre, in celestia retulisse; quanquam considerare debebant per Crucem ipsam, absque nomine IESV miracula minime perpetrari. Eadem ferme, ac iisdem fere verbis de Cruce pridem ante Christi natales a veteribus obseruata testatur in Antiquis Lectionibus [h] Rhodiginus. Antiquissimam Aegyptiorum tabulam æneam apud Cardinalem Bembum memorat Iacobus Bosius, in qua stat vireus, & duabus partibus aquam in modiolos effundens; vireoque superne infixa est Crux; quam adorant duo viri genuflexi, stola sacerdotali pectore cincti, ac veluti cruciati, manibusque fixum gestantes, in cuius apice crucis imago quoque spectatur. Quin & idem [i] Bosius aliud attulit antiquum hieroglyphicum Aegyptium, cuius nempe Nyctilofacis, in summo capite Crucis imaginem gerentis. Itaque Lucerna L. Cælar, crucis imaginem habens, & ad Ethnicos, & ad Christianos attinere potuit; at siue fuerit Ethnicorum, siue Christianorum Lychnus, enumerari debet inter antiquorum ellychnia. Hinc argumento certe colligere eruditissimus Ioannes Smith, aliquas antiquorum Lucernas inscriptas esse nomine defuncti, non omnes nomine fabri; nam Lucia Cælar, faber non fuit, sed nobilis Matrona Romana, cui Lucerna sepulchralis ista posita fuit.

Quarta est a propolis distincta lucerna, triangularis, efficta in simulachrum Bouillicapitis, linguam exerentis; in cuius apice foramen maius inspicitur ellychnio datum; quando & præter hoc, aliud est paullo minus foramen in media fronte, supra oculos, inter aures, & cornua, circumseptum pilis longioribus, bellissime referens Cyclopi oculum, nescio an ingressui liquoris apertum, an potius altero ellychnio paratum: supra id foramen, inter cornua prominet veluti latus annulus in manubriolum, ita,

- A** Quinta lucerna, omnium Aldrouandicarum maxima, vergit ad figuram quadrangularem; in eius enim medio area quædam magna est, rotundo veluti orbe circumdata; in cuius medio Angeli stantis imago delineata conspicitur, alis expansis; Zona in crucem pectori alligata; manu dextera lauri, vel oleæ ramum porrigente; sub ala dextera foramen paruum, seu ellychnio, seu potius fomitis consignatum ingressui; sinistra manui circulum, veluti coronam, gestante: A capite Angeli supra circulum egreditur manubrium lucernæ falcatum, ad instar cornutæ Lunulæ: infra pedes Angeli, a parte opposita manubrio, duæ hinc inde prodeunt veluti lingue in apice perforatæ; quæ foramina maiora primo, & sibi inuicem equalia, sunt ellychniorum: Ad calcem lucernæ inscripserat Præceptor Aldrouandus, *Lucerna antiqua διμυχος, seu duo habens ellychnia*; cuius simulachrum est huiusmodi,
- B**
- C**

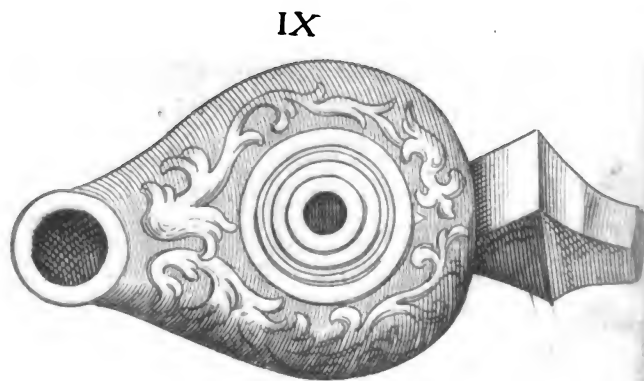
Septima Lucerna in eodem Musæo
A Coradini seruatur aenea in effigiem nu-
 di Sileni supra vterculum sedentis; e
 cuius coxis egreditur vtri collum mani-
 bus apprehensum, eductumve, ore
 aperto, vnde lychni flamma emicabat:
 in dorso manubrium vtri, ad instar an-
 nuli, prouoluebatur: supra humeros
 adusque caput veluti vas affabre con-
 structum erat, per quod in vterculum
 fomes instillabatur, hac forma,

Post has ex Aldrouandico Musæo
 habitas, nuperrime Sextam lucernam
 fictilem vidi apud Aloysium Coradi-
 num Patauij, rotundam, in cuius area
 effigies erat thyrsigeræ Baccantis; ad
 cuius sinistrum genu foramen exiguum
 ingressui fomitis; infra pedes e circulo
 prominebat seu lingua, seu nasus fora-
 men maius habens, egressui ellychnij
 ardentis assignatum, sic,

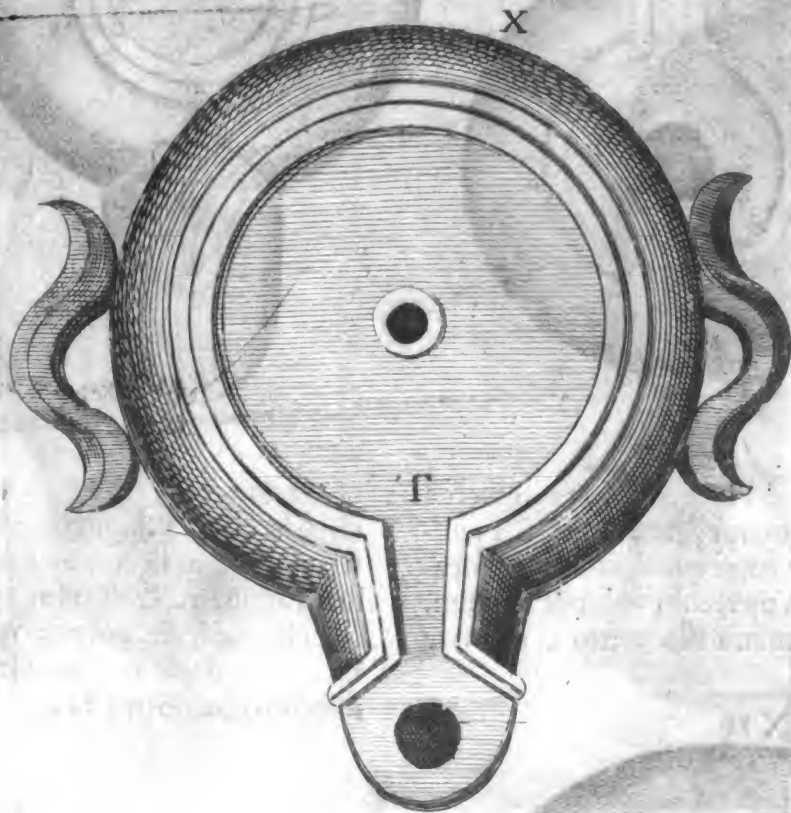
Octava lucerna ibidem visitur, exigua, fictilis, efformata in imaginem capitis, cochleam referentis; e cuius ore aperto ellychnij ligula exerebatur in amplo foramine, vt in lucernis culinarijs, in hanc imaginem, quam etiam nuperrime visendi, mihi copiam fecit Cl. Sertorius Vrsattus, qui recens habuit ex vrbe Iadra Dalmatin.

Nona lucerna minima in piri speciem efficta; in cuius medio exiguum foramen est intra plures circulos recipiendo fomiti aptum: in apice maius foramen est, flammigero ellychnio destinatum; & ex altera parte ad locum pediculi manubrium est, calcei cuiusdam figuram ferme representans, ita,

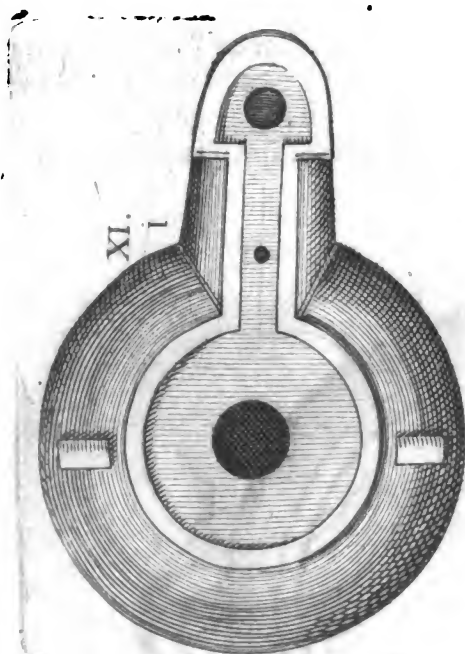
Decimæ lucernæ fictilis apud eundem pars antica circularis est, in centro habens foramen exiguum; utrimque a periferia duo manubriola in auricularum similitudinem extuberant; inter quas a parte inferna circuli egreditur lingua, in apice perforata latiore fora-

mine, quod ellychnio coruscanti assignabatur: Pars vero lucernæ postica, in eandem figuram efformata, obtinet in centro veluti tuberculum, & sub eo litteram T versus linguam; quæ littera hic designatur in antiqua parte, sic,

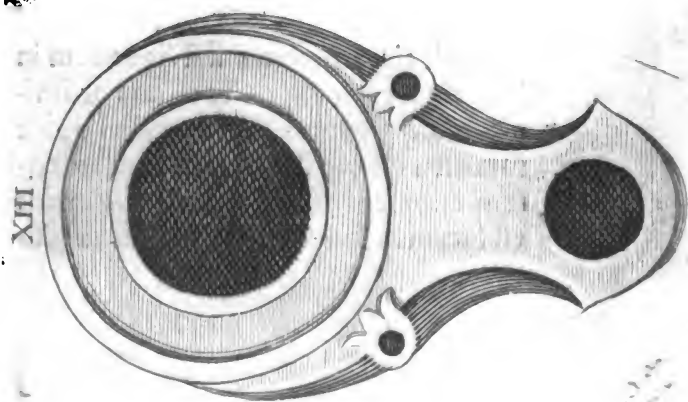
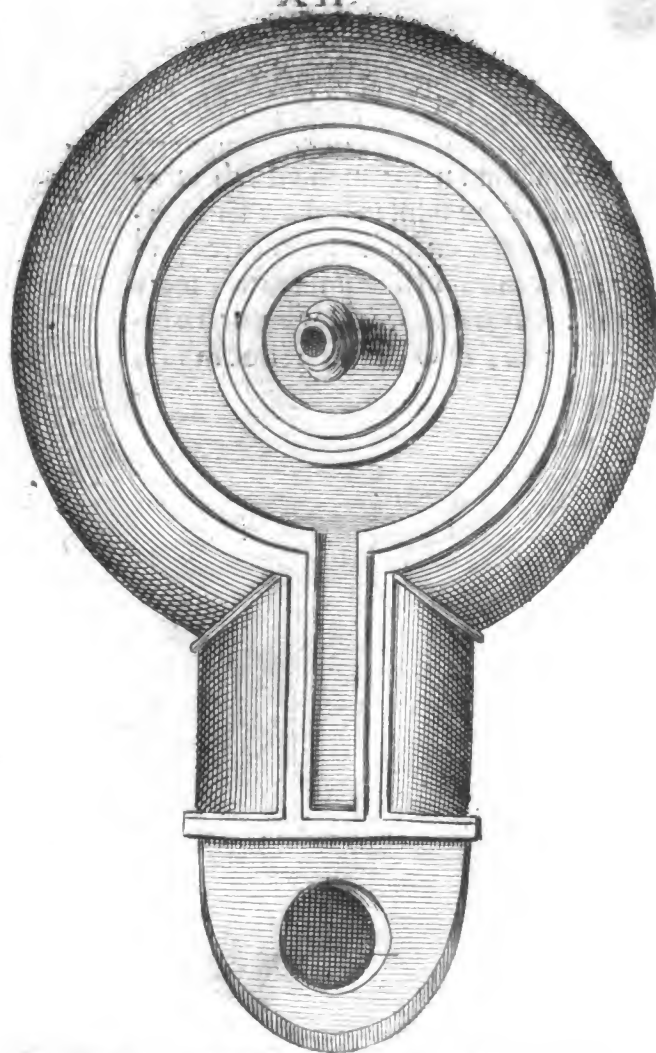
Vndecimæ lucernæ fictilis eodem in loco figura sphærica est, ex qua prominet veluti glans crassior, in cuius apice foramen est mediocre lychnum ardentem euomens; in centro circuli maius est foramen fomitem bibens, in medio

B balani minimum foramen est, ab utroque maiori æquidistans, fortassis ad ingressum aeris exeructum: in parte postica lucernæ, ad locum centri, intra duos circulos minores, leguntur hæ litteræ incisæ, DONATI hoc modo,

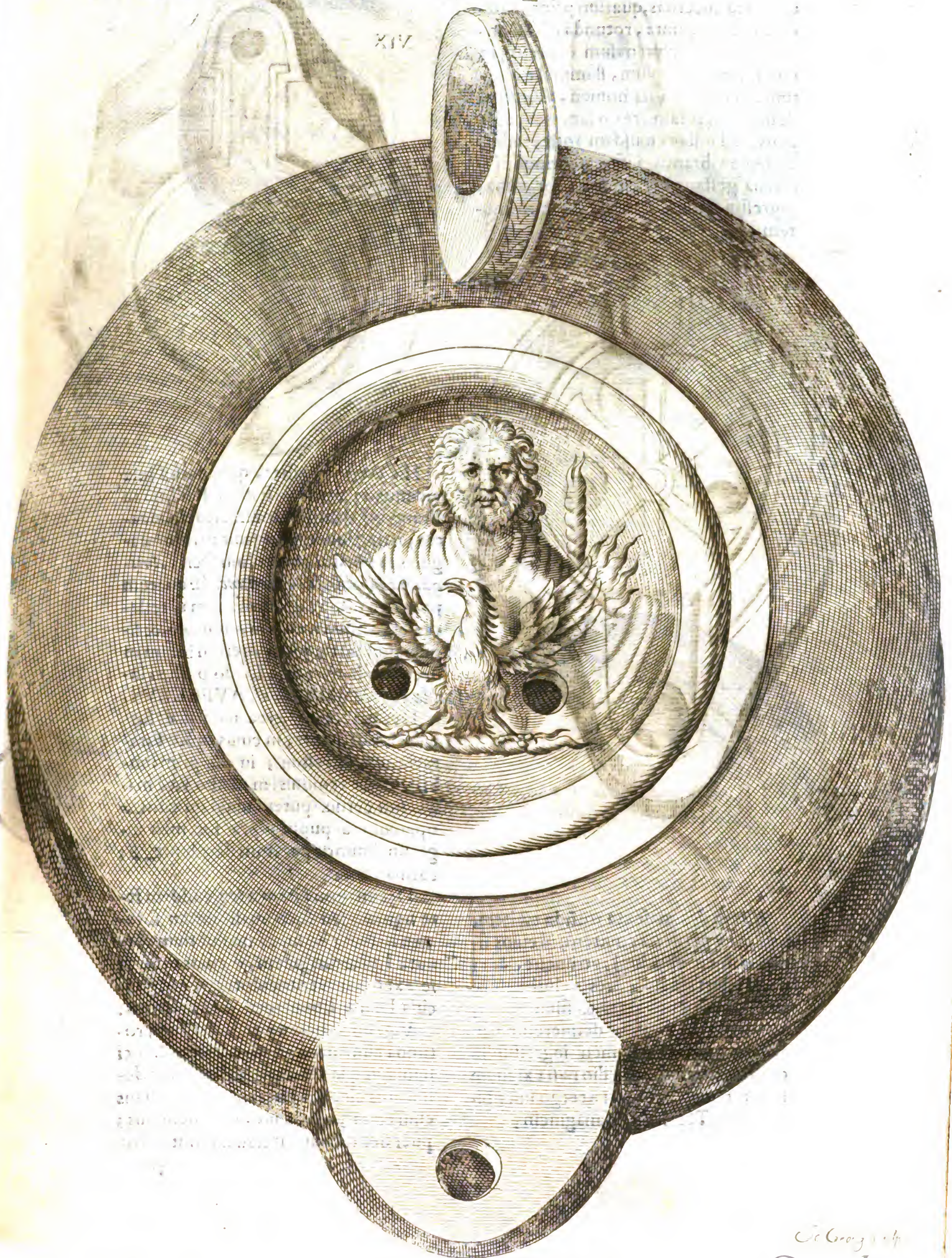
Duodecima lucerna Co radini ærea A est, paullo maior præcedenti, sed eiusdem figuræ, nisi quod in centro foramen habet, operculo volubili clausum, & caret minimo illo tertio, sub hac specie,

Decima tertia lucerna ibidem ærea est, satis exigua linguam exerens ferme triangularem; in cuius apice, magnum hiat foramen, & duo longe minora in angulis lucernæ corpus contingentibus, sed quartum omnium maximum in centro corporis, ita,

B Decima quarta lucerna omnium maxima in eodem loco fictilis; & rotunda est, ex vrbe Roma Patavium transmissa; in cuius centro Iouis tonantis effigies umbilico tenus inspicitur cum fulmine ad humerum læuum, & aquila expansis alis in pectore: sub alis duo foramina: supra caput manubrium

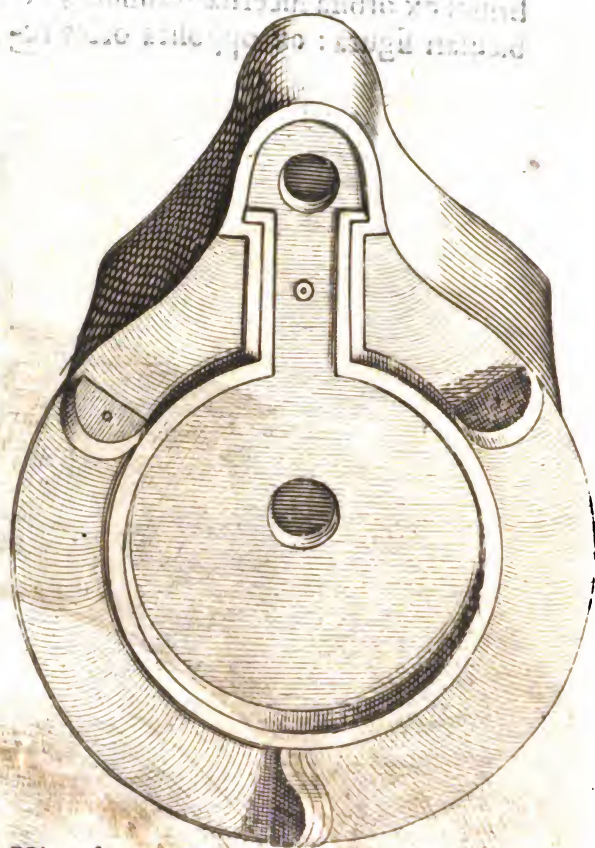
brium ex orbita lucernæ prominēt, or- A gione veluti lingua exit, foramen
biculari figura: ex opposita orbis re- maius in apice gestans, hoc modo,

Post Aldrouandicas, & Coradinias, A
apud Laurentium Pignorium, Anti-
quariæ rei cultorem egregium, duas fi-
ctiles vidi lucernas, quarum prior, in or-
dine decimaquinta, rotunda est, ex an-
teriori parte veluti nasum exerens; in
quo foramen amplum, flammulæ dica-
tum: in centro nota nomen, Christus,
designans, totam aream lucernæ occu-
pans, ad instar cuiusdam rotæ, radios
vndique vibrantis, visitur; vtrinque la-
teralia gestans duo minora foramina,
ingressui fomitis hiantia, hunc in mo-
rem, B

Altera decimasexta rotunda est item,
nasum ex periferia emittens; in cuius fi-
ne foramen ellychnij; vtrunque, & in
parte auersa naso, tres veluti ansulæ
perforatæ, per quas trajici filum posset,
quo lucerna pensilis detineretur: in
centro lucernæ foramen ingressui li-
quoris apertum; in medio nasi exiguum
satis foramen habetur: a tergo inscribi-
tur FORTIS in hanc imaginem,

C
His adjicere lubet, quas nouissime
vidimus lucernas a Paulo Petauio in
Francorum curia Consiliario delinea-
tas; nam plures inuulgauit earum ima-
gines in libello, cui titulum fecit, *Anti-
quariæ suppellectilis. portiuncula*: quarum
prima, in ordine decima septima, testa-
cea est, rotunda, cum manubriolo, & li-
gula perforata; quum alterum foramen
in centro haret: & in fundo postico in-
D cisa legerentur litteræ, AVFELLVS.

Decima octaua ærea nauculæ for-
mam æmulabatur; in cuius prora fora-
men erat ellychnij; in puppi manu-
brium loco temonis; in medio vice ma-
li veluti ceruix putei cuiusdam cum
operculo a puppi supra foramen in-
gressui liquoris paratum decedente; &
carina plana.

E
Decimanona item ærea, eiusdem fe-
re figuræ; sed loco mali purum fora-
men habuit; & supra manubrium cor-
nutæ Lunæ imaginem, e cuius orbe se
se exerebat ventriculotenus imagun-
cula Dianæ Lunulam fronte gestantis.

Vigesima lucerna testacea fuit, ro-
tunda cum manubriolo, & opposita ei
ligula, in qua foramen lucis; in area de-
lineatus elephas puerum dorso gestans
cum elata proboscide, sine dentibus;
puer dextera manu clauam continebat;

po-

pone belluam arbor ingens: ad umbilicum bestiae foramen alteri compar: infra ipsum elephantulus eadem specie, sed nihil dorso gerens: in fundo incisae litterae, S A E C V L.

Vigesima prima lucerna rotunda fuit, sine manubrio, fictilis cum longiore naso, in quo foramen a rotundo desinens in oblongum; cui operculum superinduci posse videbatur: in area affabre delineatum caput hominis barbati; cui tria foramina circumposita erant, ad latera, & infra mentum: extrema lychni latera perforata utrimque: fundus posticus inscriptus erat, S T R O B I L I.

Vigesima secunda lucerna aerea, miro artificio delineata omni ex parte, rotunda fuit ad oui speciem; nasum habuit, & in eo foramen soli ellychnio paratum, cetera non perforata; manubrij summum artificium; teres, & oblongum corpus e duplici Delphine concham complectente; in area superiori Osiridis, ut arbitror, imago, cui mulier a sinistris coronam seu detrahit, seu porrigit: alter homo genuflexus, manibus sublatis idolum adorat: a dextris Vittata sacerdos manus habet in vase ante idolum supra Tripodem posito, seu ibi reponens oblata ab adorante viro, seu inde responsa idoli referens: infra haec omnia ad radices areae superioris haec leguntur incisae litterae. L. C. I. fundus posticus arctiorem aream habet, in qua sunt aliae notae huiusmodi C. I. C. infra quas aliae tales IOMS; supra, & infra litteras folium hederæ: vndique aream ambiunt Dij Marini monstrofi, mulieres, seu Nereidas dorso gestantes.

Vigesima tertia lucerna fictilis est, absque manubrio, rotunda, cum ligula perforata ellychnio; in area foramen minus; utrimque duo pugionibus armati inuicem belligerantes; quorum vni parma decidit in terra.

Vigesima quarta lucerna fictilis est, cum manubriolo, & illi opposito longiore naso, ad ellychnium euomendum perforato: in area calix affabre delineatus, utrimque ansulatus, inter duo foramina minora collocatus: sed aream circumtulerit orbiculi, & trigoni multiplicati; ad nasi radicem duo veluticorda effigiata.

Vigesima quinta lucerna fictilis, hu-

manum caput glabrum representat absque collo, bucca plurimum hians.

Vigesima sexta fictilis est item, vigesima quarta per similes; sed in area triplex foramen habet, ac loco calicis notam nominis Christi, ut decima quinta Pignoriana.

Vigesima septima est aerea, calceum ferme referens in apice perforatum, & ubi pes ingreditur: ex alta calcanei parte magna crux emergit, e cuius medio catenula exit, quae in arcum sublata demum desinit in annulum insertum in mediam calcanei partem, inter utrumque foramen: ut hinc appareat eam fuisse lucernam pensilem, more lampadum; cuiusmodi etiam extitisse innuimus decimam sextam in Pignoriano Museo visam.

Vigesima octava lucerna pariter est aerea, in imaginem pedis humani a crure praecisi, soleati more apostolico, nempe cum sandalio; manubrium habet ad calcem; patens foramen in loco praecisionis; extra ultimos digitos subiecta solea recurvatur sursum in lucernae foramen, ex quo exire videtur ellychnij receptaculum.

Vigesimalam nonam lucernam fictilem, omnium minimam, cum manubriolo, rotundam, in areae centro perforatam, linguam quadrangularem, itidem perforatam in regione opposita manubrio exerentem, habet idem Petraeus in suo *Veterum nummorum Gnomonice*. Petrus etiam Scriuerius testatur inuentam fuisse anno Millesimo quingentesimo sexagesimo secundo apud Hagam in Arcis Britannicae ruinis lucernam pensilem, aream, quae trigesimo numero locatur: cui cauum est affabre circinnatum, cum imminente quadrato caelo, ad arcendum flammæ periculum, uti apparet; siue etiam contra fumi surgentis nigrorem.

Trigesimam primam Autor idem lapidem in Batavia repertam memorat, quae in quatuor veluti guttos exit, unde ellychnia flammam euomebant; & in quaternas columnas, circinnatum caelum excipientes, assurgit.

Anastasius Bibliothecarius de Vitis Romanorum Pontificum in Syluestro Primo meminit trigesima secundae lucernae mixarum duodecim; quam esse testatur ex auro purissimo.

Tri-

[lib. sic. 32.]

Inscriptio lucernæ nomine defuncti.

Artificis.

Amici.

Numinis.

Serui.

Acui.

Trigesimam tertiam lucernam vetustam in opere suo *De Iure Manium* inscripto habere se Gutherius [b] affirmat eius figuræ, quæ Vrsus referat. Propositis & ego deniq; trigessimam quartam fictilem adiungam; quæ apud me diu fuit, figuræ orbicularis, absq; manubrio, linguam exerens cum foramine ellychnij; in centro habens illi æquale foramen: a quo veluti rosæ floris folia ducuntur ad periferiam; intra duo maiora foramina tertium erat exigui admodum oris: superficies superna concava forinsecus extitit; ad latera linguæ in periferia duo hinc inde foraminum simulachra efformata viscebantur: superficies inferna parum conuexa; in cuius centro spectatur imago non peruij foraminis. Inscribebantur autem antiquæ lucernæ reconditæ aliquando nomine defuncti, cui accendebantur; aliquando nomine artificis, a quo plasmabantur; aliquando nomine Amici, a quo accendi curabantur; aliquando nomine serui, a quo custodiebantur; aliquando nomine Numinis, cui dicabantur; quod facile coniectari possumus ex varietate inscriptionum nuper adnotatarum; nam L. CAESA femina fuit nobilis, cuius cadaueri ardebat in sepulchro lucerna tertia. Decimæ lucernæ inscripta littera T indicat initium nominis artificis eo tempore celeberrimi. Vndecima lucerna DONATI amici fuit, qui eam mortuo sodali accendi curauit. Decimaquinta, & vigesima sexta Christi nomē habuerunt, ut pote vel Christi simulachro accensæ, vel Christiano cineri. Decimæ sextæ custos videtur fuisse seruus nomine FORTIS. Artifex decimæ septimæ fortasse fuit in ea descriptus AVFELLVS; nisi hunc eius custodem seruum asseramus. Vigesima cur inscripta sit SAECVL ambigimus; nisi littera denotet imprecationem, ut lucerna sæculum integrum luceat, vel seruum nomen Sæcularem designet. Vigesima prima STROBILI serui, an artificis nomen habuerit incertum est. Vigesima secunda tribus notata inscriptionibus, habuit nomen defuncti in area superiori L.C.I. nomen artificis in fundo postico C.T.C. & nomen serui in loco inferiori IOMS.

A Quot, quæque fuerint lucernarum olim reconditarum genera quoad naturam, flammæ, seu de differentiis earum in conseruanda flammæ. Cap. XII.

B Ge nunc varietatem flammæ consideremus in ijs lucernis, quæ ab antiquo reconditæ recens inuentæ fuerunt: qua quidem in re si sensuum iudicium sectemur, priscorum lucernas ad quinque genera referre nos oportebit; namque, ut ait Seneca Tragædus in Oedippo,

„ Non una facies nobilis flammæ fuit, olim enim reconditarum siue in sepulchris, siue quouis alio in loco lucernarum aliæ penitus extinctæ compertæ sunt; aliarum solus fumus conspectus est ab earum detectoribus: ut eius, quæ Pisis fumans inuenta est sub altare templi maioris; alijs flammæ corusca visa est adhuc inesse, quæ subito in aere aperto extincta est; ut illi, quæ in sepulchro Tulliolæ, ac ei etiam, quæ in tumulo Nesideo reperta est: in vtrisque enim lucernis

„ Subito refulsit lumen, & subito occidit: alias inuenerunt maiores nostri flammulam ad aliquot horarum spacium conseruantes, quæ sponte postea extinguiebantur; ut quæ Terenti, & Bononiæ detectæ fuerunt: aliæ demum adeo pertinaciter antiquum ignem sibi retinebant, ut flatuum, aquarumque violentiam despicerent inuictæ: nec vnquam, nisi fractæ, ac effusso interno liquore, flammam amittere potuerint: ut quæ in sepulchro Pallantis, & quæ ante Crucifixi Redemptoris imaginem Edessæ intra murum Urbis inuenta fuit. Quarum omnium naturam sigillatim nunc præstat explicare.

E Lucerna in priscorum tumultis extincta cuius natura fuerint; unde septem causæ asseruntur, quæ varia ratione ardentem ignem extinguere possunt. Cap. XIII.

Q Vado illud ex superioribus apertissime constat, Antiquos intra sepulchra lucernas ardentes recondere consueuisse: nec tamen rationem parandæ lucernæ, quæ ad multos annos conflagraret, omnibus illis notam extitisse: quoniam Lege Mæuia, ff. de manum.

Lucerna fumans inuenta.

Moriens.

Flammam breui seruans.

Ignem diutissime retinens.

Lucernę in ru-
mulis an-
tiquorum extin-
ctę, unde fue-
rit.

Lucernę flati-
m nulla eter-
na esse potest.
[a] lib. 4. c. 28.

Lucernas ex-
tinguētia mul-
tiplicia expli-
cantur.

Ariditas.

Fumus.
Vide lib. 4.
cap. 14.

Sub terra va-
gari passim
ventum.

Custodię vil-
la celebris cur
sit.
Vide li. 8. c. 15.
[a] lib. 3. c. 43.

num. testam. manifestum est veteres te-
stamento manumittere seruos ea con-
ditione solitos fuisse, vt hi monumentis
testatorum lucernas alternis mensibus
accenderent: Nihil sane prohibet, quę
in tumulis extinctę hoc æuo reperiun-
tur, esse lucernas communes ex oleo,
& ellychnio vulgari flammam conser-
uantes; quas in sepulchris locatas olim
vel fumus primo exitum non habens
ex clauso nimis arcte monumento suf-
focauerit: vel deinde consumpto vni-
uerso ignium fomite, marcor occupa-
uerit: quum tamen & eiusmodi esse po-
tuerint, quę post multos annos etiam
ardentes demum extinctę fuerint: Non
enim admirabiles illę, quę plures an-
norum decades, & centurias ardere lu-
cernę, omnes eiusdem tenoris extite-
runt, vt eterno, æqualive tempore flam-
mam singulę seruare potuerint: Nulla
quidem lucerna potest simpliciter æter-
num ardere, ob rationes [a] inferius
commodiori loco afferendas. Neque
omnes eodem temporis interuallo ar-
dentes perdurare queunt, ob diuersita-
tem qualitatum & loci ambientis, & li-
quoris, & ellychnij exardentis; nam in
diuersis locis, humidis nempe alijs, alijs
siccis, alijs frigidis, & alijs calidis; & ex
varia materia tum liquor siue humidū,
tum ellychnium earum desumptum est:
ita vt si adhuc post multos annos reclu-
di contigisset Pallantis, Tulliolęve mo-
numentum; certe in eo lucerna iam
non amplius ardens, sed extincta com-
periretur: extinguī autem clam potue-
runt ante apertionem sepulchri lucer-
nę in monumentis prius ardentes mul-
tifariam, vt dicere cęperamus; nimirum
primo ad consumptionem fomitis, seu
liquoris, seu ellychnij, seu etiam vtrius-
que; vt quotidiano experimento con-
stat in familiaribus lucernis: Dein a fu-
mo, cui non pateat exitus extra sepul-
chrum, flammulam suffocante: Deinde
a spiritu; flatuque aliquo flammam ex
ellychnio violenter euellente; in cavi-
tatibus enim subterraneis vagari passim
ventorum exhalationes, flatusq. vehe-
mentes, vnicuique compertissimum est;
celebrisque in agro Vicetino Villa Cu-
stodię propositi magnum affert argu-
mentum; vt vere apud Plinium [b] sine
sine ventos generent subterranei spe-

cus; & in domibus etiam multis manu-
facta inclusa opacitate conceptacula
auras suas habeant. Vereque apud
Marcum [c] Polum Ormuzianorum do-
mus habeant ventorum ductus, quibus
omnia cubicula refrigerant ad libitum.
Deinceps ardentes sub terra lucernę
potuerunt extinguī ab aqua, siue in
eum locum aliunde influente, siue ibi a
frigore terreno genita ex aere incluso;
quemadmodum in fontibus, fontiumve
principijs subterraneis Aristotelis [d] ob-
seruatione aqua primum gigni consue-
uit; vt in antri Custodię Vicetinę cen-
tro genita stagnare visitur assidue. Vl-
terius etiam a nube, atque a vaporibus
densioribus ante productionem illius
aquę; siue flammulam corpulentia, mo-
leque sua suffocantibus; siue igniculum
eundem contrarijs qualitatibus humo-
ris, ac frigoris extinguentibus. Pręte-
rea quoque a nimia siccitate loci subdi-
tum igniculo fomitis humorem arefa-
ciente. Ac demum ab externo igne
aliquo de subterraneis locis alijs in tu-
mulum quomodocumque illapso, aut
ibidem quauis de causa repente geni-
to ex materia sulphurea, nitroſave, aut
bituminosa eundem fomitem siue sta-
tim exsiccante, siue flammulam ab eo
ad se attrahente: Nam in locis subterra-
neis passim vigere flammę ex accensis
huiusmodi succis concretis quotidiano
experimento compertum habemus:
Maioremque flammam ad se ab ellych-
nio minorem rapere docuit nos item
experientia ipsimet Aristoteli [e] non
ignota; nam lucerna, candelave ardens
in magno aliquo igne posita, vel illi
propius adnota, illico extinguitur, non
semper (vt vulgo dici consuevit) quia
maior ignis abſumat humorem, quo mi-
nor ignis alitur, ac sustinetur; etenim si,
vbi minor flamma in maiori extincta
fuerit, statim lucerna, candelave inde
remoueat, in ea conspiciemus, com-
periemusque tantum adhuc humoris,
liquorisque pristini superesse, quantum
satis esset ad continendam etiam per
notabile spatium temporis extinctam
flammulam; quę rursus in eodem fomi-
te residuo accendi potest, & accensa
quoque diutule perdurare: sed reuera
dicendum est magnum illum ignem ad
se rapere, attrahereque paruum, ob fa-

Ventos gignūt
semper sub-
terranei spe-
cus.
[c] lib. 3. c. 43.

Lucernas sub-
terraneas vt
aqua extin-
guat.
Aqua vt oria-
tur in fontibus.
[d] 1. meteor.
lum. 4. c. 1.

Flamma vt
extinguatur a
nube.

Siccitas vt lu-
cernam extin-
guat.

Ignis vt flam-
mam extin-
guat.

Flammę sub-
terraneę.

[e] 1. sect. pro-
blem. 57.
Lucerna in
igne vt extin-
guatur.

Candela in
igne extingui-
tur non defe-
ctū liquoris.

Ignis magnus
vt ad se rapiat
exiguum.

K mi.

Natura sui si-
milium appe-
tens.

Diffimilia &
contraria se
fugant.

Similia debi-
liora sponte
contendunt ad
valentiora.

Æstate cur flu-
mina exundent
non a niue dif-
foluta.

[f] 1. meteor.
lib. 2. c. 6.

Cometæ cur
fiant raro, &
pauci.

Lactea Zona
quid Cometis
officiat.

miliaritatem naturæ; ipsumque ideo ab humore diuellere, quo prius continebatur; quandoquidem tanta non est vis humori accenso ad exiguum ignem sibi adnexum retinendum, quanta vis inest igni maiori ad illum minorem ignem ad se rapiendum, & attrahendum; nihil est enim appetentius similitum sui, nihil rapacius, quam natura, & inter naturas, quam natura ignis. Et eo magis, faciliusque contingit, quo ignis exiguus ad maiorem collimat intimo nature impulsu; quoniam veluti diffimilia, siue contraria omni conatu se se mutuo fugant; ita vicissim consimilia vniuersa naturali quodam instinctu, vbi valentiora fuerint, ad se alliciunt, rapiuntque minora; vbi vero debiliora extiterint, sponte contendunt, collimantque ad potentiora: sed speciatim calorem, siue ignem validum ad se rapere debilem sibi vicinum, certissimis comprobatur experimentis in æstate a vehementi calore ambientis mitiorem calorem tum animalium, tum etiam terræ aduentitium a centro ad circumferentiam rapi, non consumpta proinde interna illorum corporum humiditate; quod apertissime indicat grandiorum fluminum, ac fontium; quibus non a niuium colliquatione, nec ab imbrium inundatione; sed ab intimo terræ centro ex aeris instillas aquarum vi frigoris cogentis condensatione origo est; hoc inquam ostendit fluminum, & fontium istorum vbertas maior æstate, quam hieme. Aristoteli vero ex propria sententia probat a vulgi opinione differenti lucernam in magno igne non extinguere ad consumptionem pabuli, sed quia maior ignis minorem ad se allicit, & rapit; siquid constare potest ex eo, quod ipse multis in locis de proposito decreuit; ac primo vbi causam assignat, cur ascendente iugiter de terra sursum exhalatione ignea non multi; neque sæpenumero Cometæ fiant; decernit hoc inde contingere; quia maxima exhalatio semper ardens in lacteo circulo ad se assidue trahit minorem exhalationem sursum ascendentem; quæ secus extra lacteam Zonam sæpius in Cometen, eundemque multiplicem accensa refulgere valeret: Illud enim a natura institutum est unicuique rei, etiam

A inanimatæ, tum vt contrarium fugiat suum, & ad sibi simile congeniumque contentat: tum vt a simili potentiori trahatur ad se simile debilius, illi trahenti minime resistens; & ab opposito semper fugatur oppositum. Deinde vbi perspicuis verbis asserit [g] Aristoteles, vbi multum superest ignis, lucerna nequit ardere; exiguum quippe ignem multus ille ad se trahit; ita fit vt ante febris accessionem corpus extrinsecus calefaciendum sit, siue (vt ipse ait) multum ignis in corpore præparandum sit; febris enim exiguum continet ignem; multusque proinde ad se ducet exiguum. Deinceps vbi hoc ipsum repetit paullo [h] post inquit, Videsne lucernam, vbi multus ignis perflamat, suam asseruare flammulam minime posse? multus enim ille exiguum ad se rapit. Vterius vbi [i] docens cur extenuati ex largiore vini potu moriantur, determinat vinum sua caliditate macerare calorem naturalem; & quomodo ab igne nimio, aut Sole exiguus ignis extinguitur; sic intimum corporis calorem a vini calore, si nimius est, superari, atque extinguere; certum est autem a vino calorem naturalem non extinguere, quoniam ab eodem subiectus calori humor absumatur; nam a vini usu nimio humor potius augetur: sed quia vini calor naturalem extenuatorum hominum calorem imbecillum ad se rapit, & remouet a partibus corporis humani solidis; quo naturali calore destitutæ ipse moriuntur. Vltimo vbi ex professo agens admirandus Magister [k] de caloris corruptione, statuit corrumpi calorem aut extinctione, aut marcione: extinctione quidem a contrariis, a frigido nempe, ac humido; marcione autem vel indigentia nutrimenti; vt lucerna quum fomite, aut oleo caret; vel ab alieno calore; vt ignis in Sole, & lucerna apud ignem: ex quo loco liquet constare Aristoteli marcione ignis ad humoris subiecti consumptionem esse corruptionem specie diuersam ab eo ignis marcione; qui fit ab alieno calore vehementiori debiliorem ignem a veteribus fomitibus ad se attrahente, rapienteque. Tot ergo sunt ignis corruptiones, totque causæ flammulam reconditarum lucernarum in vetustissimis monumentis extinguere valentes ab [l] Aristote-

Simile potentius trahit ad se debilius.

[g] 1. sect. problem. 54.

Febris vt calefacientia potuler.

[h] 1. sect. problem. 58.

[i] 3. sect. problem. 23. Vini potus largior extenuat.

Calor vt vino extinguatur.

[k] 3. sect. problem. 25. Vide lib. 4. c. 16. Calor bifarsa corrumpitur. Marcione duplici causa speciei.

Vide lib. 4. c. 17. Ignis corruptiones multiplices speciei. [l] de iuu. & sen. c. 3.

stotele ipsomet enumeratæ, atque ab experimento comprobatæ. De quibus præclarum habemus Theophrasti[m] testimonium asserētis ignem multifariam posse corrumpi, nempe ob marcorem absumpto humore, ab igne maiori, a frigore, a copia materiæ suffocantis, a flatu, & id generis alijs antea numeratis.

De duplici causa, naturæ gemina veterum lucernarum, quæ fumantes adhuc nostra ætate inuenta fuerunt. Cap. XIV.

QUæ vero in recludendis antiquorum tumulis lucernæ quidem extinctæ, sed tamen recens extinctæ, adhucque fumantes nostra ætate comperatæ fuerunt; ac speciatim quæ inter Pisani templi ruinas fumare conspecta fuit, multas sane potuit habere causas; prima quidem est, quia fieri potuit ut tunc temporis demum extincta ob aliquam ex commemoratis in superiori capite rationibus, etiam nunc fumaret; fumus etenim a lucerna qualibet nuper extincta per aliquod temporis intervallum necessario halare debet; quoniam ignis fomitem omnem denique in fumum soluit. Secunda vero causa est, quia potest etiam contigisse, ut in extincta multo antea lucerna, toto consumpto ellychnio ab ardente flamma, remanserit adhuc aliquid humoris; aut vicissim toto consumpto humore, combustibilis ellychnij quidpiam superfuerit: non enim oportet in lucernis, quæ marcore moriuntur, simul & liquorem, & ellychnium consumi ex toto, atque finiri: tunc in eam materiam combustibilem residuam irruens, irrepensque alicunde fauilla ignis flammam excitare non valens, fumum facile procreare potest. Nequit autem ignium scintilla cadens in oleum, liquoremve alium quempiam frigidum sine ellychnio, aut in ellychnium vllum sine humore, flammam producere; sed fumidam solam exhalationem inde posse suscitare quotidiano constat experimento: Potuit autem ea scintilla in effodiendo, recludendoque loco subterraneo excuti facillime tum ferramentorum affricu, tum lapidum confricu, tum funis alicuius nimia distensione, ut ita dixerim; atque proinde intermedio aere intercepto in-

A ignem attritione conuerso. Multas enim ignis procreationes agnouit etiam Theophrastus, [a] apud quem ignis & solidorum ictu gignitur, ut lapidum; & attritu, pressuque, ut igniariorum; quæque impetu incitata feruntur, velut eorum, quæ inflammantur, liquanturque: & paulo post addit Aristotelis auditor: quin etiam huius terreni, & flagrantis ignis ardor a Sole gigni potest.

Explicatur triplex natura lucernarum ardentium, quæ in aperiendis antiquorum tumulis viso externo aere statim extincta fuerunt. Cap. XV.

Admirabilior certe natura est illarum lampadum, quæ in aperiendis antiquorum sepulchris ardentes visæ sunt illico noui aeris contactu extingui. Porro mirabilis huius rei causa triplex esse quiuir: & prima quidem, quia lucerna dudum quauis de causa in monumento extincta retineret adhuc intra se tum ellychnij, tum quoque humoris aliquam portionem, in quam alicunde irruens fauilla ignem nouum accenderit; sed non alte impacta flamma ex se statim extincta fuerit: id quod vnicuique liceat experiri quotidie in accensione candelæ, si eam leuiter igni admotam protinus ab igne deduxerit; videbit enim vix natam in candelæ flammulam statim sponte interire. Altera causa est, quia potest aliunde susceptam nuperrime flammam dudum extincta in conditorio lucerna ob impetum subsequenter spiritus cito amittere; quandoquidem in lucerna olim intra tumulum extincta superesse potuit, siue cum ellychnio, siue citra ellychnium, liquor eius naturæ, quæ in aproxide, ac medica naphtha obseruatur; naphtham enim ignem ex intervallo ad se rapere monuit etiam [a] Plutarchus; Aproxis vero herbæ radicem [b] Plinius ex Pythagora inquit e longinquo ignes concipere, ut naphtha; de qua in terræ miraculis dixisse se monet; a quo quidem liquore, fomiteve ardente male sibi complexam, quippe superficietenus implexam, flammulam violentior flatus facile diuellere potest; vnde cumque illi ventus aduenerit; siue aere concita-

[a] lib. de igne.

[m] lib. de igne.

Fumus ab extincta lucerna necessario halat.

Lucerna marcore extincta in se retinet aliquid combustibile.

Ignis fauilla ex fune nimis distento.

Vide li. 4. c. 18.
Vide li. 4. c. 19.

Flamma quæ genita statim corrumpatur.

Naphtha ignem rapit ex intervallo.
Aproxis herba mirabilis.
[a] symposi. q. 7
[b] lib. 24. c. 17

tissime moto a fodientibus, siue de specu erumpente spiritu, siue quoque ab extra temere, casuque accedente vento. Tertia vero propositi causa est, quia potest antiqua lucerna veterem flammam etiamnum retinens tunc primum deperdere vel ob consumptionem fomitis, vel ob flatus alicuius impetum, vel ob aliam aliquam ex causis flammam extinguere valentibus dudum [c] enumeratis.

[c] cap. 3.

Enucleatur triplex alia causa lucernarum, quæ ardentes e tumulis vetustissimiseductæ ad aliquot horas flammulamconseruauerunt, postea sponte extinctæ sunt. Cap. XVI.

QUæcumque vero lucernæ de sepulchris antiquissimis ardentes eductæ flammam per aliquot horas sibi conseruauerunt, eam postea sponte amittentes, triplicis etiam nature, ac generis esse potuerunt; nam in aperiendo vetere monumento primum aliqua ex propositis antea causis fomes naphthæ conditiones habens flammam, e scintilla recens genita paullo altius, intimeque concipiens; nulloque consequente vehementiori vento, concitatorive aeris motu, eam diutius in se retinere potest usque ad humoris, fomitisque consumptionem; didicimus etenim ex Plinio [a] quoque, ac ex Xiphilino apud [b] Dionem, naphtham ex genere bituminum esse usque adeo ardentem, ut omnia, quibus adhærescit, prorsus exurat; nec vlla re humida facile extinguatur: Huicque magnam esse ignium cognationem, qua transfiliunt ignes protinus in naphtham vndecumque visam: Ita ferunt a Medea pellicem crematam, postquam sacrificatura ad aras accesserat, corona igne rapta: Iason enim captus amore Glaucæ (quæ fuit Creontis Regis Corinthiorum filia) Medeam deseruit; Medea vero ut Glaucam vlcisceretur, velum, & coronam ipsius imbuuit liquore naphthæ, quo celerius illa incenderetur; ut legimus in Vita Magni Alexandri apud Plutarchum: quo alludit Horatius alicubi scribens de Medea,

„Hoc delibutis vltæ donis pellicem
„Serpente fugit alite.

[a] lib. 2. c. 105.
[b] lib. 35.
Naphtha est bitumen ardens inextinguibile.

Medea ut pellicem cremauerit.

Epid. 3.
Ode.

A Quamquam ibi coronam illam, non quidem naphtha, sed alio, quod execrabatur Poeta, imbutam fuisse iocatur; ut notat etiam Turnebus [a] eruditissimus. Verum ad lucernas iam redeamus: Potuit ergo fauilla in fomitem lucernæ naphthæ congenium vndecumque il lapsa flammam excitare, dum vetus aperiretur monumentum; quæ flamma liquori, ob eius mollitiem, ac tenacitatem, altius, & pertinacius impacta, durauerit postea multas horas usque ad fomitis illius exigui consumptionem. Tertia causa est, quia contingere potuit ut lucerna intra sepulchrum ab antiquo ardens veterem flammam, post visum, contactumque aerem externum detecto, apertoque tumulo, aliquot horas etiam conseruauerit; & postea sponte demum extincta fuerit, vel quia ille terminus erat suæ durationis, ob rationes inferius [b] commodiori loco afferendas; vel quia ob aeris externi nouiter tacti magnam inæqualitatem sublata sit proportio fomitis ad ignem; vnde citius ab igne fomes cōsumptus fuerit, vel vicissim a fomite igniculus suffocatus.

Allium Horatius execratur.
[a] 6. adner. c. 9

[b] lib. 4. c. 28.

Detegitur duplex natura lucernarum, quæ post reclusum antiquissimum sepulchrum flammam retinuerunt statibus, & aquis inextinguibilem. Cap. XVII.

Lucernæ demum illæ, quæ ardentes de sepulchris vetustissimis eductæ ventorum vehementium, & aquarum itidem violentiam superauerunt, eiusdem generis cum superioribus esse potuerunt, sola humoris varietate dissimiles; quoniam in tumulo clausa sine igne lucerna, siue quia fumo exitum non habente pridem suffocata fuerit; siue quia quauis alia ratione antiquitus extincta, in monumenti apertione ab irruente vndecumque scintilla flammam ea tenacitate concipere potest, ut nec flatus, nec aquæ vlla vi extinguī postea potuerit, vnam ob materiæ conditionem: nouimus enim naphtham, & alia id generis bitumina facillime ignem eminus, & auidissime arripere, arptumque nulla violentia ventorum, aut aquarum amittere; sed pertinaciter in aquis exardescere, ac ventis agitata magis excandescere: Quidni ergo eius-

Naphtha ignita verum & aquam eludit.

eiusdem naturæ materia in vetustis istis lucernis esse potuerit? Deinde vero etiam potuit ab antiquo antea semper arsisse lucerna in conditorio clausa, quæ demum extra monumentum educit vim spiritus vehementis, & aquæ ingruentis eluderet ad longum tempus; ardore quidem in se diutissime conseruato, vel quia flamma fomitem non absumeret, vel quia nonnisi minimum quid eiusdem longissimo temporis tractu ignis absumeret: ventorum vero, & aquarum impetu neglecto, & superato, vni ob substantiæ lentorem, ac visciditatem: Ac certe si aurum, asbestum, amiantum, & ex lino Carpassio contextum velum ignibus ardet illæsum; sique alia multa diu flammæ violentiam tolerant minima cum propriæ substantiæ iactura; quidni fomes in lucerna parari potuerit, qui diutissime ardorem flammæ conseruare valuerit? Satis igitur apparet vniuersalis causa differentiarum durationis flammæ in reconditis antiquorum lucernis. Sed operæpretium est postremam hanc causam diuturnissimi ardoris ex rei natura latius, & diligentius explicare.

In lucernis humorem contentum non inservire igni, seu flammæ tamquam pabulum. Cap. XVIII.

Ceterum ad intimiorem earum lucernarum dignotionem, quas constituimus in veterum monumentis ardere potuisse iugiter ad multas annorum decades, atque centurias, paullo altius ex rei natura petenda nobis est consideratio. Illud igitur in primis a sensu accipimus, in lucernis vllis flammam consistere non posse, nisi alicui humori associatam; quod quotidianis experimentis vallatum nullius indiget probationis: quam tamen probationem ad propositi complementum sic haurias ex natura rei; quia flamma, quæ humoris alicuius glutine infernis corporibus alligata violente deorsum non continetur, ob insitam sibi leuitatem citissime sursum, quo propensa est, euolat ad æthera; quare in lucernis flamma sine humore consistere nequit vlla ratione. Vt autem aperte constet in lucernis ardentibus, cuiuscumque gene-

ris extiterint, præter ignium ardorem, inexistere debere aliquem humorem, cuius beneficio flamma in eis hic apud nos detineatur; Ita cui speciatim vsui deseruiat illud humoris, & flammæ coniugium intra lucernam non omnibus apertum esse arbitror. Vulgata quidem, & communis opinio inter Philosophiæ, Medicinæque professores ea circumfertur, flammam omnem liquoris alicuius necessario indigere, quo tamquam pabulo ardens in vita quoquo pacto detineatur; alioquin alimento huiusmodi quomodocumque destitutam, illico ad nutrimenti defectum, quasi fame, vel siti confectam marcescere, interire, ac extinguere: ac proinde fieri ut in propositis etiam lucernis humor flammæ loco pabuli, ac fomitis inseruiat. Verum, ut ingenue proferam quod sentio, ego communi huic placito me numquam subscribere quini; namque in vniuersum si flammulæ isti liquor, ac omnino humor aliquis necessarius esset, ut ea ipsa aleretur, quia numquam ignis esse possit absque pabulo; ut viri clarissimi prædicare non desistunt (agant de nutrimento, & nutritu metaphorice dicto, ut volunt) proculdubio inde fieret ut ignis etiam in prophæta sphaera (sunt enim [a] eiusdem naturæ nostras hic, & elementaris ille sursum degens ignis) adiunctum sibi haberet pro nutrimento aliquem humorem; ideoque fieret necessario tum visui conspicuus, ut flamma, & Cometæ; tum quoque ob admissionem humidæ non esset summe levis, omnisque penitus grauitatis expers; ac proinde non quiesceret secundum naturam in illo loco sursum simpliciter; nec inde violente pelleretur ad nos; nec eo sponte, naturæ tenderet a nobis; quum autem ignis in propria sphaera ob summam suæ substantiæ raritatem, tenuitatemque sit inuisibilis; sitque simpliciter, ac summe [b] levis; & in loco sursum [c] simpliciter supra omnem aeris regionem secundum naturam maneat; indeque ad nos nonnisi violentia pellatur; & a nobis ad eum locum sponte naturæ contendat; ut fusc nos docuit [d] Aristoteles non vno in loco. Iam certum est ignem sine humore consistere posse, nec eo indigere tamquam sibi necessario

Vide lib. 4. cap. 20. Humor in lucerna non seruis igni ut pabulum.

[a] 1. cæli. l. 78. Ignis elementaris cum nobis eiusdem naturæ.

Vide lib. 4. cap. 21. Humidum igni admittit quid illi præstat.

Ignis elementaris cur inuisibilis
[b] 3. cæli. l. 42. Vide lib. 4. cap. 21. [c] 4. cæli. l. 37-39. [d] 2. de generatione. l. 2. cæli. l. 102. 4. cæli. l. 9. Iam si hanc notam cōtineat.

Lucernæ flamma non sine humore.

[e] 2. meteor.
lum. l. c. 2.
Flammam hu-
mido non ali.

[f] Cap. 9.

Lucernæ an-
quæ quantum
humoris con-
tinent.

Flamma cur
non contabe-
scat ad humo-
ris imminu-
tionem.

Viuentia vt
emacientur.

Alimenti de-
fectus tabem
inuenit.
Flamma hu-
more consum-
pta extingui-
tur procul a
combustibili.

Flamma cur
maior, ac splē-
didior in fine
caudæ.

nutrimento. Deinde vero Aristoteles [e] alicubi apertissime confitetur ignem, & flammam ex humido quidem exoriri posse, humido autem enutriri non posse. Deinceps autem etsi Cardano demus in disputationem (quod tamen concedendum non esse superius [f] ostendimus.) lucernam in templo Mineræ Atheniensis adeo grandem extitisse, vt semel oleo plena, igne in ellychnio ipsum sensim consumente, integrum annum perduraret ardens absque vllius olei, liquorisve alterius, vel eiusdem naturæ adiectione: omnem tamen rationem fugit exiguum humorem, qui vnica vice in propositis alijs lucernis contineri potuit, ipacio quingentorum annorum, & ultra, continuum alimentum calori, & igni tantæ actiuitatis, quantæ flamma est, suppeditare valuisse; quæ namque viuuntur fictiles, æreæve in Aldrouandi, Coradinique Musæo, non excedunt communium, vltimumque lucernarum magnitudinem; nec ultra sex, vel ad summum octo vncias olei continere queunt; vna excepta Iouis omnium maxima; quæ tamen olei sesquilibrium vix continere valeret: sed quid hæc olei mensura ad tot annorum pabulum ardenti flammæ iugiter subministrandum? Amplius autem si flamma in lucernis humore indigeret veluti pabulo; inde profecto fieret tum vt ad imminutionem humoris assidue flamma & ipsa contabesceret; quemadmodum homines, viuentiaque nostratia cuncta (siue stirpes, siue Zoophyta, siue bruta consideres, siue infra stirpium naturam tubera, & fungos) exili nutrimento pasta, tenuique victu enutrita emaciantur: tum in vltimo humoris exterminio flamma exilis admodum appareret; vel saltem longe minor, quam antea existeret; quippe defectus alimentum decrementum accersit, tabemque prouehit: tum demum flamma emarcesceret, deficeretque adiuncta, & affixa humori combustibili, & ellychnio; sed ex aduerso contingere videmus consumpto humore flammam sursum eleuari, & extra combustum fomitem in aere penitus extinguere; dumque ab illo exulto leiuincta est proxime, maiorem fieri, splendidiorumque, ac exultare quasi e vinculis liberatam; signum cui-

Adentissimum in lucernis flammulam humore non indigere tamquam eo, quo nutriatur. Deinceps nutritio propria est subcælestium animatorum operatio; neque ignis, qui prorsus inanimis est, nutrimento sustentari posse vlla ratione proprie dicendus est; licet Ægyptij, qui Clemente autore, referente Virgilio [g] Polydoro, lucernæ vsum inuenerunt, per metaphoram ignem appellarint belluam animatam, quod omnia voraret, eiusdem Polydori [h] testimonio. Sed neque ad sui esse ignis omnium elementorum corpus nobilissimum, perfectissimumque vlllo modo ceteris corporibus opus habere statuendus est: quum reliqua elementa singula ipso ignobiliora, & imperfectiora per se subsistant, nec alterius vllius indigeant ad existendum. Præterea vero alimentum conseruat ea, quæ nutriuntur, eorumdemque vires auget, substantiamque perficit ad sua ipsorum munia recte obeunda; vt mouet [i] Aristoteles: e contra humor vim caloris enervat, cuius est lima siccitas; igniumque naturam labefactat, cui est summe contrarius: & suo lentore flammæ alligatus humor illam vi deorsum hic apud nos in lucernis detinet, ac impedit quominus ea expedite sursum ad proprias sedes euolans ascendat: Quare humor in lucernis non est veluti nutrimentum flammulæ. Adde quod enutritur, illud idem numero permanere toto altionis, auctiorisque tempore; præexistensque ali, & augeri, [k] Aristotele doctore: quum autem eodem autore ignis ex humore nouus semper fiat; & fluat, veluti fluuius; nec vetus ex humido alatur, aut crescat permanens idem: sed vetusta flamma ex humore nouam semper generet, priore post humidi sibi subtrati consumptionem sursum abeunte: quod beile innuit Theophrastus [l] inquit, ignis in natalibus quodammodo emoritur suis, & solum est nascens: iam & ex rei natura, & ex Aristotele apertissime constat in lucernis flammulam, & ignem non indigere humore tamquam pabulo, ac nutrimento sibi necessario.

Nutritio quorū sit.

Lucernæ vsum inuenerunt Ægyptij. [g] 2. de inuēt. rer. c. 19.

[h] 2. de inu. rer. c. 7. Ignis per se subsistit humore subiecto non egeus.

Alimentum quid conseruat altis.

[i] 2. de ani. l. 47. 48. 3. de ani. l. 59. Humor igne labefactat. Ignis ab humore quotum la habeat.

[k] 1. de gen. l. 33. 35. De iuu. & sen. c. 3. Ignis flammæ semper fit nouus ex humore.

[l] libro de igne.

Humorem in lucernis, & omnino in mistis A
non esse calori, aut igni necessarium nec
tamquam pabulum, nec tamquam subie-
ctum eos sustentans: exercitatio cum vi-
ro eximio. Cap. XXI.

In signis autem quidam Theologus, idemque Philosophiæ peritus, mihi-
 que arcto amicitiae vinculo coniunctus,
 [a] dum meum quoddam placitum expenderet, in opere *De his, qui diu sine alimento viuunt* exaratum, de proposito
 B hæc habet ad verbum, Notandum est
 ad hoc ut dicatur calor naturalis, necesse esse ut sit intrinsecus rei, cuius est
 calor, & sit in debita mensura; & iccirco
 calorem ambientis aeris non posse dici
 naturalem, sed præter naturam: & calorem naturalem egere humido, simpliciter loquendo, non esse verum, neque
 necessarium; calor enim ignis est naturalis, & tamen non eget humido; sed in
 misto hoc esse verum: eget autem humido dupliciter, ut subiecto sustentante, & ut pabulo; & humidum his duobus modis est necessarium. Hæc vir egregius: A quo ut voluntatis affectu
 dissidere me Amicitia non patitur: ita vicissim mentis intellectu dissentire me ratio cogit. In primis enim absolute
 non accipio calorem naturalem necessario intrinsecum esse rei, cuius est calor; nam etsi calor internus cuique rei sit naturalis, id tamen non conuertitur;
 quia, ut in opere nostro [b] *De Spontaneo viuensium ortu* Vallesio eandem sententiam profitenti opponebamus, ex
 [c] Aristotele habemus calorem segregatum esse naturalem: siquidem naturale alicui bifariam quid esse potest: vel quia illi sit intimum, seu ex intimis principijs eius proveniens: vel quia sit quomodocumque conferens ad illius generationem; quæ Aristoteli [d] sæpissime natura nuncupatur: Vnde calor ambientis, quia concoquit, & præparat materiam spontaneæ viuentium generationi, propterea dicitur esse naturalis tum simpliciter, quia est generationis prodromus, quæ sit ad nos accedente Sole [e] Aristoteli; tum materiei sponte nascentium, ipsisque sponte nascentibus, quia illam disponit ad subeundum illorum generationem: non est autem naturalis illi materię, quia sit eidem in-

timus; ab ea enim segregatus est, ut ait Aristoteles: sic efficiens causa licet extrinseca sit effectui physico, illi tamen dicitur esse naturalis: Quis enim ambigat omnia nostraria gigni ab efficiente proprio veluti a causa i sibi metipsis naturali? Eorum, quæ sunt, [f] alia naturalia esse, alia propter alias causas: Quin eorum, quæ sunt, quædam naturas, quædam arte fieri monet [g] Aristoteles, naturæ nomine causam effectui naturalem utrobique designans. Non ergo si calor alicui naturalis est, ideo necessario illi intrinsecus est. Deinde calorem naturalem esse debere in debita mensura, ego numquam negavi: sed quid per debitam mensuram intelligit vir acutus? an calorem non in summo gradu? non excedentem? at contra confitetur ipse naturalem esse calorem ignis vehementissimum: an calorem proportionatum naturę subiecti, in quo est? sed cur negat aeri calorem naturalem? est enim aer natura sua calidus, & humidus: an calorem non consumentem subiecti proprię substantiam? sed nonne calor, quem naturalem in misto reponit, iugiter absumit humidum primogenium, quod vir peritus opinatur esse caloris pabulum? nonne calor iste consumendo radicale humidum; simul absumit substantiam misti, ac speciatim viuentis, in quo inexistit, ut in subiecto? Minus dein accipio calorem ambientis aeris non posse dici naturalem, sed esse præter naturam; nam triplex in aere calor considerari potest; vnus, qui eius essentiam cum humore constituit, habitualis appellatus; alter, qui ab essentia illa prouenit, remissus admodum; qui vterque calor aeri per se conueniens, illi naturalis est, doctore [h] Aristotele, ac repugnante nemine: tertius in aere calor est aduentitius a Sole, vel igne illi impactus: qui siue mitis existat, siue modum excedat, aeri semper est præter naturam; attamen potest esse viuentibus eius beneficio sponte nascentibus naturalis, et si magis extrinsecus eis sit, quam aeri: ut nuper vidimus ex [i] Aristotele: Non ergo simpliciter asserendum est calorem ambientis non posse dici naturalem, sed esse præter naturam. Laudo deinceps calorem naturalem simpliciter non egere humido.

Ac-

Causa efficiens est effectui naturalis.

[f] phys. 2. 1.

[g] 7. metaph. 1. 2.

Calor ignis vehementissimus, & tamen est naturalis.

Aer natura calidus & humidus.

Calor in misto iugiter absumit humorem.

Calor in aere triplex.

[h] 2. de gen. 1. 16. 23. & seqq. Calor qui aeri sit non naturalis.

[i] 4. meteor. 1. 1. 1.

[a] Aloysius Albertus lect. 25. de operib. lex dier.

Calor naturalis non omnis est intrinsecus. [b] li. 4. c. 2.

[c] 4. meteor. tom. 1. c. 1. Naturale quid alicui bifariam.

[d] phys. 2. 14. 5. metaph. 1. 5. Generatio dicitur natura Ambientis calor ut sit naturalis.

[e] 2. de gen. 1. 55. & seqq.

Vide lib. 4.
cap. 33.

[k] lib. 4. c. 63.
& seqq.
Calor natura-
lis non indi-
get humido,
vt pabulo nec
subiecto.

[r] 3. de alim.
c. 83.
Calor triplex
in misto.

Caloris ignei
subiectum.

Accidentia
non mutant
subiectum.

Calor in mi-
sto non eget
humido, vt
pabulo.
[m] 1. sect.
aphor. 15.
Alimento qui-
bus magis
opus est.
Caloris aerei
subiectum.

Aer vtramque
habet qualita-
tem simul.

Aereus calor
in misto non
consumit hu-
morem.

Accipio calorem igni naturalem esse, & in eo humoris non indigere: quæ duo in eo volumine olim ex rei natura demonstrauimus, quo [k] de his qui diu sine alimento viuunt pertractauimus. Sed non admitto calorem naturalem in mistis humido indigere vt subiecto sustentante, & vt pabulo: quæ duo in vnam rationem formalem dudum coincidere putauit doctissimus [l] Bonamicus: namque in misto triplex calor inest, qui naturalis dici valet: vnus est calor misto inexistens ab ignei elementi sua portione: qui sane calor igneus non eget humido vt subiecto sustentante: quia subiectum illi est ignea substantia suapte natura omnis humoris expers: & quia si extra mistum humido sustentante non indigebat in igne; cur non variata eius natura, nec mutata specie, debeat in misto indigere humido vlllo sustentante? Deinceps quomodo idem calor de subiecta ignis substantia, qua sustentabatur, in mistione transeat in subiectum humidum? an ne concedet vir præclarus accidentis vllius de vno in alterum subiectum transmigrationem? sed neque iste calor igneus in misto indiget humoris vt nutrimenti, tum ob rationes superius allatas; tum quia qui viuidissimus in igne non indigebat humoris, vt alimenti; multo minus in misto labefactus humido, veluti pabulo, indigebit; docuit enim Hippocrates [m] alimento ijs corporibus magis opus esse, in quibus calor inest vegetior. Alter autem calor in misto est illi inexistens ab aerea misti portione; hic sane calor subiectum sustentans se habet aeris substantiam, quæ humida est; sed tamen proprie non dixeris eum indigere humido vt subiecto sustentante, quia substantia vna & eadem aeris in ea prioritate naturæ, qua præcedit sui calorem, & humorem, est subiectum aptum natum vtramque qualitatem sustentare; nec prius induit humorem, deinde humida calori subternitur; sed simul vtræque qualitatem immediate suscipit, susceptamque sustentat: Neque calor hic aereus in misto humidi eget vt pabuli; nam adeo mitis, & imbecillus est, vt humorem consumere nequeat: An humidum aerem sibi arripiet in pabulum? nihil minus; si enim prius in acre tale humi-

dum non depascebatur; cur in misto ipsum depopulabitur? an ne vicino aqueo enutrietur? minime gentium; qui enim antea in aere simplici nullius indigebat alimenti; vnde illi postea in misto ingruit nutrimenti necessitas? Tertius demum calor naturalis in misto degens est ex ambobus istis, aereo scilicet, igneoque coagmentatus; qui apex est, ac veluti forma temperamenti: Hunc sane calorem humido indigere vt subiecto sustentante non dixerò, quia illius subiectum sustentans est, non humida portio misti, vt ab alijs contradistincta; sed est vniuersa misti materia, totaque illius substantia, quandoque certe a prædominio humida; sed plurimis in mistis etiam a prædominio sicca: in calce, carbone, sulphure, & alijs huiusmodi calor naturalis sustentatur in subiecto a prædominio sicco, non in eius exili humore: Hunc eundem calorem in misto indigere humidi vt alimenti asseuerare me vetant allatæ dudum rationes; quas non est vt hic repetamus: Illud tamen adiciam, longe aliud esse, in misto calorem naturalem indigere humido vt subiecto sustentante, ac vt alimento; quod viro eximio dare non possumus: & aliud esse, in misto calorem naturalem, ac speciatim igneum, substratam quomodocumque sibi humidam substantiam consumere, ac depopulari: quod etsi absolute verum non sit, secus atque opinatur vir egregius; quia pleraque mista sunt sic a prædominio frigida, & humida; vt in eis calor internus exillimus humorem consumere non valeat; sed vicissim humor calorem extinguat, quem mole, ac viribus longe superat: qui enim fieri possit vt validius a debiliore corrumpatur? Nonne putrescentia corrumpuntur humore calorem opprimente, ad aures [n] Aristotelis? vbi enim ab externo ambientis calore internus misti calor maxima ex parte dissipatus fuerit; qui remanet in eodem misto calor elanguens, humorem sibi subditum regere non valens, ab eo exundante suffocatur; & diffuente postea humore; mistum putredine soluitur in elementa: In quocumque tamen misto calor humidum absument, id nequaquam efficit calor, quia illo humore indigeat vt pabulo; sed

Temperamenti apex qui calor sit.

Temperamenti subiectum.

Calor qui sustentetur sicco in mistis.

Calor in misto humidum an alsumat absolute.

Calor in quo misto humorem non absumat.

Putrescentia vt corrumpatur.
[n] 4 meteor. sum. 1. c. 1.

Calor in misto cur absumat humorem.

sed solum quia sibi obstitans, & contrarium destruere tentat, ut remoto impedimento, libere ad naturalem sibi locum sursum ascendere possit. Ita ergo constitutum sit in misto calorem non indigere humidi ut alimenti, nec ut subiecti sustentantis. Sed neque in lucernis ignem egere speciatim humido, ut subiecto sustentante iisdem rationibus necessario conuincitur: Quibus & eam adiungere liceat, quoniam indigere subiecto sustentante proprium est accidentium, nec vlla ratione substantiæ compositæ conuenire potest: quum igitur ignis accidens non sit, sed mera substantia, eaque composita ex materia & forma; quomodo ignis in humido esse poterit ut in sustentante subiecto? ignis profecto in misto est veluti pars in suo toto; at non inest in eiusdem totius alia parte, quæ humidum dicitur, ut in subiecto; non enim vnum elementum in misto subiectum est alteri elemento; sed ex [o] Aristotelis etiam observatione omnia elementa promiscue simul mista veluti partes in eodem toto consimiliter insunt. Denique vero non gratis assumere, ac sine probatione statuere debebat vir insignis ignem, & calorem in mistis indigere humore ut pabulo, & ut subiecto sustentante: potissimum quum hanc opinionem antiquatam damnare sine dubio potuerit ita [p] Theophrastus, Id enim est, quod a veteribus ferebatur, ignem semper passum desiderare, quod incolumis absque materia esse non possit; quod quidem quodammodo abhorre, & absurdum esse videtur, id ipsum, quod primum est, & tanquam principium, sine materia coherere non posse: ita enim neque simplex ignis, neque subiecto, & materia prior fuerit. Sed rationes omnes, quibus eo in opere oppositum probauimus, eluere debebat, & nouas insuper afferre, quibus propriam opinionem ipse communiret. Atque hæc de viri mihi amicissimi placito dicta sint, pro veritatis, meique dogmatis oppugnati, non expugnati defensione; ac pro instituti huius nostri de reconditis antiquorum lucernis explicatione.

A Liquorem contentum in lucernis hunc usum habere, ut sit frangum deorsum retrahens ignem ascendere cupientem; compesque flammam in ellychnio retinens alioquin sponte sursum euoluturam. Cap. XX.

Q Vum igitur oleum, siue humor in lucernis hunc usum proprium, ac per se primo non habeat, ut flammulæ deferuiat ad instar pabuli; ignemque sustineat quasi fulcrum, & subiectum illius: Nostra nunc interest verum, & proprium eius humoris usum in lucernis ex rei natura inuestigare: Qua quidem in re illud unicuique compertissimum arbitror, igni eam a natura insitam esse propensionem, ob summam sui leuitatem, ut semper totis viribus vndecumque contendat petere sursum ad concuum Lunæ supra omnem regionem aeris, tamquam ad locum, terminumque sibi maxime proprium, & naturalem. Non minus apertum deinde cunctis existimo ignem, ubi ab aliquo impediatur eius ascensus, omnem sui conatum, omnesque vires suas in eo ponere, ut omne, quodcumque sibi ascendere gestienti quauis ratione obstat, ante omnia depascatur, atque corumpat adurens; quo tandem sublato impedimento, naturale sui desiderium ascendendi expleat. Sed & omnibus manifestissimum tertio loco censemus, inter hæc nostratia nullum esse corpus, quod aptius ignem ascendentem præpedire, accommodatiusque flammæ ascensum prohibere valeat, eamque violente hic apud nos in infera mundi parte detinere queat, quam id, quodcumque lentoris valde particeps extat; si quidem lentoris proprium munus est omne id, cui applicari contigerit, pertinaciter detinere: Huiusmodi vero lentum, viscidumque corpus illud est, quod pingue est, atque a prædominio humidum, siue acreum; veluti est oleum, cera, pix, resina, seuum, adeps, naphtha, bitumen aliud quouis, & reliqua id generis aeræ, atque humidæ substantiæ multum participia; est enim lentor humidi, qua humidum est, propria, & naturalis affectio. Ex his tribus fontibus hauriri manifestissime reor humoris omne genus, quodcumque intra lucernas poni

Ignis in lucerna non indiget humido ut subiecto.

Subiecto quæ indigeant.

Ignis est mera substantia.

Ignis in misto ut sit.

[o] 1. de gen. tex. 86. & sequentibus. Elementa in misto ut se habeant.

[p] lib. de igne.

Ignis propensio naturalis ad æthera.

Ignem quid ut deorsum detineat.

Lentoris proprietas.

Lentore quæ polleant. Vide lib. 4. c. 24.

Lentore est ab humore.

Vide lib. 4.
c. 25.

Ignis cur hu-
morem ablu-
mat in lucer-
na.

poni consuevit, hunc habere vsum proprie, vt suo lentore flammam hic apud nos detineat; impediatque quo minus lucernæ ignis euolet ocyus ad æthera: ad quem locum ob insitam sibi leuitatem naturali quodam impetu inhiat, ascendereque iugiter contendit. Apertissimum ex habitis etiam est ignem, seu flammam in plurimis lucernis assidue quidem oleum, siue humorem quemuis alium consumere, non quia illius indigeat, veluti nutrimenti, aut veluti fulcri sustentantis; sed quia de medio tollere nitatur id, quod sibi est impedimento, & obstaculo ad ascendendum ad suas naturales regiones, propriasque sedes. Ita ergo & in lucernis illis antiquorum admirandis asserere necesse est, flammulam subiecto sibi humore indiguisse ad hoc vt apud nos hic detineretur quasi alligata crassæ, ac viscidæ cuidam materiei; alioqui sponte a nobis ad proprium locum sursum ad Lunæ concauum euolatura: Quod certe sensu vel ipso manifestum fieri potest in lucernis nostris domesticis, in candelis accensis, & in lignis ardētibus: in ijs etenim si flamma contineretur eo quia humore intra illas contento enutriretur: profecto flamma illa vbi violentiam aliunde non patiatur vllam, non nisi ob defectum pabuli marcescens extingueretur; & in vltimo exterminio cuiusque combustibilis propositi, dum adhuc exigua humoris portio in eo superest, flamma sensim contabescens ad consumptionem, & exterminium pabuli marcesceret, ac extingueretur addicta, & affixa residuo combustibili, & eo innixa necessario: consimiliter si flamma humore indigeret vt subiecto sustentante, ad humoris detractionem, corruptionemque, caderet illi affixa, eoque innixa, vt ad subiecti corruptionem accidentia, & ad columnæ casum ædificia super eam cadunt: Id tamen non euenit ardenti flammæ: quia in vltimo candelæ flammula sursum euolat, & attollitur extra combustibile; ac maior tunc, vegetiorque visitur, atque splendidior; & procul a pristino combustibili seu ligno, seu lucernæ, seu candelæ ellychnio in aere delitescit (siue quia ibi corrumpatur ab aeris immensitate; in aeremque vertatur; natura enim vnumquodque gliscit

Flamma in vltimo candelæ splendidior.

Extinguitur procul a candelæ.

A generare quid sibi simile, vt ait [4] Aristoteles; siue quia consumpto penitus humore fumido rarefeat in simplicis, purique ignis inadspectabilem substantiam ob summam tenuitatem, & ita inuisa sursum ad proprium elementum, naturalemque sibi regionem contendat) quod sane alia ratione vlla contingere nequit, nisi quia flamma in hisce combustibilibus accensa, etiam si ab eis naturali propensione, ac impetu sursum euolare semper enixe contendat; remanet nihilominus, diutiusque continetur præpedita a lentore, ac visciditate humoris in combustibili existentis, cui est alligata: Quem humorem veluti contrarium, sibi que ascendere gestienti obstitentem iugiter consumere studet: Vbi autem illum fere totum dissipauerit; exiguus, qui remanet, humor quum tantam non habeat vim, qua possit ex toto flammæ ascensum impedire, illamque combustibili alligatam continere; sit quædam humoris, & flammæ colluctatio; flamma scilicet sursum euolante; ac humore flammam deorsum retrahente: atque in istiusmodi fluctuatione, pugnaque persistunt quousque humor ab igne totus fuerit absumptus; tunc enim a nullo iam amplius impedita flamma, quo propensa est, sursum libere petit ad concauum Lunæ supra vniuersum aeris elementum: & quanto flamma hæc minus ab humore impeditur, propiusque ad locum sibi naturalem accedit; tanto sane lætior, siue splendidior, & vegetior, siue maior euadit: idque ob eam rationem, quia naturalis est vniuscuiusque elementi conditio hæc, vt quo vnumquodque ad suum locum naturalem pergēs magis ad eum accedit, eo fiat perfectius, atque validius: Quapropter bellissime dixit Aristoteles [6] omnem motum naturalem esse velociorem in fine, quoniam a motu præcedenti adaucta est in mobili mobilitas, robustiorque reddita motiua qualitas: Nec minus belle sanxit alicubi [c] tum ex Alexandro Simplicius; tum etiam non ex Alfarabio solum, sed ex Aristotele ipso Commentator Auerroes, [d] Elementa dum generantur, tantum de forma, seu perfectione acquirere, quantum de motu, & vbi; siquidem per se mouentur ad locum sibi natu-

Generat om-
ne sibi simile.
[a] 1. mag. mo.
tal. c. 10.

Flamma in vltimo candelæ cur vegetior.

Vide l. 4. c. 26.

[5] 1. cgl. t. 88.
Motus naturalis cur sit velocior in fine.

[c] 1. czl. t. 85.

[d] 8. phys. t. com. 4. 32.
4. czl. t. com. 22. 23. 25. 34.
Elementa cur tantum de forma acquirant, quātū de vbi.

tu-

turalem; ad quem ideo dum velocius feruntur, validiores vires, perfectioremque naturam sortita fuisse necesse est. At vero vtrum flamma a candela, siue lucerna, quouisque alio combustibili post consumptionem humoris ascendat reuera tandem perueniens ad suum locum naturalem, ad quem scandere omni ingenio conatur, id inferius commodiori loco [e] explicabitur. Humor itaque in ardentibus quibusque lucernis igni, seu flammæ necessarius est, ut quo veluti fræno flamma sursum inhians apud nos in hac mundi regione infera violente detineatur.

Quæ, & quotuplex sit proportio, siue habitudo humoris ad ignem in ardentibus lucernis. Cap. XX I.

AD hunc autem vsum humor in lucernis ardenti flammæ suppositus triplici proportionem igni associari potest; nempe tum ut humoris manus vim ignis excedat: tum ex aduerso ut vigor flammæ superet virtutem humoris; tum denique ut humoris, & flammæ vires sint adinuicem omnino æquales: Quæ omnia latissime patent ex rei natura, & a nobis explicata sunt in opere [a] *De his quæ diu sine alimento viuunt*: atque ut notum est in lucerna, in qua humoris manus vim flammæ superat, ignem ab humiditate suffocari; & in ea, in qua vicissim vis humoris ab ignis vigore superatur, humidum contra iugiter ab ardente flamma dissipari: ita ratum, & firmum esse debet in ijs lucernis, in quibus calor, seu flammæ, atque humoris vires inter se sunt æquales, non posse humorem a flamma consumi, neque vicissim flammam ab humore suffocari; quia quantum virtutis obtinet horum vnum in alterum agendi, tantumdem roboris habet alterum illius actioni, seu actui resistendi; notum est enim inter æqualia secundum vigorem nullam posse dari pugnam cum alterius supra alterum victoria; ut quibus deest proportio corruptiui agentis ad patientem, in huiusmodi actionibus omnibus necessario requisita; quæ est, ut agens superetur ubique habeat vigorem supra resistenciam patientis.

A Humorem in lucernis, quæ per multa sæcula durauerunt ardentes, non habuisse vires supra virtutem ignis, ita ut flammam suffocare, ac sensum extinguere potuerit. Cap. XX I I.

His ergo se ita habentibus, liquido iam constare cuique reor intra eas lucernas, quæcumque in antiquissimis conditorijs multa centena, & annorum millia exardentes perdurauerunt, humorem non extitisse in ea proportionem ad flammam, ut vires ignis ab humoris vi superarentur; quoniam ubi humoris vigor virtutem flammæ adeo superat, ut demum necesse sit aliquando flammam ab humore suffocari; quia humor ad ignem comparatus, ceteris paribus, est quidpiã passivum; quod obleruat etiam Aristoteles [a] alicubi; calor autem, siue ignis rationem obtinet actiui, ob maximam sui actiuitatem; propterea fit, ut humor vires habere nequeat supra robur ignis, nisi hunc in maxima quantitate superauerit, & mole sua ipsum omni ex parte complectens circumobsederit: quasi humor non sui qualitate vlla ignem superare valeat: sed eundem sola sui quantitate suffocare queat: cuius etenim est exilis actiuitas, eius vis magna non nisi maxima in mole reperiri potest; quandoquidem corpora præsertim inanimata robur virium augeri sibi sentiunt ad molem, augmentumque corporis; ut non semel ostendit [b] Aristoteles: At vero ubi humor, & ignis in ea proportionem fuerint, qua ignis ab humoris exundantis vbertate suffocetur; id non potest fieri sensim, ac longissimo temporis interuallo; sed citissime, affatimque humor ubique ignem opprimens copia suffocat. Præterea intra lucernas, quæ in recludendis vetustiorum tumulis adhuc ardentes inuentæ fuerunt, adeo non superauit ignem humoris copia, ut illum vbertate suffocare potuerit; nam exiguæ fuerunt illæ lucernæ nostratium magnitudinem non excedentes; in quibus numquam cōspicimus flammam ab olei redundantis mole suffocari. Quæcumque igitur ad plurimos annos lucernæ ardentes perdurauerunt, in ijs humor igni subditus ea proportionem non fuit, ut flammæ viribus præualens eam sensim vnquam suffocare potuerit.

In lucernis ab antiquo ardentibus, quæ proportio ignis ad humorem.

Humor est passivus ab igne. [a] 4. meteor. lum. I. c. I.

Humor non superat ignem qualitate.

Vires cui augentur ad augmentum molis. [b] 8. phys. t. 78 & sequentib. I. c. 1. t. 46. & sequentib. & t. 89. Humor ignem non suffocat sensim.

In

In lucernis ad plures annorum decades ardentibus flammam non ubique habuisse vires supra humidum, illudque iugiter non consumpsisse. Cap. XXIII.

Vide lib. 4.
C. 29.

[a] 4. meteor.
lum. 3. c. 2.
Humor visio-
ne fumigat.

[b] lib. 2.

Sed & illud non minus veritati contentaneum esse cenleo, in huiusmodi veterum lucernis, quæ per plures annorum centurias continue flammam rutilam conseruauerunt, ignem non obtinuisse vires supra vigorem humoris; atque omnino flammam perenni, ac iugi actione sensim humorem illum indies consumere nequiuisse; quoniam ubi flamma in lucerna oleum, aut humorem quemuis alium combustibilem vrit, siue accensibilem consumens inflammatur; necessario ex eo inflammato fumos attollit: quemadmodum Aristoteles [a] alicubi docet; eos quidem nunc plures, & crassiores: nunc autem tenues magis, & pauciores, pro humoris combustu substantia magis, vel minus pura, magis, vel minus halitiosa: quod suauissime concinit Lucretius [b] his metris,

„ Tum porro quacumque igni flammata
cremantur,
„ Si nil præcreta, tamen ex se ea corpora
tradunt,
„ Vnde ignem iacere, & lumen summitte-
re possint,
„ Scintillasque agere, ac late differre fa-
millam.

Ceterum a quacumque flamma in angusto loco conclusa fumi attolluntur ex humore combusto; ij siue multi, siue pauci: & siue crassi fuerint, siue tenues: recepti in cauitate vasis ardentem lucernam intra se continentis, necessario illam partem loci ambientis maculant, atroque colore inficiunt: & si forte fortuna lampas huiusmodi lateat in vase aliquo vitreo recondita, illud idem vas euidenter admodum in summo culmine ab ardente fumo conspurcabitur: quod experimentis quotidianis vnicuique compertum esse potest; atque etiam cuius ex rei natura clare demonstrari: siquidem fumus proxime de pingui combustibili ardente prodiens est exhalatio ignea cum terrenæ substantiæ portionibus, & humidis vaporibus permixta; quæ ut ratione lentoris a vaporibus illis mutuati facile adhærescit cuicumque corpori solido, in quod ingruens, & ir-

Fumus inficit,
& cur.
Fumus quid.

Fumus cur
adhærescat.

Aruens impingat; ita ratione terrenarum, adustarumque partium illud idem, cui adhærescit, necessario coinquinat tetro colore inficiens. At vero circa istiusmodi lucernas, quæ per integras Olympiadum decurias, centuriasque ignem ardentem, flammamque rutilam conseruauerunt, obseruatum non est concauam vasorum continentium superficiem superne vlllo fumo tinctam, aut fædatam fuisse; quando hac de re ne verbum quidem historici, qui exquisitissime talium lucernarum inuentionem, detectionemque nobis descripserunt. Quinimmo & phiala illa vitrea, intra quam reperta est ardens lucerna Nesidea in cratere Neapolitano per mille quingentos annos, & ultra, limpidam erat, & omni ex parte perspicua, nullibi maculata, & rutilam in se flammulam retinebat; ut supra [c] innotuit ex historia Io: Baptistæ [d] Portæ. Non ergo fumum excitabat exardens ignis in omnibus istis admirandis veterum lucernis ex humore subiecto: Neque igitur in eisdem flamma vires habebat supra resistentiam humidi: atque adeo ignis humorem minime comburebat.

Liquorem in lucernis multos annos ardentibus vires habere potuisse omnino aquales viribus ignis, nec ab igne illum consumptum n iugiter fuisse. Cap. XXIV.

DE X ante habitis colligere quidem iam necessario possumus in propositis lucernis, quæ per tot centena, & annorum millia sine vilius fumi euaporatione, ac sine vilius humoris adiectione ab antiquo ardentes perdurauerunt, humorem contentum, & ignem in ea fuisse proportionem ad inuicem, ut quantum haberet flamma vim humidum sibi subditum consumendi: tantumdem virtutis obtinuerit illi subiectus humor ad resistendum viribus ignis: atque ita quum fuerint virium inuicem equalium, potuisse quidem humorem sui lentore hic apud nos in lucernis flammam diutissime continere, & quominus cito a nostrati hac regione ad Lunæ concauum euolaret constantissime prohibere; non potuisse vero ab ignis præpotenti aëtiuitate subiacentem humorem absumi; nec vicissim ab humoris vbertate

[c] lib. 1. c. 10.
[d] 12. mag.
nat. c. 13.

Vide lib. 4.
C. 29.

Vide lib. 4.
C. 31.

Vide lib. 4.
C. 22.

Ignis & humoris proportio in lucernis antiquis.
Vide lib. 8.
C. 29.

Ignis, & humor æquales ut agant inter se.

rate ignem suffocari. Atque ideo nulli iam amplius mirum esse debet, si huiusmodi priscorum lucernæ absque noui liquoris adiectione tam longo temporis tractu ab antiquo ardentes assiduam flammulam in se conseruauerint; noui etenim humoris accessu, adiectuq. non indigebant, dum ab earum igne vetus humor minime consumeretur: & humor, qui non comburebatur, nulli mirum si de se maculantem fumum, fuliginemq. non emittebat; est etenim fumus terrea potissimum portio rei combustæ virtute ignis ascendens sursum sublata in formam exhalationis. Ceterum ignem posse citra substantiæ flammigantis consumptionem ex ea iuge lumen procreare, docet experimentum, notauitq. Plinius inquit, [a] Ignis immensa, & improba naturæ portio: & in qua dubium sit plura absumat, an pariat: cui assentitur Theophrastus [b] inquit, ignem seipsum procreare, & alia prope modum omnia conficere.

Secunda causa diuturni ardoris in combustibili fumigantis lucerna explicatur.

Cap. XXV.

Ceterum si fumus aliquis ex ardente lucerna sursum attollatur, in ea proculdubio ignis humorem depopulatur: sed quia potest adeo lenta esse humidi huius ab igne consumptio, ut ob exillimum excessum actiuitatis flammæ supra resistantiam patientis humoris, non possit nisi longissimo temporis tractu minimum quid liquoris in lucerna contenti ab ignis ardore consumi; propterea contingere potest ut ea liquoris copia, quæ ab initio semel intra lucernæ cavitatem reposita fuit, tot annorum flammulæ maxime resistere valuerit; & cum insensibili sui consumptione flammam ellychnio alligatam retinere. Si namque ignem aliqua concipiunt absque vlla suæ substantiæ iactura; ut amiantum, asbestum, linteum & lino carpasio textum, & aurum ipsum; de quo apud Ios. Quercetanus in sua responsione ad Anonymum Augurellus [a] ita cecinit,

„ *uni nil deperit auro*
„ *igne, velut solū consumit nulla vetustas.*
Quamuis autem his viris consentiamus

aurum nullo ardentissimo, diutissime igne consumi; quod experientia docuit; illis tamen inficiamur, aurum nulla vetustate consumi; tum quia experimento nouimus annulos aureos, aureas monetas, & aurea monilia longo usu consumi, ac de pristino pondere non parum amittere; tum quia nullum corpus est sub Luna, ob nostratam materiam, æternum; hæc enim ad aliam semper formam inhians, præsentem auri formam demum aliquando relinquit; sat habemus in proposito aurum ab igne minime consumi: si alia ex aduerso ab igne concepto citissime consumuntur; ut aqua vitæ nuncupata, sulphur, pix græca, puluisque pyrius tormenti bellici: Si alia flammis admotis, & arreptis tardius absumuntur; ut ligna viridia, carbones fossiles, & id generis plurima: cur dari non poterit humor aut a natura genitus, aut arte paratus, qui parua mole diutissime queat flammam ardentem sustinere anteaquam ab illa in totum absumatur? Experimento enim comprobatur ex pyrio puluere, qui citissime ignem arripit, & ab eo arrepto facillime consumitur; & ex aceti certa mensura in vnam massam compositis fieri combustibile, quod citissime inflammatur, & diutissime flammam euomit crepitantem. Quæ igitur nostra, & patrum nostrorum ætate Romæ, Neapoli, Bononiæ, Ferenti, & alijs quamplurimis Italiæ regionibus inuentæ fuerunt a fodientibus in vetustissimorum sepulchrorum apertura parua lucernæ ab antiquo adhuc ardentes per multis olympiadum decurias, centuriasque, absque eo quod extrinsecus liquor vllus combustibilis in eas iugiter, siue deinceps iniiceretur; eo solo, quo ab initio repletæ fuerant, ad retinendam tamdiu flammam sufficiente; non aliunde sane causam habuerunt, quam eo quia in illis humor obtinuerit vires aut æquales viribus ignis, ut omni eius actiuitati omnino resistens, nihil vnquæ sui corporis ab ardente flamma consumi permiserit: aut proportionatas adeo, ut nonnisi post longissimam temporis intercapedinem minimum quid eiusdem liquoris ab igne absumi potuerit: Quocirca illius humoris residuum citra noui exterioris adiectionem longissima tem-

Aurum vetustate consumi.

Subcelesti nullo æternum cur sit. Materie conditio.

Ignem quæ citissime consumuntur.

Quæ tardissime.

Cito quid inflammatur diu flagrans.

Flamma quæ fumum non edat.

Vide lib. 4. c. 30.

[a] lib. 36. c. 27.

[b] lib. de igne.

Fumus e quo combustibili prodeat.

Ignita quæ non absumantur.

[a] cap. 16.

L po.

porum serie flammam ellychnio alligata retinere valuerit.

*Præter æqualitatem, & propositam nuperri-
me proportionem virium liquoris, &
ignis; quid in lucernis requiratur insu-
per ad longissimam luminis, flammæque
durationem. Cap. XXV I.*

Etsi ad longissimam ardentis lucernæ perduratiōem, ignis in ea, & subdri liquoris commensuratio, sine proportio eiuscemodi necessaria sit; qua alter alterū aut destruere nequeat, aut saltem cito destruere nequeat; id tamen in proposito non sufficit; sed præterea requiritur loci, & ambientis ea dispositio, in qua nulla insit præpotens qualitas; quæ talem ignis, atque liquoris æqualitatem, proportionemve dissolvere valeat, alterum, vel vtrumque ipsorum aut roborando, aut labefactando; uti est aer vaporibus crassioribus, vel humiditate nimia scatens; vel siccitate liquorem cogens; vel frigiditate id ipsam efficiens, seu calorem ignis labefactans; vel caliditate ipsum eundem calorem exacuens; alterari sensim namque potest ab istis ambientis qualitatibus inæqualibus tum ignis, tum quoque humor inæqualiter, ita ut breui alter eorum alteri prævalens cito ipsum corrumpat: Et proinde veteres intra terræ viscera lucernas arduas diutissime duraturas includebant in sepulchris optime obturatis, in urnis, phialisque vitreis, & in muris vndiquaque clausis, ne ad eas pateret aditus externo aeri, numquam non varijs alterationibus agitato: Nec iurarem, si lucerna Minervæ Atheniensis procul ab omnibus externi aeris iniurijs condita fuisset, eam non ultra annum longissimo tempore lumen illustre conservaturam fuisse; quæ assidue inconstantis aeris inclementijs exposita, varias eius mutationes tolerans, multasque ab eo alterationes passa, integrum anni curriculum sub dio ventos, imbresque despiciens ardebat incolumis.

Coniectura ad fabricam lucernarum diuturno tempore ardentium: & primum de combustibili ellychnio. Cap. XXV I.

Ars autem eiusmodi lucernas constituendi, quæ ad multas annorum

centurias ardeant absque novi fomitis adiectione, cum suis Autoribus in antiquitate perijt; ut observat Guido [a] Pancirolus in opere suo *Rerum memorabilium de perditarum*: Leues tamen aliquæ coniecturæ se se nobis produnt ex rei natura ad eiusdem artis indaginem, & qualemcumque notionem. Porro ignis vniufmodi est; nec alijs a nostrati, ac elementari propositis in lucernis ab antiquo semper ardentibus inesse potuit; vnde cumque ille in eas irreperit, siue a reflexis Solarium radiorum ardoribus, siue ab attritu silicium, siue ab igne aliquo alio quomodocumque genito: Tota ratio parandæ lucernæ diutissime ardentis constituta est in cognitione materiæ inflammabilis ab igne: Illa vero materies duplici substantia innititur, ellychnio scilicet, ac liquore: ac ut de singula seorsum agamus, in primis ellychnium lucernæ diutius ardens absolute necessarium esse non arbitror; quoniam caphura, naphtha, olea lateritia, & huiusmodi alia pleraque in oleorum, & bituminum censu sola ignem absque villo ellychnij additamento rapiunt, raptumque pertinacissime sibi adiunctum retinent; quum alia plurima olea ad flammam concipientiam, & conceptam in se continendam, ellychnij soliditate indigeant; quod observavit etiam alicubi [b] Libanius. Deinde vero quando ex amianto, asbesto, charystiove lapide; ex villis Salamandræ; ex alumine Scariolæ, quod Astrum Samium antiquorum esse censuit [c] Cardanus; cui contradicit Scaliger [d] ex Avicenna dicens Astrum Samium esse Taltz longe a Scariola distinctum: ex magnesia, & ex alijs multis conflare potest ellychnium, quod flamma concepta minime consumitur: ut plerique testantur autores: iam difficile non erit ellychnium arte parare diutissimæ flammæ in lucerna sustinendæ aptum: Accerte Ioachimus Fortius [e] Ringelbergius, Ipse, inquit, expertus sum villos Salamandræ non consumi igne. Plinius; [f] Inuentum, scribit, est linum, quod ignibus non absumitur: viuum id vocant: arduasque in focis conuiuiorum ex eo vidimus mappas, sordibus exustis, splendescere igni magis, quam possent aquis: Regum inde funebres tunicæ

Ars lucernarum perijt.

[a] cap. de oleo incombult.

Ignis lucernarum est vniufmodi.

Lucernæ parandæ ratio in quo sita.

Ellychnium lucernæ non necessarium.

Ignem quæ concipiant sine ellychnio.

[b] epist. 37.

[c] 5. de subtil. [d] ex. 104. art. 7.

Ellychnium ardens absque sui consumptione.

[e] li. experim. Igne non consumi villos Salamandræ.

[f] lib. 19. c. 1. Linum, & rella quibus arduis ignis non afficit.

Loci dispositio lucernis necessaria.

Lucernas cur sub terram veteres locarent.

nicæ corporis fauillam ab reliquo separant cinere: Nascitur in desertis, adustisq. Sole Indiæ locis, vbi non cadunt imbres, inter diras serpentes: assuescitq. viuere ardendo: rarum inuentu; difficile textu propter breuitatem: rufus de cetero color, splendet igni: quum inuentum est, æquat pretia excellentium margaritarum: Vocatur autem a Græcis asbestinum ex argumento naturæ. Anaxilaus autor est linteo eo circumdatam arborem surdis ictibus, & qui non exaudiantur, cædi: Ergo huic lino principatus in toto orbe. Neronem ex eo lino mantile habuisse ferunt; hodie non inuenitur, obseruatione Guidi Panciroli, qui suo opere *Memorabilium rerum deperitarum* Plinio de proposito lino, ac tela incombustibili plane assentitur. Tale autem ellychnium fuisse in aurea lucerna, quam Athenis Callimachus fecit, asserit Dalechampius ad hunc locum Plinij. Pausanias in Atticis, & Plutarchus in libro *De oraculorum defectu* tradunt in Carystia rupe linum id gigni, molli, & lapideo filo, ex quo mantilia, retia, & reticula capitis tegmenta conficerentur. Solinus [g] asserit in Creta carbasa esse, quæ inter ignes valeant. Post Solinū Dionysius Afer in suo Poemate de situ orbis Arcadiam describens ait

„ Hic nasci linum, qui tacto accensus ab igni

„ Extingui nequitur, quem Graij nomine vero

„ Ασβέστης memorās, ferrū nitet ille colore.

Camillus [h] Leonardus Asbeston, inquit, siue asbestus ferreicoloris lapis est, quem Arcadia, & Arabia producit; asbeston dictus, idest inextinguibilis; quoniam accensus perpetuam retinet flammam: Et ex hoc Gentiles in candelabris templorum posuerunt, ideo quia fortissimam flammam, & inextinguibilem in se retinet; nec ab imbris, seu tempestatibus extinguitur: Habetque lanugineam naturam, & a multis pluma Salamandræ appellatur: ab inseparabili vno solo humido a sua substantia ignis fouetur; ideo semel accensus perpetuam lucem conseruat sine aliquo liquore addito. Ex Cyprio lapide, quem amiantum alij nominant, telas, & vela spectaculi gratia maiores texisse, quæ ignibus iniecta arderent quidem, sed flammis

A inuicta, & splendidiore exirent, auctor est [i] Dioscorides. Strabo quoq; Creticum linum tradit petram esse, quæ attrita capillamentis [k] tantum remanentibus, excussa terrea materia, pectinibus aptari; contextamque telam inde peroptime confici; eam autem igne non vri, sed sordidatam in ignem proiectam emundari. Apollonius [l] asserit Tacum in suo libro de lapidibus memoriæ prodidisse Carystium lapidem habere adnata quædam lanuginosa, & colorata; ex qua materia nentur, & texuntur mantilia; ex eadem & fila pro lucernis torquentur; suntque, dum vruntur, splendida, atque incremabilia: Porro sordes mantilium non aqua eluuntur; sed clematis vruntur, atque ei mappa imponitur; vnde sordes omnes effluit; ipsaq; mappa igne alba, atque pura redditur; rursumque in vsum adhibetur: Funiculi autem lucernarum ex ipso facti, vlti cum oleo, nullo vnquam tempore consumuntur: Atq; harum lucernarum odore deprehenduntur, qui morbo caduco vexantur. Gignitur vero huiusmodi lapis tum in Carysto, a quo nomen sumptum; tum copiosius in Cypro, quæ a Pexiandro Sobolos versus iter deorsum ducit, ad leuam Elmæi infra rupes: augetur circa plenilunium, rursumque Luna decrecente minuitur. Plutarchus [m] Petræ autem, inquit, in Carysto iamdiu est, quod vena desijt glomos lapideos molles ferre, ex quibus fila nebantur; nonnullos enim vestrum mantilia, plagulas, retia ex illa materia contexta aspexisse puto, quæ non comburuntur; sed vltu sordida effecta in flammam coniiciunt; atque inde lucida, & splendida efferunt; nunc autem euauit; vixque in metallis raræ veluti fibræ, ac pili intercurrent. Hunc eundem lapidem esse retur Hieronymus [n] Mercurialis, ex quo linum deductum Plinius viuum appellauit, Pausanias Carpalium, Strabo Carystium, Solinus Carbassum, Zoroaster Bostrychitem, alij Cordoydem, nonnulli Poliam, aliqui Spattopoliam, & vulgares puluerem Salamandræ, aut alumen Scitile falso dixerunt. Cardanus, [o] & ex Cardano Ruellius Alumen, inquit, quod Scaiolæ vocant, est Astrum Samium apud veteres; nec est succorum genere; vt nec alumen plamæ,

L 2 quod

[i] lib. 5. c. 113.

[k] lib. 10.

Linum Creticum igne purgari.

[l] Li. mirab. hist.

Lapis, qui sequitur incrementa Lunæ.

[m] de oracul. defect.

[n] 2. var. lect. c. 27.

[o] 5. de subtil. Astrum Samium quid.

[g] Polyhist. c. 16. ibid. c. 13. Carbasa quæ inter ignes valeant.

[h] 2. de lapid.

Flamma in quo lapide inextinguibilis.

Cyprij lapidis vires igne eludentes.

quod ex terrenis partibus constat; atque ideo tenuiter si teratur, lectoque inspergatur, pruritus commouet assiduus; acutas enim, ac pungentes partes habet: Quod si ex eo ellychnia fiant, haud ardent; sed perpetuo oleum consumitur, ipsa autem manent: Commune est hoc omni ferme genere crustati lapidis; nam & in Eisleba ex pyritide, tum lapide alio scissili pyrae imposito, liquor viridis emanat, qui quum igne extincto cogitur, ignem amplius non sentit: sic & ex amianto lapide Romae mappas, & in Verebergo Bohemiae mantilia esse affirmat Agricola, quae non aqua, sed ignibus eluantur. Et ex Magnesia lapide squamoso, argentei, & plumbei coloris, in Boldecrana mensae fiunt, quae igne purgantur, nec vitiantur: ex tenuiore autem parte thryalides pro lucernis. Videbantur haec quibusdam, subdit Cardanus, incredibilia dicta; quae tamen non solum vera, sed etiam necessaria sunt, ac facilia inuentu; nam quum omnes ferme lapides igni praesertim haud diurno resistent, squamosi plerique, nentur ob fila: si igitur neas; iam igni materiam contumacem, mappas, mantilia, & thryalides efficere licebit ignibus non obnoxias: Texi vero quaecumque nentur, quis dubitat? Neque igitur pro miraculo ducendum, quod turris lignea ignibus immixtis extiterit incorrupta, hoc aluminis genere inspersa. Ita Cardanus. Cui de proposito quum Scaliger non contradixerit, qui omnia illius dicta in eo libro conuelleret studet; quidni hunc illi assentiri existimemus? decebat tamen subtilem Philosophum de rerum subtilitate dedita opera tractantem abditissimum hoc naturae miraculum illustrare. Alexander etiam ab Alexandro [p] ait seruatum fuisse apud Indos, & Aegyptios Regum funebres tunicas, quae cineres cremati a reliqua fauilla distincti iaceant, ex litio, quod igne non consumitur conficere; easque ad rogi defunctum corpus induere: Quippe in Carysto lapis nascebatur, qui velut lana intextus nullo igne adurebatur. Damasus in Syluestro Papa inquit, ex amianto linum confectum inconsumptibile, ut perpetuo lampadibus arderet in Baptisterio suo Romae Constantinus Imperator sta-

tuerat. Ludouicus Viues [q] apud Diuum Augustinum testatur ellychnia permulta se vidisse Parisijs, quae lucernis semper ardentibus numquam absumerentur: Mantile quoque Louanij medio conuiuio igni datum, redditumque Domino mundius, splendidiusque, quam posset aquis, & smegmatis quibuslibet. Thomas [r] Porcacchius testatur Podaccharum Cyprii equitem, qui de rebus Cyprijs conscripsit anno M D L X V I, Linum Cyprium penes se habitum Venetijs ostentasse, in ignemque iniecit; illa sum, ac purgatum, mundumque recepisse. Illudque [s] Maiolus Episcopus magno ait esse miraculo, quod huiusmodi contexta tela non ab herbis originem ducat, sed a lapide amianto, qui in Cypro Insula repertus malleis contuditur, concussus excussa terrea superfluitate capillamentis suis lini speciem retinet, ac contextitur in telam. In suis epistolis medicinalibus [t] Langius item asbestum lapidem ait inextinguibilem, perpetuoque ardentem; & pleraque alia esse, de quorum substantia nihil ignis depascitur, ut sunt ex Carysto lapide netili manutergia, & reticula, quae sordida in ignem proiecta illa sa expurgantur; & ex quodam lini genere eadem contexta, & in ignem proiecta, citra noxam expiantur: quod lini genus, quia inextinguibile, Plinius quoque asbestum appellat; alij id amianto etiam tribuunt. Io. Paulus [u] Pernumia in sua Naturali Philosophia, octaua species, inquit, ea est, quae amiantus appellatur; hoc nomine vocatus, quod ab igne corrumpi non possit; vocari solet (id mutatus videtur a Mercuriali) etiam Asbestos, a Zoroastre Bostrychites, ab alijs Corsoydes, ab alijs Spartopolia, ab alijs Polia, ab alijs linum, a Plinio linum viuum, quod igni non comburatur, a Pausania linum Carystium, a Quadrigario Alumen, quod scisso alumini simile sit: Solet a natura fieri in figura capillari, colore quandoque albo, quandoque cinereo, quandoque rufo, alias ferreo: siccum solet esse extrinsecus; humiditatem tamen habet intrinsecam, sicuti metalla habent; cuius humor ab igne consumi non potest: Lauatur lapis iste, necitur, & textitur. Matthiolus apud Dioscoridem [x] idem tradit de amian-

Mappae, quae non aqua, sed eluantur igne.

Texi posse quae nentur.

Lignea turris ignibus iniuncta.

[p] 2. genial. dier. c. 7. Funebres regum Indorum, & Aegyptiorum.

[q] 21. fecit. Dei c. 6.

[r] Funer. antiqu. tab. 2.

[s] Colloq. 20.

[t] lib. 2. epist. 52.

[u] lib. 3. c. 12.

Metalla humilitatem habent intrinsecam.

[x] li. 5. c. 113.

[y] 2. bombyc.
cap. 2.

Abfyntho
gemma.

Lucernis an-
tiquis liquo-
rem fuisse.

Oleum petræ
Muunense.

Lucernæ anti-
quæ duplicis
naturæ.

amianto latius. Et denique, ne plures alios afferam, Libanius [y] alicubi scribit asbestum ex Alarbo semel accensum inextinguibiliter ardere, igni lapidi inhaerente, & tamen eum non consumente: ac ex Alberto notat asbestum esse lapidem coloris ferrei, qui secundum plurimos in Arabia inueniatur; cuius virtus narretur mirabilis, & in templis Deorum sit manifesta eo quod semel accensus numquam possit extinguere; quia naturam habeat lanuginis, quæ vocatur pluma Salamandræ, cum modico humore vinctuoso pingui, inseparabili ab ipso, qui foueat ignem accensum in ipso: Declarat id Abfyntho gemma, & alumine plumoso; de quibus postea: Videmus, inquit Libanius, hos autores aliquid amplius, quam in amianto agnoscere; immo non agnoscere tantum, sed & rationem reddere: Vnde apparet potentia naturæ; & quæstioni aliqua fides conciliatur. Hæc ille. Ego vero ut Leonardo non plane consentio in ardentibus ab antiquo lucernis absque liquore asbestum lapidem semper arsisse; nam pleræque humore quodam glutinoso inquinatæ conspiciuntur: ita non solum accipio, si ex istius modi lapidum filamentis contortum ellychnium oleo imbutum flammam suscipit, ac retinet, ex eo parari posse cum requisito humore lucernam diuturna duratione luminis ignei admirabilem; sed etiam non ausim affirmare in vetustissimis lucernis, quas ætas nostra reperit adhuc ardentem, tale genus ellychnij necessario existisse; quoniam qui eas lucernas habuerunt, nihil prorsum de contorti ellychnij inuentione pronuntiant, liquoris tantummodo mentionem habentes. Accerte ut sine vilo ellychnio caphura inflammatur, & ardet; idemque oleum petræ vocatum in agro Mutinensi scaturiens, naphtha, & plurima bituminum genera perpetiuntur: quidni lucernas ab antiquo tempore ardentem duplicis naturæ fuisse dicamus? nempe ut aliæ in se haberent ellychnium ex asbesti, amiantive filamentis, seu ex carpassio lino contortum; aliæ vero sine vilo ellychnio flammam diutissime conseruarent innixam humori glutinoso, cuiusmodi est caphura, petroleum, naphtha, & alia id generis, quæ

A flammam concipere de se possunt, absque alterius vilius corporis adiectu? Nouissime habui ab Illustriss. Andrea Vendramen o; Veneto Senatore, se in Museo conseruare lapidem, colore ac pondere ferro consimilem, qui putatur Asbestus esse, quo dudum construebantur ellychnia incombustibilia. Lapidem habuit ipse non ita pridem e Syria. Visui lapis iste niger est, asper veluti granulis compactus, & splendidus. Ego vero frustulum Amianti possideo, magnitudine nucis, extrinsecus ferreo colore, siue cinereo saturo; intrinsecus cinereo dilutiore, bracteolis consitis constans, tantum non lanuginosis, quæ sæuo illitæ flammam concipiunt absque sui detrimento: beneficio lanuginis petri, texique potest.

B
C
Communis natura liquoris aequalitatem virium, aut proportionem cum igne ad flammam diutissimam durationem habentis indagatur. Cap. XXV III.

Humor autem adeo contumax igni, ut per tot annorum centurias illum sibi iunctum detinere valeat, absque eo quod ab ipso consumatur, virium suarum cum viribus ignis æqualitatem obtinens; vel absque eo quod cito absumatur, vires habens ignis actiuitatis maxime, ac longissimo temporis tractu resistere valentes; Humor inquam talis triplicem conditionem obtinere debet; vna quidem est materiæ lenta, viscidaque crassities; seu crassa, lentaque visciditas; ratione cuius non ita facile ab ignis actuosissima natura consumi valeat: Altera vero est ineuaporabilitas, ut ita dixerim, seu minima exhalabilitas (cogimur enim summa in egestate linguæ noua nobis confingere nomina, præceptore [a] Aristotele) quæ siquidem materia exhalabilis est, multumque vaporabilis, ea non diu flammæ actionem tolerat; sed ab ardente igne in exhalationes breui dissipatur: Tertia demum est materiæ puritas, homogeneitas, ut ita loquar, synceritasque substantiæ; quia caloris quum sit heterogenea disgregare, vicissimque homogenea congregare; ut obseruat alicubi [b] Aristoteles; proinde quæ maxime sunt homogenea, nullamque sibi

Humoris lucernæ diu ardentis conditiones.

[a] Prædic. ad aliquid.

Materia exhalabilis igne absumitur.

Liquor lucernæ antiquæ purus, & homogeneus. [b] 2. de gen. tex. 8.

Vide li. 4. c. 8.
Igni diutissi-
me resistunt
pura, & ho-
mogenea.

admixtam alienam substantiam ob-
tinent, sed naturam synceram, & puram
adepta sunt; ea maxime, ac diutissime
igni resistunt, ardentisque flammæ vires
eludunt quod experimentis compro-
batur in auro, in lapide amianto, in ada-
mante, & id generis alijs antea propo-
sitis: Quum ex aduerso corpora omnia
heterogenea, & impura ignibus eui-
dentissime, facile, citoque consuman-
tur. Quæ vero propria sit ea substan-
tia in rerum natura, cui tria hæc attri-
buta insunt cum eo, quod eius materia
sit adeo inflammabilis, ut in lucerna ru-
tilam, coruscantemque flammulam
edere valeat; id nobis est incomper-
tum, quod veteribus erat apertum:

„*Quam tamen materiam (eternam quo-
niam dilabitur eum)*

„*Non semel in terris visam, sed sepe fuisse*

„*Ducendum est, quamquam nobis nec no-
mine nota*

„*Hactenus illa fuit; quoniam longaua
vetustas*

„*Cuncta sita inuoluens, & res, & nomi-
na delet;*

„*Nec monumenta patrum feri videre ne-
potes.*

Illud tantum nouimus, talem materiam
in mundo reperiri posse, arteve parari
valere, tum quæ ab igne inflammata,
non consumatur ad multum tempus,
quia vim resistendi habeat æqualem vir-
tuti actuosæ ignis combustiuæ; tum etiam
quæ ardens non nisi diuturno admo-
dum tempore minimū quid sui ab igne
consumi patitur; quia vim habeat diu-
tissime resistendi flammæ actuosissimæ
eum parua suæ substantiæ natura; quod
ijsdem rationibus, præter superiora ex-
perimenta telarum incombustibilium,
apertum habemus, quibus dudum in
opere [c] *De his qui diu viuunt sine ali-
mento* demonstrauimus in viuentis diu
reperiri posse virium caloris naturalis,
& humidi radicalis æqualitatem, & pro-
portionem, ob quam hoc ab eo non
absumatur, aut non nisi post longissimi
temporis decursum illæsa vita consu-
matur; quas rationes non est ut inde
huc transferamus; poterit ibi Lector
eas intueri; quum liber proster: Sat erit
nunc admonere summam inesse pro-
portionem, eandemque penitus habi-
tudinem inter calorem naturalem vi-

[c] lib. 3. c. 48.
& seqq.

Caloris & hu-
moris æquali-
tas in viuentis.

A uentis erga humidum radicale sibi sub-
stratum, & ardentem lucernæ ignem er-
ga humidum inflammatum sibi subie-
ctum: atque adeo qua ratione viuentia
diutissime sine noui alimenti vsu consi-
stere posse demonstrauimus; eadem
plane ratione lucernas per multos an-
nos absque noui liquoris adiectione
ardere potuisse ob solam ignis, & hu-
moris æqualitatem, aut proportionem
prædictam in vigore. Non iurarem ta-

Proportio vi-
æ ad lucernā.

B le quid in Olympo, Aetna, Vesæuo,
alijsque montibus perpetuo ardenti-
bus inesse, quod absque sui dispendio
perennem flammam continerent; quæ
in quacumque aliam materiam sibi
vndecumque aduenientem consimilem
ignem procrearet, quem iuga illa quo-
tidie, siue continue, siue per interualla
modo maiora, modo minora euome-
rent. Si tamen arte vlla tale genus hu-
moris ignem in lucerna diutissime con-
seruare nati comparari nunc potest, ut

Mōtes ignem
euomentes.

C ab antiquis nō semel comparatum fuit;
quando priscorum ars illa euauit, &
obliuionis tenebris plane sepulta est;
ad eam recuperandam coniecturis agen-
dum est: Ac, si diuinare liceat, existima-
uerim ad hoc opus vnā Chymico-
rum artem quammaxime conferre; vbi
delicet eius ministerio si oleum, vel
oleo similem substantiam inflammabi-
lem eduxeris ex asbesto, amiantove,
aut astro samio, aliove quouis corpore

Chymica re-
stituendæ arti
lucernarum
ut conferat.

D illorum, quæ supra [d] nouimus ignita
non absumi; quod tamen oleum specie
non differat a substantia, ex qua edu-
ctum fuerit, sed easdem plane proprie-
tates obtineat; eo enim plena lucer-
na gerens ellychnium ex eadem mate-
ria non adhuc destillata, sed in capilla-
mentorum lanuginem redacta, contor-
tum, in ære præsertim vniformi, aeris-
que nostratis inclementijs non exposi-
to, exardens diutissime perdurabit.
Porro amiantum, lapisque Carystius,
asbestus, & id generis, partes elemen-
tares habet purissimas, homogeneas,
& adeo exacta missione inuicem vni-
tas, ut pars terrea humidam exquisitissi-
me sibi adiunctam retineat arctissime
ne ab ardentis ignis violentia, & actiui-
tate in fumos discuti, ac euolare ipsam
patitur; & vicissim pars humida par il-
li beneficium repēdens terreā a combu-

[d] cap. 27.

buſtione tueretur : Si ergo inde oleum inflammabile deduxeris eaſdem conditiones obtinens, lucernam diutiſſime ardentem facile tibi comparabis. Profecto ſubtiliſſimus ille Scaliger [e] aſſeuerat alicubi ſe habere artem extrahendi ſine alembico oleum ex aſtro ſamio ; quod ipſe Tallz eſſe ait ; & ſupra [f] ex Cardano agnouimus interea eſſe, quæ ignibus non conſumuntur. Cardanus autem oleum e metallis, & lapidibus extrahere docet, ijs primo in pollinem reductis, aut metallis in folia ſubtiliſſima malleo attenuatis ; Deinde pulueribus, aut folijs in acetum deſtillatum immiſſis, tamdiuque calente loco detentis, donec aceti color augeatur ; deinceps aceto inde remoto ; & alio iſdem pulueribus, aut laminibus ſuperinfuſo ; & ita deinceps nouo ſemper aceto aſuſo, donec illud amplius non coloretur : totumque coloratum acetum poſtea miſcetur, & ſublimateur ; abijciturque illud, quod primo purum aſcendit lento igne ; quo demum igne conduplicato, humidior metalli pars aſcendit iſtar olei remanentibus ſæcibus. Liqueſcem in lucerna Oiybij diuturniſſimam flammam conſeruare ſtatuit Delrius in ſuis Magicis [g] diſpoſitionibus, quia Chymicæ peritus fuerit Oiybius. Vidi, & in Mulæo notam habere inſignitatem Autoris manuſcriptam, ut oleum incombuſtibile fieri, ſi communis olei libra cum æqualis ponderis vna calce confundatur, & deſtilletur ; quodque hinc exiuerit, cum alia calce noua pari pondere miſceatur ; denuoque deſtilletur ; atque ita deinceps quater reiteretur. Huc enim aperte facere videntur, quæ Plinius [h] alicubi notauit aſſeuerans, Alia ſæpius vri prodeſt ; eademque materia aliud gignit primis ignibus, aliud ſecundis, aliud tertijs. Exerceant ſe in his, atque in ſimilibus Chymicæ artis profeſſores, & experiantur, an ex metallis, aut lapidibus diu ſine conſumptione ſuæ ſubſtantię ignem tolerantibus, oleum inflammabile conſimilis naturæ, ac ellychnium educere valeant ; nam ex his facile poſtea diutiſſime ardentem lucernam more veterum nullo negotio ſibi comparare poterunt.

A *Aperiuntur cauſſæ lucernarum ſtæu, & aquis inextingibilium.*

Cap. XXXIX.

Ceterum quando reconditarum ab antiquo tempore lucernarum aliæ quæ celebriores erant ſtatibus, & aquis inuincibiles, in eis humoris, & ellychnij naturam ex ijs eſſe corporibus coniecitur, quæcumque ignem concipiunt eludentem ventorum, & aquarum violentiam ; huius autem generis plurima referunt autores celebrati nominis, plurimæque artis miniſterio conſciuntur artificioſorum ignium magiſtri *πυροποι* græcis appellati. Cardanus [a] multa, inquit, ſunt mirabilia ; quæ tamen, quum cauſſam noueris, ceſſat omnis admiratio : veluti ſulphur cum cera æqualiter diſſolutum, eam reddit inextingibilem : oportet autem ſulphur valde purum eſſe. Supra etiam [b] vidimus aſbeſtum lapidem igne arrepto extingui non poſſe ; Dionyſijque verſiculos adiciamus admonentes

„ *Hic naſci lapidem, qui tacto accenſus ab igni*

„ *Extingui nequeat : quem Graij nomine vero*

„ *Aſbeſton memorant ; ferrei niſet ille colore.*

Et de Thraciæ lapide ita canentem in Theriacis audiuiſmus Nicandrum, [c]

„ *Vel in Thraciæ flamma ſuccende lapillum,*

„ *Quem libet immergas, merſus tamen ardet in undis.*

cui adiungimus e Solino [d] herbam Myſiæ reperiri, qua inſicitur oleum, quod vocant medicum : hoc ad incendium excitatum ſi obruere aqua geſtias, ardet magis, nec alio ſopitur, quam iactu pulueris. Quod etiam, ut ante notauimus, pulchre concinit Dionyſius Aſer in ſuo poemate de ſitu orbis Solinum imitatus his verſiculis

„ *Et Meſi Thracum borcis in finibus ori,*

„ *In quorum terris, quas Ponti perfluat unda,*

„ *Ignipotens oleo commiſto gignitur herba,*

„ *Medica cui nomen ; cuius compeſcere flammæ*

„ *Si quis aqua cupiat, plus ignem pascit in illa ;*

„ *Pulueris hunc iactus potis eſt extingue.*
Hinc

Lucernæ quæ celebriores.

Ardeant in aquis, & ventis quæ.

[a] 18. de ſubtili.

Candela ut fiat inextingibilis.

[b] lib. 2. c. 16.

[c] lib. 2. c. 25.

[d] Polyhiſt. c. 23. Oleum in aquis ardens.

[e] Exerc. 104. art. 7.

Aſter Samius Tallz.

[f] Cap. 27. 10. de var. rer. c. 50.

Oleum ut emer. illis, & lapidibus educatur.

[g] Tom. 1. lib. 1. c. 1. q. 1.

[h] lib. 36. c. 27

Hinc forte lucernæ plures inter aperiendum monumenta veterum puluere suffocata statim exstinguebantur. Aliaque plurima notauimus, quæ igne concepto, nec a flatibus, nec ab aquis, quantumuis excedentibus, vlla vnquam ratione spoliari queunt; adeo arcte flammam complectuntur, pertinaciterque ignem in se retinent. In illis ergo lucernis, quæ ventis, & aquis insuperabiles ab antiquissimo tempore ardentes nuper in priscorum tumultis, & alibi compertæ fuerunt, liquorem, & ellychnium ex ea materia constare oportuit, quæ non solum diutissimum ardorem in exigua sui mole continere potest; verum etiam, quæ semel conceptum ignem ab aquis, & ventis quoque vehementioribus insuperabilem, inextinguibilemque tueri valet. Hæc materies, & eius apparandi ratio, veteribus agnita, hoc nostro æuo ignota, si ex propositis in hoc opere a me antea notis multiplici eruditi, sedulique Chymici experimento; improbo, iugique labore conquesta fuerit, ac Deo bene iuuante demum comperta, diligenti, gnaroque artifice eam denique in admirabilium lucernarum vsum reuocare fortasse licebit. Et profecto non minus arduum est, sed longe difficilius arte ignem parare, qui suo pte impetu non sursum feratur, sed ad inferna descendat, quam asbestina, vel quauis alia conuenienti materia oleum, & ellychnium condere, quæ per multos annos in lucerna inextinguibi-

Ignis qui sponte descendat.

A liter ardeant: Quum ergo Crollius insignis Chymicus in sua Basilica profiteatur se aurum volatile comparare, cuius scrupulus vnus fortius, & potentius fere operatur, quam libra semis pulueris tormentarij: cuiusque granum vnum vel alterum cultro impositum, si supposita candela accensa incalescat, similem sonum edit, ac si magna aliqua fuisset explosa bomba; & sonus ille peracutus audienti, & astanti quasi auditum lædit: cuius demum operatio, inquit, contraria est operationi pulueris pyrij; vt enim hic vim suam per superiora ascendendo exeat, ita alter e contra per inferiora saltem deorsum operatur: aliquot scrupuli super laminam ferream satis crassam carbone incensi, illam penetrando perforant: Quid ni etiam Chymicus peritus ex idonea materia lucernam diutissime, ac inextinguibiliter ardentem concinnare valeat? Exerceant ingenij sui vires in admirabili hoc opere Chymici, & improbis laboribus negotij difficultatem superent; nam vtilitatem maximam cum pari gloriam coniunctam ex opere perfecto reportabunt. Qui vero apud Tassonium[e] profitentur, vt supra vidimus, [f] se callere artem parandæ lucernæ, sine adiectione fomitis ad quingentos annos ardentis; ij profecto tale magisterium celantes, publicæ vtilitati, nostri sæculi gloriæ, ac proprio sui ipsorum emolumento, & splendori plusquam nimium inuident.

Auri volatilis mira vis.

[e] var. quæstio lib. 10. cap. 26. [f] lib. 1. c. 31.

FORTVNII LICETI

De reconditis Antiquorum Lucernis

LIBER QVARTVS,

In quo problemata, quæsitæ, & difficilia quæque circa determinationes superius habitas contingentia dissoluuntur.

P R Æ F A T I O

Artexens dictis dicenda.

Utas hætenus ex historys habuimus ab antiquo tempore ardentium lucernarum observationes, illarum existentiam satis aperientes; pluresque de ipsarum natura, & causas sapientium virorum opiniones examinamus; nostramque de proposito sententiam promulgamus, eandemque rationibus ex rei natura desumptis comprobamus; Verum quoniam in superiori theoria multa dogmata proposuimus; iisdemque assensum dedimus, quæ in dubium reuocari posse videntur; ad operis complementum in hac postrema libri particula difficultates omnes enodare decreuimus, quacumque circa prius determinata consingere posse videntur.

Marcum Curtium Roma in flammam caneam se præcipitasse, non in pretium libidinis, sed ob Patriæ incolumitatem.
Cap. I.

A Tque in primis illud non accipitur, quod ex præclaris autoribus [a] proposuimus, olim Romæ Marcum Curtium Equitem nobilissimum, ut Patriam ab incendio liberaret, se in barathrum ignium præcipitem dedisse; nam apud Munsterum [b] in sua vniuersali Cosmographia quidam asseuerant, quum in medio Urbis foro terra olim dissilisset; vastoque prærupto hiantia subito inferna patuissent: Quumque diutius spectaculum ita maneret; cunctisque terrorem inferret; tandem interpretantibus Aruspibus, obstrui barathi amplitudinem posse, si in eo quod esset Romæ pretiosissimum mitteretur: Voluntarie diu iactatis inaniter monilibus Matronarum, M. Curtium equitem Romanum, domo clarum militiæ insignibus sumptis cum equo se in id barathrum præcipitasse;

A sicque conclusum esse: At illum antea postulasse hoc vnum, ut sibi integro anno liceret per singulas noctes dormire cum qua vellet femina: & tum illum sua sponte præcipitem daturum in hiantem speluncam: Id quum obtinuisset; exactusque esset annus, munitum armis, conscenso equo, manibusque prehensa lancea, insilisse intrepidum in barathrum; quod illico est clausum. **Q**uam sane sententiam ego numquam recipendam esse putavi pluribus nominibus: In primis enim ea nullos habet auctores classici, illustri nomine, ac auctoritate dignos, quibus fides adhibeatur. Dein vero quia verisimile non est virum nobilem eo impudentiæ deuenisse, ut a Senatu venerando tam diræ libidinis licentiam expostularet. Deinde quia incredibile prorsus est Senatores, virosque nobiles tam turpiter publico macho, adulteroque suas vxores, filias, atque sorores infami decreto prostituisse. Deinceps autem quia probabile non est iuuenem præcedenti pestilentia tabidum turpi macie confectas mulieres tam

[a] lib. I. c. 1.

[b] lib. 3. tract. de Italia.

Roma pesti-
lentia ingens.

tam ardenti cupidinis cestro concupi-
uisse; tamque assiduam, crebramque
Venerem exercere potuisse; nam apud
eundem autorem legimus eodem in
loco præcedenti anno Romam vniuer-
sam ab ingenti pestilentia correptam
fuisse: morbumque adeo grauem, &
diuturnum extitisse, ut in nullo sexu di-
spar extiterit, in nulla ætate dissimilis:
quinimmo cunctos per biennium iugi-
ter tæbe confecisse, ut quos non egit in
mortem, eos turpi macie exinanitos, af-
flictosque dimiserit: Sequenti anno a
pestilentia, intra illud biennium tabis,
ignei barathri spectaculum apparuit.
Posterius quia rationi consentaneum
non est Romanos ab igne illo nimium,
ac ultra modum exterrefactos tam diu-
turnam integri anni moram tanto me-
tu voraginis igniuomæ consternatos su-
stinere valuisse. Postremo quia bara-
thrum, quod pretiosissimæ rei projectu
occludi debebat; adeo impuri, ac dete-
stabilis hominis illapsu concludi mini-
me decebat. Nos igitur cum [c] Vale-
rio Maximo, [d] Liuiio, [e] Zonara,
[f] Orosio, & [g] Diuo Augustino, alijs-
que classicis, & probatæ fidei scriptori-
bus recte dudum cōscripsimus M. Cur-
tium singulari fortitudine, pietateque
virum erga Patriam; non molli, & im-
potenti libidine mulierosum hominem
in feminas, propria vita igniuomi bara-
thri flammæ extinxisse; hiatumque il-
lum horribilem suo corpore conclusis-
se: Recteque cum Sabæo [h] de Curtio
canere sic liceat.

*Absorbi inferno patriam tristatns hiatu
Denota arripuit Curtius arma, & equum:
Sponte & in iratas se se deturbat Erynnæ,
Viuus in ære, & equo constitit ante Deos.
Exangues populi trepidant, fugiuntque ti-
mentque,*

*Et, nisi ad Elysios præcipit affet iter;
Formidaret adhuc Pluto; nam tēpore ab illo
Pallefcunt Manes, frigida morsq. metu est.*

*Ex hominam, brutorumque corpore flam-
mas profilire posse. Cap. 11.*

[a] lib. 1. c. 1.

Quod insuper asseruimus [a] ali-
quando ex humanis corporibus
ignium scintillas, & flammæ emergisse;
id a plerisque inter fabulas adnumeran-
dum esse dicitur; ut quod sit merum

A Poetarum commentum, non autem
Philosophorum documentum vlla vel
probabili ratione vallatum; quod ex
Virgilio [b] constat aperte; qui non so-
lum ex Alcanij capite fingit ignem pro-
diisse his carminibus,

*Quum subitum, dictuque oritur mirabile
monstrum,*

*Namque manus inser, mæstorumque ora
parentum*

*Eccæ leuis summo de vertice visus Iuli
Fundere lumen apex, tactuq. innoxia molli*

B *Lambere flamma comas, & circum tempo-
ra pasci;*

*Nos pauidi trepidare metu, crinemque fla-
grantem,*

*Excusere, & sanctos restinguere fontibus
ignes.*

Verum etiam ex Lauiniæ crinibus flam-
mæ emicuisse concinit [c] inquit,

*Præterea castis adolet dum altaria tedis,
Et iuxta genitorem astat Lauinia virgo;*

C *Visa (nefas) comis comprehendere crinibus
ignem,*

*Atque omnem ornatum flamma trepitante
cremari,*

*Regalesq. accensa comas, accensa coronam
Insignem gemis: tum fumida lumine fuluo*

*Inuolui, ac totis Vulcanum spargere rectis.
Sed Lucretius inter Poetas Philoso-*

*phus fabulosum commentum esse ait,
præter alia, ignem ex animalium corpore
prouenire, suauissimis [d] carminibus*

hisce,

D *Nec tamen omnimodis connecti posse pu-
tandum est*

*Omnia; nam vulgo fieri portentia videres,
Semiferas hominum species existere; & alios*

*Interdum ramos egigni corpore vinctos;
Multaque connecti terrestria membra ma-
rinis.*

*Tum flammâ tetvo spiranteis ore Chineras
Pascere naturam per terras omniparenteas.*

*Quorum nihil fieri manifestum est; omnia
quando*

E *Seminibus certis certa genitrice creata
Conseruare genus crescentia posse videmus.*

*Reuera quidem ex humano, ac omnino
ex viuente corpore ignem profilire id*

*aperte dissuadere videtur, quod vita in
calido humido constituta igneam flam-*

*marum substantiam nusquam procrea-
re potest; ac eo magis, quo calor innat-*

*us mitis est, & longe infra ignis natu-
ram positus; nihilque ultra suas vires*

ope-

[b] Aeneid.

Flamma
ex Alcanij
vertice.

[c] 7. Aeneid.

Ignis ex
capite La-
uiniæ.

[d] lib. 2.

Vita calore
humido nati-
tur.

Calor natiuus
mitis.
Agit nil ultra
suas vires.

operari valet: sin autem ex humano, vi-
uenteque corpore flamma excutitur,
exoriturque; illius autorem nil nisi na-
turale calidum esse par est. Ceterum
his non obstantibus a superiori dogma-
te recedendum non est: Quod enim
primo de Poetarum consuetudine af-
fertur, vt vltro concedimus Poetas ve-
ritati sæpenumero fabulas attexere; ita
monemus non ideo constare quodcum-
que pronunciauerit Poeta, & speciatim
propositum de igne Afcanij, Lauiniaz-
que, fabulosum, & figmentum purum
extitisse. Deinde vero nec inficiari licet
Poetas vnquam debere a verisimili re-
cedere; verisimile autem non esset hoc
de Afcanij, Lauiniazque flamma prodig-
ium; si ex humano corpore numquam
ignium scintillæ prodire valerent. Dein-
ceps autem nec a solis Poetis, sed ab
Historicis, & a Philosophis, atque a viris
fide dignissimis habemus huius euentus
præclara testimonia; siquidem apud
Apuleium in libro *De Deo Socratis* inscri-
pto legitur Seruius Turpilius flamma
colluminatus a capite; ipsique puero il-
lam inflammasse verticem, nec exussis-
se. Plinius [e] etiam idem de Seruio te-
stat, & Maximus Valerius. Adijciunt-
que Liuius [f] Mario, seu Martio in Hi-
spania, interemptis Scipionibus, con-
cionanti, & milites ad vltionem exhor-
tanti, arsisse simili modo flammam in
capite. Alexandrinus Medicus Mege-
tius a vertebro coxæ in laborante co-
xendice ignem exiisse, & oculos com-
bussisse testatur Simplicij testimonio, &
Philalthei [g] relatu: cui & Theophra-
stus ex carne etiam elicere ignem do-
cuit; siquidem ab oculis segregari flam-
mas asseruit, præsertim hominis: Quod
& sibi iuueni sæpe contigisse testatus est
mibi coram Gasparo Bragatia, Viro
Musis dilectissimo, Paullus Benius in
hoc Patauino Lyceo litterarum Hu-
maniorum primarius interpres. Atque
hinc haberi causam existimo admirabi-
liseius euentus, quod circumfertur de
plerisque viris, qui noctu in tenebris a
somnia excitati vident obiecta præsen-
tia per notabile spacium temporis; ni-
mirum aere tunc illuminato a flammula
ex eorum oculis prodeunte; de qua
& Aristoteles [h] alicubi meminit; vt
etiam contingit felibus noctu mures ve-

nantibus emisso ab oculis fulgore inter-
medium aërem illustrante, sed tamen
citra flammigationem; est enim ex ocu-
lis prodiens fulgor ille radius non igni-
tæ lucis innatæ oculo illius animalis. At
etiam Cardanus inter miracula, inquit,
[i] hominis magnum illud censeretur debet,
quod cuidam Monacho Carmelitani
Ordinis per annos tredecim perpetuos
euenit; nam quoties capitium reduce-
bat ad occiput, scintillæ ignis e capillis
erumpebant; atque ea de causa ad
conuiuia frequenter vocabatur: casu
siebat, quod etiam arte facere licet; in
obscuris facilius; quoniam & sine igne
multa splendorem ignis emittunt. Huc
ea faciunt alia, quæ dudum in opere no-
stro [k] *De Spontaneo viuientium ortu* ad-
notauimus, nempe Ioachimum Fortium
[l] Ringelbergium confiteri sæpenu-
mero per nigri equi collum manu sur-
sum, ac deorsum in tenebris ducta, vn-
dique ignium scintillas erumpere se
conspexisse. Alios audiui se in frictio-
ne nigræ felis e dorso belluæ flammam
excutere solitos. Theodorici etiam pa-
ter ex toto corpore scintillas dicitur
profudisse, dum in tenebris fricaretur.
A patre meo Iosepho Liceto sæpius
audiui se iuuenem in Corsica Illustrissi-
mo Gubernatori pro Serenissima Ge-
nuensium Republica Medicinam facien-
tem, Francisco Guido Iureconsulto fa-
miliariter vsu; qui sæpicule, dum nudus
in lecto recumberet, casu brachia sibi
manuum frictione læuigans flammam
conspicuas excitabat. Pisus etiam, dum
Philosophiam publice docerem, ab An-
tonio Ciancio bibliopola intellexi se,
quum subuculam nuncupatam, lineam-
que interulam arctiorem exueret, flam-
mas e dorso, & brachijs crepitantes ef-
flasce, magna cum familiarium præsen-
tium admiratione, ac formidine. Hoc
idem frequentissimo in more positum
fuisse Maximo Aquilano Medico, Pe-
trus Lupius inter Pisani Peripati pro-
fessores eximie doctus olim amplissimo
testimonio mibi retulit. Quod autem
dein ex Lucretio proponitur multipli-
cem habet solutionem; prima est, quia
Lucretius non ait fabulosum esse flam-
mam ex animalium corpore prodire
absolute, sed solum fabulosum animal
ait esse Chimæram flammam euomen-
tem;

Felis cur no-
ctu videant
mures.

[i] 8. de variet.
C. 43.
Carmelita
ignem e capil-
lis excutens.

[k] lib. 1. c. 126

[l] lib. experi-
men.
Flamma pro-
filiens ex collo
equi.

Felis dorso
flammigans.

Homines fri-
ctione ignem
halantes.

oerz verita-
fabulæ atte-
unt.

oerz non re-
dunt a veri-
mili.

eruius flam-
am halauit
capite.

[i] li. 2. c. 107.
[j] li. 36. c. 27.

[f] lib. 1. c. 6.
Mario arsit
amma in ca-
pice.

gnis a coxen-
dice exijt.

[g] 3. c. 1. com.
30. 31.

Noctu in te-
nebris vt ple-
que videant.

[h] de sens. &
c. 2.

tem; quod nostro placito non aduersatur. Deinde Lucretius ait fieri non posse ut sæpenumero, & vbique locorum passim videantur animalia ignem eructantia; sed id inter monstra referens, non inter vulgaria euenta, sententiam nostram non demolitur, qua statutum fuit aliquando, & raro contingere ut ex animalium corpore flamma proveniat. Deinceps si obstinate quis contendat ibi Lucretium absolute negare ignem ex animantis corpore prodire; nos auctoritatem Lucretij dicemus cedere debere multiplici experimento nuper in oppositum allato; nam & semiferas hominum species extitisse vidimus in opere nostro [m] *De Monstrorum natura, causis, & differentiis*; Vbi etiam vidimus speciatim

[m] lib. 2. c. 58.
& seqq.

„ Multaque connecti terrestria membra
marinis;

„ ----- at altos

„ *Interdum ramos ex igni corpore vino*

[n] lib. 3. c. 28.
& seqq.
[o] 9. hist. c. 5.
[p] 2. de caus.
plau. c. 23.
[q] li. 8. c. 32.
[r] 8. sympos.
9. 9.
Plautus ortu in
vivente ani-
mali,

Vitis truncum
enatu in vtero
canis.

Ignem spirare
posse anima-
lia.

Ignis calor
in corde.

[s] de iuv. &
sen. c. 3.

[t] 2. de tem-
per. c. 3.

Ce fæt. format.
c. 3.

1. de sem. c. 8.

animantis adnotauimus in libro [n] *De Spontaneo viventium ortu*; ubi ex [o] Aristotele, [p] Theophrasto, [q] Plinio, & Scaligero cognouimus ederam enatam e cornibus cerui viventis: ex [r] Plutarcho culmum hordeaceum geniculatum exortum in vesica hominis: Ex Conrado Rubea quense spicam farris genitam e naso mulieris viuæ: ac ex quotidiano experimento muscum herbam, & algas; aliasque stirpes oriri passim e dorso balenæ, testisq. cancrorum: Quibus nunc adjicimus Athenæum, qui ex Hecateo referens in vtero canis Orestei genitum fuisse truncum vitis, ut bene nostrum dogma corroborat; ita male non assentitur Aristoteli agenti de ortu ederæ in cornu cerui; quasi facilius sit in vtero canis truncum vitis exoriri, quam ederam in cornu cerui provenire. Sed animalia igneum anhelitum spirare tanto facilius est, quanto quod expiratur est fuliginosa, & ignea exhalatio prodiens e corde animalium; in quo [s] Aristoteles, & [t] Galenus igneum calorem vehementissimum agnouerunt: Quidni ergo fieri possit ut animal quodpiam temperamenti calidissimi, & ira ingenti percitum aliquando ex ore, ac naribus flammeum spiritum efflet? Lucretio damus id vulgo, & passim non fieri; sed alijs arguentibus nostram sententiam id

fieri non posse negamus. Ad postremam autem rationem concedentes vitam in humido calore constitutam esse; caloremque naturalem esse mitem; & nihil ultra suas vires operari posse; negamus tamen ab interno calore animalium non posse vnquam excitari flammam vlla ratione; nam & exhalatio ignea in corporeigni potest, quæ facile inflammetur; & calor naturalis multis de causis acui potest in igneum, qui flammam excitet. Sed & altius petito principio admirabilis huius euentus causas ex rei natura nunc operæ pretium est indagare.

Quæ sit causa physica ignis, qui ex humano, ac ferino corpore vivente quandoque prodire visus est. Cap. III.

Nec profecto admirando huic effectui causa deest naturalis, eaque multiplex: Prima quidem ex lambentis illius ignis, fatui nuncupati, qui passim conspicitur in aere, genitus ex calidis exhalationibus de terra surgentibus; quæ in aerem sublatæ, ac ut frigoris seu nocturni, seu diurni aut hiemis, aut mediæ regionis cogentis arctæ coactæ per antiperistasis facillime ignescunt: sic Aristoteles [a] in aeris mediæ regione vndique a frigore circumobstante conclusam; comprehensamque fumidam exhalationem ignescere scribit in fulmen, fulgurve coruscans: consimilis ergo exhalatio forte fortuna in eo aere, qui caput Aescanij circumdabat, accensa flammam eius crines lambentem procreare potuit. Altera vero causa peculiaris est in flamma Lauiniæ; quia consueuerant olim Reginæ sacrificaturæ capillos vnguētis odoratissimis delibutos habere; in quorum compositionem quid naphthæ, vel rei naphthæ similis cum aqua vitæ potuit ingredi; quod etiam eminus ab ardente cereo, lampadeve, lignove flammam sibi arripere, concipereque valeret: nouimus enim ex Plinio [b] naphthæ magnam inesse ignium cognationem; transilireque ignes in eam protinus vndecumque visam: ita ferunt a Medea pellicem crematam, postquam sacrificatura ad aras accesserat, corona igne raptâ: sed quia naphtha inextinguibili fere, noxiaque flamma

Flamma ut
excitetur vi-
uentis corpe-
re.

Ignis fatui na-
tura.

[a] 2. meteor.
sum. 4. c. 1.

Fulminis, &
fulguris ori-
go.

Reginæ sacri-
ficaturæ ut or-
narentur.
Lauiniæ igni
in vertice vo-
deortus.

[b] lib. 2. c. 10.

Naphthæ flam-
ma noxia.

exar-

exardet; propterea vel aliquo medicamine correctâ, & attemperata naphtha, vel potius quid consimile naphthæ in eo vnguento esse potuit, quo delibuti fuerant Lauiniæ crines, vt facile vnde cumque visam sibi flammam arriperet; siquidem Plinij [c] testimonio a Pythagora Aproxis appellatur herba, cuius radix e longinquo concipit ignes, vt naphtha: Sed in eo dissimile, vt haberet quoque in se quid, quo a flammis noxia virtus auferretur: nouimus enim circulatores succo semperuiui taurino felli permisto, quibus arsenici rubri, & aluminis puluêres inperfi fuerint; vel simplici succo herbæ palmæ Christi sibi manus inungere; cuius beneficio postea ignem, candentia ferramenta, plumbumque liquatum impune contrectant. Tertia causa est, eademque communis, quod ex humanis, ferinisq. corporibus assidue per occultos cutis meatus halant exhalationes fumidæ, igneæve, genitæ vi caloris interni ex partium solidarum substantia; quarum exhalationum crassiores, ac terrestriores in pilos abeunt; tenuiores autem, magisq. igneæ in halitus insensibiles; quos ubi frigiditas externa cogat, cur in flammam quandoque non appareant? Sic profecto in maximis æquoris tempestatibus halitus multi ex nautarum maximopere laborantium corporibus sursum sublatis ad nauium antennas, malosve: atque ibi ab aeris intensiore frigore, coacti coruscare solent in flammulas: quas Castoris, Pollucis, Helenæq. nomine prisce nuncupauerunt: ac Diui Nicolai, & Hermi, Sanctæque Claræ nostrates appellant: dixerim propterea ex Ascanij corpore surgentes halitus a frigore aeris coactos micare potuisse in ignem tenuitate innoxium: vt est flamma in aqua vitæ accensa: quam impune contrectamus. Deinde cur non poterit ex aliquo corpore spirans exhalatio esse tum crassiuscula, quæ visu conspiciatur: tum etiam multi particeps ignis, quæ flammam representet? id præsertim eueniet, si frictionibus aperiatur aditus multæ exhalationi: nam hæc per arctiores meatus abit in ignem summa sui raritate inadspetabilem: Ac certe Aquilanus, Guido, & Cianthus homines fuerunt adusta melancholia refertissimi; ex

A quorum proinde corporibus ignearum exhalationum magna manus attollebatur: frictioque Guidi erat ab adurentis exhalationis carnes vellicantis molestiore morfu accersita. Quarta causa est, quia huiusmodi exhalatio prodiens ex animalium corpore potest ad igneâ naturam esse valde propensa, quæ frictionibus attrita vltimam ad ignem dispositionem acquirat; & statim ab igne in quouis misto existente, atque adeo ab igne propriarum carniū, vestiumve possit inflammari: Non alia sane ratione attritus aer intermedius affricu chalybis cum silice; necnon ederæ aridæ cum lauro viridi; atque absolute duorum quorumcumque lignorum confricatione; quod vulgo faciunt Occidentales Indi ad vsos domesticos ignem sibi comparaturi; aer inquam medius attritus disponitur maxime ad igneam naturam induendam; quam demum acquirat immediate ab igne delitescente in lignis, lapide, chalybeve; licet ignis ille in misto mire labefactatas, contractasque a contrarijs sibi permistis, atque adeo exillimas vires obtineat; nam vbique patientis summa dispositio supplet imbecillitatem virium efficientis causæ: Quinimmo si aer multo magis a natura ignium distans, quam exhalatio de viuent corpore prodiens, confricatione sola lignorum; in quibus multo minus ignium inest, quam in animalibus; vt nos edocet Aristoteles [d] animæ nobiliori plus caloris in corpore tribuens; soloque confictu lapidis, & chalybis, in quibus minimum insidet ignis; si aer inquam attritus in ardentis ignis scintillas facillime commutatur; cur non ignea exhalatio consimili affricu attrita ex animalium corporibus exiens in flammulas emicare valebit? Quod autem obijcitur de animalium calore miti, hoc nobis non officit, tum quia calor animalium viuentium acrior est, quam lignorum, lapidum, & chalybis caliditas; ex quibus tamen affricu ignium scintillæ prodeunt facillime: tum quia [e] Galeno autore, [f] Columbo, & [g] Laurentio quoque obseruatore, [h] Aristoteleque, immo & sensu comprobato, in sinistro cordis ventriculo calor igneus insidet immisum, impositumque digitum anatomici viuam carnem secantis com-

M bu-

Ignis vt oriatur affricu chalybis, & silicis.

Lignorum confictu flamma vt excitetur.

Ignis in misto mire labefactatus.

Dispositio patientis supplet imbecillitatem agentis.

[d] de respir. c. 13.

Calor animalium acrior quam lignorum. [e] de fæt. format. c. 3. 2. de temper. c. 3. & 1. de sem. c. 8. [f] lib. 14. anat. [g] lib. 3. q. 14. [h] de iuu. & senect. c. 3. Cordis calor intensissimus.

[c] lib. 24. c. 14. Aproxis herba e longinquo concipit ignes.

Circulatores quo præsidio ignem impune contrectant.

Humani halitus vt in flammulas emicent.

Nautarum flammulas vt oriatur.

Exhalatio ani-
malis ut igni
possit.

Simeta ut
sponte ignem
conciplatur.
[1] de caus.
morib. c. 2.

burens: tum quia exhalatio ab interno calore de substantia corporis exiens vel a frigore ambientis per antiperistasis accendi potest in ignem; vel etiam (& hæc propositi euentus est causa in ordine quinta) inflammari potest a proprio exhalationis igne, caloreve viuidiori aliorum elementorum partes sibi commistas consumente; ijs enim non amplius sibi repugnantibus, exultat in flammam sursum ascendentem: Atque hæc ratione simeta sæpenumero sponte accenduntur; & [1] Galenico testimonio fimus columbaceus olim a semetipso ignem concepit. Possunt igitur multas ob causas ex hominum, brutorumque animalium etiamnum viventium corporibus flammæ, scintillæque ignium naturaliter emicare.

Calij, Volaterrani, & Alexandri sententia de veritate lucernæ Tulliolæ; ac de conditura cadauerum antiquorum expenditur. Cap. IV.

[a] lib. 1. c. 7.

[b] lib. 2. c. 24.

[c] lib. 3. c. 2.

Illud præterea quibusdam suspectum est, quod antea [a] constituimus in sepulchro Tulliolæ Ciceronis filiae compertam fuisse lucernam adhuc ardentem; nam de hac re ne verbum quidem Cælius [b] Rhodiginus, qui de Tulliolæ sepulchro tractat ex professo; neque enim par est virum in exarandis, explicandisque vetustatis monumentis diligentissimum, adeo admirabile, dignumque memoria inueneum silentij tenebris inuoluiffe. Quinimmo nec Alexander ab Alexandro [c] admirabilium rerum studiosissimus indagator, qui tunc temporis Romæ fuit, & inuentionem sepulturæ illius exponit, quicquam in suis *Dierum Genialium* commentarijs de huiusmodi lucerna retulit; ait enim citatis verbis, Memini dum Romæ agerem, in vetustis sepulchris, quæ in via Appia plurima visuntur inter ædificia, hortosque, inter coagmenta lapidum erutum cadauer fuisse multo æuo vetustum adolescentulæ mulieris, facie, capillo, oculis, naribus, & reliquis lineamentis prorsus integris, & incorruptis; nisi quod vestigia liquaminum, & vnguentorum, quibus delibutum fuerat, apparebant recenti specie; inscriptione nulla, qua nomen defunctæ innotesceret:

A Pomponius [d] tamen vir ut in ea ætate veterum litterarum impense doctus, Tulliolam Marci Tullij Ciceronis filiã, de cuius obitu ad Seruium Sulpicium sunt epistolæ; aut Priscillam Abascantijs, de qua Silua Papinij extat, fuisse augurabatur: Id quibus argumentis asseueraret, quum nulla inscriptionis vestigia extarent, prorsus nescimus. Hæc ille. Ac certe Domitius in commentarijs marginalibus ad hunc Statij locum, quo Priscillæ tumulus describitur his metris,

Est locus ante urbem, qua primum nascitur ingens

Appia, quæq; italo gemitus Almone Cybelle

Ponit, & ideos iam non reminiscitur amnes;

Hic te Sidonio velatam molliter ostro

Eximius Coniunx (nec enim fumantia busta,

Clamoremque rogi potuit perferre) beato

Composuit, Priscilla, toro; nil longior atas

Carpere; nil qui poterunt vitare labores

Siccatam membris tantas venerabile mar-

C *Sapit opes* -----

afferit Priscillam hoc eodem loco ante Urbem Romæ in via Appia repertam esse integram cum hisce aromatis, tempore Sixti Pontificis Quarti: & ex hoc loco Papinij Pomponius Priscillam fuisse coniectatur, quæ sine inscriptione in tumulo defuncta inuenta est ætate Volaterrani. Raphael item [e] Volaterranus eodem tempore Romæ degens, quo Tulliolæ sepulchrum detectum fuit, nullius lucernæ mentionem habet; ait enim,

D Vngebantur quoque corpora, & cum aromatis condebantur tanta cura, ut nos Romæ testes simus ante paucos hos annos feminam in tumulis Albanis fuisse effossam, supra mille tercentos annos sepultam ut e vestigio sepulchrorum animaduertimus; integram membris, crasso opertam vnguento: Quidam ausi Tulliolam dicere, quod eodem prope loco multa Tulliorum memoria, & Herenniorum, & Tulliolæ reperta fuerint. Sic ille. Ceterum hæc nostram sententiam nihil turbare possunt. An quia lucernæ Tulliolæ autores isti non meminerint; propterea fides abroganda est illis, qui eam se vidisse fatentur? Non meminit eius lucernæ Cælius vel quia quidquam de illa non audiuit; vel quia quod afferebatur de illa, non credidit; vel quia, ut Alexander, &

Vo-

[d] lib. 5. filia.

Priscillæ cadauer.

[e] lib. 31. cap. penult.

Cadauera Romæ ut condebantur.

Volaterranus, tam diuturnæ flammulæ A
causam reddere fortasse nesciens, effe-
ctum silentio tegere satius esse duxit,
quam se rationem illius non callere
mundo apertum facere: sed si non me-
minerunt huius lucernæ scriptores isti,
haud tamen proinde ipsam negauerunt;
Neque enim Vollateranus [f] de Pal-
lantis lucerna mentionem facit, qui ta-
men de Pallantis eiusdem cadauere in
rumulo dudum inuento ex Martiano,
seu verius ex Martiniana historia memi-
nit. Quin, etiam si Tulliolæ lucernam
Cælius negauisset, illorū potius testimo-
nio, qui sepulchri detectioni, apertioni-
que interfuerunt, quam absenti Cælio,
credendum est; qui ex auditu habuit,
quod hac de re litteris consignaret:
quandoquidem vetus est decretum, Te-
stem vnum oculatum pluris esse facien-
dum, quam auritos decem: sed & in pro-
posito non solum auritum testem fuisse
Cælium, minimeque oculatum, verum
etiam deceptum, illud apertum facit,
quod a vero longe aliena protulit asse-
rens cadauer ipsum mulieris in urbem
delatum tridui mora computruisse, me-
dicamine illo, quo conditum fuerat,
amoto, aut vitiato: Certum est enim si
tale cadauer aromatibus conditum
fuisse, talique medicamento mille ter-
centos annos a putredine intactum
perdurasset, sola medicamenti remotio-
ne tam cito putredinem concipere non
potuisse, vt solius tridui mora corrup-
peretur; necessarium etenim fuit cor-
pus eam temperaturam putredini resi-
stentem adeo alte per tot annorum
centurias ab eo medicamento sibi com-
parauisse, vt habitum sibi eam induerit
difficillime a subiecto mobilem; nam
qui per octo dies tantum in Sole arden-
te manserit, ille cutis nigrorem eum
contrahit, quem neque per quatuor
hebdomadas abijciat. Manifestum est
etiam medicamen, quo tam diu cadauer
a putredine immune conseruari potuit,
tarnæ diæculæ aeri expositum adeo vi-
tari nequiuisset, vt statim cadauer inde
computrescere valuerit: Rationi vero
consentaneum fuisse spacio mille quin-
gentorum, tercentorumve annorum id
corpus ab eo medicamine, quo serua-
batur imputre, talem habitum contra-
xisse, vt demum eo medicamento amo-

to cadauer illud ex se a putredinis la-
be immune diutius etiam conseruari
potuerit, inde liquido constat, quod
experimento compertum est cadaue-
ra, quæ apud nos etiam nunc per mul-
tos annos balsamo aliquo seruantur
imputria, si ab eis medicamina huius-
modi tandem remoueantur, nonnisi
post plures menses, & ægre computre-
scere. Amplius autem ratio condiendi
cadauera, quo diutius a putredine præ-
seruentur; id quod fit exenterato mor-
tuo corpore, intusque pulueribus aro-
matum repleto, forisque balsami liquo-
ribus inuncto; hæc inquam ratio condi-
endi demortuos aperte satis ostendit,
vbi per multos menses, nedum per an-
nos plurimos huiusmodi medicamen in
eo corpore manserit, non posse postea
vlla ratione ab eo remoueri, siquidem
altissime penetrat horum omnium vis,
& cum virtute materia penitiores cor-
poris defuncti partes, ita vt amplius ab
eo separari non posse videatur; re ipsa-
que nonnisi post diuturnum tempus in-
de separetur, sensim sine sensu fatiscen-
te medicamine, ac vna secum defuncti
corporis substantia. Præterea vero Tul-
liolæ cadauer non aromatibus condi-
tum, non vnguentis vllis delibutum, sed
loci sola siccitate omnem putredinem
procul arcente diutissime seruatum
fuit, seu potius redactum in pulueres
pristinam figuram adhuc retinentes;
quam tactu statim amiserunt conciden-
tes, vt Sueslanus ille Niphus [g] alicubi
testatum reliquit: Quod autem Cælium,
& alios forte fefellit, est, quoniam iisdē
temporibus Sixti IV. Pontificis in ea-
dem via Appia Romæ detectū fuit aliud
mulicre cadauer aromatibus conditum,
in cuius tumulo non erat lucerna, nec
inscriptio vlla; vt Alexander, & Vola-
terranus asseuerant; quum Tulliolæ se-
pulchrum, & lucernam intrinsecus, & in-
scriptionem extrinsecus haberet: sed
quod Tulliolæ corpus in pulueres illico
dissolutum euanuerit, aliud vero vn-
guentis delibutum diutule permanserit,
hoc pro eo non amplius vilo, visibilive
receptum fuit. Verum & ibidem eodem
anno tertium cadauer femineum eru-
tum fuisse, nimirum corpus Pulæ Pri-
scæ confitetur Libanius, [h] dum inquit,
Apud Romanos quoque aliquos vn-

Mortuos con-
diendi ratio.

Tulliolæ ca-
dauer cur sine
aromatibus
diu durauerit,

[g] 4. meteor.
in fin.

[h] lib. de ca-
daueribus.

Etos repositos fuisse historia confirmat; anno enim Domini M CD L X X V. in Italia, Quinto ab vrbe lapides, ad portam Appiam muliebri cadauer est repertum in sepulchro marmoreo plane integrum virtute balsami, mirrhæ, osei cedrini, & aliorum, quibus fuit perfusum, & digitorum duorum crassitie oblitum: oculi aperti, lineamenta salua, speciesque seruata: nomine Iuliæ Priscæ Secundæ Q. Clodij filiæ. Hinc de proposito scriptorum varietas, quod tria quum eodem in loco, eodemque fere tempore mulierum cadauera detecta sint; Tulliolæ vnum cum ardente lucerna, & nominis inscriptione; Iuliæ Priscæ Secundæ alterum cum inscriptione, sine lucerna; & tertium sine lucerna, & absque inscriptione mulieris adhuc ignotæ: vnum pro altero nobis descriperunt Cælus, Alexander, & Volaterranus. Nos ergo cum Pancirolo, & alijs dudum [i] obseruauimus Tulliolæ cadauer in suo monumento habuisse inscriptionem, & ardentem etiam tum lucernam.

[i] lib. 1. c. 2.

Cadauera quædam ob vetustatem in sepulchris resoluunt tandem in pulueres pristina figuram hominis in se retinentes.

Cap. V.

[a] lib. 1. c. 2.

R Espuunt quoque plures id, quod [a] nuper, & olim asseuerauimus, in vetustissimis quibusdam monumentis pulueres inueniri sub pristini cadaueris forma consistentes; qui tactu dissoluantur, disperfique humanam figuram protinus exuant: Quamuis autem insignes viri suum hoc placitum nulla ratione communiunt; quia tamen eorum autoritas multa est in populo; necessarium duximus eorum opinionem redarguere: Id autem facile cum Aristotelis auctoritate; tum etiam experimento convincere poterimus: Aristotelis [b] quidem auctoritate, quia ipse perspicuis verbis alicubi asserit, Omnia enim potentia quædam sunt faciendi, aut patiendi, sicut & caro, & nervus; sed rationes ipsorum non certæ: quare, quando existunt, & quando non, non facile est perspicere; nisi valde depeditum fuerit, & figuræ solæ fuerint reliquæ; ut inueteratorum mortuorum corpora, quæ

[b] 4. meteor. cap. vlt.

A subito fiunt cinis in sepulchris; & fructus solum figura; secundum sensum autem non videntur inueterati valde; & quæ ex lacte concresecunt. Ita ergo plene, planeque testatur Aristoteles contingere posse ut inueteratorum mortuorum corpora sensui videantur integra, & consistentia, solidaque in sepulchris antiquissimis; quæ tamen solo contactu subito fiant cinis, pulvisve terreus; ut quæ in eo consistente cinere solam obtineant pristina figuram; cetera omnia priora perdidierint, soliditatem, humorem, calorem, continuitatem, & id generis alia recentia cadaueri necessario inexistencia. Experimento autem, quia Niphus ille Suefianus in huius loci commentario inquit Aristotelem asserre hic exemplum de cadaueribus virorum, quæ inueniuntur in sepulchris post multos annos mortuis, quæ videntur dormire, propterea quia figura ex aliqua causa occulta non fuit corrupta in illis: Nos autem arbitramur huiusmodi cadauera in siccissimo loco, in tranquillo aere, ac eiusdem tenoris semper manente, ab interno missi calore, ac igne sensim sine sensu corruptam fuisse omnem humiditatem & aqueam, & aeream; quibus denique omnino consumptis, ignis ille sursum eualauerit, remanentibus partibus missi terrenis sub specie pulueris, ac cineris, pristina figuram adhuc retineantibus; quia nunquam extrinsecus accessit vis illa eos dispergens, atque perturbans; & quia cadauer cito, celerique putredine non diffudit in humores secum partes missi terreas comportantes, figuramque pristinam obliterantes: Et tandem, (subdit Suefianus, in vetustis illis cadaueribus) caro est corrupta; nam quum tanguntur, in cinerem vertuntur; verum de Tulliola Marci Tullij Ciceronis filia euenit; hæc enim post multos annos in sepulchro inuenta, quum eleuata esset, in cinerem cecidit: Suefianus etiam obseruauimus de quodam viro mortuo, per multos annos, quotum non erat memoria, & in sepulchro seruato; illius enim figura fere nulla ex parte mutata erat; verum, quum tactus fuit, mox in cinerem versus est: Et dicit Aristoteles velut inueteratorum mortuorum corpora, quæ quum tanguntur, subito cinis fiunt in sepulchris.

Cadauera cur tactu abeunt in puluerem.

Præ-

Præterea, tertium experimentum habemus ex Ioanne Boccatio [c] in sua Deorum Gentilium Genealogia, qui refert suo ævo apud Drepanum Siciliæ oppidum in antro quodam grandi repertum fuisse cadauer hominis sedentis, manu sinistra innixum baculo, nulla ex parte corrosum, aut diminutum; qui baculus ingens tactus abiit in cinerem e vestigio, remanente baculo plumbeo minori, quam ad pondus intra maiorem incluso. Quin etiam postea hominis statura tacta æque corruit, & in puluerem omnis fere versa est; tribus tantummodo solidis dentibus remanentibus, & parte cranci anteriore firmissima, & osse alterius cruris; quam historiam fuisse retulimus in opere [d] *De Spontaneo viventium ortu*.

Cadavera qua ratione integra permanere valeant ultra mille annos.

Cap. V L.

[a] lib. 2. c. 11.

NEc fidem adhibent aliqui ei, quod allatum est antea [a] de corpore Pallantis Euandri Regis Arcadum a Turno interempti; nempe cadauer illius integrum mansisse vique ad annum Domini M C D I. quo tempore prope Romam a villicis fodientibus detectum fuisse dicitur; tum quia non putant insignes viri tot annorum centurias cadauer integrum seruari posse; tum quia falsum esse arbitrantur corpus humanum inueniri tantæ proceritatis, ut altitudine superare valeat muros Urbis Romæ; vulnusque in pectore quatuor pedes longum habere queat. Quibus tamen instantiis non erit difficile obuiam ire, si rei naturam consuluerimus. Ad primam oppositionem quod attinet, potest in primis cadauer Pallantis fuisse pulvis pristinam figuram solummodo retinens; in qua vera spectaretur longitudinis mensura, & vulneris imago: ut [b] nuper ex [c] Aristotele, Sueffano, & Boccatio didicimus. Potest deinde cadauer a siccitate loci in aere non mutato sic exsiccatum fuisse, ut integrum ultra mille annos conseruari valuerit in loco procul ab omni humiditate; quæ causa est ubique putrefactionis: nouimus etenim piscium cadavera fumo exsiccari ad longissimam duratio-

[f] cap. 5.
[c] 4. meteor. c. vi.

Cadavera fumo siccata.

Anem. Potest deinceps virtute balsami, & aromatum adeo condiri cadauer, ut in loco sicco ad plures Olympiadum centurias integrum seruetur: Quod nuper [d] obseruauimus in Iuliz Priscæ, alteriusque Romanæ mulieris cadaueribus; & multo antea [e] quoque notauimus ex Papinio [f] in Priscillæ Abascantij cadauere contingere potuisse. Potest denique cadauer humanum etiam non minus quam vegetale petrificari: si enim Strabonis [g] obseruatione apud Memphim reliquæ ciborum, qui operantibus antiquas Pyramides supererant, in lapidem indurate pristinam figuram, & magnitudinem sentis, & granorum hordei semidecorticorum adhuc retinent: sique fœtus humanus in utero matris viuæ lapidescere potuit; ut ex Tuano historico, Alibosio, Prouencherio, Laurentio, Quercetano, Bonamico, & Riolo compertum fecimus in opere nostro *De monstrorum natura, causis, & differentiis*; multo sane magis in terræ visceribus conditum cadauer lapidescere valet; sed & Io: Antonius Maginus [h] in descriptione Pergami patriæ Galeni ait in eius agro esse lapidum fodinas, in quibus olim homines inuenti sunt plures in lapidem mutati, nempe illi, qui metu belli intras eas occultati, fame interierunt; quippe terræ sinus locus est lapidum generationi multo aptior, quam viuientis mulieris vterus: lapideam vero naturam quomodocumque sortitum corpus humanum, quidni etiam ultra duo annorum millia integrum perdurare queat? tale quid autem Pallantis cadaueri contingere quiuisset; etiam si reuera non acciderit; prostarct enim adhuc eius statua Romæ a natura genita. Sed ad secundam obiectionem quod attinet, Magnitudo illa cadaueris altitudinem manium urbis Romæ superans, nihil nos turbat; tum quia muros urbis in aliqua parte audiuius tantæ non esse altitudinis, quin ab homine giganteæ staturæ superari valeant; tum quia gigantes immanis proceritatis olim vere fuisse in mundo, sat superque nuper ostendimus in libris [i] *De Spontaneo viventium ortu*, quam theoriam non est ut hoc in loco repetamus: Sat erit illi nunc adijcere, quod nouissime tum apud [k] Solinum

[a] cap. 4.

[c] lib. 2. c. 59.

[f] li. 5. filu. 1.

[g] lib. 17.

Cadavera posse lapidescere.

[h] pag. 106.

Homines petrificati.

Gigantes fuisse.

[i] li. 4. c. 19. lib. 4. c. 6.

[k] Polyhist. cap. 4.

obseruauimus, in Creta humanum cadauer inuentum esse cubitorum trium, atque triginta; cuius inspectandi cupidine L. Flaccum Legatum, Metellum etiam ipsum impedio admodum captos miraculo, quod auditu refutarant, oculis potitos: tum etiam de Antæi cadauer legimus in Vita Sertorij apud Plutarchum ita scribentem, Paccianum a Sylla cum exercitu missum Ascali subsidio occidit Sertorius in acie; victorque copias Pacciani sibi adiunxit, oppidumque Tingi, quo confugerat cum fratribus Ascalis, expugnauit: Ibi Antæum tradunt Afri conditum; eiusque tumulum eruit Sertorius, non habita barbaris fide, ob magnitudinem: Ut corpus offendit sexaginta cubitos, ut fama est, longum; cælis victimis tumulum adaggerauit; honoresque, & famam eius amplificauit. In quorum

[1] de sic. orb. 6.4.

Pallantis magnitudo.

[2] 7. & 9. Æneid.

Turni moles.

[3] 1. Reg. c. 17

[4] 10. Æneid.

confirmationem Pomponius Mela Tinge oppidum, inquit, [1] peruetus ab Antæo (ut ferunt) conditum, extat rei signum parua elephantino tergo exacto ingens, & ob magnitudinem nulli nunc vsuro habilis; quam locorum accolæ ab illo gestatam pro vero habent, traduntque; & inde eximie colunt. Giganteam vero proceritatem, ac molem etiam habuisse Pallanta Euandri filium, inde satis constare potest, non solum quia singulari certamine ausus est congregi cum Turno Rutulorum Rege; de quo sæpe Virgilius ille Maro [2] cum admiratione cecinit,

Ipse inter primos præstanti corpore Turnus
Vertitur arma tenens, & toto vertice supra est.

verum etiam quia & Pallas ipse a Turno magnus appellatur; Pallantisque interempti baltheus immanis erat; aptumque cingulum Turno fuit, viro giganteæ magnitudinis. Vnde quoque apparet læceam Turni fuisse maximam; quando habemus in sacris [3] litteris (quas nefas est solo sensu allegorico explicare, neglecto, negatove literalis sensu historiarum) ferrum hastæ Goliath Philistæi gigantis habuisse ferri sexcentos siclos: Quamobrem neque mirum est in grandi pectore Pallantis gigantem Turnum sua tantæ molis hasta vulnus quatuor pedum effecisse:

Quæ omnia clare apud [4] Virgilium

A habentur de Pallante his versibus

inuenis tum iussa superba
Miratus, stupet in Turno; corpusque per ingens

Lumina voluit

& paucis interpositis, adijcit,

At Pallas magnis emittit viribus hastam,

Vaginaque cana fulgentem diripit ensē;

Illa volans humeris, surgunt qua tegmina summa

Incidit; atque viam clypei molita perorat,

B Tandem etiam magni strinxit de corpore Turni.

Hic Turnus ferro præfixum robur acuto

In Pallanta diu librans iacit; atque ita factus

Aspice num magne nostram sit penetrabile telum.

Dixerat: ac clypeum tot ferri terga, tot aris

Cum pellas toties obeat circumdata tauri,

Vibranti cuspi medium transuerberat ictu,

Loricæque moras, & pectus perforat ingens.

& paullo post de Pallantis cadauere

Turnus

rapient immania balthei;

Iurarem dein ego Virgilij [5] magnum

illud vaticinium finem habuisse in detectione tumuli, & inuentione Pallantis

cadaueris; nam Vates inquit,

Scilicet & tempus veniet, quum finibus illis

Agricola, incuruo terram molitus aratro;

Exesa inueniet scabra rubigine pila;

Aut grauius rastris galeas pulsabit inanes,

Grandiaq. effossas mirabitur ossa sepulchris.

D Possunt itaque cadauera in vetustissimis conditorijs giganteæ magnitudinis,

& integra inueniri.

Ratio quare igniculus, exilisque splendor

in maiori lumine conspici nequeat.

Cap. VII.

Insuper autem eius, quod superius

[6] assereramus, fulgorem nimirum,

& igniculum in tenebris tantummodo

E perspici posse, causam postulant insignes viri, nefas esse dicentes Physiologum quidquam sine ratione pronunciare; asserentesque in oppositum corpora parum lucida splendorem acquirere a lumine viuidiori, ac multo illustriora conspici quam in tenebris; argumento a Luna desumpto, quæ obcuram ex se lucem obtinens dum Solis lumine priuata umbram terræ ingreditur,

vix

[5] 1. Georg. in hoc. Vaticinium Virgilij.

[6] lib. 2. c. 4.

vix aciem oculorum mouet sua turbidissima luce; dum vero Solari lumine gaudet, etiam interdiu longe illustrior, & splendidior nobis apparet; radiosque viuidos ad nos vsque demittit. Ceterum etsi ego rerum euidentissimarum, & quotidianis experimentis comprobatarum veritatem nudam afferri posse a Physiologo censeam, aut saltem Aristotelis autoritate circumuallatam, non semper allata propositi causa: ne tamen videar memetipsum ab hoc onere subtrahere, laboremque difficilioris contemplationis subterfugere; huius euentus etiam causam ex rei natura indagare conabor. Sunt quicenses viri clarissimi corpora parum lucida in viuidiori lumine non conspici, quia visio non fiat, nisi a corpore spectabili species visibilis feratur ad oculum; modo species visibilis lucidi corporis est lumen: at vero ab exigua luce tenue proficiscitur lumen; quod in lumine viuidiori extinguitur antequam perueniat ad oculos: Verum hæc opinio non placet; quoniam extinctio est species quædam corruptionis; & fit semper a contrario, numquam a simili; vt nos alicubi docet [6] Aristoteles: modo lumen lumini est simile, non autem contrarium: & reuera videmus exiguum Lunæ lumen non extinguui, sed perfici a maximo lumine Solis. Scaligero [c] subtili placuit medium illustratum recipere speciem valentioris, id est Solis lumen; & eidem innuitur in lumine valentiori non recipi debilius; vel, si recipiatur, non extinguui; sed nobis non sentiri: Quæ sententia minus probatur: quid enim sibi vult medium illustratum recipere lumen Solis? profecto medium antequam lumen Solis in se recipiat, illustratum non est; sed perspicuum est; quod postea illustratur a recepto lumine Solis, vel potius recipiens lumen solare. Deinde vero medium prius recipit in se lumen remissius, quam viuidum; quia lumen, vt omnis alia forma multos gradus inuicem subordinatos obtinens, & intensiorem, remissionemque suscipiens, gradatim gignitur; atque adeo intensius ante remissum in subiecto vilo produci non potest. Deinceps autem id non est afferre causam quæsitæ; sed principium petere, atque nugare; quæritur enim cur

Aer in se habens lumen Solis viuidum, igniculi, politive corporis exiguum splendorem non admittat, seu ad oculos non afferat inspicendum. Denique falsum est in lumine viuidiori non esse penitus lumen exiguum: Videmus enim Lunæ splendorem in lumine Solis extra Eclipsim: nam & in opere nostro [d] De vita, vbi fusius hoc Scaligeri placitum examinauimus, Lunam cælo sereno plenæ, integræque rotunditatis in nouilunio frequentissime visam fuisse admonuimus; legimusque postea præclarum testimonium Ioannis de Barros, qui sua in historia [e] Indica fatetur Vlyssipponenses in prouincia Cefala æstate in aere puro vidisse Lunam ipsa die coniunctionis cum Sole nouam; & hoc ibi consuetum esse. Alias memini me in proposito dicere solitum non videri nisi ea, quorum species visibilis ferretur per medium ad oculos illibata, & integra; sed quia splendor tenuis ab exigua luce proueniens in medio illustrissimo confunditur cum intensiori lumine, veluti gutta liquoris aquei projecta in mare; atque ideo non mouet visum vt simulachrum distinctum exiguae lucis, unde prouenit; sed vt pars luminis maioris, cum quo confunditur; & propterea fieri vt parum lucida in viuidiori lumine Solis oculorum aciem subterfugiant: Hanc philosophiam nuper animaduerti non esse ad aures [f] Aristotelis, nec veritati consentaneam: quandoquidem alicubi negat Aristoteles lumen vllum alteri lumini admisceri, & cum eo confundi valere, vt liquor admisceri dicitur, & confundi posse cum alio liquore: Quod inde satis confirmatur, quia in eodem thalamo si reperiantur multæ candelæ ardentes ab inuicem distantes, posito corpore opaco vnico inter eas medio, ab eo tot enascentur vmbre, quot numero in conclaui ardent accensa lumina; si enim ex omnibus candelarum fulgoribus inuicem mistis, atque confusis fieret vnica in eo cubili splendor; procudubio ab vno corpore opaco in medio tot luminibus illustrato vnica emanaret vmbra. Secus igitur hac in re dicendum censeo; nimirum a lucido exiguo nihilominus per medium aerem ad oculos peruenire simulachrum proprium, idemque distinctum; atque a lucido

Lumen exiguum esse in viuidiori.

[d] lib. 3. c. 35.

[e] lib. 10. c. 1.

Luna vbi videatur die coniunctionis.

[f] de sens. & sens. c. 2. 3.

Lumen luminis non admiscetur.

Vmbra multa ab eodem corpore.

Causa quorum negligatur.

Visio vt fiat.

Extinctio est species corruptionis.

[6] de long. & br. vit. c. 2. de inu. & sen. c. 3. Lumen luminis contrarium non est. [c] exerc. 62. art. 1.

Scaliger notat.

Formæ quæ gradatim gignantur.

Lumen exile
suam speciem
ad oculum mit-
tit distinctam
a viuidiori.

Sensus cum non
animaduertat
impulsus ob-
iecti.

Color qui fit
inuisibilis.

Sensum affici
passione cor-
poris.

Passio physica
fit a contrario.
[f] 1. physic.
1. 43. & seqq.
1. de gen. 1. 56.
& seqq.
2. de an. 1. 45.
Sensus non per-
cipit similia.

cido intenso: sed ad visionem hoc non sufficere, ut species visibilis pertingat ad oculos; at necesse insuper esse ut facultas visualis ab illa specie impellatur, ac moueatur ad obiecti sui cognitionem, mouendo, & afficiendo, alterandoque instrumentum, cui facultas illa est alligata: modo plerumque facultas non sentit, neque animaduertit hunc motum factum a sensibili specie in organo, vel quia sit exillimus, atque hac ratione conspici nequit color in acutissima cuspide acus, vel quia facultas sic valde occupata circa notitiam alterius obiecti vehementioris, cuius imago validiorem motum efficit in organo, velut in proposito nostro contingere potest: lumen etenim Solis impense viuidum adeo vehementi motu commouet oculum, ut ad sui notitiam trahens omnino visum, non permittat animaduerti, sentiriue leues impulsus, & exiguas, obscurasque motiones ab exili splendore minimæ lucis prodeuntes. Altera propositi causa est, quia sensus, atque adeo principium cognoscens ex organo, & facultate constitutum, necessario patitur physica, vera, & corporis passione dum suscitatur, & impellitur ad opus, ob motum ab obiecto factum in organo corporali, & dum recipit in suo instrumento imaginem obiecti: at vero physica passio quælibet, [f] Aristotele Doctore, fit a contrario, & a dissimili principio: cui ergo facultati subest organum corporeum, quod habet aliquas sensibiles qualitates, eius instrumentum non poterit affici a consimilibus externis: ut enim aqua frigida frigidam non alterat, sic obiecti species organum consimili simulachro præditum non afficit: organo autem non affecto, non potest eo utens facultas ad opus excitari, & ad obiecti cognitionem impelli: Vbi ergo fuerit oculus viuido Solis, alteriusve fulgidissimi corporis lumine perfusus, simul exilem splendorem tunc videre nequit, quia is nihil ab hoc affici potest: Id autem soli visui proprium non est, sed alijs item sensibus commune; quoniam in maximo fragore bellorum fulminum, & aquarum ad magni fluminis catadupas alte cadentium, non possumus audire sermonem comitum nos alloquentium; vel quia leuior ille

A sonus auditum a maiori sono vehementer affectum non afficiat; vel quia vis auditoria occupata circa subiecti sibi aeris conuati vehementiores agitationes factas a maiori sono, leues motiones eiusdem aeris congeniti factas a sermone loquentium non percipiat. Neque obstat, quod colores insulgentissimo lumine omnes videri valeant, qui tamen leuius oculos afficiunt, quam lumen exiguum, exilisque lux: si enim lux omnis vehementius afficit organum, quam color qui est lumen materiaturum; & tamen in viuidiori lumine visus colorem cernit animaduertendo leuissimos coloris impulsus: cur idem visus in lumine viuidiori non sentiet lumen debilius, quod magis, quam color quilibet, organum mouet, atque laceffit? Dicimus hoc inde provenire, quia lumen exiguum afficit oculos eadem specie affectionis, qua eos afficit viuidum lumen; utrumque enim lumen visum consimiliter disgregat: sed color longe alia specie affectionis oculos afficit; quia colores & in genere visibilia specie differunt a lumine; lumen autem maius a minori, quia visibile est, specie non differt; quare in oculo motionem specie differentem, affectionemque variam non procreat: Verum ut duabus motionibus secundum speciem inter se dissidentibus oculum simul agitantibus, id euenit, ut visus D utrumque motuum percipiat eodem tempore; ita vicissim duobus motionibus eiusdem speciei, multum tamen in robore disparibus, eundem oculum simul afficientibus, id accidit, ut minor non animaduertatur a maiori distincta: quin etiam contingit, ut idem oculus simul diuersis specie motionibus agitur ab obiectis variæ naturæ: at ab obiectis in genere visibilibus eiusdem naturæ simul duabus motionibus in eadem specie solo numero dissidentibus agitari nequeat; nam in E eodem subiecto duo accidentia eiusdem speciei solo numero differentia inesse nequeunt; quoniam accidentia sui unitatem numericam ab unitate consimili materiæ subiectæ sortiuntur. Ad præcipuam vero difficultatem dicimus primo, vere omnia parum lucida, præsertimque polita corpora perfici, & col-

Color est la-
men materia-
tum.

Color aliter
ac lumen affi-
cit visum.

Accidentia
eiusdem spe-
ciei non esse
in eodem lu-
mine.
Vide infra
c. 31.

Accidentia
unde sui uni-
tatem accipiunt.

Lumine viu-
diori, quæ il-
lustrantur.

Luna noctu
magis quam
diu lucet.

Eclipsis Solis
a nube.

[g] lib. 3. c. 35.
[h] exerc. 79.
art. 3.

Vapores non
vere sursum
uahi a Sole.

Vide infra
cap. 31.

[i] 1. meteor.
lum 1. c. 4.
1. meteor. su. 2.
c. 7.
1. meteor. su. 3.
c. 1. 2.

lustrari a lumine viuidiori; sed admone-
mus ea multam obtinere latitudinem,
multorumque graduum esse; nam quæ
plurimum differunt in ratione lucidi, ea
hoc patiuntur, ut in maiori lumine
quamuis illustriora reddantur, ac prius
essent per se; non tamen visu percipiun-
tur, ob allatas nuperrime rationes; quæ
vero in ratione lucidi minus inter se di-
stant, ut Luna se habet ad Solem, ea vi-
deri posse in maiori lumine, ac illustrio-
ra conspici, quam illo priuata. Dicimus
deinde Lunam, ceteris paribus noctu
magis effulgere, quam meridie: In ecli-
psi vero Lunare lumen usque ad nos
aliquo pacto pertingere, dum ea lumi-
ne Solis omnino priuatur: Ita in con-
iunctione cum Sole pars infima Lunæ
destituta radijs solaribus interdiu nobis
minime conspicitur in hoc hemisphæ-
rio; licet apud Indos in ære puriori
conspiciatur: crassior enim apud nos
aer lumen exiguum a Luna sine Solis
auxilio protueniens non permittit ad
nos usque pertingere, ut nubes crassio-
res lumen Solis viuidissimum sæpe no-
bis occultant in meridie, & aliquando
usque adeo, ut quid eclipsi solari simil-
imum inuehant; olim etenim obserua-
uimus in opere [g] *De Vita* ex acutissimo
Scaligero, [h] Meridie Solem defecisse;
triduo post, quam Lunæ fuisse eclipsis,
quod nulla ratione alia contingere po-
tuit, nisi attractis a Sole vaporibus adeo
spissis, ut visus interciperetur; licet Sci-
ligeri subtilitatem non sapiat, vapores
a Sole sursum trahi, hoc enim apparen-
t est, sed tamen crassum, & falsum vulgi;
utque adeo imperitæ multitudinis asser-
tum; quum subtiliores dicere debeant
Solem radijs in reflexione multiplicatis
aerem circa terram atterendo inonde-
re, illiusque calorem de terra, & humi-
do terræ circumfuso duplicem habere
procreate simul, alterum fumosum ignæ
naturæ participem, & vaporosum alter-
um crassitudinem aqueam retinentem;
qui sursum veluti onus fertur a fumoso,
cui commiscetur, sponte sua sursum
ascendente, citra omnem Solis attra-
ctionem: Quæ omnia late nos docuit
non semel Aristoteles [i] in Meteorolo-
gia. Sed redeamus ad nostrum institu-
tum. Dicimus deinceps corporum in
tenebris effulgentium, exiguumque lu-

cem in se obtinentium duos esse gene-
ra; nam alia reperiunt splendorem
aliunde receptum, alia ex se proprium
solummodo splendorem emittunt: nos
autem modo loquimur de splendore
proprio cuiusque lucidi, quærentes cur
exiguam lucem habentia interdiu non
eminent, ut in tenebris: & obiectiones
allatæ sunt de corporibus aliunde su-
sceptam lucem reflectentibus: sic Luna,
sic polita galea, crystallus, & id generis
in lumine Solis splendidiora visuntur,
quam in tenebris, non merito proprii
fulgoris; sed beneficio alieni luminis,
quod reflectunt: non sic est de igniculis,
qui proprio splendore fulgent in tene-
bris: & in radijs solaribus effulgere non
conspiciuntur: quia solum propria luce
coruscant, alienum vero lumen refle-
ctere non possunt: In hoc genere sunt
Lucerna piscis, & Dactylus item maris
alumnus, de quibus ita canit Lippius,
„ *Est Lucerna mihi nomen, quod lingua*

Fulgentia in
tenebris duæ
generum.

Lucerna pi-
scis.

refulget;

„ *Si noctu aspicias, lumina vera pates.*
Item,

„ *Dactylus illustrat radianti lumine posu;*

„ *Apposuit mensa lumine mensa nitet.*

Cuius naturam belle Plinius [k] aperit,
inquirens, concharum e genere sunt
Dactyli, ab humanorum unguium simi-
litudine appellati: His natura in tene-
bris, remoto lumine alio, fulgore clare-
re: & quanto magis humorem habent:

[k] lib. 9. c. 61.

Dactyli piscis
mirum.

B Lucere in ore mandentium, lucere in
manibus, atque etiam in solo, ac veste,
decidentibus guttus: ut procul dubio
pateat, succillam naturam esse, quam
aniremur etiam in corpore. Nec dissimi-
lem certe originem habet lumen Ca-
storis, ac Pollucis, seu Helenæ seu tem-
pestate nauigantibus in tenebris efful-
gens; nempe succum aerium pingui
exhalatione luoidum, antennis, malis-
que nauigiorum adherentem, in ijs ima-
ginibus effulgere: at facilius in concha-
rum lætore, quia politum, terumque
corpus lucidi succi vim aequit, augerque
ad splendoris emissionem; & ipsum non
ita celeriter imbibens, diutule feruat in-
tegrum. Hinc facile rationem assignens
Galilaici phænomeni in lignea paxide;
cuius disputatione Romani Lycei Phi-
losophus primarius L. Cæsar La Galla

Nauigantium
Castores vn-
de oriuntur.

[l] de luce, &
lum. disp. c. 1.

[l] nuper inuulgauit, historiam ita de-
scri-

scribens, Quum primum igitur matutino crepusculo lumen irradiationem Solis præueniens aerem illustrauit, excellentis. Galileus accepta lignea pixide, nobis omnibus ostendit lapillos in ea contentos, ut videremus, an lucem aliquam haberent; ostendit autem illos primum in luce accensa candela; deinceps vero in tenebris nullo admissio lumine; quumque fateremur omnes, nulum ipsos habere lumen; exposita extra fenestram pixide, ita ut lumine illo, non radiorum, quod primum dicunt; sed dubio adhuc, atque ancipiti ipsius crepusculi, & secundo; quale in umbris esse consuevit; lapilli illustrarentur; post exiguum temporis spatium, rursus clausa fenestra, ac nullo admissio lumine, in meris tenebris coruscantes, atque lucidos lapillos nobis ostendit, nullo ardore concepta, aut retenta luce; æque ac accensa prunæ in tenebris fulgere consueuerunt: hanc vero eandem lucem, quod mirabilius est, paulatim languescere, ac tandem euanescere videbamus: ex quibus multa deducebamus argumenta inuicem pugnantia. Nos autem citra repugnantiam dicimus lapillos illos in pixide clausos (siue calcici scissiles e Bononiensi agro ducti fuerint; siue arsenici naturam, causticamque habuerint; siue calcinati, aut affecti aliter extiterint) eandem naturam habuisse, quam Dactyli marini; ac propterea non meridiano aeri sicco, sed matutino aeri roscido in crepusculis expositos, non de Sole viuido radios corporeos, materialemque lucem: ut egregius vir probare conabatur; sed ex aere vapores roridos; quorum lux ingenua, ob tenuitatem sui, subiectique raritatem, ex se inadspectabilis, lapillorum lauore, ac densitate vapores quoquo pacto crassificante, ac terminante fota, in tenebris micat: sed sensim lux ea languet, ac tandem euanescit; sensim arescente rore, tandemque deficiente; seu a lapillis, seu a pixide, seu ab ambiente quomodolibet exsiccat. Sic noctu fungi putres, humida ligna, piscium squamæ iurant ab humore consimili; quo exsiccat, nil habent amplius, quo splendeant. Sed hæc de re latius in opere nostro *De luminis natura & efficacia*.

Adamas lapillus, qui ferri, & ignis vim superet; quique vicissim emolliatur, & soluitur igne, ac hircino, leoninoque sanguine, ac malleo conteratur. Cap. VIII.

EX Dalechampio [a] nobis [b] plerique negant Adamanti vim esse ignium victicem, malleisque ferreis indomitam: testimonium afferunt Garzias [c] ab Horto, qui sua Historia simplicium, & aliorum medicinalium, quæ ad nos ex India Orientali perferuntur, expertum se ait adamantem & in scobem malleolo redigi, & facillime confringi, atterique in mortario pistillo ferreo; & hircino sanguine non abrumpi: Quibus assentitur etiam in opere suo de lapidibus Petrus [d] Arlensis. Nos autem ob hæc placitum non mutamus: In primis enim nec Dalechampus, nec Garzias negat Adamanti vim ignium contemptricem; quod nos dudum a [e] Plinio recepimus: sed inficiatur uterque Adamantem ferro conteri non posse, hircino sanguine molli, atterique posse; quod nusquam nos asseruimus. Sed tamen hac in re placet etiam vetustos auctores illos non despiciere: nam præter Plinium Solinus [f] asseuerauit adamantem non ferro, non igne, sed hircino sanguine superari: & impedire quoque magnetem ne ferrum trahat, si iuxta ponatur: Scilicet adamantis genera multa sunt, quæ non omnia propositas habent dotes; ast indicus adamas tantummodo eas obtinet prærogativas; ut Solinus, & Plinius consentunt: sed quum, Garzias quoque obseruatione, adamantes indici non omnes æqualem nacti sint perfectionem: propterea ut ille fatetur duos perfectos adamantes inuicem simul confritos adeo copulari, adhærereque mutuo inter se, ut non facile ab inuicem separari valeant; quod minus perfectis non euenit: multiplici a se facta propositi experientia: ita nos dicimus adamantes, quos experimento sæpe comprobauerunt Garzias, Dalechampus, & Arlensis ferro conteri, sanguine hirci non atteri, magnetis opus non impedire, fuisse adamantes aut non indicos, aut indicorum non omnino perfectos: ut pote nondum in loco suo natali a natura plene absolutos, exacteque completos: At

[a] In Plin. lib. 37. c. 4.
[b] lib. 2. c. 14.
Lib. 3. c. 28.
Cap. 48.
[c] lib. 1. c. 48.

[d] li. 2. c. 7.

[e] lib. 37. c. 4.

[f] cap. 53.
Adamas igni, & ferro inuictus.

Adamantis multa genera.

Adamas adamantini sponie adhærens.

Adamas qui ferro, & igne superetur.

Adamas imperfectus qui fit.

per-

perfectos Indiæ adamantes vere scribit Plinius incudibus deprehendi, ita respuentes ictum, ut ferrum utrumque dissiliet, incudesque etiam ipsæ dissiliant: quippe duritia inenarrabilis est: simulque ignium victrix natura: illa vero inuicta vis duarum violentissimæ naturæ rerum, ferri, ignisque contemptrix, hircino rumpitur sanguine: nec aliter, quam recenti, calidoque macerata: & sic quoque multis ictibus, tunc etiam, præterquam eximias incudes, malleosque ferreos frangens. Adamas hic Indiæ perfectus dissidet cum magnete lapide in tantum, ut iuxta positus ferrum non patiatur abstrahi: aut si admotus magnes apprehenderit, rapiat, atque auferat. Plinio consentiens Solinus ait adamantes primos, qui sunt indici, & perfecti, nec ferro vinci, nec igne domari: Verumtamen, si diu sanguine hircino macerentur, non aliter, quam si calido, vel recenti, vel malleis aliquot ante fractis, & incudibus dissipatis, aliquando cedere, atque in particulas dissilire: Quæ fragmenta (ut ex Dioscoride notarunt etiam Autores operis, cui titulus est Hortus [g] sanitatis) sculptoribus in usum insigniendæ cuiuscumque modi gemmæ expetuntur. Inter adamantem, & magnetem (subdit) est quædam naturæ occulta dissensio, adeo ut iuxta positus non sinat magnetem raperi ferrum: vel si admotus magnes ferrum traxerit, quasi prædam quamdam, quicquid magneti hæserit, adamas rapiat, atque auferat. Ex quo loco Solini perspicere licet aperte modum, quo adamas hircino sanguine rumpatur; & cur Garzias, & alij suis experimentis hoc non sint assecuti; censuerunt enim adamantem solo hirci sanguine molliori; eiusque duritiem, ac vnitatem cruorem belluæ putauerunt demoliri; ut mollescerent, & dissoluuntur aceto vñiones, & mercurio metalla vniuersa: Sed Solinus ait non aliter hirci sanguine adamantem diffringi, quam si calido, vel recenti bestię cruore diu maceretur; & maceratus deinde malleis supra incudem sæpe validis ictibus percutiatur; nam fractis aliquot malleis, dissipatisque nonnullis incudibus, tandem adamas aliquando cedit, atque in particulas comminuetur. Et profecto si duris-

A simis gemmis sculpendis ferrum inaptum est, ut constat experimento; & huic operi adamantis fragmenta sunt aptissima; quomodo non erit perfectissimus adamas ferri victor inuictus? sique lapis asbectus, amiantinus, alijque plures ignibus indomiti sunt; quomodo idem adamas esse non poterit ignium contemptor? Nostram sententiam commune liceat etiam autoritate non solum Lucretij, [h] cui

Gemmis sculpendis aptus adamas.

[h] lib. 2.

----- *adamantina saxa*
Prima acie constat, ictus contemnere sueta.
 sed etiam Dionysij [i] Afri alicubi continentis in hanc sententiam, dum de India loquitur.
Hic fulget lymphata adamas, qui pectora sanans,
Et prohibens miseris occulti damna veneni,
Quem minime valeat ferrum superare, nec ignis,
Frangitur hircino maceratus sanguine tantum,

»

»

[i] De situ orbis in fine.

»

»

»

»

C Sed tepido, fractis multis inaudibus ante. Sed ut inter Iuniores [k] Io: Paullus Pernumia in sua naturali Philosophia de proposito hæc insit, Secunda species gemmarum albarum ea est, quæ adamas appellatur; ita dictus a Græcis, quod ipsum nec ferrum, nec ignis domare possit: Solet a natura generari ex eodemmet succo, aut parum differenti, ex quo etiam chrytallus gignitur; sed fortius condensato; unde differt adamas a crytallo in duritie: qua quidem tantum pollet, ut si super incudem ponatur, malleum potius sui duritie maxime resistente inficiat, quam quod a malleo infici possit; tamen cum sanguine hirci, aut leonis efficiatur mollis. Magnus demum [l] Albertus in libro suo de mineralibus Adamas, inquit, lapis est durissimus, parum obscurior crytallo, coloris tamen lucidi fulgentis; adeo solidus, ut nec igne, nec ferro mollescat; soluitur tamen, & mollescit sanguine, & carne hirci; præcipue si hircus aliquandiu ante biberit vinum; vel petrosilum, vel filer montanum comederit: quia talis hirci sanguis etiam ad frangendum lapidem in velica valet infirmis de calculo. Soluitur etiam adamas plumbo, propter multum argentum viuum, quod est in ipso: penetrat ferrum, & ceteras gemmas omnes, præ-

[k] lib. 3. c. 12.

[l] lib. 2. tit. 2. c. 1.

Plumbo soluitur adamas.

ter

Adamas ut hirci sanguine rumpatur.

Magnetis adamantis inimicitia.

[g] tract. de lapid. c. 1. Adamantis frusta sculpendis gemmis idonea.

Hirci sanguine ut rumpatur adamas.

Adamas vbi
nascitur.

ter chalybem, in quo retinetur. Na-
scitur autem in Arabia, & Cypro secun-
dum plurimum: sed Cyprius est magis
mollis, & obscurus. Indicum ipse nun-
cupat Arabicum, quod sua tempestate
ab Indis ad nos per Arabiam aduehe-
retur: sed & in Arabia quoque adamas
oriri potest: idemque perfectus, qui fer-
ri, & ignis vires eludat; hircino languine
mollescat. Hac de re late Franciscus
[m] Rucius, & Enax in suo lapidario.

[m] 2. de gem-
misc 15.

Venti qua ratione silvas incendere possint.
Cap. I X.

[a] lib. 2. c. 19
[b] li. 12. c. 19

Æ Greferunt alij, quod [a] olim
[b] Plinio negauerimus austros
in India tam ardentes flare, vt æstatibus
silvas accendant; quoniam a ventis
montium silvas flammam concepisse
autorem afferunt Thucididem sum-
mum historicum. Ceterum nos in ven-
tis duo agnoscimus; vnum est, qualitas
tangibilis nuncupata, qua inter ventos
austri calidi esse censentur; aliud est,
motus localis, impetusque vento cui-
cumque naturalis; quo venti aerem, &
quæ in aere sunt, huc illuc semper im-
pellerent videntur: Nos quidem Plinio
negauimus austros posse calore, feruo-
reque suo sibi seu naturali, seu aduen-
itio vllum combustibile inflammare;
quia tanta non est in vlllo vento calidi-
tas, quæ lignum incendere, silvasque vi-
rentes inflammare, comburereque va-
leat. Non tamen inficias iuimus vn-
quam ventos impetu, motuque locali
agitantes inter se se silvarum ligna, ex
ijs inuicem attritis ignem, quo siluæ
comburantur, excitari posse; nam
agnouimus, & alibi professi fuimus in
opere [c] *De spontaneo viniensium ortu*,
& multo prius in libro [d] *De perfecta
constitutione hominis in utero* Indos oc-
cidentales lignorum attritu, vt nos
chalybis, & silicis confritu, ignem ad
vsum domesticos quotidie sibi compa-
rare. Ac reuera Thucidides allatus a
viris egregijs nostram sententiam com-
munit, Plinianam opinionem non fo-
uet, dum de proposito ita scribit, iam
enim in montibus silua a ventis in se se
contrita, sponte sua ex se ignem, &
flammam fursum extulit: Quibus ver-
bis non ait Historicus incensam fuisse

Venti calore
non possunt
incendere sil-
uas.

Ventus motu
siluam incen-
dere valet.

[c] li. 1. c. 126.
[d] cap. 21.

A siluam ab ardore ventorum inflamma-
tam, vt obijcitur; sed ab eorumdem mo-
tu, & impetu in se se contritam ignem
sponte concepisse. A nobis itidem
apertissime stat [e] Lucretius ita de hoc
argumento suauissime concinens,

[e] lib. 1.

*At sæpe in magnis sit montibus (inquis) vt
altis*

Arboribus vicina cacumina summa terantur

Inter se, validis id facere cogitibus austris:

Donec flammæ fulserunt flore coorto:

Scilicet, & nō est lignis tamē insitus ignis.

B *Verum semina sunt ardoris multa; terendo*

Quæ quā confluxere, creant incendia siluis.

Sic igitur & Lucretio venti non quia

calidi, sed quia validi nemora incēdunt:

nempe austri non calore suo, sed impetu,

motuque locali affricantes lignum

vicino ligno silvas inflammant; atter-

runt enim aerem intermedium, qui tali

attritione igneam naturam adeptus

propinqua sibi ligna tangens comburit;

quorum flammæ gliscens totam mox

C siluam accendit. [f] Boccatus etiam,

& ante illum [g] Vitruuius Architecto-

rum pater nobis suffragatur inquis,

Homines vetere more, vt feræ, in siluis,

& speluncis, & nemoribus nascebantur

(quod & [h] Plinius non diffitetur asse-

rens antea specus fuisse pro domibus)

ciboque agresti vescendo, vitam exige-

bant: Interea quodam in loco ab tem-

pestatibus, & ventis densæ crepitanti-

bus arbores agitate, & inter se terentes

D ramos, ignem excitauerunt; & eo flam-

ma vehementi perterriti, qui circa eum

locum fuerunt, sunt fugati. Statius

[i] item, cui

Non grassante noto citius nocturna peredit

Flamma nemus

nostrum placitum tuetur, Plinianum as-

sertum non firmat; nam Auster, qua

Notus dicitur, humidus, & nebulosus

ventus est [k] Agellio; vti enim græ-

ce humor nominatur: ventus autem

nebulosus, & humectus calore non

pollet, quo silvas incendere queat; sed

impetu, motuque celeri arbores affri-

cando intermedium aerem atterere po-

test: attritioneque illum in ignem, quo

nemora inflammata comburantur, con-

uertere valet. Ceterum neque Plinius

eo loci talem sententiam de sua mente

pronunciat: verum eam ex alijs auto-

ribus assert; ait enim se inuenisse apud.

Au-

Venti vt silvas
incendant.

[f] 12. de gen.
Deor. c. 70.
[g] lib. 2. c. 10.

Homines an-
tiquitus vbi
habitarent.
[h] lib. 7. c. 56

[i] 6. Thebai.

[k] lib. 2. c. 2.
Notus ventus
cur ita voca-
tus.

Autores; austros in India tam ardentes flare, ut æstatibus silvas accendant.

Ælianus [7] etiam nobis aperte suffragatur miram. describens historiam huiusmodi, iam qui de Chiorum rebus historiam conscripserunt, ad quamdam Pelienæi montis vallem, proceris arboribus frequentem, atque opacam, maxima magnitudine Draconem inquirunt procreatum fuisse; cuius sibilum Chij vehementer perhorrescerent; magnitudinem vero nulli neque agricolæ, neque pastores accedendo propius cōsiderare auderent, sed ex solo sibilo ingentem quamdam, & formidolosam feram bestiam esse suspicarentur: Eius tamen magnitudinem tandem mirabili quadam machinatione, atque solertia cognitam fuisse: Vento nimirum vehementissimo vallis arbores concussas, & violenter collisos ramos ignem concepisse: & simul inde ingens incendium excitatum, locum omnem comprehendisse, & feram circumdedisse, eamque interceptam, quum elabi non posset, ardore flammæ conflagrasse: Itaque nudato loco omnia cōspicua facta fuisse: & vero Chios metu liberatos, quum spectatum venissent, inusitata magnitudine ossa, & immane caput offendisse; ut ex ijs qualis quantusque vius ille fuisset, conijci posset. Sic ergo venti, non ardore, sed motu, ac impetu silvas incendunt.

Qua ratione ignescentis aeris substantia diuidi, & atteri possit a radijs Solaribus reflexis, qui accidentia sunt. Cap. X.

Non accipiunt alij, quod [4] supra etiam constituimus, aerem in radiorum reflexu, ac multiplicatione atteri, diuidique in partes minutissimas; quoniam radij accidentia sunt; atque adeo non possunt aeris corpulentiam, substantiamque atterere, ac in multas partes actu diuidere: Adduntque aerem a Sole illuminatū in radiorum reflexione continuum esse, non autem in partes actu diuisum: quid enim potest, inquirunt, medium excogitari corpus inter illas partes aeris ab inuicem discretas collocatum existere? nullum omnino. Sed ob ista nobis a superiori dogmate

A discedendum non est: Ad primam enim oppositionem concedentes radios solares esse accidentia: negamus eos proinde non posse corpulentiam aeris atterere, substantiamque diuidere; nam primo color albus, qui accidens est, definitur esse disgregatiuus instrumenti visorij, seu disgregans visum; hæc autem disgregatio nihil est aliud, quam spirituum visoriorum dissipatio, & solutio vnitatis oculorum; non enim alia de causa diu per loca niuosa, nimiumve splendida perambulantes oculis dolemus, nisi quia species repræsentans colorem album, lucidumque corpus, in aere medio genita, & inde in oculum suscepta, oculi vnitatem soluit: dolor etenim Medicis illustrioribus est ab vna continui solutione, tamquam a causa proxima, & adæquata: Si ergo imago coloris albi potest oculi continuitatem diuidere, vnitatemque sentientis particulæ soluere; indeque dolorem procreare; licet inter accidentia in genere qualitatis collocetur; quidni lumen, quod est imago lucidi corporis, poterit aeris mollem substantiam atterere, tenuemque, ac raram eiusdem corpulentiam diuidere? crassior enim est oculi substantia, visiuorumque spirituum corpulentia, quam aeris consistentia: quippe spiritus visorij sunt omnium animalium spirituum crassissimi; quibus solis a natura per opticos nervos dati sunt. Galeni [6] testimonio, & Herophili obseruatione, patentes meatus, & mollior, laxiorque substantia, quam vlli alteri nervo contigerit. Immo vero spiritus non dolent, quum viuentes non sint; sed capax doloris a diuturno coloris albi, & viuiddioris luminis intuitu est oculi substantia; quam quum duriusculam, ac proinde sectioni, ac sui diuisioni repugnantem, atterere, ac diuidere soleant imagines coloris albi, & intensæ lucis, dolorem in oculis procreantes eorum continuitatem soluendo; proculdubio radij multiplicati facillime poterunt atterere aerem, diuidereque illius corpulentiam nullius omnino soliditatis participem. Deinde vero dicimus accidentia materialia nuncupata non posse de se corpoream substantiam diuidere; secus esse de accidenti, quod spirituale vocatur;

C

D

E

Radios esse accidentia.

Accidens ut diuidat substantiam.

Oculi diu ambulat per niues cur dolent.

Dolor est a solutione continui.

Lumen est imago corporis lucidi.

Visorij spiritus omnium crassissimi.

Optici nervi perforati. [4] 10. de vfu part. c. 12. 4. de loc. aff. c. 20.

Spiritus non dolet.

Dura sectioni resistunt.

Aer soliditate caret.

Accidentia diu generant.

N modo

Lumen quale
accidens sit.

Qualitas nu-
da potest sub-
stantiam diui-
dere.

Continui so-
lutio quid.

Tactus a qui-
bus afficiatur.

Dolor qui non
fit ab intem-
perie.

Natura com-
munis opera
miranda fa-
ciens.

Vide infra
cap. 32.

Natura vacui
fugit.
Penetrationē.

modo lumen est accidens immateriale; ac proinde ut oculi, spirituumque visio-
riorum substantiam diuidere potest, cor-
pulentiamque disgregare; ita plane ae-
ris materiam facilius atterere valet.
Deinceps autem falsum est a nuda qua-
litate non posse corporis ullius substan-
tiam atteri, & diuidi, nonne Medicorum
quotidianis observationibus a nuda
qualitate seu calida, seu frigida, quæ pa-
rit intemperiem absque materia, pro-
creantur intensissimi dolores? est autem
nuda qualitas intemperiem exitans abs-
que materia nuncupatam; & dolor om-
nis est a solutione continui vel occulta,
vel manifesta: solutio vero continui ni-
hil est aliud, quam substantiæ corporeæ
diuisio in partes. Nec refugium est, ad
quod se recipiant viri clarissimi, negan-
tes omnem dolorem esse a solutione
continui; statuentesque ipsum oriri ab
intemperie, veluti a causa omnino di-
stincta; Nam intemperies, quæ male af-
ficiens organum tactus dolorem pro-
creat, est secundum qualitates tangibi-
les appellatas; quia tactus non nisi a
tangibilibus affici potest immediate,
quæ tactus est, & a ceteris sensibus di-
stinctus, sub qua formali ratione ad eum
solum pertinet affectio doloris: Modo
coloris albi, lucidique corporis imago
non est apta in oculis gignere intempe-
riem secundum qualitates tactiles vlla
ratione; sed inuehit dolorem disgre-
gando visum, atque adeo soluendo
membri continuitatem. Denique vero
præter cuiusque rei naturam peculia-
rem, nonne datur omnium consensu
natura quædam vniuersalis opera mi-
randa faciens, ut puta grauiâ sursum
ascendere cogens, & leuiâ deorsum de-
scendere, ne detur vacuum? mollissi-
mumque aerem durissima corpora dis-
rumpere faciens, ne detur corporum
penetratio? Ita sane vniuersalis eadem
natura, ne simul in eodem subiecto plu-
ra sint eiusdem speciei accidentia solo
numero a se inuicem distita, efficit ut aer
in radiorum reflexione, multiplicatio-
neque diuidatur in tot numero partes,
quot numero radij procreantur; quo
vnicuique radio adsit proprium subie-
ctum numero distinctum a subiecto al-
terius cuiusque radij; natura enim non
minus, quam vacuum, & corporum pe-

netrationem, abhorret, euitatque omni
conatu: ne duo eiusdem speciei acci-
dentia solo numero inter se dissidentia
in eodem subiecto simul insideant; quia
natura vult ea esse vnum numero, quo-
rum est vna numero materia; ut obser-
uauit pridem [a] Aristoteles. Ad secun-
dam autem obiectionem dicimus inter
partes aeris in radiorum multiplicatio-
ne attriti, atque discreti, disgregatique,
nullum reuera inesse corpus interme-
dium; sed partes illas esse sibi inuicem
contiguas, non continuas; nec interme-
dio corpore, aut vacuo a se inuicem di-
stantes: Vt enim inter cælestes orbitas,
interque sphaeras elementorum singu-
las, quæ mutuo se se contingunt, nul-
lum penitus interest medium corpus;
ita profecto non oportet inter aeris
partes discretas ob radiorum solarium
multiplicationem vllum corpus inter-
medium reperiri: est aer natura sua cor-
pus continuum; sed in reflexorum ra-
diorum multiplicatione diuisus, & at-
ritus in partes minimas, illas habet sibi
inulcem contiguas immediate: nullo
autem intermedio corpore ab inuicem
distantes, atque distitas.

*Cucurbitula medica carni affixa flamma
ut physice ab aere, a fumo, & alijs de
causis etiam extinguatur. Cap. XI.*

Post hæc nobis obijciunt viri præ-
clari, male constitutum fuisse in su-
perioribus [a] in medicis cucurbitulis car-
ni ægotantium affixis exortam flam-
mam a fumo suffocatam interire; quum
certo constet, inquit, eam extingui
suffocatam a corpulentia carnis intus
attractæ ad replendum vacuum cucur-
bitulæ; quod tantòpere abhorret omnis
natura. Ceterum nec ista nos turbant:
quia quum videamus cucurbitulam, aut
etiam cyathum mortario lapideo in-
morem cucurbitulæ super triticeæ mas-
sæ circulatæ coronam appositum id
pati, ut intus ardens flamma extingua-
tur absque eo, quod vlla portio lapidis
intra vas vitreum ignis vi attrahatur, li-
cet arcte adeo poculum mortario per
circulum triticeum adhærescat, ut illa
poculo magnum pondus lapidis ap-
pensum diu sustineatur, & cum adstan-
tium admiratione per multum tempo-
ris

[a] 5. metaph.
tex. 12.

Aeris partes
esse cōiguas,
non cōtinuas,
ut contingat.

Aer natura
sua est conti-
nuus.

[a] lib. 2. c. 29.

Cyatho appē-
sum morta-
rium ut ferra-
tur.

ris intervallum circumferatur: proinde
audacter negare possumus cucurbitu-
læ medicæ flammam a carne sursum at-
tracta suffocari, aut extinguui. Sed eius
extinctionis causam ita ex rei natura
nunc expiscamur: nempe quia calefa-
ctus ab ardente igne intra cucurbitulæ
cavitatem comprehensus aer, ignem
sibi contrarium, a quo corrumpi non
vult, effugiens extra cucurbitulam, va-
cuum ne detur, in causa est ut vel aer
exterior, vel caro ad replendum in-
ne vasis ingrediatur, absque eo quod
ab igne vlla ratione trahatur; & quia
sæpenumero cum impetu aer exterior
cucurbitulam ingreditur: ideo venti,
ac status naturam induens facile flam-
mam in stупpa exardentem extinguit:
Caro vero membri præter modum ab
igne calefacta inflatur, & extuberans,
vnaque claudens vasis orificium cogit
aerem internum cum fumo, & flamma
in arctum locum; in quo, ne detur cor-
porum penetratio, ab aere, a fumo, &
a carnis tumore vndique compressa
flammula citissime suffocatur, non ab
attracta carne. Præterea vero extu-
berantis carnis, aerisve intra cucurbi-
tulam degentis substantiam calor ignis
in eo vase ardentis ita solet afficere
necessario, ut inde multam fumi, &
exhalationis copiam præcreet; cui fu-
mo quum aditus ad externam regio-
nem minime pateat; optime, arctaque
iuncta cucurbitula corpori, cui affixa
est, necessario fumus ille flammam ex-
tinguit, suffocative sui vbertate; ne vl-
terius novum fumum generando Na-
turæ inuisam corporum penetrationem
inuehat. Sin autem neque caro, neque
aer exterior intra cucurbitulam ingre-
diatur, ut quando lapidi affigitur: tunc
aer intra cucurbitulam comprehensus
ab ardente igne inclusus rarefactus, &
exhalatio quoque de combustibili affi-
due genita maiorem locum suæ corpu-
lentiae ampliori proportionatum requi-
rentes, flammam statim extinguunt,
ut eius locum sibi occupantes penetra-
tionem corporum, non minus, quam
vacuum, toti naturæ insensam, mini-
me permittant; sed procul arceant in-
gruentem, imminetentque.

Cucurbitæ
medicæ flam-
ma non extin-
guitur a tu-
more carnis.

Ignis cucur-
bitulæ non
trahit.

Cucurbitæ la-
pidi affixæ i-
gnis a quo ex-
tinguitur.

A An aer terræ substantiam magis penetrat,
quam aqua. Cap. XII.

O Bijiunt alij nobis antea [a] decer-
nentibus terram multo magis ab
aere penetrari posse, quam ab aquæ
crassiori substantia; tum nos ipsos du-
dum [b] in opere *De spontaneo vimentium*
ortu constituentes aerem aqua, & oleo
tenuiorem non exire ex carioso dolio,
ex quo satis aperte oleum egreditur,
& aqua per exiles meatus: tum etiam
rei naturam, qua certo constat aerem
sponte non penetrare terræ substan-
tiam quantumvis spongiosam; quoniam
aeris gravitas tanta non est, ut ad inter-
na viscera terræ permeare valeat; ad
quæ sponte permeat aqua aere longe
gravior; quod scite nos docuit [c] Aristo-
teles alicubi statuens, si de mundo ter-
ra subtrahatur, in eius locum sponte
naturæ aquam cito descensuram, & ae-
rem naturali motu in aquæ priorem se-
dem concessurum; non tamen aeri tan-
tam inesse gravitatem, qua & ille, subla-
tis duobus elementis inferis de mundo,
in terræ locum infimum naturaliter cō-
tendere valeat. Nos autem ob hæc pri-
stinam sententiā minime damnabimus,
qua sanximus de lucernis intra terram
conditis fumos ascendere posse per cæ-
cos terræ meatus ad apertum aerem;
quia per quos aqua crassior ingreditur;
per eosdem poros tenuior fumus, &
aer fumo quoque subtilior egredi facili-
lime potest. Ad primam enim opposi-
tionem dicimus huic dogmati non re-
pugnare placitum, quo alibi sanximus
ex carioso dolio aerem non exire, unde
crassior aquæ, oleique substantia efflu-
re conspicitur; effluit enim aqua, &
oleum, quatenus vtrumque corpus est
graue violentia detentum extra pro-
prium locum: sed aer intra vas manens
in loco proprio, & si longe sit oleo, &
aqua tenuior, cur exire debeat ex vase
quantumvis poroso, rimarumq. pleno?
Deinde aer, qui existens in loco suæ na-
turæ consentaneo ex vase non exit; ex
quo aqua, & oleum, ceu ex loco sibi
non naturali exiūt; ad horum egressum
facile ingreditur per eosdem poros ex-
ternus aer, ne detur vacuum, ingressu-
rus etiam per exiliores, quanto eius cor-
pulentia tenuior est, quam aquæ, oleiq.

[a] lib. 1. c. 32.

[b] lib. 4. c. 44.

[c] 4. cel. t. 39.

Fumus est te-
nuior aquis.

Oleo ut exeat
vnde non exit
aer.

Aer per eos po-
ros meare po-
test, per quos
aqua, & oleu.
[d] 24. sect.
probl.

Aer non spon-
te contendit
ad locum ter-
rae.

Aer v. aerem
permeat.

Fumi motus
naturalis.

Aeris descen-
sus ad centri-
um, ut esse possit
naturalis.

substantia. Ut fatendum sit, non solum A-
per eos meatus, per quos egreditur
oleum, & aqua, non necessario exire
debere aerem utroque illo corpore subti-
liorem; quod alibi professi fuimus; ve-
rum etiam per eos poros transire posse
flammam [d] Aristoteli, & fumum, & his
utrisque aerem tenuiorem, per quos
aqua, oleumque substantia crassior permea-
re valet, quod supra constitutum. Ad
secundam objectionem primo concedi-
mus aerem non habere tantam graui-
tatem, qua sponte ad locum terrae natu-
ralem contendere queat; licet in locum
ab aqua nunc occupatum naturali mo-
tu feratur, si aqua inde quavis ratione
remoueatur; sed admonemus nos antea
constituisse aerem ob maiorem sui te-
nuitatem posse spongiosam terrae sub-
stantiam penetrare melius, quam faciat
aqua multum aere crassior; siue pen-
etratio ista vulgaris innitatur motu natu-
rali ab aeris gravitate profecto; siue
praeter naturam aer ad terrae viscera
moueatur. Deinde vero proposita
obsectio agit de motu aeris exterioris
ad terrae penetralia inferiora; nos autem
superius egimus de fumo, & aere in vi-
sceribus terrae procreato ex ellychnio
ibi ardente: quorum ascensus ad aethera
per terrae corpulentiam rimosam, spon-
giosamve motus est aeri, & fumo natu-
ralis. Deinceps autem etsi descensus ae-
ris ad terrae intimos recessus non sit se-
cundum naturam specialem aeris; esse
tamen potest motus aeris secundum
naturam vniuersi vacuum abhorrentis,
omnique conatu fugientis: nam si vnde-
cumque immineat in terrae penetrali-
bus, intimisque sinibus inane; statim na-
tura illuc aerem de suprema regione
demittit ad locum eum replendum; ni-
aliter ipsum euitare, impedireque va-
leat: adeo fugit, metuitque vniuersi na-
tura vacuum.

*Quid Plinio sit morbum esse aliquem per
sapientiam mori. Cap. XIII.*

[a] lib. 3. c. 7.

[b] lib. 7. c. 50.

QUod item superius [a] asseueravi-
mus, Philosophos in vehementi
meditatione animum a corpore auo-
cantes reuera vivere, licet vere Plinius,
[b] aliquando asserat Morbum esse ali-
quem per sapientiam mori; nostrum in-

quam hoc placitum non placet viris eru-
ditis; alijs eorum cum Dalechampio exi-
stimantibus Plinium decretum falsum
extare; atque adeo legendum esse ten-
tum ita mutatum, Atque etiam morbus
est aliquis desipientem mori: desipien-
tia nomine phrenitidis connotantibus:
Alijs exponentibus Plinio per illa ver-
ba vulgati codicis indicari, Morbum es-
se aliquem de morbo imminente cogi-
tare. Nos tamen neutris assentiri possu-
mus: non quidem prioribus, tum quia
mors desipientis, ac phrenitici vere mor-
bus non est vltimus, sed morbi finis, ac ter-
minus ab eo specie distinctus; ut clare
nos docuit Hippocrates [c] inquit in
morte morbum deficere: tum quia Pli-
nius ait huiusmodi mori per sapientiam
esse morbum aliquem: non morbum sim-
pliciter; quum tamen phrenitis, cui re-
spexit Dalechampi, sit morbus acu-
tissimus, non morbus aliquis, cum dimi-
nuente conditione. Non valeamus etiam
posterioribus assentiri; tum quia nimis
libera, vel potius extorta est interpreta-
tio, per sapientiam mori, si vertatur in
id, quod est De morte imminente cogi-
tare: tum quia noscere, & considerare
se moriturum, in aegrotantibus non est
morbus per sapientiam; nam idiotas
longe magis angit metus mortis immi-
nentis, quam sapientes viros, qui eam
despiciunt: Socrates enim sapientissi-
mus philosophus ab hausto veneno
mortis imminenti violentia non turba-
batur; sed aequanimiter, vel potius ma-
gnanimiter in carcere mox moriturus
cum discipulis philosophabatur. Si Pli-
nius eo loci Politicum ageret, virumve
moralem institueret; profecto nihil
aliud nos edoceret, quam quod Andree
Spinulae Franc. F. viro nobilitate, eru-
ditione, ciuilique Philosophia inter Ge-
nuenses Patricios summe conspicuo, ex
tempore, non ita pridem, dum hac de
re comphilosopharemur, in mentem
venit: Plinium scilicet damnare, tam-
quam animi morbum, ac vitium, ad per-
ditae ambitionis amentiam vergens, re-
captare auram famosae mortis: quo
morbo & ipsummet Plinium mihi no-
tauit in Sicanios ignes adactum; ne-
dum plerosque alios antiquitus labo-
rasse; de quibus in Agricola vita Tacit-
us ita, *Sciant quibus moris illicita mirari,*
posse

Mors quae sit
finis morbi.

[c] 5. sect. aph.

9.
Morbum in
morte deficere.

Phrenitis mor-
bus acutissi-
mus.

Mortis metus
magis angit
idiotas, quam
sapientes.
Socrates mor-
te imminente
non turbatus
philosophabatur.

posse etiam sub malis Principibus magnos viros esse: obsequiumque, ac modestiam, si industria, ac vigor adsint, eo laudis excedere, quo plerique per abrupta, sed in nullum rei post usum, ambitiosa morte inclinarunt. Sed quia Plinius ibi Physicum,

agit, de varijs morbis humanum corpus male habentibus orationem habens: ideo nobis aliter est intelligendus. Ego quidem, si locus vllus apud Plinium salebrosus offenditur, hunc vnum profecto difficillimum esse reor; in quo, dum

ageret de morborum varijs exemplis, hanc protulit sententiam, *Atque etiam morbus est aliquis per sapientiam mori:*

sed tamen textum Plinij vulgatum retinendum esse arbitramur, & illius verba in significatione propria recipientes dicimus, Quum mori generatim nihil aliud sit, quam animam a corpore separari; quumque separatio ista duplex esse valeat, seu bifariam fieri queat: nimirum tum per naturam, seu per causas naturales; quæ realis est separatio animæ a corpore; nec est proprie morbus; sed est morbi proprie dicti finis, terminusque postremus: tum etiam per sapientiam, dum scilicet contemplationis actu animus auocatur a corpore ad obiectum intelligibile; alias quidem,

magis, vt in profunda illa meditatione, quam Ecstasim appellamus; alias verominus, vt in omni meditatione; quæ separatio animi a corpore non est realis, sed intentionalis, & a Platonicis frequentissime mors appellatur; ac speciatim quum definiunt Philosophiam esse mortis contemplationem, hoc est animæ non vtentis corpore, sed a corpore in operando separatæ illam operationem, quæ proprio nomine meditatio dicitur: Qua de re mirifice Macrobius ex Platone scribens, Plato duas mor-

tes hominis nouit: nec hoc nunc repetito, quod superius dictum est, duas esse mortes; vnam animæ, animalis alteram: sed ipsius quoque animalis, hoc est, hominis, duas asserit mortes; quarum vnam natura, virtutes alteram præstant: homo enim moritur, quum anima corpus relinquit solum lege naturæ: mori etiam dicitur, quum anima adhuc in corpore constituta corporeas illecebras Philosophia docente contemnit, & cupiditatum dulces insidias reliquas-

que omnes exiit passiones: & hoc est, quod superius ex secundo virtutum ordine, quæ solis philosophantibus apte sunt, euenire signauimus: Hanc ergo mortem dicit Plato sapientibus appetendam. Hanc sane separationem,

quam vulgus non arbitratur esse morbum, Plinius supra vulgum sapiens hic recte asserit esse morbum quemdam: non quidem morbum simpliciter; tum quia formaliter non est vlla morbi species, nec in soluta vnitatem, nec in mala conformatione, nec in intemperie; tum quia nullis corporalibus medicamentis curatur: sed est quidam morbus veluti spurius, improprieque dictus; quoniam veri morbi proprietatem præcipuam habet; quæ est operationum læsio: morbus etenim definitur esse affectio præter naturam per se primo lædens operationes; illas vel diminuendo, vel deprauando, vel omnino auferendo: Porro meditatio, & ecstasis, atque adeo

Platonica illa mors per sapientiam hominibus contingens, non est affectio præter naturam; sed supra naturam, vel si placet etiam secundum naturam hominis; qui animal est rationale, atque intellectiuium, sapientiæque capax.

Quocirca mori per sapientiam, siue animæ separatio a corpore in meditatione, vere morbus non est ex eorum numero, quos Medicina pharmacis curare contendit; sed tamen est morbus aliquis; quia lædit viuientis hominis operationes; aliquando quidem eas abolendo; quod profunda meditatio, & ecstasis exquisita efficere consuevit; aliquando vero eas diminuendo; quod efficit contemplatio citra ecstasim; quæ auocans magna ex parte, si non ex toto, animam superiorem, intellectum scilicet, a corporis commercio, & gubernatione, cum vitæ functiones inferiores lædit; tum etiam veros morbos accersit; nam contemplationi plurimum vacantes valetudinarij sunt; ac vegetales, sensualesque vitæ functiones non ita probe obeunt, vt qui a studijs alienam vitam agentes, animum a corporis gubernatione non auocant: inferiores enim animæ partes, vegeta nimirum, & sentiens, vbi non gubernantur exacte ab altiori anima, suas operationes rite obire nequeunt: Quamobrem vt mor-

bus

N 3

Mors quæ sit morbus.

Morbi proprietas.

Morbi definitio.

Mors quæ sit homini non præter naturam. Morbus qui ad Medicum non attineat.

Ecstasis velædat operationes.

Plinij locus difficillimus explicatur.

Mori generatim quid.

Animæ a corpore separatio duplex.

Sapientia vt separet animā a corpore.

Mors Platonicæ quid sit.

Lib. 1. in som. Scip. c. 11. & 13

Mori per sapientiam ut sit morbus aliquis.

[e]pist. 65.

Mori philosophicum.

bus vulgaris Medicorum opem efflagitans; est affectio præter naturam corporis animati per se primo lædens vitæ operationes, eo quia est vitium instrumenti corporei, cuius ministerio illæ obeuntur: ita sane mors ista Platonica; per sapientiam Plinio nuncupata, est quidam morbus animæ, affectioque seu supra, seu secundum hominis naturam, primo lædens operationes vegetales, & sensuales, eo quia citra læsionem instrumenti eis necessarij, priuat inferiores animæ partes debito auxilio; quo indigent ab anima intellectiue ad suas quascunque operationes rite obeundas. Scite itaque Plinius cum antiquiore sapiente, assiduam meditationem, carnis esse afflictionem asseuerante; & cum Seneca [e] scribente, *Sapientem, affectatoremque sapientia adherere quidem in corpore suo, sed optima sui parte abesse, & cogitationes suas ad sublimia intendere*; cum his inquam Plinius Mori Philosophicum, præter morbos vulgatos, etiam ait morbum quemdam esse ipsum mori per sapientiam, quod est per contemplationem rerum auocari, ac separari animum a corpore, & ab animis inferioribus; ut contingit & excellenter in ecstasi, & mediocriter in quauis alia iugi meditatione: Quod mori metaphoricum, siue philosophicum est morbus aliquis, seu quodammodo morbus; & veri morbi sæpenumero causa procreatrix: & hoc ad rem mori proprie dicti, seu realis, & naturalis differentiam; quod morbus non est villo pacto, nec morbi causa; sed præcedentis veri morbi terminus, ac finis, effectusve. Ita ergo nobis olim dicentibus in contemplatione sapientis animum a corpore separari citra hominis interitum, non officit Plinius asseuerans morbum esse aliquem per sapientiam mori; quia nos de morte physica, & reali agebamus; Plinius autem de metaphorica, & minus proprie dicta.

Cur, & qua ratione idem flatus flammam ardentem extinguat, & intermorientem, seu etiam extinctam excitet; locusque Homeri explicatur. Cap. XIV.

[a] lib 3. c. 13

Occasione illorum, quæ dudum [a] quæque constituimus, lucerna-

Arum reconditarum flammulam posse a subterraneis flatibus extinguere; postulant a nobis insignes viri annuaduertere flatu recens extinctam candelam, tædamque denuo accendi, rationem, qua ab eadem causa contrarij effectus prouenire valeant. Sapiat autem nobis hæc inquisitio Æsopæum illud commentum, in quo Satyrus admirabatur ex eodem hominis ore calidum, & frigidum emitti spiritum; calidum quidem, quo manus hiemis algore torpentes incallescere; frigidum vero, quo feruida edulia tum comedenda refrigerarentur. Sed physice; Nos quidem, qui sanximus experimento docti a flatu flammam extinguere, recipimus ab eodem flatu flammam etiam excitari; experimento pariter id nos edocente; Aristoteleque [b] suadente, ubi monet febricitantem cubare non debere aduersum flatui; quoniam flatus excitat ignem; sollicitatusque per auram ignis ex paruo magnus assurgit. Aristoteles [c] etiam nos docuit ab una & eadem causa contrarios effectus prouenire posse; idque duplici ratione contingit; altera quidem est, quando idem efficiens diuersa ratione affectum fuerit; tunc enim et si re vnum sit; habet nihilominus rationem duorum efficientium, eorundemque inter se contrariorum; ita gubernator præsens nauem saluat; qui absens est causa submersionis: ita calor præsens in ambiente nos calefacit æstate; qui absens hiemis tempore nos refrigerat: frigidumque præsens refrigerat; abscedens calefacit, Aristotele [d] doctore: cui & Sole [e] ad nos accedente fiunt rerum, potissimumque viuientium generationes; eodem a nobis recedente fiunt earundem corruptiones. Altera vera ratio est, quando idem efficiens agit in diuersam materiam, siue in eandem diuersimode affectam: quum enim ab efficiente materies formam suscipiat; & omne, quod recipitur, recipiatur per modum recipientis; materiaque formam non nisi ab ea efficiente recipiat; ad quam peculiarem obtinet dispositionem: quippe Aristoteli [f] actus actiuorum non fiunt nisi in patiente disposito; & in propria cuiusque materia solum aptus natus est fieri vniuscuiusque actus: ac proinde diuersimode affecta

Spiritus ex eodem ore calidus, & frigidus.

Flatu flammæ extingui, & excitari.

[b] 1. sectio. probl. 57. Febricitans cur cubare non debeat aduersum flatui. [c] 2. phys. t. 3. Effectus contrarios ab eadem causa prodire bisariam.

Frigus ut calefaciat.

[d] 8. phys. t. 8. [e] 2. de gen. t. 5. & seqq. Sole accedente fiunt generationes.

Materia formam a quo suscipiat.

Recipitur omne per modum recipientis.

[f] 2. de an. t. 24. 26. Actus fit in patiente disposito.

ma teria, contrariasve dispositiones habens ab eodem agente contrarias formas recipit: sic ab eodem calore Solis cera colliquatur emollita; lutum rigescit, conrescitque induratum: sic ab eadem aqua gypsum, & calx inflammatur, ignemque concipit; ardens lignum, & flamma ex aduerso extinguitur, & refrigeratur. Modo flatus vtraque hac ratione flammam extinguit, & excitat: priori quidem, quia flatus moderatus aptus est ab ardente titione, ac ellychnio flammam auellere; at vehementior flatus in ellychnium, ac titionem recens extinctum agens nouam ex eo flammam excutit, concentrando scilicet ad intimas ellychnij partes fumos tenuissimos, ex eo vi caloris exhalantes; qui, flatu eorum exitum impediendo, coacti, & in maiorem copiam adaucti, calorem induunt viuidiorem; quo mox in nouam flammam accenduntur: vel etiam dicamus flatum exilem augere flammam, ut ex Galeno [g] recte monet alibi [h] Guastauinius; quia magis impingens ardorem in partes intimas combustibilis, magis eius substantiam inflamat: Flatum vero mediocre corrumpere flammam, quia eam auellit a combustibili; extra quod ipsa euanescit: flatum denique vehementiorem suscitare nouam flammam; ut nuper ostendimus, ac pridem cecinit Homerus. Altera itidem ratione contingit ab eodem flatu flammam extingui, & excitari, quia flatus primo agens in flammam veterem ex ellychnio ardente prodeuntem, eam extinguit diuellens a fomite, quo conseruabatur quoquo pacto; seu etiam separans eam ab ellychnij humore; quo illi alligata detinebatur: At deinde flatus agens in ellychnium citra flammam adhuc ignitum, concentrat illius calorem, qui viuidior concentratione redditus, nouos, & vberes de intima ellychnij substantia pinguiore fumos elicit, electosque in nouam flammulam accendit: Huic theoriae fauet aperte Theophrastus [i] inquit, flatus agitatione accendit, & excuscat: itaque lucernae plus olei per flatum consumunt, & ligna citius cremantur, acriore, & maiore motu lacescente; qui porro maior sit, & immodicus, extinguit, ideoque lucerna flatu extinguitur, & ligna, &

Aqua calcem inflammat.

Flatus ut flammam extinguat.

Flatus exilis ut augeat flammam. [g] de morb. caus. c. 3. [h] 1. sectio. probl. 57. Flatus medicis cur flammam destruat.

Flatus vehementis cur flammam excitet. 23. Iliad.

Flatus idem ut veterem flammam destruat, nouam procreat.

lib. de igne.

lib. de igne.

A carbones accendantur. Quae omnia pulchre nobis insinuauit Homerus, dum Achillem inducit ventos exoptantem, & precantem ad bene comburendam pyram Patrocli carminibus hisce ita Latio datis,

„ Neque pyra Patrocli ardebat mortui.

„ Tunc rursus alia cogitauit pedibus - velox Achilles.

In hoc epitheto velocitatis pedum, quo saepissime Homerus Achillem ad aliorum Heroum differentiam describit, me retardant Albertum Magnum secuti Latinorum plurimi; quibus etiam videtur apertissime suffragari [k] Themistius; dum secundam Zenonis rationem ab Aristotele propositam de natura motus ideo Achillem appellatam asserunt inflato, tragicoque ore, quod inuincibilis, ac insolubilis ab eius autore praedicaretur, & inde omnes rationes, quas putant efficacissimas, eodem Achillis nomine condecorant: Quum tamen nos cum Simplicio dicendum existimemus eam Zenonis rationem Achillem appellatam fuisse, quia in ea proponeretur Achilles in exemplum; nempe fieri ut velocissimus homo, qualis Achilles celebratur ab Homero, non posset motu assequi tardissimum animal, cuiusmodi testudo est, si post illud currere inciperet. Sed redeamus ad pensum, nempe ad Achillem Patrocli funus parantem, qui

D „ Stans seorsum a pyra duos orabat ventos, „ Boream, & Zephyrum, & promittebat sacrificia pretiosa:

„ Multa etiam libans aureo calice, supplicabat

„ Ut venirent, ut citissime igne comburentur cadauer,

„ Lignumque festinaret ardere

E scite Boream & Zephyrum inter alios ventos optat Achilles ad comburendum rogum, quia hi sicci sunt deurendis lignis aptissimi, e contra Notus, & alij pluuias vna secum afferentes, ac humidis, pyrae accendendae inepti sunt. Subdit autem Homerus,

„ ————— velox autem Iris

„ Preces audiens, internuncia venit ventis:

„ Hi quidem Zephyri graniter spirantis frequentes in domo

„ Conuiuium celebrabant: currens autem Iris astitit

[k] 6. physic. t. 77-78.

Achillis denominationis cur argumento Zenonis data.

Venti qui aptissimi ad rogi comburendum.

Li-

„ *Limine in lapideo: hi vero ut viderunt A*
oculis,
 „ *Omnes surrexerunt, vocaruntque ipsam*
ad se quisque.

Iris cur vento.
 rum nuncia,
 & quando.
 [l] 5 Æneid.

[m] 28 Iliad.

Venti ex an-
 tris vbique
 spirant.

Iris cur non sit
 vna cum ven-
 to.
 Quid sit.
 In quid mute-
 tur.

Boream solum
 cur non optat
 Achilles.
 Zephyrum cū
 Borea sociam.
 cur optet Ho-
 merus ad py-
 ram.

Ventus vehe-
 mens aptus ro-
 gum inflam-
 mare.

Sapienter Irim ventos arcessere ponit,
 quia serotina præsertim ventos prænun-
 ciat; vnde Virgilio[l] quoque

„ *Irim de calo misit Saturnia Iuno*

„ *Iliacā ad classem; ventosq. aspirat eunti.*

& Homerum[m] antea legimus Iridi
 ventipedis epithetum tribuentem. Ven-
 tos autem ait conuiuium agere in domo

„ *Hæc autem illic sedere quidem negabat:*
dixit autem verbum,

„ *Non sedi est locus; redeo enim rursus in*
Oceani fluentia,

„ *Aethiopum ad terram, ubi sacrificant*
hecatombas

„ *Immortalibus, ut iam & ego particeps*
sum sacrificiorum.

Doctæ, quia Iris præsentem ventos non
 compatitur, quum enim sit refractio ra-
 diorum Solis in nube rosida, hæc a vē-
 tis dispergitur: sponte autem in rorem
 conuersa recidit in mare.

„ *Verum Achilles Boream, & Zephyrum*
sonorum

„ *Venire orat, & pollicetur sacra pulchra,*

„ *Ut pyram suscitetis ad comburendum;*
in qua iacet

„ *Patroclus; quem omnes deplorant Achivi.*

solum Boream non orat Achilles, nec
 solum Zephyrum, sed vtrumque; tum
 ut vndiq; in omnem partem pyræ flam-
 mas impellerent; tum ut Zephyri tepo-
 re frigus Boreæ temperaretur, & huius
 siccitate illius humiditas castigaretur,
 atque ex ambobus fieret flatus calore,
 ac siccitate opportunus ad inflamman-
 dam pyram: Zephyrum autem non le-
 nem, sed sonorum, ac vehementiorem
 optat, quem ab impetu talem describit
 aptum flammam de rogo suscitare.

„ *Hæc quidem sic locuta abiit: hi vero E*
ruebant

„ *Sonitu immenso nubes tumultuarie*
agentes præ se:

„ *Statim autem ad pontum peruenerunt;*
elata est autem vnda

„ *Flatu a vehementi: ad Troiam autem*
fecundam peruenerunt;

„ *Inque ignem inciderunt: Valde autem*
crepitauit ingens ignis:

„ *Tota nocte autem hi ex rogo simul flam-*
mam sursum iecerunt

„ *Flantes stridule.*

Ita ergo vento vehementi de prunis, &
 alio quouis ignito corpore flamma ex-
 cutitur, ob rationes nuper allatas.

Subterraneos specus generare, halareque
assidue ventum, aurasque per domorum
tubos manufactos duci quo volumus, &
de Spelea Custodia. Cap. XV.

Non ita recipiunt aliqui, quod su-
 pra[a] ex Plinio[b] constituimus, in
 subterraneis cavitatibus auras assidue
 gigni, easque inde per tubos arte factos
 in domorum cubicula deduci ætate ad
 delicias: Quibus oculata fide contesta-
 mur in agro Vicetino celebrem esse
 Villam Custodiæ nuncupatam, ad radi-
 ces lapidei montis, qui ab hominum me-
 moria olim angusto foramine scalpris
 pertusus in quamplurimos sinus totus
 anfractuosus excauatus est; materia in-
 de ad Patauina moenia paucis milliari-
 bus distantia ædificanda, & ad alia tum
 Patauij, tum Vicetiæ Urbis ædificia
 construenda euecta: Sunt autem anfra-
 ctus in toto monte ad instar viarum, hu-
 milium quidem, quæ plerumque parum
 superent humani corporis altitudinem;
 sed tamen tum latiuscularum; nam ma-
 iores currus admittisse rotarum vestigia
 manifestant: tum etiam longissimarum;
 quia totum montem peruadunt ad se-
 ptem, ut aiunt incolæ, miliariorum di-
 scursum omnes illæ viæ, finientes in la-
 cum aquæ stagnantis: tum demum ob-
 scurissimarum, per quas nonnisi præ-
 cunte paleari facie incedere fas est. In
 his anfractibus olim regionis homines
 ad multas centurias, myriadesque tutos
 a barbaris Italiam depopulantibus, mi-
 sereque vastantibus conseruatos, custo-
 ditosque fuisse fama est antiquissima
 etiamnum vigens: Hinc villam Custodiæ
 nomen adeptam fuisse verisimile
 est: Licet aliqui eos a barbaris fumo ne-
 catos asserant, quum oris angustiam
 strenue defendentes inclusos externi
 aliter vincere non possent: at huius rei
 fides sit apud autores: Nos quum ibi,
 nec prope cadauerum ossa vlla videamus;
 posteriori huic sententiæ fidem
 adhibere plenam minime valeamus. Ce-
 terum

[a] li. 2. c. 49. &
 [b] lib. 3. c. 13.
 Lib. 2. c. 50.

Antri Viceti-
 ni descriptio.

Mons Custodiæ arte mira
 in antrum ex-
 cauatus.

Custodiæ vil-
 la vnde dicta.

serum ut hieme in illis antri sinibus tepidus ad calidum maxime vergens insidet aer, quo se a frigore brumæ recipiunt nentes inopes ruris accolæ, ita æstate frigus viger ibidem intensissimum, & ventus inde spirans assidue per tubos subterraneos manufactos in domos nobilium ad radices, & procul a monte sitas deuehitur ad luxum, & ad æstus latrantis de cælo Sirij temperiem aptissimam: non secus atque in Ormuziorum domibus fieri ex alto testatur

Ventus per tubos arte in domos ad luxum æstate ubi ducatur ad menturam.

[a] lib. 3. c. 43.

Marcus Polus [c] in sua Indiæ descriptione. Halat autem e crypta non humidus ventus, sed frigidissimus

„ Ignea quum flammis ardet, feruentibus æstas.

Sensim hebescit frigus hebescente contrario ambientis ardore: Id ego etiam expertus anno Domini MDCXIV. iv. Non. Augusti vna cum Georgio, Ioanne, & Andrea Contarenis maioribus natu Comitis Ioppe filijs, genere, indole, ac probitate vere Clarissimis; quos in ipso iuuentæ flore præclara Venetæ Reipublicæ ornamenta communi omnium Patriciorum dolore paucissimis mensibus inuida mors rapuit. Miratus autem ego tunc maximopere fui, & ab antiquis Historiographis nullam tantæ rei mentionem fieri; & a Leandro in sua Vicetiæ descriptione scribi adeo pestilentem in antro esse occlusum humorem, ut quæque illata putrescant, vel ipsæ paleæ siccissimæ; nam ibi aer siccissimus est, totamque hiemem degunt incolumes mulieres in aere antri calido pensa trahentes: Verum Leandro imposuit fortasse palearum manipulus frequens in pavimento; qui conculcatus a prætereuntibus; & lotio inspersus, alijsque excrementis conspurcatus, terræque commistus, putridi straminis imaginem refert: sunt autem ibi frequentes paleæ nihil aliud, quam reliquæ tædarum, quibus accensis anteambulones incolæ aduenis viam per antri caueas illuminare consueuerunt.

Leander notat.

Paleæ in antro Custodiæ quid præsent.

Flammam, ignemque non esse alieno termino facile terminabilem, atque adeo nec siccitatis expertem. Cap. XVI.

Nobis itidem in eodem loco asserentibus igni, & calori flammeo

A contraria esse frigida, & humida, quibus extinguatur; obstant cum Telestio [a] insignes viri obijcientes flammam, & ignem inter sicca non posse reponi, sed inter humida collocari debere, vel ex Aristotelis [b] principijs: Aristoteles etenim siccum definiuit esse facile terminabile proprio termino, difficile alieno; contra humidum statuit esse difficile terminabile termino proprio, facile alieno: Quum igitur ignis elementum [c] Aristotele doctore nullam ex se figuram obtineat, sed a cælestis orbis concavitate figuretur in sphaeram; & flamma ignis illius æmula hic apud nos facillime a quocumque terminante alienam figuram suscipiat: Quumque ignis, & flamma assimiletur ab Aristotele [d] fluuiio, fluereque dicatur; quod est liquidorum, & humidorum proprium; Virgilio [e] Silenus

[a] lib. 3. c. 13.

[b] 2. de gen. tex. 9. Sicci definitio. Humidum quid.

[c] 3. c. 1. t. 66. & seqq. Ignis non habet figuram a se.

[d] de flu. & c. 3.

[e] Eclog. 6.

„ Namque canebat, uti magnum per inanem coacta

C „ Semina terrarumque, animæque, marisque fuissent,

„ Et liquidi simul ignis; ut his exordia primis

„ Omnia, & ipse tener mundi concreuerit orbis.

Lucretio nostro suauissimo

„ Hac etiam sit uti de causâ mobilis ille

„ Deuolet in terram liquidi color aureus ignis.

Theophrastus [f] etiam ignem fluere inquit, & in eo, quod fluens est, aeri, & aquæ similem habere naturam, atque figuram. His ergo putant viri magni nominis flammam, ignemque purum non siccitate, sed humiditate pollere. Ceterum neque ista nos a superiori sententia deturbant: Ad primum etenim obiectum diluendum tria nobis explicanda sunt: vnum est, quid nomine proprii, & alieni termini sit intelligendum: alterum est, quomodo hi termini elementis insint: tertium est, in quo consistat esse, ac non esse facile terminabile: Ad primum quod attinet, ut omnes bene consentiunt nomine termini humidorum, & siccorum corporum intelligendam esse figuram; quæ terminus est quantitatis continuæ, seu potius corporis physici magnitudinem habentis: Ita non arbitror cum vulgo terminum alienum esse figuram simpliciter ab extrin-

[f] lib. de igne.

Terminus humidus, & siccus quid sit.

Figura cuius sit terminus.

trinfeco acceptam; proprium vero terminum esse figuram ex intimis terminatur naturæ principijs, & omnino a propria forma prodeuntem: nam lapides, ligna, & alia siccissima corpora figuram ab externo siue artifice, siue quolibet agente alio acceptam pertinacissime retinere video: & elementum terræ suapte natura siccum ex se nullam habere; at vndecumque forinsecus acceptam figuram oblitante quoque retinere conspicio: Immo veriusterra pura omnis humoris expers nil est aliud, quam pulvis aridus nullam ex se figuram obtinens: & qualemcumque facile ab externo induens: Verum existimo terminum alienum, cuius mentio est in definitione humidi, & sicci, esse figuram corpori humido ab externo continente inditam, & ab eodem in eo iugiter conseruatam: terminum vero proprium reor esse figuram seu a generante, seu a quouis alio externo agente corpori sicco impressam, & a natura passi conseruatam, eo agente remoto, & corrupto, a quo primum effecta est: Porro a continente humidis corporibus indita figura, & ab eodem in eis conseruata, dicitur humidorum terminus alienus; tum quia continens illam figuram non educit de intima contenti humidi materia; sed eam humido illi, si non repugnanti, tamen nec desideranti, extrinsecus indit: tum quia talis figura, violente coercet naturalem humidorum fluxilitatem: tum quia hæc figura humido contento indita a corpore continente, hoc ipso continente remoto, statim euanescit; quippe res quælibet est alienorum propulsatrix, non retentrix, natura sua; sic aqua feruens aduentitiam caliditatem remoto calefaciente, tamquam rem sibi alienam, extinguit natiua sua frigiditate: aut saltem elabi finit, fatiscereve, atque corrumpi destitutam externo conseruatore: A generante vero, seu quouis agente alio siccis corporibus indita figura dicitur esse proprius eorum terminus: tum quia generans, agensque illam figuram veluti formam, accidentariam quidem, educit de potestate materiæ patientis, non autem inducit, vt vas continens, & locus inducit figuram in contentum humorem: tum quia remó-

to agente corpus natura siccum talem figuram sibi, seu propriam, pertinaciter conseruat; nec illi vlla ratione reluctatur: tum quia huiusmodi figura est forma constantiæ, ac permanentiæ; quæ propria est affectio sicci. Ad secundum quod pertinet, hi termini seu proprii, seu etiam alieni, elementis insunt non a propria forma penitus, sed ab externo corpore semper, aeri quidem, & aquæ a continente induciti: terræ vero, & igni a generante, seu quouis agente alio de potentia propriæ illorum materiæ educiti: non autem a continente: nam si orbita lunæ demeretur, huiusmodi ignis proinde mutaret eam figuram, quæ nunc terminatur; quum locum sibi naturalem sponte numquam sit egressurus ignis, nec secundum se totum, nec secundum vllam sui partem; quippe locus proprius ignis, qui summe levis est, terminatur loco, quem occupat concava pars lunaris orbis: nam vltra eam lineam finientem locus proprius est corporis neutri nuncupati: quod neque leuitatem, neque grauitatem vllam obtinens proprio vocabulo cælum, & æther appellatur [g] Aristoteli: ad quem cælestium locum ignis moueri, tendereque non posset, nisi violentia pulsus. Ad tertium quod spectat, Aristoteles [h] aperte ait terminabile esse patibile, & non terminabile esse impatibile. Ex his arbitror facile dilui posse propositam antea dubitationem, dicendo ignem non esse facile terminabilem termino alieno: nec difficile terminabilem termino proprio, ac proinde non humidum: non quidem facile terminabilem termino alieno; quoniam ad hoc vt facile terminetur quid termino alieno, tria illi necessaria sunt; nempe vt facile, ac sine vlla repugnantia induat figuram loci, seu corporis continentis; vt a continente sibi inditam figuram non retineat, amoto eodem continente, atque vt a continente, seu terminante patiatur: sed horum nullum in igne obseruatur; nam etsi ob summam sui tenuitatem, raritatemque flamma, & ignis purus ille sursum degens videatur facile posse figuram continentis induere; ob summam tamen sui actiuitatem aliter contingit; quoniam ascendens e rogo flamma, si coerceri, & figurari ab aliquo

Sicci affectio propria est constantia.

Figuram ignis propriam esse rotundam.

Neutrum corpus vt sit cælum.

[g] 1. cæl. 1. 23. Ignis non nisi vi posset ad locum cæli moueri.
[h] 4. meteor. lum. 1. 6. 5.

Ignem non esse facile terminabilem termino alieno.

Terminabilis facile alieno termino tres conditiones.

Flamma non facile induit figuram continentis.

Terminus alienus quid.

Terminus proprius quid.

Figura, quæ non educitur de materia humidi.

Figura ab ambiente humidis data cur dicitur aliena. Natura est alienorum propulsatrix.

Figura quæ sit proprius terminus siccum.

Locus vt figuram tribuat locare.

supraposito corpore tenetur, protinus vel corporis illius figuram, & substantiam comburens destruet; vel subterfugiens vi deorsum e vase diffluet, corpus supernum lambens, & rursus ad locum superiorem sibi naturalem ascensura, nunquam in hac regione intra vas illud superinductum stabilis, atque adeo, ut si vi quomodocumque illi occludatur ascensus, illico sit interitura: Non permanens itaque flamma, & ignis, vase incolumi, eius figuram induere minime potest. Neque vero, si recipiam, quod plerisque persuasum est, a cæli concavitate ignis elemento inditam esse figuram sphaericam superne, atque ab aeris convexitate consimilem inferne, neque inquam amoto utroque continente, cælo nimirum, & aere, ignis de se pristinam figuram exuet, abijciatque; non enim extra suum locum, qui superne cælo definitus est, ignis vlla unquam ratione poterit egredi tendens ex se ad locum neutrorum corporum omnis gravitatis pariter, ac levitatis expertum: nec remoto de mundi hac universitate aeris elemento, ignis in locum aeris villo pacto descendet sponte concedens in locum gravium; prohibente id illi summa ipsius levitate; quod alicubi demonstravit [2] Aristoteles: Nec tertio ignis a continente nostrati villo patitur, aut coercetur hic flamma apud nos; sed vicissim agit ignis in continens, & custodiam frangit, effugitque; ac totis viribus obnixæ cuique terminanti extrinseco reluctatur, renuens, corrumpensque semper terminum alienum. Porro facile terminabile termino alieno prompte debet induere formam continentis, & habitam pertinaciter conservare: Terra difficili negotio recipit figuram continentis, ob suam duritiem; licet figuram undecumque semel in se admissam, ob eandem duritiem, diutissime retineat: Ignis ex opposito alienam continentis figuram cum repugnantia recipit; & quam, ob sui raritatem brevi tempore recipit, eandem continentis figuram non sibi conservat; sed ob summam sui activitatem destruit, assidueque corrumpit. Deinde vero ignis non est termino proprio interminabilis, aut eodem difficile terminabilis; quia si nominè ignis purum elementum illud supe-

rum intellexeris, ei nullo negotio figura sphaerica inest, si placet, a generante; quod ipsum naturaliter movit ad locum sursum, ut docet [4] Aristoteles; cui locus ille sphaericus est intra concavum Lunaris orbis, & convexum aeris: Unde qua promptitudine ignis movetur ad locum sursum, & in eo loco naturaliter quiescit; eadem plane facilitate proprio termino terminabilis esse dicendus est: Nisi etiam dicere velimus ignem non habere ullam figuram sibi propriam; quod ab Aristotele [5] hauriri posse videtur; atque ideo ignem esse natura sua siccum, quia sit alieno termino difficile terminabilis, etsi non sit proprio villo termino terminabilis, ut alia pleraque corpora sicca proprium terminum habentia: Ita ut siccum illud omne sit, tum quod simul difficile terminatur termino alieno, & facile proprio; tum quod solum difficile terminatur termino alieno, non habens proprium, quo terminetur; tum etiam quod solum facile terminatur termino proprio; primi ordinis est saxum, lignum, cornu, & reliqua corpora sicca duritiem habentia, & proprium terminum a natura: Secundæ classis esse videtur ignis elementum: in tertio gradu cinis, & pulvis esse conspicitur. Sin autem ignis appellatione flammam intelligas, ignemque nostratem; corpus hoc mistum est a prædominio igneum; cui facillima est terminatio in figuram pyramidalem, tanquam in terminum sibi proprium; etsi, ob raritatem substantiæ, facile ab externo quovis continente duriori ea figura priuatur; facilius tamen, obstante superato, illam rursus induit evidentissime. Ad secundam objectionem concedimus Aristotelem rectissime comparare ignem fluio; statuereque flammam fluere: Virgiliumque, ac Lucretium pulchre, sciteque ignem liquidum appellare; sed aperte negamus ideo ab istis autoribus, quibus & comitem damus Platonē [6] in Phædone sub terra plurimū ignem, & ignis ingentes amnes reponentem: negamus inquam ab his viris proinde igni siccitatem demi, & humiditatem conciliari; nam primo Aristoteles [7] non proprie ignem fluere ait, sed metaphorice: quoniam flamma, ob sui raritatem, molli-

[k] 8. phys. c. 32.
4. cæli. t. 39.
Ignis ut sit facile terminabilis proprio termino.

[l] 3. cæli. t. 66.
Ignis ut siccus sit, licet non habeat terminum proprium.

Sicci definitio explicata.

Siccorum tria genera.

Flamma est mistum corpus.
Flamma terminus proprius est figura pyramidalis.

Ignis recte fluio comparatus.
Flammam fluere.

[m] Ad calcem lib.
Ignis amnes sub terra.

[n] de iun. & len. c. 3.
Ignis ut fluat Aristoteli.

ciem.

Ignis extra suum locum sponte non egreditur.

Ignis aere a motu condescendit.

[i] 4. cæli. t. 39.
Ignis non patitur a continente.

Terra ut se habeat ad terminum alienum.

Ignis ut figuram a continente recipiat.

Ignis a quo habeat propriam figuram.

Aquæ nulla
siccitas.

Fluxilitas
ignis est con-
tinua flammæ
generatio.

Ignis ut pro-
prio fluat.

[o] 4. metaph.
2.22.

Bis nil immer-
gitur in eun-
dem fluvium.

Fluxilitas ab
humiditate re-
dissidet.

Fluxilitas ut
insit humidis.

Fluxilitas
prodit a rari-
tate substantiæ
ignis substan-
tia rara, te-
nuis, & mol-
lis.

Fluxilitas sine
humore.

[p] 1. de ani.
2.68.

[q] part. 1.
Son 153.

Ignis liquidus
quære dictus
ab antiquis.

[r] 6. Saturn.
cap. 5.

tiemque de Siculo monte quandoque
profuit in modum fluvij, etsi a fluvio
dissideat summa sui siccitate: quæ nulla
est in aqua fluminis. Deinde Aristote-
les eo loci per fluxilitatem fluviu, &
igni communem non intellexit vulga-
rem humidorum qualitatem, opposi-
tam consistentiæ siccorum, ut obiectio
supponit; sed intellexit generationem
flammæ continuam: quæ contraria est
permanentiae in esse rerum genitarum,
quoniã inquit citatis verbis Arist. *Ignis
autem perseverat*, non quidem consistens
in esse post sui ortum, sed *Semper fiens*,
& *fluens, sicut fluvius*, Sed latet ista flam-
mæ novæ generatio a corruptione ve-
teris distincta, *propter velocitatem*: ignis
ergo Aristoteli [o] fluit, quia non perma-
net in esse, at semper de nouo fit, ut
fluvius; in quem eundem numero bis
neminem se immergere posse negabant
ex Heraelyto apud Aristotelem vetu-
stiores; non autem quia ignis natura sua
sit humidus, ut humidus est fluviu li-
quor; nam permanet diu, semperque
humiditas in aqua fluminis. Deinceps
fluxilitas est qualitas ab humiditate rea-
liter dissidens; quæ fluxilitatis qualitas
omnibus quidem humidis inest, non ta-
men qua humida sunt; sed qua raram,
tenuem, mollemque substantiam obti-
nent: Si ergo fluxilitas est affectio pro-
diens a raritate, tenuitate, mollietique
summa substantiæ; quum siccis etiam
corporibus, ac speciatim flammæ, pu-
roque igni a natura insit substantia ra-
ra, tenuis, & mollis (ut ita dicam) profe-
cto ut perspicuitas, ita etiam fluxilitas
cum sine humore siccissimo igni; tum
sine siccitate humidissimæ aquæ inerit,
& aeri ex [p] Aristotele. Virgilius au-
tem, atque Lucretius [q] his addatur, &
Petrarcha dum ait

„ ————— *e' l'acito focile*

„ *D'amor tragge indi un liquido focile*

„ *Foco, che m'arde a la più argente bruma:*

per ignem liquidum non significant
ignem humidum; sed ignem aut purum,
aut lucidum, aut effusum, seu abundan-
tem; quod belle notat [r] Macrobius;
aut (quod ego quidem arbitror) luci-
dum, fluxilemque, ut Aristoteles. Ce-
terum Plato eo loci proficitur se fabu-
lam conscribere; cuius assertum ideo in
argumentum contra nostram senten-

Atiam poni non debet. Addo Platoni
per amnes ignis intelligi posse tum flu-
mina thermalium aquarum, quæ ad in-
star ignis efferuescentes vrunt: tum
etiam flammarum eruptiones ad mo-
rem fluvialis aquæ sub terra habentium.
Atque hinc apertissime constat ignis,
flammæque substantiam nulla humidi-
tate pollere; sed summa siccitate præ-
stare: Id quod ex ignis operibus facil-
lime conuincas; nempe ignis est hu-
moris fere cuiusque corruptor, & sic-
catis autor, & conseruator omnium
maximus: est autem cuius apertissi-
mum similia non nisi a similibus oriri ex
[s] Aristotele, orta que seruari; cor-
rumpique contraria solum a contrarijs.
Theophrastus autem in eo comparat
ignem aeri, & aquæ, non quod habeat
figuram, seu terminum alienum; sed
quod habeat figuram pyramidalem, ut
fluvius ab vno fonte sine affluxu alte-
rius aquæ semper imminutus vsque ad
ultimum sui exterminium: sic enim fla-
ma crassio rem habet basem, & sensim
fastigiatur in acumen: in ceteris aqua
terminetur ab alio, flamma respuat alie-
num terminum: sed causa pyramidalis
figuræ in flamma est; ut ego censeo;
quia ima flamma suo propinqua ortui
multum adhuc habet fumi, & crassioris
admixtum; quod sensim actiuitate ignis,
attenuatur, & dissoluitur; unde media
flamma minus habens in se fumi, eius-
que tenuioris sit particeps, minorem
habet corpulentiam: & perseverante
iugiter actione caloris fumum attenua-
tis, & cum ab igne segregantis, pars
ignis superna, & moriens Theophra-
sto, cum minori, tenuiorique fumo per-
mixta, fastigiatur in conum. Nec Theo-
phrastus causa respuitur asserentis ignem
ab aere corrumpi magis procul a suo
principio, ubi est imbecillior; atque
adeo magis labefactatum imminui sem-
per euidentius.

*Ignis ut duæ tantum sint corruptiones, ex-
tinctio, & marcor, utque plures.*

Cap. XVII.

Succensent alij nobis, quod in eodẽ
capite [a] retulerimus septem ignis,
& flammæ corruptiones; obijciuntque
[b] Aristotelem, qui duas tantummodo

recon-

Amnes ignis
ut sint aquæ
thermales.

Ignis summa
siccitas.

Similia similibus
oriri.

[s] 1. de part.
an. c. 1.

1. de gen. 2. 30.
1. mag. mor.
c. 10.

7. meta. 2. 22.
30. 31. 32.

9. meta. 1. 14.
12. meta. 1. 28.

18.
1. c. 21. r. 20.

Corrumpti so-
lum a contra-
rio.

[a] Lib. 3. c. 13.
ignem corrup-
tiones causas
septem.

[b] 3. c. 21. r. 52.
De iun. & sen.
c. 3.

recenset; extinctionem scilicet a contrario, & marcorem ob fomitis inopiā.

Nos autem huiusmodi oppositionem solvimus primò dicentes nequicquam nobis antea septem causas flammam corrumpere valentes recensentibus officere Aristot. qui duas tantum ignis corruptiones attulit; namq. fieri potest vt a septem illis causis ignis corrumpatur duplici tantum corruptionis genere; siquidem eiusdem effectus plures causæ possunt esse apud Arist [c]ea ratione, vt eiusdem numero effectus sint plures causæ per se, at non in eodem genere causæ; sed vt plurimum in diuerso: quū tamen aliquando secus eueniat; nam eiusdē numero hominis causæ plures effectrices sunt masculus genitor, femina mater, Sol, Cælum, Deus; quemadmodum fusa disputatione dudum ostēdimus in opere nostro *De perfecta constitutione hominis in vtero*: sed eiusdem effectus specie possunt multæ causæ in eodem genere assignari, & speciatim efficientes; quoniam flamma, & ignis quotidianis experimentis corrumpi videtur tum a fumo suffocante in loco non perspirabili; tum a re consumente fomitem, tum a flatu violenter eam diuellente a combustibili, tum ab aqua extinguente, tum a nube, seu vapore suffocante, tum ab ambientis nimia siccitate fomitem arefaciente, tum demum ab externo igne maiori minorem ad se attrahente. Deinde vero quid ni dicamus eo loci Arist. sat habuisse ad suum propositum adducere duas vulgatiores, frequentioresque ignis corruptiones, intactis alijs tunc suo instituto non necessarijs? nos vero cunctas ignis corruptiones antea ex professo de flammarum interitu agentes, nulla intermissa, recensere debimus. Deinceps autē

Ignis corruptiones duæ.

Effectus eiusdem sint causæ plures in eodē genere. [c] 3. phys. 1. 30

Hominis effectrices causæ quinque.

Causæ ignem extinguentes enumerantur. Ignem varijs modis corrumpi.

Ignis corruptiones vulgatiores duæ.

[d] 3. 2. 1. 52.

[e] de iun. & sen. c. 3.

Arist. inquit, [d] Duobus autem modis videmus corrumpi ignem; nam & a contrario corrumpitur extinctus; & ipse a seipso marcescens: hoc autem patitur minor a maiore; & velocius, quāto fuerit minor. (& [e] alibi) At vero ignis duas videmus corruptiones, marcorem, & extinctionem: Vocamus autem eā quidem, quæ a se ipso, marcorem; eam autem, quæ a contrarijs, extinctionē: Hæc inquam scribens Arist. dum asserit nos videre duas ignis corruptiones, quæ sūt

A extinctio, & marcor; non propterea negat alias ab illis igni contingere posse; nec statuit has tantummodo flammæ cōuenire; quod falso in obiectione supponitur: Et reuera dum suffocatur flamma, & ignis a fumo exitum non habente, aut ab ignito aere in oclusis locis nimium rarefacto, nec marcescens corrumpitur, nec tunc extinguitur ignis a contrario; sed ne detur penetratio corporum exuperans exhalatio ignea mole sua flammam suffocatione corrumpit. Denique vero etiam dicere possumus Arist. citatis locis genericas ignis corruptiones attulisse; nos autem supra específicas sub illis genericis comprehensas recensuisse: nostræ namque plures ad Aristoteleas pauciores quoquo pacto redigi posse videntur; nam ad marcorem primo redigitur corruptio minoris ignis a maiore; vt ait allatis locis Arist. vtque ratio conuincit; quia si maior ignis ad se trahat minorem, non attracto secum illius fomite; minor ob fomitis inopiam statim marcescit: sin attracto etiam fomite; maior ignis fomitem minoris cito consumens illius ignem marcescere cogit: Deinde ad marcorem euidentissime redigitur corruptio ignis ab ambientis nimia siccitate fomitem illi subditum arefaciente: Tertio dum flatus flammam auellit a combustibili, eam fomite priuans itidem marcescere facit: Ad extinctionem autem a contrario redigitur corruptio ignis a vaporibus, nubibusque, ac fumis flammam suffocantibus; quoniam hæc tria corpora ob aliquam aeris, aquæ, ac terræ participationem, frigiditate, humiditateque prædita sunt; quarum altera, vel etiam vtræque igni contraria ipsum vndique ambientia, & alte penetrantia possunt extinguere quam facillime; ac eo magis, quo ab horum corporum copia longe superante flammulæ magnitudinem singula ignis particula maius se sibi contrarium sustinere, tolerareque minime potest. Quæ omnia ita constant apud [f] Aristotelem, vt iuniores [g] caloris suffocationem ab extinctione, ac marcore, veluti tertium corruptionis modum, tertiamve speciem interius determinantes, Aristotelis mentem non asequantur, quo cum in proposito se philosophari frustra, & falso profitentur.

Suffocatio ignis vt fiat.

Corruptiones ignis vt omnes redigantur ad duas.

Flatu flammæ vt extinguatur marcescat.

Suffocatio vel ad extinctionem a contrario refertur.

[f] De vita
[g] Sola ars
med. c. 9.

*Cur funes gravissimum pondus trahentes, aut sustinentes nimium distenta incal-
fiant, & saepenumero ignita accendantur, nisi aqua subinde madefiant.*
Cap. XLIII.

[a] lib. 3. c. 1.

Funes nimium
distentas igni-
ti.

Funes euren-
sione accen-
dantur.

Funium sub-
stantia porosa
est aere plena.

Aer humorem
exuens rarita-
te ignescit.

[b] 2. de gen.
1. 25.

Opponunt præterea nonnulli nos male sine ullius rationis assignatione dudum [a] accepisse de funibus nimium distentis proflire posse ignium scintillas; a quibus propinquæ lucernæ fomes accendatur: Quibus primo respondemus impune potuisse nos id gratis eo loco accipere, ac sine vlla probatione tamquam ratum, & firmum constituere; quod quotidianis experimentis agnoscebamus esse omnibus apertissimū; funes nimirum seu gravissima pondera trahentes, seu quavis alia ratione nimium distentas, adeo incallescere, ut demū igne concepto comburantur; nisi mox nascituræ flammæ principijs occurramus; aut iam iam enascentis feruorem aquarū aspergine compescamus. Deinde vero dicimus consulto, ne methodi nostræ filum, atque texturam importuna, intempestivaque digressionem interrumperemus, noluisse nos eo loci huiusmodi contemplationem habere, etiam tum in animo habentes cōmodiori hoc in loco eam perficere: Quia quidem in re primum asserimus funiculorum, restiumque substantiam evidentissime porosam ad instar spongiæ fere aere plenam esse: dū vero funes violente distenduntur, & dissipatis poris exterioribus ea maxima tensione, occludunt ingressum externo aeri, & fortassis internis funium sinibus eadem distensione amplificatis saltem in longitudinem, cogunt hi funes aerem intus inclusum rarefcere, atque attenuari ad replendum locum, & ad meatus arctiores permeandos; aer autem raritate, ac tenuitate humorem exuens, atque adeo siccatus, siue siccescens, Aristotele [b] doctore, vertitur in ignē; quo prius cal fieri, deinde funem inflammari, atque comburi tandem necesse est: Aqua vero inspersa tenuitate sua quam facillime ingreditur emollicas funiculi partes externas, laxatasque lentore; per quas parat ingressum externo aeri ad locum intimum replendum; ingressaque ignem, caloremque sibi contrarium extinguit, & aere introducto noui ardoris

A generationem prohibet; quippe non cogitur amplius internus aer in ignem attenuari. Secundo, & melius, asseueramus funium partes in violenta distensione (ut ita dixerim) ad inuicem magis comprimi; eaque arctiori compressione non sine quadam confricatione contentum, comprehensumque intra se aerem, velut intra chalybem, ac silicem, intraque lauri viridis, & ederæ siccæ, ardeque stipites, ac omnino intra duo corpora solida, & maxime dura (distentos enim funes indurari sensu comprobatur) atterere, in minutissimasque partes comminuere; aer autem attritione facile in ignem conuertitur; quo statim genito materia funium combustibilis facile calefcit, & calefacta demum etiam incenditur; nisi aqua prius inspersa molliens restium materiam, prohibeat, impediatque illius indurationem attritioni aeris, & inde generationi flammæ necessariam; & posterius imbibita expulso compressione aeri exitum patefaciat. Tercio quoque constituimus in violenta illa restium tensione partes funis nimium dum distenduntur se se inuicem confricare; talique affricu easdem atteri in particulas minores: & has adhuc eandem ob causam perseuerantem attritas in vaporosam exhalationem, fumosumque halitum resolui; qui fumus, halitusque, perseuerantē illa affricu partium funis, inter eas mediū attritione vltima, inflammatur in ignem, emicatque coruscans in flammam; qua & funis reliquus adurit; nisi præcaueatur ignis illius generatio, madefaciendo restim aquis flammam non solum extortam extinguentibus, sed etiam mox orituræ primordia destruentibus. Et sane iisdem rationibus funis distentus nimium inflammatur; quibus & velocissime mota per aerem sagitta combuitur accensa, & plumbea glans ab igne de se orto per aeris attritionem eliquatur, ut obseruat alibi [c] Aristoteles: cui belle assentitur suauissima Lucretij Musa non vno concinens in loco.

*ut omnia motu
Per calefacta vides ardescere; plumbea vero
Glans etiam longo cursu voluēda liquefcit.
& paullo post,
Non alia longe ratione, ac plumbea saepe
Fer-*

Funium accen-
sio ex disten-
sione declara-
tur.

Ignis quorum
affricu exci-
tetur.

Funes disten-
sione indurari

Aer attritione
in ignem ver-
titur.

Funis distentus
cur inflammetur.

Sagitta per
aerem motu
accenditur.

[c] 2. c. 21. r. 43.
Lib. 6.

- „ Feruida fit glās in cursu, quū malea rigoris
 „ Corpora dimittens, ignem concepit in auris.
 „ Fit quoq; ut ipsius plaga vis excitet ignē,
 „ Ut lapidem ferro quū cedimus, euolat ignis.

Hæ igitur sunt causæ, ob quas funes, dum nimium distenduntur, sponte incalescant, & ulterius etiam inflammentur, accensæq. demum a concepto igne comburantur, nisi prius aquis madeant, & subinde iugiter aspergantur.

Aer attritione ut in ignem transmutari valeat, eumque ab unioco agente genitum: & ut agens omne actu esse debeat. Cap. XXI.

[a] lib. 3. c. 14.

M Irantur alij quomodo nos [a] ibidem asseruerimus ferramentorum affricu, lapidumque fractione, funisque alicuius nimia tensione intermedium aerem attritum in ignem commutari, qui dudum [b] in opere nostro *De Spontaneo viventium ortu* comprobauimus ex Aristotele [c] omnem substantiam nostratam fieri proxime ab unioco efficiente; eoque actu: At vero isti suam hanc admirationem exuissent, si ea legissent, quæ nos de proposito paulo antea disseruimus tum in eodem volumine, tum etiam in libello *De perfecta constitutione hominis in utero*: nempe materiei non ita dispositæ ultimas dispositiones, & post eas essentialem formam nonnisi ab efficiente robusto communicari, cuius actioni reluctantur præcedentis formæ dispositiones contrariæ: sed materiei dispositissimæ nullo negotio essentialem formam vel ab efficiente imbecillimo conciliari; quippe id nullam omnino in materia repugnantiam offendit: quum igitur aer attritione in partes minimas diuisus amiserit pristinam humiditatem; qua, ceu glutine, partes eius adinuicem coniungebantur, acquisiueritque siccitatem humori contrariam, facile is in ignem commutatur, non quidem a ferramentorum, lapidumve, aut restium substantia mista, ut supponunt obiectores, sed a portione ignis quantumvis refracti, & labefactati, quæ cum alijs elementis mista latet in ferro, lapide, ligno, fune, aut etiam in atomis per totum aera passim volitantibus, atque adeo ignis ex aere attrito genitus ab igne ortum habet

proxime, ac omnino ab efficiente unioco. Est quidem in misto ignis in potentia ratione quarumdam operationum, at respectu aliarum est in actu secundo, & semper in actu primo, ut docuit nos alicubi [d] Aristoteles: Ceterum nonne in humano corpore ab excédere ignea portione sæpenumero adurit melancholia? est autem adustio ignis operatio; non aeris, non aque, non terræ, non misti formaliter vilius: at Aristoteli [e] omne agens agit quatenus est actu. Non igitur ignis portio latens in misto ideo ableganda est a generatione ignis noui ex materia dispositissima, quia in misto ignis potentia insit, non actu, quod aliqui obijciunt ex Aristotele: nam ibi ex eodem [f] Aristotele inest in actu primo, & in potentia actiua, siue secunda, & aliquando etiam in actu secundo: potentia vero, quæ agendi munus tollit, ea est solum, quæ prima, & essentialis appellata, excludit actum primum, sine quo secundus esse non potest; nam omnis actio a forma est, quæ definitur esse actus primus: Quum igitur in mitione ignis ex [g] Aristotelis obseruatione non corrumpatur; propterea suam sibi formam retinet in misto; sed a contrarijs quidem valde labefactatam; adhuc tamen tantum virium [h] sibi retinentem, quibus aptissime possit in materia dispositissima procreare formam sibi consimilem in specie.

Igni nostrati, ac flamma non esse necessariū humorem in alicua materia, ut alimentum. Cap. XX.

Q Vod antea quoque contra vulgatam opinionem [a] asseruauimus, ignem, & flammam hic apud nos in ardente misto non indigere humidi, tanquam alimenti: nec illud consumere veluti pabulum, Aristotelis multa repugnantia dogmata videtur habere: nam aliquando [b] scribit Præceptor admirandus ignem ex combustibili augeri, & enutrirī: aliquando [c] ait manifestum esse ignem, quamdiu habuerit alimentum, tamdiu viuere; humidum autem igni esse alimentum solum; aliquando [d] asserit a multa flamma comburi, & corrumpi paucam eo quod alimentum consumat; aliquando [e] demum apertissime

Ignis in misto ut sit & actu & potentia.

[d] 1. de gen. t. 82. & seqq.

Adustio ut fiat in humano corpore.

[e] 3. phys. t. 17. Agens omne actu.

[f] 2. de ani.

t. 52. 2. de gen. t. 82. 86. & seqq.

Ignis in misto est in actu primo, & in potentia secunda actiua.

Potentia quæ actionem tollit.

Ignis in mitione non corrumpitur.

[g] 2. de ani. t. 5. & 6.

[h] 1. de gen. t. 82. & seqq. Ignis ut sit in misto viribus refractis.

[d] lib. 2. c. 17. & seqq.

[e] 1. de gen. t. 30.

1. magn. mor. c. 10.

1. de part. c. 1.

7. met. t. 22.

30. 31. 32.

12. met. t. 13.

18.

Lib. 1. c. 126.

Cap. 21.

Omnia fieri ab unioco, & actu.

Materia quæ agens disposit.

nat.

Agens imbecillimum cui materię formam det.

Aer attritione quid patiat.

Aer non ignitur a misto vilo proprie.

Aerem igniri sæper ab igne actu.

[a] lib. 3. c. 18.

[b] 1. de gen.

t. 39.

2. de ani. t. 40.

41.

[c] 2. meteor. sum. t. c. 2.

[d] de long. & breu. vit. c. 3.

[e] 3. Sectio. prob. 5. 25.

Ignis ut alatur, & augeatur Arist.

[b] 2. de ani. 7. 14. Ignis proprie non alitur, nec augetur.

Flamma cur vere non alatur.

[i] 1. de gen. 7. 35. & seqq.

[k] 1. meteor. 2. 2.

Flamma non permanet.

[l] 2. de gen. 7. 35. & seqq. Alitur nil nisi permanens.

[m] 1. de gen. 7. 39.

Ignis habet quid simile vero augmento.

Animal ut crescat.

Augmentum animati, & inanimati ut differat.

[n] 2. de ani. 7. 40. 41.

statuit calorem humore nutriri. Sed hæc nos turbare non debent; quoniam Aristoteles in allatis locis cum vulgo loquitur, & metaphorice, dum ignem augeri dicit, & ali humore combustibili: nam secus ex mente propria, & sedulo alibi [b] negat ignem augeri proprie, proprieque nutriri; tum quia ignis ista nutritio, & augmentatio non fit secundum omnes præexistentis ignis dimensiones; nec per omnes eiusdem particulas; tum quia flamma vere non alitur [i] humido; sed ex eo assidue noua generatur; quod Aristoteles aperte contestatur aliquando his verbis expressis, [k] Flamma enim propter continuum humidum, & siccum, quæ permittuntur, fit, & non alitur: non enim eadem existens, permanet vilo tempore, ut ita dicam: (Et mox) Si igitur neque succensus alitur ignis, neque Solem par erat existimare. Hæc ille ibi: cui alio in loco, [l] quod alitur, debebat idem numero permanere, non semper fieri. Ad primam enim objectionem dicimus Aristotelē loco allegato non determinate scribere ignem augeri per [m] nutritionem, ut augentur animantia; sed ad explicandum discrimen, quod intercedit inter augmentum veteris viuentis, & generationem noui, utitur exemplo ignis; qui licet non augeatur vere per nutritum, habet tamen quid simile augmento animantium; quæ similitudo apta est explicare propositum; nempe ignem præaccensum in rogo augeri, si ei adiungantur comburenda ligna; sed ignem de nouo generari, si ligna incenduntur a tæda, quæ ab eis accensis illico subtrahatur: sic animantia crescere adueniente sibi extrinsecus alimento, quod in eorum naturam conuertatur: sed hoc viuentium augmentum fit per nutritionem non per solam iuxtapositionem appellatam; e contra ignis, & alterius cuiusvis inanimati augmentum fit per iuxtapositionem consimilis secundum speciem materiæ præexistenti; non per conuersionem substantiæ diuersæ speciei in naturam viuentis; quæ conuersio est proprie nutritio. Ad secundam vero difficultatem asserimus eandem solutionem adhiberi posse: At insuper admonemus Aristotelem [n] ibi non ex propria sententia constituere

ignem ali, & augeri; sed asserere id esse vulgi placitum; quod ipse respuit, ac demolitur; ait enim, Videtur autem quibusdam ignis natura simpliciter causa nutritionis, & augmentationis esse: etenim ipse vulgo videtur solus elementorum ali, & augmentari: Vnde & in plantis, & in animalibus putabit utique aliquis hunc esse id, quod operatur (& statim hoc aliorum dogma refutat subdēs) Hic autem (ignis) concaussa quidem quodammodo est; non tamen simpliciter causa; sed magis anima; Ignis enim augmentum (quod per iuxtapositionem solummodo fit) in infinitum abit, quousque fuerit combustibile (ex quo ignis nouus assidue fiat, qui veteri adiectus ipsum dicitur adaugere:) natura autem constantium (in viuentium genere) omnium terminus est, & ratio magnitudinis, & augmenti: hæc autem animæ sunt, sed non ignis; & rationis magis, quam materiæ; ut se habet ignis in viuente. Ad tertiam autem oppositionem similiter adnotamus [o] Aristotelem eo loco tamquam aliorum dogma proponere ignē ali humore; quod assertum statim confutat, ut euidentissime constat e verbis textualibus, quæ non pigeat huc etiam asserere; inquit ergo, Quapropter & deridendi sunt omnes, quicumque priorum existimauerunt Solem ali humido: Et propter hoc quidam etiam aiunt facere versiones ipsum; non enim semper posse eadem loca exhibere ipsi alimentum: necessarium autem esse hoc accidere circa ipsum, aut corrumpi: etenim manifestum ignem, quamdiu habuerit alimentum, tamdiu viuere: humidum autem igni esse alimentum solum; tanquam pertingat vsque ad Solem, quod sursum ducitur humidi, aut ascensus talis sit, qualis quidem factæ flammæ, propter quam signum accipientes, sic & de Sole putauerunt: Hoc autem non est simile: Flamma enim propter (id est, prope) continuum humidum, & siccum, quæ permittuntur, fit, & non alitur; non enim eadem existens permanet vilo tempore, ut ita dicam (& paucis interpositis) Si igitur neque succensus alitur ignis; neque Solem par erat existimare, etiamsi omnem calefaciens euaporare fecerit aquam. Hæc ille; quibus apparet Aristotelem

Ignē vulgo ali & augeri.

Augmenti causa non ignis, sed anima.

[o] 2. meteor. 1. 2.

Solem non ali humido.

Vapor non ascēdit ad Solem.

Flamma non alitur sed fit ex humido.

Ignis succensus non alitur humido.

dam-

damnare veterum sententiam igni alimentum, & nutritionem concedentium. Ad quartam deinde instantiam respondemus [p] Aristotelem allegato loco flammis alimentum metaphorice, non proprie dictum concedere; nam

quod proprie alitur ex [q] Aristotelis decreto debet idem numero permanere toto tempore suæ nutritionis; quum tamen hic asserat etiam, ut [r] alibi; ignem assidue fieri nouum, & corrumpi veterem, ac fluere, sicuti fluuius; etiam si hoc lateat propter velocitatem harum mutationum ignis, qui celerrime gignitur, ut Cæneo, & experimento concedit [/] Aristoteles; & statim genitus occidit, nouo igne simili protinus exoriente de combustibili; quod proinde vulgo videtur esse veteris ignis alimentum, non autem noui semper nascentis materia generationis; quum tamen opposito modo se se res habeat. Aristoteles [s] autem nunc sua præcepta obseruans, atque adeo loquens ut multi loquuntur, dum pabulum, atque alimentum igni, & flammæ tribuit humorem, sentire se monet, ut pauci sentiunt, dum addit ignem perseverare addictum combustibili non eundem numero; sed semper fieri, ac fluere protinus ortum, sicut fluit fluuius; hoc autem latere multitudinem, sensuum iudicio cuncta mentientem, propter velocitatem successione horum motuum adinuicem; ut aperte constat ex ipso contextu, ubi

» sic ad verbum scribit Aristoteles, [u] Ip-
» sa per se lucernæ flamma imposita in
» maiori flamma comburitur, sicut quod-
» eumque aliud vtilibile: causa autem,
» quia alimentum quidem existens in
» flamma præoccupatprehendere maior
» flamma, priusquam adueniat alterum:
» ignis autem perseverat semper fiens,
» & fluens, sicut fluuius; sed latet propter
» velocitatem. Ad postremam [x] denique
» dubitationem ex problematibus adductam
» non aliam adhibeas responsionem, quam
» Aristotelem in opere illo, quod exotericum est,
» loqui more vulgi flammis, & ignibus alimentum
» concedentis; at semper supra vulgi caput
» sentire ignem, & flammam non habere humorem
» tanquam alimentum, quo diu permanens in esse
» nutriatur; sed solum tanquam materiam, ex qua

Aignis, & flamma semper fluens in interitum, assidue noua generetur. Huc ea faciunt, quæ de proposito scripsimus olim in opere nostro [y] *De Vita*, & in volumine *De his qui diu sine alimento viuunt*; quæ poterit Lector diligens his theorematibus adiungere.

Ignis elementum ut quiescat supra aerem; & ibi simul a calo in orbem cieatur motu, non supranaturali; nec medio inter naturalem, & violentum; nec naturalis; sed mere violento, ac præter naturam.
Cap. XXI.

Non admittunt plurimi, quod antea [a] sanximus, Ignem in loco sursum simpliciter supra omnem aeris regionem secundum naturam manere ob summam eius leuitatem; quum ab Aristotele [b] demonstratum habeamus, & ex motu cometarum ibi exardescere colligere debeamus, totum elementum ignis, & supremam regionem aeris vna cum celo in orbem rotari semper; atque adeo seu super naturam, seu secundum naturam, seu medio quodam motu cieri, non autem violento, quia nihil est perpetuum in numero violentorum. [c] Aristoteli; nullumq. præter naturam æternum est eodem Doctore; quum certo etiã constet non posse simul idem corpus in eodem loco quiescere, atque moueri. Nos autem paucis hanc objectionem tollere possemus, asseuerantes falso dici, non posse vilo pacto idem mobile simul in eodem loco & quiescere, & moueri; nam celum secundum se totum quiescit in eodem loco semper, in quo singulæ partes illius motu circulari perpetuo rotantur; est enim celestis circulatio motus partium totius quiescentis: consimiliter si dixerò ignis elementum secundum se totum ob summam sui leuitatem in loco sursum simpliciter supra omnem aeris regionem quiescere; nec inde moueri, nisi violentia, & ad eum locum a nobis recto motu sponte contendere; non ideo reluctanter habebò Aristotelem, qui singulas eius elementi partes in eodem loco semper cum celo circumagi recte constituit; ut enim totum a singulis suis partibus re ipsa diffidet; ita fieri potest ut quiescente toto in aliquo loco, in eodem loco singulæ

[y] lib. 3. c. 15.
lib. 4. c. 63.

[a] lib. 3. c. 18.

[b] 1. meteor.
sum. 1. c. 4.

[c] 1. cel. 1. 15.
2. cel. 1. 18.

Quiescant, & moueantur simul quæ in eodem loco. Celi motus qualis.

Ignis ut simul in eodem loco moueatur, & quiescat.

[d] 8. physic.
l. 76.
Morus qui fit
quieti similis.

Ignis ut sursum
quiescat.

[e] 6. meta. l. 4.
& seqq.
Scientia ne-
gligit ea, quæ
per accidens.

Quies ignis
sursum a quo
prohibeatur.

[f] 1. cæl. com.
14.
Ignis motum
in orbem, &
supremi aeris
non esse supra
naturam.
Physicus non
considerat su-
pra naturalia.

Motus est for-
ma transiens.
[g] 1. phys. l. 6.
& seqq.
Formæ super-
naturalis quid
subiecto tri-
buat.

Ignis motu in
orbem non ac-
quirat quid su-
pra se.

partes moueantur, potissimum circulari motu; qui Aristotelis [d] observatione omnium motuum quieti similis est. Verum agentes etiam de partibus ignei elementi, constituimus eas ex se, ac secundum naturam a nobis ascendere sursum supra omnem regionem aeris; ibique ob summam sui leuitatem ex se conquiescere; attamen moueri per accidens ad motum cæli continentis, ac etiam præter naturam: Nos autem agentes de eo, quod igni per se inest, despeximus ea, quæ illi per accidens, ac præter naturam eueniunt; edocti ab Aristotele [e] scientificum negligere illa, quæ per accidens; utpote quorum nulla est scientia: Sic vere diceremus ignem apud nos ascendere semper, terram in aere locatam descendere semper; licet impediri varia ratione possit terræ descensus a columna, vel fune; atque ignis ascensus a fornice; ut vere impeditur quies ignis supra aerem a motu cæli continentis. Ceterum quia motum illum ignis in orbem pure violentum existimamus; & hoc theorema satis ad hanc ignium contemplationem pertinere putamus; propterea celebrem Quæstionem De motu ignis in orbem paullo fusius nunc agitare decreuimus. Qua quidem in re plerique statuunt cum Simplicio [f] motum ignis, & supremi aeris in orbem illis elementis esse nec violentum, nec secundum naturam, sed supra naturam: Quæ sententia recipienda non est; tum quia hic motus a Physiologo tractatur; qui res supra naturam non considerat; tum quia formæ supernaturales, siue substantiæ sint, siue accidentia, & hæc siue permanentia, siue transeuntia; uti est motus ab Aristotele [g] definitus Actus entis in potentia quatenus in potentia; formæ inquam supernaturales si alicubi subiecto naturali aduenerint, eidem tribuunt aliquod esse sua ipsius naturæ præstantius, seu ipsius naturam ad esse præstantius quomodocumque deducunt: Quum ergo ignis, & aer a motu in orbem nihil omnino acquirat, quod illius utriusque naturam supergredia- tur; iam satis apparet motum in orbem igni, & aeri supremo non conuenire supra naturam; tum demum quia ponentes in corpore simplici, præter motum

A naturalem, & violentum, dari alium supranaturalem; qui aeris altioris, & ignis rotatio, circumuolutioque nuncupetur; ij aperte negant fundamentum, quo nituntur illæ omnes demonstrationes, quibus Aristoteles [h] ostendit cælum esse quintam quamdam substantiam ab elementis quibusque natura diuersam; nam id fundamentum est, quo accipit [i] Aristoteles, Omnem motum esse aut secundum naturam, aut præter naturam: siue aut naturalem, aut violentum. Alijs autem placuit motum ignis in orbem non esse illi supra naturam, nec absolute naturalem, nec simpliciter violentum, sed cum Auerroe neutrum, mediæ scilicet cuiusdam conditionis inter naturalem, & violentum; quia fit ab extrinseco motore, ut violentus, & conseruat, perficitque naturam ignis, ut motus naturalis. Cui opinioni subscribere non possumus; tum ob rationem nouissime propositam, tum speciatim quia motus medius inter naturalem, & violentum; quos Aristoteles asserit esse contrarios ad inuicem; necessario medius est vel per abnegationem extremorum, vel per eorum sem participationem, lata lege ab eodem Aristotele [k] in Prædicamentis: Ceterum motus in orbem igni conueniens non est medius inter ascensum, qui competit igni secundum naturam; & descensum, qui eidem inest violente; per abnegationem extremorum; quia motus ignis in orbem, observatione [l] Aristotelis, multas portiones ignis violente deorsum trudit in aerem conterminum; & motus aeris superioris multas eiusdem aeris portiones in elementum ignis violente sursum impellit; & uterque motus utriusque elementi naturalem quietem in locis proprijs turbat, & impedit; quare participat maxime de motu violento, non ipsum abnegat: Motus igitur ignis, & supremi aeris in orbem non est inter eorumdem motum naturalem, ac violentum medius per abnegationem extremorum. Non est etiam motus in orbem hic medius inter ignis, & aeris motum naturalem, ac violentum, medius inquam per participationem extremorum; quia motus naturalis ignis est ascensus; cuius non participat eius motus in orbem; ignis enim supra elemen-
tum

[h] 1. cæl. l. 8.
& seqq.
Cælum esse
quintum cor-
pus ab elem-
tis.
[i] 1. cæl. l. 14.
Morus omnis
aut naturalis,
aut violentus.
Morus ignis
in orbem non
est medius in-
ter violentum,
& naturalem.

1. cæl. l. 10.
Medium inter
contraria de-
p. 12.

[k] cap. de op-
port.

Ignis ascendit
secundum na-
turam.

[l] 1. meteor.
l. 1. c. 4.
Ignis rotatio
deorsum pel-
litur.

tum aeris locatus in loco sursum simpliciter, vltcrius naturaliter procedere non potest in cæli regionem: & vere motu in orbem infra solum deprimitur, & circumducitur; non autem ascendit vlla ratione. Præterea vero motus ignis secundum naturam est motus rectus, qui dicitur sursum, a medio, & ascensus; præter naturam autem, seu violentus illi contrarius est motus rectus ille simplex, qui dicitur deorsum, ad medium, & descensus: ceterum ex simplici ascensu, & simplici descensu quomodo componi potest motus in orbem? non sane motus circularis simplex; quum hic nequeat esse medius per participationem extremorum simplicium; ex duobus enim simplicibus compositus motus nō potest esse simplex: neque motus circularis a prædominio, vti est rotæ gyrys, tum quia rota figuli mouetur in orbem a pede artificis absque vilo ascensu, & descensu; tum quia in motu rotæ fabrilis, quæ manu voluitur, præter ascensum, & descensum, magna ex parte inest motus circularis eis prædominans; vnde sortitur nomen gyri, & circularis; vt flamma nostra nuncupatur ignis ab elemento prædominante in eo misto; quum ignis proprie quærendus non sit nisi sub Luna procul a nobis supra omnem regionem aeris, Aristotele [m] doctore: tum quia motus mistus Aristoteli compositus est ex recto, & circulari semper; numquam vero ex duplici recto contrario. Non est ergo motus ignis in orbem medius inter violentum, & naturalem per extremorum participationem. Ad argumentum in oppositum concedentes ignem ab externo motore in orbem moueri, negamus proinde motum in orbem habere naturam motus violenti; nam ea natura sita est in repugnantia mobilis; quum etiam secundum naturam moueantur elementa ab externo motore; quod [n] Aristoteli dicitur esse generans, aut remouens impedimentum; moueri etenim ab externo commune quid est ijs, quæ violente mouentur, & quæ naturali motu cidentur in genere inanimatorum; quippe ab interno principio effectiuo, atque adeo a seipsis actiue moueri est animatorum proprium, decreto [o] Aristoteleo. Negamus deinde motu in orbem conser-

Auari, ac perfici elementum ignis; nam igni turbat circulatio quietem in proprio loco, quæ ipsi esset propria perfectio, vt docet [p] Aristoteles: & multas ignis portiones assidue in aerem violentia trudens ad interitum, deniq; ignem corrumpit ille motus in orbem. Negare tertio possumus a naturali motu elementa conseruari; nam, vt obseruat [q] Aristoteles, ea conseruantur potius a quiete in proprijs locis procul ab omni contrario, quam naturali motu; quodum aguntur, actu sunt extra proprias sedes a contrarijs obsessa sibi semper corruptionem minitantibus, & inferentibus. Nonnulli tertio loco existimaerunt motum ignis in orbem non esse supra naturam, non violentum, non medium, sed pure naturalem: Sed in hac secta quinque sunt opiniones; prima est iniciens motum in orbem igni conuenire secundum naturam communem, non qua ignis est: Quod assertum approbandum non est; quia sic nullus esset motus violentus, & ignis descenderet etiam secundum naturam, quippe natura ista communis vel est materia prima, vel vniuersi constitutio, & ordo, & complementum: modo materia prima etiam in igne latens est indifferens ad omnia, & secundum sui naturam appetit omnes formas tam substantiales, quam accidentales, & in vtroque genere tam permanentes, quam transcentes: Vnde nihil illi violente contingere potest: Vniuersi vero complemento, constitutioni, & ordini naturale est ignem ex alto descendere ad constitutionem mistorum in aere, aqua, & terra procreandorum. Secunda opinio constituit motum in orbem conuenire igni, & aeri secundum naturam corporis contenti a cælo, quod circulo mouetur; quasi naturale sit contentis moueri motu continentium, seu ad motum continentium: Quod placitum minime recipitur; primo quia contineri a cælo non est natura ignis, & aeris; sed purum accidens de Prædicamento Vbi: Deinde quia eandem ob rationem deberet in orbem moueri totus aer inferior, aqua, & terra, quæ corpora intra cæli ambitum continentur: Immo etiam vt aer supremus a cælo circumuoluitur, a quo maxime distat, interposito altissimo ignis

Ignem motum in orbem non perfici, aut conseruari. [p] 8. physic. l. 3. 33.

Motus naturalis non conseruat elementa. [q] 1. meteor. l. 1. c. 4. De long. & br. vit. c. 2.

Motum in orbem non conuenire igni secundum naturam communem.

Materia indifferens est ad omnia.

Materiæ nil violentum.

Ignis motum in orbem non esse secundum naturam contenti a cælo.

Ignis rotatus non ascendit.

Motus in orbem non componitur ex ascensu, & descensu.

Motus circularis a prædominio qui.

Ignis proprie sub Luna. [m] 3. de gen. anim. cap. 11. 1. de cælo l. 5. Motus mistus non est a duplici recto.

Violenti essentia in quod sita.

[n] 8. physic. l. 2. 4. & seqq.

Materia seipsum animantibus solis conuenit. [o] 8. physic. l. 2. 7. & seqq.

ignis elemento ; ita sane aer inferior ab igne, aereve superiori, & aqua ab aere, & terra ab aqua gyrante circumuolui deberet; si ad motum continentis naturaliter oporteat moueri contentum corpus : deinceps moueri ad motum continentis est moueri per accidens; at motus alicui secundum naturam, illi competit per se, non secundum accidens, quod natura definitur esse principium motus in quo est primum, per se, & non secundum accidens. Tertia opinio est asserens motum in orbem conuenire igni, & aeri secundum naturam partis vniuersi, seu quatenus sunt partes vniuersi : Quod theorema non possumus admittere ; tum quia terra, & aqua, aerisque regiones inferiores ambæ nihilominus vniuersi partes existunt, quam ignis, & aer ille supremus ; quum tamen in gyrum hæ non moueantur : tum quia esse pars vniuersi non est natura ignis, & aeris; sed attributum accidentale de genere Quanti ; est enim pars integralis, quam Scholæ Quantitatum nuncupant. Quarta opinio vetustior his decernit motum in orbem conuenire igni secundum naturam perfectam; scilicet ignem, dum adhuc ascendit, perfectum non esse ; at ubi sursum peruenerit, naturæ suæ tunc ultimam perfectionem obtinere, cui per se conuenit motus in orbem : Quæ sententia non recipitur a nobis ; tum quia totus aer eandem naturæ suæ perfectionem habet, neque supremus perfectior est infimo, aut medio; quum in eo maxime vigeat calor ignis propinqui aerem alterantis ; & exhalationum de terra sublatarum eundem inquinantium copia; & nihilominus in orbem vertitur solus supernus aer, non infimus, non medius : tum quia eadem natura est ignis & ascendens, & sublatis sursum gyrantis, quantum ad essentialem, specificamque sui perfectionem ; & quantum ad qualitates illius internas, quæ [1] Aristoteli sunt leuitas, calor, & siccitas ; licet ignis a loco sursum simpliciter habeat hanc perfectionem accidentalem, quod procul abest a contrarijs, a quibus labefactari potest : sed huiusmodi perfectio illi non est causa motus vltius, ac speciatim non orbicularis ; nec ob eandem perfectionem igni supero

conuenire dicendus est secundum naturam motus in orbem ; quia siue sursum quiescat ignis, siue ibidem circumducatur a gyrante cælo, semper æque distabit a suis contrarijs infra degentibus : Quinimmo per motum in orbem multæ portiones ignis deorsum in aera trudentur; & ibi a contrarijs valentioribus assidue corrumpuntur. Quinta opinio [2] Iuniorum est asserentium motum istum in orbem conuenire igni secundum naturam corporis calidi locati ; quum enim locus debeat locati naturam conseruare, atque perficere ; terra in aqua locatur ; a qua per qualitatem symbolam grauitatis, & frigiditatis conseruatur : Aqua in aere continetur ; a cuius humiditate perficitur : Aerem ignis comprehendit, illius naturam calore fouens : Ignis a cælo demum ambitur ; a quo experte caloris, siccitatis, leuitatisque, solo motu conseruari potest, quo in orbem concitatissimo atteritur, & attritione calidus efficitur. Quam philosophiam multis nominibus recipere nequeo; primo quia motus celestis in elemento ignis calorem reuera non efficit; namque suapte natura ignis calidissimus est [3] Aristoteli: quare non indiget calefactore cælo : nec vltius vilo motu calefieri valet. Deinde quia ignis est [4] Aristotele quoque doctore omnium corporum subtilissimus, partiumque tenuissimarum : atque adeo motu atteri non potest : nec attritione calefieri, atque incendi; sed hæc a motu solus aer perpeti valet [5] Aristotelis obseruatione : Deinceps quia ex eodem [6] Aristotele cælum motu suo calorem generat per attritionem in aere infimo : non in medio, non in supero; nec in igne : medius enim aer impense friget, nec a cælo circumuoluitur: superior ab igne proximo, & ab exhalationibus igneis ad eum sublatis incalescit : ignis ex se calidissimus est. Neque dicas cælum motu suo calorem in igne conseruare, si non gignat ; quia calor igni est naturalis : quare non indiget externo, & accidentali conseruatore : sed actualem calorem ignis forma ignis sibi conseruat: habitualem ignis ipse sibi, ut vnumquodque suam naturam. Demum quia nec aqua terram conseruat frigiditate, & grauitate : quia terra est grauior

Ignis motum in orbem non esse secundum naturam partis vniuersi.

Vniuersi partes sunt elementa singula.

Ignis natura non est esse pars vniuersi.

Ignis motum in orbem non esse secundum naturam perfectam.

Aer supremus non est perfectior medio, nec infimo.

Aer solum superius rotatur.

Ignis qualitates interne quæ.

[1] 1. cæli. l. 77. Ignis a loco sursum quid habeat perfectionis.

[2] Zabari. de motu. in orb. c. 8.

Ignis motus in orbem non est secundum naturam calidi locati.

Motus celestis efficit calorem in igne.

[3] 2. meteor. l. 4. 8. meteor. l. 5.

Ignis a nullo calefieri potest.

[4] 3. cæli. l. 43. 45.

Ignis omnium corporum subtilissimus.

[5] 1. cæli. l. 43.

[6] 1. meteor. l. 1. c. 4.

Cælum in quo aere calorem attritione generet.

Ignis calor non conseruatur motu celesti.

Terra non conseruatur ab aqua.

gravior: & ob densitatem frigidior: Immo vero læditur ab humore sibi circumfuso terra siccitatem propriam amittens: & aquæ non magis prospicit aeris humiditas, quam illi officiat eiusdem caliditas: aeremque tantum lædit ignis continentis siccitas, quantum perficit eiusdem caliditas: Ignem vero cælum conseruat nullam in eum ingerens peregrinam qualitatem; quod est conseruare priuatiue, dicerent Scholastici; sed motu corrumpit eius partes multas, eas infra propellens inter contraria, quibus extinguuntur; eodemque motu circulari cælum igni turbat appetitam in suo loco naturalem quietem. Addo ignem nimia sui caliditate aeris calorem blandum destruere, aerisque substantiam corrumpere: Quin & aerem insensili sua [a] humiditate non posse longe maiorem aquæ humiditatem perficere, ac proprie conseruare: Cælum autem conseruat ignem ac perficit positiue, non motu, sed lumine, ac perspicuitate, qua cum igne conuenit, & qua perfectiori pollet. Non est ergo motus in orbem vlla ratione igni, & aeri supremo naturalis: Quæ theoria ex [b] Aristotele confirmatur absolute; tum quia vni corpori simplici cuiusmodi est ignis, vnicus inest naturalis motus, idemque simplex; quum ergo igni secundum naturam conueniat motus rectus a medio; qui fieri poterit vt eidem elemento competat secundum naturam motus orbicularis circa medium? & præsertim non absolute simplex? eo enim multæ portiones ignis vi deorsum, & transuersa in aerem trunduntur: tum quia si motus in orbem simplex est; quomodo cælo, & igni, & aeri supremo conueniat secundum naturam; quæ tria corpora sunt in genere mobilium diuersæ speciei, atque dissimilis omnino naturæ? Sin autem mistus est motus hic in orbem ex recto, & circulari prædominante; quomodo igni leuissimo, & aeri grauitatem aliquam habenti, vt ostendit [c] Aristoteles, inerit secundum naturam? leue namque, & graue recto motu moueri debet; illud a medio: qui ascensus nullus fit in ignis elemento: sed hoc ad medium; qui descensus non fit in aere supremo: Verum a motu in orbem ignis

A non naturaliter quoad multas sui portiones deorsum truditur; & aer præter naturam consimiliter sursum impellitur: tum tertio quia vni motui deorsum violento ignis duo erunt oppositi motus naturales in igne; ascensus nimirum, & circulatio; quum tamen apud [d] Aristotelem vni semper contrarium sit vnum. Nos autem denique cum [e] Aristotele constituimus motum ignis in orbem illi esse violentum, ac præter naturam non minus, quam motus deorsum; quia fit ab extrinseco agente, nullam ei conferente vim, ac propensionem patiente; immo ex aduerso cum euidenti repugnantia patientis: nam ignis, vt pars vniuersi, est corpus leue; leui autem corpori secundum naturam cõpetit vnus tantummodo motus simplex rectus, qui dicitur ascensus; & post eum motum quies in loco sursum simpliciter, qui est immediate sub concauo Lunæ: vt graui secundum naturam competit motus simplex rectus, qui descensus appellatur: & post illum motum quies in loco deorsum infra elementum ignis: Quum ergo motus in orbem prohibeat ignem positiue quiescere sursum in loco suo naturali; & inde multas ignis portiones deorsum pellat: consimiliterque prohibeat aerem supremum in suo loco naturali conquiescere; multasque portiones eius vi tradat in locum ignis, vbi corrumpuntur; necessario dicendum est duplici hoc nomine motum ignis, & supremi aeris in orbem duobus illis elementis esse præter naturam, & mere violentum. Sed obijciunt vno iam ore omnes [f] Aristotele doctore, nullum violentum esse perpetuum; nullumque motum præter naturam æternum esse; at ignis, & supremi aeris motus in orbem semper absque intermissione fieri; & cælo, ac mundo coæuum, seu coæternum esse. Respondemus nullum violentum esse perpetuum Aristoteli, si sumatur idem numero; sed violenti species perpetua esse potest: multorumque violentorum sibi inuicem succedentium concatenatio æterna esse valet, nullibi repugnante [g] Aristotele; Modo ad vnitatem motus numericam inter cetera maxime requiritur vnitatis numerica mobilis; quod est causa materialis motus vniuscuiusque apud Ari-

Aer mouet in orbem sursum vi pellitur.

[d] 10. meta. t. 14. 17. 4. cæl. t. 10. 1. cæl. t. 15. Vni vnum cõtrarium. Motus in orbem igni est violentus.

Ignis vt leuis fit. Leui qui motus competat.

Graui qui motus competat.

Igni circumuolutio vt sit præter naturam.

[f] 1. cæl. t. 15. 2. cæl. t. 18. Violentum nullum perpetuum. Motus ignis in orbem mundo coæuus. Violentum vt possit esse perpetuum.

[g] 1. physic. t. 6. Motus vnus numero est vnus numero mobilis.

Ignis vta cælo conseruetur.

Cæli motus vt officiat igni

[a] 1. physic. t. 54.

[b] 1. cæl. t. 9. & seqq. Ignis est corpus simplex.

Ignis motus in orbem non est simplex.

Aer grauis est. [c] 4. cæl. t. 29 & seqq.

[h] s. meta.

E. 120

Vnum numero
10 definitur.Ignis non est
semper idem.
Elementa se-
cundum totum
ut consumpā-
tur.

[i] lib. 4. c. 7.

Ignis motus
in orbem sem-
per est ab eo-
dem cælo.Motus ignis
in orbem non
est semper idē.

[k] 1. cæli. 10.

[l] loc. cit.

10. meta. 14.
37.Motui natu-
rali non om-
nis violentus
contrarius est.[m] 1. phys. 56
5. meta. 1. 16.
1. meta. 1. 13. 14
Contrariorum
definitio.

[h] Aristotelem; cui vnum numero ea esse definiuntur, quorum est vna materia numero: Ceterum ignis non est semper idem numero, sed alius, & alius; quum semper in eo elemento nouæ partes fiant, & veteres intereant; adeo ut post multas annorum centurias tandem totum vetus elementum corruptum esse oporteat; nihilque illius pristini denique remaneat, nouo quoad omnes sui partes de integro demum generato; quemadmodum fuse a nobis ostensum est in opere [i] *De Spontaneo viuientium ortu*: Quare motus in orbem etsi ab eodem mouente semper efficiatur, ab eodemque cælo gyrante profisciscatur in ignem, & aerem supremum; quia tamen in varia mobilia, variasque materias deinceps assidue recipitur; propterea non est semper idem numero motus: Cælum idem sane semper mouet violente ignem, & aerem; sed non semper eundem numero ignem, eundem numero aerem. Ita ergo motus ignis, & supremi aeris in orbem illis violentus est, ac præter naturam: duratque in æternum gyros ille non idem numero; sed in eadem specie in infinitas numero circumuolutiones multiplicatus in mobilibus eiusdem speciei sibi inuicem semper succedentibus infinitis. Obijciunt secundo loco, si motus in orbem sit igni violentus, ac præter naturam; quum ex [k] Aristotele motus violentus, ac præter naturam sit contrarius ei, qui est secundum naturam; iam vni motui recto sursum, qui competit igni secundum naturam, duo essent contrarij motus, ambo violenti, ac præter naturam; motus deorsum, & motus in orbem: quum tamen [l] Aristoteleo decreto vni vnum tantummodo contrarium esse hic accipiat alibi demonstratum. At his respondere licet Aristotelem, dum asserit violentum esse contrarium motui naturali, non de quocumque motu violento tractare; verum de illo solo, qui est motus simplex, & per se, ac omnino eiusdem generis cum motu elementis conueniente secundum naturam; siquidem eidem doctori [m] contraria definiuntur esse, quæ maxime distant in eodem genere: Quum ergo motus igni naturalis collocetur in genere motus recti, simpli-

cis, & per se; huic violentus ille solus contrarius esse dicendus est, qui pariter locatur in eodem genere motus recti, simplicis, ac per se; cuiusmodi solus est descensus ad medium, non item motus in orbem igni, & aeri supremo a cælo impactus; qui motus est mixtus a prædominio circularis & per accidens, illis elementis inexistentibus; quum ignis, & supremus aer in orbem moueantur ad motum cæli eos continentis: etsi motus in orbem quatenus est violentus ac præter naturam, sit oppositus ascensui: nec absurdum est vni motui duo esse opposita in diuerso genere oppositionis; nam ascensui descensus opponitur, & quies post ascensum opponitur motui circulari ignis in proprio loco. Quin motus in orbem opponitur quieti, ut habitus priuationi; ascensui vero, ut contrario positui; quia motus in orbem in suo loco non est igni naturalis, multumque participat descensus; uti constat ex Aristotele. Et hæc de motu ignis, & supremi aeris in orbem hic, fortasse non penitus importuno in loco, dicta sufficiant.

Motus ignis
naturalis in quo
genere sit.Ignis motus
in orbem non
est simplex.1. meteor. 1. 4.
c. 4.

Id inflammari posse, quod non est vaporabile; flammæque ut sit fumus ardens, & spiritus sicci ardens. Cap. XXI.

Sed & in illud etiam theorema impetum faciunt viri celeberrimi, quod superius [a] asseruimus liquorem in lucernis ab antiquissimo tempore splendidam flammam retinentibus nullius esse debere prorsum exhalationis; nam si fumum non halet humor ille; nec flammam diu sustinere poterit; immo vero nec ab initio inflammari; quandoquidem humor, qui aptus est ad flammam concipiendam, conceptamque sustinendam, necessario debet esse fumosus, & euidentis euaporationis, exhalationisque; nam ipsomet Aristotele [b] docente, inflammabilia, quæque flammam emittere possunt, omnia sunt exhalabilia eius generis; quæ fumum halare valeant; nihil enim aliud eidem [c] auctori est flamma, quam spiritus sicci ardor, fumusve ardens. Nos autem ob hæc a superiori sententia non recedimus; quoniam experimento comprobatum habemus apud innumeros au-

[a] lib. 1. c. 6.
28. 32.
li. 3. c. 24. 28.[b] 4. meteor.
1. 3. c. 2.[c] 2. de gen.
1. 28.
1. meteor. 1.
c. 1.

to-

tores, eosque classicos, asbestum, amiantum, linumque carpasium, & ex illo contextas mappas inflammari, nec fumum ullum emittere; quum ab igne non absumantur: est autem fumus, de quo loquuntur insignes viri, portio substantiæ igne combustæ; atque omnino exhalatio, & fuligo, in quam ignium actione abiit materiæ inflammata portio: cur ergo, ut ellychnium, ita liquor inflammabilis esse non potest absque eo quod sit exhalabilis? Verum etiam in arte fabri ferrarii nouimus pauco humore in magnum ignem coniecto combustibile quid euidentissime inflammari, rutilamque in flammam subito commutari; quum tamen fumum nullum ex se halet; quod obseruauit etiam Aristoteles [d] aperte scribens in tractatu suo *De ventis* paucum humorem in magno igne fumum non facere, his notis, Si in multum ignem inciderit modicum exustibile, præuenit sæpe, antequam fumum faciat, exustū esse. Ad Aristotelis obiecta [e] dogmata dicimus primo, dum constituit inflammabilia esse exhalabilia, pronunciare dogma verum ut plurimum; non tamen in omnibus absolute verum. Deinde asserens ille maxime inflammabilia ea esse, quæcunque fumum emittunt; non propterea negat esse inflammabilia simpliciter ea, quæ fumum non emittunt; nam illa facilius; hæc difficilius; illa ex toto, hæc secundum partem; sunt tamen, & hæc absolute inflammabilia: Et hoc maxime confert diurnæ ignis durationi, humorem in lucernis esse difficulter, & non omni ex parte simul inflammabilem; atque adeo nullius fumi exhalatorem. Ad aliud [f] Aristotelis assertum, quo sancitum est flammam esse fumum ardentem, consimiliter dicimus tum hoc esse placitum verum ut plurimum non in omnibus absolute: tum eo loci [g] Philosophum agere de vulgari & frequenti flamma; quam accensa edunt corpora exhalabilia, & fumum de se emittere valentia; quod ibi sat habebat Aristoteles ad suum propositum confirmandum; at vero præter hæc non negauit flammam asbesto, & amianto, telisque carpasij, & huiusmodi alijs corporibus fumare nequeuntibus affixam citra fumum esse valere. Immo

A vero hanc nobis aperte insinauit [h] alibi dum tertio dogmate constituit flammam esse ardorem spiritus sicci; nam spiritus iste siccus, seu rei siccæ spiritus ardens sub specie flammæ, duplicis est generis; alius est virtute ignis [i] comburentis a combustibili separabilis, ac segregari aptus, & proprio nomine dicitur qua fumus, qua fuligo, qua exhalatio; qui spiritus ardore concepto flamma euadit; & iste lucernis ab antiquo ardentibus ineptus esse [k] dictus est: Alius est spiritus siccus implantatus, ac ita fixus rei flammam concipere valenti, ut inde nulla vi vnquam separari queat; & proinde spiritus hic non est exhalatio, nec fuligo, nec fumus euaporare aptus a re inflammabili: sed est spiritus substantia sicca inseparabiliter ardere valens in amianto, asbesto, lino carpasio, & alijs id generis; quæ lucernis ab antiquissimo tempore ardentibus incombustibilem vna & inflammabilem materiam suppeditare possunt. Ita ergo in antiquorum lucernis diutissime ardentibus flamma si non fuit fumus ardens vulgare combustibile, nec eorumdem spiritus sicci segregati sub exhalationis specie ardor; fuit tamen spiritus sicci fixi, & implantati, a liquore inseparabilis, ardor, non aduersante, sed potius acclamante Aristotele: Si enim de illustrium Medicorum sententia in humano corpore, præter influentes spiritus ab eo separabiles, insunt alij fixi spiritus, & implantati adeo, ut ab eo segregari nequeant; quidni quædam corpora inflammabilia spiritum siccum inflammabilem habere valeant fixum pariter implantatum, & ab eis inseparabilem? Nonne tali spiritu fixo præditas esse plantas oportet, quæ influente spiritu carentes nutritionem, auctiorem, generationemque sobolis [l] edunt, quæ vitæ operationes absque spirituum ministerio fieri non possunt? Nonne spiritus, quo semina tum animalium, tum quoque plantarum secunda sunt, illis ipsis inest fixus, & implantatus ab eisdemque penitus inseparabilis? separato namque spiritu illo, semina æquiuoce sunt, ut lapidea, vel ficta; non fecus, atque oculus anima destitutus Aristoteli [m] æquiuoce oculus est, ut lapideus, vel pictus. Ita ergo corpora

[h] 2. meteor. sum. 1. c. 1. Flamma ut fit ardor spiritus sicci.

Spiritus ardens est duplicis generis.

[i] 4. meteor. lum. 3. c. 2.

[k] Vide sup. lib. 2. c. 33.

Lucernarum flamma quo spiritu nixa.

Spiritus implantatus ardens flammam edidit per se.

Spiritus in humano corpore duplicis generis.

Plantæ quo spiritu polleant.

[l] 1. de gen. anim. c. 3.

Spiritus semina ne fixus.

Semen æquiuoce quod sit.

[m] 1. de anim. 2. 9. 4. de gen. anim. c. 1.

non exhalabilia flammam in se concipere queunt, conceptamque diutius etiam in se retinere.

Cur antiquorum nonnulli monumentis forissecus flammulas insculperent: & ad sinistram intrantibus prope ostiarii cellam canem ingentem catenatum in pariete domus pictum haberent: & mensarios canes magnos, & ianitores, & sepulchrales alerent. Cap. XXXIII.

[a] lib. 3. c. 3.

Canem pingebant veteres ad ostium.

[a] de Irac. 37.

Canes ostiarios alebant priisci.

22. Iliad.

Nobis etiam olim [a] asseuerantibus antiquos in suis monumentis igni flammulas lapidi insculpsisse, qui vere ardentes intus condere non poterant, aperte reclamant insignes viri secus existimantes fictas illas extrinsecus argumentum fuisse verarum lucernarum intra tumulos ardentium, suumque placitum a simili comprobant eo quod quum veteres ad ostium domus canem vigilem habere consueuissent: si qui canem ferocem vinctum ad fores alerent, ne ingredientium amicorum quis ab eo læderetur, canis effigiem cum titulo monitorio pictam in pariete curabant: Namq. Petronij testimonio in Trimalcionis domo Ad sinistram intrantibus, non longe ab ostiarii cella, canis ingens catena vinctus in pariete erat pictus; superque scriptum, *Caue, caue canem*: Pictus erat, inquit eruditissimus ille Lipsius apud [b] Annæum Senecam, sed re ipsa etiam erat: & illud tantum, ut imagine moniti a viuo illo, & vero cauerent: Non alia ratione, inquiunt, fictus a sculptore in sepulchrorum cippis extrinsecus ignis verum in lucerna intra sepulturam ardente ignem significabat. Ceterum neque ob ista nos antehabitam opinionem repudiabimus; quam dudum firmioribus argumentis communiuimus; quæ ab egregijs viris intacta manent adhuc in suo robore. Obiectionem vero nouissime propositam non vna ratione diluere possumus: In primis enim concedentes in more positum fuisse veteribus alere canes ostiarios; ut constat apud Homerum, qui Priamum ut Hectorum a pugna cum Achille reuocaret ita plorantem inducit,

„ *Ipsam vero extremum me canes in priamis foribus*

A „ *Crudiore lacerabunt, postquam aliquis acuto ære*
 „ *Verberans, veliaculatus, ex membris animam eripuerit,*
 „ *Quos nutriui in adibus mensarios Ianitores;*
 „ *Qui meum sanguinem bibentes grauati in animo*
 „ *Iacebunt in vestibulis. Inuenem autem omnino decet*
 „ *In bello interfectum, confossum acuto ære,*
 B „ *Iacere: omniaque decora morienti quodcumque appareat:*
 „ *Sed quum iam canum caput, canamque barbam,*
 „ *Pudendaque deturpant canes interempti senis,*
 „ *Hoc utique miserrimum est miseris mortalibus.*

Vnde fortasse non ab re fuerit dicere canes eosdem veteribus tum mensarios fuisse, tum ianitores, tum etiam mortuorum deuoratores: quos canes sepulchrales memorat [c] Porcacchius asserens Bactrianos, & Hircanos consueuisse suos seniores canibus deuorandos abijcere: ac proinde in hunc vsum publico ære plurimos enutruisse canes, quos propria lingua canes sepulchrales appellabant: Scribitque Diuus Hieronymus Nicanorem Bactrianorum pro Magno Alexandro Gubernatorem summo labore frustra conatum ut ab eis barbarum hunc morem tolleretur; cui nolentes illi hac in re obtemperare, parum absuit quin eum e regno pellerent. [d] Marcus Tullius ait viros nobiles etiam priuatim sibi alere consueuisse canes in hunc eundem finem, existimantes huiusmodi esse optimam sepulturam. Sed eius verba legamus: In Hyrcania, inquit, plebs publicos alit canes, optimates domesticos: Nobile autem genus canum illud scimus esse; sed pro sua quisque facultate parat a quibus lanietur: eamque optimam illi esse censent sepulturam. Sed quum antea proxime dixerit M. Tullius Magorum morem esse non humare corpora suorum, nisi a feris sint antea laniata; nobis aperit ossa, & residua cadaveris, quæ non deuorabantur a belluis sepulchralibus, in terreno sepulchro recondi. Bactrianis, & Hircanis in pro-

Canes mensarii, ianitores, & sepulchrales iidem.

[c] Fun. ant. tab. 19. & seqq. Bactriani senes suos canibus deuorandos abijciebant.

[d] 1. Tull. quæst. Canes alebantur in sepulchram nobilium.

[c] com. ad 7.
Euhlc. c. 5.

posito Caspios adiungit comites Iacobus [c] Faber in hæc verba, Hircani, Caspij, & Bactriani canes ad id officij domi educant, ut illis mortuos deuorandos, laniandosq. præbeant. & paulo post. Bactri ad belli vsum carnibus humanis nutriunt canes, & illis in cibū obijciunt senes. Adijcit Porcacchius Parthos existimauisse optimam item sepulturam dare suorum cadaueribus, quæ publice canibus deuoranda proponebant: ut mirum non sit apud Homerum Priamum se domesticis canibus suis post mortem deuorandum asseuerare: sed redeamus ad pensum: concedentes antiquos aluisse passim canes ostiarios; negamus, qui canes immites viuos habebant, eos effigiem vincti ferocioris in pariete pingendam curasse cum monitorio titulo; nam apud Plautum in Mostellaria Theuopides ingressurus ædes Simonis timet sibi ab ostiaria cane; illamque Tranionij seruo abigendam a foribus mandat; nulla tamen in muro conspecta canis effigie picta, nullaque lecta ibidem cautione descripta; sic enim totam rem describit:

- Th. Ibo intro igitur. Tr. mane sis, videam ne canis? Th. agendum vide.*
Tr. est. Th. ubi canis est? Tr. abi directæ, abi hinc in malam crucem.
At etiam restas? abi istinc. Sim. nihil periculi est, age.
Tam placida est, quam est aqua, vise. Ire intro audacter licet.
Eo ego hinc ad forum. Th. fecisti commode, bene ambula.
Tranio age canem hinc a foribus abducas face.

Deinde vero nec in pariete domus diuitis illius Epulonis vlla pictura canis, vllave parænesis fuisse legitur; quem tamen plurimos canes ostiarios, eosdemq. feros aluisse nobis innuit apertissime Petrus Chrysologus in hæc verba, Sed dicis diues; ego etiam vinum negavi, aquam peto; quam communem omnibus animantibus autor omnium præstitit, & natura puto diues, quod & aquam pauperi tu negasti; cui, ne ingrederetur Ianuam tuam, ne ad tuum puteum perueniret, canes quamplurimos obiecasti. Immo & nulla picturæ canis, nullaq. scripturæ monitoriæ in pariete facta mentione Seneca moralis immitem canem

A ad ostium Caussidici, & diuitis passim agnoscit intrantes terrentem, etiam catenatum; inquit enim aliquando, Iratum vidisti amicum tuum ostiario Caussidici alicuius, aut diuitis, quod intrantem submouerat; & ipse pro illo iratus extremo mancipio fuisti: irasceris ergo catenato cani? & hic, quum multū latrauit, obiecto cibo mansuescit. Ut ergo canē ostiarium ferocem alentes olim non semper eius imaginem cum titulo cautionis intrantibus in pariete pingebant: Ita sane quibus in tumulis ardentes condebantur lucernæ, ignis effigies insculpta forinsecus non visebatur: atq; adeo fictus ille ignis exterior indicium non erat interioris veri. Amplius autem canis ostiarius catena vinctus detinebatur; quod tum superiora declarant Senecæ verba; tum alia Suetonij asseuerantis Vitelliū [d] confugisse in cellulam Ianitoris, religato pro foribus cane; tum etiam illa Petronij de muliere ostiaria ita scribentis, Anus præcipue Lippa, sordidissimo præincta linteo, soleis ligneis imparibus imposita, canem ingentis magnitudinis catena trahit, instigatq. in Eumolpum. Si ergo catenatus canis ostiarius erat; sique, licet ingentis magnitudinis, aduenas intrantes non lædebat sponte; sed instigante homine familiari opus habebat; certe cautionem illam ad picturam canis inscriptam non arbitror fuisse indicium veræ feritatis in viuo cane, ut rentur insignes viri; sed potius ad fures perterrefaciendos; vel etiam animi gratia, & ad ornatum picturæ; vel potius ut qui viuos canes ad ianuam alere nolebant, aut quauis ratione non poterant, siue ad nobilitatis, ac diuitiarum ostentationem, siue ad imponendum aduenis de vero cane Ianitore, fictum illius indicem pingi curabant in pariete, ne temere quilibet domum ingredi auderent, ac ne domus illius herum de plebe homunculum esse censeret; nam canes alere diuitum, ac nobilium erat, & principum: vel quia domus, in qua canis non erat, contemptui esse solebat: vnde prouerbiū: *Cane carere vltima turpissimum est*: Ita Daniel Barbarus. Hæc omnia satis indicat Homerus, [e] dum ad fores Alcinoi, inquit,

Aurei autem utramque, & argentei canes erant.

Ignis effigies tumulo internum ignem ardere non indicauit.

Canis ostiarius catena-tus.

[d] cap. 16.

Canis pictura cum titulo monitorio curante fores antiquorum,

1. rhet. p. 113.
[e] 7. Odyss.

- „ Quos Vulcanus fecerat peritis praeor-
dys,
„ Domum ut custodirent magnanimi Al-
cinoi,
„ Immortales existentes, & senio non ob-
noxios dies omnes.

Hinc ergo non habetur ignem in sepulchro forinsecus insculpi olim consuevisse in signum ignis veri ardentis intra monumentum. Sed esto in disputationem canis effigiem depingi solitam cum titulo monitorio, ne temere domum ingredientibus a fero cane intra ostium laederentur; quid hoc obsecro commune habet cum igne forinsecus tumulis insculpto? an ne hic pariter effectus ignis admonebat ingredientibus, apertientesque sepulchra ne ab igne vero intus ardente male afficerentur? id certe nec verisimile, nec probabile mihi est, lucernae flammulam tanto terrori esse, ut praecaveri debeat insigni titulo, & imagine: Sed & in cippis, ubi effectus ignis viscebatur, non obseruarunt ulli titulum, *Cave, Cave, Ignem*. Nos itaque ut in tumulis ardentibus ab antiquo lucernas quamplurimas habuimus ex historicis absque titulo, & absque ignis externa effigie: Utque in sepulchris forinsecus insculptum ignem habentibus nullam intrinsecus ardentem lucernam fuisse legimus: Ita plane tum concedentes antiquitus ostiario seruo aequae ianuam custodienti, & non procul a ianua ignem larum familiarium in atrio seruanti; quod ex Ouidio [f] notauit etiam in eruditissimo suo volumine *De Seruis* Laurentius Pignorius citatis Fastorum versiculis,

- „ Omnis habet geminas hinc, atque hinc
ianua frontes,
„ E quibus hac populum spectat, at illa
larem.

Seruo inquam ianitori plerumque commitem datum fuisse catenatum canem ad fores; qui seruo dormiente vigilias ageret: tum admonentes, qui canes ostiarios alere nolebant, non poterantve quacumque de causa, eos olim prope ianuam canem pictum habere consuevisse, ob rationes nuper allatas; non aliter ac, qui lucernas in monumentis ardentibus assidue habere non poterant; ij flammam in conditorijs effingi a sculptore sibi curabant: Negamus imagines illas

externas indicium semper extitisse vericanis, verique ignis intus utrobique latentis. Sed & in huius veritatis confirmationem habuimus in libro [g] *De spontaneo uiuentium ortu* Animam, quae ob sui debilitatem, aut materiae ineptitudinem, veras plantas in lapide procreare nequit, plantarum imagines in Dendrachate depingere; quae tamen effigies in superficie lapidum a natura insculptae veras in saxi meditullio stirpes inesse non arguunt. Ceterum & in sepulchrorum cippis imaginem canis antiqui aliquando posuerunt; sic asserit Porcacchius [h] Romae seruari apud Maffeios lapidem sepulchralem inscriptum, & figura canis exornatum, qui erecto capite talem inspicit inscriptionem,

C. IVLIO. VRBANO
ET IVLIAE OPTATAE
CONTVBERNALI, ET C. IVLIO VRBANO
PECVLIARI FILIO

POST. (hic visitur figura canis) SVIS.
An ergo intra huiusmodi conditorium Urbanorum condebatur cum eorum cadaueribus viuens canis, cuius foret indicium extrinsecus ille depictus, siue insculptus? nihil minus. Sed iste canis ad ornatum sepulchri effectus est, ut ille ignis.

Lentorem cuique corpori viscido inesse ab humiditate: omneque humidum esse lentoris particeps. Cap. XXIV.

IN eodem libro superius, & multo antea [a] quoque asseuerantes lentori ubique originem esse proxime ab humiditate, contradicentes habemus insignes viros; quibus lentor non videtur esse ab humore, tanquam a causa propria; tum quoniam aer lentus non est, neque acetum, neque alia multa; quibus tamen euidenter inest humida natura: tum quoniam aqua omnium corporum humidissima, non est tamen omnium corporum viscidissima, summique lentoris; nam ab oleo visciditate, lentoreque vincitur; alijsque pluribus lenta magis quam aquae substantia contigit: tum demum quia pleraque multum viscida sunt, lentorisque valde participia; quae tamen substantiam obtinent a praedo-

Canes alere quorum fuerit olim.

Ignis, & canis pictura nihil affine habet.

Flamma lucernae titulo praecaveri non debet.

Seruus ostiarius ignem larum seruabat.

[f] 1. Fastor. pag. 224.

Seruo ostiario cur canis ostiarius comes daretur.

[g] lib. 3. c. 10

Stirpium effigies in lapide a natura facta

Canis effigies in tumulis antiquorum. [h] Fun. tal. 22. p. 88.

Sepulchri cur insculpetur canis.

[a] lib. 3. c. 1 lib. 2. c. 31.

dominio terream, temperiemque a pre-
dominio siccam; ut lemnia terra, boli-
que omnes a Samo, ab Armenia, aliunde
nuncupatae, resina, pix, & id generis
innumera. Ceterum neque his argu-
mentis assertio nostra conuellitur; quæ
vicissim firmis communitur vndique
rationibus: Quod enim lentor ex hu-
more per se primo prodeat, siue hu-
moris propria quædam qualitas, natu-
ralisque proprietas, inde satis manife-
stum primo esse potest, quia quæcum-
que lenta sunt, & glutinosa, omnia len-
torem suum amittere solent ad vnius
humiditatis exterminium; nequaquam
vero ad amissionem, siue inopiam cu-
iusvis alterius qualitatis; cera etenim,
resina, pix, & aliud quodcumque cor-
pus lentoris particeps; immo & cada-
uera ipsa in sepulchris, [b] Aristotelis
etiam obseruatione, vbi propter nimiam
vetustatem exsiccantur, omnem pristi-
num lentorem exuunt, fiuntque friabi-
lia, & in puluerem aridum facile vel so-
lo contactu resolubilia: Quem tamen
lentorem sibi retinent amissis alijs qua-
litatibus omnibus figillatim, calore ni-
mirum, frigore, ac siccitate, vnam dum-
modo humiditatem retineant: At vero
id, quod ex humiditatis præsentia per-
manet, & absentia obliteratur, humidi-
tatis soboles esse debet: Pendet igitur
immediate lentor ex humiditate, tan-
quam ex causa proxima; quam ad re-
motæ discrimen Aristoteles [c] alicubi
decernit esse cuius affirmatio est causa
affirmationis effectus, & negatio est
causa negationis; quod est dicere causam
immediatam eam esse, ad cuius po-
sitionem ponitur, & ablationem aufer-
tur effectus. Deinde quia quæ lentorem
non habent, aut perexiguum habent;
vbi sunt animalia viuientia, & carnes im-
putres, aliaque id generis innumera; hæc
omnia lentorem sibi acquirunt nouum,
aut præexistentem adaugent, vbi humi-
diora fiunt: Quod in carniū putrefa-
ctione conspicuum est: Licet enim post
putrefactionem completam, resolutis
alijs mistorum partibus humidis, terre-
næ, ac siccae solum supersint, doctore
Arist. [d] dū tamen mistū aliquod adhuc
putrescit, calore ambiēte, siue alio quo-
uis externo consumente insitum misti
calorem; in eo, quod putrescit, eiden-

tissime dominatur humiditas; quæ ab in-
terno misti calore iam fere consumpto
non amplius terminatur: Vnde sapien-
ter Aristoteles ait putrescentia primo
fieri humida, deinde sicca; sed vbi sunt
humida, tunc lentorem obtinent; vbi au-
tem exsiccata fuerint, omni lentore ca-
rent, ut cinis, & puluis: lentor igitur est
ab humore proxime. Deinceps quia
lentoris officium, munusque proprium est
(ut experimento constat aperte) diuer-
sa corpora sicca in vnum conglutinare;
quum autem multa sicca in vnum con-
glutinari nequeant, nisi alicuius humi-
ditatis interuentu; iam satis apparet len-
torem ab humiditate, velut a causa pro-
pria, exoriri. Demum quoniam aer in
aliquo humido corpore conclusus de-
tineri non potest, nisi ab humoris len-
tore impediatur absolui ab humido gra-
uiori, & inde ad suum locum tendere.
Quia vero in omni humido agitato ex-
citari possunt ampullæ, in quibus con-
cluditur aer, conclususque impeditur
quominus ab humido, cui violente alligatur,
absolutus euolet ad locum sibi
naturalem: certo constare cuique potest
humidum nullum esse sine lentore, ac
proinde lentorem esse proprietatem
naturalis humoris, seu effectū humidi,
qua humidum est, non vicissim: quum pri-
ma qualitas a secunda non oriatur, sed
viceversa: Et profecto ampullæ in quo-
uis humido per eius agitationem aere
incluso excitatae non leui argumento in
omni humido lentorem inesse demon-
strant, qui aeri in huiusmodi ampullis in-
cluso exitum intercludere cōtendit eni-
xe. Quare, ut obseruauit etiam Præcep-
tor doctissimus [e] Costæus, quemad-
modum in nullo, præter aquā, elemen-
to agnoscitur vis glutinandi; & nihil hi-
sce in rebus compactum est sine aqua;
ita, quæ ex ipsis glutinosa sunt, aquā om-
nia referunt. Est autem lentor ex aquæ
non frigiditate, sed humiditate, cuius
vnius est munus proprium coniungere
sicca: Quamobrem non est mirum tum
aquam, quæ omnium humidissima est,
non esse omnium viscidissimam; obest
enim summa aquæ frigiditas, quæ lentori
aduersatur, ut constat ex pice frigore
indurata, & alijs multis: tum si non ijs
solum, quæ sunt exigui caloris, lentor
inueniatur, ut in malua, psyllio, aizoo,

Putrescentia
cir primo fiat
numida, dein-
de sicca.

Lentoris mu-
nus quid sit.

Aer ut in hu-
mido retinea-
tur.

Ampullæ ut
excitentur.

Humidum
nullum est si-
ne lentore.
Lentor est pro-
pria humido-
rum qualitas.

[e] 4. disq. phy-
sol. c. 1.

Aqua omnis
humidissima
cur non visci-
dissima.
Frigiditas
lentori aduer-
sat.

P a sed

Lentor ex hu-
more per se
primo prodit.

Glutinosa ut
lentorem amit-
unt.

[b] 4. meteor.
c. 1.

Cadauera ut
sint friabilia
in puluerem.

[c] 1. poster.
anal. 1. 99.
Causæ pro-
ximæ, & re-
motæ discrimi-
nen.

[d] 4. meteor.
sum. 1. c. 2.

Lentoris caus-
sa est humidi-
tas actualis.

[f] 1. phys.
t. 64.
Aeris humidi-
tas insensibilis.
Aeris lentor
insensibilis.

Lentoris su-
biectum est
densum.

Actus inpa-
tiente disposi-
to solum fuit.

[g] 2. de ani.
t. 24. 26.

Lentor in ni-
ue.

[h] lib. 4. c. 40.

Acerum len-
tore non ca-
ret.

Effectus non
est robur
agentis absq;
materiz di-
spositione.

sed etiam in calidis; vt in pice, resina, melle, & huiusmodi corporibus alijs: Quorum quamuis aliqua sint potestate sicca; vt in quibus etiam terrenæ multæ sunt partes; humida tamen actu substantia est; eaque actualis humiditas est in eis causa lentoris; ita vt si humoris pereat, vna quoque lentor aboleatur; quod in vetustiori pice, resina, & cera quotidie obseruatur: Est ergo lentor soboles humoris: sed iam diluamus obiecta. Et quidem ad primum de aere asseuerantes omnia humida, qua humida sunt, esse lentoris participia; quando tamen, vel [f] Aristotelis animaduersione, aeris humiditas insensibilis est; aeri & nos quoque lentorem damus insensibilem; vt causæ ad amissum correspondeat effectus. Nisi etiam dicamus lentorem esse quidem ab humiditate; sed tamen in subiecto corpulento, ac denso: quum igitur aer densitatem non habeat vllam; iam in eo humiditas lentorem procreare non poterit: actus etenim actiuorum sunt in patiente disposito, aptusq. est fieri solum vnus cuiusq; actus in propria materia, docente Aristotele: [g] si autem crasse fiat aer in nubem; illi suæ corpulentiz proportionatus inerit lentor ab humiditate; qui conspicuus est in niue; quam esse mistum multi particeps aeris olim ostendimus in opere [h] *De his qui diu sine alimento viuunt*. In aceto, quod postea obijciebatur, suus inest etiam lentor subditæ sibi materiz proportionatus: est enim aceti materia valde tenuis; quo factum est vt exigui lentoris sit particeps, euidentis attamen particeps: Quod experimento commostrare licet, quia si acetum baculo agitemus, ampullas, & spumam in eo suscitabimus; in quibus humoris lentor euidentissimus est; quo aer inclusus diutule detinetur intra capacitatem ampullæ; quæ ob solam visciditatem, ac ob vnum lentorem, aeri exituro viam claudit egressus. Id ipsum de aqua dicendum est, quæ posterius in argumentum adducebatur; nempe ad cuiuslibet effectus procreationem non sat esse robur agentis; verum etiam requiri materiz dispositionem: Quum itaque materiz ad lentorem aptitudo maxima sit densitas, & crassities; etsi aqua sit omnium corporum sensui humidissima;

A quia tamen habet materiam oleo, bitumine, alijsq. plurimis in eodem genere tenuiorem, ideo quibus præualet aqua in humore; iisdem ob suæ substantiæ tenuitatem eadem aqua cedit lentore. Addo, quod nuper obseruauimus, in aqua præcellentem frigiditatem obstare lentori ab eius humiditate fieri nato; quæ frigiditas in oleo, & in bitumine non existens permittit ab eorum humore in materiam densam, & crassam valde, maiorem lentorem procreari. Quod vltius de terra lemnia, samia, bolo armena, & consimilibus alijs affertur, ideo soluitur, quia concedentes corpora hæc esse a prædominio sicca; negamus ipsa ex se vllum habere lentorem; nam a sola humiditate sibi extrinsecus vndeque adiuncta lentorem contrahunt, & visciditatem. De pice demum, resina, & alijs huiusmodi, vt constituere possumus ea esse mista potestate, seu virtute sicca, nempe habentia vim exsiccandi; sic vere decernimus in ijs esse humiditatem actualem; a qua lentorem habent euidentem. Ita ergo vere constitutum a nobis est antea humorem lucernis injectum lentore suo ignem sibi adiungere, adiunctumque vi retinere, ne sursum euolet ad æthera; & lentoris cuiusque ortum esse ab humore.

Finem, cuius gratia flamma subditum sibi humorem depascitur, non esse noua flammæ generationem: & de flamma nostratis ascensu usque ad concuum Luna: deque illius extinctione in aere.

Cap. XXV.

N On accipiunt deinde viri Clarissimi finem, cuius gratia ignis implexum, subditumque sibi combustibile depascatur, esse vt sublato impedimento euolare libere valeat ad locum sibi naturalem; quod antea [a] sanximus: sed inquirunt esse vt generet nouum ignem sibi consimilem: primamque negationem ea ratione communiunt; quia ex Aristotelis [b] decreto Natura id sibi pro fine non statuit, quod nunquam consequi potest; sed flamma, combusto humore hic apud nos, hinc non fertur usque ad altissimum ignis elementum; sed in aere ab aeris immensitate, atque a contraria sibi in aere vigente humiditate

cor-

Aqua non est
omnium hu-
midorum cras-
sissima.

Terra Samia
ex se non ha-
bet lentorem.
Lemnia vnde
lentorem con-
trahat.

Humida adu-
que vim ha-
beant exsic-
candi.

[a] lib. 3. c. 20.

[b] 8. physic.
tex. 75.
1. c. 21. r. 58. &
9. met. t. 17.

corrumpitur euidenter: nō minus enim ab aere calido, & humido ignis tanquam a contrario extinguitur, quam a feruente aqua vulgo extingui videatur. Secundam vero assertionem confirmant autoritate [c] Aristotelis, qui alibi statuit, tum omnem essentiam esse naturæ sibi similis procreatricem, tum naturalissimum esse agentium physico- rum generare sibi simile; tum denique finem, [d] cuius gratia agunt quæcumque secundum naturam agunt, esse vt pro modo naturæ suæ participet diuino, ac [e] perpetuo esse: quod quæ in indiuiduo consequi nequeunt, id in specie sibi conquirere tentant, generando rem sibi consimilem: Acutæ sane obiectiones; quas tamen intime spectata rei natura sic hebetare valemus, vt illæ nihil assertionem nostrā labefactare queant: Quod igitur in primis assertur, Naturam vbique prudentissimam id sibi pro fine non proponere, quod numquam assequi possit; hoc theorema caute intelligendum est, namque impotentia illa esse potest vel ex parte naturæ ad finem collimantis, omni extrinseco agente circumscripto; vel ex parte alicuius externi agentis naturam, quo minus propositum sibi finem assequatur, impediens: Sane vt vltro concedimus naturam eum sibi finem numquam proponere, cui consequendo vires aptas non habeat; ita negamus audacter naturam sibi in finem illud constituere non posse, quod ne consequatur, ab aliquo impedimento externo prohibeatur: sic etenim ab Aristotele [f] didicimus leuissimi finem esse sursum quiescere; ignis enim, qua levis [g] est, ideo ascendit, vt quiescat in loco sursum simpliciter; sed tamen a motu cæli rapiensis impeditur quo minus in proprio loco vnquam quiescat; semper enim a cælo in gyrum voluitur cum aere supero totum ignis elementum: sic aqua item, qua grauis est, recta descendit vt deorsum circa terram conquiescat; nūquam tamen reuera quiescit, ab externo agente aliquo semper agitata; quæ tamen vires habet, quibus in suo loco, non impedita, quiesceret; semperque quiesceret: Non aliter profecto flammula quælibet consumpto eo humore, quo violente deorsum hic apud nos detine-

A batur, sursum ad orbis Lunæ concauum semper ascenderet; nisi prius quam eo perueniret, a quocumque inuento in aere corruptiuo corrumpetur: *Verumne clarus ignis, & nitidus stetit;* *Rectusque purum verticem cælo tulit;* *Et summā in auras, fusus explicuit comā?* Si quis cum Tragædo Seneca in Oedippo [h] quæsiuerit; iam respondere licet aliquādo contumaci adeo exhalatione flammam inniti, vt a regione nostrate ad cælum vsque pertingere sensu oculorum conspiciatur; quod ex historia Suetonij constat in vita Augusti, vbi hæc ad verbum leguntur, Octauio postea, quum per secreta Thraciæ exercitum duceret, in Liberi patris luco barbara cæremonia de filio consulenti idem affirmatum est a Sacerdotibus, quod infuso super altaria mero, tantum flammæ emicuiisset, vt supergressa fastigium templi, ad cælum vsq; ferretur: vnique olim omnino Magno Alexandro apud eandem Aras sacrificanti simile prouenisset ostentum. Hæc ille. Sed nos etiam disputationi concedentes in vltimo candela, siue lucernæ post consumptionem totius humoris, qui lentore impediabat quo minus ignis sursum ascenderet ad proprium locum, flammam quidem suo nutu, atque instinctu, naturalique appetitu, ac impetu sursum inhiantem moueri ad propriam sedem sub concauo Lunæ immediate locatam; quo certe perueniret, nisi de corpore combusto eleuata in contrarium maioris roboris incideret; nempe in aerem vel solum sua humiditate, immensitateq; operantem; vel etiam plerumq; humidis, iisdemque frigidis vaporibus obfessum, a quo flammula igneam naturam exuitur, depredita siccitate, & acquisita humiditate, Aristoteleo [i] monitu, aeream induitur: quæ sane transmutatio eo faciliore est, quo tum inter ignem & aerem symbolum est penes caliditatem; quæ qualitas est vtriq; elemento communis: tum aer tunc ad flammulam nostram comparatus est agens validissimum; cuius vigori ad immensitatem corporis præpotenti, vt innuit [k] Aristoteles alicubi vires elementorum augens ad magnitudinem corporis eorum, ne tantillū quidem flammula reluctari, resistere posse videtur: extinguitur inquam flammula

P 3 sur-

[c] i. mag. mor. 2. 10.

[d] 2. de ani. 1. 34.

[e] 2. de ani. 1. 35.

Impotentia naturæ duplex.

Natura finem sibi comparabilem proponit.

Natura impediri potest, ne finem consequatur.

[f] 8. phys. 1. 3.

Leuissimi finis est sursum quiescere.

[g] 1. cæl. 1. 76. Quies leuissimi prohibetur a motu cæli.

Flamma finis sui sit.

[h] A. 2. Scen. 2.

Flamma ex altari ad cælum vsque ferri bis visa.

Flamma in aere procul a combustibili vt corrumpatur.

[i] 2. de gen. 2. 25. & seqq.

Qualitas ignis, & aeris communis cælo.

[k] 1. cæl. 1. 46. & seqq. Elementorum vires eorum moli proportionate.

Aer ut flam-
me contrarius
sit.

[1] Vide infra
c. 33.

[m] Lib. de
igne.

Flamma cur
depascatur hu-
morem.

Ignis purus
raritate ac te-
nuitate inuisi-
bilis.
Ignis ut fiat
adipectabilis.

Flamma cur
ascendens eua-
nescat, delite-
scatque.

sursum tendens in medio aere procul a re combusta; neque cursum suum usque ad Lunæ concavum complet, eo quia naturam ignis amittit, & una cum illa propensionem naturalem ad locum sursum simpliciter; induensque naturam aeris in aeris elemento ceteris illius partibus sibi congeniis coniuncta manet: extinguitur autem ab ambiente aere sibi ob humiditatem contrario: Nisi etiam prius ab aliquo alio violentiori agente, atque contrario aerem obsidente corrumpatur; cuiusmodi est frigidior, violentiorve ventus, & humidior aqueus vapor; a quo extingui, [4] & suffocari potest: atque adeo in novam naturam commutari, una cum pristina ignis essentia simul amittens propensionem ad æthera. Quin etiam concedentes in disputationem verum esse [m] Theophrasti assertum, flammam lucernæ tres partes habere; quarum ima gignitur, summa intereat ab aere, & media mundissima, & liquidissima sit; & proinde ignem semper agitari, & fluere. Quamvis autem isthæc omnia disputationi dare voluerimus; haud tamen ideo concedemus finem, cuius gratia flamma implicitum sibi, subditumque humorem depascitur, non esse ut remoueat a se impedimentum, quo prohibetur ne sursum scandere valeat ad locum suum naturalem; nam in eum finem semper flamma nititur quantum potest, reluctando etiam cuilibet ipsam corrumpere gestienti. Deinde vero illud hac in re quoque sciendum est, purum ignem suapte natura corpus esse tantæ raritatis, ac tenuitatis, ut vel lynceum fugiat obtutum; conspicuum autem fieri ob admisionem aut exhalationis, aut vaporis, aut alterius cuiusque corporis crassioris, densiorisque: Quo fit ut flamma euolans e combustibili primum quidem aspici valeat, quia secum attollit nonnihil exhalationis fumosæ a corpore combusto; quam quidem exhalationem (ut pote a qua terreni, grauisque elementi etiam num participe non parum retardatur adiuncti sibi ignis ascensus) continue ignis absorbit; eamque ubi ex toto consumpserit; libere tunc sursum euolat, nulli alteri, aut inadspecabili ad summum, exhalationi commixtus ignis; atque ideo

A nostrum subterfugit obtutum: Non ergo quia huiusmodi ignis extinguatur, flammam, quam vidimus a combusta re sursum attolli, paullo post non amplius aspicere valemus, sed quia consumit exhalationem crassiusculam sibi adiunctam, qua exardente visibilem flammam efficiebat: ista vero exhalatione mox in totum ambusta, flamma in ignem puriorem, subtilioremque, ac proinde visui occultum delitescit; qui libere, ocyusque sursum ascendit: Sic in putrefactione multi elementa inuicem dissociata suum quæque ad locum committunt; terra, & aqua ob crassitudinem conspiciue subsidente, ac diffuente; aere vero, & igne, ob tenuitatem, raritatemque substantiæ, sursum occulte ascendente: Quamvis aliquando ignis multæ, illique crassiori complicatus exhalationi de putrescente multo halans effulgeat in flammam: Quod Galenus testatur aperte, dum Mihi quidem [n] (inquit) nonnumquam videre contigit in columbarum agrestium excrementis ex putrefactione ignem accensum: Sic assidue calor inferni actione (siue is in aere infimo sub cane vigeat, siue hie in terræ penetralibus) de terra sursum scandunt ad æthera exhalationes igneæ ob tenuitatem inuisibiles; quæ in sublimi aere postea condensatæ a frigore, mox ab igne supero accensæ ardent in cometas, trabes appellatas, aliaque ignita meteora; licet etiam plerumque latenter in ignem per hyppeccamata nuncupata resoluantur omni visibili flamma rariorem. Ac reuera si de supero elemento a cæli motu; quod ait [*] Aristoteles portiones ignis inadspecabiles violente pelluntur usque ad nostratam hanc mundi regionem promittorum corporum generatione: quæ hic apud nos promouetur a natura; quidni multo facilius ignis hinc, absumpto iam combustibili ob summam suam raritatem inuisibilis, naturali motu sursum euolet, perueniatque tandem ad suum elementum? Quod autem de vi aeris immensi afferebatur, a qua pusillus ignis ascendens in medio itinere corrumpatur; id certe necessitatem non habet: qui enim aer ab excedenti aliqua sibi aduentitia siue frigiditate, siue humiditate non obsidetur; sed secun-

Ignis, & aer
cum multo pu-
trescente sepa-
rari non vi-
deantur, ut
aqua, & terra.

[n] 1. de caus.
morb. c. 2.
Columbi fi-
mus putredi-
ne accensus.

Ignitorum
meteororum
materia rari-
sima, ut con-
dentur:

[*] 2. meteor.
lum. l. c. 4.
Ignem inuisi-
bilem de cælo
huc iugiter
impelli.

[6] 1. phys. t. 64
Aer qui ascen-
dentem ignem
nō extinguat.

Ignis ocyssi-
me ascendit.

Ignis natura
est similis sibi
procreata.

Finis quid sit.
[7] 2. phys. t. 23
1. de gen. t. 55.

Igni melius
est sursum a-
scendere, quā
nouum ignem
procreare.

Melius est in
indiudivo biē-
nium seruari,
quam centum
annos in spe-
cie.

cundum propriam naturam calorem, & humorem habet, [6] Aristotelis etiam obseruatione, insensibilem; quique aer ab ætatis conditione igneæ affinem naturam contraxit; is profecto aer ascendentem ignem licet exiguum extinguere minime debet, minimeque potest; tanta est namque in scintilla ignis actiuitas, vt aeris immensi vires imbecilliores facillime spernat: & eo magis, quo sublatis impedimentis, sursum ocyssime recta scandens ignis parum in aere moratur; & in eo inuentis alijs igneis qua particulis, qua exhalationibus insensilibus adiungitur; quibus fouetur, atque a contrario quocumque defenditur: Consequitur ergo non raro suum finem ignis comburens humidum subiectum, si non ex toto, saltem ex ea parte, qua mouetur a medio sursum ascendens. Ad secundam obiectionem concedentes omnem naturam, atque adeo igneam esse substantiæ sibi similis procreatricem; negamus tamen hunc esse finem proprium ignis humorem sibi complicatum, subditumque depascens, & hoc multis de causis: primo si quidem finis Aristoteli [7] est vltimum illud bonum, quo habito cessat omnis efficientis actio; at vero ignis vbi humorem sibi commissum combusserit; ex eoque nouum ignem generauerit; non ideo genito nouo igne sibi consimili conquiescit ab opere; sed statim liber ascendit sursum ad æthera; quo vbi peruenerit; tunc in naturali suo loco manens, mundumque vniuersum vna cum alijs corporibus simplicibus integrans, ab omni opere cessat. Deinde absolute finis est optimum, quo nihil melius ad finem properanti contingere potest; sed igni longe melius est sursum ad naturalem sibi locum ascendere, quam nouum ignem extra propriam sedem procreare; nam hoc speciei spectat incolumitatem; illud indiuidui salutem: melius autem mihi est biennium in indiuiduo viuere, quam centum annos in nepotibus, ac semper in specie; atque ratio eadem est de ignis duratione. Deinde ignis vna est & leuis, & calida siccitas, siue caliditas sicca; modo ignis, qua leuis est, pro fine habet sursum ascendere, seu verius sursum esse: qua calidus, & siccus est, nouum ignem procreare: cui postremo

A respiciens alicubi sanxit [8] Aristoteles ignem agere, quatenus est calidus: Vbi ergo ignis candelæ, aut lucernæ, aut ardentis tedæ apud nos, qua calidus [7] est, ex combustibili materia nouum ignem procreauerit; simulque se se ab impedimento humoris liberauerit; statim, qua leuis est, sursum ascendit, vt ad proprium locum demum perueniat. Deinceps autem ignis in alieno loco existentis finis est ad suum locum pergere, seu ibidem quiescere; in sua vero loco degentis finis est se ipsum ibi perpetuare in specie: Vnde [7] Aristoteles in locis obiectis, vbi de fine omnium pertrahatur, ignem considerat in sua sphaera degentem, nobis nihil efficiens agentibus de igne extra suam regionem existente; hic enim pro fine habet ad suam sedem ascendere, nō autem alium ignem sibi consimilem procreare de combustibili; vt hæc ratio conuincit apertissime; nam quum finis definiatur esse bonum vltimum, quo præsentem non sit motus vltior; quumque videamus ignem hic apud nos ardentem, vbi substantiam combustibilis in noui ignis naturam commutauerit, non conquiescere, sed a combusta re sursum moueri; profecto ignis nostratis finem non esse noui ignis generationem asserendū est; sed ascensum ad suam regionem; quem finem quia consequi facile nequit impeditus ab humore combustibili, cui alligatus violente detinetur: ideo combustibile corrumpit ignis in naturam sibi consimilem conuertens, vt sublato impedimento libere tandem sursum ascendere valeat. Vltius Aristoteli [7] finis duplex est; alter communis omnium, alter specialis, & proprius vnicuique; Nos vt concedimus viris egregijs finem omnium agentium naturalium communissimum esse generare sibi simile, vt quæ in indiuiduo perpetuari nequeunt, speciei saltem æternitatem consequantur; quod locis allegatis voluit Aristoteles; ita confitemur, immo vero etiam profiteamur, nullibi vnquam reclamantē Aristotele, finem proprium, ac specialem, cuius gratia ignis complicatum, admissumque sibi humorem in lucerna consumit, esse vt sublato impedimento libere ad suum locum naturalem euolare queat: Quoniam autem ignis tale

[7] 8. phys. t. 31
1. cxi. t. 17.
Ignis vt agat
in quantum
calidus.
[7] de sen. &
1. c. 4.

Ignis in alie-
no loco degē-
tis qui finis sit.

[7] 2. de ani.
t. 34. 35.

Ignis apud
nos cōsumptio
combustibili
cur non quie-
scat.

Ignis cur hic
abumat com-
bustibile.

[7] 2. de ani.
t. 34. 35.
1. ethic. c. 1.
Finis duplex
est omnibus.

[u] r. de gen.
1. 17. & seqq.
Corruptio v.
nius vt sit ge-
neratio alte-
rius.

Ignis humorē
in ignem mu-
tat nō prima-
rio naturę suę
instituto.

[x] 2. de ani.
1. 34-35.

impedimentum tollere non potest nisi A
suis viribus vsus obstaculum destruens,
& quia corruptio vnus [u] est generatio
alterius, eiusque corrumpenti, eidem-
que simul generanti similis; proinde fe-
re ex necessitate materię, secundaria-
que ratione, non ex primario instituto
ignis humorem sibi subditum, compli-
catumve comburens in ignem vertit.
Deniq; loco citato Aristoteles [x] agens
de fine, cuius gratia secundum naturam
agunt viuientia cuncta quatenus anima-
ta sunt, qui finis est generare simile in
specie, vt planta plantam, & animal ani-
mal eiusdem naturę; nobis non obstat,
qui de rebus inanimatis agentes consti-
tuimus finem, cuius gratia ignis ardens
hic apud nos humidum sibi adiunctum
destruit, esse vt remoto a se obstaculo
humoris, qui violente ignem combusti-
bili alligatum detinebat, libere possit
sursum ad naturalem sibi locum ascen-
dere.

*Vnde ignis, & aliorum quodvis elemento-
rum, quo in motu suo naturali magis ad
propriū locum accedit, eo perfectionem
maiores, roburque validius acquirat,
& velocius moueatur. Cap. XXVI.*

[e] lib. 3. c. 20.

Ignem ascendentem, quo propius ad
suum locum accedit, eo magis perfi-
ci, magisque roborari, atque adeo velo-
cius moueri supra [a] quum statuerimus;
id assertum non ita recipiunt facile ple-
rique Doctores; asseuerantque locum D
nullam obtinere virtutem agēdi; quum
habeat rationem materię: mediumque
vnusmodi esse, ac indifferens ad motus
contrarios: & agens elementa mouens
procul esse ab eis in fine motus, siue a
generante, siue a remouente impedi-
mentum ea moueri contigerit: nostri-
que dogmatis rationem aliquam effla-
gitant. Nos hæc omnia illis vltro con-
cedentes, ad propositi rationem, quę
abditā satis est, indagandam accingi-
mur: Et quoniam Quęstio celeberrima
est, Vnde nam motus elementorum na-
turalis in fine sit velocior; ideo a nobis
hic non ita importuno in loco diligen-
ter est agitanda, consultis de proposito
viris egregijs. Timæus [b] Aristotele
contestante, Strato Lampiacenus, &
Epicurus existimauere terram prope

[c] 1. c. 1. 88.
89.

centrum velociori motu descendere,
ignemque prope distans a centro ex-
tremum velocius ascendere; quia, quum
omnia elemēta ex illorum placito gra-
uia sint, terra quo propinquior est cen-
tro, eo maius aliorum pondus supra se
habet, a quo vehementius deorsum im-
pingitur, atque deprimitur; ignis autem
quo propior est alteri huius vniuersita-
tis extremo, eo a pluribus elementis
grauioribus vi sursum extruditur, &
propterea vehementius extrusus velo-
cius ascendit. Quod assertum tribus ra-
tionibus ab Aristotele conuellitur; pri-
ma est, quia quę ab alio mouentur, ac
præsertim violente, quo maiora sunt, eo
tardius mouentur ab eodem motore:
Si ergo ignis violente sursum ab alio
moueretur, ab eodem sane tardius ma-
ior ignis sursum impelleretur: contra
tamen maior ignis velocius ascendit,
quam minor. Secunda est, quia si vio-
lente, ac extrusione ignis sursum pelle-
retur; iam ille non velocius in fine mo-
ueretur; quia tunc esset a motore vio-
lento distantior; quo autem mobile ma-
gis a motore distat, eo illius violentiam
[c] languidiorem subiens, quippe in iti-
nere procul ab origine semper fatiscen-
tem, longe tardius ab ipso mouetur.
Tertia est, quia quę ab alio vi mouen-
tur, ea vnde vi mouentur, illuc feruntur
non vi, sed sponte: at ignis nusquam
sponte descendit, sed violente; ignis er-
go non ascendit vi sursum extrusus a
grauioribus elementis. Marsilius ille
Ficinus [d] in sua Theologia Platonica
scribit in proposito sicut magnes ad se
ferrum trahit, & propinquius velocius;
ita elementum quodlibet natura sua
trahere ad se sui partes velocius, quę
sibi propinquiores sunt: Quę opinio
falsis innixa est fundamentis, nimirum
elementa esse animata; & ad se trahere
suas partes, vt magnes ad se ferramen-
ta trahit: nam in libris [e] *De Vita*, & [f] *De
Spontaneo viuientium ortu* late probaui-
mus elementa non esse animata; fer-
rumque non trahi a magnete, sed ad
magnetem sponte contendere: & nunc
asseueramus elementorum partes ad
sua loca sponte contendere adeo quod
si nulla terra esset in centro, tota nihi-
lominus a nullo tracta sponte ad ipsum
moueretur, & velocius prope ipsum de-
scen-

Mora vi quo
maiora sunt
eo tardius mo-
ueri.

Ignis maior
velocius ascē-
dit.

Mobile distan-
tius tardius
mouetur vio-
lente.
[c] 8. phys. 1. 8.

Ignis vi de-
scendit.

[d] lib. 4. c. 1.

Elementa non
esse animata.

[e] lib. 1. c. 49.
[f] li. 1. c. 142.
& 116.

lib. 4. c. 17.
Ferrum non
trahi a ma-
gnete.

Ignem sursum
scandere non
trahi.

scenderet; sique totus ignis esset in cen-
tro, ipse sponte sua, non tractus ab ullo,
sursum ascenderet, & semper motu ve-
lociori. Adde non velocius initio mo-
ueri glebam terræ a reliqua terra di-
stantem ut duo, quam ut mille. Cete-
rum de igne id quidem verum est, ab
igne maiori minorem rapi, attrahique
ob naturæ similitudinem; qua enim ra-
tione contraria se se mutuo pellunt;
eadem similia se se trahunt, ut in opere

Contraria se
pellunt.

[g] li. 2. c. 177.
lib. 3. c. 13.

Ignis ascensus
velocior est in
fine.

Elementa in
fine velocius
non moueri
ob violentia
defectum.

[h] 2. sent. d. 14
q. 1.

[g] *De his qui diu viuunt sine alimento*,
& supra ex Aristotele didicimus: At
etiam si maior ignis minorem ad se tra-
hat, minorque ad maiorem sponte con-
tendat; si tamen extra suum locum in-
fra aerem esset vniuersus ignis, hic pla-
ne a nullo tractus ascenderet ad Lunæ
concauum eo motu, qui semper in fine
velocior esset. Hipparchus ait ignem
ascendentem initio sui motus habere
in se adhuc nonnihil violentiæ illius,
qua deorsum olim pulsus fuerat; bene-
ficio cuius in principio retardatur eius
ascensus; qui tandem in totum con-
sumpta ea violentia velocissimus in fi-
ne redditur prope terminum. Cui viro
subscribendum non est, tum quia ignis
deorsum non vi pulsus, sed ab initio ge-
nitus eo tenore quoque ascendit, ut
illius motus in fine similiter velocior
euadat: tum quia extincta etiam vio-
lencia, quæ ignem deorsum pepulit,
eius motus adhuc semper fit velocior,
quo magis ad finem accedit. Iambli-
chus, & Syrianus, quos suppressis no-
minibus citat [h] Simplicius & sequitur
Durandus, aiunt grauias, & leuias prope
suum cuiusque locum velocius moueri,
quia minor medij portio in fine motus
naturalis minus resistit mobili; unde
ignis prope cælum velocius sursum re-
pit, minori aeris copia sibi ascendenti
resistente: resistentia enim est qualitas
corporea; quæ maior est in maiori cor-
poris mole: maiusque corpus aeris mi-
nus patitur se diuidi ab ascendente
igne; quum omnia corpora suam sibi
vnitatem, ac integritatem pro viribus
tueantur. Quam opinionem falsam
esse constat ex eo, quod primæ senten-
tiæ Timei obiecit Aristoteles; nam si
velocius moueretur ignis prope cælum,
quia minor medij portio illi resi-
steret; iam ceteris paribus, toto motu

A non moueretur citius magnus ignis sur-
sum, quam paruus; si quidem maior
medij portio proportionabiliter con-
tingitur a maiori mobili; & medium
non resistit, nisi ea parte, qua tangit
mobile. Deinde si minor medij por-
tio esset causa, quare motus ignis ascen-
dentis prope suum locum esset velo-
cior; profecto eadem ratione motus
ignis violentus deorsum esset initio tar-
dior, in fine prope terram velocior;
quod falsum esse constat experimento.
Deinceps si minor medij portio esset in
causa, ut mobile velocius moueretur,
proculdubio lapis ex alto ut octo ca-
dens velocius moueretur lapide cadente
de alto ut mille, ubi ad centrum hic
iam peruenerit; quod tamen experi-
mentis etiam minime respondet. Al-
bertus de Saxonia censuit motu a mo-
bili aerem atteri attritione calefieri, ca-
lore rarefcere, rarefactum minus resi-
stere mobili; cui proinde per expedi-
tius iter sit promptior, motusque in fi-
ne velocior: Quod placitum recipere
nequeo; primo enim causa hæc locum
non habet in aqua; cui a motu nulla ca-
lesfactio, nullaqua raritas aduenit: quum
tamen & in aqua lapis descendens in
fine motum habeat velociorem. De-
inde sagitta vi sursum iaculata, quæ ae-
rem attritione incendit; quo calore
mox & ipsa deuitur in parte sui lignea,
colliquatur in plumbea, ut obseruat
etiam Aristoteles; sagitta [i] inquam vio-
lente sursum impulsæ deberet in fine
sui motus ob eandem rationem velo-
cius moueri: quod tamen sensui minime
respondet. Deinceps [k] Aristotele
doctore, sensuque iudice, rarefactio, ca-
lesfactio, & attritio medij pendet a ve-
locitate motus, tanquam a causa effe-
ctrice: quare vicissim attritio, calesfactio,
rarefactioque medij non potest esse
causa efficiens velocitatem in motu;
namque Aristoteli [l] duo non possunt
esse sibi inuicem causæ in eodem ge-
nere causæ: Auerroes arbitratur mo-
bile quanto propinquius fuerit suo lo-
co, tanto magis illum appetere, & a
maiori appetitu velocius moueri; finis
enim mobilis est locus; & ubique finis
mouet ut bonum, & appetibile: Quam
determinationem fere omnes ideo re-
probant, quia falso dicatur mobile quo
pro-

Elementa ve-
locius in fine
moueri non
quia minor
medij portio
minus resistit.

Motus natu-
ralis non est
velocior in fi-
ne, quia me-
dium motu
attritum rare-
fcit.

[i] 2. cæl. c. 42.

[k] 1. meteor.
lun. 1. c. 4.
Rarefactio me-
dij est a motus
velocitate.

[l] 2. physic.
1. c. 9.

Privatio non
est causa pro-
creans appeti-
tum.

Vicinia finis
magis mouet
appetitum.

Canes ante
nouem dies
ab ortu non
cæci.
[m] Prædic.
c. de oppos.

Appetitus
maior vim mo-
tricem: acrius
urget.

Elementa non
moueri velo-
cius in fine,
quia magis ap-
petant suum
locum.

Ignis maior
velocius ascen-
dit.

propinquius fuerit suo loco, eo magis illum appetere; nam priuatio (dicunt) est causa appetitus, & maior priuatio loci est in mobili distantiore; quare magis appetit suum locum mobile distantius: Nos autem Auerrois doctrinam allatam non amplectimur, nec propositam illius reprobationem probamus; primo quia putamus priuationem non esse causam appetitus procreatricem; sed potius talem causam arbitramur esse finis viciniam, & bonitatem: finem enim, quo melior est, eo magis appetimus, & quo etiam vicinior; quia tunc magis a nobis dignoscitur illius bonitas; & ab ea magis cognita magis afficimur, magisque mouemur ad ipsius consecutionem. Deinde quia priuatio, quæ est absentia habitus in subiecto apto nato illum habere, tunc maior erit in subiecto, quando id erit magis aptum huiusmodi habitum habere; magis autem aptum est subiectum, quando fuerit habitui, ac fini propinquius: ita canes ante nonam diem ab ortu cæcos, visuque priuatos esse non bene statues; [m] Aristotele doctore; qui post nonam diem a natiuitate illos cæcos esse posse decernit: Sic ergo ignis quo magis est propinquus concauo Lunæ, eo magis appetit esse sursum simpliciter, quoniam a viciniori bono magis impellitur ad sui appetitum; maiorque appetitus vim motricem acrius urget, stimulatque magis; quæ magis stimulata motum velociorem efficere consuevit: sic ergo se ab aliorum obiectis defendere posset Auerroes: At nos Auerrois non adharemus primum quia ipse nos edocere non potest cur terræ maior gleba æque a centro distans velocius feratur, quam minor; & cur ignis maior sursum velocius moueatur, quam minor: quum ab eodem fine in eadem distantia æqualis utrique appetitus imprimi deberet; atque ab eodem appetitu velocius moueri paruum mobile, quam magnum; aut saltem non tardius; immo & minor portio facilius, velociusque trahi ab eodem fine. Dein idem lapis ab alto ut mille si cadat, ubi fuerit apud centrum ut octo, cur velocius mouetur, quam si cadens ab alto ut decem, ubi fuerit apud centrum ut duo? non ergo a vicinia loci maior imprimitur mobili appetitus,

a quo celerius moueatur. Deinceps Aristoteli [m] finis mouet metaphorice; at vero elementa secundum naturam ad sua loca mouentur motu physico; qui semper in fine velocior est. Denique finis mouet causam effectricem, impellens ad opus, non autem materiale; ceterum elementa in suo motu naturali habent Aristoteli [m] rationem mobilis, non motiui; & principij materialis, ac pure passiuæ, non actiuæ vlllo modo: quare non est cum Auerroes dicendum ea moueri a loco propinquo velocius, ut a fine maiorem sui appetitum illis vicinioribus incutiente. Ludouicus Buccaferrea scribit ex [p] Aristotele in motus initio mobile agitare, ac mouere, seu impellere primam partem medij, nimirum aeris, aut aquæ; deinde ceteras successionem quadam; quæ simul a prioribus partibus antea motis itidem moueantur: quare mobile in fine motus velocius mouetur, quia per eas medij partes fertur toties ad eundem terminum impulsas, a quibus nulla sibi resistentia prouenit, sed potius facilitas comparatur: Quod assertum hic locum non habet; nam loco citato apud Aristotelem motus partium aeris succedentis, ac præueniens mobile, causa est, ut vi pulsum procul a proijciente moueatur; & æque reperitur in motu violento; qui tamen non est velocior in fine. Deinde hac ratione non potest assignari causa cur maior ignis portio, ceteris paribus, velocius ascendat, quam minor. Deinceps motus ille velocior non inesset per se mobili, sed per accidens; nam esset vectio ab aere, seu medio vehente mobile: Quæstio vero nostra est de motu, quo elementa secundum naturam, & per se ad sua loca mouentur. Denique motus in vltimis partibus aeris aut nullus est, aut longe tardior, quam in primis, aut certe non velocior: quodcumque horum eueniat, ab eo non poterit in fine motus velocior effici: quoniam si gleba terræ cadat de superficie conuexa supremi aeris, ab ea cadente prima pars aeris mota, & motu suo secundam impellens, tanto impetu non est mota, ut continuata serie omnes aeris partes ad terram usque moueantur; quia vis illa parti primæ impressa, seu a mobili, seu a mo-

[m] r. de gen.
t. 55.
Finis mouet
metaphorice.

Finis mouet
effectricem,
causam, non
materiale.
[p] 8. phys. t. 32

[p] 8. phys.
t. 82.

Elementa in
fine velocius
non mouentur,
quia per me-
dium magis
eo impulsam.

a motore, sensim fatiscens post emēsam multam medijs altitudinem tandem extinguitur; quare ultimas partes aeris minime pertingit; vel si eas pertingit, longe debilitata erit; vel si a mobili moto conseruata, certe non aucta; nil enim agit ultra suas vires: mobile itaque tantumdem velocitatis ab aeris motu recipiet, quantum eidem concesserat: quare a medijs motu non poterit augeri velocitas in mobili. Parisienses, quibus hac in re plurimi subscribunt, existimauerunt ignem in fine sui ascensus velocius moueri, quia partes aeris succedentes in locum ab igne relictum, ignem a tergo semper impellunt; at multiplicatis impulsionebus velocior euadit motus impulsus. Ceterum iisdem omnino difficultatibus obnoxia est hæc opinio; primo enim hac ratione motus etiam violentus deberet esse velocior in fine; quod experientia reprobatur, & Aristoteles. Deinde nulla causa fuerit, cur maior ignis velocius ascendat, quam minor; maiorque terra velocius descendat, quam minor. Deinceps aeris portio in locum a mobili relictum tanta succedit, quanta satis est ad illum replendum, ne detur vacuum; ea vero est loco illi penitus æqualis; atque adeo non potest ulterius impellere mobile iam extra eum locum elapsum: impelleret sane, si maior aeris portio, quam quæ loco illo contineri posset, in ipsum influeret; impelleret namque mobile, ut capacem sibi locum pararet. Addonec necessario mobile illam impulsuram; quia facilius est vicinas aeris partes ab ea comprimere, atque densari, quam mobile impelli: Natura vero semper efficit, quod est factu facilius. In hac difficillima Quæstione Aristotelis [q] determinationem nos accipimus, qua ipsemet aperte constituit ignem in fine motu a medio, & propterea quanto fuerit cælo vicinior; terram vero in fine motu ad medium, atque adeo quanto fuerit centro vicinior, tanto velocius moueri, quia illius augeatur leuitas, & huius grauitas: At vero quæ grauitas, & quæ leuitas; & a quo augeatur, & quomodo, non explicat Aristoteles. Diuus Thomas, & cum eo Latinorum plurimi duplicem aiunt inesse terre grauitatem, & duplicem similiter igni leui-

tatem; vnam quidem essentialē, & internam a forma substantiali prodeuntem, siue a generante profectam; quæ augeri proprie non possit: alteram vero aduentitiam, illi extrinsecus accedentem aut a loco naturali, aut ab impetu, siue impulsu mobilis; quæ potest augeri; & aucta velocitatem motui maiorem conciliat: Quam theoriam minime recipimus, primo quia nusquam Aristoteles huiusmodi leuitatem, aut grauitatem geminam insinuauit; solam naturalem agnouit; accidentariam, adscititiamque non admisit. Dein quia impetus, & impulsus quum vel nullus, vel parciore, vel æqualis in fine motus existat; plane tunc aduentitiam leuitatem, grauitatemque (si eas disputationi concedamus) non adaugebit. Deinde quia impulsus, & impetus hic inest mobili vel a mouente, vel a medio ex necessitate: si a mouente, iam erit maior in motus initio, dum mobile moueri propinquius est, quam in fine motus, dum mobile a mouente magis distat: si a medio, iam supra visum est medium non posse in fine motus magis impellere mobile, quam in principio. Deinceps quia locus, ut locus est, nihil agit in mobile: locus autem, ut est continens corpus consimile, non agit in absens; nam omnis actio physica, eademque corporea fit per contactum naturalem, [r] Aristotelis decreto asseuerantis fieri non posse ut moueat, quod non tangit; & quicquam ab eo, quod non moueat, afficiatur. Demum quia lapis ab alto cadens ut mille prope centrum in eadem distantia velocius fertur, quam cadens ab alto ut centum. Alexander asserit Aristoteles [/] proprie nunc agere de terra, & igne, quando mouentur a generante; namque dum fiunt, quantum acquirunt de forma, tantumdem sortiuntur de Vbi: Quare in motus initio imperfectam valde naturam obtinet ignis, ac terra; & propterea diminutam leuitatem ille, grauitatem hæc habet; unde tardiori motu ciuntur: sensim vero ad propria loca dum progrediuntur, maiorem formæ gradum, maioremque leuitatem, & grauitatem a generante adipiscuntur, & ideo in fine motus celerius ad sua loca feruntur. Quæ sententia etsi absolute vera, non est tamen ad-

Leuitas vniufmodi, non gemina est Arist.

Grauitatem non augeat impetus in fine motus.

Locus ut locus nihil agit in mobile.
Actio corporea physica per contactum fit.
[r] 1. de gen. 1. 44. 45.
2. de gen. an. c. 1.

[/] 8. physic. tex 32.
Elementa dum fiunt, quantum acquirunt de forma, tantum & de Vbi.

Elementa in fine velocius moueri non impulsu a tergo repetitum.
1. c. 1. 1. 89.

Natura semper efficit facilius.

[q] 1. c. 1. tex. 88. 89.
Ignem in fine motu velocius moueri ob auctam leuitatem.

au-

[1] 1. c. 1. t. 88.
89.

Ignis perfectus esse potest apud nos.

aures [x] Aristotelis in proposito; primo quia in praesentia Praeceptor admirabilis vniuersaliter agit de motu terrae ad medium, & ignis ad extremum: secus enim solubilis esset eius argumentatio de motu terrae ac ignis iam absoluti, atque perfecti. Deinde quia speciatim agit de motu terrae huius mundi iam perfecte genitae ad medium alterius mundi ab Antiquis inuecti; & de motu ignis in alio mundo existentis ad nostri mundi huius extremum. Deinceps etiam quia loquitur Aristoteles de augmentatione velocitatis in infinitum, si motus fuerit infinitus; non enim ignis in terra generari captus generationem suam tunc habet absolutam solummodo, quum supra omnem aerem ad propriam sphaeram peruenerit; sed perfectus ignis esse potest in aere; & in regione hac inferiori. Demum quia maior terrae portio non habet ideo maiorem grauitatis gradum, nec perfectiorem naturam in eadem distantia a centro, atque habeat minor: quum tamen illa velocius descendat: idemque de igne proportionabiliter asserendum est. Simplicius his difficultatibus oppressus ait sibi certo non constare vtrum verum sit Aristotelis assertum ab omnibus gratis acceptum, nempe mobilia prope sua loca velocius ferri: & hoc assertum si verum sit, veram non esse inquit illius causam hic ab Aristotele assignatam de incremento leuitatis, & grauitatis; nam idem pondus est, eademque grauitas quoad gradum, lapidis ab alta turri cadentis vbi moueri incipit, atque vbi est in fine motus prope terram; vt figmento simile sit grauiorem illum esse asseuerare: Aut saltem si quis contendat a vicinia similis affectum quoquomodo esse lapidem, priuatumque aliena qualitate sibi prius indita ab elemento contrario; & ita grauiorem effectum fuisse; illam fore grauitatis accretionem insensilem; quae non possit in motu assignari pro causa velocitatis: & aliqui Iuniores audiuerunt Simplicium asserentes Aristotelem hic rudi minerua, & ex aliorum mente philosophari; sed alibi veram propositi causam attulisse: Quae dogmata non accipiuntur: In primis etenim Aristotelem hic ex mente propria contra Veteres disputare, ac

veris rationibus vti, manifestum est ex ijs, quae paullo post affert asseuerans Proposita speculantes sufficientem fidem habituros esse de mundi vnitatem. Deinde nullus alius est locus, in quo [x] Aristoteles aliam propositi causam attulerit, quem ego viderim: debebant insignes viri eum locum asserre, si ipsum legerunt. Deinceps autem Simplicius iudicium sensus euidentissimum negligit, dum negat lapidem ex alto cadentem in fine descensus prope terram velocius moueri; nam & visu aspiciamus in aere lapidem cadentem lento motu ab initio cieri, ac sensim velocius descendere: in aqua etiam primo conspiciamus eum quasi per helicam lineam lente moueri, deinde recta velocius descendere. Sed & lapidi ex alto cadenti manum supponens apertissime sentiet in fine motus impetum vehementiorem, initio longe leuiorem, ac etiam nullum; impetus autem ille maior in fine motus effectus est euidentis maioris velocitatis. Vltima obiectio de pondere diluitur, tum quia pondus distinctum quid est a grauitate, qua de agit Aristoteles; nam certe aqua mille librarum est maiori pondere praedita, quam terra vnius viciae: terra tamen haec exigua grauior est illa maioris ponderis aqua; quippe terra immergitur aquis, eas de loco infimo sursum propellens: tum quia descendens ex alto lapis lancem staterae subiectam deprimet vehementius, qui leniter in eam impositus vix, ac lente, aut nihil etiam deprimet; lapisque de proximo loco in eam cadens, parum, atque citra vehementiam deprimet; qui de remoto, multum, ac vehementissime deprimet. Nos autem arbitramur hoc augmentum grauitatis in fine motus non esse ad pondus; sed alia longe ratione dignoscendum, & expendendum esse: nam quum omne augmentum fiat ex Aristotelis [x] decreto adueniente aliquo ei, quod augetur; quumque graui, qua graue est, tria valeant extrinsecus accedere, nempe noua materia, nouus gradus formae, ac noua operatio; propterea trifariam grauitas augeri potest (idem prorsus esto de leuitate iudicium) Primo quidem modo per adiectionem nouae materiae augetur grauitas extensue,

[u] 1. c. 1. t. 90.

Lapis descendens in fine motus velocius mouetur sensui.

Pondus & grauitas idem non sunt.

Grauitatis augmentum in fine motus est ad pondus.

[x] 1. de gen. t. 33. & seqq. Augmentum fit alius accessu.

fine, ac vna cum grauitate augetur etiam illi copulatum pondus; quare grauior simul, & ponderosior fiet lapis, cui adhærescens calx, sicut aqua, aut etiam terra lapidescat; nix etiam Aristotelis [y] de cælo cadens accessu multarum partium glomeratur in maiorem molem, & aqua in maiores guttas; Verum hoc modo non augetur grauitas terræ descendens, nec leuitas ignis ascendens in fine sui motus prope suum locum; quia nulla tunc materia grauis terræ adiungitur, nullaq. leuis materia igni adijcitur in fine sui motus naturalis. Secundo autem modo augeri potest grauitas adiectione noui gradus forme: sed quia ex Aristotele [z] forma duplex in elementis inest, singulumq. illorum sub duplici formalitate considerari potest; nam terra, qua terra est, & mistorū constitutionem respicit, constituitur in esse per qualitates alteratrices habituales; at vero qua grauis est, & vniuersi pars integralis, longe alium habet actum essentialem, qui dicitur grauitas; & est quid formaliter a pōdere contradistinctum, ac diuersæ speciei: Et quia plerūque ab eodem generante non impedito simul & semel procreatur terra qua terra est, & qua grauis est, vtrumq. illius actum de materia simul educendo, non raro tamen etiam terra fit per qualitates alteratrices absque eo quod forma grauis illi a generante communicari queat; proinde fit vt Alexander agens de generatione terræ secundum primas qualitates alteratrices a nobis non audiat; nam Aristoteles [a] agit in præsentia de illa grauitate, quæ, si terra in infinitum moueretur, & ipsa in infinitum pariter augeretur: id autem frigiditati, siccitatiq. terræ aptari minime potest; vtrique patet: sed grauitatis appellatione agit Aristoteles de illo actu essentiali terræ, quo terra constituitur in esse grauis; quem actum pridem scripserat [b] esse, non quidem frigidam siccitatem, sed ipsum esse alicubi, & omnino esse deorsum: Quum autem descendens terra in fine sui motus sit magis deorsum, quam in sui descensus initio; proinde sapienter Aristoteles ait in fine sui motus naturalis terram velocius moueri, quia tunc est magis grauis, quam ab initio motus; grauiora vero

velocius descendere vnicuiq. compertissimum est. Tercio denique modo augetur grauitas adiectione nouæ perfectionis, vt puta noui actus, nouæq. suæ operationis, ac omnino vltioris motus; nam Aristoteles [c] doctore frequentatis ex actibus & fit, & perficitur habitus; ab habitu vero, eodemq. perfectioni facilius, & expeditius prouenit actio: & reuera citharizando citharædus efficitur, Aristotelis [d] etiam obseruatione, & citharædus optimus tum velocius pulsabit citharam, quam tyro; tum initio citharizandi tardiolem habebit digitorum motum, deinde velociorem, ijs motu velocitatem, agilitatemq. maiorem sibi comparantibus: Ita ergo grauitas in terra quiescente extra suum locum potentia est, in terra descendente ad suum locum actu est; aut idem actu sibi metipso prius in potentia existenti comparatum dicitur magis esse tale, seu maius quoad virtutem, & perfectionem: Quo nomine Porphyrius definiebat differentiam esse qua abundat species a genere, seu quæ magis inest in specie, quam in genere, quia quæ genus habet differentias in potentia, earum vnā obtinet species actu: sic Aristoteles [e] ait alibi formam esse magis naturam, quam materiam, quia quum naturæ officium sit constituere in esse res naturales, per materiam res naturales sunt in potentia tantum, per formam vero illæ sunt in actu: Quum igitur omne operans vltiori operatione magis actu sit, & magis perficiatur, propterea grauitas in principio motus magis, quā in præcedenti quiete grauis extra suum locum, perfecta est, magisque vicens, & vltiori motu semper augetur quoad perfectionem, & vires; quibus auctis ea celerius operatur, & ideo terra in fine sui descensus grauior existens celerius descendit; motus enim celeritas aliunde non est, quam vel ex robore mouentis, vel ex maiori habilitate, propensioneque mobilis ad motum: augeri autem vires agentis operatione constat in equis ad cursum natis, quibus vires magis auctæ, ac validiores insunt, & inesse noscuntur post cursum stadij, quam in principio cursus; licet diutius perseverante cursu vires eis concidant, ob effluxionem, dissolu-

Grauiora velocius descendere.

Grauitas augetur adiectione perfectionis. Habitus fit, & perficitur ex frequentatis actibus.

[c] thic. c. 1. Habitus perfectior actio, nam edit expeditius.

[d] 2. meta.

c. 14. Citharædus cur initio tardius quam postea citharam tangat.

Grauitas in terra quando sit potentia, & quando actu.

[e] 1. physic.

c. 12.

Magis est quod actu, quam quod potentia.

Forma vt sit magis natura quam materia.

Agens actione perficitur & fit magis actu. Motus celeritas vnde fit.

Agētis actione vires augentur.

Equi cur ves locius currant in medio motu, quam in principio, & fine.

Q tio-

Grauitas vt augetur ex terfue sum pondere.

[y] 1. metcon. sum. 3. c. 1.

Ignis ascendens leuitas non augetur accessu nouæ materiz.

[z] 8. physic.

c. 12.

Forma in elemento duplex.

Terra vt terra.

Terra vt grauis, & pars vniuersi.

Terra generatio multiplex.

[a] 1. 2. 1. c. 88. 89.

[b] 8. physic. c. 34.

Elementorum
vires non in-
niti spiritu flu-
xili.

[f] 8. physic.

1.32.

1.cel.t.17.51.
& seq.

2.cel.t.104.

4.cel.t.2.

2.de gen.8.

Elementi gra-
uitas, & leui-
tas est propen-
sio ad motum,
non vis moti-
ua.

Motu perfici-
tur proclui-
tas mobilis.

Motu natura-
li vt augeatur
grauitas, &
leuitas elemē-
ti.

Motu præter
naturam non
perfici leuita-
tem.

Motus violentus
cur fit tar-
dior in fine.

tionemq. spirituum, quibus animalium omne robur innitur: At elementa (si sentiendum sit cum opinantibus ea moueri a propria forma; vel a grauitate, ac leuitate, tanquam ab actiuo principio) quum vires non habeant innixas effluxili, dissolubiliq. spiritu; quo diutius feruntur ad sua loca, eo magis augeri sibi sentiunt actum, & perfectionem suæ grauitatis, leuitatisve, atque virtutis; vnde illorum motus intenditur assidue, velocitatemque maiorem semper acquirit: Si vero cum Aristotele

[f] dicamus elementa moueri a generante; grauitatemque, ac leuitatem in eis esse propensiones, atque procliuitates ad motus suos naturales; quum motu semper magis perficiatur procliuitas, propensioque mobilium; ideo in fine motus mobilia propensiora præcedenti motu ad sequentem effecta celerius mouentur. Verum quoniam ista virium, propensionumque, ac procliuitatum auctio elementis inest a motu, eoque perficiente naturam mobilis; ea propter primum cessante motu cessant etiam vires, propensionesque auctæ; nam ab eodem conseruantur, a quo prius ortæ, genitæque fuerunt: Quocirca fit, vt eadem terra descendens lancem subiectæ stateræ deprimat, quiescens in ea ipsam non deprimat. Deinde terræ maioris maior est, & magis augeatur grauitas, magisque perficitur virtus, & procliuitas descendendi a maiori motu extensiuæ: quare hic in fine motus fit celerior; sic iuuenis magnus, quam puer, & initio, & in fine motus currit vbique celerius; Deinceps a motu præter naturam, quo destruitur, & non perficitur mobilium grauitas, aut leuitas; neutra illarum dicitur augeri: Vnde constat aperte, cur motus violentus sit tardior in fine; scilicet quia non perficit vim motricem; & quia magis determinat, disiungitque magis mobile a mouente; & quia vis impressa violentiæ sensim semper elanguescit. Sed iam redeamus ad pensum. De proposito duplici modo augmenti grauitatis terræ prope centrum, vnde nascitur velocitas maior in fine descensus; & de consimili auctione leuitatis in igne prope suam sphaeram in fine motus, vnde fit maior velocitas in extremo ascensus,

A hic loquitur [g] Aristoteles: ac vere si terra moueretur deorsum in infinitum, semper crescente illius grauitate quoad perfectionem, in infinitum etiam augeretur velocitas motus illius. Quod autem de graui elemento in hac meditatione tota pronunciatum est, id ipsum de leui, atque a deo de igne proportionabiliter asserendum est: Nos autem argumenta potius in elemento graui contextuimus, vt notio rem, magisque sensibilem in difficillima Quæstione doctrinam proponeremus. Ita ergo vere dudum a nobis constitutum fuit, naturalem esse vniuscuiusque tum grauis, tum etiam leuis elementi conditionem, vt singulum, quoad suum locum naturaliter pergens magis ad eum accedit, eo fiat perfectius, atque validius, celeriorque motu cieatur.

Humorem detinendo violente flammam hic apud nos in lucerna, non ideo habere vim supra robur ignis: Qualitatesque tum prima, tum secunda humoris, & ignis ad inuicem comparantur in actione mutua. Cap. XXVII.

O Bstant alij præterea nobis olim [a] lib. 3. c. 11 [a] asseuerantibus intra lucernas, quæ ad plurimos annos flammam conseruauerunt, humorem non habuisse vires supra robur ignis; quia si humor, inquit, ignem impedit, quo minus ascendat ad eum locum, ad quem semper totis viribus ascendere nititur; sique ignis nullo conatu potest se ab humore liberare; iam plane pleneque pateat vnicuique, humori vires inesse supra robur ignis, quem violente diu retinet in hac regione nostrati; alioqui sponte sursum procul a nobis ad mundi cardines euolaturum. Sed neque ob id a superiori dogmate discedere debemus: In primis enim corpori cuiusque humido; quod vna cum flamma in lucernis condi consuevit, duo insunt præcipue qualitatum genera, quibus igni vim potest inferre; dico qualitates primas appellatas, atque secundas: primæ quidem sunt humiditas, & frigiditas; secundæ vero sunt crassities, lentor, & id generis aliæ: primarum autem frigiditas excedens per se apta est ignem veluti sibi contrarium extinguere; humiditas

[g] 1. cel. t. 88.
89.
Grauitas, &
leuitas vt au-
geretur in in-
finitum.

Humor lucer-
næ igni vim
potest inferre
duplici, ge-
nere qualitatum.

Frigiditas hu-
moris vt agat
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

[6] 4. meteor.
sum. I. c. 1.
Lentorem non
habere vim
ignem trans-
mutandi.
Lentor quam
vim exerceat
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

Humiditas li-
quoris ut agit
in ignem.

ditas vero sola sui corpulentia, & co-
pia potis est flammam suffocare: sed se-
cundarum qualitarum in omni corpo-
re humido existit lentor vires pro-
prie non habet aut extinguendi, aut
suffocandi, aut omnino transmutandi
flammam in alienam naturam; quod
aperte monuit Aristoteles [6] ubi decer-
nit vim omnia transmutandi soli calori,
ac frigori ipse, non item lentori; qui
solum vim habet glutinandi; atque adeo
in lucernis alligandi flammam suo cor-
pori humido; atque ita impediendi ne
ignis, quo propensus est, inhiatq. sem-
per, violentia aethera. Dum ergo supra
constituimus in lucernis multas anno-
rum olympiades ardentibus inesse hu-
morem vires non habentem supra rob-
ur ignis; tunc de viribus primarum
qualitatum in varoque corpore degen-
tium locuti sumus, quas existimauimus
in vicem equales; namque in humore
tanta est frigiditas, & humiditas, quae
coniuncta crassitie, laetis densitati resistit;
et valeat omni calori, ac siccitati in ra-
ta, tenuisque substantia ignis existentibus.
Vicissimque in igne tanta est calidi-
tas, tantaque siccitas, quae ab humo-
ris neque frigiditate valeant extingui;
neque humiditate suffocari: Quocirca
neuter agit in alterum virtute vlla cor-
ruptiva; & proinde per multas etiam
annorum centurias in tali humore per-
renare valet istiusmodi flamma. Dum
vero diximus in eisdem lucernis humo-
rem impedire ne flamma sursum ad
suam sphaeram libere conscendat, hoc
ideo contingere non supposuimus, quia
humor proprie suas vires corruptivas
in ignem exerceat; sed solum putavi-
mus, inuimusque id euenire, quia hu-
mor sui lentore irretiat, & violentia
quadam irretitum sibi alliget in lucer-
na ignem; qui secus suo ingenio
semper sursum nititur ad aethera scan-
dere; absque eo quod ignis iste ab hu-
iusmodi lentore vllam in sui substantia
mutationem suscipiat; vllumve detri-
mentum in sua natura perpetiatur: Quo
nomine dictum a nobis est humorem
solo sui lentore in lucerna flammam
violente retinendo, non agere in ignem;
scilicet actione vlla corruptiva, quae
ignis aut extinctus, aut suffocatus ef-
fectum suum amittere debeat; Immo

A vero nec actione vlla proprie dicta, nec
vllis viribus humor lentore suo retinet
violente ignem hic apud nos in lucer-
nis; ita enim sola compedum durities,
& angustia homines alligatos violente
detinet in carcere, alioquin abituros;
nec tamen in victos homines agit ca-
tena prohibens illorum e carcere fu-
giam; nec ad reos vi detinendos in car-
cere, vel triremi, viros vllas exerceat fer-
rum inanimes; sed sola sui duritie, angus-
tia, pondere, atque structura hoc mu-
nus obit. Deinde vero, ut hoc etiam di-
sputationi demus, agat proprijs quibus-
dam viribus lentor in ignem, dum eum
intra lucernam detinet violenter in hac
infera mundi regione, alioqui sursum
procul euolaturum; negamus ad hoc
praestandum humori necessarias esse vi-
res supra vigorem ignis; quia si ponatur
vnum aequale ignis, & humor, id
eueniet profecto, ut ignis se se nequeat
ab humido expedire; ac humor impe-
dit ignis ascensum: sic plane duo ath-
letae si pares obtinuerint omnino vires,
& alter alterum arte complectatur;
non poterit vlla ratione alter ab altero
diuelli, a quo violente detinetur, etiam
si totis viribus contendat se ipsum ab
aduersarij violento complexu extrica-
re; nam aduersarius alter aequipotens
eum a se diuelli minime patietur: sic &
Aristoteli [c] elementa in misto viribus
coaequata se se mutuo detinent; impe-
diuntque ne contraria fugiant a misto
quaeque ad suas regiones: Sic eidem au-
tori [d] alio in loco elementa tota in
mundo aequalia secundum vires, licet
secundum molem solum ad inuicem
proportionata, integram sui naturam
retinent; nec alterum contrariorum ab
altero consumitur, corrumpiturque.

*Aequalitatem virium flammæ, ac humo-
ris in lucernis causam non perpetuæ,
sed solum durissimæ durationis ignicu-
lorum esse comprobatur: & unde tandem
intereant explicatur; patet faciendo causam
corruptibilitatis omnium nostratum,
& mortis naturalis animantium.*
Cap. XXVIII.

Illud præterea difficultatem patitur, [a] lib. 3. cap. 1.
quod supra [d] sæpius inculcauimus, 24.
in admirandis istis antiquorum lucernis

Q 2 nec

Humor lentore
proprio non
agit in ignem

Catena ut
agit in vin-
ctos.

Agenti enim
non sunt neces-
sarie vires su-
pra vim pa-
tientis.

[c] 1. de gen.
t. 48.
Elementa in
misto curma-
neant, & non
singula statim
ad sua loca se-
rantur.

[d] 1. meteor.
sum. I. c. 3.
Elementa to-
ta, ut sunt inui-
cem aequalia,

[4] 1. c. 1. tex.
136. 140.
Mistum nul-
lum æternum.
Lucernarum
ignem affici
ab humore, &
ab externis.

Lucernæ ve-
terum cur æ-
ternum arde-
re nequiver-
int.

nec ab humore flammam extingui, aut suffocari, nec ab igne vicissim humorem absumi, aut dissipari; quoniam vires inter se habeant adeo æquales, ut quantum alter obtinet ætuitatis in alterum, tantundem is nactus sit resistentiæ contra illum; siquidem, inquit viri præclari, necessario fuerint non solum inextinguibiles hæc lucernæ, sed etiam absolute perpetuæ; quod tamen falsum esse tum experimento constat; tum ijs quoque rationibus, quibus Aristoteles [b] ostendit nullum materiale, nullumque mistum ex elementis esse perpetuum. Quæ tamen dubitatio tollitur, quia ignis, & humor in propositis lucernis non solum a se inuicem pati, & affici possunt; ut in viventibus nostratibus calor, & humor: sed etiam a causis vnde cumque sibi extrinsecus occurrantibus: si quidem in lucernis affici, perpetique non posset ignis nisi ab humore sibi adiuncto; & humor hic si pati nequiret nisi ab igne; proculdubio ij viribus æqualibus perpetuam lucem efficerent in lucerna: Verum quoniam vterque seorsum, humor inquam, & ignis, ab externis agentibus quam plurimis affici valet; quorum alia ignis vires augent, vel imminuunt, vel substantiam flammæ destruunt, vel eadem ab humoris consortio diuellunt; alia consimiliter huiusmodi agunt in humorem; cuius vel vires augent, vel imminuunt; vel substantiam destruunt; vel vi ab igne diuellunt; vnde confortium, & æqualitas virium dissolvitur, ac denique flamma extinguitur; propterea fit ut lucernæ, in quibus ignis, & humor viribus iunguntur æqualibus; flamma tandem extinctæ destituantur: Illud tamen verum est, si clausa fuerit lucerna in loco tuto a vehementioribus aeris inclementijs, eam multo longiori tempore duraturam esse coruscantem; non tamen æternam; tum communiter quia corpora cuncta nostratia, vnius ob materiæ appetentiam, & propensionem ad novas formas, caduca sunt; illa enim satianda est, hæc actvanda; secus ambæ frustra essent in materia; quum tamen frustra nihil omnino sit in rerum natura: tum proprie quia sensim ab aere, atque a continentia cuiusque corporis qualitate ignis, & hu-

mor, aut illorum alter afficitur adeo, ut processu temporis longissimi solvatur eorum proportio, & virium suarum æqualitas; vnde altero in alterum agente, corruptio flammulæ tandem consequatur. Externæ vero huiusmodi causæ contingere, occurrereque possunt innumerabiles; nempe tum ventus violente flammulam ab humore diuellens; quod ijs contigit lucernis; quæ inter aperiendum vetustissimum sepulchrum extinctæ fuere: tum scissura, & scissiove lucernæ liquorem sui gravitate cadentem vicissim a flammula sciungens: quod Pallantinæ lucernæ accidisse dicitur; tum loci humiditas; quæ alias lucernas extinguere potuit intro labens aut vires ignis labefactare infra vires humoris, aut etiam humoris lentorem diluere colliquando illius consistentiam; ipsumque adeo ineptum reddere igni continendo; alligandoque materiæ combustibili: tum siccitas loci, ab humore eodem lentorem detrahens; id enim quotidie licet observare, ceram, & resinas omnes ob nimiam vetustatem summa siccitate contracta lentorem amittere, nec amplius idoneas esse cum papyro in lucernis, aut candelis continendæ flammulæ; abeunt enim in paridum pulverem, nullamque obtinent amplius consistentiam: tum terræ motus concutiens locum reconditæ lucernæ illam varijs rationibus extinguere potest. Illud tamen asseuerare non dubito, lucernam, in qua ignis, & humor sint viribus æqualibus, vbi cetera sint paria, multo longiori tempore ardentem ignem in se conservaturam, quam ea, in qua ignis, & humor viribus inæqualibus associantur: quoniam & corpus salubre in humana specie temperatissimum diutius vitam producit incolumem, & magis resistit causis moribificis omnibus. Ob istas igitur, & alias rationes consimiles, lucernæ ardentes in antiquorum monumentis, alibi receditæ perpetuo durare non potuerunt; etiam si neque flamma in eis absumeret humorem, neque humor flammam extingueret, aut suffocaret ad plurimos annos, quia viribus essent ad inuicem æqualibus; sed liquor ignem suo lentore solum sibi adiunctum retineret, prohiberetque ne sursum a lucernis euolare

Ignem continentes extinguitur. Ventus quas priscorum lucernas, & quomodo extinguerit.

Lucernæ Pallantis ut extinctæ. Loci humiditas ut lucernam extinguat.

Siccitas loci ut lucernam extinguat.

Cera vetustior cur inepta candelæ inflammabili.

Lucerna quæ diutissime duraret ardens.

Homo qui diutissime vivat incolumis.

laret ad æthera. Sed quod nuperrime dicebamus corruptionis causam esse materiæ appetitum, mortis autem naturalis pugnam elementorum internam (quod nuper assumpsimus) in controuersiam reuocatur ab aliquibus recentioribus: Sunt enim, qui[c] duo hæc vulgarissima pariter, ac verissima theoremata nobis antea recepta conuellere conentur asserentes corruptionis nostratum necessitatem referendam non esse in materiæ primæ appetitum, quia ex morte animalium adhuc remaneat in cadauere materia multis formis ornata: Et quia materiæ appetitus perinde ab anima expleatur, atque ab alia quacumque forma; ita ut si composito contrarium nullum accederet validius, numquam corruptio consequeretur: Addentesque falsum esse causam præcipuam naturalis interitus, & multorum morborum esse pugnam contrariarum qualitatum, ex quibus constat viuens, tanquam compositum ex elementis; quod videtur velle Aristoteles dicens corrumpi quod ex contrariis constat: id tamen falsum est, inquit, quia Aristoteles voluit non ab internis contrariis corrumpi, sed ab externis; vnde sublunaria omnia corruptibilia: Verisimile enim est, immo necessarium a forma misti coerceri elementa ne inuicem pugnent; quod si pugnarent, morbi fierent, non mors naturalis. Accedit quod ex hac causa præcise non sequetur mors, sed dissolutio misti; viuens enim primo est mistum, deinde organicum, tertio viuens; primum habet ex vnione elementorum, secundum ex diuersitate partium, tertium ex præsentia animæ; mors tollit præsentiam animæ, non mixturem, aut compositionem; quare si ne pugna qualitatum sit mors; & pugna qualitatum non destruit vitam, sed mixturem: Proximiorum fecimus vitæ dispositionem corporis temperiem, & instrumentorum compositionem; an igitur, si hæc vitientur, mors sequetur naturalis? nequaquam; etenim quæ propter hanc causam sequetur mors, ex morbo erit, & violenta: Præterquam quod ad temperiem, & compositionem adeo vitiandam, ut mors contingat, tanta requiritur violentia agentis, tanta immutatio, ut ex causa naturali, & ne-

cessaria sequi non possit, quin prius calor ille deficiat, quem vitalem diximus; videmus enim maximos durare interperiei, & malæ compositionis morbos, durante vita. Iam ergo ex omnibus causis vnā si bene discurremus, inuenimus naturalis mortis causam, nempe caloris defectum; quem statuimus esse postremam, & proximam animæ dispositionem; etiam si ex reliquis omnibus possit etiam corpus alterari, ægrotare, & mori. Hæc illi: Qui tamen voti compotes non effecti, frustra celeberrimas Philosophorum sententias impugnare aggressi fuerunt. Quod enim primo statuunt, mortis necessitatem non esse referendam in materiæ primæ appetitum; aperte reclamantem habet Aristotelem [d] tum definientem materiam esse primum subiectum, ex quo inexistente sit vnumquodque generabile, & in quod remanens abit vnumquodque corruptibile: tum [e] decernentem materiam esse causam rebus quibusque inest, ut esse, ac non esse possint; tum clare demonstrantem intelligentias esse incorruptibiles, quia careant materia, quæ nouam formam appetat. Ratio vero, quam afferunt ad sui placiti confirmationem, nempe, quia ex morte animalium remaneat adhuc in cadauere materia multis formis ornata, duplici notatur vitio; alterum est parallogismus, ac omnino petitio principij, quia probatur ignota conclusio per ignotiora, vel saltem æque ignota principia; negant enim plurimi Philosophi a morte animalis remanere vllam formam pristinam, & inficiantur in eodem subiecto simul plures in esse formas; quum omnes ad vnum confiteantur materiæ appetitum esse causam communissimam corruptionis omnium subcælestium; Aristotele clare decernente naturales substantias perpetuas, ac omnino cælestia corpora carere [f] materia, quæ sit in potentia ad formam substantialem. Alterum vitium est, quia concedentes a morte animalium remanere adhuc in cadauere materiam multis formis ornatam, negare debemus necessitatem mortis referendam non esse in appetitum materiæ; nam forma cadaueris quum simul in eadem materia esse nequeat cum forma viuentis, ut

Appetitus
materiæ ut sit
causa corrup-
tionis.
[d] 1. physic.
t. 81.

[e] 7. meta:
t. 2. 5. 3.
12. meta. t. 2. 4.

[f] 8. meta:
t. 12.

Appetitus materiae quorundam simplex; & ut expleatur.

pote sibi opposita; quumque materia sub forma viuentis elset naturaliter in potentia ad formam cadaueris, eamque physice appeteret; quando naturalis hic appetitus expleri debet, physicaque ista potentia est actuanda; secus enim vtrumque frustraretur, quod natura non patitur, iam apparet appetitum formae nouae in materia esse causam necessitatis interitus omnium subcaelestium, etsi post eorum corruptionem in materia remaneat aliqua forma: & in viuentibus speciatim appetitus formae cadaueris, potestasque ad eam induendam existens in corpore, seu in materia, est mera causa mortis; quia haec potestas, dum actuatur, facit animam exulare a corpore; licet cadaueri multae formae praecedentium insidere dicantur, nempe elementorum, & mixti. Quod autem secundo aiunt, materiae appetitum perinde ab anima expleri, ac alia quacumque forma, non probat intentum; quia duplex quum sit appetitus in materia, vniuersalis alter omnium formarum, peculiaris alter vniuscuiusque formae seorsum; ut anima praesens explet cum appetitum particularem, quem ad eandem animam olim materia obtinebat; & singula forma seorsum satiat appetitum materiae ad eandem numero formam: ita nec anima, nec vlla forma particularis alia saturare potest appetitum vniuersalem ad omnes formas, nec cum peculiarem, quem habet materia ad aliam quamcumque formam absentem, ac praesenti oppositam: Qui appetitus quum frustra non sit in materia, expleri quandoque debet; id autem fieri nequit, nisi praesens forma contraria de materiae sinu recedat; quippe simul in eadem materia esse nequeunt oppositae formae: proinde in materia viuentis residens appetitus nouarum formarum animam secum non compatientium, reddit viuens corruptibile, ac necessario morti obnoxium. Quod tertio proponitur, si composito contrarium nullum accederet validius, numquam corruptionem consecutum iri; falso proponitur; tum quia compositum suapte natura finitum, licet ei non accedat extrinsecus vllum contrarium, tandem ex se sponte corrumpetur; quod enim per se corrupti-

abile est, id circumscripto quolibet alio, tandem interire necesse est; ac ut pleaque sponte nascuntur ab interno genitore, quemadmodum late probauimus in opere *De Spontaneo viuentium ortu*; ita multa sponte interire pariter ab interno corruptore nil prohibet: tum quia licet compositum; ex contrariis principiis non constitutum, a seipso corrumpi nequeat, sed solum intereat a contrario validiore sibi extrinsecus accedente; cuiusmodi est corruptio simplicis elementi; compositum tamen ex contrariis naturis, uti sunt viuentia cuncta nostratia, & inanimata etiam mixta vniuersa, facile corrumpi valet ab interno contrario validiori alterum destruyente; nec oportet ad mixti corruptionem extrinsecus vllum contrarium validius accersiri: vbi enim alterum componentium ab altero destruitur, totum compositum necessario corrumpitur. Quod quarto dicitur, falso statui causam praecipuam naturalis interitus, & multorum morborum esse pugnam contrariarum qualitatum elementarium, ex quibus constat viuens, tanquam compositum ex elementis; id aperte fugillat Aristotelem asseuerantem elementa esse causas mortis animatorum, in haec verba, *Quamobrem nosse oportet, quemadmodum rerum naturalium constitutarum partim calide, partim frigide, & aliae siccae, aliae humidae dici debent; nam vitae quoque, & mortis causas haec habere; atque etiam somni, & vigiliae, iuuentutis, & senectutis, & morbi, & sanitatis; non asperitatem, aut lenitatem; non grauitatem, aut leuitatem. nihil fere tale apertum esse videtur; & recte quidem; sunt enim haec, ut alio loco [g] exposuimus, initia elementorum naturalium; calidum dico, frigidum, siccum, humidum. Quin & sugillat [h] Hippocratem statuentem, si homo non esset ex pluribus elementis constitutus, sed vnum quid simplex; eum non doliturum, nec aegrotaturum: si enim solum ab externo agente homo affici potest; is aequae, si vnum sit elementum, afficietur ab externo contrario; ac si fuerit ex multis elementis constitutus: sed quia proprie non dolet homo, nec aegrotat, nisi ob pugnam inter sua interna principia, siue sponte inuicem pugnauerint, siue ad pugnam*

Sponte possit quid interire, & oriri.

Corruptio ab externo contrario.

Corrumpatur quae ab interno.

[g] 2. de part. an. c. 2.

[h] 1. de nat. hum.

Homo si vnum quid, cur non doleat, nec aegrotaret.

Hippocratis
dogma illu-
stratum.

[1] cap. 3.
Calor natiuus
consumit ma-
teriam, in qua
est.

Subcælestia ve-
rius corrupti-
bilia.

Anima quid
præter ele-
mentis.

[1] 1. de ani-
m. 48.

Elementorum
virtus in mi-
sto saluatur.
[1] 1. de gen.
48.

dum ab aliquo externo incitata, & irri-
tata fuerint; ideo vere sanxit Medici-
næ parens, Hominem non doliturum,
nec ægrotaturum, si eius corpus vni-
cum sit elementum; non ex pluribus,
ijsdemq. inuicem contrarijs coagmen-
tatum. Quod quinto afferunt, Aristo-
telem velle non ab internis contrarijs
corrumpi, sed ab externis; longe a ve-
ritate abest; nam ex aduerso agens de
caussis longitudinis, & breuitatis vitæ,
ac speciatim de caussis mortis, expres-
sis verbis Aristoteles ait, [i] *Quemad-
modum enim multa flamma comburit, &
corruptis paucam, eo quod alimentum
consumat: sic naturale calidum primum
concoctiuum consumit materiam, in qua
est.* Quod exinde colligitur, vnde sub-
cælestia omnia sunt corruptibilia, id ex
eo quod est, non ab internis, sed ab ex-
ternis contrarijs viuens corrumpi, ma-
le colligitur: nam subcælestia omnia ra-
tione materiæ nouam formam appe-
tentis sunt ex se corruptibilia; sed eo-
rum simplicia quidem elementa semper
ab externo contrario corrumuntur;
mista vero ex elementis tum ab exter-
no, tum etiam ab interno contrario
promiscue corrumuntur; violente qui-
dem ab externo; naturaliter vero ab
interno, seu calore humidum consu-
mente, seu etiam humore calorem suf-
focante. Quod præterea dicunt, veri-
simile esse, immo necessarium a forma
misti coerceri elementa ne inuicem pu-
gnent; id veritati repugnat, tum quia
si anima, quæ longe nobilior est, quam
forma misti, solum continet ne diuel-
lantur elementa in contrarias mundi
regiones inhiantia, doctore [k] Aristo-
tele; non autem ea impedire potest,
ne pugnent ad inuicem; quanto minus
id præstare poterit forma misti? tum
quia misti forma re non diffidet a for-
ma elementorum; est enim aggrega-
tum quid ex illis in vnum iunctis; quo-
modo ergo contrarium coercebit aut
seipsum, ne agat in contrarium; aut
suum contrarium, ne secum pugnet?
tum quia misti forma potest ad summum
coercere ne vnum elementum cito re-
liqua in misto corrumat, refractis il-
lius viribus: at quia virtus elementor-
um in misto saluatur, vt ait [l] Aristo-
teles; proinde prohiberi non possunt

A ne inuicem pugnent; quum virtus con-
trarij præsentis ociosa esse nequeat phy-
sice, sed necessario agat in contrarium.
Quod postea scribitur, si elementa in
corpore viuents pugnent, morbi fie-
rent, non mors naturalis; falsum est
penitus: cur enim elementorum pugna
morbum inuehat, & eo mediante non
possit aduehere mortem naturalem de-
crepiti? an ne potest mors naturalis
obrepere sine morbo? quomodo quis
intereat sanus? non ne a sanitate in-
B mortem vna via est ægritudo? non ne
Medicum axioma est, quempiam inte-
rire non posse sine febre? non ne fe-
bris est morbus? itaque pugna elemen-
torum, ex quibus animantium corpus
constituitur, morbus inuehit, & post
morbos etiam mortem naturalem.
Quod vltius asseritur, ex elementor-
um pugna non præcise mortem sequi;
hoc vltro concedimus; at quod addi-
tur, ex ea præcise consequi misti disso-
C lutionem; id absolute negamus; quia
ex elementorum pugna in viuente se-
qui non potest misti dissolutio, quin ex
eadem prius consecuta mors fuerit;
nam viuens necessario est mistum, &
mstum perfectum: Ad negati dogma-
tis confirmationem cōcedentes viuens
primo esse mistum, deinde organicum,
& si placet, tertio viuens naturæ ordi-
ne, ac primum habere ex vnione ele-
mentorum, secundum ex diuersitate
D partium, tertium ex præsentia animæ:
dantesque mortem tollere præsentiam
animæ, non autem mstionem, neque
compositionem. Negamus absque pu-
gna qualitatum elementarium obrepe-
re mortem; nam mors est animæ a cor-
pore seiunctio; quum autem anima
corpori mediantibus dispositionibus as-
societur; quibus non dissolutis eam a
corpore auelli non posse certissimum
est; quumque dispositiones illæ in tem-
peramento potissimum consistētes dis-
E solui nequeant, nisi per elementarium
qualitatum pugnam; propterea mors
obrepit viuētibz non nisi præceden-
te pugna elementorum in eorum cor-
poribus: quæ quidem pugna vltimo ter-
minatur in dissolutionem misti, sed ta-
men ad eam peruenire nequit nisi prius
inuehat mortem animantis; cuius cor-
pus absque mstione consistere non po-
test:

Mors non ad-
uenit sine
morbo.

Elementorum
pugna vt mor-
tem aduehat.

Animantis
corpus est ne-
cessario mistum.

test: prius ergo, quam missionem, pugna elementorum destruit vitam, quæ sine perfecta missione consistere non valet. Sed quid nos concedimus viuens prius esse organicum per compositionem diuersarum partium instrumentalem, deinde viuens per animæ præsentiam? an ne potest esse caput, cor, hepar, caro, nervus aut alia pars vlla vel similis, vel dissimilis, quæ non viuatur, & non sit animata? non ne [m] Aristoteles a femine maris ante organorum constitutionem excrementum feminæ statuit animari? non ne hoc ipsum nos fuisse demonstrauius in opere

Cap. 8. & seqq. *De perfecta constitutione hominis in utero?* non ne prius in eandem sententiam scripserat [n] Aristoteles, *Semen igitur tale est; motumque habet, & principium tale, ut motu peracto pars existat quæque; ecce vim partium formatricem, eademque sit animata: ecce vim viuificatricem, non est enim facies, nisi animam habeat, neque caro; sed corrupta æquiuoce dicitur facies, aut caro, perinde quasi lapidea, aut lignea facta sit?* Sic ergo viuens simul est organicum, & viuens; nec prius organorum compositio, partiumque natura constituitur, deinde ijs anima, & vita accedit. Quid præterea concedimus a morte tolli animæ præsentiam, non autem partium organicarum compositionem? non ne [o] Aristoteles ait multis in locis cadauerum non esse carnem, manum; aut aliam partem vllam? sic

D primum ait, *visiua potentia, atque adeo anima oculi deficiente per mortem, non est amplius oculus, nisi æquiuoce, sicut lapideus, aut depictus.* Et paullo post, [p] *Non est autem quod abiicit animam potentia existens ut viuatur, hoc est, instrumentale, quod prius ipsemet Aristoteles [q] admonuerat, sed quod habet.* Atque alibi, *Nec fieri potest ut vel facies, vel manus, vel caro, vel alia pars sit, nisi anima sensibilis insit, aut actus operans, aut potentia; & aut aliquatenus, id est copulata cum rationali in hominibus, aut simpliciter, nempe in brutis; erit enim ut mortuus, aut pars mortui.* Mors itaque tollens præsentiam animæ, vna tollit compositionem partium instrumentalem, & organorum; quando in cadauere non sunt organa, & membra priora, nisi æquiuoce, hoc

Viuens non esse organicum ante adeptam animam.
[m] 1. de gen. an. c. 3.

[n] 1. de gen. an. c. 4.

[o] 1. de ani. 1. 9.

Cadaueris corpus non est organicum.

[p] tex. 10. tex. 6.

[q] 1. de gen. an. c. 4.

Mors tollit esse instrumentale.

A est quoad nomen, & apparentiam tantum; ut [r] alibi notauit admirandus Præceptor: Quod postea dicitur, instrumentorum compositionem esse proximiorum dispositionem vitæ, seu materiæ ad vitam recipiendam, & retinendam; id falsum esse constat ex nuper allatis ex Aristotele decernente instrumenta non esse sine anima, & vita; quum vbique dispositiones præcedant id, ad quod apparant materiam sibi subiectam. Sed concedentes disputationi propositum dogma, & aliud verum illi complicatum, quo decernitur temperamentum esse proximiorum dispositionem corporis ad vitam; negamus ubi temperies, aut instrumentorum compositio vitietur, sequi non posse mortem naturalem: an ne illæso temperamento poterit quispiam naturali morte in ultimo senio perire? non ne temperies est dispositio corporis ad vitam, atque adeo vinculum necens animam corpori? quomodo ergo non soluto vinculo dissociabitur anima a corpore? non ne [s] Aristoteli compositio instrumentorum est item id, quo corpori adnectitur anima? quomodo igitur eo non dissoluto poterit corpus animæ priuari? an ne corpus instrumentale poterit esse sine anima, quæ suus est actus essentialis? id porro negat [t] Aristoteles. Ad probationem concedentes mortem, quæ propter vitiatam corporis temperaturam euenit, & propter vitiatam instrumentorum compositionem obrepit, ex morbo esse; negamus eam esse mortem violentam, non autem naturalem; nam vere mors violenta est, quæ morbum sequitur vehementem, & ante senium: at morbus est etiam lenis, & in ultimo senio sensim sine sensu perducens homines ad mortem naturalem; non ne vitiatæ compositionis, ac temperaturæ morbus consequens internam elementorum pugnam potest in decrepita ætate mortem naturalem aduehere? potest profecto. Quod vltius additur, Ad temperiem, & compositionem adeo vitiandam, ut mors contingat, requiri tantam violentiam agentis, ut ex causa naturali, & necessaria sequi non possit; hoc audacter negandum est; nam senibus in vltima ætate adeo languidus est calor, ut exiguum

[r] 1. de gen. 1. 37.

Dispositio præcedit formam.

Temperamentum illæso non mori quæpiam.

[s] 1. de ani. 1. 26.

[t] 1. de ani. 1. 10.

Mors quæ violenta.

guum temperaturæ, conformationis. que vitium, citra ullam fere violentiam calorem extinguat, aut suffocet, mortemque naturalem necessario aduehat. Ad postremum assertum huic implicatum concedentes ad temperaturam, & instrumentorum compositionem adeo viciandam, vt mors contingat, tantam immutationem requiri, qua calor naturalis deficiat: Negamus calorem naturalem deficere non posse ob lentam pugnam internarum causarum, ac omnino qualitatum elementarium, ex quibus humanum temperamentum constituitur: quoniam si viuendus iuuenum calor, sique calor natiuus absolute cito, & affatim corrumpi, ac deficere non potest, nisi a causa externa, eademque vehementi, ac celeriter operante; calor tamen exilis decrepiti senis (cui soli mors naturalis accidere valet) ab humiditate interna redundante, ac sibi affluente facile suffocari, & a frigiditate contrarij pariter intimi elementi sensum extinguere potest per morbum non acutum ad mortem naturalem sine ulla sensibili violentia, vel vehementia terminabilem: sic enim magnus Hippocrates inquit [a] alicubi, senibus febris non similiter acutas fieri ac iuuenibus, quia frigidum est eorum corpus; hoc est, quia languido, & imbecillo gaudent naturali calore. Ita ergo calor in morte naturali deficere valet ob intimam pugnam elementarium qualitatum. Quamobrem satis vnicuique constare potest, eos tantum a veritatis meta deuiare, cuicumque statuunt materię appetitum non esse causam, ob quam subcaelestia cuncta sint corruptibilia: & intumorum elementorum pugnam non aduehere mortem naturalem animantibus; & speciatim lucernas extinguere non posse sponte a calore humorem absumente, vel ab humore calorem suffocante; quantum a communi Philosophorum sententia recedunt.

Aequalitatem virium ignis, & humoris in Lucernis tum reipsa inueniri, tum difficili negotio posse constitui; tum causam non esse varietatis naturae lucernarum; eam tamen non demoliri. Cap. XXIX.

Inde quoque huiusmodi flammæ, ac humoris in lucerna virium [a] æqua-

litatem alij clarissimi viri de medio tollere nituntur, tum quia in mixtione semper vnum dominatur; & æquale cogitatione quidem cognosci posse, non autem reipsa dari, vt inquit Galenus, aiunt, primo de Temperamentis: tum quia æqualitas illa, si detur, factu tamen, conseruatuque sit difficillima; unde ab ea tot lucernæ tam diuturnam perdurationem habere non potuerunt: tum demum quoniam ab vna illa æqualitate virium tanta lucernarum varietas exoriri nequit, vt aliæ adeo imbecillam flammam obtineant, quæ aeris noui præsentiam sustinere nequeat, sed protinus eo viro extingatur; aliæ validiorem, quæ aeris externi commercium per aliquot horas etiam admittant, sponte postea commorientes; & aliæ denique robustissimam, quæ aeris imminetis, & flatus ingruentis, & aquæ obruentis vim, & impetum sustinere, superareque valeat. Sed & has obiectiones eluere possumus. Ad primam enim aperte negamus in omni mixtione semper vnum aliquod miscibilem ceteris dominari; docente [b] Aristotele miscibilia in mixtione debere adinuicem coæquari: ceteri plerumque contingat in mixtis aliquod elementum habere prædominium supra reliqua. Deinde negamus Galenum primo de Temperamentis allegato constituere non dari reipsa æquale, sed sola cogitatione id posse cognosci; nam toto eo libro perlecto nihil tale [c] vidimus; at potius oppositum; quia contra veteres demonstrat dari temperamentum æquale, quod expers sit omnis excessus, ac vere medium inter extrema; idque agnoscit, esseque reipsa vult in homine, quem temperatum, eusarcum, quadratum, & canonem omnium temperamentorum appellat; & in eius cute, ac speciatim ea, quæ volam manus contegit, summosque digitos intrinsecus. Deinceps concedentes in disputationem, non dari mixtum æquale ad pondus, vt aiunt Medici, nec proinde hominem temperamenti æqualis citra omnem cuiusque qualitatis excessum: negamus ignem in lucerna humori, & combustibili coniungi non posse viribus omnino æqualibus; quandoquidem [d] Aristoteles alicubi demonstrat, nec

Miscibilem vnum aliquod non semper ceteris in mixtione dominari. [b] 1. de gen. 1.88.89.

Mixtum æquale dari ex Gal.

[c] cap. 3. 8.9.

Homo quadratus canon temperamentorum.

Igni non misceri materiam ardentem.

[d] 1. de gen. 1.83.

Æqualitas vi-
rum ignis &
humoris in lu-
cernæ diffi-
lis est, at pos-
sibilis.
[f] lib. 1. c. 9.

Lucernæ diu-
tissime arden-
tes currant.

[f] lib. 3. c. 41.
& seqq.

Vitæ ac lu-
cernæ compa-
ratio.

Igni debiliori
qui humor vi-
res habeat æ-
quales.

Qualitas a-
ctuosa vali-
dior in subie-
cto densiori.
[g] lib. 2. c. 73.
127.
Lib. 4. c. 24.
Lucernarum
varietas est cū
æqualitate vi-
rum ignis, &
humoris.

materia igni mistam esse, quum ardet, aut ipsam suis particulis; nec ignem mis-
ceri cum materia combustibili, & ar-
dente. Ad secundam oppositionem
vltro concedimus difficilem quidem ef-
se hanc ignis, & humoris æqualitatem
quoad vires; vt nos [e] pridem monuit
Maximus Olybius; non tamen ideo
damus eam fieri non posse; quando no-
uimus etiam fieri sæpe difficultia: Porro
difficultas ista raritatem euentus adue-
hit; neque enim plurimæ omni æuo, &
omni loco hucusque visæ sunt lucernæ,
quas constiterit plurimos annos arfisse;
sed paucas. Ad tertiam dubitationem
dicimus propositam virium ignis, &
humoris in lucerna æqualitatem non
supponere, nec inuicere eundem flā-
mæ vigorem in gradu; quia fufius osten-
dimus in opere nostro [f] *De his qui diu
vivunt sine alimento*; hominum habentium
calorem innatum, & humidum ra-
dicale viribus æqualibus; huiusmodi
æqualitatem esse valere cū calore im-
becillo, cum calore valido; & cum me-
diocri etiam in varijs individuis; quid-
ni hoc ipsum contingat in lucernarum
igne, atque humore? hic enim humi-
do nostro radicali, nativo ille calori
aptissima proportionē respondet: Sa-
ne igni debiliori æquales vires habebit
humor minoris tenacitatis; validiori
vero igni æqualis erit humor tenacissi-
mus; mediocri mediocris: calor etenim,
& omnino qualitas quævis actiuosa va-
lidior est in subiecto densiori; vt in eo-
dem opere late [g] demonstrauimus: Varietas ergo lucernarum, quæ esse
potest cū æqualitate virium ignis, &
humoris, ab ea æqualitate veluti a sui
caussa minime dependet; sed a varietate
materiæ, ac humoris flammæ subie-
cti; vt dudum explicauimus. Quare in
admirandis istis veterum lucernis id cō-
tingere statuendum est, tum vt ob ean-
dem causam, nempe ob æqualitatem
virium ignis, & humoris, per multas
annorum decades, nullo deinceps ad-
dito liquore, iugiter ardeant incolu-
mes; tum vt ob diuersitatem liquoris
inflammabilis, penes maiorem, aut mi-
norem visciditatem, densitatemve, fa-
cilis, vel difficilis obstant causis ex-
ternis ignem extinguere valentibus.

A *Partes combustibilium terreas non in solam
cinerem, sed etiam in fumum abire; combu-
sionemque non esse misti resolutionem
in elementa.* Cap. XXX.

V Ellicant alij theorema illud, quo
dudum [a] statuimus fumum esse
partem combusti terream, eo quia dum
mistum in elementa per combustionem
ab igne deurente dissoluitur, terrena
pars illius in cinerem subsideat, ignea in
flammas abeat; aerea in halitus insensi-
les euanescat; aquea demum in fumum
densiorem conuertatur: Quod vel in-
de, inquit, apertissime constat, quia
fumus non alia ratione adhæret cū
cumque corpori, & ipsum conquinat;
nisi ob inexistentem sibi ab aqua humi-
ditatem cum visciditate coniunctam.
Huic tamen obiectioni non vno modo
possumus occurrere: In primis enim
falso accipitur per combustionem vti-
bilia in elementa resolui; namque put-
redo est resolutio misti in elementa;
non autem combustio; quæ verè, ac
proprie conuersio est combustibilium
in ignem; Quum enim omnis mutatio
physica mobilium substantiarum mutans
ab eo agente proficiscatur, quod mate-
riam, in quam agit, conuertere studeat
in naturam suam consimilem; quæ fieri
possit vt combustio, quæ actio est ignis
in combustibilem substantiam, sit eius
misti resolutio in quatuor elementa, vt
est putredo? an non a putredine diffi-
det combustio? nihil magis: ignis ne
vnica sui functione generabit ex eodem
combustibili, præter ignem sibi consi-
mitem, aerem, aquam, & terram sibi
dissimiles? nihil minus. Ad vero com-
buritur ab igne non solum mistum, sed
etiam terra simplex, & aqua simplex;
ceterum nulla istarum in elementa dis-
solui potest; sed ab igne deurente in
ignem sibi similem conuertuntur. Dein-
de licet per combustionem misti ab ini-
tio partes eius elementares diuersæ na-
turæ a se inuicem quoquo pacto sepa-
rentur; vltimo tamen omnia elementa
misti constituentia in ignem transmu-
tantur; quod belle concinit aliquando
[b] Lucretius inquitens,
„ Ergo omnis natura cibos in corpora vna
Vertit, & hinc sensus animantium pro-
creas omnes,

[a] lib. 3. c. 24.

Combustio
misti non
resolui in ele-
menta.

Combustio
quid.

Mutatio sub-
stantiæ phy-
sicæ ut fiat.

Putredo a cō-
bustione diffi-
det.

Ignis eadem
functione ex
eadem mate-
ria omnia ele-
menta gene-
rare nequit.
Igne comburi
etiam simpli-
cia elementa.

Combustione
vt patiantur
varie misti
partes.

[b] lib. 2.

Non

Non alia longe ratione atque arida ligna
Explicat in flammis, & in ignes omnia
versas.

[c] defen. &
 ten.c.4.
 Ignis agit vt
 calidus.
 Caloris mu-
 tus.

Elementorum
 naturæ variæ
 non efficiunt
 mistum hete-
 rogeneum.
 [d] 1. de gen. 2.8
 4. meteor. sum.
 4. c. 1.
 1. de par. c. 1. 2.
 1. de gen. an.
 618.
 Misti plurima
 sunt homoge-
 nea.

Misti pars
 quævis sensibi-
 lis mista est.
 [e] 1. de gen.
 1.86.

[f] 1. de gen.
 1. 25.
 Ignis combu-
 stionis actum
 vt edat in va-
 ria elementa
 mistum con-
 stituentia.
 Combustio-
 nem quæ par-
 tes misti ar-
 dentis subter-
 fugiant.

Nec obstat ignem, qui Aristoteli [c] agit in quantum calidus, calore suo cuium est eidem auctori heterogenea segregare debere, quæ in misto sunt diuersæ speciei elementa ab inuicem separare; tum quia mistum heterogeneum non efficiunt elementorum variæ naturæ; quando mista pleraque Aristoteli [d] sunt homogenea, ferrum, æs, aurum, argentum, stannum, lapis, caro, vena, neruus, os, oleum, adeps, & id generis alia sexcenta: tum quia etsi pusillus ignis combustibilem materiam magnam in elementa quoquo pacto resolueret videatur; tamen & ingentior flamma totum combustibile simul quoad omnes sui partes in ignem vertit, & omnis ignis vltiori actione deinceps agens in partes combustibilis a se prius discretas, si hoc disputationi dandum sit, eas omnes in ignem denique transmutat. Præterea comburens ignis sic agit in combustibile, cuius, si mistum fuerit, quæcumque pars sensibilis mista est, [e] Aristotelis obseruatione, vt primum portionem igneam a prædominio facillime soluat in flammam; quæ postea in ignem abeunt raritate, tenuitateque summa insensibilem aspectui; sensum semper interim disponens aereas, aqueas, & terreas misti eiusdem portiones ad induendam naturam flammæ: hanc autem prius induunt aeræ, quam aqueæ, ob substantiæ similitudinem; quæ decreto [f] Aristoteleo faciliorem transmutationem efficit: Dum autem aeræ misti portiones ab igne comburente disponuntur ad flammæ naturam, formamque subeundam; tunc vt fieri potest, quod earum aliquæ latenter euolent ad cognatum sibi aerem propinquum vltionem subterfugientes; plurimæ tamen ceteris misti partibus alligatæ vertuntur in ignem: interim aqueæ in aereas ab eodem agente sensim commutantur, vltiori actione deurentis ignis in flammam conuertendas; & simul cum aqueis terrenæ partes ab igne comburente ad induendam naturam flammæ pari quidem tempore, dispari tamen ratione disponuntur; pari sane tempore, quia terrenæ partes rei combustibilis etsi ob sui cras-

sitiem, ac densitatem igni comburenti magis, quam aquæ, resistent; hæc tamen, quam illæ, ob humiditatem igni magis obstant, ac reluctantur: Quare misti terrenæ partes igni comburenti frigore, ac densitate resistentes, pari passu ad ignis naturam currunt atque misti eiusdem partes aqueæ deurenti eidem igni frigore, ac humiditate obstantes: Sed quia non eadem est omnium partium dispositio; propterea partes aliquæ misti mutationem in ignem subterfugiant: Profecto partes aqueæ combustibilis ab igne deurenti in vaporem, & aerem maxima ex parte commutantur; terrenæ vero in fumum, seu siccam exhalationem, & in cinerem; in cinerem quidem illæ conuertuntur; quæ non ita sunt aptæ naturam igneam induere; in fumum vero illæ, quæ vltiori actione adurentis ignis in ignem facile commutari valent: Huic autem fumo visciditas inest aliqua ob aquearum partium participationem; terreæ namque partes dicuntur a prædominio, quibus non nihil aquei admistum inest: quam sane theoriam apertissimam habes apud Aristotelem [g] asseuerantem actione caloris vi Solis prope terram geniti ex humiditate circumfusa terræ sursum tolli vapores, ex quibus condensatis a frigore in media regione aeris oriuntur nubes; & ex sicco terreo procreari fumidas exhalationes; quæ sursum vi secum deferentes, velut onus, humidum vaporem; eoque postea relicto in media regione aeris; ad altiore denique delatæ maxima ex parte vertuntur in ignem; reliquijs earum ad instar cinerum, & atomorum [h] deorsum cadentibus in mare; illique salsedinem conciliantibus, & amaritudinem: exustorum enim omnium, cinis Aristoteli [i] salsus est. Terrenæ igitur misti partes vi comburentis ignis non solum in cineres, verum etiam in fumum abeunt; idque e ratione, quia terra in ignem verti non potest, nisi pertranseat, muteturque prius in fumum; quemadmodum aqua in aerem mutari nequit, nisi vertatur prius in vapores: vt enim vapor est natura quadam media inter aquam & aerem; ita plane fumus substantia media est inter ignem, ac terram: cinis autem est

Terreæ partes
 cur simul cum
 aqueis deu-
 rantur.

Fumus ex qua
 parte combu-
 stibilis oria-
 tur.

Fumo vnde
 visciditas in-
 fit.

[g] 1. meteor.
 lum. 1. c. 4.
 lum. 2. c. 1.
 lum. 3. c. 1.
 Solis actione
 vt de terra tol-
 lantur in aera
 vapores, &
 exhalationes.
 Vide inf. c. 3. 1.

[h] 2. meteor.
 lum. 1. c. 3.
 Maris amaror
 & salsedo vnde.

[i] 2. 4. sect.
 probl. 18.
 Terra pars
 misti combu-
 stione cur ab-
 eat in fumum,
 & cinerem.
 Aqua vt in ae-
 rem vertatur.

Cinis quid sit,

Cinis ut in
ignem mutari
valeat.

tatu in ignem, quam fumus; quia fumus immediate in ignem commutari potest; cinis immediate in ignem commutari non potest, sed prius in fumum conuertere debet, ut terra, si transmutari debeat in ignem.

Calor Solis ex terra, & aqua quot, & quales halitus eliciat. Cap. XXXI.

[a] li. 4. cap. 7.
cap. superiori.

Solis calore
duos tantum
halitus e terra
tolli, & ex
aqua.

[b] 2. meteor.
lib. 2. c. 1.
Ventos esse su-
midam exha-
lationem.

Aer caloris
actione non
vertitur in ha-
litum.

Medium non
est inter ignem
& aerem.

Exhalatione-
media est inter
ignem & ter-
ram.

Non recipiunt alij, quod nuper, & [a] antea quoque sanximus ex Aristotele, Calore Solis agente in terram aquis perfusam duos halitus procreari; vaporem scilicet humidum ex aqua; & exhalationem siccam ex terra: nam insuper aiunt ab eodem agente generari ventos; qui non sunt de natura vaporis, nec de specie fumidæ exhalationis; sed ex aerea substantia geniti tertiam halituum speciem constituunt. Sed nec istam nostram sententiam euertunt: In primis enim asserimus calore Solis duos tantum ex terra, & aqua sursum halitus extolli, vaporosum, & fumosum, at ventos non esse de natura vaporis concedimus; eos tamen ab exhalatione fumida distingui apertissime [b] negat Aristoteles, qui omnium ventorum naturam in siccam, seu fumosam exhalationem de terra genitam partim a calore Solis, partim ab eo qui degit intra terræ viscera, referre non dubitat. Deinde negamus actione caloris in aerem ullam gigni exhalationem; nam aer caloris vi transmutatur immediate in ignem, nullius exhalationis interuentu, ob maximam cognitionem, quam cum igne habet; quum enim & ipse tenuitate, raritateque inaspectabilem substantiam obtineat, si a deficcante calore humiditate priuetur, illico in ignem commutatur, & eo magis, quo inter ignem & aerem nulla datur media natura, mediaue consistentia: sed terra magis ab igne diffidet, non solum enim frigore illi aduersatur, verum densitate, crassitieque longe ab igne distat: quare terra in ignem commutari nequit, nisi prius attenuetur, atque rarefcat in fumidam exhalationem, quæ mediam consistentiam habet inter ignem rarissimum, ac tenuissimum, & terram crassissimam, atque densissimam: natura enim de vno ex-

tremo non saltat in aliud intracto medio, sed gradatim progreditur semper ab extremo ad medium, & a medio ad alterum extremum.

Naturæ pro-
gressus.

Ut multa lumina simul in eodem aere non vere sint unquam, nec accidentia pluræ eiusdem speciei simul in eodem subiecto esse valeant. Exercitatio cum Zimara. Cap. XXXII.

Institutus olim est Zimara in suis theorematibus nostrum, quo [a] supra, & [b] alibi constituimus duo, & omnino plura eiusdem speciei accidentia, solo numero inter se dissidentia, non posse simul esse in eodem numero subiecto; nam asserit, & quasi nobis ex nobismet ipsis obijcit in eodem aere cubiculi multa esse variarum ardentium lucernarum lumina, quæ ab vno corpore opaco multas umbras excutiant simul in eodem aere, tot nempe, quot adsunt lumina illum aerem illustrantia. Deinde addit in eodem numero intellectu simul esse posse plures cognitiones numero differentes, aut saltem in eadem virtute cogitativa; nam [c] Aristotele doctore tum ex pluribus sensilibus fit memoria, tum ex pluribus memorijs fit experimentum. Deinceps [d] asserit in eodem medio simul esse valere duas species sensibiles eiusdem speciei. Vltius adiungit in eodem animali simul esse posse plures paternitates. Insuper ait indiuiduum substantiæ præcedere indiuidua aliorum Prædicamentorum, & per consequens in vnoquoque prædicamento accidentium posse nos imaginari duas formas indiuiduales se ipsis intrinsece differentes. Vltimo [e] inquit, subiectum, & habitudo ad subiectum non est causa formalis entitatis ipsius accidentis, & vnitatis eius, sed extrinseca, & subiectiua tantum, ut supra ostensum est. Nos tamen ob hæc nostram sententiam non repudiamus. Ad primam etenim oppositionem de multis luminibus in eodem aere occurrentes dicimus, ubi omnes illæ candelæ non simul inferantur intra cubiculum, sed ex ordine, consistemur primi luminis immediatum, & quod appellant adæquatum subiectum esse aerem purum ex se diaphanum, se-

[a] Theor. 5.
Lib. 2. c. 2.
Lib. 4. c. 7. 10
[b] 3. de vita
c. 34.

[c] 2. poster.
l. 104.

[d] 1. metaph.
lib. 6.

[e] Theor. 3.

Luminum
multorum i
eodem con-
clavi varia su-
biecta expli-
cantur.

cun-

cundi luminis aerem primo lumine illustrem, tertij luminis aerem duplici lumine illustriorem; & ita deinceps; ut verè duo lumina in eodem subiecto numero non existant proprie, ac formaliter loquendo: Nec obstat, quod in eodem theoremate obijcit Zimara scribens ex [f] Aristotele habitibus presentibus in materia non amplius generari aliquid, sed iam esse; & propter hoc agens inueniens subiectum informatum aliqua forma, non posse consimilem eiusdem rationis introducere per verum motum, & alterationem; quia non reperit illud sub forma contraria; talis enim contrarietas, ait, necessaria est in tali actione. Quia concedentes habitibus presentibus non generari amplius, sed esse iam illud, cuius illi habitus sunt forma; negamus proinde agens inueniens subiectum informatum aliqua forma non posse accidentalem formam (secus est de substantialibus, quia sunt incompatibiles, & non inter se subordinatæ duæ formæ substantiales eiusdem speciei) consimilem eiusdem rationis introducere, seu educere per verum motum, & alterationem: quia videmus ignem ubi lignum introduxerit primum gradum caloris, mox posse per verum motum, & alterationem secundum gradum introducere; qui eiusdem rationis est cum priori, eiusdemque speciei, ac solo numero ab eo differens: ad oppositionem de contrarietate dicimus terminum alterationis huius postremæ non esse secundum gradum caloris, ut a primo contradistinctus est, ac eiusdem omnino rationis; sed esse gradum secundum primo superadditum, seu verius constitutum quid ex duplici gradu; modo ex [g] Aristotele vnus gradus caloris ad duplicem comparatus eam habet rationem contrarij, quæ sufficit ad alterationem, ac verum motum; ita sane tepidum a calido alteratur. Deinde vero ubi candelæ plures accensæ simul afferantur intra cubile, tunc duo pronunciamus; alterum est, a candelâ lumen viuidius effundente citius illuminari cubilis aerem, nam agens validius vbique velocius agit in materia, quam debile; lumen vero debilius perficere mox aerem a potentio-

ri lumine illustratum, veluti subiectum sibi adæquatum. Alterum est, ab vnaquaque candela statim illuminari aeris eam partem, quæ sibi propinquior est, remotiores autem non perficere nisi ante illustratas a lumine sibi metipsis propinquiore: atque adeo fieri ut singula lumina obtineant subiecta in eodem cubiculo distincta; quia viuidium, & vicinum lumen pro subiecto habet aerem purum, non aliunde illuminatum, sed mere diaphanum; lumen vero debilius, & remotius a sua luce pro subiecto habet aerem a viciniore, ac viuidiori lumine prius illustratum. Ad secundam oppositionem, quod attinet ad intellectum, in quo vno dicuntur esse posse plures cognitiones numero differentes; respondemus animaduertendo nomine cognitionum posse nostra intelligere; nempe vel operationem intelligendi, vel antecedens illi functioni simulachrum obiecti, siue id phantasma, siue species intelligibilis afferatur, vel denique post operationem intelligendi remanens in animo notitia, quæ dicitur habitus mentis: si quidem agamus de functione intelligendi, falso dicitur in eodem intellectu simul esse valere plures cognitiones; nam operatio non est nisi dum fit, & intellectus non potest simul plures actus intelligendi obire; intellectu enim est operatio naturalis ipsi menti; Natura vero vna determinatur ad vnum [h] Aristoteli. Si vero loquamur de simulachro intelligibilis obiecti præcedente intellectionem; rursus vel agimus de phantasmate representante naturam singularem, vel de specie intelligibili opere intellectus agentis educta e phantasmatibus: si de specie intelligibili representante obiectum vniuersale; falso dicitur in intellectu eodem simul esse valere duas species intelligibiles eiusdem speciei solo numero a se diffidentes, ut duas imagines eidem intellectui representantes hominis totam speciem. Si de phantasmate loquamur, falso primum dicitur id esse in intellectu; quod proprie inest in phantasia. Deinde nos agimus de accidente subiecti corporis, non de accidente rei incorporeæ. Si demum agatur de habitu notitiæ post actum intelligendi remanente in intellectu; falso dicitur habitus plures

R in

[f] 1. de gen. 1.55.

Agens novam formam similem priori ut addere valeat.

[g] 1. de gen. 1.46.

Agens validius velocius agit.

Cognitionis nomen æquivocum.

Intellectus nō potest simul duas operationes obire.

[h] 8. phys. 8.

Species intelligibiles multæ solo numero diffidentes non sunt simul in eodem intellectu.

Habitus duo
eiusdem spe-
ciei simul in
eodem intelle-
ctu cur non
fuerit.

Phantasia non
simul edit
duas opera-
tiones.

[i] 1. de ani.
r. 161.
2. de ani. t. 69.
Phantasma
quid.

Phantasma
Socratis a phā-
tasmate Pla-
tonis differre
specie.

[k] cap. de
specie.

Phantasmata
quomodo cō-
stituuntur in
esse.

in eodem intellectu simul existentes ab A inuicem solo numero distingui, & esse eiusdem speciei; nam si quis cognitionem vnius rei obtineat; & postea eandem rem iterum, iterumque contemplatus fuerit; necessario vel cognitionem eiusdem rei distinctiorem, exactioremque, atque adeo a priori confusa, & rudi secundum speciem distinctam sibi comparabit, non solo numero distinctam: vel iterata functione nouum habitum non induet, sed veteris confirmationem, maioremque promouebit impressionem. Quod autem attinet ad phantasiam, similiter si de functione cognoscendi agamus, falso dicitur eam simul edere duas operationes eiusdem speciei solo numero ab inuicem diuersas: si autem de phantasmate tractemus, siue ante cognitionem, siue post operationem phantasie, duo dicimus; primum est, phantasmata representantia duos homines, qui solo numero dissident in eadem specie, non ideo ipsa necessario pariter in eadem specie solo numero ab inuicem dissidere; sed plusquam[i] numero differre secundum speciem; quia phantasma est imago eius, quod a sensu externo perceptum fuit; sensus autem exterior nudam hominis substantiam non percipit; sed aggregatum ex subiecta substantia, & omnibus accidentibus illi inexistentibus: at aggregatum ex substantia Socratis, & omnibus accidentibus in eo existentibus, non solo numero, sed specie dissidet ab aggregato ex substantia Platonis, & omnibus accidentibus ipsi inhærentibus; quia vel obseruatione Porphyrij, [k] individua dicuntur huiusmodi, quoniam ex proprietatibus consistit vnumquodq. eorum, quarum collectio nunquam in alio eadem erit: Socratis enim proprietates nunquam in aliquo alio particularium erunt eadem; eæ vero, quæ sunt hominis proprietates (dico autem eius, qui est communis) erunt eadem in pluribus. Itaque concedentes in eadem numero phantasia simul esse phantasmata representantia plures naturas individuas eiusdem speciei; negamus illa phantasmata inter se solo numero distingui, non item specie; nam phantasmata formaliter constituuntur in esse per accidentia, & naturæ ab ijs

representata per formam substantialem. Secundum, quod in proposito dicimus, est, verè phantasmata non esse in phantasia, prout hæc est [l] facultas animæ ab organo materiali contradiuncta; sed esse proprie in organo phantasie, seu maius in aggregato ex organo illo corporeo, & phantasia; ut in composito ex materia, & forma: ceterum tale compositum quantitatem habens varias partes obtinet, in quibus varia phantasmata inesse possunt solo numero distincta; ut in varijs partibus eiusdem canis variæ sunt albedines eiusdem speciei. Ad tertiam oppositionem de pluribus speciebus sensibilibus eiusdem speciei simul in eodem medio existentibus; idem dicimus, quod nuper diximus de pluribus luminibus in eodem aere; quia lumen est species visibilis corporis lucidi, a quo prouenit; & in aere inest ut in medio. Ad quartam primo dicimus nos agere de accidentibus absolutis, non de reatiuis, uti est paternitas. Deinde dicimus subiectum paternitatis non esse patris ineram substantiam, quæ vna numero est; sed substantiam patris in habitu ad filium; & quum ad multos filios idem pater obtineat varias numero habitudines; ideo multæ numero paternitates habent multa numero subiecta formaliter distincta in eodem supposito. Ad quintam concedentes indiuiduum substantiæ præcedere indiuidua aliorum generum; negamus primo nos concipere posse duo accidentia solo numero a se ipsis intrinsece differentia: quia posteriora sine prioribus non sunt. Deinde concedentes nos imaginari posse duo accidentia eiusdem speciei sine substantia; negamus proinde simul ea esse posse in eodem subiecto: multa enim possumus imaginari, quæ re ipsa esse nequeunt, ut hircoceruus; nostra quæstio est de reali existentia duorum accidentium eiusdem speciei simul in eodem subiecto. Ad vltimam concedentes subiectum; & habitudinem ad illud non esse causam formalem entitatis, & vnitatis accidentis; sed extrinsecam, & subiectiuam tantum; negamus ideo duo accidentia simul esse posse in eodem, si fuerint eiusdem speciei; nam entitas, & vnitatis

[l]; de ani. t. 6
Phantasma
tum subiectum.

Lumen est species
visibilis
lucidorum.

Paternitatis
subiectum.

Posteriora non
esse sine prioribus.

Entitas acci-
entis vt pen-
eat a subie-
cto.
[a] 7. meta. 1. 2
accidens vt fit
ns.
[b] itatem vn-
e habeat ac-
idens.

Accidentis
existere est in-
terire.

accidentis quoquo pacto dependent a subiecto ex[m] Aristotele; cui accidens est ens, quia est entis aut qualitas, aut quantitas, aut aliud quid tale; unde autem habent entitatem, inde vnitatem habere necesse est accidentia: loquimur autem nos hic non de entitate essentia, sed existentia; illam sane ab intrinseco principio habent sibi accidentia; sed hanc a subiecto solum obtinere possunt: quippe accidentis existere est inhærere alteri; at inhærentia non est, neque concipitur absque eo, cui innitur id, quod inhærere dicitur. Ita ergo nunquam euenire potest vt duo, ac omnino plura numero accidentia eiusdem speciei simul insint in eodem numero subiecto, secus atque censuerit Zimara senior, & cum eo plerique alij non mediocris autoritatis Doctores.

Vapor aqueus, & aqua vt sit humidior aere; & ignis vt sit summe siccus.

Cap. XXXIII.

[a] 1. cantic.
hum. 15.
[b] lib. 4. c. 25.

[c] 1. de gen.
1. 1. 23.

1. de gen. 1. 23.

[d] 1. disquis.
phys. p. 69.

Reclamant cum Auerroe [a] plerique nobis olim [b] asseuerantibus vaporem aqueum esse humidiorem aere; nam Aristotelis [c] obseruatione aer est humidior quam aqua, & proinde quam vapor aqueus: Dum enim tribuēs elementis proprias qualitates vnicuique sibi familiariorē assignat inquit, Hæc enim (elementa scilicet) ex contrarijs passionibus constituta sunt. Sed tamen simpliciter quatuor existentia, vnius vnumquodque est: Terra autem sicci magis, quam frigidi: Aqua autem frigidi magis, quam humidi: Aer autem humidi magis, quam calidi: Ignis autem calidi magis, quam sicci. Quorum sensus est, vel vt cum communi Latinorum Schola putat Nobilius, in quouis elemento vnam qualitatem in summo excedentem esse, alteram vero remissam; vel vt censuisse videtur [d] Cōstæus, quodlibet elementum habere vnam qualitatem primo, alteram secundario: Si ergo aer primo humidus est, summeque humidus; aqua vero humida est remissa, ac secundario; iam aer erit humidior, quam aqua. Sique ignis primo calidus est, & secundario siccus; seu intense calidus, ac remissa siccus; terra vero primo, &

intense sicca est, iam terra fuerit igne siccior; & illa multam in se humiditatem retinente, qua necantur illius partes ad inuicem (secus enim pulvis esset dissolutus facilis, minimeque consistens) iam ignis non erit in propria sphaera sine humore; contra ea, quæ olim etiam decreuimus; remissio enim siccitatis in igne fieri nequit nisi per admissionem contrariæ [f] humiditatis [f] 1. cgl. 1. 37. Aristoteli. Addunt aerem esse alieno termino facilius terminabilem, & difficilius proprio, quam sit aqua; & proinde aerem esse aqua humidiorē; quippe Aristoteli [g] humidum esse definitur id, quod est proprio termino interminabile, & alieno facile terminabile. Ceterum his non obstantibus a superiori placito nobis recedendum non est, seu de aquæ humiditate loquamur, seu de summa ignium siccitate. Nam quod attinet ad aerem, concedentes Aristotelem constituere aerem esse magis humidum, quam calidum; vt pote cuius natura magis in humore, quam in calore consistat; negamus primo aerem habere humorem in summo excedentem; nam vtramque qualitatem remissam obtinet; adeoque remissam, vt eam [h] Aristoteles asserat esse ferme insensibilem: Negamus deinde aerem habere humorem primo, & calorem secundo; nam vtramque qualitatem obtinet in primo modo per se; quum per vtramque [i] definiatur: Negamus deinceps aerem esse magis humidum, quam sit aqua; nam eo loci non comparat Aristoteles elementi vnius qualitates cum qualitatibus alterius; sed idem elementum ad suas qualitates; & non ait aerem esse magis humidum, quam sit aqua; sed esse magis humidi, quam calidi; vt cuius essentia magis humore, quam calore determinetur; licet vtroque per se primo determinetur; sic naturale corpus, vt caro, & os [k] Aristoteli non sola materia, nec sola forma, sed vtrisque naturis determinatur per se primo, ac specificatur; cum hoc tamen forma est magis natura, quam materia; & natura carnis magis consistit in eius forma, quam in materia: Et licet aquæ substantia magis in frigiditate consistat, quam in humiditate; non tamen

[e] 1. de gen.
1. 49.

lib. 3. c. 18. 19.

[g] 1. de gen.
1. 9.

Aer vt sit magis humidi quam calidi.

Aer non habet humorem in summo excedentem.
[h] 1. phys. 1. 54

Aer non habet humorem primo, & calorem secundo.
[i] 1. poster. 1. 30.

Aerem non esse aqua humidiorē.

Aeris essentia humore magis quam calore nititur.

[k] 1. physic. 1. 12. 21.

Forma est magis natura quam materia.
Aquæ substantia magis in frigiditate consistit, quam in humiditate.

R 2 ideo

Ignis essentia
in calore ma-
gis, quam in
siccitate.

[1] de sen. &
sen. c. 4.
1. de ani. t. 12.
13.

2. de ani. t. 33.
Operatio pro-
dit essentiam
operantis.

Ignis non est
minus quam
terra siccus.

Aqua est aere
crassior, ac
densior.

Humor aquar
cur sensibilior
quam aeris.
[m] 1. physic.
t. 54.

Vapor ut sit
aere humi-
dior.

Terra ut sit
magis sicc
quam frigidi.

Ignis est sic-
cior quam ter-
ra.

Terra in cen-
tro non humi-
da.

Ignis cur sit
quam terra
siccior.

ideo aqua minus humida quam aer po-
nenda est; ut putat obiectionis autor:
nam licet ignis essentia magis in calore
consistat, quam in siccitate [1] Aristoteli;
cui & ignis agit in quantum calidus, non
in quantum siccus; & operatio ubique
prodit essentiam operantis; non tamen,
iudice vel sensu, ignis est minus quam
terra siccus, quæ naturam habet in sic-
citate magis, quam in frigiditate consi-
stentem. Denique concedentes humi-
dum definiri esse facile alieno termino
terminabile; ac proprio termino inter-
minabile; negamus id magis aeri con-
uenire, quam aquæ; nam etsi aqua sit
aere crassior, ac densior; facillime ta-
men & ipsa, nulloque negotio termina-
tur quouis alieno termino, nullum ter-
minum habens sibi proprium, quo a se-
metipsa terminetur. Ita ergo aer non
est humidior, quam sit aqua. Immo ve-
ro quum ob crassitudinem, ac densita-
tem in aqua humor sit euidentior, ma-
gisque sensibilis, quam in aere; ut olim
nos docuit [m] Aristoteles; merito con-
stituimus aquam, & vapores aqueos hu-
midiores naturam habere, quam aer.
Ad ignem postea quod attinet, consi-
militer primo concedentes ignem esse
magis calidi, quam siccus, hoc est sui na-
turam, & essentiam in calido magis ob-
tinere, quam in sicco; & terram esse ma-
gis siccus, quam frigidi; hoc est habere
suam essentiam in siccitate magis; quam
in frigiditate collocatam: Vltroque dan-
tes terram nostratam multa perfusam
esse sibi aduentitia humiditate: nega-
mus primo terram esse sicciores igne;
sed hunc terra sicciores asserimus; quia
is in sua sphaera ob summam sui actiuita-
tem omnis extraneæ humiditatis con-
sumpticem nihil alieni humidi obtinuit,
ut terra. Negamus deinde terram in
centro, ubi non pertingit humor, vllam
habere humiditatem: Aristoteles enim
loco citato loquitur de terræ puro ele-
mento; quod sicubi est, in centro est, ac
prope centrum. Negamus deinceps ter-
ram puram, si magis in sicco, quam in
frigido consistat, & ignis contra magis
in calido, quam in sicco, propterea ter-
ram esse igne sicciores; nam ignis om-
nis humoris consumptor siccior est,
quam terra, quæ alienum humorem pa-
tuitur: attamen terræ natura magis con-

A sistit in sua qualicumque siccitate, quam
in socia illi frigiditate; ignisque substan-
tia magis consistit in suo calore, quam
in adiuncta illi summa siccitate: sat est
Aristoteli terram definiri siccitate fri-
gida, ignem vero calore sicco, aerem
autem humore calido, aquam denique
frigore humido; licet ignis sit siccior
quam terra, & aqua humidior quam
aer, sensuum iudicio; qui circa propria
hæc sensibilia decipi non possunt, Ari-
stotele [n] autore; nec a Physiologo di-
mittendi sunt, ratione oppositum sua-
dente conquisita. Terram puram di-
cere possumus habere duritiem, & con-
sistentiam, ac non ad instar pulueris
aridi diffuere; nam humor Aristoteli
est gluten vniens partes multi corporis
continui, non simplicis; quoniam aqua
corpus continuum est, partesque vni-
tas obtinet nullo humoris ab eis varij
ministerio; quum purus sit humor aqua
tota; & ignis absque humore corpus
est continuum; cæloque sine humidi-
tate sua inest continuitas: sed mistum
ex varijs elementis coalescere non po-
test, nisi humidi lentore glutinentur
inter se repugnantia elementorum
corpora.

Ignem defiu
ri calore sicco

Sensus cir-
propria non
decipi.

[n] 1. de ani.
t. 63.
8. physic. t. 2.

Humor est gl-
uten vniens pi-
ces multi cor-
tinui.

Ignis absque
humore cor-
pus est conti-
nuum.

Misto cur hu-
miditas nece-
saria.

*Ignem purum sub Luna esse supra omnem
regionem aeris. Exercitatio cum
Cardano. Cap. XXXIV.*

D C Ardanus in opere suo [a] de rerum
Subtilitate, & in eiusdem libri De-
fensione contra Scaligerum euertere
conatur assertum, quo supra [b] cum
Aristotele constituimus dari supra ele-
mentum aeris immediate sub orbe Lu-
næ maximum elemētum simplicis ignis
inquiens, Sed certe sub cælo Lunæ nul-
lus est ignis; nam quum cælum purissi-
ma res sit, non decuit sub omnis quali-
tatis experte rem ardentissimam collo-
casse: natura enim semper extrema me-
dijs iungit: inter carnem enim, & os
membranam; inter os, & ligamenta car-
tilagines; inter os, & cerebrum, quod
carne cerebrum esset mollius, duplicem
membranam, ac duriores ossi propin-
quiores collocavit. Est etiam aliud non
leue argumentum huius rei, quod Co-
metes, aut faces calores hic accendunt
intolerabiles; quid igitur fiet, si tanta

[a] lib. 2. d
elem. respon
16. & 182.

[b] 1. de subt.
init.

regio, & vniversus orbis igne ambiatur? A
 quid enim prohibebit ne aerem ipsum
 accendat, inde hæc omnia reliqua; tum
 maxime quod calor siderum adiuua-
 bit? omnem enim lucem Auerroes ca-
 lidam esse existimat; aerem etiam cali-
 dum maxime esse volunt: humida au-
 tem qualitas omnium minime resistit:
 quomodo igitur violentissimo, & ma-
 ximo, & a cetero elementorum aer
 ipse repugnabit? Itaque Auerroes ipse
 hoc videns dixit aliquando ignem non
 esse calidum actu: sed si calidus non
 est actu, quæ potentia hæc est? poten-
 tia dicimus medicamenta talia, quod
 deuorata calefaciunt; an vero hic ignis
 ab aliquo ingenti animali deuorabitur?
 Deinde si ignis calidus non est, nec
 aqua pari ratione frigida (hoc autem est
 confundere ordinem vniuersi) quid
 prohibet, ne luceat? quamquam hoc
 eludant vt leue argumentum. Si etiam
 ibi ignis est: cur quanto altius ascendi-
 mus, cuncta frigidiora apparent, vt
 etiam sub torrida Zona in montium ca-
 cuminibus niuem abundare affirmant?
 Quod minus mirum est, si quis conside-
 ret non solum hieme niues, sed media
 etiam æstate frigidissimas grandines ge-
 nerari. Sed dicunt abesse ea loca a ra-
 diorum percussu: sed hoc minoris
 caliditatis argumentum esse potest, non
 autem frigiditatis. Denique si ibi ef-
 set, maxime ob generationem esset; ve-
 rum non ob hoc esse potest: quum ca-
 lor cælestis sit qui generet, vel ipso te-
 ste Philosopho; & leuissima res tam
 procul descendere haud queat. Quin
 & [c] Aristoteles in concavo orbis Lu-
 næ nec ignem esse vult, nec rem cali-
 dissimam. In actione demum con-
 tra Scaligerum de subtilitate repetit
 [d] Cardanus: At ego deturbavi ignem
 e mundo, e numero elementorum ex-
 mi: feci eiusdem veritatis amore. Qui
 ferat homines in tanta insania viuere,
 adeo obcæcari, vt credant sub orbe Lu-
 næ tantum ibi ignis esse, quem nec vi-
 deamus, nec qui nos calefaciat? ob so-
 lam antiquam opinionem quædam fal-
 sam (& ab Aristotele comprobata)
 ob id tantum, quod sidera ipsa ignea
 esse existimarentur: Velut etiam & tra-
 dit & credit [e] Plinius atque ita ex vno
 errore absurdissimo alium pepererunt,

[c] 3. mete.
sum. 1. c. 4.

[d] Resp.
181.

[e] lib. 2. c. 5.

nec primum tamen deleuerunt. Hæc
 ad verbum Cardanus; in quibus dili-
 genter exerceri nos oportet. Ad pri-
 mam oppositionem concedentes nat-
 uram non inungere inuicem illa, quæ
 penitus extrema sunt, sine medijs; ne-
 gamus ignem cælo vt extremum ex-
 tremo comparari; nam ignis cælo simi-
 lior est, quam aliud vllum elementum;
 primo quia cælum est mere actiuum
 impatibile a subcælestibus, ignis om-
 nium nostratum actuosissimus est, ac
 minimum passibilis: Deinde quia cæl-
 um se habet vt forma quædam, & ignis
 erga inferiora elementa vt forma se
 habet erga materiam, quia ea continet,
 & in ea quoquo pacto agit [f] Aristoteli:
 Deinceps quia cælum est corpus
 omnino simplex, ac purissimum; ignis
 inter omnia elementa simplicissimus
 est, atque syncerissimus: Amplius quia
 cælum est corpus diaphanas, & lucidas
 partes habens; illas raritate perspicuas,
 & has densitate splendidas; ignis etiam
 solus in sua natura ob raritatem est
 transparentis, atque perspicuus; ac quo-
 modocumque densatus, aut densæ ma-
 teriei applicatus effulget in lucidum:
 Præterea quia cælum vel Cardano ca-
 lorē immittit in nostratia; ignis elemen-
 torū solus calefacere potest; aeris enim
 calor insensibilis est Aristotelis [g] obser-
 uatione. Insuper quia cælum motu vo-
 locissimo agitur; ignis mobilior est tãto
 ceteris elementis; quanto eis est & ra-
 rior, tenuior, & actuosior. Addo naturā
 ea extrema sine medio non inungere,
 quæ contraria sibi inuicē sunt, & a quo-
 rum altero metus est ne alterum læda-
 tur, aut corrumpatur: modo ignis cælo,
 cui nihil contrarium est, non opponitur
 vlla ratione: metusque nullus esse de-
 bet vt vel illud ab igne, vel hic a cælo
 detrimenti aliquid patiatur, quia cælum
 nostratia cuncta fouet, solamque ignis
 aliquam portionem deorsum motu suo
 impellit ad mistorum constitutionem;
 ob quam ignis elementum non patitur,
 cælum vero, tum quia in materia cum
 igne non [h] communicat Aristoteli; tum
 quia peregrinas ab igne qualitates vl-
 las recipere non potest; citra læsionem
 igni associari valet: ob contrarias caus-
 sas ossa carni natura iunxit per interme-
 diā membranā, ne caro mollis ab os-
 sium

Natura non
iungit extre-
ma sine me-
dijs.

Ignis vt cælo
similior quam
alia elementa

[f] 2. de geo.
t. 50.
Ignis, & cæli
comparatio.
Cælum est pu-
rissimum.
Cæli partes vt
differant.

[g] 1. phys. t. 34
Ignis cur alijs
elementis mo-
bilior.

Extrema quæ
natura non iun-
gat sine me-
dijs.

Ignis cælo nō
opponitur.

Cælum cuncta
fouet.

Cælum non
communicat
in materia
ignis.
[h] 8. meta. t. 2
9. meta. t. 17.
Cælū ab igne
nullam quali-
tatem accipit.

Cometas non
semper nobis
affert calores
intolerabiles.

Cometes cum
niue & plu-
uijs.

Ignita me-
teora vbi ar-
deant.

Ignis elemen-
tum cur nos
calefacere ne-
queat.

Ignis elemen-
tum quid ca-
lefaciat.

Aeris partes
vt differant in
participatio-
ne caloris.

Aeris media
regio cur sit
frigidissima.

Aer vt nos
rueatur a ca-
lore ignis.

Sidera calore
carent.

Lumine vt ca-
lorem gignat.

[Lib. 4. c. 19.]

sum durile in motu attrita consume-
retur. Ad secundam obiectionem pri-
mo negamus cometas omnes, ac faces
in sublimi ardentes gignere apud nos
calores intolerabiles; nam hoc ipso
tempore, quo hæc scribimus ardent in
sublimi trabes, & maximæ amplitudinis
cometæ mense Decemb. MDCXVIII.
vigentibus magnis humiditatibus plu-
uiarum cum intenso frigore niuium.
Deinde Meteora ignita non ardent
procul a nobis in elemento ignis; sed
prope nos in aeris supremi parte infe-
riori; quare illa poterunt ad nos calo-
rem cōmunicare, potissimum per exha-
lationes intermedias in aere puro a va-
poribus aqueis: at elementum ignis
procul a nobis distat locatum supra
omnem regionem aeris; atque ideo nos
calefacere non potest. Aerem quidem
supremum sibi conterminum impense
calefacit ignis; vnde suprema illa regio
aeris calidior est, quam a se sola esset; at
sensim fatiscente calefactione ab igne
remotiori, terminatur ea calefactio vna
cum motu cæli ad extremum supremæ
regionis; quum media regio aeris nul-
lum ignis calorem sentiat ob magnam
ab illo distantiam; & suum calorem
actualem mitissimum (illæso habituali,
qui formam eius complect) ab aqueis va-
poribus frigidis eo cum sicca exha-
latione sublatis, ab eaque sursum magis
ascendente liberatis, ibique relictis, ex-
tinctum habet; contrahitque frigidita-
tem intensam; quæ non solum grandis-
nis, pluiæ, niuis, & aliarum frigidarum
impressionum causa existit; sed etiam
veluti vallum nos a calore ignei ele-
menti tutari valeret; non enim per il-
lum aerem rigentissimum incolumis ca-
lor ignis ad nos sensim permeare pos-
set. Negamus deinde calorem siderum
adiuare ignis elementum ad aerem
adurendum, & ad nos plusquam ni-
mium calefaciendos; sidera enim ex se
calorem nullum habent; generant ca-
lorem solum hic apud nos prope ter-
ram lumine suo; cuius radij recta refle-
ctantur; reflexione multiplicentur; &
multiplicati aerem atterant; qui attritus
in ignem commutatur; vt supra [i] fusius
explicauimus; at elemento ignis ad nos
calefaciendos nequicquam cooperan-
tur astra calore suo vlllo. Dum quærit

A quomodo igni violentissimo, & maxi-
mo, & acerrimo elementorum aer ipse
repugnabit; respondeas bifariam: pri-
mo humiditate sua retundens aciem ca-
loris: deinde magnitudine sua illum
procul a nobis intermedius arcens. Le-
gi apud Indicarum [k] Nauigationum
descriptores Insulam, Maderam nomi-
ne inter Canarias appellatam, olim a
Lusitanis inuentam fuisse ingentibus
arboribus adeo refertam, vt densissima
silua horrens aditum homini ambulan-
ti non daret; quam vt habitare possent,
iniecto arboribus igne locum habitatio-
ni, & culturæ sibi parare curauerunt:
Ex arsit diu multumque vagus ignis per
insulam; tantusque prior illius ardor
fuit, vt oportuerit Lusitanos cum femi-
nis, & progenie in mare sese ad gulam
demergere per integrum ferme biduū,
ibi sine cibo, potuque degentes; alio-
quin egressos e mari æstus vrentis ignis
extinxisset: si ergo a vicinissimo igne
exilis aqua maris illos tutata fuit; quid
ni aer immensus, cuius media regio ni-
uibus, aqueisque vaporibus, semperque
frigore pollet intensissimo, nos a distan-
tissimi elementi calore defendere vale-
bit? Auerroes elementum ignis dum
habere ait calorem non in actu (si nobis
Auerroes defendi debeat) id solum
pronunciat de actu secundo; quia ele-
mentum ignis non semper, ac necessa-
rio aliquid actu calefacit, & ardet; sed
potentia; quia tunc actu operatur,
quando ad eum locum peruenerit ali-
quod combustibile, quod inflammari
valeat in cometen. Medicamenta peri-
tis, & subtilioribus Medicis, Philoso-
phisque dicuntur potentia talia, non
proprie quod deuorata calefaciunt;
nam sinapismata, & alia caustica extrin-
secus admota corpori viuientis animalis
calefaciunt; sed quod ex se non agunt,
nisi in materiam viuentem, velut in su-
biectum dispositum ad illorum passio-
nem subeundam; actus enim actiuorum
fiunt in sola materia disposita: Sic ergo
& ignis in sua sphaera dici potuit Aue-
roi potestate calidus; vti sunt pleraque
medicamenta; etsi nullum ponat ingens
animal, a quo deuoretur ignis. Ad ter-
tiam oppositionem primo respōdemus
eum non minus confundere ordinem
vniuersi, qui ponit omnia elementa fri-
gida,

Igni vt aer re-
pugnet.

[k] tom. 2.
pag. 97. F.
Historia pul-
chra.

Ignis vt ha-
beat calorem
non in actu.

Medicamenta
vt sint poten-
tia talia.

Ordinem vni-
uersi tollit po-
tens omnia
elementa fri-
gida.

gida, tollitque de mundo elementum leuissimum; atq; illi, qui statuunt ignem non esse actu calidum; & aquam frigidam in actu; licet nos illis non alia ratione subscribamus citra ordinis mundani peruerfionem, quam asserentes ignem ex se non esse actu calefacientem; nec aquam esse ex se actu refrigerantem; sed potestate solum; quia scilicet possunt materiam dispositam, vbi eam sibi vicinam habuerint, proprijs viribus alterare; secus ociantur. Deinde asseueramus ignis elementum, ne luceat, prohiberi a summa sui raritate, ac tenuitate; lux enim omnis est qualitas densi, solidique corporis: vnde si cogatur ignis illius aliqua portio in aerem motu cæli rapido vi deturbata, a nubibus frigidioribus circumobseffa, illico emicabit in fulgur: sique apprehendat aliquam densiorem exhalationem, statim eam inflammabit in splendidum meteorum. Deinceps quidni dicamus ignem simplicem illum ideo non lucere, quia diaphanus est natura sua, non autem lucidus? lucida quidem efficit ea, quæ inflamat; ipse lucidus non est, sed perspicuus. Ad quartam obiectionem dicimus ignis elementum esse supra totam sphaeram aeris; qui medius inter nos, & ignem, habens mediam suam regionem perpetuo frigore algentissimam, in causa est, vt quanto altius a terræ centro tollimur, tanto cuncta nobis obuia frigidiora sentiantur: oritur autem intensa illa in aere medio frigiditas ab aqueis vaporibus eo delatis, & ibi semper manentibus, aeremque iugiter refrigerantibus; quam frigiditatem nullum agens physicum vmquam demolitur; nam eo non peruenit radiorum solarium a terra reflexio; quæ aerem atterere, ac incendere posset: nec vlla portio ignis tantæ molis, quæ subito a vaporibus non extinguatur; qui aquei sunt illi contrarij: & calidæ exhalationes de terra sublatae ibi deponentes vapores aqueos, velut onere liberatae sursum tendunt altiore ad regionem: Ab ea vero frigiditate semper & fota, & aucta per novos vapores aqueos assidue ascendentes ad mediam regionem aeris in omni regione vndique ab humido terræ circumfuso, æstate grandines, hieme niues fieri cōsue-

A rūt vbiq. locorum ex nubibus, & aquis congelatis; vt pulchre docuit [4] Aristoteles: radiorum reflexio non pertingens ad mediam regionem aeris, ibi certe frigiditatem non generat; sed genitam a vaporibus aqueis illuc cum fumida exhalatione delatis non demolitur, quare ista semper ibi conseruatur, & augetur. Ad quintam concedentes elementum ignis in mundo esse speciatim ob generationem mistorum; primum negamus dari calorem cælestem autorem generationis ab elementari distinctum: Aristoteles [m] autem dum ait calorem, qui residens in substantia spiritiosa seminis, efficit vt secunda sint semina, proportionem respondere elemento stellarum; non ideo statuit calorem hunc non esse elementarem; nam ignis, & eius calor proportionem responderet cælo in generatione viuientium; quia ignis, & calor eius, vt cælum, est causa efficiens in ea functione. Deinde concedentes ignem esse rem leuissimam, negamus ipsum descendere non posse tam procul ad mistorum generationem; quia cæli rotatu multæ portiones ignis deorsum pelluntur; quæ si reperiunt in aere fumidam exhalationem, per eam, veluti per pyrium puluerem, citissime descendere possunt vsque ad terram; vt sæpe videmus æstate in stellis cadentibus appellatis. Adde plerasque mistorum generationes ab eo igne fieri, qui non ex alto vmquam descendit, sed hic apud nos genitus ascendere semper inhiat. Ignis quidem leuissima res est, nec sponte descendit; sed vi pulsus a cæli rotatu sibi violento deorsum procul impelli potest. Deinceps admonemus ignem ad mistorum, ac speciatim ad animantium generationem concurrere necessario non solum vt causa efficiens, verum etiam vt materialis; qui enim calore suo agit, idem corpulentia sua materiam misto exorienti exhibet, illiusque formæ substernit; quare si disputationi demus calorem cælestem sufficere promouendæ mistorum viuientium generationi; adhuc tamen opus erit igne vna cum ceteris elementis ad misti materiam aptam constituendam: vt scite Plinius [n] admonuerit dubium plura ne absumat ignis, an pariat. Demum ignis elementum non solum ob

[1] 1. meteor. lib. 3. c. 1.

Ignis est ob generationem mistorum.

Calor cæli nullus ab elementari distinctus. [m] 1. de gen. an. c. 3.

Ignis calor vt cælo proportionatus.

Ignis vt descendat ad mistorum generationem.

Stellæ cadentes æstate vt fiunt.

Ignis ad animantium generationem concurrere sub duplici genere causæ.

[n] li. 36. c. 27.

Ignis elementum cur non luceat.

Lux est qualitas densi corporis. Ignis inuibilis densatus effulget.

Ignis natura sua diaphanus est, non lucidus.

Ascendentes cur semper aerem frigidiorum inueniamus.

Media regio aeris cur frigida.

Aerem medium numquam calere fieri.

Grandines æstate fiunt.

Ignis cur in
vniuerso po-
nendus.

[6] 1. meteor.
lum. 1. c. 4.
Elementum
sub Luna ut sit
aliter ab igne.

2. meteor. 6. 2.

Distingui spe-
cie ac genere
ab elementis
omne corpus
circulo mobi-
le.
Altra non esse
igneas.

[7] 1. meteor.
lum. 1. c. 4.

generationem in vniuerso ponendum est, sed maxime ob integritatem mundi, qui ex graui, leui, & neutro corpore simplici constituitur. Ad sextam oppositionem dicimus Aristotelem [6] asserentem corpus, quod est sursum, & vsque ad Lunam, esse corpus alterum & ab igne, & aere; ignis nomine significare ignem vulgarem, qui apud nos fulget in flammam; nam hic ignis visibilis est mistum corpus a praeponderantia igne, ille vero corpus est simplex, licet habeat in se partes alias puriores, alias minus synceras. Deinde vero Aristoteles eo loci per corpus, quod est sursum, & vsque ad Lunam, non intelligit elementare corpus infra Lunam: sed caeleste corpus supra Lunam: quod quum veteres alij putarent ob astra esse igne, alij ob perspicuitatem esse aerem; Aristoteles ait esse corpus alterum & ab igne, & ab aere; quod paullo antea dixerat appellari nomine aetheris, in quo agnoscit partium varietatem penes maiorem, & minorem synceritatem: Quare hinc argumentum sumere non potest Cardanus ad negandum ignis elementum: quum speciatim Aristoteles ipse aperte scribat in hanc sententiam, *Aqua enim circa terram extensa, sicuti circa hanc aeris sphaera, & circa hanc quae dicitur ignis.* Ad postremam oppositionem, condonantes homini plusquam nimium irato si vesanos appellat, qui putant ignem procul existentem non calefacere nos; & rarissima substantia praeditum, eaque diaphana, non ex se lucis vllius, aut coloris particeps, non mouere nostros oculos ad sui visionem: nam ipse pacatus animo nec ab ardore siluae, a qua ipse solo aeris tractu decem stadiorum distet, vllum calorem sentiet; nec diaphanum corpus aeris propinqui, caelique longinqui potest intueri: Negamus Aristotelem comprobasse veterum opinionem falsam asserentium astra esse ignea: quum ipse toto primo volumine de caelo demonstret omne corpus circulo mobile specie, ac genere distingui ab igne, ceterisque elementis: & speciatim alibi decernat Solem, & astra, quae maxime calida esse videntur, vere non esse ignea. Negamus denique ob hanc veterum sententiam [7] Aristotelem po-

uisse ignem inter elementa; nam eum multae, ac necessariae, eademque naturales rationes impulerunt ad ignis cognitionem, ac positionem in mundo ceu quartum elementum caelo propinquum, quae breuiter huc lubet attexere, ut videant studiosi an sint leues, rhetoricae, ac indignae serio Physiologo; quod ait Cardanus: prima est, quia motus simplex est affectio corporis simplicis, aut inter motus simplices est rectus a medio simpliciter, qui quum terrae per se non conueniat, nec aquae, nec aeri; nam hic supra elementum aquae degens non ascendit amplius, ibi suum locum obtinens; immo & sponte grauitat descendens in locum aquae sublatae, [7] Aristoteli. Aqua vero, & terra grauius sunt, & ascensui non apta; quare praeter haec esse oportet corpus simplex, cui secundum naturam competat ascendere sursum simpliciter, hoc autem nullum est, nisi sit ignis elementum: Id ergo ponendum. Secunda est, quia datur corpus graue, quod suo pte nutu ad medium tendit vniuersi: cuiusmodi est globus ex terra, aqua, & aere conflatus; aerem enim grauitatis esse participem ideo probat [7] Aristoteles, tum quia vter inflatus aere statim lancea deorsum magis trahit, quam vacuus: tum quia sublata aqua, sponte descendit aer in locum aquae: datur etiam corpus grauitatis, & leuitatis expers, quod voluitur circa medium, & illud est caelum: ergo debet dari corpus absolute leue, quod a medio ad circumferentiam ascendat secundum naturam motu recto; id autem nullum fuerit, nisi supra omnem aerem sub Luna ponatur elementum ignis: ignis itaque purum elementum est sub orbe Lunae. Tertia est, quia tangibiles qualitates primae, eademque habituales, sunt [7] differentiae constitutrices primorum corporum sensibilibus; eorundemque tactu sensibilibus: sed siccitas frigida terram constituit, frigiditas humida aquam, humiditas calida [7] aerem: quum igitur constituere corpora sit actio perfectae naturae; & caliditas sit frigiditate perfectior, & humiditas siccitas, fieri non potest ut caliditas sicca non habeat vim constituendi aliquod corpus simplex: ac constituere nequit nisi elementum ignis, id

Ignis elementum esse videri monstratur.

Motus simplex est affectio corporis simplicis.

Motus qui arguit ignem. [7] 4. c. 1. r. 39. & seqq. Graue corpus tria infera elementa complectitur.

Aerem esse grauem videri propter Arist. [7] 4. c. 1. r. 39. & seqq.

Ignis est simpliciter leuis.

[7] 1. de gen. t. 7. & seqq. Qualitates quae sunt elementorum differentiae.

[7] 1. de gen. t. 18. Constituere corpora est actio perfectae naturae.

id ergo est in rerum natura; si sunt aer, aqua, & terra per ignobiliores qualitates constituta. Quarta ratio est, quia mundi ratio, & bonum maxime consistit in [x] ordine, ac proportionem partium ipsius ad inuicem; modo si præter terram omnium elementorum minimam, & aquam ea decuplo maiorem, & cælum in vniuersi [x] circumferentia locatum omnium maximum, solus absque igne in mundo esset aer totum replens interuallum, quod est ab orbe Lunæ ad

[y] æqualitatem communis proportionis ad coordinata corpora; & ideo mundi ordinem perturbaret; mundumque, cuius essentia, ut exercitus, in ordine sita est, plane destrueret: ergo supra aerem, aqua decuplo maiorem, ignis elementum aere decuplo maius reponendum est: nec dubitandum erat

Cardano a tanto igne mundum conflagratum iri; quia cælum impassibile ab igne est; & tanto igni non solus aer, sed tria elementa infera opposita, illius actiuitatem intra suos terminos apte compescere possunt; aere quidem, & aqua, humore utroque suo illius æstum, & acrimoniam hebetante; aqua vero, ac terra, frigore utroque suo pollentiori eius ferociam procul a nobis arcen- te; contraria etenim se se mutuo fugant in natura rerum. Addo ignem in sua sphaera quietum degere; ferocem esse solum extra suum locum erga ea corpora, quæ ipsum lentore suo præpedire conantur, ne ad suam regionem naturalem sursum euolet; sic fluminis aqua per alueum sibi natium non impeditum placida fluit, at ubi, opposito sibi in medio itinere obice, impedire quid tentat illius fluxum; tunc furias velut in se concipiens, concitatissimo impetu furibunda, extra naturalem alueum egressa, prostrernit arbores, diruit ædificia, secum vi trahit omnia mire, ac misere ad mare: Quid ergo ferociat ignis in propria sphaera, quum nihil ibi habeat sibi contrarium, a quo stimuletur, aut in quod suas vires exerceat? sat sibi est ibi consistens vniuersum mundum constituere. Quinta ratio est, quia in aere supero, ubi cæli motus elanguescere incipit, sæpe cometæ, trabes, & alia pleraque accenduntur variarum

formarum meteora: quæ quidem exhalationes ibi neque per antiperistasis possunt inflammari, quum in aere supero nullum eis adsit frigidum corpus circumobstans, vaporibus frigidis omnibus in media regione aeris derelictis: neque motu celeri ardorem concipere possunt; non solum quia ibi cæli distantioris motus semper fatiscens elanguet, viresque non habet, quibus ignem excitet; verum etiam quia exhalationum fumidarum tenuis, rara, mollisque materia nullo motu accendi valet; sed ignescunt celeriter mota solum corpora densa, & dura; quæ sui duritie, ac densitate contactum aerem diuidendo atterunt, atterendo in ignem vertunt; a quo & ipsa mox accenduntur; ut experimento sagittæ volantis per aera, cuius mucro [z] plumbeus calore ignis concepti per motum ab aere colliquatur, ostendit Aristoteles: necessario confitendum est supra elementum aeris adesse sphaeram ignis; cuius a motu cæli rapidissimo [a] portiones multæ, ob eius corporis raritatem maximam, videorū assidue truantur in aerem; ubi quum reperiunt exhalationem inflammabilem ad instar pyrii pulueris, aut sulphuris, eam accendant in varia [b] meteororum simulachra: vel etiam ad quem pertingens quouis motu exhalatio inflammabilis degens in aere superno ardorem concipiat, & splendeat ardens in cometam, trabem, aliave id generis ignita. Ex quo loco patet falso Cardanum dicere cometas Aristoteli fieri iuxta terram in aere infimo; quum clare scribat Aristoteles cometas fieri in eo aere, qui proxime sub igne degens a cælo cum igne circumuoluitur; quo motu circulari accendatur exhalatio vel ab igne deorsum truso contacta; vel ad ignem sursum delata motu modico: mouetur autem in orbem Aristoteli [c] non infimus, non medius, sed aer supremus longissimo hinc distans interuallo. Sexta ratio est, quia nos aperte conspiciamus flammæ ardentes, & fumidas exhalationes recto motu sursum ascendere, nec in terræ sinibus, nec in mari profundo, nec in aere quiescere, sed altiore aere sedem petere: quum autem naturalia corpora simplicia quidem non nisi ad suum locum

Antiperistasis, cur non fiat in aere supero.

Exhalationes cur motu nequeant accendi.

[z] 1. cæli 1. 42. Motu quæ ignantur, & quomodo.

[a] 1. meteor. 1. n. 1. c. 4. Ignita meteoræ ut a solo ignis elemento accendi possint.

[b] 1. meteor. 1. n. 2. c. 1.

Cometæ non sunt in aere inferiori.

[c] 1. meteor. 1. n. 1. c. 4. Circulo mouetur solus aer supremus. Flamma recto motu sursum per aerem scandit. Naturalia corpora simplicia secundum naturam non mouentur nisi ad sua loca.

[x] 1. 1. meta. 1. 52. & seqq. Bonum vniuersi maxime consistit in ordine. [x] 2. phys. 1. 85.

[y] 1. meteor. 1. n. 1. c. 3.

Mundi essentia in ordine sita, ut etiam exercitus.

Cælum ab igne pati non potest.

Igni soli tria elementa reliqua opponantur eius actiuitatem facere non permittentia.

Ignis cur solum suum sphaeram.

Ignis actiuitas fluminis impetui comparata.

Ignis cur in propria sphaera non ferociat.

Cometæ in aere supero.

[d] i. c. 1. l. 7.

Essentialia mi-
lli referuntur:
accepta sim-
plicibus con-
stituentibus.

Orta referunt
naturam caus-
satum.

Aer non ascen-
dit supra aquā
degens.

Ignis nostrat-
is, & elemen-
ti comparatio.

cum moueantur secundum naturam; mista vero agantur motu [d] prædominantis in eis elementi; profecto supra omnem aerem sub cælo debet esse locus ignis, ad quem sponte contendunt ascendentes flammæ, ac exhalationes fumidæ; quæ sunt a prædominio non terre, non aque, non aere, sed igne; quum in terra, aqua, & aere non conquiescant; sed per aerem sursum sponte contendant semper ascendentes. Septima ratio est, quia quicquid in mistis inanimatis reperitur essentialiale quomodocumque, seu essentialiam constituat, seu constitutam illam necessario consequatur, id omne acceptum referri debet simplicibus corporibus, ex quibus ea mista constituuntur; nam ubique orta referunt attributa, & naturam suarum causarum: modo inter mista pleraque sunt leuia supra aerem, ut fumida exhalatio; calida magis quam aer, ut flamma; comburentia, & sicca, ut omnia succensa: quæ huiusmodi attributa quum a terra, & aqua non habent; quæ frigidæ sunt, grauesque; nec ab aere, qui & cum aqua humidus est, & calorem obtinet mitissimum, qui supra suas vires agere non potest intensissimum ardoris æstum in misto procreans; & in suo loco non mouetur sponte sursum ascendens; iam necessarium est confiteri præter aerem, aquam, & terram, in mundo ignem esse quartum elementum, sua natura calidum, & siccum, leuem simpliciter, supra omnem aerem esse appetentem; cuius participatione maximæ exhalationes, & flammæ, in quibus prædominatur alijs elementis, leuitatem habent, qua sursum sponte ascendant per aerem; caloremque siccum excedentem, quo sibi resistentia corpora grauiora ad libere ascendendum comburentes destruant, ut expeditæ ad locum illum conscendant suo elemento familiariori, ac prædominanti naturalem. Neque hoc argumentum euitat Cardanus inquit ignem nostratem non esse naturæ eiusdem cum illo supero; quum hic vratur, splendeat, & corrumpat; quorum nullum ille præstat ignis: nam primo ille ignis est corpus simplex, hic mistum a prædominio igneum; atque adeo non omnino eiusdem naturæ; illum tamen necessario

A supponit, atque se includit quomodocumque castigatum ab alijs elementis. Deinde ille non splendet, quia diaphanus est, & rarissime substantiæ: hic splendorem gignit in materia densa; cui admiscetur. Deinceps quis docuit Cardanum illum ignem non vrere, non corrumpere? vrere, & corrumpit vicinas exhalationes cometarum; non vrere, neque corrumpit nos ab eo distantiissimos, quia omnis actio physica fit per contactum. His rationibus octauam etiam adiungere possumus ex distillationibus desumptam, quia [e] cum caloris proprium sit heterogenea disgregare; quumque vi flammæ pleraque mista per distillationem in vitreo vase sigillo hermetis optime clauso resoluantur in quatuor corpora; quorum vnum in fundo residens sæculentiam terræ ostendit, alterum illi innatans aquæ lentorem præfert; ac tertium super humorem mobilis aerem prædominantem in se gerit, supra quod tenuissimum flauescit, in quo ignis valde prædominatur; quem ordinem positionis ad se inuicem semper obtinent, quomodocumque inuerso, & inclinato vase continentes; nam singula suum ad locum collimant, illumque perpetuo sibi retinent: euidentissimum argumentum in mundo totidem elementa esse; nam mistum igne citra combustionis actum non nisi in elementa dissoluitur, ex quibus a generante pridem constitutum fuerat. Nona denique ratio fit, quia quum aer iugi actione ignis etiam nostratis sub specie flammæ, carbonisque subditi corrumpatur, talique corruptione non abeat in aquam, neque in terram, quia hæc aere crassiores, densioresque sunt; aer autem ab igne comburente rarefit, & attenuatur: & quia hæc frigidæ sunt ambæ, aqua etiam insuper humida: ignis autem vrere aerem calefacit, & siccatur: neque in mistum vllum: tum quia mistum omne iam est aere densius, atque crassius: tum quia simplex elementum nullum immediate per actionem vnius, & eiusdem agentis in corpus mistum conuertere potest, quia de ratione misti est ut ex pluribus miscilibus præexistentibus, & in vnam materiam vi missionis inuicem coeuntibus oriatur: neque sub forma, specieque aeris permanere valeat inuictus, ac immu-

Ignis elementum cur non luceat, noster hic luceat.

Ignis ille sursum quid vratur, & corrumpat assidue.

[e] de generat. 8.

Caloris proprium quid sit. Mistum ut arte in quatuor elementa intra vas resoluantur.

Aer actione ignis corrumpitur abiectus in ignem.

Aer ab igne cur verti nequeat in mistum.

Misti essentialis origo ut fiat.

Aer vi frigoris
in quid vertatur.

Aer vi caloris
in quid mutetur.

Nihil ex nihilo
physice fieri
potest.

[1] Exerc. 9.

[2] in it.

immutabilis; nam qui aer intra terræ finis, & aeris media regione vi frigoris densatur in vapores, & in nubes, ac demum vltiori eiusdem frigoris actione cogitur in aquam; ille idem apud nos vi caloris flammæ adurentis rarefcere debet in aliam substantiam a sua specie distinctam; quippe contrariorum opposita est ratio; cur enim frigus corrumpat aerem densando in aquam, & calor frigore non remissior, sed etiam intensior attenuans, & rarefaciens vltra modum aeris substantiam, eam non destruat? sique destruens aerem calor, ipsum non potest in aquam, non in terram, non in mistum vllum transmutare; iam necessario illum conuertet in ignem simplicem; datur itaque in mundo elementum ignis, in quod aer attenuatus, & rarefactus, exsiccatusque ab adurente calore corrumpitur assidue: an putas aerem a comburente flamma posse in cæli substantiam commutari? sed cæli substantia generationi obnoxia non est. An ad nihilum redigi? nihil minus: ut enim ex nihilo nihil fit; sic nihil in nihilum abire potest: secus demum, & nostra tempestate, mundi finita moles, aerisque totum elementum saltem, ad nihilum redactum fuisset. Ita ergo Cardani rationes ignem de mundo simplicem tollere non possunt; quem pro quarto elemento naturales Aristotelis demonstrationes infra Lunam supra totum elementum aeris necessario esse demonstrant. Nos quidem sic; aliter etiam Scaliger [f] cum Cardano exercitationem habuerit in hoc proposito; eam diligens Lector inspicere quoque poterit.

Glaciem esse aquam frigore condensatam, non rarefactam; & cur illa supernatet aquis fluentibus: Exercitatio cum Galileo viri clarissimo. Cap. XXXV.

N Obis antea [a] constituentibus glaciem esse aquam virtute frigoris excedentis congelatam repugnare videtur in suo Tractatu *De rebus aqua supernatantibus* Galileus [b] Mathematicus insignis, asseuerans glaciem esse aquam rarefactam, non autem condensatam, duplici de causa, prima quidem, quia rarefactio leuitatem inducit, condensa-

tio grauitatem; modo glaciēs est leuior quam aqua; nam ei supernatat quodlibet, & cuiuslibet figuræ frustulum; quin & vi demersum aquis ad summitatem aquarum sponte remeare conspicitur, atque ibi supernatare. Altera vero, quia rarefactio inuehit augmentum molis, condensatio vicissim decrementum; glaciēs autem maioris molis est, quam aqua, ex qua originem habuit. Ceterum his amicissimi, doctissimi que viri placitis non obstantibus, a pristina sententia nobis discedendum non est; In primis enim dicentes olim glaciem esse aquam congelatam vi frigoris non habemus aduersarium virum egregium asserentem glaciem esse aquam rarefactam, non autem condensatam; nam idem formaliter non est congelari, & condensari; quod supponit obiectio; sed congelari est consistere in substantiam duram, quod prius erat materia mollis, & fluens: condensatio vero est partium antea distantium appropinquatio, ut ita loquar. Quare fieri potest ut glaciēs sit aqua congelata citra vllam sui condensationem. Deinde vero ponentes aquam esse per condensationem a frigore in gelu commutatam; ad primam obiectionem concedentes glaciem sub quacunque mole, ac figura supernatare aquis; quod experimento comprobatur; primo negamus omnia supernatantia esse aquis leuiora; nam plumbi, & auri lamina, & subtilis acus ex ferro supernatant aquis ob solam figuram, quæ tamen corpora materiam habent aqua grauiorem. Deinde negamus rarefactionem formaliter inuehere leuitatem materiæ; inducit enim solam partium distantiam; sed idem pondus est, eademque grauitas omnino plumbeæ massæ compactæ in densissimum corpus; atque illius eiusdem in modum cribri citra remotionem substantiæ quouis ingenio rarefactæ. Deinde insistitur itidem condensatione formaliter induci grauitatem; quia plumbi massa cribri ad morem, aut pumicis instar rarefacta eiusdem grauitatis, ac ponderis erit, si malleorum ictibus densetur in minorem molem; semper enim & perforata, & cæca mergetur in aquis: nec grauius est plumbum coactum colliquato; nec eliquatum leuius est co-

Congelari, & condensari non est omnino idem.

Glaciem esse aquam a frigore congelatam per condensationem. Figura sola supernatandi causa grauissima.

Rarefactio non inuehit necessario leuitatem.

Condensatione non induci necessario grauitatem.

[c]3. celi. 1. 17. Et, docente [c] Aristotele, absurdum esse dicere, magnitudinem eandem constrictione fieri grauiorem; & vtrumque immergitur aque sub undas. Ratio vero, propter quam glacies, quum sit aqua frigore condensata, non immergatur, sed supernatet aquis; & vi demersa, sponte tollatur ad supremam aquarum superficiem, duplex est: Vna

Glacies ex qua aqua fiat.

Aqua in profundo cur non rigeat in glaciem.

Aqua in superficie cur leuior sit, aut [a] 1. meteor. lum. 1. c. 4.

Aqua quò differat a glacie.

[c] dipnos. c. 1.

[c] dipnos. c. 1.

[c] dipnos. c. 1.

quidem, quia in glaciem quum mutetur aqua solum a frigore ambientis aeris; congelatur solum aqua in superficie (si alta fuerit in lacu, aut fluuiio rigente) ad quam pertingit frigus ambientis; non autem ea, quæ in profundo existens a calore concentrato in proxima terra tepescit, & ab externo frigore congelante procul abest: quum autem in aqua in superficie prope aerem sit leuior inferiori; quippe ab aere aliquid patitur, quod adnotauit etiam [4] Aristoteles; aut saltem non grauior, ut infra eam descendere debeat; propterea glacies orta per condensationem, coactionemque superioris aquæ, ad profundum descendere non debet; sed supernatet, ut prius, dum fluidam, & rarissimam substantiam obtinebat; aqua enim, & glacies inuicem differunt, ut plumbum liquidum, & coactum; si ergo liquidum non est grauius, nec leuius plumbo coacto; nec plane glacies leuior, aut grauior esse poterit aqua, ex qua per densationem ortum habuit.

Quam veritatem agnouisse videtur Athenæus [c] alicubi dicens, Quo fit, ut plumbum aquæ, & quæ ex glacie manant, sint meliores, quia leuiiores; signum autem est, quod & glacies ipsa reliqua aqua resperitur leuior. Si ergo aqua manans a glacie leuior est aquis reliquis nunquam glaciatis; plane leuior ipse fuerit, si idem aquis non glaciatis aqua, ex qua glacies concreuit; nam eadem est omnino aqua, ex qua glacies prima concreuit, & in quam glacies demum colliquata dissoluitur. Altera vero ratio est, quia in ortu glacie ex aquis a frigore ambientis id necessario contingit aliquando, ut halitus e terra aque subditi vi caloris concentratione vigentis sursum sublatis per aqueum elementum, ubi peruenerint ad aquæ superficiem, ibi occluso sibi exitu a densitate aquæ glacescentis, extra aquam

A nequeant afferri; quinimmo etiam a contrario ambientis frigore fugati retrocedant paullisper in aquam; remanentes proinde in glacie sub forma aeris (frigore namque densati coguntur in aerem ex igneis) eam supernatant faciunt, ut aer inclusus in lignorum substantia porosa, in lapide pumicoso. Quin & sæpius obseruauimus in amphora semiplena congelatam aquam scaterere ampullis ubique aere plenis; illo in aquam ingresso ad replenda loca,

quæ, dum aqua in arctiorem molem sui condensatione cogeretur, inania remanebant; nam ubique natura vacuum refugit. Ad alteram rationem concedentes rarefactionem inuehere augmentum molis, cuius decrementum inducit vicissim condensatio; negamus aquam, dum in glaciem vertitur, augeri mole; sed asserimus experimento docti eam diminui; nam hieme sæpius exponentes nocturno aeri aquam in vase congelandam, mane semper inuenimus inter glaciem, & aquam imam, locum vacuum, seu aere plenum; ad quem replendum, si non aliunde aer ingredi valeat, vitreum vas in fundo sponte dirumpitur aeris ingressui, ne detur vacuum: sæpe namque obseruauimus hieme vitrea vasa liquore plena, eo congelato, in ima ipsorum parte sponte dirigi, & non in alia: Quin & obseruare liceat unicuique in fluminibus, & stagnis congelatis inter aquam

inferiorem adhuc liquidam, & superiorem glaciem medium esse locum inanem, seu aere plenum; quod ut est in causa, quare pulsantes lapillo glaciem, ex ea sonum canorum excutiant; ita id non aliunde prouenit, quam ex condensatione vi frigoris congelantis, quæ moles aquæ fluidæ maior coarctata est in minorem: Secus enim si glaciescens frigore rarefieret, aut non densaretur; glacies aquam infernam non mutatam in gelu contingeret, ut prius, quam obrigeret. Sed & Athenæus asserit aquam Pangæi eadem mensura hieme pondus habere ut nonaginta sex, æstate ut quadraginta sex, alius textus habet sexaginta sex; quod alia de causa fieri non potest, nisi quia frigus aquæ substantiam condensans multo maiorem illius copiam in vas intrudat; e contra

Glacies cui nunquam tangat aqua subest fluidam.

Glacies cuius cura sit.

Aqua Pangæi cur hieme sit ponderosior, quam æstate.

Glacies est aere plenam ut lignum.

Rarefactio inuehit augmentum molis.

Aquam glaciescentem minui mole.

Glacies cui nunquam tangat aqua subest fluidam.

Glacies cuius cura sit.

Aqua Pangæi cur hieme sit ponderosior, quam æstate.

calor eam rarefaciens, attenuansq. non
 sinat totam in eodem vase cōtineri pos-
 se; in maiori vero aqua maius inesse pō-
 dus necesse est: sed Athenæum [f] au-
 diamus: Earum inquit, aquarum, quæ
 sunt apud metalla circa Pangæum, hie-
 me vas ducēs habet nonaginta sex pro-
 portionem, & æstate quadraginta sex
 (alia lectio habet, sexaginta sex) sistit au-
 tem ipsam frigus, & magis condensat;
 quare quum fluit in Gnomonibus per
 hiemem horas non auget, sed tardat;
 quum ob glaciem tardior fluxus efficiat-
 tur. Id autem non euenit, quia conden-
 satio augeat eiusdem aquæ grauitatem,
 aut pondus; quod nuper inficiabamur
 cum Aristotele, cui eadem [g] magnitu-
 do non videtur per constrictionem fieri
 grauior; sed quia condensans maiorem
 aquæ copiam in arcum cogit, & cum
 maiori aqua maius etiam illius pondus
 in eodem vase concludit: vnde proprie
 densitas grauitatem non inuehit, nec
 raritas leuitatem: quum idem aurum li-
 quatum igne, ac frigore concretum eā-
 dem semper habeat grauitatem, idemq.
 pondus omnino. Ceterum vere a frigo-
 re aquam densari, præter duo experi-
 menta de aucto pondere aquæ Pangæi
 ab hiberno frigore; deque vacuo inter-
 medio inter glaciem superam, & infe-
 ram aquam relicto ab aqua in glaciem
 contracta: Aliæ rationes comprobant
 apertissime; ipsæque ab euidencia sen-
 suum deductæ; prior est, quia videmus
 vi caloris aquam in vapores, & aerem
 resolui non nisi per rarefactionem, atte-
 nuationemque; nam vapores, & aer
 substantiam habent tenuiorem, ac ra-
 tiorem aqua: modo agentia contraria
 in idem subiectum patiens necessario
 contrarias operationes edunt, contra-
 riasq. dispositiones, ac formas inuehūt;
 quare necessarium est aquam ab agen-
 te frigore densari, non autem vilo mo-
 do rarefieri. Altera est, quia frigus am-
 bientis tum in aere supero condensat
 vapores ob raritatem inadspectabiles
 in nubem conspicuam ijs longe densio-
 rem; & hanc in aquam adhuc ea densio-
 rem; tum intra terræ viscera in ortu fon-
 tium condensat aerem in vapores, eos-
 que vltiori actione in consistentiam
 nubi similem, & hanc postremo in aquā
 densiorem: sed idem agens in consimi-

A lem materiam non potest contrarias di-
 spositiones inducere; igitur frigus, quo
 vapor aqueus in nubem, & hæc in aquā
 condensatione verti cōspicitur; aquam
 nubi, ac vapor congruam rarefacere
 non potest; sed necessario condensabit.
 Addo quoq; tertiam his rationem, quia
 eadem materia contrariam mutationē
 patiens deinceps mutari necessario de-
 bet inter eosdem contrarios terminos:
 quippe contrariæ sibi mutationes eiuf-
 dem materiei fieri non possunt nisi in-
 ter eosdem terminos inuicem contra-
 rios; quod vnicuique vel inductione pa-
 tet in omnibus mutationum generibus:
 Si ergo vapor, & nubes ab agente con-
 densantur in aquā; necessario aqua per
 sui rarefactionem verti debebit in nu-
 bem, ac vapores; non autem in glaciem:
 frigus ergo, quo aqua in glaciem com-
 mutatur, aquam non rarefacit; sed con-
 densat. Vltius a frigore si glacies ori-
 retur per aquæ rarefactionem; iam a ca-
 lore de glacie manaret aqua per glaciei
 condensationem; an non est hoc elude-
 re sensum? & calori, cuius proprium est
 rarefacere, vim dare glaciei, quā liquat,
 condensatricem? quis concipiat mente
 durum, rigensq. corpus ab eo conden-
 sari, a quo colliquatur; atque adeo colli-
 quationem duræ glaciei in aquam esse
 illius condensationem? Vltimo vt calo-
 ris est homogenea congregare, & vicif-
 sim heterogenea disgregare; ita frigo-
 ris est omnia promiscue cum homoge-
 nea, tum heterogenea [h] congregare;
 quod placitum si nolit ab Aristotele de-
 sumere vir acutus, ab experimentis eius
 veritatem addiscat: quum autem con-
 densatio sit congregatio partium antea
 distantium; & rarefactio sit earumdem
 vicinarum separatio, disgregatioque;
 plane qui glaciem ex aqua fieri confite-
 tur vi frigoris excedentis: ille neces-
 sario aut nobiscum definiet glaciem esse
 aquam a frigore condensatam, non au-
 tem rarefactam, aut falso constituet fri-
 gidū disgregare corpora homogenea.
 Ita ergo ab inueterata, & communi sa-
 pientum sententia recedendum nō est,
 qua constituimus glaciem esse aquam
 a frigore condensante concretam. Ob
 hæc a viri doctissimi doctrinā recedere
 cogor; cuius amicitia veritati nequic-
 quam apud me derogare potuit.

[f] lib. 2. c. 3.

Condensatio
non auget pon-
dus, nec graui-
tatem

[g] 3. c. 1. s. 7.

Auri liquati,
& concreti est
eadem graui-
tas, & idem
pondus.Aquam calore
attenuari, &
rarefieri in va-
pores & aerē.Frigore vapo-
res densantur
in nubes.Aqua rarefa-
ctione vertitur
in nubes, &
vapores.Caloris est vi-
rarefacere.Colliquatio-
nem non esse
condensatio-
nem.
Caloris, & fri-
goris munera.[h] 1. de gen:
1. 8.Condensatio
quid.

S Gla.

Glaciem esse aquam condensatam a frigore A
non propria, nec terreo, sed aeris; Exer-
citatio cum Vallesio, Buccaferrea, &
Plutarcho. Cap. XXXVI.

[v] Cap. 34.

Sed quod [a] nuper etiam diximus
 glaciem ortum esse a frigore ambien-
 tis, non recipitur a viris doctissimis; nam
 „ Vallesius in *Sacra Philosophia* scribit
 „ aquam suo naturali frigore concre-
 „ re per ignis, & calidarum exhalatio-
 „ num absentiam; quia si affectionem vl-
 „ lam frigidam præter naturam suam pa-
 „ ti posset, esset aliud aqua natura frigi-
 „ dius: quum vero necesse sit, quod est
 „ primo, esse etiam summe tale; necesse
 „ est aut aquam non esse primum frigidum,
 „ aut nullum frigus esse illi præter
 naturam. Quæ opinio recipienda non
 est in proposito: In primis enim falso
 dicitur aquam suo naturali frigore se in
 glaciem densare; tum quia nullum cor-
 pus simplex a semetipso moveri potest
 [b] Aristotele doctore, nec locali, nec
 alio vilo mutationis genere: tum quia
 sic aqua natura sua esset glacies, & eius
 perfectio consisteret in duritie, per
 quam glacies ab aqua dissidet; si absen-
 te contrario calore ignis, & exhalationum,
 a proprio frigore per se rige-
 sceret in glaciem; atq; ita non aqua, sed
 glacies esset elementum perfectum: &
 aquæ secundum sui naturam non con-
 veniret esse corpus facile terminabile
 termino alieno, & interminabile pro-
 prio; ac proinde aquæ proprium non es-
 set secundum se humidam, & fluidam
 esse; quum glacies non fluat, non facile
 alieno termino terminetur, sed propriū
 terminum obtineat rigida. Deinde falso
 statuitur, quod est primo tale, id esse
 summe tale; nam aer [c] Aristoteli est pri-
 mo humidus ea ratione; quia aqua est
 primo frigida; & tamen aer eidem, &
 sensus, ubi secundum naturam se habeat,
 non aliunde alteratus, est [d] remisse hu-
 midus, non summe humidus: ita sane
 aqua primo frigida est, non solum quia
 eius essentia magis consistit in frigido,
 quam in humido, & quia [e] definitur per
 frigidum; sed etiam quia inter corpora
 est primum, cui competat frigiditas, ter-
 ra excepta; quæ non est posterior aqua;
 sed illi coæua tempore, ac forte natura
 prior; tum quia extrema sunt priora me-

dis; tum quia cæterum in vniuerso ha-
 bet rationem principij apud [f] Aristotelem:
 id tamen non efficit ut aqua sit
 rerum omnium frigidissima; & ut ulterius
 refrigerari nequeat ab alio. Sed est frigi-
 dissima omnium; non tamen erit infi-
 nite frigida; nec dicenda erit ab alio rur-
 sus non posse frigidior effici; nam dissil-
 limus omnium hominum Cæsus potuit
 a mediocriter opulento, cuius demor-
 tui hæreditatem adierat, ditior adhuc fieri;
 & sapientissimus omnium Philosophus
 ab idiota rem sibi antea ignotā edoctus
 sapientior euasit. Deinceps dum aqua
 frigore gelat, non patitur præter tra-
 zuram suam; quia glacies est aqua con-
 densata, non omnino quid ab aqua na-
 tura distinctū; in quod abiens aqua cor-
 rompatur; est enim glacies aqua altera-
 ta, non a se, aut ab externo frigore. De-
 nih; falso constituitur a mitissimo calore
 aeris, & exhalationum; qui insensilis est,
 impediri summā aquæ frigiditatem quo-
 minus glaciem procreet: quidni enim
 singulis noctibus, ac tota hieme omnis
 congelaretur aqua, si ea id patitur a na-
 turali sibi frigiditate, quum abest ignis,
 & exhalatio calida? Ludouicus Bucca-
 ferrea [g] putat aquam congelari ab
 exhalatione terrea sicca, & frigida; cuius
 signum est, quia post colliquatam
 glaciem remanet in fundo terrea pars
 terrea; quæ admittit exhalationis calidæ;
 ac sicca facit glaciem aquis supernata-
 re. Cui viro non subscribimus; primo
 quia etiam aqua pura vi frigoris in gla-
 ciem concreuit, citra terream exhalationem,
 in aere medio sub specie gradinis;
 grando enim glacies est in aeris mediocul-
 lio genita vi frigoris aquam nuper
 ortam congelantis [h] Aristoteli; cui eo
 loco non consistit exhalatio sicca sursum
 tendens ad aerem supremū: Quin aqua
 destillationibus ab omni terrena sorde
 defæcata vi frigoris [i] facillime conuer-
 titur in glaciem. Deinde inconstantia
 norandus est hic autor, qui modo calidas,
 modo fridas ait esse glaciem admissas
 terreas exhalationes: si calidæ, quomodo
 sine his gigni non potest glacies; eius
 materies est aqua; efficiens causa frigiditas;
 si frigidæ; quomodo aquæ supernatant
 terrea partes aqua grauioribus? At non
 semper in fundo vasis, in quo nix eli-
 quatur, exhalationum terrearum pul-
 ueres

[f] 8. physica. 76 88.

Sapientissimus
 ut ab idiota
 fiat sapientior.

Aqua glaci-
 scit non præ-
 ter naturam
 suam.

[g] 1. de gen.
 com. t. 80.

Aqua non co-
 glaciari ab
 exhalatione
 terrea.

Grandinis ori-
 go ut fiat.

[h] 1. meteo.
 sum. 3. c. 1.

Aqua destilla-
 ta facillime
 congelatur.

[i] 1. meteo.
 sum. 3. c. 20.

Glacies liqua-
 ta, & nix non
 semper terre-
 na habet sub-
 iudiciam.

Aquam seip-
 sam non gela-
 re.

Simplex cor-
 pus a se moue-
 ri nequit.
 [b] 8. physica. 129
 & seqq.

Aquæ propria
 est fluxilitas.

Quod est pri-
 mo tale, non
 est summe ta-
 le.

[c] 2. de gen.
 1. 23.

[d] 1. physica. 54
 Aqua ut sit pri-
 mo frigida.

[e] 2. poster.
 anal. 1. 30.

Terra est na-
 tura prior a-
 qua.

neres inspicias; aut ubi glacies ex aqua faculenta vi frigoris orta fuerit; secus orta ex puro latice glacies liquefit in aquam illimem, omnique terrena sorde carentem. [k] Plutarchus autem, Absurdissimum, inquit, dictum est, ab aere aquam cogi; quum ipsum aerem nusquam videamus concrefcere. At Aristoteles, ac sensus docuit aerem in aquam frigore verti posse in fontium origine, & in pluuiarum exortu: Si aqua in aerem vertitur calore illam attenuante prius in vapores, & hos deinde in aerem, & hunc demum in ignem; quid ni aer a frigore densante cogi poterit primum in vapores; & hos ulteriori actione in aquam, & hanc demum in glaciem mutari dicemus? Nos autem dicimus aquam concrefcere in glaciem, non a frigore proprio, nec a frigore substratæ sibi terræ, sed semper a frigore ambientis aeris; qui aeri naturalis non est, sed aduentitius, non quidem ab aqua, sed a terra per halitus terreos aeri impactos; quæ omnia sigillatim explicanda sunt. Primo si aqua frigore proprio, non autem alieno in glaciem commutari posset; profecto aqua non in superficie sua, ubi ab aere semper afficitur; sed in sui corporis meditullio, quæ pars illius ab omni extraneo defenditur, sola retinens integram sui naturam, semper gelu rigeret: at contra semper in superficie congelatur aqua, & in aere medio procul a suo elemento sub forma grandinis; igitur glaciei autor non est frigus aquæ proprium. Deinde terra non tangit glaciem; quæ oritur in superficie stagnorum, ac fluminum; & procul abest a media regione aeris, ubi aqua in grandinem congelatur; at agens naturale omne agit per contactum, ac non nisi in subiectum sibi propinquum [l] Aristoteli; ergo aqua in glaciem non vertitur a frigiditate nativa terræ. Deinceps glacies omnis oritur ex aqua tacta immediate ab aere, & ab aere frigido, actu frigido, & impense frigido; aerisque frigiditate remissa glacies a tepido aere colliquatur: ergo efficiens glaciem ex aqua est aeris ambientis frigiditas. Verum quia aeri frigiditas impressa ab aquis nititur humido vapore; humiditas autem hebetat ubique vim frigoris,

A & caloris; cuius utriusque aciem siccitas exacuit, veluti lima ferrum; proinde fit ut ab aere frigido propter abundantiam vaporis aquei non densetur aqua in glaciem; & reuera in aere nubibus, & aqueis vaporibus referto ab humida illius frigiditate non gignitur glacies; sed orta diluitur, & colliquefit. Quum autem ab exhalationibus terrenis, eisdem frigidis, ac siccis, quales maxime vigent in aere sereno, & flante Borea, aer intensissimam acquirit frigiditatem; hæc una est, quæ tum in aere medio guttas aquæ pluviæ condensat in grandines; tum in aere infimo fluminum, & stagnorum superiorem aquam cogit in glaciem. Sed redeamus ad ignem; qui nobis est in hoc opere scopus.

Macrobius nobis non refragari, dum ponit ignem Vestæ Romæ quotannis consueuisse renouari. Duplicemq. ignem sacrum Vestalem extitisse. Cap. XXXVII.

C Quid etiam superius [a] non semel obseruauimus, Romæ Virgines Vestales ignem lampadis æternæ custodire consueuisse ab externis iniurijs absque vlla noui fomitis adiectione, id placitum est, cui aperte refragari videtur in suis Saturnalibus [b] Macrobius asserens, Apud Romanos Virgines Vestales Mensis Martij (qui primus erat totius anni) prima die ignem nouum Vestæ aris accendere quotannis consueuisse; ut incipiente anno cura denuo seruandi nouati ignis inciperet. At vero neque ista superiorē sententiam nostram eneruat: In primis enim potuit ignis ille Vestalium custodię commendatus fuisse annuus; ut erat lucernæ Mineræ Atheniensis igniculus, de quo [c] supra, integrum annum ardens absque vilo noui fomitis adiectu. Deinde quidni dicere valeamus eum ignem Vestales illo mense consulto deductaq. opera, extinguere solitas veluti hostiam Marti Romanorum parenti putato, aut Victimam Vestæ congruam litantes quotannis; alioquin diutissime arsurum sine vilo noui fomitis adiectu? eo autem extincto nouum, isdem aris accendere custodiendum toto deinceps anno, futuri noui anni Marti pariter, aut Vestæ dignum holocaustum, dicere quid prohibet? Deinceps etiam nec

Serenus aer aptus glaciei generatione.

[a] lib. i. c. 30. lib. 2. c. 8.

[b] lib. i. c. 12.

Martius primus mensis Romanorum. Ignis Vestæ quotannis renouaretur.

Ignis Vestæ annuus.

[c] lib. i. c. 4.

Ignem ut macta er Romæ quotannis.

Ignis Vestalium geminus.

temere quis afferuerit Vestales Virgines ignem custodire geminum consueuissē; alterum quidem quotannis extinguendum, aptum Marti, ac Vestæ sacrificium veluti mactandum, & mense Martio incipiente renouandum; de quo Macrobius; alterum vero æternum, & purum; quem Romani vna cum Dijs Patrijs venerarentur; de quo nos antea meminimus ex Plutarcho: secus enim annum ignem quotannis extinguere solitum perperam æternum appellarent. Denique vero dicere quoque liceat Vestales Romanorum Virgines præter lucernæ flammulam in honorem Vestæ semper ardentem absque vlla fomitis noni appositione, conseruare solitas fuisse in ara eiusdem Vestæ ignem in rogo ligneo ad sacrificiorum victimas comburendas; quem & singulis diebus, noctibusq. nouorum lignorum adiectione fouerent, ac, vt dici solet, enutrient assidue; singulisq. annis initio mensis Martij nouarent, extincto veteri nouum ignem substituentes; toto futuro anno pariter fouendum: id enim ex claris antiquitatum cultoribus multiplici coniectura compertum habemus: in primis enim Ioannes Rosinus [a] refert ex Dionysio Virgines Vestales Romæ ab initio fuisse quatuor; postea tamen ob sacrificiorum multitudinem ad senarium numerum adauctas: Vnde constat aperte illas ignem quoque sacrificiorum victimis comburendis destinatum custodiuisse. Deinde vero id ipsum nobis insinuauit Arnobius [e] inquit, *Sedent in spectaculis publicis sacerdotum omnium, Magistratuumque collegia; necnon & castæ Virgines, perpetui nutrices, & conseruatrices ignis*: ecce duplicem ignem sacrum, quem perpetuum Vestales curabant, alterum in ara ob sacrificiorum victimas lignis assidue adiectis enutrientes; alterum in lucerna remoto quouis externo contrario conseruantes. Deinde apertius in notis Lipsianis [f] hoc habemus, *In penetralibus, scilicet in ara, & culignis, id est vasis fictilibus Vestæ ignis perpetuo seruaturis focos*: Nimirum in ara perpetuus focus Vestæ seruabatur iugi lignorum adiectu ad sacrificia comburenda: & in vasis fictilibus, quæ lucernæ ardentes erant, æternus ignis custodiebatur tu-

Ignis Vestæ qui ad sacrificia seruaretur.

[a] 3. Rom. ant. c. 9. lib. 2. & 3. Vestalium numerus curauit.

[e] lib. 4. Vestales in spectaculis sedisse.

[f] De Vest. c. 14. not. 1.

A tus ab externis iniurijs omnibus effulgens in honorem Deæ. Deinde vero apertissime vt in templo Iouis Ammonis Silius [g] flammam in ara ponit ad sacrificia comburenda, dum inquit,

„ Inextincta focus seruant altaria flammæ.

quod etiam legimus apud [h] Lipsium:

& Plutarchus [i] lucernam inextinctam:

ita plane verisimile est in æde Vestæ duplicem ignem perpetuum arsisse sub

Virginum cura; quorum alter in lucernis ad honorem numinis; alter in aris ad sacrificiorum holocausta semper extaret; ille oleo incombustibili nixus ab

externis iniurijs opera Virginum custodiretur: hic lignis deinceps iugiter adiectis earumdem ministerio assidue foueretur. Nostram sententiam deinceps etiam fouet Velleius inquit, *Perpetuumque custos Vestæ ignium*. Scilicet quia

in æde Vestæ Virgines custodiebant non vnicum, sed ignem geminum; alterum in ara ob sacrificia, sensim ei surgendo lignorum fomites; alterum in

lucerna, inde procul arcendo externas omnes iniurias. De igne Vestæ lucernæ dudum [k] plura vidimus antiquorum

testimonia: quæ superuacaneum hic esset repetere: De Vestæ ara cum igne in rogo ad sacrificia testem habemus non

solum Ouidium, cui [l]

„ Igne cremat vitulos, quæ natu maxima Virgo est.

sed etiam Pausaniam [m] alicubi scribentem hoc modo, *Progredientibus in Vestæ, simulacrum nullum occurrit, Ara tamen, & in ea Vestæ sacrificant*. Addere quoque Statium [n] liceat, cui consimiliter

„ Peruigileq. focus ignem longa uia sacerdos

„ Nutriet, arcanum non inspectura pudorē,

Vtrumque tamen ignem perpetuum Vestæ nobis proposuit Liuius, *Quid, inquit, de æternis Vestæ ignibus loquar?* præferens multitudinis numerum singularem. Sed etiam Iuuenalis, cui [o]

„ ————— quamquam diruta seruat

„ Ignem Troianum, & Vestam colat Alba minorem,

nobis opitulari videtur; nam in Alba ciuitate ignem Troianum seruari, nempe lucernam semper ardentem, cuius flamma niteretur oleo incombustibili, cuiusmodi sunt ignis ab Ænea ex Troia in Italiam aduectus; de quo [p] Virgilium olim consulimus; & insuper admonet

Ignis geminus in Ammonis templo. [g] lib. 3.

[h] De Vest. c. 15. [i] De orac. de feciuit.

[k] lib. 1. c. 30.

[l] 4. Fast.

[m] in Corint.

[n] 2. Theb. in fin.

[o] Sat. 4. Iuuenalis illustratur.

Ignis Troianus in Alba iui. [p] 2. Æneid. lib. 2. c. 12.

ibi-

ibidem excoli Vestam minorem, scilicet ignem in ara sacrum, quem ad sacrificia iugi lignorum appositione fouebant; qui sane ignis, quod non admirabili humore illo incombustibili, ut alter ille Troianus appellatus, inniteretur; sed, ut nostras, assiduo fomite indigeret; scite Vesta minor a Poeta cognominatur, nempe ignis minus admirabilis. Noui Lipsium hæc aliter interpretari. Sed suum cuique est ius veteres glossandi. Sed nostram sententiam maxime probat numisma æneum ab Antonio [q] Augustino relatum, in quo mulier scapulotenus circumscripta, LVCILLA AVG ANTONINI AVG F. a tergo Dea Vesta gerens manu dextera Lucernam, sinistra Palladium, ad pedes habens Altare cum flamma exardente: Indicium evidenti-
 [r]tab. 50.
 [r]cap. 2. Polihilla
 [c]lib. 1. c. 19.
 tiffimum Vestalem ignem sacrum duplicem fuisse; ut nuper explicauimus. Constat igitur ex habitis Macrobi-
 [r]cap. 2. Polihilla
 um afferentē Romæ ignem Vestæ quotannis consueuisse renouari; nobis olim constituentibus ignem Vestæ Romæ ad multos annos iugiter absq; pabuli adiectu exarsisse, non refragari; quum ille agat de Igne aræ ad sacrificia in rogo ligneo ardente; ut aperte constat ex [r] Solino alicubi asseuerante in hanc sententiam, Romani initio annum decem mensibus computabant, a Martio auspicantes adeo, ut eius die prima de aris Vestalibus ignes accenderent: nos autem de igne lucernæ in oleo combustibili perpetuo effulgente.

Cur in extinctu Lucernæ fumus ex ellychnio & vberior, & densior halaret solcat. Cap. XXXV III.

Rationi aduersari asserunt alij, quod [a] olim constituimus, in lucernarum extinctu fumum ex ellychnio densiorem, & vberio-
 [a]lib. 1. c. 19.
 rem exhalare; nam inquirunt, fumi causa efficiens vnus est ignis; qui cum excutit e combustibili, ceu de suo materiali principio; at ignis, dum lucerna extinguitur, labefactatur, atque corrumpitur; ut autem ab eneruato efficiente minor effectus effici potest; atque a corrupto nihil procreari valet; sic in extinctione lucernarum minor fumus excitari debet, & in ijs

A extinctis nullus omnino generari potest. Sed & ista nihil efficiunt nostræ sententiæ; In primis enim rationi allatæ nos opponimus experientiam quotidie nobis apertissime demonstrantem in extinctu lucernarum, & in ijs recens extinctis ellychnia semper vberio-
 [b]lib. 1. c. 19.
 rem, & densiorem fumum exhalare; quam experientiam sensuum iudicio innixam nos præferendam remur allatæ rationi; qui ab [b] Aristotele didicimus rerum sensibilem quærere rationem, dimit-
 [b]lib. 1. c. 19.
 tentes sensum, esse infirmitatem quandam intellectus. Deinde vero ad objectionem concedentes fumi causam effectricem vnum esse ignem, qui cum de materia combustibili excutiat; negamus hunc ignem in extinctu lucernæ labefactari; & in ea recens extincta corruptum esse; nam geminus est in lucerna exardens ignis; quorum vnus est ignis flamma, & alter est ignis carbo, qui in materia densa ellychnij residet; dum lucerna extinguitur, labefactatur
 [c]lib. 1. c. 19.
 quidem, & corrumpitur ignis flammam; sed hic non est ille ignis, qui fumos procreat e combustibili, veluti eorum causa efficiens; quum sit fumus ardens [c] Aristoteli, atque adeo effectus e fumo veluti e materia pendens: In extinctu vero lucernæ ignis carbo in densiori substantia ellychnij residens non labefactatur, neque corrumpitur; sed aliquandiu viget; licet postea destitutus auxilio flammæ, qua fouebatur, & ipse tandem fatiscens corrumpatur: in extincta ergo recens lucerna ignis carbo in ellychnij densiori substantia viribus integris adhuc ardens e combustibili consuetam fumi copiam excutit; quem fumum, quia flamma non attenuat amplius, nec vlla ex parte sibi arripit in materiam inflammabilem; ideo fit ut lucerna & dum extinguitur, & recens extincta copiosiore, atque densiorem de se fumum emittat. Deinceps autem etiam dato in disputationem in extinctu lucernæ quoque præter flammam ab eodem agente, quo flamma extinguitur, ignem carbonem in densiori substantia ellychnij accensum labefactari; quippe id illi non minus, quam flammæ aduersatur; & extinctæ flammæ auxilio destitutum eneruari; dicimus tamen oportere quoque

Lucerna recens extincta fumum densiorem, & vberio-
 rem ha-
 lat.

Sensus cui rationi proferendus, & quand-
 [b]lib. 1. c. 19.

Fumi causa efficiens ignis.

Ignis in lucerna quavis geminus ardet.

Ignis qui in extinctione lucernæ corrumpatur.

[c]lib. 1. c. 19.

[d]lib. 1. c. 19.

Ignis qui in extinctione lucernæ non labefactatur.

Ignis qui in extincta lucerna fumum gignat.

Fumus ardens
vberior est,
quam ardorē
subterfugiens.

Fumus in ex-
tincta lucerna
minor oritur,
& maior ap-
paret.

Flamma ex-
tinctione abit
in fumum.

in extinctu lucernæ, atque ipsam eam-
dem nuper extinctam de se crassio-
rem, ac vberio-rem fumum emittere, quam
prius, dum flammam rutilam habebat;
quia longe maior copia fumi erat illa,
quæ ardens flammam constituebat,
quam quæ flammæ ardorem non ex-
perta sursum halabat; quare licet sine
flammam ignis lucernæ minorem quam
cum flāma fumum procreet ex ellych-
nio; maior tamen fumus ascendit ex
nuper extincta lucerna, & densior,
quam ex antea inflammata; quia totus
ille, quem flamma in sua materia con-
sumebat vertens in ignem raritate, ac
tenuitate inadspectabilem, sursum sine
flamma libere scandit in densam, &
crassam fumi exhalationem; quum etiā
alter ille fumus, qui a flamma rarefieri,
attenuarique consueuerat; ea extincta,
nihil de sua crassitie, densitateque re-
mittat. Ob has igitur causas lucerna
dum extinguitur, & recens extincta
semper vberio-rem, ac densiorem fu-
mum emittere consuevit. Adde etiam
flammam, dum extinguitur, abire in
fumum; cuius & partes multæ densio-
rem adhuc, & crassio-rem substantiam
retinent; quippe quæ nondum satis ab
igne attenuatæ, rarefactæque sunt: &
vniuersa moles copulata vicino alteri
fumo ascendenti, eius magnitudinem
adaugēt.

*Frigus ut adurere dicatur; quum vere
quidquam comburere nequeat.*

Cap. XXXIX.

[a] lib. 2. c. 25.

Improbant alij, quod nos [a] antea
negauerimus aeri vim adurendi, &
inflammandi; quam tamen aquæ con-
cessimus; quia id aqua (inquiunt) vel
frigore, vel humore, vel vtrisque qua-
litatibus efficit; at frigus aeri aduenire
potest intensissimum; humorque illi a
natura inest; quid ergo si aqua per an-
tiperistatim aliqua inflammat frigidita-
te sua; non poterit idem præstare aer
frigiditate non sua cum humore con-
iuncta? sed non ne frigori absolute, ac
speciatim aereo frigori ventis innixo
vim adurendi tribuit [b] Virgilius? in-
quit enim alicubi,

[b] i. Georg.
non longe ab
init.

33 ----- *rapidæve potentia Solis*
33 *Acrior, aut Borea penetrabile frigus adurat.*

A si ergo Boreæ frigus vrere potest, vt
Solis virtus; quum Boreæ frigus sit fri-
gus aeris; & Sol adurat reflexis radijs
combustibilia inflammando; iam & aer
poterit etiam accendere combustibilia.
Sed neque ob has oppositiones debe-
mus nos a pristina sententia discedere:
Nam quoad primam; concedentes aquā
posse calcem inflammare; id eam effi-
cere dicimus frigiditate quidem sua præ-
cipue calorem calcis in angustum con-
centrantem; at non sine sui corpulen-
tia, & lentore prohibente ne concen-
tratus calor subito ante quā in igneum
adolescere possit, foras egrediatur; &
ita perfectam antiperistatim inflammato-
riam ab aqua prouenire concedimus;
non autem ab aere; cui etsi adsit ad-
uentitia frigiditas ab externo intensa,
vnde calor potest concentrari; non ta-
men corpulentia crassitudinem vllam
habet aer, vllumque lentorem; quibus
prohibeat ne calor concentratus illico
retrocedat prius quam in igneum, at-
que inflammatorium euadat: quæ om-
nia fusc [c] superius. Quoad secundam
concedentes tum Solis radios habere
facultatem igniendi, & inflammandi
quædam combustibilia; tum frigus a Bo-
rea inuectum esse in aere; tum etiam
vtrumque hoc adurere posse; negamus
tamen aeris frigiditatem solam aptam
esse ad aliquid inflammandum, ignem-
ve vlla ex re accendendum; quia Solis
radij bifariam vrere possunt aliquid,
nempe vel flammam, & ignem quo-
modocumque excitando; vt quando
reflexi a speculo concauo stipulas in-
cendunt; & de hac vltione non loquitur
Virgilius eo loci agens de passione,
qua humus a Sole, ac frigore afficitur;
a quorum neutro licet intensissimo cer-
tum est terram accendi, ac in flammam
ardentem commutari: vel etiam radij
Solis adurere dicuntur minus proprie,
quando scilicet nimium desiccant; quo-
niam exsiccatio est effectus adustionis;
ac proinde causaliter (dicerent scholæ)
adustio nuncupatur: sic etiam frigus ac-
ris intensum terram nimium desiccet;
vnde belle illam adurere dicitur, vt
etiam virtus Solis: Tale adurere ab ac-
ris nimio frigore fit citra vllam ignis, &
flammæ productionem: quare nos an-
tea dicentes aere non posse calcem in-
flam-

Aqua calcem
inflammari.
Calx vt aquis
inflammetur
non solo frigo-
re.

Antiperistasis
inflammatrix
ab aqua esse
potest, non ab
aere.

[c] lib. 2. c. 25.

Solis radij
quædam infla-
mare possunt.
Boreæ frigus
in aere est.

Frigiditas so-
la non inflam-
mat.

Solis radij bi-
fariam inflam-
mant.

Exsiccatio vs
fit adustio.

Frigus vt adu-
rat.

Adustio quæ
sine igne fiat
a frigore.

flammari; quæ ab aqua potest accendi; A reclamantem non habemus Virgilium; cui Solis potentia, & venti Aquilonaris intensa frigiditas in aere terram citra ignis, ac flammæ interuentum adurit; hoc est perquam exsiccatur, dicit Etruriæ sermo *adhugge*: quo sensu Petrarcha [a] scribit alicubi,

[a] Sonet. 43.
Par. 1.

„ *Qual' ombra è sì crudel, che 'l seme adhugge,*
„ *Ch' al desiato frutto era sì pressò?*

seminis enim arefactionem, priuationemque prolifico humore, atque adeo exsiccationem concinit. Nobis ergo B Poetæ non reclamant vim adurendi sine ignis interuentu minus proprie vento, & umbræ tribuentes; qui aeri vim proprie ignem excitandi dudum interdiximus. Quin & aliter ex [c] Theophrasto hunc nodum soluimus, qui vltionem interpretatur caloris naturalis roborationem, non autem flagrantis ignis productionem; ait enim, Hieme circumdatus aer contrahit, & concludit calorem, & corpora melius cibos concoquunt; & frigoribus omnino robustiora sunt, quod coactus sit calor, & compulsus vndique teneatur: ista de causa nonnumquam frigus idem, quod calor efficere videtur, & absolute, & superlatiue: nam frigoribus fructus coqui prædicant; & adurere æstum, & frigus: nec id vere loquuntur tamen: propterea quod sic vrere, & coquere frigus videtur, non sua sponte, sed ex consecutione: quia contrahit, & cogit D calorem huius rei effectorem, qui copiosior, etiam protinus valentior est. At proprie frigus aeris ignem non procreat; ab eo nata vltio sine igne fit a calore valido, vt in nobis melancholiæ per adustionem fieri dicuntur a Medicis.

Aquam solam non posse in flammam ulla ratione commutari: Vbi de irroratione ferri candentis a fabro ferrario. Cap. XL.

[a] lib. 2. c. 46.

Illi etiam dogmati, quo [a] pridem E constituimus aquam non posse in flammam splendidam accendi, obijciunt viri præclari experimentum; asserunt enim sepenumero se vidisse aquam a fabro ferrario supra candens, ignitumque ferrum proiectam citissime, in flammulas easque splendidissimas conuertere. Sed neque hoc nostram senten-

tiam labefactat; in primis enim eo loci constituimus aquam supra frigidum lapidem aquarum aspergine inflammabilem non posse in splendidam flammam commutari; non tamen proinde negamus aquam absolute, ac speciatim supra ferrum ignitum proiectam in flammam rutilam posse commutari: & ratio discriminis est, quia si aqua pura inflammatur ab igne; certe flammam procreabit, emittetque splendidam ex se se; at aqua inspersa lapidi gagatino; quum is non nisi per antiperistasis ab aqua possit accendi, vt calx; necessario flammam turbidam, & impuram edet; quippe aqua lapidis pulueri permista cænum est; cuius flamma non potest ob terræ opacitatem esse splendida. Deinde vero quum flamma non sit elementum simplex; sed fumus ardens; atque adeo corpus mistum a prædominio igneum; vere dictum olim a nobis est, aquam in flammam commutari non posse; nam mistum nullum gigni valet ex vnico elemento; aqua enim corpus est simplex, siue purum, siue impurum; atque proinde in flammam vnica functione, ac immediate ab vno agente commutari nequit: flammulæ vero illæ splendidiores, quæ a fabro ferrario aquam aspergente supra ferrum candens excitantur, non sunt vere aquarum stillæ ardentes, vt sensui apparet, vulgoque persuasum est; sed sunt flammæ præcedentis e fumo carbonum genitæ portio multiplex ab aquarum guttis densata; flamma enim rara minus effulget; densata fit splendidior. Deinceps etiam dicimus ex aquarum guttis illis, & portione fumi ardore inflammabilis vna iunctis fieri corpus, quod est inflammabile ab igne præsentis, & flammam edere aptum splendidorem, ob aquæ tum diaphaneitatem, tum etiam illi coniunctam crassitiem, ac densitatem: hoc tamen non obstat ei placito, quo sanximus in superioribus aquam solam non posse in flammam rutilam transmutari.

Epieteti Lucernam ex earum numero non fuisse, quæ diu sine liquoris adiectu ardebant. Cap. XLI.

Negligentia nos alij damnant in eo, quod in primo huius operis li-

Aqua vt conuertatur in flammam rutilam.

Lapis ab aqua vt accendatur.

Flamma quæ turbida est.

Flamma non est corpus simplex.

Mistum nullum fit a simplici elemento.

Aqua inspersa super ferrum candens vt flammam excutiat.

Flamma rara minus effulget.

Aquæ qualitates materiales,

libro, vbi scopus fuit antiquorum lucernas admirabiles diuturna duratione connumerare; lucernæ Stoici Epicteti non meminerimus; quæ fictilis quum fuerit non ob materiam, sed ob diuturnæ lucis perennem fulgorem olim a quodam tribus drachmarum millibus emptæ fuit. Sed neque ob id nos iure arguimur: Nam concedentes Epicteti lucernam fictilem fuisse; ac proinde non tanti venisse ob materiæ valorem; negamus eam tantæ æstimatam, quia diutissime absque noui liquoris appositione flammulam conseruare valeret; vt opinantur viri præclari: Quoniam Epictetus non solum seruus, & claudus erat, sed etiam Homericæ illo Iro pauperior; quod nobili Epigrammate vetustiores Poetæ Græci celebrarunt [a] a Sabæo translato hoc modo primum in Latinum idioma,

„ *Seruus eram, & pauper, tum mancus corpore; sed Dis*

„ *Gratus Epictetus, ille, vel ille licet.*

[b] pag. 361. Deinde eodem in [b] loco,

„ *Irus egstate, & seruus non integer ipso*

„ *Corpore Epictetus; Dis sed amicus erā.*

[c] lib. 3. p. 450 Deinceps paullo [c] infra,

„ *Irus inops, seruusque fui, nec corpore toto*

„ *Seruus Epictetus; charus at ipse Deis.*

Denique inferius etiam,

„ *Seruus eram, & pauper, tum mancus corpore; sed sic*

„ *Gratus Epictetus Dis ego amicus eram.*

Quod & Angelus ille Politianus, qui eiusdem Epicteti Enchiridion e Græco interpretatus est, in Epistola ad Laurentium Medicem contestatur, ita de Epicteto scribens,

„ *Qui quum & seruus esset, & claudus, & Homericæ*

„ *Iro pauperior, haud tamen dubitauit Dijs sese amicum*

„ *Notissimo apud Græcos disticho adseruare.*

Quum ergo Mendicus fuerit Epictetus, & inopia summa premeretur; quomodo lucernam eiusmodi habere potuerit, quæ citra noui fomitis adiectionem ad multos annos lumen perenne conseruaret? talis enim lucerna non sine sumptu comparabilis, ditioribus tantum hominibus possidebatur. Ideo igitur ab initio nostri voluminis Epictetice lucernæ inter alias nō meminimus,

A quia ipsam non ex earum genere, quæ diutissime sine liquoris adiectione exardabant, fuisse putauimus. Et certe quum ab autore nullo tale quid de ipsa litterarum monumentis proditum legere potuerimus vmquam; nec vllam coniecturam, suspicionemve de proposito habuerimus: ipsam inter admirabiles duratione lychnos enumerare non debuimus. Quod enim proponitur a viris egregijs de pretio ingenti, quo illa venisset nobis non persuadet eam proinde fuisse cum exiguo liquore longissimæ durationis; nam tanti eam venisse constat ob solam Philosophi memoriam, ac reuerentiam; vt Politianus, & ante illum asserit Lucianus; Politianus quidem ita de Epicteto ad verbum scribens, Tanta vero apud omnes homines

„ eius vitæ admiratio extitit, vt Lucianus

„ Syrus Epicteti lucernam fictilem tribus

„ drachmarum millibus ob eius auctoritatem venisse tradat. Nos ad te nunc

C non Lucernam Epicteti, sed eius imaginem animi, quæ multo plus lucis ha-

„ beat Laurenti, mittimus. Lucianus vero etiam ille Samosatenus in Dialogo,

quem Aduersus indoctum inscripsit, ipsissimis verbis de proposito insit, Quorum

„ sum vero attinet Orphæa tibi, aut Neātum proponere? quum nostra ætate vi-

„ xerit, & ni fallor, adhuc superstes est, qui

„ Epicteti Stoici Lychnum fictilem tribus

„ drachmarum millibus mercatus est: sperans futurum scilicet, vt si noctu ad

„ istam lucernam legisset, mox Epicteti

„ sapientiam somniaret, & similis efficeretur admirando seni. Quo quidem in

„ loco vt præterire non possum, quod sua

„ lingua dictauit Lucianus, τρισκλίον

„ δραγμῶν, non bene penitus ab Anastasio verti, trecentis denarijs, siue illis assentiamur, qui opinantur cum Plutarcho,

„ vt fusc notauit [d] Mazzonius in sua Danthis defensione, denarium

„ idem esse cum Attica drachma; siue

„ cum [e] Liuiio arbitremur in Tetradrachmo denarios fere tres inesse: ita

„ sane apertissime colligo Epicteti lucernam non extitisse inter illas, quæ citra

„ noui liquoris adiectionem diutissime arserint: Id etenim monuisset Lucianus,

„ cuius temporibus ea venundata fuit: Immo vero nec ex illa tale argumentum aduersus indoctum libros multos

„ inu-

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

Epicteti lucerna fictilis.

Lucernæ Epicteti non diu ardebat.

Epicteti nobis distichon. [a] lib. 2. p. 287

Epicteti lucerna cur maximo pretio emptæ.

Lucerna Epicteti venit tribus drachmarum millibus.

Anastasio notatus.

[d] In vita Sylæ initio lib. 1. c. 26. Denariū idem cum Attica drachma. [e] lib. 34. Drachmæ quatuor ues denarij.

inutiles sibi comparantem contexere potuisset. Sed hoc ipsum etiam inde constat aperte, quod statim subdit de emptore baculi Cynici, qui se in ignem sponte coniecerat, inquit, Sed nuperrime alius quispiam Protei Cynici baculum, quem quum in flammam insiluit, reliquerat, emit talento; custoditumque etiam num inter reconditas, ac charissimas opes habet; ostentatque non secus ac Tegeatæ apri Calydonij tergus, & Thebani ossa Geryonis, & Memphitæ Isis capillos. Ita ergo maximo pretio emptæ est lucerna Epicteti ob eius reuerentiam, & summi viri caram memoriam. Sic etiam [f] olim apud Maturantium legisse notauimus, se Olybij lucernam, ampullas, & urnas fictiles habere sine lumine, sineque liquore; quas ob vetustatis venerationem ait se non commutaturum cum mille aureis.

*Africanorum ignem perpetuum non fuisse
Lucernam sine fomitis adiectione iugiter ardentem. Cap. XLII.*

Consimiliter alij nos arguunt, quod ab initio connumerantes lucernas diutissime ardentes absque noui fomitis adiectione, mentionem non fecerimus post Vestalium lucernam, de consimili Africanorum igne, de quo Iulius Cæsar ille Scaliger [a] in exercitationibus De subtilitate ad Cardanum asseuerat scriptum esse in Historijs Africanis ignem in Lybia pro Deo habitum; quem Vestalium ritu perpetuum seruarent. Ceterum neque ideo reprehendendus erā, qui consultis illis Africanorum Historijs, nil in eis reperi, vnde coniectari possem. Lybicum ignem in lucerna diu sine fomitis adiectu exarsisse: namque apud Ioannem Leonium Africanum in sua descriptione Africæ a Io: Baptista [b] Ramusio cum alijs terrarum, mariumque descriptionibus compilata, & inuulgata hæc ad verbum legi, Africanis antiquis temporibus fuerunt quasi Idolatræ, cuiusmodi sunt Persæ; qui pro Deo colunt Ignem, & Solem; & habebant pulchra, & ornata templa in honorem vtriusque; & illis delubris assidue ignis ardebat: noctuque custodiebatur, ne extingueretur, eo modo,

A quo apud Romanos in phano Deæ Vestæ obseruari consueuerat: Quod in Chronicis Africanorum, atque Persarum late continetur. Hæc ille. Vnde certo colligere possumus Africanorum Ignem sacrum non fuisse lucernam diu sine fomitis adiectione ardentem, sed rogi ligneum; tum quod noctu solum custodiebatur, ne extingueretur: an non etiam interdum ob defectum humoris lucernæ flamma potest euanescere? sed lignea pyra interdum præsentibus habet ministros, qui ei fomitem deesse non patiuntur; at noctu peculiaris indiget custodis, quo tempore lucerna maior sine custodia iugiter ardet ad Solis usque præsentiam in diem sequentem: tum quod Persarum ignis sacer olim apud Maximum [c] Tyrium visus est non in lucerna, sed in rogo ligneo exarsisse, & fomitem assidue consumere solitum euidentissime: Quibus non ignis tantum, sed & igni contrarium elementum, Aquam videlicet Diuino cultu honorari consueuisse nouimus etiam ex antiquo Poetæ græci Epigrammate, quod latine sic vertit Faustus [d] Sabaus,

*Eus fratrem tu ne cōbure, Philonime; flāmas
Ne fides in me; Persa ego sum genere.
Persis namq. Ignes nobis corrumpere sacros
Est, hæc, supremo tristius interitu.
Quare me cōdens terræ dabis: ablue nec me;
Post mea fata etiam flumina nā veperor.*

D Ad Vestalium ignem quod attinet, dicimus illi similem non extitisse Africanorum ignem in eo, quod & ipse in lucerna diutissime sine fomitis adiectu cōseruaretur illustris; vt supponit obiectio; sed quod & ille sacer erat; & ille in delubris custodiebatur, & ille perennis cōseruabatur; in ceteris dissidebant. Nisi etiam potius asserendum sit Africanorum Ignem sacrum similem extitisse non illi Vestalium igni, quem in lucernis diutissime coruscare absque noui fomitis adiectione superius [e] explicatum est in honorem Vestæ; sed alteri, quem in rogo ligneo ad compurendas sacrificiorum victimas in eodem phano Vestales custodire solitas verisimile est; nam talem etiam fuisse Persarum ignem antea didicimus a Maximo Tyrio: de gemino autem isto Vestalium igne paullo antea fuse nos egimus in hoc

[c] lib. 2. c. 8.
Persæ quem ignem colebant.

Aquam Persæ pro Deo habebant.

[d] lib. 5. p. 818

Ignis Africanorum vt similis Vestalium & Persarum.

[e] lib. 1. c. 39.

lib. 2. c. 8.
lib. 4. c. 37.

Baculum philosophi Cynici talento venditum fuisse.

[f] lib. 1. c. 9.

[a] Exerc. 258. art. 1. in fin. Africanus colebant ignem.

Ignis in Lybia pro Deo habebatur.

[b] Tom. 1. li. 1 c. 24. p. 7. lit. C in fin.

Persæ ignem colunt pro Deo. Sol & ignis Persarum Di.

opere . Merito igitur inter lucernas A antiquorum diutissime sine noui fomitis adiectu exardentes Vestalium ignem connumerare potuimus, Africanorum ignem connumerare noluimus .

Pisces non ideo in aquis viuere, quia ignei sint a prædominio, ut contra Empedoclem demonstret Aristoteles, Theophrastus, & res natura. Cap. XLIII.

[a] lib. 2. c. 57.

Viuentia sunt a prædominio calida.

[a] lib. de re-
spic. c. 13.
Animal mo-
biletur non sine
instrumento.

Organa mo-
tus progressi-
ui.

Pisces qui ha-
beant pedes
Pisces fere om-
nes absque pe-
dibus.

C Vlpant in eo etiam nos alij, B quod [a] olim de piscium temperamento tractantes ostendere sat habuerimus aduersus Empedoclem eos non esse igneos, allatis Aristotelis argumentis absque vlla eorum explicatione: Ac eo magis, quo pisces viuentes sunt; viuentia vero sunt a prædominio calida. Nos autem primo dicimus eas Aristotelis rationes adeo claras, & faciles visas esse, ut putauerimus ipsas alia explanatione vlla non indigere; quare nude illas attulimus. Deinde vero monemus eum importunum fuisse locum, quo illæ fufius explicarentur; quum obiter ibi ea contemplatio habitata fuerit in explicationem difficti ab Autore græco incerti nominis in Empedoclem conscripti; habentes in animo ipsas oportuniore loco latius illustrare, scilicet in hoc ultimo nostri voluminis opere difficultatum solutioni dicato. Empedoclem igitur exillimantem pisces primum in terra genitos fuisse a prædominio igneos, ab ortu statim e terra in aquam progressos, ut a contrario elemento nimius eorum calor temperaretur; hebetatusque non ita facile ipsorum substantiam consumeret: diutiusque adeo, atque commodius viuere possent; Aristoteles [b] confutat multiplici ratione. Quarum prima est, quia nullum animal de loco ad locum, atque de terra ad aquas moueri potest absque instrumentis deseruientibus motui progressiuo, cuiusmodi sunt pedes, aut pedibus partes proportionatæ; Modo plurima piscium genera carent pedibus, alijsque membris pedibus proportionatis motui progressiuo necessarijs; cordulus enim solus, bos marinus, cancer, polipus, & alij pisces huiusmodi habent instrumenta; innumeræ aliæ piscium species ijs organis omnino ca-

rent a natura; ut sensui cuius est aper-
tissimum: ergo verum non est pisces
omnes, aut maximam eorum partem
primum a natura in solo genitos, dein-
de in aquas progressos fuisse ad intimi
caloris æstum temperandum; siue de
prima piscium cunctorum origine ab
initio mundi loqueretur Empedocles;
siue de ortu cuiusque piscis quotidiano
tractaret: quem etiam sensus explodit;
nam quotidie videmus pisces omnes in
aqua nasci, in qua viuunt; & nullum
eorum in terra exoriri, ac inde in aquam
pergere. Secunda vero ratio est, quia
pisces generatim non sunt pedestribus
animalibus, quæ terram, & aerem in-
colunt calidiores; at vicissim frigidio-
res; quoniam calor animalium excedēs
in sanguine maxime residet; ut certum
sit animalia sanguinea exanguibus esse
calidiora, & quæ magis abundant san-
guine ceteris plus esse calida; siquidem
sanguis crassior aereus est a prædomi-
nio, tenuior sanguinis portio, quæ spiri-
tus appellatur, est a prædominio ignea;
& ab ignis, & aeris prædominio calo-
ris excessum a natura obtinent anima-
lia quæque: quum autem piscium plu-
rimi exangues sint; & sanguinei tum
ad animalia pedestria comparati, tum
pro magnitudine sui corporis paucio
sanguine affluant; proinde non possunt
esse aerei, nec ignei a prædominio, nec
temperamento flammei, ac impen-
se calidi: Pisces vero sanguineos mino-
rem sanguinis copiam habere quam
animalia terrestria, & aerea sanguinea,
data æqualitate corporis, vnicuique
certis constare potest experimentis.
Non est igitur asserendum cum Empe-
docle pisces esse a prædominio igneos;
& ideo in aquas perrexisse, ut intimi
caloris ardorem sibi temperarent. Ter-
tia ratio est, quia Naturalia maxime
seruantur a similibus; & naturalibus
corruptis nihil superesse potest: illud
quidem, quia omnis corruptio [c] est a
contrario: hoc autem quia natura est
rei cuiusvis essentia; si ergo pisces sunt
a prædominio ignei; iam caloris exces-
sus illis est naturalis; nam ignis est cali-
ditatis [d] excessus: qua ratione igitur
ignis [e] ab aqua statim extinguitur, &
calidis conseruatur, ut oleis, bitumi-
nibus, & id generis; eadem pisces
ignei

Pisces in
aqua, non in
terra nasci.

Pisces enim sint
alijs animalibus
frigidiores, & quomo-
do.

Sanguinea cur
exanguibus ca-
lidiora.

Sanguis partes
duæ ignis & ac-
ris proportio-
natæ.

Piscium plu-
mi exangues.

Pisces cur &
quomodo sint
pauci sangui-
nis.

Natura serua-
tur similibus.

[c] 1. phys. t. 4.
& seqq.
Corruptio se-
per est a con-
trario.

[d] 1. cel. t. 2. 1.
[e] 2. de gen.
t. 2. 1.

Ignis est cali-
ditatis exces-
sus.

Naturalia cito
corrumpuntur
a contrarijs.

Sal, & nitrum
sunt corpora
naturæ siccæ.

Glacies, & ce-
ra sunt frigi-
di, & humida.
[f]ide gen.
2. 11

Naturalia qua-
ritates, vt ab
accidentalibus
diffident.
Qualitates
materiæ ser-
uandæ.

Qualitates ac-
cidentales ani-
malium tol-
lendæ quæ
int.

lib. 4. c. 34.

Pisces cur in
aquis a natura
locati sint.

ignei dicendi non sunt, quia diu in aquis
seruantur incolumes. Quarta ratio est,
quia naturalia corrumpuntur cito a con-
trarijs; quod experimento constat; nam
si natura quid ex sale, aut nitro, veluti
ex materia proxima constituisset, quum
nitrum, & sal sint corpora a prædomi-
nio sicca; ea sane in aquis non collo-
casset; nam cito sal, & nitrum ab hu-
mido corrumpitur, cui contrarium ha-
bet naturale temperamentum: simili-
ter si natura quid ex glacie, vt ex ma-
teria proxima, genuisset; id ipsum cer-
te ponens in loco calido non conser-
uasset, neque si quid ex cera procrea-
uisset: quia glacies, & cera frigore
concreta contrarij caloris vi facile
diffoluuntur: si ergo piscium mate-
ria esset a prædominio ignea, tantum
abest vt in aquis conseruarentur, quod
in contrario loco citissime corrumpen-
tury. Quinta ratio est, quia Mate-
ria, ex qua proxime constituuntur ani-
malia, essentielles habet passiones; quæ
in eo diffident ab accidentalibus anima-
lium habitibus, & dispositionibus; quod
qualitates naturales animalibus a mate-
ria constitutrice inexistentes conseruan-
dæ sunt; vt pote sine quibus animalia
consistere nequeunt; siue illæ qualita-
tes vehementes sint, siue remissæ; nam
piper, pyrethrum, & alia ignea tam-
diu seruantur, quamdiu caloris exces-
sum obtinuerint: at accidentales qua-
litates animalibus, non ex interna
eorum materia inexistentes, sed extrin-
secus quomodocumque aduenientes,
siue dispositiones fuerint, facile mobi-
les a subiecto, siue habitus difficulter
ab eo separabiles, vbi excessum habue-
rint, animalia perimunt, vt febres; &
ab vsu contrariorum locorum, alimen-
torum, medicamentorumque ad me-
diocritatem redigendæ sunt, si anima-
lia conseruari debeant; sic dudum vidi-
mus in Insula Maderæ [g] Lusitanos
ardore syluæ plusquam nimium æstuan-
tes in aquis conseruatos fuisse, alioquin
ardore illo extraneo morituros: Igi-
tur pisces non ideo aquas incolunt, vt
naturalis eorum calor excedens tem-
peretur; sed potius vt naturalis ipso-
rum frigiditas, & humiditas ab elemen-
to simili conseruetur. Sexta ratio est,
quia si pisces in terra primum geniti

fuisent, & inde in aquas perexissent,
quia ignea a prædominio naturalem ca-
lorem excedentem ab aquæ frigiditate
temperare sibi naturali desiderio cu-
perent; eadem plane ratione arbores
in terra genitæ ad aquas a natura trans-
ferri debuissent, quum hæ sint ob terræ
prædominium vehementer siccæ, vt ea-
rum naturalis siccitas excellens ab aque
humiditate ad mediocritatem reduce-
retur. Quum ergo arbores prædomi-
nium terræ obtinentes, & inde magno-
pere siccæ sint, non tamen ad aquæ
humorem a natura translatae visuntur:
Non est Empedocli subscribendum as-
serenti pisces ob ignis prædominium in
aquis locatos esse, vt intus eorum
æthus temperaretur. His Aristotelis
lubet demum attexere tres alias disci-
puli [h] Theophrasti rationes; quarum
prima est illa, quoniam Natura collo-
cauit animalia in ea mundi plaga, vbi
præsto habere valeant alimentum; quum
autem nil inter animantia contrario si-
bi, sed solum simili misto viuens omne
nutriatur; vt cuius inductione manife-
stum fieri potest: quum in aquis ignea
mista multa non sint, & diutule seruari
nequeant vlla flammea; multa vicissim
in eis aquea degant, diuque seruentur:
liquido iam constat pisces in aquis vi-
uentes, & nutrimentum sibi oportu-
num inuenientes, non esse igneos a præ-
dominio. Secunda vero ratio, idipsum
comprobans est ea, quia necessarium
est pisces illos primos Empedoclis as-
sertione in terra genitos, eiusdem esse
speciei, atque naturæ cum his, qui po-
stea per multas propagationes ab illis
originem duxerunt semper in aquis vi-
tam peragentes; nam omnia viuentia
nil nisi simile sibi per generationem se-
minariam procreare possunt: Quum
ergo nunc videamus pisces omnes fere
de solo in solum transductos cito com-
mori, nec diutius in arida posse incolum-
es commorari, plane dicendum non
est primos illos ortum in arida obtinuis-
se; secus etenim prius in terra obis-
sent, quam inde ad humorem progredi va-
luisent: & eo magis, quo verisimile
sit nullos, aut paucos admodum in lit-
tore maris, vbi minus vigent calida, ob
frigidi elementi viciniam, originem ha-
buisse; sed omnes, aut plurimos in lo-
cis

Arbores a præ-
dominio ter-
ræ, ac siccæ
sunt.

[h] 1. de caus.
plant. c. 27.

Viuentia de-
gunt vbi præ-
sto habent ali-
mentum.

Alitur nil cō-
trario, sed om-
ne simili mi-
sto.

Igneæ in aquis
pauca esse, &
diu non ser-
uari.

Pisces primos
eiusdem spe-
ciei fuisse cum
nostris.

Generatio se-
minaria est a
simili agente.

Pisces in aere
cito mori.

Viunt apte
omnia in suo
loco natali.

Bruta calidio-
ra piscibus ut
calorem sibi
temperant.

Pisces pulmo-
nes habentes.

Pulmonum
usus.

Iſthiophagi
quo tempera-
mento.

cis procul ab aqua calidioribus genitos A
fuisse flammeos illos; ac proinde non
ita cito usque ad aquas a loco natali
meare potuisse. Tertiam denique ra-
tionem in eo sitam legimus, quod in
proposito eadem ratio prorsus, eadem-
que proportio debet esse piscium ad
suum locum naturalem, quæ cetero-
rum viuentium est item ad propriam
sedem originis cuiusque illorum: modo
nos apertissime videmus & plantas, &
animantes alias omnes conseruari apte
in loco suæ primæ generationis, & in
alieno contrarijs qualitatibus affecto
vicissim maxime perpeti, atque cor-
rumpi. Non est ergo ut cum Empe-
docle constituamus pisces esse natura
sua igneos a prædominio; & propterea
primum in terra genitos fuisse in prima
vniuersi Orbis constitutione; deinde
vero generatione ipsorum absoluta in
aquam perrexisse, ut in frigidum ele-
mentum translatis caloris interni æstum
sibi temperarent assidue. Nec alia illa
ratio prætereunda est, qua nouimus
homines, leones, & multa bruta pisci-
bus calidiora caloris interni ardorem
sibi satis attemperare supra terram in
aere degentia vnius beneficio respira-
tionis: iam ergo & in arida orti pisces
idem beneficium ab aere sortiri potuis-
sent, nec ad refrigerium sibi compa-
randum ad aquas pergere debuissent:
ac eo magis, quo nonnulli piscium
pulmones habent, quibus exerto ex-
tra aquam ore aliquando spiritum aeris
ducunt, nempe maiores mole; sed
quia tanto non egent refrigerio, ut ho-
mines, ideo rarius respirant. Quin &
pulmones omnibus dedisset piscibus na-
tura, si eos igneos effinxisset; atque
adeo multo refrigerio indigentes; nam
omnium membrorum vni pulmones sunt
instrumenta ad intimi caloris æstum re-
frigerandum instituta: Quum ergo plu-
rimi sint absque pulmonibus, & eos ha-
bentes ijs raro vtantur: iam confiteri
oportet pisces non multa indigere ca-
loris refrigeratione; atque adeo non
esse flammeos a prædominio. Insuper
autem pisces esse frigidos a prædomi-
nio, & humidos ad alia viuentia com-
paratos, hoc manifestum facit unicui-
que, quod Iſthiophagi ex assiduo pi-
scium esu temperamentum induunt,

fanguinemque sibi comparant frigidū,
& humidum, ac pituitosum maxime.
Ad obiectionem vero concedentes,
pisces inter viuentia numerari; & om-
ne subcæleste viuens inter mista esse
cum prædominio caloris; negamus ta-
men pisces esse igneos, & ideo in aquas
a natura transmissos; quia primo dici-
mus viuentia esse a prædominio calida
non solum, sed etiam humida; quia
vita non in calore solo, nec in calore
siccō, qualis igneus est; sed in calore
humido, ut aereus est, vere consistit:
quare pisces, quia viuentes sunt, ignei
vere non sunt. Deinde nouimus vi-
uentia esse a prædominio calida, quia
in eis calor frigori dominatur, non ta-
men usque adeo, ut ignea sint; & pro-
inde in aquis degant, unde caloris ex-
cessus nimius corrigatur. Deinceps as-
serimus viuentia esse cum prædominio
caloris, & humoris, quia sunt aere ca-
lidiora, & humidiora; & ideo apta, quo-
rum calor ab aere temperetur; nec
oporteat ea proinde in aquas ferri; nam
minus calidum temperat æstum calidio-
ris, ut aqua tepida in feruentem proie-
cta illius ardorem temperat. Pisces er-
go non quia flammei degunt in aqua,
ut in elemento contrario; sed quia fri-
gidi, & humidi, ut in loco simili, &
seruatore.

Edessa, qua Antiochia nuncuparetur; qua-
ue Antiochia ab Edessa distingue-
retur. Cap. XLIV.

Q Vod pridem [a] constituimus, Ede-
sam olim Antiochiæ nomine nun-
cupatam; ac proinde lucernam ab anti-
quo tempore intra murum supra por-
tā ciuitatis Edessæ ante Crucifixi Do-
mini Redemptoris imaginem, absque
fomitibus adiectu exardentem, a Cedre-
no commemoratam, appellari posse
Antiochenam; non obstante Guilie-
mo [b] Tyri Archiepiscopo, qui agens
de Bello sacro Edessam ab Antiochia
distinguit euidentissime non vno in lo-
co: id nobis assertum non ita facile re-
cipi nouissime poterat a Raphaele Fer-
rario, Patricio Genuense, morum sua-
uitate amabilissimo, historiarum perito,
meoque Venetijs hospite liberalissimo;
qui ex plurimis & Historicorum, & Geo-
gra-

Viuentium
temperies.

Calor ignem
qualis.

Viuens ut sit
prædominio
calidum.

Calor maior
a minori re-
mittitur.

[a] lib. 1. c. 7.

[b] lib. 4. ca. 7.
& seq.
lib. 7. c. 4.

graphorum testimonijs Antiochiam longe diuersam esse ab Edessa cognouerat. Ceterum a quo voluntate numquam hactenus discrepare potui, ab eo neque hac in re intellectu diffidere me plurimum gaudeo; namque tria quum fuerint varijs in regionibus Edessæ nomine nuncupata loca, longeque plura, & omnino septem, vel potius octo, Antiochiæ nomine insignita: impune Ferrarius, ac vere Antiochiam vnā ab vna Edessa distinguere quuiuit cum summis viris; & ego Edessam aliam.

Antiochiæ nomine quoque appellatam cum Plinio pro eodem loco vsurpare potui eorum nemini cōtradicens: Quippe vna Edessa fuit, autore Plinio, [c] in Arabia; cui quidem Edessæ quondam nomen inerat Antiochia; & altera.

Edessa fuit ad Euphratem Syriæ in Mesopotamia; de qua Edessa tum Strabo

[d] ait, Bombicam appellari, & Sacram urbem; in qua Atargatam Deam Syriam colunt: tum Maginus apud Ptole-

mæum [e] inquit, Erech dicitur Hebræis, teste Hieronymo in traditionibus He-

braeis; olim Rages, nunc Rase, Rohais Haithono: tum denique Volaterranus

[f] notat, Edessa ἀπὸ τῆ ἰδεν Steph. Hanc Hebræi Harac vocant, vbi Aba-

garus olim dicitur regnasse; qui datis ad Dominum Iesum litteris, respōsum me-

ruit accipere: Ad hanc quoque Tobiam misisse filium ad Gabellum sacrę testan-

tur litteræ. Edessenus Princeps vnus olim e quatuor, quum Syria nostri poti-

rentur, habebat Metropolitanos tres sub Patriarcha Antiocheno cōstitutos,

Edessanum, Geropolitanum, & Corycensem. Quam Edessam constat ab Antiochia differre, vt notat Archiepiscopus

Tyri. Tertiam demū Edessam in Macedonia Strabo [g] collocauit. Antiochiæ vero apud Autores octo numerantur:

Et sane Ptolemæus [h] in sua Cosmographia primam habet Antiochiam in Asia proprie dicta penes Meādrum fluiuium

sitam; quam Volaterranus [i] in Phrygia ponit: Secundam Ptolemæus [k] Antiochiam Pisidiæ nominat in Galatia si-

tam: Tertiam in Pamphylia constituit Antiochiam Cæsaream Plinio dictam, vt adnotat eo loci Maginus [l] Ptole-

mæi summus illustrator: Quartam in Cilicia memorat Antiochiam super Tra-

go flumine positam: Quintam Syriæ vocat penes Taurum montem in Com-

magenā collocatam: Sextam ait Antiochiam in Syria pariter super Oron-

te fluuio esse; quæ Magini adnotatione, Plinio [m] Epidaphne cognomina-

ta, & Theopolis, quæ Reblata Hebræis; vbi ex Dui Petri Apostoli doctrina primi Christiani nominati sunt. Hæc fortassis Antiochia Theopolis dicta, hoc est, Ciuitas Dei, & Reblata; eadem est cum Edessa secunda.

Mesopotamiæ in Syria, quam paullo antea Strabo nos [n] docuit appellari Urbem sacram; & Maginus Erech, Rages, Rase, Rohai; & Volaterranus Harac, in qua Christianorum primitiæ apparuerunt; & lucernam a Cedreno commemoratam diu sine fomitis adiectu ex ardentem Dominicæ imagini ante portam Ciuitatis accendere potuerunt: Septimam Ptolemæus [o] idem collocat Antiochiam in Margiana, Magini, & Volaterrani testimonijs, primum Alexandriam a suo Conditore cognominatam, deinde Seleuciam ab eius dirutæ restauratore dictam, & demum Antiochiam appellatam. Octauam in Arabia Antiochiam agnouit [p] Plinius, qui eam demum Edessam cognominatam esse testatur. Lucerna ergo, de qua Cedrenus, reperta in Arabicæ huius Edessæ muro, quæ quondam, Plinij relatu, Antiochia nuncupabatur, citra errorem mihi dudum Antiochena cognominari potuit: Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

Nec obstat amicissimus Ferrarius distinguens optime Syriacam Edessam ab alia Antiochia.

ibid. Syriæ ad Taurum quinta. Ad Orontem sexta.

[m] lib. 5. c. 21.

[n] lib. 16.

[o] lib. 6. c. 10. Lib. 12. Margiana septima.

Arabica octaua. [p] lib. 5. c. 24.

[q] lib. 1. c. 28.

*Prytanei perpetuus ignis quod duplex, qui-
que fuerit. Cap. XLV.*

Sunt etiam plerique viri eruditissimi, qui non recipiunt, quod olim [a] asseruimus, ignem perpetuum Prytanei non fuisse ardentem in rogo ligneo, sed accensum in lucerna olearia: nobisque Pausaniam obijciunt in Eliacis prioribus de proposito ita scribentem, At in ipso Prytaneo, quum ad eam accesseris cellam, vbi focum habent, ad primi ingressus dexteram Panos aram videas. Focus ille e cinere substructus, perpetuo igni tam interdiu, quam nocte adolectur. Solemne est transportari ab hoc

T lo-

[c] lib. 5. c. 24. Edessa vna Arabica.

Syriaca altera.

[d] lib. 16.

[e] lib. 5. c. 18.

[f] lib. 12. cap. de Secus Syriæ.

Macedonica tertia. [g] lib. 10.

[h] lib. 5. c. 2. Antiochia Meandri vna.

[i] lib. 11. Pisidiæ secunda.

[k] lib. 5. c. 4.

cap. 5. Pamphiliæ tertia.

[l] cap. 8. Ciliciæ quarta. Cap. 15.

[6] Lib. 4. c. 37.
Prytanei sacer
ignis æternus
duplex.

[4] li. 2. c. 52.

[6] Cap. 46.
[7] Colloq. 1.
tom. 5.

[4] lib. 6. c. 7.

Sepulchrum
Cornicis.

loco cinerem ad Olympij aram, quam A
suo loco e cinere congestam diximus:
neque illa aliunde magis in altitudinem
proficit. Et ad earum, quas hæcenus
enumerauimus, ararum singulas quolibet
mense Elei sacra faciunt, prisco pa-
rentum ritu, thura, & melle subactum
triticum adolentes: & aras quidem
oleagina fronde velant, vino in liban-
do vtuntur. Hæc ille. Ceterum ne-
que ob hæc nos de proposita sententia
discedere cogimur; quia vt paullo [b] su-
perius in æde Vestæ cognouimus; ita
nunc in Prytaneo geminum dicimus
extitisse perpetuum ignem sacrum; quorum
alter a Pausania nouissime descriptus
ardebat in lignis super aras ad sacrificia
comburenda, & alter olim a Plutarcho in
Vita Numæ commemoratus ardebat in lucerna
Viduarum custodiæ commendata: de quo nos
ab initio præsentis operis egimus, dum
veterum lucernas lustraremus.

*Brutorum sepulturas, non solum a Poetis
fabulosas, sed etiam a veridicis Histori-
cis olim celebratas fuisse. Cap. XLV I.*

QUæ dudum [a] fuisse de sepultura,
& Elogio sepulchrali antiquitus
belluarum cadaveri concessis attulimus;
ea plerique respuunt, tanquam Poetarum
mera figmenta, nihil in se veritatis, ac
soliditatis habentia. Ceterum si alia
ratione nostrum placitum non arguunt viri
cordati, nobis ideo non erit de pristina
sententia discedendum; quam etsi non solo
Poetarum testimonio (quod tamen auctoritatem
habet in proposito) vallauerimus; sed etiam
[b] Plinij, Strabonis, Iustini, Solini, [c]
Maioli, & aliorum historicorum fide nostrum
argumentum comprobauerimus: Ad maiorem
tamen rei euidenciam, & iucundæ rei tractationem,
præstat nunc iterum id ipsum multiplici
Aeliani [d] grauius Historici obseruatione
manifestum reddere; agens itaque de
Animalium natura, in primis ait ita de
Sepulchro Cornicis, Ad nuncupatum lacum
Myridis in Ægypto, vbi Crocodilorum
oppidum est, Cornicis sepulchrum ostenditur:
cuius causam Ægyptij eam afferunt, quod
eorum rex, Marres nomine, Cornicem valde cicu-

rem habuerit; quæ postquam audisset, quo
perferenda esset epistola, mox quo volatus
dirigendus, & quænam regio transeunda,
& vbi terrarum requiescendum esset, cognouerit,
eoque regis literas ocyus quam quiuis nuncius
perferre solita sit, eam mortuam & sepulchri
honore & cippia rege affectam aiunt. Deinde
paullo post [e] commune sepulchrum Delphini,
& amati pueri fusiis describit attexens huic
pulchræ historiæ, Celebris ille iam olim Delphini
in Iaso amor, quo formosum adolescentem
prosecutus est, non est silentio mihi prætereundum:
Iasiensium igitur Gymnasium mari imminet:
illic ephebi post cursus, & palestras mare
ingressi, antiquitus recepto more, lauabant:
Et quum aliquando natationi indulgerent,
vnum ex illis forma præstantem Delphinus
quidam acerrime amare occæpit: ad quem quum
adnasset initio, non mediocrem ei metum
incussit; sed aucta paulatim familiaritate,
ita puerum sibi conciliauit, vt plane amicum,
& beneuolum haberet; Itaque lusitare inter se
cæperunt, & natando inuicem certare. Est
quando puer insidens illi, ceu sessor equo,
superbus vehabatur. Atque hoc spectaculum
tum Iasenses, tum peregrini admirabantur.
Pergebat enim suos amores vehens Delphinus,
& in mare tantum procedebat, quantum libebat
puero: deinde reuertebatur, & prope littus
eum restituebat: vbi inuicem digressi, hic
domum suam, ille in pelagus redibat. Solebat
autem apparere Delphinus eo ipso tempore
quo dimittebatur Gymnasium: eo quem expecta-
uerat, viso puer gaudebat; seque & coludendo
belluæ maris, & suæ pulchritudine formæ,
iucundum præbebat spectaculum; vt qui non
hominibus modo, sed etiam nulla ratione præditis
feris, formosus videretur. Sed nescio quæ
inuidia redamantem illum non multo post
sustulit: Nimium enim exercitatus & fessus
aliquando puer cum toto ventre in vectorem
suum Delphinum temere se iniecit, non animadu-
ertens auleatam spinam dorsum erectam esse,
atque horrentem: cuius acuminibus eius
umbilicus, quia exulceratus esset, ex eo factum
est, vt & venæ quædam abrumperentur,
& permultus sanguis

efflueret, ibique puer extremum spiritum effunderet. Id Delphinus partim ex pondere sentiens; non enim iam, ut consueverat, tam levis & expeditus insidebat, nempe qui spiritibus se se non subleuaret; partim sanguine imbutum mare cernens, id quod res erat ut intellexit, amasio suo superstes vivere noluit: Quamobrem multo robore quemadmodum Rhodia naus (*plenis velis propulsa*) sic simul cum defuncto in litus se eiecit; amboque, hic iam mortuus ille animi defectione expirans, humi strati iacuerunt: Laus, o bone Euripides, non tale facinus propter Chrysippum consciuit; quamvis, sicut tu ipse ais, & fama docet, Græcorum primus pueros amare cepit: Iasenses ciues, ut illorum vehementem amorem cum honoris gloria compensarent, sepulchri monumentum commune amborum, & formosi pueri, & Delphini amatoris constituerunt: & statuam, quæ forma eximia puerum in Delphini dorso sedentem haberet, excitarunt: atque etiam numismata ex argento, atque ære fecerunt, & eorum imaginibus signauerunt ad demonstrandum utriusque miserabilem casum, ac nimirum tantum facinus memorie tradiderunt, ut Dei amicum honorarent.

Dein [*b*] eodem autore, antiquitus interempto Cani simulachrum picture inter virorum fortium imagines positum est, quod sepulchro, ac titulo præclarior est monumentum; ait enim, In pugna etiam ad Marathonem commissa cuiuspiam Atheniensis canis summa contentione illi tulit auxilium: Quamobrem nec ipse quamquam canis contemptus, sed hoc præmium consecutus est, ut in Poecile porticu una cum hero suo pingeretur, & inter fortissimos viros Cynægirus, Epizelus, & Callimachus spectaretur. Picture huius Nicon, vel, ut alij putant, Polygnotus Thasius, autor fuit. Deinceps autem non multo post [*i*] Catelli sepulturam memorat subdens, Ut vero Theodorum psalterem sui propinqui in sepulchrum imposuissent, eius Melitenensis Catellus, ultro seipsum in cadaueris thecam iniiciens, pariter cum domino humatione, & sepultura affici voluit. Ulterius Anseris sepulchrum idem

A Aelianus [*k*] mox nobili memorat historia dum ait, Lacydem peripateticum altorem suum Anser tantopere amauit, ut & cum ipso simul ambularet; & quum ille sederet, hic quoque ab ambulando quiesceret, nec ipsum vnquam relinqueret. Eum igitur Lacydes mortuum non minus ambitiose, quam aut filium, aut fratrem sepulturæ honore affecit. Præterea in eodem opere [*l*] postea Murænae monumentum idem exponit in-

B quiens, Murænae etiam Crassi Romani omnium prædicatione celebrata, sic in auribus, & gemmis distincto monili tanquam sanæ eximia formæ pulchritudine puella ornabatur; & appellantis vocem Crassi agnoscebat, atque ad eum adnatabat; quumque quippiam ei porrigebat edendum, prompto & pirato animo accipiebat. Hanc ille mortuam fleuit vberius, atque honore sepulturæ affecit. Et quum aliquando Domitius in hunc dixisset, Stulte Crasse, Murænam fleuisti mortuam: Ad hæc respondens Crassus: Equidem, inquit, de bestiarum morte fleui; Tu vero nullos, ne exitium quidem vxorum interitu, quas ad sepulturam dedisti, luctus percepisti. Insuper ex Aristotele sic Delphinatorum funera, & sepultura describit Aelianus, [*m*] dum ait, Delphini etiam mortuorum memoriam non abijciunt, & eos quibuscum consuetudinem viuis habuerant, extinctos quoque non deserunt: Itaque sui generis cadauera subeunt, ad summam aquam alleuant, tum ad continentem (velut funere) illos efferentes, hominibus ipsos sepeliendos tradunt, [*n*] Aristotele teste: post vero sequitur magna Delphinatorum multitudo, tanquam funeri operam dantium, atque in extinctos honorem conferentium; aut certe eos ab impetu aliarum belluarum, ne deuorentur, defendentium. Itaque homines rei musicæ intelligentes, reuerentia studij in Delphinatorum musicam adducti, humatione eos afficiunt. Ceterum multo antea formicas defunctorum suorum cadauera, non hominibus humanda portare, sed ipsas libi sepelire, monuerat [*o*] Aelianus; dum ita inquit, Illud auditum habeo (*de Formicis*) prudenter factum, eas humatione mortuas aliqua necessitudine li-

[*k*] cap. 41.

Anseris.

[*l*] lib. 8. c. 4.

Muræna.

[*m*] lib. 12. c. 6.

Delphinatorum.

[*n*] hist. an. c. 38.[*o*] lib. 9. c. 34.

bi coniunctas afficere, & in granorum
 folliculis condere, vt homines in urnis
 parentes suos, vel amicos. Vterius ab
 hominibus equas monumento conditas
 [7] lib. 13. c. 40 idem [p] recenſet, dum ait, Miltiades tres
 equas Olympiæ victrices ſepulturæ ho-
 nore in Ceramico affecit. Euagoras
 Equarum. Lacon itidem Olympionicas equas ad
 ſepulturam magnifice dedit. Legimus
 & Cimois equas poſt tres victorias
 Olympicas Athenis ſepultas. Idem au-
 [7] lib. 13. c. 20 tor [q] poſtea de Cicadis marinis agens,
 illarum ſepulturam celebrat in hanc
 ſententiam, Seriphij in retia vel fortui-
 Cicadæ marinæ. to delapſam *Cicadam marinam* non ſane
 retinent, ſed mari reddunt; atque etiam
 mortuam ſentes & ſordidati humatio-
 ne afficiunt; quod eam dicant Perſeo
 Iouis filio conſecratam eſſe. Denique
 [7] lib. 14. c. 27 apud eundem [r] autorem legimus Ca-
 nem a quibuſdam ſepeliri conſueviſſe;
 dum ſcribit, Cynopactus herba, alio
 nomine Aglaophotis dicitur; hæc per
 diem inter ceteras herbas (a quibus ne
 minimum quidem differt) deliteſcit, nec
 vilo modo agnoſcitur; nocte vero ſtel-
 læ inſtar lucens, & igneo ſplendore co-
 ruſcans, facile in conſpectum venit: Ita-
 que ſigno ad radices eius deſixo diſce-
 dunt; abſque eo neque colorem eius
 interdiu, neque ſpeciem cognituri: No-
 ætæ iam exacta aduentant, & herbam
 ex ſigno agnoſcunt; euellere vero, aut
 circumfodere tantum, cauent; primum
 enim qui eius naturæ imperitus eam at-
 tigit; periſſe ferunt. Canem igitur iu-
 uenem adducunt, diei ſpatio famelicum,
 & funiculum validum arctiſſime ad in-
 ferioſiorem herbæ ſtipitem vinctum Cani
 etiam alligant, & carnes aſſas multas
 ei obijciunt, quam longiſſime interim
 poſſunt, recedentes: Canis nidoſe mo-
 tus impetu ad carnes fertur, & herbam
 radicitus eruit, cuius radices ſi Sol vi-
 derit, canis mox expirat; & ſecretis
 quibuſdam ceremonijs; vt pote in ip-
 ſorum gratiam extinctus, ſepelitur: tum
 demum herbam contingere, & ſecum
 auferre audent. Ita ergo ex hiſtoricis
 etiam habemus antiquitus bruta ſepe-
 liri conſueviſſe. Ceterum neque hic
 prætereire poſſumus, quod nouiſſime le-
 gimus aduſ Theophrastum in ſuis *Cha-
 racteribus Moralibus*, nuper ab Anſaldo
 Cebà; Patricio Genueſe; ſumma

probitatis, & miræ eruditionis viro,
 præclara explicatione dilucidatis; nem-
 pe carus, & clarus ille Ariſtotelis alum-
 nus agens de *μικροφιλοτιμία*, quam
 Cebà vértit Paruam, ſeu macram am-
 bitionem; & Ereſius deſcribit, definit-
 que vilem honoris cupiditatem; aſſe-
 rit eiufmodi vitio notari hominem, qui
 catelli ſui cadaueri monumentum po-
 nit, columnulamque cum epitaphio
 erigit: ſic enim a Philoſopho quoque
 Peripati cultore habemus, conſueviſ-
 ſe veteres beſtias etiam ſepulchri, &
 elogij ſepulchralis honore dignare; li-
 cet hunc morem inſulſæ ambitionis vi-
 tio ſædatum notet vir vterque ſublimis.
 Quibus conſentit Aelianus inquiens
 Poliarchum Athenienſem eo luxuriæ
 perueniſſe, vt canes etiam & gallos, ſi
 quibus delectatus fuiſſet, mortuos ef-
 ferret publice, & amicos ſuos conuoca-
 ret ad funus, ſplendideque eos ſepeli-
 ret, atque erigeret in illorum monu-
 mentis columnas, quibus epitaphia co-
 rum inſculperat.

*Brutorum ſpeciem integram eſſe naturæ
 hermaphrodita in vtroque ſexu proliſi-
 cam; & ſpeciatiim Lepores, & Ichneu-
 mones. Cap. XLVII.*

Non accipiunt alij, quod olim de
 Hyænis, & Leporibus aſſeruimus;
 eorum nempe ſpeciem hermaphrodi-
 tam eſſe, ac ſingulum indiuiduum in
 ipſis tum maris, tum feminæ promiſ-
 ſeue munere fungi; nam eius nullum
 inquiunt haberi apud antiquos testi-
 monium. Sed a nobis Aelianus eſt, qui
 agens de Animalium natura, præclare
 monet Ichneumones, & Lepores eſſe
 vtriuſque ſexus hermaphroditus; Le-
 pores quidem vbi ſcriptum reliquit,
 De viro rei venatoriæ bene perito, &
 cetera quam bono, & a mendacijs alie-
 no, auditione [a] accepi, mares Lepo-
 res vno eodemque tempore tum alios
 implere, tum ex ſe ſe parere, tum nu-
 trire, quippe qui ſint vtriuſque ſexus
 participes. Idemq; teſtabatur aliquan-
 do duos, aliquando tres parere. Huc
 etiam addebat, marem ſemimortuum
 captum fuiſſe, ipſum autem prægnan-
 tem fuiſſe, atque in diſſecti vtero tres
 lepufculos repertos fuiſſe, eos primum

8. hiſt. c. 40.

[4] lib. 13.
 c. 12.
 Lepores
 omnes her-
 maphrodi-
 ti.

cx-

extractos immobiles fuisse, & veluti
offas quasdam carnis sine motu iacuisse:
deinde a Sole intepescere, reuixisse,
& eorum quemdam postea respexisse;
foras & linguam porrexisse, & cibi
desiderio os aperuisse: & lac ei ad-
motum, & paullatim alitum fuisse veri-
simile est, ad ostentandum parentem.
Non possum equidem mihi ut huic nar-
rationi non credam persuadere; quod
viri illius sermo ab omni mendacio &
ostentatione alienus fuerit. Quorum
pars dudum nobis allata fuit ex Maio-
lo, sed operæ pretium fuit nunc ex
[b] Aeliano totum caput afferre in maio-
rem propositi confirmationem. Ich-
neumones autem idem autor herma-
phroditos ait multo antea dicens, Ich-
neumoni vtriusque sexus participi a na-
tura tributum est, ut & suo semine gra-
uiditatem, & partum alijs afferat; & ipse
quoque ventrem ferat, & ex se se pariat.
Qui in pugna, quam inter se pugnant,
victi fuerint, ea bellicæ offensionis nota
inuruntur, ut & in viliores sexum cen-
seantur, & muliebria patiantur: contra
ij, qui ex bello superiores euaserunt,
victos subigunt, & simul suo semine
implent; at victi ex ea male a se pu-
gnata pugna, hoc præmio afficiuntur, ut
& partus dolores sufferant, & ex patri-
bus, qui iam ante fuissent, matres red-
dantur. Ita ergo verum est quasdam
species animalium esse vtriusque sexus
participes, & hermaphroditas.

*Qui liquores absque igne vim habeant
adurendi physice, & qui non nisi supra
natura vires eleuati hoc prestare va-
leant. Cap. XLV III.*

Sunt inter Philosophiæ cultores, qui
culpent assertum, quo dudum san-
ximus [a] oleum lucernæ Antiochenæ
supra naturæ leges admirabiliter exer-
citur Costrois exussisse; quum id præ-
stare potuerit puris naturæ viribus;
nam & sanguis Nessi Centauri linteo
exceptus Herculem eo indutum con-
cremasse legitur. Ceterum hæc nos pa-
rum turbant; in primis enim argumen-
tum hoc deductum a Poetarum fabula
necessitatem, ac soliditatem non habet:
virus illud a Deianira molli puella con-
tractari diu potuit impune, quæ vestem

[a] lib. 10. c. 47
Ichneumones
omnes herma-
phroditi.

[a] lib. 2. c. 16.

Centauri san-
guis Hercule
non adussit.

amatoriam zelotypa viro concinnauit;
quod Herculis durum, ac torosum cor-
pus tactu solo comburere valuit? non
certe Physiologo cordato. Deinde
mirabile lampadis Edeffæ oleum supra
naturæ vires Persicum exercitum exus-
sit, quia tantulum tot militum turmas
comburere quinit; si quæ vero venena,
& olea deurunt, proportionatæ molis
obiecta perdunt, non ea, quibus tam
grandi magnitudine, ac numero ex-
cedantur: namque agentia pure physica
vim habent suæ magnitudini quomo-
documque proportionatam. Et certe
multa esse, quæ sine igne, ad instar ignis,
exurant naturaliter in liquorum gene-
re, nos docuit non vno in loco [b] Aelia-
nus; ac primum vbi agit de Ingenti ver-
me Indico, quem captum, & interfe-
ctum Indi triginta dies appensum, ait,
ad Solem sinunt, atque ex eo in fictilia
vasa crassum oleum stillat: singuli ver-
mes quinque olei sextarios reddunt:
quod quidem ipsum regi Indorum ap-
portant, vasis obsignatis; neque enim
alij cuiquam vel guttam illius possidere
licet: corpus reliquum inutile: Huius ea
est vis olei, ut sine vilo igne eius infusa
hemina quemcumque lignorum acer-
uum comburat; ac si vel hominem ve-
lis, vel aliud animal exurere, primum ut
hoc infunderis, funditus statim defla-
grauerit. Eodem ipso Persarum reges
aiunt capere hostium vrbes, neque
arietes, testudines, aliaque bellica tor-
menta ad eas capiendas opus esse; nam
quum fictilia vasa vnus heminæ capa-
cia eo impleta, & obstrueta in portas
iaculatur, vasa quidem ad portas allisa
rumpuntur, at oleum delapsum ignem
circumsudit, ut restingui non possit; &
flamma insaturabilis comburit homines
pugnantes pariter cum armis: restingui-
tur autem multa inutili congerie, qua-
lis per terram, & vicos conuertitur in
eum iniecta. Hæc Ctesias Cnidius.
Profecto si tale fuisset oleum lucernæ
Antiochenæ, Costrois exercitus eo non
deflagrasset; quum Persarum Rex facile
a suis cohortibus iniectu pulueris, &
quisquiliarum talem ignem extinguere
valentium, hoc malum auertere sciuis-
set, ac potuisset. Deinde vero vbi hæc
infit, [c] Peonicum animal, quod Mo-
nopem Peones nominant, piloso tauro

Edeffanæ lam-
padis oleum
ut videret exer-
citur.

Agens phyfi-
cuni vires ha-
bet suæ molis
proportiona-
tas.

[b] 5. de ani-
mal. c. 3.

Oleum omnia
comburens, ut
ignis.

[c] lib. 7.
c. 3.

Peonici
stercus ve-
natores
vrens.

» magnitudine simile, quum ab insequen-
» tibus vrgetur, præ vexatione acre, &
» igneum reddit stercus: quod quidem si
» in venatorum quempiam inciderit, mor-
tem afferat. Sed huiusmodi tanto non
pollent ardore vt in exili copia, quan-
ta in exigua lucerna comprehendere po-
test, integri exercitus copias omnes ad
vnam comburere valeant; vt oleum
Antiochenæ lucernæ præstitisse memo-
rat Cedrenus: Vnde non immerito il-
lud supra naturæ vires tale facinus ad-
mirabiliter edidisse notauimus.

*Quid nos hæcenus in proposito argumento
De reconditis Antiquorum Lucernis
præstiterimus. . . Cap. 1 L.*

Effectus non
necessario fit
si posse a ro-
scente causas.

[c]lib. 4. c. 104

Agentia natu-
ralia non sem-
per nobis ad
vota respon-
dent.

Scopus noster
in hoc opere
qui fuerit.

NOs autem in superiore libro ve-
ras diuturnæ flammulæ in recon-
ditis Antiquorum Lucernis causas non
attulisse, inde conuincere se posse pu-
tant plerique viri nostra tempestate do-
ctissimi, quod ego talem Lucernam
diutissime ardentem absque noui fomi-
tis adiectione, domi non habeam, nul-
live Principi viro donauerim, nulloque
in templo suspenderim: cuius enim ef-
fectus arte parabilis causas agnouerit
quispiam, in eius artificis esse potestate
consimilem effectum procreare. Ce-
terum neque ista nos turbant: In pri-
mis enim late demonstraui in opere
nostro [a] *De his qui diu viuunt absque
alimento* falsum esse penitus propositum
fundamentum, effectum scilicet omnem
ab eo posse produci, quicumque caus-
sas illius integre cognouerit: quando-
quidem nobis non semper ad vota re-
spondent agentia naturalia, etsi non
occulta: Sed huiusmodi theoriam non
est vt hoc in loco repetamus; inde il-
lam sibi hauriat Lector studiosus. Dein-
de vero nostrum institutum fuit in hoc

A opere, declarare attributa, & condi-
tiones causarum omnium, quæcum-
que ad constitutionem perennium Lu-
cernarum ab Antiquis olim recondita-
rum concurrere dudum potuerunt:
Cui scopo satisfactum a nobis hoc ope-
re fuisse putamus, etiam si nullam ex
huiusmodi causis lucernam condideri-
mus, nullamve condere potuerimus;
& quauis materiam determinate, ac
in indiuiduo, & ad vnguem, vt dici so-
let, non agnouerimus, in qua huiusmo-
di attributa, conditionesque necessa-
rio esse debent ad perennem flammulæ
durationem. Deinceps autem nos non
artem parandæ lucernæ perennis, aut
eius praxim profitemur in hoc opere;
sed olim conditarum, reconditarum-
que naturam, puramque theoriam ex-
plicare conati sumus: quare nostra non
intererat nouis condere lucernas diu
duraturis; at solum vetustarum essen-
tiam aperire. Deniq; vero sat habuimus
in hoc Libro meditari diuturni Lych-
ni ardorem; & eas illius condiciones
in medium afferre; quibus apte posse-
mus tum excitare Chymicos egregios,
aliosve operarios ad huius admirandi
operis artem deperditam restituendam;
tum pro virili mea etiâ perducere cun-
ctos sapientiæ studiosos ad occultissi-
mam eiusdem effectus naturam inter-
noscendam: Quorum illud me conse-
qui, aliorum in potestate consistit; hoc
autem an præstare valeam, aliorum
esto iudicium. Non est itaque minus
veritati consentanea, minusque utilis
hæcenus habita in hoc volumine *De re-
conditis antiquorum Lucernis* contempla-
tio, quia perennis huius ignis artem,
fabricamque instituire, atque perfice-
re seu noluerimus vnquam, seu etiam
nequiuimus, nesciuimusque; quod
nobis vitio vertebant insignes viri.

De reconditis Antiquorum Lucernis

LIBER QUINTVS,

In quo difficultatibus Aresianis, & plurimis & ingeniosis, durationem diuturnam Lucernarum Antiquarum infirmare satagentibus occurritur.

P R Æ F A T I O

Attexens dictis dicenda.

*H*actenus Antiquorum Lucernarum theoriam ex rei natura satis explicasse videmur; verum enim vero quia Vir eruditione pariter atque pietate spectatissimus, D. Paulus Aresius, Episcopus Derthonensis, in opere suo Sacrorum Emblematum omnes nervos intendisse videtur, ingenua tamen dissertatione, contra diuturnam veterum Ellychniorum durationem, a nobis antea confirmatam, & quaternis Libris editione prima iam antea promulgatam, quam ipse plurimis argumentis, ingeniosis potius, quam firmis concutere conatus est; præstat ad operis nostri confirmationem & complementum, ea singula diligenter explicare quæcumque recens in opinionem nostram allata fuere. Quoniam vero Vir eximius Italico sermone suam disputationem contexuit; germanum illius contextum afferemus, mox Latine donatum considerabimus; ut qui Latina lingua non utuntur, perscruantur nostris disputationibus.

Quid de nostra sententia superius explicata circa durationem physicam luminis antiquarum Lucernarum senserit Clariss. Aresius, proponitur, & expenditur.
Caput 1.

ERuditissimus Paulus Aresius, Episcopus Dhertonensis, in suis Emblematis, siue Symbolis sacris digressionem non ita breuem inuulgauit, qua septem capitibus aduersus meam theoriam de Lucernis Antiquorum reconditis ingenue disputat. Cuius moratam dissertationem operæ pretium duxi nunc animaduertere, ac expendere paulo diligentius ad veritatis trutinam: & ne quid illi videamur imponere, quum Italice scripserit, ipsissima verba vernacula referemus, quæ statim Latine dabimus, ob exteros qui non audiunt Italicam linguam: ait igitur Aresius. [a] Digressione. Se Lucerna pos-
sa ritrouarsi, che senza nuouo nutrimento perpetuamente arda. Hanno data

A occasione a questo dubbio alcune Lucerne ritrouate, per quanto si dice, ne' sepolcri de gli antichi accese: E noi di questa materia ragionato habbiamo nell'Impresa della Fiaccola accesa nel Secondo Libro. Ma perche dipoi habbiamo veduto quello, che nell'istesso tempo ne scrisse il Signor Fortunio Liceto, Primiero Lettore di Filosofia in Padoua, e diligentissimo inuestigatore de' più occulti segreti di Natura: non ci è paruto di palsar qui sotto silenzio l'opinione, ch'egli ha di queste Lucerne, e dirne di nuouo il nostro parere: essendo materia degna veramente di molta consideratione; & hauendola egli trattato al solito suo compitissimamente in quattro Libri, ch'egli ha stampato con quello titolo, *De Reconditis Antiquorum Lucernis*: da quali però noi breuemente caueremo quello, che farà a proposito nostro, alla sua più lauta mensa il famelico Lettore rimettendo. idest: Digressio. *Se Lucerna possit inueniri,*

[a] l. 5. Imp. 133.

„ *ri, quæ sine nouo nutrimento perpetuum ar-*
 „ *deat. Occasionem dederunt huic dubio qua-*
 „ *dam Lucerna reperta, ut dicitur, in sepul-*
 „ *cris antiquorum accensa. Et nos de hac*
 „ *materia tractauimus in Emblemate Facis*
 „ *accensa in secundo libro. Sed quia postea*
 „ *vidimus id, quod eodem tempore de illis*
 „ *scripsit D. Fortunius Licetus, Prim. Lector*
 „ *Philosophiæ Patauij, & diligentissimus in-*
 „ *uestigator occultiorum secretorum Naturæ;*
 „ *nobis visum non est, prætere sub silentio*
 „ *opinionem, quam ille habet de istis Lucernis,*
 „ *& denuo dicere nostrum iudicium;*
 „ *quum sit materia digna vere multæ consi-*
 „ *derationis; & eam ille tractauerit more suo*
 „ *absolutissime quatuor libris, quos edidit hoc*
 „ *titulo, De Reconditis Antiquorum Lu-*
 „ *cernis: e quibus tamen nos breuiter exci-*
 „ *piamus id, quod facit ad propositum no-*
 „ *strum; ad suam lautio rem mensam famili-*
 „ *cum Lectorem remittendo. LIC. Exo-*
 „ *sculor ingenuitatem eruditissimi viri:*
 „ *neque detrecto meliorem sententiam*
 „ *sequi, meamque derelinquere, si soli-*
 „ *dis fundamentis a vero procul abesse*
 „ *probetur. Iam audiamus virum insi-*
 „ *gnem. A R E. Opinione del Liceto*
 „ *affermatiua. Cap. I. Tiene per certis-*
 „ *simo questo valente Filosofo, Che fus-*
 „ *se presso gli antichi vn'arte di formar*
 „ *Lucerne, che senza aggiunta di nuouo*
 „ *liquore arder potessero perpetuamen-*
 „ *te. Idest. Opinio Liceti affirmatiua.*
 „ *Cap. I. Habet pro certissimo hic egregius*
 „ *Philosophus, fuisse apud antiquos artem for-*
 „ *mandi Lucernas, quæ sine adiectione noui*
 „ *liquoris arderent perpetuum. LIC. In*
 „ *oppositum ego scripsi citatis verbis ex-*
 „ *pressis in eo volumine dicens: [b] Non*
 „ *enim admirabiles illæ, quæ plures annorum*
 „ *decades, & centurias arserunt Lucerna, om-*
 „ *nes eiusdem tenoris extiterunt, ut æterno,*
 „ *aqualitè tempore flammam singula seruare*
 „ *potuerint. Nulla quidem Lucerna potest*
 „ *simpliciter æternum ardere, ob rationes in-*
 „ *ferius afferendas commodiori loco. Et qui-*
 „ *dem Cl. Aresius videre potuit Cap.*
 „ *XXVIII. sub hoc titulo: Aequalitatem*
 „ *virium flammæ, ac humoris in Lucernis*
 „ *causam non perpetua, sed solam diutissima*
 „ *durationis igniculorum esse comprobatur:*
 „ *& unde tandem intereant, explicatur:*
 „ *patefaciendo causam corruptibilitatis om-*
 „ *nium nostratium, & mortis naturalis ani-*
 „ *mantium, & reliqua multa sequentia.*

[b] l. 3. de Luc.
 Ant. c. 13.

Lucernas nul-
 las perpetuo
 ardere posse.
 Lib. 4. c. 28.

A Quæ omnia late poterat, sicut ibi, sic
 etiam superius, inspicere, reuoluto eo-
 dem operæ nihil in hac secunda editio-
 ne mutato loco propositum. A R E. E
 lo proua con molte esperienze di Lu-
 cerne, trouate accese nei sepolcri de
 gli Antichi, e posteuì molte centinaia, num. 31.
 e migliaia d'anni prima. Tale, dice, fù
 la Lucerna ritrouata a tempo di Pao-
 lo I I I. nel sepolcro di Tulliola, figlia
 di Cicerone, come riferisce il Panciro-
 lo nel suo libro *De rebus memorabilibus*
deperditis, & altri: della quale è neces-
 sario dire, che sia stata accesa intorno
 a 1550 anni &c. Pone egli dunque in num. 34.
 prima questo principio, come fonda-
 mento gagliardissimo della sua opinio-
 ne: Non esser vero ciò, che commu-
 nemente si dice, che il fuoco habbia bi-
 sogno di nutrimento per mantenersi;
 anzi tanto falso, che in nessuna manie-
 ra può conuenire la nutritione al fuo-
 co, prima &c. E se gli domandi, a che
 C serue dunque l'olio nelle Lucerne, se
 di lui non si nutrisce il fuoco; e come si
 consuma? Risponde, che il fuoco cer-
 ca sempre di salir in alto alla sua sfera;
 ma che l'olio con la sua viscosità lo trat-
 tiene: e che il fuoco per liberarsi da
 questo impaccio, l'abbrucia, e lo con-
 suma; e finito che ha di consumarlo,
 a guisa di uccello, che habbia rotti i le-
 gami, se ne vola in alto; benchè poi sia
 dall'aria fredda & humida combattuto,
 D e morto prima che arriui alla sua sfera;
 [c] E se da noi non si vede, è perche li-
 bero da legami egli si fa raro, e diuenta
 inuisibile. E che il fuoco si distacchi
 dall'humido, proua egli con vn'altra
 esperienza; & è, che vna candela po-
 sta in vna gran fiamma, rimane estinta;
 il che non accade, come pensano mol-
 ti, perche dalla fiamma sia deuorato il
 nutrimento alla candela; essendo che
 tanto humido in quella rimane, che si
 può di nuouo accendere; ma si bene,
 E perche vn simile tira l'altro, e la fiam-
 ma maggiore tira a se la minore; nella
 guisa, che anche l'Estate l'eterno cal-
 do a se tira l'interno de gli huomini: on-
 de auiene, che il caldo naturale in noi
 ha minor forza, e che l'Inverno all'in-
 contro sia più gagliardo. Hor posto
 questo fondamento, dice egli, Che si
 può far lucigno, il quale nel fuoco non
 si con-

[c] num. 36.

si consumi mai; qual sarebbe quel formato della pietra Asbesto; e di più trovarsi olio, il quale habbia la sua forza talmente proportionata col fuoco, che non lo vinca, ne sia da lui vinto. Dal che ne seguita, che possa trattener il fuoco qui abbasso; e tuttauia da lui non rimanga distrutto, e consumato. Con questo solo potrà vna Lucerna mantenersi accesa moltissimo tempo; & ancora in perpetuo, se da gli estrinseci agenti tolta non fusse questa parità di forze, che tra il fuoco, e l'olio si ritroua. Si che essendo necessario che in molto tempo accada; ne segue, che veramente egli è impossibile, che Lucerna alcuna si formi che sia perpetua &c. Idest: Idque probat multis argumentis Lucernarum, inuentarum in sepulchris veterum, ibi positarum ante multas centurias, & millenas annorum. Talis, inquit, fuit Lucerna reperta tempore Pauli III. in sepulchro Tulliola, filiae Ciceronis, ut refert Pancirolus lib. De Rebus Memorabilibus deperditis, & alij: de qua necesse est dicere, accensam arsisse mille quingento quinquaginta circiter annos. &c. Ponit ipse primum igitur hoc principium, seu fundamentum validissimum sua opinionis: Non esse verum, quod communiter dicitur, Ignem indigere nutrimenti pro sui conseruatione; quin adeo falsum, ut nullo pacto valeat igni conuenire nutritio: primum &c. Sique petas ab eo, ad quid ergo seruit oleum in Lucerna, si eo non alitur ignis; & quomodo conseruatur? Respondet, ignem quare semper ascendere sursum ad suam sphaeram; sed oleum sua visciditate illum retinere: Ac ignem, ut liberetur ab hoc impedimento, ipsum absumere; ac ubi consumperit oleum totum, velut anis disrupto vinculo, sursum euolare: Licet postea patiens ab aere frigido & humido extinguatur, anteaquam perueniat ad suam sphaeram: Qui si non aspicitur a nobis, id euenit, quia liber ignis a vinculis materiae, rarefiscit, & redditur inaspectabilis. Et ignem separari ab humido, probat ipse alio experimento; quod est, quia candela posita in magna flamma, exstinguitur; quod non euenit, ut multi putant, quia consumptum a flamma fuerit alimentum candela; quum tantum humidi remaneat adhuc in candela, quo potest iterum accendi; sed solam quia simile trahit ad se simile: flamma

maior attrahit ad se minorem; eo modo, quo etiam aestate calor exterior ad se trahit interiorum hominum; unde promerit, calorem naturalem in nobis minores habere vires, & hieme contra maiores, ac robustiores. Nunc isto fundamento iacto, inquit ipse, posse fieri myxum, qui nunquam consumatur; qualis esset ex Asbesto lapide formatus: Et insuper oleum inueniri, quod habeat vim adeo proportionatam igni, ut nec ignem vincat, nec ab eo vincatur; unde sequitur, illud posse detinere ignem hic apud nos, & nihilominus ab igne non destruat, nec absumatur. Hoc solo poterit Lucerna conseruari accensa plurimum tempus, etiamque perpetuum, si ab extrinsecus agentibus illa virium aequalitas ignis & olei sublata non fuerit; quod quum necesse sit post diuturnum tempus euenire; sequitur, vere fieri non posse, ut Lucerna formetur ulla, quae perpetuum ardeat.

L I C. Equidem non vnicum, allatum a Viro Cl. sed duo potissimum attuli fundamenta diuturnitatis luminis: Omitit ille secundum, quo statui, posse quidem ab igne consumi subiectum oleum, sed adeo lente, ut per longissima temporum interualla queat semel infusus liquor in Lucerna flammam detinere: Quam causam adeo luculenter, post illam priorem, explicauit capite vigesimo quinto libri tertij, ut mirum sit de illa rationem habitam non fuisse a Viro Cl. quae tamen secunda mea causa. sola sufficit ad antiquissimam flammæ durationem promouendam, & ostendendam. Sed & prius quoque dixeram capite decimo septimo eiusdem [d] operis: [d] lib. 3. Deinde vera etiam potuit ab antiquo antea semper arsisse Lucerna in conditorio clausa, quae demum extra monumentum eaducta, vim spiritus vehementis, & aqua ingruentis eluderet ad longum tempus: ardore quidem in se diutissime conseruato, vel quia flamma fomitem non absumeret; vel quia non nisi minimum quid eiusdem longissimo temporis tractu ignis absumeret. Ad cuius fundamenti secundi (quo solo niti potest opinio mea, factaque recta tueri) destructionem quum nihil afferat Arelius, satis aperte constat, eam ab ipso non demolitam; euersamve, sed superesse stabilem adhuc & incolumem. ARE. [e] La sopradetta opinione s'impugna. Cap. II. Merita il Liceto vera-

Lucernarum
durationis cau-
sa duo.

[e] Cap. II.

mente molta lode d'ingegno, e di diligenza, e di dottrina; non essendo di quelli, che ad occhi chiusi caminano per la strada battuta; ma esaminando molto bene le difficoltà, che tratta; & alle cose dette da gli altri, molto aggiungendo del suo: & incontrando valorosamente le difficoltà, che paiono insuperabili: e quanto alle opinioni de gli altri, egli certamente molto bene le impugna. Ma non sò già, se così bene egli stabilisca le sue; il che non deue parer marauiglia in cose tanto difficili, o forse anche impossibili. E noi conforme al nostro costume, diremo liberamente quello, che sentiamo di questa sua opinione, e di tutta quella difficoltà delle Lucerne de' sepolcri antichi. idest: *Supradicta opinio impugnatur Caput II. Meretur vere Licetus multam ingenij, & diligentia, & doctrine laudem; quum ex illis non sit, qui clausis oculis incedunt iter tritum; sed examinans accurate difficultates, quas tractat; & rebus alienis multas adiungens proprias: & occurrens strenue difficultatibus, quæ videntur insuperabiles, & aliorum opiniones recte multum impugnans. At vero nescio an ita bene stabiliat ipsi suas; quod mirum videri non debet in rebus adeo difficilibus, & fortassis etiam impossibilibus. Et nos de more nostro dicemus libere nostram sententiam de sua ista opinione, & de omni difficultate illa Lucernarum si pulcrorum veterum.* L I C. Meretur Cl. Viri modestia simul & ingenuitas ingentes gratias, quas illi habeo, reddendis impar. Sed illius introspeciamus dogmata.

A R E. E cominciando dal suo fondamento, stimiamo noi, che in nessuna maniera possa star saldo. Non perche il fuoco propriamente si nutrisca, che ciò niun Filosofo afferma, ma largamente, inquanto non può senza hauer materia, ch'egli consumi, mantenersi: e questo si vede tanto chiaro per l'esperienza, che è marauiglia da alcuno negarsi. idest. *Et incipientes a suo fundamento, censemus nos, ipsum nulla ratione posse firmum consistere. Non quia ignis proprie nutriatur; quod quidem nemo Philosophus affirmat; sed lato modo, siue communiter, quatenus ignis absque eo quod habeat materiam, quam ipse consumat, conseruari non potest. Et hoc ap-*

Aparet adeo clarum experimentis, ut mirum sit ab aliquo negari. L I C. Dumigni nutritionē interdixi, nutrimenti simpliciter omnem illi necessitatem & vsum adimeri volui, non solum contradicens iunioribus philosophantibus, qui spuriam, & metaphoricam igni nutritionem concedunt cum Viro Cl. sed etiam antiquioribus, qui vere ac proprie nutriri putauerunt ignem; contra quos disputat Aristoteles non vno in loco, [f] monens Heraclitum, qui Solem esse censuit ignem, existimasse non bene nutriri humido sursum attracto: & alibi dicens, [g] *Videtur autem quibusdam ignis natura simpliciter causa nutritionis & augmentationis esse; etenim ipse videtur solus corporum, aut elementorum ali, & augmentari: unde & in plantis & in animalibus putabit utique quis, hunc esse id, quod operatur.* Quo loci quum certum sit Aristotelem agere de propriissima nutritione; certe vere non ponitur a Viro Cl. nullum Philosophum affirmare, ignem ali proprie. Ceterum neque, cum iuniorum plurimis accepta nutritione sub latiore vocabulo, dicendus est ignis ali simpliciter hac ratione, permanere ac esse non posse ignem absque eo quod materiam habeat, quam consumat; quia longe aliud est ignem existere, & materiam sibi subditam consumere; præcedit ordine naturæ ignis existentia suæ functioni, quæ materiam absumit; nec vllum prius in esse dependet a suo posteriori. Præterea non vniusi modi materies est, in qua conseruatur ignis apud nos; triplex est enim; vna, quæ vim parem habet resistendi actiuitati flammæ; quam ignis non absumit, licet ab eius lentore detineatur ignis apud nos; prohibeaturque ne sursum euolet ad ætherem sublimiorem. Altera, quæ vim obtinet maximam resistendi summæ actiuitati flammæ; quæ materiam illam insensibiliter absumit, nec nisi longissimo tempore pusillam sui portiunculam ab igne patitur exolui; quæ duo fundamenta superius iacta fuerunt, & latæ comprobata, nostram sententiam communientia; quum Cl. Aresius primi tantum rationem habeat in hac sua digressionem, secundo penitus intacto; quod eludit omnes ipsius obiectiones. Tertia ma-

[f] 1. meteo. su. 1. ca.

[g] 2. de anima 1. 40.

teries est vulgaris, quæ minimam, ac exiguam valde sortitur a natura vim resistendi flammarum ætuitati; quare cito consumpta non potest diu flammam apud nos continere, nisi subinde succedat in consumptæ locum noua materia, quæ flammam deinceps genitam conseruet, seu verius vi detineat hic apud nos, inhiantem sponte sua semper ad sublimia. Neque licet ex experimento flammæ materiam istam tertiam cito consumentis, arguere consimilem conditionem in flamma, quæ secundam materiam subiectam habeat; multoque minus in ea, cui subijcitur materia primi ordinis; de quibus duabus prioribus agimus. A R E. Che se egli non si nutrisce, come dunque si fa maggiore? Non veggiamo noi, che se ad vna picciola fiammella molte legna, ò altra sorte di nutrimento aggiungiamo, ella diuenta molto gagliarda, e grande? Se per solo rattener qua a basso la fiamma, le legna seruißero, conseruerebbero bene quella, che vi è, ma non la farebbero più grande. Dirà forse, che si fa più grande per noua generatione: ma replico io, e ne' uenti la nutritione non è altro che noua generatione, ò come dicono essi aggeneratione: e nel fuoco la generatione si prende per nutritione; che già, come detto habbiamo, non v'è alcuno, che voglia propriamente nutrirsi il fuoco: ma si come si dice l'animale nutrirsi, perche in se conuerte il cibo; così il fuoco in se conuertendo le legna, meritamente si dice, che di loro si nutrisca; ancorache non in quella maniera, che farebbe, se fusse viuente. idest, Quia si non alitur ignis, quomodo ergo maior efficitur? Non ne videmus, si flamma per exigua multa ligna, vel aliud genus fomitis adiungamus, illam euadere valde validam, & grandem? si solum ad hunc finem ligna seruirent, ut flammam huc apud nos continerent; conseruarent quidem flammam pristina molis, at eam non augerent. Dicit fortasse, flammam fieri maiorem, non quidem nutritione, sed noua generatione: sed ego replico, & in uentibus nutritionem aliud non esse quam nouam generationem, vel ut ipsi dicunt, aggenerationem: & in igne generatio sumitur pro nutritione; quia vere, ut dictum est,

A nemo vult ignem proprie nutrir; sed ut dicitur animal nutrir, quia conuertit cibum in sui substantiam; ita ignis in se ligna conuertens, merito dicitur illis enutrir, etiam si non eo modo, quo faceret, si viuens esset.

L I C. Ignis ut proprie non alitur ligni combustionem, sic vere non augetur idem numero plurium lignorum appositione; videtur quidem augeri sic ignis; at nouus ignis fit, qui per conuersionem plurium lignorum in flammam grandior est, atque viuidior. Ceterum hæc obiectio, ut ut attingit ignem in tertia materia vigentem, qui vulgaris est; non tamen ignem primæ, vel secundæ classis materiam habentem vellicat, qui solus a nobis positus est in antiquis lucernis admirabilibus. Quin & ligna, quæ primario ac per se faciunt ad retinendum huc apud nos ignem sensibilem suo lentore; sua tamen magnitudine præexistentem ignem non augent, ipsum nutrientia; sed nouum

C ignem maiorem priori succedentem noua generatione materialiter atque passue generant; sed & Aristoteles aperte sententiam Viri Cl. quæ fuit Antiquorum reprobatur, & meam confirmat, inquit: [h] Quapropter & deridendi sunt omnes, quicunque priorum existimauerunt Solem ali humido: & propter hoc quidam etiam aiunt facere versiones ipsum; non enim semper posse eadem loca exhibere ipsi alimentum: necessarium autem esse hoc accidere circa ipsum, aut corrumpi; etens manifestum ignem, quamdiu habuerit alimentum, tamdiu viuere: humidum autem igni esse alimentum solum, tanquam pertingat usque ad solem, quod sursum ducitur humidi, aut ascensus talis sit, qualis quidem facta flamma, propter quam signum accipientes, sic & de sole putauerunt. Hoc autem non est simile: Flamma enim propter continuum humidum, & siccum, quæ permutantur, fit, & non alitur: non enim eadem existens, permanet villo tempore, ut ita dicam. Circa Solem autem impossibile est hoc accidere; quoniam si alitur quidem eodem modo, sicut illi quidem dicunt, palam quod & Sol non solum, sicut ait Heraclitus, nouus quotidie est, sed semper nouus continue, sicut ignis flammæ. Alibi quoque dicit [i] Aristoteles: Ignis autem persenset semper fiens, & fluens, sicut fluuius:

sed

[h] 1. meteor. lu. 1. c. 2.

[i] de iuu. & sen. c. 3.

[k] 1. de gen.
t. 33.

sed latet propter velocitatem. Quum ex aduerso viuens idem numero permaneat vniuerso tempore suæ nutritionis, & augmentationis Aristotele doctore; qui nutritionem & augmentationem eo discernit a generatione; quod generatio sit productio rei nouæ, nutritio vero sit conuersio nutrimenti in substantiam viuentis præexistentem, non autem in nouam, quæ veteri præexistenti adijciatur. Verba Magistri clara sunt asserentis: [k] Sed neque sic contingit dicere fieri augmentationem & diminutionem, ut quum ex aqua aer, vel ex ligno ignis; tunc enim maior moles est generata; non enim augmentatio hoc; sed generatio quidem eius, in quod transmutatur, erit: corruptio autem contrarij: augmentatio autem neutrius. Sed aut nullius; aut, si quid commune amborum existit, eius, quod generatur, & eius, quod corrumpitur, ut si corpus: aqua autem non aucta est, neque aer, similiter neque lignum, neque ignis: sed hoc quidem deperit, aqua scilicet atque lignum; hoc autem generatum est, aer nimirum & ignis. Corpus autem, si quidem auctum est. Sed & hoc impossibile. Oportet enim saluare ratione inexistentia ei, quod augetur, & diminuitur: hæc autem sunt tria; quorum unum quidem est, Quæcumque partem maiorem fieri eius, quod augetur, magnitudinis, ut, si caro, carnis: Et adueniente aliquo: & tertium, ut saluetur quod augetur, & permaneat. Quum enim generatur aliquid simpliciter, aut corrumpitur, non permanet; quum autem alteratur, aut augetur, aut minuitur, permanet idem, quod augetur, aut alteratur; sed hic quidem passio, ibi autem magnitudo eadem non permanet. Si itaque erit quæ dicta est aeris ex aqua, & ignis ex lignis augmentatio, continget nullo adueniente, neque permanente augeri, & nullo recedente diminui, & non permanere quod augetur. Sed hoc saluare oportet: supponit enim augmentatio tale. Quum igitur ex lignorum combustionem gignatur ignis, non autem augeatur, qui nunquam permanet idem numero, sed semper fluens veluti fluuius, assidue nouus fiat; iam vere non dicitur, ignis augeri, & nutriri lignis; qui generatur nouus, & pro vetere paruo nouus immediate succedens maior substituitur, etsi propter celeritatem successionis permuta-

tionum duarum id sensum lateat. Quare falso ponitur, nutritionem in viuentibus aliud non esse, quam nouam generationem, siue aggenerationem. Vere quidem animal alitur, quia vertit idem perseverans alimenta in sui substantiam permanentem; non sic ignis, quia fluens dum attingit ligna, generat ex illis ignem nouum ipse recedens; & ad mensuram lignorum maiorem se procreat ignem, non autem ligna conuertit in sui permanentem substantiam; ita fauilla minima tāgens magnam pulueris pyrii molem, ex ea magnam flammam excitat, non autem in sui substantiam puluerem illum conuertit, quo nutriatur; & augeatur; ut vnicuique compertum experimento quotidiano.

A R E. Di più, che vuol egli dire, che si estingue il fuoco, mancandole legna, se queste necessarie non sono per suo nutrimento? dirà, perche egli se ne vola in alto, come si vede nell'estinguerli vna lucerna. Ma che vuol dire, replico io, che ciò non si vede, quando si estingue vn carbone? in questo non era egli più potente il fuoco? non era più denso? come dunque non si vede, partendosi? idest: *Insuper, cur extinguatur ignis deficientibus lignis, si hac necessaria non sunt ad eius alimentum? Dicit, quia ignis euolat in altum, sicuti videtur in lucerna, quæ sponte extinguitur. Sed cur, adiungo, tale quid non videtur, quando extinguitur carbo? in hoc nonne potentior erat ignis? nonne densior erat? cur igitur non videtur, dum inde discedit?* **L I C.** Ignis etiam præsentibus lignis assidue corrumpitur, & deficit, sed nouus in locum corrupti substituitur; deficientibus autem ex toto lignis, extinguitur ignis ultimo genitus, quia nulla materia superest, ex qua nouus generetur in locum extincti; qui quidem extinguitur procul a lignis vbi sublatus in altum reperit aerem aliaque sibi contraria, quibus corrumpitur, ut antea late probatum est. Quare vero non aspiciatur ignis procul a carbone in aere extingui, sicut aspicitur flammula supra lucernam extinctam diutule in altum extolli, ac demum extingui; dicimus, Lucernæ liquorem de se virtute ignis multum ac densum fumum halare, qui ardens est flamma, ut ait Aristoteles: [m] *Confessa*

[m] 1. de gen.
t. 28.

AK-

autem & sensui ignis generatio: maxime enim ignis flamma, hac autem est fumus ardens; fumus ex aere & terra, sed cum aeris prædominio: sursum enim ascendit in altum aerem. & alibi, [n] *est enim flamma spiritus sicci ardor.* & inferius adhuc, [o] *Flamma, spiritus, aut fumus ardens est.*

[n] 1. meteo.
11. 2. C. 1.

4. meteo. su. 3.
C. 2. & 47.

Quia igitur lucernæ oleum de se virtute comburentis ignis multum & densum fumum halat; is absumpta iam oleo & extincta lucerna, procul ab ea etiamnum ardens in aere flammam ostendit. Ita ligna viridia multum ac densum fumum accensum halantia per combustionem, a se flammam visibilem excutunt; sicciore vero multo rariorem atque minorem, quod minorem fumi copiam rariorisque substantiæ valeant exerere: sed carbo, cuius materia minimum particeps est humiditatis, quod obtineat substantiam quasi penitus exsuccam, minimum fumi potest halare, tenuissimæ rarissimæque substantiæ; quapropter accensus ad spectabilem flammam non reddit, sed ob raritatem fere inconspicua, quæ solum utcumque valeat aerem proprie prunam in tenebris minus obscurum reddere, ut in eo queant quoquo pacto legi characteres literarum ab oculo vicinissimo. Dubio procul ignis prunæ materiam densiorem occupans potentior est, atque densior, planeque visibilis; at e pruna scandens in altum flamma, quod nitatur exhalatione fumi paucissima simul atque rarissima, vires habet imbecillas, & visui conspicua non est.

AR E. Ma se egli farà in mezzo di una camera chiusa, particolarmente per di sopra, che farà il fuoco? se il soffitto farà di legno, certamente l'abbruggerà; se di volto, si fermerà. Sciocchi dunque, che sono gli huomini, poichè spendono tante legna, acciò che il fuoco non voli in alto; faccianli una volta, o vaso coperto al di sopra o di ferro, o di vetro, o di altra cosa impenetrabile dal fuoco; che non potendo egli volar più in alto, e non hauendo bisogno di nutrimento, iui continuamente si fermerà, & haueranno fuoco per tutto l'inverno senza legna. idest: *sed si fuerit ignis in medio clausi conclauis, peculiariter superne, quid efficiet ignis? si fornix fuerit ligneus, ignis enim certe cre-*

mabit: si lateritius, ibi firmabitur ignis. Fatui sunt igitur homines in erogandis tot lignis, ne sursum emolet ignis: conficiant ei fornitem, aut vas opertum superne vel ferro, vel vitreo, vel alia re impenetrabili ab igne: qui propterea non valens alius emolare, nec indigens alimento, firmabitur ibi perenniter, & habebunt ignem tota hieme sine lignis. L I C. Ludit V. C.

at una secū ludamus: In cubiculo clauso superne flamma sursum scandens, non prius intermoriatur extincta ab aere, fornitem ligneum concremabit; & proinde furnarij clibanum ex ligno concameratum non habent: sed ex lateribus, quibus firmatur quidem tantisper; at impatiens flamma quiescere deorsum in alieno loco, circuit assidue quærens locum per quem foras exeat in altum; ubi vero nulla data via, rimas omnes inuenit occlusas, tandem extincta perimitur a frigiditate parietum fornicisque clibani tanquam a contrario perma-

nentiore, densioreque in substantia vires acquirente semper validiores, quibus flammam semper acius oppugnat. Fatui sane forent homines, qui putarent carceratum ignem diu detinere in vase ferreo, vel vitreo, vel ex alia materia impenetrabili ab igne: quænam apud nos esse potest materia, quam ignis perseverans non vincat, qui rerum omnium actuosissimus est? Quid vitrum obijcit igni, quod a flamma facillime diffringitur, liquefit, atque corrumpitur? Ferreus fornix frigiditate sua facile breuique tempore flammam eo delatam extinguet, ne dum illius ascensum ad vltiora prohibebit; non enim ociosæ permanent contrariæ qualitates actiue corporum se se contingentium. Sane ut flamma sursum ad fornitem ferreum sublata calefacit materiam terri, sic agendo repatitur, atque refrigeratur; & ob densitatem diutius permanente ferro, validiusque reagente in substantiam flammæ tenuiorem, rarioremque, corrumpitur ignis a contrario suo, non ob alimenti defectum. Supponit autem V. C. ignem ad concameratum locum elatum, ibi quiescere, nihilque perpeti a contraria qualitate fornicis, at solum impediri ne scandat vltius: contrariaque prope degentia non agere in se se mutuo destructoria fun-

DE V. C. ignem ad concameratum locum elatum, ibi quiescere, nihilque perpeti a contraria qualitate fornicis, at solum impediri ne scandat vltius: contrariaque prope degentia non agere in se se mutuo destructoria fun-

[9] de iu. &
len. c. 3.

[1] ou. 40r

etione, sed ociosa quiescere; contrariumque perseverantius, & densius non corrumpere fluxilius & rarius: Quæ nil habent firmitatis aut probabilitatis in Philosophia; sed potius aduersantem obtinent omnem Philosophum. Ac eo magis, quo flamma semper [9] siens, sicuti fluuius Aristoteli exigua permanere potest prope forniciem, adeoque cito superari corrumpique debet a suo contrario, non illi sociari diuturna duratione. A R E. In [r] oltre, veggiamo noi tal' hora il fuoco essere in vn ferro, e dopo qualche spazio di tempo, da se estinguerli; ma chi l'ha fatto partire? forse il non hauer più humido, che lo trattenesse? ma che vuol dir dunque, che se quell'istesso ferro vn'altra volta nella fornace si pone, di nuouo s'infiamma, e mantiene pure per altro tanto tempo il fuoco? Forse nella fornace acquistò humidità, per la quale potesse ritenere il fuoco? anzi in quella diuenne più secco. Non è dunque dal ferro ritenuto il fuoco; ma si ben discacciato. Perchè ogni cosa quanto può procura di conseruarsi. Il ferro è consumato dal fuoco; adunque non cerca egli di tenerlo seco: ma a più potere lo discaccia; e come dicono i Naturali, cerca ridursi all'esser suo naturale, che ama il freddo, e non il caldo; e l'istesso farebbero le legna, e l'olio se potessero; perchè il fuoco è la loro distruzione; e però da quello si difendono più che possono, e lo discacciano, come si vede nelle legna verde; tanto è falso, che volendo egli partire, e volarsene alla sua sfera, si sforzino di tenerlo seco. idest: *Uterius videmus nos aliquando ignem esse in ferro, & post aliquod spacium temporis, extingui sponte, sed quid inde illum abire fecit? num quia non adsuit amplius humidum, quo retineretur? quid ergo rursum idem ferrum in fornace positum, inflammatur iterum, & conseruat etiam equali tempore ignem? Forsan in fornace acquisiuit humiditatem, qua posset ignem retinere? quinimmo in ea siccus euasit. Non igitur a ferro retinetur ignis, sed expellitur. Quia res omnis pro virili studet suæ conseruationi; ferrum igne consumitur; ergo non tentat illum detinere secum, sed pro viribus ipsum repellit, & ut aiunt Physici, studet reducere se ad suum statum natura-*

lem, qui frigido gaudet, non calido; & idem efficerent ligna, & oleum, si valerent; quia ignis est eorum destructio; quare ab isto se pro viribus defendunt, & ipsum expellunt; ut apparet in lignis viridibus; adeo falsum est, quod abire gesticentem, & ad suam spheram anhelantem conentur secum retinere.

L I C. Plato tria posuit ignium genera, prunam, flammam ex ea manantem, & lumen a flamma proueniens: verba Platonis in Timæo sunt, ex Cornari versione: *Post hac vero considerare oportet,*

Ignis genera multa esse, velut est flamma: & quod a flamma discedit, & non quidem vrit, sed lucem oculis exhibet: & quod flamma extincta, de ipsa in ignitis corporibus relinquitur. Quæ quidem ignium species, potissimum flamma, & pruna, de quibus agimus in præsentia, differunt essentialiter ab inuicem etiam in Peri-

pato; nam Aristoteles ponit flammam esse corpus cum prædominio aeris & ignis, dum ait: [f] *Confessa autem & sen-*

*sui ignis generatio: maxime enim ignis flamma; hæc autem est fumus ardens: fumus autem ex aere & terra: proindeque plus aeris quam terræ particeps, secus enim non ascenderet de loco terræ. Carbonem autem ac prunam ponit aeris, ac fumi propemodum expertem, tum videns non attolli sursum, sed humi iacere, tum asserens, [t] *Carbonabilia esse quacumque inflammabilium habens plus terræ quam fumi.* Quinimmo metalla*

licet ignita prunam referant quoque pacto, tamen nullo modo sunt inflammabilia, quum liquabilia sint Aristoteli statim asserenti: *Adhuc autem quedam liquabilia existentia non inflammabilia sunt, velut æs: & inflammabilia non liquabilia, velut lignum: alia autem ambo, velut thus.* Causa autem est, quia ligna quidem simul totum habent humidum, & per totum continuum, ut peruratur; æs autem secus unamquamque quidem partem, non continuum autem, & minus quam ut

flammam faciat: thus autem hac quidem sic, hac autem illo modo habet. Inflammabilia autem sunt exhalabilium quacumque non liquabilia sunt. Itaque ferrum igniri quidem potest, & igne liquari, sed non inflammari, seu flammam concipere, ac emittere de se. Nos igitur agentes de lucernæ flamma, non autem de carbone myxi, minime ledimur ab obie-

ctis

[f] 2. de gen.
c. 18.[t] 4. meteoro.
li. 3. c. 47.

Etis Viri Cl. de ferro candente, quod inter inflammabilia locum non habet, sicuti nec æs; quum vtrumque sit igne liquabile. Deinde ferrum ignitum post aliquid temporis extra fornacem extinguitur non vnica ratione, vt videtur supponere Vir Cl. sed gemina; vna quidem est, quia sensum sine sensu metalli propria humiditas secundum partes tenuiores halat vna cum ignis portione inadspectabili in halitus raritate inconspicuos, qui quidem igniti procreant in aere proximo calorem igneum, sed non lumen vllum visibile; quod non nisi densiori materia nititur: partes vero metalli humidæ densiores vna cum terris extinguunt contrarium sibi ignem in eodem ferro degentem; qui quidem extinguitur non auolans a ferro lursum ab aere contrario vt prior; sed in ipso ferro a natua ferri humiditate, ac frigiditate; quæ post victoriam de igne veteri superstes in ferro, potest iterum igniri, si denuo mittatur in fornacem: sed repetita ferri noua sæpius ignitione, tandem consumpta ferri tota humiditate, remanebit scoria sicca penitus & exsucca, quæ nunquam vltius igniri poterit. Vere quidem res omnis per se primo studet suæ conseruationi; ferrumque procul a se tentat abigere ignem sui corruptorem primario instituto; immo non tantum abigere, quantum ipsum destruere corrumpereque qualitatibus contrarijs, frigiditate scilicet ac humiditate, vt dicebam: sed quia præter primas istas qualitates actiuas in ferro, vt etiam in ligno, & oleo, secundæ qualitates inueniuntur; & inter eas humiditati iuncta maxime visciditas, & lentor, quumque visciditatis atque lentoris proprium sit & naturale munus, vincere, præpedire, detinereque cuncta, quibus vniuntur, associantur, & inferciuntur quoquomodo: nihil est mirum, nihil est inconueniens, ignem a ferri frigiditate, ac humiditate, veluti contrarijs naturæ suæ, quæ calido & sicco nititur, pelli, & extingui; simul & a lentore, visciditateque secundis qualitatibus humori suo iunctis, ceu compedibus retineri, præpediri que deorsum apud nos, alioqui iponte lursum ascensurum ad suam propriam regionem. Non ne videmus aquam feruentem, quo tenuior

A est, minusque lentoris particeps, ac visciditatis expers, citius refrigerari, & calorem igneum a se propellere: contra densiorem magisque viscidum, & lentum, diutius inuisum & inimicum, contrariumque sibi calorem igneum in se retinere; quem non ita facile vincere potest, ac a se propellere, vtputa sibi penitus implexum, arctique sibi colligatum tenaci vinculo lentoris, & visciditatis? certe testimonio Hippocratis, *Aqua, quæ cito calet, & cito refrigeratur, leuissima est*; leuissima vero est, vt ait in 5. aph. 26.
B
C
D
E
A R E. Le cose senza ragione, ancora che non habbiano intendimento, in quello però che appartiene alla loro conseruatione, guidate dalla Natura si gouernano meglio di quello, che facciano gli huomini stessi. Ma qual huomo sforzerebbe a star seco forestiero, che tutto lo distruggesse, e consumasse? anzi chi non procurarebbe di cacciarlo quanto prima di casa? Non è dunque credibile, che i misti tengano seco per forza il fuoco, dal quale sono consumati, e distrutti; ma si bene, che procurino di scacciarlo a più potere. idest: *Res irrationales, etsi careant intellectu, in eo tamen quod attinet ad earum conseruationem, ducta a Natura, melius seipsas gubernant, quam agant homines ipsi. Sed quis homo cogeret secum manere aduenam, qui totum ipsum destrueret, atque consumeret? immo quis non procuraret eum quantocytus e domo pelleret? Non est itaque credibile, mista secum vi tenere ignem, a quo consumuntur, & destruuntur; sed potius procurare omni conatu ipsum a se repellere.*
L I C. Etsi non apte ducatur, neque necessarium argumentum ab actionibus voluntarijs hominum, ad operationes naturales rerum inanimatarum: at tamen ista ratio multipliciter elui potest; in primis enim homines in duas classes diuidit Aristoteles, quorum alij viuunt ex intellectu, siue secundum rationem: alij ex appetitu, sicuti sunt incontinentes, ac intemperantes: his tertius gradus adiungi potest eorum, qui sanctitate clarent. Si de primis agamus, quis vnquam concedit, melius inanimata, & irrationalia se gubernare in sui

4. de part.
c. 10.

conseruatione quam homines? illa solum vniuersum functionem obtinent, qua se tueantur ab aduersis; homo rationem obtinuit, qua mille sibi comparare potest machinamenta ad sui conseruationem idonea: quod luculenter edocuit Aristoteles inquit: *Anaxagoras igitur hominem prudentissimum omnium animalium esse ait, quoniam unus omnium manus obtinet. Sed recta ratio exigit, ut quoniam prudentissimus omnium est, ideo manus receperit; manus enim instrumentum sunt; natura autem, ut homo prudens, ita tribuere solent cuique rem, qua uti possit: rectius enim tibia dabitur perito tibi, quam tibiam habenti peritiam tibia addetur: rem enim minorem maiori, potiorique natura addidit, non maiorem nobilioremque minori. Quod si ita melius est, natura autem ex iis, quae fieri possunt, facere solet quod melius sit; homo non propter manus prudentissimus est; sed quia prudentissimus omnium animalium est, ideo manus obtinet. Qui enim prudentissimus est, recte plurimis uti instrumentis potest: Manus autem esse videtur non vnum instrumentum, sed multa; est enim, ut ita loquar, instrumentum ante instrumenta: Natura igitur ei, qui artes plurimas recipere potest, manum reddidit, quae ad plura instrumenta utilis est. Qui autem hominem non bene, sed deterrius omnium animalium constare aiunt; nudum enim, atque inermem creatum referunt; non recte ij sentiunt. Cetera enim animalia vnum auxilium habent, idque nullo pacto possunt permutare; sed quasi calceata semper dormire, ac omnia agere, nec vestitum unquam deponere plenior, neque arma mutare, quae semel acceperint, necesse est: at homini multa habere auxilia licet, eaque subinde mutare: arma etiam, quae velit, & ubi velit, capere potest: manus enim & unguis est, & ungula, & cornu, & hasta, & ensis, & quodvis aliud genus armorum, aut instrumentorum; quippe quae omnia haec sit, quoniam omnia & sumere potest, & tenere &c. At vero hic homo prudentissimus non adeo sui, suorumque conseruatur avarus est; sed non raro sua perdit, seque morti tradit rationabiliter: non ne periclitans de vita recte proijcit in mare cuncta sua bona, ne cum illis submergatur, sed nudus euadat e naufragio? non ne pul-*

A chrum, & optimum est mori pro salute patriae? non ne turpe nimium est hosti terga dare, vitamque turpem gloriosae morti praepone? sic Aristoteles, [u] 16. le itaque proprie vir fortis dicetur, qui circa praecellam mortem impavidus fuerit, circaque ea quae mortem afferunt, quum proxima sunt; eiusmodi autem maxime sunt, quae in bello occurrere consueuerunt. veruntamen & in mari & in morbis vir fortis impavidus est. At vero si sermo sit de viuentibus ex appetitu mortalibus (incontinentes, & intemperantes dico) quis ignorat plerosque scortum alere lue gallica male confectum, a quo sciunt se priuari sanitate, pecunijs, & honoribus? dicit incontinens apud Poetam,

Viduo meliora, proboque: deteriora sequor.
Itidem si viros frugi sanctitate claros consulamus, non ne Sanctus Vir optabat mori, qui dicebat, *Cupio dissolui, & esse cum Christo?* non ne dolebat se diu vitam agere David inquit, [x] *Hec mihi quia incolatus meus prolongatus est?* non ne dixit adolescenti, quaerenti vitam perfectam IESVS: [y] *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quae habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in caelo, & veni, sequere me?* cum aliquo istorum compara Lucernam, cuius finis est, vel cum sui detrimento mortalibus inferuire. Sed physice: non ne mista cuncta, potissimumque perfecti constituta sunt ex quatuor elementis, adeoque corpora nostra sunt ab interno principio corruptibilia, quoniam in ipsis ignea portio, quae calidum naturale dicitur, assidue consumit humidum radicale? Theoriam istam ab Aristotele deductam [z] a nobis videre potuit Vir Cl. potissimum eius verbis allatis: [a] *Naturale calidum primum concoctum consumit materiam, in qua est.* Sed quis hominum a se pro virili itudeat excutere calidum naturale, nisi fatuus sit, et si sciat se sensim ab illo consumi, & demum corrumpi? sed homini praestat calidum id in se retinere, sine quo viuere nequit, licet ab eo sensim sine sensu destruat assidue; quia satius est demum post longam vitam interire, quam abiecto calore statim occidere: sic omnino mista quaecunque naturaliter appetunt sibi suam portionem igneam diu conser-

[u] 13. eth. c. 6.

[x] Ps. 119.

[y] Matth. 19.

[z] de Lucern.

c. 28.

[a] 4. de part.

c. 3.

seruare, sine qua consistere nequeunt; etsi iugiter ab illa, depascente substantiam humidi radicalis tandem absumantur atque corrumpantur: Quum enim corruptibilia sint in indiuiduo, physice non appetunt esse semper, at ad ultimum æui sui peruenire; qui terminus actione caloris procuratur, humidum consumentis; nec ideo physice possunt, aut debent interitum sibi suum accelerare caloris proprii expulsiōe, sed ipsum calorem anxie retinere debent ad suæ durationis diuturnitatem. ARE. Di-

Num. 41. „ più, se il fuoco non per nutrirsi, ma per-
 „ che è ritenuto dal legno, in quello si
 „ ferma: che vuol egli dire, che consuma-
 „ una parte del legno, egli non se ne
 „ vola, ma più tosto attende a consumar
 „ l'altra parte, ancora che gli sia necessa-
 „ rio a questo fine discendere? Forse è il
 „ legno, che lo tira a basso, per farsi ab-
 „ bruciare? anzi è il fuoco, che discende,
 „ e si muoue in qualsiuoglia parte, per ri-
 „ trouar cibo, & essendo in vna lucerna,
 „ egli tira a se l'olio, per consumarlo; che
 „ se fosse contra sua voglia dall'olio trat-
 „ tenuto, consumato quel poco, che nel
 „ lucigno si ritroua, subito se ne volereb-
 „ be in alto, e non tirerebbe a se dell'al-
 „ tro olio, che lo legasse. idest: *Insuper, si*
 „ *ignis, non ut nutriatur, sed quia detinetur*
 „ *a ligno, in isto firmatur: cur iam consumpta*
 „ *una ligni parte, non euolat ignis, sed potius*
 „ *incumbit alij parti consumenda, licet ad*
 „ *hoc illi necesse sit descendere? Forsan a li-*
 „ *gno deorsum trahitur ignis, quo combura-*
 „ *tur? immo descendit ignis, & mouetur in*
 „ *quamlibet partem, ut inueniat cibum: &*
 „ *existens in lucerna, trahit ad se oleum, ut*
 „ *illud absumat: nam si violente retineretur*
 „ *ab oleo, posteaquam absumpsisset paucum*
 „ *id, quod in myxo continetur, statim euola-*
 „ *ret in altum, nec ad se traheret aliud oleum,*
 „ *a quo vinciretur.* L I C. Hanc dubi-
 „ tationem plane soluit Aristoteles in-
 „ quiens, [c] *Ignis autem perseverat semper*
 „ *fiens & fluens, sicut fluminis: sed latet pro-*
 „ *pter velocitatem.* Nimirum ratio Viri Cl.
 „ supponit, permanere semper eundem
 „ ignem numero, qui prius combussit
 „ vnā ligni, ac olei partem; qua combus-
 „ ta tum descendat ad aliam ligni par-
 „ tem absumendam, tum attrahat ad se
 „ partem aliam olei comburendam. Sed
 „ res aliter se habet, quia ignis flamma

A non permanet vllō tempore idem nu-
 „ mero, sed semper nouus efficitur; quod
 „ alibi quoq; posuerat Aristoteles, aiens:

[d] *Hoc autem non est simile; Flamma enim* [d] 1. meteo.
 „ *propter continuum humidum, & siccum,* Lu. 1. C. 2.
 „ *qua permutantur, fit, & non alitur: non*
 „ *enim eadem existens permanet vllō tempo-*
 „ *re, ut ita dicam.* Quare flamma, quæ
 „ consumpsit vnā portionem ligni, vel
 „ olei, cuius glutine detinebatur, illico
 „ sursum volat, sed in suo digressu ran-
 „ gens aliam partem humidi sibi conti-
 „ nuam, ob sui maximam actiuitatem, illi-
 „ co vertit in flammam nouam sibi consi-
 „ milem, quæ pariter aliam eodem pacto
 „ deinceps; at ob celeritatem huius mu-
 „ tationis, & similitudinem naturæ prio-
 „ ris ignis cum succedente, sensus non di-
 „ scernit istos plures ignes inuicem sibi
 „ succedentes esse; putatque falso vnum
 „ & eundem numero ignem, qui vere
 „ multiplex est; & permanere veterem,
 „ qui semper nouus oritur; & ad mate-
 „ riam inferiorem descendere, qui sursum
 „ ascendens in inferiori materia, quam
 „ tangit in termino sui ascensus, nouum
 „ sibi consimilem velocissime producit;
 „ & ignem ad se nouum oleum attrahe-
 „ re, quum vicissim oleum ad consumpti
 „ locum sponte contendat ob sui visciditatem
 „ & continuitatem vnus superfici-
 „ cie; qua ratione monuit Aristoteles per
 „ siphonem, seu alembicum, cucurbitulæ
 „ ve vas ignitum aquam, vinumque to-
 „ tum ascendere sursum, & vas exinaniri,
 „ scribens in hanc sententiam, [e] *In sua* [e] 4. cel. 1. 39.
 „ *igitur regione unumquodque eorum, quæ*
 „ *grauitatem habent, ac leuitatem, grauita-*
 „ *tem habet: terra autem in omnibus graui-*
 „ *tatem habet, leuitatem autem non habet*
 „ *nisi in ijs, quibus supereminet.* Quapropter
 „ si subtrahatur, fertur in id, quod deinceps
 „ est, aer quidem in regionem aquæ, aqua
 „ autem in eam, quæ est terra; sursum au-
 „ tem in eam, quæ ignis est, ablato igni, non
 „ feretur aer, nisi vi; quemadmodum &
 „ aqua trahitur, quum fuerit superficies vna,
 „ & velocius traxerit quis sursum, quam si
 „ lasio, qua fertur aqua deorsum. Neque
 „ aquam in eam, quæ aeris, nisi vti nunc
 „ dictum est: Terra autem hoc non patitur,
 „ quoniam non est vna superficies: Quapro-
 „ pter aqua quidem in vas ignitum trahitur,
 „ terra autem non. Sed si spectemus eam
 „ humorum destillationem, quam Chi-
 „ mici

mici per filterum appellant, aspicientes ex vno vase pleno per lintei frustum, sensim permeare sponte liquorem in aliud vas, in quod propendet apex illius lintei; facile noscimus e plena lucerna pariter non ardente per papyrus prominentem sponte totum oleum vel e fundo vasis ascendere ad locum ellychnij, & inde descendere ad infra locatam aliam lucernam. Quare vel in ardente lucerna semper oleum ad flammulam per ellychnij corpus ascendit, non attractum ab igne, sed sua sponte fertur ob continuitatem suae superficiei, visciditatemque substantiae, veluti per filterum atque siphonem. ARE. Più auanti, Se l'humido è contrario al fuoco, come può essere che seco si vnisca, e da lui sia tenuto, e strettamente legato il fuoco? L'unione si fa fra le cose somiglianti, e non fra le contrarie; & è cosa molto strana il dire, che le legna, e la paglia, & i metalli, e tutti quasi gli altri misti, habbiano questa forza di attaccarsi al fuoco, e ritenerlo; veggendo noi, che non hanno questa virtù di attaccarsi a qualsivoglia altra cosa. idest: *Uterius, si humidum est contrarium igni, quomodo fieri potest, ut illi uniatur, & ab eo retineatur, & arte vinciat ignis? unio fit inter similia; non inter contraria: & admodum extraneum est dicere, ligna, & paleas, & metalla, & omnia fere alia mista, obtinere vim istam se se igni conglutinandi, & ipsum retinendi; quum videamus ea non habere vim istam se coniungendi rebus quibusque ceteris.* LIC. In primis humiditas formaliter non est, quae vinciat, & retineat ignem, sed visciditas & lentor, humori coniunctae, quibus compedibus ignis humori conglutinatur. Deinde vero falso ponitur unio nem non esse contrariorum, sed tantummodo similiarum; quum elementa contraria sint inter se, ac in misto sint inuicem vnita; quumque definiat Aristoteles [f] missionem esse miscibilium alteratorum unionem, qui nuperrime dixerat, miscibilia esse inuicem contraria: verba Magistri sunt: [g] *Manifestum est igitur, quod haec miscibilia sunt, quacumque facientium contrarietatem habent: hac enim sunt ab inuicem passiva. & mox. [h] sed miscibile quidem est, quando facile terminabile existens passiva-*

[f] 1. de gen.
1. 90.

[g] tex. 89.

[h] tex. 23.

num fuerit, & actiuum, & tali miscibile. Mistio autem est miscibilium alteratorum unio. Supra vero late [i] docuerat, alterationem esse solum inter contraria; passibilia pariter & actiua non esse nisi contraria. Nec extra rationem est, ignem qui [k] subtilissimarum partium est, permeare ligna, paleas, metalla, & omnia fere alia mista; proindeque ab istorum humiditate viscida & lenta, veluti glutine praepediri, retinerique ignem sibi alligatum; quod non euenit rebus alijs, quae crassiorum partium non permeantes mistorum illorum substantiam, ad ipsorum intimam humiditatem non perueniunt, qua vinciri valeant. ARE. Finalmente dalla generatione del fuoco argomentar possiam la sua conseruatione; essendo che l'istesse cagioni, che producono vna cosa, non poco gioueuoli sono alla sua conseruatione. Se dunque il fuoco discendesse qua giù dalla sua sfera, tiratoui da misti, io veramente direi, che parimente vi si mantenesse legato, & impedito di più ritornarui; ma tutto l'opposto accade, che il fuoco si genera, conuertendosi in lui i misti; auunque nell'istessa maniera egli si conserua, e questa è quella, che noi chiamiamo nutritione. idest: *Tandem a generatione ignis argumentari possumus illius conseruationem: quum eadem cause, quae rem aliquam producant, non parum conseruant eiusdem conseruationem.* Si ergo ignis huc e sua sphaera descenderet, attractus a mistis; equidem assererem, illum pariter hic detineri ligatum, & impeditum ad illuc amplius redeundum: sed totum oppositum euenit, quia ignis generatur per conuersionem mistorum in illius naturam; igitur eodem modo conseruatur ignis; & ista est, quam nos appellamus nutritionem. LIC. Neque semper eadem causa generans conseruat rem ab se genitam: calor ex humido terrae circumfuso vapores [l] generat, & in altum extollit; quos ulteriori actione discutit atque corrumpit. Neque ignis conseruatur mistis, ex quibus gignitur, quia flamma semper fit noua, nec vetus conseruatur villo tempore, vt ex Aristotele [m] notauimus antea. Neque nutriri potest etiam metaphorice, quod non permanet villo fere tempore, sed est in continuo fieri; quod enim alitur, est:

[i] tex. 50.
& seqq.

[k] 3. cel. 1. 45.

[l] 1. meteor.
1. 1. c. 1. & sequentibus.

[m] 1. meteor.
1. 1. c. 1.
De iu. & m.
c. 3.

est: sicut etiam id, quod quomodocunque conseruatur; quia conseruatio est rei existentis, atque permanentis. Insuper conseruatrici causa proprie refertur ad effectricem; non autem ad materialem, quæ pure passiuæ est, nihil agens; ignis vero se habet erga humidum ut actiuum erga patiens: Quare non conseruatur ignis humido vlla ratione.

Tolluntur Aresiana responsiones ad argumenta negantia nutritionem igni.

Cap. I I.

Post hæc Vir C. adhibere nititur solutiones ad argumenta, quæ deduxerat ex opere meo, negantia nutritionem igni: dicens, A R E. [a] Pro uaque questo suo detto: prima, perche il nutrirsi è proprio de' viuenti; & è cosa chiara, che non è viuente il fuoco. [b] Non sarà difficile il rispondere a gli argomenti dell'ingegnoso Liceo contra la necessaria nutritione del fuoco. Alla prima rispondiamo, che veramente il fuoco non si nutrice di quella nutritione, che è propria di viuente; essendo che non cresce per ogni parte, come essi fanno; ma si dice nutrirsi largamente per vna certa analogia, e proportionem: che se egli intendeua impugnare la propria nutritione, non accadeua si affaticasse; perche niun Filosofo la concede al fuoco: se l'impropria, non douea valersi di questo argomento de' viuenti. hoc est: *Probat hoc suum dictum, primo, quia nutriri est proprium viuentium; & clarum est, ignem non viuere. Non erit difficile respondere rationibus ingeniosi Liceti contra necessariam nutritionem ignis. Ad primam respondemus, vere ignem non ali ea nutritione, quæ viuantis est propria; quia non augetur omni ex parte, ut viuentia faciunt. Sed ignis ali dicitur large, per quandam analogiam & proportionem. Quod si propriam nutritionem intendebat impugnare; non oportebat eum laborare, quia nullus Philosophus illam igni concedit. Sin autem impropiam, non debebat uti hoc argumento viuentium.* L I C. Intentio mea fuit, ad vbertatem doctrinæ, nutritionem omnem igni penitus interdicere; propriam, & impropiam; qui viderim Aristotelē reprehendere Phi-

losophos, qui nutritionem propriam igni concedebant, & in nobis, & extra nos: verba Magistri clarissima sunt, antea quoque relata; nam agens de nutritione propriissime dicta, scribit in hanc sententiam: [c] *Videtur autem quibusdam ignis natura simpliciter causa nutritionis & augmentationis esse; etenim ipse videtur solus corporum aut elementorum ali, & augmentari: unde & in plantis, & in animalibus putabit utique quis, hunc esse id, quod operatur.* Hic autem con-

Bsa quidem quodammodo est, non tamen simpliciter causa; sed magis anima. Ignis enim augmentum in infinitum abut, quousque fuerit combustibile: natura autem constantium omnium terminus est, & ratio magnitudinis, & augmenti: hæc autem anime sunt, sed non ignis; & rationis magis, quam materia. Quin & in [d] Meteorologia late disputat aduersus Heraclitum, & alios antiquos existimantes Solem esse ignem; & ignem omnem ali

Chumido; probans ignem proprie non ali humido, quia non permanet, sed fit imper nouus ex humido; dicens: *Flamma enim propter continuum humidum, & siccum, quæ permutantur, fit, & non aliter: non enim eadem existens, permanet illo tempore, ut ita dicam. Circa Solem autem impossibile est hoc accidere: quoniam & alitur quidem eodem modo; sicut illi quædam dicunt, palam quod & sol non solum sicut ait Heraclitus, nouus quotidie est, sed semper nouus continet.* Si ergo vitio non datur Aristoteli, quod aduersum Antiquos probauerit tum

Dignem non ali proprie dicta nutritione, tum Solem impropie non ali, sicut ignis: cur me cubat V. Cl. qui Aristotelem imitatus probauit nutritionē igni non conuenire, nec propriam, nec analogicam? A R E. Secondo, se fuisse necessario il nutrimento al fuoco, nella propria sfera sotto al concauo della

ELuna, egli non potrebbe senza di lui mantenersi; essendo quegli, dell'istessa natura, che è questo nostro; e pur iui si conserua senza cibo, come da tutti si concede. idest: *Secundo, si necessarium esset alimentum igni, in propria sphaera sub concauo Luna non posset sine eo conseruari; quum sit ille ignis eiusdem natura cum hoc nostro; & tamen ibi conseruatur sine cibo.*

L I C. Iam audiamus responsionem ad

[c] 2. de an.
[40.41.]

[d] 2. meteo.
[u. 1. c. 2.]

[a] dum. 34.

[b] dum. 42.

ad hoc argumentum. A R E. Al se-
 condo, rispondo, non ritrouarsi fuo-
 co sotto al concauo della Luna, come
 diffusamente prouato habbiamo nelle
 nostre questioni Filosofiche già molto
 tempo stampate: ma s'egli stima, che
 visia, e che vaglia l'argomentare dal-
 l'vno all'altro; perche dunque, dirò io,
 quello non riluce, come questo nostro?
 come non è visibile? come non genera
 altro fuoco? dirà forse, perche è più
 raro: ma la fiamma è più rara del car-
 bone, e pure più rilucente. Poi per-
 che non valerà parimente l'argomen-
 to, che se qui non ammette rarità, che
 gli toglia lo splendore, non debba pa-
 rimente non ammetterla nella sua sfe-
 ra? Di più se la luce non conuiene al
 fuoco nella sua sfera, oue ha l'esser suo
 più perfetto, che in altro luogo; adun-
 que non gli è conaturale, nè di perfec-
 tione; ma come dunque l'acquista qui
 fra di noi? e come la luce, che è qualità
 perfectiua, & non corruttiva, non si
 de dire, che perfectione gli arrechi?
 hoc est; *Ad secundum respondeo, Non in-
 ueniri ignem sub concauo Lune, v late
 probauimus in nostris Questionibus philo-
 sophicis iam dudum editis. At si ptat ip-
 se ibi reperiri, & ab vno ad alterum ignem
 argumenta valere; cur ergo, eam, ille
 non effulget, ut iste noster? cur non aspici-
 tur? cur non generat alium ignem? dices
 forsan, quia rarus: sed flamma est rarsior
 carbone, quo tamen magis effulget. Postea,
 cur non valeret pariter argumentum, quia
 si hic non admittit raritatem, quæ spoli-
 et eum splendore, non debeat itidem eam non
 admittere in sua sphaera. Insuper, si lux
 non conuenit igni in sua sphaera, ubi habet
 esse magis perfectum quam in alio loco;
 igitur illi non est conaturalis, neque per-
 fectionis, sed quomodo ergo lucem acquirit
 hic apud nos? Et quomodo lux, quæ est
 qualitas perfectiua, & non corrumpitiua,
 dici non debet igni perfectionem asferre?*
 L I C. Iam inueniri sub concauo
 Lunæ contra Cardani rationes osten-
 di fufius in eodem opere [e] De Lucernis
 Antiquorū; qua theoria redargui pos-
 sunt alibi posita obiecta Viri Cl. Profe-
 cto potest argumentum deduci ab igne
 nostrati ad superum, & vicissim, penes
 attributa solum essentialia, non item
 penes accidentalia; quæ possunt esse

[e] l. 4. c. 34.

A diuersa in vtrisque. Quare non ef-
 fulget ignis elementum propter maxi-
 mam sui raritatem, quæ visum termi-
 nare, mouereque non potest; nostras
 autem ignis hic materiam densam ob-
 tinens, quæ visum terminat, & mouet
 facile, conspicuus est obtutui. Flam-
 ma quidem est carbone rarior, & eo
 splendidior aliam ob causam: enim
 solum ignis in materia densiori fulgi-
 dior est quando cætera paria sunt, & il-
 la densitas maior non promeriat a cau-
 sa splendore minuentem; sed quidem flam-
 ma, quæ fumus ardere est, Aristotele
 [f] doctore, misturæ corpus est a præ-
 dominio aereum ac terreum; sed in
 quo cum multo aeris excessu pauca
 terra comperitur; ut ea ratio conuin-
 cit, qua videmus flammam & fumum
 ascendere sursum, non obstante tellu-
 ris propensione ac impetu ad locum
 inferiorem: Quare flamma cum aere
 multo, paucam terram permistam obti-
 nens, ab hac densitatem nanciscitur,
 qua visum terminet; ab illo multo splen-
 dorem illustriorem. Sed in carbone vi-
 cissim exiguus aer est, terra vero plu-
 rimum excedens; cuius excessu nimio
 sicuti maiorem densitatem in pruna,
 quam in flamma parit; ita splendorem
 ignis obscurat, & impurat; quod terra
 de se fusca sit, & obscuritatem efficiat
 in misto. Dubio procul ignis hic apud
 nos detinetur ob participationem ele-
 menti grauis, quo densitatem obtinet,
 qua splendet visibilis; at in sua sphaera
 purus nihil habet substantiæ grauis, a
 qua sola nascitur densitas; raritas ve-
 ro, & densitas essentialia non sunt igni,
 sed accidentalia quædam attributa, quæ
 singula possunt adesse igni, & ab eo
 abesse, præter illius corruptionem:
 Quare ignis apud nos ob materiæ gra-
 uis ac densæ participationem non ad-
 mittit summam raritatem, quæ spoli-
 et eum visibili splendore; sed in sua sphae-
 ra, quo nihil densum aut graue ferri
 potest, non admittit vllam densitatem,
 qua fulgeat visui, sed summam obtinet
 raritatem, qua visus aciem subterfu-
 git necessario. Præterea vero possu-
 mus in igne duo considerare attributo-
 rum genera, essentialia, & accidenta-
 lia: profecto quoad essentialia ignis in
 sua sphaera obtinet esse perfectius quam
 in

[f] l. de gen.
128.

in alio loco quoad attributa essentialia, quæ sunt caliditas, siccitas, leuitas; non autem quoad accidentalia; quæ sunt lux, atque splendor. Quæ quidem lux igni non est absolute connaturalis; quum ea careat in suo loco naturali. Perfectiua quidem qualitas ignis est splendor; sed illi accidentalis, adeoque non semper inest igni necessario. Sic omnino scientia est qualitas perfectiua mentis humanæ, non corruptiua, ut ait

[f] Aristoteles; quum tamen scientia non sit connaturalis animæ, quæ tanquam [g] tabula rasa nobis inditur ab initio nostræ constitutionis; quæque maximam partem vitæ nostræ degit in [h] deceptione, ac ignorantia. Quare lux, etsi perfectiua sit qualitas ignis, non ideo connaturalis est igni, nec illi conuenit in sua sphaera necessario. Si qua vero ratione contigerit ignem in sua sphaera condensari, protinus effulgebit in corpus mire splendidum; cuiusmodi quandoque fieri noua sidera,

& cometas ostendimus in opere [i] proprio. Immo si contingeret ad ignei elemēti sphaeram aliquod impelli combustibile, statim ex eo præexistens ibi nouum ignem procreabit; ut non raro fit in generatione meteororum ignitorum altissimorum. A R E. Terzo: Se il fuoco si nutrisse, mancando il nutrimento, anch'egli morrebbe; ma noi l'opposto, dice egli, veggiamo; perche consumato tutto l'humore di vna lucerna, noi veggiamo spiccarsi la fiamma pura, e salir in alto: segno chiarissimo, ch'ella può mantenersi senza humore, che la nutrisca. Al terzo [k] rispondo, che veramente il fuoco manca, mancandoli il nutrimento, come per esperienza si vede; & a quello, ch'egli dice, della fiamma, che in alto si alza, rispondo, che quella fiamma non è senza nutrimento, che è il fumo, che seco sale; e perche questo tosto manca; ò diuien tale, che non può la fiamma sostenere; però anche quella poco dura; come parimente si vede talhora la fiamma discendere, se a candela fumigante si accosta; perche vā seguendo il fumo, che dalla candela deriuu, idest: Terzo, si ignis aleretur, deficiente alimento, & ipse deficeret; sed nos oppositum, ait ille, videmus; quia consumptio toto humore lucerna,

A conspicimus inde segregari flammam puram, & in altum scandere; signum euidentissimum, ipsam seruari posse sine humore, quo nutriatur. Ad quod respondeo, vere ignem deficere, dum ei deficit alimentum, ut experientia conspicitur. Et ad obiectionem flammæ, quam ait in altum scandere, respondeo illam flammam non esse sine nutrimento, quod est fumus, qui secum ascendit; & quia iste cito deficit, aut euadit eiusmodi, ut nequeat flammam sustinere, proinde quoque illa parum durat: sicuti pariter aliquando videtur flamma descendere, si ad candelam fumantem appropinquat; quia fumum sequitur, a candela deriuantem. L I C. Nihil alitur sui substantia, sed temper alimentum distinctum quid est a substantia rei quam nutrit; nam in eam nutritione commutatur; nihil autem in seipsum mutari potest; quum itaque fumus sit flammæ substantia; nam Aristoteli definitur [l] flamma

esse fumus ardens; Confissa autem, inquit, & sensui ignis generatio; maxime enim ignis flamma: hac autem est fumus ardens: fumus autem ex aere, & terra. Quare si flamma nutriretur, non fumo, quo constituitur, sed humido aqueo rei combustibilis, qua in fumum vertitur, aleretur. Flamma vero superior fumigantem inferiorem lucernam accendit, non quia vetus ignis per fumum descendat ad lucernam; sed quia nouum semper ignem generat ex ascendente fumo; licet sensui videatur descendere, non alius & alius ignis fieri; quam theoriam expressam habemus ab Aristotele scribente, [m] Dubitabit enim aliquis, utrum veluti qua sub lucernis posita exhalatio a superiori flamma accendat inferiorem lucernam: (mirabilis enim & huius velocitas est, & similis projectioni, sed non ut alius, & alius fiat ignis:) an projectiones eiusdem corporis sunt ascursus. Videtur itaque propter ambo; etenim sic, ut

qua a lucerna fit: & quedam, quia expelluntur, projiciuntur. Quum inferius asseueret: [n] Flamma enim propter contrarium humidum, & siccum, qua permutantur, fit, & non alitur: non enim eadem existens permanet ullo tempore, ut ita dicam, & alibi: [o] ignis autem perseuerat semper sicut flumens, sicut flumens: sed laet propter velocitatem. Quæ duo loca tollunt plurimas instantias Aresianas. Præterea

rea

[f] 1. de an. 117.

[g] 1. de an. 114.

[h] 1. de an. 115.

[i] 1. de nou. alit. & com. 112.

[k] ou. 45.

[l] 1. de gen. 1. 28.

[m] 1. meteo. 1. 2. C. 1.

[n] 1. meteo. 1. 4. C. 2.

[o] de iuu. & 1. 2. C. 3.

rea quomodo possit ignis descendere, A
qui leuissimus est, nullius omnino par-
ticeps grauitatis; cuius vnus proprium
est descendere? An dicet, ad alimen-
tum descendere? proprium est anima-
lium ad alimentum progredi: plantæ
nutrimento indigentes, ad illud non
descendunt; sed ipsum e terra sursum
attrahunt ad sua cacumina nutrienda;
quomodo ergo flamma, quæ viuens
non est vlllo modo, nec alitur propria
nutritione descendet ad nutrimentum
inferiore loco seruatum? nullatenus. B

„ A R E. Quarto, Nessuno de gli altri
„ elementih¹ bisogno di cibo; adunque
„ nè anche il fuoco, il quale è molto più
„ nobile di loro. Al quarto rispondo,
„ attribuirsi la nutritione al fuoco, non
„ perche egli sia più ignobile de gli altri
„ elementi; ma perche è più nobile, e si
„ auicina più alla natura de' viuenti, de'
„ quali è propria la nutritione; & ha tan-
„ te altre conditioni diuerse da gli altri
„ elementi, che non è merauiglia, che
„ anche in questo del nutrirsi sia da loro
„ diuerso. Et se dirai, i misti sono più
„ nobili del fuoco, e pur non si nutrisco-
„ no: Rispondo, ne' misti predominar
„ gli altri elementi; e però seguir la natu-
„ ra loro di non nutrirsi; la doue se misto
„ vi è, in cui il fuoco predomini; anch'
„ egli alla maniera di lui haurà bisogno
„ di nutrimento; e così i misti, ne' quali
„ gli altri elementi predominano, sono
„ in parte di lui più ignobili. hoc est: D
„ Quarto, Nullum aliorum elementorum in-
„ diget pabulo; igitur nec etiam ignis; qui
„ multo nobilior est illis. Ad quod respon-
„ deo, attribui nutritionem igni, non quia
„ ille sit ignobilior alijs elementis; sed quia
„ nobilior est, & magis accedit ad naturam
„ viuentium; quorum propria est nutritio: &
„ obtinet ignis tot alias conditiones diuersas
„ ab alijs elementis, ut mirum non sit in hoc
„ etiam nutritionis attributo differre ab illis.
„ Et si dicens, mista sunt igne nobiliora, quæ
„ tamen non aluntur. Respondeo, in mistis E
„ predominari alia elementa; & ideo sequi
„ naturam eorum, quæ non nutriuntur. Et
„ si mistum reperitur, in quo predominetur
„ ignis; & ipsum ad instar ignis indigebit ali-
„ mento; & ita mista, in quibus alia ele-
„ menta predominantur, sunt ex parte igne
„ ignobiliora. L I C. Nutritio semper
arguit ignobilitatem quandam propriā,

ex qua deprompsi meum argumentum,
quam non attingit obiectio viri Cl. non
enim de quacumque nobilitate tracta-
ui, sed de illa solum, quæ nutritionem
respicit, ac excludit; profecto triplex
ignobilitas inest ijs, quæ nutritionis
indigent; vna quidem est, quia sibi met-
ipsis non sufficiunt ad esse, sed alijs in-
digent, ab alijsq. dependent: quis autē
ignorat, nobilius esse non indigere alio,
nec ab alio dependere, sibi que metip-
si sufficere; quam alimentis indigere? Al-
tera ignobilitas essentialis eorum, quæ
nutrimentis indigent, est, quia nutritio
data est ad retardandam humidi radica-
lis consumptionem a calore, vel etiam
si placet ad restaurationem eius sub-
stantiæ, quæ defluxit ex alendo corpo-
re, ac ipsi necessaria est ad proprias
operationes suas rite obeundas, cui ve-
ro deficit substantia ad recte operan-
dum, non ne imperfectum est, & ha-
bet ideo notam ignobilitatis? Tertia
demum imperfectio, & ignobilitas in
ijs, quæ nutriuntur, essentialis est; quia
nutritio data fuit ab initio singulis ani-
matis, ut augerentur, & augmento iu-
stam organorum magnitudinem sibi cō-
pararent, & semen prolificum gigne-
rent, ad speciei perennitatem conser-
uandam per sobolis propagationem;
quod aperte nos docuit [p] Aristoteles
inquirens: *Nutritiuam igitur animam ne-
cessè est habere omne, quodcumque uiuit,
& animam habet, a generatione usque ad
corruptionem. Necesse est enim, quod ge-
nitum est, augmentum habere, & statum,
& decrementum: hac autem sine alimento
est impossibile. Necesse est igitur inesse nu-
tritiuam potentiam in omnibus, quæ aug-
mentantur, & diminuuntur. & multo
prius: [q] Quare primum de alimento, &
generatione dicendum est. Vegetatiua enim
anima & alijs inest, & prima, & maxime
communis potentia est anima, secundum
quam inest ipsum viuere omnibus. Cuius
sunt opera generare, & alimento uti. Na-
turalissimum enim operum, quæ in viu-
entibus, quacumque perfectæ, & non muti-
lata sunt, aut generationem spontaneam
habent, est facere aliud quale ipsum: ani-
mal quidem animal, plantam autem plan-
tam, ut ipso semper, & diuino participant,
secundum quod possunt. Omnia enim illud
appetunt, & illius gratia agunt omnia,
qua-*

[p] 1. de an.
1. 59.

[q] 2. de an.
1. 34.

quacunque agunt secundum naturam, Ex quibus luce clarius est, quod etsi viuentia sint nobiliora non viuentibus ob animæ participationem, vt ait Aristoteles, [r] nihilominus nutritio competit illis, quatenus ratione corporis obtinent multiplicem imperfectionem enarratam nimirum deperditionem celerem substantiæ, partium organicarum exilitatem ineptam ad vitæ functiones recte peragendas; quas initio statim ab ortu promouere nequeunt aptæ. Quum autem ignis operationes propriæ ducunt, Aristotele [s] doctore, sursum ascendere, ob leuitatem, & vrere, nouumque ignem procreare: nec ignis habeat aliquid in se quod ipsius substantiam absumat; propterea ignis & ratione corporis est simplicissimus, purissimus, nobilissimus omnium elementorum; nec indiget alimento, quo vel humidi radicalis consumptio retardetur; quum nihil in se retineat humidi radicalis: vel eius deperdita substantia restauretur; quum nihil perdidit: vel acquirat per augmentum debitam corporis molem ad suas operationes recte obeundas; quum minima quæuis etiam scintilla ignis in ortu suo statim ascendat sursum, & vrat, ignemque nouum facillime generet ex pyrio puluere, ac alia qualibet materia combustibili vltimo ad ignem concipiendum disposita: Quod edocet Aristoteles inquit; [t] *Similiter autem hac se habent & in physicis; frigidum enim potentia calidum est, quum autem fuerit mutatum, iam ignis est; vrre autem, nisi quid prohibeat, & impediatur. Similiter autem se habet & circa graue, & leue: leue enim fit ex graui, vt ex aqua aer: hoc enim potentia primum, & iam leue est, & operabitur confestim, nisi quid prohibeat: actus autem ipsius leuis est alicubi esse, & sursum, &c.* Quum igitur similiter atomus terræ, & aque gutta, & aeris exilima portio suam naturam integram obtineant singula, qua possunt etsi pusilla proprias operationes obire, vt ignis fauilla; iam singula nullius alimenti, nutritionis, & augmentationis indigent; ac multo magis id competit igni, qui simpliciorem ac puriorem alijs naturam obtinet, ob sui summam actiuitatem aliena cuncta sibi permista consumentem; quum alia sint minus sincera, vt ait Aristoteles: [u] *Et*

extrema quidem, & sincera, ignis, & terra: media autem, & mista magis, aqua, & aer. Quin & ignis terra sincerior est, eo etiā nomine, quo non potest illuc ascendere quidquam aliqua ratione particeps grauitatis; quum in locum terræ facile descendat aqua, doctore [x] Philoso- [x] 4. cēl. 1. 39. pho. Sic igitur alijs elementis nobilior est ignis, & illis minus indiget nutritionis; qua quum cetera careant, ignem eius immunem esse necesse est. Ex habitis aperte constat, alitionem viuentibus non esse necessariam propter sui nobilitatem, quam obtinent ab anima; sed ob ignobilitatem ac imperfectionem sui corporis, quod in exili mole ac infirmitate membrorum non possunt proprias operationes obire: Ignem vero, & elementa cetera non indigere nutritionis & alimenti, quia suas functiones obeunt perfecte, quantulamcunque molem sui corporis habuerint: & hac ratione, deducta ex corporis mole perfecta, nobiliora esse viuentibus elementa, quæ nutritionis indigent ob ternas imperfectiones corporis proprii superius explicatas; quarum nulla est in elementis, & speciatim in igne. Quin etsi differat ignis ab alijs elementis penes multas alias condiciones, quarum causas habet, quæ non inueniuntur in ceteris elementis; carentiæ tamen alimenti causa dependens ex perfectione corporis sufficientis ad operandum in quantulamcunque mole, communis est igni pariter, & alijs elementis, vt visum est, magisque competit ista perfectio igni, quam alijs; vnde si cetera sine nutrimento consistunt; igni pariter ista conditio conuenire debet. De mistis inanimatis quod additur: nec ego dixero esse nobiliora igne, quantum ad propositas perfectiones attinet, quia suas operationes obeunt etiam in quantulamcunque mole. Nec in ijs omnibus prædominantur alia elementa; nam exhalatio sursum de se scandens, a prædominio ignea est, quæ tamen nullo modo nutritur. Neque mista secundum prædominium aquea, vt [y] metalla, & terrea, [y] 3. meteo. 10. 3. vti sunt lapides, & alia fossilia, carent in terræ visceribus adulterina quadam nutritione, per iuxta positionem nouæ materiæ ad præexistentem appellata, qua iugiter augeri conspiciuntur. Sulfuris item

[r] 1. de gen. 2. c. 1.

[s] 8. phys. 1. 3. 2.

[t] loc. cit.

[u] 1. de gen. 2. 22.

item substantia non alitur apud nos ex-
era terram, quum tamen a prædominio
sit ignea; quum mirum in modum cale-
faciat, & siccet, facillimeque concipiat
ignes, ac ocysime mutetur in ignem.

» A R E. Quinto, l'alimento conserua
» le cose nutrite, & accresce loro le for-
» ze; ma l'humore, che si dice essere nu-
» trimento del fuoco, gli è contrario; on-
» de souente l'estingue; altre volte lo de-
» bilita; e non pure non aiuta le sue ope-
» rationi, ma anche le impedisce; poiche
» non lo lascia salire alla sua sfera, con-
» forme alla sua naturale inclinatione;
» adunque non è suo nutrimento. [z] Al
» quinto rispondo auuenir al fuoco col
» suo nutrimento quello, che parimente
» auuiene a gli animali; a' quali se il nu-
» trimento è fouerchio, ò non bene ap-
» plicato, cagiona infermità, e morte; e
» così dico, che l'humido proportionato
» alle forze del fuoco, e debitamente ap-
» plicato non lo soffocherà mai, nè ren-
» derà più debole; ma in fouerchia quan-
» tità, e non conueneuolmente applica-
» to, non è merauiglia, che lo danneggi,
» e soffochi. hoc est: Quinto, alimentum
» conseruat res nutritas, & auget earum vi-
» res; at humor, qui dicitur esse nutrimentum
» ignis, ipsi contrarius est; unde sæpius ipsum
» extinguit, alias ipsum debilitat; & non
» adiuuat ipsius operationes, verum etiam il-
» las impedit; quia non permittit illum ascen-
» dere ad suam spheram, iuxta suam natu-
» ralem inclinationem; ergo non est ipsius ali-
» mentum. Ad hoc respondeo contingere igni
» ex suo nutrimento, quod pariter euenit ani-
» malibus; quibus si nutrimentum nimium
» est, vel non bene applicatum, affert infirmi-
» tates, & mortem: & ita dico, humidum pro-
» portionatum viribus ignis, & debite appli-
» catum, nunquam ipsum suffocabit, neque
» debiliorem reddet; sed in nimia quantitate,
» & non conuenienter applicatum, mirum
» non est igni obesse, ac illum suffocare.

L I C. Profecto valde mutilam, & di-
uersam huiusmodi meam rationem at-
tulit Vir Cl. allatæque suam responsio-
nem adhibuit, quæ nullatenus meæ ra-
tioni congruit; argumētum vero meum
tale legitur in opere meo de Lucernis,

[a] lib. 3. c. 18.

[b] 2. de an.
t. 47. 48.

3. de an. t. 9.

[a] Præterea vero alimentum conseruat ea,
quæ nutriuntur, eorundemque vires auget,
substantiamque perficit ad sua ipsius opera
recte obeunda; ut monet [b] Aristoteles, e con-

tra humor vim caloris enervat, cuius est li-
ma siccitas: igniumque naturam labefa-
ctat, cui est summe contrarius: & suo len-
tore flamma alligatus humor illam vi deor-
sum hic apud nos in Lucernis detinet, ac
impedit quominus ea expedite sursum ad
propriam sedem euolans ascendat: Quare
humor in Lucernis non est veluti nutri-
mentum flammula. Vnde non posui hu-
midum igni obesse multitudine sua il-
lum suffocans, sed essentiali forma sua,
quum calor siccitate acuat, humidi-
tate retundatur: nec de mala applica-
tione verba feci, sed de lentore, quo
humidum impedit ne sursum euolet
ignis ad suas proprias sedes. Deinde
respondens non bene comparat ignem
cum animalibus erga suum alimentum
in proposito Vir Cl. primo quidem,
quia calor naturalis animalium igneus
non est, sed naturam obtinuit humi-
dam; vnde potest humido nutrimento
conseruari, tanquam re sibi consimili;
sed igneus calor ficcus est, siccitateque
nititur sibi consubstantiali, sine qua
consistere non potest; adeoque contra-
riam habet humiditatem, a qua extin-
guitur, aut labefactatur saltem necessa-
rio semper, etsi non ponatur in super-
excedenti quantitate. Naturalem ve-
ro caliditatem animalium non esse fic-
cam, aut igneam, sed humidam, mille
locis cum vniuersa Medicorum schola
fateretur Galenus; id ipsum edocuit Ari-
stoteles, tum asserens: [c] Inest enim in
semine omnium, quod facit ut secunda sint
semina, videlicet quod calor vocatur: id-
que non ignis, non talis facultas aliqua est;
sed spiritus, qui in semine spumosoque cor-
pore continetur; modo calor halituosus
in spumoso corpore contentus, humi-
dus est, non ficcus, ut igneus: tum di-
cens: [d] Oportet autem accipere, quod ani-
male est natura humidum & calidum, & ip-
sum viuere tale. Sic igitur alimentum,
qua humidum, non est contrarium ca-
lori natiuo viuentium, sed illi simile;
quare ipsum conseruat & vegetat: sed
lucernæ flammæ ignis est natura sua ca-
lidus & ficcus; cui humor essentialiter
contrarius est, & semper ipsum hebetat,
ac enervat formaliter; etsi potentior
caliditatis & ciuitas eludat actionem de-
biliorem humoris plerumque. Dein-
de vero calor animalium si comparan-
dus

[c] 2. de gen.
an. c. 3.

[d] de long. &
bre. vit. c. 3.

dus est igni, non naturalis accipiendus
 est ille mitis atque blandus calor, quem
 humidum esse cognouimus; sed febrilis,
 quem & [e] Galenus, & [f] Auicenna
 definiuit igneum esse; quum ille fe-
 brem statuatur esse conuersionem naturæ
 caliditatis ad igneam; iste constituat, fe-
 brem esse calorem extraneum, accen-
 sum in corde, & procedentem ab eo
 mediantibus spiritibus & sanguine, per-
 venas & arterias in totum corpus: &
 inflammari in ea inflammatione, quæ
 nocet operationibus naturalibus. Qua-
 re calor animalium igni flammæ com-
 paratus, est febrilis. At vero febrilem
 hunc animalium calorem humido victu
 extinguere, non quantitate nimio, sed pro-
 portionato viribus ægri, & bene appli-
 cato, docet Hippocrates [g] inquit: *Victus humidus febricitantibus omnibus*
conferat; ijs extinguendo febrem, non
 quidem copia superexcedente, quia il-
 los enecaret suffocans; neque mala præ-
 paratione, & praua applicatione; quia
 cruditates, excrementitios humores
 pareret, & morbum adaugeret; & mor-
 tem etiam afferret; quum alibi doceat
 Hippocrates [h] intempestiuo tempore
 coenam assumptam interemisse morbo
 laborantem: sed victus humidus in quã-
 titate debita sumptus, & bene applica-
 tus extinguit sola sui qualitate humoris
 igneum calorem febris, qui siccus est;
 nam humiditas & per se contrariam sic-
 citatem tollit, & hebetat aciem caloris
 ignei, quem siccitas acuerat. Si vero
 quandoque Galenus, & Aristoteles
 animantium calorem erga nutrimenta
 compararunt igni lucernæ erga oleum,
 id exempli gratia fecerunt, & cum vul-
 go spuriam atque metaphoricam alitio-
 nem quandam igni tribuerunt; nec in
 exemplis veritas habetur, sed solum rei
 declaratio quædam, quæ per falsa etiam
 exempla potest haberi; sicuti constat ex
 Aristotele [i] *canem ex equo fieri* addu-
 cente in exemplum. Nos autem hic
 argumenta conuincencia tractamus,
 non exempla patefacientia; quibus nul-
 lam vel infirmissimam inesse vim pro-
 bationis obseruat [k] Themistius. Sed
 & quis non videt ignem ardentis lu-
 cernæ magis apte referre calorem ar-
 dentis febris, quam mitem & suauem
 natium? A R E. Sesto, [l] ciò che si

A nutrisce, si conserua nel suo essere indi-
 uduale, & è l'istesso auanti, e dopò la
 Nutritione; ma il fuoco non si conserua
 mai il medesimo, essendo che, come in-
 segna Aristotele 1. de gen. 1. 33. 35. il
 fuoco è a guisa di vn fiume, che sempre
 scorre; e la fiamma della lucerna conti-
 nuamente di nuouo si genera; onde
 molto bene disse Teofrasto, lib. de Igne,
 che il fuoco more nel suo natale. Al
 che rispondo, ciò, che propriamente si
 B nutrisce, douer mantenere l'essere suo
 proprio indiuiduale; ma non esser ciò
 necessario a quelle cose, che impropria-
 mente si nutriscono, come il fuoco.
 Appresso rispondo, Non esser sempre
 vero, che il fuoco non si mantenga il
 medesimo. E' vero nella fiamma, per-
 che il fumo, che la mantiene, è sempre
 diuerso; quantunque per vn poco, an-
 che in lui si può dire, che la fiamma si
 conferui; ma perche questo tempo è
 breuissimo, meritamente si dice, che la
 C fiamma non si conserua l'istessa; così
 succedendo vna fiamma all'altra, co-
 me vna parte del fumo all'altra parte
 succede. Non è all'incontro ciò vero
 ne' carboni, e nel ferro; perche se in
 questi si estinguesse vna volta il fuoco,
 chi farebbe, che di nuouo ve l'accen-
 desse? insin dunque che egli vi dura,
 l'istesso si de dir sempre. Non ha dun-
 que forza contra di noi quest'argomen-
 to; ma si bene contra di lui; perche se la
 D fiamma della lucerna non è la medesi-
 ma, come dunque dice egli, che è rite-
 nuta, che nõ voli alla sua sfera? se fosse
 ritenuta, certamente non scorrerebbe
 via a guisa di fiume. Poi, se nuoua fiam-
 ma si genera, adunque nuouamente al-
 cuna altra sostanza si corrumpe, non
 dandosi generatione senza corruttio-
 ne; adunque non sarà necessario, che si
 consumi l'olio, da cui questa nuoua
 E fiamma si genera; si che non poteua
 egli addur cosa, che fosse più contraria
 alla sua opinione. idest: *Sexto, quod ali-*
tur, conseruatur in suo esse indiuiduali, &
est idem ante & post nutritionem: sed ignis
non conseruatur unquam idem; quum, ut
docet Aristoteles 1. de gen. 1. 33. 35. ignis est
ad instar fluminis, qui semper fluit; & flamma
lucernæ continue denuo generatur: unde
perbene dixit Teophrastus, lib. de Igne,
ignem interire in suo natali. Ad quod ar-

[e] 1. aph. 14.
 & seqq.
 [f] 1. 4. c. 1.

[g] 1. aph. 16.

[h] 6. epid.

[i] 1. phy. 1. 76.

[k] 1. de an.
624.

[l] num. 35.

gumentum respondeo; Id, quod proprie nutri-
tur, debere conseruare proprium esse indi-
uiduale; sed hoc non esse necessarium il-
lis, quæ nutriuntur improprie, uti est ignis.
Insuper respondeo, non esse semper verum,
ignem non permanere eundem numero: Id
verum est in flamma, quia furius, qui eam
seruat, semper est diuersus; etiã si pauli-
per etiam in eo dici queat, flammam con-
seruari; sed quia tempus hoc breuissimum
est; merito dicitur, flammam non conser-
uari eandem numero; ita succedente una
flamma alteri, sicut una pars fumi succe-
dit alteri parti. Non est ex aduerso id ve-
rum in carbonibus, & in ferro; quia si in
istis extingueretur semel ignis, quid ipsum
in ipsis accenderet iterum? quousque igitur
ignis in ijs adest, idem dici debet sem-
per. Non habet ergo vim contra nos hoc
argumentum: sed vere contra Licetum;
quia si flamma lucerna non est eadem; quo-
modo igitur ait ipse, illam detineri quo mi-
nus uolet ad suam spheram? si detinere-
tur, certe non efflueret inde ad instar fluuij.
Postea, si noua flamma generatur; ergo de
nouo quæpiam alia substantia corrumpitur;
quam generatio non detur sine corruptio-
ne; igitur non erit necessarium, absumi
oleum, ex quo ista noua flamma generatur.
Quare non poterat ipse rem adducere,
quæ magis esset contraria suæ opinioni.

LIC. Aristotelem ego laudauī primi
dogmatis autorem 1. de gen. & corr.
t. 33. 35. ubi docet, quod alitur, idem
numero permanere toto tempore nu-
tritionis: non autem secundi, quo dici-
tur, Ignem semper nouum ex humore
fieri, ac fluere, veluti fluuius; nam nota-
ui dogma id alio loco poni, lib. de iuu.
& sen. c. 3. Circa primam responsio-
nem, accipientes, quæ proprie nutriun-
tur, eadem numero permanere toto
tempore nutritionis: negamus id etiam
conuenire non debere ijs, quæ minus
proprie nutriuntur, sicut ignis improp-
rie nutriti dicitur; etenim alimenti
proprium est conseruare substantiam
eius, quod alitur; dicente Philosopho:
[m] Alimentum conseruat substantiam: &
eiusque est, quousque alitur. & mox.
[n] Quare huiusmodi anima principium
potentia est talis, ut conseruet habens ip-
sam, secundum quod est huiusmodi. Ali-
mentum autem preparat ad operandum.
unde priuatum alimento non potest esse.

[m] 2. de an.
l. 47.

[n] tex. 48.

A Nutritio vero improprie licet non sit
vera conuersio nutrimenti in substan-
tiam uiuentem præexistentem, sicut est
proprie dicta nutritio, tamen non con-
uenit nisi rei permanenti toto tempore
nutritionis illius: Ita sane lapides, &
metalla metaphorice nutriri dicuntur
& augeri intra terræ sinum, quia nu-
triantur non per conuersionem ali-
menti, sed per iuxtapositionem nouæ
materiæ ad præexistentem; in qua nu-
tritione spuria, & impropria, quis neget
lapides, & metalla, quibus illa nutrica-
tio, & augmentatio conceditur, esse
suum indiuiduale sibi conseruare toto
tempore sui nutriti, & augmenti?
sic igni si conueniret improprie dicta
nutricatio, deberet idem numero con-
seruari toto tempore talis nutritionis.
Quod attinet ad secundam responsio-
nem, qua concedit flammam non ean-
dem numero permanere, nisi breuissi-
mo, ac fere momentaneo spacio tem-
poris; verum hoc de prunis, & ferro
candente dici non posse; quia semel
extincta pruna, nil adesset, quod illico
illam accenderet: Nobis primum hoc
de flamma sufficit, qui de lucernæ flam-
ma rationem contexuimus, non autem
de ferro candente, neque de carboni-
bus ardentibus. Deinde vero dicen-
dum idem est omnino de igne tam in
ferro, quam in carbone, licet sensui non
ita sit euidentius eius continuus fluxus, &
D ortus, ut in flamma; si quidem in carbo-
ne, ac in ferro paucus admodum est
humor, & ita prædominanti terræ per-
mixtus, ut inde non nisi tenuissimus, ac
inad spectabilis fumus halet; halat at-
amen semper, qui vicinum aerem collu-
stret in tenebris aliquantulum; semper-
que defluat ignis ex eo misto, nouusque
semper fiat ex halitiosa substantia in
ferro, carboneque contenta; quæ tan-
dem victa non potest ignem amplius
retinere ignem, sed illū permittit ascen-
dere; quocirca denique carbonem abeunt
in cineres absque succo non amplius
ignibiles; & ferrum absumpta tota pe-
nitus humiditate degenerat in scoriam
itidem igniri nequeunt. Quod si su-
perius euolato igne quidpiam humidi
remanet in carbone, ferroque; denuo
poterit igniri, sed sensim sine sensu con-
sumens humiditatem illam ascendit, ut
flam-

flamma; sed non conspicue, ut flamma. A
 Quod autem insuper obijcit mihi, theoria
 istam opinioni meae refragari; quia
 si flamma lucernae non est eadem; quomodo
 inquit retinebitur ab humido, ne
 sursum euolet? facile tollitur, quia retinetur
 eo paucio tempore, quo degit assidue
 fluens; nec enim momento nata
 volat: & quia retinetur series flammularum
 sibi inuicem assidue succedentium; ita
 prorsus argines fluium retinent, ne
 feratur extra suum alueum in campos, B
 etiam si semper aqua fluat, nec unquam
 eandem numero partem aquae tangant,
 & retineant eadem partes arginum.
 Quin oleum lentore suo volentem
 ignem tangens, in eo contactu materiam
 illi fugienti praebeat, ex qua nouum
 ignem sibi similem assidue deinceps per
 successionem generet; ac ita retinet
 ignem eundem specie semper. Quod
 si flatu sufflantis flamma sursum inhians
 & ascendens auellatur a contactu succedentis
 olei, lucerna penitus extinguitur. C
 Itaque si quid olei visciditate sua
 volentem flammam exilimo tempore
 secundum sui partem retinens in lucerna,
 suggerensque volanti continuam
 materiam successive semper, ex qua nouam
 flammam eiusdem speciei producat,
 illi priori continuam, recte dicitur
 detinere flammam apud nos, ne tota
 simul quoad omnes sui partes euolet;
 detinet enim flammam eandem speciem,
 si non eandem numero diu, continua
 generatione continuans vnam alteram
 flammam immediate succedenti; quod
 aperitissime nos edocet: Aristoteles in
 quibus, ut antea notauimus: [o] Flamma enim
 propter continuum humidum, & siccum,
 quia permutantur, fit, & non alitur; non
 enim eadem existens permanet ullo tempore,
 ut ita dicam; sed permanet in lucerna
 diu flamma eadem secundum speciem,
 semper noua exoriente, in locum
 euolantis, propter humidum combustibile
 continuum siccum igneo, quo permuat
 tur in ignem nouum continue succedentem
 veteri volanti sursum.

„ A R E. Settimo, Vi sono molte cose,
 „ le quali conseruano il fuoco senza consumarsi,
 „ come fra le altre l'oro, e la tela, che si
 „ forma dalla pietra asbesto, la quale nel fuoco
 „ si purifica, e senza consumarsi si accende;
 „ l'istesso può dir-

si di molte altre pietre. Senza nutrimento
 dunque può conseruarsi il fuoco. E se gli
 dimandi, a che serue dunque l'olio nelle
 lucerne, se di lui non si nutrisce il fuoco;
 e come si consuma? Risponde, che il fuoco
 cerca sempre di salir in alto alla sua sfera;
 ma che l'olio colla sua viscosità lo trattiene;
 e che il fuoco per liberarsi da questo
 impaccio, l'abbrucia, e lo consuma;
 e finito che ha di consumarlo, a guisa
 di ucello, che habbia rotto i legami,
 se ne vola in alto; benché poi sia dall'aria
 fredda & humida combattuto, e morto
 prima che arriui alla sua sfera; e se da noi
 non si vede, è perche libero da' legami,
 egli si fa raro, e diuenta inuisibile.
 Al che rispondo, non voler io negare, che
 vi siano delle cose, che resistono al fuoco,
 e non siano da lui consumate; ancora
 che molto difficile sia il ritrouarle;
 ma queste tali cose, dirò io, ne anche
 potranno riceuer il fuoco, nè infiammarsi,
 non che mantenerlo. La cenere resiste
 valorosamente al fuoco; ma chi ha
 mai veduto cenere accesa, e fiammeggiante
 di fuoco? mercede, che oue egli non
 ritroua nutrimento, non può appigliarsi;
 e l'istesso potrà dirsi del Diamante,
 e della pietra asbesto; se pur è vero,
 che resista al fuoco. Ma le tele di questa
 pietra s'infiammano, e si nettano nel fuoco:
 Rispondo, che in tanto vi si attaccherà
 il fuoco, in quanto faranno vota, o asperse
 di qualche altra humidità simile; e questa
 consumata, non si vederà più fiamma in loro;
 come auuene ne i lini bagnati di acqua
 viva, che sia fina. Ma se ho a dire quello
 che ne sento, io stimo, che nè questa
 pietra, nè l'oro, nè il Diamante siano
 inuincibili dal fuoco. Dell'oro io ho
 inteso da persone praticissime, che
 sempre nel fuoco scema alquanto di peso;
 e così credo che, se la pietra asbesto,
 e molto più il lino, o la tela di lui
 formata, & il Diamante stessero lungo
 tempo in vna fornace ardente, non ne
 vicirebbero, quali vi entrarono. Diconsi
 dunque resistere al fuoco, come parimente
 si dice della Salamandra, perche per
 alquanto tempo non si lasciano da lui
 vincere; non perche alla fine non la
 perdano. Ma ancora che fossero affatto
 inuincibili, non ne segue,

gue, come detto habbiamo, alcuna co-
 33 la contra di noi. hoc est: Septimo, mul-
 33 ta sunt, quæ conseruant ignem in se sine sui
 33 consumptione; ut inter alia, aurum, ac te-
 33 la, quæ formatur ex lapide asbesto; quæ in
 33 igne purificatur, & absque sui consumptio-
 33 ne, accenditur. Idem dici potest de multis
 33 alijs lapidibus. Igitur absque nutrimento
 33 potest ignis conseruari. Sique Licetum in-
 33 terroges, Ad quid ergo seruit oleum in lu-
 33 cernis, si eo non alitur ignis: & cur absu-
 33 mitur? Respondet, ignem querere semper
 33 in altum ascendere ad suam spheram; sed
 33 ab olei visciditate retineri; & ignem, ut
 33 ab hoc vinculo liberetur, ipsum adurere;
 33 terminataque consumptione olei, ad instar
 33 avis post vincula disrupta, in altum vola-
 33 re; licet postea ab aere frigido & humido
 33 extinguatur priusquam ad suam spheram
 33 perueniat: sique non cernitur a nobis, id
 33 accidit, quia ignis solutus a vinculis ra-
 33 rescit, & euadit inuisibilis. Ad hoc septi-
 33 mum argumentum respondeo, Nolle me ne-
 33 gare, reperiri res igni resistentes, quæ non
 33 absumantur ab eo; licet perdifficile sit, eas
 33 inuenire. Sed huiusmodi res, dicam ego,
 33 neque poterunt ignem suscipere, neque in-
 33 flammari, nedum ignem in se conseruare.
 33 Cinis resistit igni valde; sed quis unquam
 33 vidit cinerem accensum, & flammæum
 33 igne? id fit, quia ignis ea non potest ap-
 33 prehendere, in quibus non inuenit alimen-
 33 tum. Idem dici poterit de Adamante, ac
 33 de lapide asbesto; si tamen verum est, hæc
 33 igni resistere. Sed tunc ex hac petra inflam-
 33 mantur, & purgantur igne: Respondet,
 33 eatenus illis ignem applicatum iri, quate-
 33 nus erunt unctæ, vel aspersæ quæpiam alia
 33 humiditate simili; & ea consumpta, non
 33 amplius in illis flamma videbitur, sicut
 33 accidit linteis aqua vitæ perfectiori madi-
 33 dis. Sed si debeat meum sensum referre, cen-
 33 seo nec istam petram, nec aurum, nec ada-
 33 mantem habere naturam inuincibilem ab
 33 igne. De auro audiui a peritissimis ipsum
 33 semper imminui aliquantum pondere: &
 33 ita credo, quod si lapis asbestus, & adhuc
 33 magis linum, vel tela, ex eo formata, &
 33 Adamas manerent diutius in ardente for-
 33 nace, non exirent ex ea, tanti ponderis,
 33 quantæ tam ingressæ fuerint. Dicantur er-
 33 go resistere igni, sicuti pariter dicitur de
 33 Salamandra, quia per aliquantum tempo-
 33 ris non sinunt se ab illo vinci, non quia tan-
 33 dem non superentur. Sed etiamsi forent

A omnino hac ab igne insuperabilia; non inde
 sequitur, ut diximus, aliquid contra nos.
 L I C. Res aliquæ si sunt, quæ concipi-
 ant ignem in se, nec ab eo consumuntur;
 tam plane constabit, ignem alimen-
 to non egere: Res autem eiusmodi mul-
 tas esse [p] probavi, aurum, adaman-
 tem, asbestum, amiantum, carpasium li-
 num, & inde confectas telas, & herbas
 aliquot ex observatione Scriptorum in-
 signi inter Classicos. Quod in oppositum
 adducitur primū de cinere, qui negatur
 accendi, & inflammari: nihil nos turbat,
 tum quia cinerem non adduximus ar-
 gumentum: tum quia gratia disputati-
 onis si spectetur intus cinis super pru-
 na, spectabitur ascensus & inflamma-
 tus aliquantisper; tum quia cinis ignitus
 tactui sentietur, aduret enim digitum
 etiam a pruna statim illapsus in manum;
 an erit, ille calor cineris volam manus
 adurens absque igne: tum quia legisse
 poterat apud Pausaniam, & apud Cat-
 anum Arelus, igniri, & ignire cino-
 rem; scribit enim Pausanias in Eliacis
 Priortibus: Sunt in Lydis, qui Persicæ
 cognomine vocantur, Urbes Hierocæsarea,
 & Hypæa. In templo veriusque Urbis
 amplissimo, cella cum aris: super his tunc
 alto longe colore avulgaris cinere (nuncium
 ardens & accensusq; illuc ingressus, ma-
 gus, ubi foco aridis lignis impasit, iuxta
 capite velarit, inuocat Deum, nescio quem:
 ex libro enim carmen recitat barbaricæ,
 lingua plane ignota Græcis. Vbi perurati
 uir, sponte sua e lignis nulla igne utitur,
 parissima emicat flamma. Cardanus au-
 tem in suis Subtilitatibus [q] de propo-
 sitione scribit: Vidit & Pausanias in Hypæ-
 pis Hierocæsareaq; Lydiæ urbibus, cinerem
 in ara, non alij colore similem, qui cum bar-
 baricis precibus effusus, aridorum lignorum
 strue super condita, flammam semper emis-
 seret, lignaque superimposita absumeret.
 Potuit primum id multis modis dolo fieri:
 vel si ara caluerit, aut si insperis: non ne
 calx aqua accenditur? & nos lapidem in-
 fra fabricare docuimus, qui humido qua-
 cumque accenditur. Quid aliud maius
 argumentum, quod vis in cinere esset po-
 tens, quam in verbis, color cineris a cinere
 alienus? Quam sor modis prastigias has
 facere liceat, non est quod laborem: nam &
 in cinere latere potuit ignis, velut in fuli-
 gine solet, quum exiguus est. Sed quum
 calx,

[p] de Lucer.
 C. 14.

Cinerem ac-
 cendi, & in-
 flammari pos-
 se.

[q] lib. 18.

non enim a se
 accenditur.

calx, quæ nihil est aliud quam cinis, in quem abiit lapis combustus, aquis, & sputo statim accendatur in flammam; quid negat Aresius absolute, cinerem accendi? dum quærit, quis vnquam vidit cinerem accensum? iam ego Pausaniam affero, qui cinerem longe alio colore a vulgari cinere dicit extitisse in templis Lydia, quo ligna superimposita cremarentur: is autem fuit ignis accensus, non extinctus, ut vulgaris cinis albicans: Nec accensus ille cinis fuit vi magici carminis, quia colorem alium habebat a cinere vulgari, prius quam Magus carmen illud barbaricum effunderet: tum maxime quia cinis vulgaris omni penitus humore carens, nullum vere continere potest ignem in se. De asbesto, & adamante classicorum plurimum olim [*] allatorum affirmatio præferenda semper erit hæsitati vnius Viri Cl. De tela vero carpasij, & amiatij, siue asbesti, ut facile concedam ignibus effulgere satis vinctam atque sordidam, quomodo probet Vir Cl. eandem puram inter flammam non coruscare? non ardorem concipere rutilum, sicut aurum in crucibulo, vel fornace? sane funditur, & emicat ignitum aurum, utrobique, sicuti constat experientia quotidiana. Quod autem assert, audisse se a peritissimis, aurum in igne semper aliquid ponderis amittere, nihil officit, tum quia viceversa nō semel audiui ab aurifice peritissimo aurum quidem non omnino purum igne depurari, & amittere pondus impuræ scorix, sed obrizum, ac omnino defæcatum, nihil vnquam in fornace deperdere, vel si centum annos in ardentissima fornace, crucibulo ve detineatur; quod asseuerare solebat Cl. Galileus. Præterea vero, si carpasium linum, aurum & id generis alia diutissime possunt ignis violentiam tolerare cum exigua sui consumptione; quidni liquor alius eiusdem, consimilisve naturæ reperiri valeat, qui diutissime quoque detineat ignem in lucerna cum exiguo, sui detrimento? fuit autem ista nobis altera causa proposita [/] longissimæ durationis flammæ lucernarum sine noui fomitis adiectu.

A R E. E che il fuoco si distacchi dall'humido, proua egli con vn'altra esperienza, & è che vna candela posta in

vna gran fiamma, rimane estinta, il che non accade, come pensano molti, perche dalla fiamma sia diuorato il nutrimento alla candela; essendo che tanto humido in quella rimane, che si può di nuouo accendere; ma si bene, perche vn simile tira l'altro, e la fiamma maggiore tira a se la minore, nella guisa, che anche l'Estate l'esterno caldo a se tira l'interno de gli huomini; onde auuiene che il caldo naturale in noi ha minor forza; e che l'Inuerno all'incontro sia più gagliardo. [1] All'esperienza della candela spenta da vna fiamma maggiore, si risponde, esser vera la risposta commune, che è di Aristotile ancora, ciò nascere perche l'alimento di lei è consumato da quella fiamma, che ha maggior calore, e forza: & alla sua replica, che pur vi rimane tanta humidità nella candela, che si può di nuouo accendere; si risponde, che non è l'humidità della candela il prossimo nutrimento della fiamma; ma si bene il fumo, il quale dalla fiamma maggiore disseccato non più può mantenere la minore; e se di nuouo si riaccende la candela, è perche nuouo fumo esala. id est: *Et ignem separari ab humido, probat ipse alio experimento, & est, quia candela posita in magna flamma, remanet extincta; quod non euenit, ut multi putant, quia flamma deuoret alimentum candela; quum tantum humidum remaneat in ea, ut denovo possit accendi; sed quia unum simile trahit ad se aliud, & flamma maior attrahit ad se minorem, quomodo etiam estate calor externus ad se trahit internum hominum; unde contingit calidum naturale in nobis minores habere vires; & hieme viceversa robustius esse. Ad experientiam candela extincta a maiori flamma respondetur, esse veram communem responsionem, qua Aristotelis etiam est, id euenire, quia alimentum eius absumptum est ab illa flamma, qua maiorem habet caliditatem, & vim. Et sua replicationi, remanere tantam humiditatem in candela, ut iterum accendi valeat: respondetur, non esse humiditatem candela proximum alimentum flamma, sed fumum; qui a maiori flamma desiccatus, amplius nequit seruire minorem; & si rursum reaccenditur candela, id euenit, quia nouus fumus exhalat.* L I C. Profecto vulgi responsio com-

[1] Nu. 46

[a] 2. top. c. 1.
loc. 5.

[x] 5. sect.
prob. 57.
[y] 2. meteor.
1. 1. c. 2.

[z] 2. de gen.
1. 2. 8.

[a] de iuu. &
1. 1. c. 2.

munis de nutrimento minoris flammæ a maiori consumpto, sicuti nihil habet subtilitatis, ita procul abest a veritate: si vero quandoque illam attulit [x] Aristoteles, dogma suum observauit; quo præcepit aliquando, loquendum esse ut multi loquuntur, sentiendum ut pauci: nam cum multitudine dicit humidum esse flammæ nutrimentum in problematibus, [x] & alibi; sed a semetipso sentit flammam vere non ali [y] humido, sed oriri ex illo, ut sæpe notauimus. Quod autem secundo dicitur, fumum esse proximum alimentum flammæ; refragatur Aristotelis [z] decreto, quo flamma definitur esse fumus ardens, adeoque fumum esse materiam ex qua flamma constituitur, non alimentum flammæ præexistentis; alimentum enim non assumitur in definitione [a] viuientis, quod eo nutritur: an dixeris brutum perfectum esse sanguinem irrationalem: & hominem, qui pariter sanguine nutritur, esse sanguinem rationalem? nihil minus: sanguis tamen est hominis, & bruti perfectioris proximum & ultimum alimentum Aristoteli. Quod tertio dicitur, candelam iterum accendi, quia denuo fumum habet; cur in maiori flamma non ardet, in qua fumum etiam habet, qui ponitur esse nutrimentum conseruatiuum flammæ candelæ? cur maior illa flamma totum alimentum minoris non absumpsit? cur in relicto fumo conseruari nequiuit candelæ flamma? **A R E.** Quello poi, che egli dice, che vn simile tira a se l'altro simile, non è vniuersalmente vero, particolarmente ne gl'indiuidui di vna stessa specie; che se, come egli dice, vn caldo hauesse forza di tirar a se l'altro caldo; andando noi al fuoco, ci raffredderemmo; & accostandosi al ghiaccio, ci riscaldaremmo; il che è manifestamente falso: idest: *Quod ipse postea dicit, vnum simile trahere ad se aliud simile, non est vniuersaliter verum, peculiariter in indiuiduis vnus eiusdem speciei; quia si, ut ait ipse, vnum calidum haberet vim ad se trahendi aliud calidum; accedentes nos ad ignem, refrigeraremur; & accedentes ad glaciem, calefieremus; quod est manifeste falsum.* **L I C.** Sicuti contrariorum proprium est, ut valentius pellat, aut destruat imbecillius; ita similitum ex ad-

A uerso proprium est, ut imbecillius accurrat ad robustius, & valentius attrahat ad se debilius, vel ipsum augeat; attrahat quidem, si nimium excedat, augeat autem si non sit in excessu notabili. Quæ doctrina proponitur non semel ab Aristotele, scribente perspicuis verbis in hanc sententiam: [b] *Vbi enim multum superest ignis, lucerna nequit ardere; exiguum quippe ignem multus ille ad se trahit.* & mox: [c] *Videsne lucernam, ubi multus ignis perflorat, suam asseruare flammulam minime posse? multus enim ille exiguum ad se rapit.* Quin & meus coquus e carne thynnorum plusquam nimium falsa diebus quadragessimæ facile salem extrahit, elixans in aqua, in quam plurimum salis iniecerit. Dum vero nos ad ignem accedimus, non ideo refrigeramur, quia non in igne ponimur, nec ab eo calescimus immediate; sed ignis aerem calefacit, qui calor in aere minor est nostro, propter aeris raritatem; qualitas enim caloris in subiecto rariore minus est actiuosa; quare potius calor noster ad se trahit aereum debiliorem, vnde calescimus ad aucto calore nostro per adiectionem alterius; si autem in ignem feramur, ab illius excedente calore noster euertitur, & extincti frigidi fiemus, quod Aræsius ipse notauit alibi tractans de his qui diu viuunt sine alimento: Immo si vndique flammis circumdati, calor in ambiente toto circa nos excedens nimium generetur, ab eo primum quidem intente similis in corpore nostro procreabitur; sed ille mox nostrum depopulabitur, ut a calore febrili, qui prorsus igneus est, calor noster innatus consumitur & extinguatur, vnde vel frigidi finis innato calore plurimum eneruato, vel etiam morimur, eo penitus extincto. Dum autem ad glaciem accedimus, ideo non calescimus, quia nihil in nobis est actu frigidum eneruans innatum calorem, cuius educatione calor inualefeat; sed glaciæ frigiditas contrariam caliditatem nostram hebetat, ac remittit, demum etiam extinguit. Quid? nonne tractantes glaciem incallescere sibi manus experiuntur? ab initio calor concentratur, fugiens inimicum frigus; mox concentratus viribus augetur, & foras erumpit validior. **Præterea**

[b] 1. sect. prob. 57.

[c] probl. 5. 2.

terea quibus itinere per niues obstrigere pedes, ac veluti gelati sensum amittere, si curare volueris vel balneo calens aqua, vel ignis propinqui calore, morientem calorem residuum in pedibus reduces, ac partem cancrena interficies; vnica spes est, confricare pedes alia niue, quæ trahat ad se frigidam humiditatem a niue pedibus impactam; qua liberati pedes, postea leuibus fomentis exiguum calorem suum sibi sentient augeri, & ad pristinum statum reduci.

AR E. Il fuoco ha dalla natura inclinatione all'andar in alto; e non è credibile, che contra questa egli si muoua verso di vn lato per vnirsi con vna fiamma maggiore; che se ciò fosse, accostandosi vna candela a simil fiamma, si vedrebbe questa pendente verso di lei, e non diritta; il che è falso. idest: *Ignis habet a natura inclinationem ad ascensum sursum; & non est credibile, contra naturalem propensionem ipsum moueri ad latus vt vniamur cum flamma maiori; quod, si hoc esset, accedens candela ad similem flammam, videretur ista flammula pendens versus illam maiorem, & non directam, quod est falsum.*

LIC. Ignis flammæ, propter fumi participationem, essentialem, qui terræ particeps est, vt ait Aristoteles, non recte sursum ascendit, sed habet motum multum ex ascensu & descensu, licet prædominetur ascensui descensui; quare flammula motus vndosus est; & ad latera sensibilibus flammæ particulas verticales agere conspicitur. Ac experimento verum esse conspicitur, flammulam candela prope maiorem flammam, ceteri motu laterali ad istam, tum ad quam sponte conuertitur, vt ad similem; tum a qua trahitur, vt a valēiore; neque diu pendet versus illam lateraliter; quia motus illo celerrimus est: Falsoque tribuitur flammulae motus absolute rectus, negatur lateralis.

AR E. All'esperienza dell'Estate, in cui i nostri corpi sono più languidi, & i pozzi più freddi: Rispondo, dal caldo esterno, e che penetra anche nell'interno, aprirsi i pori; e per quelli esalar gli spiriti; e così rimanere noi più fiacchi: onde anche molto più facilmente sudiamo; ma il caldo esser veramente nell'interno maggiore, si proua, perche più si beue nell'Estate,

A e più freddo, e più temperato con acqua, che l'Inverno. idest: *Ad experientiam æstatis, in qua nostra corpora sunt languidiora, & putei frigidiores; Respondeo, a calore externo, & qui penetrat ad internum, aperiri poros; & per eos exhalare spiritus; & ita remanere nos languidiores; unde facilius multo quoque sudamus. At vere calorem esse in interno corpore maiorem, probatur, quia plus bibitur æstate, & frigidius, et aqua temperatius quam hieme.*

B LIC. In primis, disputationis ergo, calor æstatis igneus est; naturalemque propensionem habet ascendendi recta sursum, non minus quam flamma; qui ergo nunc dixerat Vir CL. flammulam candela non posse moueri ad latera; quomodo ponit nunc igneum calorem æstatis moueri & ad latera, & deorsum, vt ingrediatur ad intima nostri corporis?

C Deinde vere quidem calor ambientis aperit poros, & per eos utcumque penetrat ad intima; sed inde trahit & ducit spiritus, atque sudores, calor non ingressus ille, sed vigentior in ambiente; secus etenim spiritus habent naturalem inclinationem manendi intra corpus, & membra seruare; sudoresque non nisi violenter, ac utcumque præter naturam e corpore ducuntur; quum sint vel ichores, qui naturaliter expurgari solent per vrinas; vel partes humorum attenuata in substantiam vaporosam; qui humores debuerant naturaliter in corpore permanere; neque foras nisi violenter aut pelli, aut attrahi possunt; quum autem nihil æstate sit intra corpus, quod humores bonos, & ichores, atque spiritus vitæ proficuos & necessarios expellat; oportet eos ab excedente calore ambientis attrahi. Præterea si sola meatuum cutaneorum apertio vi caloris ad educendos spiritus sufficeret; nam quum patentissimi semper hient oris, & narium pori, & aurium; quidni continenter effluant inde spiritus cum perpetuo virium languore pariter in hieme? sed hos retinet natura, quos retinere nequit æstate, calore

D vehementiori aeris, eos inuita natura foras euocante. Ad probationem, quod calor internus æstate maior sit, quia plus bibatur æstate, ac frigidius, & aqua dilutius quam hieme, dicimus: educis ab externo calore spiritibus, & humo-

ri-

ribus, atque vaporibus extra corpus, partes interiores remanere siccas, quæ sibi necessarium humorem hauriunt a venis, & per eas continuato ductu, sicut
 [e] 1. de symp. cau. c. 7. obseruat Galenus [e] a faucibus: Quin & aerem calidorem, sicciorumque iusto continenter inspiratione per os & nares attractum exalfacere vehementer, ac exsiccare guttur, indeque procreare solum, quæ desiderium est frigidi
 [f] 2. de an. 1. 28. [f] & humidum, quare necessitas ingruit æstate plus bibendi, frigidius, & aquosius potandi, quam hieme: calorem vero naturæ robustiorem esse plurimum in partibus interioribus hieme quam æstate demonstrat Hippocrates ex eo manifestissime, quod hiberno tempore pluris indigemus alimentis, quæ nonnisi a vegetiore calido concoqui possunt, dum ait [g] *Ventres hieme, & vere natura calidissimi sunt; & somni longissimi; quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda: etenim tunc calor innatus plurimus est; unde & pluribus egent alimentis: indicio sunt atares, & athletæ.*
 A R E. All'esperienza de' pozzi si dice similmente, che l'Està escono dalla terra i caldi vapori; e l'acqua non hauendo impedimento, si riduce alla sua natural' freddezza; la doue l'Inuerno, perche il freddo condensa, & indurisce la terra, non lascia che suapori la calda esalatione, che ha nel seno; e così ne vengono a farsi l'acque men fredde. id est: *Ad experientiam puteorum dico similiter, æstate exire de terra calidos vapores; & aqua non habens impedimentum, reducitur ad suam naturalem frigiditatem; unde hieme quia frigus condensat, & indurat terram, non permittit evaporare calidam exhalationem, quam habet in sinu, & ita sunt aqua minus frigida.*
 L I C. Terra sua natura sicca, & densa non ulterius densatur, & induratur hiberno frigore, nec magis hiberno frigore, quam æstivo calore. Quinimmo terra mollescit hibernis imbribus assidue. Quæ namque frigore densantur, & indurantur, ac e contra calore mollescunt, & attenuantur, omnia sunt humida corpora, nix, glacies, pruinæ, ros, adeps, cera, pix, gummi, resina, bitumen, & similia: sicca vero & dura, ut terra, pariter a nimio calore, atque a frigore desantur, & indurantur. Quam-

obrem hieme quidem prohibentur calidi vapores ne foras exeant e terra, sed non quia terra densetur, & occcludatur illis via patens ad exitum; verum quia fugantur, & concentrantur intus ab inimico frigore potentiore. Viceversa foras exeunt æstate vapores calidi de terra, non quia calor ambientis terram emolliat, & aperiat; sed quia calor in aere vegetior per terræ substantiam eodem fere modo semper se habentem in duritie ac densitate, trahit ad se consimiles naturæ suæ calidos vapores, qui pariter sponte sua feruntur & accurrunt ad cõsimiles attractorios; ut omnes Philosophi, & Medici rectissime fatentur vnanimi consensu. Ceterum omisit Vir Cl. alias meas rationes, propositis etiam vrgentiores, præsertim, qua dixi, [h] si flamma in lucernis humore indigeret veluti pabulo; inde profecto fieret, tum ad imminutionem humoris assidue, flamma assidue contabesceret; quemadmodum homines, viuientiaque nostratia cuncta (siue stirpes, siue zoophyta, siue bruta consideres, siue infra stirpium naturam arbera, & fungos) exili nutrimento pasta, tenuique victu enutrita emaciantur: tum in ultimo humoris exterminio flamma exilis admodum appareret, vel saltem longe minor quam antea existeret; quippe defectus alimenti decrementum accersit, tabemque prouocit: tum demum flamma emarcesceret, deficeretque adiuncta, & affixa humori combustibili, & ellychnio; sed ex aduerso contingere videmus, consumpto humore flammam sursum eleuari, & extra combustum fomitem in aere penitus extinguui; dumque ab illo exusto seiuncta est proxime, maiorem fieri, splendidioremque, ac exultare quasi vinculis liberatam; signum euidentissimum, in lucernis flammulam humore non indigere, tanquam eo, quo nutriatur. Ne repetam alias rationes omittas a Viro Cl. & autoritatem Aristotelis, asserentis [i] ignem, & flammam ex humido quidem exoriri posse, humido autem ali minime posse.

[h] 3. de Lucernis c. 18.

[i] 1. meteor. 1. 2. c. 2.

Re.

*Respondetur Aresianis obiectionibus contra
nostram sententiam allatis.
Cap. III.*

Post rationum nostrarum examen, inclytus vir opinionem nostram demoliri strenue conatur, multis machinis in eam ingeniose contortis.

A R E. Hor posto questo fondamento, dice egli, che si può far lucigno, il quale nel fuoco non si consuma mai; qual sarebbe quel formato della pietra asbesto: e di più trouarsi olio, il quale habbia la sua forza talmente proportionata col fuoco, che non lo vinca, nè sia da lui vinto; dal che ne seguirà, che possa trattener il fuoco qui abbasso, e tuttauia da lui non rimanga distrutto, e consumato; con questo solo potrà vna lucerna mantenersi accesa moltissimo tempo, & ancora in perpetuo, se da gli estrinsecchi agenti tolta non fosse quella parità di forze, che tra il fuoco, e l'olio si ritroua, si che essendo necessario che in molto tempo accada; ne segue, che veramente egli è impossibile, che alcuna lucerna si formi che sia perpetua. idest: *Nunc isto fundamento posito, dicit ille, posse fieri myxum, qui nunquam in igne consumatur; cuiusmodi foret ex asbesto lapide formatus: & insuper inueniri oleum, quod habeat suam vim adeo proportionatam cum igne, ut ipsum non vincat, nec ab ipso vincatur; unde sequetur, posse detinere ignem hic apud nos, & nihilominus ab eo non destrui, nec absumatur: hoc solo poterit lucerna permanere accensa plurimum tempus, & aeternum etiam, si ab extrinsecis agentibus sublata non fuerit illa paritas virium, quæ reperitur inter ignem & oleum: sed quia necesse est id tandem accidere; sequitur vere fieri non posse ut vlla lucerna formetur perpetua.* **L I C.** Hæc ego quidem posui; sed non solum istam causam attuli diuturnæ durationis ignis in Lucerna, verum & aliam, quæ non in æqualitate virium, sed in ea inæqualitate, qua vires ignis adeo leuiter excedant humidi resistentiam, ut hoc non nisi possit [a] longissimam seriem annorum ab illo consumatur; quam secundam causam Vir Cl. intactam relinquit; sed videamus quid afferat contra primam. **A R E.** [b] Non approuo io

A ciò, che dice appresso il sottilissimo Liceto, poterli dar olio di così proportionate forze col fuoco, che ritener lo possa, e non sia da lui consumato. Impercioche ò egli vuole, che il fuoco sia nella materia stessa dell'olio, nella guisa che noi veggiamo lui essere nel carbone, nel ferro, & in altre sì nili: ò vero, che solamente vicino, e contiguo gli sia. Se nell'olio stesso vuole che sia; sarà necessario che vi sia prima stato generato; essendo che il fuoco non passa da vn soggetto all'altro per moto locale; ma per generatione; E se la fiamma si muoue, è perche si muoue parimente il fumo, in cui ella alberga. Se dunque il fuoco si generò nell'olio; è necessario che vi precedesse alteratione, e combattimento; e che in questo combattimento fosse il fuoco vittorioso, & introducesse nell'olio le sue dispositioni; anzi corrompesse qualche parte della sostanza di lui; essendo che, secondo l'opinione comune, non si dà generatione senza corruptione; adunque non sono il fuoco, e quest'olio di forze eguali, che vno non hauerebbe vinto l'altro; ma molto maggiori sono nel fuoco, che nell'olio; e questo è consumato da quello. Se poi dirà, che il fuoco gli sia solamente vicino, e continuo; incontrerà in non minori inconuenienti: Prima, perche ciò, che si diceua dell'olio, douerà dirsi di questo corpo a lui contiguo, in cui si presuppone essere il fuoco. &c. idest: *Non approbo, quod insuper ait subtiliss. Licetus, posse dari oleum ita proportionati roboris cum igne, ut retinere valeat illum, nec ab eo consumatur. Nam aut vult ignem esse in eadem materia olei, sicuti videmus eum esse in carbone, in ferro, & in alijs similibus: aut solum contiguum, & illi vicinum. Si vult in oleo ipso ignem esse; necesse erit ipsum prius in oleo genitum fuisse; quum ignis non transeat de vno subiecto ad aliud motu locali; sed per generationem: Et, si fiamma mouetur, idcuenit, quia mouetur pariter fumus, in quo illa inest. Si ergo ignis genitus fuit in oleo; necesse est in oleo præcessisse alterationem, & pugnam, & in ista pugna ignem fuisse victorem, & introduxisse suas dispositiones in oleum; quin & corripuisse partem aliquam substantiæ olei; quum*

[a] lib. 3. c. 25.

[b] c. 7. nu. 49.

quum iuxta communem opinionem, non
detur generatio sine corruptione. Non sunt
igitur ignis, & hoc oleum viribus equali-
bus; nam ignis non vicisset oleum; sed mul-
to maiores in igne vires quam in oleo sunt;
& hoc ab illo consumitur. Si postea dicet,
ignem oleo esse solummodo vicinum, &
continuum; incurreret in non minora incon-
uenientia. Primo, quia quod dicebatur de
oleo, dici debet de isto corpore illi conti-
guo, in quo praesupponitur, ignem esse,
nempe id etiam corpus victum ab igne
fuisse, nec non ab eo consumi, & ubi con-
sumptum fuerit, ignem extinctum iri.

L I C. Ista quidem ratio subtilis est, &
valde militare videtur contra primam
causam diuturnitatis ignis a nobis alla-
tam: sed non attingit secundam, quæ
ponit exilimam virium inæqualitatem,
qua diutissime potest ignis cum oleo
pugnare. Ceterum neque primam euer-
tit omnino; quia concedentes disputa-
tionis ergo, flammam lucernæ in oleo
reperiri, sicut ignis in carbone, vel fer-
ro, reve consimili conspicitur in esse;
negari primo potest, eam in ipso prius
genitam fuisse: nec obstat obiectio, qua
dicitur ignis non transire de vno subie-
cto ad aliud per motum localem: quia
ignis accidens non est, ut egeat subie-
cto, sed est corpus & substantia non
indigens subiecto. Falsum est item,
ignem motu locali non moveri de vno
combustibili ad aliud, si ponatur per-
manere idem numero diutius, ut cen-
set vir egregius; etenim sal motu locali
transit de carne salsamentorum in
aquam, in qua salsamenta diu mace-
rantur, & elixantur, ijs demum insipi-
dis remanentibus. Ceterum Aristote-
les igni superno tribuit violentum mo-
tum ad inferna, sæpeque in materiam
combustibilem, dicens: [a] *Et propter*
hanc igitur causam pertingit ad hunc lo-
cum caliditas: & quia ambiens ignis ae-
rem spargitur motu frequenter, & fertur
violentia deorsum: & paulo post: [b] Sup-
ponitur enim nobis mundi eius, qui circa
terram, quantum sub circulari est latitudo,
esse primam partem exhalationem, siccam
& calidam. Ipsa autem, & continui sub
ipsa aeris adhuc multum, simul circum-
ducitur circa terram a latitudine, & motu
circulari: Quum autem fertur, & moue-
tur hoc modo, quacumque contigerit, bene

A *temperata existens, sæpe ignitur: quapro-*
pter dicimus fieri & sparsorum siderum di-
scursus. Quum igitur in talem conden-
sationem inciderit propter superiorum mo-
tum principium igneum, neque sic mul-
tum valde, ut cito, & ad multum exurat;
neque sic debile, ut extinguatur cito, sed
maius & ad multum; simul autem ab in-
ferius accidat ascendere bene temperatam
exhalationem, hoc fit stella comata. Sed

quid procul a nobis dissita propono?
nonne apud nos apertissime cernimus
flammam locali motu de candela ferri
ad naphtham? certe [c] Plutarchus ait
Naphtham rapere ad se ignem ex in-
teruallo: Plinius item [d] refert ex Py-
thagora, radicem Aproxidis herbæ
e longinquo ignes concipere, ut naph-
tha. Quod autem addit, flammam
moveri ad motum fumi, in quo inest;
quasi flammam per se non moueatur,
sed per accidens ad motum vehiculi; &
quasi fumus non sit essentialis igni flā-
mæ, tanquam ipsius materia constitu-
tina, sed extraneum illi subiectum; quæ
singula falsa sunt; etenim [e] Aristoteli
flamma definitur esse fumus ardens; &
quilibet ignis est corpus naturale; pro-
indeque per se [f] loco mobilis: ne-
que in fumo relidet ignis, sed ex eo
constat essentialiter flamma, tanquam
ex sua materia proxima, quam ardoris
forma informat. Itaque potest aliunde
ferri flamma in oleum lucernæ, abs-

que eo quod in ipso primum genere-
tur; sic admonerat [g] Aristoteles lu-
cernæ flammam accurrere ad maiorem
ignem fornacis, siue ab ea rapi. Quare
flamma primum alibi genita, deinde
iungi potest oleo, cui vires obtineat
æquales. Ceterum videamus aliud mem-
brum dilemmatis viri Cl. sed antea no-
temus insufficientiam diuisionis; omi-
sit enim tertium membrum, præcipuum
in proposito, quod verum est, & ab
Aristotele collaudatum; nimirum ignis
in lucerna non absumens oleum, trifa-
riam se potest erga liquorem habere,
vel ut sit in ipsa materia liquoris accen-
sus; vel in corpore quopiam alio vici-
no contiguoque; vel, addi debuerat,
in corpore aliquo continuo ipsi liquo-
ri, non vicino tantum, & contiguo;
quæ sententia fuit Aristotelis asseren-
tis: [h] *Flamma enim propter continuum*

[a] 1. meteor.
lu. 1. c. 4.

[b] lu. 2. c. 4.

[c] 9. symp.
qu. 7.

[d] 1. 2. 4. c. 17.

[e] 2. de gen.
ca. 8.

[f] 1. c. 2. l. 5.
de leg. 9.

[g] 1. sect.
probl. 57. 58.

[h] 1. meteor.
lu. 1. c. 2.

lib. 37. c. 3.

*humidum & siccum, quæ permutantur, fit, & non alitur. non enim eadem existens permanet ullo tempore, ut ita dicam. nimirum, humori continuum est corpus fumi, ex eo flammæ actione sublatis; flammæ vero ignis & ardor est in fumo, velut in sui propria materia constitutrice; fumus autem humido liquori, ex quo nascitur, non proprie vicinus & contiguus est, sed contiguus; ut in fodinis aliquando continuum corpus virgæ reperitur, quod parte dimidia metallum est vnius generis, & alia dimidia genus est alterum; sic apud Plinium [1] Dalechampius in notis inquit, *Glebam habui erutam prope Narbonem in eius lapidis* (Gagatis nimirum, de quo loquitur ibi) *fodinis, dimidia ex parte nigram, altera flavam, succini modo: quod argumento certissimo est, succinum eodem modo gigni, quo diximus.* Frequens est etiam in gemmis, ut vnius corporis continui pars vna sit achates, altera iaspis. Quare flammæ ignis in fumo consistit, qui corpus continuum est humido, ex quo scandit. Quod membrum in dilemmate non positum, & a nobis cum Aristotele probatum, veluti fundamentum sententiæ nostræ, fartam rectam ipsam tueretur ab argumento Viri Cl. Verum ad vberiore doctrinam consideremus utrumque membrum dilemmatis ab eo positum; & supponamus in gratiam disputationis, fumum, in quo flamma residet, esse corpus oleo vicinum, & illi contiguum: De primo igitur, concedentes disputationi, flammam ignis in oleo genitam fuisse, per præcedentem olei alterationem, & pugnam cum igne generante, in qua pugna fuerit victoria penes ignem, qui suas dispositiones introduxerit in oleum, & aliquam olei partem corruerit; quippe flammæ generatio ex olei substantia non fit absque corruptione substantiæ olei, quæ vertitur in ignem. Negamus inde sequi, ut ignis genitus non habeat vires æquales oleo, in quo post generationem diu manet. Nam argumentum viri peccat in æquivoco, & a secundum quid paralogizat ad simpliciter; etenim geminus ignis adest in generatione flammæ ex oleo; & gemina portio, siue substantia olei, primus ignis est ille generans novum in oleo sibi consimilem, qui qui-*

dem ignis generans, oleum mutans, in argumentum sumitur a Viro Cl. cui concedimus vires robustiores supra resistantiam olei, quod ab eo mutatur in ignem; at nos agimus de flamma genita in lucerna, qui genitus ignis oleum non mutat, sed in eo residet, prædictus ascendere sursum ab olei lentore: Generans autem ignis genito potest esse viribus robustioribus; adeoque vincere liquorem, quem corrumpere nequeat secundus ignis in eo, vel ex eo genitus: etsi namque sit eiusdem speciei generans ignis cum genito, non tamen est necessario virium æqualum; quare necessario non concludit intentum, obiecta ratio. Quam etiam demoliri possumus introspecta duplici substantia in olei corpore; siquidem, ut [k] alibi non semel ostendimus, elementa hæc nostratia, ex quorum varia mixtione ad invicem cuncta & viuentia & inanima constituuntur, etsi corpora simplicia sint, partes tamen habent singula non omnes eiusdem puritatis; at alias magis puras, & alias minus sinceras; siue impuritas ista sit sola peregrina qualitas, illis ab alieno corpore vicino impressa, & præter naturam insidens; ut indicat Aristoteles [l] alicubi: siue impuritas ea sit aliqua permixtio alienæ substantiæ; siue potius utroque modo contingat impuritas elementis. Tali ergo partium varietate quum instructa sint elementorum corpora; profecto dum simul uniuntur in constitutionem mixti, dissimilem disformemque mixtionis gradum in varijs hisce partibus assequuntur; & ex elementis ita disformes in puritate partes habentibus mixtum oriri non potest partium penitus uniformium; etenim orta singula suorum principiorum naturam redolent; sed ex partibus elementorum purioribus, quæ arctiori nexu, propter alienarum rerum & qualitatum absentiæ, inuicem uniuntur, mixti partes exoriantur puriores, quæ maiorem obtinent unionem, exactioremque mixtionem: ex partibus autem elementorum impuriorebus, quæ non ita exacte uniri, misceri, que potuerunt ad invicem, fiunt mixti partes itidem impuriore, quæ minorem gradum mixtionis, laxioremque unionem obtinere. Quum autem ubique,

[k] 4. de his 9
d. v. l. al. c. 13.
1. de spont. vi.
or. c. 58.

[l] 1. meteor.
li. 1. c. 4.

que, ceteris paribus, virium robur sequatur perfectionem naturæ; necessarium est, partes impuriore misti vim obtinere debiliorem ad resistendum contrarijs agentibus, eas dissolvere tentantibus: e contra partes puriores misti pollere maiori virium robore ad resistendum contrarijs propriam unionem destruere sat agentibus. Hæc itaque partium varietas quum reperiatur in oleo lucernarum perennium, ea ratione qua partes impuræ pauciores valde sint, quam sinceræ; propterea primum ignis accendens lucernam producit flammam ex partibus impurioribus olei; quæ flamma postea detinetur ab ipsius olei partibus purioribus, ob exactissimam mitionem, ad instar auri, consumi nescijs ab igne contento retentoque pertinacius; qui potius eas conseruat, quam absumat; quum ignis agat, ut calidus; & calidi proprium sit, homogenea congregare, decretis [k] Aristotelis: In flamma vero prius genita ex impuris partibus olei, quum actione ignis purificetur, heterogeneis ablegatis, nulla seruetur amplius impuritas; quare non dissolvitur, sed permanet. Ita demonstraui[mus] [l] olim, ab eodem calore ambientis mistorum eorundem partes impuriore corrumpi, putredineque resolui in elementa; partes vero puriores perfici, & animari. Sic igitur ignis exterior præualens resistentiæ partium impuriorum olei, conuertit eas in flammam nouam; quæ purificata viribus æqualibus cum olei substantia puriori, eam non absumit, sed ab ista retinetur arcte diutissimo tempore. Quæ solutio primum præcipuumque membrum dilemmatis enodat. Sed ad secundum membrum quod attinet, asserens ego nunc ignem primum accendere flammam in corpore propinquo contiguoque substantiæ olei, nullum incurram inconueniens; etenim si dicatur id corpus ab igne superari, atque consumi; dicam superari quoad partes impuras tantum, non autem quoad sinceriores, quæ remanentes inuictæ, diu retinent ignem apud nos; at vero præstat asserere primam in lucerna flammam accensam fuisse in ea olei parte, qua fuerat imbutum ellychnij, mixive corpus, absque vilo inconuenienti.

[k] 1. de gen.
1.8.

[l] 1. de spont.
viu. or.
4. de his qui
d. s. al. vi.

A R E. Appresso, se solamente contiguo sarà l'olio al fuoco; non veggo, come potrà da lui esser mantenuto, o trattenuto; poiche veggiamo tutto giorno, non da corpi vicini, ma da quelli, ne quali alberga, esser mantenuto il fuoco. idest: *Insuper, si solum contiguum erit oleum igni; non video, quomodo poterit ab eo conseruari, vel retineri; quum videamus quotidie, non a vicinis corporibus, at ab illis, in quibus inest, ignem seruari.*

L I C. In primis ex aduerso videmus quotidie flammam ignis non esse in oleo lucernæ, sed in papyro, seruarique semper ab oleo papyrum attingente. Deinde non dicimus ignem manuteneri, & quasi per nutritionem ab oleo cōseruari; sed inhiberi ne sursum ascendant, detinerique ne volet, quasi a compede, laqueoque: sed laqueum, & compedes corpora sunt contigua solum, non intima rei, quam retinent. Aspiciamus etiam lignum esse prunæ continuum, non intimum, sensimque tamen prunam retinere sibi alligatam & adhærescentem, ne ipsius ignis euolet.

A R E. [m] In oltre, o questo fuoco, ch'egli vuole, che sia solamente trattenuto dall'olio, sarà fiamma, o no; se no, la lucerna dunque sarà spenta, e non darà lume; che questo dalla fiamma dipende: se sarà fiamma; adunque vi sarà fumo; e se fumo; adunque quell'olio esalerà, e suaporerà; che non è altro, che consumarsi. E se forse dicesse, che sarà fiamma pura senza fumo; adunque ritrouerassi fra di noi fuoco separato da ogni altra materia; che è contra l'esperienza, e contra i suoi stessi principij; perche tal fiamma non essendo legata, nè trattenuta da alcuna materia, se ne volerà alla sua sfera; o qui dimorando, tanto si farà rara, che diuenterà inuisibile. Nè mi si dica, che per vn piede è trattenuta dall'olio; perche le parti della fiamma non sono attaccate insieme, come i membri dell'huomo. E se il fuoco pur rattenesse la parte a se contigua; le altre tutte se ne volerebbero via; si che vi rimarrebbe, non fiamma, ma vna picciola scintilla. E se alcuno dirà, che volando via vna fiamma, vn'altra se ne genera, come auuiene alle nostre lucerne: rispondo, che questa generatione non si potrà fare

[m] nu. 30.

fare senza qualche corruzione; e conseguentemente sarà forza, che l'olio si consumi. hoc est: *Amplius, aut hic ignis, quem ipse vult esse solum retentum ab oleo, erit flamma, aut non. Si non; lucerna igitur erit extincta, & non exhibebit lumen; nam id a sola flamma dependet. Si fuerit flamma; igitur aderit fumus: & si fumus; igitur illud oleum exhalabit, & evaporabit; quod nihil est aliud, quam absumi. Et si forte diceret, esse flammam puram sine fumo; ergo reperietur apud nos ignis separatus ab omni alia materia; quod est contra experientiam, & contra sua ipsa principia; quia talis flamma quum ligata non sit, neque retenta ab ulla materia, volabit ad suam sphaeram; aut hic remanens, adeo rarefcet, ut invisibilis evadat. Neque mihi dicatur, eam ab oleo retineri ac praepediri velut uno pede comprehensam; quia partes flammæ non sunt ad invicem copulatae, sicuti membra hominis. Et si tamen ignis oleum detineret partem sibi contiguam; alie cunctæ sursum auolare; adeo ut remaneres, non flamma, sed extrema scintilla. Et si dices aliquis, auolante una flamma, aliam gigni, ut accidit nostris lucernis; respondeo; generationem hanc fieri non posse sine corruptione aliqua; & consequenter oportebit oleum absumi.* L I C. Soluuntur hæc omnia ex præcedente theoria, Dico siquidem, flammam detentam in lucerna geminā esse; tum prunam in substantia myxī, tum etiam flammam circa ipsum emicantem, a qua lumen in aere gignitur. In flamma concedo fumum adesse, quum flamma sit fumus ardens: concedo pariter illum fumum ex oleo halasse; pròindeque partem olei, quæ abiit in fumum, consumptam fuisse. Sed observandum est, fumum illum ortum habuisse ex impuriore olei substantia principio suæ accensionis; reliqua substantia pura semper postea remanente integra, & incorrupta; nullique prorsus obnoxia evaporationi fumosæ. Fumus autem, qui genitus est ex olei partibus non ita puris, in flammam ab igne accendente mutatus, ardore purificatus partibus adhuc minus puris, puriores retinuit, & homogeneas, quæ caloris ignei actione non dissiparentur, sed illi valide resisterent æqualitate virium, ut olei partes in ellychnio prunam, &

flammam attingentes. Nec illa flamma purus ignis est, ut simplex elementum in sua sphaera, sed corpus a prædominio igneum, ut ait [n] Aristoteles: habetque materia fumi, & prunæ, oleique in ellychnio, gravem, & utcumque viscidam, a qua ligatur ac præpeditur ne sursum auolet: neque raritatem ulteriorem, qua fiat invisibilis, inducere potest, resistente subdita illi materia fumi, suamque sibi densitatem pertinaci conatu retinente. Quin & in fumo non deest visciditas, qua ceu naturali vinculo cōtinuantur ad invicem partes flammæ, cuius ideo una portio non separatur ab alia; gliscente natura cuiusque rei suam sibi propriam continuitatem, & integritatem conservare. Quæ solutio est secundum primum fundamentum sententiæ nostræ. Secundum vero fundamentum, quo concedimus, oleum sensim sine sensu tardissime consumi, neque nisi post longissimi temporis intervallum exilimam suæ substantiæ iacturam perpeti, concedit uniuersum hoc Aresianum argumentum; quod nihil aliud euincit, nisi liquorem ab igne consumi; sed non ostendit brevi tempore consumi, quod oporteret fieri ab impugnate nostram opinionem. ARE. Di Num. 51; più, è poco credibile, che vi sia liquore, che resister possa al fuoco; imperciocchè non si può trouar liquore, che habbia maggior forza contra il fuoco, che l'acqua, perche questa è armata di humidità e di freddezza, qualità direttamente opposte al fuoco; e le ha in sommo grado: e pure dal fuoco anch'ella è consumata, e ridotta in fumo; come anch'ella il fuoco estingue. Onde dall'hauere questi due elementi le virtù, e le forze loro grandemente bilanciate; poichè il fuoco è caldo e secco in sommo, e l'acqua fredda & humida quanto esser possa; non solamente non ne siegue quello, che diceua il Liceto, che vno non possa distruggere l'altro; ma tutto l'opposito, che ciascheduno dall'altro sia distrutto: mercè, che ancora che le qualità attive loro sieno eguali; quelle però, che resistono non sono eguali alle attive dell'altro. Hor questo olio, ch'egli fa inuincibile dal fuoco, di quali qualità sarà egli armato? di freddezza, & humidità? ma queste non

[n] a. degen.
t. 20.

bastano, come si vede nell'acqua. Ha-
 urà calore, e siccità? ma tanto più facil-
 mente sarà vinto; perche *inter symbola*
datur facilius transitus, dice Aristotele,
 cioè, fra quelle cose, che in qualche
 qualità conuengono, si dà più facile
 passaggio, cioè vna più facilmente si
 conuerte nell'altra. Vi sarà forse qual-
 che altra qualità seconda, che al fuoco
 resista? ma se ciò non possono le prime
 più gagliarde, come far ciò potranno
 le seconde? idest: *Parum credibile est,*
adesse liquorem, qui resistere valeat igni:
nam inueniri non potest liquor, qui maio-
rem vim habeat aduersus ignem, quam
aqua; quia hac pollet humiditate, ac frigi-
ditate, qualitatibus directe oppositis igni;
& eas habet in summo gradu; & tamen
ab igne ipsa quoque consumitur, & in fu-
num discedit; sicut etiam ipsa extin-
guis ignem. Vnde ex eo, quod habent ista
duo elementa facultates & vires suas val-
de pares; quoniam ignis est calidus, & sic-
cus in summo; & aqua frigida, & humi-
da, quantum esse possit (ex hac inquam
virium aequalitate) non solum non sequi-
tur id, quod aiebat Licetus, unum non pos-
se destruere aliud; sed totum oppositum;
quod vtrumlibet ab altero destruitur; quia
licet eorum qualitates actiue sint aequales;
illa tamen, qua resistunt, non sunt aequales
actiuis alterius. Modo istud oleum, quod
ipse facit inuincibile ab igne, quibusnam
qualitatibus armatum erit? frigiditate, ac
humiditate? sed ista non sufficiunt, ut ap-
paret in aqua. Habebit calorem, & sicci-
tatem? sed tanto facilius vincetur; quia
inter symbola datur facilius transitus, ait
Aristoteles, hoc est, inter ea, qua in aliqua
conueniunt qualitate, datur facilius muta-
tio; nempe facilius unum conuertitur in
alterum. Aderit forte quæpiam alia qua-
litas secunda, qua resistat igni? sed si non
possunt hoc prima validiores, quomodo fa-
cere poterunt id secunda? L I C. Cre-
 dibile fatis est, inueniri liquorem, qui re-
 sistere possit igni; quum certis experi-
 mentis constet aurum in fornace liqua-
 tum, adeoque liquorem auri resistere
 penitus igni. Nec obiectio petita ex
 aqua valet in proposito; tum quia licet
 aqua polleat actiuis qualitatibus in sum-
 mo (demus hoc disputationi) prorsus
 æqualibus oppositis qualitatibus acti-
 uis ignis; ego tamen non posui æquali-

A etatem inter vires actiuas ignis, & acti-
 uas olei, tractans vtroque de primis
 qualitatibus; verum inter qualitates
 actiuas, siue consumptiuas in igne resi-
 dentes, & vires resistendi actiuitati ignis
 in oleo degentes; mea verba fuere:

[p] *Neque igitur in eisdem lucernis flam-* [p] 3. c. 23.
ma vires habebat supra resistentiam humi-
di; atque adeo ignis humorem minime com-
burebat. Ex [q] ante habitis colligere qui-

B *dem iam necessario possumus, in propositis* [q] c. 24.
Lucernis, qua per 100 centena, & annorum
millia sine ullius fumienapuratione, ac ul-
lius humoris adiectione ab antiquo arden-
tes perdurauerunt, humorem contentum,
& ignem in ea fuisse proportionem adinuicem,
ut quantam haberet flamma vim hu-
midum sibi subditum consumendi; tantun-
dem virtutis obtinuerit illi subiectus hu-
mor ad resistendum viribus ignis. Quam

[r] 1. 4. c. 12.
 24. 29. 30.

C vniuerso elemento aquæ, proportiona-
 tas adeo vires habet alterum ad alterum,
 ut neutrum a contrario destruat-
 tur. Aqua certe ceteris omnibus ma-
 iorem vim habet actiuam ignem oppri-
 mendi; non tamen habet vim ignis acti-
 uitati magis resistendi quam cetera;
 nam aurum, asbestus, & linum carpa-
 sium exiguum resistere poterit igni ma-
 ximo fornacis ad plurimos annos, cui
 non resistet aqua longe maioris molis
 ad paucas horas. Igitur oleum lucer-
 næ perennis habet vim resistendi acti-
 uitati ignis non a primis qualitatibus,
 igni contrarijs, aut a gradu suæ mixtionis
 ex partibus puris & homogeneis; cu-
 iusmodi reperiuntur in auro, asbesto,
 amianto, & alijs, quæ resistunt ignibus
 inuicta; quin & ab igneo calore conser-
 uantur, non dissipantur; quia caloris est
 homogenea talia congregare, non au-
 tem dissolvere. Quare falso fumitur ad
 resistendum ignis actiuitati validiores
 esse primas qualitates, quam secundas;
 quum aurum igni magis resistat quali-
 tatibus non primis, quam aqua; sed se-
 cundis; nimirum proprio gradu mixtio-
 nis, & constitutionis ex partibus ele-
 mentorum purioribus mixti substantiam
 exactissime homogeneam constituentibus.

A R E. [s] Se al fuoco resiste il [s] nou. 52.
 diamante, è per la sua durezza, e so-
 decz-

„ dezza ; ma questa ripugna alla natura
 „ dell'olio . Se la cenere ; è per la sua sic-
 „ cità , che non è cibo proportionato al
 „ fuoco ; ma nè anche questa può conue-
 „ nir all'olio . Come dunque possiamo
 „ noi immaginarci , che vi sia olio , che al
 „ fuoco resista ? Forse riceverà questa
 „ virtù dal lambicco ? ma noi veggiamo ,
 „ che quanto più vna cosa è lambiccata ,
 „ tanto più facilmente si consuma dal
 „ fuoco , come si vede nell'acqua vita .
 „ Forse dirà , esser olio estratto dalla pie-
 „ tra asbestio ? ma questa pietra resiste al
 „ fuoco per la sua siccità , e durezza ; la
 „ quale non potrà nell'olio ritrouarsi , nè
 „ da quella pietra potrà cauarsi olio , ò
 „ altro liquore , se prima ò con aceto , ò
 „ con altra cosa liquida non si bagna ; da
 „ cui riceverà l'humidità l'olio , che se ne
 „ caua . Dirà , che sia vna certa viscosità
 „ tenace ? ma questa appunto esser suole
 „ il cibo più gradito dal fuoco . Non ap-
 „ pare dunque , come ritrouar si possa
 „ quest'olio inuincibile dal fuoco . idest :
 „ Si resistit adamantus igni , hoc a sua duritie
 „ prouenit ac soliditate ; sed ista repugnat
 „ olei nature . Si cinis ; id a sua siccitate ,
 „ que non est cibus igni proportionatus ; sed
 „ nec ista potest oleo conuenire . Quomodo
 „ possumus igitur imaginari , oleum esse , quod
 „ igni resistat ? An accipiet hanc vim ab
 „ alembico ? sed videmus , quo magis quid
 „ per alembicum transit , eo facilius ab igne
 „ consumitur , ut apparet in aqua vita . An
 „ inquiet , esse oleum extractum de lapide
 „ asbesto ? sed iste lapis igni resistit sua siccitate
 „ ac duritie ; que non poterit in oleo re-
 „ periri ; nec ab eo lapide duci poterit oleum ,
 „ aut liquor alius , nisi prius aceto , vel alia re
 „ liquida madefiat ; a qua recipiet oleum ,
 „ quod inde ducitur , humiditatem . Dicit ,
 „ esse quandam visciditatem tenacem ? sed
 „ ista speciatim esse solet cibus gratior igni .
 „ Non apparet ergo , quomodo reperiri valeat
 „ hoc oleum inuictum ab igne . LIC. Con-
 „ cedo quidem oleo repugnare duritiæ ,
 „ atque soliditatem ; quæ propria est ada-
 „ matis : atvero non ita facile dederò sua
 „ siccitate , duritieque lapidem hunc igni
 „ resistere ; sed a gradu suæ mistionis , &
 „ homogenea natura ; quam calor igneus
 „ non disgregat , sed potius [x] congregat
 „ & conseruat . Immo quum obseruatu-
 „ [x] Alberti , mollescat , & soluatur ada-
 „ mas hirci sanguine , carneque , maxime

A si hircus antea vinum biberit , vel pe-
 trofillum , silerue montanum come-
 derit : Quin etiam quum soluatur ada-
 mas plumbo ; quid ni ex eo quomodo-
 cumque mollito , solutoque , ducatur
 ex arte spagirica liquor olei , non ob-
 duritiem , ac soliditatem , sed ob gra-
 dum mistionis homogeneæ vires igni
 eludentis , & ab igneo calore conser-
 uati ? De cinere , non accipio viribus
 ignis ob siccitatem resistere ; tum quia
 constat experimento , cinerem iteratis
 adustionibus imminui , tandemque con-
 sumi : tum quia siccitas eum reddit fa-
 ciliorem ad ignis naturam induendam .
 Nonne siccitas est qualitas igni cineri-
 que symbola ? nonne cinis est fere ter-
 ra ? Sed Cl. Aresius [x] Aristotelem au-
 dit inter habentia symbolum faciliorem
 esse transitum , & in ignem facilius com-
 mutari terram , quam aqua : verba Ma-
 gistri nouit , asserentis : *Quæcumque enim
 habent cognationem ad inuicem , velox ho-
 rum transmutatio est : & mox : Eadem quo-
 que modo ex aqua terra , & ex terra ignis ;
 habent enim ambo ad ambo cognationem :*
 & mox : *Quoniam ignis quidem siccus , &
 calidus ; terra autem frigida , & sicca , se
 corrumpatur frigidum , ignis erit ex terra .*
 Quum autem cinis nihilominus quam
 terra siccus existat , & non magis frigi-
 dus quam terra , sed potius minus ; iam
 igni similior facilius in ignem commuta-
 bitur , quam terra ; certe non minus fa-
 cile : Non ergo dicendum est cum Aresio ,
 cinerem igni resistere ob sui siccitatem ;
 quia per hanc symbolum qua-
 litatem facile vertitur in ignem , ut ter-
 ra . Nec accipio , non posse nos ima-
 ginari oleum , quod igni resistat ; quum
 eliquatum aurum in crucibulo resistat
 igni ; cur non oleum aliquod habere
 valeat auri liquidi conditiones ? Acci-
 pio quidem , aquam vitæ , quo sæpius
 per alembicum destillatur , eo facilius
 ab igne consumi ; sed non omnium est
 æqua ratio cum aqua vitæ : millies per
 alembicum distilla substantiam auri , nū-
 quam huiusmodi ab igne consumeretur . De
 lapide asbesto , quod additur , iam as-
 fero de tali lapide vi chimica , vel arte
 alia posse deduci oleum igni resistens ;
 nec accipio lapidem hunc igni sua siccitate ,
 duritieque resistere ; quum duriora ,
 & sicciora marmora calcinentur ab
 igne ,

[x] 2. de gen.
 428.

[x] 2. de gen.
 1.8.

[u] 2. de mine.
 tr. 2. c. 1.

igne, nec illi resistent; asbestum vero non ita durum & siccum esse, constat experimento, quo vincitur malleo, & adeo subigitur, ut ex eo fila ducantur, ex quibus telæ contextuntur; quod ex materia siccissima, & durissima nequit haberi: sed illi Plutarchus agens de Oraculorum defectu molliem attribuit, & nomen Carystiae rupis; ait enim, *Nec diu est quod Carystia rupes desijt simul tam marmore proferre stamina quadam mollia ac quasi fila lapidea* (existimo enim quosdam vestrum vidisse mantilia, retia, & inuolucra capitis ea ex materia confecta, quæ neque vruntur; & quum usu sordes contraxerunt, in ignem coniecta nitorem splendoremque suum recipiunt) plane enim desijt, & vix graciles quadam tanquam fibra & quasi capilli eius materia per metalla discurrunt. Sed igni resistit peculiari gradu missionis homogeneæ, quæ conseruatur ab igne, ac in oleo reperiri valet. Minus accipio, deduci non posse rebus e siccis, ac duris, ut lapides ipsi sunt, oleum nisi prius materies illa maceretur aceto, vel alio quopiam liquore; unde sortietur humiditatem oleum inde per artem educum; nam oleum de lapidibus Gagatis educitur absque permissione vllius peregrinæ humiditatis, ut constat ex Mesue, ac Antidotario Nicolai Muttonis, quod inscribitur *Luminare Maius*. At vero quæ prius aceto madefiunt, vel oleo sicciora corpora de quibus oleum proprium extrahendum est, ea ratione præparantur, ut acetum penetrans aridas partes, ex illis educat natium oleum, similiter oleum aduentitium natium rei glutine suo magis adhæret, ac ipsum vna secum ad superficiem ducit; vi vero ignis acetum absorbitur, & oleum peregrinum; remanetque purum oleum rei; sic oleum de tartaro faciunt & sine madefactione, & cum irroratione aceti; nam in *Aromatariorum Thesauro* cognominato libro legimus: *Oleum de tartaro Magistrale* valet ad maculas faciei purgandum. *Rece. tartari quantitatem quam volueris, ponatur super prunas, & tantum permittatur, quod totus inflammetur & rubeat* (scilicet ut consumatur in eo tota humiditas aquea) *postea ponatur in sacculo lineo, & pone dictum sacculum in loco humido sicut in penu* (nam in arido loco

A paucum oleum exiens resoluatur, ac penitus exsiccaretur, ab ambiente) & sub sacculo ponatur vel ampulla, vel cyathus; quod enim exierit ab eo, oleum tartari ab omnibus solet appellari. Hoc oleum potest fieri tam de tartaro albo, scilicet vini albi, quam rubei. Tartarum autem est vini tex, ac portio maxime terrea in lapideam substantiam concreta, ex qua sine liquoris vllius adiectione fluit oleum. Addit autor: *Et sunt qui alio modo faciunt, scilicet puluerizando tartarum subtiliter: deinde in sacculo tela reponunt; & ipsum sacculum & tartarum irrorant aceto; deinceps sub prunis ponunt, & relinquunt usque quo nigrescat; deinde extrahunt illum a sacculo iterum, & puluerizant, & aceto aspergunt, & sub prunis ponunt, & post ipsius nigredinem sacculum accipiunt, & in penu ponunt, & liquor exit: qui quidem non est acetum; nam id a calore prunarum educum prius & absorptum fuit ob substantiæ suæ tenuitatem; sed oleosa tartari substantia densior, quam acetum veluti vehiculum duxit ad extrema tartari ab intimis; eo plane modo vehiculum alimenti nuncupat [y] Hippocrates ichorem se-*

B

C

D rubente multum antiquatos in frusta comminutos carbonibus non fumantibus accende, donec igniti rubcant: tum concha oleo roris marini, vel antiquo claro plena extingue, & quoad eius fieri potest, oleo imbue: sicca per se in casulis; post minutissime tere, & vasi per sublimationem destillandum trade, luto chymistarum capitello committe, carbonibus in fornace accensis coque donec oleum destillet in phialam vitream naso imo capitelli agglutinatum, quam exacte obstructam reconde, & serua; quanto enim antiquius, tanto valentius. Quare oleum exterius ad motum seruit ceteri glutem ad extrahendum oleum internum ac proprium laterum; quod solum habet virtutes medicinales illas mirabiles, consumendi materiam omnem excrementosam, ut ait Mesues, & maiorem in modum conferendi epilepsia, paralyssi, vertigini, oblivioni, doloribusque frigidis omnium

E

[y] lib. de alim.

[2] 10. de sube.
64.

minum partium nervosarum, lienis, renum, vesicae, uteri, nervorum, & articularum omnium speciatim, quibus oleum commune non opitulatur: quod etiam exsiccatum abiit in halitus, ubi deduxerit oleum laterum, quod magis igni resistit, extra illorum substantiam. Ceterum hanc nostram sententiam aperte confirmat experientia, dudum a Cardano, & alijs Chemicis observata, dum inquit, [2] *Extrahunt alij ex his metallis vim atque oleum alio modo: Metallum, metallicaque in pollinem redigunt, ea arte qua plumbum redigi docuimus. Pulverem hunc, aut si vitare placet hunc laborem, folia metallorum malleo attenuata, in acetum distillatum immittunt, tamdiuque loco calense sinunt, donec aceti color augeatur; inde eo detracto, diligenter aliud superinfundunt: inde aliud, atque aliud, donec desinat acetum, quod super infusum est, colorari: totum igitur hoc acetum servatum miscent, atque distillant; abijciuntque acetum, quod primo purum ascendit ac leviore igne: quo conduplicato humidior metalli pars, instar olei ascendit, remanentibus fixibus. Quicumque igitur aceto solvuntur (& sunt omnia, praeter aurum atque argentum) reddunt oleum illud. Sic etiam & lapides, corallus, margarita, crystallus, smaragdus, hyacinthus etiam, sed parum. Ignita vero aurum atque argentum aliquid reddunt, maxime argentum, quod tenerius est: atque eo magis (ut dixi) scobes: quare fieri potest, ut aliquid perexiguum magna arte & longa assiduitate detrahatur; quod eo pretiosius est, quo difficilius, & rarius, &c. Sic igitur ex asbesto facilius oleum proprium educit poterit, quanto lapis iste plus abundat oleosa substantia propria, quam lateres, & pumices: ex quibus eodem modo, ac ex lateribus oleum pariter efficax educi posse monet ad hunc locum Mesu- Costaeus Praeceptor. Quod ultimo statuit, humiditatem viscidam atque tenacem esse proprie cibum ignis: id verum absolute non est; nam auri liquati visciditas tenax ignem non alit, nec ab eo consumitur: Ita dixero de humore lapidis asbesti, & consimilium vi chymica educto: Quare non conuincitur ex dictis, inueniri non posse oleum invincibile prorsus ab igne.*

juu. 53.

ARE. [4] Quello ancora, ch egli di-

ce, il fuoco spiccatosi dalla lucerna, esser estinto dall'aria circostante, non mi piace; perche, ò ciò farebbe l'aria per mezzo delle sue qualità attive, ò per mezzo della sua mole, cioè, per esser egli in grandissima quantità; ma nè l'vno, nè l'altro può dirsi. Non per le qualità; perche queste sono molto più gagliarde nel fuoco; e si vede per esperienza, che debolissimo lume posto quanto si voglia all'aria, pur che non vi sia vento, non rimarrà mai estinto. Per ragione della quantità nè anche; perche in questa guisa esser suole estinto il fuoco per essere soffocato, & oppresso; ma l'aria è tanto tenue, fortile, e leggiera, che non può cagionar soffocazione; anzi è l'unico rimedio di lei. Aggiungo, che nè anche il vento potrebbe estinguer questo fuoco, che egli dice volar alla sua sfera; perche il vento intanto estingue il fuoco appresso di noi, inquanto lo separa dal corpo, che lo manteneua, onde rimanendo senza nutrimento, muore; che perciò talhora il vento fa accender maggiormente il fuoco, quando cioè lo manda verso quella parte, oue è il suo nutrimento, e con quello maggiormente lo vnisce; ma il fuoco separato, di cui fauella il Liceto, non ha bisogno di nutrimento; adunque non riceverà alcun danno dal vento. E benchè possa essere da lui in questa, ò in quella parte portato; non però sarà da lui estinto. idest: Id etiam, quod ait Licetus, ignem absolutum a Lucerna, extinguere ab aere ambiente; mihi non placet; quia vel id efficeret aer suis qualitatibus actiuis, vel mole sua, nempe maximam ob sui quantitatem; sed neutrum dici potest. Non suis qualitatibus, quia ista multo validiores in igne sunt; & apparet experientia, debilissimam lucerna flammam in aere quocunque positam, dummodo ventus absit, nunquam extingui. Ratione quantitatatis nequaquam; etenim ab hac ignis per suffocationem extingui solet, & opprimi; sed aer adeo tenuis est, subtilis, & levis, ut inducere nequeat suffocationem; immo eam vnice tollit. Addo neque vento extingui posse hunc ignem, quem ait ipse volare ad suam sphaeram; quia ventus eatenus extinguit ignem apud nos, quatenus eum separat a corpore, quod il-

lum conseruabat; unde remanens absque
 nutrimento, moritur; & ideo ventus ali-
 quando magis accendit ignem, quando ni-
 mirum eum impellit versus eam partem,
 ubi nutrimentum illius adest, & cum ipso
 magis unitur; sed ignis iste segregatus a
 Lucerna, de qua Licetus; non indiget ali-
 menti; non accipiet ergo detrimentum ul-
 lum a vento; & licet ab ipso deferri valeat
 in hanc aut illam regionem, non ideo ex-
 tinguetur ab illo. L. I. C. Hæc opinio,
 cum suis probationibus, intime perspe-
 cta rei natura, proleunditur; etenim
 vere volans extra lucernam ignis ex-
 tinguitur ab aere facile, tum ratione
 suarum qualitarum actiuarum, tum ra-
 tione molis, non quidem seorsim af-
 sumptarum, sed simul operantium, vt
 ostendam: etenim, etsi qualitates ignis
 validiores sint qualitatibus aeris absol-
 ute, ceterisque paribus; attamen quali-
 tates igniculi de lucerna segregati non
 sunt validiores qualitatibus aeris, &
 omnino aeris immensi, per quem sibi
 transeundum est ad propriam sphaeram;
 in primis enim igniculus ille, quanto
 magis ascendit, tanto magis euadit ra-
 rior, consumens iugiter subiectum sibi
 liquorem, quo impeditur ascendere,
 quousque redditus in adspectabilis libe-
 rius, ac velocius ascendit: At vero quan-
 to rarior euadit, tanto qualitates imbe-
 cilliores fieri sibi sentit; nam qualitas
 caloris, frigoris, & alia quæuis in rariori
 subiecto minus actiuosa est, atque debi-
 lior; quare semper fatiscens ascenden-
 tis ignis actiuitas a valentiori qualitate
 aeris extinguitur. Deinde vero sem-
 per omne agens agendo repatitur; vt
 ostendit [b] Aristoteles; iugiter igitur
 ascendens ignis per aerem assidue viri-
 bus imminuitur, vt demum illis omnino
 collapsis, actiuitati cedat aeris; qui sem-
 per nouus ab igne sursum lato reperit-
 ur integris viribus; vnde fatiscentem,
 ac enervatum ignem tandem extinguit
 aer, priusquam ad propriam regionem
 ille perueniat. Deinceps igniculus ille
 rarissimus, & in adspectabilis, actiuita-
 tisque debilissimæ lummam ob sui rari-
 tatem, si peruenierit ad mediam aeris
 regionem, vbi viget frigus intensius, &
 magna manus aquei vaporis, ac humi-
 di, quidni facile destruat a validiori
 contrario? Nec obest experientia de

[b] 4. degen.
an. c. 3.

A lucernæ flamma, quæ nunquam dicitur
 extingui ab aere, vbi ventus abest: tum
 quia, nus agimus de igne segregato a
 lucerna, non insidente in lucerna; quam
 flammulam experimento videmus prope
 lucernam in minima distantia citissi-
 me mori: tum quia, lucernæ flamma
 semper ab aere contiguo corrumpitur
 vetus, & in interitu suo, exitu de lu-
 cerna nouam generat ex humido sibi
 continuo, sicuti supra nouimus ex Ari-
 stotele [c]. De quantitate quod addit-
 tur, aer sane non solum mole sua com-
 pressus in arcum flammam suffocat;
 verum etiam quia in maiori mole, ceteris
 paribus, vegetior est actiuitas quæ
 litatum; etenim corpus lucidum maius
 impensius illuminat & magis quam mi-
 nus; maiorque flamma calefacit magis
 quam minor: quare scandens igniculus
 de lucerna sensim refrangitur ab aere
 multo, cuius partes assidue contingit
 nihil a se passas, aut integris viribus; vt
 oporteat ab aeris multi plurimisque parti-
 bus iugiter igniculi ascendentem affi-
 cientibus labefactari, ac demum extin-
 gui. Ventus item, quatenus est exhalatio
 multum terrea, sicut ostendit Ari-
 stoteles, [d] & venti motus ad mundi lac-
 tera, simul & ad terram, eatenus con-
 trarias habet igni qualitates, maxime
 que frigiditatem, qua extinguit ignem.
 Nec apud nos flammam extinguit, quia
 separat illam a suo nutrimento; sed
 quia diuellit eam a materia, ex qua mo-
 riens nouam [e] procreare valeret. Ac-
 cendit autem flatus, ac vetus flammam
 extinctam, quando calidam exhalationem
 exeuntem de recens extincta lu-
 cerna, tædave, concentrat, & cogit in
 combustibile; qua concentratione, co-
 actioneque densatur in flammam ruti-
 lam, vt olim [f] ostendimus. ARE. Al-
 l'esempio, ch' egli adduce de gli hu-
 mini, che lungamente viuono senza ci-
 bo, si è risolto nell'impresa di S. Gio-
 uanni Battista nel lib. 4. e dimostrata es-
 ser falsa la sua ragione. idest: Ad exem-
 plum, quod affert de hominibus diu viuen-
 tibus absque cibo, responsum fuit in Em-
 blemate S. Ioannis Baptista lib. 4. & osten-
 sum, esse falsam eius rationem. L. I. C. Non
 opus est, alienum argumentum hic fu-
 sus tractare: Quare breuiter ostende-
 re conatur ibi, [g] calorem natium ne-
 cess-

[c] 2. meteo.
su. 1. c. 2.

[d] 2. meteo.
su. 2.

[e] 2. meteo.
su. 1. c. 2.

[f] 4. de Insu-
ant. c. 14.

[g] 1. 4. Imp 4
c. 2.

cessario semper humido radicali prædominari, quia caliditas naturalis extranea qualitas existat humano corpori; quod ex eo contendit ostendere, quia separata anima corpus frigescat, quasi redeat ad suam naturam, ut aqua separata calefaciente: ponitque calorem naturalem esse contrarium humano temperamento; quod ait in solo humido radicali consistere. Quæ dogmata refragantem habent omnem Philosophorum, & Medicorum cœtū, & apertissimam rationem: Quomodo calor naturalis esse potest, si qualitas est extranea humano corpori? non ne natura internum est principium? quomodo absente anima corpus humanum est, & humanum temperamentum in defuncto, nisi æquiuoce; ceu lapideum, ac pitum; ut ait sæpius Aristoteles. Alia, quæ mihi tunc objicit Aresius, his paria videntur, & omnia solutionem apertam habent in illo volumine *De his quæ diu viuunt sine alimento*, sicuti cuique constare poterit ipsum versanti: quare redeamus ad Lucernas. ARE. [k] Che

poi quest'arte di formar olio inuincibile dal fuoco non si trouasse appresso gli antichi, oltre alle ragioni, che dimostrano esser ella impossibile, può prouarsi, perche si trouerebbe alcuno, che facesse di lei mentione; e pure non ve n'è chi ne parli. A tempi di Plutarco non douea ella certamente esser perduta, se mai fù al mondo; perche non ancora erano inondati nell'Europa i Barbari, e fioriuu più che mai l'Imperio Romano, e consequentemente tutte le arti. Et egli, che seppe tanto, e fù molto curioso inuestigatore delle cose, qualche cognitione hauuta ne hauerebbe; che vuol dir dunque ch'egli si fa tanta marauiglia, che alcune lampadi durassero gli anni intieri senza porui olio; e si sforza ritrouarne diuerse ragioni, potendola hauer in pronto da quest'arte? Come Aristotele anch'egli, che visse mentre nella Grecia fioriuano tutte le arti, trattando souente del fuoco, e della nutritione, e suo mantenimento, non ne fece anch'egli giamai mentione? Come Plinio, curiosissimo, e diligentissimo, facendo mentione nel cap. 56. del 7. de gl'inuentori delle arti, e di cose molto triuali, come fin del mescolar

Al'acqua col vino, fatto non haurebbe mentione de gl'inuentori di quest'arte tanto marauigliosa? Come S. Agostino, che pur visse a tempi, che la memoria di quest'arte non poteua esser estinta, parlando di queste Lucerne, non ad altra arte, che a quella del Demonio l'ascriue? Come quei Sacerdoti, che diceuano vn'anno intiero mantenerli le loro Lucerne senza aggiungerui olio, raccontauano ciò per marauiglia, se vi era l'arte di mantenerle sempre? E che vuol dire, che di questa più tosto, che di quelle di conseruarle vn anno solo, non si seruiuano? idest: *Quod insuper ars hac efficiendi oleum inuincibile ab igne non inueniretur apud antiquos, præter argumenta demonstrantia eam esse impossibilem, ostendi potest eo quod inueniretur aliquis, qui de illa mentionem faceret; Et tamen nemo est, qui de illa loquatur. Aeno Plutarchi certe non debebat esse perdita, si unquam in mundo fuit; quia nondum inundauerant Europam Barbari, Et florebat in summo Romanum Imperium, Et consequenter omnes artes: Et ipse, qui tanta sapientia pollere visus est, Et valde curiosus inuestigator rerum fuit, quampiam notitiam eius habuisset; quid ergo tantopere miratur ipse quasdam Lampades durasse annos integros absque appositione olei, conaturque reperire diuersas rationes, quum posset habere in promptu ab hac arte? Quomodo Aristoteles Et ipse, qui vixit dum in Grecia florebat omnes artes, agens frequenter de igne, deque nutritione, suaque conseruatione, nunquam de proposito mentionem fecit? Quomodo Plinius, curiosissimus, Et diligentissimus, tractans in cap. 56. lib. 7. de inuentoribus artium, Et rerum admodum vulgarium, ut etiam permiscendi aquam cum vino, non fecisset mentionem de inuentoribus huius artis adeo mirabilis? Quomodo S. Augustinus, qui vixit aeo, quo memoria huius artis extinta esse non poterat, agens de Lucernis istis, non ad aliam artem, quam ad Demoniacam illas adscribit? Quomodo Sacerdotes illi, qui dicebant annum integrum seruare suas Lucernas absque adiectu olei, referebant hoc ut admirabile, si aderat ars illas æternum conseruandi? Et cur huiusmodi perpetua potius, quam annua illa non utebantur? LIC. Negatiua propositio vniuersalis de rebus agibilibus antea actis quo-*

[l] lib. 2. c. 15.

[m] li. 36. c. 26.

[n] l. 16. c. 15.

quomodo probari poterit vnquam? A Est nemo citatorum nouerit hanc artem, etsi doctissimorum; potuit attamen ab alio dignosci. Neque subtilitate doctrinæ semper admirabilia reperiuntur; sed casu sæpe inter operandum ab empiricis: nam ut obseruat Polydorus [l] Virgilius agens de primis rerum inuentoribus, Bombarda tormentum, quo post hominum memoriam nihil terribilius ab humano ingenio excogitari potuit, cuius inuentorem fuisse tradunt hominem Germanum, admodum ignobilem, cui casu in mentem venit tale quid efficere. Fertur enim homo ad exitium humanum natus, seruasse aliquando domi in mortario puluerem sulfureum, cuiusdam medicina faciendæ causa, illudque texisse lapide; ac inde contigisse ut, dum ignem ex silice prope excuteret, scintilla intro ceciderit, subitoque flamma eruperit, atque lapidem in altum tulerit; & ille, eius rei casu doctus, postea facta ferrea fistula, & puluere confecto, machinam reperisse; ac eius usum Venetis in illo bello primum ostendisse, quod ad Fossam Clodiam est cum Genuensibus gestum: qui fuit anno salutis humana 1380. Is itaque tam mortifera machina repertor, pro mercede, opinor, accepit, ut nomen eius perpetuo occultaretur, ne omni tempore a cunctis mortalibus male audiret, dignus scilicet, qui prior ipse vice Salmonæi, submine flagrasset. Itaque oleum incombustibile pariter casu potuit inueniri ab homine indocto, sed empirico puro; D qui suam artem postea non ita passim promulgauerit, at paucis, a quibus eximiam mercedem habere posset. Vitreo flexibili, & malleabili, quid admirabilius item excogitari potest? hoc tamen inuenit efficere plebeius homo quidam indoctus, & forte casu; qui neminem edocuit artem suam, quæ propterea periit: de qua re Plinius [m] ita: Ferunt Tiberio Principe excogitatum vitri temperamentum, ut flexibile esset: & totam officinam artificis eius abolitam, ne aris, argenti, auri metallis pretia detraherentur, eaque fama crebrior diu, quam certior, fuit. Latius Isidorus [n] in Originibus inquit: Fertur autem sub Tiberio Casare quendam artificem excogitasse vitri temperamentum, ut flexibile esset, & ductile. Qui dum admissus fuisset ad Casarem, porrexit phialam Casari. Quam

ille indignatus in pauimentum proiecit: artifex autem sustulit phialam, quæ plicauerat se, tanquam vas aeneum: deinde malleum de sinu protulit, & phialam correxit. Hoc facto, Casar dixit artifice: Nunquid alius scit hanc condituram vitrorum? Postquam ille iurans negauit: iussit eum Casar decollari, ne dum hoc cognitum fieret, aurum pro luto haberetur, & omnium metallorum pretia detraherentur. Sic etiam cur inuentores olei vires ignium eludentis, extitisse non potuerunt, & paucivario seculo, & ignoti nominis, & artem suam nemini communicantes. At sigillatim obiectionis partibus occurramus: Quod ait primo, neminem inueniri, qui loquatur de arte faciendi oleum ab ignibus inuincibile, demonstrat esse falsum Cassiodorus, qui libro De Institutione Diuinarum Scripturarum hæc habet ad verbum: [o] Parauimus etiam nocturnis vigilijs mechanicas lucernas, conseruatrices illuminantium flammarum, ipsas sibi nutriendas incendium, qua humano ministerio cessante, prolixè custodiunt uberrimi luminis abundantissimam claritatem, ubi olei pinguedo non deficit, quamuis flammis ardentibus iugiter torreniur. Quem locum videre poterat Aresius, ut videt, & approbat, refertque Tostatus in Mattheum dicens: [p] Dicunt alij, quod ignis inferni durat indeficienter, propter materiam, in qua est, quæ semper ardens est, & tamen nunquam ardendo exurit. Nec est hoc valde admirandum, quum & nos similia videmus in lucernis quibusdam metallicis, aereis, aut aeneis, quas artificialiter faciunt, & tingendo illas quodam genere liquoris manebit massa illa semper ardens & lucens, & non consumitur. Et quod plus est, etiam posita in medio fluminis semper ardebat; nec est aliquid quod eam extinguere valeat, nisi filitrum (ut dicunt) aceto madefactum. Et hoc quidem non nigromantice, sed naturaliter fit; testatur enim se Cassiodorus fecisse vnā, & dedisse quibusdam Monachis in monasterio quodam, quod ipse construxerat, ad perpetuum usum monasterij, ut ipse refert in quodam libro de Institutione illorum Monachorum. Insuper hoc assertum Aresij demonstrat a veritate deuiare Iacobus de Voragine, alijque vetustiores, quos recenset ita [q] Tostatus in Numeris: Potest effici Lucerna inextinguibilis aqua

[o] cap. 30.

[p] p. 7. c. 25. qu. 515.

[q] p. 2. c. 21. qu. 19. F.

[r] lib. 9.

aqua vel aeri naturaliter, ut fecit B. Isidorus duas naturaliter; quæ post mortem eius ad caput & pedes sepulcri ipsius permanserunt quasi per ducentos annos, ita quod nihil de eis videretur consumptum: sed postea inde sublata sunt. Testantur hoc Maiores, & ponit Iacobus de Voragine in historia B. Isidori. Sed ante hos omnes ipse Strabo [r] dixit: *Astu saxum est in planicie, circumquaque domicilijs circumdatum: in eo saxo est templum Minervæ, & vetusta Poliadis ædes, in qua semper ardens Lucerna, & Parthenon Ictini opus, in quo Minervæ eburnea Phidiæ opus*: Profecto nihil insigne relata foret eam lucernam semper ardentem dicere, si nova superinfusione olei ad durationem indigeret; quum passim suis in phanis antiqui Gentiles lucernas conseruarent arden-tes omni tempore; sed hoc peculiare posuit inter alia memorabilia opera Ictini, & Phidiæ, summorum artificum, quia lucerna semper ardens erat absq; noui olei affusione. Reperiuntur igitur inter veteres, qui locuti sunt de lucernis perenni lumine coruscis, deque arte parandi oleum ab ignibus inuincibile. Quod autem asseritur de Plutarcho non me turbat; fuit vir ille doctus, & diligens rerum inuestigator: an non ideo latere potuit eius diligentiam ars efficiendi oleum incombustibile, quæ multos alios illo non minus curiosos, & diligentes latuit? quæque paucissimis agnita fuit? ceterum non ne satis innuit in libro de oraculorum defectu artem illam fuisse deperditam, cuius materia plane desijt? age repetamus eius dicta luculentius in proposito: *Neque diu est, inquit, quod Carystia rupes desijt simulcum marmore proferre stamina quadam mollia ac quasi fila lapidea: (existimo enim quosdam vestrum vidisse mantilia, retia, & inuolucra capitis ea ex materia confecta: quæ neque vruntur; & quum usu sordes contraxerunt, in ignem coniecta nitorem splendoremque suum recipiunt) plane enim desijt, & vix graciles quadam tanquam fibra & quasi capilli eius materia per metalla discurrant. At enim horum omnium opificem Aristoteles facit vaporem, qui est in terra: cuius defectum, migrationem, nouum, quæ ortum necesse est ista omnia sequi. Quum igitur ex his, ut ex alijs omnibus, obseruatore Cardano s/s possit oleum*

A extrahi, quod naturam redolet eius, ex quo fuit extractum; certe non obscure nos insinuauit Plutarchus oleum incombustibile fieri posse, desijisseque materiam, ex qua confici valet. De Aristotele quod opponitur deinde, me non angit: quis ignorat Aristotelem esse doctissimum, & rerum diligentissimum scrutatorem, quæ natura fiunt? sed quis etiam dicat, oportuisse ipsum omnia nosse, quæcumque fiunt a quauis arte, potissimum rara, & abditissima, cuiusmodi fuit ista parandi oleum lucernarum incombustibile? num oportuit ipsum nihil omnino latere? Dei solum hoc proprium est. Deinde licet pluribus in locis agat Aristoteles de igne, & nutritione, suaque conseruatione; tamen inter eius opera prostantia nihil habemus, quod omnia penitus attributa ignium exactissime promat; quum ipse se de alimento tractasse dicat in opere de anima crassiori stylo, tractaturumque se polliceatur posterius de alimento in proprijs sermonibus; quæ cultior theoria non prostat. An non inter ea multa volumina Magistri, quæ perierunt, hoc argumentum extitisse valuit? sane defectus huius Aristotelicæ tractationis impulit Bonamicum ad libros de Alimento conscribendos, ut ipse [z] præfatur. Minus obest Plinius, qui dicitur in recensu de rerum etiam vulgarij inuentoribus, nullam habuisse mentionem de arte faciendi hunc incombustibilem liquorem; quia multa sunt alia, de quibus nullum inuentorem ibi commemorat Plinius, quæ tamen apud homines habentur euidencia; non ergo dici debuit, artem efformandi oleum incombustibile nunquam extitisse, quia de illius inuentore Plinius non meminerit, dum plurium rerum inuentores enumerat. Minime omnium obstat D. Augustinus, at plane suffragatur, si sententia ipsius integra referatur; non enim refert lucernæ longam durationem in solam artem Dæmonis, ut obijcitur, sed in humanam etiam sine commercio Dæmonis; ait enim perspicuis verbis: [x] *Aut ergo in lucerna illa mechanicum aliquid de Asbesto ars humana molita est: aut arte magica factum est, quod homines illo mirarentur in templo: aut Damon quispiam sub nomine Veneris*

l. 1. c. 50.

[z] in Præf.

[x] l. 7. c. 56.

[x] 1. de ciu. c. 6.

tan-

[r] 10. de subtr. c. 1.

tanta se efficacia presentavit, ut hoc ibi prodigium & appareret hominibus, & diutius permaneret. D. igitur Augustinus potius ad artem humanam, quam ad vim Dæmonis durationem illius lucernæ refert; quum primam causam proponat humanam industriam. Nihil obest ultima de Sacerdotibus illis instantia; quia necessarium non erat illos artem eam nosse, quæ paucissimis alijs nota fuerat; ac eam ignorantes pro miraculo suam lucernam ostentabant integri anni splendore rutilam; nec pro ea perennem aliam habere poterant.

De reali existentia Lucernarum diu sine liquoris adiectu splendentium, speciatimq. repertarum in sepulchro Pallantis, atque Tulliole, Cl. Aresij dubitationes eluuntur. Cap. IV.

Vltimo loco nititur Cl. Aresius inuentionem, ac existentiam realem perennium lucernarum, antea nobis propositarum infirmare scribens in hanc [a] sententiam. [b] Che diremo dunque di tante lucerne, che ne' sepolcri antichi, Autori grauissimi fanno fede essersi ritrouate accese? Io confesso, che appresso di me sono molto sospette di falsità, ò di qualche inganno. idest: *Quid ergo dicemus de tot lucernis, quas in sepulchris antiquis Autores grauissimi fidem faciunt inuentas esse conuincas? ego fateor, apud me valde suspectas esse falsitatis, aut fraudis alicuius.* LIC. Equidem Cassiodorum, qui fateatur se confecisse lucernam huiusmodi ad vsum Monasterij ab se instituti, virum probitate, nobilitateque singularem, non auderem insimulare fraudis, atque mendacij; qui eius verba nuper attulimus. Neque Iacobum de Voragine, virum doctrina, & innocentia vitæ clarissimum, fallacem scriptorem dixerò, quum apud eum lego B. Iudorum duas eiusmodi lucernas effecisse, quæ ducentos annos arserint in suo sepulchro clausas. A. R. E. E per. esaminarne alcune delle più principali. hoc est: *Et ut examinem aliquas magis principalium.* LIC. Ad ostendendum non extitisse dudum ullam lucernam perennem, haud satis est ostendere non fuisse qualdam, ac duastantum, ut efficere conatur Vir Cl. sed

A oportebat ipsum omnes a nobis propositas confutare; nam vel vnica reperta sufficit ad meam opinionem confirmandam; ipse vero ex particulari negatione duarum, vel trium, non potest omnium, & plurimarum existentiam conuellere. Sed videamus quid contra opponat. A. R. E. Chi non vede, quanto sia poco probabile ciò, che si dice della sepoltura di Pallante? In prima quei versi, chi vi farà, vn poco informato dell'uso della Latina lingua, che non conosca non essere di quei tempi antichi? Chi non sà, che dal principio di Roma intino al tempo di Cicerone, fu tanto cangiato il fauellar latino, che non pareua quasi l'istesso? Ad vn giouane, che si dilettaua di fauellar all'antica disse Fauorino Filosofo appresso ad Aulo Gellio, [c] *Tu perinde, quasi cum matre Euandri nunc loquaris, sermone ab hinc multis annis iam desito vteris, quod scire, atque intelligere neminem vis, quæ dicis.* Se dunque il fauellar di quei tempi antichi non si farebbe inteso da Romani viuenti a tempi di A. Gellio; come questi versi tanto chiari, e conformi al parlar del secolo di Cicerone, e di Virgilio, diremo noi, che fossero scritti sopra quel sepolcro a tempi di Pallante? idest: *Quis non videt, quam parum probabile sit, quod dicitur de sepulchro Pallantis? In primis, illos versus quis erit, parum informatus usu lingua Latina, qui non agnoscat non esse temporum illorum antiquorum? Quis ignorat, ab initio Roma ad tempus usque Ciceronis, adeo mutatum fuisse Latinum idioma, quod non idem quasi videretur? Adolescenti, qui more prisco loqui affectabat, dixit Phanorinus Philosophus apud A. Gellium, [d] Tu perinde, quasi cum matre Euandri nunc loquaris, sermone ab hinc multis annis iam desito vteris, quod scire, atque intelligere neminem vis, quæ dicis. Si ergo sermo temporum illorum antiquorum intellectus non fuisset a Romanis viuentibus aeo A. Gellij; quomodo versus istos adeo claros, & conformes idiomati seculi Ciceronis, ac Virgilij, dicemus nos inscriptos esse sepulchro temporibus Pallantis? LIC. Vere vetustissimi Romanorum, & ante Romanam conditam Latini loquebantur idiomate satis vario ab illo, quo tempore Ciceronis utebantur: sed ista varietas*

[a] cap. 7.
[b] nu. 59.

Cap. sup.

[c] l. 1. c. 10.

[d] l. 1. c. 10.

tas tanta non fuit, quin vtraque tem-
pora multas voces communes habue-
rint, atque præsertim propria virorum;
at prodijt. solum ab antiquatione mul-
tarum vocum, & ab innouatione alia-
rum plurium; voces autem antiquatæ,
quæ multis iam seculis vsurpari desie-
rint, a posterioribus non intelligeban-
tur; vnde iuuenis ille, qui solum voca-
bulis antiquatis a multo tempore loqui
affectabat, merito reprehensionem su-
bit Phauorini, quasi nolit ea sciri, ac in-
telligi, quæ diceret. Memini me legisse
versus quosdam Etruscos vernacula,
quidem lingua constructos, ac vocibus
omnibus obsoletis iamdiu, qui propte-
rea difficillime intelligerentur nisi ab
eorum autoribus, inter quos præter
Florentinos aliquot, emicuit Io: Bapti-
sta Pinellus Genuensis. Consimilia car-
minibus his habentur epigrammata
Tusca Burchielli Poetæ Florentini,
commentarijs arguti Doni vix intelli-
gibilia reddita; quorum vnum erat:
„ I Mezzuli eran già nelle capruggine,
„ Volendo il trenta tre lasciar per arra-
„ Colui, per cui si fa si spesso sciarra,
„ Et mette al fin del cacer la caluggine.
„ Quando in corazza coperta di ruggine
„ Viddi villani partir dalla marra,
„ Qual col Falcon, qual colla scimitarra,
„ Qual col targon pareua vna testuggi-
„ Così feroce il nuouo Balugazzo, (ne,
„ Cadde vna lancia strofinando il muro,
„ Che se fuggir quei trilli, e'l popolazzo.
„ Io fui de' primi, e mai non fui sicuro
„ Ch'io fui d'entro a la porta di palazzo,
„ Temendo di morir nel caso scuro.
„ Vn Berricuocol duro
„ Si mosse per pietà ch'era già morto,
„ E venne al buco a porgermi cōforto.
Commentator pro nō intelligibili præ-
terit hoc Idyllium, asserens: *Questo tratta
d'Abachi, & Zeris, & altre cose, che'l Com-
mentatore le lascia passare; ma perche que-
sti versi son simili a quelli, che dicono,*
„ Foghe di Cerui, e corna di Sābucio:
„ Però non dirò altro, hauendo dichiarato
quello a carte. . . . idest: hoc agit de Al-
gorismis, & Zeris, & alijs rebus, quas Com-
mentator pertransire sinis; sed quia versus
isti sunt similes illis, qui dicunt,
„ Folia Cerui, & cornua Sambuci:
„ propterea non dicam aliud; quum declara-
ueris illum pagina. . . . Qui sane ver-

ficulus, agens de frondibus Cerui, &
cornibus Sambuci, nō inuenitur in ope-
re Burchielli; quare signat, allatos esse
non intelligibiles, cuiusmodi sunt & hi,
Esso la Bassa, che vaco a Madonna,
A pena ne riueco questo Maio:
A scio dolente, che vdito l'haio
Da Cola Ianni massera in Colonna.
E perche lo dissi di notte cō la nuonna,
Questi ribelli macò fatto oltraio,
E vuoco pur ch'io faccia lunaraio,
E la sposata ancor non ha la gonna.
B Accolo detto alli Conzeruatori,
Ma rincontro crai lo patriarca
Cotal affordo per si man Lorienta:
Se Liello ciecho torna dalla Marca
Allonta delli tuoi Rienzo Mattienza
Chalmo alla calata con la varca.
Se più voglio se scarca,
A questa Mercatanti da Fiorenza
Ma più faccio al Bassa la riuerenza.
C Commentator ait: *Potrebbe esser, che qual-
ch'un altro hauesse fatto il Sonetto, & egli
hauesse fatto questo che seguita: forse gli
hauesse per altri composti in quella lingua:
di questo non voglio io disputare hora; ve-
dete voi l'uno, e l'altro, & giudicate; ma
guardate di non v'ingannare, come i nostri
Commentatori, i quali hanno preso di grossa
granchi a secco. idest: Posset illud esse, ve-
quispiam alius poematum pepigisset, ac ip-
se fecisset istud, quod sequitur: forsitan pro
alio quopiam homine composuit ipsa pagnia
in eo idiomate: de hac re disputare nolo
nunc: videte utrumque, & iudicate; sed
cauete ne decipiamini, sicuti nostri Com-
mentatores, qui ceperunt magnos cancos
in secco, multum frustra laborantes.*
Esso la parte de duonna Mattienza
Cuoppia vaccina caprede vi faccia.
Quattro melangole, e vna ramoraccia
Hanci spiefso vn carlin non ci ripienza.
E questi mercatanti da Fiorenza, (cia,
Che aghano i Capomierlo fatto cac-
Presentan la Spolata che lo caccia
Vn capoceruio con gran reuerenza:
Disse Losantolo danza che sia acciso,
Malditta mali muorti tuoi malditta.
Non bicassimo mai nel suo viso,
E cacio tuosto, & Gianuzo sbiritta,
Paluezza, Giacomella laccho intiso
Che prazan madimani con capacitta.
Isa sende delitta,
Che vagamo massera alla calata,
E facciam quattro squorze di fogliata.
Nisi

Nisi dicamus hos versus esse scriptos idiomate plebeculæ iam obsoleto, sicut olim vitam Nicolai Laurentij scripsit eius Cancellarius lingua vernacula plebis infimæ Romanorum illius æui, ut ostenderet Nicolai natales e matre lintheorum lotrice mercenaria, & patre caupone, obscuros & ignobiles extitisse. At vero, quod asseritur, eos esse intelligibiles sermones, figurate dictum accipi debet, pro eo quod est, difficulter intelligibiles, siue non facile, nec ita statim intelligibiles, veluti mille numos erogasse dicimus, qui multo pauciores erogauit in re vili: quod animaduertit in proposito Macrobius inquiens: *Tunc Auienus [e] aspiciens Seruium, Curius, inquit, et Fabricius et Coruncanus antiquissimi viri, vel etiam his antiquiores Horatij illi trigemini planè ac dilucide cum suis fabulati sunt: neque Aruncorum, aut Sicanorum, aut Pelasgorum, qui primi coluisse in Italia dicuntur, sed ætatis suæ verbis utebantur: tu autem perinde quasi cum matre Euandri loquare, vis nobis verba multis iam seculis oblitterata reuocare: ad quorum congeriem præstantes quoque viros, quorum memoriam continuus legendi usus instruit, incitasti. Sed antiquitatem vobis placere iactatis, quod honesta, & sobria, & modesta sit. Viuamus ergo moribus præteritis, præsentibus verbis loquamur. Ego enim id, quod a C. Cesare, excellentis ingenij ac providentiæ viro in primo Analogiæ libro scriptum est, habeo scilicet in memoria atque in pectore, ut tanquam scopulum sit, fugiam infrequens atque insolens verbum. Mille denique verborum talium est, quæ quum in ore prisce auctoritatis crebro fuerint, ex auctoritate tamen a sequenti ætate repudiataque sunt. Horum copiam proferre nunc possem, ni tempus noctis iam propinquantis necessariæ discessionis nos admoneret. Bona verba, queso, prætextatus morali, ut assolet, gravitate subiecit: nec insolenter parentis artium antiquitatis reuerentiæ verberemus, &c. Ex quibus apparet intelligibiles illos esse veteres sermones ævo iuniori, quos ex vocibus obsoletis & oblitteratis tantum conficimus. At id non efficit, quo minus plurimæ voces communes fuerint antiquissimo pariter & ævo nouissimo; sunt autem huiusmodi nomina virorum propria: sed & in allatis versiculis,*

A „ Filius. Euandri. Pallas. quem. Lancea. Turni

„ Militis. occidit. mole. sua. iacet. hic. Tria nomina propria, *Euandri, Pallantis*, atque *Turni* sine mutatione perueniunt ad nos ex altissima illa antiquitate; in qua Festus agnouit: & *Lanceam*, quam a Græco λυγχην deductam admonet: & *Militem*; aliterens, *Rorarios milites* vocabant, qui leui armatura primi prælium mittebant; quod, ut ante imbrem ferè rorare solet, sic illi, ante gravem armaturam quod prodibant, rorari dicti.

B Præterea vero quum Euander ab Hercule literas edoctus fuerit, ut obseruat Plutarchus in Quæstionibus Romanis

aiens: [f] *Cur communis fuit Ara Herculis & Musarum? An quia Euandrum literas docuit Hercules, ut Iuba narrat: resque ea videtur perhonestæ; quum literas prisce amicis ac cognatis traderent. Sero captum est mercede doceri: primusque ludum literarium aperuit Sp. Carbilus, Carbilij Libertus, eius qui primus uxorem dimisit.*

C Euander itaque ponere potuit filio Pallanti facile prædictum sepulcræ distichon; qui literas edoctus ab Hercule fuit: a quo Pelasgi veteres item edocti fuerant homonymiam vocabuli *Phota*, quod illi virum interpretati Saturno sacrificabant hostiam humanam; a quo crudeli more sunt reuocati, docente tunc Hercule, *Phota* signare lumina; quam historiam Macrobius [g] late proposuit ita: Pelasgi, sicut Varro memorat, quum sedibus suis pulsi diuersas terras petissent; confluerunt plerique Dodonam; & incerti quibus harerent locis, eiusmodi accepere responsum:

Στεῖχεται μωόμενοι Σικελῶν Σατερνίαν αἶαν

Hδ' Ἀβοριγινῶν Κοτύλην, ἐν ἁσος ὀρεῖται:

Αἰς ἀναμιχθίντες, δεκάτην ἐκπέμψατε κοῖβω,

Καὶ κεφαλὰς Ἀδῆ, ἐγὶ τῷ πατρὶ πῆμπετε φῶτα. hoc est:

„ Pergite quærentes Sicularum Saturniam terram,

„ Atque Aboriginum Cotylen, ubi insula vehitur:

„ Quibus permisti, decumas mittere Phæbo,

„ Et capita Saturno, & patri mittere virum, siue, lumina.

Ac-

[f] Quæst. 59.

[g] l. Sat. ca.

Acceptaque sorte, quum Latium post erro-
res plurimos appulissent, in lacu Cutuliensi
enatam insulam deprehenderunt. Amplis-
simus enim cespes, siue ille continens limus
sem paludis fuit, coacta compage, virgultis
& arboribus in silua licentiam comptus ia-
ctantibus per amnem fluctibus vagabatur;
ut fides ex hoc etiam Delo facta sit, quae
celsa montibus, vasta campis, tamen per
maria ambulabat. Hoc igitur miraculo
deprehenso, has sibi sedes predictas esse di-
dicerunt: Vastatisque Siciliensibus incolis
occupauere regionem; decima prada, secun-
dum responsum, Apollini consecrata; ere-
ctisque Diti sacello, & Saturno Ara: cuius
festum Saturnalia nominarunt. Quum-
que diu humanis caputibus Ditem, & viro-
rum victimis Saturnum placare se crede-
rent, propter oraculum, in quo erat;

Και κεφαλὰς Ἀδῆ, καὶ τῶ πατρὶ πῆμπε-
τι φῶτα.

„Et capita Diti, & Patri mittite Phota.
Herculem ferunt postea cum Geryonis pe-
core per Italiam reuertentem suasse illo-
rum posteris ut sanctis sacrificijs infaus-
ta mutarent: inferentes Diti, non hominum
capita, sed oscilla ad humanam effigiem
arte simulata; & aras Saturno, non ma-
ctando viros, sed accensis laminibus exco-
lentes; quia non solum virum, sed & lu-
mina, phota significant. Inde mos per
Saturnalia missis cereis cepit. Itaque
recte Phauorinus adolescentem rudio-
re sermone vetustissimo non intelli-
gibili loquentem, non cum Euandro per
Herculem Musagetem culte loqui do-
cto, sed cum Euandri matre, femina
nondum literis ac politiore sermone
cultu, verba facere notauit. Nec so-
lum culte loqui, sed etiam alte sentire
de rebus philosophicis Euander ab
Hercule doceri potuit; ut constat ex
obseruatis apud antiquos a Pierio; cui
[h] Hieroglyphicum & Cerberus argumen-
tum habet: Graecorum enim nonnulli non
incongrue forsan existimauerunt abstractum
Herculis opera ex obscuris Erebi penetrabi-
bus tricipitem Cerberum, patefactam ab
Heroe philosophiam, quae prius in arcanis
delitescibat, indicare. Ea vero una cer-
uice contenta tribus distinguitur capitibus;
quorum unum rationi, Natura alterum;
tercium moribus inseruit. Vnde praeter
edomita tot monstra, Herculem ipsum fe-
runt sagittas in Iunonem iaculatum, &

Plutonem etiam telo, ut Homerus inquit,
trisulco sauciasset. Philosophus enim vir,
dum solerti indagine sublimia quaeque per-
uestigat, nactus aliquid capiti dignum,
mente veluti pennato quodam vititur telo,
quo quicquid illud fuerit, assequatur. Ne-
que quidem locus ullus est, neque absces-
sus tam remotus, tam abditus, tam inac-
cessus, quo non perueniret Philosophia; ter-
ra siquidem & penetralia perscrutatur,
quod est Plutonem ipsum telo impetere, at-
que etiam ferire: hoc inquam est rerum Na-
turam enancisci: tot in orbe terrarum mon-
stra domita, ferinos quippe mores componit,
& civilibus, honestis, & utilibus legibus
addicit. Mox ut de Poeta Flaccus etiam

„Pectus praeceptis format amicis

„Asperitatis & inuidiae corrector & ira.
Calum demum inscendit, & inde quic-
quid rationi obnoxium esse potest, aucupa-
tur; cunctaque prospectat, & ad amissum
omnia num recta sint explorat. Herculis
ad hac clauam, qua Heros is fuerit in do-
mitandis monstros usus, Philosophiam,
monstra vero animi vitia significare, inter-
pretatur in Floridis Apuleius. Euander
igitur cultiores versus illos in epitaphio
filij rectissime posuisse quiuit. Cete-
rum versus isti Graecanici non sunt disti-
cho Pallantis rusticiores, ac tenebro-
siores; quum igitur a Pelasgis multo
ante matrem Euandri satis intelligen-
tur; quid Euandri tempore conscripta
carmina non potuerint a quo Cicero-
nis, & Virgilij nostroque intelligi?
A R E. Non è molto, che fù in Roma
trouata l'inscrizione del sepolcro di
Lucio Scipione; in cui ben si conosce
quanto fosse rozzo quel secolo, e quan-
to diuersamente scriuette da quello, che
si fece poi; e perche parmi vn bellissi-
mo vestigio di Antichità, voglio qui
porlo; & è il seguente, dato alle stam-
pe in Roma l'anno 1617. per Bartolo-
meo Zanetti,

HONC. OINO. PLOIRVME. COSEN.
TIONT. R
DVONORO. OPTVMO. FVISE. VIRO.
LVCION. SCIPIONE. FILIOS BARBATI
CONSOL. CENSOR. AIDILIS. HIC.
FVET. A
HBC. CEPIT. CORSICA ALERIA.
QVE. VRBE
DEDET. TEMPESTATEBVS. AIDE.
MERETO

Num. 60.

Li quali versi ha fatti intelligili il Padre A
Giacomo Sermondo della Compagnia
di Giesù, così leggendoli:

Hunc vnum plurimi consentiunt
Romæ,
Bonorum optimum fuisse virum
Lucium Scipionem: Filius Barbatī
Consul, Censor, Aedilis hic fuit.
Hic cepit Corsicam, Aleriamque
Vrbem.
Dedit tempestatibus ædē merito.

Girolamo Aleandri, anch'egli erudi-
tissimo, ha la detta pietra per antica,
e vera: e l'interpretatione sincera, con
altre belle antichità, & eruditioni con-
firmandola; come si può vedere nel
sopradetto libretto stampato dal Za-
netti. Hor questo Elogio, ò Epitafio
fù circa l'anno 460. della Città di Ro-
ma; Chi crederà dunque, che a tem-
pi di Enea versi così eleganti scritti fos-
sero sopra il sepolero di Pallante? idest:

*Non multum temporis est, quando Romæ
fuit inuenta inscriptio sepulchri L. Scipio-
nis; in qua satis agnoscitur, quam rudis
fuerit sermo illius æui, & quam differenter
scriberetur a more posteriorum; & quia mihi
videtur pulcherrimum vestigium anti-
quitatis; volo hic ponere: estque sequens,
typis excusum Romæ anno 1617. per Bar-
tholomæum Zanettum, HONC. OI-
NO &c. Quos versus reddidit intelli-
gibiles P. Iac. Sermondaus & Soc. Iesu, legens
eas ita: Hunc vnum &c. Hieronymus
Alcander, & ipse eruditissimus, censet il-
lum lapidem legitimum, & antiquum es-
se, ac interpretationem sinceram, alijs pul-
chris antiquitatibus; & eruditionibus ip-
sam confirmans; ut videri potest in opuscu-
lo supracitato per Zanettum edito. Modò
istud Elogium, aut Epitaphium fuit circa
annum 460. Vrbis Romæ. Quis ergo cre-
det, Aeneæ temporibus versus ita elegan-
tes inscriptos fuisse tumulo Pallantis?*

LIC. Non negauero productam In-
scriptionem L. Scipionis legitimam, &
antiquam esse; licet ad manus Gruteri
non perueniret: verum obseruo multas
Inscriptiones apud Gruterum eiusdem
antiquitatis non esse rudes, ut ista:
Censeoque ruditatem huiusmodi refe-
rendam esse partim ad autorem, siue
ad amanuensium ponentis Epitaphium;

& partim ad lapidicam: apertiusque
error arguitur non vnis solacismis &
idem vocabulum quod quarto versu
ponit H I C, quinto statim eodem sen-
su ponit H E C, sed vltimam literam pri-
mæ lineæ R legerem *Romani*; quum
L. Scipio fuerit optimus non solum Ro-
mæ, sed etiam foris. Vltima quoque
litera quartæ lineæ A: relinquitur inex-
plicata: Quare vel vacat, vitio scripto-
ris, aut incisoris: qui pariter non inter-
punxit **CORSICA. ALERIAQVE.**

Ceterum & in his duabus vocibus præ-
terea duo difficultatem faciunt; alte-
rum quod Aleria sit Vrbs Corsicæ, vt
qui Corsicam insulam cepisse dicitur,
frustra dicatur cepisse & Aleriam: alte-
rum est, quod veteres non explicabant,
sed interpungebant abbreviantes *Q.*
pro *Que*. Verum enimvero non tam in-
scitiam incisoris, & inscriptoris, vt ita di-
cam ista declarant; quam aliquam suspi-
cionem incutiunt de falsitate lapidis, &
adulterina inscriptione. Nihilominus
illud ratum est illa tempestate fuisse
multas Inscriptiones non inelegantes;
vt ex Gruteri Collectione conitat, si-
cuti nunc habentur æuo patrum nostro-
rum exarata non elegantiores ista Sci-
pionis: Insuper illud obseruo, Francisci
Petrarchæ tempestate, vixisse Nico-
laum Laurentium Tribunum Plebis
P. Q. R. virum æuo suo doctissimum, de
quo materna lingua temporis illius, vi-
tam eius describens ait Thomas Forte-
fiocca Scriba Senatus: Fq da sua iouen-
tutine nutricato de latte de Eloquen-
tia, bono Granmatico, migliore Ret-
tuorico, Autorista buono. Ouh como,
e quanto era veloce leitor; moito vsa-
ua Tito Liuij, Seneca, e Tullio, e Ba-
lerio Massimo: Moito le delectaua le
magnificentie de Iulio Cesare raccon-
tare. Tutta la die se speculaua nell'in-
tagli de marmo, li quali iaccio intorno
Roma. Non era atri che d'ello, che
sapesse leiere li antichi Pataffij; tutte
scritture antiche vulgarizaua: quesse
fiure de marmo iustamente interpreta-
ua. &c. Hic tamen adeo literatus & eru-
ditus, Romana lingua vernacula dicitur
a Fortefiocca fecisse versiculos istos, &
inscripsisse parieti ad excitandum Po-
pulum Romanum contra Potentes op-
timates: de Roma primum.

So-

„ Sopra onne Signoria foste in aiutura,
„ Hora aspettamo qua la toa rottura.
De Italia deinde:

„ Tollesti la balia ad onne Terra,
„ E sola me tenesti per sorella.
„ D'onne vertute fosti accompagnata,
„ Hora per Mare vai abbannonata.
Deinceps de Fide Christiana:

„ O sommo Patre, Duca, e Signor mio;
„ Se Roma pere, doue staraijo io?

Eodem tamen plane tempore Franciscus [i] Petrarcha de istomet Nicolao Laurentio cultissimum carmen edidit

„ Italico sermone concinens
„ Spirto gētil, che quelle membra reggi,
„ Dentro a le qua' peregrinando alberga
„ Vn Signor valoroso, accorto, e saggio;
„ Poiche se' giunto a l'honorata verga
„ Cō laqual Roma, e' suoi errāti correggi,
„ Et la richiami al su' antico viaggio;

„ Io parlo a te: però ch'altrove vn raggio
„ Nō veggio di virtù, ch'almōdo è spēta;
„ Nè trouo, chi di mal far si vergogni.
„ Che s'aspettinon sō, nè che s'agogni

„ Italia; che suoi guai non par che senta;
„ Vecchia otiosa, e lenta.
„ Dormirà sempre, e non fia chi la suegli?

„ Le man l'hauels'io auuolte entro.&c.
Vixit inquam eodem quo Thomas Fortescio

„ flocca, qui vitam Nicolai Laurentij descripsit idiomate vulgi Romani, cum coæuo suo Nicolao Laurentio, qui pariter iisdem temporibus cum Francisco Petrarcha vitam egit; nam ad eum Petrarcha, præter allatum carmen, eiusdem argumenti de capessenda Liberta-

te conscripsit exhortatoriam orationem; qui pariter Italico sermone multo cultiore tum amores honestissimos suos erga Lauram plurimis poematijs Etruscis, tum parænesim prædictam ad Nicolaum Laurentium, etiam tum viuentem scripsit: Vnde plane constat, Italicam linguam fuisse cultissimam apud Primores, & admodum rudem apud Plebeios, ad quos concitandos scribebat Nicolaus Laurentius, & quorum

sermone vitam ipsius descripsit Fortescio, dicens, præter allata: Cola de Rienzi fò de vasso lennaio; lo patre fio fò tauernaro, la matre hadde nome Matalena, la quale viuea de panni lauare, e d'acqua portare. Fò nato ne lo Rione de la Reola: fio hauitatio fò canto de fiume, fra li Mulnora nella via

A che vao a la Reola, de reto de Santo Tomao, sotto lo Tempio de li Iudici. „ (& post aliqua superius allata) Oh como „ spesso diceua: doue fuoco quelli buoni „ Romani? Doue ene loro somma Iustitia? „ poterammo trouare in tiempo, che „ quelli furiano? Era bell'homo: quesso „ fò Notario. Accadde, che vno fio frate „ fò acciso, e non ne fò fatta vennetta de „ sea morte; non lo poteo aiutare: pensao „ longamano vennicare lo sangue de „ fio frate. Pensa longamano, de rizzare „ la Cittate de Roma male guidata; „ perciò procacciao, e gio in Auignone „ per Ammasciatore a Papa Chimento „ da parte de li Tredici buoni homini de „ Roma. La soa diceria fò così auanzara, „ e bella, che subito habbe namorato „ Papa Chimento: moito mira Papa „ Chimento lo bello stile de la lengua de „ Cola; (nam ad Populum alio stylo rudi, ad „ summum Pontificem alio cultiore loquebatur.) „ Ciasche die vedere lo vole. Al-

„ l'ora se destenne Cola, e dice: Ch'li „ Baroni de Roma foco derobbatori de „ strade, essi consiento le homicidia, le „ robbarie, le adulteria, e onne male: essi „ voco, che la loro Cittate iaccia desolata. „ Moito concepeco lo Papa contro li „ Potienti; puoi a rechiesta de missore „ Iuanni de la Colonna Cardinale &c. „ Si ruditer adeo loquebatur Scribasenatus „ eo seculo, quo loquebatur elegantissime „ Petrarcha; quid non dicamus, „ æuo Scipionis, & Euandri ab Hercule „ docti, primores eleganter locutos ad „ procures, plebeios vero ruditer, vt in „ Epitaphio Scipionis? præsertim quum „ id populare debuerit esse, vt ab omnibus „ intelligeretur ad cultum summi viri. „ Quomodo probet Aresius, illam „ Inscriptionem factam non fuisse ab aliquo „ Scriba Senatus, vel plebeio consimilis „ literaturæ, quum primores cultius „ loquerentur? certe vel hodie, quando „ sermonis Italici nitor est maximus apud „ Patricios, & Florentina plebecula dicit, „ moiti, pro molti: ritoita, pro risorta: & „ votorum tabellæ plures appensæ leguntur „ in templis Idiotarum sermone rudi, „ non minns quam allata Scipionis „ Inscriptio vetus: vt iam ex ruditate „ literaria non arguatur necessario „ temporis antiquitas, nec ex elegantia „ viceuerla nouitas æui. Præterea vero „ quid impedit,

B re la Cittate de Roma male guidata; „ per ciò procacciao, e gio in Auignone „ per Ammasciatore a Papa Chimento „ da parte de li Tredici buoni homini de „ Roma. La soa diceria fò così auanzara, „ e bella, che subito habbe namorato „ Papa Chimento: moito mira Papa „ Chimento lo bello stile de la lengua de „ Cola; (nam ad Populum alio stylo rudi, ad „ summum Pontificem alio cultiore loquebatur.) „ Ciasche die vedere lo vole. Al-

C l'ora se destenne Cola, e dice: Ch'li „ Baroni de Roma foco derobbatori de „ strade, essi consiento le homicidia, le „ robbarie, le adulteria, e onne male: essi „ voco, che la loro Cittate iaccia desolata. „ Moito concepeco lo Papa contro li „ Potienti; puoi a rechiesta de missore „ Iuanni de la Colonna Cardinale &c. „ Si ruditer adeo loquebatur Scribasenatus „ eo seculo, quo loquebatur elegantissime „ Petrarcha; quid non dicamus, „ æuo Scipionis, & Euandri ab Hercule „ docti, primores eleganter locutos ad „ procures, plebeios vero ruditer, vt in „ Epitaphio Scipionis? præsertim quum „ id populare debuerit esse, vt ab omnibus „ intelligeretur ad cultum summi viri. „ Quomodo probet Aresius, illam „ Inscriptionem factam non fuisse ab aliquo „ Scriba Senatus, vel plebeio consimilis „ literaturæ, quum primores cultius „ loquerentur? certe vel hodie, quando „ sermonis Italici nitor est maximus apud „ Patricios, & Florentina plebecula dicit, „ moiti, pro molti: ritoita, pro risorta: & „ votorum tabellæ plures appensæ leguntur „ in templis Idiotarum sermone rudi, „ non minns quam allata Scipionis „ Inscriptio vetus: vt iam ex ruditate „ literaria non arguatur necessario „ temporis antiquitas, nec ex elegantia „ viceuerla nouitas æui. Præterea vero „ quid impedit,

D l'ora se destenne Cola, e dice: Ch'li „ Baroni de Roma foco derobbatori de „ strade, essi consiento le homicidia, le „ robbarie, le adulteria, e onne male: essi „ voco, che la loro Cittate iaccia desolata. „ Moito concepeco lo Papa contro li „ Potienti; puoi a rechiesta de missore „ Iuanni de la Colonna Cardinale &c. „ Si ruditer adeo loquebatur Scribasenatus „ eo seculo, quo loquebatur elegantissime „ Petrarcha; quid non dicamus, „ æuo Scipionis, & Euandri ab Hercule „ docti, primores eleganter locutos ad „ procures, plebeios vero ruditer, vt in „ Epitaphio Scipionis? præsertim quum „ id populare debuerit esse, vt ab omnibus „ intelligeretur ad cultum summi viri. „ Quomodo probet Aresius, illam „ Inscriptionem factam non fuisse ab aliquo „ Scriba Senatus, vel plebeio consimilis „ literaturæ, quum primores cultius „ loquerentur? certe vel hodie, quando „ sermonis Italici nitor est maximus apud „ Patricios, & Florentina plebecula dicit, „ moiti, pro molti: ritoita, pro risorta: & „ votorum tabellæ plures appensæ leguntur „ in templis Idiotarum sermone rudi, „ non minns quam allata Scipionis „ Inscriptio vetus: vt iam ex ruditate „ literaria non arguatur necessario „ temporis antiquitas, nec ex elegantia „ viceuerla nouitas æui. Præterea vero „ quid impedit,

E l'ora se destenne Cola, e dice: Ch'li „ Baroni de Roma foco derobbatori de „ strade, essi consiento le homicidia, le „ robbarie, le adulteria, e onne male: essi „ voco, che la loro Cittate iaccia desolata. „ Moito concepeco lo Papa contro li „ Potienti; puoi a rechiesta de missore „ Iuanni de la Colonna Cardinale &c. „ Si ruditer adeo loquebatur Scribasenatus „ eo seculo, quo loquebatur elegantissime „ Petrarcha; quid non dicamus, „ æuo Scipionis, & Euandri ab Hercule „ docti, primores eleganter locutos ad „ procures, plebeios vero ruditer, vt in „ Epitaphio Scipionis? præsertim quum „ id populare debuerit esse, vt ab omnibus „ intelligeretur ad cultum summi viri. „ Quomodo probet Aresius, illam „ Inscriptionem factam non fuisse ab aliquo „ Scriba Senatus, vel plebeio consimilis „ literaturæ, quum primores cultius „ loquerentur? certe vel hodie, quando „ sermonis Italici nitor est maximus apud „ Patricios, & Florentina plebecula dicit, „ moiti, pro molti: ritoita, pro risorta: & „ votorum tabellæ plures appensæ leguntur „ in templis Idiotarum sermone rudi, „ non minns quam allata Scipionis „ Inscriptio vetus: vt iam ex ruditate „ literaria non arguatur necessario „ temporis antiquitas, nec ex elegantia „ viceuerla nouitas æui. Præterea vero „ quid impedit,

dit, illud epitaphium ab Euandro scriptum fuisse ruditer (vt hoc disputationi demus) sicut elogium istud L. Scipionis; at explicatum cultius ab eius inuentore neoterico, dum aperiretur sepulcrum Pallantis, vt hoc idem a P. Sirmundo; & ita cultum ad nos peruenisse? Sed præstat prior animaduersione; licet ex hac etiam nihil obstat antiquitati Lucernæ Pallantis, quod obijcit Arelius de Inscriptionis elegantia. Sed in hoc epitaphio notare lubet, laudari Scipionem, non tam ob res in bello præclare gestas, quam ob pietatem; qui postquam Corsici maris rabiem euaserat, vt ait [k] Selderus, ædem Tempestatibus crexit: qua de re pulchre monet egisse Nasonem in Fastis, versiculo pentametro non satis antea intellecto:

» Te quoque, Tempestatas, meritam delubra fatemur,

» Quum pene est Corsis obruta classis aquis.

» Hæc hominum monumenta parent--

Idem est, ac si diceret Ouidius, Quum L. Cornelius Scipio Consul Corsico mari periclitaretur, sed emersus etiam triumpharet de Corsica, Tempestatas, qua demersus cum tota Romana Classe non fuerat, Aedem sacrauit.

Num. 61. » ARE. Frate Alberto Leandri racconta ancora egli, che vicino alla Città di Augubio furono ritrovate alcune tavole di metallo parte scritte a lettere Hetrusche, e parte a caratteri Latini; ma che non si poteua intendere la sentenza loro, ancorache si leggessero; segno euidente, che il parlar Latino di quei antichi tempi era molto diuerso da quello, che hora ne' libri Latini si legge. idest: *Albertus Leander memorat etiam ipse, prope Ciuitatem Eugubij reperi- tas fuisse quasdam tabulas metallicas, partim descriptas literis Hetruscis, & partim characteribus Latinis; sed quarum sententia non poterat intelligi, licet legerentur; signum euident, latinum sermonem illorum temporum valde diuersum fuisse ab eo, qui nunc in libris Latinis legitur.* LIC. Nec ista nostræ Pallantis inscriptioni contraria sunt; tum ob rationes allatas; tum etiam quia potuerunt in illis tabulis quas refert Gruterus, haberi sermones aut Osci, aut Etrusci veteres, etsi partim delineati literis latinis; qui non in-

telligerentur ab hominibus qui Oscæ, & Etruscam linguam penitus antiquatam non intelligunt; quemadmodum homo Pœnus literis punicis descriptum a Diæ Cretense Troianum excidium oratione Græca [l] legisset, sed non intellexisset. Et Italus ignarus Attici sermonis orationem Græcanicam Latinis characteribus descriptam leget quidem, sed non intelliget. Quare non officit, quod affertur ex Alberto Leandro. ARE. Appresso, accenna Virgilio nell'vndecimo dell'Eneide, che il corpo di Pallante fu arso, mentre che dice,

— arsurasque comas obnubibit amictu.
cioè,

E chiome cuopre, che douean bruciarfi.

Ma dicono alcuni, presumeua il Poeta, che così douesse essere, benchè poi non fosse: starebbe bene, quando il Poeta stato fosse in quel tempo; ma hauendo scritto tanto tempo dopo, non poteua presumere quello, che sapeua non essere seguito. Se dunque fù il corpo di Pallante abbruciato: come qua si dice, essersi ritrouato intiero? Dirai, che i Poeti fingono molte cose, che non sono. Egli è vero; ma deuono fauellare verisimilmente; e se Virgilio, peritissimo dell'antichità, non hauesse saputo che in quei tempi si abbruciavano i corpi morti, non hauerebbe ciò detto di quello di Pallante. Egli è vero, che Plinio dice cap. 54. lib. 7. che,

Cremare apud Romanos non fuit veteris instituti; ma ciò non dice de' Greci, e de' Troiani. hoc est: *Insuper, innuit Virgilius in xi. Aen. corpus Pallantis ambrustum fuisse, dum ait,*

— arsurasque comas obnubibit amictu.

Sed aiunt aliqui, presumebat Poeta sic fore, licet postea non fuerit: Bene id esset, quando Poeta fuisset eo tempore; sed quum adeo posteriore tempore scripserit; non poterat presupponere id, quod sciebat non euenisse. Si ergo crematum fuit corpus Pallantis; quomodo dicitur hic, inuentum fuisse integrum? Dices, Poetas fingere multa, qua non sunt. Verum est; sed debent verisimilia loqui; & si Virgilius, peritissimus antiquitatis, nescisset eo tempore comburi mortuos, hoc de Pallantis cadauere non dixisset. Verum est, Plinium dicere cap. 54. lib. 7. quod Cremare apud Romanos non fuit veteris instituti: Sed istud non di-

[k] De Dijs Syris synt. 2. c. 3.

l. 6. ver. 193. & seqq.

[l] apud Dioc. Sic. Q. Septim.

Pallantis cor-
pus cur Virgi-
lius fingat cre-
mari debere,

dicat de Græcis, & de Troianis. LIC. Virgilius fingit corpus Pallantis cremari debere, non quia nesciret ipsum crematum non fuisse, neque quia præsumere ipsum crematum iri; sed ut seruaret decorum, & Heroi daret magis admirabile, atque magnificum sepulturæ genus; etenim pauperes absque rogo humabantur. Verisimilitudo poetica namque cum magnificentia coniuncta esse debet; ac æuo suo verisimile videbatur Populo, ad quem scribebat, decorumque magis fuerat Herois corpus cremari, quod Imperatoribus fieri solebat; quam integrum humari; quod erat pauperum, non habentium numeros ad pyram funeri comparandam. Nec euitat Aresius argumentum deductum ex Plinio, dicente veteris instituti non esse apud Romanos cremare cadauera, scribens hoc non asseruisse de Græcis, neque de Troianis; quia Virgilius[m]ponit Euandrum e Græcorum genere natum, dum inducit Aeneam C

*Optime Graiugenum, cui me fortuna
precari,
Et vitæ comptos voluit præstendere ra-
mos,
Non equidem extimui Danaum quod
ductor & Arcas,
Quodque a stirpe fores geminis consun-
ctus Atridis.*

Vnde verisimile potuit, ac debuit existimari, potissimum ab Aeneæ cadauer Pallantis oriundi Græco de semine crematum iri de more Græcanico; licet optime sciret Virgilius, quod & Plinius, non esse veteris instituti cremare mortuos in Tiberina regione Romam posteriori tempore visura. Siquidem verisimile satis est, si Pallantis filij corpus Euander cremasset, omnes inde secutos regulos, procuresque Romanos eundem morem seruatuos fuisse. Quare scite Virgilius ex arte decorum personarum obseruans arsurum ait corpus Pallantis, quod nos ex Plinio & alijs humatum sine rogo nouimus.

A R E. Poi, chi non vede, quanto sia poco verisimile, che più di due mille anni sotto terra si conseruasse vna Lucerna accesa, e non fosse il lucigno, e quanto vi era, consumato in cenere? idest: *Postea, quis non videt, quam pa-*

rum verisimile sit, ultra duo mille annos sub terra conseruatam lucernam accensam, & ellychnium, & omne aliud ipsius consumptum in cineres non abiisse? LIC. Vt multum verisimile potest esse falsum, ita parum verisimile potest esse verum. Sed etsi vulgo parum est verisimile, lucernam sub terra conditam arsisse tamdiu sine consumptione liquoris, & abitu myxi in cineres, aspicienti vulgares ad lucernas: attamen viri docti, qui norunt dari mantilia, & fila ex asbesto flammis inuicta, satis habent pro verisimili, ex ijs contortum ellychnium, & ex asbesto extractum oleum in Lucerna recondita plus temporis etiam ardorem igneum sustinere potuisse citra sui ipsorum consumptionem, & mutationem in cineres. A R E. Che dirò, che quando bene quest' arte delle perpetue Lucerne stata fosse ne' tempi antichi, non è credibile, che fosse già ritrouata ne' tempi di Enea, quando nè la Filosofia, nè le arti più ingegnose erano in fiore, anzi forse nè anco nate; nè vi erano tante ricchezze, che inducessero gli huomini a trouare simili curiosità; contentandosi in quel tempo di viuere molto semplicemente. idest: *Dicam, etiam si fuisset ars ista perennium Lucernarum antiquis temporibus; non est credibile, iam inuentam fuisse temporibus Aeneæ, quando neque Philosophia, neque artes ingeniosiores florebat, immo forse nec etiam orta; nec aderant tot diuitiæ, ut inducerent homines ad inueniendas huiusmodi curiositates; quum eo tempore contenti essent vita valde simplici, atque frugali.* LIC. Ars ista comparandi Lucernas perennes inuenta fuit forte non dogmatibus Philosophiæ speculatiuæ, nec ingenij subtilitate; sed experimenta fortuito; quod accidere potuit æuo Aeneæ. Deinde vero Clemens[n] Alexandrinus Aegyptios obseruat primum Lucernas accendere docuisse; apud quos quum Philosophia, & omnis disciplina floruerit antiquissimo tempore; probabile satis est, parandæ lucernæ perennis artem habuisse, communicasseque Principibus quibusdam aliarum nationum. Præterea Didonem[o] Virgilius ditissimam refert, splendidoque hospitio Troianos excipere:

Verisimile ut
se habeat ad
verum, & ad
falsum.

[n] 1. Strom.

[o] Aeneid. 1.

*At domus interior regali splendida luxu
Instruitur, medijsque parant conuiuia
tectis.*

*Arte laborata vestes, ostroque superbo:
Ingens argentum mensis, calataque in
auro*

*Fortia facta patrum: series longissima
rerum,*

*Per tot ducta viros antiqua ab origine
gentis.*

*Aeneas (neque enim patrius consistere
mentem*

*Passus amor) rapidum ad naueis pra-
mittit Achatem:*

*Ascanio ferat haec, ipsumque ad mae-
nia ducat.*

*Omnis in Ascanio cari stat cura paren-
tis.*

*Munera praeterea Iliacis erepta ruinis
Ferre iubet, pallam signis auroque ri-
gentem,*

*Et circumtextum croceo velamen acan-
tho:*

*Ornatus Argivae Helena, quos illa My-
ccenis,*

*Pergama quum peteret, inconcessosque
hymenaeos,*

*Extulcrat, matris Leda mirabile do-
num.*

*Præterea sceptrum, Ilione quod gesserat
olim*

*Maxima natarum Priami, colloque mo-
nile*

*Baccatum, & duplicem gemmis auro-
que coronam.*

& mox.

*Hic regina grauem gemmis auroque po-
poscit*

*Implevitque mero pateram, quam Be-
lus, & omnes*

A Belo soliti; tum facta silentia tectis. &c.

Ex quibus apertissime patet, antiquis temporibus, & Aeneæ seculo multas extitisse diuitias, multumque luxum in domibus Principum. At vero Lucernas istas non ad luxum, & curiositatem adhibebant veteres, sed ad cultum Deorum, & ad cadauerum; siue Deorum Manium honorem: Dijs vero, cadaueribusque sicuti magnificentissima templa, Mausolæa, Pyramides, & obelos ingentis sumptu passim erigebant veteres; quid ni ergo lucernas perennes istas accenderent minoribus impensis?

ARE. Finalmente nè il Boccaccio, nè il

A Volaterrano, che questo ritrouamen-
to del corpo di Pallante raccontano,
fanno alcuna mentione di questa Lu-
terna. hoc est: Denique, neque Bocca-
cius, neque Volaterranus, qui recensent
istam inuentionem corporis Pallantis, ul-
lam mentionem faciunt huius Lucernæ.
LIC. Et si [p] Boccacius agens de Tur-
no, Pallantis meminerit, nulla men-
tione facti Lucernæ; tamen postea
[q] de Pallante loquens ex professo, [q] cap 67.
Lucernæ meminit expresse dicens: Pal-
las Euandri fuit filius, ut scipissime in Ae-
neide testatur Virgilius: Hic iuuenis ce-
lebris virtutis, spectabilis Aeneæ amicitia
iunctus, congregatis auxilijs illum aduer-
sus Turnum secutus, a quo in acie vulne-
ratus occubuit, & ab infelici patre sepultus
est. Huius autem corpus, ut refert Martinus
eo in libro, qui Martiniana vocatur, Im-
perante Romanis Henrico Tertio Impera-
tore, haud longe ab urbe a quodam agrico-
la, altius solito fodiente agellum, comper-
tum est, adhuc adeo integrum, ut nuper-
ime videretur infossus: & statura adeo
ingens, ut murorum altitudinem longitu-
dine superaret. Et quod longe magis mi-
randum refert sic in illo hiatus illati a Tur-
no vulneris apparebat permaximus, ut
longitudinem quatuor pedum excederet:
addens supra caput eius Lucernam perpe-
tuo igne ardentem comportam; nec ullo
poterat extingui spiritu, vel liquore; tan-
dem facto in fundo foramine extincta est.
D Insuper dicit, sepulchro tale fuisse Epita-
phium scriptum, Filius Euandri Pallas,
quem lancea Turni militis occidit more
suo, iacet hic. & quum videre potuisset
Aresius, me citasse locum istum Boc-
cacij in opere [r] meo nota marginali; [r] l. r. de Luc.
nescio quomodo nunc asserat Bocca-
cium nihil de Lucerna meminisse. Vo-
laterranus autem non meminit quidem
Lucernæ; sed quum hanc historiam ex
eodem Martino desumpserit, ex quo
Boccacius, inquiens: [s] Hic Pallantem [s] lib. 33.
E genuit, qui pro Aeneæ contra Turnum pu-
gnans occubuit: cuius cadauer Henrici III.
Imperatoris tempore prope Romam villicis
fodientibus repperit tanta magnitudinis,
ut mania adaequaret, cum maximi vul-
neris cicatrice, atque hoc Epigrammate.
Filius Euandri Pallas, quem lancea Turni
militis occidit more suo, iacet hic: tanto
culpandus est, & infra Boccacium po-
nen-

nendus, quanto Martinianam historiam mutilans omisit agere de Lucerna. Sed hanc Historiam de Lucerna recipit ipse Tostatus [x] ceu veram ex Chronicis alijs, & Holinando Chronologo.

[x] Gen. c. 5. qu. 12.

[u] Nu. 62.

A R E. [u] Quanto a quella di Tulliola, si rende anch'ella sospetta: in prima dall'uso di quei tempi di abbruciar i corpi morti; poiche non morì ella prima, che hauesse gettati i denti, che questi soli dice Plinio nel lib. 7. cap. 16. erano esenti dal fuoco: *Hominem*, dice egli, *prius quam genito dente cremari mos non est*: quasi indouinassero, che questi soli, per morir nell'età infantile, destinati non erano alle fiamme perpetue dell'inferno. idest: *Quantum ad illam Tulliola, redditur & ipsa suspecta: in primis ab usu illorum temporum comburendi cadavera; quia non interijt illa arte dentitionem; nam hi soli, ait Plinius lib. 7. c. 16. erant immunes ignis: Hominem, inquit, prius quam genito dente cremari mos non est: quasi præsagirent hosce solos, quia moriebantur in ætate infantili, non esse destinatos perpetuis inferni flammis.* LIC. At ipse Plinius infra [x] scribit: *Ipsam cremare apud Romanos non fuit veteris instituti: terra condebantur. At postquam longinquis bellis obrutos erui cognouere, tunc institutum. Et tamen multa familia priuscos seruare ritus: sicut in Cornelia nemo ante Syllam Dictatorem traditur crematus. Idque voluisse, veritatem talionem, erui C. Marij cadauere. Sepultus intelligitur, quoquomodo conditus: humatus vero, humo coniectus. Quomodo probauerit Aresius, Ciceronem in morte filiae non seruasse morem priscum sepeliendi sine rogo, quod ego censeo? ac eo magis humandi mos absque pyra seruatus est in cadaueribus feminarum, quod nemo vereri poterat, illas ob vltionem ac iniuriam erui. Quæ ratio maxime valet in infantibus: qui neminem ante dentium emissionem iniurijs afficere potuerunt, quibus vllum ad vltionem irritare valeant in sua cadavera; non ratio, quam commentus est Vir Cl. non valet in infantibus infidelium, neque fidelium, quibus originalis culpa poenam ignis infernalis efflagitat.*

[x] l. 7. c. 54.

[r] l. 3. c. 24

[f] l. 3. c. 2.

[r] l. 3. cap. penult.

A R E. Appresso, perche Celio [r] Rodigino, Alessandro ab [f] Alessandro, e Rafaele [r] Volaterrano, che circa

A quei tempi fiorirono, e fanno mentione di questo sepolcro di Tulliola, non dicono parola di questa Lucerna accesa. E pure cosa tanto mirabile de' tempi loro, e nel luogo oue i due vltimi dimorauano, non par credibile non artiuasse alle loro orecchie, ò la volessero eglino trapassare sotto silentio. idest: *Deinde quia Cælius Rodiginus, Alexander ab Alexandro, & Raphael Volaterranus, qui circa ea tempora floruerunt, & mentionem faciunt huius sepulcri Tulliola, ne verbum quidem de ista Lucerna accensa. Et nihilominus rem adeo mirabilem aui sui, & in loco ubi degebant vltimi duo, credibile non videtur ad eorum aures minime peruenisse, vel eos voluisse sub silentio praterire.* LIC. Rem adeo miram

B

C

D

E

referre cur defierit Volaterranus, qui de Tulliolæ monumento, non citato loco, [y] sed alibi loquitur, in causa fuit eius historię nimia breuitas; nil enim mirum est, eum de lucerna non meminisse, qui neque cadaueris inuenti, neque conditionum aliarum sermonem habet vllum. Rhodiginum autem veram de proposito historiam non habuisse, proinde nec exactam, ex eo constat, quod cadauer ait detectum fuisse tempore Sixti IV. quum id eueniret æuo Pauli Tertij; vel vt Leander ait, Alexandri Sexti; quare nil mirum, si non meminerit Lucernæ. De Alexandro ab Alexandro dicam, eius viri silentium non habere vim destruendi tot aliorum insignium autorum affirmationem, cui vel aperra solius Alexandri negatio par non existeret. Sed mirum non est, Alexandrum ab Alexandro defecisse, [z] nec meminisse Lucernæ Tulliolæ, dum eius intenti cadaueris verba facit; quia multo grauius deliquit, dum ex professo referens historias Virginum Vestalium, quæ stupri crimine reæ, vel damnatæ, vel absolutæ fuerunt, Tucciæ nullam mentionem fecit, quæ suæ pudicitie testimonium cribro pertuso portauit aquam de Tiberi ad ædem Vestæ, ne quidem effluxa gutta per patentia cribri foramina; quocirca liberata fuit ab accusatione apud Iudices. Quod sane præclarum facinus a scriptore diligenti non erat occultandum silentio, dum minoris momenti refert historias inquitens:

Fue-

[y] l. 22. c. antepenult.

[z] l. 3. c. 2.

[a] l. 5. c. 12. F.

[a] *Fuere autem Vestales incesti damnatae inter alias, Popilia, Emilia, Oppia, Fabia, Minutia, Sextilia, Opimia, & Fleronia; inter quas Caperronia suspendio supplicium preuenit. Fabia vero incesti causam dixit, quum ei Catilina obiceretur, & quia soror Terentia Ciceronis erat, inducto crimine absoluta fuit. Cornelia Maximilla absens & inaudita a Domitiano incesti rea, quum esset absoluta non admissi forsan criminis prauo iudicio penas dedit. Quumque Vrbina Vestalis falsi criminis insinulata virgis caesa & vena defossa fuisset, Religio i rem peruasit in meritam penam luisset, quod pestilenti contagio matrona mortuos edebant partus, ipsaque una interibant, ob id admissum plecti & merita noxa puniri. Postumia vero ob mundiore cultum criminis insinulata causam dixit, mox sine noxa & innocens comperta de Collegij sententia omnium votis absoluta fuit. An quia non meminit Alexander*

[b] l. 28. c. 2.

[c] l. 8. c. 1.

[d] l. 2. c. 1. R. O.

[e] l. 16. de ciu. c. 16.

Tucciae, propterea de Tuccia Vestali criminis incesti rea, absoluta per delationem aquae Tiberis in cribro pertuso, falsam historiam proposuere [b] Plinius, [c] Valerius, [d] Dionysius, & [e] D. Augustinus? nihil minus. Quare non a silentibus, aut a loquentibus testimonia ducenda fuerant; silentium enim nihil probare potest actorum; quomodo namque silens de re quapiam, maxime non interrogatus, ostendet eam non esse, vel non extitisse? nullatenus.

„ A R E. Ma molti altri ne fanno testi-
 „ monianza: egli è vero; ma di udito:
 „ e tutti si rimettono a quei zappatori,
 „ che aprirono il sepolcro; i quali ò puo-
 „ tero dilettarsi di raccontar menzogne,
 „ ò s'ingannarono, essendo facil cosa
 „ che, ò riflesso di raggio Solare, ò di lu-
 „ cerna da essi in mano tenuta, ò scintilla
 „ spiccata dal percuotere qualche pie-
 „ tra, scauando quel sepolcro, faceffe cre-
 „ der loro di hauer ritrouata accesa quel-
 „ la lucerna: ò forse qualche vapore es-
 „ lando dalla terra, ò da quel vaso, iui di
 „ nuouo si accese: Che ciò non esser im-
 „ possibile, afferma ancora il Porta nel
 „ sopracitato luogo: ò bell'humore iui
 „ poco prima simil lucerna ascese. idest:
 „ Sed alij multi de hac re testimonium perhi-
 „ bent. Id verum est: sed ex auditu: & om-
 „ nes se remittunt ad eos futores, qui sepul-
 „ crum aperuerunt; qui vel potuerunt dele-

ctari falsa dicere, vel decepti fuere; quum
 „ facile fuerit, aut reflexum radiorum Sola-
 „ rium, aut luminis lucerna quam ipsi manu
 „ gestarent; aut scintillam excussam e per-
 „ cussu lapidis in excavatione sepulcri, eis
 „ imponere de lucerna accensa ibi comperta;
 „ aut forte vapor aliquis balans e terra, aut
 „ ex eo vase, ibi nouiter accensus est: quod
 „ non esse impossibile, affirmat etiam Porta lo-
 „ co citato; aut lepidus quispiam lusor ibi
 „ paulo prius eam lucernam occultauit.

„ L I C. Omnia voluntarie dicta: quo-
 „ rum nullum habet vim probandi nega-
 „ tiuam Aresij sententiam, aut destruen-
 „ di virorum plurium insignium testimo-
 „ nia nostram affirmatiuam communien-
 „ tia. Quin omnia singulariter euertit
 „ oculare testimonium viri præclari; fuit
 „ is Eques Beltramus appellatus, qui Pa-
 „ tauij diem obiit in ultimo senio morte
 „ naturali sub initio seculi nostri: Dice-
 „ bat ille, nobilis puer, Italice Paggio, Car-
 „ dinalis Estensis Senioris quum esset,
 „ Romæ sedente Paulo Tertio, se inter-
 „ fuisse dum quodam die venerunt aliqui
 „ ad Cardinalem, referentes nocte se-
 „ quenti ne frequentia populi turbaret
 „ operarios, apertum iri sepulcrum, e re-
 „ gione conditorij Ciceronis, in via Ap-
 „ pia detectum recens; quod existimaretur
 „ esse Tulliolæ ipsius filiae non vnis
 „ coniecturis; si luberet eius Domin. Illu-
 „ strissimæ interesse, aduentum eius ex-
 „ pectatum iri: Cardinalis accepta condi-
 „ tione, sub horam noctis tertiam, assump-
 „ to nobili cubiculario, & se puero fa-
 „ cem ceream accensam præferente, per-
 „ uenit ad locum vbi dum aperiretur se-
 „ pulcrum vidit extingui lucernam ar-
 „ dentem; quam extingui pariter vidisse
 „ se testabatur Eques frequentissime Pa-
 „ tauinis, dum se se offerret occasio lo-
 „ quendi de rebus consimilibus; adeo vt
 „ illum historiam istam non semel enar-
 „ rantem audiuerit etiam Bernardus Mu-
 „ neghina, Patauinum Archigymnasium
 „ ex officio frequentans; ac speciatim ta-
 „ lia dicentem affirmat audiuisse se iuue-
 „ nem anno [f] postremo seculi præte-
 „ riti. Fuit & alius de visu testis arden-
 „ tium lucernarum perennium Io: Bapti-
 „ sta Casalius Romanus in suo de veteri-
 „ bus Christianorum ritibus, hæc ad ver-
 „ bum referens: [g] Non prateribo hic ali-
 „ quid recensere de aliquibus lucernis perpe-
 „ tuis,

1599

[g] ca. 31. pag.
 235. & 2. edic.
 in fol. p. 189.

tuis, repertis accensis, non solum seculis prateritis, verum etiam temporibus nostris in Cathecumbis, seu cryptis Sanctorum in Vrbe, ac etiam & in alijs prophanis locis: ut de simili reperta in phano Veneris D. August. de Civ. Dei lib. 21. c. 6. dicens id potuisse succedere, vel arte Daemoniaca, vel quod in lucerna illa mechanicum aliquod de lapide Asbesto, seu Carbasio ars humana molita sit: & huic postrema opinioni subscribunt Albertus Magnus de Mineralibus, cum alijs, quos refert & sequitur Licetus de Reconditis antiquorum Lucernis lib. 1. cap. 9. afferentes omnes unanimi consensu Asbeston esse lapidem, qui semel accensus est inextinguibilis. Refert etiam Frater Leander nella descrizione d'Italia cap. della Campagna di Roma, tempore Pontificatus Alexandri Sexti fuisse repertum in arca marmorea cadauer cuiusdam puellæ infusum intra liquorem aromaticum, nec aliqua vicissitudine temporum offensum, & in eodem sepulcro lucerna accensa, quæ statim extincta fuit. Sed præstat audire ipsissima verba Leandri, quæ sunt huiusmodi: Caminando adunque da Roma per questa via, insino a Monte Albano, & cominciando dalla porta Appia, da ogni lato scorgonsi Sepolchri molto antichi, chi intiero, chi mezzo, & chi quasi tutto roinato. In uno de i quali, ne' tempi d'Alessandro Sesto Pontefice Romano (secondo che narra il Volaterrano, & altresì mi ricordo haverlo udito narrare a Giovanni Garzoni Bolognese huomo litterato, già mio honorando precettore) fù ritrovato un corpo tutto intiero di una molto delicata giovane unto di marauiglioso liquore, isteso sopra una tauola di marmo, di bellezza inestimabile, co i capelli biondi, & lunghi, costretti nel capo con un bel cerchio d'oro, hauendo a i piedi un' ardente lucerna, la quale così presto come fù aperto il sepulcro, tanto presto fù spento il splendore. Nuotaua detto corpo così bello, & senza lesione alcuna, per maggior parte in detto liquore. Et come si potea conoscere dalle lettere quini intagliate, erano passati anni 1300. che era stato posto in questo luogo. Laonde molti per alcune congetturre dissero essere il corpo di Tulliola figliuola di Cicerone, da lui tanto dolcemente amata. Fù presentato detto corpo tutto intiero a i Conseruatori di Roma in Campidoglio per una cosa marauigliosa, oue fu conseruato alcuni giorni, sì come cosa singolare. Il

A che intendendo Alessandro Papa antedetto, lo fece gittare nel Tevere. hoc est: Iter agendo ergo Roma per hanc viam, vique ad Montem Albanum, & initio sumpto a via Appia, ab omni latere visuntur sepulcra peruetusta, qua integra, qua semesa, & qua penitus diruta. In quorum vno, temporibus Alexandri Sexti Pontificis Romani (sicut ait Volaterranus, & etiam memini mihi narratum a Ioanne Garzono Bononiense, viro literato, olim meo honorando præceptore) repertum fuit corpus integrum deliciarioris iuenculæ vntum admirabili liquore, iacens in tabula marmorea, pulchritudinis inestimabilis, capillis flauis, & prolixis, vinctis in capite pulchro circulo aureo, cuius ad pedes aderat ardens lucerna, quæ statim extincta fuit, vbi sepulcrum apertum patuit. Natabat corpus adeo pulchrum, nulla ex parte læsum, maiori ex parte in dicto liquore. & vti nosci poterat e literis ibi sculptis, transierant anni mille trecenti, ex quo positum fuerat eo loci. Vnde multi quibusdam coniecturis dixerunt esse corpus Tulliolæ filie Ciceronis, ab eo tam suauiter amata. Oblatum fuit id cadauer integrum Conseruatoribus Romæ in Capitolio pro re mirabili: vbi seruatum est diebus aliquot, veluti res singularis. Quod intelligens Alexander Papa prædictus, ipsum in Tiberim proijci fecit. Ceterum nihil de Lucerna Volaterranus, at illius mentionem a Garzono factam audiuit Leander. Addit autem illico Casalius: Diebus præteritis quum ego sermonem habuissem de huiusmodi perpetuis lucernis, vna cum Iulio Fauera, qui optimam habet de Urbis Cæmeterijs, seu cathecumbis cognitionem, propter assiduam & longam illarum inuisionem, attestatus enim est ille mihi annis præteritis in Cæmeterio Callixti se vnā ex dictis perpetuis lucernis reperisse accensam, sed illam lumine satis lento resplenduisse: ita ut apparente alio lumine dicta lucerna non agnosceretur: tandem dictus Iulius e muro, cui illa erat affixa, quum eam eruisset, extincta est; ac in ea lucerna non aliquem se vidisse liquorem, seu bitumen, sed tantum quandam rasinam, quam forsan ex dicto Asbesto, seu Carbasio lapide fuisse confectam satis probabile est. in posteriori editione verba postre-

postrema sic habent: ac in ea lucerna non aliquem se vidisse liquorem, sed solum quandam rasinam: & ego quoque habeo in meo Museo lucernam ex are, tenacissima simili rasina repletam instar lapidis: quam etiam ex prædicto Asbesto ad huiusmodi perpetuum lumen potuisse inservire probabilissimum est. Itaque non soli fossores, at viri docti testantur se vidisse lucernas priscas ardentes in sepulcris. Ceterum & fossores illi si testati sunt, lucernam se reperisse fulgentem, & in aere aperto statim extinctam, quomodo falli potuerunt? cur mentiri voluerunt, nil inde sibi sperantes emolumenti? cur illis non adhibenda fides? cur in huius apertione sepulcri, ac in paucis alijs mirum id lumen emicuit, & in aliorum plurimorum nulla? Quis hebes est adeo, qui non discernat e lapide percusso micantem fauillam a lumine lucernæ morientis? Quis radius Solaris percussus potuit e cauo sepulcri, quod noctu reclusum fuit? qui vapor halans e terra, vaseve micuit in ignem non accensus ab igne præexistente? qui lepidus ludio lucernam abscondere potuit accensam in loco imperuio, & vndique clauso? Quomodo sine spiraculo lucerna vulgaris non extincta breui foret, vel a fumo suo, ante sepulcri detectionem, & apertionem? cur inter aperiendum tumulum ab aere nouo statim extincta fuit, quæ nuper in eodem aere inter vafri ludionis manus ardebat incolumis?

„ A R E. O' vi tū accesa per arte diabolica, come altroue con S. Agostino dicemmo: non ostante le ragioni in contrario addotte dal Liceto; le quali hanno qualche forza a prouare, che di tutte le lucerne, che li dicono essersi trouate accese, non deue ciò dirsi; ma non già, che di molte non possa. idest: *Aut ibi fuit accensa per artem diabolicam, ut alibi cum D. Augustino diximus; non obstantibus rationibus in contrarium adductis a Liceto; qua vim aliquam habent probandi, non omnes lucernas, quæ repertæ sunt accensæ, vi Damonis id habuisse; sed non quod de multis id enunciari nequeat.*

LIC. Quid habuerit emolumenti Dæmon (qui nihil vnquam sine quopiam sui emolumento circa res humanas agit) in ostendenda lucerna Tulliolæ post tot secula etiamnum ardente temporibus

A Pauli Tertij, quis ostendet? Insuper ad opinionem Liceti demoliendam, non sat est dicere, id fieri potuisse a Dæmone; sed oportet ostendere, factum id vere fuisse in illa lucerna, & in alijs, de quarum perennitate Licetus agit. Nec Aresij sententiam confirmat, aut Liceti placitum infirmat D. Augustinus; quem supra vidimus asserentem, huiuscemodi lucernam quampiam ex æquo tam ab arte humana, quam ab astu Dæmonum tamdiu accensam conseruari potuisse, dixit enim, iterum allatis verbis: [h] *Aut ergo in lucerna illa mechanicum aliquid de Asbesto ars humana molita est: aut arte magica factum est, quod homines illo mirarentur in templo: aut Dæmon quispiam sub nomine Veneris tanta se efficacia presentauit, ut hoc ibi prodigium & apparet hominibus, & diutius permaneret.* Non igitur officiunt, quæ contra lucernæ Pallantis, atque Tulliolæ realem existentiam protulit Aresius. Qui quum nihil attulerit aduersus alias plurimas, quæ similiter diu flagrant inuentæ dicuntur a Scriptoribus insignioribus; iam ratum certumque maneat, eiusmodi lucernas reuera compertas fuisse.

Examinatur propria sententia Aresij, de causa naturali, quæ posset afferri, si darentur ardentes Lucerna diutissime: & de cucurbitularum igne. Cap. V.

D Enique vero Vir Cl. animaduertens, se non omnino sustulisse de mundo lucernas perenni flamma coruscas, aliam causam diuturni luminis earum, a duabus nostris longe diuersam afferre conatur; quam hic expendere lubet, ut etiam quædam paulo prius nobis obiecta de cucurbitularum medicarum igne tractorio. De primo scribit igitur ita. A R E. E quando io fossi costretto a concedere, che tante centinaia d'anni fosse entro ad vn sepulcro stata vna lucerna accesa, non saprei che altra ragione ritrouarui, se non quella, che altroue accennata habbiamo; che per occulti meati della terra fosse in quella deriuata materia atta a mātener il fuoco; e nell'istessa lucerna vi fosse stata cosa di virtù attrahente di simil materia: Che ciò non esser impossibile, ci persuadono molti monti, i quali di continuo

[h] 21. decia. c. 6.

Num. 63.

tinuo ardono, e mandano fiamme in alto; mercè, che non manca loro mai materia per il fuoco; ancora che questo sempre la consumi; come dicemmo nell'Impresa dell'Etna nel Libro Terzo. idest: *Et quando cogeret concedere; tot annorum centurias intra sepulchrum extitisse lucernam accensam; ego nescirem huius euentus aliam rationem inuenire, præter illam, quam innuimus alibi; nempe per occultos terra meatus in lucerna cauum derivatam fuisse materiam aptam igni conservando; ac in eadem lucerna fuisse rem, qua vim haberet attrahendi talem materiam. Hoc non esse impossibile, persuadent nobis multi montes, qui ingiter ardent, & emittunt flammæ in altum; quia non deficit illis unquam materies ad ignem, etiam si semper is eam absumat, ut diximus in symbolo Etnæ in Libro Tertio.* LIC. Multa sane sunt, quæ rationem istam Aresij demoliuntur. In primis nulla prorsus via patere potuit per occultos meatus telluris materiei combustibili flammam conservaturæ ad lucernam Nesidæam in phiala vitrea conclusam; nulla similiter ad alias intra testæas urnas, intra parietem muratas, intra marmorea, lapideave sepulcra collocatas. Deinde materia myxi combustibilis quo fomite resarciretur? nisi enim quod assidue comburitur instauretur, cito flamma lucernæ deficiet. Sed ellychnij substantia densa & solida quomodo constituitur ex vapore, ac exhalatione, vel si placet humore per latentes terræ cuniculos in lucernam irruente? Deinceps quæ sit illa res, quam comminiscitur Aresius in lucerna attracticem fomitis ignium? nullam certe possumus imaginari, neque si fingere liceat. Insuper in lucernis inuentis, præter ellychnium & liquorem, nulla talis materies attractrix olei fuit unquam observatam. Multi quidem montes eructant a seculis ignem, sed non semper eodem tenore, neque sine interpollatione; Vesæus, Etna, similesque modo quiescunt per effatu dignum temporis intervallum ignes euomere, modo flammæ egerunt: & aliquando maiores, aliquando minores, aliquando maximas; & semper cum impetu venti vehementioris magnum horrendi sonitus mugitus reboantis. Quid ergo non fiat ut lucernæ flamma

quandoque copia liquoris obruatur, & impetu flatus extinguatur? quomodo iam extincta reaccenderetur, & a quo? Denique materies oleaginosa combustioni satis apta, de tellure quomodocumque scaturiens, odore tetro semper afficitur, ut petroleum appellatum, & omne bituminum genus; nec unquam tale quid inflammabile prodijt in odorem, aut odoratum e terra, sed ubique semper graucolens; at in lucernis erutis nihil unquam graucolens observatum fuit. Demum in lucernis perennis flammæ sub dio, supra tellurem in Templo Mineræ Strabonis observatum, similibusque multis locum non habet hæc Aresij sententia. Non ergo probari potest Aresij placitum de causa conservante diu lucernas ardentes intra sepulcra veterum. Sicuti neque ratio probari debet, quam aduersus meam theoriam de medicarum cucurbitularum attractione nuper attulerat aiens. A R E. [4] Con l'occasione di questa questione tratta il dottissimo Liceto delle ventose, e dice di loro nel cap. 11. del lib. 4. che tirano a se la carne per due ragioni; l'una, perche l'aria, che dentro di loro era, fuggendo il fuoco suo contrario, dalla ventosa si parte; onde è necessario, accioche non si dia il vacuo, che la carne s'innalzi; l'altra, perche riscaldata fuori di misura la carne, si gonfia, & a quel modo cresce. Nel che non ci pare, ch'egli, per altro eccellentissimo Filosofo, habbia toccata la vera ragione. idest: *Occasione questionis huius agit doctissimus Licetus de cucurbitulis medicis, & ait cap. 11. lib. 4. eas attrahere ad se carnem duplici ratione; una, quoniam aer, qui continebatur in illis, effugiens ignem sibi contrarium, egreditur extra cucurbitulam; unde necesse est, ne detur vacuum, carnem attolli: altera, quia per calefacta præter modum caro, tumescit, & eo modo augetur. Qua in re nobis non videtur, ipsum, alioquin excellentissimum Philosophum, tetigisse veram rationem.* LIC. Certe vir, alioquin eruditissimus, Aresius hac in re non attigit meam veram sententiam; quoniam eo loci nunquam quæsiui causam cur cucurbitulæ attrahant ad se carnem, ut putat Vir Cl. ast cur intra cucurbitulas accensus ignis extingua-

[4] Nu. 47.

tur, si non a corpulentia carnis visum attracta, ut opinantur alij: mea verba fuerunt ipsissima citato loco: *Post hac nobis obijciunt viri praclari, male constitutum fuisse in superioribus, In medicis cucurbitulis carni egrotantium affixis extortam flammam a fumo suffocatam interire; quum certo constet, inquit, eam extinguere suffocatam a corpulentia carnis intus attracta ad replendum vacuum cucurbitula; quod tantopere abhorret omnis natura. Ceterum nec ista nos turbant: quia quum videamus cucurbitulam, aut etiam cyathum mortario lapideo in morem cucurbitulae super triticea massa circularem coronam appositum id pati, ut intus ardens flamma extinguatur absque eo, quod vlla portio lapidis intra vas vitreum ignis vi attrahatur; licet arte adeo poculum mortario per circulum triticeum adharecat, ut illaso poculo magnum pondus lapidis appensi diu sustineatur, & cum adstantium admiratione per multum temporis intervallum circumferatur: proinde audacter negare potuimus cucurbitulae medicae flammam a carne sursum attracta suffocari, aut extinguere. Sed eius extinctionis causam ita ex rei natura nunc expiscamur: nempe quia calefactus ab ardente igne intra cucurbitulae cauitatem comprehensus aer, ignem sibi contrarium, a quo corrumpi non vult, effugiens extra cucurbitulam, vacuum ne detur, in causa est ut vel aer exterior, vel caro ad replendum inane vasis ingrediatur, absque eo quod ab igne vlla ratione trahatur; & quia saepenumero cum impetu aer exterior cucurbitulam ingreditur: ideo venti, ac flatu naturam induens facile flammam in stappa exardentem extinguit: Caro vero membri praeter modum ab igne calefacta inflatur, & extuberans, unaque claudens vasis orificium cogit aerem internum cum fumo, & flamma in arctum locum; in quo, ne detur corporum penetratio, ab aere, a fumo, & a carnis tumore unaque compressa flammula citissime suffocatur, non ab attracta carne. Praeterea vero extuberantis carnis, aerisve intra cucurbitulam degentis substantiam calor ignis in eo vase ardentis ita solet afficere necessario, ut inde multam fumi, & exhalationis copiam procreet; cui fumo quum aditus ad externam regionem minime pateat; optime, arteque iuncta cucurbitula corpori, cui affixa est, necessario fumus ille flam-*

ma extinguit, suffocatue sui ubertate; ne ulterius novum fumum generando Natura inuisam corporum penetrationem inuehat. Sin autem neque caro, neque aer exterior intra cucurbitulam ingrediatur, ut quando lapidi affigitur: tunc aer intra cucurbitulam comprehensus ab ardente igne incluso rarefactus, & exhalatio quoque de combustibili assidue genita maiorem locum suae corpulentiae ampliori proportionatum requirentes, flammam statim extinguunt, ut eius locum sibi occupantes penetrationem corporum, non minus, quam vacuum, toti naturae insensum, minime permittant; sed procul arceant ingruentem, imminentemque. Quibus apertissime constat, eo loci me non dicere cucurbitulas ad se carnem attrahere, sed id aperte negare; statuereque carnem sursum attolli sponte, ac intumescere ad replendum locum, a quo foras aer exierat, ne detur vacuum; totoque illo capite loqui de flammæ sola extinctione, quam probavi tunc extinguere a fumo suffocante, vel ab impetu ingredientis aeris in locum exclusi; non autem ab attracta carne vis cucurbitulae, sicut alij ponunt, contra quos ibi dissero. Sed quia duo mea placita tollere se putat Vir Cl. videamus quid aduersus ea proponit: ARE. Non è tale la prima; perche dal fuoco non è discacciata l'aria; e se ciò fosse, accendendosi la ventosa, prima che si accostasse alla carne, ne seguirebbe, che per quel poco tempo si desse vacuo: e dappoi che la ventosa è attaccata alla carne, non ne può uscire l'aria; onde non accaderebbe, che più la carne s'innalzasse. idest: Non est vera prima ratio; quoniam ab igne non est pulsus aer; & hoc si foret, dum accenditur cucurbitula, priusquam carni admoneretur, fieret ut exiguo illo tempore daretur vacuum: & postquam cucurbitula carni est affixa, non potest aer inde foras exire; unde non oporteret amplius carnem attolli. LIC. Ego non asserui aerem ab igne foras expelli; sed aerem sponte sua foras exire fugiens ignem sibi contrarium; licet etiam reuera dici queat ab igne velut a contrario pelli aerem. Nec in ea pulsione necessarium est dari vacuum; quia simul sine vacui metu foras exiret aer, & ingrederetur extuberans caro; sicuti non datur vacuum dum
e do-

e dolio vinum exit, & in eius locum A subingreditur aer; quia non sunt hi motus diuersis temporibus interpollatis, at eodem tempore, vel eiusdem temporis partibus immediate sibi succedentibus ad inuicem.

A R E. Aggiungasi, che si può per la ventosa senza abbruciarui prima la stoppa, ma ponendo vn picciolo candelino sopra della carne, ò immediatamente, ò sopra vn picciolo danaro, e sopra di quello la ventosa; nel qual caso non ha l'aria luogo, ò tempo da fuggire; e pure l'istesso innalzamento della carne, e senza pericolo di abbruciarli, ne segue. idest: *Addatur, posse cucurbitulam affigi absq; eo quod in illa prius comburatur stoppa; sed ponendo breuem candelulam supra carnem, aut immediate, aut supra denarium, & superimponere cucurbitulam: Quo casu non habet aer locum, neque tempus ef- fugiendi; & tamen eadem carnis eleuatio, & sine periculo combustionis, contingit.*

L I C. Quomodo prober Vir Cl. eo casu conclusum aerem non habere locum, neque tempus egrediendi foras extra cucurbitulam? locum habet per labra vasis, dum imponitur: tempus illi breuissimum sufficit, quo vas affigitur, ob sui tenuitatem, qua mobilissimus est aer. **A R E.** Nè manco è vera la seconda cagione; perche il caldo non ha questa virtù di far gonfiar la carne; massimamente l'esterno, anzi più tosto la dissecca, e fa ritirare; e nella ventosa la carne si solleva quanto più l'aria attorno si raffredda. idest: *Neque vera est secunda causa; quia calor non habet hanc vim tumefaciendi carnem, maxime calor externus; immo potius eam exsiccatur, & tabefacit, extenuaturque: ac intra cucurbitulam caro tumidior fit; quanto magis aer ambiens refrigeratur.* **L I C.** Ego nunquam in eo capite dedi vim calori tumefaciendi carnem; quam extolli, ac extuberare posui, non quia calor ipsam attraheret, ac amplificaret; sed ipsam extuberare sponte sua dixi, quo replet vacuum locum ab aere fugiente relictum. Sed tamen etiam falso sumitur, ab externo calore non posse carnem tumescere, sed potius exsiccari, ac emaciari; nam calor externus carnem ita afficit, ut in ea primum humores liquet, rarefaciat, & in vaporosam substan-

tiam resoluat; unde caro non potest non intumescere primum; licet vltiori caloris actione tandem consumptis vaporibus & humoribus caro fatiscat, & exsiccat: ita sane Philosophus assererat, putrescentes carnes ab ambientis calore primum humiditas fieri, deinde siccitas, & exsuccas: [b] *Quapropter, ait, humida primo, deinde sicca tandem sunt putrescentia.* Calor externus ignis non ne lebetis aquam primum tumefacit, eius materiam rarefaciens, ac in substantiam vaporosam vertens, ac deinde consumit? non aliter de cucurbitularum igne dicas erga carnem. Dum vero caro tumidior fit, aerem conclusum intra cucurbitulam temperans, ut aqua tepida feruentem refrigerare conspicitur, in causa est, cur quanto caro tumidior fit intra cucurbitulam, tanto circumfusus aer magis refrigeretur. Nihil ergo contra nos efficiunt instantiae Viri Cl. Sed iam audiamus, quæ statim ille profert pro causa propositi euentus.

A R E. [c] Qual dunque è la vera ragione del tirar delle ventose? la condensatione dell'aria dopò la sua rarefattione: Imperciocchè non vi è dubbio, che il caldo rarefa l'aria, e che l'aria rarefatta occupa luogo maggiore; & il freddo all'incontro la condensa, e fa che occupi minor luogo: mentre dunque si scalda la ventosa, l'aria si rarefa, e con poca quantità di se tutto il vacuo della ventosa occupa; estinto il fuoco, di nuouo l'aria va ricuperando la sua natural freddezza; onde viene a condensarsi, & ad occupar minor luogo; e non potendo per alcuna parte entrarui altra aria di nuouo, accioche non si dia vacuo, è necessario, che la carne s'innalzi; e per ciò vna minima apertura, che sia nella ventosa, non s'innalzerà la carne; perche dall'aria, che per quella apertura entrerà, bastevolmente sarà impedito il vacuo. E si vede, che la carne non s'innalza tutta in vn subito, ma a poco a poco, come a poco a poco si va raffreddando l'aria. Onde chi volesse, che trassero gagliardamente le ventose, douerebbe con vn panno bagnato nell'acqua fredda per di sopra raffreddarle. idest: *Qua igitur vera ratio est attractionis cucurbitularum? Condensatio aeris post eius rarefactionem:*

A a

Quia

„ Quia dubium non est, calore rarefieri aerem, & aerem rarefactum occupare locum maiorem; & ex aduerso frigiditas aerem addensat, & efficit ut occupet minorem locum. Dum igitur excalet cucurbitula, rarefit aer, & pauca sui quantitate totum vacuum cucurbitula replet; extincto igne, rursus aer suam naturalem frigiditatem recuperat; unde condensatur, & occupat angustiores locum: & quum alicunde nouus alius aer ingredi nequeat; ne detur vacuum, necesse est attolli carnem; & ideo minima rima si fuerit in cucurbitula, nunquam attolletur caro; quoniam ab aere, qui per eam rimam ingreditur, sufficienter impediatur vacuum. Et aspicitur, totam carnem non attolli subito, sed sensim, sicuti sensim aer frigescit. Vnde qui vellet, cucurbitulas attrahere valide, deberet linteum madidum aqua frigida superpe illas refrigerare. L. I. C. Ingeniosa sane, subtilisque theoria, & veritati magna ex parte consentiens: nimirum ex ea, qua cum mea ratione consentit; in ceteris procul abest a vero, sicuti mox ostendam. In primis accipio, calore aerem rarefieri, rarefactum aerem ampliore contineri loco; viceuersaque frigus aerem addensare, densatumque minoris indigere loci. Simul accipio, dum ab igne calefit cucurbitula, seu contentus aer in eius cauo, rarefieri contentum illum aerem; sed, obsecro, dum aer ille rarefit, nonne simul expostulat ampliorem locum? Et in angusto cucurbitulae cauo contineri non valens, nonne necessarium est aliquam sui partem extra cucurbitulam exire, quo locus aequalis locato fiet? igitur egreditur aer tunc extra cucurbitulam, Arcesius quidem ait, quia rarefit; ego vero, quia fugit inimicum ignem. Sed me veritatem attigisse, dicenda monstrabunt, Extincto ita-que igne non illico recuperat aer suam naturalem frigiditatem, ut ponitur, sed aduentitiam caliditatem adhuc retinet intra cucurbitulam; quod inde constat, quia cucurbitulae corpus tactu calidum sentitur, quod eo calore conseruat similem in aere concluso, prohibetque ne refrigeretur. Quare non condensatur aer acquisita noua frigiditate, sed eo fugiente secundum partem, in eius locum succedit caro, ne detur vacuum. Sique quoquo pacto rarefit aer inclusus

A a flammula, tantam raritatem non acquirit, ut ea deposita locum amplum illum cederet exurgenti magno carnis frusto. Si vero fuerit in cucurbitulae corpore rima, vere caro non attolletur, quia per eam nouus aer ingreditur in locum veteris, qui fugit antea sibi contrarium ignem. Caro vero non ita subito replet cucurbitulam, sed sensim, non quia sensim refrigeretur aer, ut ponitur; semper enim permanet intra eam calidus; at quia carnis exigua portio satis est ad replendum locum aeris, qui foras egressus est; sed perseverante actione caloris ignei cucurbitulae, incluso aeri a flamma communitati, funduntur ac veluti liquantur humores carnis, & in vaporosam substantiam attolluntur; quae tumescens, amplioremque ideo locum postulans, repletam aere cucurbitulam repertiens, illum ultra modum comprimit & addensat, cogens in angustiores locum; & quoniam aer illi comprimenti repugnat; ideo sensim attollitur caro, sensim illi cedente cum aliqua repugnantia locum aere contento; non aliter ac intra pilam magnam coriaceam aere plenam (Pallone dicitur Italice) nouum aerem non injciunt clystere nisi vi, atque sensim multis infusionibus injectionibusque, resistente semper aere concluso recens accedenti, a quo comprimitur & addensatur, cogiturque dare locum in eodem cauo. Neque vero cucurbitula traheret validius carnem, si superne contingeretur linteum frigida madido, sed potius effringeretur cucurbitula. Quinetiam, si traheret impensius, aere refrigerato, & addensato quoquo modo; id fieret, quia minus resisteret, minusque negaret locum assurgenti carni. A R E. Altra bella, e marauigliosa esperienza nell' istessa ragione fondata ho più volte veduto io, alzarli cioè vn graue mortaio con vn bicchiero di vetro sopra il dorso postoli: si colloca a questo fine sopra del mortaio vn pugno di pasta di licuito di frumento, e vi si distende a guisa di fugaccia; poi entro del bicchiero si abbrugia vn poco di stoppa, come quando si vogliono porre le ventose; & appresso subito si pone il bicchiero, e si calca sopra della pasta; e vi si lascia posare insin che ben si

raf.

„ raffreddi: & all' hora poi prendendolo, A
 „ & alzandolo, il mortaio li verrà appres-
 „ so; e la ragione è, perche, come dice-
 „ uamo delle ventose, quell'aria nel bic-
 „ chiero prima dal fuoco rarefatta viene
 „ a condensarsi; onde, acciò che non si
 „ dia il vacuo, la pasta s'innalza, e tutto
 „ bene lo stringe; non però si separa dal
 „ mortaio, perche fra questo, e lei non
 „ può entrar aria; e se ella se ne disco-
 „ stasse, pur si darebbe il vacuo; e così, ac-
 „ ciò che questo non si dia, alzandosi il B
 „ bicchiero, se ne viene appresso tirato
 „ anche il mortaio. idest: *Aliud pulchrum,*
 „ & mirum experimentum in eadem ratione
 „ fundatum sepius ego vidi, nimirum eleua-
 „ ri graue mortarium poculo vitreo super
 „ eius dorsum imposito: Collocatur ad hunc
 „ finem super mortarium pugillus fermenti
 „ triticei, & superextenditur ad instar pla-
 „ cente; mox intra cyathum accenditur pa-
 „ rum stuppe, quemadmodum in appositione
 „ cucurbitularum; & illico poculum impo-
 „ nitur, & calcatur supra massam, & sinitur C
 „ quousque bene friges: at: & postea cyathum
 „ accipientes, & eleuantes videbimus illi
 „ mortarium affixum una motum cyathi se-
 „ qui, cui suspensum adharet: Ratio est, quia
 „ sicuti dicebamus de cucurbitulis, aer ille
 „ cyathi primum ab igne rarefactus, postea
 „ condensatur; unde ne detur vacuum, mas-
 „ sa eleuatur, totumque poculum arte strin-
 „ git: neque tamen separatur a mortario,
 „ quia inter ipsum & massam non potest in-
 „ gredi aer; qui si separaretur a mortario, D
 „ tunc certe daretur vacuum; & ita, ne de-
 „ tur vacuum, eleuando cyathum, sequitur
 „ illum deinceps attractum etiam morta-

rium. L I C. Hanc eandem experi-
 rientiam ego prius ibidem attuleram;
 eiusque rationem reddideram, quam
 & de cucurbitulis. Cui quidem non
 competit allata ratio nunc ab Aresio,
 propter easdem causas, quas nuper at-
 tulimus de cucurbitulis. Ceterum nec
 in cucurbitulis, nec in adhærescente
 poculis mortario vim & locum habere
 conclusi aeris in cyatho, cucurbitulaue
 rarefactionem, sed solum fugam ignei
 caloris, facile demonstratur ex eo, quod
 Patauini Chirurghi cucurbitulas affi-
 gunt, non præaccensa in eis vlla stuppa,
 sed illas diutule detentas in aqua ca-
 lente, mox inde calidas eductas opti-
 mo cum successu carnibus affigunt: pro-
 fecto conclusus in eis aer non est rare-
 factus, quum vapore aqueo calente ple-
 na sit cauea cucurbitule; qui vapor den-
 sior est aere; quare non potest ipsum
 rarefacere; sed bene tunc aer fugit
 igneum calorem in illo vapore degen-
 tem, a quo consumi posset; vnde statim
 caro subsequens in locum exeuntis ae-
 ris, attollitur intra cucurbitulam: & pa-
 ri ratione massa subsequens in locum
 exeuntis aeris e cauitate poculi, cya-
 thum arctissime ligat cum mortario;
 quod ob sui duritiem & insuperabilem
 soliditatem attolli non potest intra po-
 culum, sicuti facit intra cucurbitulam
 caro mollis, & extensibilis.

Ita ergo, quæ contra nostram theo-
 riam eruditissimus Aresius modesto &
 ingenuo calamo descripsit in sua lugu-
 lenta digressionem, decentem responsio-
 nem habere mihi videntur.

FORTVNII LICETI

De reconditis Antiquorum Lucernis

LIBER SEXTVS,

In quo vetustiorum Lucernarum, nouissime Patauium ad se transmissarum, antiquos ritus, & historias abditas continentium, explicatio proponitur.

P R Æ F A T I O

Attexens dictis dicenda.

Quoniam post primam editionem superiorum priorum quatuor librorum De Reconditis Antiquorum Lucernis, plerique Viri praestantes, alias a me non visas, nec adnotatas, pulcherrimi tamen artificij Lucernas habuere, vetustiorum seculorum historijs, ritibus, atque symbolis affabre figuratas, hieroglyphicisque nobiles ornatas; quorum explicatio plurimum oblectationis, & emolumenti potest afferre litteratorum Reipublicae; placuit viris eruditissimis, illarum Lucernarum icones ad me transmittere, vel etiam descriptiones puras; meaque sensa de propositis efflagitare. Quibus quum pro virili satisfacere tentauerim, meaque cogitata viri praecelsi iam aequi bonique consulerint; opera pretium fore duxi, novas istas elucubrationes ista secunda voluminis editione publici iuris efficere, non ad ornamentum solum, verum etiam ad antea propositorum omnium confirmationem.

De Lucerna Iouis a C. Iulio Caesare consecrata, Cap. 1.

Eruditissimo Viro, & magni nominis Philosopho Fortunio Liceto Salutem in eo qui est vera salus, D. Aloysius Nouarinus precatur.

QUæ, Vir magne, in amicorum gratiam, in Litteratorum gustum, inque rei litterariæ lucem doctis tuis epistolis, & varia solidaque eruditione grauidis dedisti, nobis fidem faciunt, posse virum vnum multorum subire vicem, & varias scientias in vnum coalescere, quæ singulae in singulis admirationem verterent in stuporem. Vis dicam? obiectos tibi ab amicis nodos perire soluis, sed interim amicos ipsos strictius ligas. Post edita duo epistolarum volumina audio, te aliud parare. Liceat mihi Licetum, quem omnes adeunt, adire; Oedipum, qui nostri seculi iam audis, tam libenter inuolucra exponenda excipies, quam facile pro tua sapien-

Atia soles soluere. Edidit superioribus annis egregium de vnguentis, deque re vnguentaria opus doctissimus Vir Fortunatus Scacchus, quod ad me liberali transmisit manu; in eo ut varia antiquitatis monumenta obiecerit, pulchram nobis Lucernam, non adeo notis ornata exhibuit; rem ita ille illustrauit, & sensum de illa suum Lectoribus obtulit, ut alienum, si quidem cum veritate magis cohaereret, requisierit. Audi, si placet, Vir eruditissime, auctoris huius verba, & si quid ex tuo penu habes (& quis dubitet te habere?) da lubens mihi, & quod est amplius, da doctis viris, & vniuerse ijs, qui a tuis libris doctiores abire solent. In quo Fortunati censionem subscribas, innue; & in quo seorsum sentias, itidem significa; te enim duce securius in ipsum veritatis feremur sinum. Interim Lucernæ antiquæ notas dum denotatas, & nos denotatas legimus, ad illam probitatis alis lucem euolemus, quæ beat, quos perfundit. Sed iam [a] Fortunatum

For-

[a] myroth. 1.
cap. 7.

Fortunius audiat, &, quod spero, fortunate.

Vidi Maceratæ, dum publice sacram Theologiam ibi profiterer, in ea forma Lucernam eneam antiquissimam: quæ fuit quondam Cardinalis de Carpio; utque literæ, & notæ peruectustæ insinuabant, a Iulio Cæsare Ioui sacra iam fuerat. Cælaturæ erat veteris admodum insignis, ut nihil supra excogitari, aut desiderari posset. Nolui propterea posteros, antiquitatisque studiosos, huius Lucernæ iconem desiderare: ideo hic eius Lucernæ non solum integram delineam. dam curauimus cælata iconem; verum etiam singulas illius partes, atque latera, ut in illius delineatam formam, perfectæ cælaturæ opus admirens. Erat Lucerna hæc ad nouem digitos longitudinis extensa: & tres tantum in medio latitudinis: Opus, ut puto, a quouis eccellente Artifice nostri seculi nulla ratione imitabile. Totam hic delineatam vides. Inquire nunc hic infra eiusdem Lucernæ partem superiorem: in qua mira, ac subtilissima cælandi arte, mulieres sacrum Deo Priapo facientes ad ritus supersticiosos illius seculi cernimus: Tripodem, & Gallum Gallinaceum, mulierem quoque fere nudam euocantem Numen: alia coronata Numen coronat: Sacerdos alia Gallo Gallinaceo iugulato, supposita, arbitror, patera sanguinem recipit: Quæ vero capite demisso inter brachia, genibusque positis, medio indice ac pollice dextræ, sinistræ pollicem contrectare videtur, si diuinare liceret, digitum intinctum antea in sanguine ad conspergendum Idolum, ea ratione comprimere putarem: Numinis propitiandi causa. Ad sunt in infima parte circuli hæ notæ, L.C.I. quid sibi velint, aliorum iudicium esto, viso schemate, quod hic delineatum habemus. Tantisper Lucerna inferius constringitur, atque in circulum ouatum proportionatæ formæ ad superiorem describit; ita tamen ut longitudo inferioris ouati duorum digitorum cum dimidio non excedat quantitatem; latitudo vero vix ad duos pertingat digitos. Latera illa, quæ hinc inde Lucernam cingunt, cælaturis pariter ornantur, quas infra videbis. Clauduntur denique medio in inferiori oua-

to hæ literæ, C. I. C. I. O. M. S. quæ, si fides habenda est his, qui de notis scripserunt, hanc interpretationem recipiunt: *Cai Iulij Cæsaris Ioui Optimo Maximo Sacrum*. Reliquum est, ut eius latera intueamur, quibus inferior circulus superiori coniungitur; in his enim lateribus lusus Naiadum atque Tritonum flautis, tubis, cytharisque colludentibus conspicitur, ita subtiliter, & excellentissime cuncta expressa, atque cælata, ut diligentius multo in ænea ista cælata conspiciantur, quam his lineamentis exprimere valeamus. Quia vero sinistrum latas in totius Lucernæ icone delineatum visitur superius; dextrum pari ratione cælatum intelligere oportet, ut & partes, & tota Lucerna conspici possit, nihilque in hac antiquissima Lucerna desiderandum remaneat. Cuius forma, & opus cælaturis nobilissimis exornatum, peraccommodum, & congruentissimum censeripotest sacris illis Lucernis, quarum usus ex Dei præscripto erat in Mosayco tabernaculo; dummodo, prophanis inde sublati imaginibus, pro his sacri Seraphim ac palmæ vndique sculpantur; ad instar eorum, quæ Deus in tabernaculo, velamine, & arca sculpenda mandauit. Lucernæ rostrum a parte ante ad duorum digitorum longitudinem protenditur; in cuius extrema parte foramen ad oleum, & ad myxum, sufferendi luminis causa conspicitur: præclarissimis pariter cælaturis, non tam ad latera, quam susque deque effigiatum. At a tergo illud e regione ellychnij manubrium ad tres usque digitos extenditur; in quo marina Concha, duobus Delphinis hinc inde eam complectentibus, videbatur: tantaque arte vterque Delphinus ad Lucernæ ouatum superiorem extendebatur, ut caudis in nodum coeuntibus, extrema earundem iterum iungerentur, iterumque erumperent; ac folijs & siliquis insimul conglobatis, marinæ Conchæ dorsum ita perornarent, ut in extrema parte vix botrus tantisper inclinatus cernatur: quantum sat est, ut Conchæ supposito indice, ac superposito pollice, extremaque manubrij compressa, Lucerna commode substentetur, dimoueat, hinc inde transferri, atque in Candelabro collocari

quamcommode possit. Diligentius de-
 scribendam, ac delineandam hanc Lu-
 cernam censui, tum venerandæ anti-
 quitatis gratia, & operis perfectissimi,
 tum etiam ut explicaremus formam
 Lucernarum Sacri Candelabri, quas
 huic per similes arbitramur: has enim
 aureas dixit Scriptura: optimis quoque
 cælaturis cælatas fuisse, non est quod
 ambigatur; nec non etiam ratione usus
 illarum in candelabro, manubrio per si-
 mili, ad tergum ligula erumpente, ne-
 cessario Lucernæ sacræ affici debebant,
 ut liliorum floribus quamoptime ada-
 ptarentur. In tota vero hac Lucerna
 nullibi foramen aliud visitur, per quod
 oleum infundatur, præter id, in quo my-
 xus accensus erumpit. Religione enim
 tactos veteres existimo, ut toties in Lu-
 cernis renouarent myxos, quoties oleum
 infundebant: ac propterea in his sacris
 Lucernis vno eodemque foramine &
 ad oleum, & ad myxum fuisse usos.
 Quod etiam puto de Lucernis Cande-
 labri; nam alias infundibula, quæ in ipsis
 Lucernis vidit Zacharias cap. iv. de
 quibus infra agemus, non adeo neces-
 saria putarentur. Si enim in superiora
 Lucernæ sacræ saltem vel vno forami-
 ne fuissent apertæ, a vase oleario ante-
 rior erumpens fistula, & in arcum desi-
 nens, ad instar rostri, oleo effundendo,
 & infundendo suffecissent; nec infun-
 dibulis opus in sacris fuisset. Quamob-
 rem non alia de ratione infundibula
 necessaria, me iudice, in tabernaculo ad
 Candelabri usum putantur, nisi quia
 unde flamma erumpebat, ad flammæ
 nutrimentum oleum in Lucernas im-
 mittebatur. Quæ dicta volo, quous-
 que meliora alij viderint, quibus ego
 subscribam.

Aliena qui audisti, mentem exprime
 tuam. Et qui Magurij nobis lapidem
 illustrare potuisti: notas, & imagines in
 hac quoque antiqua Lucerna descri-
 ptas explica, gratiam ab illis non le-
 uem initurus, qui antiquæ eruditionis
 ita sunt auidi, ut hæreant in obstrusis,
 & sapientioris (in hoc numero te pro-
 pitia fama, & quod est maius, sapientia
 tua numerat) lumen expectunt, & ex-
 pectant. Vale.

Dat. Veronæ Cal. Iulij MDCXLVI.

Responsio Liceti de Lucerna Iouis.
Cap. II.

Eruditione pietateque celeberrimo
 D. Aloysio Nouarino
 Fortunius Licetus B. A.

EX amplissimo tuo sacro-prophanæ
 literaturæ Condo promere mihi
 poteras & alijs, in clyte Nouarine, lucu-
 lentissimam explicationem ignorabi-
 lium imaginum & literarum capitalium
 antiquam Cæsaris Lucernam adornan-
 tium: nec erat ut Princeps & Pater eru-
 ditionum tu de me Græphis istis inter-
 pellares; qui maxime vidisse poteras,
 olim me de Lucernis antiquorum agē-
 tem, antequam legissem eruditissimi
 Scacchi commentationem, breuiter de
 propositæ Lucernæ figuris, & notis
 elocutum ita, *Vigesima secunda Lucerna*
area, miro artificio delineata omni ex
parte, rotunda fuit ad oui speciem; na-
sum habuit, & in eo foramen soli ellych-
nio paratum, cetera non perforata: ma-
nubrij summum artificium; teres, & ob-
longum corpus, e duplici Delphine Com-
cham complectente: In area superiori Ofi-
ridis, ut arbitror, imago; cui mulier a sini-
stris coronam seu detrahit, seu porrigit: al-
ter homo genuflexus, manibus sublatis
Idolum adorat: a dextris Vittata sacerdos
manus habet in vase ante Idolum supra
Tripodem posito, seu ibi reponens oblata ab
adorante viro, seu inde responsa Idoli refe-
rens: infra hæc omnia ad radices area su-
perioris hæc leguntur incisa litera, L. C. I.
fundus posticus arctiorem aream habet, in
qua sunt alia nota huiusmodi, C. I. C. infra
quas alia tales, I O M S. supra & infra li-
teras folium hedera: undique aream am-
biunt Dij Marini monstrofi, Mulieres, seu
Nereidas dorso gestantes, & inferius: Vi-
gesima secunda tribus notata inscriptioni-
bis, habuit nomen defuncti in area supe-
riori, L. C. I. nomen artificis in fundo postico,
C. I. C. & nomen serui in loco inferiori,
I O M S. Superiorem Lucernæ, tunc a
 me non visæ, descriptionem habui per
 literas ab amico viro: qui, sicuti video,
 falsus fuit aliquantulum, pro muliere
 genuflexa virum obtrudens: & vltimas
 literas IOMS non interpungens. Ve-
 rum enim vero quia tibi placet meam
 sententiam de propositis apertiore,
 at-

atque distinctiorem habere, parendum est amicæ iussioni tuæ, quod eo lubentius & alacrius ago, quum viderim effi-

giem Lucernæ delineatam ab ipsomet Scaccho in suo Eleochrymatum volumine; unde curavi istas icones incidi.

Lib. VI. Cap. II.

E Museo Nobilium de Musellis Veronensibus.

Jo. Georg. del.

Multum fane debet Literaria Respublica Claris. Scaccho, vereque Fortunatus ille fuit, cui datum est artificiosissimam Cæsaris Lucernam & inspicere, simul & inuulgare, nobilibusque commentis illustrare. Quoniam vero literæ capitales interpunctæ L. C. I. comparentes in imo circulo superioris faciei Lucernæ relinquuntur inexpli-

B catæ: pariterque nihil habere commune videtur sacrificium Priapo factum a mulieribus cum dedicatione Lucernæ Ioui Optimo Max. facti a Caio Iulio Cæsare: similiter ambigere quis iure posset, an illi Tritonum, siue Deorum aquatiliū cantus, & lusus cum Nymphis, aliaque descripta, sint purum putum ornamentum Lucernæ, vel potius ali-

aliquid habeant in proposito mysterij: A
dum hæc a me dilucidati requiris, opti-
me Vir; me detrudere videris in laby-
rinthum inextricabilem. At vero mihi
fatius est, imbecillitatem ingenij mei ti-
bi detegere, quam voluntatis obsequiū
denegare; conabor hanc adornare
Spartam. Exordiendum arbitror a no-
tioribus notis in Lucerna, quæ valeant
obscurioribus alijs lucem præbere. No-
tissimæ sunt autem in imo fundo lych-
nuchi descriptæ literæ solitariae C. I. C.

Lib. 36. c. 11.

Cap. 111.

Historia le-
pida.

I. O. M. S. quas ego lubens explico: B
*Caius Iulius Caesar Ioui Optimo Maximo
Sacrauit: ita Plinius agens de Nuncio
reco filio Sesostridis Aegypti regis, in-
quit, Eiusdem remanet & alius Obeliscus
centum cubitorum, quem post cecitatem,
visu reddito, ex oraculo Soli sacrauit. At
Herodotus hunc Pheronem appellat,
cuius historiam affert memorabilem,
nostræ Lucernæ lumen aliquod exhi-
bentem; ait enim in Euterpe sua, Defun-
cto Sesoistre, regnum suscepisse Pheronem
eius filium aiebant, & hunc nullam sum-
pisse expeditionem, sed ei contigisse ut lu-
minibus caperetur; idque hac de causa:*

*Quum flumen eo tempore copiosissimum
manaret, itaut supra decem & octo cubitos
rura transcenderet, venio ingruente, qui
fluctus ciceret; ferunt hunc regem facinus
admisisse, quod sumptum spiculum in me-
dios fluminis vortices contorsit; statim-
que laborasse ex oculis, ac visum amisisse,
decennioque cæcum fuisse. Undecimo au-
tem anno ex Vrbe Buti ei oraculum adue-
nisse: iam exactum esse tempus calamita-
tis; visumque ei rediturum, si oculos ablui-
set lotio mulieris, quæ ad suum solius vi-
rum accessisset, aliorum virorum expertus.
Eum ergo ante omnia urinam uxoris ex-
pertum, quum nihil amplius cerneret: ceter-
arum deinceps urinam expertum, tandem
vidisse. Tumque omnes mulieres, quas
fuisse expertus (præter eam, cuius lotio vi-
sum receperat) unam in urbem coegisse, E
quæ Rubra-Gleba dicitur; & eas illic co-
actas eam ipsa vrbe diuines concremasse; &
eam, cuius lotio lotus visum receperat;
uxorem duxisse. Ergo ea clade liberatus;
cum alia in alijs templis donaria posuit, om-
nia ætioratu digna, tum maxime memo-
rabilia ac spectaculo digna in templo Solis
gemina saxa, quos obelos vocant, a figura
veru, centenum cubitorum longitudinis,*

*octonum latitudinis: (Ad hanc histo-
riam respexisse videtur ille catus, qui
griphum de CASTANEA proposuit hi-
sce versiculis:*

„ Arbor est in Siluis, quæ scribitur octo
figuris:

„ Tribus demptis vna non est in mille
puellis.)

Quemadmodū igitur iste Pheron, Agy-
pti rex, liberatus diuinitus cæcitatis ca-
lamitate, donaria Soli sacrauit obeli-
scos: ita Caius Iulius Cæsar alijs libera-
tus calamitatibus Ioui Optimo Maximo
Sacrauit lucernam perenni lumine mi-
rabilem, in qua ternas, vel quaternas
calamitates cæleri iussit artificiosissime,
quibus diuinitus liberatus fuerat. Pri-
ma quidem calamitas illi contigit in
mari, quando captus fuit a piratis, de
qua Plutarchus in eius vita sic infit: Cæ-
sar a rege Nicomede decedens, in pelago ad
Pharmacusam insulam capitur a Piratis,
qui magnis iam classibus, multisque navi-
gis mare infestum habebant. Hos Cæsar
primum, postulantes pro ipsius redemptione
viginti talenta, derisit, quasi ignaros quem
tenerent: ipse quinquaginta daturum se
pollicitus est. Inde comitibus suis alio ad
aliā urbem expediende pecunie gratia
dimisiss, inter homines immanissimos Cili-
cas cum vno amico & duobus seruis reli-
ctus, adeo eos despexit, ut quoties quiesce-
bat, misso aliquo indiceret illis silentium.
Dies duodequadragesima, quasi non custodi-
retur, sed stiparetur ab eis, vna ludebat, &
se exercebat, carmina & orationes scribe-
bat, eaque in circulo eorum pronunciabat.
Si qui non admirarentur ea, hos palam iner-
tes appellabat & barbaros. Frequenter per
iocum suspensurum eos se minabatur. Pla-
cebat id illis, simplicitati eius & ætati hanc
linguæ libertatem ascribentes. Ut allata
Mileto pecunia, qua redimeretur, & nume-
rata, missus est. Compleuit confestim na-
ues, atque ex Milesiorum portu ad perse-
quendos prædones soluit: occupansque ad
illam insulam adhuc stantes plerosque in
potestatem redegit: quorum pecuniam in
predam vertit: ipsos Pergami dedit in cu-
stodiam; atque ad Iunium, qui cum impe-
rio Asiam obtinebat, profectus est: quod il-
lius, ut Prætoris, esset de captiuis suppli-
cium sumere. Qui quum nummis eorum
oculos adiecisset (neque enim pauca sum-
ma erat) & de captiuis consideraturum se
di-

Prima Cæsa-
ris calamitas
expressa in Lu-
cerna.

diceres per otium; salute Caesar Pratori dicta, Pergamum contendit, sustulitque in crucem Piratas omnes, sicut per speciem ioci crebro in insula illis prädixerat. De hac eadem Caesaris calamitate strictim ita Suetonius in eius vita: *Huc dum hibernis iam mensibus traiecit, circa Pharmacusam insulam a pradonibus captus est; mansitque apud eos non sine summa indignatione prope quadraginta dies cum uno medico, & cubicularijs duobus; nam comites, seruosque ceteros in initio statim ad expediendas pecunias, quibus redimeretur, dimisit. Numeratis deinde quinquaginta talentis expositis in littore, non distulit quin e vestigio classe deducta persequeretur abeuntes: ac redactos in potestatem supplicio, quod illis saepe minatus inter iocum fuerat, afficeret.* Quam quidem historiam apte signant primum Tritones cum Nereidibus Nymphis in mari colludentes, tubis & cytharis canentes; etenim Caesar in ea captiuitate ludebat cum piratis, carmina cantabat; quod cytharæ sonus indicat: orationes pronuntiabat, siue militares, tubis designatas; siue iudiciales, flautis representatas: Tritones asperiores illos innuens, quos inertes & barbaros appellabat, carmina sua & orationes non admiratos: e contra Nymphas molles, qui sibi canenti versus, recitantiue orationes applaudebant; suasque minas, & asperam linguæ libertatem mitius tolerabant, ac veluti per iocum dicta suscipiebant. Deinde vero Concha marina Delphinis vndique circumamplectentibus veluti vecta, & impulsiva, demonstrat Caesarianæ classis miram celeritatem in prædonibus illis mari persequendis, & capiendis; etenim apud Aristotelem, [a] *Delphini celeritas, atque edendi facultas mira esse videtur: & infra* [b] *latius: Quin etiam de velocitate huius animalis mira, & incredibilia quadam accepimus: omnium enim velocissimus esse creditur animalium tum aquatilis, tum terrestrium: supersiliunt etiam malos nauigiorum maiorum; quod tunc potissimum euenit, quum aliquem insectantur piscem, quem deuorent; tunc enim, si quem impetant, longius fugit, ad ima gurgitum persequuntur propter farris necessitatem: quod reditus longior sit, retinent se se, quasi spagium cogitantes, conuersique feruntur per-*

A inde ac sagitta pernices, ut celeritate opportuna longo transmissio itinere, ad locum spirandi deueniant; quo impetu sit, ut se iaculentur in aerem, & supersilient malos nauigiorum, quæ forte affuerunt. Quæ concisa valde refert Pierius [c] in Hieroglyphicis, & addit: *De agilitate vero, quæ maxime präditus est, proverbiū emanauit: Delphinum nare doces.* & mox: *Nam & illud nosti, Nemaïs, Milesiam saltu perniciosissimum Delphino assimilatum a Pindaro.* Caesar igitur, ut indicaret, se velocissima nauigatione piratas, a quibus captus recens se redemerat, persecutum fuisse, statimque captiuos duxisse, Delphinis vectim in Lucerna ponit Concham marinam; quæ solenter etiam classem suam indicat; etenim Concha ponitur esse Veneris nauigium, ut ait cum Papinio Mythologus [d] Comes: *Fertur, inquit, in Concha margaritarum feraci fuisse concepta Venus: in qua etiam nauigauit in Cyprum. Quare quum de formosa muliere loqueretur Venus apud Papinium, illam dignam esse inquit, quæ sua esset soror, & in eadem Concha nauigaret; ut patet ex his carminibus:*

„ Hæc & cæruleis mecum confurgere digna

„ Fluxibus, & nostra potuit confidere Concha.

Hoc idem attestatur Pierius [e] in suis Hieroglyphicis aiens: *ut non immerito Concha ipsa sit Veneri dedicata; atque eam ex Concha genitam Veteres fabulentur. Concha itidem Cyprum deuectam canunt.* Caesar autem se genus a Venerè duxisse gloriatur; etenim, ut ait in eius vita Suetonius, *Quæstor Iuliam amitam, uxoremque Corneliam defunctas laudauit e more pro rostris: sed in amita quidem laudatione de eius ac patris sui utraque origine sic refert: Amita mea Iulia maternum*

genus ab regibus ortum, paternum cum dijs immortalibus coniunctum est: Nam ab Antico Martio sunt Martij reges, quo nomine fuit mater: a Venerè Iulij; cuius generis familia est nostra. Recte propterea significaturus in ista Lucerna Caesar, se celerrima nauigatione piratas, a quibus nuper captus fuerat, vicissim persecutum in captiuitatem duxisse, ponit effigiatque Concham Delphinis impulsam, ac veluti vectim. Literæ vero singulares interpunctæ L. C. I. capitales ha-

[c] Lib. 27.

[d] Lib. 4. c. 13.
Concha Veneris cur in Lucerna.

[e] Lib. 28.

Caesar oriundus a Venerè.

[a] 8 hist. c. 2.

[b] 9 hist. c. 48.
Delphini mira velocitas.

secunda cal-
mitas Cæsa-
ris.

habentur huius inscriptionis, *Liberatus* A
Captiuitatis Infortunio: vel etiam, *Libera-*
tus Cilicibus Immanissimis: vel potius,
Liberatus Calamitate Insulana *Caius Iu-*
lius Cæsar Ioui Optimo Maximo Sacrauit
Lucernam perennis ignis. Altera ve-
ro calamitas magna Cæsar's, ob Con-
sul's Marcelli, Senatusque totius edi-
cta, ceterorumque Ciuium potentum
sibi plusquam nimium infensorum odia,
prohibentia reditum illius Romam cum
exercitu, quod vererentur ne vi Ty-
rannice Reipublicam occuparet, Cæ-
sari contigit ad Rubiconem fluuium; de
qua Suetonius post explicatas diligen-
ter causas, ob quas animi patrum ac
procerum in suspicionem affectatæ ty-
rannidis a Cæsare trahebantur, & ra-
tiones quibus huic malo prouidere cæ-
pissent, addit: *Nec contentus Marcellus*
prouincias Cæsari, & priuilegium eripere;
tulit etiam, ut Coloni, quos rogatione Vati-
nia Nauum Comum deduxisset, ciuitas adi-
meretur; quod per ambitionem, & ultra
prescriptum data esset. Commotus his Cæ-
sar, ac iudicans, quod sepe ex eo auditum
ferunt: Difficilius se principem ciuitatis
a primo ordine in secundum, quam ex se-
cundo in nouissimum detrudi; summa ope
restitit, partim per intercessores Tribunos,
partim per Seruium Sulpitium, alterum
Consulem in sequenti quoque anno. C. Mar-
cello, qui fratri patrueli suo Marco in Con-
sulatu succederat, eadem tempestate colle-
gam eius Aemilium Paulum, Caiumque
Curionem violentissimum Tribunorum in-
genti mercede defensores parauit. sed quam
obstinatius omnia agi videret, & designa-
tos etiam Consules, e parte diuersa, Sena-
tum literis deprecatus est, ne sibi beneficium
Populi adimeretur: aut, ut ceteri quoque
Imperatores ab exercitibus discederent;
confusus, ut putant, facilius se simul ad qua-
libuisset, Veteranos conuocaturum, quam
Pompeium nouos milites. Cum aduersarijs
autem pepigit, ut dimissis octo legionibus,
transalpinaque Gallia; dua sibi legiones, &
Cisalpina prouincia, vel etiam una legio
cum Illyrico concederetur, quoad Consul
ficeret. Verum neque Senatu interuenien-
te, & aduersarijs negantibus ullam se de
Republica facturos pactionem, transijt in
citeriorem Galliam; conuentisque peractis
Rauenna substitit, bello vindicaturus, si
quid de Tribunis plebis, intercedentibus

pro se, grauius a Senatu constitutum esset. A
Et praetextum quidem illi ciuiliū armo-
rum hoc fuit: Causas autem alias fuisse
opinantur. Cneus Pompeius ita dictita-
bat: quod neque opera consumere, quæ in-
stituerat; neque Populi expectationem,
quam de aduentu suo fecerat, priuatis
opibus explere posset; turbare omnia, ac
permiscere voluisse. Alij timuisse dicunt
ne eorum, quæ primo Consulatu aduersus
auspicia legesque, & intercessionem gessis-
set, rationem reddere cogeretur. Quum
M. Cato identidem, nec sine iureiurando,
denunciaret delaturum se nomen eius si-
mul ac primum exercitum dimisisset.
Quumque vulgo fore predicarent, ut sibi
priuatos redemisset, Milonis exemplo, cir-
cumpositis armatis causam apud Iudices
diceret, Quod probabilius facit Asinius
Pollio Pharsalica acie casos profligatosque
aduersarios perspicientem, hac eum ad ver-
bum dixisse referens: Hac voluerunt; tan-
tis rebus gestis, Caius Cæsar condemnatus
esset, nisi ab exercitu auxilium petissem.
Quidam putant, captum imperij consuetu-
dine, pensitatisque suis, & inimicorum vi-
ribus, vsum occasione rapienda dominatio-
nis, quam aetate prima concupisset: Quod
astimasse videbatur & Cicero, scribens de
Officijs tertio libro, semper Cæsarem in ore
habuisse eos in Phœnissis Euripidis versus:
Nam si violandum est ius, imperij gratia
violandum est: alijs rebus pietatem colat.
Quum ergo sublatam Tribunorum inter-
cessionem, ipsosque vrbe cessasse nunciatum
est; praemissas confestim clam cohortibus, ne
qua suspicio moueretur, & spectaculo pu-
blico per dissimulationem interfuit; & for-
mam, qua ludum gladiatorum erat adifi-
caturus, considerauit; & ex consuetudine
conuiuio se frequenti dedit. Deinde post
solis occasum mulis e proximo pistrino ad
vehiculum iunctis, occultissimum iter mo-
dico comitatu ingressus est; & quum lumi-
nibus extinctis decessisset via, diu errabun-
dus, tandem ad lucem duce reperto, per an-
gustissimos tramites pedibus euasit. Con-
secutusque Cohortes ad Rubiconem flumen,
qui Prouincia eius finis erat, paulum con-
stitit; ac reputans quantum moliretur, con-
uersus ad proximos; & etiam nunc, inquit,
regredi possumus: quod si ponticulum tran-
serimus, omnia armis agenda erunt. Cun-
ctanti ostentum tale factum est: Quidam
eximia magnitudine & forma in proximo
se-

sedens repente apparuit Arundine canens: ad quem audiendum quum, preter pastores, plurimi etiam ex stationibus milites concurrissent, interque eos & anatores, raptā ab uno tuba prosiluit ad flumen, & ingenti spiritu Classicum exorsus, prætendit ad alteram ripam: Tunc Cæsar, Eatur, inquit, quo Deorum ostenta, & inimicorum iniquitas vocat: Iacta est alea: Atque ita trasecto exercitu, adhibitis Tribunis plebis, qui pulsi superauerant, pro Concione fidem militum flens, ac vestem a pectore discissa, vocauit. & mox: Ordo ac summa rerum, quas deinceps gessit, sic se habent: Picenum, Umbriam, Etruriam occupauit: & L. Domitio, qui per tumultum successor ei nominatus Corfinium praesidio tenebat, in deditiōem redacto, atque dimisso, secundum superum mare Brundisium tetendit, quo Consules Pompeiusque confugerant, quam primum transfretatus, hos frustra per omnes moras exitu prohibere conatus, Romam iter conuertit: Appellatisque de Republica Patribus, validissimas Pompeij copias, quae sub tribus Legatis, M. Petreio, & L. Afranio, & M. Varrone in Hispania erant, inuasit: professus ante inter suos, ire se ad exercitum sine duce, & inde reuersurum ad ducem sine exercitu. Et quamquam obsidionem Massilia, quae sibi in itinere portas clauserat, summaque frumentaria rei penuria retardante, breuiter tamen omnia subegit. Hinc Vrbe repetita, Macedoniam transgressus, Pompeium per quatuor pene menses maximis obsessum operibus, ad extremum Pharsalico praelio fudit, & fugientem Alexandriam persecutus, occisum deprehendit &c. Ex quibus euidentissime constat, Ostentum illud spectri, classicum ad Rubiconem canentis, & fluuij transitum cum exercitu suadentis contra Legem a Senatu Populoque Romano latam; liberasse Cæsarem ab insidijs inimicorum, & promouisse ad insignes multasque victorias, quas nauigationibus iteratis felicissime peractis consecutus est. Pro his bonis euentibus, & pro liberatione a metu trajiciendi Rubiconis contra publicum decretum Patriæ, Lucernam Ioui Opt. Max. sacrauit, in qua gestorum icones exhibuit, in utroque latere tuba canentem cum tripudio Nympharum efformans; Quas equidem Nymphas intelligo tum Nereidas maris, tum etiam

A fluuij Rubiconis, quæ Potamidæ Gyraldus [f] appellat, Boccatius [g] autem Naiadas; et si Lilius istas fontium, non item fluuiorum Nymphas esse velit. Quare legere possum Inscriptionem Lucernæ sic explicatam, *Larnæ Classico Imperator Caius Iulius Cæsar Ioui Optimo Maximo Sacrauit*: vel ita, *Liberatus Contrariorum Inuidia Caius Iul. Cæs. Ioui Opt. Max. Sac.* Quod si lex illa contra Cæsarem a Romanis lata, descripta fuit in marmore supra columellā erecto prope Rubiconem fluuium, ut quidam ex Blondo referunt, hisce plane verbis descriptam a Grutero:

Cæsena ad secundum lapidem, in ripa Rubiconis. Decretum Senatus.

C

IVSSV. MANDATVVE. P. R. COS
IMP. MILL. TYRO. COMILITO
MANIPVLARISVE. CENT. TVR
MAEVE. LEGIONARIAE. ARMAT
QVISQVIS. ES. HIC. SISTITO. VE
XILLVM. SINITO. NEC. CITRA
HVNC. AMNEM. RVBICONEM
SIGNA. ARMA. DVCTVM. CO
MEATVM. EXERCITVMVE. TR
ADVCITO. SI. QVIS. HVIVSCE
IVSSIONIS. ERGO. ADVERSVS
IERIT. FECERITVE. ADIVDICAT
VS. ESTO. HOSTIS. P. R. AC. SI. CO
NTRA. PATRIAM. ARMA. TVLER
IT. SACROSQVE. PENATES. E. PEN
ETRALIBVS. ASPORTAVERIT. SA
NCTIO. PLEBISCI. SENATVS
VE. CONSVLTI. VLTRA. HOS. FI
NES. ARMA. PROFERRE. LICEAT
NEMINI.
S. P. Q. R.

ex Aldo & m. s. Smerij.

E

Poterit Inscriptio Lucernæ sic explicari, ut literæ capitales omnes interpunctæ L. C. I. C. I. C. I. O. M. S. indicent hanc sententiam: *Liberatus Capitali Interdicto Caius Iulius Cæsar Ioui Optimo Maximo Sacrauit*. Verum quia talem Inscriptionem Gruterus cum alijs non paucis, ac ut ipse dicit cum Senatu Critico sententiæ melioris, in quam iuit etiam Cluverus [h] in sua Italia antiqua, merito suspicatur adulterinam, fictitiam, atque spuriam, suppositiciamque;

[f] Synt. 5.
[g] 7. Geneal.
c. 14.
Nymphæ fluuiorum quæ.

[h] l. c. 28.
Inscriptio ad
Rubiconem
apocrypha.

Ostentum ad
Rubiconem
liberauerit Cæsarem
ab imminenti calamitate.

que; propterea priorem explicationem huic anteponendam censeo, vel istam: *Lemuris Classico*, siue *Laris Classico Imperans Caius* &c. nam Apuleius & in libro suo de Deo Socratis, idem genus dæmonum inter Deos, & homines medium, ait appellari Lemurem, & Larrem, & Laruam, & Manem. Quin etiam in opere de dogmate Platonis, *Dæmones*, inquit, quos *Genios* & *Lares* possumus nuncupare, ministros Deorum arbitrantur, custodesque hominum, & interpretes, si quid a Deis velint. Quare Cæsar iuxta sententiam istam ethnicorum veterum, ut audiuit Classicum subito comparentis & disparentis eximia magnitudine spectri, eiusdemque traiectione fluminis, exclamauit: *Eatur, quo Deorum ostenta, & inimicorum iniquitas vocat: lacta est alea*: existimans Lemurem fuisse Deorum nuncium sibi præcipientem ut cum exercitu Rubiconem transiret; quo transitu liberatus inimicorum metu, secundam fortunam in omnibus expertus est postea; donarium accendit Deorum summo Ioui Lucernam istam admirabilem cum inscriptione, qua significauit se Romanum Imperium adeptum hortatu Laris Classici canētis, & Rubiconem fluuium ante se tranantis, quasi se ducem itineris exercitui præberet ex Deorum iussu. Quæ quidem sententia satis exprimitur in lateribus Lucernæ, representantibus inter aquas hominem tuba longa canentem, atque Nymphas Deorum aquatiliū dorso insidentes, quasi de transitu Cæsarī gaudentes, exercitumque cantibus inuitantes. Tertia vero calamitas omnium maxima, quod Cæsareæ domus honestatem attingeret, ac euertere videretur, illa dicenda est, in quam Cæsarem conijcere ausa fuit impotens & audacissima Clodij temeritas atque libido, de qua Plutarchus his plane verbis: *Occupauit fortuna quadam sinistra Cæsaris domum. P. Clodius fuit nobili genere ortus, diuitijs & facundia præcellens, sed insolentia & audacia nullis improbijs morum secundus. Hic uxorem Cæsaris Pompeiam amabat, neque inuitam. Verum mulierem Cæsar acris sepe seruat custodia; eiusque mater Aurelia, femina honesta, perpetuo lateri adharens Pompeia, arduum & periculosum eis congressum efficiebat. Est apud Roma-*

Tertia calamitas Cæsaris in Lucerna expressa.

A nos Dea, quam Bonam dicunt, sicut Græci Muliebrem: hanc Phryges sibi asserentes peculiarem, Mida regis autumant matrem esse, Romani Nympham Dryada Fauno nuptam Græci Liberi patris eam matrem, quam nefandum est nominare: unde pampinis tentoria festum diem agitantes mulieres contegunt; ac sacer draco ex fabula ad pedes Deæ iacet. Eo virum fas non est accedere; neque dum sacra aguntur, in domo, ubi aguntur, esse. Sola femina multa Orphicis germana memorantur in solemnī peragere. Vbi festus dies instat, celebratur in adibus Consulis, vel Prætoris: ipse autem domo, omnesque viri cedunt. Vxor sola domum parat, peragiturque fere nocte perlusum peruigilio comistum inter magnum concentum. Hunc festum diem id temporis agitante Pompeia, Clodius imberbis etiamnum, ideoque fallere se existimans posse ceteras, vestitum & cultu sumpto psalteria, accessit eo, iuuenulam facie referens. Quum fores off. ndisset pasfactas, ab ancilla conscia est citra impedimentum introductus. Dum autem illa properat, ut id Pompeia nunciet, mora interveniente, operiri ubi relictus erat non sustinente Clodio, laxisque in adibus erranti, lumenque declinanti, occurrit pedisequa Aurelia; atque ut femina feminam, provocat ad lusum. Detrectantem in medium rapit: Qua sit, & unde, percunctatur. Quum respondisset Clodius, Auram expectare se Pompeia ancillam (nam id nominis ei erat) voce est detectus. Ibi repente pedisequa resiliit cum clamore ad lumen & catum, virum vociferans se deprehendisse. Obstupefactis mulieribus, Aurelia sacra Dea inhibet & obuclat. Mox iussu obserari fores, ad facies domum lustrat, Clodium querens. Refugerat illi in ancille tabernaculum illius, cum qua congressus fuerat, atque ibi deprehenditur. Cognitus, a mulieribus exigitur foras. Hoc factum mulieres confestim de nocte domum digresse, viris suis nunciaverunt, ac rumor postridie ciuitatem peruasit, rem a Clodio tentatam nefariam; pænasque non laeorum tantum, verum Republica etiam & Deorum nomine exigendam. Itaque postulauit prophanatorum sacrorum Clodium unus ex Tribunis plebis; coieruntque in eum Principes Senatūs; qui testimonia in eum dixerunt cum de improbitatibus atrocibus alijs, tum de stupro cum sorore sua; quæ in Luculli mari-

Clodij facinus audax.

monio

monio erat, admissio. Quorum studiis obnoxius Populus defendit Clodium, magnoque praesidio fuit ei apud Iudices attonitos, Populi que pauescentes. Caesar protinus repudiavit Pompeiam: sed testis in reum citatus, nihil dixit eorum, quae Clodio obijcebantur, compertum sibi esse. Quod quum videretur mirum; quesiuit accusator: Quamobrem ergo uxori nuncium remisisset? respondit, Domum meam volo & suspicione carere. Hac Caesarem aiunt aliqui ex animi sententia dixisse: alij Populi gratia, eripere enitentis Clodium. Itaque absoluitur a crimine, Quod plerique Iudices sententiam confusis tabulis tulissent, ne in discrimen vocarentur ad Populum, si eum damnaissent: neu si liberaissent eum, infames forent apud optimates. Paulo secus de proposito scribit Appianus, qui mutat nomen & genus vxoris, citatis verbis: L. Pisonis filiam, qui una Consulatum gesturus viscebatur, Calpurniam duxit uxorem, exclamante Catone Rempublicam nuptiarum lenocinio corrumpi. Tribunos vero declarauit Vatinius, ac Clodium cognomine Pulchrum: quem turpem quandam infamia notam in mulierum celebritate subijisse notum erat, Calpurnia Caesaris uxoris causa; qua de re nihil a Caesare in eum animaduersum fuit, quum Populo acceptum esse cognouisset; quamquam mulierem ab se ablegauerit: Reliqui ob religionem ad impietatem usque illum persecuti sunt. Fuitque inter accusatores orator electus Cicero. Nec Caesar in testimonium vocatus quidquam protulit. Contra tamen Plutarchus, cui consentit Suetonius rem breuissime perstringens in haec verba: Caesar in Cornelia defuncta locum Pompeiam duxit, Q. Pompeij filiam, Sylla neptem: cum qua deinde diuortium fecit, adulteratam opinatus a P. Clodio, quem inter publicas ceremonias penetrasse ad eam muliebri veste tam constans fama erat, ut Senatus questionem de pollutis sacris decreuerit. Ceterum adulteratam eam re ipsa non fuisse, sed desiderio tantum, constat ex allatis a Plutarcho, qui notauit Clodium tentasse quidem illam adulterare, sed ab Aureliae pedissequa, quae Clodium detexit antequam ad Pompeiam ab Aura Iena duceretur, & a mulieribus extra domum eiectum, omnino impeditum adulterium fuisse. Quamobrem Caes-

Clodij faci-
nus ut in Lu-
cerna caelasti.

A faris honos intaminatus conseruatus est, & ab infamia turpi liberatus ope Numinis; cui propterea sacrauit admirandae Lucernae donarium: nempe beneficio Numinis & Luminis insidiator honori Caesaris Clodius agnitus est, & a muliebri cætu sacrum faciente pulsus extra domum Consulis ante patratum scelus adulterij. Quocirca maximum omnium hoc beneficium sibi reputans a Numine, quin & a Lumine Caesar, qui merito pluris honestatem domus, quam captiuitate redemptionem, & Reipublicae dominationem faciebat, Lucernam artificio pulcherrimam fieri curauit, & igne perenni coruscantem, Deorumque summo consecrauit, ac in eius praecipua summaque parte voluit hanc acceptae gratiae penitentiorem historiam, periculumque suae famae cadentis effigiari: positus ante simulacrum lasciuiae tribus mulierculis ad tripodem in catino gallum gallinaceum sacrificantibus; quae quidem imagines animaduertendae figillatim sunt. Porro multi fuerunt apud Ethnicos Dij lasciuiae, a quorum sacris Aristoteles in Politicis procul arceret pueros, & mulieres, [i] inquit, Quum vero dicere quicquam obicænum interdixerimus pueris, clarum est quod & aspicere aut picturas, aut actus deformes prohibemus. Sit igitur cura Magistratibus, nullam neque picturam, neque statuam esse talium rerum imitatricem, nisi apud Deos quosdam, quibus etiam lasciuia mos tribuit: apud hos permittet lex iam homines factos pro se, & filiis, & vxoribus sacra facere. Quem locum fusius explicauit tractans olim [k] De Pietate Aristotelis erga Deum & Homines. Et profecto quatuor extitisse lego Deos lasciuiae apud autores, Priapum, Phallum, Bacchum, atque Mercurium (ut Venerem omittam) De Mercurio sane Plotinus [l] Enneade tertia sic: Hinc prisca, ut arbitror, sapientes in sacris mysterijs id subobscure significantes, antiquum Mercurium introducunt instrumentu n generationis ad operis effectum semper habentem: generantem vero in sensu declarantes esse intelligibilem rationem. Mercurij statua colebatur vetustro porrecto, ait Caelius [m] etiam in suis Antiquis Lectionibus. Plutarchus etiam tractans, An seni sit gerenda Respubli-

[i] l. 7. c. 17.

[k] l. 2. c. 9.

Dij lasciuiae quot quique fuerint apud antiquos.

[l] l. 6. c. 19.

Mercurius cur erecto pene.

[m] l. 7. c. 16.

[n] in f. l.

ca, [n] Plotino consentanea ponit in-
 quiens: *Vsq̃ue adeo multis modis expedi-
 tum est senibus Rempublicam adiungere,
 optima utentibus re: ratione, inquam, sen-
 tentia libertate dicendi, & prudentia. Non
 enim manus nostra, aut pedes, aut robur
 corporis tantummodo, a ciuitate possiden-
 tur; sed ipse in primis animus, eiusque
 ornamenta, iustitia videlicet, temperan-
 tia, prudentia; quæ quum eandem sero que
 ita comparentur, ut suo respondeant nomi-
 ni, absurdum est domo & agro reliquisque
 opibus & pecunia nos frui per ætatem, per
 eandem vero publice, patria, ciuibusque
 nihil nos prodesse; quum quidem de facul-
 tate obeundorum ministrorum non tantum
 nobis detraxerit senectus, quantum ciuili
 & gubernatrici peritia adiecit. Eam ob
 causam etiam Mercurias seniores sine ma-
 nibus & pedibus, rigente fascino fingunt;
 hoc anigmate indicantes, minime hoc a se-
 nibus requiri, ut corpore seruitia obeant,
 modo ijs ratio (ut conuenit) efficax sit,
 & secunda. Plotinus item consimilem
 rationem afferre videtur, inquiens:*
 [o] *Sola species est secunda, natura uero al-
 tera sterilis. Hinc prisce, ut arbitror, sa-
 pientes in varijs mysterijs id suboscure si-
 gnificantes, antiquum Mercurium intro-
 duxerunt, instrumentum generationis ad ope-
 ris effectum semper habentem; generatio-
 nem uero in sensu declarantes intelligibi-
 lem rationem. Herodotus etiam in Eu-
 terpe [p] scribit his consimilia dicens:*
Hos itaque ritus, & alios præterea, quos ego
referam, Græci sunt ab Aegyptijs mutuati;
sed ut Mercurij statuas facerent porrecto
cum ueretro, non ab Aegyptijs, sed a Pelas-
gis didicerunt: & primi quidem ex omni-
buss Græcis Athenienses, in quorum regione
permisti Pelasgi habitant; ex quo ceperunt
pro Græcis haberi. Hæc quæ dico, quisquis
Cabirorum sacra iniiciatur, quibus Ibraces
iniciantur, nouit a Pelasgis esse sumpta.
Nam Samothraciam quondam incoluerunt
hi Pelasgi, qui cum Atheniensibus una ha-
bitauerunt, a quibus orgia Samothracæ ac-
ceperunt. Itaque primi e Græcis Athenien-
sēs a Pelasgis edocti, statuas Mercurij ere-
cta virilia habentes fecerunt. De qua re
Pelasgi sacrum quendam sermonem reser-
uerunt, qui in Samothracia mysterijs decla-
ratus est. Is autem meo iudicio fuerit,
quem ex Plotino, vel Plutarcho nuper
attulimus: Nisi uelimus etiam cum es-

[o] Ep. 3. l. 6.
c. 19.

[p] cap. 51.

A se, de quo Macrobius in Saturnalibus,
 [q] dum probare studet, Mercurium
 apud Antiquos idem esse, quod & Sol,
 omnem fecunditatem rerum promo-
 uens; his notis: *Pleraque etiam simulacra*
Mercurij quadrato statu figurantur sola
capite insignita, & virilibus erectis. Quæ
figura significat, Solem Mundi esse caput,
& rerum satorem; omnemque vim eius non
in quodam diuisorum ministerio membro-
rum, sed in sola mente consistere, cuius se-
des in capite est. Quatuor latera eadem
ratione finguntur, quæ & tetrachordum
Mercurio creditur attributum; quippe si-
gnificat hic numerus vel totidem plagas
Mundi, vel quatuor uices temporum, qui-
buss annus includitur, vel quod duobus
aquinoctijs duobusque solstijjs Zodiaci ra-
tio distincta est. Equidem apud Boccatium
legitur in Genealogia Deorum,
Mercurium, inter alia multa, significare
concupinarum delectationes, ex Andalo:
& mox ex Leoncio scribitur, Huius Mer-
cureij a natiuitate nomen Hermes fuisse;
enimque ex supra Philanis Arcadis & Pro-
serpine eiusdem filie, in quam se balnean-
rum impudicos iniecerat oculos, procrea-
tum: & sic satis patet, quia obscane excita-
ta satis natura sit. Et Lucianus [r] intro-
ducit Mercurium conquerentem se
apud Matrem, quod ab Ioue missus fue-
rit ad puellam Cadmi filiam visum quid
ageret, ueluti leno: & mox ad Argiuam
Danaen: deinceps ad Antiopen Bœo-
tiam, Iouis amasias, lenonem patris
agens; ad quod ministerium Maia sic
hortatur in fine Dialogi Mercurium:
Missæ fac ista, gnate: decet enim per om-
nia morem gerere patri, quum sis iuuenis:
æc nunc, quo iussus es, Argos contende: de-
inde in Bæotiam; ne si cessaris, fuerisque
lentior, plagas etiam auferas; nam iracun-
dis sunt, qui amant. Itaque Mercurius a
prisce Leno Iouis, adeoque Lenonum
Deus habebatur; cui non ab re ponitur
hic a Clodio sacrificari, & ab adulte-
rium cupiente Cæsaris vxore, preces
ad obtinendas concubitus adulterini,
stuprique delectationes, offerri; simul
& ab ancilla lenæ coronas atferri. Pro-
fecto non parum ista faciunt ad mulie-
rum lasciuarum sacrificium, in præsentem
Lucerna figuratum. Attamen idolum
hoc alas non habens in pileo, quin etiã
pileo carens, nec ullum aliud obrinens
 Mer-

[q] l. c. 19.

lib. 2. c. 7.

lib. 3. c. 20.

[r] ro. 2. Dial.
Merc. & Mai.

Mercurij signum peculiare, pro Mercurio sumi fortasse non debet, certe non cogimur ipsum pro Mercurio sumere. De Baccho lasciuæ Deo passim omnes affirmant, & ex Varrone [n] Cælius, ac D. Augustinus inquit in sua [o] Ciuitate: *In honorem Liberi sacra celebrata in Italia cum tanta turpitudine, ut in eius honorem pudenda virilia colerentur: Cui membro inhonesto matrem familias honestissimam, palam coronam necesse erat imponere. Sed quum in ista Lucerna mulierem videam gestientem, imponere coronam capiti, non autem mentulæ simulachri; propterea pro culto numine Bacchum hic non accipio; ac eo nomine, quo Bacchus iuvenile forma pariter colebatur, non virili consistentis ætatis, qualem refert Lucernæ statua. De Phallo postea Rhodiginus [p] ex Luciano: [q] sed præstat afferre Luciani verba, vbi tractat de Syria Dea: Phallos, ait, *Græci Dionysio erigunt, in quibus & tale quiddam portant, viros puta exiguos ex ligno effigiatos, magna virilia habentes. Vocantur autem Neurospasta hæc. Est igitur & hoc in templo illo; nam ad dextram adis partem sedet exiguus vir ex ære factus habens virile magnum. Arnobius item in opere suo contra Gentiles [r] vulgato, scribit, Nec non & Cypria Veneris abstrusa illa initia præterimus, quorum conditor indicatur Cynaras Rex fuisse: in quibus sumentes ea, certas stipes inferunt, ut meretrici, & referunt Phallos propitij numinis signa donatos. De Priapo demum Arnobius ita contra Gentiles: [s] Habet etiam numm, atque ardet in Chalciditis illis magnis, atque in palatys cali Deas, Deasque conspiceri in relictis corporibus atque nudis apud Lachum, Cicerem (Musa ut prædicat Lucretij) mammosam, Hellepontiacum Priapum inter Deas Virgines, atque matres circumferentes res illas præliorum semper in expeditione paratas? Et Ouidius [t] in Fastis**

At ruber hortorum Deus, & tutela Priapus
 Omnib. ex illis Lotide captus erat.
 Hanc cupit, hanc optat, sola respirat in illa:
 Signaque dat nutus, sollicitatque notis.
 Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam.

Bacchus lasciuæ Deus.

[a] lib. 4. c. 6.

[b] lib. 7. c. 21.

[p] l. 7. c. 16.
 [q] to 3. dial.

Phallus Deus lasciuæ.

[r] lib. 5.

[s] lib. 3.
 Priapus lasciuæ Deus.

[t] lib. 1. ver. 420. & seqq.

- A » Irritum vultu despicit illa suo.
 » Nox erat, & vino somnum faciente, iacebant
 » Corpora diuersis victa sopore locis.
 » Lotis in herbosa sub acernis vltima ramis,
 » Sicut erat lusu fessa, queuit humo.
 » Surgit amans, animamque tenens, veltigia furtim
 » Suspensa digitus fert taciturno gradu.
- B » Ut tetigit niueq; secreta cubilia Nymphæ,
 » Ipse, sui status ne sonet aura, cauet.
 » Et iam finitima corpus librabat in herba,
 » Illa tamen multi plena soporis erat.
 » Gaudet, & a pedibus tracto velamine vota
 » At sua felici cæperat ire via.
 » Ecce rudens rauco Sileni vector asellus
- C » Intempestiuos edidit ore sonos.
 » Terta consurgit Nympha, manibusque Priapum
 » Reijcit, & fugiens concitat omne nemus.
 » At Deus obscæna nimium quoque parte paratus
 » Omnib. ad Lunæ lumina risus erat.
 » Morte dedit pœnas autor clamoris; & hæc est
 » Hellepontiaco victima grata Deo.
- D Verum & consimile quid euenisse Priapo circa Deam Vestam concinit Ouidius idem postea [u] scribens,
 » Præteream? referamne tuum rubicunde Priape
 » Dedecus? est multi fabula plena ioci.
 » Turrigera frontem Cybele redimita corona
 » Conuocat æternos ad sua festa Deos.
- E » Conuocat & Satyros, & rustica Numina Nymphas:
 » Silenus, quamuis nemo vocarat, adest.
 » Nec licet, & longum est epulas narrare Deorum;
 » In multo nox est peruigilata mero.
 » Dij temere errabant in opacæ vallibus Idæ (leuat.
 » Pars iacet, & molli gramine membra

[u] 6. Fast. ver. 3. 9. & seqq.

B b a Hi

- „ Hiludunt, hos somnus habet, pars A
brachia noctis,
„ Et viridem celeri ter pede pulsat
humum.
„ Vesta iacet, placidamque capit secu-
ra quietem,
„ Sicut erat positum cespite fulta ca-
put.
„ At ruber hortorum Custos Nym-
phasque, Deasque
„ Captat, & errantes fertque refert-
que pedes.
„ Adspicit & Vestam: dubium est,
Nympham ne putarit
„ An scierit Vestam; scisse sed ipse ne-
gat.
„ Spem capit obscenam, furtimque ac-
cedere tentat,
„ Et fert suspensos corde micante
gradus.
„ Forte senex, quo vectus erat Silenus,
asellum
„ Liquerat ad ripas leue sonantis a-
quæ:
„ Ibat ut inciperet longi Deus Helle-
sponti,
„ Intempestiuo quum rudit ille sono,
„ Territa voce graui surgit Dea: con-
uolat omnis
„ Turba: per infestas effugit illa ma-
nus.
„ Lampfacus hoc animal solita est ma-
ctare Priapo
„ Hinc asini flammis indicis exta da-
mus.
„ Quem tu Diua memor de pane moni-
libus ornas:
„ Cessat opus: vacuæ conticuere
molæ.

[x] cap. 22.

Quam rem Lactantius affert in opere suo de falsa Religione scribens: [x] *Apud Lampfacum Priapo libabilis victima est asellus: cuius sacrificij ratio in Fastis hac redditur: Quum dii omnes ad festum Matris Magna conuenissent; epulisque satiati, noctem lusibus ducerent: quicunq[ue] huius Vestam, somnumque c. pisse: Ibi Priapum somno eius, ac pudicitia insidiatum: sed illam intempestiuo clamore aselli, quo Silenus vehabatur, excitatam: libidinem vero insidiatoris esse detectam. Hac de causa Lampfacenos asellum Priapo, quasi in vltionem mactare consueuisse: apud Romanos vero eundem Vestalibus sacris, in honorem pudicitie conseruata, panibus coronari.*

Quod attulit etiam postea Natalis Mythologus [y] iisdem fere verbis. Ceterum antiquissimum fuisse Priapic cultum, apparet e sacra pagina, in qua primo legimus: [z] *Et fecit Asa rectum ante conspectum Domini, sicut David pater eius: & abstulit effeminatos de terra; purgauitque uniuersas sortes Idolorum, quæ fecerant patres eius. Insuper & Maacham matrem suam amouit, ne esset Princeps in sacris Priapi, & luo eius, quem consecraueras. Subueritque specum eius, & confregit simulachrum turpissimum, & combussit in torrente Cedron. In quo specu dicit Lyranus, consueuisse stuprari mulieres in venerationem Idoli: Quo nomine scite ponitur in Lucerna Cæsaris Clodius adulter, Aura lena, & Pompeia pariter adulterium cupiens, venerari Priapum, dum stuprum experunt perficere. Deinde similiter habetur in sacro textu:*

[y] l. 5. c. 15.
Priapi cultus antiquissimus.

[z] 3. Reg. 15.

Priapi cultu
ut amoueret
Asa de Iuda.

[a] 2. Paral. 15.

C *lucio simulachrum Priapi; quod omne contriuit, & in frustra comminuens combussit in torrente Cedron. Vbi pariter Lyranus: Quia Maacha fecerat specum, in quo colebatur Priapus; in quo cultu ipsa præerat: & ideo dicitur huiusmodi imperium angustum, idest, strictum; nempe quia in angusta spelunca claudabatur; vel etiam quia tempore durabat angusto scelestum illud facinus. Notat idem Seldenus agens de Dijs Syris: [b] *Gracis, & Latinis Phallus, & Ityphallus dicitur Priapus. Et de Phallo in hoc sensu historiam habemus insignem apud Herodotum in Euterpe; ubi, cum ceteris Bacchi sacris e Phœnicia, idest, e Syria nostra, eos petuit. Ponit autem Herodotus a Melampo Phœnicia Phallum missum ad Bacchum, ac edocuisse modum faciendi sacra; ut proinde similiter Baccho, & Priapo sacra fierent. Quocirca Gyraldo [c] in sua Deorum Gentilium historia, nec non & alijs, pro eodem haberi videntur Bacchus, Phallus, & Priapus: Verba Herodoti sunt: [d] *Quin & alium diem festum Baccho Aegyptij agunt, sine porcis, fere per omnia Græco festo similem. Sed loco Phallorum, sunt ab eis excogitata statua cubitales, e nervis compacta, quas femina circumferunt per pagos, mentula nutante, quæ propemodum instar esset reliqui corporis (ex quo loco satis ap-***

[b] synt. 2. c. 3.

Cur Baccho,
& Priapo simi-
liter sacra fie-
rent, aique
Phallo.

[c] Synt. 8.

[d] lib. 2. c. 4.
49.

pa-

Idolum in Lucerna non esse Phallum.

paret, Idolum Phalli non esse, quod A
habetur in Lucerna Cæsaris; quia penis in eo longe minor est reliquo corpore, & tibia præeunte, quam femina Bacchum canentes sequuntur. Cur autem mentulam habeat iusto maiorem, & unum corporis membrum agitet, redditur ab eis ratio sacra: Adeo ut iam Melampus Amytheonis filius, non imperitus huius sacri, sed peritus fuisse videatur. Si quidem Melampus fuit, qui Græcis Dionysi nomen, & sacrificium, & pompam Phalli enarravit: B
non tamen omnem plane rationem completus. Verum ij, qui post hunc extiterunt Sophistæ, rem in maius explicauerunt. Itaque Phallum Dionysio missum narrandi Melampus autor extitit; a quo edocti Græci faciunt ea, quæ faciunt. Sed præstat asserere, Priapum, de quo Virgilius, siue quis alius extiterit Autor Priapeæ,
„ ----- ruber hortorum custos membrifior æquo,
„ Qui testum nullis vestibis inguen habet.

Arbor semilicca in Lucerna quid indicet.

esse delineatum Idolum in Lucerna Cæsaris: nam & exurgens a dextris Idoli semilicca simul & semiuirens arbor, siue ficus, siue malus, lignum est aptissime Priapum designans; de quo sic Autor idem Priapeæ,

„ Non horti, neque palmitis beati,
„ Sed rari nemoris Priape custos,
„ Ex quo & potes renalci:
„ Furaces moneo manus repellas:
„ Et siluam Domini focus reserues:
„ Si defecerit hæc, & ipse lignum es.
Et adhuc idem insit inferius.

„ Placet, Priape, quod sub arboris coma

„ Soles sacro reuinctus pampino caput

„ Ruber sedere cum rubente fascino.

„ At o Priape, sæpe floribus nouis

„ Tuas sine arte deligauimus comas.

Etenim sub arbore comatum Idolum E
mulier florea corona caput redimire gliscit. Verum enimvero speciatim Clodium sacrificantem Priapus in inferiori carmine respicere, respuereque videtur & sororis incestatorem, & Cæsaris vxoris adulterum voto; sicut ex Plutarcho nouimus; inducitur enim Priapus in-
quiens:

„ Valent, valent mihi ira & antiquus furor,

„ Et lingua, qua adsim tibi:

„ Et prostitutæ turpe contubernium

„ Sororis: o quid me incitas?

„ Quid impudice, & improbande Cæsari?

Certe videntur hæc aptari commode, non litanti, sed incassum sacrificanti Clodio, sororis constupratori, Cæsarisque coniugem adulterare satagenti. Priapum igitur apte Cæsar in Lucerna cælari voluit, cum eiusdem sacrificio a mulieribus peracto, significans Clodium mentita veste muliebri, cum ancilla lena, & vxore Pompeia non inuita, turpiter insidiatum fuisse famæ suæ, honori que propriæ domus, ast irrito conatu: quippe detectum voce frugipedissequæ Matris, ceu galli cantu, suscitantis omnes alias mulieres ad eius mœchi expulsionem infecta re: sicut irritato conatu Priapus insidiatus fuerat olim & Lotidi Nymphæ pariter ac Deæ Vestæ, detectus aselli clamore nocturno, qui propterea sacrificabatur a Lampacenis ad vindictam Priapo. Non asellum autem Cæsar effingit in Lucerna Priapo sacrificari, sed gallum, qui noctu mulieres excitat ad officia, muneræque propria; nam illa frugi Aureliæ pedissequa peruigilio clamoribus excitauit alias mulieres omnes ad Clodium luminibus accensis conquirendum, & inuentum e domo foras excutiendum; qui propterea illam, ceu gallum importunum intēpestiue vociferantem libentissime Priapo suo sacrificasset. Trium autem aliarum iconum illa, quæ a dextris Idoli sinistra manu sublimem tenet hostiam galli mactatam, & dextera sub eo gallo veluti pateram excipiendo sanguini victimæ, representat Clodium imberbem, muliebri veste ornatum, cōtectumque; animo suo sacrificare qui cuperet infensam sibi pedissequam vociferantem, mactareque Deo lasciuæ, cuius munere potiri gestiebat ea nocte turpi nefarioque concubitu Pompeiæ. Secundæ vero mulieris, ad Idoli læuam stantis, imago, coronam dextera laua porrigentis ad obscœnum Idolum coronandum, sinistra vero manu, seu cymbalum, seu tympanum, seu simile quidpiam aliud instrumentum musicale priscum, quo feminæ ludentes uti solebant in celebratione festi Deæ Bonæ, ac

Cæsar cur in Lucerna Priapum poluerit, cui sacra fiant a Clodio.

Que figura Clodium representat in Lucerna.

Clodius ut in Lucerna representatus.

Lena qua figura notetur in Lucerna.

[d] 4. Georg.

Magnæ Matris, de quibus [e] Virgilius
 „ Tinnitusque cie, & Matris quate
 cymbala circum.

arbitror indicare Pompeiæ lenam ancillam, Auram nomine, quæ Clodium ad heram contulprandam perducere gestiens, lasciuæ Deum illo turpi facinore se coronare censebat, & optabat. Quod autem ipsa censeret, se custodiam acrem Aureliæ superasse Clodio introducto, triumphans de lenocinio coronata incedebat. At vero tympanum, aut cymbalum gerit in sacris Deæ Bonæ, quia consuevit id a mulieribus fieri semper in sacris lætitiæ: sic Ovidius [f] in Bacchi sacris:

Sacra quæ cū
 tympanis, &
 lusu.

[f] 4. metam.

„ Quacumque ingrederis, clamor iuuenilis, & vna

„ Fœmineæ voces, impulsaque tympana palmis:

„ Concauaque æra sonant: longoque
 foramine buxus.

Et Catullus de Aty:

„ Niueis citata cæpit manibus leue
 typanum,

„ Typanum, tubam, Cybele tua mater
 initia:

„ Quatiensque terga tauri teneris caua
 digitis

„ Canere hæc suis -----

Suetonius in Augusto musicum hoc instrumentum a figura nuncupat Orbem; quod in hac icone Lucernæ videtur æmulari maxime rotunditatem oui maioris; forteque fuerat vter inflatus, aut velica, ad hos lusus feminarum in festo nocturno Bonæ Deæ. Id apte Suetonius Orbi comparat, quem ab Augusto male gubernari significabat Populus. Verba Suetonij clara sunt: *Sed & Populus quondam vniuersus ludorum die & accepit in contumeliam eius, & assensu maximo comprobauit verum in scena pronunciatum de Gallo Matris Deum tympanizante:*

„ Vides ne vt Cynedus Orbem digito temperet?

[g] lib. 7.

Arnobius de proposito [g] quoque: *Etiā ne aris tinnitibus, & quassationibus cymbalorum? etiā ne tympanis? etiā ne symphonijs? quid efficiunt crepitus scabillorum? ne quum eos audierint numina, honorifice secum existiment actum, & feruentes animos irarum obliuione deponant?* Itaque muliercula lena hæc Aura, la-

sciuiæ Deum coronans, altera manu cymbalum, tympanumve, seu simile gerit instrumentum, quod in honorem Numinis illius pulsauerit; aut etiam in honorem Deæ Bonæ, illa nocte in ea domo cultæ. Quid si placentam dixerō, quam paupercula famula Priapo tunc offerre gestiret, posteaquam eisdem Deo Clodius diues gallum sacrificare ponitur? Ditiores etenim hostijs animalium Deorum numina sibi propitia reddere satagebant; egeni placentis, vti constat e Luciano in suo Dialogo de Sacrificijs inscripto. Quin & in sacra pagina legimus, placentas ab Ethnicis, & eorum suāsu ab Hebræis etiam oblatas Lunæ, quam Reginam cæli vocabant, & venerabantur; quos apud [h] Ieremiam Deus reprehendit; inquit enim Deus ad Prophetam: *Nonne vides quid isti faciunt in cimitatibus Iuda, & in plateis Ierusalem? Filij colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres conspergunt adipem, vt faciant placentas reginae calis, & libent Dijs alienis; & me ad iracundiam prouocent. Numquid me ad iracundiam prouocant, dicit Dominus? &c.* Ceterum fortassis alicui magis placuerit explicatio prior de musicali quopiam instrumento, quod adhuc manu gestaret Aura, quum illo nuper vsa fuisset, ante Clodij colloquium, inter alias feminas in domo colludens in honorem & cultum Bonæ Deæ. De quibus instrumentis iterum in Aty suo bellissime [i] Catullus:

Sacrificiorum
varietas.Placentas
oblatas Dijs
Gentilium.

[h] cap. 7.

[i] ep. 59. ver.
1167.

[k] v. 2175.

„ Vbi cymbalum sonat vox, vbi tympana reboant.

& [k] mox:

„ Leue tympanum remugit, caua cymbala recrepant.

Fortasse non ita commode representatur id organum musicum in icone nostra, quam excussimus e figura delineata in Myrothecio Scacchi, dicentis imagines in Lucerna ab se visa cælatas, adeo subtili cælatura conspici, vt ab artifice peritissimo nequeant ad a mussim imitari. Tertiam autem imaginem mulieris seminudæ, genuflexæ ante Deum lasciuie, manibusque sursum ad Idolum elatis, eius opem enixe deprecantis, existimo representare Pompeiam, voluntate sua iam adulteram: quæ Deum lasciuie pergit obsecrare, suos vt in finis

Pompeia Cælaris vxor quæ
 representetur
 imagine Lucernæ.

nus & amplexus ea nocte datum sibi sit excipere iuuenem Clodium, ab se dilectum. Nec abest a suo mysterio Tripus, e quo vera Numinum plerumque responsa dabant eorum sacerdotes fatidicæ, siue fanaticæ nuncupatæ; namque pedissequa mulier Aureliæ, velut e Tripode clamans, verum vaticinata videtur, adesse virum sub habitu muliebri mentito tunc in ædibus Cæsaris, quo tempore debuerant solis mulieribus patere pro sacris nocturnis Bonæ Deæ faciendæ. Quum autem votum & Clodij simul, & Pompeiæ, ac Auræ lenæ fuerit irritum; diuinitus inducitur pedissequa ad existimatum mulierem Clodium prouocandum ad lusus muliebres; propterea liberata fuit Cæsaris domus, & fama nobilis ab impurissimis insidijs flagitiosi Clodij: Vnde Cæsaris honor tali dedecore diuinitus exemptus fuit, & per vxoris proximum repudium confirmatus. Hinc affabre delineatum facinus in suo donario Cæsar indicauit inscriptis literis capitalibus interpunctis, in summo partim, & partim etiam in Lucernæ fundo exteriori, quo legi possent: Quæ quidem in area superna leguntur, hæ sunt: L.C.I. Quæ vero in fundo: C.I.C.I.O.M.S. Quam Lucernam sacrauit Iulius Deorum Summo Ioui, suo Liberatori. Quare iam ita sunt explicandæ tres illæ primæ literæ supernæ, cum septem alijs in fundo positis; vt habeamus euidentem propositorum omnium sensum: *Liberatus Clodij insidijs Caius Iulius Cæsar Ioui Optimo Maximo Sacrauit.*

Quod si liceat inter calamitates Cæsaris quarto loco numerare periculum casus e curru, dum de Gallijs triumpharet; quam rem ita Suetonius enarrat in vita Cæsaris: *Confectis bellis, quinquies triumphauit: post deuietum scipionem quater eodem mense: sed interiectis diebus; & rursus semel post superatos Pompeij liberos. Primum & excellentissimum triumphum egit Gallicum, sequentem, Alexandrinum: deinde Ponticum: huic proximum Africanum: nouissimum Hispaniensem: diuerso quemque apparatu, & instrumento. Gallici triumphi die Velabrum prateruehens, pene curru excussus axe diffraeto. Velabrum autem vicus est Romæ a vehendo dictum, M. Varronis interpreta-*

A tione. Quum autem Bacchus, obseruatu Macrobij suis in Saturnalibus, primus autor Triumphi fuerit; ait [l]enim, *Hinc etiam Liber Pater bellorum potens probatur, quod eum primum ediderunt auctorem Triumphi.* Et apud [m] Gyraldum in historia Deorum, ex [n] M. Varrone, Bacchus dictus est Triambos, idest, Triumphus: sic triumphare appellatum, quod cum Imperatore milites redeuntes clamabant per Urbem in Capitolium eunti, *Io Triumphe; id a Thriambo Græco Liberi Patris cognomento potest dictum esse. Dictus autem Θρίαμβος, ἀπὸ τῆς θροῦν, idest, ab accinere, & ἰαυβίζεν, idest maledicere; unde & in bellicis triumphis multis anapaestis conuiciantes vti consueverunt; & ὕττασ, idest, picam auem nugacem huic Deo consecrarunt, vt Phurnutus prodit. Quin & primus Liber triumphum bellicum duxit.* Ego vero cenfeo triumphantem Bacchum milites acclamantes conuicia iacere consueuisse, Bacchoq. picam auem consecratam: quod & illi vino pluri putato proniores euaserunt ad garrulitatem, & ad conuicia; Picamque nouimus vino maxime delectari, & potu madidam maxime garrulam obstrepere; sed ad rem. Plinius [o] etiam assentit antedictis, cui *Liber Pater triumphum inuenit* primus omnium. Ob hæc inquam, Cæsar periculum sui casus inter triumphandum, axe diffraeto currus, insinuaturus, Vux racemum incuruatum effinxit in Lucernæ manubrio; quod racemus incuruatus, & frondibus, atque filiquis redimitus terminat; etenim vux botrus Bacchum inuentorem vini scite designat; atque Triumphantes curru vehabantur coronati; de coronis autem triumphalibus aperte [p] Plinius. Cui quidem Casui, licet non consummato, nomen Calamitatis & infortunii dederis ex Aristotele [q] scribente; *Fortuna autem bona quidem dicitur, quum bonum aliquid euenit; mala autem, quum malum aliquid. Prosperitas vero fortuna, & infortuniū, quum magnitudinem habent hæc. Quocirca & quum parum abest, vt quis bonum aut malum capiat magnum, est vel infortunatum esse, vel bene fortunatum; quoniam tanquam existeret, dicit intellectus; quod enim parum distat, tanquam nihil distare videtur.* Magnum autem malum

Triumphus primus autor Bacchus. [l] l. i. c. 19.

[m] Synt. 8. [n] delin. La.

[o] l. 7. c. 56.

Vux racemo Cæsar vt periculum sui casus indicat.

[p] l. 21. c. 3.

[q] 2. phys. c. 56.

EX

Tripus in Lucernæ quid.

Explicatio literarum Lucernæ indagatur.

Quarta calamitas Cæsaris.

ex eo casu de curru triumphali sublimiore, nimirum crurifragium, aut lumbifragium, aut etiam mors ingruit Imperatori. Neque vero deest in literis L. C. I. mystica significatio calamitatis huius, quum interpretationē habeant, *Liberatus Casus Infortunio*, vel etiam, *Liberatus Casu Infelici Caius Iulius Caesar Ioui Optimo Maximo Sacrauit*. Sed & omnibus vna iunctis etiam calamitatibus antedictis rectissime cōgruunt omnes in Lucerna literæ capitales interpunctæ, si legerimus eas ita solutas: *Liberatus Cunctis Infortunijs Caius Iulius Caesar Ioui Optimo Maximo Sacrauit*. vel etiam, *Liberatus Calamitatibus Istis* (quæ scilicet in Lucerna hieroglyphice notantur) *Caius Iulius Caesar Ioui Optimo Maximo Sacrauit*, nempe Lucernam totam admirabilem æterno coruscantem igne. Quin etiam non ab re dissolvere possumus eas literas in huiusmodi sententiam, quæ perpetuitatem flammæ denotet, hunc in modum, *Lucernam Coruscantem Inextinctam*: vel *Coruscantem Iugiter*; vel *Continenter Ignitam*: vel *Candentem Interminate*: vel tandem, *Lucernam Continui Ignis Caius Iulius Caesar Ioui Optimo Maximo Sacrauit*. Ceterum quod ex vnitae foraminis, ac infundibulorum usu probare satagit hoc loci Scacchus, Antiquitus religione tactos, toties in Lucernis renouare consueuisse myxum, quoties oleum infunderent, & Ethnico, & Christianifideles (pace viri dictum volo) necessitate carere videtur; primo quidem, quia D. Augustinus in opere suo *De Civitate* [r] *Dei* scribit in Delubro Veneris extitisse Lucernam inextinguibilem sub Dio, quod eius myxus e lapidis Asbesti filamentis contextus esset, qui non absumeretur igne: Plutarchus etiam in suo libro *De Oraculorum defectu*: *Neque diu est*, inquit, *quod Carystia rupes desijt simul cum marmore proferre stamina quedam mollia, ac quasi fila quedam lapidea* (existimo enim quosdam vestrum vidisse mantilia, retia, & innolucra capitis ea ex materia confecta; quæ neque vruntur; & quum usu sordes contraxerint, in ignem coniecta nitorem splendoremque suum recipiunt) plane enim desijt, & vix graciles quedam tanquam fibra, & quasi capilli eius materia per metalla discurrunt. Quibus ergo Lu-

cernis antiquorum myxus e tali materia fuit igni consumi nescia, nunquam oportuit illis renouare papyrus. Deinde vero in sacris [r] literis, vbi diligentissima legitur explicatio cæemoniarum attinentium ad custodiam, & præparationem Lucernarum Candelabri, nihil tale notatur, de renouatione myxi; vbi tamen de emunctorijs, & eorum, quæ fuerint emuncta, extinctione: Nec de vnitae foraminis, nec de educatione myxi; sed solum de aureis emunctorijs, & extinctione eorum, quæ emuncta fuerint. Deinceps infundibula necessaria fuerunt, ne Lucernæ superior area conspurcicaretur oleo; quod visciditate sua lambens labra orificij, facile deturpasset externam superficiem Lucernæ, superiorem primum, & inde repens lateralem, ac inferiorem; quæ conditio est olei propria, propter sui visciditatem; sed infundibula deducebant oleum mucrone, nasove suo, usque ad intimam Lucernæ lacunam, citra periculum coinquinandi Lucernæ faciem, quam Deus purissimam seruari volebat, præcipiebatque verbis expressis. At vero Lucernæ Cæsariæ foramen vnicum ea de causa fuisse censeo, quia non indiguit affusione noua fomitis, extiteritque mirabilis ex illarum numero, quæ noui liquoris adiectu non egerent ad diuturnissimam flammulæ conseruationem. Nec omitendum est, oleo iam consumpto, si myxus residuus ex angusto foramine deducendus foret, atque nouus imponi, necessario conspurcatum iri Lucernæ superficiem; quod non decebat omnino Lucernæ puritatem, nec artificiosissime delineatas in ea figuras. Neque vero solam & vnam istam Lucernam perennem Cæsar Ioui Optimo Maximo Sacrauit, sed plures, easque varijs in locis ponendas curauit; namque confimili ferme cælatura præditam, etsi paulo minus culta, ijsdemque literis insculptam aliam, inuentam in sepulchro quodam vetusto, intra caueam Montis cuiusdam Veronensis ditionis, vna cum alijs antiquitatis cimelijs, ad me transmittendam curauit D. Alexander Ghisius: Idem enim vel alius artifex eadem propemodum forma constituere potuit arte fusili multas alias varijs in locis pon-

[r] Exod. 25.

Infundibula
cur necessaria
Lucernis.Lucerna Cæsariæ
cur vnicum
foramine.

Vnitas foraminis in Lucerna quid figuet.

[r] l. 21. c. 6.

nendas ad nutum Cæsaris. Consimilis imago recens ad me transmissa fuit, quæ Lucernam æneam refert, antiquo tempore seruata in idem Veronæ in Museo Nob. de Musellis.

Hæc illa sunt, eximie Nouarine, quæ mihi scribenda veniunt in explicationem pulcherrimæ simul & artificiosissimæ Lucernæ Cæsaris, Ioui Optimo Maximo suo consecratæ dudum ab Imperatore Romano, mysteria historica singulas fere calamitates illius maiores hieroglyphice representantia continētis. Tu mea corrige, si quæ tibi legenti occurrent sphalmata, meque de correctione, ne bis errem, certiorē reddes; bonique consule meum desiderium obtemperandi tuæ iussioni. Vale. Dabam Patavij, e meo Scalumnæ Musæo, Idibus Octobris M D C XLVI.

De Lucerna Iouis Custodis.

Cap. III.

Nouissime vero pulcherrimam habui Lucernæ figuram ab Illustrissimo Literarum alumno Cassiano a Pu-

teo, pensilem, bilychnem, satis magnam, cum effigie Iouis stantis, manu dextera fulmen velut ostendentis, quo ferire possit; læua prælongam hastam tenentis. Ad pedes magni Canis, iacentis quidem, sed vigilantis imago visitur, collari vincti decenter. Catenulæ tres, duarum longiorum altera inter Canis caudam & ellychnij dextrum foramen obtinet anulum, siue potius ansulam, cui possit inferi catenæ postremus vncinus: Altera pariter inter Canis caput, & ellychnij sinistrum meatum habet ansulam consimilem, in quam eius vncinus inferi potest; quo pensilis habeatur. Tertia vero catenula duabus illis multo breuior, inferi confluuerat anulo cuiuspiam, seu verius ansulæ, quæ videtur ex pube Iouis extolli; fuit autem ista tertia catenula duabus alijs multo breuior, tum vt suspensa Lucerna recta maneret; tum maxime ne liquorem ad orificia myxos efferentia peruenire prohiberet, atque ad fundum caucæ posteriorem frustra colligeret, nec ad papyri corpus, ad quod influere debuit, accedere valeret.

Lib. VI. Cap. III.

Transmissa ab Illmo Cassiano
a Putco Roma.

Jo. Georg. sculps.

Recte coniectatur inclytus Cassianus A istam Lucernam olim arsisse in honorem Iouis Custodis, de quo Gyraldus in sua Deorum Gentilium historiam; ut mox apparebit; nam Canis est Custodiæ symbolum, ut optime notat in hieroglyphicis [a] Pierius; cui Canis ex Ambrosij sententia refertur ad excubias pro salute Dominorum; debereque nos, ait is, promptuarium tenere verbum, ne quasi mutæ Canes commissam nobis fidei custodiam, quodam præuaricationis silentio deseruisse videamur. Hoc eodem significato Theologi accipiunt illud ex LXVIII. Psalmo: Lingua canum tuorum hostium intingetur sanguine: ubi per Canes Christi ædium sacrarum antistites interpretantur; hi siquidem parandi sunt in aduersarios, qui gregibus insidias meditantur, ut oues ab omni hostium iniuria tutæ custodiantur. Quam prope modum sententiam secutus Plato lib. De Rep. 11. ubi militem Ciuitatis custodem informat: Naturam, ait, generosi adolescentis, qui ad disciplinam huiusmodi educetur, nihil differre a generosi Canis ingenio: utrumque ipsorum sagacem esse oportere, mansuetum erga suos, aduersus autem hostes immitem: Nam ea est generosi Canis natura, ut erga familiares & notus sit mitissimus, aduersus vero alienos & ignotos ferocissimus, quos simul ac viderit, ægre ferre se indicat, etiamsi nihil quicquam mali sit ab eis perpeßus; sufficereque ad inimicitias satis habet, si, qui recens venerit, non fuerit e domesticis. Non ab re igitur, qui D. Bernardi, viri de pietate Christiana optime meriti vitam scribunt, matrem eius prægnantem imaginatam in somnijs esse, catulum se candidum, dorso rutilum, & latrantem in utero gestare: unde illi a sapiente viro responsum, futuram eam optimi catuli matrem, qui diuinarum ædium custodiam susciperet, latratumque assiduum contra profanos & impios exerceret. Quid simile contigisse legimus Matri D. Dominicum in utero gestanti. Hinc etiam Canis comes, & viator Angelum comitatur, quem Raphael in libro Prophetico non ociose sibi & Tobiae filio adiungendum putauit. Eadem ratione Canes apud

Ethnicos Laribus præfides fuisse dicuntur, Deosque ipsos Romani ideo caninis pellibus induerant, quod sicuti Canes mites mansuetique sunt in domesticos, in alienos vero feri, formidolosi que: ita & Lares, quibus totius familiæ cura credita esset, haberentur. Sed & aliam Chrysippus rationem cur Lares caninis tergoribus velarentur, attulisse videtur, quippe quod ipsi Genios præferunt, qui custodiæ nostræ sunt delegati. Quin & Anubis Deus per Canis effigiem ab Ægyptijs figuratur, de quo veteres quidam historici prodidere, una cum Osiride gigantes ex Italia pepulisse. Canino vero capite fuisse eum, ex eo commentum, quod Isidis, & Osiridis corpora custodierit; quod Canibus est admodum peculiare. Vnde recta ratione Canis in Lucerna positus, in honorem Iouis Custodis ardente: de quo Gyraldus [b] ad verbum: Custos Iupiter quoque appellatus est, & in primis cultus a Romanis. Custodis Iouis Apuleius meminit in libro De Mundo: (poterat hoc ad Aristotelem referre, cuius Interpres est Apuleius eo loci; nam Aristoteles [c] in calce libelli de Mundo tractans ex professo de summo Deo, quem ait Iouem appellari, vocatur, ait, & Fulgurator, & Altitonans, & Aetherius, & Fulminator, & Pluuus: a pluuijs utique, & fulminibus, alijsque operibus, a quibus vocabula ipsa deducta sunt. Quin & Frugipotens, & Custos urbium vocitatur) & Seneca [d] de Ioue agens: Eundem, inquit, quem nos Iouem, intelligunt Custodem Rectoremque Vniuersi. Sunt qui putent Iouis Custodis templum, ex Suet. Tranquillo, a Domitiano Imperium adepto in Capitolio conditum fuisse: Qua de re Cornel. Tacitus [e] ubi Capitolium describit a Vitellianis captum in initio principatus Vespasiani: Domitianus, inquit, in prima irruptione apud ædituum occultatus, solertia Libertini lineo amictu turbæ sacricolarum immixtus, ignoratusque, apud Corneliū primum paternum clientem iuxta Velabrum delituit; ac potiente rerum patre, disiecto æditui contubernio, modicum sacellum Ioui Conseruatori, aramque posuit, casusque suos in mare expressit: mox imperium adeptus, Ioui Custodi templum ingens, seque in

Caninis pellibus cur Lares induerentur.

[b] syn. 5.

[c] cap. 7.

[d] 2. qu. nat. c. 45.

[e] 3. hist. Iouis Custodis templum a quo conditum in Capitolio.

finu

[a] Hier. 5. Canis custodis symbolum.

Canis cur Tobias datus.

finu Dei sacrauit . Hæc Tacitus . Ex-
tant præterea numismata quædam Ne-
ronis Cæs. in quibus a tergo ita Iupiter
est effictus : in folio sedet , dextra ful-
men habet , læua hastam , cum hac in-
scriptione IVPITER CVSTOS .
Quare non immerito sub iconè Iouis
Custodis in Lucerna positum est simu-
lacrum Canis iacentis , vigilantisque .
Num hæc a Domitiano posita fuerit ,
& an indiguerit affusione noui liquo-
ris , incertum est : certissimum tamen est
Illustrissimo Viro perantiquam fuisse ;
quum ex metallo constructa reperta
fuerit inter fodiendum apud Thermas
Romæ : donata fuit Eminentiss. Cardi-
nali Barberino , in cuius Musæo con-
seruatur , munus P. Prioris Carthusien-
sium Monachorum .

*De Lucerna Galuana , mortuales ritus an-
tiquorum mirifice representante .
Cap. IV.*

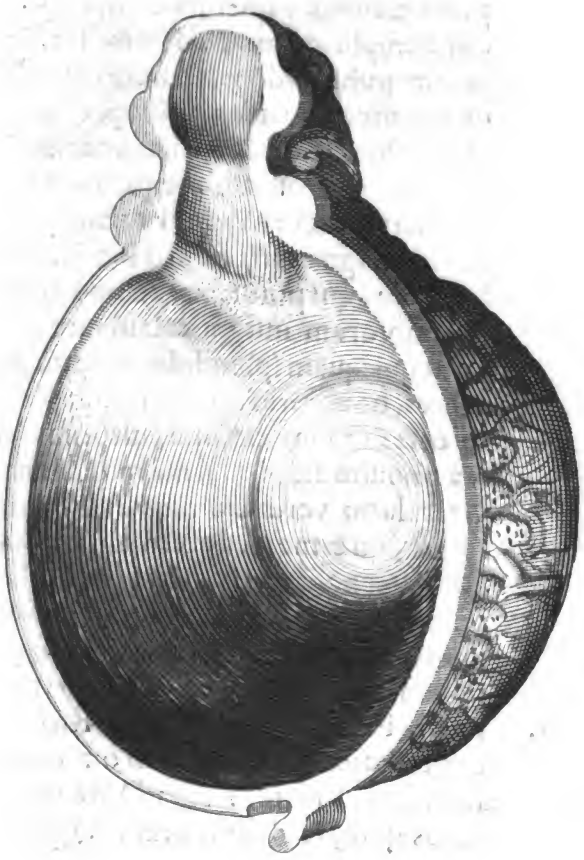
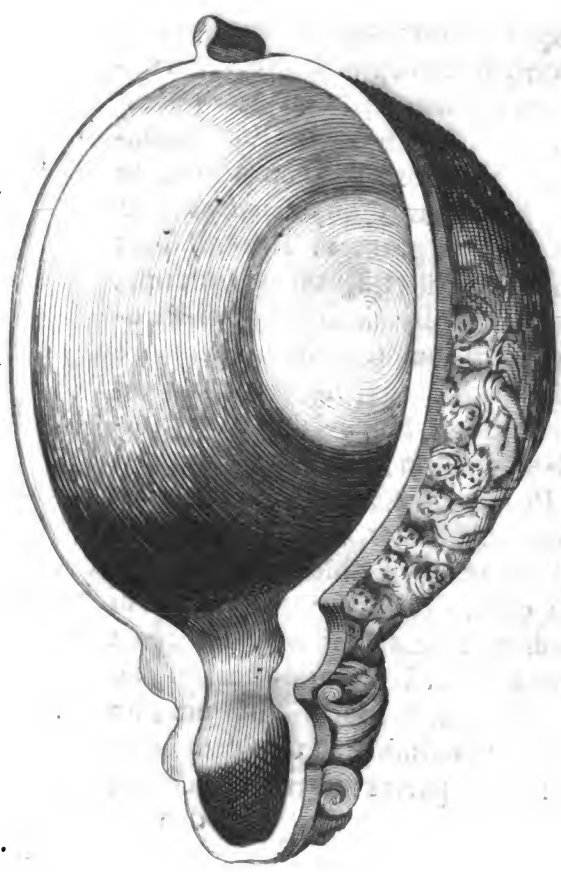
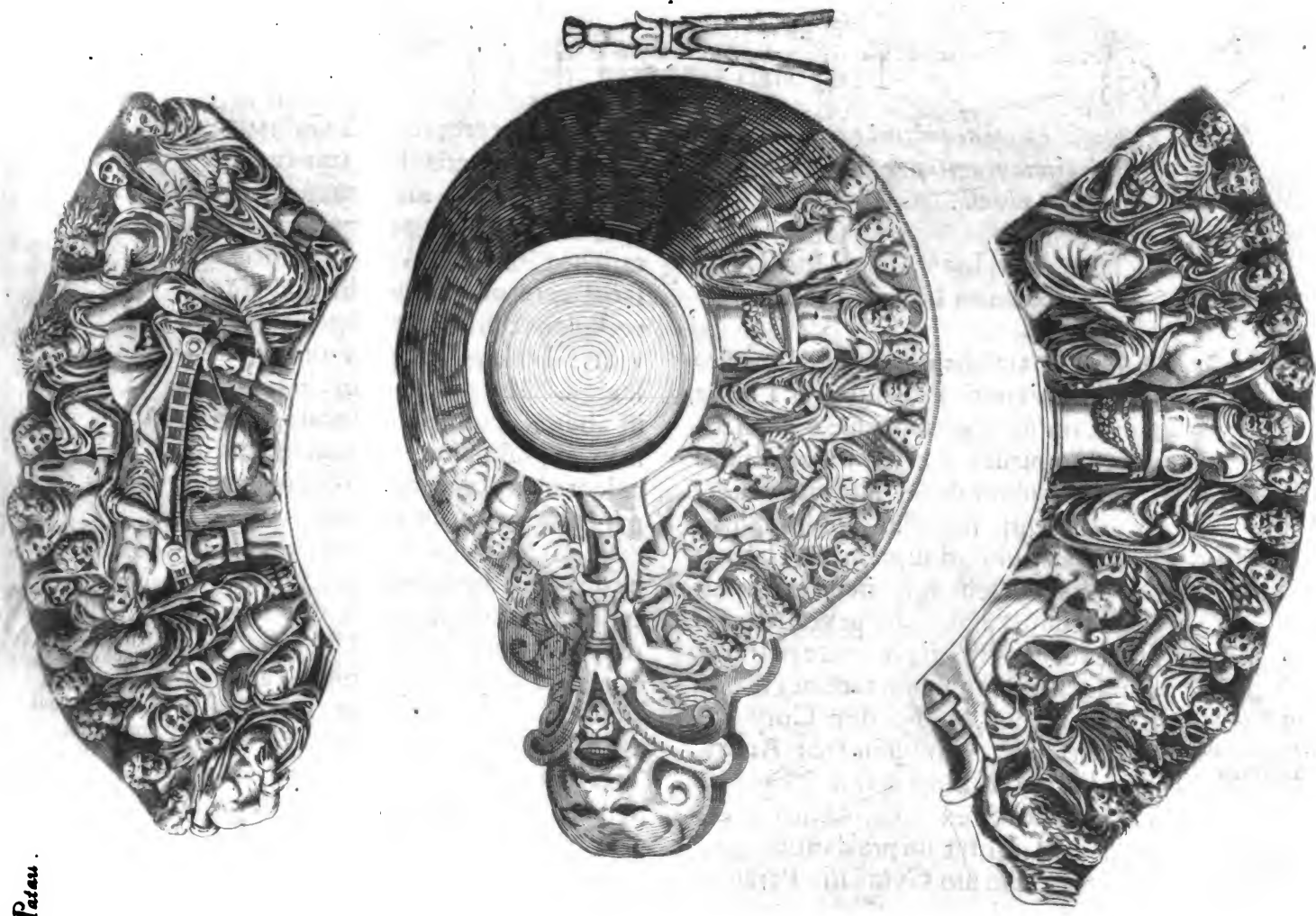
Viro Sapienti Fortunio Liceto
Ioannes Galuanus . S. D.

IN communi Ciuitatis nostræ plausu
non communi obsequio te visitabo ,
doctissime Licete : Gratulatur Respu-
blica Litteraria , gaudent omnes , te no-
bis restitutum . Primaria Medicinæ
Theoricæ exedra , multis ab hinc annis
in celeberrimo Patapino Archigym-

nasio Professore destituta , nullum huc
usque sibi parem habere potuit : Te ve-
ro iamdiu & maiorem habuisset , ni ad
Philosophiam decorandam a Bono-
nienfibus eminenter fuisses occupatus .
O magnam , imo maximam Senatus
Veneti prudentiam , quæ Te Anteno-
reo Orbi in eo Medicinæ suggestu So-
lem constituit ! Quod ut semper mihi
iocundum fuisset , ita iocundissimum
mihi extitit , dum faces a Gutherio , &
Gyrardo ad illustrandam antiqui ope-
ris Lucernam meam mutuabam . Id
quod a te vno quum absolutissime præ-
stari valeat , patere Vir Sapientissime , si
eruditionis tuæ lumen hac in re non re-
quiro tantum , sed esflagito : ideoque
Lucernam ipsam transmitto . Hæc in
Vallo fodiendo prope Castrum Sul-
pherini , dum genitor meus Sebastia-
nus Galuanus , Commissarius , & Seque-
strarius Imperialis eiusdem Castri fo-
ret , anno M D LXXXIX. reperta
est Lucerna , vna cum vase & patera vi-
treis ; quorum fragmenta adhuc penes
me conspiciuntur . Id tamen dolen-
dum , militum rapacitate cooperculum
deesse , & minus perfectam Lucernam
Patauium delatam . Quæ si vndequa-
que coruscabit , tuum id erit opus ,
mecum vero debiti pondus incompara-
bile , quo deuinctus tibi cuncta felicia
precor . Vale . Dat. Patavij VII. Cal.
Nouembris M D CXLV.

Lucernæ
sepulchra-
lium rituum
inuentio.

E Museo Joan. Bahamí Patav.

No. Georgius Sulpis.

*Responsio Liceti de nobili Lucerna mortua-
li, & primum agitur de furcilla sepul-
chrali. Cap. V.*

Clariss. Viro Ioanni Galuano I. C.
Fortunius Licetus B. A.

Incomparabilis illa Serenissimi Se-
natus Veneti prudentia, qua recte
sentis, optime Galuane, me nouem to-
tas Olympiades in celebrioribus Italiae
Lycæis Philosophiam interpretatum,
ex eminenti subsellio Philosophico
Bononiensium ad supremam Theori-
cæ Medicinæ sedem, quindecim iam an-
nos vacuam, a pluribus præclaris viris
frustra & expetitam, & enixe petitam,
conduxisse, non solum rationes habuit
& ex omnium Medicorum Coryphæi
Galenii libro, cui titulum fecit Autor,
*Quod bonus Medicus debeat esse optimus
Philosophus:* & ex experimento multi-
plici, quo norunt illi præstantissimi Se-
natores, vt in suo Gymnasio Patauino
Ricobonus obseruat non paucos, Roc-
cabonellas, Bagelardos, Noualios, Vi-
ctorios, Bagolinos, Triuifanos, Botto-
nos, Curtios, & alios a Philosophiæ ca-
thedra, felici cum successu, ad exedram
Medicinæ traductos; quorum euentum
optimum æuo nostro Cl. Eques Pom-
peius Caimus Vtinentis comprobauit;
qui complures annos Romæ Philoso-
phiam publice docuit summa cum lau-
de; ac inde Patauium ad supremam
istam Theoricæ Medicinæ Sedem pro-
motus est: cui Successor ego tandem re-
nunciatus sum: Verum etiam parem
habuit magnanimitatem Hadriacorum
Heroum, qui posthabita temporum di-
spendiosorum insigni calamitate bellica,
nequicquam splendido sumptui par-
centes, honorario nunquam adeo mul-
to ceteris huius exedræ cultoribus an-
tea primum assignato, me munerarunt.
Gratulatio vero Ciuitatis Antenoreæ
totius, quæ me reducem ab octennio
læta susceperit, vt olim etiam Robor-
tellum, qui Patauio Bononiam similiter
inuitatus profectus fuerat, inde post
nouennium reuocatus fuit in Acade-
miam Patauinam, eiusdem Ricoboni
contestatone: id eximiam omnium ci-
uium humanitatem erga Doctores ex-
teros quoque demonstrat. Quod au-

Atem inter ceteros tu, Cl. Galuane, de
meo reditu læteris, hoc iam tuæ beni-
gnitatis erga me magnitudinem osten-
dit; cui paria facio propensione volun-
tatis non minore. Vtinam pariter ego
satisfacere possem nobili tuo desiderio
recludendi præcos in elegantissima tua
vetere Lucerna sculptos ritus funera-
les nobiliores omnes, qui delitescentes
in abdita vetustatis maiestate, maxi-
mam expostulant eruditionem, qua lu-
culenter explicentur. At vero quia
Bnihil a me literarum tibi negandum est;
experiar ingenij vires, num aliquid lu-
cis afferre valeam in adeo furua mor-
tuorum contemplatione. Quam vt or-
dine prosequar, atque distincte, totius
Lucernæ dimensiones omnes animad-
uertere lubet singillatim. Itaque Lu-
cerna, veluti mystica naus quædam
(etenim non solum cymbalum repre-
sentat; sed etiam quam primus Antisti-
tum præmicantem claro porrigebat lu-
mine, vocauit a figura nauculæ aureum
Ccymbium Apuleius in suis transforma-
tionibus) Lucerna hæc inquam est om-
nis diuisa in partes sex; quarum supe-
rior ostendit hiatum, siue lacunam ob-
longam, fomitis, & ellychnij capacem:
Cui constat, ex ansula perforata pro-
minente ad partem posticam labri lacu-
næ, necessario superimpositum olim
operculum fuisse, quasi nauigij tabula-
tum; quo militum rapacitate caremus,
forte non sine magno literariæ rei de-
trimento; quum verisimile sit, opercu-
lum illud non minus iconibus excul-
ptum extitisse, mortales alios ritus apte
representantibus, quam partes aliæ
Lucernam integrantes. Inferior pars
exteriorem habet Lucernæ fundum,
veluti carina plana nauicularum Etru-
scarum Arni fluminis, orificio superiore
angustiore, absque figuris vllis, quo
posset Lucerna commode residere su-
per abaci planum; non enim erat pen-
silis. Postica pars, veluti nauiculæ pup-
Epis, mediam obtinet, ceu temonem, co-
lumellam teretem oblongam, ab imo
fundo exteriore Lucernæ surgentem
ad medium fere altitudinis. Ex apice
columnæ quasi bifurcatæ, porrigi fur-
culam ad summum lacunæ labrum, ita
vt bifurcata columella sit quidam limes
discriminans partes laterales Lucernæ,
dex-

Lucerna ritus
funerales in-
sculptos ha-
bens.

Lucerna nauis
simile.

lib. 11.

Lucernæ pup-
pis.

Philosophi ad
Medicinam
traducti.

1. 1. c. 13. & 15.
lib. 2. c. 33. 34.
37.

Venera ma-
gnanimitas.

lib. 1. c. 16.

dextram a sinistra non solum; sed obtineat mysterium sepulchrale; quia supra mortuorum tumulos antiqui columnas erigebant: (qui mos etiamnum in Ægypto seruatur; ubi tum Arabes, tum Turcæ singulorum suorum sepulchris, etiam plebeciorum, columellam superimponunt; ut mihi testatur, qui plurimum temporis eam regionem incoluit. Cl. Veslingius) & in funere furcillis veteres utebantur; quod inscriptio sepul-

chralis a lac. [d] Guthério, præclaro libro suo *de iure Manium* producta, satis aperte declarat; inquit enim: *Moderata sepulchra columnis & pilis cippisque decorantur, quæque hortos & adiacentia edificia, diætas, aras, septa, macerías habuerunt. De ijs inscriptiones plurimæ: quarum una, quæ est Tiburæ, digna mihi videtur, quæ hic apponatur.* (ex [e] Grutero desumpta fuit)

[d] l. 2. c. 23.
Furcillarum
usus in fune-
re.

Tiburæ in æde S. Siluestri, in Cippo.

V A L E R I A. A T H E N A I S
F E C I T M O D I A E T. F. P A V L I N A E. F
P I I S S I M A E. E T. S I B I. S V I S. P O S T E R I S Q V E
E O R V M. V I X. A N N. X I I I. M. X I. H V N C. L O
C V M. V T I. M E. V I V A. D E T E R M I N A V I. C V M
A S C E N S V. G R A D V M. V I I. E T. C I P P I S. I N S C R I P T I S
V I I. C O L L I G. I N. C I R C V I T V. P. C C C X X X. E T. A B. I N
T R O I T V. P O R T A E. S V P E R I O R I S. D E S C E N S V S
D E X T E R I O R I S. P A R T E. V S Q V E. A T. C I P P V M. I I I. C V M
T A B E R N A. V I A. L A T A. A. P A R I E T E. P. V. C E D E R E. D E B E
B I T. E T. P I L A S. S T R V C T I L E S. I I. V S Q V E. A D. I A N V A M
S V P E R I O R E M. H Y P A N P E L V S. H V I C. C E D A T. I N. R I
G O R E M. M A C E R I A E. E T. F V R C A R V M. E T. A R A. I N. Q V A
F V R. C E P E M

Hic cippi, struētilis pile, cum rigore maceria & furcarum, & Ara. Pila sunt quadrata, quæ Græcis στήλαι, quæque in monumentis proprie dicuntur stantes [f] columna: Rotunda vocantur Chiones, & Styli. Furca ad maceriam pertinent. Furcis enim [g] erectis, & virgultis interpositis luto parietes texere solebant, ut rigor, id est, durities materia [h] induceretur. Hypampelus vinea, quæ monumento adiacebat, accommodari [i] debet; Ampelos enim vinea est. Quod in fine scriptum est: FVR. CEP. PEM: Dubitavi aliquando, an hac verba imprecationem continerent in fures, quæ in monumentis passim scripta est, ut qui fur agri, qui maceria claudebatur, fructibus non pepercisset, illosque intercepisset, miseram vitam perpetuo degeret. Cepe enim edere dicuntur, qui paupertatem grauiorem ferunt: [k] Persius:

„Cum sale mordent cepe.

quæ lacrymas excitat, luctus, & miseria indices: unde Græcis, ἀπώμυα ἰσθητεῖν

[l] Aristophanes [l] in *Ranis*:

„D. Hei, hei. A. Quid est? D. Equites vi-

C. „A. Quid quæso lacrymas? D. Cepas olfactito.

id est, vitam miseram timeo, quod equites venire conspicio. Scholiastes: Ὡς δ' αὖτις ὁρῶ, inquit, ἰππῶν ἴσθοδον: quasi ob equitum infestum & hostilem aduentum esset attonitus: Ephodos enim Thucydidis scholiasta, ἰππῶν πρὸς λαμῶν, hostium incursum infestus, qui diuiores plerumque ad cepas redigit. FVR CEPAM: ex communi usu laquendi dicitur, ut Fures clamorem, suppresso verbo, quod facile subintelligitur. Fragmentum tumuli simile Versus conscripsit:

S I. Q V I S. F V R A V E R I T
P R O I N D E
O B L I G A T V S. E R I T
A C. S I. S A C R I L E G I V M
C O M M I S E R I T

Hæc vir eruditus. Cetera quidem recte: sed quod FVRCE in inscriptione descriptæ, ad maceriam; quodque, FVR CEPAM, interpretari debeamus: Fur capam comedat, id est vitam inopem viuat infelix, id accipere nequeo, recte.

C c a mante

Explicatio loci
difficilis in
allata inscrip-
tione supe-
riore.

manente plane contextu, in quo legitur, **HVIC CEDAT IN RIGOREM MACERIE ET FURCARVM ET ARA, IN QVA FVR CEP-PEM**: tum quia furcæ non ponuntur cedere in rigorem maceræ pariter & furcarum: tum quia bulbus cape cum diphthongo scribi debuerat; tum quia si sumatur indeclinabile, *cape*, non autem, *cepem*, habet accusandi casum; si vero declinabile, *capam*, non *cepem*. Sed existimo vel fuisse mendum incisoris, aut amanuensis, qui ut male posuit, *vsque ad cippum*, pro, *vsque ad cippum*; nec non, *Hypampelus*, pro, *Hypampelus*; ita non bene posuit *Cepem*, pro *Sepem*. Nisi C litteram Græcam pro sigmate Latino posuerit; ut non semel in suis epigrammatibus figuratis Publilius Optatianus Porphyrius effecit, quarto nimirum, & decimo. Quare contextum lego sic: *Hypampelo cedat in rigorem macerie & furcarum & Ara, in qua Fur Sepem*: ut sensus iste habeatur, Hypampelo vineæque cedat in firmitatem maceræ, ne diruatur, & furcarum dedicatarum sepulchro, ne quis eas furetur in usus profanos, ipsamet Ara, in qua, propterea quod est res quædam sacra, fur lepem inueniat sacrilegij; nam etsi, nedum Philandro, sed vel ipsomet Vitruuio [m] teste, furcis erectis, & virgultis interpositis; antiqui luto parietes intertexere solebant, ut rigor, idest durities maceræ induceretur; id tamen non vult hæc Inscriptio; sed maceræ pariter & furcarum rigorem, hoc est vigorem atque custodiam & munimen ab Ara sola præstari dicit; in qua, tanquam in re sacra, fur quilibet inueniet, offendetque sepem, pœnam sacrilegij; qua, ut ait ille vulgato disticho:

„ Oderunt peccare boni, virtutis amores
„ Fugerunt peccare mali, formidine pœnæ.

Ingeniosa quidem horum verborum; **FVR SEPEM**, videtur interpretatio Cl. Rigaltij, qui duo hæc verba, ex literis singularibus conflata, ita distinguit: **F. V. R. C. E. P. E. M.** ut significant explicatæ, seu literæ capitales. *Fines. Vltra, Rigorem. Cipporum. & Parietes. & Maceria*. Sed tamen neque veritati, neque consentire videtur Inscriptioni; tum quia non fuerant hæc literæ singu-

lares interpungendæ, quæ sine punctis habentur in Inscriptione; in qua superiores omnes dictiones interpunctæ leguntur, non autem literarum elementa: tum quia rigor in ipsa Inscriptione non attribuitur cippis, neque parieti, sed maceræ tantum, atque furcis: de quibus postremis nihil Rigaltius. Quare legendæ sunt duæ dictiones tantum, ut iacent in textu, **FVR. SEPEM**, iuxta propositam a nobis explicationem. Neque Gutherius Gruteri textum, **VSQVE. AT. CIPPVM**, sine præfatione sphalmatis, mutare debuit, **VSQVE. AD. CIPPVM**. Sicigitur Ara sepulchralis in Inscriptione ponit sacrilegij pœnam, veluti Sepem, custodientem maceriam, ne fodiat, neve supergredienti furi conscendatur; & furcas item sepulchrales, ne surripiantur ad usus profanos; quod fragmentum Inscriptiois Vrlinæ secundo loco productæ, clarissime proponit. Quocirca iam Ara, in qua tanquam in re sacra, ius sacrilegij pœnam ponit Sepem cedentem in rigorem & custodiam maceræ sapientis vineam sepulchralem, & Furcarum item sepulchralium, in hac Inscriptioe belle notatur. Sed ad Furcam nostræ Lucernæ redeamus. Erant autem Furcæ sepulchrales instrumenta, quibus alto sub rogi cinere calente rimabantur antiqui defunctorum concrematorum ossa semicom busta, intra paratas Vrnas recondendâ. Tibullo

[n] canente de proposito:

„ ----- non hic mihi Mater,
„ Quæ legat in mœstos ossa perusta finus.

Maternus enim tenerior affectus dilectissimi filij, priusquam in Vrnas, ossa legens, in sinu condebat, quousque reperisset omnia, sed euentissime [o] Virgilius ad nostram interpretationem:

E „ Moerentes altum cinerem & confusa ruebant
„ Ossa focis, tepidoque onerabant aggere terræ.

Quum calentes adhuc cineres, nondum in ijs ossa refriguissent, ut recte Gutherius. Verum enim vero prius Vrna cum odoribus & lacrymis, quæ vitreo vasculo plurimum exceptæ continebantur, ossa cum cineribus busti claudebantur. Furcillas itaque pisci, quibus vti fuerant

Furcæ sepulchrales cuiusmodi vti.

[o] l. 2. el. 3.

[o] Aen. 10.

l. 1. c.

Vrnas ut apparerent cadaueri pisci.

[m] l. 1. c. 1.

rant in rimandis, & colligendis offibus perustis, alto feruidoque adhuc rogi cinere obrutis, veluti res sacras imponebant sepulchris. Quamobrem Lucernæ nostræ conditor, imaginem Furcillæ non omisit, supra columnam collocans, ut rei ad funus attinentis. Verisimile namque satis est, manibus nudis ossa defunctorum a propinquis de calidiore cinere collecta non fuisse; quod illis impune minime fuisset. Nec ijs colligendis aptius instrumentum esse poterat, quam furcilla; quæ relicto cinere fluido solum ossa trahere potest.

De Columna sepulchrali descripta in Lucerna. Cap. V I.

[1] 17. c. 10. **I** Am ad columnam accedamus. Cœlius Rhodiginus [p] memorat, a Solone statutam fuisse poenam, si quis bustum, columnamque sepulchri violarit, aut delecerit. Demetriumque iussisse, super terræ tumulum erigi columellam, quæ trium cubitorum mensum non excederet. Adijcit his, Columnarum in sepulchris morem scribunt quidam, nobilioribus modo fuisse contributum; quo eorum fastigium ceteris eminentius significaretur. Columnarum ratio, inquit Plinius, erat attolli supra ceteros mortales. Id autem eo sensu recipiendum puto, quod veteres arbitrabantur defunctorum animas in Deos Manes abire, ac ita supra mortaliū conditionem esse: Quod postremum Aristoteles ipse confirmat, inquit: [q] Laboriosum autem est & commissum esse corpori, non potens absolui, & præterea fugiendum: siquidem melius est intellectui non cum corpore esse, quemadmodum & consuetum est dici, & multis placeat: ac etiam alibi: [r] An omne non habens materiam indiuisibile est; quemadmodum humanus intellectus, aut qui compositorum in aliquo tempore se habet; nam non bene esse habet in hoc, aut in hoc; verum in toto quoddam, quod optimum est, aliud ab eo existens. Sic autem ipsa sui ipsius intellectio per totum æternum se habet. Quæ loca fusius explicavi dudum in opere meo [s] De Animorum Immortalitate ad mentem Aristotelis. Adijciendum tamen, his adstipulari, quod in Ægypto notauit Cl. Vesslingius, obseruari summa religione, ut columella su-

Dij Manes
quid antiquis.

[q] 1. de an.
1. 49.

[r] 12. meta.
1. 51.

[s] 1. 3. c. 2. 4. 5.
35.

pra defuncti iacentis caput erigatur, non supra corporis aliam partem viliam: fortassis innuentes, caput esse membrum diuinissimum, ut ait in Timæo Plato, domicilium animæ rationalis, quæ demum e capite per oris meatum halauerit, & abierit in numerum Deorum Manium, seseque supra mortalium conditionem extulerit. Notauit etiam ibi mortuorum sepulchra singula lateribus exædificari ad modum arcule, cuius parietibus maceriæ nomen apte conuenire valeat. Adijungit illico Rhodiginus eo loci, [t] Hoc vero sepulchralium columnarum genus a stando γῆλας vocant Græci; minores vero etiam stelidas: Nostri, stantes appellant pilas. Verum & alicubi Plinius excitatas scribit stelas literis incognitis. Ad hanc materiam obseruat Gutherius [u] columnas [u] 12. c. 19. sepulchrales in omnigena sepultura; dicit enim primo: [x] Scribit Dio, occiso [x] 1. 44. Iulio Cesare a quibusdam, Aram constitutam ubi rogus fuerat, & sacrificasse apud eam Cesari, tanquam Deo; quem sequitur [y] Appianus: uterque falsus est. Nulla enim Ara Cesari extructa, sed Columna solida viginti pedum lapidis Numidici in Foro cum hac Inscriptione, P A R E N T I P A T R I Æ. Apud quam longo tempore Plebs sacrificare, vota suscipere, controversias quasdam interposito PER CÆSAREM iureiurando dirimere perseverauit. Hanc execratus Columnam euerit Dolabella; quem Bustum merito M. Tullius [z] appellat. Ceterum culpandi non fuerant Appianus, & Dio, qui Columnam illam Aræ nomine rectissime donauerunt, ad quam fiebant sacrificia Cesari, tanquam Deo, vota que suscipiebantur, & iuramenta præstabantur; nam hoc Aræ finis est, formaleque proprium ac essentialiale; non autem exterior ipsa figura; quum iustum sit, omnia determinare, denominareque a fine, ut ait Aristoteles [a] (quum finis eodem [b] autore coincidat cum forma essentiali) non autem ab extrema figura. Quocirca de Columna funebri non male loquitur sub Aræ nomine tum Dio [c] scribens de Cæsare perempto, Aram autem multitudine eo in loco, quo rogus fuerat, extruxit (nam cremati reliquias Liberti eius sublatis, in monumento eius reposuerant) sacrificareque apud eam, & immolare Cesari, Cc 3 tan-

Ægyptiorum
mos in erigen-
da Columna
sepulchri.

[t] 1. 7. c. 10.

[u] 12. c. 19.

[x] 1. 44.

[y] 1. 3. de bel
ciu.

[z] Phil. 1. &
14. ad Att. ep.
17.
Columna Cæ-
saris ut Ara
fuerit Dionis,
& Appiano.

[a] 1. de an.
1. 49.
[b] 1. phy. t. 73.
2. de an. t. 36.

37.
[c] 1. 44.

[d] 3. de bell.
civil.

Rogus Cæsa-
ris.

[e] Synt. 2. c. 3.

tanquam Deo, instituit. Consules Aram eam subuerterunt; quosdamque indigne ferentes supplicio affecerunt. Idemque profert Appianus, inquit: [d] Populus ad Cæsaris corpus denuo reuersus, in Capitolium referre, veluti rem commendatione dignam, & cum Dijs tumulare pariter contendit. Aduersantibus demum sacerdotibus in forum retulit. Quo in loco vetera Romanorum Regum viscebantur monumenta. Et ligna, sedesque, & quaecumque in foro parata aderant, aliaque huiusmodi intulere omnes, ac pompam vicissim abundantem inferentes, nonnulli coronas a seipsis, & donaria multa iniecere flammæ; & per noctem circa pyram constiterunt: Quo in loco primum Ara erecta est; nunc templum Cæsaris ipsius residet, quod diuinum condignis celebrare honoribus. Quin & ædificium illud siue quadratæ, siue teretis figuræ, sursum assurgens, non minus Aræ, quam Columnæ nomen habere potuit; etenim, vt obseruat optime [e] Seldenus, agens de Dijs Syris, Columna etiam pro

A *Ara, & Statua interdum sumitur apud Autores Classicos; nam, vt obseruat eruditissimus Pignorius [f] noster in suis Symbolicis: Crucem nummi veteres præferunt. Neque vero Crux ipsa non fuit in cultu ab ipso etiam auo Constantiano. Præfert ipsam clarissime nummus areus meus, in fronte Ara data opera sculptam, astante duplici Victoria, & clypeo Ara superposito. Est autem Ara Columella specie rotunda. Quin & Gulielmus Choul, agens de religione veterum Romanorum, ponit Aram columnarem dicens: L'usanza de gli Egittij nell'adorare i loro Di, fu nel principio pura & semplice, senza effusione di sangue, ò usare altra crudeltà, però che gli offerivano su l'Altare quei medesimi frutti, ch'esso mangiauano: il che feciono ancora taluolta i Romani, come dimostra la presente figura: & abruciando le radici & le foglie insieme guardauano i frutti offeriti all'Altare, pacificando gli Dei celesti col fumo solamente.*

Columda pro
Ara, & Sta-
tia.
[f] epi. 4.

Pag. 245.

Sagrificio di frutti tirato dal marmo antico di Roma.

Lib. VI. Cap. VI.

E Libro Antiquit.
Roman. Choul.

Verum & Ara culta in hac ipsa Lucerna, superimpositum Idolum habens, cui fit sacrificium, non ne teretis columnæ retinet effigiem? Certe huic Aræ similis est illa Columna, quantum ad effigiem, ad quam alligatus Dominus flagellatione dira cæsus fuit in domo Pilati, sicut ostendunt eius antiquæ figuræ. Est igitur in hoc proposito funebri Cæsaris idem omnino Columna. Ara apud Appianum, Dionem, & alios auctores antiquos. Ceterum de Columnis etiam minoribus apte notat Gutherius, [g] tam in moderatis & vulgaribus sepulchris, quam in plebeijs, & promiscuis pauperioribus, eas inueniri: De prioribus ita: *Columnas interea, & pilas struētilis, quæ a depositorijs diuersæ sunt, ex illarum altitudine inter amplissima & moderata sepulchra reponemus. In eam enim magnitudinem excrefcere possunt, ut Mausoleis ipsis non cedant: qualis fuit celeberrima Traiani Columna, numismatis veteribus nobilitata. Hac si moderata fuisset, ad honestiores pertinuit: si humilis, ad vulgares. De Archimedis columna M. Tullius: [h] Ex eadem Vrbe humilem homunculum a puluere & radio excitabo (qui multis annis post fuit) Archimedes: cuius ego Quæstor ignoratum ab Syracusanis, quum esse omnino negarent, septum vndique & vestitum vepribus & dumetis indagavi sepulchrum. Tenebam enim quosdam Senariolos, quos in eius monumento esse inscriptos acceperam, qui declarabant in summo sepulchro sphaeram esse positam cum cylindro. Ego autem quum omnia collustrarem oculis (est enim ad Portas Aggregianas magna frequentia sepulchrorum) animaduerti Columellam non multum e dumis eminentem, in qua erat sphaeræ figura, & cylindri. Atque ego statim Syracusanis (erant autem principes mecum) dixi me illud arbitrari esse, quod quærerem. Immissi cum falcibus multi purgarunt, & aperuerunt locum. Quum patefactus esset aditus, ad aduersam basim accessimus. Apparebat epigramma ex eis posterioribus partibus versiculorum, dimidiatis fere. Itaque nobilissima Græciæ Ciuitas, quondam vero doctissima, sui ciuis vnus acutissimi monumentum ignorasset, nisi ab homine Arpinate didicisset.*

set. Quem locum Tullij Plutarchus illustrare, confirmareque videtur in Marcello scribens de Archimede: *Quum autem multa & præclara inuenisset, dicitur ab amicis & propinquis petisse, ut vita defuncti cylindrum sphaeram complectentem sepulchro imponerent, inscriberentque proportionem, quatenus solidum continens excedat contentum.* Appellat autem Cicero Syracusas Urbem Græcam, non quidem a situ, quia sita non est in regione Græciæ, sed ab incolis, qui Græci erant, & Græcas disciplinas ibi profitebantur. Quod autem adiungit Gutherius allatis: *Non ferrem M. Tullium, qui quum Archimedem ciuem acutissimum agnoscat, illum inter humiles homunculos ponat; quum tamen unus exercitum Populi Romani a Syracusanorum mœnibus solus arcuerit, & de Marcello Duce fortissimo aliquandiu triumpharit. Sed noluit, ut puto Tullius Quæstoria officere dignitati, quæ omnes homines, Græcos præsertim sibi longe inferiores putabat. Quod & hodie multi in honoribus constituti obseruare solent, qui non minimum dignitatis fructum putant, si honestiores contempserint; qui vicissim illos etiam contemnunt, & vident: hoc inquam ego non accipio de M. Tullio, qui præfert immediate Dionysio Siciliæ totius Domino Archimedem, etsi prius eosdem inter se conferens, ex vulgi iudicio vocauerit cum multitudine, Dionysium quidem Regem, atque Dominum Siciliæ; Archimedem vero Syracusanum, humilem homunculum, qui procul a Regia & Senatoria dignitate, priuatus mechanicus delitescere in casa plebeia. Verum ex propria sententia mox loquens de propositis hominibus Cicero dicit: *Quis enim est omnium, qui modo cum Musis, id est cum humanitate & cum doctrina habeat aliquod commercium, qui se non hunc Mathematicum malit, quam illum Tyrannum? si vita modum actionumque quarimus; alterius mens rationibus agendis exquirendisque alebatur cum oblectatione solertia, qui est vnus suauissimus pastus animorum; alterius in cade, & iniurijs cum & diurno, & nocturno metu. Age, confer Democritum, Pythagoram, Anaxagoram: Quæ regna, quas opes studijs eorum antepones? etenim quæ pars optima est in homine, in ea situm necesse est illud, quod quæris omnium optimum:**

Syracusæ cur
ciuitas Græca.

Tullius defenditur
ab accusatione
Gutherij.

[g] l. 2. c. 23.

[h] s. Tuscul.

Archimedis Columna sepulchralis.

Politici gra-
dus tres.

Vita ciuili
speculatiua
dignior.

[a] 10. ethic.
c. 7. 8. 9.

[k] l. a. c. 24.

[l] Cic. 2. de
legib.
Mensura ce-
lumnæ sepul-
chralis.

Pl. beia sepul-
chra multiformia.

[m] Seru. 11.
Aen.
[n] l. 3. el. 19.

Sepulchra pau-
perum, vbi Ro-
ma.

*mum: Quid est autem in homine sagaci-
ac bona mente melius? eius bono fruendum
est igitur, si beati esse volumus. Bonum au-
tem mentis est virtus: ergo hac beatam vi-
tam contineri necesse est: hinc omnia, qua
pulchra, honesta, praeclara sunt. Ex qui-
bus aperte constat, M. Tullium in pri-
ma comparatione tractasse de vita po-
litica, in secunda de ciuili. Siquidem
in Politicis, vel Aristotele doctore,
gradus hominum tres inueniuntur: do-
minantium, qui supremi sunt: Magi-
stratum, qui medij sunt; & Priuato-
rum, qui sunt infimi. Consimili ratio-
ne pridem Romani diuisi erant in or-
dines tres, Senatorium, Equestrem, &
Plebeium: quorum Senatorius supre-
mus erat, Equestris medius, Plebeius
infimus. Itaque comparans Dionysio
Siciliæ Domino Tullius Archimedes,
priuatum hominem, fortasseque ple-
beij Ordinis, non male dixit, *humilem
homunculum*. At postea comparans eod-
em inter se in vita ciuili (in qua vitam
speculatiuam omni negotiosæ, quare
iam dominatrici, ceterisque cunctis alijs
actiuis optime præfert speculatiuam
[a] Aristoteles non vno in loco fusi-
sibi non contradicens anteponebat Archime-
dem rectissime Dionysio Siciliæ Regi.
Quapropter non erat hic a Gutherio
Cicero culpandus. At vero redeamus
ad sepulchrales columnas, speciatim-
que ad infimæ sortis sepulchra; de qui-
bus idem [k] Gutherius inquit: *De sepul-
chris plebis, & promiscue pauperiorum.
Pittacus nouis sepulchris modum fecisse di-
citur; nam super terræ tumulum [l] noluit
quid statui nisi columellam tribus cubitis
non altiore, aut mensam, aut labellum;
& huic procurationi certum magistratum
præfixit. Columella, mensa, saxum, cip-
ps, labellum, cupa, massa, olla, ossuaria,
vena, ampulla, phiala, theca, culigna, se-
pulchra sunt plebis & pauperiorum. De
columella hætenus, quæ humilior non mul-
tum a [m] cippo differt. De hac etiam
[n] Propertius:
„ I puer, & citus hac aliqua propone co-
lumna:
„ Et Dominum Exquilij dic habitare tuum.
Nam in Exquilij sepulchra pauperum.
Cetera recte; sed quod pro Demetrio
Pittacum substituerit ex Cicerone, non
recte; quia distinguitur Pittacus a De-**

*metrio: Tullius ait, Pittacum vetasse
quemcumque accedere in funus alio-
rum: Democritum vero sumptuosa se-
pulchra prohibuisse. Tullij verba per-
spicua sunt: [o] Sublata etiam erat celebri-
tas virorum ac mulierum, quo lamentatio
minueretur; habet enim luctum concursus
hominum. Quocirca Pittacus omnino suc-
cedere quemquam vetat in funus aliorum.
Sed ait rursus idem Demetrius (videlicet
Phalereus, de quo nouissime memine-
rat) increbuisse eam funerum sepulchro-
rumque magnificentiam, quæ nunc fere
Roma est: quam consuetudinem lege mi-
nuit ipse. Fuit enim hic vir, ut scitis, non
solum eruditissimus: sed & ciuis, & R. P. ma-
ximeque tuenda ciuitatis paratissimus.
Iste igitur sumptus minuit non solum pæ-
na, sed etiam tempore; ante lucem enim
iussit efferrî. Sepulchris autem nouis fini-
uit modum; nam super terræ tumulum no-
luit quid statui nisi columellam tribus cu-
bitis non altiore: De quo quidem De-
metrio Phalereo recentissime dixerat
in proposito Cicero: Posteaquam, ut
scribit Phalereus, sumptuosa fieri funera
& lamentabilia cepissent: Solonis lege sub-
lata sunt; quam legem eisdem prope ver-
bis nostri viri in decimam tabulam conie-
cerunt; nam de tribus vicinijs & pleraque
alia Solonis sunt; de lamentis vero expres-
sa verbis sunt. Mulieres genas ne radunto:
neve lessum funeris ergo habento. De se-
pulchris autem nihil est apud Solonem am-
plius, quam Ne quis ea deleat, neve alie-
num inferat: pænaque est, si quis bustum
(nam id puto appellari Tymbon) aut mo-
numentum, inquit, aut columnam violarit,
deiecerit, fregerit. Ex antiquis itaque
duos habemus vel tres vsus columna-
rum in sepulchris, nam aliæ fiebant ad
fulcimentum rei cuiuspiam, aliæ nudæ
simpliciter ad honorem defunctorum
erigebantur, & aliæ ponebantur ad cō-
tinenda intra se cadauera. Porro de
columnis ad sustinendum res aliquas
mortuales, in primis agit sacra pagina,
qua legimus: [p] Et edificauit Simon su-
per sepulchrum patris sui & fratrum suo-
rum, edificatim altum visu lapide polito
retro & ante; & statuit septem pyramidas,
vnam contra vnā, patri & matri, &
quatuor fratribus. Et his circumposuit
columnas magnas, & super columnas arma
ad memoriam æternam, & iuxta arma na-*

[o] deleg. E.

Cur sublata
frequentia ho-
minum in fu-
neribus.

Sumptus se-
pulchrales ut
minuti, & a
quo.

Solonis lex a
Romanis ac-
cepta.

Lex sepulchra-
lis multiplex.

[p] 1. Mach.
c. 13.

Columnæ se-
pulchrales ad
sustinendum
quidpiam.

nes

nes sculptas, quæ viderentur ab hominibus nauigantibus mare. Hoc est sepulchrum, quod fecit in Modin usque in hunc diem. Hoc loco tamen Lyranus ait: & his circumposuit columnas ad sustentamentum ædificij; quum textus Machabæorum habeat ad sustentamentum, non vllius ædificij, sed Armorum, & nauium iuxta arma sculptarum. Iosephus autem columnarum meminit, sed non ad sustinendum aliquid erectas asserit, inquiens: [q] Simon autem a Basca opido fratris ossa in Modin & paternum sepulchrum transtulit, publico lætæ honorati: ubi amplissimum monumentum extruxit patri simul & fratribus suis e marmore posito & candido. Excitato enim in late conspicuam celsitudinem, porticus circumdedit & columnas singulas e singulis lapidibus; opus admiratione dignissimum: Ad hac pyramides septem parentibus & fratribus cuique unam erexit, mira tam magnitudine quam pulchritudine; quæ durant usque ad nostra tempora: tanta fuit Simonis cura ut Ionathas ceterique domestici quam magnificentissimo sepulchro essent conditi. Ex quo loco videtur hausisse Lyranus, columnas extructas fuisse ad sustentamentum ædificij porticus; etsi Iosephus id aperte non asserat. Sed arbitrari possumus duum generum columnas extructas, alias illas septem ad fulcimentum armorum & nauium exculptarum; de quibus historia sacra Machabæorum; alias ad sustentamentum ædificij porticus; de quibus Lyranus. Nisi dicamus etiam easdem columnas fulcimentum extitisse tum ædificij porticus, tum etiam armorum, & sculptarum nauium in summitate porticus eminentium. Columnas autem istas inseruiuisse sustinendis magnis illis nauibus, non in lapide columnæ, sed e lapide columnis imposito sculptis, asserit non ab re vir peritus a Cl. Nouarino citatus [r]to. 5. l. 8. c. 4 in Electis: [r] Dicendum, naues non insculptas tantum in marmore calato, sed plane integre efformatas: & quidem ingenti magnitudine extitisse; quod si cum reliqua magnitudine ædificij conferantur, nihil incredibile continebit. Et certe si naues illæ procul a nauigantibus inspicere debuerunt, non in marmore columnarum cælari, sed e solido marmore confici debuerunt ingentes, & illis columnis

A altis imponi. Quod indicat aperte versio Vatabli, legentis: Tum has artificiosa columnarum ingentium structura circumdedit, & columnis omnem armorum apparatus ad memoriam æternam superaddidit, nauibus in columnis iuxta arma insculptis, quæ essent omnibus nauigantibus mare conspicua. Apud eundem, Corippus in funere Iustiniani plurimas columnas positas ait ad sustinendas ardentis faces cereas,

B „ ----- passimque per aulam
„ Porticibus longis stabat cum plebe Senatus,
„ Interius stantes famuli: vasa aurea mille:
„ Mille columnarum species, argentea mille
„ Quæ super impositis implebant atria ceris.

Quin & effigies mortuorum hominum sustinebantur suppositis columnis, ut adnotat ipse Trebellius Pollio, tractans de Claudio: [s] Illi totius orbis iudicio in rostris posita est columna, palmata statua superfixa, librarum argenti mille quingentarum. Eodem Cl. Nou. teste, [t] Festus item de proposito scribit: Ossa postea ex prodigijs, oraculorumque responsis, Senatus decreto intra Urbem in Vulcanali, quod supra Comitium, obruta sunt, superque ea Columna cum ipsius effigie posita est. Lucianus in [u] Hospite similiter inquit: Et inuentus est eo loco Toxaris esse sepultus, ipsa inscriptione cognitus, tametsi non integer appareat: in primis vero quod super Columnam vir ornatus Scythico sculptus fuerat, laua arcum intentum, dextra vero, ut visus est, librum tenens; etenim adhuc plus quam dimidio corpore conspicitur, & arcus totus unacum codice: reliquas vero partes statua unacum fronte temporis longinquitas iam deuastauit. Dio Cassius in Domitiano [x] refert, columnas item sepulchrales institutas antiquitus ad sustinendas Lucernas mortuales, inquiens: Eos de nocte introduci iubet absque comitibus: ac primum omnium, iuxta unumquemque columnam collocat, factam instar sepulchri, in qua nomen eius scriptum erat; pendeatque de ea lychnus parvus, ut affeet in monumentis: vnde patet tertius vsus columnarum ad continenda cadauera, instar sepulchri. Cælius Rhodigi-

Columnæ ad ardentis faces sustinendas mortuas posita.

[s] init. Columnæ sustinentes effigiem, ac ita tuam defuncti.
[t] loc. cit.

[u] Scythia:

Toxaris columna Scythica.

[x] post init.

Columnæ sustinentes Lucernas defuncti.

Sepulchrum mirabile in f. cro textu.

[q] 13. ant. c. 11.

Columna sustinentes arma defuncti, & naues.

[r] to. 5. l. 8. c. 4

E

diginus admonet in sepulchralibus columnis imponi consuevisse statuam Mercurij, qui gentilibus existimabatur habere ius in animas defunctorum; ait enim: [y] De sepulchris vero ante Solonem non fere comperiuntur plura, quam ne quis ea deleat, neve alienum inscribat: statuta item pœna, si quis bustum columnamque violaret, aut deiecerit. Postea vero, propter sepulchrorum amplitudinem, qua in Ceramico visebantur, sancitum lege est, ne quis sepulchrum faceret operosius, quam quod decem homines effecerint triduo, neve Hermas liceret imponi. Quum enim apud Lucianum in mortuorum Dialogis passim Mercurius introducat animas ad inferos agere, statuam illius imponebant columnis sepulchralibus, ut mortuis illis propitius esset. Laertius de Cynico Diogene scribens, inquit: [z] Fertur, nonaginta ferme annorum obiisse diem. Porro de ipsius morte varia habetur opinio. Sunt enim qui dicant, illum quum bouis pedem crudum comedisset, bilem sibi consensuisse, atque ita perisse. Alij vero, continuasse spiritum, atque ita expirasse: ex quibus est Cercidus Megalopolita, siue Cretenfis in Meliambis sic Latine versis,

» Non enim patitur priscus ille Sinopeus,

» Baculifer ille, & duplicatus, sub diuo pastus,

» Tandem qui sublatus est, quum labris dentes offirmasset

» Et spiritum continuisset. Erat enim vere

» Diogenes Iouis filius, & cœlestis canis.

Alij dicunt, quum polypum canibus partiti voluisset, morsum in cruris nervo, ac ex ea defunctum esse. Ipsius tamen necessary, ut in successione ait Antisthenes, id potius approbant, quod spiritum continendo animam exhalauerit. Degebat enim in Cranio: id erat Gymnasium ante Corinthum. Quum vero ex more familiares adijissent, pallioque obuolutum deprehenderent, non illum dormire arbitrati; erat quippe minime somnolentus; reuelato pallio, animam efflasse inuenerunt; suspicatique sunt, illum hoc fecisse desiderio migrandi ex vita. Hinc inter eos, qui eum sepelirent, oborta seditio, ut fere ad manus ventum sit. Aduenientibus autem patribus illorum, atque primatibus, ita sedata discordia: sepultum esse

A iuxta portam, qua in Isthmum fert. Eri-
gentes autem super illius tumulum Columnam, Cane de super ex lapide Pario sculpservnt. Postea & ipsius canes areis illum Statuis honorarunt, ita inscribentes,

» Aera quidem absumit tempus, sed tempore nunquam

» Interitura tua est gloria Diogenes:

» Quandoquidem ad vitam miseris mortalibus æquam

» Monstrata est facilis te ducē, & ampla via.

B Est item de eo tale epigramma carmine proceleumatico:

» Diogenes, age loquere, quis exitus ad inferos

» Te abstulit? abstulit ne canis morsus ferox?

Apud erud. Nouar. [a] Godinus agens de rebus Constantinopolitanis ait, Coniugem comitem habens morbo laborantem amisit, eamque sepulturam affecit; eique excitavit Aram, & Columnam, in qua Damalis statua spectatur ex lapide albo facta; sic enim appellabatur illa Charesis uxor. Addit his Vir Cl. Plutarchi testimonium de Columna sepulchrali statuam Sirenis ad Isocratis tumulum sustinente: Sane [b] Plutarchus ait: In ipsius Isocratis Cippo positus fuit aries triginta cubitorum, eique incubuit Siren cubitorum septem; quod argumentum fuit ipsius eloquentia. Quod quidem vertit Xilander in Cippo, Græce legitur, ἐν τῷ μνηματί;

D Cippus autem et si præter alia mortualia, Columnam utcumque valeat indicare; tamen vox Græca textus aptius redditur, In Monumento, quam in Columna; & Xilander Cippi nomine potius monumentum, quam columnam indicavit. Ut autem Syren eloquentiæ symbolum fuit in Isocratis monumento, Plutarchi relatu; sic Aries orationis promptitudinem, & ex tempore dicendi facultatem indicat, quibus Isocrates inclaruit; qua de re Pierius in Hieroglyphicis ita: [c] Apud Corinthios vero aneum Mercurij simulachrum visebatur, cui Aries assistebat. Causam fuisse Pausanias dicit, quod Mercurium maxime omnium Deorum custodire greges, pronentisque ex eis augere persuasum sit. Sed enim quum ita Mercurio, facundia Deo præditi, aries apponatur; maximumque humanæ vita præsidium sit oratio, ut Comici Græci di-

Diogenis Cynici columna sepulchralis.

Mercurij statua cur imponeretur sepulchris.

[x] lib. 6.

[b] de vit. x. Rhet.

Diogenis Cynici obitus.

Isocratis sepulchro cur Siren imposita.

[c] l. 10. Aries cur impositus Isocratis sepulchro.

dictum est; minime mirum si Isocratis Rhetoris sepulchro Arias triginta cubitorum adsculptus fuit, in quo Siren cubitorum septem insideret, nam ea quoque orationis suavitatem indicabat. Et ferunt Astrologi, Mercurium in Ariete collocatum, orationis promptitudinem, & ex tempore dicendi facultatem dare. Sed ne ab Isocratis sepulchro discedamus, prope etiam mensa apposta, quæ Poetas haberet, ac eiusdem præceptores, in quibus & Gorgias astronomiam sphaeram inspectabat, & Isocrates ipse omnifaria doctrina haurienda cupidus adstibat. Mystice vero dati sunt Arieti sepulchrali triginta cubiti, & Sireni septem; qui numeri pariter, Bongi relatu mortuales existunt; & quidem de septenario dicit, quod eorum, qui continentur intra denarium, soli septenario nec gignere natura dedit ullum alium numerum, nec ab ullo gigni; quæ proprietas est mortuorum, qui neque gignunt quicquam, neque gignuntur; quum per corruptionem adiant, non per generationem. Porro soli numero septenario convenire proprietatem, qua intra denarium, non generet ullum numerum, nec ab ullo generetur, aperte patet inductione; quia binarius, etsi non generetur ab ullo numero, viua tamen est, quia generat & duplicatus quaternarius, & triplicatus senarius, & quadruplicatus octonarius, & quintuplicatus denarius: Ternarius item numerus etsi non generetur ab ullo præcedenti numero; vitalis tamen est, quia generat non solum duplicatus senarius, sed etiam triplicatus nonarius: Quaternarius autem viua est, tum quia generatur a binario duplicato; tum quia duplicatus ipse generat octonarium intra denarium. Senarius vero numerus etsi nullum generet intra denarium, ipse tamen generatur tam duplici ternario, quam triplici binario: Similiter octonarius etsi nullum numerum generet intra decadem, ipse tamen gignitur & ex duplici quaternario, & ex quadruplici binario. Pariter nonarius numerus etsi nullum procreet intra denarium, ipse tamen generatur ex triplici ternario. Solus septenarius intra decadem nullo numero repetito generatur, nullum numerum repetitus ipse generat in decade; ut apparet uni-

cuique; propterea non male ponitur mortualis. Quia & eo nomine quoque, quoniam vita in operatione consistit [d] Aristoteli; mors autem est omnium operationum humanarum cessatio; quare nostra vita sex ætatibus tota comprehenditur, quibus operamur; in fine sextæ desinimus operari morientes; unde mystarum summus Orpheus non vult hymnos ultra sextam ætatem pangi; dicit enim relatu [e] Bongi, de numerorum mystica significatione,

in Aetate in sexta studium finite cædendi.

Recte igitur Isocrati summo Rhetori defuncto Sirenem septem cubitorum opposuerunt in sepulchro: quod numerus septenarius mortualis est; & apte signet mortuam eloquentiam in Isocrate defuncto. Non aliter de trigenario numero cubitorum Arietis in eodem monumento positi dicendum est: nam & D. Augustini censu, Triginta argenteis venditus est Christus Dominus ad mortem, sexies quinis pretium sanguinis emerunt Iudæi, Christum occisuri. Sed & numerus Tricenarius, autore Bongi, luctui mortuorum dicatus est; ut apparet e sacra [g] pagina, & ex Plutarcho [h] scribente, consuetudinem apud Persas fuisse, ut qui familiarium aut cognatorum quempiam amisissent, statim Apollini sacra facerent, Tricesimo post die Mercurio animas a Cyllenio suscipi putantes. Apud Anglos etiam luctus Triginta diebus finitur, ut autor est Polydorus Virgilius agens de [i] rerum inuentoribus. Sic ergo triginta cubitorum aries ratione numeri mortualis est, & aptus qui sepulchro Rhetoris Isocratis imponeretur. Ceterum Arias triginta cubitorum, cui Siren insideret septem cubitorum, nulla Columna quantumvis magnæ molis inniti sustinere posset; quare contra sensum Viri Cl. censemus, arietem atque Sirenem non ulli Columnæ, sed monumento Rhetoris Isocratis innixam. Ceterum præter columnas ad sustinendum erectas in sepulchris, alias nudas extructas, in honorem defuncti, non autem ad aliquid sustinendum, legimus apud antiquos, & Classicos autores. In primis [k] D. Ambrosius, super illud Genesios, [l] *Mortua est autem Rachel, & sepulta*

Mortualis numeri septenarii altera ratio. [d] 1. de au. 13.

[e] num. vi.

Siren septem cubitorum signat mortuam eloquentiam in Isocratis tumulo. [f] 1 qu. Euā 3. in Math. 26. Tricenarius numerus cur sit mortualis.

[g] Num. 20.

[h] lib. probl.

[i] l. 6. c. 9.

Arias, & Siren in columna non positi, sed in tumulo Isocratis.

Columnæ sepulchrales nil sustinentes molis, sed nudæ.

[k] l. 2. c. 7.

[l] c. 35.

Arias sepulchralis cur tria cubitorum, & Sirenem.

septenarius viua gignat numerum, nec ex numero generatur.

Rach: listitu-
lus columna.

[m] l. 9. c. 7.

Stesichori se-
pulchrū octo
columnis infi-
gne.

[u] l. 20. c. 28.

Omnia octo
proverbium
declaratum.

[o] l. 36. c. 5.
Mausolæi mi-
rum sepulchrū

pulta est in via, quæ ducit Ephratam: hæc est Bethlem. Erexitque Iacob titulum super sepulchrum eius: pro titulo legit Columnam, inquit: Ibi sepulta est Rachel in via Ephrata, hæc est Bethlem. Ibi etiam columnam statuit Iacob super monumentum eius. Adjicitque mox causam: competenter etiam columna statuitur supra monumentum Rachel, quia Ecclesia est columna & fundamentum veritatis. Iulius autem Pollux agens de Stesichori sepulchro, scribit [m] in explicatione ludi taxillorum: Tum & Stesichorus nuncupatur quidam in astragalorum ludorum numerus, qui octonarium significat; Poeta enim huius in Himera sepulchrum, ex octonis omnibus compositum, peperisse tradunt, *Ἀπ᾽ αὐτὰ ὀκτώ*, idest, Omnia Octo, paræmiā. Quem octonarium numerum Stesichori declarans Cælius in antiquis lectionibus, inquit, [n] Quin & in Talarum ludo numerus quidam Stesichorius dicebatur, qui non alius erat, quam octonarius; quoniam eius poeta conditorium magnifico extructum impendio, ex octonis (ut Pollux inquit) constabat omnibus, angulis, videlicet, columnis, gradibus. Fuit in Himera Sicilia ciuitate, alij in Catana scribunt. Post Rhodiginum Bongus de proposito scribit in explicatione mystica numeri Octonarij similiter: Illud denique relatu dignum videtur, quod hunc numerum Octonarium usurpauit antiquitas, quum nihil alicui rei deesse significaret, aut quum multa inter se viderentur similia, *ἅπαντα ἓξ*, idest, Omnia octo, dicentes. Quod prouerbiū fuisse videtur; atque hinc natam esse paræmiā putant: Stesichori poeta conditorium, magnifico extructum impendio, ex octonis constabat omnibus, octo columnis, octo gradibus, octo angulis; cuius meminit Iulius Pollux, agens de luxu taxillorum, quem dicit numeris constare, in quibus unus sit, qui Stesichorius appellatur, nimirum octo; idque cognominis sumptum ab eius monumento. Sed & Plinius Columnarum meminit in monumentis ad honorem tantum erectarum, non autem ad aliquid sustinendum, inquit de Mausolæo: [o] Sepulchrum hoc ab uxore Artemisia factum Mausolo Caria regulo, qui obiit Olympiadis centesima anno secundo. Opus id ut esset inter septem mundi miracula ij maxime artifices fecere. Patet ab Austro & Septentrione sexaginta ternos

pedes, breuius a frontibus: toto circuitu pedes quadringentos undecim. Attollitur in altitudinem viginti quinque cubitis. Cingitur columnis triginta sex. Ab Oriente calauit Stupa, a Septentrione Bryaxis, a Meridie Timotheus, ab Occasu Leochares. Priusque quam peragerent, Regina Artemisia, quæ mariti memoria id opus extrui iusserat, obiit. Non tamen recesserunt, nisi absoluto iam; id gloriæ ipsorum, artisque monumentum iudicantes: hodieque certant manus. Accessit & quintus artifex; namque supra pteron pyramis altitudine inferiorē equauit, viginti quatuor gradibus in meta cacumen se contrahens. In summo est quadriga marmorea, quam fecit Pythis. Hæc adiecta centum quadraginta pedum altitudinem totum opus includit. Dein de Labyrintho Egypti scribit: [p] Lycias ait Sepulchrum Moetidis fuisse: & mox: Labyrinthus Egyptius (quod miror equidem) introitu columnisque reliquis e molibus compositis, quas dissolvere ne seculis quidem possint, adiuvantibus Heracleopolitis, qui id opus inuisum mire infestare. Similiter & quas quo nostro ponti supra mortuorum tumulos ab Arabibus, & a Turcis, olim supra notauimus e Claris. Vellingio teste oculato, Columnæ nihil omnino sustinent, sed in honorem defunctorum erectæ, nudæ spectantur. Tales etiam arbitror illas extitisse, de quibus etiam Rhodiginus post allatas antea subdens: [q] Verum mox, ubi increuit luxuria, spectarique ea capit sepulchrorum magnificentia, quæ Roma viscebatur frequens, Demetrius leges sanxit, ut ante lucem efferrentur; & nouis sepulchris etiam statuit modum; nam super terræ tumulum erigi Columellam iussit, quæ trium cubitorum mensum non excederet, aut mensam, vel labellum. Addit mox: Columnarum in sepulchris morem scribunt quidam, nobilioribus modo fuisse contributum, quo eorum fastigium ceteris eminentius significaretur. Columnarum ratio, inquit Plinius, erat attolli supra ceteros mortales. Quod & arcus significant, nouitio inuenio. Hoc vero sepulchralium columnarum genus (ut antea quoque notauimus) a *στύλας* vocantur Græci, minores vero etiam stelas: Nostri stantes appellant Pilas. Veram & alicubi Plinius excitatas scribit stelas literis incognitis. Verum & de Columnis eiusmodi sepulchra-

[p] c. 13.

[q] l. 17. c. 20
Columella
sepulchralium
origo, siue
stitutio.

Vfus colu-
narum sepul-
chralium
cundus ad
honorem defu-
cti.

pia *χραιογὰτος* nominatus, ut tradit Hefychius, cui de ariete res sacra fiebat. Nihil hoc praterca conspexi. Quare quæ de Mercurij ariete circa Magnam matrem inuulgare noluit Pausanias, hoc æuo sunt incomperta literarum studiis. At redeamus ad sepulchrales columnas. Isidorus etiam in Originibus inquit, [z] *Apud maiores enim, Potentes aut sub montibus, aut in montibus sepeliebantur. Inde tractum est, ut supra cadauera aut pyramides fierent, aut ingentes Columnæ collocarentur.* Seruius item apud Virgilium, [a] *Columnæ, ait, mortuis nobilibus superponuntur, ad ostendendum eorum columnen.* Veteres itaque passim quum haberent columnas sepulchrales, merito Lucerna nostra, ritus omnes fere funerum antiquorum referens, columellam habet in parte postica sui, velut in puppi nauiculæ.

De Laruis sepulchralibus: ubi digressio de alimento ex mortuis. Cap. V 11.

Sed in opposita parte, quæ proram referens anterior est, elychnio flammifero continendo fabrefacta, mucronis instar obtusi decenter effigiatur in artificiosum vultum personatæ larvæ, rotunda bucca satis ampliter hiantis oris imaginem representante. Quæ quidem figura licet alicui prima fronte videri queat nihil omnino pertinere ad funerales antiquorum ritus, sed ad purum putum ornamentum Lucernæ; mihi tamen apprime significat mortualem cæremoniam; etenim observatu

A Gutherij; [a] *In exequiarum ordine & pompa Liberos Archimimus sequebatur, qui personam mortui fingebat, & imitabatur: mimorum grex Sicinnam saltabat: solus Archimimus facta ac dicti viri imitabatur.* & mox: *Archimimo igitur præunte, a filiis plerumque, aut honoratis viris lectus funebris portabatur.* Quare Larua ista in fronte Lucernæ ficta hiantē bucca, representare potuit Archimimum funeris. Qui ore aperto quoque fingitur, tum quod mortui dicta imitabatur, ea proferens ore patulo vocem altiore personans, ut a pluribus audiretur: tum quod ultimū hominis factum & factum est, ore aperto spiritum postremum expirare; quem chariores ore proprio colligere recipereque consueverant, quasi defuncti animam in se se penitus excipientes: ac deinde lūmina simul, & os mortui claudere forent. Quin & quum eiusdem Gutherij notatu: *Ium mulier funera, reliquum funus faciebat cum magno feminarum comitatu, defunctique nomen vocabat canora ubique voce.* Quapropter & hanc mulierem funeram apte representare potuit in Lucernæ fronte prominens Larua buccis hiantibus. De huiusmodi personatis laruis, amplissima hiantē bucca vidimus (quod etiam Pignorius [b] testatur in opere suo de Seruis apposita figura) in Musæo Cl. Viri Aloysij Corradini I. C. Patauini sigillum æreum vetustissimum, quod personatum quendam ex hoc grege referat, in hanc effigiem:

[a] l. r. c. 24.
Larvæ personatæ cur, & quor in funeralibus anti-
quis.

Lectus fune-
bris a quibus
portabatur.

Mulier funera
quæ.

[b] pag 99.

Lib. VI. Cap. VII.

E Museo Aloysii Coradini J. C. Pat.

Jo. Georg. sculps.

De quo quidem mimo, siue seruo personato videtur agere non solum in Toxari Lucianus inquiens: *Ibi protinus, non secus atque insomnia, procul auolantes enānescunt vobis multa illa tragædiæ, vosque similes relinquunt inanibus istis ac mutis personis, quæ diducto rictu, atque immane hiantes, ne minimum quidem loquuntur. verum etiam ad loquentes & valide sonantes histriones applicans Iuuenalis illis carminibus:*

„ Nemo togam nobis nisi mortuus, ipsa dierum

A „ Festorum, herbofo colitur siquando theatro
 „ Maestas, tandemque redit ad pulpitum notum
 „ Exodium, quum personæ pallentis hiatum
 „ In gremio matris formidat rusticus infans.

Vbi recte Scholiastes Britannicus: *Persona indumentum est oris, dictum a personando; quod vocem in unum coactam collectamque emittens, sonitus clariores magisque sonoros faciat: eam histriones sumebant*

D d 2 bant

bant in agendis fabulis. Addendum est, & Pantomimi, seu Archimimi, mimique minores, & mulieres *Fanera* nuncupatæ, in celebrandis pompis funeralibus. Præterea vero, quoniam breui corpufculo Lucernæ cunctos funeralium antiquorum complecti volens autor, coactus est eodem symbolo, si fieri posset, multa representare; non ab re fuerit asseuerare, figuram istam hiantis oris humani symbolum esse sepulchri, ad quod omnes mortui deportantur. Dubio procul humanum os magnam analogiam habere cum sepulchro, si patente bucca plurimum hiauerit, edocent sacrae literæ simul & experientia comprobant quotidiana, clareque nobis insinuat Hippocrates, antiquissimos Medicorum parens; etenim Psalmista

[r] Pl. 5.

Sepulchri defunctio.

Homo vitæ daueribus alatur solum.

[s] inf.

Somnia de mortuis quæ bona.

Quæ mala.

[r] apot. 43.

[r] concinit:

„ Sepulchrum patens est guttur eorū. Et quia sepulchrum proprie, si definiendum sit, nihil est aliud, quam locus, in quem demittuntur cadauera, mortuique homines. Quum autem quilibet viuens vescatur solum cadaueribus, atque mortuis; quemadmodum ait Hippocrates in opere suo *De Insomnijs* inscripto scribens: [s] *Mortuos in somnijs videre puros, & in vestibus albis, bonum est: & accipere aliquid ab ipsis purum, bonum est: sanitatem enim significat corporum, & salubritatem ingestorum; a mortuis enim nutrimenta, & incrementa, & semina sunt: hæc autem pura in corpus irrepere, sanitatem significat. Si vero contra videat quis ipsos nudos, aut nigris vestibus indutos, aut non puros, aut aliquid accipientes, aut ex domo porrantēs, non est commodum; morbum enim significat; quæ siquidem in corpus ingeruntur, nociva sunt.* Propterea sepulchrum optime representatur in apice Lucernæ nostræ per os humanæ larvæ patens, & hians ad deuorandum, atque adeo ad recipienda cadauera. Verum enim vero, quoniam locus iste celeberrimus est apud Hippocratem, & a subtili Scaligero tractatus non omnem difficultatem exuit; & quia confert non parum ad huius rostri Lucernæ nostræ dilucidationem, præstat ipsum diligentius excutere. Propositum sane salebrosum locum Hippocratis quum subtilissimus Scaliger [r] in commentario ad

eum libellum edito interpretatus fuerit, operæ pretium fore putavi, si ad propositi euidentiā in primis tanti viri sententiā expenderem, antequam propriam explicationem aperirem: inquit igitur vir ille doctissimus eo loci: *Nunc aggreditur Hippocrates ea, quæ extra somniantem sunt: aitque nos ali opera mortuorum: credo quia non potest alere nos quidquam viuens.* Quo quidem in placito Scaligeri subtilitatem desidero; norunt enim & vetulæ, non ali nos alimento viuente, actuque animato: ut propterea hoc non sit theorema dignum Hippocrate. Quinimmo nec absolute bene vertitur *mortuum in non viuens*; quamuis enim mortuum omne sit non viuens, haud tamen vicissim, omne non viuens mortuum est; siquidem non viuens est, tum id quod prius nunquam vixerat: cui falso tribuas nomen, & rationem mortui; tum quoque iam vita defunctum, quod vere mortuum est. Et sane mortuorum nomine Hippocrates hoc in loco nutrimenta significat, quia ~~facta~~ nihil nos alit, quod prius ipsum non vixerit; etiam si dum alit, actu viuens esse non possit. Huius rationem profert Scaliger, quia, inquit, *neceffe sit transformari; quum nihil duabus formis informetur*; quasi viuens in aliud viuens transformari nequeat; & hoc si fieri valeat, propterea id, in quod facta est transmutatio, duabus necessario formis informetur; atque id sit penitus absurdum, neque fieri vlla ratione valeat. In primis etenim, vel obseruationibus [u] Theophrasti, confirmationibusque [x] Portæ in sua Villa, transmutatur triticum, & hordeum in lolium: loliumque vicissim transmutatur in triticum, & hordeum: præterea zea, triticum, & hordeum mutantur in auenam: hordeumque itidem conuertitur in ægilopem: acinum quoque transire contuit in serpillum, & sisymbrium Theophrasto, Palladio, & Plinio Portæ [y] suadentibus: sed & triticum in tiphā, tiphāque vicissim abire in triticum, ex Theophrasti, & [z] Portæ monumentis ediscimus: nec non etiam sisymbrium in mentham commutari. Vtcrius Laodiceæ Xerxis aduentu Platanus in Oleam mutata est, autore [a] Plinio; cui & olea in oleastrum, & caprificus in

Hippocrates difficultatibus explicatur.

Scaligeri explicatio examinatur.

Mortuorum nomine cur Hippocrates vocet alimenta.

[u] de cau. pl. c. 6.
[x] l. 11. c. 17. 29.
[y] rugum transmutationes.

[y] l. 10. c. 43.

[z] l. 11. c. 20.

[a] l. 27. c. 25.

Arborum va-
rie transmu-
tationes.

[b] 1. de ru. val.
c. 1.

[c] lib. 4.

[d] 1. Georg.

[e] lib. 14.

[f] 3. de gen.
an. c. 11.

Animalium
transforma-
tio.

[g] Dan. 4.

[h] Gell. 1. 9.
c. 14.

Plin. 1. 7. c. 4.

lib. 8. c. 22.

Dalech.

[i] 2. de geo.
an. c. 4.

in ficum, & candida vua, ficusque in ni-
gras conuersa dicitur: sed & eiusmodi
mutationibus Aristandi apud Græcos
volumen scatere, & apud nostrates
C. Epidij commentarios admonet. In-
super autem Galeni [b] testimonio verti
consueuisse cassiam in cinamomum vt
genere proximum, ita specie ab illa di-
uersum, recte mihi obseruasse videtur
in suis Epistolis [c] Medicinalibus Ma-
theolus. Quis præterea non animadu-
uertit innumeras plantarum transfor-
mationes in insitione; qua certe nihil
inuenit Agricultura solertius? de his
bellissime non vno in loco P. Maro ce-
cinit, [d]
„ Et sæpe alterius ramos impune vi-
demus
„ Vertere in alterius, mutatamque in-
sita mala
„ Ferre pyrum, & pomis lapidosa ru-
bescere corna.
& paucis interpositis:
„ Inseritur vero ex foetu nucis arbutus
horrida:
„ Et steriles platanimalos gessere va-
lentes,
„ Castaneæ fago, ornusque incanuit
albo
„ Flore pyri, glandemque fues frege-
re sub vlmis.
ne alia plurima huc referam, quæ de
proposito recensuit Palladius. Deinceps,
Theophrasto [e] consentiente, Aristoteli [f]
huiusmodi etiam viuientis in viuens transformatio in animalibus
conspicua est; nam, vt omittam, tum
quæ de transformatione aduultorum
hominum in feras, & arbores fabulan-
tur Poetæ: Nabuchodonosor [g] enim,
testimonio sacrae paginae, haud ex ho-
mine se conuertit in belluam, sed in ho-
minis figura immanitatem gessit belluæ:
tum quæ de transmutatione mulierum
in viros testantur [h] Historici, obserua-
tione Aristotelis, experimento com-
probata, quotidie insectorum omnium
vermiculi transformantur in aurelias,
& aureliæ istæ, quas etiam Nymphas,
& Chrysalidas appellamus, conuertun-
tur in papiliones, sub singula trium for-
marum distincto, & statuto temporis
interuallo viuentes. Sed quid insecta
commemoro? non ne ouum transmu-
tatur in pullum [i] Aristoteli? ouum ve-

A getans a matre, in pullum sentientem
a patre? decernit etenim admirandus
Præceptor, vegetalem animam a ma-
tre ouis indi, sensualem autem a patre
prolifici seminis interuentu: quam sen-
tentiam oportuniore loco tractantes
De ortu [k] Animæ humanæ fusius ex-
plicauimus: nonne foetus humanus ei-
dem Aristoteli [l] primis diebus in vte-
ro materno sola viuens anima vegeta-
trice, procedente tempore sensutricem
subiens, qua fieri dicitur animal, nonne
inquam transformatur viuens in viuens?
B nimirum vegetans in animal? quin &
demum hoc animal induens animam
rationalem, qua fit homo, si non simul
fit animal, & homo: nec animal, &
equus, in vtero matris, vt eo loco nos
edocuit Aristoteles, nonne animal in
hominem, & animal in equum, ac pro-
inde viuens in viuens reuera commu-
tatur? Nec tamen inde necessario se-
quitur (secus atque Scaliger opinetur)
C duabus formis idem informari; tum
quia potest præcedens forma sequentis
ipsomet in exortu occumbere; quando
generatio vnus est [m] alterius corru-
ptio; id quod accidit dum transmutatur
tritium in lolium, lolium in hordeum,
& in alijs transmutationibus huiusmo-
di: tum quia posterior forma priori ad-
iungi, associarique potest in vnam com-
positam. Neque absurdum est, vnam
numero animam ex pluribus subordi-
natis essentialiter inuicem iunctis coag-
mentari, quemadmodum latius alibi de-
monstrauimus in libris [n] *De vita*, & *De*
D *ortu animæ*. Non ergo veram causam
attulit Scaliger, cur nos alere non pos-
sit quidquam viuens. Porro causa pro-
positi, quantum ego censeo, triplex est:
vna quidem, quia nutrimentum omne
antequam alat, necessario cōcoquen-
dum est; atvero tali cōctione quod an-
tea viuebat, vita spoliatur; siquidem vt
plurimum contingit in eo apparatu, qui
E extra corpus nostrum alimentis conci-
liatur, nutrimenta pristinam vitam
exuere; quod in Pythagoram luit ali-
quando Laertius [p] ille Diogenes hunc
in modum,
„ Haudquaquam solus tu animatis ab-
stinuisti:
„ Quisnam animata vorat, dic mihi
Pythagora?

[k] li. 1. c. 52. &
1c99.

[l] 2. de gen.
an. c. 3.

[m] 1. de gen.
t. 18.

[n] 1. 2. c. 13.

[o] 1. 2. c. 1.

Alimentum
cōctione vi-
tam amittit;

[p] lib. 1.

„ Verum vbi quid coctum est, elixum, A
vel sale sparsum,

„ Tunc edimus, quoniam spiritus om-
nis abest.

ita vi coctionis internæ, quæcunque nu-
trimenta viua intra corpus ingeruntur,
cuiusmodi sunt stirpium semina, fructus,
aliæque partes; quibus citra vllum artis
ministerium vesci consueuimus, & cru-
dis; vi coctionis inquam illius, qua &
primum in stomacho vertuntur in chy-
lum, & postea in hepate ac corde mu-
tantur in sanguinem, priore vita priuan-
tur, noua nulla sibi conquisita; quia
chylus, atque sanguis inanimæ omnino

Alimentum
cur viuere ne-
queat.

[9] 2. de an.
1. 45.

succi sunt. Cuius sane rationis ea est
explicatio, quia quum duæ quælibet
formæ vltimæ, animæve numericæ in
eodem supposito sint incompatibiles;
incompatibiles erunt etiam in eodem
subiecto dispositiones ad duas animas
indiuinduas, quæ dispositiones vltimæ
vocantur: Quum igitur, [9] Aristotele
doctore, nutrimentum nondum con-
coctum dissimile sit alendo corpori; co-
coctum vero sit adeo simile, vt in eius na-
turam immediate commutari, atque
ideo illius animam induere valeat; iam
plane constat, coctione nutrimentum
externum, si viuens fuerit, priuari di-
spositionibus, quibus propria ipsius ani-
ma nititur, tanquam non compatiendi-
bus dispositiones apparantes materiam
ad animam alendi corporis, ac proinde
vita spoliari: simulque indui dispositio-
nibus ad animam nutriendi, quam po-
stea subit alimentum concoctum, vbi
conuertitur in substantiam eius quod
alitur: vt propterea nutriamur non actu
viuente vnquam, sed semper corpore
vita defuncto, quod per coctionem præ-
cedentem nutritioni acquisiuerit vlti-
mam dispositionem ad animam nu-
mericam alendi corporis, & amiserit
(si non antea propter alius causas) di-
spositiones vltimas, quibus inniteba-
tur anima illius pristina. Quocirca nu-
trimentum viuens ita per coctionem
morte afficitur, vt simul ad nouam vi-
tam proxime disponatur: similitudo si-
quidem alimenti, vi coctionis partæ,
maxime consistit in dispositionibus vlti-
mis, proxime præparantibus materiam
alimenti ad subeundum animam eius,
quod enutritur. Altera vera ratio est,

Similitudo ali-
menti cum a-
lendo in quo
sit.

quia nutrimentum, quo alimur, debet
esse in potentia ad subeundam animam
humanam, veluti sui formam; ac proin-
de priuatum omni parte animæ nostræ;
quippe tum potentia semper adnexam
habet priuationem: tum omne recipiēs
debet esse denudatum a natura reci-
piendi: Quum autem in anima humana
sint omnes gradus animæ, vegetans,
sentiens, intelligens; plane omni ani-
ma, & omni vita destitutum esse, quod
nos alit, necesse est. Tertia ratio est,
quia nutrimentū tale esse debet, cui ceu
forma vniatur anima nostra: sed anima
nostra, quæ in se omnes gradus animæ,
ac vitæ continent, vniui ceu materiei
nequit vlli actu viuenti; siquidem ani-
ma vniuersaliter [7] definitur esse actus

[7] 2. de an. 1. 6.

corporis potentia vitam habentis, non
actu. Igitur alimentum debet esse non
viuens, quia sit vita iam functum. Quæ
mox afferuntur a Scaligero: *At quod
alit nos, nostri pars sit, aut iam est, ergo sub
totius forma existit: quod autem vivit,
suum sibi est: plena sunt difficultatis.*

Porro quod alit nos, nostri pars sit; at
non propterea sub totius forma existit;
namque forma est terminus ipsius fie-
ri; nec alimentum sub totius forma
esse poterit, nisi vbi iam transmuta-
tum fuerit in substantiam rei nutri-
tæ. Nec accipere possumus, quod
nos alit, id iam esse nostri particulam;
quum & partis natura essentiaque sit
nutritionis terminus postremus, vt
nemo non fateatur, alcionem esse ali-
menti in partem viuentem conuersio-
nem: Quod igitur actu alit, vt potesta-
te solum est nostri pars, non actu; sic ne-
que iam pars esse nostri, neque sub to-
tius forma existere dicendum est; sed
solum fieri pars nostri, atque ad formæ
totius habitum induendum pergere.

Multo minus accipio: *Quod vivit, id
suum adeo sibi esse, vt sub totius forma exi-
stere nequeat, parsque nostri esse non va-
leat; quandoquidem pars nostra singu-
la, caro, neruus, oculus, brachium, facies
vuiuit, suumque sibi esse non habet di-
stinctum penitus, atque independens
ab esse, siue a forma totius. Quod au-
tem mox affertur a Scaligero, Itaque in
oetano Pædia vult terra mandari corpus
suum Cyrus, vt ibi mutato eo, aliquid ca-
pian mortales emolumenti, mirifice no-*

Alimentum
quando sit sub
forma totius,
& quando nō.

Xenophontis
locus difficultis
explicatus.

stram,

stram, & ideo Hippocratis sententiam A roborat, nimirum quia cadauer prius vixit, propterea terræ idoneum ad stirpes nutriendas succum præstare potest, quibus homines vtuntur; alioqui si cadauer non vt mortuum, sed vt non viuens rationem alimenti obtineret; plane iam omnia non viuentia, atque adeo elementa, & mista imperfecta nutriendo essent; quod longe a vero abesse, dudum compertum habuimus in opere nostro [f] *De his qui diu viuunt sine alimento*. Subdit item Scaliger, *Hippocratem ita tangere; primum, semina, idest, principia: secundum alimenta, quum sunt mutata: tertium, augmenta, quæ alimentum consequuntur*. In primis nescio cur Hippocratis ordo, quo semina vltimo loco ponuntur, permutandus sit, ijs primo loco numeratis. Deinde quid per semina interpretemur principia? hoc enim est per ignotiora progredi: longe namque amplior est principij significatio quam seminis: an per semina significantur principia stirpium, quæ sunt alimenta non mutata, & externa vt videtur innuere Scaliger? sed anne solis alimur seminibus? certe plantarum liquoribus, frondibus, bulbis, radicibus, fructibus excluso plerumque semine, atque insuper animalibus vtimur in alimentum. Quid opus est, Hippocratem de alimentis interpretari mutatis, nisi de ijs digestionem vita pristina exutis intelligamus? Minime omnium recipere possumus augmentum necessario consequi alimentum, vt audacter negandum sit quod subdit Scaliger, *sine augmento corpus ali non posse*; quum & a sensu, & a doctioribus didicerimus, Corpus cum decremento nutriri. Quæ vero in huius placiti confirmationem afferuntur, vera non sunt omnia: a veritate primum abest, *quod reponitur in loco esse consumpta partis*, siue nutrimento restaurari deperditam corporis nostri substantiam; quia in prima nutritio nullam præsupponit consumptionem. Sed esto, disputandi gratia, id veritati consentaneum; falsum est, Omne quod in locum consumpti reponitur, augmentum promouere: tum quia verum non est, alimento restitui pristinam quantitatem, & omnino partem illam, quæ fuerat imminuta, vt gratis accipitur;

namque senibus multo minus alimento reponitur, quam effluxum fuerit e corpore: tum quia si par moles corpori cibis adijciatur ei, quæ defluxit; inde corpus non incrementum vllum, sed consistentiam in eodem statu sortietur per eam nutritionem: tum demum, quia dum alimentorum vsu substantiæ fluxæ quoquo pacto prospicitur, interim iugiter etiam effluit corporis nostri materies; vt nisi multo plus alimenti conuertatur vi caloris vigentis in corporis nostri naturam, quam substantiæ nostræ dissipetur, fieri non possit, vt enutriti augeamur. Præterea vero supponit in sua ratione Scaliger, substantiam corporis nostri non assidue diffluere, ac præsertim non diffluere dum alimur: quod non ita gratis erat accipiendum: Profecto si e dolio aliquo magno musti pleno congium vini detraxeris; & mox obturato foramine vini noui cyathum inferas in dolium, internum liquorem post detractionem congiij in dolio relictum quodammodo augebis; at si continenter effluat assidueque vinum e dolio semper aperto per foramen amplum vt octo, & iugiter quoque desuper instilles vinum vt vnum; nulla prorsum ratione vinum augebis, at semper in vase vinum imminuetur oculata fide; nunquam enim permanens vini quantitas vilo pacto suscipiet augmentum; sed perinde fuerit ac si continue diffluat humor vt septem, nullo penitus influente; Sic igitur Aristotelica [r] proportione & in viuentibus, vbi tempore senectutis e corpore iugiter elabitur substantia vt duo; etsi continenter alimentis adijciatur corpori quantitas vt vnum; viuens nutritione præsentem, ac vigentem, absque augmento penitus assidue diminuetur vt vnum. Non ergo satisfaciunt, quæ a Scaligero scribuntur in proposito. Nunc age videamus an a nobismetipsis ex rei natura germanam Hippocratis mentem hoc in loco valeamus introspicere. *A mortuis*, inquit Hippocrates, *alimenta, & augmenta, ac semina ipsa nobis suppeditari*. Sane *alimenta, & augmenta*, hoc est augmentum facientia, & *semina*, in nobis tria sunt ratione, ac essentia distincta, in vnum tamen numero subiectum coincidentia; namque in alimento si quan-

Nutritionem
quid referat.

[r] 1. de gen.
1. 34. & seqq.

Explicatio
nostra.

Cadauer vt
habet alimentum
in rationem.

[f] 1. passim.

Alimentum
non semper
instaurat substantiam de-
perditam.

Alimentum
vbi augeat.

[a] 1. de gen.
an. c. 18.
Alimenti va-
ria ratio.
[x] 2. de an.
c. 47.
1. de gen. c. 41.

Semen vt fit
alimentum.

A mortuis
quid accipia-
mus.

[y] 2. de gen.
an. c. 4.

[z] 2. de an.
c. 59.

quantitatem species, augmentatiuum est; si vero substantiæ portionem illam, quæ transmutatur in viuientis corporis naturam, nutrimentum est; si demum eam itidem substantiæ partem conside- res, quæ nutrimento iam in naturam corporis enutriti commutato superest utilis, ea semen existit: quæ cuncta longe patent ex Aristotele [a] tum alicubi definiente, *semen esse excrementum utile vltimi alimenti mutati*: tum alibi [x] con- stituente, alimento, & augmentatiuo, & generatiuo in eodem numero sup-posito aliam, atque omnino triplicem esse naturam, essentiamque; siquidem vnum & idem numero corpus, quod conseruat animantia, nutrimentum di- citur, vbi conseruet idem numero vi- uens: semen autem, atque generatiuum appellatur, vbi propagatione alterius indiuidui conseruet ac tueatur speciem: quatenus autem molis & quantitatis est particeps, quam viuienti corpori adiun- git, in quod transmutatur, eatenus est augmentatiuum. Ceterum hæc tria, inquit Hippocrates, nos habere, accipe- reque *a mortuis*, nimirum a viuientium partibus, aut fructibus, vita iam defun- ctis; nihil enim mortuum esse potest, quod prius non vixerit quoquomodo; siquidem mors vbique est vitæ termi- nus postremus: & Aristoteles non alio argumento quandoque hypenemia, si- ue oua subuentanea viuere [y] proba- uit, quam eo quod morte pereant; ra- tum confirmatumque iudicans, nihil vnquam emori posse, quod non viuat. Quia igitur ali non possumus nisi eo, quod ex viuente prodierit, & pristinam vitam amiserit; Hippocrates propterea monet, *a mortuis alimenta, & augmenta, & semina ipsa nobis suppeditari*. Qua quidem in re non solum distinctas ho- rum naturas nobis aperuit, sed etiam mira breuitate naturalem essentialem- que ordinem & habitudinem cum ta- lium obiectorum, tum etiam vitæ ope- rationum, quas admoliuntur, insinuauit senex admirandus; nempe naturæ or- dine primum alimur, mox augemur, de- nique generamus prolem nobis confi- similem, quia nutrimur vt augeamur, Ari- stotele [z] Magistro, & augemur vt con- quista perfectione membrorum, ipso- rum vñu generare possimus; quum vbi-

que finis sit ijs, quæ ad finem instituun- tur, natura [a] posterior. Immo vero & in adulta ætate, dum omnibus vitæ ve- getalis officijs fungi valemus, ex inge- sto nutrimento primum enutrimur, dein augemur, vltimo generamus; etenim alimenti substantia primum naturæ or- dine conuertitur in corporis nostri sub- stantiam, quæ conuersio est nutritio- nis essentia; inde immediate alimenti quantitas corporeæ moli nostræ addita incrementum promouet; vt enim quan- titas in alimento substantiam consequi- tur; ita quantitatis alimentorum moli corporis adiunctioni, eorumdem sub- stantiæ in naturam corporis conuersio, naturæ ordine præcedit: Quod & Ari- stoteles [b] insinuat, in essentia incre- menti, præter alias causas, ponens trans- mutationem substantiæ, quæ est muta- tio secundum alimentum: semen autem vltimo loco nobis ab alimento, mor- tuisque suppeditari, ex eo constat aper- tissime, quod semen excrementum esse definitur alimenti vltimi mutati: muta- tum autem vbi iam fuerit alimentum in corpus enutritum, tum certe & nutri- uerit, & auxerit; siquidem simul tempo- re reuera conuertitur alimenti substan- tia in corporis naturam, & adiungitur moles alimenti quantitati corporis, li- cet hoc naturæ ordine posterius effici- dicatur. Sapienter igitur Hippocrates, asseuerans nos a mortuis accipere ali- menta, & augmenta, & semina ipsa, in- dicat aperte omnem alimenti naturam, siue sit eius substantia, qua commutata in partes solidas enutrimur; siue quan- titas, qua moli nostræ addita crescimus; siue demum excrementum utile, muta- to iam alimento superstes atque super- abundans, quo sub forma seminis gene- ramus prolem similem nobis; omnem inquam istam alimenti naturam, tribus his essentijs comprehensam, nobis non aliunde quam a mortuis inesse, nimirum ab animatis antea, vita iam defunctis; etenim alimenta nobis sunt (tam in ci- borum, quam in potionum genere) plantarum, & animalium partes, vel fructus, vel succi ex partibus, aut fructi- bus quomodocunque hausti, vbi pristi- nam vitam exuerint, siue in eo appa- ratu interierint, quo extra nos arte red- dita sunt apta eiui vel potui: vt carnes, & edu-

[a] 2. de an.
c. 49.
2. phyl. c. 23.

Alimenti va-
rius finis.

[b] 1. de gen.
c. 32. & seqq.

Seminis defi-
nitio explica-
ta.

Alimentum
tura omnis in
tribus sita.

Somnia ut in-
dicent alimen-
ti ingelli na-
turam.

[c] 1. de gen.
20. c. 3.

[d] Ioan. 12.

Alimenta ut
sint causæ va-
lerudinis.

Alimenta ut
causent infom-
niorum varie-
tatem.

Somnia ut in-
dicent alimen-
ti conditionē.

& edulia omnia, coqui artificium ex-
perta: & vinum, atque oleum; siue vi-
ventriculi versa in chylum primo inter-
morianitur in ea præparatione qua ido-
nea redduntur nutritui; quod supra
notauimus. Quin etiam semina fiunt
a mortuis; etenim semen non solum est
excrementum vtile vltimi alimenti mu-
tati; quod edocet [c] Aristoteles; at
etiam quia semen frumenti cadens in
terram nisi mortuū fuerit, ipsum solum
[d] manet; si autem mortuum fuerit, B
multum fructum affert; ut ait Euange-
lista sub persona Domini. Ut propte-
rea bellissime in somnijs phantasie ap-
parentes mortuorum, Hippocratis ob-
seruatione significant naturam alimen-
torum antea ingestorum. Et sane quum
inter casus tum effectrices, tum quo-
que conseruatrices sanitatis & ægritu-
dinis primum sibi locum alimenta ven-
dicent; profecto si pura fuerint, & ad
naturæ normam, quæcumque subeunt
in corpus nostrum sub ratione alimenti,
sanitatis habitum, veluti causæ effe-
ctum, arguent: contra, si quibus alitur
corpus, noxia, & omnino extra natu-
ræ regulam constituentur, ijs morbo-
sam affectionem pariter indicari. Quæ
vero nutrimenta suis vaporibus inter
dormiendum ad cerebrum delatis phā-
tasie mortuorum spectra inspicienda
proponunt; par est in mortuorum si-
mulacris eas conditiones apparere, quæ
nutrimentorū proprietatibus propor-
tione respondeant; quas breuiter Hip-
pocrates more suo tangens, vtinam
acutissimo Scaligero stimulos ad eas
explicandas incussisset. Sed quando
eas, forte sibi satis euidentibus, alijs ex-
plicare neglexit, nos (quando in huius
loci explicationem incidimus) etsi obi-
ter, aperire tentemus. Porro quicum-
que dormientes vident in somnis mor-
tuos puros atque nitidos, ij sunt, qui
cumque nutrimenta pura ingerunt,
nempe boni succi, & ab omni excre-
mentorum alienorum sorde defæcata:
Qui mortuos inspicunt indutos vesti-
bus albis, eos puta qui externa sum-
pserunt alimenta in quantitate debita,
ac bene præparata; siquidem acciden-
tia sunt veluti vestimenta induentia
substantiam, quam vndique comple-
ctuntur, sensibusque nescio an inuida

A [e] cælent, an amica, suapte natura in-
sensilem, quoquo pacto commonstrent:
candorque inter colores venustissimus
in veste, optimam accidentium in ali-
mento commodationem designat,
eamque aliunde, seu ab arte illi proue-
nientem; nam vestes candidas ab arte
nanciscimur omnes. Quicumque vero
per somnia conspexerint se a mortuis
accipere aliquid purum, ij sunt qui ex
edulijs ac potionibus, in aluo coctionis
vi probe confectis purum alimentum
hauriunt; vnde sibi sanitatem acquirunt,
atque conseruant. Contra, qui som-
niantes vident mortuos nudos, ij sunt
quibus alimenta nullo debitæ præpara-
tionis tegmine circumdata, & debita
quantitate carentia ingeruntur; quan-
titas enim primum est ac maximum sub-
stantiæ velamentum. Qui mortuos ni-
gros somniauerint, eos dicito qui nu-
trimentis tetro aliquo prauoque succo
infectis vescuntur. Quibus mortui per
somnia sordidi apparent, eos recte di-
xeris alimentis vti multa excremento-
rum sæce coinquinatis. Quibus som-
nia plena sunt aspectu mortuorum sibi
quidpiam eripientium, eos iudica nu-
trimentis impense calidis, aut frigidis
assuetos; quia calidiora nutrimenta no-
bis eripiunt humidum radicale, quod
absument; frigidiora calorem natura-
lem extinguunt, vtraque proinde sani-
tatem auferunt. Quos denique con-
tingit in somnio videre mortuos aliquid
ex ædibus asportantes, illos recte pu-
tes vti nutrimentis, quæ propter pra-
uum succum nec ipsa corpori aggluti-
nantur, nec agglutinari permittunt bo-
nos succos in corpore compertos; sed
eos infectos vna secum auferunt a toto
corpore reliquo ad pedes tumefacien-
dos, ut ex Aristotele constat, & alibi
[f] probauimus agentes de his qui diu [f] 1. probl. 5.
[g] viuunt sine alimento. Ceterum ne- [g] 1. 2. c. 102.
mini dubium est, alimento vitiosa, &
qualitate quopiam insigni præpotentia,
ut puta caliditate, frigiditateve nimia,
& excrementis multis scatentia, & suc-
co malefico referta, & debitam aut
quantitatem, aut præparationem non
habentia, esse causas ægritudinis; ut
propterea mirifice nos Hippocrates
hoc loco docuerit rationem præfagien-
di sanitatem, ac morbos ex insomnijs
ape-

aperientibus naturam alimenti, quo somniantes vtuntur; alimentis ipsis sub mortuorum specie somnianti apparentibus, eo quod omnia nutrimenta sint mortua, nempe corpora quomodolibet vita defuncta, & omnino ex viuientibus antea, iam vita defunctis ad nos quomodocunque prouenientia. Quapropter apte sepulchro comparatur, in quod mortui mittuntur, humanum os in quod alimenta ingeruntur; & aptissime Lucerna, sepulcrales ritus omnes habens, os humanæ larvæ patens, in quod immisum fuerit humanum cadauer, obtinet in apice suo anteriori. Itaque proportionate correspondet os hominis apertum sepulchro patenti; quoniam in utrumque immittuntur corpora mortuorum. Quin etiam sicut in sepulchrum immissa cadauera computrescunt in sanie abeuntia; sic omnino proportionabiliter alimenta per os & gulam iniecta in stomachum, ibi veluti putrescentia vertuntur in chylum, qui sanie æmulatur substantia sua, vocaturque sanies etiam ab [h] Aristotele scribente, *Sanies pars diluta, siue aquosa sanguinis est, eo quod aut nondum concocta, aut corrupta est: itaque id vel sanies necessario est, vel sanguinis gratia est.* Quum certum sit, chylum esse gratia sanguinis, qui ex eo per secundam concoctionem fieri debet; adeoque sanguinem esse nondum coctum. & alibi: [i] *Fit per concoctionem ex sanie sanguis, ex sanguine adeps*: vbi sanici nomine nihil aliud quam chylum intelligit, ex alimentis in ventriculo genitum; qui delatus in hepar, & cor, ibi per concoctionem vertitur in sanguinem; etenim Aristoteles opinatur in Iecore fieri sanguinem imperfectum, qui sui complementum ultimum acquirit in Corde. Deinceps ibidem: [k] *sanies sanguis inconcoctus est; aut quia concoctus nondum est, aut quia in serum degenerauerit.* Vnde iam apte sepulchrum representatur ab ore hiantæ larvæ formatæ in fronte Lucernæ, mortuorum rituum imagines in se cælatas habentis. Id quod etiam apertissime demonstrare videtur imungula capitis humani prominens in gutture larvæ, corpore reliquo veluti iam in profundum sepulchri deiecto, reconditove, ac delitescente.

[h] 2. de part. c. 4.
Chylus æmulatur sanie.
Sanies duplex pars sanguinis.

[i] 3. hist. c. 19.
Sanguis ut fiat ex sanie.

[k] inf. cap.

A *Deriu veterum erga corpus cadaueris.*
Cap. VII.

S Ed in sinistro Lucernæ latere funebria cælantur, quæ maxime spectare videntur ad cadauer: Ac primum in medio latere, loco pyræ, veluti craticula prostat super quatuor pedibus asfabre factis: cui suppositum est vas igne repletum ardente, cum imagine pullati viri, qui facem ad rogam accendendum admouet; et si non pingatur auersa facie faculam in struem lignorum accendendam imponere; ut moris erat antiqui, [l] Virgilij testimonio, cui Troes in funere Miseni

„ Conueniunt: pars ingenti subiere pheretro,
„ Triste ministerium; & subiectam, more parentum,
„ Auerſi tenuere facem. congesta cremantur
„ Thurea dona, dapes, fuso crateres oliuo.

Ceterum sicuti rogo magno non erat locus effigiando in parua Lucerna tot hieroglyphicis onusta: sic ignem accendens homo recte fingitur lugubri veste fere totus opertus; quia munus hoc erat magis coniuncti sanguine, rogam accendere facula: Propinquiore autem affinitate, lugubri veste amiciebantur; ut etiam æuo nostro seruatur. Qui cadauer imponebat pyræ, Vespillonum vnus erat, qui prius ipsum lauerat. A latere dextro Vespillonis vnus adest cum ansato utrimque vase; nempe moris erat, ut ocyus arderet, cremareturque citius cadauer, & procul arceretur, temperareturve teter odor vstrinæ, superiniocere mortuo, dum vrebatur, vnguenta satis odorata, & olea; quæ Virgilius appellat Thurea dona, & oliuum. Prope iam adstat imago mulieris ciulantis, quæ crines hirtos & incultos manu sibi diuelleret, hac lessum faceret; quod erat proprium filiarum, vxoris, & matris, aliarumque intimiorum defuncti: Qui mos postea lege prohibitus fuit, ut admonuisse [m] Ciceronem antea notauimus, referentem e duodedim Tabulis: *Mulieres genas ne radant: neve lessum funeris ergo habent.* Quo loci, non prohibentur mulieres sibi genas radere nouacula, quasi pilos

Rogus ut accenderetur antiquitus.
[l] l. 6. Æd.

Vespillonis officium.

[m] 2. de legib.
Mulieres genas radere in luctu funeris, quid esset antiquis.

los haberent barbæ, quos deponerent; A sed quia vellebant sibi crimes capitis eu-
lantes vehementer, & vnguibus genas
proprias dilacerabant ad sanguinis ef-
fusionem (qui mos etiam num apud
Corfos vigere iam dudum audiui sæpius
a Patre meo, biennium in Insula Me-
dicinam apud Gubernatorem Insulæ
pridem faciente) hoc vtrumque prohi-
buit Lex Romanis mulieribus, ne ge-
nas raderent, hoc est, ne quasi noua-
culis vnguibus genarum cutem rade-
rent, neve lessum facerent, hoc est, ne
manibus e capite capillos euellerent.
Ad huius lugentis pedes pullata ma-
trona, quasi deosculans mortui plan-
tas, mater defuncti fuerit. At vero
tres alij viri mœsti stantes ad pedes ca-
daveris, quo nam alios referant, quam
filium, & fratres defuncti? Huiusmo-
di quoque vel amicitia, vel alio quo-
piam sanguinis, aut affinitatis vinculo
coniuncti mortuo mihi sunt alij duo
stantes ad terga Vespillonis illius prio-
ris. At ad eius læuam plorans pullata
mulier ad caput cadaveris, vel soror,
vel mater, vel vxor est defuncti. Etiam-
si postea lex antiquata fuerit, renoua-
tusque mos vlulandi priscus ad vsque
tempora Petrarchæ durauerit; nam
eius quo Thomas Fortifiocca Scriba se-
natus describens vitam Nicolai Lauren-
tij Tribuni Populi Romani, qui Poten-
tes Barones illo tempore, Stephanum,
Ioannem, & Petrum Agapitum Co-
lumnenses interemerat, ait lingua ver-
nacula plebis infimæ, *Quelle tre corpora
muorte, fuoro portate in Santa Maria del-
li frati, coperte de pallij de auro, nella Cap-
pella delli Colonnese. Bennero le Conesse
con moistitudine de Donne scapigliate per
vlulare de sopra li muorti, cioene sopra le
corpora de Stefano, Ianni, e Pietro de Aga-
bito. Lo Tribuno le fece cacciare, e non
voizè che li fosse fatto honore, nè esequio,
e disse: Se me faco poco de ira, quelle tre cor-
pora maiderete, facciole iettare ne lo cata-
fesso de li appesi, che foco periuri: non foco
degni d'essere sepellite. Allhora quesse tre
corpora fuoro secretamente de notte portate
nella Chiesa de Santo Siluestro de lo Capo,
e là senz'a vlulato fuoro sepellite da le Mo-
nache. idest: Illa tria cadauera delata
fuerunt ad S. Maria fratrum, operta pallijs
aureis, in adicula Columnensium. Vene-*

Genas radere
quod vetitum
mulieribus in
fuerit.

Explicatur
figura figuræ
in Lucerna
sculptæ.

*runt Comitissa magna comitante caterua
mulierum crinibus passis & incultis ad
vlulandum super cadauera Stephani, Ioan-
nis, & Petri de Agapito. Tribunus eas
eijci precepit, & noluit defunctis honorem
haberi, nec exequias fieri; dixitque, si me
parum ad iram promoueant, illa tria male-
dicta cadauera projici faciam in foueam su-
spensorum, quia sunt periuri, non sunt di-
gni sepultura. Tunc ista tria cadauera no-
ctu clam delata fuerunt in Ecclesiam San-
cti Siluestri de Capite; ac ibi sine vlulatu
sepulta fuerunt a Monialibus: Hæc ille.
vnde constat, in Lucerna mulierem
vlulantem supra bustum, indicare gre-
gem istarum mulierum antiquitus vlul-
lantes supra cadauera: simul & qui fue-
rit æuo Petrarchæ plebis Romanæ ser-
mo; de quo posterius. Huic autem
ploranti, pullatæque mulieri, Vespillo-
ni vicinæ altans homo caput mortui su-
stinens, atque priori Vespillon coope-
rans in accommodando cadauere, Ve-
spillonum alter est, vel potius intimus
amicorum defuncti, quod togatus, ac
palliatu grauitur incedat. Pone quem
alij duo stantes, maxime qui lamentari
conspicitur, e consanguineis & charis
mortuo censendi sunt. Qui veluti se-
dens urnam magnam sine manubrio te-
net, is esse videtur, cui curæ fuerat, an-
te rogam lauare corpus defuncti: Qua-
re duæ ponuntur urnæ duos ad istos
usus; de quibus Virgilius [n] ita in fune-
re Miseni,*

*„ Pars calidos latices, & athena vu-
dantia flammis*

*„ Expediunt, corpusque lauant fri-
gentis, & vngunt.*

„ Fit gemitus -----

Urna quidem aquæ ad lauandum cor-
pus est illa non ansata, quam vacuum
retinet senior homo infra rogam: an-
sata vero, quam iunior veluti iam iam
effusus videtur supra cadaver in cra-
ticula positum, oleo siue vnguento ple-
na censetur (nam aqua focum extin-
gueret) & sane morem versandi vn-
guenta, & olea odorifera supra bustum
in pyra positum, obseruari nunc etiam
apud Indos Orientales, testis est de vi-
su Odoardus Barbosa, & alij rerum In-
dicarum historici. Sed alij duo prope
se laruam aperta nimium bucca retinen-
tes homines, inter mimos mortuales
mihi

[n] 6. Æn.

[o]l. 1. c. 23.

Mimi cur ap-
tarent sibi lar-
uas.

mihi reponendi videntur, qui personati
carmen lamentabile concinebant in
laudem mortui, quod Næniæ nomine
vocabatur: Et, vt recte notauit Guthe-
rius [o] in opere suo de Iure Manium,
*Triplicem istam Naniam fuisse comperio:
de prima, quæ in exequiarum comitatu,
nihil repeo:* quum & ego satis de illa di-
xerim explicans Lucernæ rostrum. *Se-
cunda conebatur ad rogum:* quam satis in-
dicat ista larua, quam forte sibi mutua-
bant alternatim canentes isti duo Mimi,
in hoc latere Lucernæ postremi; apta-
bant enim priscorum Mimi sibi laruas
atque personas ad os buccis apertis, vt
vociferarentur altius, & inclamarent
vehementius. *Tertia caneatur ad tumu-
lum:* huius tertiæ laruæ symbolum ha-
bemus in alio latere Lucernæ prope
rostrum, quo designari sepulchrum ani-
maduertimus: etsi tertia larua ista signi-
ficationem aliam quoque retineat, vt
mox explicabimus.

*De ritu priscorum erga defuncti animam.
Cap. I X.*

[p]l. 1. c. 10.
Coronæ, qui-
bus adhibe-
rentur in sa-
crificio.

In alio latere Lucernæ notantur hie-
roglyphicis omnia mortualia vete-
ra, quæ pertinebant ad animam defun-
cti: Primum quidem in medio latere, su-
per altare columnare, redimitum, ac
lemniscatum, erigitur statua Idoli, bra-
chio sinistro amputato palam, & dextro
curtato similiter, sed velato pallij teg-
mine. Certum est hic haberi sacrificium
pro anima defuncti: altare coronatum
habetur; quia Mythologo, [p] *Corona-
bantur in ipsis sacrificijs & victima, &
altaria, & homines, vti testantur ista car-
mina oraculi Delphici; quæ sunt in Ora-
tione Demosthenis contra Mediam:*
„ Imperio Erechthidis vobis Pandio-
nis Urbem
„ Qui colitis, patrio & facitis solemnia
ritu,
„ Vt memores Bacchi sitis, lateque per
Urbem
„ Primitias Bromio cuncti statuatis, &
ijdem
„ Soluatis grates passim fumantibus
aris
„ Tempora sacratis redimite rite co-
ronis.
Hic tamen altare solum coronatur, non

A victima, non homines. Ceterum nec
ambigas de sacrificio, quia nulla pon-
tur victimæ figura in Lucernæ sculpu-
ra; quia Veteres non omnes, neque
semper animali victima sacrificabant;
sed alij lacte, alij vino, alij thure, alij far-
re, alij placentulis, alij mola salsa, vt ait
Lucianus in Oratione sua De Sacrifi-
cijs, & post eum Gyrardus [q] in historia
Deorum Gentilium; & ex Virgilio con-
stat, Didonem vino Ioui sacrificantem
inducente, carminibus hisce: [r]

Victima non
semper ad sa-
crificium ca-
debatur.

[q] Synt. 17.

[r] 6. Æn.

B „ Hic regina grauem gemmis auroque
poposcit,
„ Impleuitque mero pateram, quam
Belus & omnes
„ A Belo soliti: tum facta silentia te-
ctis:
„ Iupiter (hospitibus nam te dare iura
loquuntur)
„ Hanc lætam Tyrijsque diem Troia-
que profectis
„ Esse velis: nostrosque huius memi-
nisse minores.

C „ Adsis lætitiæ Bacchus dator, & bona
Iuno:
„ Et vos o cætum Tyrij celebrate fa-
uentes.
„ Dixit: & in mensa laticum libauit
honorem
„ Primaque libato summo tenus atti-
git ore.

Et Horatius [s]

[s] 2. Epod.

D „ Tellurem porco, Syluanum lacte pia-
bant:
„ Floribus & vino Genium memo-
rem brevis æui.

E Sic igitur in isto sacrificio, Lucernæ in-
sculpto nulla victima viuientis animalis
adest, sed aut vino, aut lacte celebratur;
etenim & a dextris Idoli mulier pul-
cherrima, fere nuda, quæ pateram super
caput Idoli versauisse videtur: & a sini-
stris Vir amictus pallio, qui dextera ma-
nu consimilem pateram vacuam tenet
super Ara, ad sinistram femur Idoli. Si
diuinare licet, Idolum Herculis est, qui
super inferos atque mortuos potesta-
tem habere credebatur a Gentilibus;
quod ex inferis mortuam Alcesten ad
suum maritum reduxerit viuam, deu-
icta morte. Cuius numini sacrificatur
lacte, quia puer lac ex vbere Iunonis
hauserit, & eo sparso lacteam viam in
cælo formauerit. Sane Natalis Mytho-
logi

Idolum Her-
culis in Lucernæ
cur.Herculi cur la-
cte sacrificatur.

logi testimonio, Eumolpus in libro De My- **A** & mox :

*Herijs ait Herculem, primum quidem inui-
sum fuisse Iunoni propter mater pellicem; ac
placatum fuisse a Pallade; cuius etiam hor-
tasu Iuno Herculi lac praeberat paruulo,
eumque fecerat immortalem; & mox: Ce-
terum ubi Pallas ad Iunonem accedens per-
suasisset uti mammam praeberet infanti; quū
puer supra aetatem violentius sugeret, aiunt
Iunonem indoluisse, ac puerum proiecisse.
Alij dicunt, quod quum Hercules lac re-
tinere non posset, illud in calum deciderit, **B**
ac fecerit viam lacteam inde vocatam. &
infra: Fama est, quod quum Hercules ad
mortuam Alcestem venisset, morte deterrita,
illam marito viuam restituit, ut scripsit
Euripides in Alcestis Tragedia. Sine bra-*

*chijs autem Idolum Herculis fortasse
ponitur, ideo, quod iam tunc adeptus
fuerit ille diuinitatem, inter Numina
Gentilium relatus, post exantlatos ma-
ximae fortitudinis labores; nam Deus
effectus nunquam postea vires corpo-
reas immensi roboris exercuit. **C**at mo-
re Diuum, non corporis viribus, at
imperio animi mortalibus iuuamenta,
nocumentave poterat ad arbitrium im-
mittere, mortuorumque animis & pro-
desse, & nocere ad libitum. Et Gyr-
aldus **[u]** in Orpheo legisse se scribit,
*Quando Hercules ad inferos descendit,
Charon territus eum statim suscepit: ob qua-
rem anno integro in compediibus fuit; atque
ideo ipse apud Virgilium,*
[u] Nec vero Alciden me sum laetatus **D**
euntem*

[u] Accepisse lacu, nec Thesea, Pyri-
thoumque:
[u] Dijs quamquam geniti, atque inui-
di viribus essent.

Ut propterea Veteres pro defunctorum animis Herculi sacrificarent, Deo Charonti & alijs inferis metuendo; ne tranare paludem Stygiam optantes animae citius, a Charonte negligerentur, & ad ripam diu flentes commorari mœstae cogerentur, ut de insepultis cecinit **E**

[x] Virgilius:

[u] Stabant orantes, primi transmittere
cursum:
[u] Tendebantque manus ripae ulterio-
ris amore,
[u] Nauita sed tristis nunc hos, nunc ac-
cipit illos:
[u] Ast alios lōge summos arcet arena.

[u] Haec omnis, quam cernis, inops, in-
humataque turba est:

[u] Portitor ille, Charon: hi, quos ve-
hit vnda, sepulti.

[u] Nec ripas datur horrendas, nec rau-
ca fluenta

[u] Transportare prius, quam sedibus of-
fusa quierunt.

Nuda vero Sacerdos ad aram effingitur pro mortuo sacra faciens; quia mortuo-
rum animae nudae sint, nihil ex hac vita
corporei secum asportantes. Sed illud
praecipuum est, sacerdotem sacra fa-
cientem pro mortuo poni feminam nu-
dam; quod antiqui funeribus Venerem
praeficiebant; qua de re pulcherrime

[y] Caelius; Illud vero ad instituta vitae
etiam pertinet, non ad historiam mo-
do, & doctrinam, veterum exquisitissi-
ma ingenia Venerem non solum praefi-
dem natalium coluisse, verum etiam

mortis; siquidem in aede Libitinæ, quae
ad sepulturam pertinent, vendere con-
sueuerant, Libitinam non aliud quam
Venerem esse existimantes. Hoc au-
tem argumento humanae fragilitatis
vnumquemque admonebant, quod vna
& eadem Dea principium ac finem vitae
in potestate habeat; ut quae ingredien-
tibus vitam, vel decedentibus praesideat.

Porro etiam Delphis Epitymbiae Vene-
ris exigua sane statua ostendebatur po-
sita, ad quam manes in parentationi-
bus & libationibus, elicere atque euo-
care consueuerant. Libitinam a liben-
do dici M. Varro interpretatur, eamque
non esse aliam, quam Venerem signifi-
cat. Hinc Libitinarios dictos scimus,

qui Libitinæ praesent: quos Institorum
loco Vlpianus esse scribit, titulo de In-
stitoria actione. Vota Libitinariorum
legimus apud Senecam libro De Bene-
ficijs sexto: Ea vero sunt, ut complu-
res moriantur, cuiusmodi sunt & eo-
rum, qui captandorum testamentorum
artem professi sunt. Hinc eleganter
apud Horatium Libitinam vitare di-
cuntur, qui se immortalitati vendicant:

*Non omnis (inquit) moriar, magnaque
pars mei
Vitabit Libitinam.*

Apud Liuium notauimus, non suffice-
re Libitinam dici, quum morientium
vis magna est. Fuit Romae Libitinensis

E c por-

Sacerdos pro
mortuo sacri-
ficians cur nu-
da.

[y] 1.39.
c. 18
Venus cur
Libitina,
& mortis
praeses.

Iuno vt Her-
culem lacta-
sit.

Herculis Ido-
lum in Lucer-
na cur sine bra-
chijs.

[u] Synt. 6.

[x] 6. AEn.

Libitina
quando di-
catur.

„ porta, qua efferebantur cadauera, quo-
rum lege cautum foret, Ne quis in vr-
be sepeliretur. Libitinenſis portæ me-
minit in Commodo Lampridius. Vnde
mihi ſatis veriſimile videtur, iſtam mu-
liera, quæ pulcherrima, nudaque fere,
pro defuncto ſacrificat ad Idolum Her-
culis pateram lactis, eſſe quampiame
Sacerdotibus Libitinenſibus, ſiue Libi-
tinæ Veneris. Qui vero ſunt a dextris
Sacerdotis homines quatuor, affines
defuncti propinquioreſ, mihi cęſentur. B
Quæ autem, ſiue femina, ſiue vir, ob-
nubilat pallio caput & vniuerſum cor-
pus perſona genuflexa porrigere con-
ſpicitur Sacerdoti vas ac urnam, cen-
ſeas eſſe vel coniugem, vel filium, fi-
liamve defuncti, deferentem in urna
collectos e rogo cineres ac oſſa ſemi-
uſta; quas mortui reliquias Idolo, Sa-
cerdoti commendaret, ac veluti lu-
ſtrandas atque ſacrandas offerret, ex-
hiberetve. Sed a ſiniſtris Idoli duo Iu-
venes, medium ſenem habentes, mihi
fuerint filij defuncti; vel ſi placet, alte-
ra femineo ſexu Sacerdotis ſocia, mi-
niſtrave; maſculus autem alter, ſenis
illius aut filius, aut etiam miniſter. Vt
ad hoc ſacrificium duo Sacerdotes con-
uenerint: Senex, qui prior pateram la-
ctis Herculi fuderit: & Libitinæ Sacer-
dos iunior, quæ poſterior actu pateram
lactis iam ſupra caput Idoli conſpicitur
effundere.

*De Genijs ad ſepulchra.
Cap. X.*

Genij mor-
tuum duo.

Genij curati-
ti.

A Lati vero duo Iuvenes alij, quo-
rum alter, natu maior, animam de-
functi veluti conſignat vetuſto Cha-
ronti iam in Cymbam recipienti; alter
natu minor, qui ratem ad litus appul-
ſam detinet, atque ſiſtit, quo valeat ani-
ma conſcendere, ac ingredi nauculam,
ſunt duo Genij, bonus, & malus; qui
ſemper vnicuique animæ aſſiſtunt: Quia
namque ſunt ex Angelorum numero,
propterea ſinguntur alati, ob celerita-
tem, qua de loco ad locum mouentur
diſtantiſſimum in exiguo tempore. Ma-
ioris autem illum ſtaturæ, Genium ma-
lum putauero, qui velut impellit ani-
mam ad inferos; minorem cenſeo bo-
num, quo cymbula detinetur, vt faci-

lior ſit ingreſſus & inſenſus animę intra
nauigium; quæ ſingula legimus apud
antiquiores; quandoquidem vel obser-
uatione Gyraldi, [z] tractantis de hi-
ſtoria Deorum Gentilium, *Euclides So-
craticus Philoſophus, quoque & Menan-
der, duos ſimiliter Genios, protinus vt in
lucem quis editus eſt, dari putarunt. Mo-
nandri hi ſunt ſenarij:*

*Ἄπαντι δαίμων ἀνδρὶ τῷ γενομένῳ
Ἄπαντος ἐστὶ Μουσαγόγορς τῆ βίῃ.*

hoc eſt,

„ Cuique dæmon homini genito

„ Omnis eſt ductor vitæ.

*Idem apud Lucilium in lib. ſaty. 9. licere co-
gnoſci ait Cenſorinus: bonum hunc, malum
illum (vt reor) exiſtimans. Malum Deum
ſuum iratum vocat Terentius: bonum
Deum propitium ſuum Navius vocauit:*

*quo videlicet modo Noſtri bonum & malum
Angelum cuſtodem appellare conſueuerunt.*

*Græci ἀγαθὸν θεὸν & ἀγαθὸν δαίμονα: ma-
lum vero, ἀλάστορα, παλαμναῖον, &
κακοδαίμονα. Hinc Valerius Maximus li-
bro primo, De Caſſio Parmenſi qui exiſti-
mauit ad ſe venire hominem ingentis ma-
gnitudinis, coloris nigri, ſqualida barba,
& capillo demifſo: interrogatumque, quiſ-
nam eſſet, reſpondiſſe: Malum Demonem.*

*Ita & Plutarchus De Bruto, in eius vita,
quum ei ſimiliter apparuiſſet: Tuus ſum,
inquit, Brute Genius malus. Meminit &
Appianus, & Florus. Plutarchus De Ani-
mi Tranquillitate, idem de duobus Genijs
aſſerit. Scribit Cenſorinus, a nonnullis
binos Genios in his dumtaxat domibus, quæ
marita eſſent, colendos creditum eſſe. Ser-
uius Grammaticus, ſuper ea Virgilij verba:*

„ Quiſque ſuos patimur Manes.

*Quum, inquit, naſcimur; duos Genios ſor-
timur: vnus eſt, qui hortatur ad bona; al-
ter, qui deprauat ad mala. Nec incongrue
dicuntur Genij, quia quum vnusquiſque
genitus fuit, ei ſtatim obſeruatōres depu-
tantur; quibus aſſiſtentibus, poſt mortem
aut aſſerimur in meliorem vitam, aut con-
demnamur in deteriore; per quos aut va-
cationem meremur, aut reditum in corpo-
ra: Ergo Virgilius Manes, Genios dixit,
quos cum vita ſortimur. Mali vero Ge-
nij ſpectra ſub ingenti magnitudine ap-
patere, conſtat ex Plutarcho, qui de
Bruti malo Genio ſic inſit, & in Cæſa-
re: Præcipue vero oblatum Bruto ſpectrum,
Cæſaris cadem denunciavit non fuiſſe Dijs
cor-*

[z]Synon.

De Genijs, ſi-
ue Angelo cu-
ſtode, malo-
que Dæmone
apud Anti-
quos.

cordi: Id fuit huiusmodi: Transportatus ex Abydo in oppositam continentem exercitum, quiescebat nocte, ut assueverat, in tabernaculo, in somnis adhuc, ut de belli euentu sollicitus; siquidem vir hic inter omnes Imperatores perhibetur minime somno indulgisse, naturaque fuisse vigilantissimus. Is strepitum sentire ad fores imaginatus est. Intentis autem ad Lucernæ lumen iam emarcescentis oculis, speciem vidit horribilem viri immani magnitudine, diroque aspectu. Percussus primum, ubi nihil id tentantem conspexit, neque vocem mittentem, tantum cubili suo tacitum assistentem: rogavit, quisnam esset? respondit ei spectrum: Tuus, Brute, malus Genius: in Philippis me videbis. Tunc forti animo Brutus: Videbo, inquit. Mox Genius ille ex oculis abiit. Postmodum quum in Philippis infestum exercitum contra Antonium & Casarem haberet: in prima acie victor oppositum sibi cornu prostigavit, atque instans effusis castra Caesaris diripuit. Altera instante pugna, idem se ei noctu obtulit spectrum, neque est eum allocutus. Verum intelligens Brutus fatum, in periculum demisit se. Non cecidit autem in praelio; sed pulsus suis, refugit ad rupem quandam; admoque pectori stricto gladio, simulque amico quodam, ut fama est, ictum adiuvante, exanimatus est. & in Bruto similiter, nonnullis adiectis, ait Plutarchus de Bruto: Quum igitur traiecturus ex Asia esset exercitum, noctis conticinio Luna non admodum lucebat: totus autem exercitus tenebatur silentio. Brutus vero voluens aliquid animo, & reputans secum, visus est aliquem ingredientem sentire. Respicens ad ianuam, spectrum cernit durum & prodigiosum immanis & horrendi corporis, silentio sibi assistentis. Sustinens rogare, Quisnam, inquit, aut hominum, aut deorum es? aut qua de causa ad nos venisti? subiecit ei spectrum: Tuus sum, Brute, malus Genius, in Philippis me videbis. Cui nihil percussus Brutus: Videbo, inquit. Ex oculis elapso, pueros suos vocavit: qui neque se audivisse vocem asseruerunt; neque conspexisse visionem ullam. Huiusmodi quoque fuisse malum Genium Caesaris arbitror; spectrum ingentis magnitudinis ad ripam Rubiconis amnis apparens, & Classicum Cæsari canens, eo invitans Cæsarem cunctantem ad fluvijs transitum contra le-

gem Patriæ, simul & ad Reipublicæ Tyrannidem capeffendam sub nomine perpetuæ Dictaturæ; quo facinore Cæsar multos ciues perdidit, & velut oppressor Patriæ, verusque Tyrannus a Bruto, Cassio, & alijs demum in Senatu confossus est: De quo quidem malo Genio ad Rubiconem fluviū ita Suetonius [a] agit: Consecutusque Cæsar cohortes ad Rubiconem flumen, qui provincie eius finis erat, paulum constitit. Et reputans quantum moliretur, conuersus ad proximos: & etiam nunc, inquit, regredi possumus: Quod si ponticulum transierimus, omnia armis agenda erunt. Cunctanti ostentum tale factum est: Quidam eximia magnitudine & forma in proximo sedens repente apparuit, arundine canens; ad quem audiendum quum, præter pastores, plurimi etiā ex stationibus milites concurrissent, interque eos & ancedores, raptā ab uno tuba, prosiluit ad flumen: & ingenti spiritu Classicum exorsus, præcedit ad alteram ripam. Tunc Cæsar: Eatur, inquit, quo Deorum ostenta, & inimicorum iniquitas vocat: Iacta est alea. Sed ex aduerso De Genio bono Socratis, vel alicuius alterius cuiusque viri, tractantes [b] Apuleius, atque Plutarchus ex professo non exiguis voluminibus eiusdem tituli, De Deo Socratis, nunquam ingentis, immanis, aut grandis, amplæve magnitudinis meminere. Ut propterea non immerito Iuuenis alatus grandior in Lucerna nostra figuratus apte nobis representet Genium malum defuncti; puellus e contra minor, alatus itidem, in eadem Lucerna Genium bonum mortui significet. Igitur in Lucerna duo alati, Iuuenis grandior, & puer exilior, mortui proprios atque peculiare Genios referunt, Angelum nempe custodem bonum, unicuique mortalium tota vita bonas actiones clandestinis inspirationibus persuadentem: malumque Dæmonem viceversa grandem illum assidue mala mortali suadentem: & in articulo mortis præcipue sua munia obeuntes. Ponuntur autem in sacra pagina passim Angeli & ad humeros, & ad pedes Alati; nam Arcopagita Dionysius ex professo de Cælesti Hierarchia peragens [c] infit: Pedes autem mobilitatem, celeritatem, atque cursum insinuant semper.

[a] in vita Cæsaris.

Socratis Genius bonus.

[b] l. de Deo Socratis.

Angeli cur alati ponantur in sacra pagina.

[c] cap. 15.

Genius malus Brutum alloquitur.

Bruti mors ut accideret.

Cæsaris malus genius ad Rubiconem.

sernum motus ad diuina tendentis. Quo-
circa & sanctorum spirituum pennatos theo-
logia pedes effinxit: quippe alis signatur
celeritas alta conscendens, & celestis vita
cursus iter in anteriora semper ac celsiora
consternens; & quod ad superiora feratur,
mortalibus atque infimis omnibus exceptus.
Sed enim alarum leuitas id in sanctis An-
gelis indicat, quod terreni corporis sarcina
liberi, toti absque ulla admistione vel pon-
dere ad celsa ferantur. & Ezechiel[d] An-
gelos Cherubim alatos vidisse se non
semel fatetur. Et Daniel: [e] Ecce vir
Gabriel, quem videram in visione a princi-
pio, cito volans tetigit me in tempore sacri-
ficij vespertini: nam vt Lyranus obser-
uat, Angelus Gabriel in specie viri Da-
nieli apparebat; per cuius citum vola-
tum exprimitur promptitudo Angelo-
rum ad exequendum Dei mandatum.

[d] cap. 10.

[e] cap. 9.

[f] form. spir.

1.

[g] Hom. 26.

Iup. Matth.

[h] Pl. 90.

[f] Eucherio, & [g] Origeni, Alæ Dei,
siue pennæ dicuntur Angeli custodes,
qui ad nostri protectionem a Deo de-
putati sunt: ita psaltes diuinus: [h] Sca-
pulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis
eius sperabis: Recte Genebrardus hic:
Scapulis: Alis suis proprie proteget te. Sca-
pulas maluerunt, vt in vtroque hemistichio
metaphora esset diuersa: vna ab aui-
bus, sub quarum alis pulli securi agunt, nec sibi
metuunt ab accipitribus: altera ab homini-
bus latas scapulas & humeros habentibus.
Verum & Angelis malis alas attribuit
sacra pagina, propter eorum velocita-
tem ad nocendum: ita dubio procul

[i] cap. 5.

[k] Arist. 8.

hist. 3.

[l] Cl. Al. pz.

da. 9.

[m] 4. Esdr. 1.

[n] Matth. 23.

[k] rapacissima, quæ potissimum galli-
narum pullis insidiatur, in sacris [l] lite-
ris computatur inter animalia immunda,
Dæmonemque representat, hominibus
insidiantem; quos veluti pullos Deus
mystica gallina per [m] prophetæ dictum
sub [n] alis suis congregare gestit a facie
milui rapacis infernalis. Itaque rectissi-
me duo iuuenes alati significant in Lu-
cerna nostra, ritus antiquorum mortua-
les representante, grandior malum ge-
nium, exilior bonum angelum, qui da-
tus fuit custos animæ cuiusque morta-
lium, quam tota vita gubernat vsque

A ad eius separationem a corpore, ac in-
fontem ducit ad locum sibi conuenien-
tem; quum malus illi semper insidietur
vsque ad mortem hominis, & eam im-
probam deturbet in locum pænarum.

De Mercurio sepulchrali & Charonte.

Cap. XI.

Hicce duobus alatis astat prope de-
functi animam in Lucerna Mer-
curius exerto Caduceo, nudam ani-
mam veluti resignans in manus vetusti
Charontis; qui eam manu suscipiens
intra nauigium introducit. Sane Mer-
curij proprium officium esse, mortuo-
rum animas ad inferos deducere, cla-
rissime testatur [c] Virgilius, ita de Mer-
curio loquens:

Mercurius in
Lucerna mor-
tuali quid?

[c] 4. Aen.

„ Tum virgam capit: hac animas ille
euocat Orco

„ Pallētes, alias sub tristitia tartara mittit.
& ante Virgilium Tryphiodorus Aegy-
ptius, in Ilij excidio canens:

„ Horruit vero Pluto, ac cucurrit e se-
dibus terrestribus,

„ Metuens ne forte, Ioue irascente
valde,

„ Vniuersum genus hominū deducat
animarum deductor Mercurius.

In Cymba vero, præter animam ingre-
dientem, subsidet altera prior anima in
carina: ambæ vero nudæ; quia finge-
bant veteres nauiculam Charontis exi-
guam esse, pluresque simul animas fer-
re minime posse, ac eas omni veste,
reque penitus alia vacuas transportare
consueuisse. Qua de re sæpicule Lucia-
nus in suis Mortuorum Dialogis; præ-
sertim autem, vbi Mercurium & Mor-
tuos alloquentem Charontem introdu-
cit hoc sermone: CHA. Ego vobis
dicam: nudos vos ingredi oportet; atque
ista omnia, qua superflua sunt, in litore re-
linquere; nam sic etiam vos capiet vix na-
uiculam. Tibi vero, Mercuri, deinceps
cura erit, neminem ex illis recipere nisi nu-
dus sit, & supellestem abiicerit. Vnde
[d] Virgilius duorum capacem admonet

[d] 6. Aen.

„ ----- simul accipit alueo

„ Ingen tem Aeneam: gemuit sub pon-
dere Cymba

SH-

„ Sutilis, & multam accepit rimosa paludem.

„ Tandem trans fluuium incolumes vatemque, virumque

„ Informi limo, glaucaque exponit in vluva.

A tergo Charontis Laruam est inspicere, quæ consuevit in fine vitæ morientibus apparere; signatque Dæmones tunc temporis animas terrere, ac in desperationem adigere satagentes; de quibus Laruis egisse videtur ex antiquorum sententia Cælius Rhodiginus, postea quam plura de Venere Libitina, morientibus præfecta differuit, addens:

[e] *Mormonas vero, idest, μορμόνας, dicunt laruas: unde illud Xenophontis ex libro Græcarum rerum quarto: Πελαστας extimescerent, uti Mormonas pueruli.* Post istiusmodi laruam, effigiatus aspicitur grandæuus homo, barba proluxa, qui manu sinistra puppim nauiculæ tenens,

in cymbam dextrum crus imponit, eam veluti retinens atque stabiliens, ne fluctuet: Qui sit, aut in proposito quid representet, non ita facile consequi posse videtur. Arbitror attamen id earatione inuestigari posse; quia duarum classium animæ Stygiam paludem transeunt vectore Charonte, de Gentilium antiquorum opinione; fontes nimirum, & insontes; quas ubi transuexerit Charon; fontes quidem malo Dæmoni torquendas exhibet; quem forte representat larua tergori Charontis insidens:

D insontes autem Heroum alicui, qui deducat eas ad Elysios campos, loca piorum. Ac ut Larua, Mormonaque Cæcodæmonem apte designat, paratum excipiendis animabus impijs (quod magis arridet, quam prius dictum de tertio Mimo, næcias ferales ad tumultum vociferante; licet eadem figura valeat vtriusque rei symbolum esse, propter angustiam loci tot imagines distinctas non admittentis) ita grandæuus homo designare videtur Heroa, pias animas deducentem a nauicula Charontis ad Elysios.

„ -----[f] locos lætos, & amæna vireta
„ Fortunatorum nemorum, sedesque beatas.

Ad quos felices campos Aeneâ viuum deductum fuisse dudum a Sybylla cecinit Virgilius: quemadmodum ad hæc

A alludens ipse Dantes Aligherius etiam sibi ducem [g] constituit ad inuisendos tum futuros beatos in Purgatorio Virgilium, permittente Catone Vticense: tum actum iam beatos in Paradiso [h] Beatricem. Necnon & Ariostus fingit, Astulphum perduci ad cælestes incolas visendos, a D. Ioanne Euangelista: siquidem animas mortuorum deduci putarunt Ethnici semper (si pie probeque vixissent in suis corporibus) ad Elysios campos ab Heroe quopiam, per venerandum istum senem, pone Charontem & Laruam, detinentem nauiculam. Qui quidem senex nudus propemodum effigiatur, quia representat vnam ex animabus defunctorum Elysias regiones incolentibus.

De lugubri, & funerea veste prisorum.
Cap. XII.

C Eterum quod antea lugubres vestes personarum, in hoc funere per imagines Lucernæ representato, pullas esse dixi, non eo sensu recipiendum est, quasi semper apud antiquos velim funebres vestes extitisse nigri coloris; nam ternos colores indumentis funeralibus veteres dedisse video; purpureū, album, & atrum, ut obseruat etiam apud Virgilium Cl. Lacerda. De Purpureo Virgilius [i] in funere Miseni, dum ait;
„ Nec minus interea Misenum in litore Teucris
„ Flebant, & cineri ingrato suprema ferebant:
„ Principio pinguem tædis & robore secto
„ Ingentem struxere pyram: cui frondibus atris
„ Intexunt latera, & ferales ante cupressos
„ Constituunt, decorantque super fulgentibus armis:
„ Pars calidos latices & athena vndantia flammis
„ Expediunt, corpusque lauant frigentis, & vngunt.
„ Fit gemitus: tum membra toro defleta reponunt:
„ Purpureasque super vestes, velamina nota
„ Coniiciunt -----
Vbi purpureæ vestes videntur adhiberi,

[g] Purg. c. 1.

[h] Parad. c. 1.
Cant. 34. 35.

Colores vestium funebrium apud antiquos non semper iidem.

[i] 6. Æn.
Purpureus color mortualis; ad ornatum funeris.

Larua morientibus apparet.

[e] 1. 19. c. 18.

[f] 6. Æn.

E c 3 tum

lib. 34.

tum ad ornamentum defuncti, tum quod eo colore viuens ille consueuerit in vestibus vri, quæ propterea dicuntur ipsius *velamina nota*. Liuius etiam ore
 „ Valerij Tribuni perorabat: Omnes alij
 „ ordines, omnes homines mutationem
 „ in meliorem statum Reipublicę sentient:
 „ ad coniuges tantum nostras pacis &
 „ tranquillitatis publicæ fructus non per-
 „ ueniet? Purpura viri vtemur, prætex-
 „ tati in Magistratibus, in sacerdotijs: li-
 „ beri nostri prætextis purpura togis vten-
 „ tur: Magistratibus in Colonijs muni-
 „ cibusque, hic Romę infimo genere Ma-
 „ gistris vicorum, togæ prætextæ habenda
 „ ius permittemus: nec id vt viui so-
 „ lum habeant tantum in signe, sed etiam
 „ vt cum eo clementur mortui: feminis
 „ dumtaxat purpuræ vsum interdicemus?
 „ Sic igitur indumento purpureo mor-
 „ tuos antiquiores operiebant, ornabant-
 „ que. Cicero purpureos clauos con-
 „ cessos ait in ornamentum funeris, [k] *Ex-*
 „ *stenuato igitur sumptu, tribus ricinijs, &*
 „ *clauis purpureis, & decem tibicinibus; tol-*
 „ *lis etiam lamentationem*. Est autem ri-
 „ cinium, siue recinum, vel etiam reca,
 „ Varroni, Festoque, [l] Vestis antiquis-
 „ sima quadrata, inde dicta, quod eius
 „ mediam partem retrorsum iaciebant;
 „ hanc extitisse purpureo colore pleri-
 „ que statuunt, & innuit hic Cicero. In
 „ Onomastico suo Gesnerus ita: Reca,
 „ quadratum vestimentum, fimbriatum
 „ & purpureum, quo pro palliolo, seu vit-
 „ ta utebantur Flaminicæ. Alij dicunt,
 „ quod ex lana fiat succida alba, quod
 „ conficiunt virgines ingenuæ, patrimæ,
 „ matrimæ, ciues, & inficiunt cæruleo co-
 „ lore. Hæc Festus. Nonius: Rica est,
 „ quod nunc sudarium dicimus. Est & ve-
 „ li genus, quo mulieres caput tegunt.
 „ Dictum a ritu (vt Varro autor est) quod
 „ Romano ritu sacrificia femine quum fa-
 „ ciunt, capita tegunt. Huius diminuti-
 „ uum est Rricula, quod pro sudario po-
 „ nitur, apud Festum. Ricinus, & Rici-
 „ num dicitur a reijciendo, vestis antiquis-
 „ sima, quadrata (vt inquit Varro) cuius
 „ mediam partem retrorsum iaciebant:
 „ vnde Recinati mimi. Seruius, Ricinus
 „ dicitur ab eo quod post tergum reijci-
 „ tur. Festus, Recinum est omne vesti-
 „ mentum quadratum. Quum igitur in
 „ ista Lucerna quatuor habeantur perso-

[k] l. 2. de le-
gib.[l] 4. de ling.
Lat.Reca ve-
stis anti-
quissima
purpurea.Ricinium
quid.

A næ Ricinio contestæ; iam vetustissima fuit, aut vetustissimum morem repre-
 sentat, seruatum multo ante tempora
 Ciceronis, ante cuius æuum Lege de-
 cem tabularum ad ternarium numerum
 arctati fuere Ricinij. Sed redeamus ad
 funeralem colorem purpureum. Ar-
 temidorus ait, [m] Coronas factas ex
 floribus purpureis mortem signare: *οἱ δὲ ἐν τῷ πορφύρῳ, καὶ θάνατος σημαί-
 νουσι*. Dio Chrysostomus [n] loquens de
 Sardanapalo scribit: *Iacebat in lecto
 deaurato, pedibus in altum sublati sub
 pallijs purpureis, quemadmodum defletus
 amulieribus Adonis*. Herodianus [o] in-
 fit etiam, de his, qui præcedunt funus,
 principibus. *Βασίλειοι Φέροντες πορφύραν:
 Regiam ferentes purpuram*. Suetonius in
 funere Cæsaris: [p] *Intraque lectus ebur-*
 „ *neus, auro & purpura stratus*. Statius de
 Priscilla [q] composita ad tumulum ma-
 riti

Lucerna m.
stra antiquis-
m. vt demo-
stratur.[m] l. 1. c. 79.
Coronæ quæ
mortuales.

[n] orat. 61.

[o] lib. 4.

[p] c. 84.

[q] s. sylu.
v. 2. 15.

„ Ipsa toris secum, Tyrioque vmbata
 recumbit

C „ Tegmine, sed toto spectatur in ag-
 mine coniux.

& mox: [r]

[r] v. 225.

„ Hic te Sydonio velatâ molliter ostro

„ Eximius coniux (nec enim fumantia
 busta,

„ Ardoremque rogi potuit perferre)
 beato

„ Composuit Priscilla toro -----

D „ Antonius Bruti cadauer veste purpu-
 rea iussit obuolui; testantur id Plutar-
 chus in Bruto, Valerius [s] Maximus,
 & [t] Appianus. Quin & in Heroicis
 temporibus id obseruatû: etenim apud
 [u] Homerum vna Hæctoris purpureis
 velaminibus obtegitur:

[s] l. 5. c. 1.

[t] l. 4. civil.

[u] Iliad. vlt.
v. 793. & seqq.

„ Ossa alba collegerunt fratres socij-
 que

„ Lugentes; teneræ autem distillabant
 lacrymæ per genas,

„ Et hæc auream in vnam posuerunt
 fumentes,

E „ Purpureis peplis obtigētes mollibus.
 sua vero lingua:

*Πορφύρεοις πέπλοις καλύψαντες μα-
 λακοῖσιν.*

Quin & antea [x] Priamum lugentem
 interemptum Hæctora iussit Achilles in

[x] v. 634.
& seqq.

lecto cubare sub stragula purpurea:
 „ Hunc prior allocutus est senex Pria-
 mus speciosus

Cu-

- „ Cubare fac me citissime Iouis-alum- A
ne, vt iam
„ Somno dulci oblectemur dormien-
tes.
„ Nondum enim clausi sunt oculi sub
palpebris meis,
„ Ex quo tuis sub manibus meus filius
amisit animam:
„ Sed semper suspiro, & dolores infi-
nitos digero,
„ Aulæ in septis prouolutus in fimo.
„ Nunc iam & cibum gustavi, & ardens B
vinum
„ Per guttur demisi; antea quidem ni-
hil comedi.
„ Dixit: Achilles autem socijs & ancil-
lis iussit
„ Lectos in cubiculo ponere, & stra-
gula pulchra
„ Purpurea iniicere, sternereque de-
super tapetas.

Πορφύρεϊ ἱβαλίειν, σορίας τ' ἰοῦ περιθεῖν
τάπητας.

Vbi pulchre Priamum ponit somno gra- C
uari post cibum & potum, elatis ad ca-
put non antea vaporibus soporiferis;
quum inedia vigilias cieat. Gyrardus
item, [y] Plataenses, ait, quum sacra-
faciunt Manibus peremptorum ciuium,
Principem ipsum indutum purpura im-
molare. Lacedæmonijs etiam funebre
hunc extitisse colorem, Plutarchus as-
ferit, ista de Lycurgo proferens: [z] Ni-
hil permisit cum caduere humari; verum
illud in punicea veste, ac folijs olea compo-
ni, eodem ab omnibus modo iussit. Aelia-
nus itidem in [a] Varia historia scribit
de Lacedæmonijs: Qui vero perfectam
& absolutam virtutem prastitissent, et etiam
iniecta purpura, gloriose sepulchris man-
dabantur. Quum alij componerentur
quidem punicea veste defuncti, sed eam
secum in sepulchro non ferrent, at so-
lum oleæ frondes. Denique vero Da-
masus asserit relatu Lacerda: Constit- E
tuit Eutychianus, vt quicumque fide-
lium Martyrem sepeliret, sine Dalmatica,
aut Colobio purpurato nullatenus sepeliret.
Vnde satis superque constat, antiquio-
res tum Ethnicos, tum etiam Christia-
nos, in funeribus vfos colore purpu-
reo, maxime ad honorem defuncti, &
ornamentum funeris. Hinc Astrampsy-
chus in suis Onirocriticis ait, colorem
purpureum in somnis visum prælagire

malum omnem, ac morbum:

Στολὴν δὲ ἀληγρόν, εἰς μακρὰν νόσον φέ-
ρει. hoc est:

„ At vestem purpuream (ferre in somnis)
in longum morbum conijcit.

Nedum vero purpureus color, at etiam
albus funebris est. [b] Homerus cada-
uer Patrocli scribit indutum albo ani-
ctu:

„ Sic autem dicens amicis iussit diuinus
Achilles

„ Circum ignem ponere lebetem ma-
gnum,

„ Vt quam primum a Patroclo laua-
rent saniem cruentam.

„ Hi autem aquam habentem lebetē
posuerunt in igne combustiuo.

„ In ipsum autem aquam fuderunt.

„ Sub autem ligna combusserunt acci-
pientes.

„ Ventrem quidē lebetis ignis ample-
ctebatur, calefaciebat autē aquā.

„ Sed postquam calefacta est aqua in
sonanti lebete,

„ Et tunc iam lauarunt, & vnixerunt
pingui oleo:

„ Vulnera autem impleuerunt vnguē-
to nouenni,

„ In lectis autem ponentes subtili pan-
no cooperuerunt,

„ Ad pedes a capite, de super autem
veste alba.

sua lingua

Ες πόδας ἐκ κεφαλῆς: καὶ ὑπὲρ τοῦ δὲ,
Φαρῶν λευκῶν.

Herodianus [c] in funere Seueri infert [c] lib. 4.
mulieres, ἱσθῆτας λευκὰς ἀμφιπεριουμένας:

vestibus albis indutas: Adijcit signanter
σχήματα παρὰ χεῖρας λυπεμένων: habitum
lugentium praferentes. Plato [d] dat his, [d] 12. de legib.

qui deflent mortuos λευκῶν σόλων, al-
bam vestem: agit autem de sacerdotibus

Apollinis & Solis electis praestantiori
iuuentute ciuitatis, aiens: Hi soli in ci-
uitate, corona laurea coronantur, hi Solis
& Apollinis sacerdotes sint. Pontifex etiam

summus singulis annis ex his ille sit, qui
superiori anno ceteris excelluisse sacerdoti-
bus indicabitur. Horum nominibus quous-
que ciuitas habitabitur, tempora distingua-
tur. Defunctis autem funera & sepulchra

excellens quam ceteris ciuibus fiant:
Indumenta qualibet alba sint: lucētus plo-
ratusque absit. Artemidorus ait, [e] li- [e] 1. c. 3:

gnificari mortem viro egrotanti, si som-
niet

[y] syncl. 17.

[z] in Lyc.

[a] l. 6. c. 6.

[b] Iliad. 18.
Color albus
etiam fune-
bris.

[c] lib. 4.

[d] 12. de legib.

[e] l. 1. c. 3:

niet se habere albas vestes : & addit rationem hanc : διὰ τὸ τὰς ἀποθανόντας ἐν λευκοῖς ἐκφύσθαι. *Quod mortui in albis vestibus effervuntur.* Consimiliter Pausanias in Messenij & atrum pariter, & candidum colorem esse mortuale edocet, inquit : Non hæc solum prodigia, sed visum etiā per quietem Aristodemum exercuit. Visus est in somnis videre, quum esset armis iam sumptis ad pugnam exiturus, victimarum extis in mensa appositis, filiam (iam a se sacrificatam) in pulla veste assistentem, & nudam pectore vulnera ostendantem : Deinde disturbatis e mensa extis, detractis armis, ab ea se aurea corona & albis vestimentis donari. Dum anxius esset animo Aristodemus, quod mortem sibi haud dubie somnium illud portendere interpretaretur (Messenij enim optimates coronatos, & candida veste velatos efferunt) &c. Artemidorus etiam ait, [f] Aristides egrotans visus est sibi afferri albas vestes : neque multo post mortuus est. Verum & M. Tullius in Vatinium scribit : *Illud autem scire ex te cupio, quo consilio, aut qua mente fueris, ut in Epulis Q. Arrij familiaris mei cum toga pulla accumberes? quem unquam videris, quem audieris? quo exemplo? quo more feceris?* & mox : *Quis unquam in lectu domestico, quis in funere familiaris canauit cum toga pulla?* & infra : *Que te tanta tenuit demencia, ut tu, nisi id fecisses, quod fas non fuit, nisi violasses templum Castoris, nomen Epuli, oculos cinium, morem veterum, eius qui te inuitavit auctoritatem, parum putares testificatum esse, supplicationes te illas non putare?* Et Suetonius in Nerone : [g] *Funeratus est impensa ducentorum millium, stragulis albis atro intertextis.* Plutarchus in Rom. Quæst. τὸ σῶμα τὸ τεθνῶτος ἀποκινύουσι λευκοῖς : defuncti corpus albis inuoluunt. Pausanias item [h] ait : Femina expressa est, puerum consopitum dextera album sustinens; nigrum sinistra, & hunc dormientis effigie, distortis utrimque pedibus : Indicant inscriptiones; quod facile tamen, ut nihil scriptum sit, conijcere possis, eorum puerorum vnum (album scilicet) Mortem esse; alterum (nigrum nimirum & distortis pedibus) somnum : Mulierem illam Noctem, utriusque nutricem. Denique vel apud He-

A bræos mortui sepeliébantur in albis linteis; quin & mortuos asseruantes in albis erant vestibus: ita Dominum, & Angelos in sepulchro fuisse testatur Evangelista: [i] *Acceperunt autem corpus Iesu: & ligauerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire.* & mox. *Exijt ergo Petrus, & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum. Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcucurrit citius Petro, & venit primus ad monumentum. Et quum se inclinasset, vidit posita linteamina, non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiuit in monumentum, & vidit linteamina posita, & sudarium, quod fuerat super caput eius, non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in unum locum.* & paulo post: *Dum ergo fieret, inclinavit se, & prospexit in monumentum: & vidit duos Angelos in albis sedentes, unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus IESU.* Verum enimvero licet ater color non adhiberetur in epulo mortuali, feralem tamen & eum fuisse pariter apud præcos, ostendit non solum Pausanias in Messenij, asserens filium Aristodemi defunctam in somnis adstitisse Patri in pulla veste, illique mortis prodigia porrexisse. Verum etiam Statius [l] in Abascantiij funere : [m] *Sed quum plaga recens, & adhuc in vulnere primo*
Nigra domus questu, miseramque accessus ad aurem
Coniugis orbat, tunc flere, & scindere vestes.
Pierius item ait in suis Hieroglyphicis: [n] *Et Falacralis Flamen nigro utebatur, pilco: erat enim Plutonis, cui quum imolabant, vestibus utebantur nigris; quem colorem aiunt inferijs Dijs dedicatum. Et lugentium vestis maxime nigra erat; unde eas Varro Anthracinas vocat, quasi carbonarias velit dicere; ἀνθρακός enim Græce, Latine Carbores appellantur.* Quæ suscepit ad verbum ex Nonio; namque Nonius [o] Marcellus ex Varrone sic ait: *Pullas color est, quem nunc Spanum, vel nativum dicimus: Varro de Vita Pop. Rom. Lib. 111. Ut dum supra terram essent, ricinis lugerent funere ipso, ut pullis pallis amictæ.* Anthracinus Niger a Græcis ἀνθρακός enim Græce, Carbores Latine appellantur. Et est lugentium vestis. Varro de

[f] l. 24. c. 3.

Coena mortualis in togis albis non attis edebatur.

[g] cap. 50.

[h] lib. 5.

Niger color funeralis etiā apud antiquos

[l] lib. 5. Syl.

[m] lib. 40.

[n] c. de genere vestiment.

de Vit. Pop. Rom. l. III. Propinquæ adolescentulæ etiam anthracinis proximo amiculo nigello, capillo demisso sequerentur luctum. Astrampsychus item in Onirocritico suo somnari pariter habere vestem nigram, & purpuream, malum ducit omen; ait enim:

Στολὴν φορεῖν μέλαιναν, ἢ καλὴν θῆτα.

Στολὴν δ' αἰσχρογόν, εἰς μάκρας νόσον φέρει hoc est:

» Vestem ferre nigram, non pulchrum est spectaculum.

» At vestem purpuream, in longum morbum coniicit.

Itaque tria colorum genera prisca mortualia ponebant, atque funeribus adhibebant, purpureum, album, & atrum.

Cuius rei puto rationem ex ipsa natura funeris explicari posse; nam tria sunt essentialia funeri, cadaver, anima defuncti, & superstites amici, siue consanguinei, successorisque: Porro corpori defuncti maxime color purpureus congruere videtur; quia corpus illud primum ex purpureo sanguine genitum est ac efformatum in utero; deinde per totam vitam nutritum fuit e purpureo sanguine, in quem abeunt alimenta; demum in fine vitæ cremandum est purpurea rogi flamma. Color autem albus tum corpori, tum animæ videtur aptari; corpori quidem, quod moriens pallefcit, & mortuum albicat; vnde nuper apud Pausaniam vidimus ab antiquis Interitum designari per filium album, & somnum per nigrum in manibus Noctis degentem. Anima vero a corpore separata candore signatur; quod natura sua purus sit spiritus, clarosque transire ac lucidos ad locos Elysios existimaretur, & optaretur ab antiquis. Niger autem color superstium erat maxime, qui dilectis orbi lamentabantur in tenebris moestitiæ.

Sed & animæ violenta morte preceptæ nigrore notabantur, ut etiam quæ dire cruciabantur in tartaro; quocirca tum Aristodemi filia parenti suo percussori adstitisse dicitur a Pausania in veste pulla: tum passim Tragici consueverunt evocare Manes ex Orco sub Vmbrarum, & Larvarum nomine, tetroque prorsus aspectu. Sic ergo non ab re pullatas asseruimus esse mulieres, quæ spectantur operæ in nostra Lucernis.

» Na, non ideo negantes in funeribus antiquis habuisse locum & purpureum colorem, & album: Sed atrum induentes ubi luctus fit, non ubi cæna mortualis. Hæc ea sunt, optime Galuane, quæ mihi nunc ad calamum venerunt pro declarandis hieroglyphicis, tuam istam veterem, & pulchram Lucernam sepulchralem exornantibus. Tu ea boni consule, ac me amare ne cesses. Dabam Patauij, e meo Scalumnæ Musæo, Nonis Decembris, M D C XLV.

B

De Lucerna Minervæ Galuaniæ, pulcherrimas historias veteres indicante.

Cap. XIII.

Viro Sapientissimo Fortunio Liceto
Ioannes Galuanus.

» Antiquorum funerum historiam e mea Lucerna tam erudite ac luculenter deduxisti (Vir Doctissime) ut secundum æneum opus tuo aureo calamo honestare cupiam. Pluribus ab hinc annis Iudæus ex Illiberi Regno (Chranatam Hispaniæ hodie vocant) Patauium, valetudinis recuperandæ causa petijt. Quumque Aemilij Campilongij virtute voti compos euassisset, egregia munera Aesculapio suo tradidit, præ ceteris autem Lucernam, arte & cura vere maxima confectam, quam ex Africa Illiberim illius maiores contulerant, diuque thesauri loco habuere. Hac Hæredes Campilongij Pinacothecam meam liberaliter auxere: Et quum diuino tuo ingenio augeri magis magisque cupiam, eandem tibi exhibeo, ut quid de ea censeas, mihi aperire, prout obsecro, non graueris. Interimque me totum in tuo censu recenseo. Patauij XIII. Cal. Iulij M D C XLVI.

E Cui quidem amico viro, visa & expensa Lucerna diligenter, ita respondi post plusculos dies, oretenus antea gratijs actis de transmissio tam elegantissimo.

*Responsio Liceti de figura, & Sphingibus A
in Lucerna Mineruæ. Cap. XIV.*

Cl. Viro Ioanni Galuano I. C.
Fortunius Licetus B. A.

Non degenerem a pulchritudine
vetustæ Lucernæ tuæ mortualis,
aliā ad me subinde transmittis, amicis-
sime Galuane, Lucernam sacram: Ap-
pello sacram, quia reor illam olim dica-
tam fuisse Mineruæ, ac in eiusdem delu-
bro fulsisse, vel Athenis, vel alibi loco-
rum; vnde Mauritanii, qui postea re-
rum potiebantur, inclināte iam Græco-
rum potentia, labanteque religione,
transulerint in Africam; & ex Africa
secum inter cimelia pretiosiora detule-
rint Illiberim. Eam sane, pulchritudi-
ne summoque illius artificio mire dele-
ctatus, & illectus, diligenter animadu-
verti, diutiusque consideraui cunctas &
singulas in ipsa delineatas imagines;
tandemque consultis antiquitatibus om-
nibus pro virili, mihi defluerunt e ca-
lamo (vtinam aureo) quæ sequuntur de
tua nobili Lucerna. In qua (licet om-
nino non constet, eam ipsissimam fuisse,
quam quærimus) pleraque tamen
sunt, quæ tum vetustam, tum Mineruæ
dicatam, eade dignam, arguant aperte,
siue Candelabrum, siue Lucernam di-
ligentius animaduverterimus. Quoniam
in hoc artificis egregio monumento,
vt vt omnia sunt hieroglyphica Palla-
dem ostendentia, nihilominus insignes
historiæ vetustæ spectantur in area tri-
plici, Candelabri latera terna forman-
te; nec non Lucerna sub effigie sinistri
pedis, de sceptri querni foramine pen-
dula, mirificæ Mineruam referre pro-
prijs hieroglyphicis mihi videntur. Si
quidem in prima tabula spectantur ad
Altare Mineruæ Virgines vtrinq; duæ
Træzenæ; quæ iam iam nupturæ, Zonā
aperto sinu dedicant [a] Apaturiæ Pal-
ladi: cum Satyris, qui primo docuerunt
Ethnicos antiquas Idololatriæ cæremoni-
as in sacrificijs. Quarum seminarum
altera postea iam nupta spectatur in
area secunda a Zelotipo marito du-
cta coram sacerdotibus ad [b] aquam
execrabilem probationis ebibendam
ante puteum iuramenti; nec non & in-
sons enixa puellum de calumnia trium-

phare. Quum in tertia tabula conspi-
ciatur eadē mulier cum marito, certio-
re factō de sua pudicitia, lætum sacrifici-
um peragere pro gratiarum actione
Mineruæ de superatis hisce calamitatibus.
Quin & in ærea Lucerna de quæ-
no sceptro pendula symbolū habemus
de ortu cum armatæ Palladis e capite
Iouis; tum etiam Erichthonij puelli ser-
pentinis pedes obtinentis, e semine
Vulcani, lana suscepto de femore Pal-
ladis, & in terram proiecto; quum ce-
tera faciant ad omnia Tritonidis attri-
buita hieroglyphice demonstrāda. Quæ
sigillatim e classicis autoribus iam ag-
gredior explicare, simul & ex ipsa na-
tura rerum apertissime comprobare
cum accurate. Primo quidem ve-
tustatem ipsius indigitant Icones anti-
quiorum rituum faberrimæ. Mineruæ
dicatam, eaque dea dignam ostendunt
plurima; primoque figura Trigona
Candelabri; namque Plutarchus in li-
bro suo de *Iside & Osiride* inscripto dicit:
*Pythagoræi numeros quoque & figuras
Deorum ornauerunt appellationibus; nam
Triangulum equalium omnino laterum ap-
pellauerunt Mineruam e vertice natam &
Tritogeniam; quia tribus perpendicularis
eductis e tribus angulis suis diuiditur.*
Ast euidentius Iconologiæ autor ille
Ripa notat, A Pausania descriptam in
Attica Mineruam super curru formæ
Triangularis æquilateris vectam a binis
Noctuis; etenim Candelabrum veluti
currus est ipsi Lucernæ. Sed & in api-
ce cuiusque Trianguli Sphinges in-
fident imminentve miræ tres, capite bar-
bati Sileni, collo prorsus humano, alis,
ventre, caudaque draconis; quæ sane
Mineruam signant, in galea Sphingem
gestare suetam; Clearchus etenim apud
Comitē Mythologum, [c] Sphingi cau-
dam draconis extitisse dicit, caput hu-
manum, & alas. Pausanias in Atticis
infit, *In eo vero templo, quod Parthenonæ
appellant, ac ea parte, quæ Aquila dicitur,
signa posita sunt ad Mineruæ natales
attinentia: In postico, Minerua & Neptu-
ni de Attica certamen: Dea signum ex
ebore & auro factum: in galea cono Sphinx
eminet.* Apud Gyraldum, agentem de
historia Deorum gentilium, [d] scribit
Stobæus in sermone, qui de Legibus & con-
suetudinibus inscribitur, quod in Sai, vrbe
Aegy-

Area terti

Lucerna v-
tum Minoe
referat.

Antiquitas
Lucernæ.

Trigona fi-
ra candel-
quid.

Triang-
Mineruæ
ctus cur
Pythagori

Sphinx
neruæ infi-

[c] l. 9 c. 8.

[d] Synt. 1

Oeconomia
vniuersalis to-
rius Lucernæ
insinuatur.
[a] Pausan. in
Corinth.
Area prima.

Area secunda.

[b] Num. 5.

Minerva ut
hinge note-

Mineruz cog
cubus.

[7] 1. polan.
1.17.

[8] 1.39.

Cubus hiero-
glyphicum di-
minutatis.

rua Æ-
a.

10. c. 72.

ous animi

Sphingium
icatio di-
is.piens my-
descri-
in Sphin-
is.

Aegyptia, colebatur Minerva, qua & Isis credebatur; ideoque Sphinges pro eius templis apponebantur, quoniam sacra Deorum mystica esse, & enigmatica convenit. Ut ut autem tres istæ Sphinges, in Lucerna positæ, caudis, ventribus, alis draconum, capitibusque Satyrorum conveniunt; differunt singulæ tamen vnguibus, atque pectoribus. Et sane cunctis caput idem Satyri convenire videtur, ex natura rei, quam nobis aperit Plinius, asserens: [e] Condit in thesauros maxillarum cibum Sphingiorum & Satyrorum genus, mox inde sensim ad mandendum manibus expromunt: & quod formicis in anno solenne est, his in dies vel horas. Quod ad Minervam eo refertur, quod Minerva Dea sapientiæ colitur; sapientis autem verba, quæ cibus animorum sunt, non præcipitanda, sed mature consideranda prius quam ore proferantur; nec in annum silentio sunt occultanda, verum oportune post brevem meditationem eloquenda. Differunt autem tum pectore, tum pedibus, tum ventre quadantenus, & cauda; pectore quidem, quia Sphingis unius pectus est, itemque collum veluti flocculis vilorum sparsim maculatum; quos flocculos nec in ventre, nec in cauda serpentina gerit; quæ lævis est, ad instar anguium: Alterius autem Lunulis arcuatis veluti depictum: Tertiæ vero quaternis punctis in effigiem fere cubi veluti tassellatum: quæ duæ Lunulas item, atque punctorum cubos obtinent in caudis etiam & ventre notatos. Pedibus autem discriminantur; quia prima Sphinx pedes quasi bouillos, aut caprinos habet; altera vero vel anatis, vel anseris: tertia leoninos. Quæ cuncta similiter Palladem respiciunt: etenim sapientis pectus nec omnino glabrum patere debet, nec omnino contextum pilis abditum esse decet; verum aliqua sui consilia detecta, & aliqua contexta, pro temporum occasione ferre convenit. Quin & sapiens pede bouino præcipitantiam vitandam esse monet ante consultationem de rebus agendis: & pede caprino celeritatem executionis post consilium indicat; vnde rectissime Sallustius in sua Catilinaria: Prius quam incipias, consulto: at ubi consulueris, mature opus est facto: Quæ circa primam

A Sphingem dicenda mihi videntur. Circa secundam autem, habente Lunulas in pectore, lateribusque, ac anserinos, anatinosve pedes, observare licet etiam Mineruæ hieroglyphicum; etenim apud Pausaniam in Bœoticis habemus: Cad-
mum Delphis in Phocidem venientem,
ducem itineris bouem habuisse; emptam
illam de Pelagontis bubulcis; & in vitro
que latere insignem fuisse candida nota
in Lunæ speciem iam plenæ. Oportebat autem Cadmum cum socijs & exercitu, ex oraculi responso ibi consistere quo loco bos fessa procubuisset. Illum ipsum locum hodie quoque ostendunt. In eo sub diuo Ara est (Minervæ) cum signo, quod a Cadmo dedicatum perhibent. Nam ut Oraculum Sphinge notatur tota, quod ænigmaticum & obscurum esse consueverat; ita Lunæ species diuinitatem Mineruæ significat ibi colendam, vbi Lunata bos procubuisset. Ne quis autem pro Luna placentam, aut orbiculum quempiam alium in Sphinge suspicaretur haberi, Sphingi suæ cornutas Lunulas huius Lucernæ fabricator appinxit optimo consilio pro Luna plena. Ceterum Plutarchus in opere suo *de facie in orbe Luna* scribens ad verbum: *Nisimehercle dicere velimus: quo modo Achillem Minerva nutrimentum respuentem nectare & ambrosia instillatis aluit; ita Lunam quoque, ut quæ Minerva dicitur atque est, quotidie ambrosiam exhibendo istos homines nutrire.* Hæc inquam habens Plutarchus, aperte monet autorem Lucernæ Lunulis istis in Sphinge notatis, indicasse Minervam, Mineruæque Deæ Lucernam accendisse, consecrasseque. Tertiæ quoque Sphingis imago, quadratum frequens ostentans cubicæ punctorum figuræ, pedesque leonini, mirifice Minervam indicare videtur; quæ in priscis iconibus ut Dea sapientiæ cubo nititur; quum sapientia sit impermutabilis; mireque stabilis, Aristotele dicente: [f] *Oportet scientem simpliciter a credulitate impermutabilem esse.* Quin etiam diuinitatis suæ Minerva symbolum obtinet cubum, de quo Pierius in Hieroglyphicis ita: [g] *Accedit huc cubus ex trigonalibus figuris, quatuor compactus triangulis, cuius hieroglyphicum est supremum Numen; e cuius capite Minervam prodijisse consti-*

Minerva ut
Sphinge notetur.Minervæ cor-
cubus.[f] 1. post an.
t. 17.

[g] 1. 39.

Cubus hiero-
glyphicum di-
uinitatis.

situunt Antiquiores. Quin & Nomen Dei tetragrammaton est, apud omnes fere gentes quaternario literarum numero notatum; quum literæ sint elementa Grammaticis indiuisibilia, proportionequerespondeant punctis in Geometria; namque litæris quatuor appellatur, atque scribitur *Deus* a Latinis, *Adad* ab Assyrijs, *Orsi* a Magorum disciplina, *Syre* a Persis, *Oden* a Gothis, & *Thor*, atque *Eroe*, a Sacerdotibus Macedonum *Bedy*, Gallis *Dieu*, Tuscis antiquitus *Efar*, Hispanis *Dios*, Italis nostris *Idio*, Turcis Arabibus ac Saracinis *Alla*, Aegyptijs *Amun*, Græcis *Θις*, Hebræis *Adon*, siue *Adni*, Samaritanis *Iane*, siue *Iaho*, ac omnino Dei nomen Tetragrammaton apud omnes nationes quatuor literarum elementis antiquitus designabatur, ut late notauit in sua Mystica Numerorum significatione Bongus ex antiquiorum monumentis. Itaque Mineruæ diuinitatem apte signant illa quaterna puncta cubi velut efformantia pectori suæ Sphingis infixæ: Non aliter Mineruam ut bellorum præsidem innuunt Leonini pedes, vnguibus pugnaces, & prædatores; namque Phurnutus, & ex eo Gyraldus ait, Mineruam dici *Leisten*, hoc est prædatricem.

De Mineruæ sacerdotibus impuberibus in Lucerna. Cap. XV.

S Vb hisce Sphingibus inter vnūquoque trium Triangulorū, quibus Altaria sacrificiorum effigiata videntur, tres impuberes pueri stantes habentur, duo nudi, tertius amictus linteo, quum nudorum vnus anteriora prospicienda proferat, alter vero terga, corporisque posteriora præbeat obtutui; qui quidem tres puelli ad hunc modum constituti mirifice nobis Mineruam designant: cuius apud Phocenses ad Eleam urbem Pausanias in Phocicis asserit fuisse Sacerdotes impuberes, his plane verbis: *In extrema vrbe ad dexterā est theatrum, & Minerua per uetuse ex are signum. Deam hanc opem sibi tulisse aiunt contra Taxili copias. Distat ab Elatea stadia ferme viginti Mineruæ cognomento Cranea. Via ipsa, qua ad templum iter est, paulo acclinior; sed ita ut qui progrediantur, ne*

A *ascendere se quidem sentiant. In extrema via vertex consurgit præruptus magna sui parte: non tamen late patens, aut valde eminens. In eo vertice templum exadificatum est, & porticus, in quibus cella per intervalla; ubi & alij habitant Dea ministri, & is etiam, qui sacris præst. Eum ex impuberum numero diligunt: prouidens vero religione summa, ut eo munere se abdicet priusquam pubescere incipiat. Annis fere quinque perpetuis sacerdotium terminatur: quo toto sane tempore uiuit apud*

B *Deam: & in solijs vero veterum more lauat. Simulacrum fierunt Polyclis filij, eo sane habitu ut Dea in pugnam vadere videatur. Clypei eadem est forma, qua Clypeus Mineruæ, qua apud Athenienses Virgo dicitur. Enimvero quum eadem Minerua sit & Virgo Dea pudicitiae, simul & Sapientiae Numen; quatenus virginitatem colit, eatenus procul ab se vult esse sacerdotem adultum, innuens puellis atq; virginibus nullum intercedere debere*

C *prorsus vllo cum homine pubertatem iam agnoscente cōmercium: quatenus autem est sapientiae Dea, tres antesignatos puellos impuberes habet in sacerdotio, quia cognitio cunctorum est, tam præteritorum, quam præsentium, atque futurorum: Procul dubio præteritorum, quoniam iam abierunt, index est puer nudus terga vertens; nudus quidem, quia cognita fuerunt & aperta; sed terga vertens, quia præterierunt.*

D *Præsentia vero significat puellus itidem nudus; alit anteriora obuertens obtutui; nudus, quia præsentia de se sunt vnicuique patentia; sed anteriora monstrans, quia consistunt, nec dum præterierunt: At vero futurorum hieroglyphicum est ille tertius puellus, qui lineo indutus est amictu; quoniam futura nunquam adhuc inspecta fuerunt, aut aperta; sed velata tenuibus quibusdam coniecturis quoquo pacto perspicere possunt a viris etiam alta sapientia præstantibus.*

E *Munus autem horum impuberum sacerdotum erat, Aram Mineruæ circumdare, siue circuire, ac veluti transilire; propterea locati videntur in circuitu trium Altarium in istius Lucernæ Candelabri trigonis designatorum. Profecto sacerdotum eiusmodi circuitiōnem circa Gentilium Aras in sacra pagina legimus Transilicio-*

Impubes
Mineruz
sacerdotes.

Puelli tres
Lucerna vtriusque
uinam indicant
sapientiam.

Impubes
cur circa
Lucerna.

tionem Altaris appellari, factam a Sa-

13. Reg. 18.

Elias : [h] *Dixit ergo Elias prophetis Baal: eligite vobis bovem unum: & facite primi, quia vos plures estis, & innocate nomina Deorum vestrorum, ignemque non supponatis: Qui quum tulissent bovem, quem dederat eis, fecerunt, & innocabant nomen Baal, de mane usque ad meridiem, dicentes: Baal exaudi nos. Et non erat vox, nec qui responderet. Transiliebantque al-*

B

sare, quod fecerant. Vbi Lyranus: Transiliebant Altare secundum morem Idololatriæ. Quem quidem morem, postea mihi visus, ita luculentius aperuit Abulensis asserens allatis verbis: Transiliebantque altare, quod fecerant: Id est

saltabant sacerdotes super altare, & circuibant illud perambulantes in gyro; quia ista

erat cerimonia in sacrificijs quorundam idolorum. Recte vero sic impuberes pue-

ri collocantur infra Sphinges illas, ut

sub prima, cubis punctorum distincta,

stet ille puellus, qui nudus anteriora si-

gnat res præsentis; quia tetractis illa

punctorum Pythagoricis indicat Mi-

neruam, prout est Dea sapientiæ, pro-

diens e capite Iouis, adeoque Diuina

sapientia, cui cuncta sunt aperta, & præ-

sentia simul in momento æternitatis:

nihil omnino vel præteritum, vel futu-

rum: At sub Sphinge secunda villosa,

quæ Mineruam indicat ceu masculum,

puer erigitur velatus amictu futura re-

ferens; quia masculus hirsutior est quam

femina, & prudentior prospicit futura:

Sub tertia Sphinge lunata, quæ Miner-

uam indicat ut feminam, Lunares la-

bores habentem in corpore, puer inest

nudus posteriora monstrans, & innuens

hieroglyphice præterita gesta; quod fe-

minæ valde memores acceptarum sint

iniuriarum; quemadmodum apte vel in

Dea Iunone [i] Virgilius ipse notavit

elegantissime,

Id metuens, veterisque memor Sa-

turnia belli,

Prima, quod ad Troiam pro caris

gesserat Argis:

Nec dū etiā causæ irarū, seuq; dolores

Exciderant animo: manet alta men-

te repostum

Iudicium Paridis, spretæque iniuria

formæ,

11. Aco.

Et genus inuisum, & rapti Ganyme-

dis honores.

Mineruam autem esse Deam masculo-

feminam ponebant olim antiquiores;

non solum etenim Phurnutus inquit,

Mineruam vocari Athrenam, quod femina

licet sit, minime tamen muliebribus deli-

cijis eneruari: sed apertius ille Valeria-

nus in Hieroglyphicis asserit, Mundum

universum Aegyptij ex mare atque femina

constare profitebantur: solos vero Deorum

Vulcanum, & Palladam masculo-feminas as-

seriebant. Quum tamen Græci pariter

atque Romani masculo-feminas etiam

posuerint Venerem, atque Lunam: De

Venere namque [k] Pierius ex Suida

non citato: *Veneri quidem præcipue sacer*

est pectus; eiusque Dea statua cum pecti-

ne aliquando Roma dicata est; soluto qui-

pe voto, quod mulieres Romana voverunt,

comis propter insuperabilem pruriginis ar-

dorem abasis: quo quidem incommodo at-

que cruciata liberata, statuam huiusmodi

Veneri crexere, qua comas restitueret. Ean-

dem etiam barbatam statuerunt, quod utro-

que sexu prædita sit Venus, quasi a lumbis

ad superiora marem, ad inferiora feminam

esse dictis abant: atque huc spectat Maro-

nianum illud, Descendo: ac ducente

Deo. Athenæus de Venere loquens

infit: [l] In quo templo erat marmoreum si-

mulacrum ipsius Dei. Calvus poeta: Pol-

lentemque Deum Venerem. Levinus:

[m] Venerem igitur alium adorans. Fir-

micus item Venerem bisformem dixit. In

Cedreno carmen est, ut observat etiam

Eruditissimus Lacerda, cani solitum a

Mahometanis: Deus Deus maior & ma-

gna, nimirum Venus Deus. De Luna

posterior itidem [n] Valerianus: Quod

vero ad huiusmodi fecunditatem facit, ple-

rique calum omnium terra nascentium pa-

tre arbitratu sunt, terram vero matrem

(quod & Aristoteles posuit alicubi)

Ipsam autem æthera propterea patrem,

quod aquarum lapsus inde cadentium se-

minis vicem præbeant: terramque matrem,

quod matris vice hos excipiat, & inde pa-

riat. Eadem de causa Lunam, quippe qua

totius humoris domina perhibeatur, quasi

virilem operam in eo subministrando præ-

stet, a multis Lunum virili genere vocita-

tum reperias, quod professus est antea Ter-

tullianus. Et Cornelius Severus, quem

Charisius citat, Phæben, epitheto gene-

ris

Minerva cur
masculo-femi-
na.

[k] Hier. 41.

[l] 1. 13

[m] 1. 3.

[n] 1. 44.
Luna mascu-
lo femina.

1. de gen. 22.
62.

ris masculini adiecto dixit ;

„ Ignea iam Cælo lucebant sidera ,
Phæbe

„ Fraternis successor æquis -----

Quamvis non desint, qui eruditionis forte istius ignari, putant, Successor, femineo etiam sexu dictum ab antiquis, ut,

„ Auctor ego audendi, de Iunone. Verum illud probabilius est, quod aliquam sapit eruditionem. Sane inuenerat esse constat apud Carrenos Mesopotamiae populos, eum qui Lunam muliebri nomine ac sexu nuncupandam putasse, eo supplicij genere damnatum iri a Natura rerum omnium arbitro, ut is mulieribus addictus, eis semper seruire cogeretur: Qui vero marem eam esse credidissent, futurum ut uxori semper sua dominaretur, neque ullas unquam muliebres insidias pateretur. In Hebraorum arcanis, quæ Cabalistica vocant, omnes siderum, idearumque celestium virtutes, Lunari corpore suscipiuntur; a quo postea, ut diximus, in inferiorem materiam, ut

genitale semen, immittuntur, rerum specijs, fructus, animantia, namque omnes per elementa singula progenerantur. Qua de re sic inquit Aristoteles etiam

[a] i. de ge.
an. c. 2.

„ [a] alicubi, Quamobrem in Vniuerso
„ quoque naturam terræ, quasi feminam,
„ matremque statuunt: Cælum autem,
„ & Solem, & reliqua generis eiusdem,
„ nomine genitoris, patrisque appellant.

*Explicatio prima aræ Candelabri in qua
Aræ cum igne sine victima.*

Cap. XVI.

Sed ad Mineruæ nostræ Lucernam redeamus. Occurrunt nunc explicanda hieroglyphica Triangulorum. In primo sane spectatur Altare veteris instituti, super quo flagrat ignis absque Victima: Astant a sinistris, & a dextris Virgines duæ, soluta Zona seminudæ; quarum læua focum Aræ veluti sanctificat, aut exorcizat: dextera vero Virgo virgam dextera sua continens, ea vas aut indicat, aut attingit, quod a Satyro stante gestatur. Ad pedes Aræ procumbunt Satyri duo, femina Satyra genuflexa decenter, pronaque rogans, plorans & adorans. A dextris autem masculus Satyrus senior, veluti sedens humi, rudior genuflexioni decenti, sed inclinato demissoque capite

A inter elatas utcumque manus, plorans itidem implorans, & adorans. Attergo Virginis, ignem siue sacrantis, siue potius execrantis, arbos extat absque frondibus, velut aræfacta, vel hiemis frigore deflorata, & a natua sua rectitudine deuians. Porro mulieres illæ duæ, Virgines mihi censentur, eo quia sacerdotes Mineruæ; cui solum apud Eleates sacerdotis officio fungebantur impuberes infantes, apud alios autem non nisi Virgines: ut Virginem deam decet, nunquam nonauerantem connubia, Venerique semper inimicam. Quin arbitrandum est eas esse Virgines Trœzeniorum, uti facile colligitur ex Pausania, sicin Corinthiacis asseuerante, Ad Psymphæum mare progressis offert se Oleaster, quem Rhachum intortum vocat. Rhachum certe, quamuis oleæ plantam fructus expertem. Cōtinon etiam, Philinam, & Elœum Trœzeni appellant: At

C intortum idcirco nominant, quod ad eius arboris truncum implicatis habenis, subuersi fuerit Hippolyti currus. (Hanc arborem mali dirique prorsus omnis atque funestam sine frondibus ac fructibus, & intortam habemus in hoc nostri Candelabri Triangulo primo graphice delineatā. Subdit inde Pausanias mox.)

Arbor mali
ominis in
cerna.

Iam vero de ijs Insulis, quæ ad Trœzeniorum ditionem pertinent, vna est continenti terræ adeo proxima, ut pedibus (fere) in eam transiri possit; quæ quum ante diceretur Sphæria; ea, quam subijciam, de causâ Sacra nominata est. Sphærus in ea (quem Pelopis fuisse aurigam dicunt) sepulchrum suum habet. Huic Aethra per somnium Mineruæ monitu inferias missura, quum in eam insulam transisset, cum ea Neptunum congressum dicunt. Eam ob rem Aethram Mineruæ Apaturiæ delubrum (quasi Fallacis dixeris) dedicasse; insulamque, Sphæria quæ ante dicebatur, Sacram nominasse. Instituisse eandem, ut Trœzeneorum Virgines ante nuptias Zonam Apaturiæ Mineruæ dicerent. Hæc ille. Quare duæ Virgines habentur, soluta Zona seminudæ, sacerdotes ad Aram Apaturiæ Mineruæ. Virgines eas esse, coma soluta demonstrat; nam olim victam non nisi nuptæ gestabant; quod virgines esset vinculo

Apaturi
Mineræ
vnde dicitur.

Virgines
olim comale-
luta.

ma-

matrimonij liberæ; quo nuptæ ligabantur sub imperio dominioque mariti. Difficilior est explicatio Satyrorum; quia quum inter Numina Satyri colebantur; verisimile non est, Ethnicos inducere sua Numina Numinibus alijs et si præstantioribus, sacrificare.

Satyri quid in Candelabro & de illorum multiplici natura. Cap. XVII.

Ceterum in primis existimo Satyrorum figura vulgares homines mystice significari; siquidem ad stipulante Platone in Cratylo, Satyrus denotat hominem vulgarem, infra sacerdotes degentem, cuius portio superior est Intellectus, hominem referens rationalis naturæ; sed inferior est appetitus & concupiscētia brutalem maxime naturam, & hircinam petulantiam ostentans: Quum sacerdotes puri sint homines, nihil omnino brutalis conditionis obtinentes. Ac vere Satyri fuerunt homines; nam & loquebantur humano sermone, ridebant, recta incedebant; quæ solius hominis attributa sunt, vel [p] Aristotele doctore. Sed habitu, vestituque semicapri videbantur; quum forent plurimum agrestes, & siluestres homines, aliorum civilium consortia fugientes. Vestitus autem, & habitus illorum erat, ut tum ex capillis proprijs in capite sibi cornua fingerent: tum etiam femoralia villosa portarent, e quibus retro cauda penderet ad ornatum in ea gente: Cruribus apparebant gracilioribus (ob femoralium amplitudinem) & pedibus brevioribus, ut caprinos æmulerentur, item ob magnā agilitatem in cursu, saltationibusque. Qua de re testimonium habemus Acliani [q] pulcherrimum, agentis in sua varia historia, De Satyris, Tityris, & Silenis: Comites, ait, Bacchi fuerunt Satyri, quos nonnulli Tityros appellant; hoc nomen habuerunt a teretismatis, idest lascivis & procacibus saltationibus, cantibusque, quibus gaudent Satyri, Satyri vero dicti sunt ab oris ritū, Sileni vero ἀπὸ τῆς ὀλίας, quod est conuiciatoria scommata iacere, cum molesto quodam lusu. Vestitus autem erat Silenorum, tunicæ utrimque villosæ. Refert is vestitus vitium a Bac-

Acho plantatarum, & vinearum palmiumque hirsutam densitatem. Cornua vero conficta proprijs e capillis ferre consuevisse populus Arabiæ Felicis, asserit oculatus testis apud [r] Ramusij Nauigationes & itinera [s] Ludouicus Barthema scribens: *Vniuersim a quadragesimo, aut quinquagesimo anno ætatis, ferunt bina cornua, conficta ex proprijs capillis, ut appareant hedi. sua vero lingua: Et generalmente, da quaranta, o cinquanta anni in giù, portano due corna, fatte de i loro proprij capelli, che paiono capretti.* Verum & olim Matronæ Venetæ singulæ cornua portabant ex proprijs crinibus in capite protuberantia: Quem morem etiam num seruant ipsæ Venetorum Sponsæ plusculis diebus Sponsalium. De Cauda similiter Indorum Occidentalium in Hispania Noua nuncupata testem oculatum habemus Fernandum Alarchonem, ista referentem: [t] *Portano tutti, piccolie grandi, un cordone all'Ombilico, fatto di varij colori; & in mezzo vi è legato un mazzo di penne ritondo, il quale gli cade di dietro, come coda.* hoc est: *Ferunt omnes, pueri pariter & adulti, cinctum funiculum ad umbilicum varij coloris; in cuius medio fasciculus plumarum rotundus est alligatus; qui pendet illis retro, ad instar caudæ.* Quo quidem habitu vestiti prischorum Satyri, dicebantur a Poetis vulgo Semicapri; sub quorum effigie Dæmones illudebant etiam Ethnicos, se se pro Dijs agrestibus venditantes. Quocirca Faunus, Italiæ Rex, & prisca illius progenies eo vestitu potuerunt uti iam dudū, & ritus sacrificiorum Gentilium agere, docereque populos Ethnicorum sacrorum cærimonias. Pierius autem in suis [u] Hieroglyphicis Cynocephalos appellat (nescio qua ratione) Satyrorum nomine; scribit enim, agens *Vnde brutorum cultus apud Aegyptios: Alii vero, colique animalia, quæ rationis expertia di-* Etamus, *sunt qui ab Iside tradant institutum, quæ honorem hunc coniugi, eidemque fratri Osiridi præstandum induxerit; magna agrorum parte sacrificulis adiudicata, moremque fuisse initio, ut quæ quisque vellet animalia in hunc usum aleret, quibus vita functis, tanquam Osiris occubisset, luctum instaurabant. Ceterum postea deletum habitum. & Cynocephalo in-*

33
Cornua qui sibi fingerent e proprijs capillis.
[r] tom. 1. c. 4.
[s] l. 3. p. 153.
d.

Caudam qui gestare soleant homines.

[t] Ramus. nau. 3. p. 304.
d.

[u] l. 6.

Aegyptij ut bruta coluerint.

Prophani qui:

Cynocephali
dicti Satyræ.Alex. M. exer-
citus a Simijs
delusus.

[y] c. 40.

Satyri veri,
qui, & vbi.

primis honorem attributum, propter excel-
lentem quandam, ut rerum periti asse-
runt, animalis istius naturam, humano pro-
pemodum generi proximam. Ut vero pro-
phani putant, quippe qui rerum historias
ex vulgo mutuuntur, factum aiunt, pro-
pterea quod Osiris huiusmodi Satyrorum
genere sit plurimum delectatus; uti nostro
etiam tempore vanissimi plerique faciunt:
Quare nebulonem Vedium luxuria carpit
Cicero, quod sibi obuiam factus cum dua-
bus effedis, & rheda equis iuncta, & lecti-
ca, quod in effeda haberet Cynocephalum:
neque deessent etiam Onagri: Quare nun-
quam hominem nequiores autumat se vi-
disse. Quin vero & Satyros eos appellatos
constat. Magna horum vis in subsolanis
Indorum montibus, qua Cartadulorum di-
citur regio, humana propemodum effigie;
tamque quadrupedes, quam recte curren-
tes: tanta permiscitatis in cursu, ut propter
velocitatem non nisi senes, aut agri, dor-
mientesve, vel ebrij, capiantur. Atque
hinc ridiculum illud Alexandri Magni mi-
lilibus obuenit, qui loco quodam per Indiam
facientes iter, Cercopithecus adeo multos
insigni magnitudine conspicati, qui ad
exercitus similitudinem, quem inferne sub
signis progredi observabant, ordines & ipsi
seruare videbantur, in eos velut in hostes,
montium iuga insidentes, impetum fece-
runt; sui que erroris admoniti a locorum
peritis, non sine rubore arma inhibuerunt.
At vero, ut meam sententiam profe-
ram de re controuersa, propemodum
in antiquitatis tenebris delitescente,
duo genera Satyrorum apud antiquos
extiterunt: alij quidem solo vestitu,
apud Romanos, & in Europa visi, diu-
que commorati; & alij vero re ipsa Sa-
tyri cornuti, caprinis pedibus, cetera
homines, in Asiæ, Africæque desertis
habitantes; extra quas regiones vivere
nequeunt in aere insueto; sicut adno-
tat Solinus inquiens in suo Polyhisto-
rico: [y] Sunt & quas vocant Satyros, fa-
cie admodum grata, gesticulatis motibus
inquieta. Callitriches toto pene aspectu
a ceteris differunt: in facie barba est, lata
cauda. Has capere non est arduum, sed
proferre rarum; neque enim viuunt in al-
tero, quam in Acthiopico; hoc est, suo solo.
De quibus quidem Satyris, ut etiam de
Hippocentauris, nobilem affert histo-
riam D. Hieronymus in vita S. Pauli

A Eremitæ, quem in Alexandria deserto
quærebat S. Antonius Abbas; inquit
enim allatis verbis ipsissimis D. Hiero-
nymus: Nec plura his, Antonius con-
spicit hominem equo mixtum, cui opi-
nio Poetarum Hippocentauro vocabu-
lum indidit: Quo viso, salutaris impres-
sione signi armat frontem: & heus tu,
inquit, quam in parte hic seruus Dei
habitat? At ille barbarum nescio quid
infrendens, & frangens potius verba,
quam proloquens, inter horrentia oris,
senis blandum quæsiuit alloquium: &
dextræ protensione manus cupitum in-
dicat iter: & sic patentem campos volu-
cri transmittens fuga, ex oculis miran-
tis euauit. Verum hæc vtrum diabo-
lus ad terrendum eum simulauerit; an,
ut solet, Eremitæ, monstruosorum ani-
malium ferax, illam quoque gignat be-
stiam, incertum habemus. Stupens ita-
que Antonius, & de eo, quod viderat,
secum voluens, ulterius progreditur.
C Nec mora, inter saxosam conuallem
haud grandem homunculū videt, adun-
cis naribus, fronte cornibus asperata,
cuius extrema pars corporis in capra-
rum pedes desinebat. Infraclusque &
hoc Antonius spectaculo scutum [z] Fi-
dei, & loricam spei, ut bonus præliator,
arripuit. Nihilominus memoratum ani-
mal, palmarum fructus eidem ad viati-
cum, quasi pacis obsides, afferebat.
Quo cognito, gradum prefficit Antonius;
D & quisnam esset, interrogans, hoc ab
eo responsum accepit: Mortalis ego sum,
& unus ex accolis Eremitæ, quos vario de-
lusa errore Gentilitas, Faunos, Satyros-
que, & incubos vocans, colit. Legatione
fungor gregis mei: precamur, ut pro nobis
communem Deum deprecetur; quem pro sa-
lute mundi venisse cognouimus, & in uni-
uersam terram exiit sonus eius. Talia eo
loquente, longæuius viator vbertim fa-
ciem lacrymis rigabat, quasi magnitu-
do lætitiæ indices cordis effuderat.
E Gaudebat quippe de Christi gloria, &
de interitu Satanæ. Simulque admi-
rans quod eius posset intelligere sermo-
nem, & baculo humum percuciens aie-
bat: Va tibi, Alexandria, qua pro Deo por-
tenta veneraris: Va tibi, Civitas meretrix,
in quam totius Orbis Demonia confluxere:
Quid nunc dictura es? bestia Christum lo-
quuntur; & tu pro Deo portenta veneraris.
Nec

Hippocen-
tauri.

[z] Eph. 6

„ Nec dum verba compleuerat, & quasi A
 „ pennigero volatu petulcum animal au-
 „ fugit. Hoc ne cuiquam, ob incredu-
 „ litatem, scrupulum, moueat: Sub re-
 „ ge Constantino, vniuerso mundo teste,
 „ defenditur; nam Alexandriam istiusmo-
 „ di homo viuis perductus, magnum po-
 „ pulo spectaculum præbuit: & postea
 „ cadauer exanime, ne calore æstatis dis-
 „ siparetur, sale infuso, Antiochiam, vt
 „ ab Imperatore videretur, allatum est.
 „ Quam historiam abbreviat [a] Isidorus, B
 „ in Originibus. Sed & Maffeijs politi-
 „ fimus in Indicis epistolis legit, apud Ia-
 „ ponios gentem inueniri; quibus e capi-
 „ te quasi corniculum quodam extuberat.
 „ Hinc apparet, non esse verum absolu-
 „ te de Satyris omnibus Pomponij Melæ
 „ dictum: [b] *Satyris, præter effigiem, nihil*
 „ *humani*. Quum sermonem habeant, &
 „ vsum rationis: Quem errorem vna cum
 „ Solino, sumpsit & Plinius, scribens,
 „ *Satyris, præter figuram, nihil moris hu-*
 „ *mani*. Quos arguit Aristoteles, huma- C
 „ nam Satyros aïens habere locutionem,
 „ & mentem; refert enim Plutarchus in
 „ sua *Consolatione ad Apollonium* Aristote-
 „ lica verba ex libro Philosophi De Ani-
 „ ma ad Eudemum inscripto; dicta Plu-
 „ tarchi sunt: Atque huc pertinet, quod
 „ narratōr Silenum, à Mida isto captum,
 „ & a venatione ei sciscitanti, quidnam
 „ optimum homini, maximeque expe-
 „ tendum esset, principio respondere no-
 „ luisset, vocemque compressisse: tandem D
 „ quum vrgendi vt aliquid diceret, finem
 „ nullum Mida faceret, in hæc inuitum
 „ erupisse verba: *Aerumnosi genij, & dis-*
 „ *ficilis fortune semen in diem durans, quor-*
 „ *sum me cogitis, ea vobis dicere, quæ vobis*
 „ *nescire erat melius? maxime enim vacan-*
 „ *tes dolore viuunt, qui sua ignorant mala:*
 „ *Hominibus autem omnino optimum est,*
 „ *Non nasci, neque participem fieri præstan-*
 „ *tioris naturæ: Optimum enim omnibus*
 „ *veriusque sexus hominibus hoc est: Pro-*
 „ *ximum huic, & inter ea, quæ consequi*
 „ *homo possit, primum est, quam celerrime*
 „ *mori*. Manifestum vero est, sic eum pro-
 „ nunciassse, quod melior sit mortuorum,
 „ quam viuorum conditio. Quam senten-
 „ tiam coluit etiam [c] Aristoteles non se-
 „ mel, vt in libris nostris De Immortalitate
 „ animorum [d] latius explicauimus.
 „ Istam Satyrorum gentem inuere vide-

tur M. Polus inquiring, vbi agit de re-
 gno Lambri nuncupato: Sono in questo
 regno huomini, che hanno le code più lun-
 ghe d'un palmo a modo di cane, ma non so-
 no pelose; & per la maggior parte sono fatti
 a quel modo. Questi tali huomini habita-
 no fuori delle Città ne i monti. hoc est:
 Sunt in isto regno homines habentes caudas
 longiores palmo, ad instar canis; at non sunt
 pilose; & pro maiori parte nascuntur eo mo-
 do. Huiusmodi homines habitant extra
 ciuitates in montibus. Pausanias etiam
 in Atticis de isto genere Satyrorum na-
 tura monstroso sic inquit: De Satyris
 autem quidam sint, vt aliquid certius
 quam ab alijs traditum sit, cognosce-
 rem, singula ex multis sum percuncta-
 tus: Narrauit autem mihi Euphemus
 Carse quum in Italiam nauigaret, ven-
 torum impetu in Oceani extremas oras
 delatum. Ibi desertas esse insulas mul-
 tas, quas agrestes homines incolant: &
 ad alias quidem noluisse nautas appel-
 lere, quum & ante appulissent; & a
 quibus incolis tenerentur, non ignora-
 rent: tunc vero tempestate appulso.
 Insulas a nautis appellari Satyridas: in-
 colas rufos esse, & caudas haud multo
 equinis minores infra clunes habere.
 Eos, vbi primum hospites senserunt,
 prope adesse, ad nauim concursu facto,
 nulla emissa voce, in mulieres, quæ in
 naui erant, manus iniectisse. Nautas ve-
 ro ad extremum pauefactos, barbaram
 feminam exposuisse. In eam Satyros
 irruentes, non eam tantum quæ a na-
 tura viris exposita est, partem, sed aliam
 quamlibet petulantissime appetiuisse.
 Quamobrem Satyrorum alij natura re-
 ipsaque bifformes sunt; qui procul a no-
 stro cælo degunt, in Aethiopiæ deser-
 tis, in Oceani maris aliquibus insulis, in
 Africæ ac Aegypti solitudinibus, & in
 Indiæ quibusdam locis infrequentibus,
 procul a communi ciuiliū hominum
 consuetudine, nostrum aerem non to-
 lerantes: Quos ait [e] Plinius, propter
 velocitatem, nisi senes, aut ægri, mi-
 nime capi posse. Refertur debet ad hoc
 genus ille Satyrus, de quo Plutarchus
 in Sylla sic inquit: Prope Dyrrachium est
 Apollonia, & in vicino Nympharum sacer
 locus, qui ex virenti valle & pratis ignis
 venas dispersas perpetuo manantis eructat.
 Ibi stratum somno Satyrum, qualem plasta

Satyrorum
 diligens
 inquisitio
 Pausaniæ.

Satyrorum
 petulantia
 magna.

Ignis ex valle
 manans affi-
 due.

Et pictores adumbrant, ferunt captum. Ad-
ductum ad Syllam percunctatos multos In-
terpretes, quisnam esset? quum vocem
tandem edidisset, non quidem humanam,
vel claram, sed asperam, & omnino ex hin-
nitui equi, & hirci balatu confusam, obstu-
puisse Syllam, & monstrum auersatum.

Quos quidem natura Satyros certum
 est, neque Bacchi comites fuisse, mili-
 tiam cum illo facientes, neque positos
 ab antiquis vlli Numinum sacrificia fa-
 cere, sed ipsos vicissim a gentilibus ho-
 nore sacrificij cultos, vt ille Satyrus
 D. Antonio dixit. Alij vero vestitu Fau-
 nos referebant, obseruatu [f] Aeliani
 pariter Rhodigini, scribentis: *Silenis in-*
dumenta fuce αμοιμαλλοι χατῶνς, idest,
utrimque villosa tunica: quod tacitis ve-
lut ambagibus plantandi ex Dionysio artem
innuit, ac item palmitum constipationem.

Hos habuit in Europa & in Italia prisca
 gens, Ethnicorum rituum Magistris,
 & institutores; cuiusmodi sunt in Lucer-
 na nostra delineati, genus ducentes ab
 antiquissimo Italiæ rege Fauno, primo
 sacrificiorum apud Italos inuectore.
 Desierunt hi, quia cessauit vsus eius ve-
 stimenti, & sacrificiorum, potissimum
 Bacchi, quæ sub eo vestitu mystico cum
 alijs Bacchantibus celebrabant. Ter-
 tium genus Satyrorum his adiungere
 possumus, in spectrorum classe Dæmo-
 nes sub ea Faunorum, Incuborumque
 specie mortalibus apparentes, homini-
 bus illudentes, & sacra nefaria Idolo-
 latriæ peragentes, & humanum genus
 agere persuadentes: de quibus agens
 fortasse Plinius, & ex eo Solinus, vere
 dicere potuit, eos nihil humani, præ-
 ter figuram habere. Non inficiabor in
 ista classe numerari, quem olim a Mida
 captum refert ex Aristotelis Eudemo

[g] in conf. ad
 Auell.

[g] Plutarchus: quod Dæmonis aper-
 tum dogma sit, Hominibus optimum
 esse non nasci, vel subito natum interi-
 re; sic enim suadebat infantium expo-
 sitionem, & sacrificia, mortemque vl-
 troneam hominibus. De quo Dæmo-
 ne sub Satyri forma Maximus [h] Ty-

[h] ferm. 30.

rius ita: Phryx quidam, desidis vitæ ho-
 mo, pecuniæque appetens, Satyrum
 capit ebriosum (vt ait fabula) Dæmo-
 nem: infusoque in fontem mero, iam
 ante frequentatum a Satyro, Satyrus
 potat. Precatur fatuus Phryx Demo-

nem captium, precationem nimirum
 qualem aut hunc petere par erat, aut
 illum perficere: terram scilicet auream
 fieri, aureas arbores, segetes, prata,
 pratorumque flores. Annuit Satyrus.
 At vbi inaurata est terra, fames Phry-
 ges habebat. Midaque pro acceptis di-
 uitijs anxius, palinodiæ in morem, pre-
 ces aduersus priores, non amplius Sa-
 tyrum, sed Deos ipsos precatur, in ve-
 terem illam fertilem, omniferam, ac
 fructuosam paupertatem restitui, au-
 rumque ad hostium ceruices. Quum-
 que hoc flens Deos rogasset non idem

consecutus est magis. Hæc ille. Qui
 de more Fabulas appellat Deorum gen-
 tilium sacras narrationes, vt & ad De-
 monicum Isocrates. Potuit autem ille
 Dæmon Satyrus per præstigia terram
 prata, & omnia aurea Midæ facere, si-
 cut in Aegypto Dæmon Virgas Ma-
 gorum Pharaonis [i] mutauit in colu-
 bros. Quamcumque vero Satyrorum

[i] Gen. 8

speciem in Lucerna sumas, habent om-
 nes hi suum cum Minerua symbolum;
 namque vestitu Satyri genus habentes
 a prisco Fauno Rege Italiæ, Pici filio,
 quo tempore regnabat Athenis Pan-
 dion; quo doctus intulisse [k] dicitur
 sacrificia in Italiam. Dæmon Satyrus,
 quidni cum Dæmone Mineruæ con-
 gruat ad ethnicorum sacrificia peragen-
 da? sed & omnino Satyrorum quæcum-
 que species obtinet propriam cum Pal-
 lade congruentiam, & ius in prisca re-
 ligionis ritibus; etenim Clemens Ale-
 xandrinus in *Admonitione ad Grecos* asse-
 rit, Pana fuisse primum institutorem
 Idololatriæ, dicens: *Athenienses autem,*
ne quis esset quidem Pan, nouerant, prius
quam eis diceret Philippides. Merito ergo
Dæmonum cultus quem alicunde capisset,
fons fuit stolidi vitij. Sed euidentius id
 constat ex Liuius, Probo, Pomponio
 Læto, Lactantio, Natali Mythologo,
 Gyrardo, ceterisque Classicis; etenim
 apud Gyrardum in historia Deorum
 Gentilium legimus: De Fauno vero
 Lactantius ita scribit in primo: [l] Sic, [m] Synesius

[k] Mythol.
 c. 9.

E

inquit, ante Pompilium Faunus in Latio,
 qui & Saturno auo nefaria sacra constituit,
 & licum patrem inter Deos honorauit, &
 sororem suam Faunam, eandemque coniu-
 gem sacrauit. Eandem Varro putauit Bo-
 nam Deam. (Sed his addit ibidem La-
 ctan-

[m]l.1.c.22.
Bona Dea cur
tatu dicta.

stantius[m] agens de Falsa religione) A
Quam C. Bassus Faunam nominatamira-
dit, quod mulieribus Fata canere conse-
nisset, ut Faunus viris. Eandem Varro
scribit tanta pudicitia fuisse, ut nemo, quo-
ad vixerit, prater virum suum, mas vide-
vit, nec nomen eius audierit. Idcirco illi
mulieres in aperto sacrificant, & Bonam
deam nominant. Et Sex. Clodius in eo li-
bro, quem Grace scripsit, refert, Fauni
hanc uxorem fuisse; quæ quia contra mo-
rem decusque regum, clam vini ollam ebi-
berat, & ebria facta erat, virgis myrteis a
viro usque ad mortem casa: Postea vero
quum eum facti sui pæniteret, & deside-
rium eius ferre non posset, diuinum illi ho-
norem detulisse. Idcirco in sacris eius ob-
nolutam vini amphoram poni. Reliquit
ergo posteris Faunus quoque non parum er-
roris. Adjicit autem mox ibi Gyraldus:
Libet his nostris addere, quæ Pompo-
nius Lætus scribit: Faunus, inquit, an-
tiquissimus omnium regum in Latio fuit,
qui Aboriginibus imperavit, homines mo-
re ferarum viuentes in mitiorem vitam re-
degit, lucos sacrauit, locis & urbibus no-
mina dedit, adificia erexit, templa adifi-
cavit: quæ ideo a Fauno Fana dicuntur,
quod Pontifices sacrificando illic fantur.
Faunus in Latio cultus Deorum instituisse
fertur. His consimilia scribit [o] Natalis
Mythologus. Hi omnes non natura se-
micapri fuere, sed habitu vestituque
tantum bifformes illos homines mon-
strosos referebant; & promiscue Saty-
ri, Fauni, Tityri, Silenique dicebantur;
hi fuere militia clari Bacchi comites; hi
dudum a Fauno exorti sacrificiorum
cæremônias ethnicos edocuerunt; hi
propterea congrue ponuntur in can-
delabro Lucernæ Palladi consecratæ,
sacrificium facere Deæ Bellatrici, sub
cuius auspicijs cum Baccho diu militiam
exercuere; Quos ita descriptos ab Ac-
liano repetere non pigeat ex illius Va-
ria historia; nam istos existimo fuisse,
qui representantur in Lucerna: [o] De Sa-
tyris, inquit, Tityris, & Silenis, Comites
Bacchi fuerunt Satyri, quos nonnulli Tity-
ros appellant. Hoc nomen habuerunt a te-
retismatis, idest lasciujs & procacibus sal-
tationibus, quibus gaudent Satyri. Satyri
vero dicti sunt ab oris rictu: Sileni vero
ἀπό τῆς σιλλάνης, quod est conuicatoria
scommata saccæ, cum molesto quodam lu-

[b]l.5.c.98

[a]l.3.c.40.

fu. Vestitus autem erat Silenis, tunica
utrimque villosa: Refert is vestitus vitium
a Baccho plantationem, & vinearum pal-
mitumque hirsutam densitatem. Quæ plu-
rimum militibus conueniunt; qui enim
castra sequuntur milites in primis libi-
dinosi sunt, quod & Aristoteles [p] in [p]l.1.c.7.
Politicis admonet aiens, de Lacedæ-
moniorum bellicosorum Republica:
Itaque necessarium in tali Republica diui-
tias haberi in pretio, præsertim quum viri
sint mulieribus obnoxij; quod accidit ferme
militaribus bellicosisque gentibus, præter-
quam Celtis, aut siqui alij coitum mascu-
lorum palam receperunt. Videtur autem
qui primus fabulatus est, non irrationabi-
liter Venerem Marti coniunxisse: quoniam
omnes huiuscemodi homines prout sunt ad
Venerem, aut masculorum, aut mulierum,
illisque obnoxij. Hinc Satyri procaces,
libidinosi gaudent saltationibus. Et
Bacchi comites ideo ponuntur; quod
ut calidiore temperamento salaces sunt
milites, ita vini sunt appetentiores; ut
innuit idem Aristoteles in Problemati-
bus inquiring, [q] Constat vinum eam ha-
bere vim flatus mouendi, & spuma, quam
excitat; oleum enim, quamuis calidum,
nihil spumat: vinum large, ampliusque
nigrum, quam album; quia calidius & cor-
pulentus est. Vnde fit, ut cupiditatem
Veneris accendere vinum possit. Quare
non inepte Venerem iunctam Baccho autu-
mant. Ex hoc apparet ebrios fere Bac-
chi comites illos priscos milites, habitu
Satyros, & salaces, & obscæna scom-
mata cum lusu molesto iacere solitos.
Ipsi pariter idem Satyri recte sacrificijs
agendis prompti sunt; quod milites
apud antiquos maxime religione nite-
rentur; ita Iason militia præclarissimus.
Aras vbique locorum erigere consue-
uit; qua de re luculenter Aristoteles
in Admirandis Auditionibus, Amnem,
inquit, [r] Istrum nomine, qui ex Hercy-
nys quercetis effluit, bifidum esse proditur;
& partim quidem in Pontum, partim ve-
ro in Adriaticum mare diffundit; argumen-
to, quod non solum hac tempestate, sed an-
tiquorum seculo multo magis visum fuis-
se, eo quod loca innauigabilia ibi extant:
etenim quum Iason ad Cyaneas nauigaret
ex Ponto, nauigasse per Italiam fama est.
At inter cetera signa, quæ nec pauca nu-
mero sunt, Altaria ab Iasone confecta osten-
dunt.

Venerem cur
Marti coniun-
xerint anti-
qui.

[q] sec. 30.
probl. 1.

Vinum nigrum
albo calidius.

[r] cap. 100.
Milites reli-
gioſi antiqui-
tas.

Iason e Col-
cho per Italiā
transuectus in
Græciam.

dunt. Inter insulas quoque Adria una est, in qua Sacellum multo sumptu Midias Diana edificauit. Amplius Iason freti planctas minime transnauigasset (ut dicunt) nisi illinc itinera tolerare capisset.

Verum & Philostratus in Philoctete (tractans Heroica) scribit: Nauigantes ad Troiam Græci, ac transeuntes per insulas, quærebant Aram Chryse, quam Iason olim erexit, quum in Colchos nauigaret. Quin & nos in explicatione Aræ Lemniæ vidimus Iasonem in Lemno dudum Aram posuisse Tripatori. Sic ergo Satyri, qui militiam sub Imperatore Baccho diu coluerunt, Mineruæ bellorum Deæ, sacrificare congrue ponuntur, quum habitu, vestituque tantum æmulerentur Satyros; quos habuit in Europa, & in Italia prisca gens Ethnicorum rituum sacerdotalium magistros & institutores: & huiusmodi sunt in Candelabro nostræ Lucernæ delineati; non autem illi feri semiferi, natura Satyri, qui coluntur priscorum Numina veteribus; non autem introducuntur ad alios Deos colēdos vnquam villo sacrificiorum cultu. Verum enimvero tertium genus his allatis adiungere possumus, his spectrorum Classe Dæmones, sub ea Satyrorum specie apparentes, hominibus illudentes, & sacra nefaria Idololatriæ facientes, ac hominibus persuadentes: Qui vere nihil habent humani præter effigiem. Quod si lubeat accipere vulgatam Satyrorum speciem pro vera, seu natura sua, seu vestitu Satyri sint, absque Dæmonum illusionem, simul & absque Poetarum fictione, sensuue allegorico seniorum; habent & hi suam quoque propriam cum Ara sacrificioque Mineruæ testem & allusionem; qui Fauni dicuntur, & a Fauno prisco rege ducentes originem, de quo Natalis Mythologus ita:

Tertium Saty-
rorum genus.

Satyrorum cū
Minerua sym-
bolum.

[1] l. 5. c. 9.

[2] l. 16. 22.

Satyri cū in
candelabro
Lucernæ.

[1] Floruit autem Faunus Latinorum Rex, quo tempore Pandion regnavit Athenis.

Hic religionem, & Deorum immortalium metum Italis gentibus introduxit, ut ait

[2] Lactantius in libro De Falsa religione; quum ante illum parua omnino, aut nulla esset religionis in Italia cognitio. Fama est, hunc Faunum Satyrorum ac Faunorum

patrem, sororem habuisse Faunam, &c.

Quare Satyri positi videntur in hoc sacrificio tanquam primi sacrificiorum

A Gentilium institutores, magistrique rituum Idololatriæ; maximeque si dicamus, istos fuisse Dæmones, sub imagine Satyrorum, ad eum nefarium cultum humanam gentem primitus allicientes: quod ex Alense, nec non e sacra pagina Seldenus [u] hauisse videtur in suo de Dijs Syris opere: Alterum, inquit, Deorum (quorum vetustissima mentio est) genus, Dæmonia sunt; Leuit. cap. 16. com. 7.

Nec amplius sacrificent sacrificia sua Dæmonibus post quos fornicati sunt. Et canit Moses in Deuter. 32. com. 17. Sacrificauerunt Dæmonijs, non Deo; Dijs quos non cognouerunt nouis, qui e vicino venerunt (seu nuper exorti sunt) quos non timuerunt patres vestri.

primus locus pro Dæmonijs, Lathaghiirim, id est, τοῖς τράγοις, seu hircis, habet in Ebreo; & pilosos Dæmones inde intelligit D. Chimchi. unde & Aquila τριχόρους dicti, seu pilosi, velut Satyri. Secundus habet, Scedun. In primo Seniores LXX sub-

stituunt τοῖς κύναισι, qui tamen idem vocabulum in Isaia, cap. 13. com. 21. δαίμονια interpretantur. Qua de Dæmonibus mediam quandam inter humanam & spirituum naturam sortiētibz, perinde atque Nymphae illæ, Fauni, Aegyptianes, Satyrique, quos fide sua tradit Paracelsus, scribunt Ebrai, lubens omitto. Certe qui solemnia Sagarum conciliabula aperiant, ij Dæmonem principem, qui praesidet, hirci figuram praeferre tradunt. Sed vero eo istis concep-

D pta fuisse sacra, quæ iam diximus, testimonia verbis vult Rabbiorum doctissimus Moses Ben-Maimon, quod in more erat Zabij, seu Chaldaei, Dæmonibus sub Hirci formam se ostendantibus immolare: Ita enim scribit lib. 3. cap. 47. Quidam de gente

Zabiorum seruebant Dæmonibus, & credebant quod apparebant hominibus in forma Hircorum. Et idcirco vocabant Dæmones Hædos. Et ista opinio fuit diffusa tempore Moysis, sicut scriptura dixit: Non immolabunt de cetero victimas suas Hædis, aut Hircis. Et popularis noster ille Alexander de Ha-

les quum de Hirco agit ἀποποιήσας illo in Leuit. cap. 21. ab huiusmodi demonum frequentiori specie rationem ceremonia adfert: ut videre est in summa eius part. 3. quæst. 55. Alij tantundem. Verum ἐν τῷ

hæc, nec satis quid statuendum video. Hætenus de duplici deorum genere quod pos-

[u] syn. 2. c. 3.

rissimum, & ante alios eiusmodi errores A
 priscorum animos occupavit. Quicquid
 postea id genus Theologia accesserit, id fere
 omne a sacris, qua vel Rebus Corporeis, qua
 primum genus constituunt; vel Incorporeis,
 qua secundum, exhibebantur, emanavit.
 Sacra illa, qua heic maxime spectari de-
 bent, Invocationum & Hymnorum ritus
 sunt, Columna, Stela, Cippi, Symbola, &
 Simulachra. Primum de Simulachris, Cip-
 pis, Stelis, & Columnis; quod & inde etiam
 Demoniorum cultus origo, ni fallor, dedu-
 cenda. Simulachrorum seu Idolorum men-
 tio, ante Geneseos cap. 31. ubi de vōis Te-
 raphim Labanis agitur, non reperitur. Ea
 quid fuerint, priori syntagmate videmus.
 Simulachra primo non in hos usus posita,
 neque Columna, Stela, aut Cippi in Deorum
 honorem fixi sunt: sed ad memoriam, &
 gloria demortuorum cumulum statueban-
 tur: eorum nempe, qui aut patres siue pa-
 tria, siue illustrissima familia admodum in-
 signes abierant, aut alio nomine Carissimi
 extiterant: quorum pramatura mors &
 acerba superstitie aliquo monumento velut
 erat vindicanda. Anniversaria his accef-
 sere festa, nomina in sacros commentarios
 velata, flores circa tumulum sparsi, corona
 dicata, inferia, quicquid consuecta denique
 celebrationi ornamento esse videretur cor-
 que adiectum est, ut tantum non pro Dys-
 mortui, sub moris initium haberentur. Ac-
 cumulatim demum, ut fit, sacrorum ritibus,
 a posteritate (qua singulari huiusmodi ho-
 nore & solenni memoria illos honorandos
 fuisse, egre satis existimabat; nisi genere
 etiam humano maiores extitissent) vti Da-
 monia, seu Heroes, id est, Dii tandem cen-
 sebantur. Neque enim, quomodo sacula-
 rum ceteriorum Gentium Theologia, ita ve-
 rustissimo illo auro Heroes, & Damonia, siue
 Dii invisibiles ad inuicem distinguebantur:
 neque hos, aut illos aliter atque ab his sa-
 cris agnoscebant. Subdole enim ingerebant
 se Damonia (aut saltem adesse ea, popu-
 lum, ut fieri solet, ludentes docebant hiero-
 phanta) & prestigijs animos in superstitione
 proclives, & solennia mortuorum festa
 celebrantes, ad diuinum etiam cultum sibi
 circa hac monumenta exhibendum illicie-
 bant: nec Mortalis, qui abierat, adsumere
 nomen dedignabantur, modo ut Deos mor-
 tales inde ipsi se haberi lucrifaceret. Quum
 vero eiusmodi demortuorum plerosque om-
 nes, siue ob res inclite in bello gestas, aut ar-

tes repertas, aut quod rerum publicarum
 conditores floruerant, simileve quid exi-
 mium prastiterant, tanto primum honore
 posteri prosequerentur, atque ad eorum mo-
 nimenta, crebra aliis, & multo superioris,
 quam humana esse videbantur, natura in-
 signia edita animaduertent; ijs ipsis, quos
 demortuos primo credebant, & quorum ve-
 lut vicem Damonia iam agebant, huma-
 nam naturam omnino imparem, sed & pra-
 cellentiorum esse adscribendam propenso
 animo facile aestimabant: Quod Homini au-
 tem praeceat, Heros, aut Daemonium, aut
 Deus, id fuerit necessum est. Hæc ille re-
 cte. Sed præstat huc afferre, quæ de
 Dæmonibus in forma Satyrorum attu-
 lit Alexander [x] Alensis in sua Summa,
 citatus a Seldenio, sed non allatus; ait
 enim disertis verbis Theologus ille
 summus: Ad illud vero, quod quæritur,
 Quare emittebatur (Hircus nimirum)
 in desertum? Resp. Quia deserta om-
 nia volebat Deus esse immunda, &
 abhominabilia reddere per hircum
 emissarium: tum quia malefici & Idolo-
 latræ deserta propter hoc maxime fre-
 quentabant, ut audirent ibi responsa
 Dæmonum, eisque ibidem immolarent;
 sicut adhuc multi faciunt (vnde quidam
 Magus in libro suo de Magia dicit, se
 transisse causa philosophandi ad loca
 destituta omni habitatore; habitasseq.
 ibi cum inhabitantibus lucem sex lustris
 annorum; & ab eisdem didicisse, quæ in
 eodem libro conscripsit) tum forsitan
 propter hoc, quia in specie hircorum
 seu caprarum in desertis Dæmones ap-
 parebant; sicut legitur in Vita B. Anto-
 nij Abbatis. Vnde propter Faunos, &
 Satyros, qui ibi in specie hircorum fre-
 quenter hominibus illudebant, & ad
 huc illudere non cessant, voluit ibi in-
 sinuare Deus in hirco emissario; ut
 quemadmodum hircus emissarius abs-
 que custode relinquitur in deserto ex-
 positus bestiis deserti ad deuorandum
 propter peccata, quæ in figura porta-
 bat; sic populus oneratus peccatis, a
 Deo custode ac defensore suo destitu-
 tus, bestiis malorum Regnorum, seu
 Principum inimicarum nationum, quasi
 quibusdam bestiis diripiendus, ac dila-
 cerandus esset. Hæc ille D. Thomæ,
 Diuique Bonauenturæ Magister incli-
 tus ad verbum de proposito. Quæ, ma-

Dæmones in
 forma Satyro-
 rum.
 [x] p. 3. q. 55.
 in c. 1. p. 11. m.

Deserta
 cur a male-
 ficis fre-
 quentata.

Dæmonum
 antiqua præ-
 iugia.

ximeque Seldenia, etsi longiuscula, referenda fuerunt, ut pote causam apertientia cur in Lucernæ veteris huius primo sacrificio Satyri, pilosi, formam hædi, aut hirci, capræque referentes adhibiti fuerint (ut hanc etiam explanationem adducam) nimirum Dæmones in illa brutorum effigie vel apparentes, vel adesse dicti a Sacrificulis, dum sacra fierent, ac inferiæ Sphæro Heroi; ad quas idem Dæmon prius sefellerat Aethram sub specie Mineruæ; quæ Pallas Apaturia Virginem Trœzeniam ad stuprum Neptuno prostituerat; ut vidimus apud Pausaniam in Corinthiacis paulo antea. Verum enimvero magis arridet istos Lucernæ Satyros, Paniscos, atque Faunos interpretari mortales, olim a Pane, Faunoque genus habentes, qui vestitu tantum semiferi forent, & apud veteres Mineruæ sacrificijs ministrarent, ut pote bellatrici Deæ, militiam ipsi colentes. Pan enim Satyrorum princeps ac pater Atheniensibus in bello nauali opem tulit, ac Medos profligauit, ut cecidit Simonides, ita

Pan in bello
tulit opem A-
theniensibus.

„ Τὸν τρογόνην ἐμὲ Πάνα τὸν ἄρκαδα, τὸν
κατὰ Μιδών,

„ Τὸν μετ' Ἀθηναίων εἴσατο Μιλτιάδης.
hoc est,

„ Arcada, Capripedemque in Medos
Pana locauit

„ Me pro Cæcropijs gloria Miltiadis.
Quia etiam in bellis omnibus, quorum Dea colitur Minerva, magni momenti fuere semper a Deo Pane terrores inuecti non raro militibus hostium: de qua re late Pausanias in Phocicis, atterens Gallos, qui duce Brenno Delphos accesserant prædaturi, fugatos a Deo Pane terroribus immixtis, confectosque vicissim mutuis ictibus. Nec non & Silius Italicus in Punicis ait, Hannibalem deterritum isto Panico terrore, quum ad Urbis mœnia accessisset, eam expugnaturus. Præterea Rhodiginus [y] inquit,

Panicus terror
in Gallos cur.

[y] l. 11. c. 27.

Antore historia sexta Herodoto, Ab Atheniensibus coli Pana sacris, & lampade. Ut iam apertissime pateat, non solum Pani, Satyrisq. cum Minerva magnam intercedere necessitudinem; sed etiam istam Lucernam, in qua Satyri nobile sacrificium peragunt, ac extra sacrificium tot alia Satyrorum Faunorumque capita spectantur expressa, dignissimam

Faunorum ca-
pita in Lucernis
quid.

A esse, quæ censeatur arsisse pridem in honorem Mineruæ. Quoniam vero veteres vno hieroglyphico varia ratione multa mysteria cælabant; ut eadem Virgines incinctæ, zonaq. solutæ Trœzenias nupturas indicant, & vna simul Mineruæ Sacerdotes optime signant; ita Satyri sub Altare procumbentes, adorationeque Numini supplicantes, cultum sine oblatione victimæ demonstrant hominibus, in quorum eruditionem Faunus pater illos ritus a Satyris filijs exerceri voluit. Qui vero stans urnam veluti gerit, oblatione gerit aut vini fortassis, aut lactis, aut mellis, aut olei; cuius partem, atque primitias assumpturus ceu victimam sit ignis, & residuum in usus Sacerdotum, aut fomittem Lucernæ sit concessurum. Sacerdos autem stans a dextris aræ, virga Satyro præcipere videtur ut paulisper sistat, donec altera Sacerdos ignem Altaris enunciatis verbis arcanis de more consecraverit. Istam vero Virginem a dextris Aræ stantem, officio fungi Sacerdotis, virga plane declarat, quam manu gerit; etenim ad Altare virgam tenere non licebat vlli, præterquam Sacerdoti; siquidem virga designat imperium, & est veluti sceptrum Sacerdotis; imperium autem ad Aram non habet nisi Sacerdos. Quin & per virgam florentem Aaron [z] solus inter filios Israel a Deo constitutus est summus Sacerdos, dictante sacra pagina. Consimiliter altera Virgo, quæ stans a sinistris altaris, elata manu succensum ignem in Ara vel sanctificat, vel anathematizat, alia Sacerdos est; nam anathematizare, sanctificareque solius est Sacerdotis, eiusque proprium officium, atq; singulare munus. Quod si sub Satyrorum tegmine mystice designentur homines, infra Sacerdotum conditionem positi, nempe non purificati prorsus a brutalibus affectibus, proposita quoque ratio sacrificandi potest assignari. Ceterum quomodocumque Satyrorum hieroglyphicum accipiatur hoc in loco, verisimile satis est, isto vase Satyri manibus detento contineri aquam consuetam inferuire sacrificijs ad varios usus; de qua quidem aqua, & vase Futili nuncupato, eam continente; figuramque obtinente, qua non poterat humi col-

Hieroglyphi-
cum idem
multa signi-
ficat.

Virga Virgini
ostendit esse
Sacerdotem.

[z] Num. 17.
18.
Aaron vir-
ga Sacerdos
constitutus.

Anathemat-
zare, sancti-
ficareque solius
est Sacerdotis.

collocari, pulcherrime Gyrardus, ex antiquis autoribus in historia sua Deorum Gentilium [a] jaffert ipsissima verba, non

omittenda, Sed & aqua in sacris adhibebatur. Nam & expurgari adeuntes ad sacra solitos aquae inperfectionibus legimus: in qua torrem ex altari, ubi rem diuinam fecissent, prius extinxissent, quae Chernips diceretur. (Ac certe non ab re fuerit existimare, virgam ab altera virginum manu detentam, vasq.

Satyri prope tangentem, esse torrem, titioremque nuper ex igne sacro Altaris desumptum, & in aquam vasis immeritum; ex qua iam extinctum educeretur a Virgine Sacerdote, Prosequitur Gyrardus in proposito) Scribit Seruius in quarto Aeneid. quod qui Superis sacrificabant, abluebantur. Virgilius:

----- donec me flumine viuo
Abluero. -----

Qui vero deis inferis, aspergebantur; ut illud:

Spargens rore leui. &c.

Aquam autem Romani de fonte Iuturnae, quae circa Numicum labitur, in omnibus sacris adhibebant, ut in x i i. Seruius scribit, inspergebantque. Eam vero aquam super terram posuisse, piaculum ac triste omen erat; Idgo vas lato ore, & fundo angusto, in quo hauriretur, ne stare posset, in sacris adhibebant.

Quod vas Donatus & Seruius [b] Futile vocant: Et de eodem ita Lactantius libro Theb. Futile, inquit, vas est, quod dam, lato ore, fundo angusto, quo utebantur in sacris Deae Vestae; quia aqua ad sacra in terra non ponebatur: quod si factum esset, piaculum erat. Vnde excogitatum est vas, quod stare non posset; sed si positum esset, statim funderetur. Vnde & homo commissa non retinens, Futilis dicitur: & contra, non futilis, bonus consilijs: Licet quidam Eruditi hoc vas Cadum etiam, & Scyphum dixerunt: Illudque manibus tenere oportebat; quod quidem Flaminiae Virgines factorum ministræ, aut Vestalium famulae, & nonnunquam pueri Flaminum ministri, quos Camillos appellabant, ut dictum est alibi, patrimi & matrimi omnes coronati tenebant manibus. (Nec enim decebat orbatos aliquo parente, rei sacrae ministrare; quod funesta procul abesse de-

beant a Diuinis. At nostrae Lucernae conditor huic muneri Satyrum optimo consilio praeposuit, ut indicaret Faunorum genus extitisse primos institutores rituum diuinorum apud Gentiles, primosque caeremoniarum sacrarum ministros: ut antea notauit etiam ex antiquioribus item Gyrardus, qui scribit immediate de sacris vñbus aquae tali vase Futili contentae rationem, ob quam sacra, diuinaque censeretur, ac digna quae terram non tangeret.) Ex hac Iuturnae aqua agros curari, & bonae valetudini restitui, ex Varrone alibi recitauimus. Apud Athenienses vero aqua sumebatur ex Callirrhoe fonte, magnae religionis in maximis sacris, & sponsalitijs caeremonijs: in quibus aliam adhibere, nefas habebatur: In Delij Apollinis templo praecipua aqua fuisse fertur, sacrificantium vsui accommoda; quam ad alios vsus hausisse, magni criminis instar erat. Graeci in sacrificijs, & expiationibus, Eleutheri aquam frequentes adhibebant. Troezenij, ex Hippocrene: Persici Reges, ex Choaspe; quam peregre profecturi secum etiam ferebant: Arabum Reges, ex Aulæo, qui ortus a Medis, praecipuo nitore fuit. Praeteris vero Aegyptij, tanti Nili aquam fecere, ut quum hydria ad templum humeris ferebatur, omnes procumberent: & sublati manibus, Deis gratias agerent; nimirum quum & fluuium ipsum Deum existimarent, Iouem etiam ipsum appellantes, ut in Ioue traditum est. Ferunt & Babylo-

nios Reges ex Nilo & Istro aquas inter gazas condere assueuisse, ut hoc argumentum suae magnitudinis ostenderent, quum per tot spacia terrarum, totque inuias regiones adueherent. Hæc ille: Sed vndeunque sumeretur ad sacrificium peragendum aqua, semper in isto vase Futili, lati oris, & acuminati fundi, terra sedere, cubareve nescij, at manibus tantummodo detineri sueti, continebatur, siue a Virginibus Flaminicis factorum Ministris, siue a Vestalium famulis, siue a Camillis patrimis, atque matrimis, siue vetustiori seculo a Faunis, ut in Lucerna nostra videntur.

*De Iudicio probationis antiquorum vario
per ignem. Cap. XVIII.*

Verum enimvero quoniam hieroglyphicorum ea natura est, ut idem symbolum sit variarum diuersarumque rerum tessera; præsertim ubi locus deest pluribus imaginibus exprimendis; ideo præstat etiam his iconibus designari Iudicium per Ignem, ignitarumque rerum probationem antiquam, de qua Delrius in suis Disquisitionibus Magicis luculenter in hæc verba: [c] *De purgatione vulgari per ignem. Hæc triplex fuit, per rogam, per prunas, per ferrum, hoc est vomeres, seu lateres, seu chirothecas candentes, innocentia probabatur, si illæsus quis abiret: sin, nocens habebatur. Hanc inuenio aliquando sponte sumptam, aliquando iniunctam prouocato. & paulo post adiungit: Inuenio ferrum istud ignitum vocatum, IVDICIUM; quod nomen arbitror commune fuisse instrumentis omnibus harum vulgarium probationum. Petrus de Loyheyr formulam nobis proponit*

[c] to. 2. l. 4. c. 4.
9. 4. sc. 3.
Innocentia
Antiqua pur
gatio per ignem
triplex.

[d] 2. de spectr.
c. 7.

ex S. Mauritij [d] Andegauensis archiuis
istam: Nos tamen sufficienter muniti
denarrationem & discussionem istius causæ nostræ sæpius in audientia omnium illic adstantium afferebamus, & paratos nos semper esse ad omnem iustitiam præferrebamus: quum ecce quidem de hominibus, quos Berlaius reclamabat, Tetbaldus Peletarius nomine, de parte sua surrexit, nobis nescientibus: & iustitia nullatenus dictante, & non per consilium nostrum, qui sponte sua se IVDICIUM portaturum manu sua obtulit. Quod Rainaldus Propardus auctulus suus dixerat sibi, & quæ vere partitio illa facta fuerat de Antecessoribus suis inter Canonicos S. Mauritij, & antecessores illius Betlaij, sicut in chartis nostris continebatur. Et sicut Tetbaldus obtulit, sic paratus fuit, & per manum suam in Ecclesia S. Dionysij apud Doadum videntibus multis, tam de parte nostra, quam de parte D. Berlaij (quorum nomina suprà notata sunt) IVDICIUM portauit. Post IVDICIUM portatum Tetbaldus ille, Deo propitiante, illæsus & sanus omnino apparuit. Viderunt autem vel IVDICIUM portari, vel manum tertia die de more regardari, fere vniuersi

A homines & mulieres de Doado, & plures de hominibus D. Berlaij, testes IVDICII portati, & hominis omnino, Deo miserante, saluati &c. Quem morem vetustissimum fuisse constat ex Antigone [e] Sophoclis, ita Latine versis carminibus:

[e] v. 269.
& seqq.

*Eamus autem parati ignitum ferrum
manu capere,*

Et ire per ignem, & iurare

*Quod non fecissemus, nec sciremus
quenquam*

Fecisse nostro consilio.

B Multasque producit huius IVDICII per ignem ex varijs auctoribus historias Delrius, quas non est ut afferamus: Id tamen obseruamus, inde colligi tale IVDICIUM multifariam fieri consueuisse, per candentis ferri gestationem innoxiam, per anuli candentis ex igne seu ex aqua feruente sine noxa sublationem, per prunarum in sinu gestacionem impune, per ambulationem nudis pedibus super prunas, aut vomeres, laminasque candentes, per chirothecæ ferreæ ignitæ gestacionem, per impositionem manus in pyram, per transitum & moram in ardente rogo, per impositionem detentionemque manus in aqua feruente, ac id generis. Quum autem in hac prima Candelabri nostræ Lucernæ parte spectetur ignis Aræ succensus, nec adsit vspiam imago victimæ, sicut adest in tertia parte mox explicanda; par est in ista signari IVDICII probationem per ignem, vel impositione manuum in rogo, siue in aqua, liquoreve feruente intra Satyri vas contento, vel prunarum e pyra detractione, detractionemque coniectione in sinum, vel gestacione candentis ærei, ferreive seu vomeris, seu valis, seu galeæ; nam quod stans ille Satyrus manibus habere videtur, indicare potest non solum vas Futile, sicuti diximus, & reuera præcipue censemus illo signari; sed etiam tum galeam, tum vomerem antiquum acumine longiore, quo terra profundius excauaretur. Aptissime vero Candelabro Lychnuchi Mineræ tale IVDICIUM additur; nam obseruatione Gyraldi, tractatis alicubi Deorum gentilium Historiam, [f] *Fuit & Athenis locus quidam IVDICIORVM, Palladium nuncupatum; de quo Demosthe-*

[f] Synt. 11.
Iudiciorum
locus Athenis.

nes in Oratione sua xat' Αριστοκράτης, A
aduersus Aristocratem: Alter; inquit, Iu-
dicatorum locus in Palladio erat, ubi de ca-
de prater voluntatem, vimque vi repellen-
do illata quarebatur, &c. Meminit, si satis
recordor, Pausanias in Atticis. Scribit au-

tem ibi Pausanias ita: Sunt etiam apud
Athenienses alia IVDICIA, sed minus
illustria; eorum vnum Parabystum, al-
terum Trigonum nominant: Illud ab
obscuro Urbis loco, in quo leuissimæ
prorsus causæ cognoscuntur; hoc a lo-
ci forma nomen assumpsit. Batrachij
vero, & Punicei a coloribus in hunc
vsque diem nomina permanserunt. Ma-
ximum vero omnium, & quo frequen-
tissimi conueniunt, Heliæam vocant.
In eo Foro, quod Palladium appellant,
cædis causæ agitantur; atque in eo qui-
dem primum Demophontem causam
dixisse nemo ambigit: Cuius vero cri-
minis reus erat, non satis inter omnes
conuenit. Quare iam in isto primi Tri-
anguli quadrato spectatur Iudicium anti-
quæ probationis, per ignem fieri sue-
tum; vel etiam, si placet, per aquam ca-
lidam, liquoremve quemuis alium fer-
uentem; etenim habetur hic tum ignis
ardens, per quem quis transeat, aut ma-
num brachiumve ducat; tum prunarum
copia, quas in sinum suum quis impo-
nat: tum in Satyri manibus aut vomer
igniendus, quem quis accensum calcet
nudis pedibus, gestetve nudis manibus:
tum galca penitus inflammanda, quam
quis capite, manuue gerat: tum acumi-
natum in fundo vas Futile, feruente
plenum aqua, liquoreve quouis alio fri-
gido, in quo manus, & brachium abs-
que tegmine detineri diutule necesse
sit ad probationem occultæ veritatis.
Qua de re latius infra suo loco. Quæ
sufficiant de primi Trianguli quadrato,
Candelabri nostri basim adornante.

De Iudicio probationis antiqua per aquam.
Cap. XIX.

IN altero vero Candelabri quadrato,
Triangulum secundum constituyente,
conspicitur euidentius IVDICIUM
aquæ frigida, sacro de puteo haustæ,
ac in pateram ad potandum coniectæ;
de qua re Delrius ita suis in Magicis
Disquisitionibus: [g] De Purgatione vul-

gari per aquam. Fiebat adhibita vel cali-
da, vel frigida. De calida, seu feruente,
constat receptam legibus [h] Longobardo-
rum, [i] Saxonum, Rhenariorum, & [k] Fri-
siorum; & irrepsisse per malam imitatio-
nem poculi Zelotypiæ, quod [l] Moses intro-
duxerat apud Iudeos. Sed hac feruens sua-
su Diaboli introducta. (Quod quidem

nescio qua ratione diabolicum dicatur
a Delrio, qui mox dicturus est, ple-
rasque probationes per aquam calidam
a Viris Sanctis, & in confirmationem
Fidei Catholicæ, veritatisque confir-
mationem vsurpatas fuisse cum felici
mirabilique successu; quum nefas om-
nino sit Orthodoxis vti diabolicis in-
uentis, & introductis) Illud vero pocu-
lum herbarum amarificantium a Deo fuit
institutum; qui solus occulta cordis nouit,
& indicat; & nequit, quum indicat, ea
mentiri: & veritatem sic se indicaturum
promisit. Mosi. (Nec amarificantium her-
barum in poculo Zelotypiæ fit vlla men-
tio prorsus a Mose, Philone, Iosepho;
sed aqua dicta fuit amarissima, non for-
maliter ab herbis; at efficienter, ab effe-
ctu; sicuti mox apparebit) Qualis spon-
sio quum in aqua Iudicio nulla habeatur;
prauo more, & præpostera limitatione, per
abusum fuit introducta. (Num omnia
prauo more per abusum, & præpostere
dicenda sunt introducta, quorum spon-
sio Mosi facta non sit a summo Deo?
absit.) Quare iure optimo Canones eam
sustulere nominatim. Non quia fuerit a
Diabolo introducta, sed ob eius abu-
sum, quia scilicet nimis audacter, non
premissis alijs ordinarijs inquisitionibus,
at illico temere deueniebant homines
ad eam in omni litigio, quasi tentantes
Deum, contra præceptum Domini, si-
cut apparet ex Philone, posterius affe-
rendo. Quare non permittunt [m] Ca-
nones amplius poculum illud Zeloty-
piæ, nec alias probationes per aquam
aut calidam, aut frigidam, aut per fer-
rum candens, extorqueri confessionem
a reis, ob illius probationis abusum, sine
præuia veritatis inquisitione per alias
vias ordinarias. Quin & Moses [n] per-
misit libellum repudij propter alias cau-
sas, quam ob adulterium; quum tamen
ob eas causas libelli repudij nulla sibi
sponsio facta fuerit a Deo; quam per-
missionem Mosaicam Dominus aperte

[h] Lomb. l. i.
t. 10.
[i] Sp. Sax. l. i.
ar. 39.
[k] li. Fris. t. 3.
14. c. Nobilis.
[l] Num. 5.

Nefas ortho-
doxis vti dia-
bolico inuen-
to:

In poculo Ze-
lotypæ ama-
ritudo non ex
herbis.

[m] Decret.
c. Mennam. f.
Decret. c. con-
suliisti.

[n] Deuter. 24.

Math. 5. & 19.
Marc. 10.
Luc. 16.

G g re-

Iudiciū aquæ
frigida apud
antiquos.

Deut. 1. 4. c. 4.
4. sect. 4.

Cap. 5.
Poculum
Zelotypiæ.

refellit ut pote factam ob duritiam cordis Hebræorum, & Diuinæ iussioni repugnantem. Vere quidem legitur in sacra pagina, unde potuerunt Ethnici IUDICIUM suum aquæ tam frigida, quam calidæ quoquo pacto mutuari, qui pleraque sua detorserunt, ac extorserunt e sacris literis perperam intellectis, atque distortis; etenim luculenter in Numeris: Locutus est Dominus ad Moysen dicens: Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir, cuius vxor errauerit, maritumque contemnens dormierit cum altero viro; & hoc maritus deprehendere non quierit, sed latet adulterium, & testibus argui non potest, quia non est inuenta in stupro: si spiritus Zelotypiæ concitauerit virum contra vxorem suam, quæ vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur: adducet eam ad sacerdotem, & offeret oblationem pro illa, decimam partem sati farinæ hordeaceæ: Non fundet super eam oleum, nec imponet thus, quia sacrificium Zelotypi est. & oblatio inuestigans adulterium. Offeret igitur eam sacerdos, & statuet coram Domino, assumetque aquam sanctam in vase fictili, & pauxillum terræ de pavemento tabernaculi mittet in eam. Quumque steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput eius, & ponet super manus sacrificium recordationis, & oblationem Zelotypiæ. Ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta congeffit, adiurabitque eam, & dicet: Si non dormierit vir alienus tecum, & non polluta es deserto mariti thoro, non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ, in quas maledicta congeffi. Sin autem declinasti a viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum altero viro, his maledictionibus subiacebis: Det te Dominus in maledictiones, exemplumque cunctorum in populo tuo: Putrescere faciat femur tuum, & tumens vterus tuus disrumpatur. Ingreantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumescente putrescat femur: & respondebit mulier: Amen, amen. Scribetque sacerdos in libello ista maledicta, & delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congeffit, & dabit ei bibere. Quas quum exhauserit, tollet sacerdos de manu eius

A sacrificium Zelotypiæ, & eleuabit illud coram Domino, imponetque super altare, ita duntaxat, ut prius pugillum sacrificij tollat de eo, quod offertur, & incendat super altare: & sic potum det mulieri aquas amarissimas. Quas quum biberit, si polluta est, & contempto viro adulterij rea, pertransibunt eam aque maledictionis, & inflato ventre putrescet femur: eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo. Quod si polluta non fuerit, erit innoxia, & faciet liberos. Ista est lex Zelotypiæ: Si declinauerit mulier a viro suo, & si polluta fuerit, maritusque Zelotypiæ spiritu concitatus adduxerit eam in conspectu Domini, & fecerit ei sacerdos iuxta omnia, quæ scripta sunt, maritus absque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem suam. Hæc ibi leguntur: vbi nulla mentio sit herbarum amarificantium: sed adnotat optime Lyranus, atque Tostatus aquam illam amarissimam appellari, non quia talis esset formaliter, sed effectiue, quia effectum amaritudinis efficiebat in muliere, quando culpabilis erat, vel indicatiue, ut ita dicam, quia maledictionibus, execrationibusque fuerat a Sacerdote anathematizata. Ex hoc loco, vbi dicitur a marito suspensionem habente de pudicitia vxoris, coniugem adduci ad Sacerdotem, mulieri porrecturum aquam amaritudinis, explicatur nodosus Euangelij locus, quo dicitur: [p] *Quum esset desponsata Mater IESU Maria Ioseph, antequam conuenirent inuenta est in utero habens de Spiritu Sancto. Ioseph autem vir eius quum esset iustus, & nollet eam traducere: voluit occulte dimittere eam. nempe noluit eam ad sacerdotem adducere, traducereque publice potaturam poculum Zelotypiæ; quo cognosceret an ex adulterio grauida foret, atque palam dimittenda cum opprobrio de domo sua; an virtute Dei supernaturali. Quod illico noscit ex Angelo; nam, Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam; quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est: Pariet autem filium: & vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Quasi diceret, nec eam occul-*

[p] Matth. 1.
Difficilis Euangelij locus explicatus.

occulte dimittere, ut cogitas; ac eius curam, & custodiam habeas, simul ac pueri, quem pariet; nec eam publice dimittas cum eius opprobrio; traducens ipsam palam sacerdoti, ducensque eam populo ad portionem aquæ Zelotypiæ; sicuti tua iustitia tibi persuadet, vel accusans eam iudicibus velut adulteram: de qua labe Iosephum suspicatum fuisse dicunt D. Chrysostomus, Augustinus, Eutymius, Maldonatus, & alij. Ceterum quæ propinabatur ob Zelotypiam vxoribus de adulterio suspectis ebibenda, aquam Iosephus inquit appellari *sanctam*, eo quod ipsa diluebatur nomen Domini tetragammiton inscriptum in schedula: verba Iosephi sunt, quæ maxime faciunt ad explanationem candelabri nostræ Lucernæ:

„ Quod si quis adulter i suspicionem de
 „ vxore habuerit, offeret hordeaceæ fa-
 „ rinæ aflationem, & immisso ex ea pu-
 „ gillo super altare, quod reliquum est,
 „ sacerdotibus vescendum datur. Dein-
 „ de aliquis sacerdotum statuit mulierem
 „ ad portam, quæ est obuersa ad sanum:
 „ & inscripto primum Dei nomine in
 „ membrana, defert ei insurandum cum
 „ imprecatione, ut si pudicitiam læssisset,
 „ luxato crure dextro, & ventre disrupto
 „ misere moriatur: Sin autem præ amo-
 „ re nimio, & præ Zelotypia maritus ad
 „ iniquam suspicionem sit commotus, de-
 „ cimo mense infantem masculum pariat.
 „ Peracto iuramento, deletum nomen
 „ in phialam exprimit, & sumpto e sano
 „ puluere humi collecto; atque in pocu-
 „ lum aspersum ebibendum porrigit. Mu-
 „ lier vero si iniuste est delata, prægnans
 „ facta mature & feliciter enititur: Quod
 „ si & conjugalem fidem & Deum iure-
 „ iurandi testem fecellit, turpiter moritur,
 „ crure luxato, & ventrem aqua inter-
 „ dute inuadente. Vbi pariter nec cum
 „ locum Moïsis explicans Iosephus her-
 „ barum amaricantium meminit, ut Del-
 „ rius: De proposito quoque Philo scri-
 „ bit adhuc luculentius, nulla tamen facta
 „ mentione stirpium amaricantium; ait
 „ enim: Adulteris deprehensis, conuictis-
 „ que lex præsentem poenam infligit: su-
 „ spectas autem committit Naturæ IV-
 „ DICIO non hominum (*Naturam enim*
 „ *Deum appellat, qui Natura Naturans a*
 „ *barbaris appellatur*) quando quidem ma-

A nifesta cognoscunt homines, Deus oc-
 culta etiam, qui solus animos introspi-
 cit. Sic igitur Zelotypo viro præcipit:
 Die dicta vxori, sanctam ciuitatem pe-
 te cum ea: & vbi coram iudicibus com-
 parueritis, suspensionem tuam detege,
 non ut calumniator aut insidiator, ca-
 ptans modis omnibus victoriam, sed ut
 incorruptus inquisitor veritatis. At
 mulier in gemino constituta periculo,
 mortis, & morte grauioris ignominie,
 rem ipsa secum expendat: & si est in-
 nocens, purget se cum fiducia; quod si
 arguatur suapte conscientia, satius fue-
 rit se abdere, & peccatum pudore re-
 gere, quam peruicaciter ambire victo-
 riam. Quod si his nequeat dirimi, neu-
 trius coniugum argumentis prævalen-
 tibus, ambo in templum eant: tum ma-
 ritus ante altare stans coram sacerdote
 illius temporis, suspensionem suam pro-
 dat, offeratque pro vxore pultem hor-
 deaceam, ut appareat eum non malo,
 sed sano animo certis de causis pudici-
 tiam eius reuocare in dubium. Sacer-
 dos vero protensa manu mulieri teg-
 men capitis detrahat, ut iudicetur aper-
 to capite sine pudoris insignijs, sicut
 mos est in omnibus controuersijs capi-
 talibus. Sed neque oleum, neque thus,
 ut in alijs sacrificijs aspergitur, quia tri-
 stes, non læti rem diuinam faciunt: puls
 autem adhibetur hordeacea, fortassis
 ideo, quia hoc genus frugum vsus est
 duplex, & promiscue præbetur brutis
 animalibus, & pauperibus hominibus:
 quo signo subinnuitur, adulteram nihil
 differre a bestiis, quæ sine discrimine, &
 sine disciplina ruunt in venerem: pudic-
 cam vero, & puram a crimine, imitari vi-
 tam propriam hominibus. Pergit lex,
 iubens, ut sacerdos urnam fictilem aqua
 e viuo fonte haurita impleat, & terræ
 puluerem e templi solo collectum in-
 dat in eam: quod ipsum eo spectare
 opinor, ut figurate significetur veritatis
 inquisitio; nam Vrna fictilis adulteræ
 conuenit, cui mors optanda est, solen-
 nis poena violatæ conjugalis fidei:
 terra autem, & aqua sic assumuntur, ve-
 lut testes periclitantis innocentie, vide-
 licet quod ambæ sint causa generatio-
 nis, incrementi, perfectionisque rerum
 omnium: nec temere vtraque ornatur
 suis epithetis, dum aqua pura viuaque

Homil. huius
loci.

Homil. de
S. Sus.

Ep. 54. & ser. 6
de verb. Dom.

In comment.
in Matt. 1. n. 19

3. ant. Iud. c. 10

1. de special.
legib.

„ dicitur, quia mulier insons pura est, me-
 „ returque viuere: terra vero sacra, vt ex
 „ templi pauimento desumpta, quod sua
 „ sanctitate placet, sicut & mulier casti-
 „ monia sua. His ita paratis, illa capite
 „ aperto accedat, vt dixi, pultem offe-
 „ rens: Sacerdos ex aduerso stans cum fi-
 „ ctili aquam terramque continente, hæc
 „ verba pronunciet: Ni violasti iura con-
 „ iugalia, nive cum alio viro congressa es
 „ proculcatis legibus, insons esto & a cri-
 „ mine libera: Quod si cum iniuria mari-
 „ ti te implicasti nouis amoribus, scito te
 „ deuotam diris omnibus, quibus manife-
 „ ste poenam lues corpore: Bibe iam re-
 „ dargutionis poculum, quod incerta oc-
 „ cultaque nudabit ac reteget. Eadem
 „ verba inscripta chartulæ deleat aqua in
 „ fictili; moxque bibendam mulieri por-
 „ rigat: Illa post potum abeat, expecta-
 „ tura pudicitiae præmium, aut extremam
 „ poenam intemperantiæ; nam si est pas-
 „ sa calumniam, conceptum partumque
 „ speret, nihil de sterilitate sollicita: quod
 „ si culpa non caret, non euadet ventris
 „ inflationem tumoremque, & cruciabi-
 „ le vuluæ vitium, quam puram seruare
 „ marito noluit, cum quo in matrimo-
 „ nium rite conuenerat. In tantum au-
 „ tem prospicit lex puritati coniugij, vt
 „ etiam post legitimos complexus coniu-
 „ gum nihil sinat eos attingere, prius
 „ quam abluantur purificenturque, quo-
 „ magis absint ab adulterij criminibus.
 „ Hæc ipse Philo: quibus non solum ni-
 „ hil agit de stirpibus amaricantibus aquæ
 „ commistis; at etiam mirifice collustra-
 „ tur nostræ Lucernæ secunda tabula,
 „ candelabrum constituens, in qua pri-
 „ mum in medio spectatur Puteus, siue
 „ Fons aquæ viuæ, quod idem est, tum ex
 „ rei natura; nam aqua putei scaturit ex
 „ terra immediate, quæ scaturigo nihil
 „ aliud est, quam fons aquæ viuæ, licet
 „ non apertus; tum ex ipsa pagina sacra,
 „ quæ ponit Dominum sedisse supra Fon-
 „ tem, quem Samaritana mulier appellat
 „ Puteum; verba sunt: [r] *Erat autem ibi
 „ fons aqua Iacob: IESVS autem fatiga-
 „ tas ex itinere sedebat sic supra fontem. Ve-
 „ nit autem mulier de Samaria haurire
 „ aquam. & mox. Dicit ei mulier: Do-
 „ mine, neque in quo haurias habes, & pu-
 „ teus altus est: unde ergo habes aquam vi-
 „ uam? numquid tu maior es patre nostro Ia-*

[r] Ioan. 4.

A *cob, qui dedit nobis Puteum: & ipse ex eo
 bibit, & filij eius, & pecora eius?* Astat
 supra puteum in Candelabro nostræ
 Lucernæ maior Sacerdos legens li-
 brum, quasi iusiurandum poscens; aut
 proferens potius verba maledictionis
 & anathematis in aquam, a reā mox
 ebibendam: quin & illi reæ pronun-
 cians Iudicij futuri sententiam, tam ab-
 solutionis, & prolis, vbi fuerit insons;
 quam condemnationis & mortis vbi
 marito fida non extiterit; vt nuperrime
 vidimus apud Philonem. Astat & al-
 ter Phialam manu tenens, aqua de pu-
 teo sumpta plenam: Astat item tertius
 pateram supponens inclinatæ phialæ
 ad aquæ receptionem: Qui duo sunt
 ministri maioris Sacerdotis, & ipsi Sa-
 cerdotes, at inferioris dignitatis. Astat
 a dextris homo, nempe vir ille, Zeloty-
 piæ spiritu concitatus, qui Coniugis ac-
 cusator, eam adduxit ad Sacerdotem;
 traduxitque palam ad templum, eam
 publice cum opprobrio dimissurus ad
 lapidationem, si fuisset adulterij labe
 polluta. Demum autem a sinistris astat
 mulier cum puerulo, manu proferens,
 & ostentans coronam: censenda mulier
 insons, quæ post iniustam accusationem,
 aqua Sacerdotis hausta, puerum enixa,
 coronam gestat suæ pudicitie de calum-
 nia triumphantis. Neque mirum est,
 hanc historiam Hebraicam in Lucerna
 Mineruæ formatam fuisse; quia, sicuti
 D Iudæi pridem ex consuetudine cum
 Ethnicis multos Gentilium ritus in-
 duisse comperti sunt: etenim sapius
 Idola coluerunt, curantes genua ante
 Baal; cuius & Maacha, mater Asæ Re-
 gis Israel, initiata fuerat primaria Sa-
 cerdos, a pio filio deposita; quod aper-
 tissime constat e sacra [r] pagina: sic [r] 3. Reg. 15.
 etiam Ethnicis vicissim ab Hebræis mul-
 tas rituum diuinorum caeremonias ac-
 ceperunt: inter quas non est improba-
 bile, fuisse modum istum probandi pu-
 dicitiam mulierum per haustrum aquæ
 frigidae consecratæ, seu potius execra-
 tæ, quemadmodum superius visum est,
 a Sacerdote. Quam quidem Lucernam
 inter sua cimelia diu conseruauere
 Iudæi Granatenses antiquiores ad se-
 ros posteros vsque transmissam, licet ab
 Ethnicis habitam, quia cum Ethnico-
 rum ritibus haberet etiam insculptas He-

Legens librum
supra Puteum
quid?Explicantur
figuræ secundi
quadrati circa
Puteum.Iudæis cum
Ethnicis mul-
ta communia.Lucerna vt ad
Hebræos per-
uenierit a Gen-
tilibus.

Hebræorum sacras cæremonias de sa-

crificio, siue iuramento Zelotypiæ.

Quin etiam vt olim Iudæorum multi si-

mul cum vero Numine colebant quo-

que Gentilium [1] Idola, Vitulum, Baal,

Belphegor, Lunam, & alia; Mineruam

itidem plerique coluisse potuerunt;

adeo proni fuerunt ad Idololatriam, &

in eius cultum Lucernam aut constru-

xisse, quam figuris Ethnicorum ador-

nauerint: aut a Gentilibus constructam

habuisse: Siquidem in propositorum

confirmatione tum sacra pagina monet

[2] Hebræos vna sacrificare consueuisse

Dijs Ethnicorum, & ascendere tem-

plum Domini ad sacrificandum vero

Numini; ad quos Dominus ita per Ie-

remiam: *Ecce vos confiditis vobis in ser-*

monibus mendacij, qui non proderunt vo-

bis, furari, occidere, adulterari, iurare men-

daciter, libare Baalim, & ire post Deos alie-

nos, quos ignoratis. Et venistis, & steti-

stis coram me in domo hac, in qua inuoca-

tum est nomen meum, & dixistis: Liberati

sumus eo quod fecerimus omnes abomina-

tiones istas. Num quid ergo spelunca la-

terorum facta est domus ista, in qua inuoca-

tum est nomen meum in oculis vestris? &c.

Sed & Ethnicos Hebraica multa suis

fabulis immiscuisse, ac obtexisse, cuique

notum est; enimvero Iustinus in Apo-

abutens ritibus in Lege Mosaica descri-

ptis, Idololatriæ rituum permissione:

vel etiam Hebræus nequam, Idololatria

ad quam ea gens olim semper propen-

sissima fuit, Mosaicas cæremonias in-

quinare minime veritus: potissimum si

Mineruam in Aegypto natam, patre

Nilo, & diuinis honoribus cultam a

Saitis Aegypti populis, (vt ait etiam

[3] Cicero tractans de natura Deorum)

asseramus ab aliquo malo Iudæo vene-

rationi habitam, & honoratam adeo

nobili Lucerna; quam eius posteritas

inter cimelia conseruauerit ad longissi-

imum temporis æuum: Quum apertis-

simum sit, Hebræos antiquissimos ab

Aegyptijs Idololatria contaminatos

fuisse; quum etenim, Herodoti [4] rela-

tu, colerent Aegyptij vitulum, quem

Apim appellabant, magna solemnitate,

non ab re dixeris, Aegyptiaca supersti-

tionē coinquinatos Israelitas, vt olim

vitulum aureum viuente Mose colue-

runt; ita post Mosis obitum, aliquos

eorum adorasse Mineruam Aegyptiam

Saitarum; cui Lucernam istam dicaue-

runt; in qua ritus Hebraicos pariter atq;

Gentiles permistos insculpi curauerint.

Potuit autem facile Lucerna Aegyptiæ

Mineruz peruenire ad manus Africani

Iudæi prisci, quod Aegyptus in Africa

Minerua Ae-
gyptia.

[4] l. 3.

[6] l. 1. cap. 28.
& seqq.

Aegyptus an
in Africa.

[1] Ierem. 7.

[2] Iere. 7.

Hebræi simul
Idola colebāt,
& verū Deum.

Gentiles mul-
ta Hebraica
suis fabulis
obtexisse.

[3] Synt. 2. c. 3.

[4] l. 4. qu. 5.

[5] cap. 7.

Lucernæ con-
ditor insinua-
tur.

„ a putore perustorum ossium pendere A
 „ videntur. Hæc autem ipsi retorquere
 „ fortasse audebunt in verum ac sempiternum Deum, Audiunt enim & in sacris monumentis leges de sacrificijs latus extare. Verum isti consilium mentemque latoris Dei prorsus ignorant, Israellem enim longinquum tempus in Aegypto versatum, prauisque moribus illius regionis imbutum, ab Aegyptijsque perdoctum Idolis ac Dæmonibus hostias immolare; ludis præterea choreis etque assuetum ac musicis organis oblectari; iamque in harum rerum habitu constitutum, liberare Deus desiderans, sacrificia quidem permisit, non tamen omnia, neque falsis Aegyptiorum dijs, sed sibi soli ac vero Deo Aegyptiorum deos sacrificium victimamque offerre. Olim siquidem Aegyptij deos sibi bouem, pecudem, capram, columbam, turturem faciebant; cumque his & alia quædam animalia, quæ esculentata non sunt, sed vocantur impura. Ne itaque indignarentur, si viderent antiquo illo rei diuinæ ritu sibi penitus interdictum, prohibuit eos rem diuinam illis facere, qui dii vere non essent. Contraque lata lege eis edixit, ut sibi vero Deo in sacrificium victimamque offerrent quæcumque prius impie venerati fuerant, e terrestribus quidem capram, pecudem, bouem; e volatilibus autem turturem, & columbam. Sunt enim hæc animalia mansueti cicurescentisque ingenij. Itaque sapientissimus ille Medicus hoc remedij genus adhibuit Aegyptiæ egritudini, dum sacrificare quidem Iudæis ad eorum imbecillitatem indulget. Et tamen ea, quæ prius colebant, in sacrificium iussit offerre, ut dum hoc facerent, scirent deos non esse, quos tanquam victimas ipsi mactarent. (& mox) Haud itaque victimarum indigens Deus, nidorisve appetentior, sacrificia illa instituit; sed ut imbecillitati eorum sapienter hoc pacto leniterque consuleret. Hæc ille de Iudæis; quos ut optime dicit, ab Aegyptiorum consuetudine pridem imbutos fuisse ritibus Ethnicis, & promiscuos effectos, vacauisseque sacrificijs Deorum Gentilium: ita non absolute verum est, quod ait Theodoritus, Deum in prisca lege noluisse, sed ægretulisse sacrificia simpliciter; sed

ea tantum indulgisse Iudæis ad ea inclinatis ob Aegyptiorum consuetudinem ab Hebræis ferme inerradicabilem; nam in sacra pagina legimus, antequam Israel Aegyptum peteret, [c] *Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum, Et respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius, & adhuc infra: [d] Aedificauit autem Noë altare Domino; [d] Gen. 8. & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare. Odoratusque est Dominus odorem suauitatis. Quare Deus grata sacrificia dilectorum sibi habuit, antequam illi contraminarentur Aegyptiorum superstitione: suauitatis autem odor ille fuit, non holocausti nidor, sed obseruantiae cultusque reuerentia, qua fideles Deum venerabantur: ut innuit cum senioribus Patribus Lyranus. De Gentilibus autem sub Porphyrij persona mox addit Theodoritus: Aliaque permulta hoc genus est inuenire, quæ manifeste nobis ostendant, Deum nec sacrificijs eguisse, nec vapore carnis aut nidore, musicisve instrumentis oblectatum ea fieri iussisse, sed sola prouidentia, qua illorum infirmitatibus consulebat. Ne itaque existimate hanc pro vestris sacrificijs, quæ ipsi damnamus, defensione vos afferre posse, quod Hebræi quoque patres sacrificia Deo obtulerint. Quæ quum diligenter Porphyrius pellegisset (plurimum namque temporis in eis contriuit, dum sua in Christianos volumina detornaret) aliena is quoque a vera pietate sacrificia esse ostendit. Qua in re iure id Porphyrio contigisse dixerim, quod contingere simijs solet: sicut enim illi quoque quosdam humanos gestus imitantur, neque tamen continuo transeunt in humanam speciem, sed permanent in simiorum natura; ita & Porphyrius e sacris literis quæ sibi collibuit suffuratus, nonnullis inde sententijs sua monumenta interstitis, posthabuit veritatem perdiscere; simiusque duntaxat imitator permanet, vel ut verius dicam, graculus quidam fuit alienis plumis excultus. Ex quibus plane constat, promiscue tum Hebræos multa sibi desumpsisse pridem ex Ethnicorum ritibus, quibus iram vltoris Dei contra se frequenter concitauerunt Gentiles e sacra pagina multos ritus*

tus

tus hausisse, deformasse, ac ad sua fabulamenta detorsisse, suisque fabulis nefarijsque ritibus ad cultum Dæmonum, deorumque suorum permiscuisse.

Quod si Delrius (vt aliquid etiam de arboribus vtrunque a latere quadrati secundi huius in Candelabro effigiati dicamus) apud aliquem autorem probatum viderit, quod nobis incomperum penitus est, in illam aquam sacramenti Zelotypiæ coniectas fuisse plantas amarissimas etiam gustui; non deest etiam in ista secunda Candelabri nostri tabula stirps huic vsui non inepta; quandoquidem arbor illa gemina, quæ procerâ confurgit post tergum tum Zelotypi mariti, tum etiam accusatæ castæ coniugis in area, potuit ex amarissimarum stirpium genere fuisse; siquidem extitisse possunt oleaster, & olea; frondibus enim & baccis viridibus arbor hæc vtrique constat amarissimis. Quin & vtrique congruum locum obtinet in huiusmodi Candelabro Lucernæ dicatæ Palladi; quod eidem Mineruæ consecratum est olearum genus, cuius ipsa perhibetur inuentrix. Verum enimvero quoniam in Hieroglyphicis, (vt apud Pierium Valerianum frequentissime licet obseruare) sæpius eadem figura

multas historias, atque res mystice designat, fieri potest vt præter allatam historiam sacram de matrona pudica, Zelotypiæ potionem sumere iam ausa cum felici successu, mulier illa cum infante puero ad manum, symbolum sit Elea- rum matrum ex voto fecunditatem adeptarum a Minerua; quemadmodum colligi posse videtur ex Pausania in Eliacis hæc afferente: *Eo tempore Eleorum femina orbatam virili robore Patriam misera, Palladi vota nuncupauit, si grauida ad primos virorum congressus fierent. Eius voti damnata, Minerva cognomento Matri templum dicarunt. Et loco quidem, quo primus ille congressus marium & feminarum factus, Bady nomen est. Flumen etiam ipsum, quod agrum præterfluit, Bady patria voce appellant.* Hæc ille. Quæ quidem vt non inficior aptari quomocumque posse mulieri puerulam gestanti, quæ formata fuerit in Candelabro Lucernæ Palladi consecratæ; nihilominus, quia non habet vllam omnino cohærentiam congruitatemque cum

A ceteris figuris Putei, crateris, amphoræ, sacerdotum, aliarumque rerum, in hac eadem area Candelabri representatarum; existimandum est, superiorem explicationem de matre pudica, virum Zelotypum accusatorem iniustum in Iudicio vincente, longe potiore, ac propriam & genuinam esse in hoc nostro Lucernæ argumento; quum vniuersæ singulæ figuræ in eius Candelabro formatæ videantur ad amussim vnâ in hanc actionem institutæ, nimirum ad Iudicium accusatæ mulieris infantis de adulterij crimine. Quin immo maximam

B etiam cum duabus alijs Candelabri tabulis habere conspicitur analogiam, & habitudinem ad eas essentialem; quod hæc accusata mulier fuerit vna e duabus illis Træzenijs, quæ nupturientes in prima tabula zonam sibi soluerant ad Altare Mineruæ cognomento Apaturiæ, nunc a marito calumniam accusationis iniustæ perpeffa, post potum execrabilis aquæ, puerum partu iam editum ad Sacerdotes in Templum adduxerit incolumis de calumniosa Zelotypia

C triumphans; & mox in tertia tabula cum marito, iam certiore facto de sua innocentia, reconciliata gratias actura Deo de superata calumnia, saluataque suæ pudicitæ bona fama, deque prole conquisita, cum oblatione victimæ, vt latius infra suo loco demonstraturi sumus apertissime. Ceterum aquæ IV-

D DICIVM siue iuramentum non solum hoc modo fieri consuevit apud posteros, & ad adulterij causam agnoscendam; sed ad omnia quæque occulta detegenda, & per contactum aquæ siue calidæ, siue frigidæ sine potu: nam

E [e] Aimonius, & [f] Sigonius attestantur; Ludouico Germaniæ rege Francofurti mortuo, Carolus Caluus Imperator, & Franciæ Rex, propere Aquas, Coloniamque contendit, vt Lotharingam, quæ fratris & filij eius Lotharij fuerat, occuparet. Ludouicus tres filios reliquerat, Carolomannum, Ludouicum, & Carolum cognomine Crasum. Ex quibus Ludouicus, qui paterno funeri interfuerat, vbi patrum paterni regni fines ingressum castra ad Rhenum posuisse audiuit, ira incensus quod paternum regnum inuadere esset ausus, Francofordia copias mouit, atque

[e] s. hist. Fræc. c. 34. [f] s. de Rez. Ital.

ad

Arbores in lateribus Lucernæ quid.

Alia figurarum explicatio.

Elea- rum historia mulierum.

ad alteram Rhēni ripam e regione con-
 sedit. Ibi iure primum, deinde gratia
 per legatos petita, quum neutrum im-
 petrasset; decem homines cum aqua
 calida, totidem cum frigida, decemque
 alios cum ferro candente misit, iussos
 experiri IVDICIO vtri regnum
 illud conueniret, quod cum ipso pater
 suus Ludouicus sacramento interposi-
 to diuisisset: Qui re tentata, quum de-
 trimentum nullum cepissent, nihil ta-
 men æqui obtinuerunt. Ob id Ludo-
 uicus, &c. Sed quomodo tentarunt?
 sane iniecta manu in feruentem, & non
 adusta: docet ritualis adhiberi solita
 oratio huiusmodi: *Deus iudex iustus, for-
 tis, & patiens, qui es auctor & amator ius-
 titia, qui iudicas aequitatem: indica Do-
 mine quod iustum est: quia recta iudicia
 tua sunt, qui respicis super terram, & facis
 eam tremere. Tu Domine omnipotens, qui
 per aduentum filij tui Domini nostri IESU
 Christi mundum saluasti, & per eius passio-
 nem genus humanum redemisti: tu hanc
 aquam per ignem feruentem sanctifica:
 qui tres pueros, idest Sidrach, Misach, &
 Abdenago iussione regis Babylonis missos in
 caminum ignis, seruasti: tu clementissime
 presta, ut si quis innocens in hanc aquam
 feruentem manum mittat, sic ut tres pue-
 ros predictos de camino ignis eripuisti, &
 Susannam de falso crimine liberaisti: ita
 Domine manum illius salua, & illam
 perdacat: At si quis culpabilis, vel in-
 erassante Diabolo cor induratum, presum-
 pserit manum mittere: tua iustissima pie-
 tas hoc declarare dignetur, ut in eius cor-
 pore, tua virtute manifestetur, & anima
 illius per penitentiam saluetur.* Narrat
 aliam historiam Gregorius [b] Turo-
 nensis de Diacono Catholico cum
 Presbytero Ariano disputante, & ad
 Fidei veritatem comprobandum sic
 prouocante: Factis rei veritas appro-
 betur: succendatur igni æneus, & in fer-
 uenti aqua annulus alicuius projiciatur,
 qui vero eum sustulerit ex vnda fer-
 uenti, ille iustitiam consequi comprobe-
 tur. (& mox) His itaque litigantibus
 superuenit Diaconus alius ab vrbe Ra-
 uenna, Hyacinthus nomine, sciscitans-
 que quæ esset hæc altercatio: ut veri-
 tatem cognouit, nec moratus extracto
 e vestimentis brachio in æneum dexte-
 ram mergit: annulus autem qui eiectus

Annal. Boior.
lib. 4.

Oratio ante
iudicium per
 probationem
ignis.

[b] l. 1. de glor.
marc. 81.

Mirabi-
lissima.

fuerat, erat valde leuis ac paruulus, nec
 minus ferebatur ab vnda, quam vento.
 ferri posset vel palea: Quem diu mul-
 tumque quæsitum infra vnius horæ spa-
 tium reperit: accendebatur interea ve-
 hementer focus ille sub dolio, quo vali-
 dius feruens, non facile posset assequi
 annulus a manu quærentis, extractusq.
 tandem. Nihil Diaconus sensit in car-
 ne sua: sed potius protestatur in imo ef-
 se frigidum æneum, in summitate vero
 calorem teporis modici continentem.
 Quod cernens hæreticus valde confu-
 sus inijcit manum audax in æneo, di-
 cens: Præstabit mihi hæc fides mea.
 Iniecta manu protinus vsque ad ossium
 internodia omnis caro liquefacta deflu-
 xit, & sic altercatio finem accepit. Hæc
 ille. Verum enim vero Deus, ut in aqua
 feruente manum innocentis ab adustio-
 ne seruabat innoxiam, ignis actione
 prohibita; sic in frigida nocentis ma-
 num amburebat, contrariam aquæ
 actionem tribuens, frigiditate naturæ
 in supernaturalem ardorem commuta-
 ta. Quod indicat aperte Scriptor vitæ
 S. Gangulphi Martyris in hæc verba:
 Interim ad quendam veniunt fontem.
 (Gangulphus videlicet vxorque) ubi his
 vxorem vocibus compellat: Multa quidem
 de te coniux passum feruntur sæda & indi-
 gna natalibus tuis, & adhuc mihi quidem
 certo non constat, verane an falsa illa di-
 cantur. Tum illa, etiam intrepide iuran-
 do, falsos de se rumores sparsos, ait, nec se
 unquam alieno concubitu pollutam. At
 Gangulphus, diuina, inquit, providentia,
 quam nihil fugit, ut se res habeat, iam cer-
 tis declarabit indicijs: En fons his propo-
 situs est, nec frigidus valde, nec immodice
 calidus: In hunc igitur immitte manum,
 & e fundo lapillum extrahere; & si quidem
 a culpa es aliena, nihil mali patieris: sin au-
 tem polluta es, non sinet Deus latere scelus
 tuum. Illa beati viri, sicut alios omnes, ita
 hos quoque sermones vacordia ascribens,
 incunctanter manum iniecit in fontem.
 Ecce autem simul atque lapillum quum se
 retrahere conata esset, membrum fere omnibus
 obrigescit, & in digitis & brachio, quous-
 que aqua persigat, abstracta cute, nuda ca-
 ro cernitur; nihilque aliud misera illa nisi
 repentinum interitum expectat. Id etiam
 confirmat Sigebertus apud Surium.
 Ex his apparet aperte, Candelabri no-

Historia pro-
bationis per
aquam frigi-
dam.

17. C. 3. 1. 1.

stræ Lucernæ Autorem, qui solum delineavit Iudicium aquæ potabilis a reo descriptum a Mose, non item agnouit recentiore formam probationis per immisionem manus in aquam seu calidam, seu frigidam, antiquissimam nobis reliquisse Lucernam; quæ propterea potuerit apte locari pridem in templo Mineruæ.

Explicatio tertia Aræ, continentis sacrificium cum victima: ubi de varijs antiquorum sacrificijs, Cap. XX.

IN hoc sane Candelabri tertio quadrato peragitur sacrificium Arietis, qui pro gratiarum actione offertur; de qua re Iosephus [i] in Antiquitatibus Iudaicis ita: Duo sunt sacrificiorum genera, priuatum, & publicum: Horum verumque duobus fit modis; aut enim tota victima igni absumitur, quod ideo vocatur holocaustoma; aut pro gratiarum actione persoluitur, & in epulum sacrum facientium vertitur. De priore prius sum [k] dicturus. Vir priuatus holocaustoma facturum, mactat bouem, agnum, & hædum: & hos quidem anniculos; bouem vero licet mactare etiam grandiore. Sed opus est ut sint omnia mascula, quæ solida concremantur, His iugulatis, sacerdotes aram circumque sanguine horum tingunt: deinde mundata membratim dissecant, & sale conspersa in aram imponunt, strue lignorum iam ardente: Deinde pedes & intestina omnia diligenter primum repurgata ad reliquum aceryum adiungunt; tergora vero sacerdotibus cedunt. Et holocaustomata quidem ad hunc modum fiunt. [l] Quum vero pro gratiarum actione sacrificant, eorundem generum animalia mactant, sed quæ vitio careant, & anniculis sint maiora, & mascula feminis copulata: His iugulatis, primum sanguine aram imbuunt; deinde renes & omentum & omnem pinguedinem cum fibra iecoris, & in super caudam agni aræ inferunt. Pectore vero ac dextro crure sacerdotibus concessio, reliquis carnibus [m] per biduum epulum instruunt; & quæ superfuerint, igni comburunt. Idem ritus seruatur & in sacrificio pro peccatis. (& adhuc infra) Quia & in patria

tandem constituti, accedere in eam Urbem, quam propter templum caput regionis sint habituri, & octo dies festos ducere, victimasque Deo solidas incendere, & simul pro gratiarum actione sacrificare; manibus interim gestantes ramos myrti, salicis, & palmæ, ex quibus mala persicæ dependant. Verum enimvero in hac tabula non geminum animal, sed vnicum offertur: vel quia Ethniscus Mineruæ sacerdos desciverit ab integra cæremonia Iudaica; vel potius quia Philonem audiuerit ita dicentem in libro de Vita Mosis: [n] Arietem autem alterum, qui adoletur solidus Autori rerum omnium, cuius benignitate pro se quisque fruatur, terra ad alimentum, & domicilium; aqua in potum, lauacra, navigationemque; aere ad respirationem, effectusque sensuum (nam horum instrumentum aer est) & ad horas annuas; igne quotidiano quidem ad cibos coquendos, & calefactionem; celesti vero ad lucem, & res visibiles. Alterum autem arietem mactauit ad absolutam eorum, qui sacrabantur, purificationem: quem apte consecrationis cognominauit, quod per hoc sacrificium iniariantur sacerdotes Dei Optimi Maximi. Quare primus aries ille solidus oblatum est in sacrificium Deo pro gratiarum actione de beneficijs acceptis. Vnde similiter in isto tertio quadrato, post superatam difficultatem vomeris, aut galæ candentis, aquæve feruentis in primo; & aquæ frigidæ, maledictis anathematizatae in secundo, rea mulier inculpabilis, ministerio famuli pro gratiarum actione Numini sacrificandum offert, atque porrigit arietem solidum sacerdotibus ad altaris ignem; ut ostendunt icones in aræ delineatæ. Quarum quidem duæ, tum mulier, olæ ramum manu gestans, & vir in thuribulo thus adolens, ostendunt hoc esse sacrificium lætum pro gratiarum actione demonstratæ pudicitia; non autem triste, sicut in quo sine thure aut oleo sacratur aut exorcizatur aut anathematizatur aqua ad inquirendum crimen adulterij; quem admodum ex Philone [o] constat. Qui vero profert integrum arietem ad sacrificium, iste sacerdotis minister est, vel famulus hominis in gratiarum actionem hostiam mittentis ad altare. Quæ autem manu ramum olæ cum baccis defert,

Explicatur figura tertiij quadrati.

[o] de special. legib.

fert, mihi censetur esse mulier Zeloty-
pi, cum quo redierit in gratiam, pate-
facta sua pudicitia; nam olea symbolum
pacis est [p] Virgilio, apud quem Ae-
neas Pallanti,

[p] Æn. 8.
Olea symbo-
lum pacis.

„ Paciferæque manu ramum præten-
dit Oliuæ.

Ita signum reconciliationis irati Dei cū
humano genere fuit Oliuæ ramus, a

[q] Gen. 7. 8.

[q] Columba deportatus in Arcam mor-
taliū seruatricem a Diluuiō. Qua-
propter in isto sacrificio mulier introdu-
citur gestans oleæ ramum, post proba-
tionem suæ castitatis reconciliata cum
viro suo iam pacato. Thuribulum vi-

[r] Hierogl. 34
Thuribulo
quid mystice
significetur.

brans est ille Zelotypus, aut etiam sa-
cerdos vice, nomineve Zelotypi, thuris
oblatione gratias agens Numini de bo-
na fama sua coniugisque conseruata &
demonstrata: Pierius enim [r] Thuribu-

lo significari preces, & orationes ar-
dentes puro ex corde oblatas Deo scri-
bit. Vnde qui Zelotypus olim de fide
coniugis dubitauerat, nunc Numini

Thus adolet in Thuribulo, propter in-
uentam in coniuge pudicitiam, purita-
temque maritalem; de qua prius adeo
dubitarat, vt matronam infontem ad

ebibendas aquas maledictionis tradu-
xerit in Templum coram sacerdote ad
Puteum iuramenti. Duarum autem fe-
minarum illa, quæ stat a tergo mulieris

oleæ ramum manu tenentis, est ipsius
ancilla pedissequa: Quæ vero pone vi-
rum Thuribulo thus adolentem adstat,

discincta zona, seminuda, & capillis om-
nino solutis, est altera e duabus virgini-
bus Trœzenijs, in prima tabula notatis,

nondum nupta, sed adhuc nupturiens;
vel etiam alia quæpiam illarum ex ordi-
ne, recens nuptura; quum alia illa, du-
dum nupta, castitatem viro suo recens

aquis amarissimis innoxie potatis con-
testata, ramum oleæ ferens, fuerit alte-
ra Trœzenia prior, quæ pridem astabat
inter Satyros Altari primi Quadrati.

Duo vero viri prælongas hastas mani-
bus erectas habentes, mihi sane fuerint
Custodes Aræ, templique Mineruæ.

Sed ille postremus, cum altero custo-
dum eorum colloquia serens, indicat
virum alienum, qui collaudat pudici-
tiā seruatæ mulieris infontis post aqua-
rum execrabiliū innoxiam potationē.

A culmine basis explicatæ surgens in-

ter caudas anguineas trium illarum.

Sphingium exeritur acuminato fundo
sensim ampliāns se se tubus oblongus
in similitudinem vrnæ, de cuius labro
superiore fere dependent, velut ansulæ

duæ, magni duo serpentes bicipites, cri-
stati singulo capite, dorso ventrequē
squamosi, pectore mammosi, cauda re-
torti, pariter & naribus adunci, cauda

capiteque solum adhærescentes vasi,
corpore reliquo ab vrna distantes, ac
veluti resilientes; e quorum naribus &
caudis coronæ dependent artificiose

vas adornantes; inter quarum intersti-
tia quatuor emergunt, seu Satyri, seu
capri capita. Quod equidem vas arbi-
tror indicare præter antedicta posse

quoque sepulchralem vrnam, qua con-
diti seruarentur demortui Sphæri cine-
res, cuius sepulcrum ab Æthra conse-
cratum dicatumque postea fuerit in de-
lubrum Apaturiæ Mineruæ, qua moni-
tu somni fallacis Virginitatem amiserat

in ea Insula, in quam ad inferias Heroi
Sphæro faciendas immissa fuerat, com-
pressa mox a Neptuno deflorata fuit;
sicut aperte nos docuit antea Pausa-
nias. Quis enim antiquitatis cultor igno-
rat, antiquos consueuisse virorum insi-
gnium sepulcra consecrare in templa,

dedicareque Numini cuiquam? Quis
non agnouit sepulcra consueuisse quo-
tannis adornari floribus aquæ corollis?
quem fugit e sepulcris passim exire ser-
pentes, qui prius ex cadauere geniti

cum busto stabularentur? Ex Anchisæ
tumulo [s] Virgilius anguem imma-
nem exiuisse,

„ ————— adytis quum lubricus an-
guis ab imis

„ Septem ingens gyros, septena volu-
mina traxit;

„ Amplexus placide tumulum, lapsus-
que per aras.

Et apud Ouidium, [t]

„ Sunt qui quum clauso putrefacta est
spina sepulcro

„ Mutari credant humanas angue me-
dullas.

& alibi. [u]

„ Ecce (nefas visu) medijs altaribus
anguis

„ Exit : & extinctis ignibus exta rapit.
Sed & ex Herculis tumulo dudum in

Insula Nea serpentem exisse, qui Phi-
lo-

Explicatio va-
fis excipientis
hastam candē-
labri.

[s] s. Aen.

[t] s. metam.

[u] s. Fast.

v. 714.

loctetem in pede fauciat, omnes antiqui testantur. Et in Heroicis ipse

[x] Philostratus agit *de serpentibus*, qui *gigantibus innasci dicuntur*. & mox: *In Conamque Insula (possidet autem ipsam solus) contigit, ut quum vices foderet, terra vixit inanis fidentibus resanaret: quam quum aperuissent, duodecim quidem cubitorum mortuus iacebat, sed caluam habitabat draco*. Sed hæc de re latius alibi Lemniam Aram explicantes. Dubio procul isti serpentes, & alij mox in Lucernæ corpore spectandi Mineruam referunt non solum ut Deam prudentiæ sapientiæque, cuius hieroglyphicum est serpens, verum etiam ut Deam Militiæ præfectam, quæ proinde Bellona vocitatur; quum Pallas Dea sapientiæ, ac artium coleretur ab Ethnicis, & Athenæ. [y] Gyrardo dicatur a prævidendi potentate, quod sit Prudentiæ præses; quum & serpens in sacris etiam literis habeatur Prudentiæ symbolum, dicente Domino, [z] *Estote prudentes, sicut serpentes*. Quin & Minerva pectore gerit Aegida, & scutum, in quo serpentes effigiantur, Medusæ capitis capillis in anguium plurimorum formas horrentibus; unde [a] Virgilius:

Aegidaque horreficam turbata Palladis arma,

Certatim squamis serpentum, auroque polibat,

Connexosque angues ipsamque in pectore Divæ

Gorgona, defecto vertentem lumina collo.

[b] Synt. 11. Notissimum ait [b] Gyrardus, Mineruam effictam fuisse cum Dracone; quare quum in exilium iret Demosthenes, dixisse ferunt: Mineruam tribus immanibus oblectari feris, noctua, dracone, populo. Quumque Minerva pariter & draco truculento, formidoloso, & horrendo quodam oculorum aspectu feriant mortales; inde glaucopis Minerva similiter, & draconum species, appellari consuevit, Liliij notatu. Præterea serpens Mineruæ tribuitur, ut etiam Aesculapio, quod in somnijs uterque Deus ægrotantibus & medicis Medicamenta significaret, quibus homines a morbis sanarentur: Quocirca Minerva Hygia culta fuit ab Atheniensibus. Hinc Pœonia quoque, idest Medica nominata: Sotera Pallas a Galeno, cete-

risque Medicis antiquis, antidotus quædam cognominata fuit, notante Gyrardo ex plurimis: Ex Hesychio vero, [c] *Poliadis Minerva Custodem Draconem vocatum: & hic quidem unum, alij vero duos aiunt in Erechthei templo: & hunc acropolcos, idest arcis custodem, cui ex melle placentiam offerebant*. Ex Plinius inquit, [d] *Demetrius fecit Mineruam, quæ Musica appellatur, quoniam Dracones in Gorgone eius, ad ictus citharæ tinnitu resonabant*. Ceterum isti duo Dracones bicipites in Candelabro corollas pendulas ex ore velut offerentes, mihi militares coronas strenuis militibus porrigere significantur; etenim apud [e] Pierium habemus Dracone signari Præfectum militum; quum in numo Cæs. Dictatoris III. in quo Victoriæ signum caput est, a latere serpens draco capite surrect, magnis voluminibus terga trahens, cuius inscriptio est, C. CLO. VI. PRÆF. M. Caius Clodius VI. Præfectus militum.

[f] lib. 15. hierogl. In sacris literis legas, Draconum [f] capita in aquis a Deo contrita, milites, centuriones, duces eos indicant qui fuerant a Pharaone immissi, ut Israeliticum populum persequerentur: qui aquarum mox inundatione suffocati sunt, atque contriti: quodque mox loquitur: *Tu confregisti caput Draconis*, Pharaonem intelligit (& mox de draconibus) Quin & cohortium erant insignia, perque singulas earum, ut Flavius Vegetius scribit, ferebantur ad prælium a Draconarijs, quo nomine per excellentiam Signiferos omnes appellabant. Quo vero pacto gestarentur, videre est apud Ammianum Marcellinum, ubi pompam describit, quam Constantius Imp. urbem ingrediens duxit: erant enim, ut is inquit, & Dracones hastarum aureis gemmisque summitatibus illigati, hiatu vasto perstabiles, & ideo velut ira perciti sibilantes, caudarumque volumina relinquentes in ventum. De ijs Claudianus:

Mansuescunt varij vento cessante Dracones.

Erat vero signum Draconis purpureum, ut idem Ammianus testatur. Atqui non in signis tantum serpentes militibus vsui fuere; sed viui etiam pugnatoribus socijs auxilium non contemptibile prestiterunt. Legimus enim Annibalem monstraf-

[x] cap. 1.

[y] Hist. Deor. lib. 11.

[z] Matth. 10.

[a] 8. Æneid.

[b] Synt. 11.

[c] loc. cit.

[d] l. 34. c. 8.

[e] lib. 15. hierogl.

[f] Psal. 74

„ strasse Antiocho nauali praelio pugna- A
 „ turo, vt in hostium classem vascula ia-
 „ cularentur viperis plena, quarum metu
 „ perterriti hostes a dimicatione & nauti-
 „ cis ministerijs impedirentur. Idē quum
 „ Prusias iam cedente classe sua fecisset,
 „ victor euasit. Antiquæ vero illius mi-
 „ litæ vestigia quædam habentur apud
 „ vos Massæos Romæ in Canone quo-
 „ dam circa Theodosij tempora, & ali-
 „ quanto etiam prius confecto, in quo
 „ militum omnes ordines recensentur,
 „ gestaminaque ipsa suis etiam coloribus
 „ picta conspiciuntur, quæ quisque ma-
 „ nipulus turmaque, ex quadrupedibus,
 „ vel alitibus, vel ex colorum varietate
 „ signa sibi desumpsissent: ex quibus quæ
 „ facerent ad anguem, quoniam id ope-
 „ ris ordo sibi deposcere videbatur, su-
 „ biicere non importunum iudicauit. &c.
 „ Quibus Pierius recēset vigintiquatuor,
 „ seu manipulos, seu cohortes, turmas-
 „ ue colubrum insigne gestantes, nimi-
 „ rum Seniores Menapes, Cortonacen-
 „ ses, Thaispalos, Præfectos Fabricæ, Sa-
 „ gunnenses, Bianenses, Honorianos Iu-
 „ niores, Marcomanos, Curatios Iunio-
 „ res, Maurialites, Fabricas, Defensores,
 „ Sextam Parthicam, Anglectarios, Cor-
 „ nutos, Falconarios, Vindices, Sagitta-
 „ rios Nerui, Batauos, Marcomanos Iu-
 „ niores, Marcomanos Seniores, Atecot-
 „ tos Iuniores, Excultatores, & Brachia-
 „ tos; in quorum singulorum parma ser-
 „ pens effictus erat diuersimode, sicuti
 „ diligenter ibi Pierius explicat. Quod
 „ nomen Draconum in militæ cohorti-
 „ bus manet conseruatum ad vsque tem-
 „ pora nostra. Quare Mineruæ multis
 „ de causis adscribitur Draco: vel eo
 „ quoque, sicuti paulo antea dixerat,
 „ quia *Dracones a visu, quem acutissimum*
 „ *habent, nomen apud Græcos habuere: Pal-*
 „ *ladi autem eadem de causa dedicantur, quia*
 „ *nomen id ab eo quod est, omnia perspicere,*
 „ *spectare, videre, ac omnium notionem ha-*
 „ *bere, factum nonnulli tradunt; pruden-*
 „ *tiamque hinc interpretantur, quæ omnia*
 „ *perspiciat, & ante omnes intelligat. Car-*
 „ *pit Horatius quendam, qui in amicorum*
 „ *vitæ tam acute cerneret quam aquila, aut*
 „ *serpens Epidaurius, puto proverbium secu-*
 „ *tus, SERPENTIS OCULVS.*
 „ ait enim:

„ Cur in amicorum vitæ tam cernis acutū

„ Quam Aquila, aut serpens Epidaurius?
 Neque temere Aristophanes finxit, angues
 duos Plutii oculos in Aesculapij lambere,
 cuius rei beneficio ille cernere capisset.

*Explicatio Lucerna sub figura pedis, in
 manubrio referentis pugnam lacerta
 cum vipera. Cap. XXI.*

I Nærei vasis foramen supernum in-
 seritur inde surgens hasta lignea e
 quercu, teres, in effigiem sceptri, per
 intervalla perforata, intra quæ forami-
 na figitur æreæ lucernæ manubrium,
 mobile rectum, ad instar vulgarium lu-
 cernarum culinæ; sed lucerna faberri-
 me facta pedem humanum refert, san-
 dalio calceatum in calcaneo, & solea
 subdita, superne nudum, ligatum san-
 dalij loro, collo pedis corrigia fibulata,
 quum altera corrigiola de solea surgens
 inter digitum maiorem, & illi proximi-
 mum figatur. Sane sandalij forma ve-
 tustissima visitur, qua pridem Apostoli
 [g] nudis pedibus incedentes vsi sunt; [g] Aq. 12.
 nam superne tantum nudos habebant;
 quum Angelus dormienti Petro in car-
 cere præceperit, vt istiusmodi caligas se
 calcearet. De fibula quoque corrigiæ
 calceamenti Domini meminit aperte
 [h] Ioannes Euangelista, dum introdu- [h] cap. 1.
 cit Ioannem Baptistam asserentem Iu-
 dæis interrogantibus, *cur baptizaret, si*
non esset Christus, neque Elias, neque Pro-
pheta? Respondit eis Ioannes, dicens: Ego
baptizo in aqua: medius autem vestrum
stetit, quem vos nescitis: ipse est, qui post
me venturus est, qui ante me factus est:
cuius ego non sum dignus vt soluam eius
corrigiam calceamenti. Nec obstat quod
Apostolis Dominus [i] præceperit, ne
calceamenti vterentur in via, qui ni-
hil eos docuit, quod non confirmauerit
exemplo: tum quia caligæ Domini
sandalia fuere, quæ non connumeraban-
tur inter vulgaria calceamenta totum
pedem superne contegentia; vt ait
Lyranus: cum quia prohibuit Aposto-
lis Dominus vt duas tunicas, ita bina
calceamentorum paria, sicut ex Diuo
Thoma, & S. Augustino, & alijs haurit
Maldonatus: tum quia calceamenta
metaphorice sumit vel pro mortuis
operibus, quod illa conficiantur ex co-
rio mortuorum animantium, sicuti su-
mit

2. de conf.
Euan. c. 30.

mit Ordinaria Glossa: vel pro famuli-

[1] 3. Pedag. 7. tio, & equis, uti sumit [l] Clemens Ale-

» xandrinus inquit: *Ne portetis* inquit
» Dominus, *crumenam, non peram, neque*
» *calceamentum*. hoc est, ne possideatis
» diuitias, quæ solum in crumena recon-
» duntur: ne vestra implete horrea, tan-
» quam sementem in pera deponentes;
» sed ijs etiam, qui egent, impertite. Ne
» de iumentis & famulis sitis nimium soli-
» liciti, quæ quum onera portent, calcei
» diuitum in itinere allegorice dicuntur.

Dominus enim frequentissime loque-
batur Apostolis allegorice per parabolas.
Nisi cum D. Ioanne [m] Chrysostomo,
& Cornelio a Lapide dicamus id Apostolis
Dominum præcepisse non semper obseruandum,
sed ad tempus, nempe dum ipse cum illis vitam
mortalem ageret, ac ipsi prædicarent euangelizantes
inter Hebræos. Licet huic refragari videantur
caligæ Petri carcerati a Iudæis. Chrysostomus
tamen hiemem solam excipit, cui calceamenta
concedit. Sed hac de re latissime Cornelius
a Lapide referens fere cunctorum Patrum
sententias. Fibula vero corrigiæ dextro latere
colli pedis inerat. At vero de fibulæ
solutione testimonia legimus in antiqua Lege
vetustiora præclara duo; circa detrectantes
coniugia cognatarum; alterum quidem

[n] Deuter. 25. est: [n] Quando habitauerint fratres si-

» mul, & vnus ex eis absque liberis mor-
» tuus fuerit, vxor defuncti non nubet
» alteri, sed accipiet eam frater eius, &
» suscitabit semen fratris sui, & primoge-
» nitum ex ea filium nomine illius appel-
» labit, vt non deleatur nomen eius ex
» Israel. Sin autem noluerit accipere
» vxorem fratris sui, quæ ei lege debetur;
» perget mulier ad portam ciuitatis,
» & interpellabit maiores natu, dicetque,
» Non vult frater viri mei suscitare semen
» fratris sui in Israel, nec me in coniugem
» sumere. Statimque accersiri eum facient,
» & interrogabunt: Si responderit, Nolo eam
» vxorem accipere; accedet mulier ad eum
» coram senioribus, & tollet calceamentum de
» pede eius, spuetque in faciem illius, & dicet,
» Sic fiet homini, qui non ædificat domum
» fratris sui. Et vocabitur nomen illius in
» Israel, Domus discalceati (Alterum vero testi-

[o] Ruth 4. monium est) [o] Ascendit ergo Booz ad

portam, & sedit ibi. Quumque vidisset
propinquum præterire, de quo prius sermo
habitus est, dixit ad eum: Declina paulisper,
& sede hic, vocans eum nomine suo: qui diuertit,
& sedit. Tollens autem Booz decem viros de
senioribus ciuitatis, dixit ad eos: Sedete hic.
Quibus residentibus, locutus est ad propinquum:
Partem agri fratris nostri Elimelech vendet
Noemi, quæ reuerfa est de regione Moabide:
quod audire te volui, & tibi dicere coram
cunctis sedentibus, & maioribus natu de
populo meo. Si vis possidere iure propinquitatis,
eme & posside: sin autem displicet tibi hoc
ipsum, indica mihi, vt sciam quid facere debeam;
nullus enim est propinquus, excepto te, qui
prior es: & me, qui secundus sum. At ille
respondit: Ego agrum emam. Cui dixit Booz:
Quando emeris agrum de manu mulieris,
Ruth quoque Moabidem, quæ vxor defuncti fuit,
debes accipere: vt suscites nomen propinqui tui
in hæreditate sua. Qui respondit: Cedo iuri
propinquitatis: neque enim posteritatem
familie meæ delere debeor tu meo vt ere
priuilegio, quo me libenter carere profiteor.
Hic autem erat mos antiquus in Israel inter
propinquos, vt si quando alter alteri suo iuri
cedebat, vt esset firma concessio, soluebat
homo calceamentum suum & dabat propinquo
suo. Hoc erat testimonium cessionis in Israel.
Dixit ergo propinquus suo Booz: Tolle
calceamentum. Quod statim soluit de pede suo.
At ille maioribus natu, & vniuerso populo,
Testes vos, inquit, estis hodie, quod possederim
omnia, quæ fuerunt Elimelech &c. Vnde sicuti
verisimile est, in calceamentum receptum a
propinquo suo pedem proprium posuisse Booz;
ita censeo Iurisconsultos inde Possessionem
definiuisse Pedum positionem. Porro Possessionem
communi Iuristarum sententia dictam a
pedum positione constat aperte tum ex
Labeone L. de acquir. vel amittenda
possessione, vulgatis codicibus fere cunctis:
tum ex Paulo, L. i i i. ff. h. tit. n. scribente,
Quod autem diximus corpore & animo acquirere nos
debere possessionem, non ita accipiendum est,
vt necesse sit omnes fundi glebas circumculcare,
sed sufficit quamlibet partem fundi

H h in-

introyre : tum ex Celso , dicente in L. A. Quod meo. 18. 11. sic venditorem. ff. h. e. r. n. *Quod si venditor ex mea turre fundum mihi venditum demonstret , & vacuam se tradere possessionem dicat , non minus possidere incipio , quam si pedem finibus intulissim* : tum ex Deuteronomij xi. vbi legimus : *Omnis locus , quem calcauerit pes vester , vester erit ; a deserto , & a Libano , & a flumine magno Euphrate usque ad mare occidentale erunt termini vestri* . tum ex Iosue cap. 1. *Omnem locum , quem calcauerit vestigium pedis vestri , vobis tradam* : & cap. xiv. *Terra , quam calcauerit Pes tuus , erit possessio tua* . Verum enim vero peculiaris etiam possidendi formula Iuridica penes Hebræos fuit , Pedis positio in calceum eius , qui cedit iuri possidendi , vt nuperrime vidimus in Ruth . Ceterum calcei pars calcaneum vestiens non est ex integro corio , sed velut e loris affabre contexta , vt e palmarum folijs antiqui cistulas efformabant . Solea non immediate pedem contingit , sed assuta videtur alteri corpori , semidigitalis altitudinis , quod a calce semper extenuatur . In ultimo calcei prominet ultra digitos ligula , quæ parat orificium ellychnio . Sed ad lucernæ dorsum e summo calce superius extollitur arcus manubrij stabilis , miro constructus artificio : desinit in caput puerile , cui veluti dorsi spina iungitur efformans manubrium ; ac vt e capite vipera spinis inuoluta prodire spectatur , ita supra dorsum arcus extenditur Lacertus , quem nostri Ligurum appellant ; quæ duo animalia se se mutuo respiciunt hostiliter pugnatura ; nam eorum inimicitias & pugnam admirabilem vidisse se nobis testatur in hæc verba

[p] 11. a. par. 90.

[p] Scaliger , agens apud Aristotelem de historia animalium : *Lacertorum genera summa duo : unum minutulum fului coloris in macerijis et parietinis latens : apricator maximus est : Hominem fugit : a felibus mire expetitur : cum igitur ex insidijs captum si denorant , macescunt adeo , vix ut queant consistere : nullo enim cibo proficiunt ; neque nisi sub hiemem restituantur : tum vero euadunt nitidissimi . Alterum genus prae grande , etiam cubitalem implet magnitudinem ; aliquando etiam excedit : colore aureo lucet , aut pallido . Hominis animi esse amantissimum : prætercausam facit e-*

pius , aut viparum toris adeo consensu ob-
stet oculis , ut nunquam nictet ; quin
etiam circumactis capite obtutu cum pro-
sequitur . Ferunt eum dormientem hominem
seruare , ne ab anguibz quippiam capiat
detrimenti ; nam cum serpentum generibus
maximas gerit inimicitias ; igitur oppres-
sum somno messorum quum aggreditur co-
luber , Lacertus unguibus adrepens homi-
nem excitat : tum communem hostem pari-
ter insequuntur . Viriusque pugna memo-
rabilis a nobis diu spectata est in sylua no-
stra . Quod maxime mireris , non audere
anguem ore aggredi aduersarium ; sed can-
da pugnare : Lacertus omnes aditus ad il-
lius fauces tentare : ille in orbem se se colli-
gere , atque alte elatus vibrare linguam ;
postea exsinuatus simulata fuga , tum can-
da impetere , cum ex obliquo incessere . Ego
stupidus non tam pugnam mirari , quam
quod me præsentem , atque etiam cum telo
ad manum neuter aufugeret . Anguis me-
tu , ne a tergo correptus hosti pænas daret :
Lacertus , credo , opem a me sperans . Inse-
rea canda ictum quum frustra euadere co-
natus esset , semel atque tum anguis elisum
inuaderet , ego illum dissecui . Lacertus re-
sumpto animo , hostem mordicus arreptum
non prius dimisit , quam porrectum ac mo-
ribundum viderit . Hunc Lacertum appel-
lant Thasci Ramarrum , Nostrates Ligu-
rum . Hæc ille . Naturalem namque Li-
guri Lacerti cum hominibus amicitiam ,
& naturalem eius inimicitiam cum an-
guibus , aptissime finxit in Lucerna sua
priscus illius autor , pugnam Lacerti Li-
guri cum vipera , graphice descriptam
a Scaligero , præsentem videntemque se
homine . Ratio vero physica , cur an-
guis adeo refugiat morsum Liguri , vi-
cissim is adeo morsu apprehendere ser-
pentem gestiat , vna est illa , quia La-
certus ille morsu plurimum pollet , vt
vel dentes in re demorsa relinquat ; id
enim euidentissime testatur Magnus Al-
bertus [q] inquit : Lacertum quidam
serpentem esse dicunt , propter similitudi-
nem corporis ad serpentem , & propter simi-
litudinem caudæ : Sed non potest redacti in
aliquæ etiam ordinem supradictorum ; quia
quam mordet Lacerta & Scellio , dentes
paruos oris sui dimittunt in loco morsus sui
infixos : & sunt parui subriles & nigri ; &
ideo non cessat locus prurire & dolere , do-
nes extrahantur cum ferra vel calcello po-
sito

Pugna Lacer-
ti cum Vipera
mirabilis.

Explicatur
symbolum La-
certi , & an-
guis in Lucer-
na positi.

Cur anguis
refugiat mor-
sum Liguri.

[q] 35. de ani-
mal.

Dentes Lacer-
ti vt extrahā-
tū ex carne
de morsu .

sito super eos, & excidente cos: & tunc sedatur dolor, sicut dixit Auicennas. Extrahunt etiam dentes eius oleum & cinis supposita, si postea sugatur locus, & ponatur in aqua calida. Sed & ex Plinio scribit Isidorus, Serpentis caput etiamsi cum duobus euasit digitis, nihilominus uiuit; unde totum corpus obijcit pro capite ferientibus. Verum enimvero, quoniam

quemadmodum adnotauit M. Albertus, aliqui referunt Lacertam inter serpentes, propter similitudinem ad serpentem, & propter similitudinem caudæ; propterea septem aptissime positi fuere serpentes in istiusmodi Lucerna Minervæ consecrata; duo scilicet isti pugnantes in arcu manubrij Lucernæ: totidē amplectentes vas tubumve surgentem e Candelabro; atque tres in apice basis Candelabri; quia Minervæ Deæ tum serpens, tum etiam septenarius numerus consecratus est; de quo Bongus in sua Mytica Numerorum significatione verba profert ipsissima:

Adeo autem Septenario inoleuit opinio Virginitatis, ut Pallas etiam nominetur. Sacris enim initiati Pythagorici semper Virgini sine matre natæ Minervæ, septenarium assimulant, quia & illa nec partu est edita, sed ex Iouis orta capite. Sed non est prætereundum & hoc, a Pythagoreis numerum septenarium poni symbolum Virginitatis, quia Virginitas ex natura necessario reperitur in infantia, quæ prima ætas annorum numero septenario clauditur, ac mensuratur. At vero septenarius numerus iste serpentum in Lucerna positorum, ut ut ob Virginitatis tesseram ad Mineruam referatur; eam tamen ortam e capite Iouis mirifice representant illi duo serpentes pugnaces, pugnantesque siti in manubriolo Lucernæ nostræ, quod æmulatur spinam dorsī medullarem, prodeuntem ex humano capite, ac e cerebro nascentem, emergentemque; si quidem

non solum Iobus Fincelius, Franciscus Bebeccius, Aegidius, Aquila, Chronici. Chronicorum Politicus autor ex Rubeaquēse testantur, Anno M D XLIX. quum Vipera, ac Lacerti in hominum corporibus nascerentur; magna hominum copia, quum remedium deesset, cruciatibus ac doloribus multis extincta est. Quidam demum ad Solem expositi serpentes calorem

naturalem sentientes euomuerunt, ac liberati sunt. Verum etiam ex mulierum capillis in aqua maceratis oriri serpentes, autor est post[r] Auicennā[?] Apollonensis, atque[r] Cæsalpinus. Quin etiam [u] Aelianus, & ante illum Pythagoras asseruit, Hominis mortui spinæ medullam putrescentem conuertri, exoriri que feram, & serpere animantem immanissimum ex mansuetissimo. Atque bonorum honestorumque hominum reliquias requiescentes non modo quietem pro premio; sed etiam eorum animas bonas, quæ toties attestata sunt a sapientibus, habere. Malorum vero hominum spinas post e vita excessum talia monstra parere. At id aut est totum fabulosum; aut, si adhibenda ei fides sit, premium meo iudicio dignum suis moribus malus retulerit, qui serpentis pater efficitur mortuus. Ouidius [x] de proposito:

„ Sunt qui quum clauso putrefacti est
spina sepulchro,

„ Mutari credant humanas angue medullas.

Plinius [y] anguem ex medulla hominis spinæ gigni, accipit a multis autoribus. Plutarchus in Cleomene: Paucis post diebus, qui Cleomenis corpus cruci suffixum custodiebant, draconem ingentem conspexerunt, qui caput illius circumplicabat faciemque contegebat, ne auis carnuiora eam ulla attingeret. Hinc superstitio incessit regi trepidatioque aliarum expiationum mulieribus aditum præbens, quasi virum interfecissent diuinum & humana sorte maiorem. Alexandrini quoque excurrebant ad ipsum locum, ac heroem Cleomenem deorumque filium appellabant: usque dum reflexerunt eas doctiores: qui docuerunt apes ex bobus, ex equis vespas putrescentibus germinare, scarabeos ex asinis pullulare eodem deductis; humana vero corpora tabe medulla inter se compacta & concreta edere angues. Quare veteres animaduersa inter omnes animantes heroibus draconem consecrauerunt. Philostratus in Heroicis (obseruatu quoque [z] La-Cerda) scribit inuentum fuisse mortuum hominem duodecim cubitorum, sepulcro effosso, repertumque draconem in eius caluaria. Virgilius item ex Anchisæ tumulo magnum exiisse serpentem innuit inquiring

„ ----- adytis quum lubricus anguis
ab imis

capillis mulierum serpentes oriri, & e spinæ medulla cadaveris humani.
[r] 5. de animal.
[f] 10. prob. an. 13.
[z] 5. perip. q. 1.
[u] 1. de animal. lib. c. 51.

[x] 15. metam.

[y] 1. 10. c. 66.

[z] 5. Æneid.

[a] loc. cit.

Serpentes in Lucerna Minervæ corpus suum septem.

Septenarius cur synbolum virginitatis.

Historia mira de Viperis, & Lacertis in humano corpore viuo nascentibus.

„ Septem ingens gyros, septena volumina traxit,
„ Amplexus placide tumulum, lapsusque per aras,

Notat etiam La-Cerda, famam esse, serpentem emicuisse ex sepulcro Caroli Magni Francorum Regis. Philostratus in Heroicis inquit: *In Co Insula (possidet autem ipsam solus) contigit, ut quum vites foderet, terra ut pote manis fodientibus resonaret; quam quum aperuissent, duodecim cubitorum mortuus iacebat; sed caluam habitabat draco: in quem opinandum est commutatum fuisse cerebrum magnum maximi cadaueris. Qua de re nos alibi latius egimus Encyclopædiam texentes ad [*] Aram Lemniam Dosiadis. Ut iam veritati cum physicæ, tum etiam historicæ litauerit autor Lucernæ nostræ, ponens e capite hominis exire viperam, & velut eius dorsali spinæ Ligurum Lacertum innixum inire cum vipera certamen, vel homine spectante: quas inter feras esse naturalem contrarietatem illud euincit, quod ex Lacerta siccata viperam oriri memorat ex antiquis Valerianus; etenim mutatio physica non est nisi inter contraria, sicuti latissime demonstrat [b] Aristoteles; Pierij [c] verba sunt, sane alia etiam est vipera generatio: si quisdem Aristoteles, ut apud interpretem Theocriti legitur, Lacertam exsiccata ait in viperam mutari. Quod quidem etsi non legatur in operibus animalium Aristotelis ævo nostro prostantibus; attamen in alijs legipotuit; quum [d] Plinius ipse scribat legisse se volumina de Animalibus ab Aristotele conscripta numero quinquaginta; quorum maior pars periit. Sed nec illud absque mysterio fuit, viperam exoriri de capite puerili, non autem e senili, ad indicandum ortum Mineruæ de capite Iouis; tum quia serpens est hieroglyphicum prudentiæ, sapientiæque; cuius Numen Minerua ponebatur esse: tum quia Iupiter dicitur Deorum immortalium supremus; quos [e] Aristoteles ait expertes esse senij; nam agens alicubi de Numinibus, regionem superætheream incolentibus, inquit: *Quapropter neque tempus facit ipsa senescere. Quum igitur ætas puerilis omnium maxime procul ab sit a senectute; scite Iouis immortalis Deorum supremi caput mystice**

A designauit Autor Lucernæ nostræ capite puerili. Sapienter autem Lucerna sub Pedis effigie formata fuit ab eo, qui super Candelabro posuit illam Mineruæ, cum tanto artificio confectio; quoniam Lucerna finis atque terminus est, ad quem instituitur Candelabrum, & cuius gratia tota illius constructio facta fuit; nam obseruante suis in Hieroglyphicis [f] Valeriano, *Pes est absoluti operis indicium; ad calcem enim dicimus, quum ad finem peruentum esse vel operis, vel negotij volumus indicare. Sed & illud admirabile notatur in ista Lucerna Mineruæ consecrata, quod humanum pedem sinistram representat, non autem dextrum; nam id aptissime Mineruam Deam belli vel in ipsa pugnae aggressionem significat; etenim, ut idem Pierius ait, [g] In statuis pes leuus ante porrectus, aggressionis indicium est, quo ita firmato, gestum aium ad innadendum aptum, quod dexteri pedis agilitas ictum, quoquo uersus quis incubuerit, innuat. Sinister enim sua quadam peculiari tarditate, totius est veluti corporis firmamentum, ac quasi centrum, circa quod alterius pedis alacritas & promptitudo versatur exerceturque, & quasi rota curuatur axi per radios innixa circumagatur, parti unicuique laboranti opem allatura; quod non ignorauit Maro noster, ubi X. Lucagus Aeneam ferire parat: proiecto nam pede leuo aptat se pugne. Hoc etiam in Numis, ubi Martis uictoris inscriptio est, saepe comperias; nam & Philosophi consentiunt, motum a dexteris partibus oriri. Atque ego Romæ in Medicis ædibus pulcherrimi operis statuam observauit, quæ speciem hant in aliquem innadendi, leuo proiecto pede, proficerebat. Militaris præterea disciplina Magistrum com-mouent, si missilibus agatur, sinistros pedes ante haberi a peditibus; ita enim vibrandis spiculis vehementiorem esse ictum. At si res, inquit, agatur gladio, dexter pes proferendus, ut propinquior dextera sit ad vulnus inferendum. Sed utrumque illi, apud [h] Maronem tamen eodem ipso congressu, quem paulo ante dicebamus, stratum rotæ acer Lucagus enses:*

„ Interea bijugis infert se Lucagus albis
„ In medios, fraterque Liger: sed frater habenis
„ Flectit equos: stridum rotat acer Lucagus enses.

Lucerna cur
sulæ effigie
dis efficta.

[f] l. 35.

Lucerna cur si
nistræ pedis ef
figiem habet.

[g] loc. cit.

[*] pag. 146.
& seqq.

[b] i. phys. paf-
sim.
[c] Hierogl.
14.

[d] l. 8. c. 16.

Vipera cur in
Lucerna poni-
tur oriri ex
puerili capite.

[e] l. c. l. 100.

[h] 10. Aca.

Lu-

„ Lucagus vt pronus pendens in verbera telo

„ Admouit bijugos, proiecto dum pede læuo

„ Aprat se pugnae-----

Quod & ante monuit Aristoteles agens de Animalium incessu: [i] Signum autem quod a dextris motionis sit initium, ipsa pedum sunt projectiones; omnes enim quæ sinistra sunt, projiciunt. Stantes quin etiam sinistra protendunt magis, nisi quid aliter forte contingat; non enim a proiecta mouentur parte, sed ab ea, quæ est abducta: eoque etiam modo dextra tumentur. Sic igitur apte Lucerna Mineruæ Deæ Militiæ hieroglyphice fingitur pede sinistro, qui pugnam aggredienti projicitur ante, non solum in pugna missilium, sed etiam in certamine gladij, nam ensis vehementius impellitur, atque robustius infigitur, dum pede læuo proiecto dexteram manus cum humero totoque latere dextro mouetur in hostem.

Præterea vero Lucerna formaliter eoque quoque nomine Mineruam designat, quo constat ex oleo, papyro seu myxo, & igne; namque [k] Mythologi relatu, Vulcanus quum Mineruam sibi præmium armorum, quibus Iupiter Gigantes hostes vicerat, coniugem a Ioue obtinuisset, eam reluctantem aggressus, dicitur inter luctandum semen in eius femur effudisse; quod Minerua mox lana deterfit, lanamque spermate sordidam in terram abiicit; natumque inde puerum Erichthonium anguineis cruribus. De quo coniugio Palladis & Vulcani, ac ortu Erichthonij quoque

[l] Boccacius in sua Geneologia Deorum, Valerianus in suis [m] Hieroglyphicis, & D. Augustinus [n] in sua Ciuitate Dei; licet paulo diuersa prodiderint. Sane Mineruam oleæ oleique inuentricem oleum designat ardens in Lucerna; Vulcanum ignis, cui præsidet Fabrorum Deus; Lanam autem papyrus ellychnium constituens in Lucerna; flamma vero, quæ tortuosis apicibus plerumque bifurcatis e myxo sustollitur veluti serpens Erichthonium indicat. Immo nostram Lucernam in æde Mineruæ dudum ardentem extitisse, satis innuit explicatio D. Augustini scribentis in hanc sententiam: *Erichthonij regis Atheniensium, cuius nonis*

annis Iesu [o] Nane mortuus reperitur, Vulcanus & Minerua parentes fuisse dicuntur. Sed quoniam Mineruam Virginem volunt, in amborum contentione. Vulcanum commotum effudisse aiunt semen in terram, atque inde homini nato inditum nomen; Græca enim lingua ἱπς contentio, & ἄδων terra est; ex quibus duobus compositum vocabulum est Erichthonius. Verum, quod facendum est, resellunt, & a suis Dys repellunt ista doctiores, qui hanc opinionem fabulosam hinc exortam ferunt: quia in templo Vulcani & Mineruæ, quod ambo unum habebant Athenis, expositus inuentus est puer dracone inuolutus, qui cum significauit magnum futurum; & propter commune templum, quum essent parentes eius ignoti, Vulcani & Mineruæ dictum esse filium; nominis tamen eius originem fabula illa potius, quam ista designat historia. De proposito quoque Pausanias aliquid ita scribit in Atticis: *Supra Ceramicum, & porticum, quæ Regia dicitur, Vulcani est fanum: in quo quod Mineruæ positum sit signum, nihil sane admiror; quum ad ea, quæ de Erichthonio vulgo traduntur, animum refero. Sed & illud infantis humani caput, e quo veluti pendentes angues (viperam, & Lacertum dico) Lucernæ manubriolum intortum effigiantes, Erichthonij symbolum esse potest, ex Athenæ Vulcanique contentione producti, sicut dictum est.*

D De Querni baculi mystico sensu in Lucerna. Cap. XXII.

Verum enimvero nec sua significatione caret in proposito baculus ille ligneus, e quercu, perforatus, qui summo de vertice Candelabri surgens extollitur: & cuius foramine per insertum manubrium rectum dependet Lucerna; siquidem baculus iste formatus est in effigie sceptri, & e quercu; quamobrem vt antea visum est Lucerna mystice significari Mineruam; ita nunc apertissime constat eiusmodi querno sceptro, de cuius foramine Lucerna dependet, hieroglyphice signari Iouem, qui Palladem armatam e fisco capite parturit; etenim non solum quercus arbor est vni sacra Ioui, qui solus inter Deos habet sceptrum; quum vnus Iupiter sit omnium Deorum Gentilium

Ortus Mineruæ ex capite Iouis vt ostenditur baculo li-
gato Lucernæ.

Hh 3 Rex:

[i] cap. 4.

[k] l. 9. c. 11.

[l] l. 12. c. 71.

[m] l. 18.

[n] l. 18. c. 12.

Erichthonij ortum ex Minerua & Vulcano vt indicet Lucerna.

[p] ferm. 38.
Celtæ ut Iouē
colerent.

[q] rom. 1.

Rex: at etiam, ut ait Maximus ille [p] Ty-
rius, *Celta colunt Iouem. Celticum vero*
Iouis signum, altissima quercus: Lepi-
de sane Lucianus introducit Vulcanū,
perforato capite Iouis, inde proflien-
tem videre Palladem armatam cum ha-
sta; scribit enim [q] proponens dialo-
gum Vulcani & Iouis: V. Quid me oportet
facere, Iupiter? venio enim ita ut
iussisti, securim habens acutissimam,
etiam si lapides opus sit vno ictu dissecare.
IV. Recte sane, Vulcane. Sed iam im-
pacta illa, diuide mihi caput in duas
partes. VVL. Tentas me num infaniam?
Impera igitur vere, quod vis tibi fieri.
IV. Diuidi mihi caluariam volo: si vero
non obedieris mihi, me experieris non
nunc primum irascentem. Veruntamen
ferire oportet audacter, & præsentī animo,
neque cunctari: Pereo enim præ doloribus,
qui mihi cerebrum inuertunt. VVL. Vide
Iupiter, nē quid mali faciamus. Acuta
enim securis est, & non absque sanguine,
neque etiam ad Lucinæ mortem tibi
obstetricabitur. IV. Incute modo
Vulcane audacter; ego enim noui quid
sit conducibile. VVL. Inuitus quidem,
sed tamen feriam. Quid enim agat aliquis,
te iubente? sed quid hoc? Puella
armata hæc est Magnum. Magnum, o
Iupiter, malum habuisti in capite; merito
igitur iracundus fuisti, tantam intra
cerebri panniculum viuam Virginem
nutriens, idque armatam; nimirum castra,
non caput habuisti, non aduertens. Hæc
vero etiam saltat, & cum armis tripudiat,
clypeum concutit, & hastam vibrat, &
quasi quodam furore concitatur: & quod
maximum est, formosa admodum, ac
maturis nobilis annis breui adeo iam
facta est; cæruleos quidem oculos habens.
Sed tamen & huic gratiam addit galea.
Quare, o Iupiter, obstetricandi præmium
hoc mihi refer; desponde mihi illam.
IVP. Impossibilia petis, Vulcane: Perpetuo
enim virgo manere vult. Ego certe,
quantum in me est, nihil repugno. VVL.
Hoc volebam: reliquum quod est, ipse
curabo: ac iam simul rapiam hic ipsam.
IVP. Si tibi facile adeo hoc, facias
licet: veruntamen illud scio, quod amas
ea, quæ tibi contingere nequeunt. Istam
sane puellam

armatam cum hasta proflientem e fisso
capite Iouis facile refert ærea Lucerna
cum prælonga manubrij mobilis hasta;
namque prisorum arma fuerunt ærea;
sicuti passim admonet [r] Homerus in-
troducens Diomedem permutate arma
sua ænea cum aureis armis Glauci, ce-
cinit

„ Tunc vero Glauco Saturnides men-
tem ademittit Iupiter,

„ Qui cum Tydide Diomede arma per-
mutauit,

„ Aurea æneis, centum bobus valen-
tia nouem bobus valentibus.

Nec vllum omnino scrupulum cuiquam
mouere potest de tanta Lucernæ vetu-
state ligneum illud sceptrum solidum,
atque nulla prorsus carie tineæ cor-
rosum; etenim ligna, quæna speciatim
diutissime durant, cariemque non sen-
tiunt, vbi debito Lunæ tempore cæsa
fuerint: qua de re [s] Plinius ita: Ro-

ma autem, neque vitatur, neque pan-
datur; alias obnoxium etiam ut tor-
queat se se, findatque; quod in subere
tempestiue quoque cæso euenit. Infi-
nitum refert & Lunar ratio; nec nisi
a vicesima in tricesimam cædi volunt.
Inter omnes vero conuenit, vtilissimum
in coitu eiusdem sterni; quem diem alij
Interlunium, alij silentis Lunæ appel-
lant. Sic certe Tiberius Cæsar concre-
mato ponte naumachario larices ad re-
stituendum cædi ex Rhætia præfiniuit.
Quidam dicunt, ut in coitu, & sub ter-
ra sit Luna; quod fieri non potest, nisi
noctu. At si competant coitus in no-
uissimum diem brumæ, illa sit æterna
materies. Theophrastus in sua Plan-
tarum [t] historia multo prius ac cui-
dentissime scripserat idem, aiens: *Ra-
bur profecto casum tempestiue, neque pu-
tredinem sentit, & prædurum spissumque,
ad similitudinem cornu, perdurat; totum
enim cordis specimen gerit*: Quæ quidem
conditiones obseruantur in isto Lucernæ
scepro manifestissimæ; lignum etenim
prædurum est, atque spissum, ad
instar cornu: specimenque gerit cordis
intimi, seu medullæ arboris. Quod ab-
solute de omni arbore cædua prius asse-
ruerat: [u] *Ligna cædi etiam post Lunæ oc-
casum præcipiunt, quasi duriora, & com-
pustescere perniciores forent*, Columella

pa-

Arma veterum
ærea fuere.

[r] 6. Iliad.

Ligna quæ fer-
uacur vetustis-
sima.

[s] 11. 16. c. 39.

[t] 1. s. c. 1.

[u] 1. s. c. 1.

[u] l. 9. c. 1.

pariter ait: [u] *Ne minus in aedificia succidere arborem: Sed utraque melius sunt Luna decrecente, ab vigesima usque in trigesimam; quoniam omnis materia sic ca-*

[x] l. 2. c. 5.

sa indicatur carie non infestari. Cassianus item (obseruatu Portæ [x] in sua Villa) addit suis præceptionibus cadendorum li-

Lune lumen ef-
ficat ligna mol-
liora.

[y] l. 2. c. 4.

gnorum, Luna sub terris latente, & in coitu; additque rationem, qua Luna lumen ligna molliora facit. Quod & Diophantes confirmat. Leo Baptista Albertus [y] agens de re ædificatoria dicit: Sed

[z] l. 1. c. 1.

cædi materiam oportere periti omnes admonent Luna deficiente; nam tunc admodum exhaustam esse arboris statuunt crassam illam pituitam, quæ quidem ad citam putredinem imbuendam perprona sit; Lunaque istac cæsam carie non infestari. Et Constantinus Cæsar in suis Georgicis infit: [z] Ianuario

[a] l. 2. c. 1.

mensē ligna ad aedificandum, & operas, cadenda sunt, Luna in coitu existente, & sub terra: Luna enim lumen ligna molliora facit: Quæ vero tunc caesa sunt ligna, a putredine incolumia permanent. Quum igitur antiquorum mos fuerit, [a] Aristotelis obseruatu, Dijs immortalibus æter-

nas res attribueret; verisimile prorsus est, priscos illos Lucernam Palladi consecrantes, in ea ligneum sceptrum ex quercu fecisse, quæ caesa fuerit in Lunæ coitu brumali, ac sub terra delitescente, quo materies æterna foret, immunis ab omni carie, notaque putredinis. Nigrescere vero quernum lignum, constat experimentis euentissimis. Hætenus de Lucerna vetusta Mineræ consecrata, faberrimeque constructa; quæ plurima inter alia cimelia maxime ditat & ornat, optime Galuane, tuum nobile Gazophylacium. Tu vero mea cogitata de proposito boni consule, æ me ama. Dabam Patauij e meo Scalamnæ Musæo, Calend. Septembris M DC XLVI.

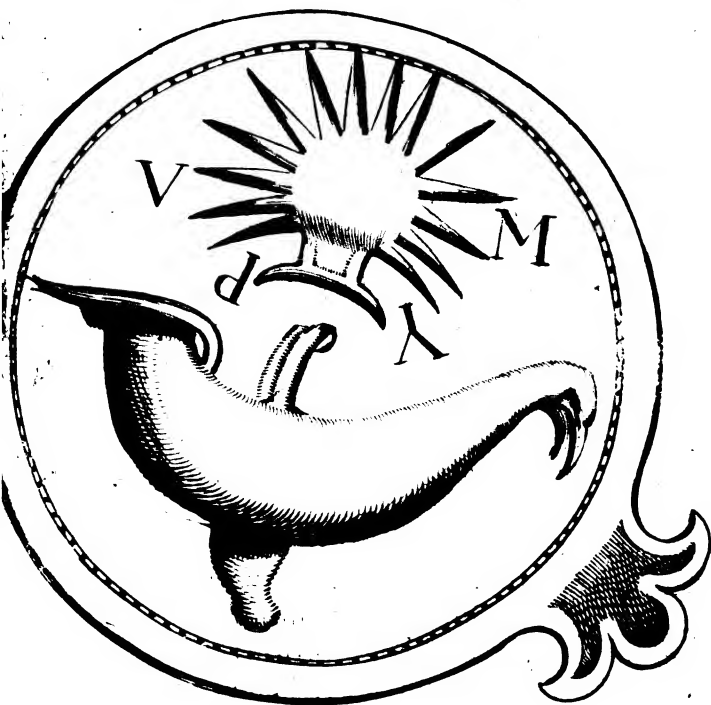
Quercus veru-
itate nigrescit.

De Lucerna vetustissima Deæ Syre.

Cap. XXIII.

Nouissime vero mihi videre licuit inter cimelia Illustrissimi Comitissæ Ioannis de Lazara Patauini, Eq. Diui Stephani, numum antiquissimum in hanc effigiem

lib. VI. Cap. XXIV.

In Musæo Illustriss. Com. Ioan. de Lazara Patav. numus æreus.

Jo. Georg. sculpsit.

In anteriori parte caput muliebre, facie decora valde, crinibus vitta deinctis inspicitur: in posteriore vero, me iudice, Lucerna quædam in formam cymbij efformata, e cuius fundi inferioris mediò procedit, prominetque manubrium teres oblongum; qui processus inferi quoque potuerit in alicuius candelabri tubulum. E suprema parte Cymbij sursum atollitur veluti nauiculæ puppis; prope quam assurgit e medio fere concaui cymbij, loco mali, quasi fumans adhuc, & propemodum ardens papyri funiculus. Prora vero Cymbij fastigiatur in collum, caput, & rostrum auiculæ. Supra funiculum hunc suspenditur in aere globosa quædam massa radijs vndique circumsepta superne simul, & a lateribus, inferne vero dehiscens tanquam in duò crura, duòve pedes, inferiori sua extremitate coniunctos. Inter huiusmodi vero globulum radiolum, & Cymbij funiculum, Græcanicis literis inuersis nomen ΕΥΡΑ legitur ita ΕΥΛΕ: vel ob erratum fabrilæ, non infrequens in antiquis etiam Numismatum inscriptionibus; vel potius, quod antiquam scribendi formam Aegyptiorum autor Lucernæ seruare voluerit; de qua Rodiginus ita [*] *Scribunt, non uti nos, a sinistro in dextrum pergentes, sed e diverso; prædicant tamen ipsi, nos in sinistrum produci, se vero in dextrum. Quod quidem verum est, si nos referamur ad primum mobile, quo feruntur astra ab oriente, velut a dextra cæli parte, ut ait Aristoteles [*] ad occidentem, ut ad sinistram. At vero si signiferi, secundorumque mobilium motum consideremus, quibus nos propinquiore existimus; quum Zodiaci polus Australis habeatur deorsum, & Borealis e contrario sursum, nos a dextro scribimus, Aegyptij a sinistro. Ceterum illi non ab re suo more scribentes, eruditissimi Mathematici primi mobilis motum obseruant, & more suo ΕΥΛΕ, scribere voluerunt, non autem consuetudine nostra ΕΥΡΑ. Verba vero Aristotelis ipsissima sunt: *Dextrum enim vniuscuiusque dicimus, unde principium est eius, qui secundum locum motus: Circulationis autem cæli principium est, unde astrorum ortus sunt; quare hoc utique erit dextrum; ubi autem occasus,**

*A sinistrum. Si igitur & a dextris incipit, & ad dextra circumfertur, necesse est sursum esse eum, qui non apparet, polum. Si enim is erit, qui manifestus est, ad sinistra erit motus; quod quidem non dicimus. Manifestum est igitur, quod immanifestus polus est sursum, & qui illic habitant, in eo sunt, quod sursum est, hemisphærio, & apud dextra: nos autem in eo, quod deorsum est, & apud sinistra, e contrario quam ut Pythagoræ dicunt. Illi enim nos, & sursum faciunt, & in dextra parte; illos vero, qui illic sunt, deorsum, & in sinistra; accidit autem contrarium. Verum secunda circulationis, veluti planetarum, nos quidem in ijs, quæ sursum, & in dextris sumus; illi autem in ijs, quæ deorsum, & in sinistris. E contrario enim his principium motus est; propterea quod contraria sunt lationes: Quare accidit nos quidem esse apud principium, illos autem apud finem. Sed e limbo numi prominet ad latus inferius triangulare quasi manubriolum, nusquam alias a me conspectum in numis, qui semper habentur exactæ rotunditatis in peripheria, consultis etiam nobilissimis, ac peritissimis antiquarijs. Certe videtur id generis Lucernam vtcunque nobis Apuleius expressisse, dum Deæ Syrachæ festum, pompamque solemnitatis describens inquit: [a] *Quorum antistitum primus Lucernam, præmicantem porrigebat lumen, non adeo nostris illis consimilem, quæ vespertinas illuminant epulas, sed aureum Cymbium mediò sui patore flammulam suscitans largiorem. Non abrecenseas, istam Syracham esse Deam, de qua [b] Cicero scribit: Quarta Venus Syria Tyroque concepta, quæ Astarte vocatur, quum Adonidi nupsisse traditum est; etenim superius [c] Apuleius idem dixerat, hanc eandem Deam appellari Reginam cæli, siue Cererem, siue cælestem Venerem, siue Phæbi sororem, siue Proserpinam, & obseruatu [*] Gyraldi, fuit Amathus Cypri Ciuitas, ut Stephanus scribit, vetustissima, in qua Adonis Osiris venerabatur: qui quum Aegyptius esset, Cyprij & Phænices proprium fecerunt. Difficile cognitu prorsus est, quid sibi velit globulus ille radiatus, ac inferne veluti pedatus, supra Lucernam, ab ea penitus discretum, emittens. Diuinare si liceat, duo proferam; vnum quidem ex rei natura, sed alte-**

[*] l. 18. c. 37.

Locus difficultis explicatus.

[*] 2. cæli. l. 15. 16,

[*] lib. 11. metam.

[*] 3. de nat. Deor.

[*] init. lib.

[*] syn. 13.

[d]l. de gen.
t. 28.
[e]l. 3. cap. 18.
Flamma est su-
mus ardens.

alterum ex historia veteris eruditionis. **A** Ex rei natura namque passim obserua-
re licet, flammam, quæ fumus [d] ar-
dens est, ut [e] antea quoque notauimus, absumpto statim humore Lucernæ, non emarcescere iunctam & affixam ellychnio, sed eleuari sursum, & extra combustum fomitem in aere pendulam aliquantulum vigere, maiorem fieri, splendidioremque; ac exultare quasi vinculo liberatam, quo violente deorsum detinebatur alligata papyro, natura sua sursum semper inhians ad ignis propriam sedem: In aere vero maior, atque splendidior fit, attenuato magis, rarefactoque fumo ardente, quo nititur. Quare corpusculum illud radiosum, supra Lucernæ papyrum degens, esse potest flamma recens extinctæ Lucernæ, adhuc in aere suspensa, morulam ibi trahens. Ex historia vero constat, apud Aegyptios in festo Lucernarum noctu celebrato, Sacerdotes **C** Isis, Deæ Sytæ, cum ciulatu magno, & lacrymis inquirere membra discerpti Osiridis a Typhone; quibus inuentis ineunte die, ac in arcula sacra reconditis, luctum in gaudia conuertunt; quæ de re testimonium perhibet in opere suo De Iside & Osiride Plutarchus inquires: *Decimanona mensis die, noctu ad mare descenditur, & sacram cistam Stoliste (quasi vestitores dices) una cum sacerdotibus afferunt, in qua est intus aurea arcula, cui infunditur ab ijs aqua potabilis; & clamor tollitur ab his, qui adsunt, vociferantibus, Osiridem esse inuentum: Ex inde tellurem frugiferam aqua permiscunt, additisque mistura aromatibus & suffimentis sumptuosis, effingunt imagunculam Luniformem, & hanc amiciunt & ornant: significantes Deos istos ab ipsis putari esse naturam terræ & aquæ.* Sic ergo corpus illud supra Lucernam in aere suspensum, rotundum, atque radiosum, indicare potest vel cistam & arculam auream, in qua **E** reposuerit Isis membra sui coniugis Osiridis a Typhone discerpti: vel imagunculam Lunæ plenæ, ornatam, amictamque radijs, aromatibus, & suffimentis

sumptuosis. Quæ vero prominet appendix e peripheria triangularis, ignotam, atque singularem omnino rationem obtinet; quum huiusmodi prominentia nunquam obseruata sit a me, nec ab antiquarijs (quos non vnos, & non vulgares de proposito consului) in alio vlllo numismate. Numus autem iste non est eius omnino magnitudinis, quæ continet effigiatas imagines; at multo minoris, quantula est ad earum calcem appicta sine figuris vllis orbita. Curauimus autem ærei numi parui faciem vtramque maioris orbis efformari, quo melius intueri possent imagines rerum representatarum in isto numismate, vere singulari. Cui sane comparauero Numum Adriani Cæsaris, in capite serpentis Lucernam non ab similem huic ostentantem, de quo posterius acturi sumus in fine libri.

*De Lucerna Vulcani Vintimilia.
Cap. XXIV.*

R Ecens autem pulcherrimæ Lucernæ, Vulcanum mirifice representantis, imaginem ad me Bononia Patavium transmisit Clariss. Aprosius, cum hoc epistolio:

Cl. Viro Fortunio Liceto

Fr. Angelicus Apropius Vintimilius Augustinianus S. D.

M Emoria reCOLens, ex epistola tua, „
Cl. Licete, non ita pridem per- „
cepisse me, pergratum tibi fore, si quam „
haberem antiquam Lucernam erudi- „
tionis participem, tibi communicassem „
inferendam in tuo volumine De Recō- „
ditis Antiquorum Lucernis, quod in „
præsentia recuditur: Quum vnā ob- „
tineam ex metallo constructam, orna- „
tam iconibus plusculis, ad sui declara- „
tionem non vulgaris eruditionis ingenium efflagitantibus; eius imaginem ex „
vtraque facie delineatam, nunc ad te „
transmittere libuit huiusmodi: „

Lib. VI. Cap. XXIV. Fig. I.

Jo Georg. sculpsit.

Lib. VI. Cap. XXIV. fig. 2.

Jo Georg sculps.

Formata est ad imaginem Conchæ marinae, innixæ super capite Delphini piscis, qui cauda sua Concham ipsam circumambit. A posteriori parte super operculo nudus homo sedet, cum galea in capite: cingulum habens ab humeris.

„ mero dextro per pectus atque dorsum A
 „ desinens in læuum latus , cum affixa
 „ bursa quadam venatoris . Sedens hic
 „ homo manibus agit at follem , quo vi-
 „ detur velle flammam accendere ; quum
 „ tubulus follis , vnde flatus egreditur ,
 „ fere pertingat ad foramen ellychnij :
 „ meatus vero , per quem oleum infundi
 „ solet , referat in folle porum ad intro-
 „ ductionem aeris institutum . A sinistris
 „ homo sedens habet forcipem , & mal-
 „ leum ; & a dextris veluti frustum ferri
 „ rude . Quid sibi velint ista , equidem
 „ ignoro . Credo tamen te , cuius eru-
 „ ditio parem non habet in Euröpa , pe-
 „ netraturum eiusmodi figurarum myste-
 „ ria . Ita sperans , & hanc occasionem
 „ adornandi Spartam eiusmodi quatuor
 „ immortalis atramenti tui stillis ample-
 „ xaturum te , finem facio . Bononiæ
 „ XXVIII. Maij M DC XLVII.

Responsio Liceti de Lucerna Vulcani .
Cap. XXV.

Perill. & Adm. R. P. M. Fr. Angelico
 Aprosio Vintimilio Augustiniano
 Fortunius Licetus B. A.

I Ngentes habeo tibi gratias , Cl. Vir,
 quod mihi tam pulchræ Lucernæ ve-
 teris imagines affabre delineatas com-
 municaueris , additioris eruditionis my-
 steria continentes . Vtinam datum mi-
 hi sit ea recludere . Quantum sane
 conijcere licuit ex accurata singulorum
 inspectione pariter , & meditatione
 pereruditius autor operis mihi videtur
 Vulcani mysteria figuris istis cælare vo-
 luisse tam Mythologica , quam etiam
 Physiologica . Porro , vt agamus de
 vtrisque seorsum , a Mythologicis exor-
 dium iumentes , Vulcanus apte nudus
 efformatur , quod semper ignea tractans
 vestibibus exui debuit , sique minister eius
 Pyracmon nudus est , de quo [4] Virgi-
 lius :

„ Insula Sicanium iuxta latus , Aeo-
 „ liamque
 „ Erigitur Liparem , fumantibus ardua
 „ laxis :
 „ Quam subter specus & Cyclopum
 „ exēsa caminis
 „ Antrā Aetnæa sonant : validique in-
 „ cudibus ictus

[4] 8. Aen.

„ Auditi referunt gemitum : stridunt-
 „ que cauernis
 „ Stricturæ Chalybum , & fornacibus
 „ ignis anhelat :
 „ Vulcani domus , & Vulcania nomi-
 „ ne tellus .
 „ Hoc tunc ignipotens cælo descendie
 „ ab alto .
 „ Ferum exercebant vasto Cyclopes
 „ in antro
 „ Brontesque , Steropesque , & nudus
 „ membra Pyracmon .

B Sic igitur & Vulcanus nudus effingitur .
 Iuuenis etiam nudus & decora facie ,
 vnoque tantum pede curtus ponitur
 Vulcanus , quia secundum etymolo-
 giam nominis a Platone in Cratylo ,
 nuncupari dicitur Hephæstius , hoc est
 Præses luminis ; lumen autem nunquam
 senescit , vt quod assidue generatur ad
 præsentiam lucidi corporis in perspi-
 cuo ; nihilque lumine formosius est in-
 ter qualitates corporeas . Nudus au-
 tem ponitur , & vno pede crureque re-
 ctus ac in propatulo , sed altero tantum
 contracto , & abscondito fere , quia sta-
 tim ortus , ob solam deformitatem vnus
 cruris , pedisque , protinus eiectus est a
 parentibus e cælo in Insulam marinam
 Lemnum , antequam vestibibus induere-
 tur ; quum ex eo casu cruris etiam alte-
 rius fracturâ passus , inde claudus vtro-
 que crure deformitatem pedum maio-
 rem contraxerit : Qua de re Boccatus

C in sua Deorum Genealogia [6] dicit : [6] l. 12. c. 70
 Vulcanus Iouis & Iunonis fuit filius , vt
 „ omnes fere Poetæ testantur . Hic eo
 „ quod claudus , & deformis erat , quam
 „ cito natus est , a parentibus in Lemnum
 „ insulam est deiectus : vbi lego , claudus ,
 „ & ideo deformis vno pede ; nam reli-
 „ quo corpore deformitatem , eum non
 „ habuisse , constat ex Rabano , cui Vul-
 „ canus denominatur quasi Volans-Can-
 „ dor , vt obseruat etiam Boccatus ibi-
 „ dem . Auxit attamen vitium claudica-
 „ tionis naturalis Vulcanus ex præcipitij
 „ ruina , confracto distortoque altero etiã
 „ crure , sicut obseruat Lucianus in suo
 „ Dialogo de sacrificijs inquiens : Vulca-
 „ num claudum factum esse inquiunt ab
 „ eo casu , quum de cælo fuit a Ioue præ-
 „ cipitatus . Ac nisi Lemnij recte facien-
 „ tes , quum ferretur adhuc , eum exce-
 „ pissent , mortuus esset omnino nobis
 „ Vul-

Vulcanus, tanquam Aſtyanax quum cecidiſſet e turri. Ceterum corpore reliquo forma præſtantem, & inclytum exitiſſe Vulcanū, aperte cecinit in Theogonia dudum [c] Heſiodus aiens:

„ Iuno autem Vulcanum inclytum a-
mori indulgens

„ Genuit, & vires intendit, & contendit cum ſuo marito.

vel ut in ſua Mythologia vertit Natalis Comes:

„ Vulcanum genuit Iuno coniuncta in amore

„ Præſtantem &c.

Hunc autem ex caſu crurifragium per-
tuliffe deinde; proptereaque pedibus
utriſque claudum fuiſſe poſt præcipi-
tium, qui natus erat vno pede claudus,
& ob eam deformitatem eiectus, indi-
cat aperte Iuno, talia dicens apud Ho-

[d] l. 14. v. 239.

merum in [d] Iliade

„ Dona autem tibi dabo elegans ſo-
lium, incorruptum ſemper,

„ Aureum. Vulcanus autem meus fi-

lius vtroque pede claudicans

„ Fabricabit elaborans.

Etenim Vulcanus artem fabri ferrarij

ponitur exercuiſſe in terris, poſt ſui ca-

ſum de cælo. Verum autor Lucernæ

Vulcanum accepit hic ante præcipitium

ipſius, vno tantummodo pede læſum,

corpore toto reliquo formoſum. Quam

quidem crurifragij deformitatem autor

Lucernæ cælare nititur vtrumque, ſe-

dentem Vulcanum ſingens, altero bre-

uiore crure contracto; Ciceronem imi-

tatus, qui de natura Deorum agens in

Vulcano poſuit non deformem claudi-

cationem, & Valerium [*] Maximum,

cui *Tenet viſentes Athenas Vulcanus, Al-*

camenis manibus fabricatus; præter cetera

enim perfectiſſimæ artis in eo præcurrentia

indicia, etiam illud mirantur, quod ſtat

diſſimulata claudicationis ſub veſte leniter

veſtigium repreſentans, ut non tanquam

exprobratum vitium, ita tanquam certam

propriamque Dei notam decore ſignificans.

Verum artiſcioſius multo faber huius

Lucernæ Vulcanum ſedentem propo-

nens altero crure contracto, claudum

Vulcanum neſcias an celauerit, an po-

tius ingenioſe repreſentauerit. Sedens

ponitur Vulcanus, quod claudus exi-

ſtens, oculere cruris deformitatem ſtu-

deat; ea tamen vtrumque viſitur in hac

A effigie, quæ dextrum crus integrum ha-

bet extenſum, at vero ſiniſtrum valde

contractum, & abſconditum ſtudioſe.

Iuuenili ætate ponitur, quod apud ve-

teres appelletur ſemper nomine Iuue-

nis: & a Doſiada in Ara dicitur Vulca-

nus eſſe puer in cinere cubans. Mal-

leum & forcipem habet, quia faber fer-

rarius his instrumentis potiſſimum vti-

tur. Follem itidem agit ob eandem

rationem; etenim fabri flammæ potius

quam prunæ beneficio videntur indige-

re; flammam autem e prunis aſſidue

follium agitationibus excutiunt. Ferri

fructum informe gerit ad læuam, circa

quod igniendum operaturus eſt, fabri-

caturus Ioui fulmina, vbi flammæ ac-

cenderit. Cingulo gerit appenſam bur-

ſam, in qua concluſum habet chalybem,

& ſilicem, eſcam, & ſulfur, instrumen-

ta neceſſaria & apta ad reparandum.

ignem, quâdocumque fuerit extinctus;

& eo præſentaneo ſit opus. Sed in

C Concha marina reſidet Vulcanus, tum

quia decidens e cælo in mare ſuſceptus

eſt a Thetide, ſicuti cecinit [c] Home-

rus in Hymno ad Apollinem, introdu-

cens Iunonem ita canentem,

„ Audite me omnes Dij, omnesque

Deæ,

„ Quod me iniuria afficere incipit nu-

bicogus Iupiter

„ Primus, quoniam me vxorem fecit

caſta ſcientem.

D „ Et nunc ſine me peperit caſijs oculis

Palladem,

„ Quæ inter omnes beatos decora eſt

immortales:

„ Verum hic debilis factus eſt inter

omnes Deos

„ Filius meus Vulcanus mutilis pedi-

bus, quem peperit ipſa,

„ Eiecit manibus arreptum, & iniecit

in latum pontum.

„ Sed illū Nerei filia Thetis argētipes

„ Suſcepit, & ſuis ſororibus duxit.

E Quatuor autem poſteriores verſus Na-

talis vertit, quaſi non Iupiter, at ipſa

Iuno Vulcanum de cælo præcipitauerit

inuidiæ ſimul ac ira ſtimulis percuſſa,

quod maritus abſque ſe vxore Palla-

dem pulcherrimam ediderit, ipſa ſine

maſculo de ſe claudum, adeoque de-

formem Vulcanum enixa ſit: ita Græ-

cum textum interpretatus:

Ii

Ipſe

„ Ipse meus natus claudus Vulcanus : A
ego ipsa

„ Hunc peperit , manibus capiens , &
in æquora ieci .

„ Filia mox cæpit Nerei Thetis alma
marini :

„ Germanasque adiit , quibus hunc
portauit alendum .

tum quia Venerem vxorem habuit , e
mari natam , & nauigare Concha sue-

[f] 3. Genesal. 6. 23. tam : Scholiastes enim apud [f] Bocca-

tium ait ; *Fortassis hac pertinet, quod Gra-*

ci Venerem in concha stantem pingebant :

quo tamen illi non libidinem, sed hoc signi-

ficare volebant, quod matrem familias de-

cet sua domi considerare, atque manere. Quin

& Vulcanus in Concha marina sedens,

quæ veluti domus Veneris est in mari

nata de spuma, vnde nuncupatur Aphro-

ditis, vt ait [g] Macrobius, indicatur ma-

ritus Veneris ; qui relicto patre Ioue,

matreque Iunone in cælo descenderit

in mare, domumque Veneris ; nam eth-

nici , qui multa de sacris paginis as-

sumpserunt , & ad sua fabulamenta de-

torserunt, ibi legerant : [h] Relinquet ho-

mo patrem suum, & matrem, & adhærebit

uxori suæ . Galeam Vulcanus in capite

gerit , quæ Mineruæ bellatricis Deæ

proprium est insigne ; vt ait Natalis in

sua [i] Mythologia : quia inter Galeam

& Concha nudus Vulcanus residens,

indicat duas habuisse formosissimas

vxores , Venerem , & Mineruam ; ex

qua [k] Cicero scribit, Vulcanum ge-

nuisse Apollinem, vel adnotatu [l] Gy-

ad venustatem in formam galeæ figura-

tum voluit autor Lucernæ) *atheræa sym-*

bolum regionis: ubi integer, purusque ignis

inuenitur; nam qui e calo in terram delap-

sus est, quum imbecilliar sit, materiaque in-

digeat & fomento, claudicans, fingitur, vt

qui seipsum, nisi baculo innixus, sustinere

non possit, quum atheræus ille absque ullo

fomento seipsum sustineat, alas, tuetur : in-

deque cælum pro galea obtinet ; quod

cælum conseruet omnia intra se con-

tenta , & immutabilem habeat firma-

tem suæ substantiæ . Sedet ibi Vulca-

nus, quia manet in sua sphaera . Præci-

pitatur tamen inde motu cælorum se-

cundum aliquas sui partes ignis , vt ait

[o] Aristoteles : Et propter hanc igitur

causam pertingit ad hunc locum calidi-

tas ; & quia ambiens ignis aerem spargi-

tur motu frequenter, & fertur violentia

deorsum . Ignis autem ita præcipitatus

ex alto vel ad intima terræ viscera deli-

tescit intra cauernas nudus, quia con-

sumit omnia quæcumque sibi apponun-

tur combustibilia : huius, quia semper

adolescit, Aristoteles [p] scribente, Ignis

enim augmentum in infinitum abit, quo-

usque fuerit combustibile. Sedet sub ga-

lea , siue galea ferrea rectus ; quia sub-

terraneus ignis manet sub antro-

rum fornice, veluti sub casside . Follem agi-

[o] 1. meteor. c. 4. f.

[p] 1. de an. l. 4.

[q] 2. meteor. lu. 3. c. 2.

[r] 1. 8. c. 6

[f] 3. Genesal. 6. 23.

[g] 1. Sat. 8. & 12.

[h] Genes. 2.

[i] 1. 4. c. 5.

[k] 3. de nat. Deor. [l] Iyut. 13.

[m] 4. hierog.

Vulcani Physiologica explic. [n] 1. 59. Hier.

B

C

D

E

bemus Vulcanum Dioclis testimonio A cultum a priscis fuisse Ventorum regem, qui prædiceret ventum futurum, quum esset nauigantibus e Lipara soluendum: & hac ratione Vulcanus Aram meruit ab Iasone, quem ad Colchos nauigantem secundo ventum perduxit in Lemnum. Quocirca scitissime ponitur Vulcanus in ista Lucerna follem agitans venti flamen impellere. Prope se ferreum malleum, & forcipem habere, cassidemque ferream in capite rectissime ponitur ad designandum locum, ac sedem ignis subterranei, nam ferrum sub terra gignitur. At vero bellissime constituitur iste Vulcanus in marina concha sedere supra Delphinum; quia Ventorum materia, ex qua flatus procreat & excitat ignis subterraneus, non est pura terra sicca, sed etiam humor aqueus, adeoque terra scatens humore, sicuti nuperrime nos edocuit [/] Aristoteles. Rectissime Vulcanus iste pingitur in Lucerna quoque sedens in marina concha follem agitare ad flammam ellychnij; follisque ponitur habere meatum excipiendo fomiti olei, ubi aer ingreditur; quia censuit auctor cum communi sensu philosophantium flammam assidue nutriri humido duplici, altero quidem tenuiori aeris, altero vero crassiori olei. De aere constat experimento, si flamma iugem non habeat aeris accessum, illico penitus extinguui; quocirca tum Lucernis opertis, præter D meatum, e quo splendens emergit inflammatus funiculus, apertus adest exiguus meatus, per quem assidue subingrediatur aer: tum flamma vndique clausa in loco perspiratum non habente, protinus extinguuntur: tum Chimici dum suis in clibanis augere volunt ignis inclusi vim, aperiuunt orificij patentiorum hiatum aeris ingressui; dum imminuere gestiunt ignis vigorem, ac velut eum tabefacere claudunt orificium furni; putant autem aere nutriri flammam E ceu oleo, quoniam oleum est aeræ naturæ, temperamentum calidi & humidum. Ceterum & aqua marina recte Vulcanus subijcitur in Lucerna, quæ crassioris consistentiæ quam aer, oleum aptius indicare videtur. Verum & mare plurima scatere pinguedine oleaginosa constat ex eo, quod mare quandoque deu-

ritur flamma sponte concepta, ut antea notauimus ex Aristotele [x] pariter atque [x] Seneca: Quin & Aristoteles ait mare pinguedinem oleosam habere, qua pellucet in borealibus; verba Magistri sunt: [x] Cur persflante Aquilone, mare perspectius, atque translucidius sit, quam Austro? An quia mare quum ferenum est colorem trahere sibi assolet: Inest enim aliquid pinguis in succo falso. Indicium quod die tepidior oleosum quiddam secerni videmus, ergo tranquillo tepidiorique mari, succus iste sua leuitate per summa panditur, quod Aquilone fieri minus potest causa frigoris. Est autem aqua translucidior quam oleum. Id enim colore obducitur; aqua vero expers coloris visu obuia aptiorem sui præstat suspensionem. Nimirum, ut etiam admonet Apollonensis, mare tranquillum est coloratum ob falsedinem; quia falsus sapor obtinet quandam pinguedinem; quum factus fuerit ex dulci, & pingui, quod non totum exhalauit. Atque posterius Aristoteles, Cur mare deuri potest, aqua non potest? An & aqua deuritur, sed mare minus ignem extinguit, quoniam pinguius est: cuius rei indicium oleum facit, quod ex sale depromi potest. Vbi recte statuitur ex sale depromi posse pinguem olei substantiam per distillationem, ut experimento Chimistarum assidue comprobatur. Verum habet mare pinguedinem oleosam non solum ex sale, sed maxime quoque ex cadaueribus cetorum potissimum, & ex bitumine, naphthaque plurimis in locis, nimirum Septentrionalibus, ubi cetæ magnitudinis immensæ degunt, & moriuntur; vnde non ab re scribit Arrianus in Indica historia, apud Ichthyophagos, ex mari supernatans oleum elici solere ad piscium condituram. Et reuera cæruleus color in mari tranquillo spectatus non aliunde quam ab oleosa substantia pingui super aquas natante prouenit. Maxima vero pinguedinis vbertatem inesse mari, potissimum Oceano Septentrionali, balenas immanes alenti, & alia cetæ grandia continenti, constat apertissime tum nostra tempestate apud Hollandiæ, Zelandiæque plagas; tum ex ijs, quæ dudum obseruauit ibi Magnus [y] Olaus asserens: Cetis, seu bal-

[x] de mundo
C. 5.
[y] 2. nar. qu.
C. 26.

[x] 23. sec.
prob. 9.

prob. 15.

Pinguedo maris vnde maxima.

[y] 1. 21. c. 20.

nis, e mari piscatorum arte, ingenio, & magno labore extractis, siue ven-
torum ac tempestatum, aut inimicorum
piscium furia littoribus impulsis, Inco-
læ prædam securibus & ascijis partiun-
tur, ita vt ex vnius balenæ, siue ceti car-
ne, pinguedine, & ossibus ducenta quin-
quaginta, vel trecenta plaustra reple-
ri possint. Carnem & lardum in multis &
magnis vasis, inter ceteros immensos
marinos pisces sale condiunt; eaque pro
commoditate & esca domestica vtun-
tur, alijsque ad eum vsum vendunt in
remotas orbis partes deferenda. Pin-
guedo, vel adeps ceti, magna est in to-
to corpore, sed maxima in capite circa
cerebri medullam; vnde quandoque
duodecim lagenæ, quarum qualibet vix
ab vno homine portari potest, quando-
que triginta, vel quadraginta huius pin-
guedinis plenæ (quælibet Barile Roma-
num magnitudine sua superans) per to-
tidem viros fortes vix portatu idoneæ
extrahuntur, eliciunturque. Vtilitas ve-
ro huius saginæ ea est, vt lampadibus
infusa, & aucta semper, ad altaria, siue
alia loca sacra, tam noctu, quam inter-
diu continuo lumen administret: priua-
to etiam vsui, ac domestico, quum in
hieme nulli ibidem dies sint, plurimum
deseruiens. Abundat itaque mare pin-
guedine, multaue passim oleosa sub-
stantia, tum ratione salis, quo scatet vbi-
que; tum ratione bituminis & naphthæ
scaturientis ex eius fundo pluribus in
locis; tum ratione mutorum & maxi-
morum piscium in mari, seu ab homini-
bus, seu a piscibus inimicis interempto-
rum, seu etiam ibi morientium & com-
putrescentium. Quæ pinguedo quum
aptissima sit in ignis flammæ Lucerna-
rum fomitem, & conseruationem con-
cedere; bellissime cōstructor Ellychnij,
Lucernæque tuæ, Cl. Vir, efformauit
Vulcanum ellychnij flammæ conseruā-
tem, insidere in marina Concha Del-
phino nixa. Quod autem denique Vul-
canus iste nudus ab armo dextro per
dorsum & pectus cingulum gerat, e quo
bursa vehixi venatoris dependeat ad si-
nistram natem, non caret in proposito
mystica ratione physica; siquidem cin-
gulum illud vinculum est, quo Vulca-
nus iste nudus illigatur: in ea vero bur-
sa diximus esse silicem, chalybem, sul-

phur, & escam leuem accensu facilem:
modo flammæ natura (per nudum Vul-
canum apte significata, quod vestiri
non patiatur, omnia consumens) ea est,
vt iugiter ingenita sibi leuitate gestiat
ascendere sursum ad æthera, locum ge-
nuinum leuium; at huc apud nos in mi-
sto combustibili vi detinetur vinculo
lentoris in eo misto comperti; quemad-
modum supra [z] latius explicauimus: [z] l. 3. c. 20.
Quare bursa mistum combustibile re-
presentat, in quo quatuor elementa
sunt, ignis a sulphure denotatus, aer
ab escæ leui tomento, tellus a lapide
signata, nec non aqua per chalybem
indicata; quum omnia metalla sint
[a] Aristotele doctore, secundum præ- [a] 3. meteo.
dominium aquea; horum vero cinguli
pulchre lentorem misti refert, vi deor-
sum vinctum. Vulcanum ac flammam in
ardente misto detinentem, secus a mi-
sto sursum ascensuram. Hæc ea sunt,
Aprosi Cl. quæ mihi nunc ad calamum
venerunt in explicationem antiquæ tuæ
Lucernæ pulchræ non minus, quam my-
steriosæ. Tu ea boni consule, ac me
ama. Dabam Patavij, e meo Scalum-
næ Museo 1 v. Idus Iunij MDCXLVII.

De Lucerna Liberi Patris Aegoboli.

Cap. XXV I.

NOuissime quoque pulchram Lu-
cernam æream, nobili cælaturæ
referentem antiquum sacrificium Bac-
cho celebratum a pueris nudis tantum-
modo, sine mulierum aut adulatorum
interuentu, præterquam ebrij Satyri,
cum tripudijs immolare capram sata-
gentibus, mihi visendam dedit amicus,
idemque doctor egregius, nobilis Pa-
tauinus, cum hoc epistolio transmissam:

*Fortunio Liceto, Philosophorum nostri sa-
culi Principi, in Patavino Lyceo Medi-
cina Theorica Professori Primario, Præ-
ceptor ac Patrono Optimo.*
Hieronymus Sanctasophia.

AVreum de Lucernis. Antiquorum
opus, tam anxie a viris doctis vi-
dique expectatum, noua suppellectile
ætum, nouisque tuis lucubrationibus
excultum, denuo tibi prælo submittere
paranti, æneam hanc Lucernam, Vin-
Præstantissime, varijs atque eleganti-
bus

bus figuris exornatam, transmittere de-
 creui: accuratam eiusdem explanatio-
 nem ab aureo tuo, & nonnisi æterna
 scribente calamo, supplex exposcens.
 Tu namque, doctissime Licete, quæ-
 cumque summis etiam viris in omni di-
 sciplinarum genere ardua & planè
 inextricabilia visa sunt, accuratissima
 tuæ superhumanæ mentis acie perlu-
 strare, planaue ac facilia reddere so-
 lus potes. Hæc maxime doleo, quod
 huius Lucernæ inuentionis tempus, lo-
 cus, ac modus prorsus ignorentur. Hæc
 R. P. Petrus Campesius Patauinus, La-
 teranensis Canonicus Reuerendissimo
 P. D. Hyacintho Fagnano Patauino,
 mihi arcuissima affinitate iuncto (quem
 bis iam Canonici Lateranenses Visita-

to-rem admirati sunt, nunc vero Defini-
 toris dignitate ornatum Taruifini Cœ-
 nobij Abbatem integerrimum suspiciunt)
 olim dono dedit, id solum referens: *Sub
 terris ardentem inuentam fuisse*. A quo
 demum Religiosissimo Viro, in suæ erga
 me beneuolentiæ testimonium, meum
 hoc Musæum tam præclaro munere
 exornatum est. Vale diu felix, littera-
 torum Numen; meque sicut olim in
 tuorum discipulorum numerum beni-
 gne coaptasti, ita semper tuum ama,
 foue, ac defende clientem: Tibi enim
 quicquid in me est, acceptum refero;
 Tibique me totum debere scio, æter-
 numque valebo. Iterum Vale.

Domus-Dei Musæo. Cal.
 MDCXLVI

Cap. 26. Colum

Ex MUSÆO HIERONYMI
 SANCTASOPHIA.

Ex Museo Hieronymi
Sanctasophia.

Responsio Liceti de Lucerna, Bacchi Aegoli mirificam historiam priscam referente. Cap. XXVII.

Cl. Viro Hieronymo Sanctasophia, in
Patauina Schola Medicinæ publico Professori
Fortunius Licetus B. A.

L Vbens accepi, Vir Egregie, atque diligenter inspexi Lucernæ nuper ad me transmissæ singulas icones; cuius inuentorem P. Campesium fato concessisse velle nomine plurimum con-

A doleo Tibi, quod ambo carereamus illò, qui nobis aperire poterat historiam inuentæ Lucernæ; sed quando fatum illius reuocari non valet, ingentes habeo tibi gratias de tam præclara Lucernâ mihi commodata: Quam video constructam in formam fere calcei, carentem prorsus operculo, longiore tubulum exporrigere, de cuius ore patulo ligula longior exierit se se veluti sedem ellychnij. Manubrio posteriori prorsus in arcum ducto videtur apex deesse, temporum iniuria consumptus: parte postica manubrij conspicitur adhæ-

Describitur
Lucerna.

Manubrium
artificio miro.

hærescens infixum Satyri caput aliquo modo mobile; sed anticæ parti manubrij puellus veluti sedens inhæret immobilis, nudus, læua manu tenens antiqui moris lyram septichordem, qualis in Apollinis manu conspici consuevit in priscorum numismatis: dextro brachio exerto deficit manus, ex ea pariter iniuria vetustatis, vel alio casu diffracta; quæ forte plectrum tenebat ad lyram pulsandam. In corpore Lucernæ circum oram superiorem vndique sunt effigiatæ conchæ marinæ simul & laruarum imagines hiantibus valde, buccis alternatim positæ, concatenatæque, prorsus ad ornatum. In fundo pariter ad ornatum fere sub tubulo myxi fieta conspicitur Sphinx alata, quasi sedens cum lemniscis vtrimque. Post eam vtrimque sub fundo Lucernæ similiter ad ornatum duæ caluariæ bouis aspiciuntur, e quorum cornibus orbiculi tres concatenati recta dependent. In postica fundi parte sculptum habetur Satyri caput aliud. Subest istius Lucernæ fundo pes quadrangularis, quod stare potest recta, non appensa. In anteriore area pedis, quæ triangularis est, aspicitur velut altera Sphinx: in posteriori caput iuuenis imberbis cum collo, ut in antiquis numismatis: in dextera marinæ Nereidis imago puellum in suo gremio, piscis formam referente, sedentem amplectentis: in area denique sinistra Tritonis effigies habetur, gerens insidentem super caudæ dorisque confinio nudam mulierem. Quæ sane cuncta licet ad ornatum referri queant, non absunt attamen a Bacchi significatione, qui multas navigationes peregit, & multa præclara in mari facinora. Ceterum in Lucernæ corpore reliquo censeo vetustam historiam de Bacchi peculiari quodam, & inusitato sacrificio, sine mulierum, & adultorum interuentu, solis a pueris nudis celebrato contineri; quia si spectemus dextrum Lucernæ latus, media sui parte pueri capram detinent humi prostratam genuflexam; quorum vnus cornu belluam retinens firmat, alij duo comprimunt hostiæ dorsum; tertius, qui solus inter omnes semiamictus est sindone, supponit capræ seu pateram excipiendæ sanguini victimæ iam iam iugulandæ, seu

Ornamenta
Lucernæ, vt
mytheria Bacchi
eius designant.

Bacchi sacrificium absque mulierum interuentu quale fuerit antiquitus.

A vas de quo debeat hostia prius aliquid degustare libaminis: Pone hunc puer nudus astat lyram itidem antiqui moris manu læua tenens; prope puellum e terra surgit cum foco Ara ad sacrificium parata: Hinc inde per vniuersam aream impuberes multi nudi stantes habentur; & horum vnus vas oblongi colli videtur inuertere, ac veluti fundere velle liquorem, seu vini, seu lactis, seu velis alterius aut super aræ focum, aut super victimam: Alius humi sedens, ac veluti recumbens, citharam pulsat: alij multi cum his lætitia gestientes canere videntur hymnos sacrificij. In lateris læui medio puellus nudus aspicitur cernuus, qui quadrupedum more, manibus vice pedum anteriorum abutens, dorso gestat ebrium Satyrum senem, Silenum fortasse, nunquā non Bacchi comitem, ut puta Dionysij pædagogum; quem, ne cadat ob temulentiam, duo pueri sustinent, alter eius manum tenens, alter a tergo dorsum & ilia complectens: Prope puer alius astat, dextera tympanum pulsans, sinistra tibiam admouens ori, quam inflat: alius item humi recumbens citharam pulsat. Ex alia parte lateris, inter multos pueros, omnesque nudos, vnus est, qui caput arietis, hircive premit inclinatus in terra, corollam alius manu gestat, Sileno fortassis, e cuius capite delapsa fuerat, ob inconditas ebrij iactationes, rursus imponendam; vel ad eum vincendum fertis, ut responsa ferat salutaria, canatve Bacchi laudes. Silenum enim puerorum lusibus gaudere, victūque fertis hymnos canere, temulentumque fere semper esse, constat ex [a] Virgilio: cui

[a] Ecl. 6.

„ ----- Chromis & Mnacylus in antro
„ Silenum pueri somno videre iacentem,
„ Inflatum hesterno venas, ut semper, Iaccho,
E „ Serta procul tantum capiti delapsa iacebant,
„ Et grauis attrita pendebat cantharus ansa.
„ Aggressi (nam sæpe senex spe carminis ambo
„ Luferat) iniiciunt ipsis ex vincula fertis.

Silenum autem Satyrorum e numero fuisse, Pausanias in Atticis ait, at ex eo

Na-

[b] l. 3. c. 8.
Silenum fuisse
Satyrum.

Natalis [b] Mythologus: Pausaniae verba sunt: *Ibidem est lapis, non maior quam ut parui hominis sedile esse possit. Super eo, quum Liber in Atticam primum venit, sedisse Silenum memorant; maximos enim natu Satyrorum Silenos nuncupant.* Quorum breuem staturam in effigiem homunculi non grandis vidisse pridem in eremo Alexandriae D. Antonium, testatur S. Hieronymus in Vita S. Pauli Eremitae; quin & alium se vidisse venatione captum, & Alexandriam viuum delatum, qui cito defecerit, & mortuus sale conditus ad Imperatorem delatus fuerit Antiochiam. Neque vero tibi difficultatem faciat vulgi mos effingendi Silenos non semicapros, aut integra forma nudos homines, ut in alia Lucerna confectum aspicias; quia illestris illi Satyri semiferi sunt natura; sed apud Bacchi frequentiam Silenus nudus est integer homo, vestitus autem semicaprum refert, ut ex [c] Aeliani varia historia constat; quod a sibi latius a nobis explicatur. Pausaniae, nobisque Plato consentit asserens in Conuiuij laudatione Alcibiadae, Socratem esse persimilem Silenis, Martyaeque Satyro. Silenum quoque patrem esse Satyrorum, hoc est inter Satyros natu maiorem, ponit Ouidius [d] illis versiculis:

„ Ebrius ecce Senex pando delapsus
Asello

„ Clamarunt Satyri: surge age, surge
pater:

& alibi:

„ Concurrunt Satyri; turgentiaque
ora parentis

„ Rident, percusso claudicat ille
genu.

Hic ergo, qui & Senex, & pater Satyrorum, commode doctor Satyrorum inducitur a [e] Virgilio: fortassis etiam, quia Bacchi fuit institutor, in hoc sacrificio Bacchi descripto in Lucerna, ponitur inter pueros tripudiantes, & sacrificij solennem pompam agentes. Sardonius enim Apollinaris in Burgo cecinit:

„ Bassaridas Satyros, Panos, Faunosque
docebat

„ Ludere Silenus iam numine plenus
alumui.

[f] c. 6.

Et Iulius [f] Firmicus ait Silenum fuisse Bacchi pedagogum, Fortasse senem

Qualis Satyrus
fuerit Silenus.
[c] l. 3. c. 40.

[d] 3. Fast.

[e] Ecl. 6.
Silenus cur in
sacrificio Bacchi.

A Silenum & ebrium capere pueri, coronisque deuinctum coegerunt ad vaticinandum de remedio pro vitando sacrificio crudeli, quo quotannis eorum vnus Baccho immolabatur, ob interemptum eius sacerdotem ab ebris parentibus; qui docuerit eos pro puero capram immolare Baccho, sicut innuisse Pausaniam in Boeoticis infra patebit: namque Sileni non nisi senes debiles, aut vino, somnove domiti capiebantur; & non nisi vineti floreis coronis vaticinabantur; ut ex Virgilio non solum apparet, sed etiam tum ex Maximo [g] Tyrio, cui Mida fontem, ad quem conuenire Satyrum consueuisse nouerat, vino infuso repleuit, quo Satyrus inebriatus capitur; captusque ducitur ad Phrygem: tum ex [h] Ouidio: cui

[g] ser. 30.

[h] 9. metam.

„ At Silenus abest, titubantem annisque meroque

„ Ruricolae capere Phryges, vinctumque coronis

C „ Ad regem duxere Midam -----
tum ex Plutarcho, cui *Idipsum scribit Aristoteles, Silenum vinctum Mida demonstrasse quid optimum foret homini.* Pueri vero nostrae Lucernae Silenum ebrium cum tripudio ducunt ad pompam sacrificij, seruientes ei pro asello, coronamque demonstrantes, quasi catenam qua vinciatur, ut sibi responsa referat salutaria. Sed puerorum, accepto iam responso salutari caprae pro puero supponendae, alius lyram tangit, alius catam leuem inflat, omnesque ceteri tripudiantes gestiunt. Ceterum inter haec duo latera, qua iunguntur ab anteriori parte Lucernae sub initium tubuli, visitur hominis barbati venerandi caput, facie graui simul & maesta. Quam historiam dum censeo nobis ostendere sacrificium Bacchi, cui caprinum genus immolare prisca consueuerant, ut pote vitibus inimicum, in primisque no-

In conf. ad
Apollon.

Explicatur sacrificium
Lucernae.

D „ hoc pacto Ascolia sacra Bacchi; vires inflatos, ventoque plenos humi deponentes, altero pede insiliebant; atque super ijs ferebantur: tum sapius labentes in terram decidebant. Faciebant autem id in honorem Dionisij; quoniam vter pellis est hirci, qui pampinos vitium comedens, illis obest plurimum. Quod etiam hircus animal sit vitibus infestum, & ideo victima grata Bac-

[k] in com. ad
Hesiod.

Baccho, testatur Euenus illis carminibus,

„ Rodas me licet ad stirpem, de palmitate fundam

„ Dulcia mactando vina sed hirce tibi. Ceterum pro suo posuit distichon id

[h] Ouidius in Fastis accinens,

„ Rode Caper vitem, tamen hinc, quum stabis ad Aram,

„ In tua, quod fundi cornua possit, erit.

[m] 2. Georg. Et [m] Virgilius pulcherrime, dum de vitibus agit:

„ Frigora non tantum cana concreta pruina,

„ Aut grauis incumbens scopulis arenibus æstas,

„ Quantum illi nocuere greges, durique venenum

„ Dentis, & admorso signata in stirpe cicatrix.

„ Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus Aris

„ Cæditur, & veteres ineunt proscenia ludi.

Vbi recte Cl. La-Cerda: *Si quæras originem capri immolati Baccho, nulla est alia, quam ipsum arrosisse vites huius Dei: igitur Aris omnibus caditur in sacris Liberilibus Bacchi.* Quærens autem ego rationem tot puellorum in sacrificio Bacchi, sine mulierum & adultiorum interuentu, curque capram, non aliud animal ad sacrificium haberent; inueni Pausaniam in Boeoticis eam plane mihi declarantem vbi de Patria tractat verbis ipsissimis: *Est ibidem & Liberi Patriæ ades, cognomine Aegoboli, id est, Capram iaculantis.* Ita enim aliquando accidit, ut dum sacrificarent, per temulentiam eo uacordia processerint, ut ipsum Liberi Patriæ Sacerdotem occiderint; quod piaculum quum atrox pestilentia consecuta esset, ex Delphici Apollinis responso puerum Libero iam pubescentem mactandum acceperunt. Sed non multis post annis Deum ipsum Capellam pro puero supposuisse tradunt. Quam historiam, ne citato quidem Pausania, Gyraldus [n] ita proponit asseuerans,

„ Aegobolus Dionysius, apud Potniam
„ colebatur; de cuius nomine historia hæc
„ prodita est. Quum ibi Dionysia celebrarent, ita in contumelias acti sunt &
„ furorem, ob ebrietatem, ut Bacchi sacerdotem interemerint: Quare Dei ira

A graui pestilentia affecti sunt. Ciues hæc, de re Apollinem consulere; a quo responsum acceperunt, ut Deo formosissimum puerum immolarët. Quod quum Potnientes per multos annos fecissent: Capram demum a Deo edocti pro puero supposuerunt. Vnde Deo cognomen, a Capra videlicet supposita factum videtur. Pueri vero spectantur in hoc sacrificio, soli sine mulieribus & viris adultis, frequentes, nudi, pulcherrimi, ludibundi, sonantes, organa musicalia pulsantes, ac hilares, tum quia notatu Natalis, celebrabantur semper Bacchi sacrificia cum tripudijs; vnde Dionysius vocatus est tripudij Deus, ut ait Lycophron: [o]

Δαίμων ἰνὸρρχος, Φηγαλεὺς, Φαυστίειος.

„ Deus tripudij, Phigaleus, Phaustorius.

tum maxime nunc in ista Lucerna, quia pueri tale sacrificium Baccho celebrant, eo quod fuerint liberati tam dira perniciæ sacrificij sæuissimi, commutati tandem, placato iam Deo, in innoxium sacrificium capræ, pro puero immolando vel ab ipso Numine suppositæ, ut ait Pausanias. Quod & in Aulide Dianæ Dæmonem effecisse memorat Euripides, dum pro mactanda sibi virgine Iphigenia, ceruam supposuit ad Aram. In pompa vero sacrificij Baccho peragendi Silenus vehitur a puero, vices Aselli subeunte, non solum ad elegantiam operis, sed potissimum ad affectum & obsequium puerorum erga Bacchum placatum ostendendum, cuius Dei comes carissimus & Magister dilectissimus Silenus fuit, & puerorum amator. Satyrum vero senem in dorso puelli videmus; quod a Pausania Sileni nomen in Atticis attribuitur vni Satyrorum ætate maximo, ac inter eos antiquissimo. Quin & Orpheus in Hymno ponit a Sileno Bacchum educatum,

B „ Hæc audi Silene pater, Dionysi & alumne,

„ Optime Silene, & cunctis gratissime diuis.

Et Nicander in Alexipharmacis,

„ Sic vbi siluestres vuas pressere, Lyæi

„ Sileni comites cornuti, & Patris alūni.

Et Ouidius [p] Orgia Bacchi, sacrificiaq. [p] 4. metam. describens non sine Sileno, post multa concinit:

Bac-

[l] lib. 1.

[m] 2. Georg.

[o] l. 5. c. 13.

D

B

[n] Synt. 8.

„ Bacchæ, Satyrique se-
 „ quuntur;
 „ Quiq. senex ferula titubantes ebrius
 „ artus
 „ Sustinet, & pando non fortiter hæ-
 „ ret Afello:
 „ Quacumque ingrederis, clamor iu-
 „ uenilis, & vna
 „ Femenæ voces, impulsaque tympa-
 „ na palmis,
 „ Concauque æra sonant, longoque
 „ foramine buxus.
 „ Pacatus, mitisque rogant Ismenides
 „ adsis:

„ Iussa que sacra colunt.

Quæ cuncta spectantur in hoc Lucernæ
 sacrificio, feminis, & adultis viris excep-
 ptis, quibus nullus omnino locus esse
 debuit in hoc peculiari sacro puerorum
 gratias placato sibi Deo referentium.

Baccho cur
 sacrificium ca-
 pre sit gra-
 tum.
 1. de rer. lib. c. 2.

Non fuit autem difficile Bacchum pla-
 cari, mutatoque sacrificio puellorum,
 sacrificium capræ gratum habere pro
 humana victima; tum quia capra, quod
 & ipsa semper vitibus infesta sit, novas
 quotannis iniurias inferens Baccho: tum
 quia prolifica parit hædos, & capellas
 alias, Deo semper novos procreans hos-
 tes, numen irritat ad viciscendum assidu-
 e magis: vnde Varro, *Colonus in agro
 surculario ne capras compascat. Quadam
 pecudes cultura sunt inimica, ac venena:
 ut ista, quas dixisti, capra: hæ enim om-
 nino nouella sata carpando corrumpunt, non
 minimum vises, atque oleas. Itaque pro-
 pterea institutum diuersa de causa ut ex
 caprino genere ad alij Dei aram hostia ad-
 duceretur, ad alij non sacrificaretur; quum
 ab eodem odio alter videre nollit, alter etiam
 videre percutientem vellet. Sicque factum,
 ut Libero Patri, repertori visis, hirci im-
 molarentur, proinde ut capite darent pæ-
 nas. Contraque, ut Minerva caprini ge-
 neris nihil immolaretur, propter oleam; quod
 eam, quam læserit, fieri dicunt sterilem;
 eius enim saluam esse fructus venenum.*

Palladi cur ca-
 pra non lacri-
 ficetur.

Rob. Steph. ex
 Varr. de rer. lib.
 1. c. 2. & 1. 3.
 c. 10.

Locus Varro-
 nis difficilli-
 mus explica-
 tus.

Hoc nomine etiam Athenis in arcem non
 inigi (hoc est, intro agi, impellive) præ-
 terquam ad necessarium sacrificium, ne ar-
 bor olea, qua primum dicitur ibi nata, a ca-
 pra tangi posset. Ceterum non omitam
 hic in illa dictione *fructus* Cl. Viros
 naufragium fecisse: Lacerda, & Porta
 textum corrumpunt, adimendo signa,
 legendoque *fructui*, contra fidem om-

nium exemplarium, & præter naturam
 rei; salua namque fructui venenum ef-
 se non potest, quæ sterilem efficiens ar-
 borem non permittit oriri fructus; non
 enti siquidem nihil esse venenum valet.
 Alij textum seruantes, legentesque *fru-*
ctus, antiqui, recentioresque Gramma-
 tici, videntur euitare scopulum; namque
 Nonius Marcellus agens de mutata de-
 clinatione dicit: *Fructus*, pro *fructus*.
 Varro Meleagris: *Quæro utrum fructus*,
 an delectationis causa, *fructus* ut *venta-*
tis. Idem τὰ φρούτιστα. Aliquot Romæ
 sunt, qui cellas vinarias *fructus* * parant,
 ut vendant. Sed in alia editione Scoti
 Veneta, mendose legitur: *Fructus pro*
fructibus. Varro in Meleagro: *Quæro utrum*
fructus an delectationis causa, *fructus* ut
venatis, ut *vendatis*; non enim dici po-
 test, causa *fructibus*. Ad hunc modum
 afferunt eundem Nonium mox dicen-
 tem: *Victus*, pro *visus*. Varr. de vita Pop.
 Ro. l. 1. Primum de re familiari ab Patribus,
 secundo de victis consuetudine primige-
 nia, tertio de disciplinis priscis necessarijs
 vita. vbi Modoetienfis editio Veneta:
 de discipulis priscis. & illico: *Gradus pro*
gradus: Varr. de vita Pop. R. l. 1. Multo præ-
 dicti pudore, & pudicitia adolescentes, dixe-
 runt cum maiore patre eius *gradus*, &
 [etate] ad te stipendia facerent. Veneta:
 dixerunt: cum maiore patre & etate ad te
 stipendia facerent. & mox: *Annis*, pro *annus*.
 Varro Cato, vel de liberis educandis: Eam
 nutricem oportet esse adolescentem: *Annis*
 enim ut sanguis deterior, sic lac; lac enim,
 ut quidam dicunt physici, sanguinis spuma
 est. Et infra. *Ritus*, pro *Ritus*: Varr. Cato,
 vel de liberis educandis: Itaque domi ri-
 tus nostri, qui per Demofidum intrare vult,
 prodire solet in compluuium. male Mo-
 doetienfis: perdere solet in compluuium.
 Sospater Charitius: *Fructus*, *fructi*: Te-
 rentius in *Adelphis*: Nunc exacta etate
 hoc *fructi* per laborem ab his fero. Vbi He-
 lenius Acron: & huius *fructus*, ut Sena-
 tus veteres extulerunt. ac demum Rob.
 Steph. in Thes. ling. Lat. *Fructus*, huius
fructus, vel *fructus*, & *fructi*: darius, *fra-*
ctus: m. g. M. Varro: eius enim saluam esse
fructus venenum. Ceterum hi quidem
 textus literam sartam tectam tuerentur;
 sed vereor ne grammaticum solocismum
 corruptant, & rei significatæ natu-
 ram in isto *fructus* Varronis; etenim

cap. 8.

* causa fece-
 runt

ve-

venenum dicitur esse tum eius animantis, in qua gignitur; tum illi animanti, cui nocet: sic venenum aspidis asserimus, quod in aspidē generatur; idem venenum homini dicitur, cui mortem affert; ac ut venenum aspidi non apte dixeris, ita neq; venenum hominis, aut homini, sicut ait [q] Lucretius:

„ Deinde inimica modis multis sunt, atque venena

„ Ipsa sibi inter se; quare aut congressa peribunt;

„ Aut ita diffugient, ut tempestate coorta

„ Fulmina diffugere, atque imbreis, ventosque videmus.

& [r] infra.

„ Tantaque in his rebus distantia, differitasque est,

„ Ut quod alijs cibis est, alijs suat acre venenum.

„ Est utique, ut serpens hominis contracta salivis

„ Disperit, ac se se mandendo conficit ipsa.

„ Præterea nobis veratrum est acre venenum,

„ At capris adipēs, & coturnicibus auget.

& adhuc [/] infra:

„ Quippe videre licet, pinguescere sæpe cicuta

„ Barbigeras pecudes, homini quæ est acre venenum.

Arnobius [r] aduersus Ethnicos: *Veratrum venenum est hominibus: numquid ob hanc causam non debuit nasci?* Quare genitiuo iungitur venenum, quādo sermo est de animante, in qua generatur, cui noxam non infert ullam; at dum datiuo copulatur, indicat id viuens, cui noxium est. Quum itaque saliva capræ non gignatur in olea, sed oleis noceat; quas efficit steriles; neque proprie nocet oleæ fructibus, qui nulli sunt in olea sterili; propterea *fructus* apud Varro- nem, vox est, non genitium *fructus* indicans nominis substantiuum, sed datiuum indicat adiectiuum nominis fructus fructua fructuum, in numero multitudinis; ut enim *caduis* arboribus venenum est Lunæ plenæ lumen, quod eas plenilunium carie putredineque satis infestat; quod aiunt post Theophrastum Plinius, Varro, Columella, Porta, & alij

A passim Classici scriptores: utque stirpibus annuis venenum est initium brumæ, quod eas interire facit, aut saltem frondibus exuit: ita sane fructus, hoc est fructiferis oleis venenum est saliva caprini generis, quæ steriles eas reddit, ac infrugiferas. Nec tamen abnuo *fructus* aliquando posse genitium esse substantiuum nominis fructus; ut sit vox æquiuoca tam genitiuo singulari substantiuum fructus; quam datiuo plurali nominis adiectiuum, fructus fructua fructuum; quo sensu Varro dictionem istam fructus accepit in allato loco. Sed ad capræ sacrificium redeamus in Lucerna nostra; sane ut viua capra spectatur iam iam immolanda: sic antea sacrificati capri caput esse potest, quod alius puer in terra manu premit; etenim caper, quod & ipse vites arrodāt, & capras implens inimicorum copiam Baccho procreet, ad aram Bacchi, non minus quam capra sistitur, volente Deo vitium; Quo spectant, præter allata [x] superius, illa

B
C
Ouidij carmina:

„ Vite caper morfa Bacchi mactatus ad aras

„ Ducitur Vltoris -----

& [x] Martialis:

„ Vite nocens rosa stabat moriturus ad aras

„ Hircus, Bacche, tuis victima grata sacris.

D & Prudentij contra Sym.

„ His nunc pro meritis Baccho Caper omnibus Aris

„ Cæditur -----

Ob hæc igitur facile fuit Baccho, pro pueri victima tolerare capram, & hircum sibi sacrificari: tum maxime quia Bacchus Dæmon fuit Ethnicis illudens: ac ut ab initio semper æstauit Cacodemon superbæ libidine se reddere similem [y] Altissimo, penitusque Deo æqualem: agnoscens postea Deum Abrahamo iussisse, filium Isaacum ut sibi sacrificaret, moxque delectatum prompta senis obedientia, pro filio iussisse ut [z] arietem, suppositum diuinitus, immolaret: ita Dæmon persuasit olim Ethnicos Potnientes ut puellorum vice Capram suppositam Baccho sibi sacrificarent: & alio tempore sub nomine Dianæ Græcos, ut pro Iphigenia Virgine Ceruam ad Aram mactarent, in

Au-

[x] 15. meram.

[y] 13. ep. 24.

[y] 1. ai. 14.

[z] Gen 23.

[q] 1. 1.

[r] 1. 4.

[/] 1. 5.

[s] 1. 1.

1. hist. c. 2.
16. c. 39.
dere ru c. 37.
9. c. 1.
1. Vill. c. 5.

[a] Traged.
[b] 1. de bell.
Troj.

[c] Apol. 2.

Aulide suppositam vice virginis ablata; qua de re latius [a] Euripides Poeta & Dictys [b] Cretensis Historicus : tum etiam quia Gentiles historiam sacram plerumque vitiabant, & ad suas fabulas transferebant, mutatis atque peruersis rerum, rituumque nominibus ac ordinibus; vt optime demonstrat Iustinus [c] in Apologia pro Christianis ad Imperatorem Senatunq; Romanum sue tempestatis. In hac autem Lucerna segregatus a ceteris puer ille sublime sedens in manubrio cum lyra bicorni septichorde, mihi symbolum est illius, qui debebat immolari, pro quo primum supposita capra fuit; nam ad gratiarum actionem peculiariter hymnum laudis canere ponitur placato Dionysio, qui capram pro se misello supposuerit. Caput autem mæsti senis ad initium tubuli, refert apte parentem eius, qui proximo sacrificio mactatus fuerat. Naiades vero, Tritones, & conchæ marinæ rectissime ponuntur ad ornamentum Lucernæ Bacchi, quia colitur ab Ethnicis Deus multæ nauigationis, multaque præclara facinora mari gessisse, vt obseruauit. Quin & Nymphas Naiades

A Bacchi sacerdotes fuisse, testatur ex ipso Strabone [d] Natalis Mythologus : verba vero [e] Strabonis ea sunt : *Ad-
ministræ porro Musarum sunt cum docti
omnes, tum peculiariter musici : Apollinis,
& hi, & diuinatores : Cereris, mystæ, fati-
geri, sacrorum enarratores : Bacchi, Sileni,
Satyri, Lena, Thya, Mimiallones, Naiades,
Nympha, Tityri.*

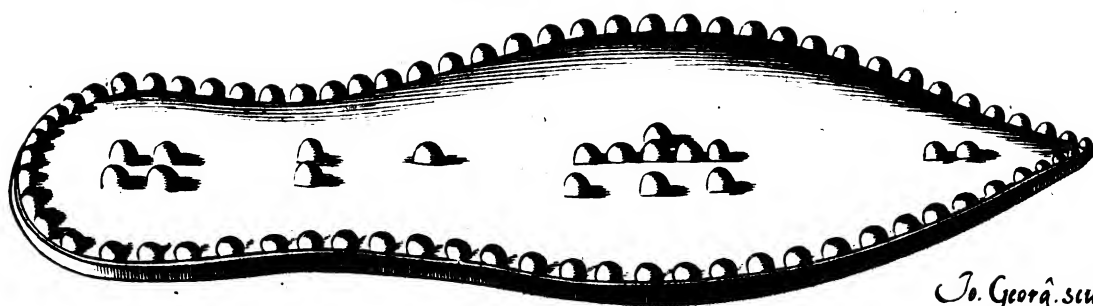
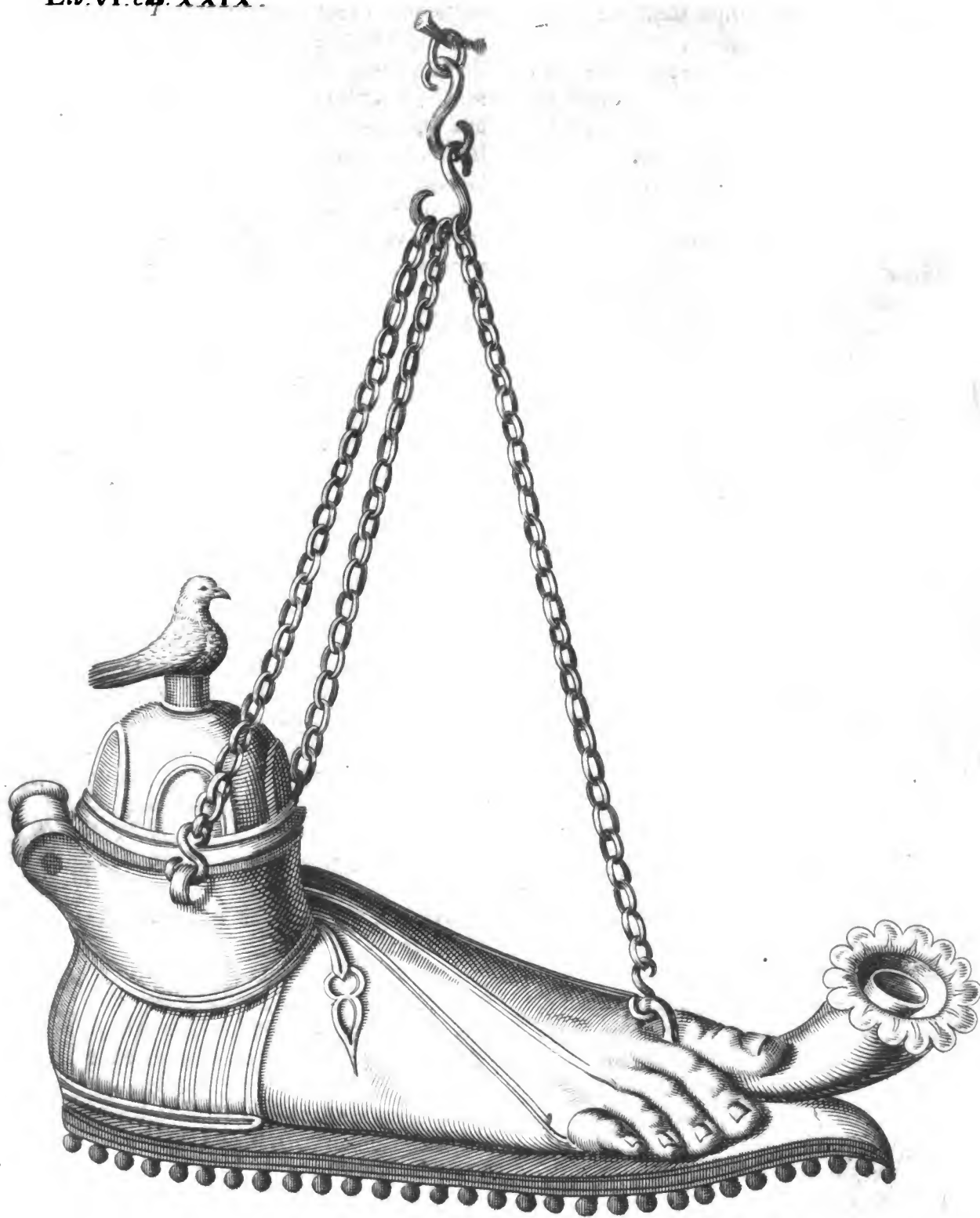
Hæc ea sunt, optime Hieronyme, quæ mihi nunc e calamo fluxerunt ad explicationem imaginum in tua prisca Lucerna sculptarum. Tu ea boni consule ac me ama. Dabam Patauij, e meo Scalumnæ Musco, Prid. Id. Aug. M DC XLVI.

*De Lucerna Caligati pedis militis effigiem
habentis: ubi multa de caligis antiquis
militaribus. Cap. XXVIII.*

INter multas antiquarum Lucernarum imagines, quas ad me Roma transmisit Illustrissimus Cassianus a Puteo, vir eruditione singulari conspicuus illa est, quæ militis caligatum pedem representat in hanc effigiem:

Huic

Lib. VI. cap. XXIX.

Jo. Georg. sculps.
Kk

Huic valde similis videtur illa Lucerna, de qua Cl. Ioannes Smith ad Erud. Nic. Heinsum ita scribit: *Est & albicans pedis dextri ocreati forma, media fere supratalos tibia præcisa, qua parte oleum infundebatur: ocrea superne, qua digiti pedes eminent præscissa, ellychnium in ipso pedis pollice. Solea inferior geminos clauorum ordines, anteriores quoque & posteriores inter eas parte clauorum capita complura habet, ad calcem manubrio oblongo instructa est. Sed Romana manubriolum habet breuissimum, pedem non ocrea contextum, sed nudum; nec ullam tibie partem supra talum. Lucerna constructa est ex metallo, pensilis e tribus Catenulis in figuram Caligæ militaris. Donauit eam non ita pridem Cassianus idem Excellentissimo Duci de Alcala Hispaniensi. Sub maiori digito Pedis erumpit exiens tubulus, ellychnio datus. Ad talum extuberat veluti fornicatum culmen rotundum, in cuius apice supra breui collumella insidet Columba; quæ fuit Ethnici militis, in cuius tumulo seruabatur ardens, propria tessera; namque Columba maxime docet milites, potissimumque regali dignitate claros; etenim a Pierio Columba ponitur [a] *Auspicium Regium*, ac militare; dicit enim, *Adnumerantur vero Columbae inter eas aues, quæ regibus auspicia faciant. Hinc Maroniano [b] Aeneæ Columbae gemina a matre in auspiciis misse. Et Cæsari, originem inde trahenti, prospere fuerunt ostento; quum palmam eam nidis frequentare capissent, quam ipse castris locum capiens, inter sylvas, quas ca-debat, repertam conseruari ut omen victorie iusserat. Ea enim de causa mirum & inusitatum videbatur, quod id auium genus duram & asperam frondem studiose soleat euitare. Et eadem die, qua natus est Diadamenus Macrini filius, Aquilæ palumbum regium paruulum attulit, & in cunis posuit dormienti, recessitque sine noxa, quod dubio procul eum ab incunte aetate Imperatorem futurum indicauit. Quin etiam Aruspices dixerunt Alexandrum Seuerum futurum Imperatorem: consulti quid haberent auspicij; quod anicula quadam, quo die natus est, matri eius huius generis aues obtulerit. Apud Hebræos legas, prædixitum ac potentiorum hominum morem fuisse, Columbarum alas gypso illitas in**

Columba ref.
sera militaris.

[a] 22. hierogl.

[b] 6. Aen.

*summa felicitatis signum summis testis as-
figere: hoc Eutymius. hoc certe miles, qui summo tecto ædificij sua in Lucerna descripti columbâ, vt apertissime videtur, affixit, nempe symbolum summæ felicitatis militaris, quam aut habebat, aut effectabat. Sed & ea ratione columbâ militem decet, quod animal salacissimum sit, libidinique deditum, atque proinde Veneri dicatum; quam Deam, veteres ideo Marti coniunxerunt, quia milites ad venerea propensissimi sunt, quemadmodum obserua-
uit [c] Aristoteles, inquit: *Quum viri sint mulieribus obnoxij; quod accidit omnibus ferme militaribus bellicosisque gentibus, præterquam Celtis, aut siqui alij cotum masculorum palam receperunt. Videtur autem, quum primus fabulatus est, non irrationabiliter Venerem Marti coniunxisse; quoniam omnes huiusmodi homines prouisi sunt ad Venerea, aut masculorum, aut mulierum, illisque obnoxij. Itaque apud Lacedæmonios hoc fuit, multaque in eorum principatu a mulieribus administra-
bantur. Etenim quid refert, utrum mulieres ipse gubernent, an eos, qui gubernant, a mulieribus gubernari? idem enim accidit. Huic placito plane subscribens in suis fragmentis [d] Petronius ille, siue Arbitrator, siue Afranius nobile distichon attulit, De Columbarum nido in galea.
,, Militis in galea nidum fecere Columbae;
,, Apparet Marti quam sit amica Venus.
Quin & ipse [e] Psalmista carmine triumphali, *Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius: & fugiant qui oderunt eum, a facie eius: Qui versus desumptus est e Numeris, quando proficiscebatur Arca Moysisque castra contra Canaanenses. Profecti sunt ergo de monte Domini triumphum dicunt, Arcaque federis Domini præcedebat eos per tres dies prouidens castrorum locum. Nubes quoque Domini super eos erat, quum incederent. Quumque eleuaretur Arca dicebat Moyses: surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant, qui oderunt te, a facie tua. Quum autem deponeretur, aiebat: Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel. Ex hoc loco sumpsit occasionem David in psalmo triumphali præcitato tractare de columbis militaribus inquit: Rex vir-***

[c] polit. 1.

[d] cap. 111.

[e] Ps. 67.

Genebr.
Iucognit.
Num. 10. f.

tutum dilecti: & species domus diuidere spolia. Si dormiatis inter medios cleros, penna columba deargentata: & posteriora dorsi eius in pallore auri. Vbi sicuti Genebrardus ex Hebræo vertit, *Reges virtutum, siue exercituum: Ex quo intelligimus, Regem virtutum non hic significare Deum, sed regem quemlibet potentissimum & fortissimum q.d. magnarum copiarum reges & potentissimi principes dilecti erunt dilecti Deo, vel Dei Filio, qui Patris est carissimus*. Qui reges deuictis hostibus, distribuere videbantur spolia speciei ac ornamento Domus Dei, suspendentes tholo templi, dicantesque Numini manubias hostiles: Ita per pennas Columbae deargentatae, cuius posteriora dorsi palleant aureo colore, dormientibus inter medios cleros, interpretari lubet ex sacra pagina Tubas argenteas ductiles, quibus conuocabatur multitudo, quando mouenda forent castra; de quibus: [f] *Locutus est Dominus ad Moysen dicens: Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem quando mouenda sunt castra. Quumque increpaueris Tubis, congregabitur ad te omnis turba ad ostium Tabernaculi federis. Si semel clangeris, venient ad te principes, & capita multitudinis Israel. Si autem prolixior, atque concisus clangor increpauerit, mouebunt castra primi, qui sunt ad Orientalem plagam. In secundo autem sonitu, & pari ululatu tuba, leuabunt tentoria, qui habitant ad meridiem. Et iuxta hunc modum reliqui facient ululantibus tubis in profectiōnem. & mox: Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes, qui dimicant aduersus vos, clangetis ululantibus tubis, & erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, & eruamini de manibus inimicorum vestrorum. Vnde Psalmographus Dei milites describit dormire inter medios cleros, hoc est, vt Genebrardus explicat, existentes inter medias sortes, ac media & praesentissima pericula, versantesque in medijs discriminibus, vt de illorum capite iam alea iaciatur, vel etiam iacta sit: vtque de ipsis, ipsorumque vita, & bonis fortiantur, quod solent efficere Victores. Apte vero tubae ductiles argenteae comparantur columbis pennas deargentatas habentibus, & posteriora dorsi deaurata: quia Columbae volatu suo tubas*

A ductiles, hoc est, quae contractiles, & extensibiles, modo progrediuntur, modo veluti retrocedunt, aperte referunt. Posterior autem hiatus maior tubae, corpusque superioris dorsi, commissione luminis Solaris in ambiente diffusum, cum candore argenti tubarum, definit in luteum auri pallorem. Hic video quidem Lyranum cum Ordinaria Glossa tubas ductiles accipere tanquam non fusiles, at incudibus & malleo subactas quae per tunctiones augeantur & crescant, in latitudinem & longitudinem ampliorem ducto metallo; quibus consentit Abulensis inquit: *Sunt istae tubae ductiles: vocantur ductiles, idest factae per extensionem malleatoriam, & non opere fusili; ducere enim est producere, vel extendere: & hoc proprie, quandocumque aliqua grossa materia per malleationem extenuatur in laminas: sic accipiebatur pro fabricatione tubarum magna massa argenti, & illa extenuabatur in tubam*. Attamen etiam ductilium tubarum nomine possumus intelligere, quae iam ex duplici parte constructae, quarum vna in alteram inferitur, ad libitum tubicina, modo producuntur, modo contrahuntur, ad soni varietatem efformandam; etenim ad multos usus institutae varios edere sonos debebant illae tubae ductiles: Quod & Abulensis ipsemet obseruat, aiens: *Fuerunt autem istae tubae ad multos usus, secundum quod habetur infra, scilicet ad conuocandum multitudinem, & ad mouenda castra, & ad festiuitates, & epulas, atque sacrificia, & ad bella: Quum ad festiuitates etiam nunc vsui sint in Ecclesia tubae ductiles per contractionem, & productionem; quas vernaculo sermone vocamus Tromboni*. Quocirca mirifice militis Lucerna Columbam habet insculptam. Ista vero Lucerna speciem referens Caligae militaris, inferne soleam obtinet clauiculis ferreis vndique munitam, atque circumseptam, & in medio pariter a summo calce per interualla vsque ad vltimum digitorum finem armatam, vt etiam calce ferire valeat hostem. Qua de re lusit aliquando Poeta concinens: *& ferire valeat hostem*. Nec ad offensam hostium solum, sed & ad luxum, & ad pedum tutelam calceis in solea clauis armata priscos vsos fuisse monet Clemens

Tubae ductiles ad multos usus.

Lucerna militis cur Columbam habeat.

Clauis ferrei cur in solea Caligae militaris.

2. pag. 28. c. 11.

Alexandrinus aïens: Similiter autem in
 „ calceamentis superbe arrogantisque fe-
 „ minæ magnam quoque ostendunt mol-
 „ litiem. Vere ergo turpia sunt illa san-
 „ dalia, in quibus sunt aurea veluti dona-
 „ ria. Quin etiam circum circa clauos so-
 „ leis infigere æquum censent. Multæ au-
 „ tem eis quoque amatoris imprimunt
 „ complexus, ut vel per terram numero-
 „ sæ incedentes, meretricios spiritus in
 „ incessu insculpant. Valere ergo iuben-
 „ dum est aureorum & gemmeorum san-
 „ daliorum vana artificia, cum crepidis
 „ Atticis & Sicyonijs, cothurnisque Per-
 „ ficis & Hetruscis. Recte autem scopo,
 „ ut veritati nostræ mos est, proposito,
 „ id quod est secundum naturam eligen-
 „ dum est. Calceorum enim usus hic qui-
 „ dem est ad tegendos pedes: alius au-
 „ tem ad propulsandas offensiones, & a
 „ montanis asperitatibus plantam pedis
 „ conseruans. Sunt itaque mulieribus al-
 „ bi concedendi calcei, nisi iter ineant;
 „ tunc autem eis vnctis vtendum est. Cla-
 „ uis autem perforatis opus habent so-
 „ leis quæ viam conficiunt; quamuis illis
 „ ut plurimum calceis vtendum est. Ne-
 „ que enim feminam decet pedem osten-
 „ dere; & alioqui mulieri tener est sensus,
 „ ut facile lædatur. Viro autem pulchre
 „ conuenit nullos habere calceos, præ-
 „ ter quam si militet. *Ἰνδοδιδασθαι* enim
 „ non paruum habet affinitatem cum
 „ *ἰνδοθαυ*, quod est, esse ligatum. Opti-
 „ mum quidem est exercitationis genus
 „ nudis uti pedibus, & ad sanitatem & ad
 „ expeditâ facilitatem, ubi non prohibeat
 „ necessitas. Quod si iter non ingredia-
 „ mur, nec nudis incedere pedibus pati
 „ possumus, soleis vtendum est. Eas autem
 „ Attici vocabant *ἰνδοδας*, quod pedes,
 „ quantum ego conijcio, pulueri appropinquare facerent. Tenuis ac simplicis
 „ calceaturæ testis sufficit Ioannes, qui
 „ dicebat se non esse dignum soluere cor-
 „ rigiam calceorum Domini. Non enim
 „ curiosos, aut superfluos habebat cal-
 „ ceos; qui veræ philosophiæ typum He-
 „ bræis ostendebat. Hæc ille: Quibus
 „ aperte constat olim milites vsos fuisse
 „ calceis clauos habentibus infixos. At
 „ de militari Caliga multi locuti sunt; Va-
 „ leriano, Caliga quoque suum habuit hieroglyphicum, ut scilicet eius ordinis mili-
 „ tem indicaret, qui manipularibus præfectus

I. 40. Hierogl.

esse; eo enim calciamenti genere uteban-
 tur. Subiecti erant hi Centurionibus, &
 Caligati dicebantur. Vnde apud Tranquil-
 lum legas in Augusti facilitate, qui valla-
 res muralesque coronas sæpe etiam Caliga-
 tis tribuerit. Inter hos infima nota mili-
 tes quia & enutritus, & assidue versatus
 erat C. Caesar, qui Tiberio successit in Impe-
 rio, ab eo Calciamenti genere Caligula vo-
 citatus est. Phil. Beroald. Comment. in
 Suet. C. Cæs. Caligulam in fit Manipula-
 rio habitu.] Calceamento militari: Sextus
 Aurelius in hanc sententiam sic inquit: Ca-
 ligula filius fuit Germanici: & quia natus
 in exercitu fuerat, cognomen Calcea-
 menti militaris, id est, Caligula sortitus
 est. Ausonius quoque idem signat illo
 versu,

„ Caius Cognomen Caligæ cui castra
 dederunt.

Hinc illud Sydonij Apollinaris,

„ Et Caligæ Caij Claudij Censura se-
 cuta est.

C A Caliga Calceamento militari Cali-
 gatus miles dictus: Iurisconsultus, Di-
 gestis de his qui notantur infamia: di-
 missum accipere debemus militem caliga-
 tum. Plinius, [g] Duo, inquit, lacus Italia
 Alpium radicibus: Larius, & Verbanus ap-
 pellantur; in quibus pisces omnibus annis
 Vergiliarum exortu existunt squamis con-
 spicui crebris, atque præacuti clauorum
 caligarum effigie. Idem inferius [h] de

D boletis venenosis addit: Illa pernicialia,
 prorsusq. improbanda boletorum genera:
 si enim caligaris clauus, si ferri, vel chaly-
 bis aliqua rubigo, aut panni marcor affue-
 rit, omnem illius succum alienum saporem-
 que in venenum decoquit. De clauo ca-
 ligari scite quoque Iuuenalis, [i]

„ Pingua crura luto, planta mox vn-
 dique magna

„ Calcor, & in digito clauus mihi mi-
 litishæret.

in digito nempe mei calcati pedis. Et in
 fine Satyræ miles inducitur aïens:

E „ Adiutor gelidos veniam caligatus in
 agros.

& in vltima Satyrarum legimus.

„ Quum duo crura habeas, offendere
 tot caligatos

„ Millia clauorum, quis tam procul ab-
 sit ab Vrbe?

Isto Calceamenti clauati genere no-
 stris etiam temporibus Turcæ, milites-

one

que Græci Stratiotæ nuncupati passim A
vtuntur. Valerius [k] [agens de luxuria
exercitus Regis Antiochi dicit: [l] *Ma-
gna ex parte aureos clauos crepidis subie-
ctos habuit. At vero Iustinus editione
Frettonia Lugdunensi ætæ MDLXVIII.
legit de eodem exercitu Antiochi: Ar-
genti certe, aurique tantum, ut etiam gre-
garij milites caligas auro fingerent; procu-
larentque materiam, cuius amore populi
dimicant. Nisi mendum obrepserit, &
legi debeat, fingerent, pro, fingerent. Pro-
culatio Plutarchus in Comparatione
Sciptonis & Annibalis ait: *Quum ali-
quando Antiochus, Populo Romano bellum
illaturus, copias in aciem deduxisset, non
tam armis, quam auro argentoque orna-
tas, quasuit a Pæno, an satis hæc copiae sibi
viderentur: Tum ille, Satis, inquit, o Rex,
quamuis hostes auarissimi sint. Existimo
tamen, potius fingerent clauis aureis,
quam fingerent caligas ex auro, legen-
dum in Iustini codice; quod caliga ex
auro solido, propter pondus minus ap-
ta sit cursui, & impediatur agilitatem in-
cessus & motus militaris. Iosephus item,
cui paria scribit [m] Egesippus, nobi-
lem historiam Iuliani refert, a caliga-
rum clauis fatum perpeffi, dicens ad**

verbum: Iulianus vero quidam Cen-
turio ex Bithynia non ignobilis, quem
in illo bello & armorum peritia & viri-
bus corporis & animi spiritu omnium
fortissimum ipse cognoui, vbi Romanos
iam cedere & male repugnare conspe-
xit (propter Titum autem apud Anto-
niam stabat) subito profiliit, iamque Iu-
dæos vincentes solus ad interiorem vs-
que templi angulum persecutus est. Fu-
giebat autem vniuersa multitudo, ne-
que vim eius neque audaciam hominis
esse opinantes. At ille per medios
ruens, quos alios alio dissecerat, ipsos
quos occupasset interficiebat: eaque
facie nihil Cæsari admirabilius, aut alijs
horribilius visum est. Verum & ipsum
profecto fata persequiebantur, quæ ab
homine vitari non possunt. Calceos
namque habens, creberrimis atque acu-
tis clauis, ut ceteri solent milites, fixos:
dum strato saxeis crustis solo curreret,
labitur: magnoque cum armorum sono
deiectus, in tergum fugientes reduxit.
Et Romanorum quidem clamor ex An-
tonia sublatus est, salutis eius metuen-

tium: Iudæi vero multis simul gladijs &
hastis vndique feriebant. Ille autem
multam quidem ferri vim scuto excipie-
bat: sæpe autem conatus erigere se,
percutientium multitudine reuolutus
est; & iacens tamen gladio multos per-
culit; nec enim cito peremptus est,
quando galea & thorace omnia mem-
bra neci oportuna septus erat; namque
diu ceruicem contraxerat, donec con-
cisus alijs eius membris remisit vires,
quum ei nemo auderet succurrere. Ni-
mius autem dolor Cæsarem tenuit, vbi
tantæ fortitudinis virum in conspectu
tantæ multitudinis vidit occidi: & quod
locus se quidem intercludebat auxilium
ferre cupientem: alios autem, ne pos-
sent, metus impediēbat. Iulianus igitur
diu cum morte luctatus, quum non
paucos interfectorum suorum saucios
reliquisset, ægre peremptus est: magna
sui gloria non apud Romanos tantum
& Cæsarem, verum apud hostes quo-
que relicta. Iudæi vero etiam mortui
raptō corpore, Romanos in fugam ver-
sos, in Antoniam concludere. De Ca-
liga quoque [n] Plinius: *Plurimi iuuen-
tam inopem in caliga militari tolerasse cō-
perti sunt. Leuinus Torrentius: Caligatis*
Atqui omnes milites caligati in-
cedebant: Caliga enim, ut inquit Dion,
[o] *σπαρτωτικὸν ὑπέρδωμα*: vnde Caligatus
propriū militis epitheton est. Sic l. ix.
de custod. & exhibit. reorum: Qui exer-
citum accipit, ius animaduertendi in mi-
lites Caligatos habet. Quin & Caliga-
tus per se pro milite accipitur: Caliga-
tus, qui metu hostium languorem si-
mulauit. [p] Suetonius tamen hic Ca-
ligatorum nomine eisdem, quos ante
manipulares vocauit, hoc est gregarios
tantum milites intelligit, ut & in Cali-
gula, [q] Caligulæ cognomen castrensi
ioco traxit, quia manipulario habitu
inter milites educabatur. Et [r] Vitell.
atque ipse (ni fallor) [s] Modestinus, &
Vlpianus agens de his qui notantur in-
famia, & apertissime Theodosius, & Va-
lentinus, ac Iustinianus Nouell. Quib.
modis Natural. efficiuntur Legitimi. Id
vero inde factum arbitror, quod qui
gradum aliquem militiæ tenebant, or-
natiore quam Manipularij Caliga ute-
bantur, & clauis argenteis aureisque
effulgebant. Quales autem clauifue-
rint,

K k 3 rint,

[k] l. 9.
[l] l. 38. f.[m] 7. de bell.
Iud. c. 3.

[n] l. 7.

[o] in com.
Suet. Aug.
c. 1. p. 1340[p] l. 6. de
remilit.

[q] c. 9.

[r] c. 7.

[s] l. 10. de
excus. Tu-
tor. l. 1. 1.l. 2. de Nu-
prij.

- 1.9.c.18. „rint, qui militum caligis suffigebantur, A rūt calceum, nomine a Caliga detorto: „
 „ ex Plinio nouimus, qui crebros & præ- „ vt enim qui Latinis *Calx*, ipsiς *καλίτσα* „
 „ acutos illos asseruit. Hoc illud est, quod „ dicta est; sic qui vetustioribus Græcis „
 „ millia clauorum, & in digito calcati pe- „ *καλιξ*, recentiores *καλλιτσα* & *καλζα* „
 „ dis hæere clauum militis dixit Iuena- „ dixerunt. *καίλλιξ κάλιγος* Græcis est „
 „ lis: & *Marium a caliga ad consulatum per-* „ Caliga, vt *Δελφίξ Δελφικός* Delphica. „
 6.de benef. „ *ductum*, Seneca. Eiusdem Leuini apud „ Modestinus de escl. tutor. *ἐμνον δὲ οἱ* „
 „ Suetonium est: *Speculatoria Caliga*.] *Spe-* „ τὰς ἀπὸ καλίγος στρατείας καὶ τὰς λοιπὰς „
 com.1. pag. „ *culatorem Caligam* hoc loco *Tranquillus* „ *πρωιπιλάροι στρατηγούμενοι κάλλιξ*: *ἐκ* „
 1455. „ *addidit*, quo maiorem Caliga utilitatem „ Latino *Caliga* fecerunt Græci, postea „
 „ ostenderet; inter milites enim alij alijs or- „ Latini ex illo Græco *κάλλιξ*, vel *κάλιξ* „
 „ natione caliga utebantur. Et speculatores B *κάλιγος*. *Caligam* etiam dixerunt pro „
 „ quidam militum numero habebantur, ve- „ *caliga*. Isidorus: *Clauati*, quasi *clauati*, „ 1.20.c.34.
 „ tum ob laboris assiduitatem; no discrimina, „ eo quod minutis clauis, id est acutis solea „
 „ que subibant, minus cauteos in sedore soli- „ *caligis* vinciantur. Ceterum *caligis* Isi- „
 „ tos credendum est: & fieri potest, vt pecu- „ dori potest esse tertius casus numeri „
 „ liari quodam calceamentis genere indue- „ multitudinis, non secundus singularis, „
 „ rentur. Quæ *speculatoria* absolute dicun- „ vt accipere videtur *Vir Eruditissimus*. „
 „ tur a *Tertulliano*, tractante De Coro- „ At de similibus grammaticalibus in pro- „
 „ na Militis, quum ait: *Speculatoriam*; „ posito *Caligæ* militaris, ad cuius effi- „
 „ morosissimam pedibus, absolute. *Theod.* „ giem efformata videtur nostra *Lucer-* „
 pag.1619. „ *Pulmanni* ex *Claudio V. speculatoria* di- „ *na*, plusquam satis. Erat autem ista „
 „ citur *Caliga*: Eam esse *speculatoriam* exi- „ *Lucerna* pensilis e tribus catenulis, una „
 „ stimo; nam etsi inter *speculatores* & *specu-* „ quidem longiore, binis autem alijs bre- „
 „ latorum multum interest; tamen interdum „ uioribus, ac inter se prorsus æqualibus: „
 „ sic mutatis elementis pronunciabant: sic in „ breuiores duæ ad anulos circa talum „
 „ *Euangelio Marci speculatoris*. *Speculato-* „ utrumque fixos adnectebantur insertæ: „
 „ *riam* autem *caligam*; *speculatoriam* *Ter-* „ tertia longior inferebatur anulo maio- „
 „ tullianus appellat, id est, *caligam milita-* „ rem inter & secundum digitum illi pol- „
 „ *rem*: eius verba sunt: *speculatoriam*, *mo-* „ lici proximum extuberante: cuiusmo- „
 „ *rosissimam pedibus, absolute*. Cl. *Salmasij* „ di catenulis aliquot pendere vidimus „
 „ notæ in *Trebellium Pollionem* sic ha- „ *Lucernas* inuentas in sepulchris, & ab „
 „ bent: *Caligas* gemmatas annexit: Pa- „ Autore voluminis, cui titulus est *Roma* „
 „ *latinus* gemmeas *caligas* annexit: *Ca-* „ *subterranean*, delineatas. Pendet a collo „
 „ *liga*, *caligea*, vel *caligia*: vt *blatt*, *blat-* „ *pedis apex* *corrigia*, *caligam* *pedi* *ne-* „
 „ *tea*: *tina*, *tinia*: *baxa*, *baxea*: *pala*, *plea*: „ *ctentis*. Ceterum allatis adiungere li- „
 „ ἡ τὴ δακτυλίου σφραγίς (*anuli sigillum*) & „ ceat, *Caligas* clauis munitas antiquitus „
 „ similia sexcenta. *Caligas* heic a compa- „ non solum militibus vsui fuisse, verum „
 „ *gis* separat: & tunc *caliga* proprie mili- „ etiam *Monachis* *Deo* dicatis; etenim „
 „ *tis calceamentum*: *Campagus*, *calceus* „ D. *Gregorius* in suis *Dialogis*. morali- 1.1.c.4.
 „ *patricius*, quo & *Imperatores* uteban- „ bus tractans de *Sancto Equirio Abba-* „
 „ tur; nam solo colore distabant *Impe-* „ te *Monasterij*, quod appellatur *Bal-* „
 „ *ratoris*, & *Senatoris Calcei*. *Capito-* „ *neum Ciceronis*, ait ipsissimis verbis: „
 „ *linus* in *Maximinis*, *Caligam* *Maximini* „ *Tunc ecce Vir Dei clauatis caligis falcem* „
 „ appellat *regium* eius *Calceum*. Et nul- „ *fnariam in collo deferens* *veniebat*. &c. „
 „ lum discrimen statuere videtur inter „ *His* autem utebatur, quod per aspera „
 „ *Caligam* & *Campanum* *Tertullianus* „ loca sibi faciendum esset iter: Ab isto „
 „ in carmine, quod in *Senatorem Isiacum* „ *caligarum* genere non videtur abhor- „
 „ composuit, „ rere superior *Lucernæ*, cui sub forma „
 „ ----- *caligaque remota* „ *caligæ* ponitur imminere *columba*, quæ „
 „ *Gallica* fit *praibus molli redimita pa-* „ vulgaris est *Christianorum*, potissime- „
 „ *pyro*. „ que *religiosorum* *tessera*; tum ob præ- „
 „ Vbi satis manifestum est, *Caligam* *Se-* „ ceptum *Domini*, *Discipulis* suis edicen- „
 „ *natoribus* ab eo tribui, vt *Gallicam* *Isia-* „ tis: *Estote simplices, sicut Columba*: tum „
 „ *cis*. Græci recentiores *καλζα* vocaue- „ ob *symbolum Spiritus Sancti*, sub co- „
 „ lum-

Matth. 3.
Luc. 3.
Mar. 1.
Ioan. 1.

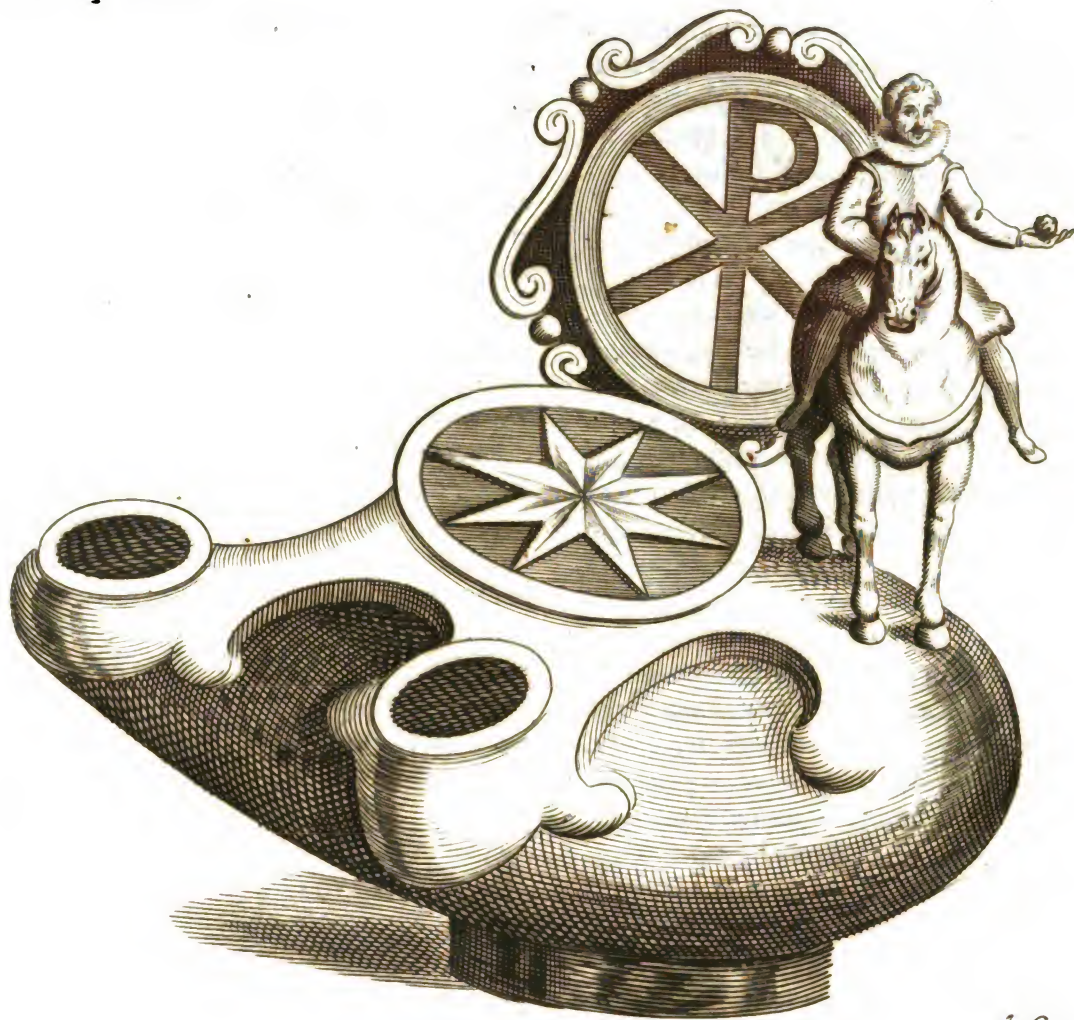
lumbæ specie representati; sicuti legitur apud Euangelistas, *Baptizatus Iesus, confestim ascendit de aqua: & ecce aperti sunt ei cali: & vidit Spiritum Dei descendentem sicut Columbam, & venientem super se.*

A *De Lucerna Equis Magi Sancti, qui Christum Dominum infantem adoravit.*
Cap. XXXIX.

Inter plukulas Lucernas, a Io: Baptista Casalio Romano delineatas in opere suo De [a] Veteribus Christianorum Ritibus ceteris artificiosior hanc habet effigiem:

[a] c. 42. p. 208

Lib. VI. Cap. XXX.

Jo. Georg. sculps.

Proposita Lucerna declaratur, cum obscuro loco Auicenna, multaq; de stapede equitantium antiquis ignoto. Cap. XXX.

VT autem in plano suo superiori stellam comatam effictam gerit ista nobilis Lucerna; ita supra planum aræ suæ veluti Rotam habet, in qua priscum monogramma, Christi nomen vetusto more signatum habet. Cui quidem Rotæ velut hæret Eques manu dextera (contra morem communem)

B frenum equi gubernans, & sinistra proferens orbiculum: quod conijcere possumus esse granum vel Myrrhæ, vel Thuris, vel Auri, ab aliquo trium Regum Magorum, qui dudum Stella duce venerunt ex Oriente cum muneribus adorare Dominum recens ortum in Bethleem terra Iudæ; offerentes ei munera de thesauris suis, Aurum, Thus, Myrrham, vt [a] in Euangelio legitur; vnde Poeta fidelis, explicatis Magorum donis & nominibus dicebat,

Explicantur
imagines in
Lucerna.

[a] Matth. 2.

Ga.

„ Gaspar fert Myrrham, Thus Melchior, Balthassar Aurum.

Ac si diuinare licet, existimem hunc, in Lucerna cælatum, esse iuniorem e Magis illis Orientalibus; cui non difficile fuit, ob admirabilem sui sapientiam, unde Magi nomen adeptus est more vetusto, Deo ponere Lucernam admirabiliter ardentem, sine noui fomitis adiectu, fere perenni temporum cursu. Coniecturam hic de Magis Regibus illis auget illa comata stella in plano Lucernæ cælata; nam picturæ vetustiores Magorum stellam representant sub eiusmodi effigie comati sideris. Antiquitatem autem huiusmodi Lucernæ satis ostendit Polydorus ille Virgilius in opere suo de reum inuentoribus: *Est & illud nouum inuentum, in quo uterque pes utrinque eius quiescit, qui equo insidet; nam ut in marmoreis statuīs Roma conspicitur, antiqui non utebantur; nec quo nomine appellatur, apud auctores legitur; vulgo Staffa nominatur, quod in eo pedes commode stent.* Eandem sententiam coluit Guido Pancirolus in [b] opere suo Rerum Memorabilium recens inuentarum inquit: *Staphie quoque, siue Stapedes quando introducti fuerint, non usque adeo expeditum est. Sed quoniam horum nec vestigium in marmoribus, aut æneis tabulis, & nec etiam nomen extat: dicto non absurdum videtur, Eos post ruinam Imperij Romani fuisse inuentos. Ideoque rei nouæ necessum fuisse nouum quoque excogitare vocabulum: quod est Staphia, vel Stapes, Stapedis, hoc est, locus, in quo pes queat consistere.* Similiter eiusdem Scholiastes in notis ait: *At vero adminicula illa, quibus & equi conscenduntur facilius, & quibus pedes utrinque inseruntur, ut quiescant, & commodior fiat sessio, non ita inuenta esse, dubitandum non est. Nam ut in marmoribus, & æneis statuīs, itaque in archibus triumphalibus Romæ conspicitur, antiqui adminiculo eo non utebantur: nec quo nomine appellaretur, apud ullum Graecorum aut Latinorum auctorem legitur. Vulgus Staffas, staphias, vel Stapedes vocat, quod in eis pes stet commode.* Cælius Rhodiginus, *Subsellares, quod sub sella propendeant: Rob. Valturius, ferrum scansile. Saltu autem Vcteres se coniecisse in equos, absque illo, quo dixi adminiculo, ostendit* [c] Virgilius:

Magus sapiens
tem signat.

lib. 3. c. 18.

Staphie nomen
inuenta.

[d] lib. 16.

[e] lib. 12.

A „ Infrenant alij currus, ac corpora saltu

„ Subijciunt in equos, & strictis ensibus adsunt.

Idem de Turno, eodem libro:

„ Poscit equos, atque arma simul, saltuque superbus

„ Emicat -----

Clarius vero etiam id docet Vegetius: Non tantum, inquit, a tyronibus, sed etiam a stipendiarijs militibus Salitio in equos districto est semper exacta; quem usum ad hanc usque ætatem, licet cum dissimulatione, peruenisse manifestum est. Equi lingui sub tecto hyeme, æstate ponebantur in campo. Super hos tyrones primo inermes, dum consuetudine proficerent: deinde armati cogebantur ascendere; tantaque cura erat, ut non tantum a dextris, sed etiam a sinistris partibus & insilire & desilire condiscerent, euaginosos etiam gladios, vel contos tenentes: hoc enim assidua meditatione faciebant scilicet ut in tumultu prælij sine mora ascenderent, qui tam studiose exercebantur in pace. Linus secundi belli Punici lib. 3. Nec omnes Numide in dextro locati cornu, sed quibus Desultorum in modum binos trahentibus equos, inter acerrimam sepe pugnam, in recentem equum ex fesso armatis transfultare mos erat. Tanta velocitas in ipsis, tamque docile equorum genus! Xenophon Socraticus in eo libro, qui Equitum Præfectus inscribitur. Postquam vero equitis esse oporteat, dictum est:

D *Quanam parte equites optimi comparentur, hoc in medium conabor exponere. Ex his igitur Iuniores impellere atque adhortari debemus, ut in equos insilire discant: huius autem rei magistrum præceptorem, que qui adhibuerit, iure laudabitur: Naturæ autem grandiores adsuccedere, ut in scandendis equis, Persico more, se inuicem adiuuent. Quia vero illa equos ascendendi ratio non facile, & nec sine labore atque molestia expediri poterat, ab ijs præsertim, qui viribus non valebant, nec habebant, qui in equos ipsos tollerent: igitur ad minuendum illum laborem Viocuri, seu qui vias militares sternebant, in lateribus viarum collocabant altiores quosdam lapides, & tanquam quedam pusilla suggesta excitabant, ex quibus paruo negotio quilibet, tenui etiam corporis firmitate, poterat se coniungere in dorsum equi. Idem etiam in vita C. Gracchi narrat Plutarchus: qui*

lib. 1.

Digressio de
modo salendi
equos ante
stapedum in-
uentionem.

123.

Cains

Caius quum omni ratione consulere com-
modis multitudinis, studeretque cunctorum
Italiae populorum animum sibi conciliare;
in alijs etiam plures vias stravit, & quum
ipsas commodas valde fecisset, atque orna-
set; curavit etiam ut lapidibus certa men-
sura positis, & columellis quibusdam nota-
rentur millia passuum: & alijs itidem pro-
pinquioribus lapidibus effecit, ut qui equo
veherentur, possent in eum facile ascende-
re, sine instrumento illo, quo huic rei facto
utebantur; quum in equum imponi vellent.
Præterea, inquit, dimenso viarum spacio,
singulis Milliarijs (est autem Milliarium
paulo minus quam octo stadia) columnas
lapideas spacijs signa proferentes constituit:
alios insuper lapides parum inter se distan-
tes ex utraque viarum parte disposuit, ut
ex illis faciliter, & sine labore in equos ef-
set adscensus. Quibus ex locis euidenter
euincitur, Staphias Romanis antiquitus in
usu non fuisse; ideoque inuentionem harum
nouam esse; quod eleganter docuit Robertus
[c] Valturius de re militari, & [f] Petrus
Victorius in varijs lectionibus. Hæc ille:
quæ latius attuli, comprobaturus eui-
dentissime, propositam Lucernam, in
qua sculptus est eques absque Stapedi-
bus esse peruetustam. Sed hic omitte-
re non possum, Scholiastem hunc im-
ponere Cælio, quod Stapedes appel-
lauerit *Subsellares*, nam id vocabulum
non ipse finxit, sed aperte deduxit ex
Interprete Auicennæ; scribit enim Cæ-
lius citatis [g] verbis: *Illud item huius
parti attexuerim libenter: equitantijs ad-
minicula, quibus pedes inferuntur, ut ses-
sio fiat commodior, & staphas nuncupat in-
scitum vulgus, ab Auicenna Interprete,
primo Canonis dici Subsellares, quia sub
sella propendeant, ut docti interpretantur.
Monet autem inibi Princeps, non oportere
subsellares, aut pedum integumenta esse
iusto arctiora, quoniam eius membri motus
longe facilius arcere valeat frigus. Ego
vero in Auicennæ [h] textu, a Gerar-
do Cremonensi Latinitate donato, &
ab Andrea Alpago castigationibus e-
mendato, sic ad verbum lego, nulla fa-
cta propositi mentione, ubi agitur de
custodiendis extremitatibus a nocu-
mento frigoris: *Iter agens extrema in pri-
mis fricare debet, donec calefiant: & mox:
non oportet ut sotular, aut calciamentum,
quo pes tegitur, sit strictus, ita ut pes in eo**

*commoueri non possit; quoniam motus mem-
bri est una ex rebus prohibentibus ab eo fri-
gus. Ceterum de subsellaribus in anti-
qua versione Gerardi, nondum ab Al-
pago castigata mentionem fieri vide-
mus; in ea namque legitur Auicennas
ita versus: Et non oportet ut subsellaris,
aut calciamentum, quo pes tegitur, sit stri-
ctum, ita ut pes in eo moueri non possit; quo-
niam motus membri est una ex rebus pro-
hibentibus ab eo frigus. Membrum quoque
suffragatum duriter inuenit frigus: at non
ipsum quidem pargamento cooperitur, & ali-
quid ei supponitur, & nihil supponitur est
magis ipsum custodiens. Quo loco sub-
sellaris nomine, non stapedem, sed san-
daliū, aut quod Italis dicitur, *Pianella*,
vel *Zoccolo*, ac omnino calcei quoddam
genus, indicari docet, dum e textu de-
sumpta ratio, qua scribit Auicennas,
non oportere subellare, quo pes tegi-
tur, esse strictum ita ut in eo pes moueri
non possit; etenim stapes adeo strictus
esse nequit, ut in eo pes moueri ne-
queat; quin etiam stapes firmando, re-
gendoque pedi deseruit; non autem
contegendo. tum e [i] Rasi, qui de pro-
posito scribens ad Alim inforem, vertit
subellare in *sotullare*, quam vocem Al-
pagus accepit in suis castigationibus ad
hunc Auicennæ locum; dicit enim Ra-
sis, agens, ut Auicenna, *De regimine ex-
trematū digitorum pedum & manuum,*
ne a frigore corrumpantur, &c. Pedum di-
giti prius manibus absque ullo liquore
vehementer sunt fricandi. Deinceps
vero ex oleo veteri inungendo fricatio
facienda est: post quam pannis coope-
riendi inter ipsos, ac sub ipsis, & super
ipsos interponendo pannos. Sub pecti-
ne etiam toto ac super ipsum lana mol-
lis mittenda: deinde vero caligis subtili-
bus & mollibus calciandi. Quod si frigi-
dis satularibus se calciauerit; summo pe-
re cauere debet, ne sotulares mada-
fiant, aut ex aliqua re sibi accidente hu-
meſcentur. Vnde constat apertissime
sotulares esse genus calcei, ac idem om-
nino esse subsellaribus. Quod apparet
etiam ex Interprete Auicennæ Iacobo
de Partibus, quem citat Rhodiginus; ait
enim ad allatum Auicennæ locum Iac-
obus: *In hac prima parte primo instruit
itinerantem in frigore, ne stricto habeat
subsellares, & sotulares, quibus pedes coope-
riunt.**

Itinerantium
pedes ut sint
custodiendi.

[i] lib. 6. c. 7.

Digitum ma-
nu, & pe-
dis ut a
frigore
tueatur in
itinerantem.

rinuntur, ita ut in eis pedes moueri non possint: & per subsellares intellige strepas, vel ocreas, quæ subsellares dicuntur, quia equitando sub sellis eorum pendens. & dat duas causas, prima est, quod motus extrematum est una ex rebus, quæ prohibent eas a frigore nocente, quia quisque motus est calefactiuus: sotulares igitur non sinentes in eis moueri pedes ob nimiam strituram, in frigore nocent. Rasis vero ad Almansorem cauere iubet ne sotulares itinerrantis in frigore madefiant. Cl. Vossius de Vitijs Sermonis agens ait: Sotular pro calceamenti genere usurpare non metuit Iulius Palamedis Adriensis in Translatione Auic. I. Can. Fen. III. doct. I. cap. V. Et sane legas apud Grammaticos multos: qui locular, & sotularis inter masculina nomina reponunt. Quod etiam factum a Casparo Finckio, & Christophoro Heluico. A solea esse id nomen, censet Marcellus Donatus in Suetonii Caligula Cap. III. Sed & sotular, & sotularij sunt voces nihili. Decepit Grammaticos corruptus B. Hieronymi [m] locus extremo lib. primo contra Iovinianum, ubi sic legendum: Et hic foccus, inquit,

quem cernitis, videtur vobis nouus, & elegans: sed nemo scit, præter me, ubi me premat. Et infra V. Cl. Sotularis: calceamenti genus: ut pluribus dixi lib. I. c. VIII. Volunt esse a solea: sed censo esse a subtalaris: uti istac, quia sub talis. Adij, quæ inferius subdam in subtalaris. Addit vero posterius: [n] Subtalaris: pedum tegumentum, inde ita dictum, quia sub talis foret. Vita S. Gudile Virginis cap. II.

parag. VIII. Diebus vero, ut humanum vitaret fauorem, talibus & ut ita dicam, dimidijs utebatur subtalaribus, ut superior pars pedum videretur tecta, sicut Dei feruens amore incedebat, inferiore nuda relicta. Vbi contra Manuscriptorum fidem, Laurentius Surius [o] reposuit, calceis. Garneuctius legendum putat, subtalaribus; sed perperam. Imo neque sotularibus, quæ doctissimi Boltandi est coniectura, reponere omnino opus. Usurpatur etiam in vita S. Odonis: Dic mihi, ubi Sanctus Benedictus præcepit Monachis, suos lauare subtalares? Ludouicus de la Cerda in Aduersarijs cap. XXV. para. x. censet aliter, a sutela dici, subtulares, vel potius sutulares. Nempe quia in Codice manuscripto Vitæ S. Gudile, seu Gundule, sit: Diebus talibus, ut humanum vitaret fa-

uorē, dimidijs utebatur sutularibus &c. Verum a sutela non esset sutularis, sed sutularis. Interim hac codicum inconstantia facit, ut nec damnem sotularis; quod & ipsum barbari pro eodem calceamenti genere usurpant. Vita B. Rogerij [*] Abbatis Ellanij cap. VII. parag. VII. Sotulares nihilominus tamdiu frequenter portabat foratos, donec stramen per soleas exiret. Vita S. Eguini cap. IV. parag. XIX. Rusticus [p] quidam partem terræ S. Eguini surripuit; & quum Iudices sanxissent, ut certo die veniret, & terram illam suam esse iuraret; puluerem de domo sua sumpsit, & sotulares impleuit, ut tuto iurare posset, quod super terram suam staret. Imo & B. Hieronymum eo usum putant; sed falli, diximus lib. I. cap. VIII. Nec sotularis tam a solea factum, ut Marcellus Donatus credebat, quam ex subtalaris est corruptum. Ex quibus apertissime constat, subtellares, quos & sotulares appellat hic Interpretes Auicennæ, non esse stapedes, tum quia stapedes non cooperiunt pedes, eos a frigore ambientis defendendo, sed tantum eos firmant, ne suspensi sine fulcro pendeant; tum quia stapedes non cooperiunt pedes, at solummodo stabiliunt, eos non inuestientes, neque desuper cooperientes: tum quia stapedes madefacti nullam omnino noxam afferunt pedibus, quos non contingunt immediate, neque nisi minima ex parte illis subiiciuntur. Sane streparum nomine stapedes indicari barbære loquentibus, obseruauit Cl. Vossius in opere suo De vitijs sermonis, & varijs glossematis, inquiens: Strepa, dicitur ferreum illud instrumentum, cui insistant pedes equitantium. Matthæus Parisius in Henrico Tertio ad ann. MCCXLIV. de casu misero Engelrami de Cuscy: Equino pede ad aliquod offendiculum titubante, corruit supinus in profundum (vadum transire volebat) ad quod tamen propria Strepa pertractus est violenter, & tunc infelicer. Item ad ann. MCCXLI. de miserabili morte Comitum Gilberti Marefcalli: Nec potuit equus ab ipso, vel alio retineri. Unde in ecstasi raptus, cepit vacillare: & post paululum concidit ab equo somnuius; ipsum una Streparum retinente, & per agrum spacio aliquo sic trahente. Similiter Strepa pro Stapeda est apud Helmodum lib. 4. de Rom.

[m] l. 3. c. 51.

[n] c. 51.

[o] Vit. SS. ad 8. Ian.

[*] ad 4. Ianuar.

[p] ad 13. Ianuar.

Miserabilis equitis historia.

„ Rom. Imp. cap. 21. vt lego apud Her-
 „ mannum Hugonem lib. 1. de Milit.
 „ Equestr. cap. 4. A *Strepa* est Hispanicum
 „ *Estribo*, e more eius gentis, & Gallicæ,
 „ præmisso. Ac inde etiam *Astraba*: nisi
 „ a Græcis malis. Sed *ἀσπάρβη* his aliud.

Verum enimvero qua ratione Iacobus
 ille de Partibus, vetus Interpres Au-
 cennæ, vocem *fortulares*, atque *subfella-*
res, interpretatus fuerit *Strepas*, hoc est
Stapedes, non video; neque satis est mihi
Stapedes propendere sub sella equi-
 tantium; quod Rhodiginus e virorum
 doctorem interpretatione mutuari su-
 scipereque videtur; etenim nihilo mi-
 nus quam *Stapedes* propendent sub
 sella equitantiū calcei, pariter & ocreæ,
 cum pedibus. Quare *Sotulares*, & *Sub-*
sellares Auicennæ, Rasisque, non sunt
 proprie *Stapedes*, at calceorum, siue
 ocrearum genus erunt in proposito.
 Verum enimvero quicquid sit de *fortu-*
laribus, vel *subsellaribus* Auicennæ, non
 propterea negamus Auicennæ tempo-
 ribus usum *Stapedæ*; nam Auicennas
 anno Christi Domini M C L. floruit
 æuo non ita prisco, Conrado III. Im-
 peratore, cum quo floruerunt etiam
 Eustrathius Interpres Homeri, Auer-
 roes, Rabbi Moses, Hugo, Richardus,
 Otho Frigisingensis Episcopus, Gra-
 tianus, & Petrus Lombardus ille Magi-
 ster Sententiarum appellatus. At vero
 de *Stapedum* nouitate similiter egit
 eruditissimus La-Cerda, dum ad illa

[7] Virgilij carmina,
 „ ----- aut corpora saltu
 „ Subijciunt in equos -----
 inquit: *saltu*: signate & proprie; nam apud
 veteres nullus usus *stapedæ*, aut *subicis* pe-
 danei. Hispani quidem *Estriuos* dicunt:
 sed saltu fiebat ascensio: Senibus quidem,
 & Principibus tollendis vir erat huic rei
Præfectus, quem Spartianus in *Caracalla*,
 & *Ammianus* lib. xxx. vocant, Strato-
 rem: Græci *ἀναβολία*. Inter equitandum
 autem pedes erant penduli, & nulla re inni-
 xi: vt etiam hodie equestres statuae cernun-
 tur (qualis est in nostra Lucerna) Omit-
 to locum *Eustathij* in lib. 1. *Odys.* quem iam
Budaus & *Lipsius* agitarunt. De hac ea-
 dem re, quia controuersa, præstat alios
 etiam videre; præsertim Hieronymum
 Magium, [7] & Gerardum Io. Vossium,
 viros eruditissimos; ille namque suis in

A *Miscellaneis* inquit: Ioannes Tortellius,
 Artetinus, vir non indoctus, qui Lau-
 rentij Vallæ coetanei, amiciq. sui exom-
 plo permotus, pro viribus cum barba-
 ric manus conseruit, remque literariam,
 cum qua male agebatur, promouere
 lexico, ac alijs inscriptionibus conatus
 est, Stapias apud antiquos non fuisse in
 usu, literis prodidit. Eius sententia eru-
 ditorum omnium calculis, si Galeotum
 Martium Narniensem excipias, com-
 probata fuit, atque hodie comproba-
 tur. Hic enim in libro *de Doctrina promi-*
scua cap. 28. cum male eo nomine alijs-
 que de causis accipit, quantum ad rem
 nostram spectat, his verbis: *Sed miser*
Tortellius, merus recitator, nihil conside-
 rans, quæ non aduertit, putauit nusquam
 extare: digna enim risu sunt, quæ ibi reci-
 tat: Negat namque *Clostrum*, quo equum
 ascendimus, Latinos habuisse. *Lucretius*
quinto,

„ Et prius est armatum in equo con-
 scendere clostris.

Klostra enim scala est, & id, quod ab ephip-
 pjs equorum pendet, ascensuro in equum,
 vt scala facilitatem præbet. Hæc ille. Sed
 dicat Martius, quonam *Lucretij* codi-
 ce, *clostris*, legerit: & apud quem au-
 ctorem *Klostra*, scalam significare in-
 uenerit. Tam manuscripta enim, quæ
 viderim, exemplaria, quam typis repræ-
 sentata, *Costas*, habent: & Græcis, non
Klostra, sed *κρίσση*, vt omnes norunt, sca-
 lam significat. Mira est hoc loco (quod
 cum multo eius honore dictum sit) im-
 postura, qui, vt *Tortellium* coarguat,
 nec a contextuum deprauatione absti-
 neat, quasi myopibus, lusciosisque fu-
 cum facere velit. Nam quotus quisque
 vel semidoctus literatus fuerit, qui non
 videat *Lucretium* equestris artis incre-
 menta afferentem, & a simplici equo-
 rum usu exorsum, non potuisse statim
Stapiarum meminisse? Poetæ verba, ne
 quis me *Tortellij* causam mendacijs
 agere suspicetur, adscribam.

Et prius est armatum in equi conscende-
 re costas,

Et moderari hunc frenis, dextraque
 ciere,

Quam biyugo curru belli tentare pericla:
 Et biyugo prius est, quā bis cōiungere binos.
 Et quam falciferos inuentum ascendere
 currus

Et

Locus Lu-
 cretij ex-
 penius.

Sotulares
 quid sint Au-
 cennæ, ac Ra-
 si.

[7] 12. Aen.

[12] c. 14.

Bigæ antiquo-
rum quid.

Equitatio diu-
turna quos
morbos affe-
rat.

Ex quo Lucretij loco patet aperte, bi-
gas antiquorum fuisse, quæ binis equis
traherentur, & quadrigas, quæ qua-
ternis: non autem bigas extitisse dua-
rum rotarum currus; & quadrigas,
quatuor rotarum carpenta; sicuti non-
nulli putarunt; sed ad verba Magij re-
deamus asserentis: Stapiarū vsum apud
antiquos nullum fuisse, præter eque-
stres antiquorum statuas, præterque ve-
tusta numismata, & in antiquis marmo-
ribus a sculptoribus equites equis ve-
hentes expressos, hæc etiam manifeste
demonstrat. Xenophon in lib. de arte
equestri, dum quo pacto equus conscen-
di debeat, edocere nititur, Stapiarum
vsum non agnoscit. Hippocrates quo-
que in libro *De Aere, Aquis, & Locis*, lo-
quens de Scythis innuere videtur, sua
ætate, nec Scythis, nec alijs nationibus
cognitas fuisse Stapias: in hanc enim
loquitur sententiam: *Ab equitatione ip-
sa diuturni eos corripunt articulorum do-
lores, nimirum propendentibus semper ex
equis eorum cruribus: deinde claudii fiunt,
contrahunturque coxendices, quum in-
ualuerit morbus &c.* & post multa: *Simili
autem modo & reliquis hominibus euenit.
Vbi enim frequenter, & continue homines
equitant, ibi plurimi a diuturnis doloribus,
articulorum coxendicumque maxime, &
pedum corripuntur, ad coitumque fiunt
impotentes: quæ omnia mala Scytharum
genti adsunt.* Hæc ille. Vt minus idem
nobis aduersetur, dum Nomades (sunt
hi Scythæ) inter equitandum, quomo-
documque equis insideant, non adhi-
bere animi dicit, quando & quæ Scy-
this equitatio ipsa conciliabat mala, re-
liquis etiam, equis inuehentibus, ean-
dem ob causam, conciliari consueuisse
scribit. Huc accedit Suetonius in Ca-
ligulæ vita (vt quæ de alijs nationibus
fateri cogimur, de Latinis quoque vera
esse, nemini negare sit integrum) qui
equitum crura, nullibi conquiescenti-
bus pedibus, propendere consueuisse
demonstrat, dum Germanicum Cali-
gulæ patrem, ad crurum gracilitatem,
quæ formæ minus congruebat, replen-
dam, assidua ab equi vestatione post
cibum, adiumenta petijisse dicit. Noui-
mus enim statim pransorum crura, si as-
sidue equis Stapijs carentibus illi ve-
heant, quod propendeant, atque huc

& illuc agantur, sanguine plurimo, at-
que humoribus in ea decumbentibus,
insignem adipisci crassitiem. Præterea,
Iulius Pollux lib. 10. cap. 10. & 12. in
quibus agit de vehiculis, eorumque par-
tibus, ac de equestribus instrumentis,
& alibi, reliqua omnia executus, Sta-
piæ, aut instrumenti similis nullam ha-
bet mentionem. Quanquam autem ve-
rum est antiquos Stapias nullas habuif-
se; non est tamen negandum, adeo
non vetustis, nec etiam nobis vicinis
temporibus, harum vsum agnosci. Me-
mini enim me in Diui Hieronymi Epi-
stolis, non Stapiæ, sed Bistapiæ inueni-
re mentionem; inquit enim, si memo-
ria non labat, se, quum quædam acce-
pit literas, iumentum consensurum,
iam pedem habuisse in bistapia. Romæ
quoque in vetusto lapide, Stapiæ haud
dubiæ mentio fit; ita enim habet inscri-
ptio:

D. M.
QVISQVIS LECTVRVS
ACCEDIS
CAVE SI AMAS. AT SI NON
AMAS PENSICVLA MISER QVI
SINE AMORE VIVIT
DVLCE EXIT
NIHIL. AST EGO TAM DVLCE
ANHELANS ME INCARTE PER-
DIDI ET AMOR FVIT.
EQVO DVM ASPECTVIFORMO-
SISS. DVRMIONIAE PVELLAE
VIRGVNCVLAE SVMMA POL-
VORIA PLACERE CVPEREM
CASV
DESILIENS PES HAESIT STA-
PIAE TRACTVS INTER II.
IN REM TVAM MATVRE
PROPERA
VALE.

Inscriptionem autem monumentumq.
hominis non fuisse Christiani, ex inter-
punctis literis D. M. cognoscitur, quæ,
vt neminem antiquitatum peritum la-
tet, Dijs Manibus defuncti sepulchrum
esse dicatum significant (tametsi multi
nostri hac ætate ad inferorum Deos, vt
ad Plutonem Proserpinamque, non si-
ne manifesto errore, in vniuersum re-
ferunt) vt ex his Gellij verbis lib. 10.
cap. 18. satis liquet. Id, inquit, *Monu-
mentum Arteniisicum Dijs Manibus sa-
cris Mausoli dicaret, ἀγῶνα, id est, certa-*

men

men laudibus eius dicendis facit. &c. Vt alia ad hanc rem spectantia nunc mit- tam; quæ in libris de Sepulchris, & se- peliendi ritu sunt a me collecta argu- menta. Hanc ego inscriptionem pau- lulum supra Diui Hieronymi ætatem, factam existimo. Foro Cornelij (si quæ mihi narrantur, vera sunt) ab hinc non multos annos, tumulto quodam perue- tusto collabente, qui ante annos octin- gentos fuerat, ut ex epitaphij notis nu- meralibus deprehendebatur, constru- ctus, equitis inuenta sunt ossa, cum equi marcido ephippio, cui Stapiæ ijs, qui- bus hodie utimur, non ab similes inces- sent. Vides ergo Stapiæ inuentum nec peruetustum, nec recens esse. Vossius autem de proposito similiter ait in ope- re suo *De vitij sermonis* inscripto: *Eti- am inter illa, ubi non solum forma exterior, sed res ipsa veteribus fuit incognita, repo- ni debet instrumentum illud ferreum ab equi lateribus utrimque dependens, cui in- nituntur, atque insistant equitantium pe- des. Ea enim veteribus fuisse ignota, recte iam ante duo secula monitum Ioanni Tor- tellio Aretino: etsi hoc nomine reprehensus sit a Galeotto Martio Narniense lib. de Pro- miscua doctrina cap. xxviii. Tortellij enim sententiam firman- partim numisma- ta vetera; partim statua equestres, tum la- pidea, tum ex ære fusa; in quibus nihil huiusmodi conspiciere est; ut in ijs observa- tum quoque Brodæo in quarto Miscellaneo- rum cap. xxvi. Neque istius rei Xenophon lib. de re equestri, vel in *onomast.* Iulij Pol- lucis, ubi de instrumentis agit equestribus, vel verbo meminerunt. Præterea Hippocra- tes libro De Aere, & Aquis, docet pepen- disse equitantium crura, usque inde con- trahi. Suetonius in Caligula cap. iiii. indi- cat, humores a cibo sumpto in tibiis equi- tantium descendere: & ideo Caesarem Ger- manicum, postquam prandisset, assidue so- lere equo vectari ad gracilitatem crurum replendam. Qua sane locum magis habent, si crura sine fulcro dependerint. Nomo igitur huic inuento nouum querendum no- men fuit. Id multis modis factum, ex Hi- spanica, Græca, Latina. Ex Hispanica du- bium, an Græca sit astraba; Hispanis qui- dem dicitur estribo: unde astraba: nisi ex hoc fuerit Hispanicum. Isidorus Hispa- lensis in Glossis: Astraba, tabella in qua pedes requiescunt. Sed potius hoc Gra-*

cum; nam & Hesychio ἀσπράβη lignum est ephippium, quod tenent sedentes: nempe ab ἀσπράβη, & σπρίσθαι, quia non ver- tatur, sed stabile sit, uti conueniebat; quum, ut non uno loco docet Philosophus, omnis motus fiat super immobili. Præterea Græcis dictum ἀναβολῆς. Latinis Scala; quia eo solerent ascendere, velut scalis. Sane Sui- das, quum dixisset, eos, qui Latinis Stra- tores vocantur, quia equum sternerent; Græcis, quia ab iisdem, quum equum ascen- derent, subleuantur in eum, ἀναβολῆς nuncupari, subiungit, ἀναβολῆς δὲ καὶ ἡ παρὰ Ῥωμαῖος λεγόμενη σκάλα: Anabo- leus etiam illa, quæ Romanis dicitur Scala. Dixeris, signari hic potius scalas equo appositas, per quas facilis est ascen- sus, quam astrabas; quæ pensiles, non por- tatiles. Sed hanc sententiam refellit Eusta- thius in *Odys.* A. Vbi sic scribit: Ἀναβολῆς ἡ μόνον τὸ σιδηρεόν, ᾧ τὰς πόδας ἐντιθέντες ἱπποποι γίνονται τινες, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος, ὃς εἰς τοῖσιν καθύπερθε. Anaboleus non modo dicitur ferrum illud exiguum, cui aliqui imponunt pedes equum ascen- suri; sed etiam vir is, qui ad conscen- dendum equum adiuuat. Vt Suidas ait, non stratorem modo dici ἀναβολία, sed etiam scalam: ita Eustathius ait ἀναβολία non solum vocari ferreum instrumentum, cui equum ascendens pedem imponit, sed etiam stratorem. Vt, quin scala sit instru- mentum illud ferreum, non possit dubitari. Atque idem Iusto Lipsio visum de Militia Romana lib. iiii. dial. vii. Itaque & Mau- ritius *σπατηρικῶν* lib. i. ait, ἔχον δὲ καὶ εἰς τὰς σέλλας σκάλας σιδηρᾶς δύο: Habet ad sellam conscendendam binas scalas fer- reas. Obseruatum hoc maximo Salmasio ad Spartiani Caracallam. Est & alia appel- latio a Latinis: puta stapes a statione pe- dum: quod si est non sit ab Hispanico estafa; sed hoc a stapes, vel stapia; quomodo alij dicere maluerunt: nempe pro stapeda: quod pratulit Philelphus. Vnde stapia κατὰ συνωπνίαν. Apud Franciscum Marium Gra- paldum, si standum editioni Parmensi, ista legas: Ephippio dextra, ac sinistra, lo- ris quibusdam ferreæ machinulæ ad- duntur; quæ Stapedes eleganter, & Latialiter, appellabimus: quia in his scissores, dum terga premunt equorum, pedes habere consueverunt. Apud Ma- iores, ut in statuis equestribus apparet, non fuerunt. Ac ad oram etiam, itemque

priuatiuū
verti.

de mor. an.
c. 2.
de inc. an. c. 3.
Auer. 8. phy.
com. 84.

vers. 155.
pag. 1406.
edit. Rom.

lib. 10. c. 10.
& 12.

An. 1516
fol 98.6.

in Indice stratores legas: ut plane videatur editor sic in chirographo Grapaldi reperisse. Fortasse strapedes, quasi stratum pedum, dici credidi. Sed malo putare, per errorem sic scriptum. Nam longe verisimilius etymon a statione pedum: unde stapes, vel stapia. Quod vocabulum licet non sit vetus (quid mirum in re non veteri?) tamen ante mille & ducentos annos obtinuisse, argumento est, quod apud B. Hieronymum in epistolis bistapia pro binis stapis, seu bistapedibus, legamus. Et fortasse paullo etiam antiquior Beaso Hieronymo fuerit vetus inscriptio a Valphamgo Lazio, ac Hieronymo Magio, adducta: in qua, DVM VIRGVNGVLAE PLACERE CVPEREM, CASV DESILIENS, PES HÆSIT STAPIÆ, ET TRACTVS INTERII. Integram apud Magium inscriptionem vide lib. II. Miscellam cap. XIV. Post res priorum appellationes, novam addit Guillelmus Budens, nec inelegantem: nam ὑποπόδιον, ei subex pedaneus nominatur. Hæc pluribus sum prosecutus, ut videant omnes quam varia sit ratio barbara inuenta effrendi non barbare. Ita viri eruditi. Ego vero, ut meam sententiam libere proferam, cenfeo Stapedem, qua nunc utimur, duos usus habere, tum conscendendi dorsum equi, tum stabiliendi pedes equitis equum sessitantis: quorum usum prior antiquior fuit, recentior alter; ac proinde Strapedes assidue pendentes e sella, non ita veteris instituti fuisse. Vetustiores autem usos olim machinula ferrea ad conscendendum equos, aperte monet Lucretius, antea citatus, dum ferri proponit usum, quo miles armatus consuevit equi conscendere costas; quas graui pressus armatura, sine fulcro nequirit in equum se saltu tollere. Quam quidem ferream machinulam non ab re fuerit putare fuisse vel in modum scalæ, vel in modum anulorum catenatim ad seinuicem iunctorum, per quos veluti per gradus in equum homo conscenderet, præsertim senex, ac debilis; at miles agilis & armatus, vñico vel anulo sellæ utcumque affixo, facile conscenderet equi dorsum, quo postea non vteretur ad pedes firmandos; id quod æuo posteriori fuerit usitatum: qui quidem anulus etiam plures gradus non habuerit, attamen

per circumlocutionem

Stapedum vsus duplex.

Lucretij locus explicatus.

men scalæ nomen fortitum fuerit ab officio præstito scandentibus equum. Ut Lucerna nostra referens equum sine stapedibus e sella propendentibus æuū Lucretij non sequatur, qui seculo Ciceronis vixit. Ceterum in ista Lucerna mirum illud obseruare lubet, equitem læua manu libera protendere nescioquem orbiculum, at dextera frenum equi regere, contra communem equitum consuetudinem, qui sinistra gubernant habent equos: Nisi fuerit hic eques abutens manu dextera pro læua, sinistraque pro dextera; quales non paucis visuntur consuetudine deprauata; facilius ego retulerim hoc vitium in incitiam incisoris, qui propositum sibi exemplar lucernæ ad incidendum, ignorauerit, quæ dextera delineantur in ære, euadere sinistra in prælo Typographi. Nam equites læua frenum regere, dextera vero vigere aduersus hostes, postquam armati conscenderint equos, aperte monet Lucretius loco notato de primæua vsu ferri:

Eques in Lucerna curmansu dextera frenum regat.

„ Et ferro capere solum proscindere terræ,

„ Exæquataque sunt creperi certamina belli.

„ Et prius est repertum in equi conscendere costas,

„ Et moderarier hunc frenis, dexteraque vigere,

D. Vbi moderandis frenis læua manus attribuitur, dextera vero miles armatus equitans vigere ponitur expedita pugnans aduersum hostes.

De Lucerna Cominia, Ferrariæ comperta. Cap. XXXI.

Propositis addere lubet insignem Cominiæ Lucernam, olim mihi propositam a Cl. Viro Iulio Recalcho, nobili Medico Ferrariense, literis his ad me datis: Perill, & Exc. D. Fortunio Liceto Iulius Recalchus S. Adeo gratus mihi fuit liber De Lucernis sepulcralibus, quo me pridem munerasti, ut iugem muneris memoriam, & arctissimam obligationem humanitati tuæ teneam, cum eximia delectatione maxime propensionis tuæ erga reconditas causas effectuum mirabilium Naturæ; proinde non possum non te colere super-

„premo gradu dilectionis, qui sentio me
 „regi ab eodem genio, licet impediatur
 „hic ab altero, qui me multum occupat
 „in Medicina faciendâ. Simul admira-
 „tus ego sum exquisitam diligentiam in
 „historia, teque celeberrimum spiritum ferui-
 „diorem sapientiæ supra quoscunque no-
 „uerim. Et quum mihi se se obtulerit oc-
 „casio certiorum te reddendi de non-
 „nullis antiquitatibus attinentibus ad se-
 „pulchrum nunc apud nos inuentum,
 „nolui eam omittere, sperans ab inge-
 „nio tuo declarationem verborum ob-
 „scuriorum, quæ sculpta sunt in quibus-
 „dam lapidibus. Meam voluntatem bo-
 „ni consule, meque tibi e summo Deo.
 „cuncta bona præcantem ama. Ferrariæ.
 „xv. Iulij M DC XXIV.

„Die xvi. Iulij M DC XXIV. Com-
 „pertæ fuerunt in Braglia, D. Io: Bapti-
 „stæ Pichiatti, sub vil. Maïere, loco voca-
 „to Verzenese, res infra scriptæ. Lapis
 „marmoreus, tres palmos latus, & se-
 „ptem circiter longus, cum hac epigra-
 „phe:

OS S A

„COMINIÆ Q.F. PAULI STACIA
 „SEVERA MATER E POSVIT,
 „ANNO XXX.
 „HIC REQUIESCANT.

„Lucerna fictilis, in eius fundo scriptum
 „est: STROBILI.

„Lapis item lateritius, in cuius medio
 „scriptum est: PANSIANO.

„Lapides alij duo similes, in medio scri-
 „ptum habentes: NERONIS CIA-
 „PANI.

„Isti lapides vna cum alio componebant
 „capsulam, intra quam erat vasculum vi-
 „treum colore cyaneo, fere ad similitudi-
 „nem cucurbitulæ mediæ, capacitatis
 „cyathi; plenum erat, sed non potuit
 „agnosci quæ materia.

„Bina vitrea vasa alia, quæ vulgo nostra-
 „tibus *Ampollæ* dicuntur, ambo plena:
 „vna quidem materia consimili cineri-
 „bus; altera simili oleo; capacitatis & ip-
 „sa fere cyathi: sed efformata ad simili-
 „tudinem campanellæ.

„Inerant etiam aliæ, mediæ magnitudi-
 „nis, & parvæ, fere similes illis, quas
 „vendunt circulatores; sed earum nu-
 „merus ignoratur.

„Vitrum rotundum latitudinis palmaris,
 „cum manubrio, ad eleuandum:

A Vas vitreum simile vulgari Albarello,
 nuncupato, latitudinis eiusdem, cui
 prædictum erat operculum; erat au-
 tem colore ad luteum vergente, & effi-
 giatum pulcherrimis frondium emble-
 maris.
 Vrnæ grandes, quarum numerus igno-
 ratur, quod a fossoribus ruptæ fuerint
 (non erant pauciores quaternis) reple-
 tæ materia nigricante; creditur fuisse ci-
 neres: Hæc ad verbum Vir Eximius:

Liceti Responsio. Cap. XXXII.

Cl. Viro Iulio Recalcho Fortunius
 Licetus B. A.

L Iber meus de Lucernis Antiquo-
 rum fuit remuneratio doctissimi tui
 de natura corporum simularium: Qua
 in re sicut agnosco me libellum ingenti
 favore commutasse: sic apud me tota
 debet esse obligatio. Gaudeo tamen
 meos labores, meumque genium tibi
 non displicere. Certoque scias velim,
 te multum a me diligi, meque plusquam
 multum suspicere subtilitatem ingenij
 tui; sic in præsentia compensans affe-
 ctum voluntatis, quo tu me satagis ho-
 norare. Commemoratio rerum recens
 isthic inuentarum in antiquo sepulcro
 Cominiæ, qua me participem fecisti
 cum humanissimis literis tuis hodie re-
 ceptis, pergrata mihi fuit, quum mul-
 ta memorabilia contineat. Et quia re-
 quiris meum iudicium circa verba in-
 sculpta tribus in lapidibus, qui simul
 cum quarto formant capsulam; ut iussa
 tua capeßam potius, quam sperem me
 tibi de propositis noui quidpiam affer-
 re, aut verum sensum attingere rerum
 adeo tenebricosarum, adeoque vetu-
 starum; immo etiam ut sensa tua de pro-
 positis aucuper, particulatim conside-
 rabo seriem vniuersam historiæ ad me
 transmissæ.

E Ossa Cominiæ Q.F. Pauli Stacia Seue-
 ra Mater e posuit, anno xxx. Hic re-
 quiescant.
 Si literula præposita verbo POSVIT,
 habet significatum & vsum aliquem;
 meo iudicio signat EIVLANS: aut alia
 litera deest; quum legi debeat, REPO-
 SVIT: vel, DEPOSVIT: aut, QVÆ
 POSVIT.

LI 2 An-

- 2 Annus XXX. aut est ætas mortuæ Cominæ; aut potius annus ab Urbe Condita; quo casu, si non deest in intermedio spatio quæpiam figura numeralis, corrosa vitio temporis, ut esset CIO, aut IO, vel L. istud sepulcrum fuisset peruetustum: Sed vsus, & origo vitrorum, præsertim affabre foliorum emblematis effigiarum, in ipso comperatorum, repugnat forte tantæ vetustati.
- 3 Lucerna fictilis, in cuius fundo scriptum est, STROBILI.
- 3 Credo tale fuisse nomen figuli, qui lucernas huiusmodi faciebat, & vendebat; quia lucerna similis apud Eruditiss. Petauium Parisijs in fundo continebat idem nomen STROBILI: & quemadmodum facile fuit, eundem artificem multas lucernas proprio suo nomine descriptas plasmasse, quarum vna Lotetiam, altera Ferrariam delata fuisset, ponendas in varijs tumulis: ita mihi verisimile non videtur, eundem seruum sepulcralem curam gessisse duarum lucernarum adeo distantium, aut in ijs nomine suum insculpi curasse. Idem assero de defuncto, cuius nomen in quibusdam lucernis notatum legitur; ut alias ostendi de L. CÆSA. Nisi forte nomen idem varijs seruis, diuersisque defunctis impositum fuisset. Nihilominus casus possessiuus, seu genitiuus nominis descripti, mihi persuadet indicati potius nomen artificis, qui fuit lucernæ possessor, & effector, quam aut serui, cui erant fabricatæ, ac venditæ, ab artifice, & commendatæ ab attinentibus defuncti: vel etiam mortui, cuius in honorem ardere debebant. Sed & in hoc sepulcro non STROBILI, sed COMINÆ ossa continebantur.
- 4 Lapis item lateritius, in cuius medio scriptum est, PANSIANO.
- 4 Censeo tale fuisse nomen serui sepulcralis, cui consueuerat iniungi cura rerum attinentium ad sepulturam, & speciatim conseruare viuulum lumen, imponendo statutis diebus oleum in lucerna, sicuti constat ex ll. Mæuia.
- 5 Lapidis alij duo similes, in medio scriptum habentes, NERONIS CIAPANI.
- 5 Arbitror tale fuisse nomen Artificis; præsertim quum iteratum sit in duobus lapidibus eandem capsulam compo-

nentibus, ut adiungitur:

Isti lapides vna cum alio constituebant capsulam, inter quam erat vasculum vitreum, colore cyaneo, fere ad similitudinem cucurbitulæ medicæ, capacitatis cyathi; plenum erat, sed non potuit agnosci qua materia.

Fortassis id vasculum in se conseruabat multa ellychnia lucernæ, subinde rursus reponenda statim temporibus in locum absumptorum a flamma; quæ funiculorū materia processu temporis corrupta fuerit, & abierit in illam substantiam ignotam, cum admitione pulueris, & humoris.

Bina vitrea vasa alia, quæ vulgo nostratibus *Ampulle* dicuntur: ambo plena; vna quidem materia consimili cineribus. Et quis mihi demonstrabit, hos non extitisse cineres corporis Cominæ, maxime si fuisset breui statura, ætatisque pusillæ? quum a [4] Plinio habeamus, [4] l. 19. c. 1.

C huiuscemodi cineres facile discerni con-
sueuisse a rogi cineribus, mediante tela Amianti, qua in combustibili circumuoluebatur cadauer comburendum; nam loquens ipse de lini speciebus, inquit, *Inuentum iam est etiam, quod ignibus non absumeretur: vinum id vocant, ardentesque in focis conuiuiorum vidimus ex eo mappas, sordibus exutis splendentes igni magis, quam possent aquis. Regum inde funebres tunicas, corporis famillam ab reliquo separant cinere.* Quod assertum probabilem reddit sententiam [6] Celsij, dum de Indijs tractans ait, *Lincei contegi amniculis, quæ certo nentur e lapidis genere, ignibus immota; sed quæ nec perpergentur aqua; verum ubi sordes infuderint, in flammam coniecta splendent.* Et propterea non bene reprehenditur a [6] Dalechampio, dicente de huiuscemodi lino, *Rhodiginus scribit Indos vestibus ex eo lino textis indui: quod parum credibile est; quum in tantam longitudinem trahi nequeat; ut vestes ex eo conficiantur: etenim si ex eo texti possunt mappæ conuiuiorum, tunicæque continentes integrum corpus cadaueris Regij; cur texi non potest vestis homini viuenti?* Plinius ait, *solum, esse difficile textu propter breuitatem; at vero difficultas non aduehit impossibilitatem, nec incredibilitatem; etenim quacumque difficultate texta ex eodem tela, potest facile in vsum vestis veni-*

[4] in Plin. 19. c. 1. not.

nire homini, quantumcumque grandi.

» Alia simili oleo: capacitatis & ipsa fere
» cyathi: sed efformata ad similitudinem
» campanellæ.

8 Ego sane iudico, vasculum istud fuisse
plenum oleo vero; vel alio liquore si-
mili, cuius usus esse debebat pro fomite
flammæ lucernæ, subministrando statis
diebus a seruo *Pansiano*.

» Inerant etiam aliæ, mediæ magnitudi-
» nis, & parvæ, fere similes illis, quas ven-
» dunt circulatores: sed earum numerus
» ignoratur.

9 Non iurarem, huiusmodi vascula non
extitisse partim ex earum numero, quæ
prius iam subministraverant humorem
combustibilem lucernæ; & ibi a seruo
singulo biduo, vel triduo, vacua relicta:
& partim ex illis, in quibus Præfica, &
aliæ mulieres, pretio conductæ ut mor-
tuum ad sepulturam comitatæ flerent
vbertim, lacrymas reponerent, & offer-
rent solutum planctum in sepulcro, vna
cum lucerna, defuncti manibus.

» Vitrum rotundum latitudinis palmaris
» cum manubrio ad eleuandum: vas vi-
» treum simile vulgari Albarello nuncu-
» pato, latitudinis eiusdem; cui prædictum
» erat operculum: erat autem colore ad
» luteum vergente, & effigiatum pul-
» cherrimis frondium emblematis.

10 Si vas istud non erat, in quo conserua-
bantur lacrymæ Præficæ principalis,
seorsim a lacrymis aliarum mulierum
pretio deflentium, contentis in vascu-
lis minoris pretij: forsan erat vas, in
quo seruabatur digitus manus, abscindi
mortuo suctus, cui iusta fiebant, ut ob-
seruat in suis funeralibus non solum
Porcachius, quum residuum cadaueris
cremaretur: sed etiam apud Varronem,
& Festum Iosephus Scaliger in suis con-
iecturis, ubi dicit, *Aut si os exceptum est*
mortui ad familiam expurgandam etiam
digitum abscindi ad eam rem testatur Fe-
stus: Membrum, inquit, abscindi mortuo
dicebatur, quum digitus eius decidebatur;
ad quod seruatum iusta fierent, reliquo com-
 busto: Id autem ad purgandam familiam
certo genere Februi, quod vocabatur
Exuerrias.

» Vrnæ grandes, quarum numerus ignora-
» tur, quod inter fodiendū ruptæ sint; non
» erant pauciores quaternis; repletæ ma-
» teria nigricante: creditur fuisse cineres.

A Credo certe tot urnas, & ita gran-
des, plenas materia nigricante, fuisse
repletas cineribus, & carbonibus;
non quidem, in quos abierint membra
cadaueris vnius ambusti; sed lignorum
rogi; quum Antiquorum mos fuerit,
reponendi cineres defuncti quodam in
vase distincto intra sepulcrum; non abij-
ciendo cineres, neque carbones pyræ
in maiori quantitate; quos conserua-
bant etiam in tumulo, ceu rem sacram;
quod cadauer attigissent, sacrum ab se
creditum; cuius ratione sacras existi-
mabant etiam sepulturas: quemadmo-
dum conijcitur ex Legibus. Et reuera
in pluribus urnis magnis multum cineris
inuentum est, magnaque carbonum co-
pia quæ non nisi lignorum ambustorum
esse potuit: isti comminuti, & processu
longi temporis ab humiditate loci cum
cineribus permisti, nigricantem mate-
riam efficere potuerunt, qualis in præ-
dictis Urnis inuenta fuit. Obseruauit ta-
men, Lucernarum in sepulchris posita-
rum, alias extitisse pensiles, alias in hu-
mo iacentes, aut super aliqua basi: &
ut istarum inueniuntur fictiles innume-
ræ; ita pensilium habemus pulcherri-
mam cōmemorationem a Dione in cæ-
na, conuiuiove non minus ferino, quam
laruali, aut potius diabolico, quod pa-
rauit Domitianus Senatoribus, & Equi-
tibus Romanis: *Itaque Populo nocturnum*
epulum dedit, eius consolandi causa: noctu
enim saepe exhibebat certamina: in eaque
nonnas & mulieres introducebat. Vique
plebi eo tempore; ita principibus Senatorij,
& Equestris ordinis conuiuium in hunc
modum fecit: Apparauit ades nigerrimas
ex omnibus partibus: erant enim atra la-
quearia, parietes ac pauimentum, in eoque
sedes nuda eodem modo collocata erant.
Quibus paratis rebus, eos de nocte introdu-
ci iubet absque comitibus: ac primum om-
nium iuxta unumquemque columnam col-
locat, factam instar sepulchri, in qua no-
men eius scriptum erat; pendeatque de ea
lychnuchus parvus, ut assolet in monumen-
tis: tum nudi pueri, atramentoque oblit,
tanquam spectra quadam ingrediuntur,
ipsoque horribili saltatione circumue-
nt: eoque facto ante pedes ipsorum consistunt;
ad extremum omnia, quæ in exequijs mor-
tuorum adhiberi solent, in vasis eodem mo-
do eis apposita fuerunt. Quas ob res quis-

que maxime reformidare capit & perhorrescere, quod se iam expectarent interfectum iri, praesertim quod ceteris magnum silentium erat, quasi iam mortui essent, quodque Domitianus sermonem habebat de ijs rebus, quae ad mortem, quæve ad caedes pertinerent. Tandem vero illos dimittit, praemissis famulis ipsorum, qui in vestibulis adiuu remanserant: quumque praeprasset alios incognitos homines, a quibus domum reducerentur, vehiculis & lecticis datis, ijs metum multo maiorem incussit. Iam quisque domum venerat, iamque respirare quodammodo incipiebat, quum nuntiatum est, nonnullos ab Augusto venire: quae ex re eis mori omnino expectantibus, ab uno horum oblata est columna argentea, ab altero aliud quippiam, ab alio vas ex ijs quae in cana apposita fuerant, quaeque erant pretiosissima. postremo puer ille, qui ante Daemonem representauerat, unicuique lotus, & ornatus oblatus est: eoque pacto illi totam noctem magno timore perculsi, munera acceperunt. Et Domitianus hos triumphos egit, vel ut vulgo loquebantur, exequias eorum, qui in Dacia, Romaque mortem obierant. Et quemadmodum antiqui diebus funebribus cludebant ardentem lucernas intra sepulcra, nec eas ponebant in hominum conspectu supra fenestras, neque supra ianuas: ita viceversa diebus natalitijs ponebant ardentem lucernas ad fenestras, & in ianuis, ut ostenderent contrarietatem inter ortum & interitum: & ideo Tertullianus ostendere volens, tempore nascentis Religionis Christianae, Idololatriam extinguere, dicebat: *At nunc lucent tabernae, & ianuae nostrae; plures iam Ethnicorum fores sine lucernis & laureis quam Christianorum.* Ille mos accendendi lucernas in fenestris die natali, notatur etiam a [g] Persio dicente,

*Herodis venere dies, unctaque fenestra
Disposita pinguem nebulam vomere lucernam.*

[g] Sat. 5.

[h] in Flac. & Sex. Pom.

Qua quidem in re non recipio placitum [h] Scaligeri dicentis, *Natali die lucerna accendebantur, mortuali id non faciebant:* etenim utroque die id faciebant; sed natali die ponebant lucernas accensas in fenestris, & in portis ad omnium conspectum: mortuali vero die cludebant eas intra sepulchra. Sed non omittendum cenfeo, praeterea mortuis antiquos

A terrae puluerem ter iniicere consueuisse: quae de re Flaccus,

1. car. od. 18.

„ Quamquam festinas (non est mora longa) licebit

„ Iniecto ter puluere curras.

Mos hic, obseruatu testimonioque Cl. Rhodij nostri, in Dania, & Noruegia, ceterisque Septentrionalibus regionibus, ab antiquo in hunc diem seruatur, injecta terrae gleba ruere a Sacerdote, quod defunctus e terra originem trahens, in terram dissolutus, e terra rediturus in gloriam caelestem. Quin & apud nos in Italia, Dominicanae familiae Fratres Religiosi, defunctos suos dum intra sepulcra condunt, superiniiciunt patera contentam tellurem, canentes Antiphonam: *De terra psalmsi me* &c. De veterum ista consuetudine Cl. Daniel Heinsius in Silium Italicum. cuius etiam fortasse meminit infelix ille, propter apocrypha sua non ita pridem infami morti damnatus, Alphonsus Ciccarellus, agens de Tuberibus, in haec verba:

Quoniam terra mortuis iniicitur, voluerunt Veteres ut qui lu- c. 3 f. 3.

gent, pullis pallijs, terra similibus, essent amicti. Sed hac de re Gutherius: *Gleba* lib. 2. c. 18.

iniectio iustam & plenam; pulueris iactus imaginariam sepulturam facit. Hinc poeta:

„ ----- Inops inhumataque turba est: *qua nec legitimam habet, nec imaginariam sepulturam, inops dicta est ab Ope, quae terra est: ut inops turba sit sine terra, sine pulueris iactu, qui a praeerentibus pro sepultura dabatur.* Nam in sacris si manna plena non obrueretur, ter iacta terra cadaveri pro sepultura fuit. Nec sepulchrum possumus dicere, cuius sepultura hoc ritu vel solemniter & solito perfecta non sit: sed fortuita est obrutus terra. Vnde quum Aeneas Polydori corpus terra contextum offendifset, illud iterum solemniter hoc ritu sepelivit,

Acro. 1. v. carm. od. 18.

„ Ergo instauratur Polydoro funus & ingens

Virg. Aen. 3.

E „ Aggeritur tumulo tellus: stant Manibus Aræ

„ Coeruleis mœstæ vittis, atraque cypressso

„ Et circum Iliades crinem de more solutæ.

„ Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,

„ Sanguinis & sacri pateras, animamque sepulchro

Con-

„ Condimus, & magna supremum vo- A
ce ciemus.

in AEn.

Supremum vale, quod Plauto est supremū dicere. Hac quidem terra iniectio fieri potuit secundum Pontificalem ritum, & circa absentium corpora, quibusdam solemnibus sacris, ut Servius docet. Quod & Virgil. probat ex verbis Nysi ad Eurialum:

lib. 6. Æneid.
lib. 9. Æn.

„ Sit qui me raptum pugna, pretiove redemptum

„ Mandet humo solita: aut si qua id fortuna vetabit,

„ Absenti ferat Inferias, decoretque B
sepulchro.

Inferiarum morem ex Polydori funere colligimus. His peractis, sepulchri honorem implere credebantur Cenotaphio facto.

Hæc ea sunt, quæ mihi nunc de proposito festinanter occurrunt dicenda: si tibi meliora succurrent, pergratum mihi fuerit habere communia. Interim me ama, dum a summo Deo tibi felicitatem precor. Dabam Patavij vi i. Id. Iulij MDCXXIV. Quam opinionem C

collaudavit Vir Insignis altero epistolio in hæc verba. Perill. & Excell. Viro

„ Fortunio Liceto Iulius Recalchus S.

„ Gratissimæ mihi fuere literæ tuæ, multis de causis; sed speciatim quia in ipsis

„ comprehēdi viuam imaginem sui nobilissimi intellectus, ostentam in excellen-

„ tia coniecturas efficiēdi; quia hic motus est transitus ab eo quod positum est in-

„ tra lucem incertam, ad id quod in tenebris includitur: & in isto discursu facile D

„ percipitur acies ingenij humani. Et mihi videtur D. T. semper firmasse pe-

„ dem, quem ageret inde per vndecim articulos, qui leguntur in epistola tua;

„ quam diligenter conseruabo; referens tibi gratias de munere, teque precor ut

„ mihi tuam beneuolentiam conserues, meque fauore iussionum tuarum

„ exornes, vbicunque censue-

„ ris me posse aliqua in

„ re tuis commodis

„ inseruire: de-

„ precor-

„ que

„ tibi cælitus omne bonum.

„ Ferrariæ. xx i i. Iulij.

„ MDCXXIV.

De Lucernis Capiuacceis.
Cap. XXXIII.

NOuissime vero Medicinæ Doctor egregius, Io: Paulus Gardinus Sacilensis hæc ad me scripsit: Priscorum „ pietas olim humani cadaueris cremati „ cineres, ac ossa vasis quibusdam egre „ gie humauit: quæ post annorum curri- „ culum a D. Io: Baptista Caltana, Nob. „ Viri D. Adriani Capiuaccei negotiato- „ re, & Angelo Triuella eius operario ter „ ram infodiendo reperta fuere: ruri sci „ licet vulgo Molaradiemo, Agro Mon- „ tificilis, in prædio dicti Nob. Viri, loco „ vocato, *Le Chà de Muro*, prope primam „ Arborum binam, trans foueam. Ordo „ vasorum erat iste: Fictile Vas biparti- „ tum, in quo aliud vitreum vtrimque an- „ sa præditum, & ossibus semiplenum exi- „ stebat, patenaque vitrea coopertum: „ in cuius cauitate tres Ampullæ vitreæ: „ duæ inanes, tertia oleo, aut vnguento „ referta, iacebant. Testaceum vas ad „ instar phialæ cinerum pene plenum se- „ quebatur: vtroque duo Lychni ter- „ rei, & ampulla vitrea quadrangula, la- „ tere tantum ansata reperiēbatur. Vni- „ uersa huc transferri iussit antedictus „ Nob. Vir: parique pietate eis locum su- „ periolem pro busto dicauit. Anno Sa- „ lutis MDCXXXVII. Ind. vi. die „ xxvi i i. mens. Aprilis. Quæ singula vi- „ dendum mihi copiam fecit Nob. Vir: & „ aspexi, contrectauique vasa multam ve- „ lultatem præferentia.

De Lucernis Cioffij, primumque de referen-
te vulturem, & canem sepulchra-
lem. Cap. XXXIV.

CL. Vir, Vincentius Cioffius, Neapolitanus instructum cimelijs antiquitatis museum habuit; e quo transmissit ad me plusculas icones antiquiorum Lucernarum; inter quas pridem ad Lucernam Hectoris, priore libro propositam sine figura non ab re mihi referenda videtur Lucerna globosa, cui canis imminet, atque vultur insculptus est, in hanc effigiem:

Enim-

Lib. VI. Cap. XXXIV.

[a] lib. 5.

Enimvero Canis est apud [a] Pierium, A Hieroglyphicum Principis, Militis, Dei Laris, Custodiæ, Cladis; quæ singula, & vniuersa mire conueniunt Hæctori: qui fuit Princeps filius Priami Troiæ Regis, Militia strenuus, Patriæ tutelaris, vnica Regni Custodia, Cladis & autor Græcis viuens, & Troianis interemptus. Sed in ista Lucerna conspicitur imago völucriis efficta satis ruditer; quam vulturis, aut corui, morticina vorantium esse reor: obtinet in summo foramen, cui canis imminet macer, & ferox; siue custodiæ cinerum excubans, siue cadaueri vorando inhians; nam & canes habebant sepulchrales antiqui, tum quos alebant ad cadauera deuoranda, tum quos præficiabant sepulchris ad custodienda cadauera: De prioribus ita Rhodiginus: [*] *Fuere & qui canes nutrent in Hyrcania, quibus vita functos vorandos obijcerent; proinde etiam se-*

[*] l. 17. c. 19.

pulchrales dictos, docuit Strabo. Sed me Strabo docet non Hyrcanos, at Bactrianos habuisse canes sepulchrales, quibus non vita functos, at viuentes adhuc vel senes, vel morbo confectos obijciebant homines deuorandos: en eius verba: [] Soggy & Bactry moribus non multum fuerunt absimiles Nomadum: paulo tamen mansuetiores fuerunt Bactriani. Onesicritus vero de his quoque narrat minime laudanda: Eos enim, qui senio confecti sint aut morbo, viuos aut proijci canibus, dedita opera ad hoc nutritis, quos sua lingua entaphistas, quasi vespillones vocant: ac videri quidem que extra murum primariæ Bactrianorum urbis sunt, pura: intus autem pleraque humanis plena ossibus: Morem eum ab Alexandro fuisse sublatum. De posterioribus [b] Plutarchus ita: Romano cuidam in bellis civilibus iugulato caput amputare nemo potuit, nisi prius canem, qui dominum custodiebat,*

[*] lib. 11.

[b] de sol. animal.

ac

at pro eo propugnabat, circumfusi confu-
dissent. Pyrrhus Rex iter faciens incidit in
canem, qui interfecti hominis corpus ad-
servabat: cognitoque eum tertium iam diem
cibi expertem assidere, neque cadauer de-
ferere tamen: illud quidem humari, ca-
nem autem attente secum duci iussit. Pau-
cis post diebus militum habitis suis lustratio,
ita ut singuli Rege sedente transirent: ibi
canis qui aderat, atque adhuc quietus
fuerat, ut vidit domini sui percussus tran-
sire, fremens procurrat, eosque allatrans, sub-
inde se ad Pyrrhum convertens: ita quidem
ut non Rex modo, sed qui aderam omnes
suspicionem de ijs conciperent. Ergo com-
prehensi, & examinati, lenibus quibus-
dam signis aliunde accedentibus, falsi homi-
cidium penas dederunt. Idem fecisse aiunt
Hesiodi illius sapientis canem, qui Gany-
etoris Naupactij filios prodiderit a quibus
Hesiodus interfectus fuerat. Autor huius
lucernæ sepulchralis, in ea ponens ca-
nem, atque vulturem, videtur illum
præcorum morem respexisse, de quo
Valerianus in Hieroglyphicis ait, Sunt,
qui Marti Vulturem dedicatam asserant,
quod diverso ab alijs ingenio prædita om-
nem viventium consuetudinem abhorreat,
studiumque omne suum circa huiusmodi
cedes intendat, atque demum funesta om-
nia hieroglyphice significet. Sane quum
natura omnia in se se recipiat, sitque deci-
dentium omnium receptaculum; Vultur-
que, uti sepe dictum, naturam excribat;
non mirum, si qua sponte cadauera nanci-
scatur, tam pro nature, quam funeris signo
accepta sit a Veteribus. Olim autem apud
Iberos Vultures erant pro sepulcro, sicut
apud Hyrcanos Canes, ob id dicti sepulcra-
les. De Iberis ita [c] Silius:

» Tellure, ut perhibent, is mos anti-
quus Ibera,
» Exanima obscænis consumit corpora
Vultur.

De his Virgilius dixit: Alitibus linquere
fœcis. De his Homerus: οἷον οἷον τε πᾶσι.
De his Orestianus Philippensi prælio cui-
dam suppliciter sepulturam præstanti re-
spondit: Iam istam in volucrum potestate
fore. De Cane quin etiam in eandem
sententiam antea [d] Valerianus, obser-
uat ab antiquis positum custodem La-
rium: Lares autem erant cadauera ma-
iorum asseruata domi sepulta, potissi-
mum apud Aegyptios; ut fusc demon-

A strat Gyraldus: At in proposito Pie-
rius: Eadem ratione, inquit, canes apud
Ethnicos Laribus præsidere fuisse dicuntur,
Deosque ipsos Romanos ideo caninis pelli-
bus induerant, quod sicuti canes mites man-
suetique sunt in domesticos, in alienos vero
feri, formidolosique; ita Lares, quibus ro-
tius familia cura credita esset, haberentur.
Proditum sane memoria est, Iliados Minerva
templum in Daulia fuisse, in quo canes
alerentur, qui Græcis tantum adveniantibus
se mites, mansuetos ac ludibundos offer-
rent: in barbaros vero feri atroces ac indi-
gnabundi semper irruerent. Neque desunt
hodie barbarorum nationes aliquæ, quæ ca-
nes hostium cadaueribus quoquomodo con-
quisitis alant, eosque in prælia mox ducant,
quibus in hostem immissis, fœdissima inter-
dum stragis spectaculo perficiantur. & mox:
Ex his itaque factum, ut Aegyptij vespilo-
nem, factorumque tutelarem, edituum-
que libitinarium per canis effigiem indica-
rent, observato firmo illo immobilique ob-
tutu, quo animal id ipsa Deorum hominum-
que simulacra custodie sue credita contem-
platur. Nam quum apud Aegyptios cada-
uera vitro condita, non adipe suillo, ut non-
nulli sunt interpretando decepti, in longum
tempus asseruarentur, erantque & libitina-
rij, quibus cura erat ea custodire. Ea spe-
ctare crediderim canem apud Massæos Ro-
ma, in pulcherrimi operis cippo humi in-
centem, surrecto vero capite inscriptionem,
qua huiusmodi est, intuentem,

D C. IVLIO VRBANO
ET IULIAE OPTA-
TAE CONTVERNA-
LI, ET C. IVLIO VR-
BANO PECVLARI
FILIO

POST. SVIS

Sed circa propositam [e] Valeriani sen-
tentiam, de more, quo cadauera di-
cuntur apud Aegyptios vitro condita,
non ita pridem dubium habui, num ef-
fet mendum in codice, legendumque
pro vitro esse mirro: vidi tamen postea
Valerianum de vitro sententiam illam
ex Diodoro sumpsisse, qui mores Ac-
thiopum describens ait: Et circumdā-
ros vitro morinos dū servant, ac earum as-
pectus sit postatis ignotus: neve in obliuionem
incidant domesticorum, opponens
autem ibi Pierius vitro suillum adipem,
& aiens non hoc, sed illo cadauera sua
con-

[c] l. 13.

[d] l. 5. hier.

[e] lib. 3.

conditos Aegyptios seruare, non im-
merito scrupulum fecit Aegyptios pro-
ponens Aethiopum loco, & æquiuoco
verbo *condita* vtens, quod & a *condire*
deduci potest, & a *condere*. Sed ad Lu-
cernam nostram redeamus; in qua præ-
ter canem, atque vulturem, effictum est
humanum caput e regione canis, inni-
xum tubulo; vnde forte myxi foramen
extitit. Quod quidem caput senis ciu-
lantis non inepte quis dixerit indicare
Priamum ad sepulchrum Hectoris lu-
gentem. Quum & canis Hecubam ma-
trem aptissime representare valeat; quã
in canem transformata[m] [f] fabulan-
tur; nam

[f] Ouid. 13.
Metam.

„Morsibus insequitur, rictuque ad
verba parato

„Latrauit, conata loqui -----

Et volucris illa quoque Paridem indi-
care potest, qui dudum aligero velorum
nauigio rapuit Helenam Patriæ, fra-
trisque perniciem.

De Lucerna Sirenis. Cap. XXXV.

Nesideam Lucernam, cuius effi-
giem nullam Porta retulit in prio-
re Libro, dicens hoc solum eam intra
vitreum vas inclusam arsisse, quid ni di-
camus eam fuisse, quam recens habui-
mus e Gazophilacio Gioffi, sub imagi-
ne rotundi valis, cui Siren insidet? cer-
te facile fuit eam vitreo vase concludi;
& Syren & aperte symbolum Neapo-
lis, cui Parthenopæ Syren præficitur eo
loci dudum sepulta, vnde præcui & no-
men habuit. Fuit autem Parthenope
Syreni vna fortassis incolæ Nesideæ
insula; vel potius Sireniæ in freto Si-
culo, vt ait [a] Stephanus, quæ præ dolo-
re, quod prætereuntem Vlysses cum
socijs in scopulos cantu pellicere non
potuissent, in mare se præcipitauerunt.
Hanc alia in loca; Parthenope autem
eo delata est, vbi postea condita fuit
Neapolis, præclara Vrbs Campaniæ;
quæ ab eius nomine Parthenope etiam
est appellata. Neapolim autem postea
dictam fuisse. hanc Urbem nonnulli di-
ctam fuisse putant; quod ab Augusto
fuerit instaurata. Sed hoc verum esse
non potest; vt optimus Carolus Steph.
ostendit. Nam etiam apud Lycophro-
nem, qui Ptolemæi Philadelphi tempo-
ribus, multis ante Augustum annis cla-

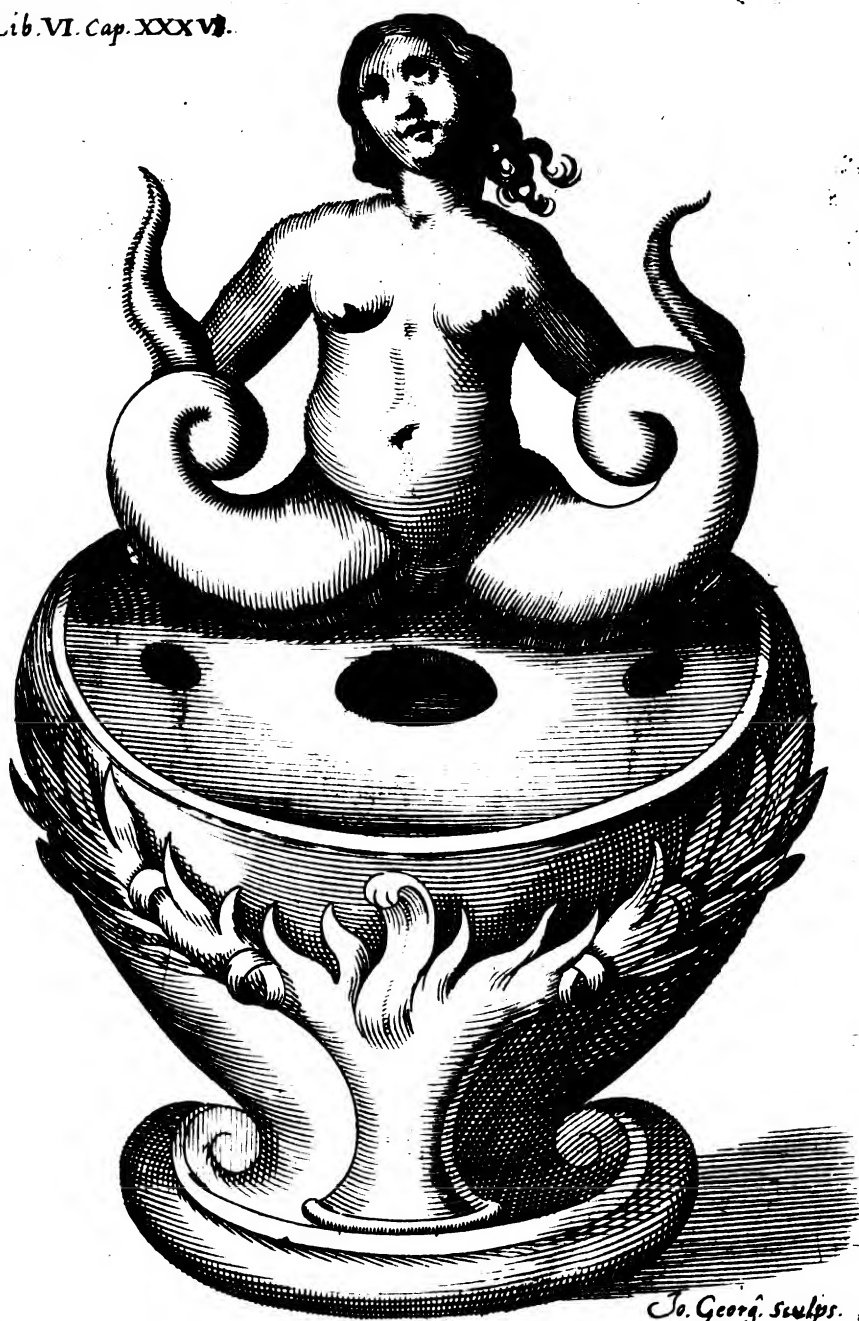
[a] lib. 5.

[a] dil. 6.

ruit, Neapolis hæc Vrbs appellatur, &
ciues ipsi Neapolitani: quos scribit quo-
tannis ad templum Parthenopes faces
ferre consueuisse. Verisimilior est ita-
que aliorum opinio, qui hanc Urbem a
Cumanis conditam tradunt; qui quum
in eo loco Parthenopes corpus in vete-
ri monumento conditum reperissent,
nomen eius Vrbi indidere. Sed post
quam loci vbertate, atque amoenitate
maiores in modum frequentari Ciui-
tas cepit, veriti ne Cumæ desererentur,
diruendi Parthenopem consilium ini-
uere. Quo facto mox immani pestilen-
tia vexati, oraculo moniti sunt, vt *nonam*
Vrbem restituerent. Cui oraculo morem
gerentes, Urbem paulo ante dirutam,
splendidius instaurarunt; & ex Respon-
sibus arrepto nomine, *Neapolim*, hoc
est *Nonam Vrbem* appellauerunt. Hæc
ille. Quæ prius asseruerat ipse Strabo
[b] fere cuncta scribens: *Si queratur an* [b] lib. 1.
vagando ad Italiam & Siciliam peruenierit
Vlysses, & virum circum ea loca Sirenes po-
nantur: is qui eas in Peloriade ponit, ab eo
discrepat qui eas in Sirensis collocat; uter-
que autem ab hoc non dissentit, qui circa
Italiam & Siciliam eas habitasse dicit: sed
eius dictum eo probabilius ambo faciunt,
quod quamuis de eo non consentiant, tamen
ab Italia aut Sicilia non discesserunt. Quod
si quis addat; Neapoli monumentum mon-
strari Parthenopes, quæ una Sirenum fuit,
is adhuc amplius fidei conciliauerit; quan-
quam tertium hunc locum memorat: sed
quod eo in sinu, quem Eratosthenes Cumæ-
num nominat, quem Sirenum faciant, certum
est Neapolis, adeo firmitus credimus cir-
cum ea loca Sirenas fuisse. & mox: Quis
enim alioqui poeta aut scriptor persuasisset
Neapolitanis, ut monumentum Parthenopa
Sirenis iactarent? Cumanis; Diocarcha, &
ad Resuuium de gentibus, vt Pyriphlegeton-
tem, lacum Acherontem, & Oraculum de-
functorum in Aorno, cum Baium ac Mise-
num, quosdam de Vlysses comitibus, memo-
rarent? Refert itaque Lucerna Nesideæ,
quæ sepulchralis fortasse fuit, sepulchrum
Parthenopæ Sirenis; cui propterea Si-
ren ipsa ponitur insidere; quæ monumē-
tum habuit Neapoli; Vrbe Metropoli-
tana, sub cuius ditione Nesideæ est insu-
la, cum Sirensis, & alijs, vbi dudum Si-
renes habitauerunt. Lucerna vero Sire-
nis Gioffiana talem habet imaginem.

De

Lib. VI. Cap. XXXVI.

*De Lucerna Putei puellis circumdati.
Cap. XXXVI.*

Q Vum autem olim priore Libro nobis Viues non descripserit Lucernæ suæ formam, præstat eius loco

A substitere quandam illarum, quas recens transmisit ad me Neapoli Clariss. M. Aurelius Seuerinus, habitas ex insigni Gazophylacio nobilissimi Viri Domini Vincentij Cioffij; quarum vna sub hac imagine

Quæ

Quæ Puteum refert, quem tres alati, seu pueri, seu iuvenes, ambiunt, aut circumcursitant, circumuolitantque; quorum medius in anteriori Putei parte locatus, anticam itidem sui partem corporis ostendit: dexter, posticam ostentat veluti fugiens: at vero sinister anterioris sui corporis latus exhibet ad spectui velut adueniens. Hi sane mihi videntur apte representare tres partes, siue differentias supremas Temporis; quod alatum fingitur ab omnibus Poetis antiquioribus, ob velocitatem: est enim Tempus, ut definit [a] Aristoteles mensura motus, potissimumque cælestis, ac in specie primi mobilis, cuius la-

[a] 4. cæli. l. 117
Tempus quid sit, & cur alatum dicatur.

atio cunctarum est regularissima, & simpliciter vniformiter vniformis. Dexter ille iuuenis alatus terga vertens, ac veluti fugiens designat Præteritum Tempus. Sinister adueniens indicat Tempus Futurum: Inter hos medius anteriora monstrans, aptissime signat Tempus Præsens, quasi stans. Amplectuntur ac veluti circueunt Lucernā trilychnem, quia Tempus est essentialiter numerus motus ætheri præsertim, ut dicebam; motus autem cælestis omnis est gratia siderum, eodem [b] Philosopho Magistro; quæ tripartito sumuntur, namque Sol omnium astrorum maximus, in medio cunctarum stellarum situs

Lucerna cur trilychnis,

[b] 12. metaph. l. 48.
Altra tripartito sumi.

tus est, ut officium Lucernæ maius est inter duo minora: Siderum vero minorum alia sunt in Aplane, Firmamentoque nuncupato fixa; & alia planetarum orbis incolunt. Incessus autem ac motus, siue volatus horum Iuuenum alatorum est a sinistra versus dexteram Putei partem; sicuti Solis motus atque

Planetarum proprius est, vel [c] Aristoteli doctore, a Mundi læua parte ad dexteram; quum motus a dextera in læuam sit motus primi mobilis diurnus, quod Anastrum nullo stellarum fulgore conspici potest. Immo vero, nedum planetæ cum Sole motibus proprijs a sinistra feruntur ad dextram mundi partem, sed etiam astra cetera Firmamento fixa. Foramina vero terna, de quibus emicant ellychniorum flammæ, ternis astrorum ordinibus apte comparari quis non videt; quum omnis antiquitas astra posuerit ignea? Sed & Lucerna non ab re Puteo comparatur, quoniam non solum ad nos e cælo defluunt omnia lumina, sed etiam omnia semina prolificarum aquarum: id quod ex antiquioribus, tanquam vere dictum accipit [d] Aristoteles inquiens alicubi: *Quam ob rem naturam terræ quasi feminam matremque statuunt; cælum autem, & Solem, & reliqua generis eiusdem nomine genitoris patrisque appellant.* Cuius rationem latius explicat [e] inferius. Ac sane cælestia terram fecundant imbribus maxime, quæ de cælo, veluti de fonte quodam occulto prodeunt: Puteus autem in se continet aquas veluti fons quidam etiam immanifestus, altus, atque profundus, non apertus ac evidens, & superficialis: Vnde non solum [f] sacra [g] pagina Puteum Iacob Fontem appellat; sed etiam [h] Virgilius Cælum profundum vocat, vnde virtute siderum profluunt omnia feminum genera terram & aera, ignem, & mare tum primum procreantia, tum deinde fecundantia, de Sileno dicens, ac sub Sileni nomine de Præceptore suo Silone, sectam Epicuream colente,

- » Namque canebat, uti magnum per inane coacta
 » Semina terrarum, animæque, marisque fuissent,
 » Et liquidi simul ignis: ut his exordia primis

A » Omnia, & ipse tener mundi concreuerit orbis.

» Tum durare solum, & discludere Nerea ponto

» Cæperit, & rerum paulatim sumere formas.

» Iamque nouum terræ stupeant lulescere Solem,

» Altius atque cadant summotis nubi- bus imbres,

» Incipiant siluæ quum primum surgere, quumque

B » Rara per ignotos errent animalia montes.

& alibi, Patrem Anchisem corpore vitæque functum in Elysij filio dicentem inducit:

» Principio cælum, ac terras, campos- 6. Aen. que liquentes,

» Lucentemque globum Lunæ, Titanique astra

» Spiritus intus alit: totamque infusa per artus

C » Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

» Inde hominum, pecudumque genus, vitæque volantum

» Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.

» Igneus est ollis vigor & cælestis origo

» Seminibus-----

Et Lucretius etiam:

D » Huc accedit, uti sine certis imbribus anni

» Letificos nequeat sætus submittere tellus.

Sic ergo sapienter hanc Puteus autor effinxit Putei Lucernam trilychnem, alatis iuuenibus nudis circumeuntibus ornata.

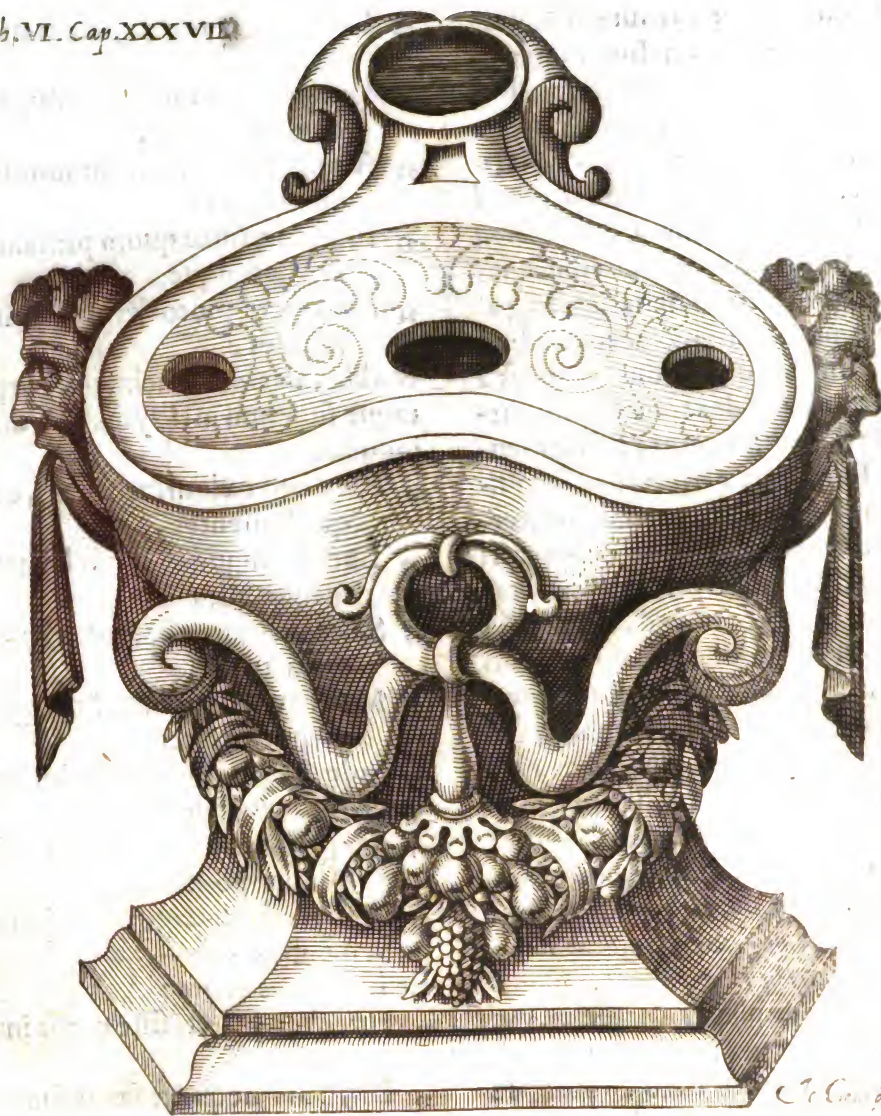
De Lucerna Putei lemnisco inferne coronati. Cap. XXXVII.

E P Ro nobili quoque Lucerna nobis eam habere libuit Cl. Cioffij trilychnem, sub imagine Putei pariter, sed coronati lemnisco quodam inferne, lateraque capitibus humanis exornati, super hexagona basi firmati, latius foramen (per quod in cauum Putei solet oleum infundi fomes triplicis ellychnij) gerentis in summitate cuiusdam tubuli, sub hac imagine:

M m

For-

Lib. VI. Cap. XXXVII.

Forte voluit autor hoc ampliore foramine simul, atque ceteris tribus excelsiore, designare Primum Mobile, capacitatis amplissimæ, supremæque Celsitudinis in Mundo; a quo cælo anastro putavit occultis influentijs influere virtutes omnes in terra siderum genera, de quibus actum nobis est nuper in alius Lucernæ Cioffianæ trilychnis etiam declaratione; quoniam & in hac medius meatus, lateralibus amplior indicare potest apte Solem inter alia sidera minora media; quum de medio fora-

A mine maior papyrus maiorem flammam, atque fulgorem ediderit, quam de lateralibus angustioribus minores myxi. Sed hæc arbitraria sunt in tanta luminum obscuritate.

*De Lucerna Sphingis.
Cap. XXXVIII.*

Quoniam autem Minerva Sphingem gestare solebat, & nos eius Lucernam putamus aliam Cioffianam huiusmodi:

Sphin-

Jo. Georg. Sculps.

Sphingem representat pulcherrimam, integram, muliebri capite, corniculis in fronte surgentibus, vitta redimito capite, calanticam habet a summo vertice ad occipitium; facie decora: collo tenuis infra corpore, velut equino, cruribus ac pedibus leoninis. In summo dorsi grande foramen habet, certe per quod oleum infunderetur. Ab utroque latere foraminis dependent veluti sarcinulae duae. Protuberat e pectore veluti Concham, in cuius apice visitur foramen longe minoris amplitudinis, ellychnio flammifero positum. Quae sane Lucerna nubi creditur fuisse sepulchralis; quoniam antiqui Sphinges pas-

sim sepulchris imponebant; quin & integram Pyramidem sub imagine Sphingis in Aegypto conditam testatur [a] Pli-
nius, inquiens, ubi tractat ex professo de Pyramidibus Aegypti, quae Regum maxime sepulcra fuerunt: *Ante has est Sphinx, vel magis miranda, quasi sylvestre Numen accolentiam. Amasin Regem putant in ea conditum, & volunt inuictam videri. Est autem saxo naturali elaborata, & lubrica. Capitis monstri ambitus per frontem centum duos pedes colligit: Longitudo pedum centum quadraginta trium est: altitudo a ventre ad summum apicem in capite sexaginta duum. Non iurarem consimilem huic monstro lucernam.*

Mm 2 pro-

propositam in eo sepulchro dudum non
arsisse, deuectam inde postea Neapo-
lim; vt illa Piratica non ita pridem
e tumulis Mumiarum Aegy-
pti Patavium ad Cl. Vr-
satum; de qua po-
sterius.

De Lucerna Sileni Cioffiana.
Cap. XXXIX.

IN Lucernis Cioffianis, quas mihi vi-
dere licuit, pulcherrima est Sile-
num referens Aselli caput amplecten-
tem ita:

Lib. VI. Cap. XL.

Pulchra quidem Lucerna est artificio, B
sed nō ita capax eruditionis. Represen-
tat illa Silenum, senem, nudum, capite
pampino vitium coronatum, aperta
bucca veluti vociferantem, seu [a] Ma-
ronionæ Musæ fundentem oracula,
ebrium; qui coronatum itidem Aselli
caput amplectitur: in cuius summo syn-
cipite tubus hiat ad olei receptaculum;
quum ex Aselli ore aperto veluti lin-
gua exerta promineat in apice perfor-
rata, vbi papyrus ardens flammulam
emittere consueuerat. Asello vero Si-

lenum inniti, & ebrium vociferare, co-
ronatum pampino, nihil frequentius le-
gitur apud antiquos Poetas; etenim
[b] Ouidius:
„ Ebrius ecce senex pando delapsus
Asello,
„ Clamarunt Satyri, surge age, surge
pater
& [c] alibi:
„ Quiq; senex ferula titubantes ebrius
artus
„ Sustinet, & pando non fortiter hæ-
ret Asello.

Et

[a] Sch. 6.

[b] 2. de art.
am.

[c] 4. metam.

[4] Ecl. 6.

Et [4] Virgilius in Bucolicis :

» Pergite Pierides . Chromis, & Mnasyllus in antro

» Silenum pueri somno videre iacentem,

» Inflatum hesternis venas, ut semper, Iaccho .

» Serta procul tantum capiti delapsa iacebant,

» Et grauis attrita pendebat cantharus ansa .

Frequens est autem Silenus in Lucernis,

Anis, quia symbolum est ebrietatis, quam maxime veteres incurrebant in cæna, quam obibant noctu ad Lucernam; etenim prandebant interdum semper, unde sobrii surgebant .

De Lucerna Cioffiana Caput Avis gerente .

Cap. X L.

Proxima huic est alia Lucerna Cioffiana in hanc effigiem efformata :

Lib. VI. Cap. XL

Hæc fictilis est : eius orbiculari manubriolo supereminet collum avis, velut Aquilæ caput obtinens . E medio Lucernæ surgit insignis quidam tubus, in apice late perforatus; ad cuius tubi radices in latere ventrem Luchni occupante larvæ facies apparet, oculis ma-

Cgnis, obscure hiantibus, ad aræ Lucernæ superiorem limbum sitis; quorum foramina si pertusa peruenerint usque ad caveam interiorem Lucernæ, certe loca fuerint, e quibus duo myxi flammulam gerebant; quum tubulus inseruaret ad oleum infundendum. Si autem

M m 3 ca

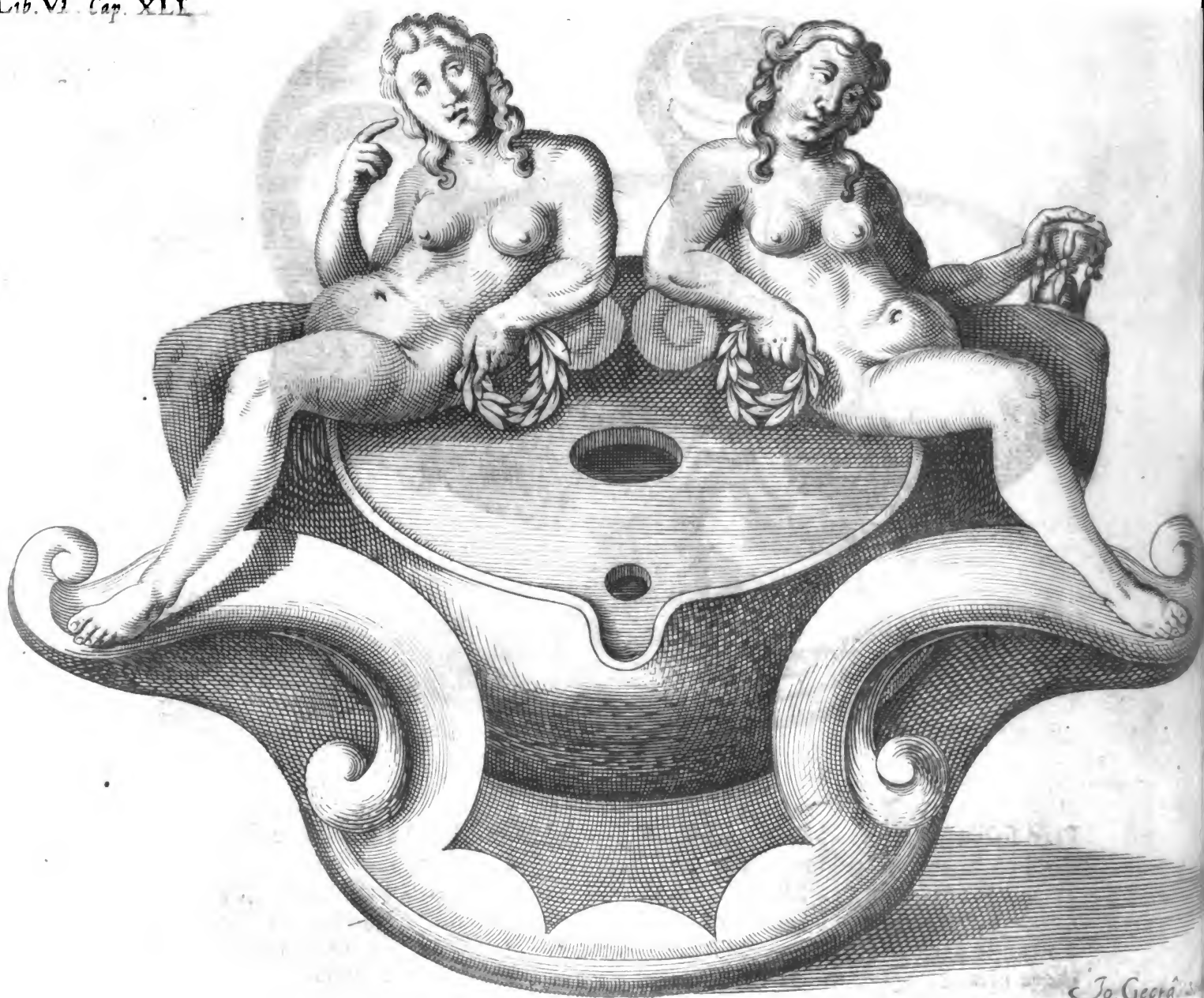
ea foramina penitus imperuia sint, vni-
lychnis erit Lucerna, flammulam ge-
rens in apice tubuli. Sed area superio-
re spectantur ab utroque latere tubi ru-
diter efformatae imagunculae quaedam
humanae, vetustate temporis valde cor-
rosae, quamobrem a pictore, nihil de suo
vetustati addere volente, prout iacent,
sunt effigiae. Sed Aquila cum Lucerna
videtur eam habere proportionem,
quod Lucerna fabricata fuerit ad hoc
ut videre valeamus obiecta; visu vero
pollere maxime Aquilam notum est,
quae Solis iubar inconniuentibus oculis
intueri, sustinereque potest absque de-
trimento. Imagunculae quid velint, ob
sui rudem effigiem, incertum est: quae

A tamen apparet minus erosa, videtur
imaginem Euangelistae referre mutila-
tam, quales passim aspici consueverunt
in antiquis Ecclesiarum picturis, ubi lo-
cus capax non est hominis integri: Quo
sane casu collum & caput Aquilae Ioan-
nem indicauerit, cuius Aquila symbo-
lum habetur. Et ita Lucerna fuerit illi
Euangelistae dicata. Sed haec arbitra-
ria sunt.

B *De Lucerna nudarum mulierum coronata-
rum. Cap. XLI.*

I Nsignior esse videtur alia Cioffiana
Lucerna, Puteum referens cum se-
dentibus nudis mulieribus ita:

Lib. VI. Cap. XLI.

Jo. Georg.

Lu

Lucerna spectatur sub effigie vel putei, vel potius antiqui sepulchri; super quo sedent altrinsecus a lateribus duæ nudæ mulieres; quarum dextera, tumentem velut vtero catuliens, læua manu coronam gerens in superficie Lucernæ prope maiorem hiatum, excipiendo liquori fomiti cauatum, cubitum itidem sinistrum innixum Lucernæ firmat: manu vero dextera fursum elata, indice fursum ad oculum posito nescioquid attente conspiciendum indigitat. Forte memoriam sepulchri monet, insinuans illud, *Respice finem*: ut memoriam mortis reficās, mortales a prauis actionibus procul arceat; iuxta illud [a] Ecclesiastici præceptum: *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis*. Altera mulier læuum Lucernæ latus sessitans, dextera manu corollam similiter superficiiei Lucernæ videtur imponere; sed læua clepsydræ horariam, siue pulueris horologium tenet supra genu sinistrum. Habet ista quoque mulier vterum tumentem, sed non ampliter adeo sicuti prior. Vtrisque tamén pes, quem ambæ detectum habent in propatulo, est perforatus, in se se stigma gerens evidentissimi foraminis. Arbitror esse Lucernam sepulchralem, quæ deberet assidue, noctu diuque in tumulo conflagrare; Mulieres autem illas indicare Diem, atque Noctem; quæ semper gruidæ, novos fatus assidue pariunt in Vniuerso; recteque Monumento videntur impositæ, quod [b] semper in Mundo generationes agant parturientes, & corruptiones aspiciant; quum Aristoteleo decreto generatio vnius sit vbique corruptio alterius. Nudæ vero ponuntur, quia nudi nascimur in mundum venientes, & nudi morimur, seu mortui proficiscimur ex hoc seculo: iuxta illud Iobi: [c] *Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus reuertar illuc*: ubi nomine matris in primo versiculi dogmate propriam intellexit; in secundo communem matrem omnium terram, in qua sepelimur. Vel etiam duarum feminarum loco significauit autor Lucernæ duas horas primas, illam scilicet, a qua dies incipit; & alteram, quæ noctis principium est; a quibus integra dies mane; & integra nox sero sumit

A exordium; (quemadmodum enim ut latius ex Dione notauimus in opere nostro [d] de Secundo Quæstis) prima diei naturalis hora Planetam indicat eo tempore dominantem, totumque diem illum a suo nomine denominantem in hebdomada, consentientibus omnibus Astronomis: Ita prima diei artificialis Hora diem apte designat, & prima noctis hora noctem. Quum autem horæ diei notentur gnomonis umbra notata in Horologio Solari; propterea dextera mulier indicat primam horam diei artificialis, in qua numeramus horas ad umbram Solis, notatam umbra in Helioscopio. Sinistra vero mulier, absente Sole, per solam pulueris elabentis clepsydræ horas Noctis numerare demonstrat. Ut hæc in tumulo Lucerna diu noctuque debuerit effulgere; proindeque forte fuerit ex illarum numero, quæ vulgo nuncupantur æternæ. Coronæ vero manibus mulierum detentæ vel indicant æternitatem luminis, quia figura circularis coronæ passim apud antiquos est indicium ac symbolum æternitatis: Vel etiam Lucernam sepulchralem esse coarguunt; etenim sepulchra consueuerunt antiquitus floribus adornari, & coronis redimiri, siue ad arcendum odorem tetrum cadaverum; siue ad animæ separatæ, quam ibi cum corpore diutule morari putabant antiqui, perpetuitatem denotandum; siue ad vtrumque finem, ut ego censeo. Nuditas vero mulierum maxime tumulum sepulchralem ostendit; quod (ut ex Iobo didicimus) nudi egredimur de ventre matris priuatæ singuli, & omnino nudi recipimur omnes intra sinum communis matris telluris: Quæ de re pulcherrime Lucianus, ut assidet in suis Mortuorum dialogis, colloquium [e] Charontis & Mercurij & Momi, & aliorum mortuorum referens: CHA. Audite, quo loco sint res vestræ. Equidem parua est nobis, quemadmodum videtis, & cariosa nauicula, & quæ vndique perfluit: quod si in alteram partem se inclinat, plane submersa peribit: atque vestrum tam multi simul confluunt, & singuli plurimas sarcinas adferunt. Quod si cum his nauiculam conscenderitis, vereor ne postea vos facti poeniteat: maxime vero eos, qui nandi sunt imperiti. MO.

Corona signat æternitatem.

Sepulchra cur coronarentur.

[a] c. 7. f.

Explicatio imaginum Lucernæ.

[b] 1. de gen. 6. 17.

[c] cap. 1.

[d] tom. 1.

„ M O. Quid igitur faciendum erit, ut si-
 „ ne periculo nauigemus? C H A. Ego
 „ vobis dicam: nudos vos ingredi oportet;
 „ etque ista omnia, quæ superflua
 „ sunt, in littore relinquere; nam si etiam
 „ vix capiet vos nauicula. Tibi vero, Mer-
 „ curi, deinceps curæ erit, neminem ex
 „ illis recipere, nisi nudus sit, & suppel-
 „ ctilem abiecerit. Itaque ad ipsas scalas
 „ te statuas, ipsosq. cognoscito, & susci-
 „ pito, nudosq. ingredi cogito. MER. Re-
 „ cte dicis, atque sic faciemus. Quis est
 „ ille primus? M E N. Ego Menippus
 „ sum. Ecce autem peram & baculum in
 „ paludem abieci: verum recte feci, qui
 „ pallium non acceperim. M E R. In-
 „ gredere, o Menippe, &c. Quid autem
 „ pedum stigmata velint in vtraque mu-
 „ liere, Lucernam adornante, non ita fa-

A cile constat. Nisi dicas, Mortuos in se-
 pulchris velut affixos permanere sem-
 per, nec vnquam inde digredi posse.
 Proposita vero Lucerna commodè pro
 Demosthenica substituta videtur, diem,
 ac noctem illis feminis nudis represen-
 tans: etenim Demosthenes consuevit
 „ ----- exemplaria Græca
 „ Nocturna versare manu, versare
 diurna.

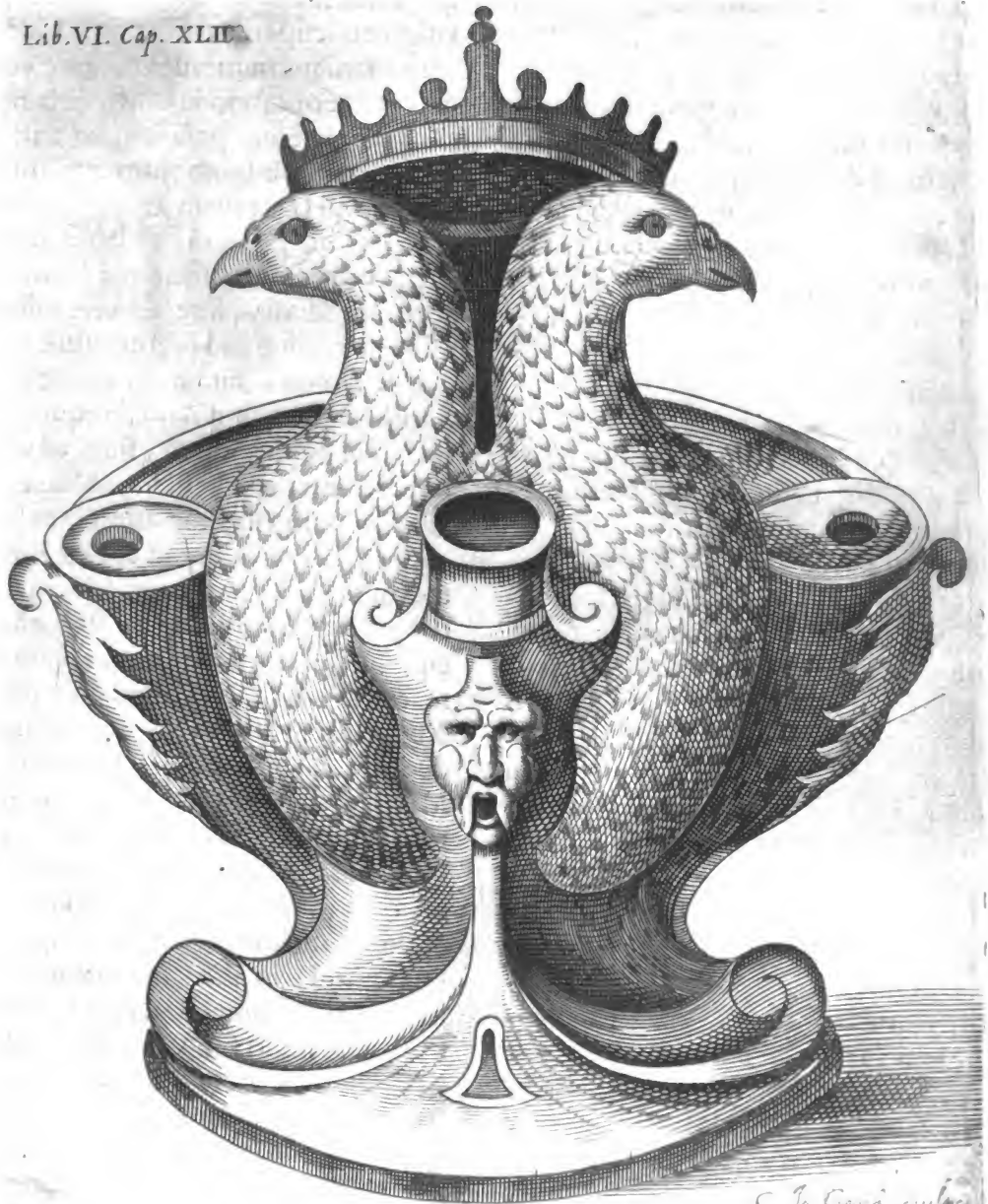
Scriptitque monumenta dignæ æterni-
 tatis, vere nunquam interitura, sed sem-
 per illustria in mundo litterario.

De Lucerna cum Aquila bicipiti coronata.
Cap. X L I I.

P Oſt has alia Cioſſiana Lucerna bi-
 lychnis eſt in hâc effigie efformata:

Pedes foras
 quid in mu-
 lieribus Lu-
 cernæ.

Lib. VI. Cap. XLII.

Ornatur ista Lucerna simulachro Imperialis Aquilæ bicipitis unico diademate coronatæ; quæ surgens intet duo foramina minora, papyris ardētibz aperta, maius tertium foramen in pectore gerit in apice tubuli; quem cenſeo rationem infundibuli ſuſtinere. Sub tubulo larua buccis hiantibus, oculisque truculentis emergit. Quæ quidem Lucerna licet antiqua valeat eſſe, meo tamen iudicio non ſuperat æuum, in quo

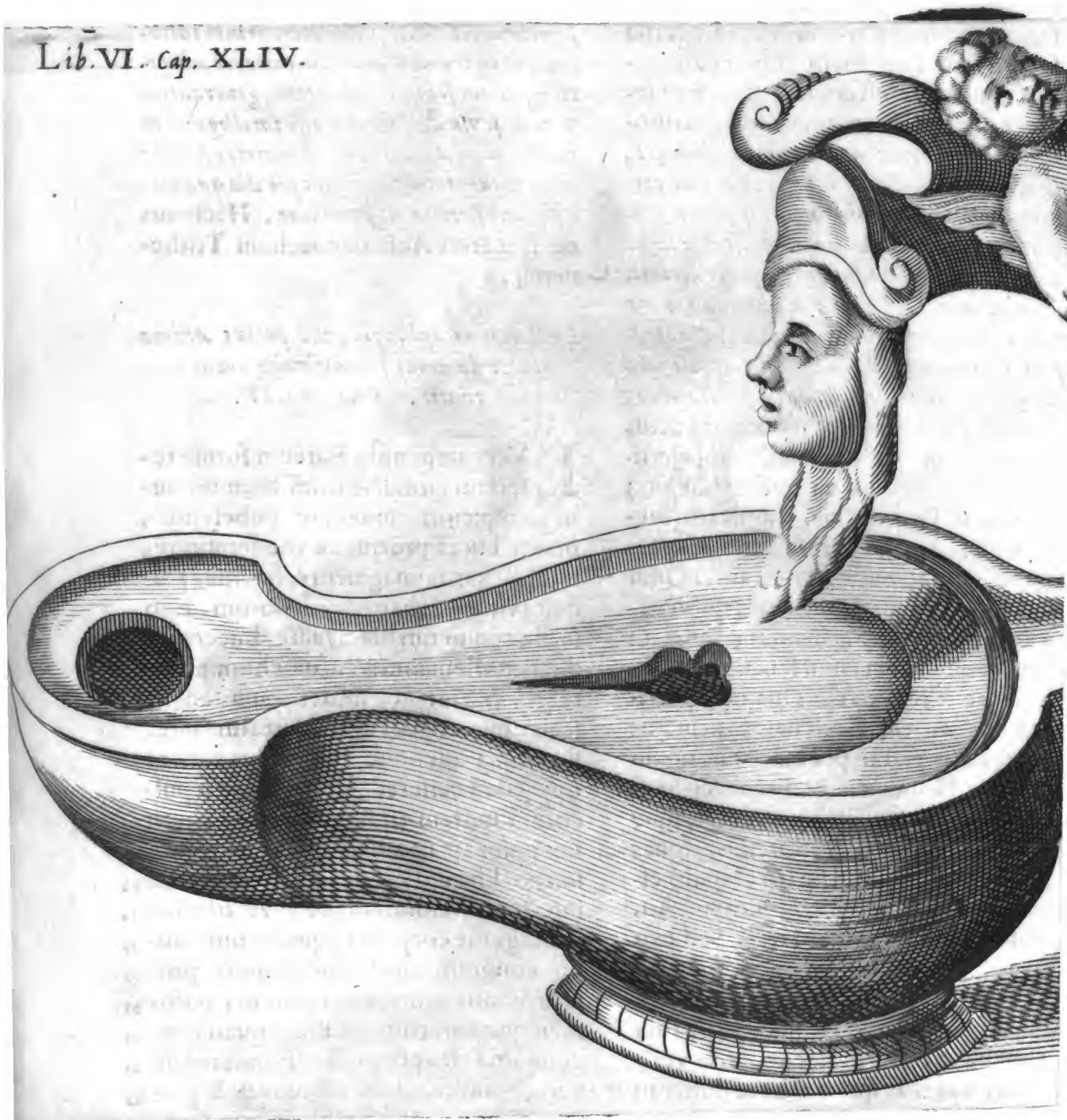
A no Magno filijs ſuis in Orientale, ac Occidentale; quo tempore bicipitis Aquilæ ſignum inuentum fuit, indicans iſtam Imperij partitionem.

De Lucerna nudum infanſem ſupinum reſeſcente. Cap. XLIII.

S Ano referre lubet iſtam Lucernam ad vnam earum, quas in primo libro formatas obſeruauimus ab Abbate Tritenhemio: quæ talem habet ſpeciem:

[a] Turſell.

[a] diuiſum fuit Imperium a Conſtanti-

Quæ

Quæ sane Lucerna super arcu manubrij nudum puellum obtinet, supinum, & incurvatum. Apicem autem manubrij cum arcu Lucernæ coniungit caput muliebre, formosi vultus. In medullis arcus spectatur veretrum cum coleis, insigniter nimirum acuminatum. Namque Ioachimo Vati, ut assereram, futura tanquam præsentia fuerunt, & aperta. Penis autem, coleique potuerunt indicare virile, præfecundum, & acutum scriptoris eius ingenium; siquidem & multa, & eximia volumina perscripsit, claruit autem maxime vaticinijs quibusdam ænigmaticis, ut ait [b] Volaterranus: ac ut puer nudus in Lucerna supinus est symbolum intellectus ipsius, qui puer est, quia senium non lussinet immortalis; nam, ut ait [c] Aristoteles, *Intellectus autem videtur innasci, substantia quedam existens, & non corrumpi. Maxime enim corrumpitur vique ab ea, quæ est in semine debilitate: nunc autem, quemadmodum in sensorijs accidit; si enim acciperet senex oculum talem, & videret vique sicut & iuuenis. Quapropter senium non est, quia sustinuit aliquid anima, sed id in quo, sicut in ebrietatibus, & morbis. Nudus ponitur intellectus Ioachimi, quia quum intellectus [d] Aristoteli fieri dicatur ea quæ intelligit; quumque Trithenemio intellectui fuerint omnia, etiam ventura, nuda & aperta; recte puero nudo significatur. Quin & supino cælum respicienti; quod vaticinia futurorum sibi diuinitus reuelata fuerint; quum speciatim sanctimonia vitæ claruerit, & de rebus maxime pertinentibus ad res Ecclesiæ vaticinatus fuerit; ac speciatim præuiderit nondum natotum Dominici, & Francisci Sanctorum imagines, habitus, effigiesque naturales ad viuum expressas; quas opere, Mosaico nuncupato, lapillis efformari curauit affabre Venetijs in Augustissimo Templo D. Marci. Sed eius vitæ probitatem ac innocentiam intaminatam aptissime refert imago virginis decoræ; nam anima sponsa Christi tota pulchra est & facie decora; ore vero fingitur aperto, quod Abbas noster in Dei laudes proclius esset, & in diuina Vaticinia; de cuius anima Dominus, uti Sponsus in [e] Canticis, dicere potuit: *Surge amica mea, speciosa mea: ostende mi-**

*hi faciem tuam: sonet vox tua in auribus meis; vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Acumen autem & fecunditatem mentis Abbatis Trithenemij symbolice satis indicat acuminata simul, & erecta mentula cum coleis turgidis in area media Lucernæ; quoniam veteres ideo Mercurium, qui colebatur Deus scientiarum, pingebant, sculpebantq; mentula semper ad opus parata cum coleis; qua de re non pigeat repetere quod Plotinum dixisse retulimus olim: *Sola*, [f] inquit, *species est secunda, natura vero altera sterilis. Hinc prisce, ut arbitror, sapientes in sacris mysterijs id subobscure significantes, antiquum Mercurium introducunt instrumentum generationis ad operis effectum semper habentem, generantem vero in sensu declarantes esse intelligibilem rationem: sterilitatem vero materiae semper idem manentis, ostendentes per illa quæ circa ipsam sterilia disponuntur. Hactenus de Lucernis Abbatis Ioachimi Trithenemij.**

De Lucerna Sphingis, vel potius Anima inter flammæ frondiformes vociferantis. Cap. XLIV.

Lucernæ pensili, Puteum forme referenti, simulachrum hominis nudi conspicitur imminere pubetenus, hiantē bucca prorsus ad vociferationē, inter flammæ imaginem referentes frōdium vitium, aliarumve latiorum. Ego facile censuerim istam fuisse Lucernam sepulchralem fontis alicuius hominis interempti violenta morte, cuius anima sceleribus inquinata torqueatur inter flammæ; adeoque cruciatibus acriter oppressa vociferet, atque prope sepulchrum moram trahens vexetur; quæ fuit opinio priscorum, quam ita proposuit in Phædone Plato: Animum sed, infectum inuolutumque, ut arbitror, contagione corporea, quam consuetudo congressusque cum corpore propter continuam familiaritatem, plurimumque eius cultum effecit quasi congenitam? Ita putamus. Ponderosum vero, o amice, id putandum est, & graue, terrenumque, & visibile, quod anima eiusmodi secum trahit; ideoque ab eo grauat, & ad visibilem trahitur, locum metu inuisibilis atque occulti:

&

[b] l. 22.

[c] 1. de an.
l. 65.
Intellectus nō
patitur senium.

[d] 3. de an.
l. 8. & 18.

[e] cap. 2.

[f] en. 3. l. 6.
c. 19.

„ & quemadmodum fertur, circa monu-
 „ menta sepulchraque versatur; circa
 „ quæ iam nonnulla apparuerunt anima-
 „ rum vmbrosa phantasmata; qualia præ-
 „ fertim simulachra tales animæ, quæ vi-
 „ delicet non puræ decesserunt a corpo-
 „ re, sed visibile aliquid trahentes; quo
 „ fit, ut videri possint. Consentaneum est,
 „ o Socrates. Consentaneum tamen, o
 „ Cebes, non esse has bonorum animas,
 „ sed malorum, quæ circa hæc oberrare
 „ coguntur; penas dantes vitæ improbæ
 „ actæ. His quoque consentientia Pla-

A to scribit in nono de Legibus. Quam-
 obrem in ista Lucerna pariter imago
 vociferantis animæ nequam inter flam-
 mas prope sepulchrum sui corporis ad-
 spicitur, e quo violenta morte deiecta
 fuerit. Inter maius orificium medium
 superius, & duo minora, latus utrum-
 que tenentia, inferius duæ perforatæ
 surgunt ansulæ, satis ostendentes, Lu-
 cernam istam fuisse pensilem. De his
 ansulis forsan Iosephus Scaliger in
 Coniectaneis, ubi apud Varonem de
 Ling. Lat. *Alatum foramen* (non *adlatum*,

vt

vt contendit Vertranius, quem notat A Rhodius noster) exponit *πτερυγούμενον*, a fascijs in modum alarum vtriusque pensilibus. Attamen hæ perforatæ anulæ in Lucerna proposita non pensiles vtriusque sunt, sed ex eius periferia sursum exurgentes extolluntur omnino rigidæ.

De Lucerna Bacchi super-Puteo sedentis, & Phallos manu tenentis. Cap. XLV.

B Acchum eundem esse cum Apolline passim testantur antiqui, sed inter alios [a] Macrobius in Saturnalibus inquit: Hæc, quæ de Apolline diximus, possunt etiam de Libero Patre dicta æstimari; nam Aristoteles, qui Theologumena scripsit, Apollinem & Liberum Patrem vnum eundemque Deum esse quum multis argumentis asserat, etiam apud Lygiras ait in Thracia esse adytum Libero consecratum, ex quo redduntur oracula: sed in hoc adyto vaticinari plurimo mero sumpto; ut apud Clarium aqua potata, effantur oracula. Apud Lacedæmonios etiam in sacris, quæ Apollini celebrant, Hyacinthia vocantes, hederæ coronantur, Bacchico ritu. Item Bœotij Parnasum montem Apollini sacrum esse memorantes, simul tamen in eodem & oraculum Delphicum & speluncas Bacchicas vni Deo consecratas colunt: unde & Apollini & Libero Patri in eodem monte res diuina celebratur. Quod quum & Varro, & Granius Flaccus affirmant, etiam Euripides his docet:

Διόνυσος θυρσοισι καὶ νευρῶν δοραῖς καθαπτόν,

Εν πάλαισι Παρνασσὸν κατὰ πηδᾶ χορεύον.

In hoc monte Parnaso Bacchanalia alternis annis aguntur, vbi & Satyrorum, vt affirmant, sæpe cernitur cætus, & plerumque voces propriæ eorum exaudiuntur: Itemque cymbalorum crepitus ad aures hominum sæpe perueniunt: & ne quis opinetur diuersis Dis Parnasum montem dicatum, idem Euripides in Litymnio Apollinem Liberumque vnum eundemque Deum esse significans, scribit;

Δίεσποτα φιλόδαφνε, Βάχχε, Παιάν,

Απόλλον, Ὀλυρι.

Ad eandem sententiam Aeschylus:

Ὡκιστὺς Απόλλων, ὁ καβαῦρος, ὁ Μάντις.

Sed licet illo prius asserto eundem esse Apollinem ac Solem, edoctoque postea ipsum esse Liberum Patrem, qui Apollo est, nulla ex his dubitatio sit, Solem ac Liberum patrem eiusdem numinis habendum: absolute tamen hoc argumentis liquidioribus adstruitur: In facris enim hæc religiosi arcani obseruatio tenetur, vt Sol, quum in superno, hoc est, in diurno hemisphærio est, Apollo vocetur; quum in infero, idest nocturno, Dionysius, qui est Liber pater, habeatur. Item Liberi patris simulachra partim puerili ætate, partim iuuenili fingunt: præterea barbata specie, senili quoque, vt Græci eius, quem Baccopea, item quem Briarea appellant. Et vt in Campania Neapolitani celebrant Hebona cognominantes. Hæ autem ætatum diuersitates ad Solem referuntur, vt paruulus videatur hiemali solstitio, qualem Aegyptij proferrunt ex adyto die certa; quod tunc breuissimo die veluti paruus & infans videatur: exinde autem procedentibus augmentis æquinoctio vernali similiter atque adolescentis adipiscitur vires, figuraque iuuenis ornatur: postea statuitur eius ætas plenissima effigie barbæ solstitio æstiuo, quo tempore summum sui consequitur augmentum: exinde per diminutiones dierum veluti senescenti quarta forma Deus figuratur. Item in Thracia eundem haberi Solem atque Liberum accipimus, quem illi Sebadium nuncupantes magnifica religione celebrant, vt Alexander scribit; eique Deo in colle Zilmisso ædes dicata est specie rotunda, cuius medium interpatet tectum: rotunditas ædis monstrat huiusce sideris speciem: summoque tecto lumen admittitur, vt appareat Solem cuncta vertice summo illustrare lucis immisso; & quia oriente eo vniuersa patefiunt, &c. Quibus adijciendus est Orpheus etiam in Apollinis suffimento, Manna, vbi ait:

Musarum ductor, chorum faciens, longe iaculans, iaculans sagitta:

Bacche & gemine, longe operans, Loxia, munde.

Non

[*]cap. 29.

Non igitur ab re pro Lucerna Delphica primi [*] libri, quæ dudum arsit in honorem Apollinis, illam substituimus,

A quam sub hac effigie transmisit ad nos Neapoli Seuerinus noster e Gazophylacio Cioffiano.

Lib. VI. Cap. XLVI.

Ista sane pulcherrima Lucerna Putei formam præferre videtur, cuius lateribus adhærent utrimque duæ velut Harpiæ, capite, pectore, ac imo ventre pubetenus muliebri forma, desinentes in informem monstri caudam. Lucernæ summo Puteo Bacchus insidet nudus, puerili specie, manu læua tenens duplicem Ityphallum, ruditer efformatum. Inter pedes obtinet foramen Infundibuli. Sed inferius habet orificium ardenti papyro præparatum. Congrue Bacchus puer nudus manu gerit

Explicantur
figuræ Lucernæ.

B informes Ityphallos, super quos olim dicitur insedisse, signans historiam gentilis huiusce Dei pridem ab Arnobio propositam, infra referendam. Et apte sedere Bacchus supra Puteum, qui Fons est opertus, constituitur; quia passim Bacchus apud antiquos Poetas audit enutritus a Nymphis. Hedera coronatur, vel ut cornua cælaret, frontem exasperantia, vel potius ut vini meracioris, & multi noxam procul arceret a capite; discussis eo sublati meri vaporibus; capiti siquidem [a] opitulatur. Sa-

[b] Dio(l. 2. c. 175.

N n ne

[c] l. 5. c. 13.
[d] 4. Metam.

ne Bacchum plurimum effingi puerum, & nudum, ostendit [c] Mythologus eo quod [d] Quidius hunc Deum semper iuuenem esse contendit; quum ita scribat de Baccho;

„ Tibi enim inconsumpta iuuenta est;

„ Tu Pater æternus; Tu formosissimus alto

„ Conspiceris cælo.

Et infra Natalis addit de Baccho: *Idem & nudus, & semper iuuenis habitus fuit,*

Bacchus cui nudus, cornutus, & hedera coronatus, & Dionysius.

quia patefaciat secreta, Cornutum vero fuisse, & hedera coronatum idem Mythologus, ait, cui Bacchus vocatus fuit Dionysius, quia pupugerit Iouis femur; quum natus esset cornutus; ut asserit Stesimbrotus, & mox: Qui quum cornutus etiam fingeretur, ad huius imitationem Mimallones cornua suis capitibus alligare consueverunt, ut ait Isacius. Coronatur autem hedera Bacchus, quia eodem teste, hic Deus quum aliquando in Naxum navigare iuberet nautas, atque hi in alios locos illum asportarent; repente hedera per ramos serpebant, ac navis nulla vi remorum loco dimoveri poterat. Et Homerus in Hymno de Baccho cecinit; versiculis Latio datis;

„ Tum quoque parvus erat, filiusque errabat in altis

„ Ornatus lauro, atque hedera.

Vnde similiter innuit Bacchus, cui dicta est hedera, idem esse cum Sole, cui laurus. Orpheus etiam in hymno, Latinitate similiter donato;

„ Comptum hedera canimus Dionysium multa frementem

„ Et Iouis & Semeles claram de sanguine prolem.

[e] Dial. Deor. Memoriae prodidit [e] Lucianus, Dionysium statim natum, fuisse deportatum a Mercurio in Nysam Arabiæ urbem, Aegypto finitimam, ad Nymphas educandum: Quocirca Puteo recte superimponitur, quia fons omnis; adeoque Puteus est Nymphis dicatus. Membra vero virilia, quæ Phalli dicuntur, manu portare fingitur, eaque satis incondita, rudiaque, vel quia in eius honorem, Phalli ferebantur cum pompa per vrbes, & compita, ut ait [f] Herodotus, & Suidas inquit, Phalli, virilia membra coriacea: vel lignum oblongum, habens in summo pudendum coriaceum, Phalli:

Bacchus cur infideat Puteo.

Cur Phallos gerat.

[f] lib. 2. c. 42. 49.

A Pudendum erat blum ficulneum; postea vero factum ex pellibus rubris, virilis pudendi figuram habens. Hoc autem sibi circumponentes, & in cervicibus, & in medijs femoribus, saltabant, honorem Baccho tribuentes in Bacchanalibus. vel quia vinum libidinem geminat meracius, & copiosius haustum, intra modum tamen; etenim ut sine Cerere & Baccho friget Venus; ita nimis ebrii sunt ad Venerem ignavi: vel potius quia putaretur Deus secunditatis; ut obseruat ex

B Gentilitate [g] D. Augustinus: vel etiam [g] 7. de ciu. C. 2. 1.

ut signarentur incondita præsemina ramorum fici, quæ sibi formauit Bacchus in speciem penis, ut propudioso Prolumno promissa rediens ab inferis adimpleret: quam facti seriem [h] Arnobius latissime describit aiens: Quum inter homines, inquit, esset adhuc Nyfius, & Semeleius Liber, nosse inferos expectiuit, & sub Tartari sedibus quidnam rerum ageretur, inquirere. Sed cupiditas

[h] l. 5. adu. Gent.

C hæc eius nonnullis difficultatibus impediabatur; quod qua iret, ac pergeret, inscitia itineris nesciebat. Prosumnus quidam exoritur ignominiosus amator Dei, atque in nefarias libidines satis pronus, qui se ianuam Ditis, atque Acherontis aditus pollicetur indicaturum, si sibi gereret morem Deus, atque uxorias voluptates pateretur ex se carpi. Deus facilis iurat potestatis futurum ac voluntatis se eius; sed quum

D primum ab inferis compos voti atque expeditionis redisset. Viam comiter Prosumnus edisserit, atque in limine ipso prostratus inferorum. Interea dum Liber Stygem, Cerberum, Furias, atque alias res omnes curiosa inquisitione collustrat, ex viuientium numero index ille decedit: Emergit ab inferis Euhysius, & recognoscit extinctum ducem. Qui ut fidem compleret pacti, & iurandi solueret religione se iuris, locum pergit ad funeris, & ficoram ex arbore ramum validissimum præsecans, dolat, runcinat, laniat, & humani speciem fabricatur in penis: figit super aggerem tumuli, & postica ex parte nudatus accedit, subdit, insidit: Lasciuia deinde luxurians assumpta, huc atque illuc clunes torquet, & meditatatur ab ligno pati, quod iam dudum in veritate promiserat. Ac ne quis forte a nobis tam impias arbitretur confictas res esse, Heraclio testi non postulamus ut credat, nec mysterijs volumus quid super talibus senserit, ex ipsius

sius accipiat lectione; totam interroget Graeciam, quid sibi velint Ityphalli, quos per rura, per oppida mos subrigit & veneratur antiquus, inueniet causas eas esse, quas dicimus: aut si fuerit pudicum veritatem simpliciter explicare; quid obscurare, quid tegere causam ritus, atque originem proderit? criminatio ipsa religionis in re sit.

Hæc igitur causa fuit, ob quam Autor Lucerna posuerit in manu Bacchi pueri nudi duos rudes ityphallos. Neque vero ratione caret, quod Bacchus insideat antiquæ Lucernæ; quia comestationes; & computationes a priscis, & cænæ maxime noctu fiebant ad lumen Lucernæ; quum interdiu negotijs vacarent, & leui entaculo se reficerent: Qua de re late Mercurialis in sua

[i] Gymnastica scribens: Quod enim maiores nostri mane exiguum quid comederent, quod prandium vocabant; & vespere tantum saturarentur, dum cœnare dicebantur (exceptis ijs, qui coitu visuri erant, quibus a Medicis vespere cœnare interdictum fuisse [k] scripsit Aristoteles; & exceptis Syracusanis, quos bis in die cibis impleri, quasi res noua esset, tradit Plato) satis ab Horatio, Martiale, Plutarcho, atque Galenô (ne multos alios nominem comprobatum est. Plutarchus item ait, *Antiquitus quidem prandium vitio vertebatur; & ideo acratissima dictum aiunt, ab incontinentia ducto vocabulo: & mox: Fides adhibenda est ijs, qui vita rationem, qua prisci vsi sunt, memorie prodiderunt: Hi docent illos, quum & laboribus dediti & temperantes essent, mane panem edisse mero instinctum, aliud nihil. Itaque hoc dictum fuit akratissima; quum akratismaton sit merum. Obsôn autem vocabatur cœna, quod ad eam sero (id est opse) negotijs iam defuncti se conferrent. & infra: Antiquitus seorsum solebant prandere Romani, cœnare cum amicis. Itaque merito Bacchus veteri Lucernæ præfigitur, quia vino veteres, ut dicebam, indulgebant maxime Noctu; quo tempore cœnam in longum inter pocula trahebant; unde Martialis:*

Nocte bibittota, &c.

Recteque pro Lucerna Delphica dudum Apollini consecrata, substituimus illam, cui Bacchus insidet cornutus, & manu gestans membra fecunditatis;

A quum Apollo radios habeat veluti cornua, & Sol præcipue statuatur [m] ab Aristotele generationis autor; & Gentiles pro eodem habuerint Apollinem atque Bacchum.

[m] 2. de gen. t. 58. 1. de gen. an. c. 2.

De Lucerna semper ardente, Roma inuenta tempore Caroli Magni. Cap. XLVI.

A lphonfus ille [a] Tostatus Abulensis, ex Helinando Chronographo, & Ioan. Aegidio Zamarrensi, proponit historiam de Lucerna semper ardente, quodam in sepulchro, dicens: *Sed & Roma, tempore Caroli Magni, sepulchrum gentilis viri repertum est, intra quod candela ardens inuenta fuit, quæ a valde magnis temporibus ante Christi aduentum ibi fuerat, ut ex inscriptione sepulchri patuit. Post extracta Lucerna, nec vento, nec aqua extinguebatur: Sed perforato Lychno quodam terebro, subintrante aere extincta est, quæ prius aqua extinguere non poterat; ut ait Helinandus in Chronicis, & Ioannes Aegidij. Ego vero credidero potius Lucernam illam terebro perforatam, extinctam fuisse foras exeunte liquore, quam subintrante aere; quoniam aer, qui circumambiens forinsecus ellychnium ardens, illud extinguere non potuit vel ingrediens per ellychnij foramen vetus, idem aer nouo facto foramine per terebratum aut fundum, aut latus, Lucernam extinguere minime valuit. Ceterum quod eandem siue Tostatus, siue Helinandus, siue Ioannes Aegidij modo candelam, modo Lucernam nuncupet, contra vulgi sermonem, candelæ nomine diuersum quod a Lucerna significans; nimirum candelam existimans esse solidam ex cera, vel sæuo; Lucernam vero continere fluidum liquorem olei, fontem igniculi; namque reuera synonyma sunt apud veteres Lucerna, & Candela, dicitur enim Lucerna, quod lucem ferat; & candela, quod candeat; candelabrumque vocatur non minus in quo sit, vel e quo pendeat olearia Lucerna, quoniam in quo positi sint ardentes cerei; namque legimus in sacra pagina:*

[b] *Facies & Lucernas septem, & pones eas super Candelabrum, ut luceant ex aduerso.* Videtur tamen Martialis vulgarem opinionem secutus, & candelam

[a] Num. p. 2. in c. 1. qu. 19. f.

Candela nunc differat a Lucerna.

esse Lucerna vetustiore indicare illo disticho:

„ Nomina Candelæ nobis antiqua dederunt:

„ Non norat parcos vncta Lucerna patres.

Quam sententiam coluit in Onomastico suo Gesnerus: cui: *Candela a candore luminis dicitur. Hinc Candelabrum* (*λυχναῖον, λυχνία, λυχνῶν*) in quo *candela* figuntur. Sunt autem *Candela*, quæcumque consistit materia, scirpis, tæda, feno, cera. Sed tamen hanc opinionem eliminat sacra pagina Lucernas olearias in candelabro ponens. Et si Martialis non rerum discrimina, sed vocum afferre videatur; asserens vetustiores vsos nomine *Candelæ*, *Lucernæ* vero no-

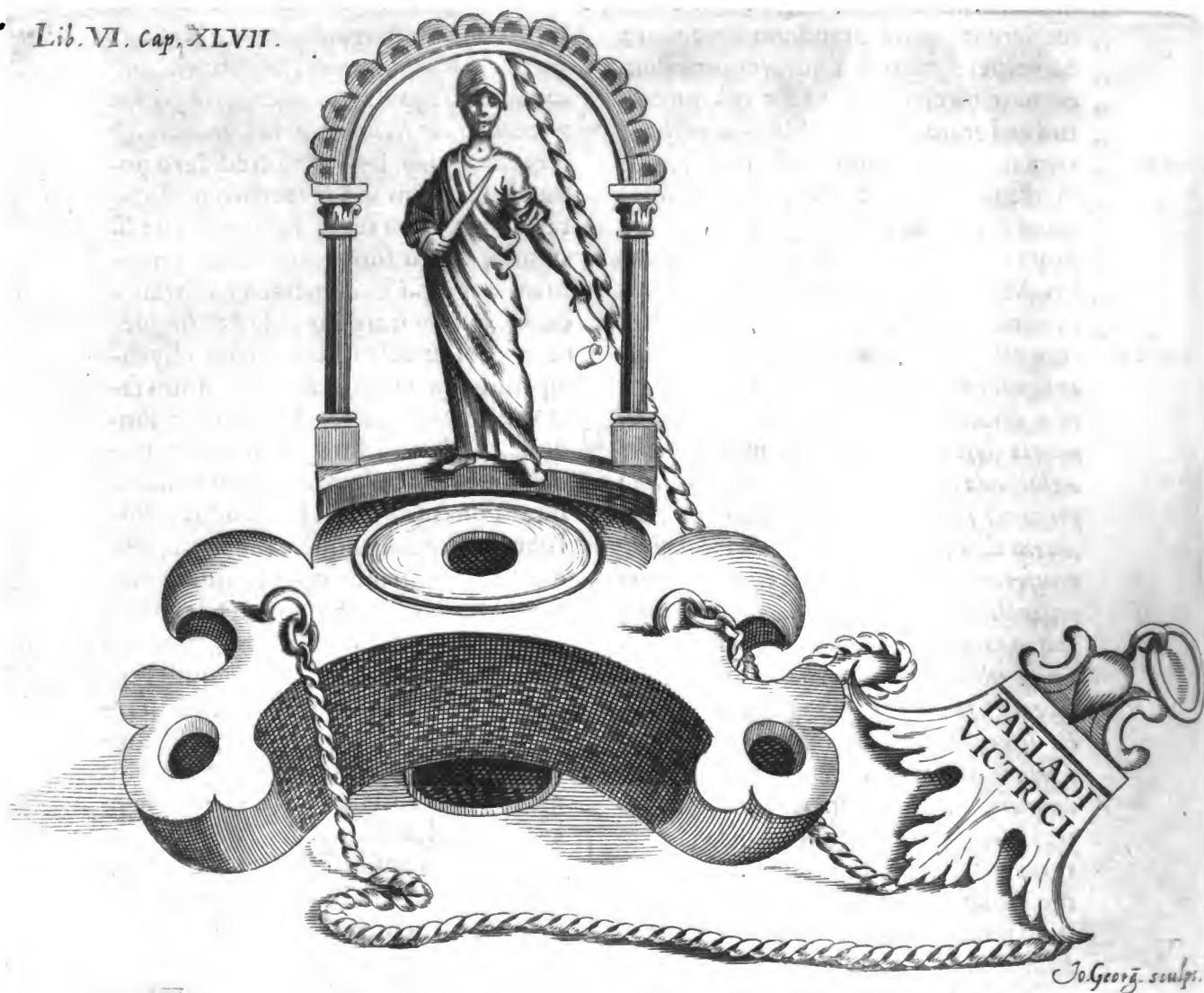
A men posterius apud Romanos habitum. Lucernas autem primos Aegyptios inuenisse, autor est Eusebius [c] Pamphilus in sua Præparatione Euangelica scribens: *Lucernæ usum Aegyptios, qui annum in duodecim partes primi distinxerunt: primique lege non conuenire mulieribus in templis prohibuerunt: nec intrare in templa quemquam a muliere, nisi lotum sanxere.*

[c] l. 10 c. 1.
Lucernarum
inuentores
Aegyptij.

B De Lucerna Palladis Victricis.
Cap. XLVII.

S Ed nobilem Lucernam delineauit nobis Io: Baptista Casalius in opere suo *De vetustis Aegyptiorum ritibus* in hanc formam

Lib. VI. Cap. XLVII.

Lucerna pensilis est, bilychnis, cui stans A
imminet sub arcu veluti triumphali, su-
pra duas Columnas erecto, mulier ami-
cta Senatorio vestimento; quam Palla-
dem existimo a Romanis cultam; quum
tres catenæ, quibus appenditur Lucerna,
pendeant e superiore lamina, cui ti-
culus inscriptus est:

PALLADI
VICTRICI

Nec inuerrisimile censeo, Lucernæ præ-
sentis Autorem respexisse ad vetustam
Inscriptionem, quam ponit Petrus Ap-
pianus, haberi *Dianj in Templo in Ba-
side*,

PALLADI. VICTRICI
SACRVM
HIC HOSTIVM RELIQVIAS
PROFLIGAVIT
CATO.
VBI ET SACELLVM C
MIRO ARTIFICIO
STRVCTVM ET AREAM
PALLADIS
EFFIGIEM RELIQVIT.
PAREANT ERGO
ET NOSCANT
OMNES
SENAT. ET PO. RO.
IMPERIVM
DEOR.
NVMINE ET MILIT. D
FORTITVDINE
ET TVERI ET REGI.

Superiorem vero Lucernam Casalius
asserit, asseruari Romæ in Musæo Cl.
Angeloni.

De Lucernis Beati Isidori, & Casalij; ubi
multa de Christi mo veterum.
Cap. X XLVIII.

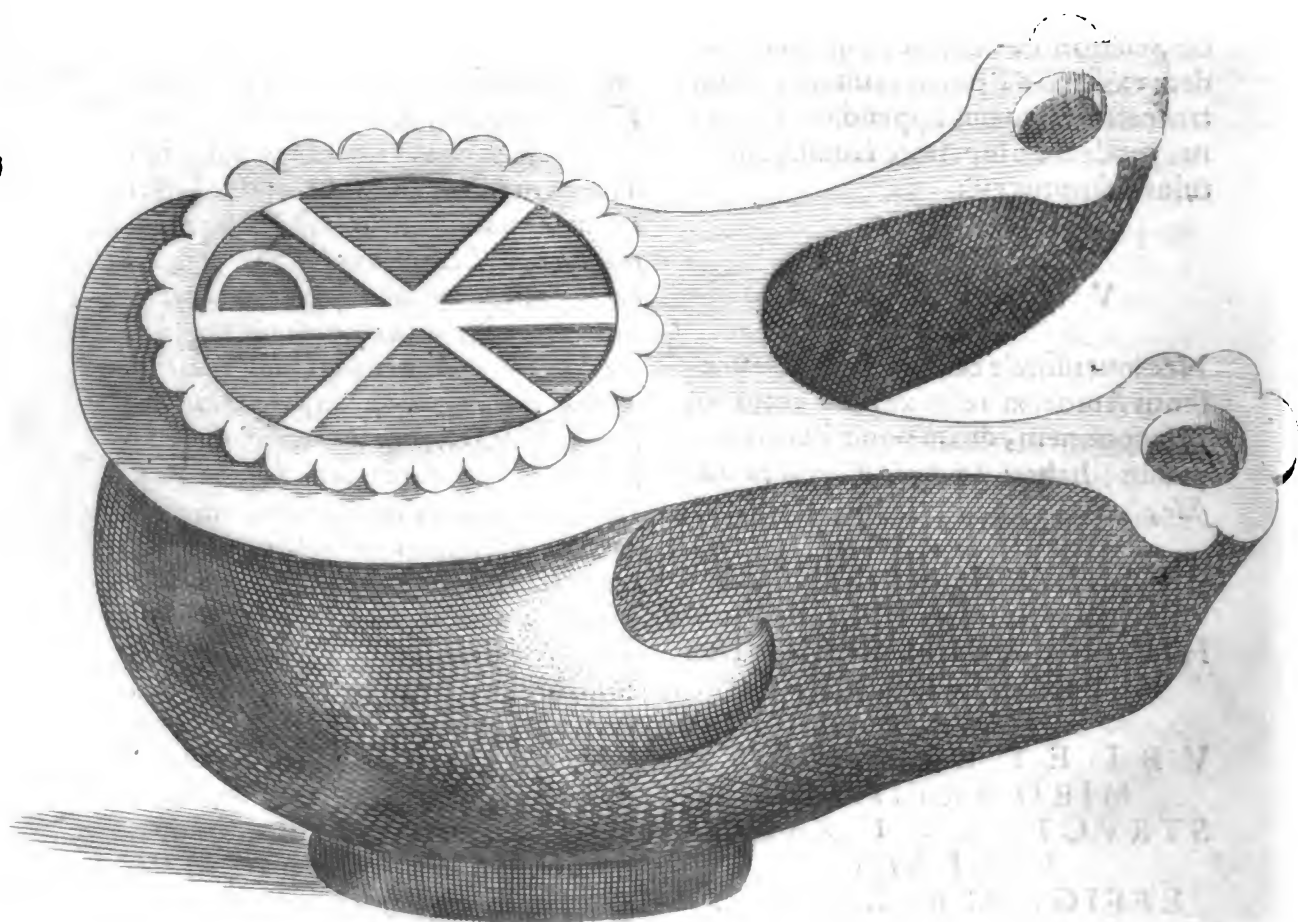
A Bulensis [a] item ex Iacobo de [a] Num. loc.
Voragine, & alijs maioribus pro- cit.
ponit alias duas Lucernas perpetua
flamma nobiles in hæc verba: *Potest effigi
Lucerna inextinguibilis aquæ vel aere na-
turaliter; ut fecit Beatus Isidorus duas, na-
turaliter, quæ post mortem eius ad caput &
pedes sepulchri ipsius permanserunt; quasi
per ducentos annos, ita quod nihil de eis vi-
deretur consumptum. Sed postea inde sub-
late sunt. Testantur hoc maiores: & po-
nit Iacobus de Voragine in historia Beati
Isidori: in historia, inquit, non in vita,
quæ compendium est historiæ, multa
præteriens eorum, quæ in historia le-
guntur; nam in vita Beati Isidori, a
Voragine descripta; non obseruo men-
tionem fieri de duabus istiusmodi Lu-
cernis. Quas quum ego non viderim,
posse me reor illarum loco substituere
duas illas, quarum icones proponit in
opere de Veteribus Christianorum ri-
tibus, Cl. Casalius inquit: [b] Quo-
nam prisca Fideles sapissime Lucernis ute-
bantur; quarum inter alias, duas habeo pe-
nes me ex ære, cum signo X, quod P inter-
secat, ut in figura X; quibus literis
Crucem, & Christum fuisse demo-
stratum, supra demonstraui; ut simili-
ter hoc idem denotat signum p in alte-
ra mea Lucerna fictili. Et hæc symbola
congrue Lucernis fidelium apposita; quum
ipse Christus testetur de se: [c] Ego sum lux
mundi: qui sequitur me, non ambulat
in tenebris: & in Psalmo: [d] Lucerna pe-
dibus meis verbum tuum. Habent au-
tem illæ duæ Lucernæ Casalij hanc ef-
figiem:*

[b] cap. 42.
pag. 208.

[c] Ioan. 8.

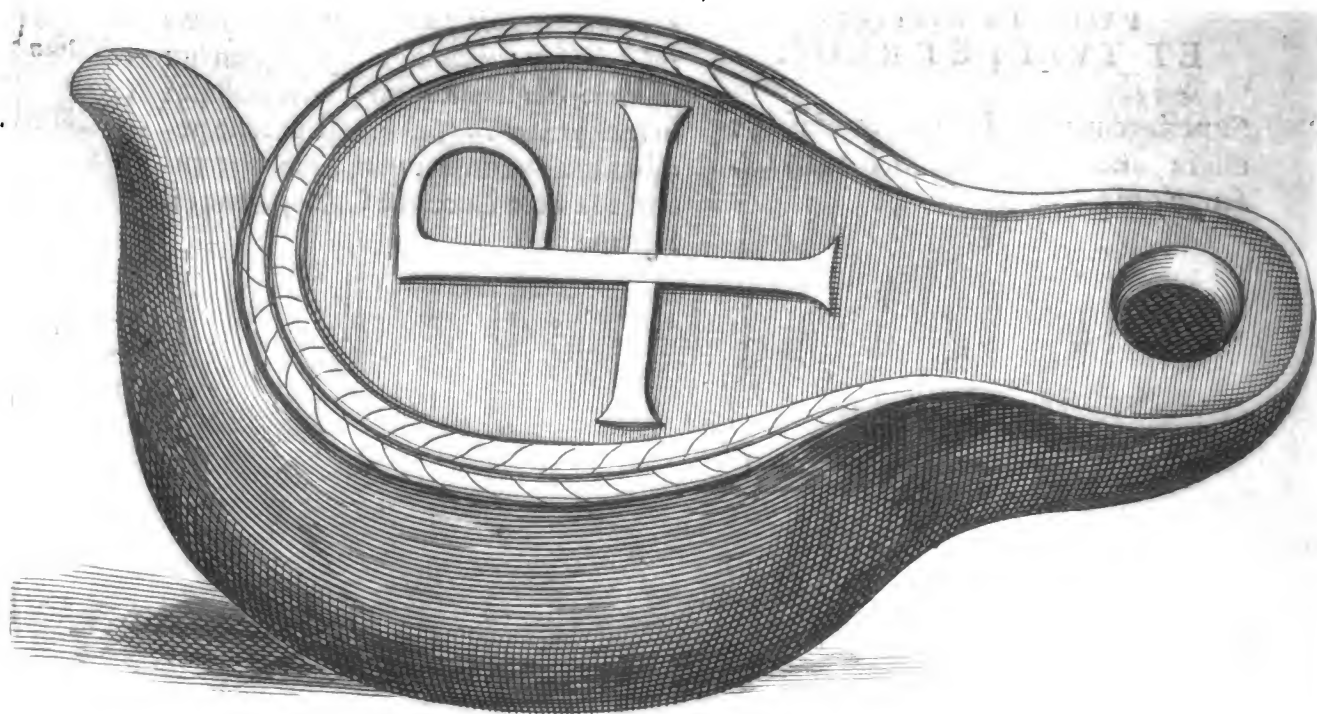
[d] Ps. 118.

Lib. VI. cap. II.

Jo. Georg. sculp.

Lib. VI. Cap. II.
pag. 561. verso

Jo. Georg. sculp.

Verum enimvero, quod Cl. Casalius ait, in illa vetusta lucernarum nota

X signari Crucem, & Christi Domini nomen, id ut eius viri pietati facile dederō; sic opinor

aliter antiquos ea nota significare voluisse, non Crucem; quæ facilius, apertius, & brevius absque superposito P Græcico, simplici sui nota signatur; at (si Christianorum veterum eæ lucernæ fuerint) indicare Christi nomen, duabus primis eius literis in vnum iunctis, & Alphabeto Græco desumptis, quæ sunt Chi, & Rho, duobus his elementis X, & P, indicata; & iuncta simul efformant illud signum

X. Non absumili ratione D. Bernardi. **X** Non aus, & ante illum fortassis Ecclesia vetustior, nomen, IESVS, primis tribus literis Græcicis abbreviavit, in hanc formam IHS. cui adornando superimposuit crucem ita, ne viderentur fideles adorare tres illas primas literas

IHS

Græci nominis ΙΗΣΟΥΣ: nam Crux vere potest, atque debet adorari adoratione Latria, tum ut representans Christum Deum-hominem sibi confixum; tum ut resperfa Christi Domini

sanguine: qua de re latius [c] D. Thomas, & nos in opere nostro *De Secundo* [d] *Quæstis per Epistolas Clarorum Virorum*. Ceterum quum videam signū illud

X in nummis antiquioribus ætate Christi sculptum; habere significationem prophanam, ut alia multa signa, de quibus vna cum eo tractat D. Isidorus in *Originibus* afferens notas sententiarum numero viginti sex, his characteribus, & explicationibus: *Præterea quædam sententiarum nota apud celeberrimos autores fuerunt, quasque antiqui ad distinctionem scripturarum carminibus, & historijs apposuerunt. Nota, est figura propria in litera modum posita, ad demonstrandam unamquamque verbi sententiarumque ac versuum rationem. Nota autem versibus apponuntur numero viginti sex, quæ sunt nominibus infra scriptis.*

Asteriscus apponitur in ijs, quæ omissa sunt, ut illucescant per eam notam, quæ deesse videntur. Stella enim ἀσὴρ Græco sermone dicitur, a quo Asteriscus stellula est derivatus.

A Obelus, id est virgula iacens apponitur in verbis vel sententijs superflue iteratis, siue in ijs locis ubi lectio aliqua falsitate notata est: ut quasi sagitta iugulet superuacua, atque falsa confodiat. Sagitta enim Græce ὀβελός dicitur.

Obelus superne appunctatus ponitur in ijs, de quibus dubitatur, virum tolli debeant, nec ne.

B Lemniscus, id est virgula inter geminos punctos iacens, apponitur in ijs locis, quæ sacra scriptura interpretes eodem sensu, sed diuersis sermonibus transfulerunt.

Antigraphus cum puncto apponitur, ubi in translationibus diuersus sensus habetur.

Asteriscus cum Obelo: hac proprie Aristarchus utebatur in ijs versibus, qui non suo loco positi erant.

C Paragraphus ponitur ad separandas res a rebus, quæ connexu concurrunt, quemadmodum in catalogo loca a locis, & regiones a regionibus, in agone præmia a præmijs, certamina a diuersis certaminibus separantur.

Positura est figura paragrapho contraria, ideo sic formata, quia sicut ille principia notat, ita ista fines a principijs separat.

Gryphia, circuli pars inferior cum puncto ponitur in ijs locis, ubi questio dubia & obscura aperiri vel solui non potuit.

Antisigma ponitur ad eos versus, quorum ordo permuendus est, sicut & in antiquis autoribus positum inuenitur.

D *Antisigma cum puncto ponitur in ijs locis, ubi in eodem sensu duplices versus sunt, & dubitatur qui potius eligendus sit.*

Diple, hanc scriptores nostri apponunt in libris Ecclesiasticorum virorum ad separanda vel demonstranda testimonia sanctarum scripturarum.

Diple πλεσιπλήν, vel περισπλήν, hanc primus Leogaras Siracusanus apposuit Homericis versibus ad separationem Olympi a celo.

E *Diple περισπλήν, id est cum geminis punctis, hanc antiqui in ijs apponebant, quæ Zenodorus Ephesus non recte adiecta, aut detraxerat, aut permutauerat: in ijs & nostri ea vsi sunt.*

Diple ὀβελισμὸν interponitur ad separandas in Comædijs, vel Tragædijs periodos. Versa obelismene quoties strophe & antistrophe inferitur.

Ad.

Monogramma nominis Domini explicatur.

Cur adoratione Latria Crux adoretur.

[c] 3. par. q. 25.

[d] cap. 37 inf.

lib. 1. cap. 10.

*

ⲓ

„ *Aduersacum obelo ad ea ponitur, quæ ad aliquid respiciunt, ut:*

„ *Nos ne tibi fluxas Frigia res vertere fundo*

„ *Conamur nos, an miseros qui Troas Achiuis*

„ *Obiecit -----*

„ *Diple superne obelata ponitur ad conditiones locorum, ac temporum, personarumque mutatas.*

„ *Recta & aduersa superne obelata ponitur finita loco suo monade significante fundum sequentem quoque esse.*

„ *Ceraunium ponitur quoties multi versus improbantur, nec per singulos obelantur, κέρωνος enim fulmen dicitur.*

„ *Κρίσιμον hæc sola ex voluntate vniuscuiusque ad aliquid notandum ponitur.*

„ *PHIETRO, idest fortis, vel frontes: hæc ubi aliquid obscuritatis est ob sollicitudinem ponitur.*

ANNOTAT.

„ *Emendo Phi & Pho. Nota enim ex hisce duabus literis composita videtur: quumque ipse Isidorus hanc notam dicat solere poni ob sollicitudinem; equidem crediderim per hanc notam significari φρονεῖν, hoc est obscurum esse locum, ideoque diligenter de eo cogitandum esse.*

„ *Anchora superior ponitur ubi aliqua res magna omnino est.*

„ *Anchora inferior ubi aliquid vilissime, aut inconuenientius denunciaturum est.*

„ *Κορυθίς nota tandem in fine libri apponitur.*

„ *Αλογον nota quæ ad mendas adhibetur.*

„ *Fuerunt & alia librorum nota pro agnoscendis ijs, quæ per extremitates paginarum exponuntur: ut ubi lector in liminari huiusmodi signum inuenerit, ad textum recurrens eiusdem sermonis, vel versiculi, sciat esse expositionem, cuius similem superiacentem notam inuenerit. Ex his aperitissime constat, apud Isidorum notam vigesimam secundam, quæ Chrisimon dicitur, & ita formatur ex X & P græcanicis literis una iunctis (ad omnium aliarum viginti quinque notarum discrimē, quarum singulæ significant singulares quasdam res determinatas) indicare aliquid indeterminate ad arbitrium cuiuslibet hominis ea vtentis; & quum voluntates hominum nobis ignotæ sint in usu Chrisimi, plane certo determinare non*

possumus, quem significatum habeat in lucernis Casalijs; quum earum institutores notos nō habeamus; etenim si Christiani fuerint (ut ille S. Magus, vel qui fortassis ante imaginem Sancti Magi dudum propositam consecrauerunt, & accenderunt) uti potuerunt ea nota, qua significarent accendisse lucernas illas in honorem Christi. Si vero Gentiles extiterint, incertum est, quid ea nota significare voluerint, nomen ne proprium, aut artificis, Chremetis, Chrysanthi, Chrysaorijve, Chrysostomive; aut defuncti, qui fuerit accensa lucerna, consimili nomine præditi: vel aliquid aliud. Ac eo magis ubi nota Chrisimi fuerit insculpta numis Ethnicorum, & seruilibus fugitiuorum collaribus; ibi namque posita, non potest vlla ratione referri ad nomen Christi Redemptoris. Ceterum de huiusmodi notis recte nō

nulla [g] Pignorius, dum castigat lectionem Cassiodori, sic inquit: *Cassiodorus* [g] *epist. 24.*

„ *Senator ille non magis Regius, quam Literarius, in Libro de diuinis Lectionibus, de Origene loquens hæc habet, Quapropter in operibus eiusdem Origenis, quantum transiens inuenire præuolui, loca, quæ contra regulas patrum dicta sunt, hæresim disputatione signavi. ita habet postrema etiam editio, ubi in margine libri annotauit Editor, Achresimi repudiatione. al. Achresimi disputatione. Vtro modo legamus sunt mera monstra verborum, nata ex ignoratione Notarum, quibus studiosi, Auctorum loca signabant. habet illas Isidorus libro I. Originum Cap. XX. ubi inter cetera extat hæc*

ⲓ

„ *Χρίσιμον: hæc sola ex voluntate vniuscuiusque ad aliquid notandum ponitur. Repono igitur ad Cassiodorum, loca, quæ contra regulas Patrum dicta sunt, Chresimi disputatione signavi. Equidem ut vocem disputatione libenter in dictionem disputatione mutauero; quod facile fuerit erratum impressoris, aut amanuensis currenti calamo celerrimi; sic e contra retinuerim Cassiodori voculam hæresim: nec illam in nomen Chresimi mutauerim: cum quia Χρίσιμον, Chresimon nulla vox est apud Isidorum, qui legit Χρίσιμον, Chrisimon: tum quia Χρί-*

Cassiodori loci notatus.

[b]l. 5. c. 30.

Χρησίμων, Chresimon Iulio [b] Polluci vertitur *utile*; quum Isidoro nullam habeat determinatam significationem, sed arbitrariam ad vniuersi cuiusque voluntatem: tum maxime quia planissimus est Cassiodori sensus, retinentibus particulam *hæresim*, significantem dicta contra regulas Patrum, prauosque sensus, & venenosa Origenis, quas expungendas censuit Cassiodorum ex libris Origenis, dum ait, [i] Quapropter in operibus eiusdem Origenis, quantum transiens innuere prauitatis, loca, quæ contra regulas Patrum dicta sunt, hæresim disputatione signavi, ut decipere non praualeat, qui talis signo in prauis sensibus cauendus esse monstratur. Posteriores autem in toto dicunt fugiendum, propterea quia subtiliter decipis innocenses. Quod si adiutorio Domini adhibeatur cautela, nequeunt eius nocere venenosa: quæ recte dicit hæresim Cassiodorus. Quare non habet hic locum Chresimon Isidori, neque Chresimum, neque Achresimum in margine Cassiodori notata; cuius signum expunctorium potuit esse linea colorata sub, aut super hæreticalibus dogmatibus, vel ad oram marginalem ducta. Subdit autem de Isidoriano Chresimo Pignorius noster: Verum hac nota apud nostros religiosa olim fuit & sacrosancta, ut quæ contineret duas priores litteras nominis Dominici. Vidimus illam in veteribus Nummis, in titulis Monumentorum, in vetere lucerna fictili, quæ extat apud me, cuius typum exhibuit Cl. Fortunius Licetus in libro De Lucernis. Equidem [k] ibi Lucernam illam retuli ad Christianas, assumens Chresimū illud

pro primoribus literis nominis Christi: nunc tamen vi deo potuisse Gentilium esse, cuius autor fuerit Chremes, vel alius artifex notatus primoribus illis nominis sui literis vna iunctis in eam notam.

Sed vetustæ notæ Gentilium ad sacrum vltimum traducti onis ante Casilium, inquit ibidem Pignorius, [l] Anticrem faciunt Constantinum Augustum; neque sane improbo: & opinor transulisse eum ex veteri usu ad hunc pium, & sacrum: ipse sane apparet galeatus in vetere Nummo, hastatus, & clypeatus: cum inscriptione, CONSTANTINVS AVG. in galea vero cōspicitur hac nota; ut & in Labaro alterius

A Nummi. At in plerisque Regum Ptolomæorum areis Numismatibus non semel extat: ut ego vidi apud Lelium Paschalium isthic. Quid tum? an non potuit Constantinus ex promiscuo Monetariorum usu eximere hanc notam, quum infamiam abrogauerit supplicio Crucis? in monetis ante Christum percussis potuit significare compendiariorum ratione Nomen alicuius, qui Monetam curaret, exempli gratia Christodori, Chrysaiori, Chremetis, Chrysanti, Chrysippi. post Constantinum solum Nomen Domini Salvatoris: de quo Iulianus in Misopogone, & Historia Ecclesiastica scriptores. Num quæso nonitiū est, multa in suppellectilem Christianitatis, ut ita dicam, fuisse inuecta, quæ alias profanitatem suboluerant? Crux ipsa, quæ nunc exornat imperantium frontes, fuit olim ignominie theca, & scruium suppliciorum periodus & epitome. Hac ideo pluribus, Vir Illustrissime, quia memini, quum isthic essem, audire me Virum totius Antiquitatis bene peritum, qui in dubium remoueret, fretus hac compendiariorum nota, quæ cernitur in antiquissimis Numismatibus, quod de Constantiniana

omnes nostri promiscue tradunt. Ego vero non primum Consta

ntinum fuisse reor, qui notam istam ad nomen Christi traduxerit, sed vnum e Magis Christum infantem adorantibus in domo [m] Beth-

[m] Math. 2.

leem, de cuius Lucerna notam istam habente, late superius egimus. Consentit Cl. Pignorio Fortunatus Scacchus eruditione pollens in suo priore sacrorum Eleo-christum libro scribens istiusmodi notam vetustiore esse Christi natalibus, at ab antiquiore gentilitatis usu traductam fuisse primum a Magno Constantino ad vltimum pium, & coarctata ad Christi nomen, cuius primores literas Græcas continet inter se complicatas. Quibus addere lubet in Christianorum Lucernis, clypeis, nummis, ceterisque monumentis, illam notam Chresimi poni consueuisse inter duas literas extremas Alphabeti Græcanici Α Ω, quibus literis amplitudo significationis Isidoriani Chresimi i coarctatur apte ad nomen Christi, cuius & duæ primores literæ Græcæ sunt Χ Ρ. & extat apud Ioannem in [o] Apocalyp-

[o] l. i. c. 15.

Eu-

Notæ profanæ
translatio ad
vltimum pium.

[l] Sep. 24.

[r] de cru.
c. 15. 16.

Eusebius agens de vita Constantini, A
notatu [p] Lipsij, sic etiam Prudentius
ad ipsam Romam:

*Agnoscas Regina lubens mea signa ne-
cesse est,*

*In quibus effigies Crucis aut gemmata
refulget,*

*Aut longis solido ex auro praefertur in
hastis.*

„ Dupliciter Poeta notat Crucem insi-
„ tani signis, semel in vexillorum purpu-
„ ra, gemmis intextam & expressam: ite-
„ rum in hastarum vertice superstantem, B
„ solido auro formatam. Sed, ut dixi, in
„ Labaro maxime ea conspicua: de quo
„ Prudentius:

*Christus purpureum gemmanti textus
in auro*

Signabat Labarum.

„ Quomodo Christus? quia & nomen
„ eius in ipso velo expressum, & Crux
„ nihilominus in hasta. Eusebius diffuse:
„ *Sublimis hasta auro circumvestita, cornu
„ transversum habebat effictum in forma Cru-
„ cis. supra vero, in ipso culmine omnium,
„ coronae lapideis pretiosis & auro contexta
„ insigebatur: iuxta quam salutaris appel-
„ lationis symbolum, dua litera Christi no-
„ men exprimentes, per primos dumtaxat
„ Characteres, litera Graecanica P scilicet de-
„ cussata & scissa per medium X. Neque
„ Cruces modo signis inseri voluit; sed
„ hoc amplius, solas: [q] *Et aurearum ima-
„ ginum, cuiusmodi antea solabant, nullas.**

[q] Euseb. de
vi. con. l. 4.
c. 21.

c. 16.

„ Intelligit aureas imagines vultusque D
„ Imperatorum. Forma ecce in Nummis
„ id generis plures non apud Lipsium so-
„ lum, sed apud Choul, & alios: cuius
„ imago ponetur paulo post, cum alijs.
„ Addit autem Lipsius; Nec vero in si-
„ gnis solum Crux expressa; sed etiam
„ ipsorum militum armis. Eusebius, *Iam
„ vero in armis ipsorum militum salutaris
„ trophæi signum iussit exstare.* Quibus ar-
„ mis? duplicibus, Clypeis, & Galeis; sed
„ ita, ut Christi quidem ipsum nomen E
„ (literis & notis, quibus in Labaro)
„ Clypeis inscriberent: Galeis autem im-
„ poneretur superne Crux ipsa. Pruden-
„ tius sic discriminat:

„ ----- *Clypeorum insignia Christus*

„ *Scripserat, ardebat summis Crux addita
„ cristis.*

„ Et merito Christus in clypeis, eo ritu
„ quo solent nomina Imperatorum. At-

que etiam hodie Constantinopoli sunt „
Columnæ, a Constantino, ut putatur: „
in quarum basibus clypei cum his notis: „

A Ω. Sed ante Lipsium ita

X

[r] Choul agens de Religio- [r] p. 145.
ne antiquorum Romanorum

ita: Quum ita restituisset Constantinus „
Imperium suæ dignitati, Christianus es- „
se voluit, ut secum omnes alios Chri- „
stum adorare; cui ædificavit multa tem- „
pla: & postea semper tulit in suis expedi- „
tionibus Labarum pro insigni, pur- „
pureum & aureum cum hoc insigni „

X

, quod non indicat aliud nisi „
nomen & virtutem Christi, si- „
mul appictis duabus literis A „

& Ω. hoc est, principium & finem om- „
nium rerum esse Deum; nec non quia „
Græci scribentes nomen Christi, inci- „
piunt per X primam illius literam. Vn- „
de multi circa id errarunt, aientes hoc „
signum esse crucem auream, quam „

Constantinus fieri iusserat e Gallia di- „
scedens in Italiam cum Maxentio pu- „
gnaturus. Vsi sunt diu postea Constan- „
tini successores hoc Insigni, ut apparet „
in nummis Constantis, in quibus est Im- „
perator armatus cum paludamento, & „
cum Victoria in manu, quæ ipsum co- „
ronare satagit Laureæ; & in alio tenet „
Labarum cum dicto signo Constantini, „
ponens pedes supra rostrum tircemis; „
cuius temonem manu tenet Victoria, & „
literis istis: FELIX TEMPORVM „

D REPARATIO: Decentius, Constantius, „
& alij Imperatores posteriores usque ad tem- „
pora Iuliani Apostata, vsi sunt semper isto „
insigni, & sigillo Constantini, cum huius- „
modi verbis: *Salus Dominorum nostrorum
Angustorum lucet. Tale sigillum fuisse si-
gnum Christi, ostendit S. Ambrosius v. lib.
& epist. xxix. quam scribit Theodosio Im-
peratori: & Prudentius in suis versibus ita:*

Christus purpureum gemmanti tex- „
tus in auro „

Signabat Labarum, clypeorum insi- „
gnia Christus „

Scripserat, ardebat summis Crux ad- „
dita cristis. „

Erat id Insigne textum serico purpu- „
reo, aureo circumdatum ornamento, „
gemmis pretiosis ditatum; in cuius me- „
dio erat Crux Christi sculpta, & in me- „
dio sui fidum erat signum Constantini: „
& ita positum in apice hastæ deauratæ „
fere-

ferebatur in omnibus expeditionibus ante Imperatorem, ut hodie feruntur vexilla dicata Sanctis proprijs a confraternitatibus. Verum & eiusmodi notam veteres apposuisse rebus profanis, addit illico Pignorius inquiring: *Collaribus fugitivorum eandem imprimi consuevisse, monstrauimus olim in nostro Commentario de Ministerijs Sernorum: vbi scribitur, [r] loco literarum fronti fugitivorum inustarum, eas mitius collaribus inscribi consuevisse; Arbitror tamen, inquit, inscriptionem fugitivorum fuisse conceptam illis verbis, quæ in eorundem collaria, & areas lamellas incisa, Roma ab hinc triennium vidi. Quum enim Constantinus Aug. ad normam eius humanitatis, quam profitebatur, vetuisset in facie noxiorum scribi; quod dedecere faciem maculari, quæ ad similitudinem pulchritudinis celestis es-*

set figurata; non desuerunt lenes Domini, qui obsequerentur; & frontis contumeliam in ea, quæ diximus transferent. Collaria enim fuisse aptata fugitiuis, testatur & [r] Lucillius.

» Cum manicis, Catulo, Collarique
ut fugitiuum

» Deportem -----

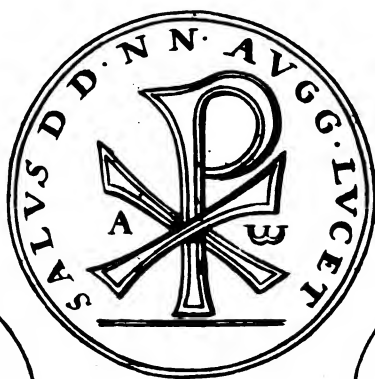
*Collare vidi Roma, ut dixi, apud La-
sum Paschalinum, cum huiusmodi in-
scriptione: TENE ME QVIA FV-
GI ET REVOCA ME DOMINO
MEO BONIFACIO LINARIO A*

*Ω X. vbi certe Chrismon-
& Ω X, nihil ad Chri-
sti Domini nomen.
Addit Pignorius: Ex-
rat apud eundem area lamella utrimque
inscripta:*

[r] Nonius ex
lib. 29.

Lib. VI. Cap. II.

TENE ME QVIA
FUGI ET REVOCA ME
DOMINO MEO BONIFACIO
LINARIO A

FUGI ET REVOCA ME
DOMINO MEO BONIFACIO
LINARIO A

DOMINICVS
CLEMENS

TENE ME QVIA
FUGI ET REVOCA ME
DOMINO MEO BONIFACIO
LINARIO A

Jo. Georg. sculps.

*Sunt vero ille, quæ in ipsa aduersa legun-
tur litteræ non prominentes, sed incisa, &*

*C quidem non ineleganter; at quæ in eadem
aduersa conspiciuntur, in summa velut cute,
cul-*

Baron. in not.
ad Martyro-
log. 22. Dec.

cultelli acumine videntur exarata negli-
gentius. Et ex hoc demum capite fumosa
erat olim collaris ferrei gestatio, ut notat
Metaphrastes in actis SS. Martyrum Carpi,
Papuli, Agathodori, & Agathonice; ut qua
liberos homines dedeceret. Videt & Bene-
dictus Aegius Romæ olim apud Maffios la-
minam æneam, in qua legebatur, ut su-
pra in figura orbiculari. Neque vero non
poterant tot verba in fronte commode impri-
mi, quum Theophilus Iconomachus, dete-
stabili solertia xi. versus Theophanis &
Theodori fratrum Martyrum frontibus in-
scripserit. Et hæc lamella, ut ego quidem
sentio, clavis capitatis ad collaria affige-
bantur, ut indicio suo praderent fugitivos.
Et ut priora illa Christianorum sunt, e nota

X, quæ CHRISTI nomen indicat,
& e mentione Acolythi & Domi-
nici Clementis (Dominicum enim
ædes sacra est) ita posterior hæc inscriptio
habet non nihil, de quo ambigamus. Ba-
silica enim Pauli, & ad Titulum Pauli via
Ostiensis (ut nominat Prudentius) potest re-
ferri & ad insignem illam Basilicam, quam
I. Acilius Paulus in medio foro extruxit.
Ego tamen ad res nostras pertinere arbitror.
Quod enim Constantinus damnatos in lu-
dum, vel in metallum inscribi vetuerit, id
homines nostri mites & innocentes, viden-
tur in fugitiuis recepisse. At hæc non ut as-
seramus dicta sint, sed ut differamus eruen-
da studio veritatis. Ingenue quidem;
sed ego pariter ingenue dicam in priori
lamina tam aduersa, quam auersa.

Chrisimon repetitum in fine
non fuisse notā nominis Chri-
sti; quia tessera nominis Do-
minici superbatur semper a Christianis
in honorem; ast ista collaria poneban-
tur hominibus ad infamiam seruilem;
qua notabantur ab Ethnicis etiam Mar-
tyres nostri nobilissimi. Licet autem
Victoris Acolythi ad ædes Dominici
Clementis, adeoque si placet, Christia-
ni viri fuerit illæ seruus, cuius collaris fuit
incisa nota

X, non tamen creden-
dum est ta **X** in vilem vsum a viro
Christiano, & Acolytho posi-
tum in collari seruili Sacrosanctum no-
men Domini Redemptoris; ast arbitran-
dum est illud Chrisimon fuisse signum
velut asterisci reum seruum indicantis,
ut sex illi radij foræt asterisca, quod aiunt
typographi, quorum radiorum superio-

A ri fuerit adiunctus latinus character Pæ-
na prima literula vocis allata. Confi-
militer accipio, quod in symbolis [u] ad-
dit Pignori, diuerit illa deinceps ad fi-
guram rectam Crucis, ad illa vetere decus-
sata, in hanc formam p ut Nummi veteres
præferunt. Neque vero Crux ipsa non fuit
in cultu ab ipso etiam æuo Constantiniano.
Præfert ipsam clarissime Nummus æreus
meus in fronte Aræ data opera sculptam,
adstante duplici Victoria, & Clypeo Aræ
superposito. Est autem Aræ Columella specie
rotunda. Crux vero excisa, non incisa, in
fronte ut dixi, ubi ferta & Lemnisci Aram
redimunt more antiquorum. Profecto
non mihi videtur hæc Aræ rotunda
Christianorum fuisse, sed antiquiorum
gentilium, qualem vidimus in Lucerna
Galuania mortuales ritus habente; nam
Aræ Christianorum quadratæ semper
fuerunt, utpote Aræ in quibus cada-
uera Martyrum conderentur: ita Emin.
Bellarminus agens de [x] Cultu San- [x] l. 2.
ctorum, Vnus & idem lapis dicitur Alta-
re, quatenus in eo sacrificatur Deo; & idem
dicitur tumulus, vel sepulchrum, quate-
nus tegit ossa Martyris alicuius. Omnia
enim altaria sunt sepulchra Sanctorum;
etenim, ut ait Durandus in suo [y] Ra- [y] l. 1. c. 2.
tionali Diuinorum Christiani desum-
plerunt altarium figuram a veteti testa-
mento; ubi Deus præcepit altaria fieri
quadrata; sive quadrangula, in mo-
dum Aræ; non autem rotunda, in spe-
ciem columellæ, ut Ethnicorum plera-
que sunt: Ita sane Dominus [x] Mosi [x] Exod. 27.
præcepit: Facies & Altare de lignis Se-
thim, quod habebit quinque cubitos in lon-
gitudine, & totidem in latitudine, id est
quadratum; & tres cubitos in altitudine: cor-
nua autem per quatuor angulos ex ipso
erunt; & operies illud ære. Vbi Lyranus
ait, hoc altare fuisse factum ad modum
Aræ quadratæ; cuiusmodi sunt etiam
nunc Altaria in Ecclesijs fidelium. Insu-
per mox eidem Mosi Deus [a] imperat: [a] Exod. 30.
Facies quoque Altare ad adolendum thy-
miam de lignis Sethim, habens cubitum
longitudinis, & alterum latitudinis, id est
quadrangulum, & duos cubitos in altitu-
dine. De qua figura quadratæ, & qua-
drangula Altarium Domini, meminit
itē Iosephus in Antiquitatibus Iudaicis
aiens: [b] Inter hos & Mensam, ut dixi, [b] l. 3. c. 7.
sua erat Arula suffumigatoria, & ipsa e li-
gno

gno imputribili, sed solida lamina circum-
quaque connecta, cubitali in quadrum la-
titudine, altitudine vero dupla: super qua
stabat focus, corona aurea circumquaque
cinctus: cui anuli inerant cum suis vecti-
bus, quo per viam a sacerdotibus deportari
posset. Sed & pro foribus Tabernaculi erat
Ara alia, hæc quoque lignea laminis æreis
intecta: in quadrum quinque cubita pa-
tens, altitudine trium cubitorum, inaura-
ta. Sicigitur Altaria vero Deo erecta,
cum apud antiquos Hebræos ex præ-
scripto Domini, tum in vniuersa Chri-
stianorum Ecclesia, semper habuere fi-
guram quadrilateram, nunquam orbicu-
larem in speciem columnæ; sed apud
Ethnicos Altaria promiscue fiebant a
Gentilibus, modo quadrata & angula-
ria, modo rotunda & columnaria; qua-
lem & Lucerna Galuana mortuorum
ritibus insignita dudum vidimus & in
æreo Nummo suo Pignorius obserua-
uit. Quem propterea Numinum, non
Imperatoris Christiani, sed Ethnici fuisse
reor, ac eo magis, quo sculptam ge-
rit geminum Victoriæ simulachrum,
quam inter sua Numina gentiles ado-
rabant potissimum Romani, & Athe-
nienfes, vt obseruat ex Pausania, &
Heliodoro [e] Pierius & luculentissime
Gyraldus, ex testimonio S. Epiphaniij,
& ex [d] Seruio: *Dei, inquit, communes
sunt, vt alij dicunt, Mars, Bellona, Victo-
ria, quod ij in bello utrique parti possunt
fauere.* & infra: [c] *Victoria pro dea culta
fuit, quam Hesiodus in Theogonia Stygis
& Pallantis filiam cecinit.* Addit Gyral-
dus. *Roma quoque adicula fuit Virginis
Victoriæ: prope ad eam Victoriæ, vt Lilius
scribit. P. Victor in octaua regione: Fori Ro-
mani edes inquit, Victoriæ, tum alia adi-
cula Victoriæ Virginis. D. D. a Portio Ca-
rone seniore fuit, &c.* multa huiusmodi.
Quare iudicandum est huiusmodi nu-
mulum æreum Pignorij nostri cum du-
plici Victoriæ adstante, Clypeoque Aræ
superposito vetustiore esse Christi
natalibus, & forsan ex eorum Victoriæ-
torum numero, quos Drusus Tribunus
plebis fieri curauit. de quibus ita [f] Pie-
rius: *Hinc Victoriæ hieroglyphicum passim
in numis & monumentis alatum; quia Vi-
ctoria parte fama se se statim humo tollit,
amplexæque gloria per summum æthera la-
te volat, perque immensos terrarum tra-*

A ctus expatiatur offensiones impedimenta que
omnia agilitate sua declinans. Hinc ipsi
numi victoriati dicti, quibus Drusus in
Tribunatu plebis octauam partem aris ar-
gento miscuit. Vnde numus Pignoria-
nus Aræ Victoriæ duplicem altantem
habens, cum elypeo Aræ rotundæ su-
perposito, non est æui Christiani; pro-
indeque nota in eo signata p Crucis
dominicæ signum minime fuit. Quod
autem de nummo Pignoriano dicitur,
id ipsum dici debet de Lucerna [g] Ca-
salij tale signum p habente, nimirum
ob eam notam Crucis non oportere
necessario ipsam numerare inter Chri-
stianorum Lucernas. Ac eo minus, quo
inter notas literarias, a Seneca, Tyro-
neque collectis, publicique iuris factas
a Iano Grutero in fine suarum Inscr-
ptionum, plurimæ visuntur literæ cum
apposita nota Crucis, nulla omnino re-
lationem ad Christum, aut Christianis-
mum habentis; vt vnicuique constare
potest illas notas percurrenti. Nonnul-
li tamen Imperatores Christiani victo-
riæ signum cum nomine posuisse viden-
tur in nummis; sed tenentis Labarum
cum Cruce, vt Anastasius: vel cum no-
ta Chrisimi sita inter Alpha & Omega,
his notis contrahentes notam ad Chri-
sti nomen: quæ literæ non habentur in
Lucerna Casalij, neque Pignorij: qua-
re potuerunt esse gentilium. Ceterum
huiusmodi notam Chrisimi vetustiore
fuisse Christiana religione, positam in
Ethnicorum militum vexillis ante La-
barum Constantini, qui primus omnium
Labaro nomen dedit, luculenter osten-
dit eruditiss. Maluenda tractans de
Charactere Antichristi: [h] dicitque,
Sciendum igitur est, quum multa a di-
uersis conscripta reperiantur de Laba-
ro magnificentissimo apud Christianos
Imperatores militari vexillo; illa iam
certior ac exploratior apud eruditos
sententia præfertur, Cantabris Hispa-
nica gente validissima ab Augusto, mul-
tis prælijs, multoque Romano sangui-
ne fuso, subiugatis, vt omnes produnt
Autores: reportata inde fuisse insignia
quædam signa militaria, quibus Canta-
brivti solerent; ea que in Romanas le-
giones translata, ac deinceps in bello
proferri consueuisse, quæ a deuicta gen-
te Cantabra sint deinceps, vt [i] alias

[g] cap. 41.

[h] l. 8. c. 19.

[i] l. 7. c. 4.

O o

dixi-

„ diximus, appellata. Extat in Codice A
 „ Theodosiano l.v. de Signiferis, & Can-
 „ tabrarijs, hoc est, qui Cantabra, & alia
 „ signa in acie portabant. Porro Canta-
 „ bra, multo ante Constantini tempora
 „ utcumque signum Crucis iam represen-
 „ tasse, consentiunt omnes; nam vetus
 „ illa Cantabrorum forma, ante Constan-
 „ tini tempora, quæ vel in lapidibus scul-
 „ pta, vel in numismatis excusa etiamnum
 „ hodie cernitur, eiusmodi erat: Hastile
 „ oblongum ac teres, cui in superiori par-
 „ te hastula transversa affigebatur; ex
 „ qua velum rugis aliquibus contractum
 „ dependebat. Prodit aliquot nummos
 „ cum eiusmodi Cantabrorum forma Pa-
 „ melius in notis ad Apologetic. Tertull.
 „ cap. 16. Hinc S. Iustinus Martyr ad An-
 „ ton. Pium scribens hæc ait: [*Quin & si-
 „ gna vestra figura huius (nempe Crucis)
 „ vim præferunt, & declarant: vexillorum
 „ signa dico, aliorumque insignium, & Tro-
 „ phæorum, quæ per progressus a vobis in pu-
 „ blicum quouis locorum sunt, Imperij & po-
 „ testatis indicia in his ostendentibus; licet
 „ hoc non intelligentes, faciatis. Et qui apud
 „ vos moriuntur, Imperatorum imagines for-
 „ ma ista consecratis.*] Ita ille. Tertullianus
 „ etiam ita perscribit [*Sypara illa vexillo-
 „ rum & Cantabrorum, stola crucum sunt:
 „ laudo diligentiam; noluisse nudas & in-
 „ cultas Cruces consecrare*] Hæc ipse, qui
 „ stolas Crucum appellat vela, quæ in
 „ Cantabris ex transversa hastula, quæ
 „ Crucem efformabat, pendentia Cru-
 „ cem ipsam vestire, & ornare videban-
 „ tur. Et Minutius Felix in Dialogo Octa-
 „ vio, ita inquit: [*Ipsa signa, & Cantabra,
 „ & vexilla, castrorum quid aliud quam
 „ inaurata Cruces sunt, & ornata?*] Hæc
 „ ipse. Porro tam in Tertulliano, quam
 „ in Minutio legendum Cantabra, &
 „ non Labara; quamvis variantibus exem-
 „ plaribus, ex Pamelio, alijsque viris eru-
 „ ditis facile intelligi potest. Ceterum E
 „ Constantinum Magnum diuino illo pro-
 „ digio radiantis in Cælo visæ Crucis, &
 „ Elogij: *In hoc vince* permatum, simul-
 „ que oraculo nocturno a Christo sibi ap-
 „ parente admonitum, vexillum illud mi-
 „ litare, quod Cantabrum dicebatur, in
 „ omnimodam & absolutam Crucis figu-
 „ ram, quam iam antea utcumque deli-
 „ neabat, penitus transformasse, atque
 „ commutasse, expunctaque veteri ap-

Apol. c. 10.

„ pellatione, non amplius Cātabrum, sed
 „ Labarum vocantem instituisse, est eru-
 „ ditorum assertio. Siquidem Constan-
 „ tinum primum eiusmodi vexillum La-
 „ barum nuncupasse; nec istud nomen
 „ ante Constantinum auditum aut cogni-
 „ tum fuisse, docti omnes consentiunt.
 „ De cuius vocis significato supersede-
 „ mus multa ab alijs collecta congerere,
 „ contenti etymo a S. Gregorio Nazian-
 „ zeno prodito, qui sic in Oratione pri-
 „ ma in Iulianum [*Quod solvendorum labo-
 „ rum vim habeat, ab eoque apud Latinos
 „ nomen trahit.*] Sic ipse: Labarum ergo,
 „ quasi solvens labores, vel laborum di-
 „ citur. Atque hæc omnium Ecclesiasti-
 „ corum consensu firmata, adhuc certio-
 „ ra redduntur, si quæ veteres de Labari
 „ forma atque effigie a Constantino com-
 „ posita prodiderunt, audiamus. Eule-
 „ bius Cæsariensis in vita Constantini l. 1.
 „ c. 22. & c. Quibus iam evidentissime con-
 „ stat illam notam Chrisimi, quam Con-
 „ stantinus, & post eum alij fideles ad no-
 „ men Christi signandum & Crucis ima-
 „ ginem transtulerunt, antea inulto ve-
 „ tustiores Ethnicos usurpasse pro diuer-
 „ sis alijs indicandis; ut ex Isidoro vidi-
 „ mus; proptereaque Lucernas a Casa-
 „ lio propolitas, in se Chrisimi notam
 „ habentes non necessario referri ad Chri-
 „ stianorum ritus. Quod autem de hoc
 „ signo Chrisimi spectato in antiquis Lu-
 „ cernis dictum est, id ipsum asserimus de
 „ nota eadem visa in anulis antiquis; qua
 „ de re Baronius Eminentissimus religio-
 „ ne pariter atque doctrina scribit: [*Ce-
 „ terum quod ad alios (annulos scilicet) quos
 „ Fideles gestare solerent, pertinet: Christi
 „ nomine duabus literis sic sculptum esse
 „ consuevisse* **X** *ex his, quos e ruderibus
 „ refossos vidimus, plane didi-
 „ cimus. Nā* **X** *ut anuli refossi iam
 „ e ruderibus, qui Christianorum homi-
 „ num gestamina, fuere potuerunt eo si-
 „ gno notasse Christi nomen; ita si qui
 „ Christiano seculo fuerunt antiquiores,
 „ quid aliud quam Christi nomen & no-
 „ ta Chrisimi denotarunt. Sed de Chri-
 „ simo iam plusquam satis,*

*De Lucernis perenni flamma cornuscis Cas-
 siodori. Cap. XLIX.*

P Raterea Tostatus idem in [a] Mat- [a] inc. 3.
 thrum, Lucernas perpetua flam-
 ma

[a] ann. 57.
 Spon. J. 6. 17.

ma flagrantes adducit in comprobationem physicam perennitatis ignium infernalium, absque noui fomitis adiectu; comprobans id experimento Cassiodori, scribens: *Dicunt alij, quod ignis inferni durat indeficienter propter materiam, in qua est, quae semper ardens est, & tamen nunquam ardendo exurit. Non est hoc valde admirandum; quum & nos similia videamus in Lucernis quibusdam metallinis, arcis, aut aeneis, quas artificialiter faciunt; & tingendo illas quodam genere liquoris, manebit massa illa semper ardens, & lucens, & non consumitur. Et quod plus est, etiam posita in medio fluminis, semper ardebit: Nec est aliquid, quod eam extinguere valeat, nisi filtrum, ut dicunt, aceto madefactum. Et hoc quidem non nigromantice, sed pure naturaliter fit. Testatur enim se Cassiodorus fecisse unam, & dedisse quibusdam Monachis in Monasterio quodam,*

A quod ipse construxerat, ad perpetuum usum Monasterij, ut ipse refert in quodam libro *De Institutione illorum Monachorum*. Verba sane Cassiodori leguntur in suo volumine, [b] *De Institutione Diuinarum* [b] cap. 30. scripturarum inscripto, ipsissima: Parauimus etiam nocturnis vigilijs mechanicas Lucernas, conseruatrices illuminantium flammarum, ipsas sibi nutriendas incendium; quæ humano ministerio cessante, prolixè custodiant vberissimi luminis abundantissimam claritatem: ubi olei pinguedo non deficit, quamuis flammis ardentibus iugiter torreatur. Hæc ille vir omni fide dignissimus. Huiusmodi Lucernas videre mihi non licuit: sed in earum locum substituere possumus geminas antiquorum Christianorum a Casilio delineatas; quarum una est,

Lucerna
perennis
absque fo-
mitis ab-
suptione.

Flamma, non
aquis, at solo
filtro inextin-
guibilis.

Lib. VI. Cap. L.

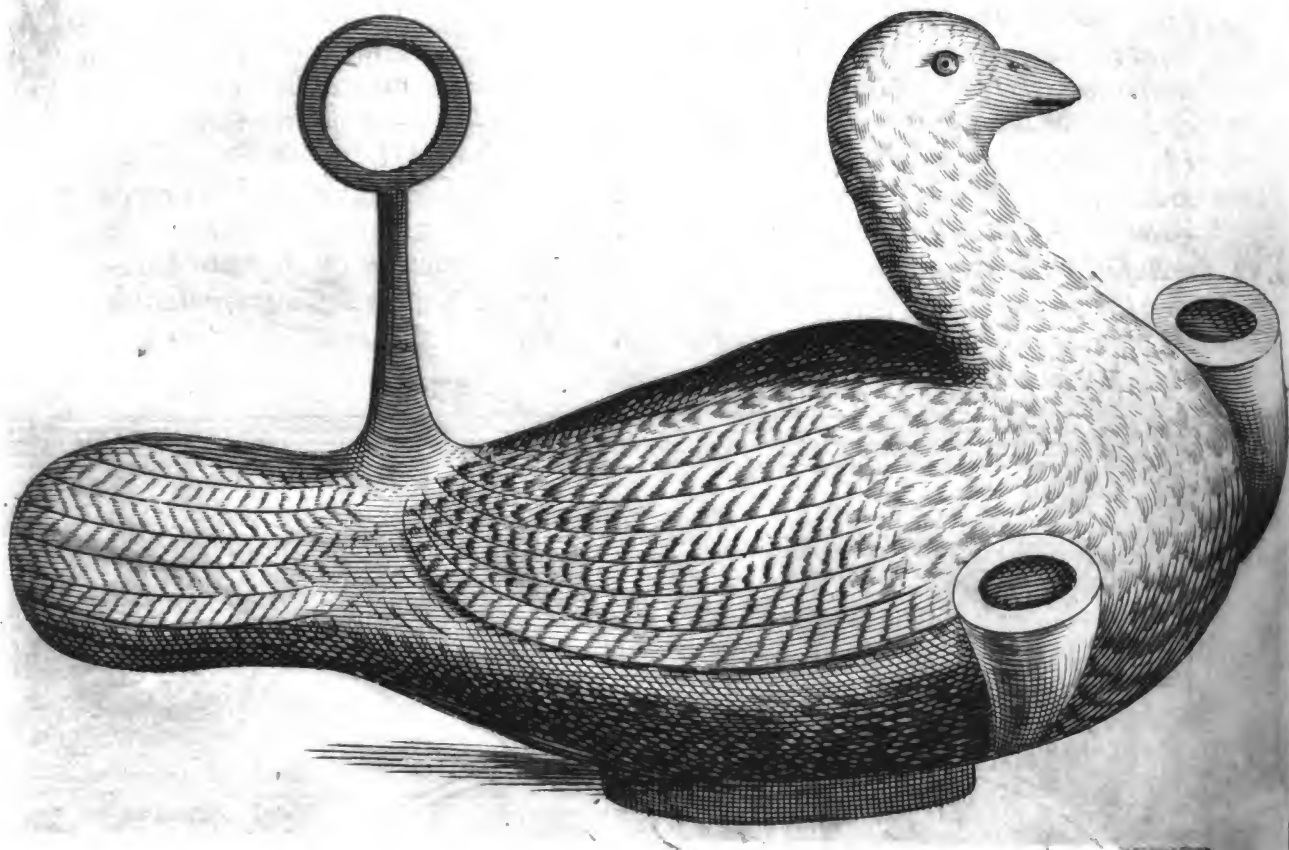

Jo. Georg. sculp.

De qua quidem Lucerna Cafalius hæc habet. *In altera Lucerna, in qua est impressus Christus, portans in humeris onem, eiusdem Charitas ardens præfertur; quum ipse Christus testetur, quod pro omnibus suis*

ponit animam suam. Hæc autem Lucerna bilychnis est, cum manubrio, non pensilis. Altera vero Lucerna est, de qua proponit idem Cafalius immediate figuram huiusmodi:

Lib. VI. Cap. L.

Columbæ
species cur
sulcepta a
Spiritu Sã-
cto.

De proposita vero Lucerna Cafalius hæc habet illico. *Est alia Lucerna in Columba forma; qua quum sit symbolum Spiritus Sancti, ut diximus, ignis consumens est; & ut inquit Chrysostomus Homil. in Matth.* Ideo a Spiritu Sancto Columbæ speciem susceptam, quoniam præ omnibus animalibus hæc cultrix est Charitatis. Ista Lucerna quoque bilychnis est: duoque veluti vascula gerit extra conditionem & naturam Columbæ, in alarum exordijs ad latera pectoris. Et inter alarum fines ac initium caudæ sursum extollitur teres veluti bacillus in anulum desinens; quem esse manu-

brium, certissimum est. In qua quidem Lucerna constituenda pietas auctoris longe superat artificium. At vero nos geminas istas pro Cassiodorianis e Cafalio mutuati sumus, non vnicam; quoniam etiam si Tostatus asserat Cassiodorum testatum fuisse se vnam fecisse Lucernam perpetuo ardentem sine consumptione fomitis, eamque dedisse quibusdam monachis suis; attamen verba Cassiodori superius e suo contextu deducta semper loquuntur de perennibus Lucernis ab eo factis in numero multitudinis, non autem in singulari. Ex hoc autem adeo luculento testimonio Caf-

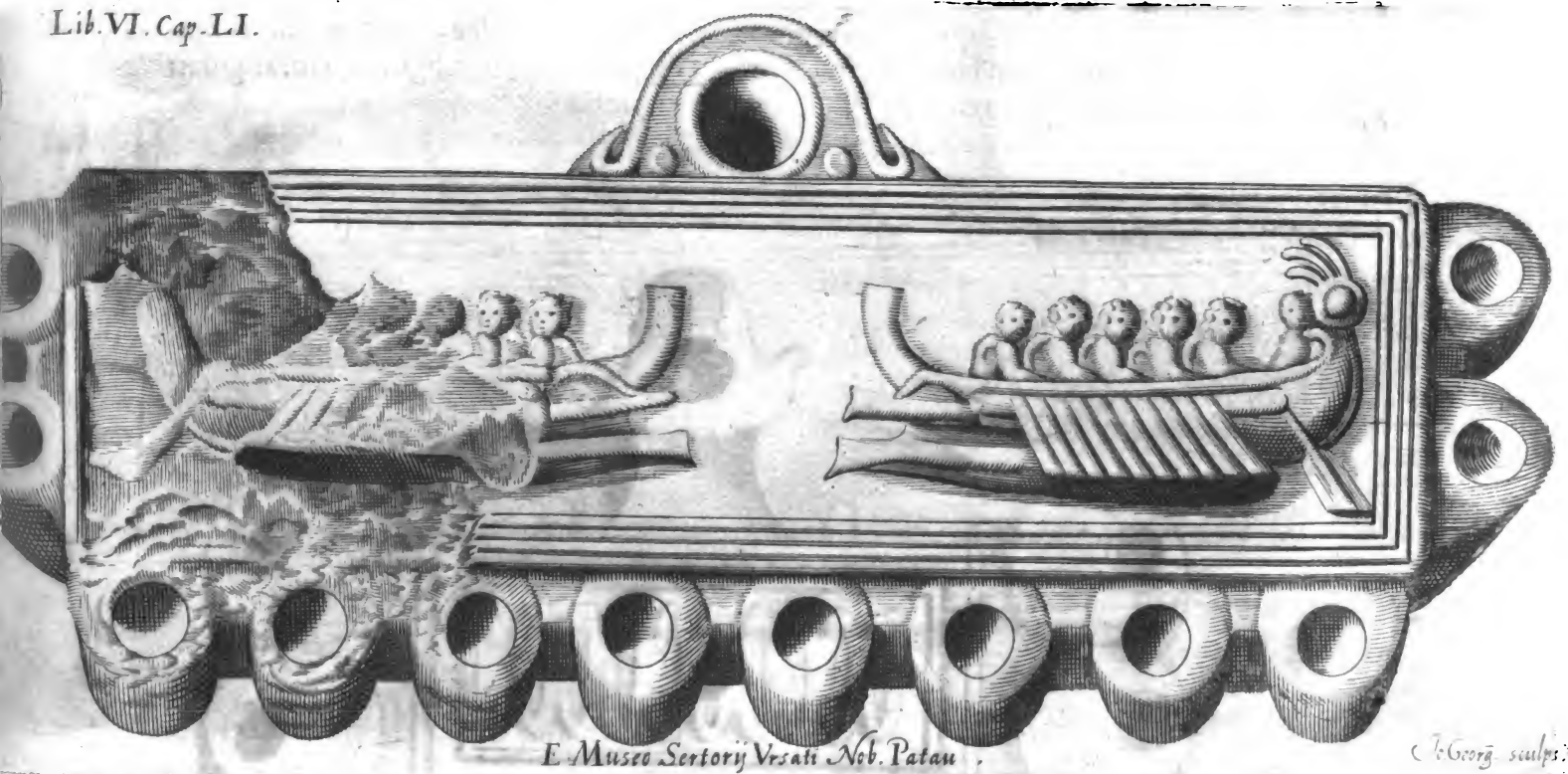
fiodori, viri præclarissimi tum nobilitate, tum vitæ sanctimonia, qui confitetur non quidem audiuisse Lucernas esse quæ sine fomitis consumptione semper arderent, neque tales Lucernas iugiter ardentes vidisse; sed semetipsum effecisse, iam conuincitur aperte procul a vero philosophari, qui constantissime negant eiusmodi Lucernas usquam ac uspiam extitisse, ac existere posse. Verum de proposito latius in superiore libro apud eruditissimū Aresium. Verum enim vero dubitare merito licet, an ista vere lucerna sit, an potius vas thymiamatum, e cuius tu-

beribus vtrunque prominentibus e radicibus alarum in pectore foras halarent odores ante diuinum altare; de cuius mysticis aubus vel ipse Casalius attulit ex antiquissimo libro Maguntinensis Ecclesiæ luculentum testimoniū: de quo posterius commodiore loco.

De Lucerna Aegyptia nauium rostratarum. Cap. L.

Plcherrima vero Lucerna videtur illa, cuius visendæ mihi copiam fecit nobilissimus Patricius Patauinus Vrsattus, tali figura:

Lib. VI. Cap. LI.

E Museo Sertorij Vrsati Nob. Patav.

J. Georg. sculpsit.

Patavium aduexit istam Lucernam P. Franciscanus; ab eo nouimus donatam Cl. Viro, Sertorio Vrsatto, qui mihi videndam exhibuit; quadrangula est, e terra nigra, credo bituminosam; in qua duæ rostratæ naues cum remigibus effigiatae spectantur. Huius historiam habui nuper ab eius delatore verbis ipsissimis. *Fidem facio Ego Fr. Sanctus a Plebe Sacci, Prouincie Sancti Antonij, & Lector generalis Minorum Observantium in S. Francisci Magni de Padua, qualiter anno MDCXXXIX. quum esset in Cairo, in Aegypto, apud Illustrissimum Io: Antonium Iustinianum, Consulem pro*

C *Sereniss. Rep. Veneta in illis partibus Orientis, inseruiens etiam Nationi Veneta DD. Mercatorum; circa mensem Ianuarij, perrexi, cum eadem Illustrissimo, comitante magna Mercatorum caterua, procul a Cairo viginti fere millia passuum ad Locum Mumiarum appellatum, solitudinis arenosæ, in quo reperiuntur Pyramides Aegyptiæ, varique putei: sub istis insunt cubicula, locaque concamerata, plena cadueribus balsamo conditis, Mumiarum nomine vocatis: Quarum quum varias ab Arabibus eius regionis erui vidissemus; nobis illi penum exhibuerunt aliquot Idolorum parua simulacra, & vnâ Lucernam, quam*

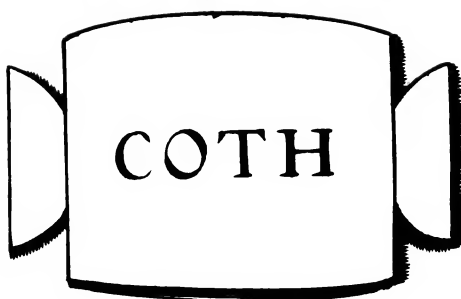
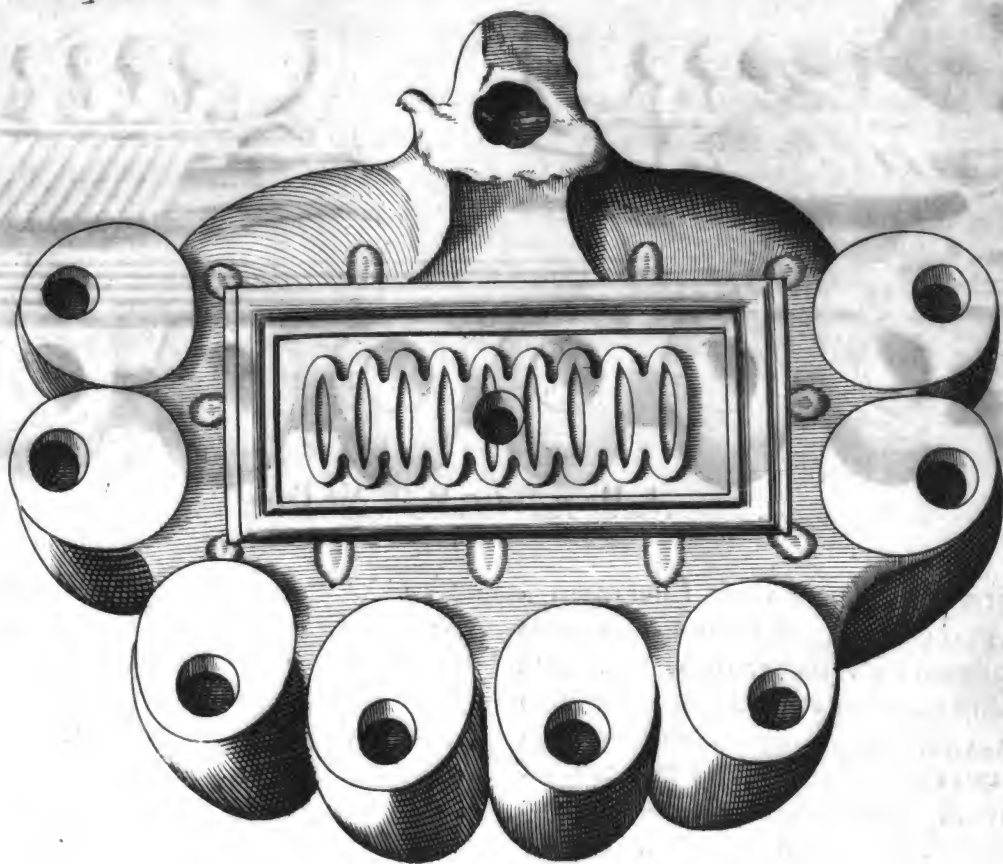
quam afferebant se comperisse intra sepulcrum quoddam Mumiarum, istam emit Excellentiss. Medicus Io. Baptista Bonagente Vicentinus; qui mortem obiit Hierosolyma Anno M DC XLI. Mense Iunio; & inuenta fuit predicta Lucerna inter sua spolia in Vrbe Cairi, quam ego Lucernam sumpsit, detulique Patavium, donoque dedi Illustriss. D. Sertorio Vrsatto. Lucerna longitudinis est palmaris, cum duodecim foraminibus; plana est, extensa, latitudinis quatuor digitorum, altitudinis duorum, coloris obscura terra, similis arce. Hæc autem Lucerna duodecim lychnuchos, seu myxos habuit forte cum rostratis nauibus, & remigibus plurimis, velut in pugna aduersum se mutuo congreredientibus hostiliter, quia posita fuerit in tumulo cuiuspiam famosi Piratæ, Ducisve duodecim triremibus Præfecti,

A maris Aegyptij vel oras infestantis, vel ab hostibus e contra fartas tectas tuentis; alioqui tot ellychnia simul ardentia, breui totum fomitem exiguae Lucernæ consumpsissent; nisi fuisset oleo plena incombustibili; quod ego non auisim affirmare, neque negare.

De Lucerna octolychni. Cap. LI.

B Consimiliter polymixos alia Lucerna fuerit, octo Lychnuchos obtinens, quam nouissime Roma Patavium detulit egregius iuuenis Sigismundus Schul Norimbergensis, asserens eam inuentam a fossore subterraneæ Romæ prope circum Caracallæ. Fictilis est, subtilissimæ testæ, leuissimique proinde ponderis, hac figura quadrangulari expressa

Lib. VI. Cap. LI.

Jo. Georg. sculp.

Superne gerit eminentem tubum, per quem infundebatur oleum in Lucernæ ventrem: in ambitu dispositi octo tubuli, perforati similiter, sunt e quibus totidem ellychnia flammæ exerta micare debuerant: in medio foramen exiguum est excipiendo iugiter aeri, qui concedere solet in locum olei assidue deficientis. Octonarius ellychniorum numerus circa nonum infundibuli tubum, forte designauit Auctori numerum Musarum priscum, & Apollinem illis cantuum modos infundentem: vel etiam numerum octo sphaerarum cælestium, quorum sidera sibi sugunt alimentum ex elementari mundo, quem circumambiunt; etenim, ut ait [a] Arnobius, Musas ponit octo Crates, ob octo sphaeras cælestes, astris insignitas, ab antiquis cognitæ: & ob octo musicos tonos, obseruatu Scaligeri senioris in Poetica dicentis: [b] *Verum argutari sapientem virum minime decet; nam quemadmodum tonis nouenarium accommodabunt? octo enim tantum sunt τὰ διαπασῶν, non nouem. Antiqui autem errarunt, qui a cælorum numero eum numerum (nouenarium Musarum) ductum voluerunt; nam octo tantum quum agnoscerent eo tempore, totidem faciebant Musas: nouem autem Matrem potius, aut nutricem arbitrabantur, aut ad Apollinis referebant potestatem: Quare Mnemernus non male Musas cæli filias cecinerit in Elōgjs. Etsi non errauerint antiqui Musarum numerum nouenarium ad cælestes orbes referentes; nam præter octo sphaeras æuo suo cognitæ octo, Musam nouam præficiiebant vniverso sphaerarum choro. Porro Solem, & astra, quibus antiqui dabant igneam naturam, ali humido de terra sursum attracto, sensisse veteres, late fatetur, & improbat in Meteorologicis [c] Aristoteles. Itaque non inuerisimile fuerit arbitrari, Lucernam istam fuisse poetæ vetusti, qui Musas ambientes Apollinem indicare voluerit per nouem tubos; vel an-*

Aliqui Philosophi Platonici, qui cælestes orbitas æuo suo cognitæ indicauit; quæ de re luculentum habeo testimonium Ficini, scribentis hæc in Ionis argumento: *Quum Deum dicit Plato, Apollinem significat; quum Musas, sphaerarum Mundi animas. Iupiter quidem mens Dei est; ab hac Apollo, mens animæ mundi, & animæ totius mundi; octoque sphaerarum cælestium animæ: quæ nouem animæ, nouem Musæ vocantur, quia dum cælos harmonice mouent, musicam pariunt melodiam; quæ in nouē distribuitur sonos, octo scilicet sphaerarum tonos, & unum omnium consentum, nouem Sirenes Deo canentes producit. Vnde non bene Scaliger antiquos nouenarium Musarum numerum a sphaeris cæli ducentes improbauit. In fundo propositæ Lucernæ leguntur hæc literæ C O T H, quæ quidem etsi non interpunctæ videantur, attamen mihi sunt capitales; etenim vel eo tempora condita Lucerna fuit, quo capitales literæ nondum interpungi consueuerant; vel puncta temporis diuturnioris vi fuerunt oblitterata; nisi nominis barbari cuiusdam serui plastes initium fuerit, quod apte diuinare non possumus. At si legantur interpunctæ literæ capitales, hæc forsitan hanc habuerint explicationem: Cantorem Optimum Tegit Humus, vel Conditum Obseruo Tumuli Heroa, vel, Comprehenditur Octo Tonis Harmonia. Ita Scaliger; verum argutari sapientem virum minime decet: nam quemadmodum tonis accommodabunt? octo enim tantum sunt τὰ διαπασῶν, non nouem.*

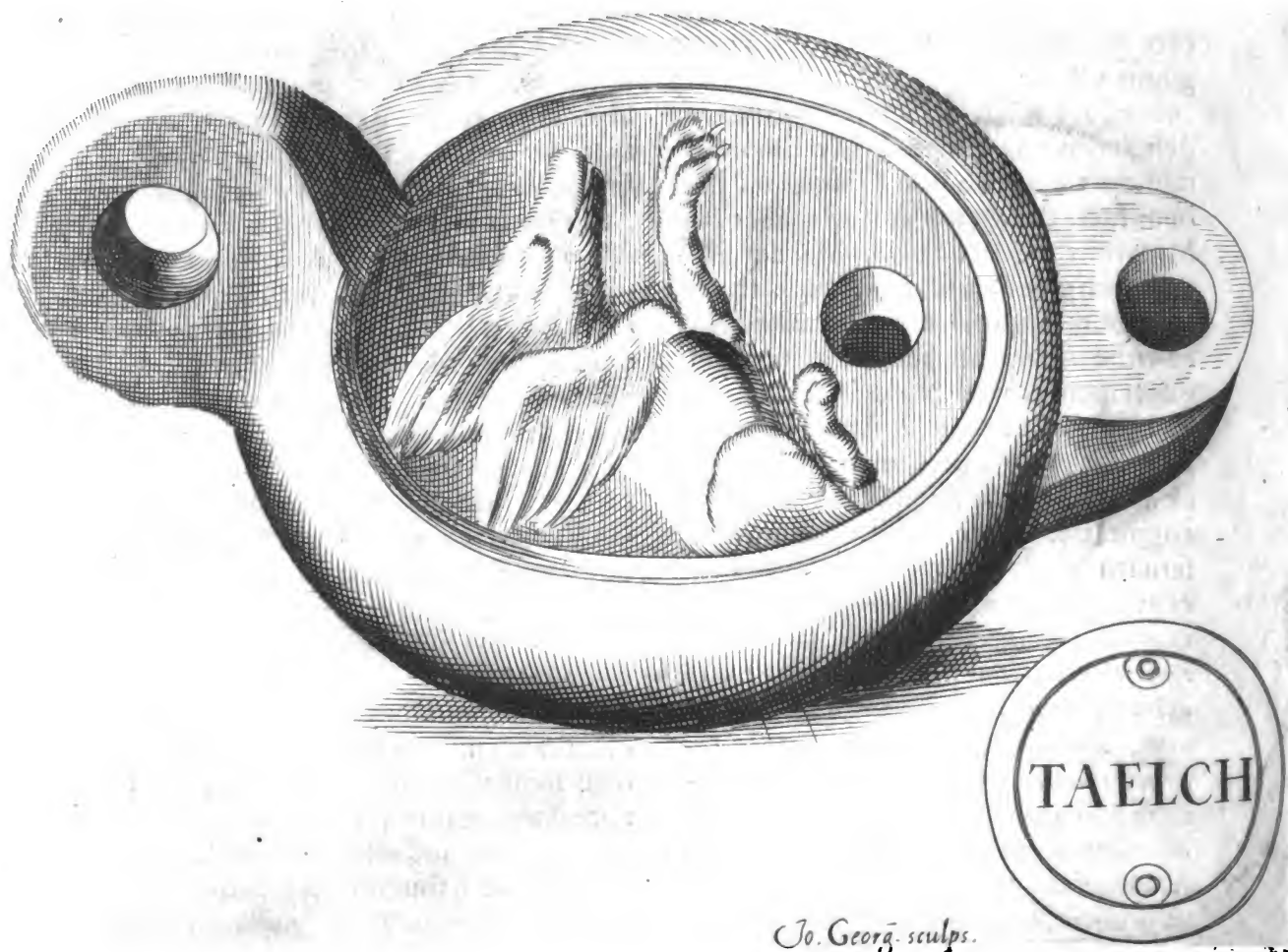
De Lucerna Bonis Alati, vel Pegasi.

Cap. LII.

Verum alia minor Lucerna, Patavium ab eodem viro delata, inuenta Romæ pariter, sed extra Urbem in Via Appia, non longe a turri, qua itur ad D. Sebastiani propinquas ædes: hanc habet effigiem.

1. Poet. c. 2.

Lib. VI. Cap. LIII.

Jo. Georg. sculps.

De qua nobilis ille Schul hæc ad me de-
 ,, dit; Minor Lucernarum, vt mihi narra-
 ,, uit fossor ille Romę subterraneę, inuen-
 ,, ta fuit haud longe a turre, quam vocant
 ,, *Caput Bovis*, ad sinistram S. Sebastiani,
 ,, in via Appia, vbi Neapolim itur, sita:
 ,, quę non solum turris illa, sed & Circi,
 ,, quem Caracallę esse puto, rudera ho-
 ,, die visuntur. Quę quidem Lucerna si
 eundem habuit autorem, herumque se-
 pul-
 tum indicauit Poetam, vel illi con-
 similem, certe quod in area superiore
 continet effigiatum animal quadrupes
 alatum, indicare potuit Pegasus;
 literę vero cęlatę subter in fundo
 TAE LCH, potuerunt esse vel nomen
 barbari serui, plastisve; vel etiam veluti
 capitales, dictionem singulę continere
 valent, ac ita interpretari: *Traxit Ala-
 tus Equus Latice Caute Hippocrenca*: vel
Tundens Alsem Eliconis Latice Cantori-

A *bus Hausit*. Nec obest, quod interpun-
 ctę non habeantur in Lucerna literę;
 tum quia puncta minutiora potuerunt
 obliterari nimia temporum antiquitate:
 tum quia plastes ille, vel autor lucernę
 puncta non effigiauerit inter literas;
 nam apud antiquiores non erat vsus in-
 interpungendi literas capitales. Apte ta-
 men pes posterior dexter visitur veluti
 scalpens orificium infundibuli Lucernę.
B Verum obesse videtur pes bisulcus, non
 autem solidungulus, qualis equinus est:
 tollitur autem difficultas, vel asseren-
 do Pegasus Hippogryphum extitisse
 fissis ungulis, auium more: vel causan-
 do ruditatem picturę prisca seculi: de
 qua sic [a] Aelianus in sua varia historia,
Quum ars pingendi iam ortum duceret, &
quodammodo in lacte fascijsque versaretur,
ad o rudi & impolito stylo depinxerunt ani-
mantia, vt adscribere ad ea necesse esset:
 Hoc

[a] l. 10. c. 10.
 Picturę anti-
 quissimę qua-
 les.

[b]l. 35. c. 3.
[c]l. 2. c. 24.

*Hoc est bos, illud equus, hoc arbor. Quam ruditatem etiam [b] Plinius accusat, & Polydorus [c] Virgilius agens de rerum inuentoribus. Verum enimvero si Lucernam istam inter antiquitates Christianas enumerare liceat; nam & in Appia via quoque Christianorum antiquorum sepulchra comperiuntur: forte sculptus in area fuerit Bos alatus, insignis D. Lucæ Evangelistæ: literæque capitales illæ T A E L C H interpretari poterunt: *Taurus Alatus Evangelistæ Lucæ Celebre Hieroglyphicum*. Nec obest isti coniecturæ, quod caput animalis efficti cornua non gerat vlla; siquidem plasmator vitulum effigiasse potuit, non*

A adhuc ostentantem exerta cornua; vel ea brevicula temporis iniurijs excisa fuerunt: vel etiam omissa propter imperitiam artificis.

De Lucerna Sileni super vtre sedentis; ubi de Silenis. Cap. LIII.

B Consimilem habitæ primo libro, sed longe pulchriorem videre licet item metallicam Lucernam in effigiem nudi Sileni, senis, hederacea corona caput redimiti, super vtre sedentis, & illo innixi, & quoquomodo ad talos rustice calceati, nudis omnino pedibus, in hanc effigiem:

Lib. VI. Cap. LIV.

Jo. Georg. sculp.

Sed in huiuscemodi Lucernis communis opinio Silenum pingit humana forma prorsus integra, quia nudum pingit; quum foret Silenus biformis semicaper, non natura, sed habitu tantum, & vestitu solo: de quo Silenorum genere pridem Aelianus [a] in suis varijs historijs; Vnde saepius agentes de Lucerna Liberi Patris Aegoboli, Silenum asserimus extitisse semicaprum biformem, Satyrorum natu grandiolem, ut ait Pausanias in Atticis, & eorundem patrem, ut ait Ovidius in Fastis; quibus adiecimus Aelianum in sua variorum historia. Quorum dicta confirmat

[a]l. c. 40.

C Xenophon in Conuiuiis Critobolum pulcherrimum, de pulchritudinis laude tractantem, introducens (ut etiam in suo Symposio Plato Alcibiadem) ipsissimis verbis: Quod si iucundum est, ab non inuitis impetrare posse quæ expectas; persuasum habeo, me nunc facilius vel tacendo huic puero & puellæ persuadere posse, ut me osculetur, quam te, Socrates; etiam si admodum multa, eaque docta dixeris: Quid istud est? inquit Socrates; nam quasi me sis formosior hæc iactas. Certe, inquit Critobolus; alioqui omnibus Silenis Satyricorum longe essem deformior (siue, ut ver-

Socrates
Sileno comparatus.

[6] l. 3. c. 40.
Silenorum ve-
stitus eos se-
micapros red-
debat adspe-
ctui.

lib. 19. c. 25.

nihil intel-
ligibile.

„vertit Adagiographus) Ita per Iouem,
„aut omnium Silenorum, qui sunt inter
„Satyros turpissimus fuero. Quare Sile-
ni fuerunt homines integri, sed eo ha-
bitu vestiti, semicapri videbantur, qui
nudi solum humanam speciem obtine-
bant; vt repetet Aelianus: [6] *Vestitus
autem erat Silenis, tunica utrimq; villosa:
Refert is vestitus vitium a Baccho planta-
tionem, & vinearum, palmitumque hirsu-
tam densitatem.* Vnde probe pariter in
hac Lucerna Silenus homo nudus inte-
ger effingitur; at in illa Liberi Patris
Aegoboli, vestitus forma semicapri,
propter hirsuta femoralia. Ceterum,
vt antea vidimus, Aethiopici, ac Indi-
ci Satyri veri sunt, Italici vero vestitu,
sicut ait Aelianus, non reipsa. Verum
& de Satyris vestitu, non natura semi-
capris egit Rhodiginus inquiring: Qui
cum Dionysio per tripudia & festos lu-
sus pleraque terrarum obiere, nunc Sa-
tyros nuncupant, quandoque & tity-
ros, puto de cantuum lasciuia, quæ te-
retismata dicunt, quibus id genus duci
magna parte, animaduertitur. Saty-
ros autem ἀπὸ τῆς σατυρίας, vocitatos
opinantur: nam Sillani appellantur,
ἐκ τῆς σιλλαίνεω: Quod & alibi attrigimus.
Sillon autem morsum cum lusu vocant
ingrato infestiuoque. Scribit Nicandri
interpres: quos ipsi Satyros dicimus,
ab antiquis Silenos nuncupari consue-
se. De Satyro capto ad Apolloniam, qui
ἐδὲν συνετάρη loqueretur, in Sylla Plu-

A tarchus. Silenis indumenta fuere
ἀμφιμαλλοὶ χιτῶνες, id est vtrimque vil-
losæ tunicæ: quod tacitis velut ambagi-
bus plantandi ex Dionysio artem in-
nuit, ac item palmitum constipationem.
Hæc ille. Verum enimvero Syllanus
ille Satyros non vestitu, sed natura bi-
formis extitit, dicente Plutarcho: *Pro-
pe Dyrrachium est Apollonia, & in vicino
Nymphæum, sacer locus: qui ex viventi val-
le & pratis ignis venas dispersas perpetuo
manantis eructat. Ibi stratum somno Saty-
rum, qualem plasta & pictores adumbrant,
ferunt captum. Adductum ad Syllam per-
cunctatos multos interpretes, quisnam es-
set? Quum vocem tandem edidisset, non
quidem humanam vel claram, sed asperam,
& omnino ex hinnitu equi & hirci balatu
confusam, obstupuisse Syllam, & monstrum
auerfatum.* Ad horum verorum imagi-
nem alij vestitu Satyri nuncupati sunt,
qui vere homines orgia Bacchi celebra-
bant antiquitus: quibus & tertij fuere
iuncti, Dæmones sub Satyrorum forma
hominibus apparentes.

*De Lucerna sedentis Herculis.
Cap. LIV.*

D A lia Lucerna pulcherrima quo-
que, descripta visitur in opere Ful-
uij Vrsini, Bibliothecam Vaticanam
Romæ locupletante, sub hac effigie,
nuper ad me transmissa ab Inclyto
Cassiano a Puteo,

Lib. cap. LV.

Refert hominem, lata proluxaque barba, humi sedentem, erecto dorso, Leonis pelle capite contexto simul & amictu dorso, ad instar Herculis, cuius hanc effigiem non inepte dixeris, manu, brachioque dextro sepulchralem Vrnā acuminati fundi tenet, ac amplectitur: A lævo latere supra caput extollitur columellæ caput, lunulis redimitum. Inter femora incumbens abdomini, pectorique maior Vrnā rotunda spectatur cum ore patulo. Procedit inde Lucernæ nasus inter crura prominens ultra pedes, ubi visitur extremum orificium ellychnio designatum. Fundus

aream describit, in cuius margine laterali leguntur hæ notæ: OPVS. DOLI. L. FABATI. Quæ sic ab eruditissimo Cassiano leguntur, *Opus Doliari L. Fabati*. Non abnucrem legere, *Opus Doli Libertii Fabati*. Vt Dolus nomen Artificis extiterit, qui Libertus esset heri *Fabati* nomine.

De Lucerna Amazonum. Cap. LV.

Nobilis artificij quoque Lucerna testea, mihi nuperrime Roma delineata transmissa fuit ab eodem Cl. Cassiano sub hac effigie:

Refert Amazonem ex vulnere languentem, collo capiteque pendulo, capillis passis, atque sparsis, manu dextra collo sociæ innitentem: læua pendentem peltam adhuc retinente. Astat a dextris equus hinniens: a sinistris galea iacet, atque pharetra humi deiecta. Inferius humi quoque spectatur iacere securis anceps vtrunque, simul & alterius Amazonis galea: Quin & arcus etiamnum tensus, cum duplici sagitta

A super eum iacente. Lucernam hodie Romæ possidet Philippus Ventura, Pictor hoc æuo celebrati nominis.

De Lucerna Ludionis. Cap. LV I.

Visui iucunda Lucerna testea, sub hac imagine spectatur: ad me transmissa Patavium ab Illustriss. V. Casiano a Puteo.

Representat ioculatorem sedentem; a cuius dextris etiam sedere spectatur simius: A sinistris lignea scala portatilis, quam conscendit canis, lusibus assuefactus, ad summum iam elatus. Inter caput canis in apice scalæ, ludionisq. circulatoris collum, anuli duo maior & minor inserti, quorum usus est ad præstigia ludicra. Inter pedem scalæ ac læuam ludionis circulatoris vasculum inest, ad lusus etiam præstigiosos vsur-

C pari solitum. Hanc Lucernam habet Monsieur Menestier Gallus.

De Lucerna Epicteti siue Larium, ubi de Oleastri & Agrippi prouerbio multa.

Cap. LV I I.

Alia Lucerna vetus est, quam Io: Baptista Casalius in opere suo *De Veteribus Aegyptiorum ritibus* proposuit in hanc effigiem:

Pen-

Lib. VI. Cap. LVIII.

Jo. Georg. sculps.

Lucernæ stru-
ctura.

Pensilis est Lucerna, rotunda; cui nudus homo, capillis barbaque squalidus insidet, in formam Epicteti, vel Iri pauperissimi, manibus ambabus apprehensum, appensumque tenens infundibulum, cuius acuminatus fundus pertusus imminet orificio Lucernæ, ad excipiendum oleum constructo. Retro prominens exoritur e Lucerna manubrium: ab anteriori vero parte nasus, tubulusve; cuius in apice foramen patet ellychnio flammifero. Dependet autem Lucerna tribus e catenulis; quarum duæ longiores laterales inferuntur, una quidem manubrij medio, sed altera nati tubulive medio similiter: harum vero media tertia, longe breuior illis, bifurcata infigitur summis claviculis humerorum hominis Lychnucho insidentis. Superne tres omnes istæ catenæ depen-

A dent e latereulo, sic inscripto:

L A R I B V S

S A C R V M

P F R O A M O E N

Cuius quidem inscriptionis tertia linea literis constat, ignorabilem plane constructionem, nedum ignotam significationem habentibus. Profecto si forent literæ capitales interpunctæ, sicuti sunt in tertia linea consimilis inscriptionis; quam proposuit [4] Gruterus, habitam ex Clusij schedis, descriptam in Sabazia Hungariæ, prope arcem, in Cippo:

L	A	R	I	B	V	S
D	O	M	E	S	T	
S	A	C				
V.	S.	L.	M.			

P p

Quæ

Quæ sic explicari posse videtur: **LARI-
BVS DOMESTICIS SACRAVI
VT SERVENT LAETVM ME:** vel
etiam, **LAETOS MEOS:** possent ali-
quam explicationem admittere; qua
Lychnus introducat per tropum.
Prosopopæiæ de se loquens huiusce-
modi sententiam: **LARI BVS SACRVM
Pater Familias Religiosus Oleo Assidue Me
Ornat Etiam Nocturnum**, nam ornare Lucernam,
est in eam oleum infundere; vt
constat apud [b] Euangelistam: Media
autem nocte clamor factus est: Ecce
sponsus venit, exite obviam ei. Tunc
surrexerunt omnes virgines illæ, & or-
nauerunt Lampades suas. Fatuæ au-
tem sapientibus dixerunt: Date nobis
de oleo vestro, quia Lampades nostræ
extinguuntur. Nudus vero ponitur in
Lucerna Paterfamilias, vel vt significa-
retur, cum noctu celeriter nudum a le-
cto surrexisse ad ornandam Lampadem
suis Laribus ex summæ religionis suæ
cultu: vel vt indicaretur, a cultu Deo-
rum immunes non esse pauperrimos;
quales extiterunt olim Irus, & Epictetus:
de quo scribit hæc in suis Noctibus
Atticis Aulus Gellius: [c] *De Epicteto au-
tem Philosopho nobili, quod is quoque ser-
uus fuit recentior & memoria, quam vt
scribi quasi obliteratum debuerit. Eius Epi-
cteti etiam de se scripti duo versus feruntur;
ex quibus latenter intelligas, non omnes
modo Dijs exosos esse, qui in hac vita cum
arumnarum varietate luctantur; sed esse
arcanas causas, ad quas paucorum potuit
peruenire curiositas.* Versus autem Epi-
cteti proponit istos:
„ Seruus Epictetus fueram, qui cor-
pore mancus,
„ Pauperie pressus, charus erā superis,
Sed magis ad verbū [d] Græcanicorum
Volaterranus in Antropologia vertit:
„ Seruus Epictetus genitus sum, cor-
pore claudus:
„ Paupertate Irus, Dijs at amicus
eram.
Quos versus aliter paulo transtulit e
Græco Sabæus, vt supra vidimus. Irus
autem publicus mendicus Ithacensis,
omnium bonorum fortunæ expers, vna
cum Epicteto poterat audire Parœ-
miam, *Ἀναπρότερος Ἀγρίππης*, Sterilior
Agrippa; *Laconicum enim adagium est, de
ijs qui extrema sunt paupertatis, neque*

Ornare Lu-
cernam quid
sit.
[b] Matt. 25.

32
32
32
32
32
32

Cur nudus
in Lucerna.

[c] l. 2. c. 18.
Epictetus
quis.

Ærumpia af-
fingi bonos ob
arcanas cau-
sas.

[d] l. 15.

l. 4. c. 41.

A quicquam facultatum possident. *Quadræ
& in ignavos, nulliusque industria homi-
nes, (qualis fuit Irus apud [e] Home- [e] 18. Odyss.
rum) Lacones oleam sylvestrem agrippum
vocant. Tantum [f] Zenodotus, & Suidas. [f] chil. 2. c. 1.
5. ad 83.
Prou. centu. 1.*
Hæc ad verbum Erasmus. Zenodoti
verba sunt: *Infructuosior oleastro. De pau-
perimis: Lacones enim oleam sylvestrem
Agrippon nominant. Suida vero similiter
ait: Infructuosior. i. sterilior agrippa. Pro-
uerbium, quod dicitur de prorsus pauperi-
bus, de pauperrimis. Lacones enim agre-
stem oleam, oleastrum, agrippum vocant.*
B His consentit [g] Diogenianus aiens: [g] cent. 2. du.
63.
*Oleastro infructuosior. De Inutilibus. Olea-
ster enim arbor sylvestris fructus est expers.*
Quam quidem adagij explicationem
recipere non possum, audiens Theo-
phrastum, Dioscoridem, Plinium, Por-
tam, & experimentum; quibus aper-
tissime constat, Oleastrum fructus ede-
re, de quibus oleum exprimatur, &
quidem tenuius, quam ex oleis dome-
sticis; quin & vberiore fructum co-
piam ferre, quam olea sativa: verba qui-
dem [h] Theophrasti sunt: *Item bonitas, [h] 1. hist. 7.
& prauitas fructuum. Quippe quum plu-
ra sylvestres ferre videantur; vt pyrafter &
oleaster. Dioscorides ait: [i] Sylvestris olea, [i] l. 1. c. 118.
quam aliqui cotinon, idest Oleastrum appel-
lant, oliua flava & recens stomacho utilior
est, ventri difficilis; nigra autem & matu-
ra, corruptioni oportuna est. & mox: oleum
sylvestris oliua gingivis putri vligine labo-
rantibus colluitur. Plinius infit: [k] Olea- [k] l. 23. c. 4
stri oleum tamen folijs acris atque effica-
cius: & os quoque colluitur illo ad dentium
infirmiorem, lo: Baptista Porta in sua
Villa scribit ad [l] verbum: *Theophrastus [l] 1. 6. c. 9
ita describit: Oleaster sativa facundior est,
quod fere sylvestres omnes habent, ceu cu-
ra fertilitatem minuentem. Consentit his
etiam Quidius, in suis Transformatio-
nibus accinens,*
E „ Arbor enim est, succoque licet co-
gnoscere mores:
„ Quippe notam linguæ baccis Olea-
ster amaris
„ Exhibet, asperitas verborum cessit
in illas,
Quin & [m] Virgilius ait, [m] 2. Georg.
„ Indicio est tractu surgens Oleaster
eodem
„ Plurimus, & strati baccis sylvestribus
agri.*

Ruel-

[2] l. i. c. 104.

Ruellius [n] agens de natura stirpium, tantum abest ut Oleastro sterilitatem tribuat, quod potius non solum fecundior esse dicat, quam sit olea sativa; sed & huic, si qua ratione sterilecat, fecunditatem asserere; scribit enim: *Oleaster, Græcis Cotinon; dicitur sylvestris olea, fecundior sativa, quod fere sylvestres habent, cum cum fertilitatem minuente. & mox: Caudici medulla tenuis percussio impressa oleastri talea sterilem oleam fecundat.* Unde plane constat, Oleastrum absolute non esse sterilem, & infructuosam arborem omnino, ut supponit Adagium vetus, *Ἀκαρπώτερος Ἀγρίων πρῶς*: *Sterilior Oleastro*: & innixus Adagio censuit Isidorus aiens, *Oleaster dictus quod sit folijs oliuæ similibus, sed latioribus: arbor inculta atque silvestris: amara, atque infructuosa.* Cuius opinionem sequitur Anglicus. Contra quos non solum tot alij longe maioris autoritatis decernunt oleastrum arborem esse fructiferam, ut vidimus; verum etiam ego Rechi meo in rure vidi pluribus annis inter alias oleas oleastrum fructificare. Quo circa pro Paroemiæ tutela, vel dicendum est, oleastrum forsitan infecundum dici, quod oleum ex illius baccis educum dulce non sit, sed amarum, ut obseruat Cæsalpinus his notis: *Oleaster, id est sylvestris olea: Cotinus etiam vocatur apud Dioscoridem & Plinium, folijs breuioribus constans, & fructu minori, qui oleum reddit amarum.* Vel, si fas est ponere duas Oleastri species, quarum vna fructificet, quæ communi nomine generis Oleaster appelletur: altera vero sterilis, nullos omnino fructus edat, quæ proprio nomine nuncupetur Agrippus; de quo in Adagio, & Isidorus, siue sterilis ex accidenti fuerit, nimirum ex admorsu capræ, vel hirci, ut obseruat M. Varro dicens, *Minervæ caprini generis nihil immolari, propter oleam, quod eam, quam laferit, fieri dicunt sterilem; eius enim salinam esse fructuvis venenū.* Quem locum antea latius expendimus: siue potius Agrippus sit sterilis natura sua in Oleastri genere; de quo forte Pausanias in Corinthiacis, *Ad Psiphæum mare progressus, offert se Oleaster, quem Rhachum intortum vocant. Rhachum certe, quamvis olea plantam fructus expertem: Corti non etiam, Phylliam, & Eleum Træzenij*

17. orig. c. 7.

1. de arbor.
35.1. de rer. rust.
12.

A *appellant.* De qua sane planta sterili, siue casu, siue natura sit infecunda, propriè formatum est Adagium, *Sterilior Agrippa.* Quod quidem Adagium verificari potest tum de Iro, tanquam de pauperrimo, & inertis: tum etiam de Epicteto, tanquam de pauperrimo solum. Sed in Lucerna, si sermo sit de Iro, locum habere potest epigraphe: **LARIBVS SACRVM** Pro Familia Religiosus Oleo Assidue Me Ornet Etiam Nudus: quia nemo penitus, ne quidem pauperrimus Irus, nudus atque publicus mendicus, exemptus, ac exceptus est a cultu Larium; sique pro illis oleum infundere nequeat in Lucernam: saltem potest infundibulum tenere, & alios ditiores orare, ut Laribus hunc honorem ardentis Lucernæ oleo infuso exhibeant. At si sermo sit de Epicteto, maxime congruit eius icon isti Lucernæ; quum et si pauperrimus, homo tamen extitit erga Numen religiosissimus, & summa pietate claruit inter homines; ut ex ipsius Enchiridio nobili constat apertissime. Rectaque ratione sedens effectus est, ut occultaretur eius deformitas corporea, qui claudus extitit: de quo Suidas ante Volaterranum ita: *Epictetus ex Hierapoli, Phrygiæ Vrbe, Philosophus: servus autem Epaphrodici, vnius de satellitibus Imperatoris Neronis. Ob fluxionem autem altero crure mutilatus, in noua Epiri Vrbe Nicopoli habitauit. Et vita producta usque ad M. Antoninum, multa scripsit. Theopsebius autem Philosophus multa ex Epicteti scholis desumpta dixit.* Equidem iurarem, ab autore Lucernæ, non Irum, sed Epictetum infidentem Lychnucho, manibus infundibulum tenere voluisse; quod frugi virum nebuloni præferendum censuerit; & ad Lucernam habueris Epictetus maximam habitudinem; quum eius Lucerna fictilis tribus drachmarum millibus empti celebretur. Unde titulus legi posset etiā,

E **L A R I B V S**
S A C R V M
Pater Familias Repl. & Oleo Assidue Me Ornans Epicteto Nudo.
vel etiam,
L A R I B V S
S A C R V M
Pro Familia Regimine Oleo Agrippi Me Ornat Epictetus Nauter.

Epictetus cur
in Lucerna fi-
ctus.Lucerna fi-
ctilis tribus
drachmarum
millibus em-
pta.

P p 2 Vt

Oleum oleastri melius ut sit fatiuarum oleo in Lucernis.

Inscriptionis literæ non interpunctæ, ut legi queant.

Vt enim summam religionem erga Lares, familiæ suæ gubernatores atque rectores ostenderet autor Lucernæ, dicit se in ea ponere, non oleum commune fatiuarum oliuarum; quod pinguius & crassius existens, multo fumo scatet exardens, & odore tetro: sed oleum Agrippi, nimirum oleastri; quod tenuius, quum sit, & amarum, adeoque calidius; flammam rutilam valde magis edit, minoremque fumum; & odorem halat non ita tetrum, & insuauem. Quod si libeat istas ultimæ lineæ literas in epigraphe non interpunctas legere, tanquam duas dictiones, P F R O A M O E N: ut priores alias duas voces L A R I B V S S A C R V M; profecto recurrere necessum erit ad antiquitatem illam, & ruditatem infimæ plebeculæ Romanæ priscae, qua scriptum fuit olim Elogium Lucij Scipionis in hæc verba:

HONC. OINO. PLOIRVME.
CONSENTIONT. R. DVONO-
RO. OPTVMO
FVISSE. VIRO. LVCION.
SCIPIONE. FILIOS. BARBA-
TI. CONSOL
CENSOR. AIDILIS. HIC. FVET.
A. HIC. CEPIT. CORSICA
ALERIAQVE. VRBE. DEDET.
TEMPESTATEBVS. AIDE. ME-
RETO

Quas explicauit ita, siue reduxit ad politio-rem scripturam, & significationem eruditissimus P. Sirmondus e Soc. Iesu:

- » Hunc vnum plurimi consentiunt Romæ Bonorum Optimum
- » Fuisse Virum Lucium Scipionem: Filius Barbatii Consul
- » Censor Aedilis hic fuit, hic cepit Corsicam
- » Aleriamque Urbem: Dedit Tempestatibus Aedem merito.

A De quo quidem Elogio nos [o]vberius [o]lib. 5. antea commodiore loco: Profecto si nobis ad hanc normam interpretari liceat illas Lucernæ literas

P F R O A M O E N.

non aliter legam nisi PEROAE MVNVS; vel PERSAE MVNVS; vel PERVAE MVNVS: nam & in Elogio proposito Lucij Scipionis O legitur pro V, & suppletur literula M: pro OINO, legentes VNVM: & pro CORSICA, CORSICAM: pro ALERIAQVE, ALERIAMQVE: pro AIDE, AEDEM: & mutatur litera D in B: & litera V tollitur e medio, pro DVO-NORO, legentes BONORVM: & E litera vertitur in I, legente pro DET, DEDIT: pro TEMPESTATEBVS, TEMPESTATIBVS: pro MERETO, MERITO: Quid ni ergo pro P F R O A M O E N legere valeamus PEROAE, vel PERVAE, vel PERSAE MVNVS ut epigraphe plana sic legatur, & intelligatur

L A R I B V S
S A C R V M
P E R S A E M V N V S

Est autem *Persa* nomen proprium hominis apud antiquos, ut constat apud Hesiodum in *Operibus & Diebus* ab se volumine celebratis. *Peroa* vero, vel *Pervas*, nisi sit nomen quodpiam barbarum, aut obsoletum, non prostat apud Autores, quos ego viderim. Hactenus de Lucerna, quam Casalius ait inueniri Romæ, penes Dom. Franciscum Angelonum.

Persa quid nominis sit.

De Lucerna Aquila stantis apertis alis. Cap. LVIII.

A Lia pulchra Lucerna vetus ponitur ab eodem Casalio sub hac imagine:

Lu-

Lib. VI. Cap. LIX.

Jo. Georg. sculps.

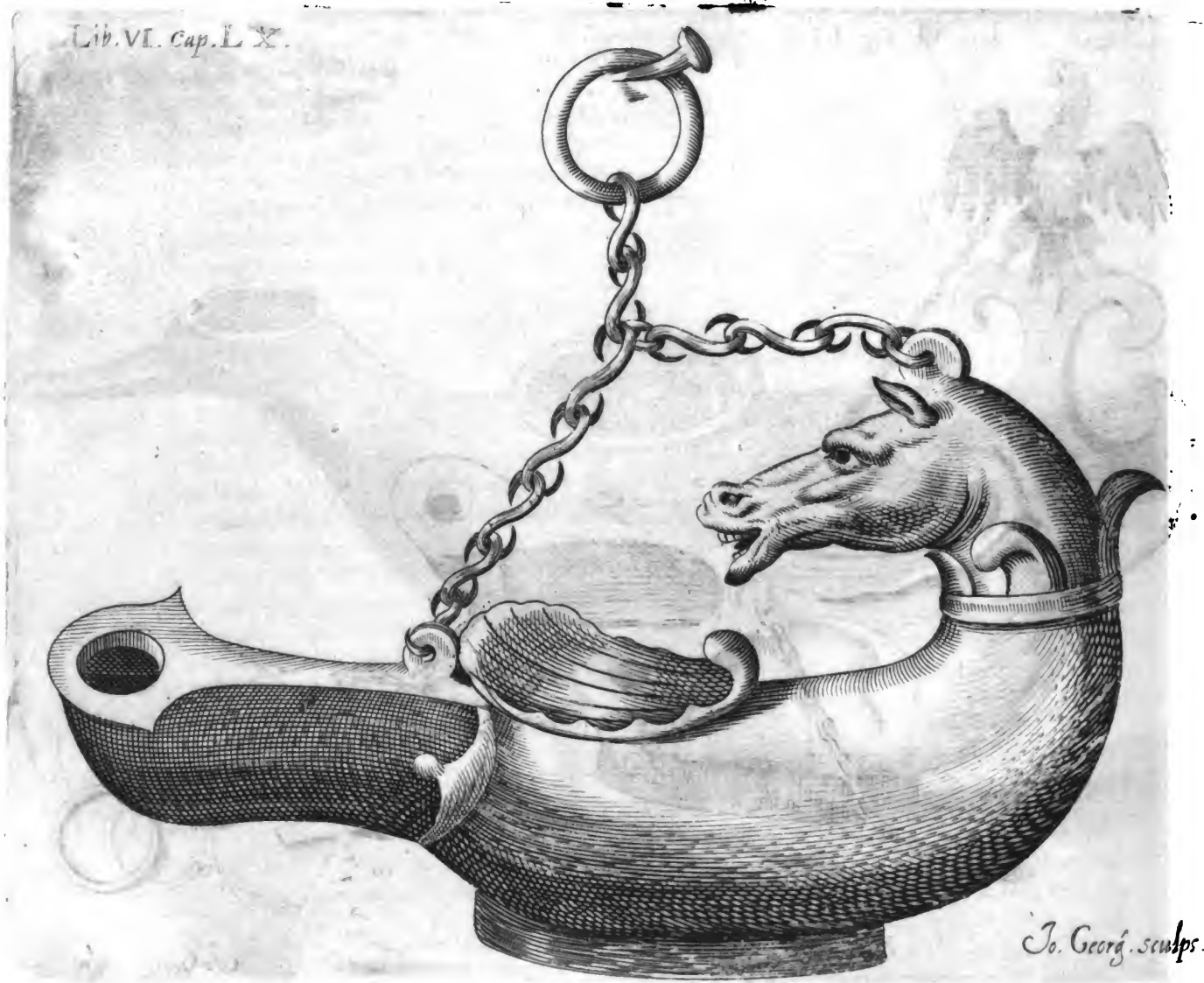
Lucerna pensilis est, bilychnis, in cuius medio Concha marina spectatur. Non habet foramen oleo suscipiendo distinctum; quod non leui est argumento fuisse Lucernam ex illarum genere, quæ semel impletæ, ac accensæ, non indigerent vltiori fomitis adiectu. In culmine manubrij gestat Aquilam veluti stantem, & alas extendentem. Dependet autem e tribus catenulis, quæ superne sunt infixæ laterculo, cui talis Epigraphe legitur incisa:

ETEITIVS
ALYPVS
IOVIDD

A Istiusmodi vero Lucernam inueniri Romæ in Cl. Angeloni nobili Musæo scribit Casalius.

De Lucerna caput equi gerente ad manubrium. Cap. LIX.

B Lia similiter Lucerna nobilis, Casali quoque relatu, comperitur in gazophilacio eiusdem antiquarum rerum viri studiosissimi, D. Angeloni, sub hac effigie spectabilis:

Lucerna pensilis est item, sed vnilychnis; habet etiam in superiori superficie Concham marinam: caretque foramine fomitis iterum adiungendi receptaculo. Quare fuerit & ipsa non indiga noui liquoris adijciendi. Pro manubrio habet caput Equi cum collo corona redimito. Quocirca iudicare possumus eam vel artisse in tumulo nobilis Equitis: vel consecratam fuisse Neptuno, qui cum Minerua certans de productione rei vtilioris Vrbi iam conditæ, ad eam denominandam, Tridente tellurem percutiens, inde proflire fecit Equum, ad bella pro defensione ciuitatum opportunum. Quinimo quum in ea contentione Minerua deducens oleam e terra symbolum pacis, quæ ciuitatibus est vtilior, Neptunum vice-

Neptuno an
Minerua dica-
ta Lucerna vt
noscat.

rit: dubio procul ista Lucerna, in qua primas oleo debemus, potius Palladi, quam Neptuno dicata fuisse censenda est; manubrium enim oleo concedit. Nisi dicamus, in eodem fano vtrique Numini sacratam fuisse lampadem. Dependet lychnuchus ex vna catena bifurcata in medio; cuius altera pars ad equini capitis apicem inter auriculas infigitur: & altera prope finem conchæ marinæ, sicuti videtur.

De Lucerna, seu focali thymiamatum, Anatiformi. Cap. LX.

A Natiformis Lucerna proponitur etiam ab eodem Cl. Calalio, sic effigiata:

Re:

Lib. VI Cap. LX

Representat hec imago Anatem auem, stantem : in cuius capitis vertice foramen est patens : & alter hiatus est in summitate dorsi. Non ita constat, an ambo foramina sint e quibus emergent duæ papyri exardentis flammulæ coruscantes ; an vnum fuerit ardenti myxo continendo destinatum , & alterum oleo recipiendo ad flammulæ fomitem suggerendum. Verum enimvero mihi non ita facile Lucerna fuerit ista, sed Auis ad thymiamatum odorem in Ecclesia suffiendum, olim poni solita : de quo prisco more, vt & alijs, vel relatu Casalij, sic in scholijs ad Tertulianum Beatus Rhenanus inquit : *Non possum celare studiosos antiquitatis Christiana, Laicos olim canna solitos haurire Dominicum sanguinem e calice ; quod primum mihi indicauit P. Volcus Abbas Augoniani Caroby, erutum ex libro signorum,*

Aues thymiamatum sacræ priscorum.

Laici prisci vt haberent sanguinem Dominicum.

A qui frequens extat apud Benedictinos. Idem nuper reperit in primis Carthusianorum constitutionibus Corradus Pellicanus, ubi prohibetur, ne quidquam pretiosum possideant præter calicem argenteum, & fistulam qua Laici Dominicum exorbeant sanguinem. Præterea libellus de veteribus thesauris Ecclesiæ Maguntiensis ab hinc annos quadringentos & amplius conscriptus, inter aureos calices ingentis ponderis ansatos, cruces aureas, grues argenteas, odores impositorum in cauo ventre thymiamatum per rostra, ac collum mira arte exhalantes, iuxta Aram maximam. Ac sane dorsi foramen valde satis amplum, non oleo, sed thymiamatibus, & ignibus excipiendis hære videtur ; oleo siquidem excipiendi sufficeret angustius. Itaque libens accepero, non Lucernam extitisse figuratum Anserem, sed vas sacri thymiamatis.

De

De Lucernis varijs Cafalijs, Canem, Bonem, Sphingem, Mutinum, Lunam, Heliotropium, & Cucumam referentibus. Cap. LXI.

Post allatas, plerasq; recenset alias Lucernas antiquas Cafalius, de quibus ita scribit: [*] *Effigiandas curavi plures ex meis Lucernis arcis, qua varia*

[*] de ant. rit. Ægyp. c. 25.

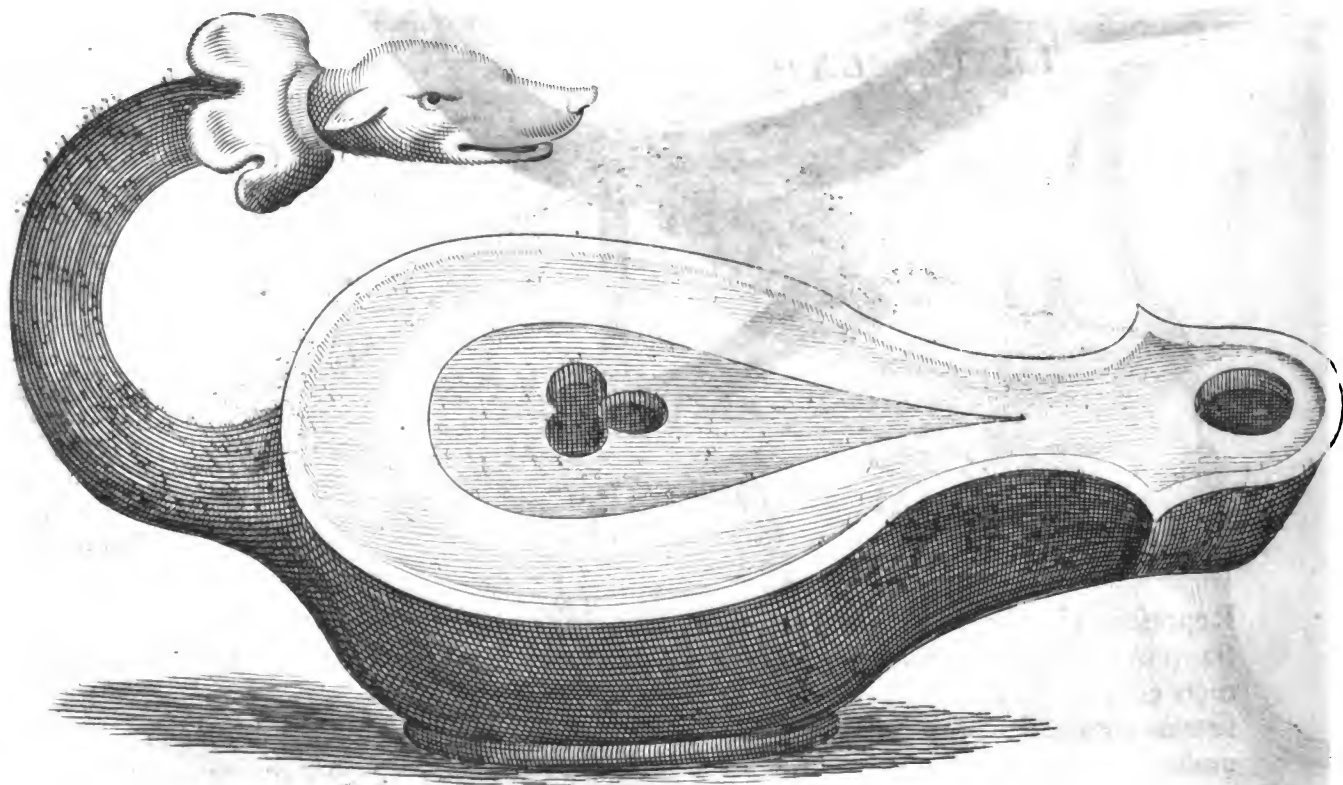
A continent symbola: nempe Canem, Bonem, Sphingem, Mutinum, seu virile membrum, ac etiam Lunam, qua est signum Diane. Profecto singulas breuiter explicare lubet.

De Lucerna Canis.

Quam ille primo loco symbolum Canis continere scribit, in hanc faciem videndam exhibuit cum solo capite Canis in apice manubrij.

Lib. VI. Cap. LXI.

fig. I.

Jo. Georg. sculps.

[*] 4. hier.

Recte sane Canis Lucernæ apponitur; quod observatu[*] Pierij, ac ex D. Ambrosij sententia, Canis ad excubias pro salute dominorum refertur; debereque nos promptuarium tenere verbum, ne quasi mutæ canes commissam nobis fidei custodiam, quodam prævaricationis silentio deseruisset videamur. Potissimumque Canis in Lucernis sepulchralibus locum habet, quod id animal

C Vespillonis hieroglyphicum est; nam eidem Valeriano, factum ex his est ut Ægyptij Vespillonem, sacrorumque tutelarem, ædituumque libitinarium per Canis effigiem indicarent; observato firmo illo immobilique obtutu, quo animal id ad ipsa Deorum, hominumque simulachra custodiæ suæ credita contemplatur. Nam quum apud Ægyptios cadauera vitro condita, non adi-

» adipe fuillo, vt nonnulli sunt inter.
 » pretando decepti, ob longum tempus
 » asseruarentur; erantque & libitinarij,
 » quibus curæ erat ea custodire. Eo spe-
 » ctare crediderim canem apud Massæos
 » Romæ, in pulcherrimi operis cippo
 » humi iacentem, surrecto vero capite
 » inscriptionem, quæ huiusmodi est, in-
 » tuentem

C. I V L I O V R B A N O
 E T I V L I A E O P T A -
 T A E C O N T V B E R N A -
 L I, E T C. I V L I O V R -
 B A N O P E C V L I A R I
 F I L I O

P O T.

S V I S

Quod autem ait Valerianus, apud Aegyptios cadauera vitro condita longo

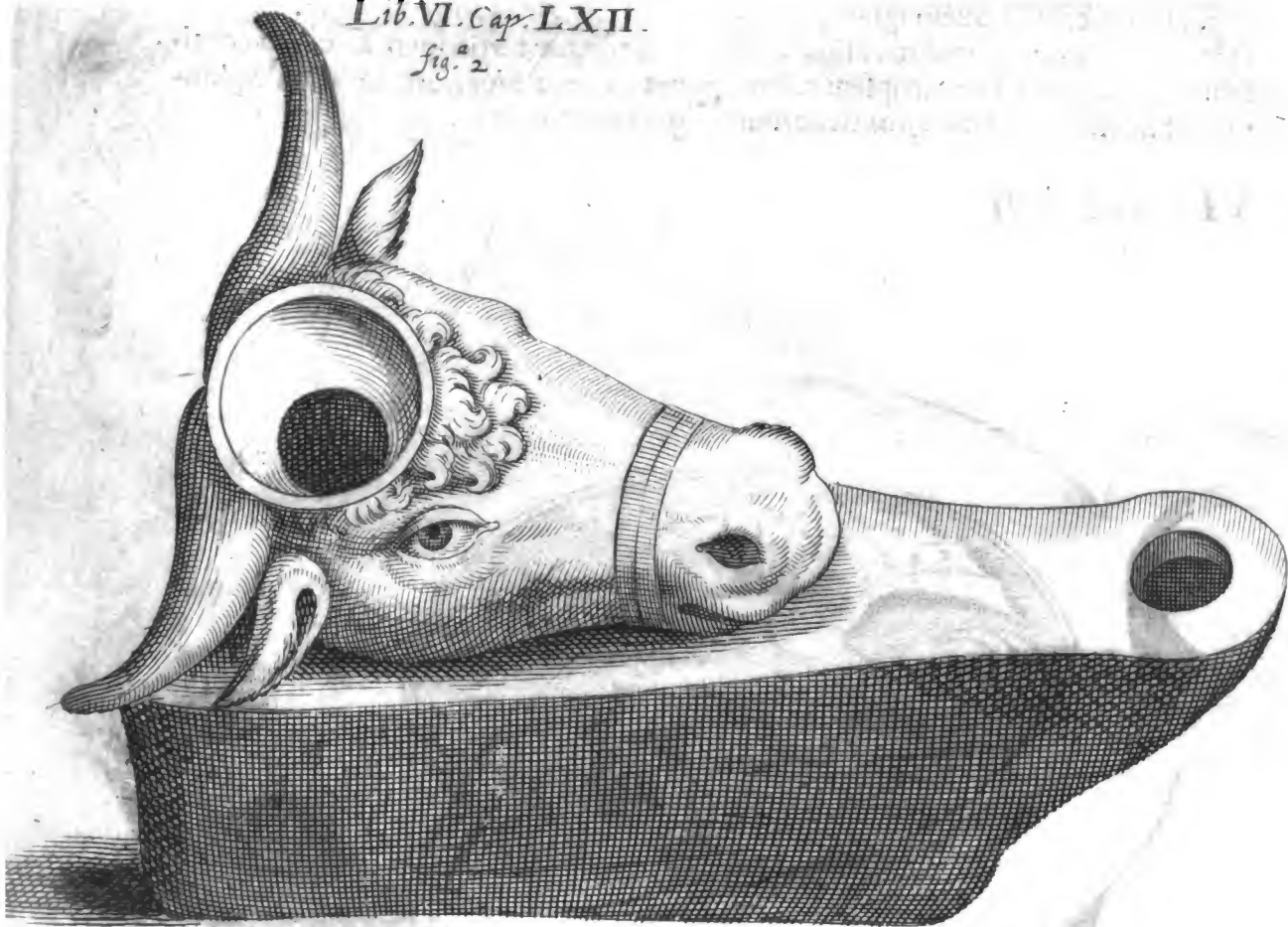
A tempore seruari, putauimus aliquando mendum esse typographi, qui pro *nitro*, substituerit ipse *vitro*; quum reuera veteres Ægyptij cadauera sale, proindeque nitro condirent ad longam præseruationem a putredine. Sed ramen retineri potest dictio, *vitro*, quia cadauera vitreis oculis inclusa, reconditaque, diu seruantur imputria, quod per vitrum imperuium aer non penetret ad ea colliquanda, & ad putrorem alteranda. Sed & hoc alibi quoque notamus in hoc opere.

De Lucerna Bouis.

Quæ vero secundo loco memoratur a Casilio Lucerna Bouis, ea pingitur in hanc effigiem:

Lib. VI. Cap. LXII.

fig. 2.

Jo. Geor. sculp.

Dicerem, istam Lucernam esse sepulchralem, & hieroglyphice designare cadauer; quod per mortem homo resoluatur in terram, ex qua primitus eius

C corpus a Deo plasmatum est, iuxta sacrum Oraculum, [b] *In sudore vultus tui* [b] Gen. 3. 19. *uesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es; quia pulvis es, & in pul-*

[c]. 3. hier.

Bos vt sit terræ
symbolum.

pulcrem reuerteris. Terræ vero symbolum esse Bouem, luculente demonstrat Valerianus [c] ex eo quod apud Persas barbara cerimonia Bos, fronte in Leoninam faciem conformata, ex antro cornibus arreptus educebatur ad sacrificium: de quo Papinius:

„ Indignata sequi torquentem cornua mitram.

quippe quum taurus plurimum terrenum animal sit, terræ, & inferis potestatibus damnatum, Soli tamen ab ea gente dedicatus, vim eam ostendere videbatur, quam Sol in vniuersam terram exercet. Quod autem extraheretur ex antro, delitescere vim eius in terræ visceribus indicabat, quam vt euocarent, & frugum feracitati consulerent, sacrificij genus id instituerunt. Neque quidem alia de causa bouem quandam ab Argo tot luminibus prædito custoditam fabulantur, nisi vt Terram ipsam ostenderent noctu ab ipso cælo, tot stellarum

A luminibus insignito, non indiligenter obseruari, donec a Mercurio, quippe a Sole conficiatur, cuius oriente iubare stellarum lumina passim extinguere videantur. Quid autem aliud portendere visus est bos ille arator, qui decusso iugo triclinium, in quo coenabat Vespasianus, irrupit; ac fugatis ministris, quasi repente defessus, procidit ad ipsos accumbentis pedes, ceruicemque summisit, nisi terrarum Orbem amarissimo Vitellianæ dominationis iugo pressum, opem a gente Flauia deposcere, quæ iam rerum esset potitura? Terram itaque bos eo ostento præ se tulit. Ita que recte Lucerna, Bouis caput referens, sepulchralis fuit, humatum hominem designans, in cuius honorem exarsit in tumulo.

Argi bouem
custodientis
mythologia.

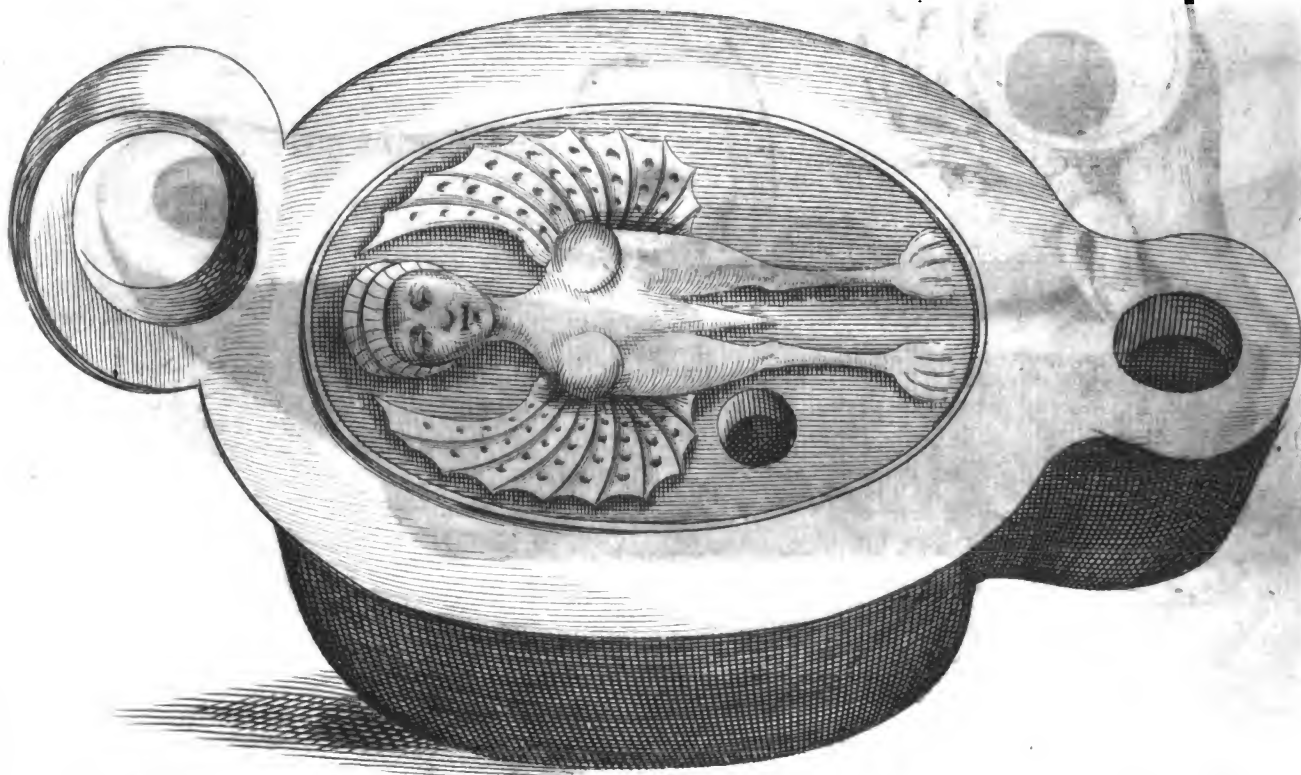
Bouis portum.

B

C Sed quæ tertio loco Lucerna continet in area superiore cælata Sphinxem alatam, ita

De Lucerna Sphinxis.

Lib. VI. Cap. LXII.

Jo. Georg. sculp.

nib

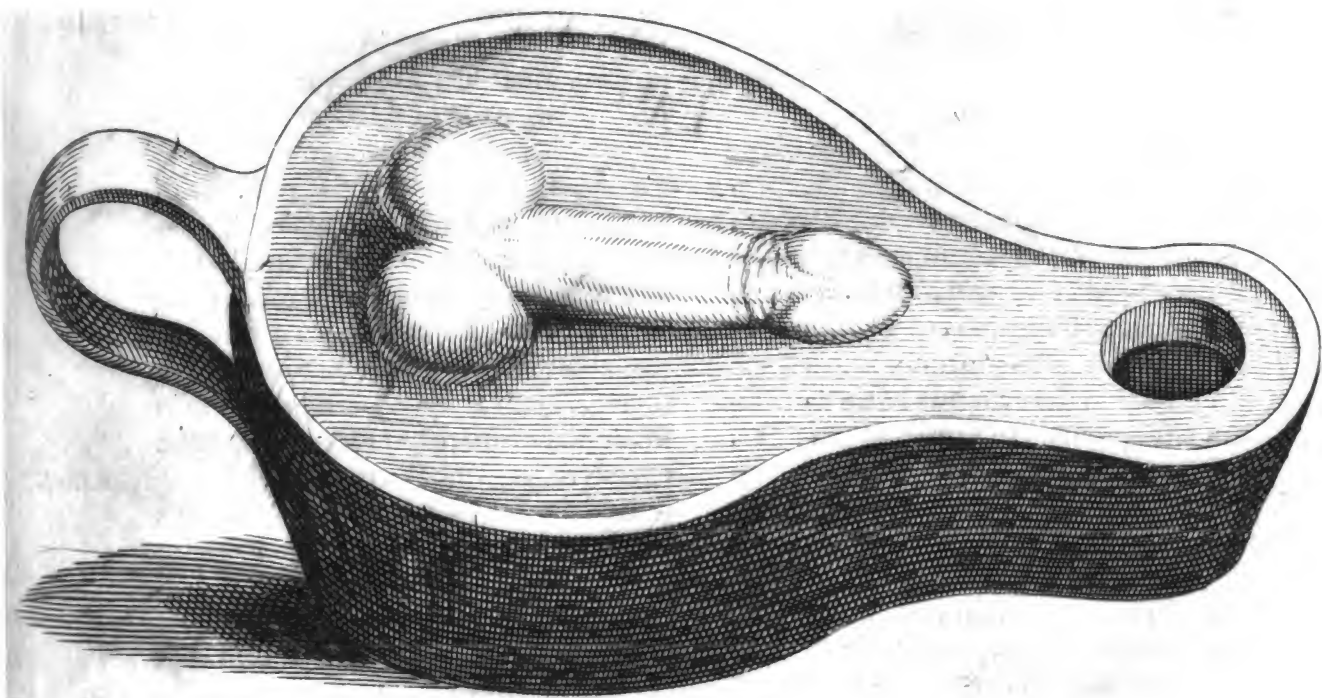
nisi dicamus istam extitisse fabri purum putum insigne; non ab re fuerit asserere fuisse Lucernam in sepulchro viri docti reconditam, per Sphingis imaginem representati, cuius dicta fuerint ænigmatica; præsertimque nobilis Poetæ; namque Poetarum proprium est, sub fabularum inuolucris arcana rerum diuinarum mysteria, latentesque sensus humanarum actionum honestarum, imitandarum oculere; proptereaque Chij, qui de Homeri vatis habitatione, sepulchroque gloriantur, in proprijs Numismatibus cusam esse Sphingem voluerunt, & Homeri simulachrum; vt luculenter ostendit Cl. Allatius noster in eruditissimo suo De Patria Homeri volumine; nosque similiter in opere de

A Schematibus antiquis anularium Gemmarum, propediem inuulgando. Sphinx enim apud Ægyptios arcanæ sapientiæ symbolum est, etsi Cl. Alciatus, cum alijs nonnullis existimarit [d] eam esse hieroglyphicum ignorantia. Sed quomodo proponere potest ænigmata de rebus arduis Ignorantia? & quomodo nosse potest an ænigmatum a sapiente Oedipo solutio venerit, an a Dauo respondente perperam soluta non fuerint? verum hac de re latius alibi commodiore loco.

[d] embl. 188.
Alciatus notatus.

De Lucerna Membri Virilitatis.

Lucerna vero, cuius in area superiore porrectum visitur Fascinum cum coileis in hanc imaginem

vel fuit viri diuitis, vel militis. Diuitis quidem, quia diuites antiqui plurimum delectabantur obscœnis figuris in omni sua suppellectili, luxu diffuentes, & libidinibus obnoxij. Militis vero, tum

C quia Milites, vt ait Aristoteles [e] libidine plurimum aguntur venerea: verba [e] i. politic. 7. Philosophi sunt: præsertim quum viri sint mulieribus obnoxij; quod accidit omnibus ferme militaribus, bellicosisque gentibus; præ-

Militares &
bellicosi cur
salaces.

[f] 9. Aen.

[g] lib. 34.

Priscæ probi-
tatis indicia.

præterquam Celtis, aut si qui alij coitum masculorum palam receperunt. Videtur autem qui primus fabulatus est, non irrationabiliter Venerem Marti coniunxisse; quoniam omnes huiusmodi homines pro- ni sunt ad venerea aut masculorum, aut mulierum, illisque obnoxij. Quod scilicet multo sanguine feruidiorque præditi sunt, ac temperamento calidioris seminis, eos ad coitum passim ac nimium extimulantis: tum etiam quia viri bellicosi ratione concupiscibilem appetitum compescentes, pudendo virili citra libidinem indicant masculum, & fortem, atq; bellicosum animum; quum e contra muliebri pudendo signarent imbelles, ac timidos homines; nam & apud Virgilium Numanus Rutulus ille Troianos imbelles arguens, quasi feminas inclamabat [f] vociferans:

- „ O vere Phrygiæ (neque enim Phryges) ite per alta
„ Dindyma, vbi assuetis biforem dat tibia cantum.
„ Tympana vos, buxusque vocat Berecynthia matris
„ Idææ: sinite arma viris, & cedite ferro.

Et apud Valerianum [g] Vetustas illa ut minus vitiosa fuit, ita simplicius apertiusque de vnaquaque re philosophata est: neque erat tunc temporis in humano corpore quicquam, quod vel visu, vel nuncupatione sua, turpe iudicaretur. Prævis vero moribus succrescentibus, multa decernenda fuere tam factu esse, quam dictu turpia, ut qui rebus suis modum præscribere nescirent, ipsius saltem turpitudinis infamia abstererentur. De antiquissima igitur disciplina dicturus, quæ ad significationem figuræ illius, quæ tam visu, quam dictu obscena iudicatur, pertineant, veniam mihi dari postulo, ac in eam hæc accipi partem cupio, propter quam & prius excogitata a veteribus illis fuerunt, & a me nunc in communem usum propalata, eo quidem consilio, ut hæc illis scriberentur, qui sanctius instituti, rerum viscera & intimas medullas, non verborum superficiem, examinarent. Immo vero si Naturali Philosopho pariter & Anatomico licet absque venia partes omnes humani corporis & pro-

A prijs nuncupare nominibus, & earum usus, actionesque tractare physice; cur non liceat item Philologo, & erudito moraliter agere de partibus iisdem, illasque proprijs vocibus appellare? Esto igitur prima pudendi virilis significatio, quæ tot columnis incisa, tot obeliscis notata, tot alijs veterum monumentis insculpta, magnum, & erectum viri fortis animum ostentarint. Extant adhuc columnarum frustra aliquot in Seso-

B streos memoriam erectarum, quæ literis Egyptiacis incisæ sunt, in quibus vtriusque sexus naturæ insculptæ conspiciuntur. Sesostrum enim hunc Theopompus [h] appellat, quem Sesoncho-

C lin aliqui nominarunt, qui scilicet Egypto regnavit uniuersæ, imperiumque in Europam protulit, de quo apud Herodotum multa. Vbi igitur in columnis, aut obeliscis ab eo positis virilia pudenda conspexeris, bellicosos, strenuos, & magnanimos viros armis ab eo superatos intelligas. Nam & coniectores mulierem, quæ virum & liberos habeat, si commutatam se in marem somniauerit, viduam breui futuram coniiciunt, atque ita viri muneribus functuram: quæ virgo sit, futurum ut primo quoque matrimonio elocetur. Ita semper ea humani corporis pars aliquid indicat, quod ad negotia virilia pertineat. Vbi vero in monumentis iisdem muliebria videris incisa, argumentum est, imbelles, mol-

D les, & inertes homines ab eo subiugatos, cuius nomen, vel nota superposita fuerit. Nam & apud Homerum vxori suadenti, ne maritus Hector ad pugnam egrederetur, vir bellicosus ait: [i]

- „ Sed in domum vadens, tua ipsius opera cura,
„ Telamque, columque: & ancillis iube
„ Opus accedere: bellum autem viris curæ erit,

E „ Omnibus (mihi vero maxime) qui in Illo nati sunt.

Itaque Lucernam, in qua sit effigiatum virile membrum, arsisse dudum in tumulto viri bellicosi, cur dicere non possum? Sed quid ni statuere valeamus eam exarsisse in sepulchro viri sapientis? enimvero Plotinus inquit [k] antiquos effinxisse Mercurium cum porrecta virilitate, significantes virum sapientem, qui

Virile mem-
brum refert
magnanimitatis.

[h] l. 3.

Somnium vi-
ditatem per-
tendens, ad
nuptias.

[i] 6. Iliad.

Virile mem-
brum hiero-
glyphicum vi-
ri docti.
[k] Jen. 3. l. 6.
cap. 19.

[M] 34.

[M] 1.6.F.

acchi, & Isis
is Lucerna
ur cum vere-
re.

qui semper scientiæ fetus generare posset in animis auditorum. Inde Valerianus etiam addit [4] sermonis efficaciam, persuadendique vim ostentare veteres si voluissent, Mercurij simulachrum grandiori iam ætate, barbarum, & effœto propemodum corpore, natura tamen obscœnius excitata, eoque tantum parte validissimum faciebant: cuiusmodi signum Cyllenis fuisse Pausanias tradit, asserens [m] in Eliacis posterioribus: *Cyllena duo sunt decorum delubra, Aesculapij unum, Veneris alterum. Mercurij quidem signum, quem egregie incolæ eorum finium venerantur, arrecto est super basi fascino. Non igitur ab re fuerit opinari, Lucernam istam cum insculpto virili membro, fuisse vel viri Mercurialis literarum cultoris, vel Martialis bellicosi, vel opulenti. Ceterum & eam non inepte dixeris apud Ethnicos arsisse in honorem aut Bacchi, cui Phallus in pompa præferebatur: aut Isis, quæ tamdiu, tam anxie, tantisque lachrymis, & eiulatibus conquirit interempti, discerptique sui fratris vna maritique Osiridis genitale membrum; de quo talem habemus historiam apud Plutarchum, in opusculo suo De Iside & Osiride: A Typhone per fraudem Osirim in arcam coniectum, ubi obierit, ut eius regno potiretur; quod cadauer cum arca deiecit in Nili fluentia, quo perferretur ad mare. Tum Typhonis arca reperta, cadauer agnitum, in partes quatuordecim discerpisse, easque dissecisse. Itidem re comperta, paludes papyreo lembo permanigasse, & fru-*

A *stra conquiritur. Hinc esse, quod qui papyrinis nauigijs vehuntur, a Crocoditis non infestantur, aut metuentibus, aut venerantibus eos. Atque hanc esse causam, quod multa sunt in Aegypto simulachra Osiridis, quia Isis frustum quodque, ita ut incidere, humanerit. Alij negant: simulachra aiunt Isidem fecisse, & singulis singula vrbibus dedisse, simulantem cadauer se dare, ut is a quampluribus coleretur: Et, si Typhon præuuleret, verumque Osiridis sepulchrum quæreret, multis commonstratis, de inueniendo desperaret. De omnibus membris solum Penem Osiridis non fuisse ab Iside repertum: Hunc enim statim fuisse in Nilum abiectum, gustatumque a Lepidoso, siue Squameo, Phagro, & Oxyrincho piscibus; quos præ alijs piscibus execrantur Aegyptij. Isidem autem eius loco Phallum, idest veretrum eius imitatione confecisse: quo hodie in sacris utuntur Aegyptij. Ut propterea censere valeamus, huiusmodi Lucernam olim arsisse in honorem Isis, aut Osiridis. Quin etiam dicere possumus id luminis in aliquo Lupanari veterum emicuisse, ut fuerit Lucerna proportionata prorsus obscœno loco.*

De Lucerna Luna, siue Diana.

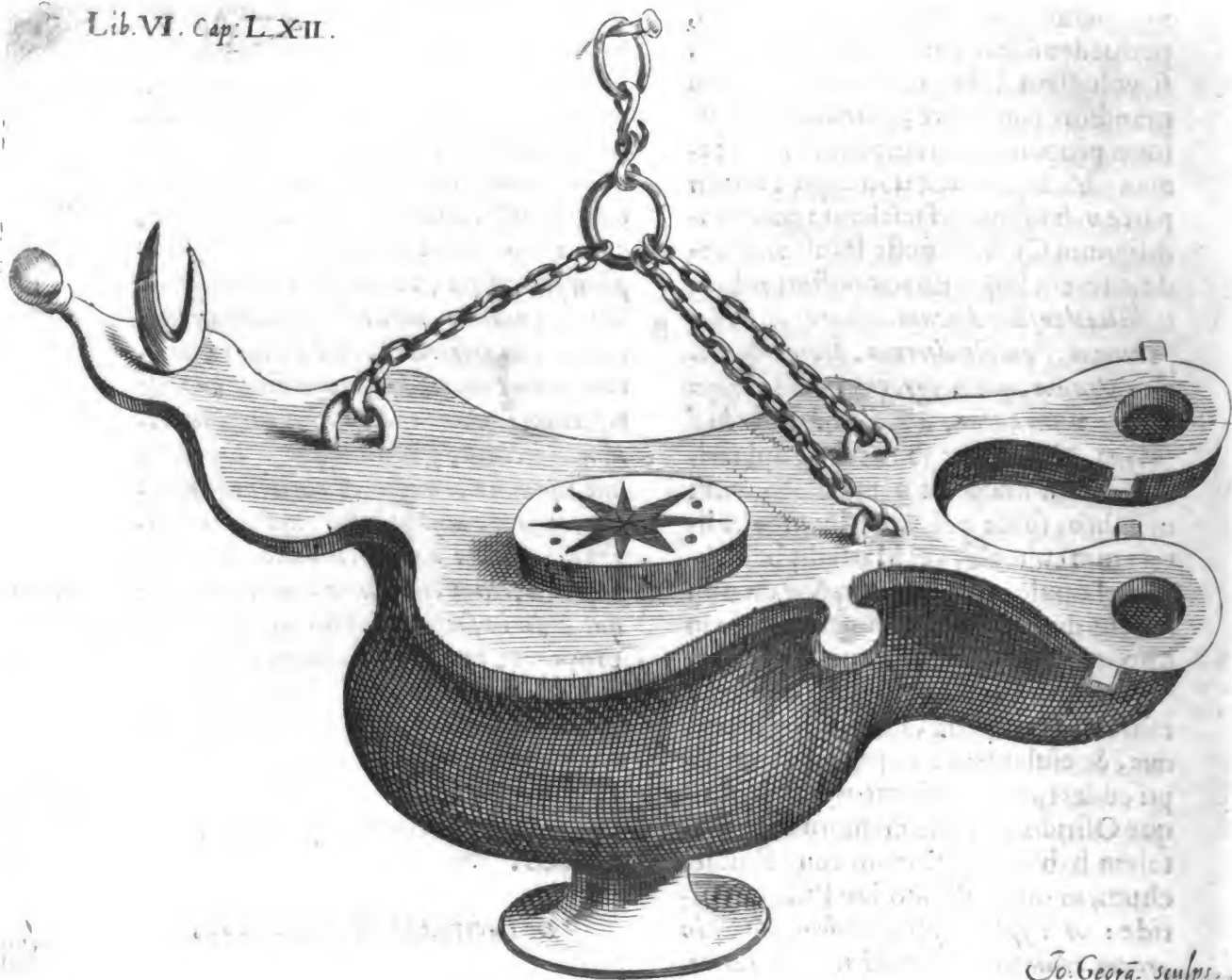
D *Quæ deinde Lucerna pensilis pariter & sessilis, bilychnis habet in extremitate fere manubrij simulachrum Lunæ in cornua curuatæ, vel nascentis, vel cum Sole mox congregientis, in hanc effigiem:*

Qui non infestantur a Crocoditis nauigantes in Nilo. Osiridis simulachra, & sepulchra cur multa sint in Aegypto.

Phallo cur in sacris utantur Aegyptij.

Lucerna Lupanaris.

Lib. VI. Cap. LXII.

Luna symbo-
lum nobilita-
tis ut sit.

[n]l.44.

Arcades ut pri-
mis hominum
se putarent.

propriam & ipsa postulat explicatio-
nem: Profecto Luna quum multarum
rerum hieroglyphicum sit, imprimis ta-
men symbolum est nobilitatis ex anti-
quitate prosapia. Nam, ut ait Valeria-
nus [n] peruulgatum est, Lunæ gesta-
men apud Arcadas nobilitatis tesseram
extitisse; qui propterea Profelenes ap-
pellati fuere, quod post Deucalionis
diluuium primi ipsi Lunam inspexisse
nascentem se credidere: quodque pu-
tarent vniuersum humanū genus aquis
obrutum perisse, & a se rursus originem
propagationis emanasse. Erat vero ge-
stamen id, quo uti soliti Arcades, fibu-
la in Lunæ cornua porrigentis speciem,
qua calceamenta connectabantur: de
qua scommaticum dictum Herodis fer-
tur in Bradeam vxoris fratrem, qui
quum generis sui nobilitatem æquo

A verbosius apud Romanos ostentaret?
Næ tu, inquit Herodes, generis tui no-
bilitatem in astragalis gestitas. Quin &
Romanis, qui nobilitate præstarent ge-
standi lunulas morem fuisse Plutarchus
tradit in Quæstionibus Romanis, asse-
rens, [o] Cur qui nobilitate generis alijs
præstare videbantur lunulas in calceis
gestabant? An, ut Castor ait, signum
hoc est habitationis supra Lunam quæ
fertur, & quod post mortem rursus ani-
mæ Lunam sub pedibus habebunt? An
hoc prisca habuerunt eximium, qui
erant Arcades cum Euandro, & ante
Lunam nati dicebantur? Aut, ut multa
alia, hoc quoque institutum erat, ut
rebus secundis elati ac superbientes,
mutationis Fortunæ in alteram partem
admonerentur? exemplo videlicet Lu-
næ, quæ

Romani nobi-
les cur lunulas
in calceis ha-
berent.

[o]qu.76.

Pri-

» *Primum recens existit e caligine :*
 » *Fulgore dehinc subinde faciem splendido*
 » *Angesit illustrans : & quum pulcher-*
 » *xima.*
 » *Renidet orbe pleno , rursus exiit*
 » *Lumen suum paulatim , & ad nihilum*
 » *redit .*

4 » Aut obedientiae sic adsuescere disce-
 » bant, Lunæ exemplo, præstantiori pa-
 » rere non recusantes? & quemadmodum
 » illa secundas obit partes
 » *Phæbei semper radijs intenta nitoris,*
 » ut canit Parmenides; ita ipsi quoque
 » contenti esse secundo loco, magistra-
 » tibusque obtemperare, ab iisque po-
 » tentiæ & honorum fructu aliquo im-
 » pertiri. Ceterum prima ratio commu-
 » nior & celebrior est; ita de Quintilia-
 » no Iuuenalis [p]

*Quintilianus habet saltus? exempla
 nonorum*

*Fatorum transi, felix, & pulcher, & acer:
 Felix, & sapiens, & nobilis, & gene-
 rosus*

Appositam nigra Lunam subtexit aluta.
 Latius de nobilitate Crispini Papinius
 in Siluis, ita [q]

» Nec mirum: non te series inhonora-
 » parentum
 » Obscurum proavis, & priscae lucis
 » egentem,
 » Plebeia de stirpe tulit: non sanguine
 » cretus
 » Turmali, trabeque ac remis, & pau-
 » pere clauo
 » Augustam sedem, & Latij penetrare
 » Senatus
 » Aduena pulsasti: sed præcedente
 » tuorum
 » Agmine, Romulei qualis per iugera
 » Circi,
 » Quum pulcher visu, titulis genero-
 » sus auitis
 » Expectatur equus, cuius de stemma-
 » te longo
 » Felix demeritos habet admissura pa-
 » rentes:
 » Illum omnes acuunt plausus, illum
 » *ipse volentem*
 » Pulvis, & incurvæ gaudent agnoscere
 » *re metæ:*
 » Sicut clare puer, genitum sibi Cu-
 » ria sensit,
 » Primaque Patria clausit vestigia
 » Luna.

A Nimirum Patriciorum tantummodo cal-
 cei ligabantur fibula in figuram Lunæ
 diminutæ curvata. Martialis item abi-
 git a rure, genteque prorsus ignobili,
 lunatos calceos concinens de rusticis
 Hispaniæ [r] suæ:

[r] l. i. epig. 50.

» Vicina in ipsum sylva descendit fo-
 cum

» Infante cinctum sordido.

» Vocabitur venator, & veniet tibi

» Coniua clamatus prope.

B » Lunata nusquam pellis, & nusquam
 toga,

» Olidæque vestes murice.

Scilicet nusquam videbis nobiles; nam
 hi calceis Lunatis utebantur: licet hic
 malit Colerus legere Lanatam pellem
 pro Lunata; namque Lanatæ pelles
 inquit fuere gestamina nobilium delica-
 tiorum, & aulicorum: auditque Sido-
 nium [s] cui: *Circumsistit sellam comes ar-*

[s] l. i. ep. 27

miger, pellitorum turba satellitum, ne ob-
sist, admittitur. Vlpianus sub lanæ ap-
 C pellatione contineri lanatam pellem
 docet. [t] Et hinc quoque satis apparet
 solennem usum fuisse pellis lanatæ. Ce-
 terum non possum huic erudito viro
 subscribere, videns lanata pelle passim

[t] ff. de leg. &
 fideic. §. 8.

contegi rusticos opiliones, atque ca-
 prarios; aulici quidem diuites amicum-
 tur lanata pelle pretiosa Lyncis, muris-
 que Pontici, quem armellinum, siue Ze-
 bellinum vocitant; attamen nihilomi-
 nus lanata pellis est ovis, & capræ,
 quam induunt opiliones, caprariique
 rustici sordidi. Quare Martialis a ru-
 sticis Hispaniæ lanatam pellem abigit,
 non lanatam; per illam intelligens cal-
 ceos nobilium Lunæ schemate insi-
 gnes. Non omittendum est, Alutam
 nigram Lunatam Iuuenalis indicat

Colerus nota-
 tus.

D Romanos nobiles vfos fuisse calceis ni-
 gris e subtili, & molli pelle, non e cras-
 so corio; quod aluta sic a corio distin-
 guitur per mollitiem atque tenuitatem,
 Cæsari. [u] Quin & antiquos Romanos

Nobiles vfos
 olim calceis
 nigris.

E nobiles Lunæ signo condecorasse non
 solum calceos, qui pedes imos conte-
 gunt, sed etiam ocreas, & cothurnos,
 quæcuncta utiuntur altiora, vulgoque di-
 cuntur a nostris, *Borzacchini, & Sanna-*

[u] l. de bell.
 Gall.

Aluta vta co-
 rio differat.

lerni; qua de re legimus Horatium ita
 scribentem [x]

[x] l. i. ferm.

» Nam ut quisque infans nigris me-
 dium impedit erus

Sat. 6.

„ Pellibus, & latum demisit pectore A
clauum :

„ Audit continuo : quis homo hic ; aut
quo patre natus ?

Itaque Lunæ signum apud antiquos in
calceis, inditium fuit nobilitatis ; pone-
batur autem in fibula . Sed nostris tem-
poribus cornuta Luna ponitur in ipsa
calcei summitate, penes vltimos digi-
tos , non tessera nobilitatis, sed purum
putum symbolum iuuentutis . Ad Lu-
cernam Lunatam quod attinet, verifi-
mile satis est, eam arsisse dudum in tu-
mulo viri nobilis, vel etiam extra se-

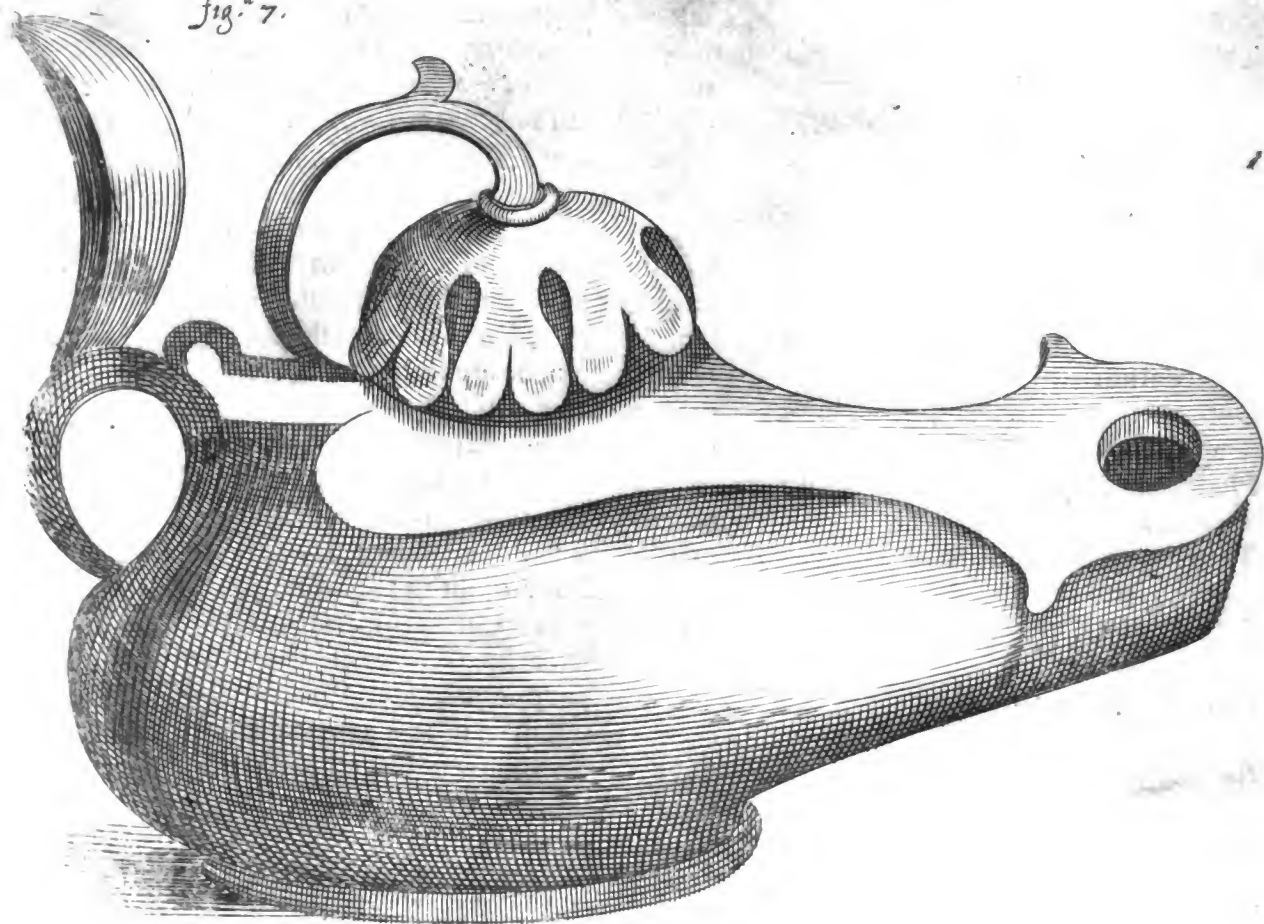
pulchrum vsui fuisse viro nobili, qui sui
generis claritudinem non in calceis tan-
tum, sed etiam in Lucerna refulgere
voluerit, dum ad eam ardentem cœ-
naret .

*De Lucerna cum Heliotropij
flore inuerso .*

Sexto loco nobis consideranda Lu-
cerna, cui a manubrio velut exertus in-
cumbit inuersus super aræ supernæ
planum flos magnus Heliotropij, in
hanc effigiem .

Lib. VI. Cap. LXII.

fig. 7.

G. Georg. sculp.

[7] l. 58. hier.

Non equidem inficias iuero Valentiano
[7] Solisequam plantam, quam Græco
nomine nuncupamus Heliotropium,
Aegyptijs indicare potuisse cognatio-
nem, consensumve, aut temperaturam,
quam inferioris naturæ istius res cum

extremis habent ; infimis nempe su-
prema, & supremis infima, occultis qui-
busdam viribus colligata esse ; quum
ad Solis motum assidue flos iste versus
Solem moueatur, vt mane Solem ad
orientem conuertatur, sensim cum in-
ba-

[x] 2. de gen.
l. 57.

[a] 1. mete. c. 1.

[b] 4. de gen.
in. cap. 10.Luna v. cō-
lucet ad
omnes ge-
nerationes

bare sursum se se extollens in meridie ;
vespereque declinet ad occasum cum
occidente Sole ; noctuque versus ter-
ram inclinatus sub terra degentem So-
lem velut inquirat. Fateatur enim quum
Aristoteles inanimata quoque, ventos,
& aquas circuitum cælestem sequi ; cur
negare quis audet Heliotropij florem
ad amussim imitari, sequique Solis cir-
culationem, & Selinotropij florem si-
militer imitari Lunæ circuitum, & ad
eam assidue respicere ? sane sententia
Philosophi legitur euentissima, tum
vbi scribit, [x] omne tempus & vitam
vniuscuiusque rei mensurari circuitu :
tum alibi [a] virtutem omnem inferioris
mundi gubernari supernis lationibus :
tum luculentius vbi dicit, [b] Ratione
autem optima tempora omnium & gra-
uiditatum & generationum, & vitarum
dimensionem circuitibus sibi expetunt
recipere. Circuitum appello diem, no-
ctem, mensem, annum, & tempora,
quæ ijs describuntur, atque etiam Lu-
næ traiectiones ; sunt enim Lunæ cir-
cuitus complementa, & silentia, & in-
terpositorum temporum sectiones ; ita
enim coit cum Sole ; mensis namque
communis amborum circuitus est. Lu-
na autem principium est propter Solis
societatem, receptumque lucis ; fit enim
quasi alter Sol minor, quam ob rem con-
ducit ad omnes generationes, perfe-
ctionesque. Calores enim & refrige-
rationes cum moderatione quadam ge-
nerationes, sine moderatione corrup-
tiones efficiunt. Terminum autem
tum principij, tum finis qualitatum ea-
rum motus horum siderum obtinet ; vt
enim & mare, & omnem humorum na-
turam subsistere, mutarive pro flatuum
motu, & quiete videmus ; aerem vero
& flatus pro Solis, Lunæque circuitu
affici ; sic ea, quæ ex ijs, aut in ijs oriun-
tur, sequi necesse est. Nam vt rerum
minus principalium circuitus sequantur
magis principalium rerum circuitum,
ratio est. Vitam enim quandam, & or-

tum, & interitum vel flatuum esse fa-
teor. Conuersionis vero eorum side-
rum alia fortasse principia sunt. Natura
igitur ita sibi vult, vt eorum numeris
generationes & obitus numeret. Ce-
rerum inter alia cuncta nostratia, quæ
motum circuitumque Solis atque Lu-
næ sequuntur & adamussim æmulan-
tur, duæ stirpes habentur, quæ pro-
pterea Solisequæ, & Lunisequæ nun-
cupantur a Valeriano. [c] Cæsalpinus
Heliotropij motum cum iubare descri-
bit [d] sed ante illum Plinius, inquires
[e] Miretur hoc, qui non obseruet quotidia-
no experimento, herbam vnā, quæ voca-
tur Heliotropium, abeuntem Solem intueri
semper, omnibusq; horis cum eo verti, vel
nubilo obumbrante. & infra villicum allo-
quens inquit [f] Dedit tibi herbas horarum
indices : & vt ne, Sole quidem oculos tuos
a terra auoces, heliotropium ac lupinum
circumaguntur cum Sole. ac denique
[g] Heliotropij miraculum sapius diximus,
cum Sole se circumagentis, etiam nubilo
die : tantus sideris amor est. Noctu velut
desiderio contrahi ceruleum florem. Pro-
fecto qui florem hunc deorsum versum
pinxit in lucerna sepulchrali, mirifice
significasse videtur noctem mortis, quā
habent sub terra cadauera : fortassis in-
dicans, ex antiquiorum sententia, si-
mul cum cadaueribus morari sub terra
defunctorum animas ; qua de re nos
abunde superius [h] egimus. Duas alias
pensiles, tresque præterea sessiles at-
tulit in eodem abaco descriptas Lucer-
nas Casalius ; quas omittimus, vt pote
nullius participes eruditionis, & qua-
rum aliæ consimiles explicantur in isto
volumine.

[c] l. 58.

[d] q. de plant.
c. 20.

[e] l. 2. c. 41.

[f] l. 18. c. 27.

[g] l. 22. c. 21.
Lupinum cir-
cum agi cum
Sole, vt Helio-
tropium.

[h] l. 3. cap. 7

*De Cucuma pro Lucerna
posita Casalio.*

E Inter effigatas vero simul a Casalio
Lucernas, antea memoratas, vereor
ne penultima, ventricosa, manubriata,
tripode nixa, in hanc formam :

Lib. VI. pag. LXII.

fig. 8.

Jo. Georġ. sculp.

Vereor, inquam, ne Cucuma sit potius, & vas aquæ calefaciendæ fabrefactum, quam Lucerna vere, ac proprie dicta: de quo quidem vase Petronius ille purissimus impuritatum scriptor ita:

[i] cap. 95.

[i] *Mox incincta quadrato pallio Cucumam ingentem foco adposuit. & infra*

[k] cap. 96.

[k] *Frangitur cervix Cucumula, ignemque valescentem restinguit. Lepide Martialis appellat Cucumam fornaculum,*

[l] l. 10, ep. 79.

quod vix Cucumam vas excederet [l]

„ Ad lapidem Torquatus habet præ-

toria quantum:

„ Ad quantum breue rus emit Otacilius.

„ Torquatus nitidas vario de mammore thermas.

„ Extruxit: Cucumam fecit Otacilius.

Neque mirum est, inter Lucernas veterum, tam gentilium, quam Christianorum inuentam etiam fuisse Cucumam, siue Cucumellam, Cucumellumve; quoniam vt obseruat Cl. Vossius,

agens

[m] 1.3 c.7.

agens de vitijs sermone[m] Cucumellum erat inter sacra Christianorum vasa.

Acta Procopularia sub Munacio Felice:

» Calices duo argentei: Cucumellum argenteum Lucernæ argenteæ septem.

[n] 10.2. pag. 230.

edit. Mor.

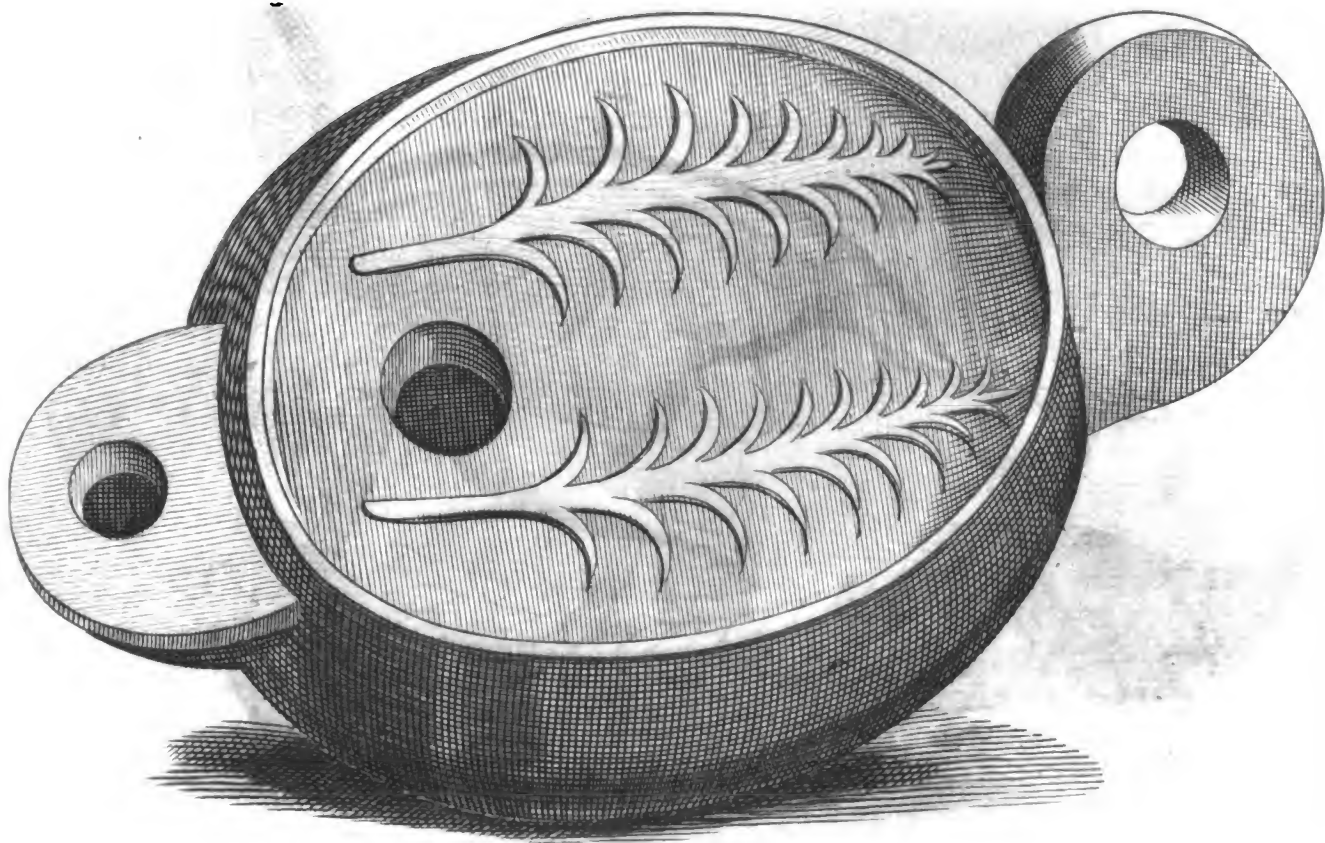
Adducit Baronius ad annum 303. [n] Diminutivum est a Cucuma, vasis genere ex eo nomen sortito, quod ventrem haberet magnum, uti cucumis. Hæc ille rectissime. Quare propositum a Cl. Ca-

A salio vas inter antiquas Lucernas, Lucerna vere non est, sed Cucumellum, siue Cucuma, vas ab eum aquæ calefaciendæ constructum.

De Lucerna Palmarum. Cap. LXIII.

A Dicit his postea Casalius aliam sacram Lucernam huiusmodi: quæ nobis erit quadragesima.

Lib. VI. Cap. LXIII.

Jo. Georg. sculps.

[cap. 7.]

alma symbo-
im est, ne-
um Martyrū,
d omnium
atorum, &
ir.

De qua sic infert: Demum altera, in qua palma sunt expressa: & hæc ad Martyrum sepulchra consueverat apponi: ut in [a] Apocalypsi: Palmae in manibus eorum. Etiam si non de folijs Martyribus, ac forte non de Martyribus ibi loquatur Euangelista; nam illis attribuit stolas albas; scribit etenim ibi Ioannes de Palmas gerentibus: Stantes ante thronum, & in con-

B: spectu agni, amicti stolis albis, & palmae in manibus eorum. Vbi Lyranus dicuntur omnes beati, non solum Martyres, in empireo amicti stolis albis, per gloriam animæ, quæ quidem gloria per stolam albam designatur; Palmae vero datae sunt omnibus beatis in signum victoriæ, quam habuerunt, etiam citra martyrium, de Mundo, carne, ac Diabolo,

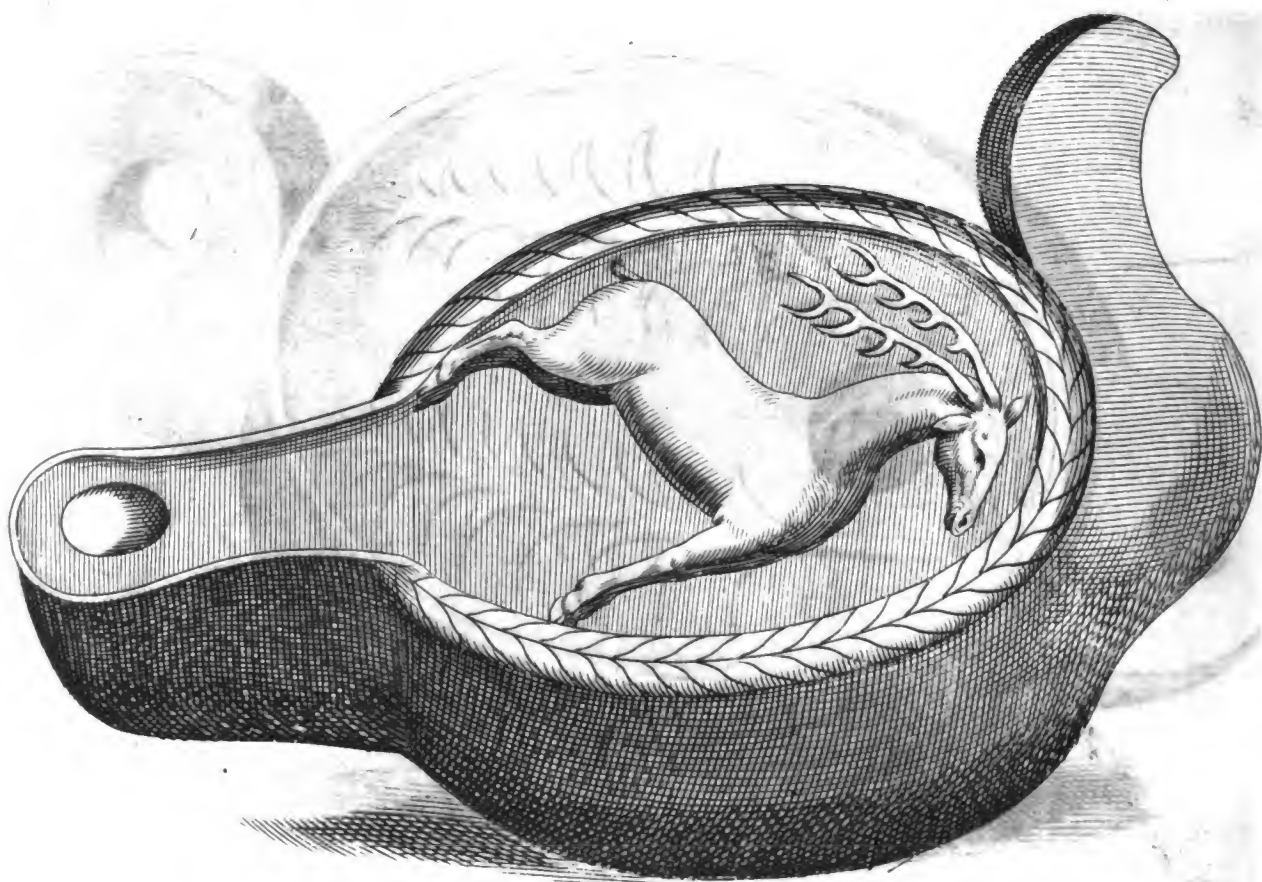
bolo, tribus hominum aduersarijs : quæ palma victoriæ, vt idem Lyranus habet, non habetur in præfenti feculo, in quo homines, quantumvis Sancti, sunt semper in pugna. Licet autem communiter palmæ ponantur in manibus Martyrum per quandam appropriationem, & excellentiam; tamen omnibus beatis debentur, quorum vita fuit militia super terram, de qua morientes exierunt cum victoria, qua superarunt

A hostes inuisibiles, atque visibiles, Dæmonem, Mundum, Carnem. Et Eucherius apud [b] Pierium ostendit Palmam [b] Hier. 50. esse symbolum, nedum Martyrum, sed omnium Piorum.

De Lucerna Cerni. Cap. LXIII.

Subiungit vltimo loco Casalius aliam imaginem Lucernæ;

Lib. VI. Cap. LXIV.

Jo. Georg. sculp.

PL41:

Dicit autem: *Altera, in qua Cernus est effigiatus, denotat sitim anima Fidelis ad Christum: vt per Psalmistam: Quemadmodum desiderat Cernus ad fontem aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus: Ceterum quum in ista Lucerna videam Ceruum manere prorsus intra superiorem arcem, seruo circumdatum, existimo Lucernam extitisse vel alicuius Cæ-*

nobij, vel viri religione præstantis; etenim obseruatu [a] Pierij, Ceruus est [a] 7. Hierogl. Ceruus est vir, ri vndiq; perfecti symboll. & cæ. symbolum viri vndecumque perfecti; quum sit animal vngulas bifidas habens, atque ruminans; quale sacra pagina prophanum non esse decernit, isto velamento subinnuens, eum, qui sacris initiaturus, pietatis meditatione, nec non doctrina, iudicioque præstare oportet.

oportere. Bifida siquidem vngula discernendi doctrinam, & singulorum indicat examinationem, quam per ipsas rerum distinctiones assequimur, ut rectum ab indirecto, lepram a non lepra discernere possimus. Ruminatio vero pietatem, & diuinarum rerum meditationem ostendit: Horum qui altero careat, tanquam ineptus reiiciendus: Alterius siquidem altera poscit opem res, & coniurat amice, ut diceret Horatius. Eoque forsitan spectat dictum illud [b] Prophetæ, ut apud Græcos est, *Φωνὴ κυρίου καταρτιζομένη ἐλαφους*: Vox Domini quæ Ceruos perficit, ut alij, præparat. Significat vero *καταρτίζειν*, instruere aliquem ad negotium, quod exequendum susceperit. Vox igitur Domini, quæ Ceruos, hoc est, viros non indignos, qui admittantur ad sacra, instruit, & ad certam vitæ rationem inducit, ea est, quæ per Prophetarum vaticinia, per Evangelicam institutionem, per Apostolorum prædicationes, per Doctorum optimorum interpretationes nobis innotuit. Adamantius, cuius sententiam Euthymius mihi sequi videtur, eo rem trahit, ut

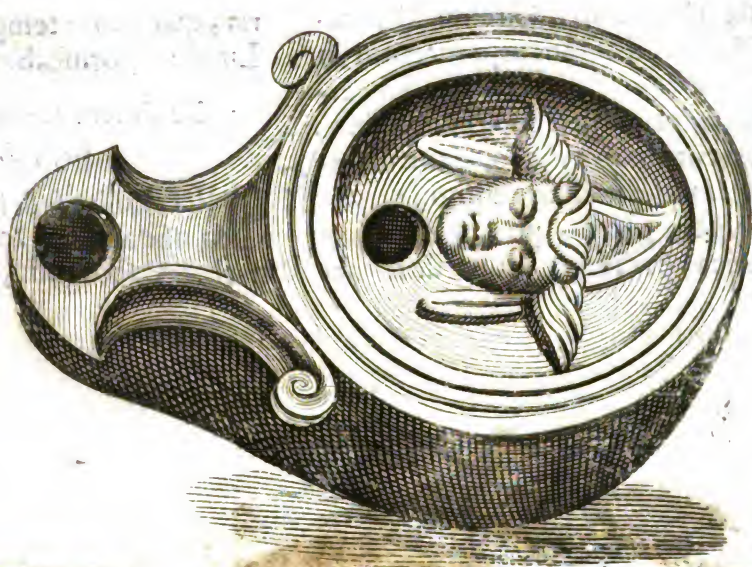
[b] Ps. 119.

Vox Domini
præparans
Cervos, quæ
fit.

A eos viros Dominus ad profectum sapientiæ ducat, qui serpentes sint assidue persecuturi (qui sermo mere est hieroglyphicus) hoc est, bellum cum hæreticis, & falsorum dogmatum autoribus gesturi: Diabolique tentamenta, conatusque eius omnes exuperaturi. Profecto Lucernæ, Ceruum intra ferti coronam in area comprehensum habentis, Autor virum istum profectum aut sibi, aut Religiosis, quibus fortasse præerat, imitandum proposuit nobili symbolo. Reliquit autem Casalius octauam in ea tabella delineatam imaginem Lucernæ, sine descriptione, quia nihil in ea notabile viderat. Est vnilychnis, cum foramine duplici, altero myxi, altero fomitis excipiendi gratia.

*De Lucerna Sacerdotis Antiquæ.
Cap. LXIV.*

Nouissime vero Illustriss. & Reuerendiss. Iacobus Philippus Tomasius, Episcopus Aemoniensis mihi duas alias ostendit antiquas Lucernas; quarum vna numerum implens quadragesimum secundum est huiusmodi:

Luc. Cap. LXV.

Lucerna fictilis est, vnilychnis, cum duplici foramine; alterum est, per quod infunditur oleum, ac situm habet in arcæ superioris orbicularis imo, sub mento capitis: alterum est, e quo papyrus ardens emergere solebat, situm in ultimo

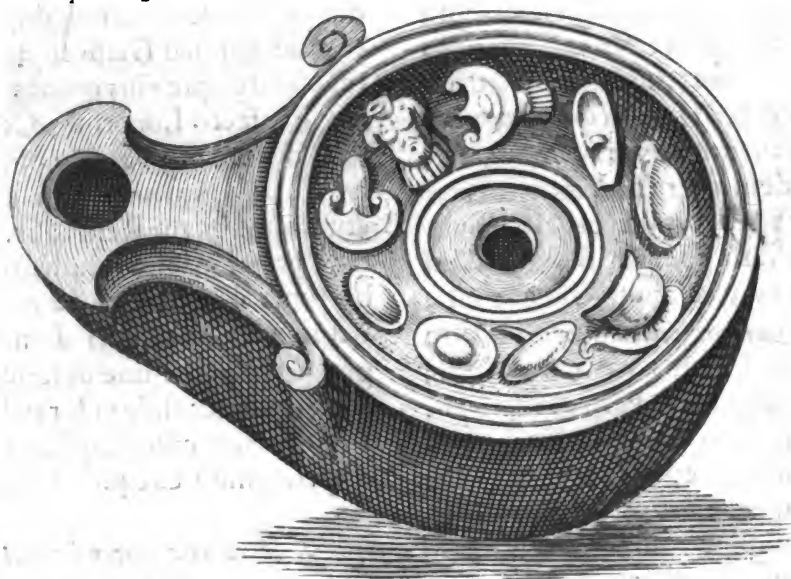
D tubulo protuberante ex anteriori parte ultra peripheriam arcæ. Caput autem in arcæ medioxumo delineatum cum cenijs, atq; thiara conspicitur, pulcherrimæ iuuenis; adeoque representat antiquam sacerdotem, fortasse Mineruæ.

De

*De Lucerna militaribus ornamentis
insignita. Cap. LXV.*

A I D ipsum arguere videtur altera Lucerna, in hanc effigiem elaborata.

Lib. VI. Cap. LXVI.

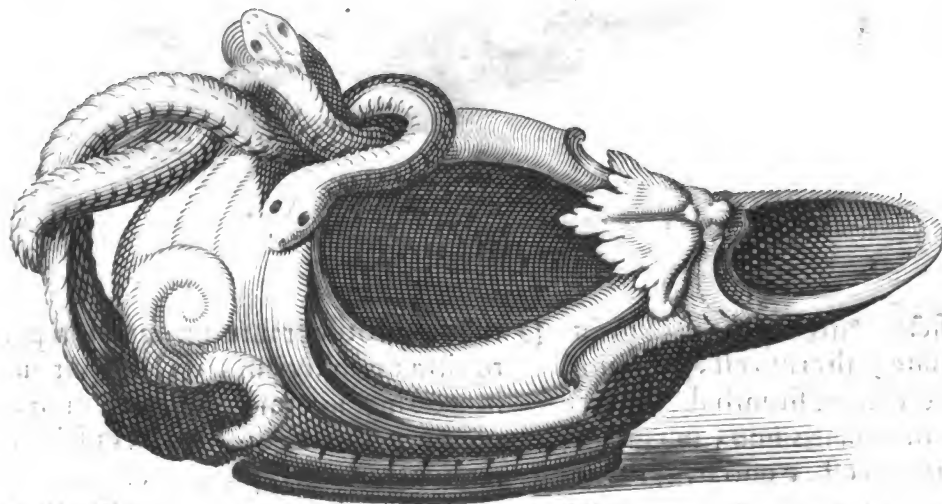
Lucerna fictilis est item, vni lychnis, consimiliter duo gerens foramina; quorum alterum ardenti papyro datum, eminet procul a corpore globoso Lucernæ, in eius prominente veluti naso; sed alterum est, excipiendo fomiti paratum, habetque locum in centro aræ rotundæ lychnuchi. Circum id foramen circulus est ellipticus, contentus in altero maiore circumferentiam Lucernæ describentis: Inter hos autem duos circulos coronam veluti faciunt intercepta pleraque militaria insignia, galea, clypei, peltæ, pharetra, securis, lorica, pectoris, atque dorsi ar-

B ma, siue maus trophæum; & id generis; vnde conijcere licet, ambas huiusmodi Lucernas olim positas in delubro quopiam Bellonæ; cuius illa Sacerdos mitrata, & vittis redimita fuerit: Quæ vero militaria sunt in aræ secundæ Lucernæ, representant varia militum donaria, quæ tholo templi Palladis, in quo Lucernæ coruscabant, appensa fuere.

*De Lucerna manubrio anguineo,
Cap. LXVI.*

C Spectabilis est & illa Lucerna, quam possidet Don Iouita Venetus Monachus Cassinensis, sub hac effigie:

Lib. VI. Cap. LXVII.

Lucerna est ærea, quæ pro manubrio duos angues ad inuicem complicatos, & contortos obtinet. Porro serpens apud antiquos vigilantia symbolum.

est, quæ maxime decet Monachos; ea- que gemina; tum qua vitent assidue cacodæmonis tentatoris insidias; ad quam religiosos maxime [4] D. Petrus adhörtatur inquit: Sobrii estote, & vigilate: quia aduersarius vester diabolus tanquam Leo rugiens, circuit quærens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide: scientes eandem passionem ei, quæ in mundo est, vestrae fraternitati fieri: tum qua iugiter operam nauent lucubrationi, diuinarumque scripturarum lectioni, meditationique: proindeque geminus anguis inuicem complicatus, ita manubrium Lucernæ format, ut vterque caput & oculos vertat ad lucem ardentis ellychnij. Sane, Pierij [6] notatu, vulgatissimum est, Lucernam pro Lucubrationibus ponere; unde Demosthenis illæ, ac Aristophanis Grammatici, & Cleantis Lucernæ celebratissimæ, atque illa Epicteti tam frequenter a nostris, & a Græcis autoribus decantatæ, ut nulla apud omnes celebrior, nulla pretiosior habeatur. Sane quidem a Pythea obiectum Demostheni, quod eius enthymemata Lucernam olerent: quippe quod is nihil ex tempore diceret, sed meditatione & vigilijs singula elucubraret: neque segnis in respondendo Demosthenes, qui non eodem pretio sibi & illi constare Lucernam subiecerit: nocturna scilicet illi conuiuia exprobrans, quibus ille plus indulgeret, quam Demosthenes studio. Aeschines quoque nimiam hanc hominis diligentiam incessens, λογγραφεύς cum appellat, siue quod semper, uti dictum, ex scripto diceret; siue quod, ut nonnulli aiunt, in vtriusque partis fauorem aliquando scriptitarit. Vnde iocus ille apud Aristophanem, Eriq̃, de Lucernarum fabro, & quod omnia iam consilia sint ad Lucernam consultaturi. Sed ut ad Lucernam redeamus, Plato quum summi boni qua poterat cognitionem perue-

A stigaret, id minime explicare posse contendit, sed ex diutino contubernio, tanquam ex igne statim proficiente, succensum ait lumen animam irrepere. Sed longe ante Platonem magnus dixerat Propheta: [c] Lucerna pedibus meis lex tua, & lumen semitis meis. &: [d] Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. &: [e] In lumine tuo videbimus lumen. Hinc illa Esaia [f] celebris adhörtatio: Illuminare, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum. & pleraque huiusmodi de aduentu Iesu, qui verum & vnicum est lumen. Passim vero apud hos ignis Fidei symbolum est, Lucerna scientiæ, quas in manibus habendas diuina institutione commo- nemur. Et Psalmo xvi i i. illuminandam a Deo Lucernam prædicitur: vbi nonnulli interpretes per Lucernam Intellectum, per tenebras Corpus exponunt: cedunt vero tenebræ, vbi veræ scientiæ lumen effulserit. Quod vero pro lucubratione Lucerna accipitur, in causa sunt nocturnæ vigiliæ, quæ meditationi maxime commodæ sunt, & ad excogitandum propter silentium aptissimæ. Vnde illud, plus olei, quam vini quosdam absumpsisse. Qua de causa Poetæ Noctem *ἡσυχίαν*, a meditationis promptitudine vocant. Epicharmi dictum est, *Si quid sciri dignum quæras, nocte meditando*: & ut semel dicam, Nihil ad studia nocte commodius. Quare non incongruum lucubrationis symbolum est Lucerna; quum præcipue frequens Egyptiorum mos fuerit, per instrumenta æpius eorum vsum significare. Ita Valerianus. Itaque Lucerna duos angues contortos in manubrio gerens, ut maioris est mysterij, quam artificij; sic geminam vigilantiam, Monacho potissimum necessariam significat.

De Lucerna Serpentes, & Aquilam habente. Cap. LXVII.

Eruditionem & illa continet, cuius e Ciosiano Musæo figuram istam habuimus:

[c] Pl. 118.

[d] Pl. 4.

[e] Pl. 35.

[f] cap. 60

Lucerna sym-
bolum Fidei,
& scientiæ.

Lucerna cur
testra lucu-
brationis.

Nocturnæ vi-
giliæ cur ad
meditandum
aptissimæ.

Egyptiorum
mos in hiero-
glyphicis fre-
quens.

Lib. VI. Cap. LXVIII.

Lucerna quatuor obtinet foramina; quorum maius in medio situm est excipiendo fomiti constitutum; alia vero tria in angulis aræ condita triplici flammifero deservierunt ellychnio. Ex alto Lucernæ surgit Aquila ventre tenus expansis alis. Immutum vero Lucernæ pedem ambiunt angues bini. Aquila certe, quæ visu perspicacissima iubar Solis inconniuentibus oculis intuetur, luminis utcumque perennis indicium esse valet, quod clarius etiam indicant angues, qui passim æternitatis hierogly-

Aphicum sunt apud antiquos. Habere potest ista Lucerna significationem eandem cum superiore, quod Aquila hieroglyphicum sit, etiam [a] Pierio, cogitationis altæ; unde tum Ethnici finxerunt Aquilam Promethei cor abrodentem, qui fuit hominis altæ sapientis imago: tum Nostri D. Ioanni Evangelistæ symbolum tradidere. Sane Aquilam (ut nomen etiam interpretemur) ab acute videndo dictam nonnulli ex veteribus afferunt, ut pote qui Aquilam, quasi aculam, ab acumine dictam velint.

Aquilæ nomen
etymologia.

lint. Quamuis alij ab aquilo colore vocem ducant: est enim aquilus color fuscus & subniger, ab Aqua denominatur. Vtunque autem, acutissimi visus Aquila est mystice D. Ioannes, qui oculi acie in altissimæ diuinitatis recessum directæ, præ omnibus maxime superioris naturæ secreta reuelauit: Cuius facies Ezechieli visa supremum ex quatuor locum obtinere: qui ad abolendam Abionitarum Hæresim, quæ Christum hominem tantum, non Deum, etiam asseuerabat, ad altissima remotissimaque rerum principia præpetibus euolauit pennis, deque penitissimo diuinitatis nido nitidissimas ac maxime pellucidas illas gemmas surripuit, quæ postmodum intuentium oculis, quantumlibet conuiuentibus, hallucinantibusque micantissimi luminis claritatem attulere. Quare Lucerna hæc, ut Aquilæ stegmate signat elucubrandum esse

A perspicaciter in Diuinarum Scripturarum alta meditatione; sic ex ea per serpentes ad calcem Lucernæ positos, innuitur calcandas esse Dæmonum suggestiones, qui semper insidiantur [b] calcaneo mulieris, hoc est, humanæ fragilitati; cuius Eua symbolum extitit; nunquam enim Adam a Serpente persuasus fuisset edere prohibitum pomum, atque transgredi mandatum Domini; namque suasu mulieris coniugis id præstitit. Philo [c] vero per Adamum interpretatur hominem superiorem, ac intellectum; per Euam autem sensum, & portionem inferiorem, atque concupiscibilem animæ partem.

[b] Gen. 3.
Dæmon vi in
fidetur calca
neo mulieris.

[c] Leg. Alleg.

De Lucerna Satyrorum Lupanari assistentium. Cap. LXVIII.

A Bditioris eruditionis Lucerna Cioffiana sub hac effigie recens ad me transmissa fuit:

Lib. VI. Cap. LXIX.

Rg

Lu

C. G. Georg. sculp.

Lupanaris
Lucerna.

Lucerna ex Orichalco, quatuor itidem est pertusa foraminibus; quorum eminentius in tubulo residens, infundendo fomiti paratum fuit; alia terna in area Lucernæ sita, flammiferis papyris dicata fuere. Duobus utrimque Satyris iuuenili, decoraque facie complectitur; qui tamen cornicula gerunt, & auriculashircinas, acutas, & prælongas; veretris erectis turpiter procaces videntur. Quin & manibus Ityphallos prætendunt. Vniuersum Lucernæ corpus infra nudis imaginibus hominum deformatur: A sinistra sedere videntur quatuor mulieres, quasi meretrices prostitute quibuslibet aduentantibus; a dextris tres ad eas accedentes homines nudi fornicatores velut ad publica scortilla. Quare censuerim istam fuisse Lucernam publici Lupanaris antiqui. Verum enim vero, sicuti nuper ad me Neapoli perscripsit Cl. Seuerinus, in huiusmodi Lucerna duum Satyrorum custodum depingendis personis ventri circumpositis, nullum est pictoris explicare non exprimentis vitium existimatum; quando ventricolum ea parte vas tum suamet rubigine, tum edacis aui longinquitate prorsum, grauius sua forma sensit detrimenta. Quod autem addit, Eas imagunculas creditum esse Deorum in unum conuenientium personas representare: id ego refellere non ausim aperte. Sed quod nudos homines ibi mihi videre videor ad seminudas, & linteo tenuissimo parum operas, tantum non apertas vna sedentes aduentare; iam hoc nobis coniecturam facit de lupanari; nā eo loci meretrices qua seminudæ, qua tenuissimo velamento non velatæ prostitute sedere consueuerunt expectantes eo sub habitu meretricio viros fornicarios ad concubitum; quod & in sacra pagina constat meretrices vel in publica via sedentes, indutasque tenui linteo præstolari fornicatores; Sic enim de Thamar & Iuda legimus: [a] Nunciatumque est

[a] Gen. 38.

Thamar, quod fover illius ascēderet ad
tondendas oues: Quæ depositis viduitatis
vestibus, assumpsit theristrum, &
mutato habitu sedit in biuio itineris,
quod ducit Thamnā, eo quod creuisset
Sela, & non eum acceperat maritum.
Quam quum vidisset Iudas, suspicatus
est esse meretricem; operuerat

A enim vultum suum, ne agnosceretur.
Ingressusque ad eam, ait: Dimitte me,
ut coeam tecum: nesciebat enim quod
nurus sua esset. Qua respondente, quid
dabis mihi, ut fruaris concubitu meo?
Dixit: Mittam tibi hædum de gregibus.
Rursumque illa dicente: Patiar quod
vis, si dederis mihi arrhabonem, donec
mittas quod polliceris. Ait Iudas: Quid
vis tibi pro arrhabone dari? Respondet:
Anulum tuum, & armillam, & baculum,
quem manu tenes. Ad vnum igitur coitum
mulier concepit. Et surgens abiit,
depositoque habitu, quem sumpserat,
induta est viduitatis vestibus. Misit autem
Iudas hædum per pastorem suum
Odollamiten, ut reciperet pignus, qui
quum non inuenisset eam, Interrogauit
homines loci illius: ubi est mulier, quæ
sedebat in biuio? Respondentibus cunctis:
Non fuit in loco isto meretrix. Reuersus
est ad Iudam, & dixit ei: Non inueni
eam: Sed & homines loci illius
dixerunt mihi, nunquam ibi sedisse scortum
&c. Ex quibus apertissime patet, olim
consueuisse meretrices vel fornice ad
biuium sito, vel in publico lupanari
sedentes, linteoque tenuissimo parum
velatas, ut aspectu teneri corporis, &
pulchrarum carnum allicerentur homines
ad libidinem, expectare viros prætereuntes,
& accedentes ad concubitum. Vnde namque
Iudas nurum suam, quam operta facie non agnouit
(operuit enim vultum larua, personave seu
ex densiore panni materia, seu potius e
læuigata pelle subtiliori, mascaram
Italice nuncupamus) nisi quia sedebat
in biuio sola, & amiciebatur theristrum,
quod vestis erat linea subtilissima, per
cuius tenuitatem summanl. transparebant
eius membra pulcherriora, quæ subito
Iudam ad concupiscentiam & libidinem
impulerunt, & attraxerunt? Porro de
Thamar ista Philo [b] tractans de Congressu
querenda, eruditionis gratia, scribit ad
verbum: Sed velata facie sicut Thamar,
sedet in triuio, pro meretrice se ostentans
prætereuntibus. De theristrum vero
Cælius ex D. Hieronymo dicit in suis
Antiquis lectionibus: Nam & Hieronymus
de puella Christo destinata: Nunquam
exeat (inquit) foras, ne inueniant eam,
qui ciuitatem circumcunt, ne percutiant,
& vulnerent, aufe-

Thamar, &
Iudæ historia
explicata.

[b] l. 13. c. 6.

Theristrum
quid sit late
declaratur.

tant.

rantque pudicitia theristrum, & nudam in sanguine derelinquant. Vbi constat appellari theristrum id genus vestis, quod super nudo corpore gestatur; & vulgo subuculam dicimus, Italice *Camiscia*; quæ linea est: dicitur autem pudicitæ vestis, tum quia pudoris est proprium velamentum; nam pudica mulier ne se marito visendam præbet illa prorsus exutam: & ea sola connectas omnibus aspiciendas offerunt atque prostituunt se se meretrices impudicæ. Quapropter ille non inepte, mulieres fatuas ait vna cum subucula simul pudorem exuere. Pergit autem ibidem Rhodiginus: *Vt vero Hieronymi verbum intelligas, multis incognitum, dicitur æstiva vestis theristrum: de qua in vestium generibus dicitur quoque. Sed aduersenda tamen Hieronymi sententia in libro Hebraicarum traditionum in Genesim: Theristrum, inquit, pallium dicitur, genus etiam nunc Arabici vestimenti, quo mulieres provincie illius velantur. & inferius addit Rhodiginus: [c] Postremo æstivam vestem theristrum dicimus, & theristrion; sicut hiemalem chimastrum: Homerus alaxamenon appellavit. Cocco tingi solita, theristra, scribunt eruditi, tenuissima adeo, ut diaphana forent plane. Meminit capite tertio Esaias: Auferet, inquit, Dominus discrimina, periscelidas, mureculas, & olfactoriola, mutatoria, vittas, & theristria. Quamobrem theristria vestis est linea, tenuissima, quæ præ raritate transparet, linea, vel serica, tingita cocco, quæ pudicis a mulieribus superinduebatur alijs vestibus, at a meretricibus super nudo gestabatur, quo carnes ostentarent nitidas ad aucupandos homines in sui libidinem; fuitque figuræ, qua nunc apud nos vtuntur Cingaræ nuncupatæ, sub nomine pallij: Talem vt se se meretricem Iudæ socero mentiretur induit super nudo Thamar, interim sepositis viduitatis vestibus: Istum vero habitum esse meretricium in mulieribus, dum sine vestibus alijs assumitur, clare testatur [d] Pererius ad hunc locum Genesios inquit: *At Thamar quidem primo non leuiter peccauit, simulans se meretricem, & libidini transcuntium expositam; tali namque specie atque ornatu, Iudam vehementer ad peccandum incitauit: Meretricius**

A quippe habitus, locique ipsius, atque temporis oportunitas, magnam ad excitandam libidinem, patrandumque flagitium illecebram habuerunt. At vero nullus alius habitus, aut ornatu, præter theristrum ibi Thamar habuisse dicitur in litera; quocirca theristrum absque vestibus alijs habitus & ornatu est meretricius in muliere, quæ velato vultu ne dignoscatur, sedeat in biuio prætereuntium libidini se prostituens, ac eos ad sui cupidinem alliciens tenuissimo velamine corpus proprium vna tantum excepta facie cunctorum obtutui quasi non velatum exponens. Lyranus etenim eo loci dicit: *Assumpsit theristrum: vestis est linea, qua mulieres utebantur æstate, & dicitur Græce τήριςτρον, vestimentum messoris æstiuum. Gesnerus item in Onomastico suo dicit, Theristrum, velamen, vel vestis tenuis, qua utebantur mulieres Palestina. Constantinus, & Portus in suo lexicographo pariter, Theristrion, & theristrum, vestis subtilis & æstiva, vestimentum Messoris. Bud. in epist. post. Theristrum nos possumus appellare, palliola, quibus obuoluta erat Rebecca: & hodie quoque Arabia, & Mesopotamiae operiuntur femina: ab eo quod Θέριςτρον, id est æstate & canmate corpora protegant feminarum. Hac Hieron. in cap. Esaiæ. Sed istiusmodi theristria, sicut in calidissimis Arabiæ regionibus ob subtilitatem satis erant ad corpora mulierum defendenda ne nigrescerent æstiu Solis ardore, maxime superimposita palliola tunicis interioribus; ita sine vestibus alijs immediate super nudo posita transparentia meretricum carnes ostentabant, & aliarum, quibus consilium erat viros in sui desiderium allicere, atque voluptate delinire; de tali certe theristrio loquitur Bocacius in suo [f] Decamerone scribens: *Et eran vestite di vn vestimento di lino sottilissimo, e bianco, come nue, in su le carni. & mox: effendosi tutto il bianco vestimento, e sottile loro appiccato alle carni, ne quasi cosa alcuna del delicato lor corpo celando, usciron del vinaio. & infra: Regi ad eas rapiendas accenso comes Vidus ait: deliberato haueate di torre le due figliuole al pouero Canaliere, il quale in casa sua oltre al poter suo v'ha tanto onorato, e per più onorarui, quelle quasi ignude vi ha dimostrate. &c. hoc est: & erant indu-**

[f] Gior. 10.
nou. 6.

[I] Gen. c. 38.
[d] p. 4. v. 19.
29.

Rr 2 1a

sa vestimento lineo subtilissimo, & albo, veluti nix, super carnibus. & quum uniuersum album vestimentum & subtile carnibus earum applicatum esset, nec fere rem ullam delicati corporis earum caleret, exierunt e viuario. & mox, decreuisti auferre duas natas pauperi equiti, qui sua in domo ultra suas vires te tantum honorauit, & ut magis honoraret, illas quasi nudas tibi monstrauit. Ceterum meretricium vestitum olim apud antiquos extitisse linteum subtilissimum, quo nihil fere velarentur mulierum corpora, testis est

[g] cap. 37.

[g] Petronius ille, purissimus impuritatum scriptor in suo Satyrico versiculos accinens huiusmodi,

„ Aequum est induere nuptam ventum textilem :

„ Palam proflare nudam nebula linea. Vbi Scholiastes ait apte, id meretricium esse, cui alludit [h] Horatius in Satyris :

[h] l. 1. Sat. 2.

„ Matronæ, præter faciem, nil cerne-re possis,

„ Cetera, ni Latia est, demissa veste regentis.

„ Si interdicta petes, vallo circumdata (nam te

„ Hoc facit insanum) multæ tibi tum officient res :

„ Custodes, lectica, ciniffiones, parasitæ,

„ Ad talos stola demissa, & circumdata palla :

„ Plurima, quæ inuideant pure appa-rere tibi rem.

„ Altera nil obstat : Cois tibi pene vi-dere est

„ Vt nudam : ne crure malo, ne sit pe-de turpi :

„ Metiri possis oculo latus : an tibi mauis

„ Insidias fieri, pretiumque auellier, ante

„ Quam mercem ostendi ? leporem venator vt alta

„ In niue sectatur, potitum sic tangere nolit.

[i] eleg. 1.

Propertius [i] item ad hanc rem cecinit, de Vertumno

„ Indue me Cois, siam non dura puella.

„ Atque virum sumpta quis neget esse toga ?

[k] l. 3. eleg. 2.

Ventum vero pro tenui veste [k] Tibullus etiam accepit, inquiens

A „ Post hæc Carbascis humorem tolle-re ventus.

Ventum textilem Petronius appellat vestem ventosam, & tenuissimā, æquantemque propemodum [l] subtilitate

[l] l. 1. c. 15.

ventos. Turnebus in Aduersarijs ; quod sequens versus dicit, *nebulam lineam*, id est, linum, seu linteum tenuissimum. Irenæus etiam Periander dissertatione de Lingua Latina, *ventum* ea notione extulit quoque non solum Tibullus allatus, sed etiam [m] Propertius inquiens,

[m] l. 1. c. 6.

B „ Osculaque opposito dicat sibi debita vento,

„ Et nihil infido durius esse viro.

[n] analect. c. 9

vbi I. S. [n] Pontanus, *vento*, id est, veste, siue velamine tenui. Sic ergo meretricius est habitus lineus tenuissimus, per quem transparet muliebre corpus incitans viros ad libidinem. Itaque verisimile satis est, quatuor illas imagines feminarum, seminudarum, lineisque

C velaminibus tenuissimis super nudo amictarum, & in eodem veluti fornicato conclauī sedentium, representare meretrices in Lupanari, ad quas introeuntium trium duo priores iam intra ianuam Lupanaris ingressi, depositis vestibus ad fornicationis actum parati eas adeunt ; postremus ille tertius adhuc in limine stans, & introgrediens, nondum vestibus exutus amictus, & veluti galeatus aspicitur, quod militiam colentes, maxime salaces esse solent, atque mulierum amatores ; vnde iam notauimus antea penes [o] Aristotelem, non inepte fabulatos fuisse veteres, dum Venerem Marti coniunxerunt ; quoniam omnes huiusmodi homines qui militares atque martiales existunt, proui sunt ad venerea. Quam quidem coniecturam nostram de Lucerna ista pridem ardente in publico meretricum scortatorumque Lupanari confirmare videntur illi duo Satyri iuuenes, qui pudendis proprijs petulanter erectis, obscœnissimos in manibus tenent, ac ostentat humanos penes, atque tantum non porrigere videntur Ityphallos, congruum stegma, symbolumque fœdissimi prostribuli ; namque Phallorum, Satyrorumque proterue lasciuientium insignia, maxime decent Lupanaria. Ceterum Satyros istos,

[o] 2. polit. c. 7.

D

E

istos, quod facie ferina minime sint, sed humana, eademque speciosa, putandum est representare, non illos ferros, agrestesque natura vere monstrosa biformes; at vestitu solummodo Satyros, qui sibi cornua vel ex proprijs capillis, vel ex alia materia quapiam ex arbitrio confinxerint, itidem & auriculas acutas, & hirsuta rotunda breviaque femoralia & lignea calopodia bifida sub hircini pedis figura, veretrumque semper erectum e medijs femoralibus extuberans, ac velut emergens; etenim sibi formant apud nos etiam nunc Helvetij milites, atque Germani prominens e medijs coxis ad inguem laneam, aut sericam veluti thecam humani penis erecti. Quin & antiquitus in Italia quoque viri principes, vt ostendunt antiquæ picturæ, coxales rotundos, atque breves habebant femoralia, e quibus brachetta nuncupata profliebat; & infra totum fere femur cum tibia oblonga desinebat in pedem angustum, proxime referentes imaginem Satyrorum; nempe referunt, hi qui delineati sunt in Lucerna Satyros, qui natura fuerunt homines petulantes, obscæna loquentes, lasciuia spirantes, habitu, moribusque Satyros petulantissimos; de quibus antea sæpe notauimus [p] Aelianum in sua varia historia luculenter egisse; verum & nunc adnotare lubet etiam a [q] Theocrito in Bucolicis proponi petulantissimum colloquium amatorium bubulci Daphnis, & puellæ, quam post oscula, & papillarum lasciuas contrectatione, denique non repugnantem vitians deflorat; a qua bubulcus ille nomine Satyricus appellatur, ob mores petulcos & habitum

A certe, non ob naturam: Versus autem hi sunt

Daphnis, Puella.

„ Prudentem Helenam Paris rapuit bubulcus alius:

„ Magis (prudens) hæc Helena est, quæ me bubulcum osculatur.

Puella.

„ Ne gloriare, Satyrisce: inane osculum esse dicunt.

Daphnis.

B „ Est etiam in inanibus osculis dulcis voluptas.

Puella.

„ Lauo os meum, & osculum despuo.

Daphnis.

„ Lauas ne labra tua? da mihi iterum vt osculer.

Puella.

„ Decet te vaccas osculari, non innuptam puellam.

& reliqua; ex quibus apparet, apud antiquiores appellari nomine Satyri, non solum qui natura biformes essent, sed etiam qui vel habitu, vel moribus procacibus ac petulantibus, vel vtraque ratione natiuos Satyros imitarentur; cuiusmodi fuit iste bubulcus Daphnis apud Theocritum, & illi duo in Lucerna Cioffiana delineati, proprios pudendos, & alienos Ityphallos offerentes, & hominum quemlibet ad Lupanaris illa scortilla velut inuitantes.

D

De Lucerna Leonis mystici.

Cap. LXIX.

Memorabilis alia Lucerna pariter ex instructo Cl. Cioffij Gazophylacio recens ad me transmissa talis est:

Lib. VI. Cap. LXX.

J. Georg. Sculp.

Leonum in-
domis.Leonis Hiero-
glyphicum.

[a]. r.

Zona quid
mythice signet

Lucerna bilychnis, vigilem Leonem cubantem habet ad fundum, Zona medio ventre, dorsoque præcinctum. Profecto Leonem esse patet, si non somnus, ac fere nullius, quod oculos apertos habeat semper, etiam dum dormire dicitur, eosque micantes, assidueque tunc etiam caudam agitet, plerisque putatum est antiquorum cum Aegypto Manethone penitus insomnem esse; propterea Sacerdotes Aegyptij Leone vigilantiam, & custodiam maxime rerum sacrarum significabant, eamque perennem; ut late notavit Valerianus initio suorum [a] Hieroglyphicorum. Zona vero significat apud eundem autorem virginitatem pariter atque fortitudinem; proindeque flammam, quæ

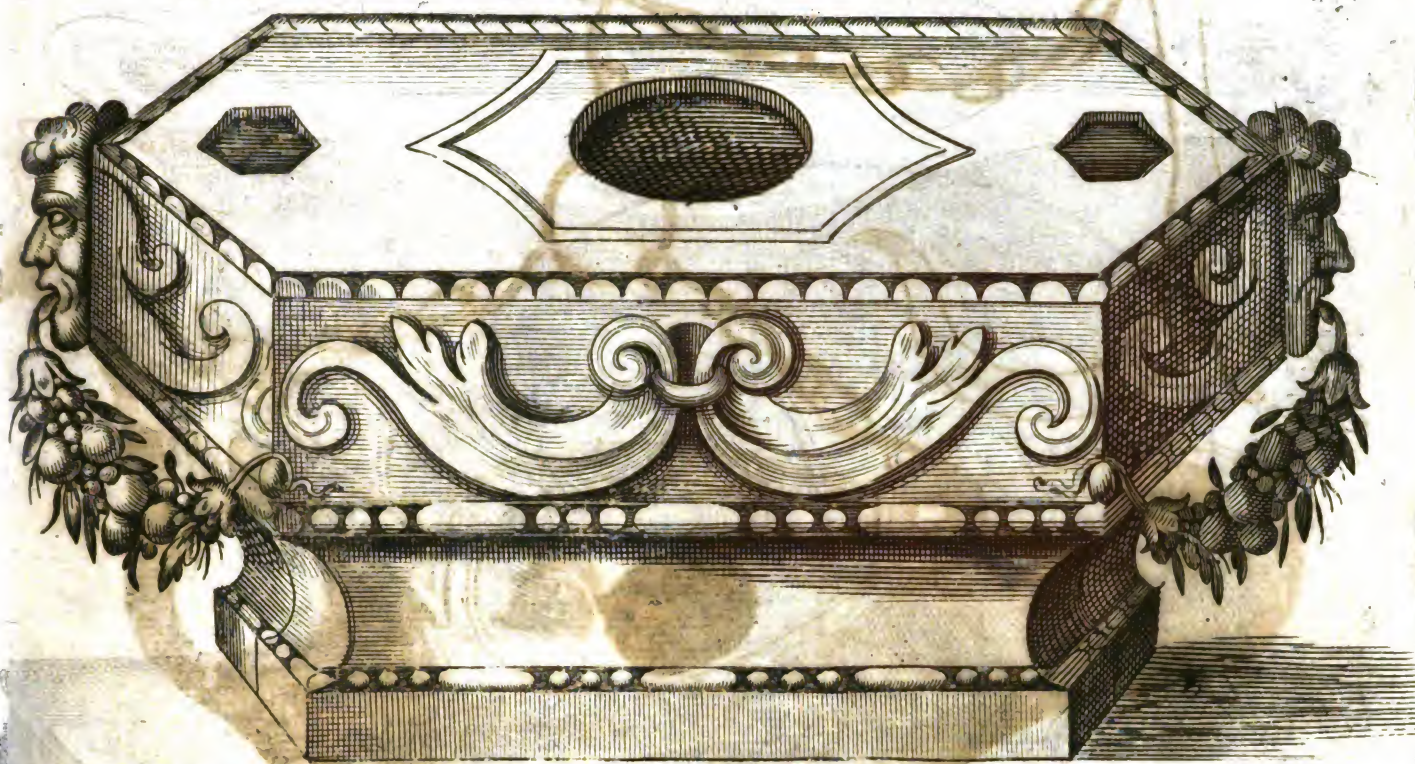
A Virgo sterilis est, & indomita. Quod circa Leo Zona cinctus in Lucerna signat flammam indomitam, perennemque. *virginitatem*, inquit, per Zonam significari tam Græcorum & Latinorum, quam etiam Hebræorum assertio est. & mox: Denique plerisque locis Divina littera Zonam pro Fortitudinis hieroglyphico ponunt. Cinctus ipse apud Romanos strenuum significat, uti discinctus imbellem, & ignavum, ac nihili hominem notat.

De Lucerna laruata & lemniscata.
Cap. LXX.

Lucerna ex eodem Musæo habita faciem obtinet huiusmodi:

Ter-

Lib. VI. Cap. LXXI.

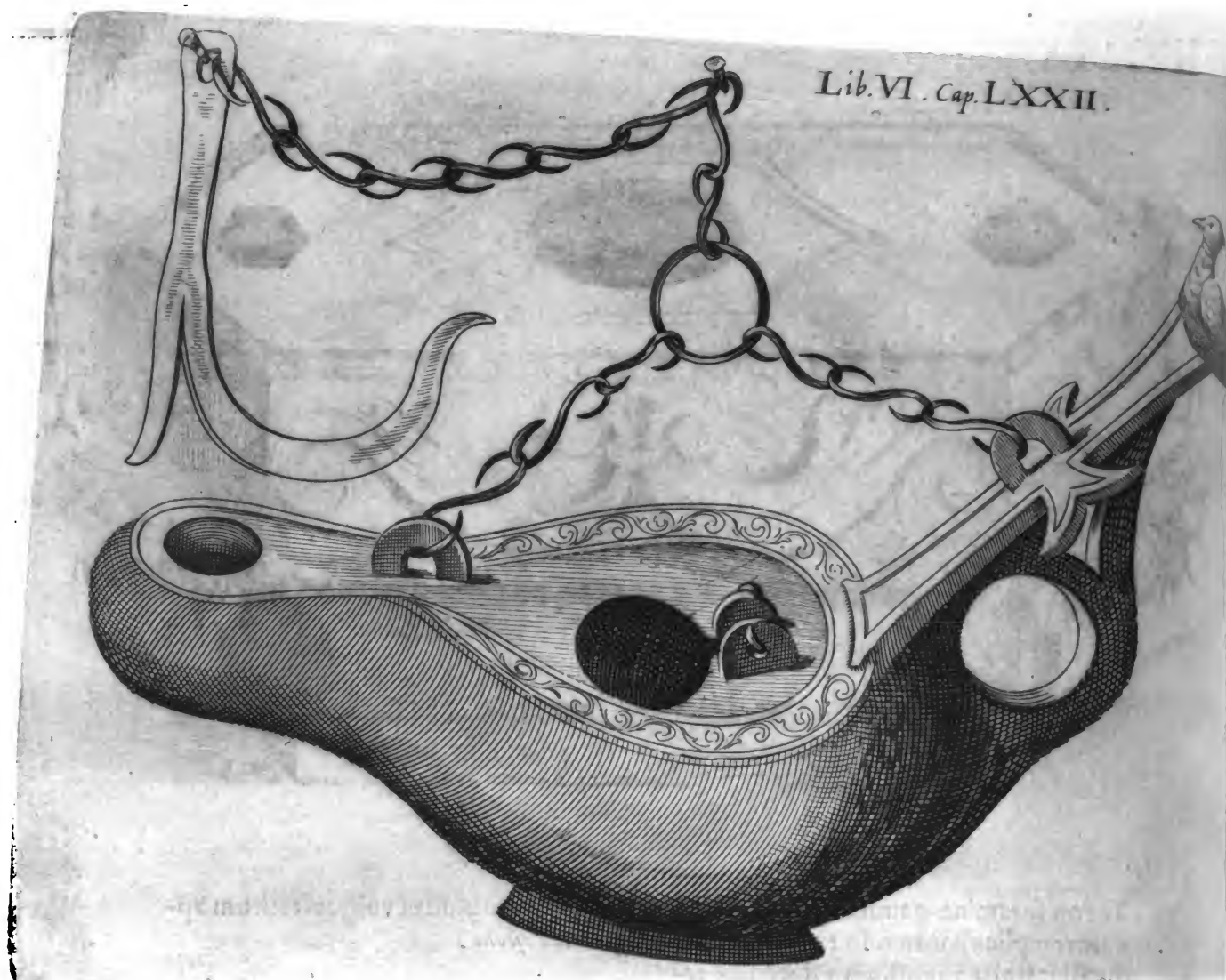
Terno foramine gaudet; quorum medium amplius hauriendo fomiti datum; duo lateralibus angustiora efferendis ardentibus ellychnijs, hexagonam figuram habet, sed oblongam, in duo acumina desinentem ad latera, longitudinem terminantia; ex utroque latere prominet facies humana, veluti larua; & cuius ore dependet utrimque lemnij,

A scatae coronae, quas vulgus Italicum appellat *Festoni*.

De Lucerna Crucis Columbam habentis, Cap. LXXI.

Alia vetusta Lucerna spectatur in libro *De Roma subterranea* in hanc effigiem:

Con-

Lib. VI. Cap. LXXII.

Jo. Georg. sculpsit.

Constructa est ex ære: pensilis est e tribus catenulis: vnilychnis est: habet in medio foramen, in quod oleum infundebatur; cui foramini deest operculum; adsunt attamen ansulæ duplices, in quod inferebatur: A postica parte Crucis oblongæ signum prominet. Crucis extremo superiori pectore tenus exurgens adhærere videtur auicula, puto Columbam, hieroglyphicum Spiritus Sancti. Surgit e dextro Crucis brachio, siue potius ex inferiori brachij latioris apice, manubrium Lucernæ totius arcuatum; e quo longior catena protenditur; quæ tandem inseritur anu-

A lo magno, e quo duæ breuiores aliæ catenulæ dependere videntur, quarum altera inseritur ansulæ de centro Crucis exurgenti: & altera pariter inseritur ansulæ de Lucernæ umbilico prominenti. Fuit dubio procul antiqua primitiæ Ecclesiæ, Tyrannorum a facie se persequentium fugientis, & in subteranea Roma degentis.

B De Lucerna Avio rapacis.
Cap. LXXII.

Alia vetus Lucerna spectatur in eodem libro sub ista figura:

Lych-

Lychnuchus pensilis est item; bilychnis: habet in medio foramen, oleo excipiendo, cui non deest operculum elevatum ad ansulas insertum: Manubrium habet ad partem posticam protuberans; quod ad instar colli cuiusdam terminatur in caput avis adunco rostro, quo tenet granum vuae, vel cerasi fructum, vel quidpiam aliud huiusmodi rotundum. Consimilis structuræ, sed vni-

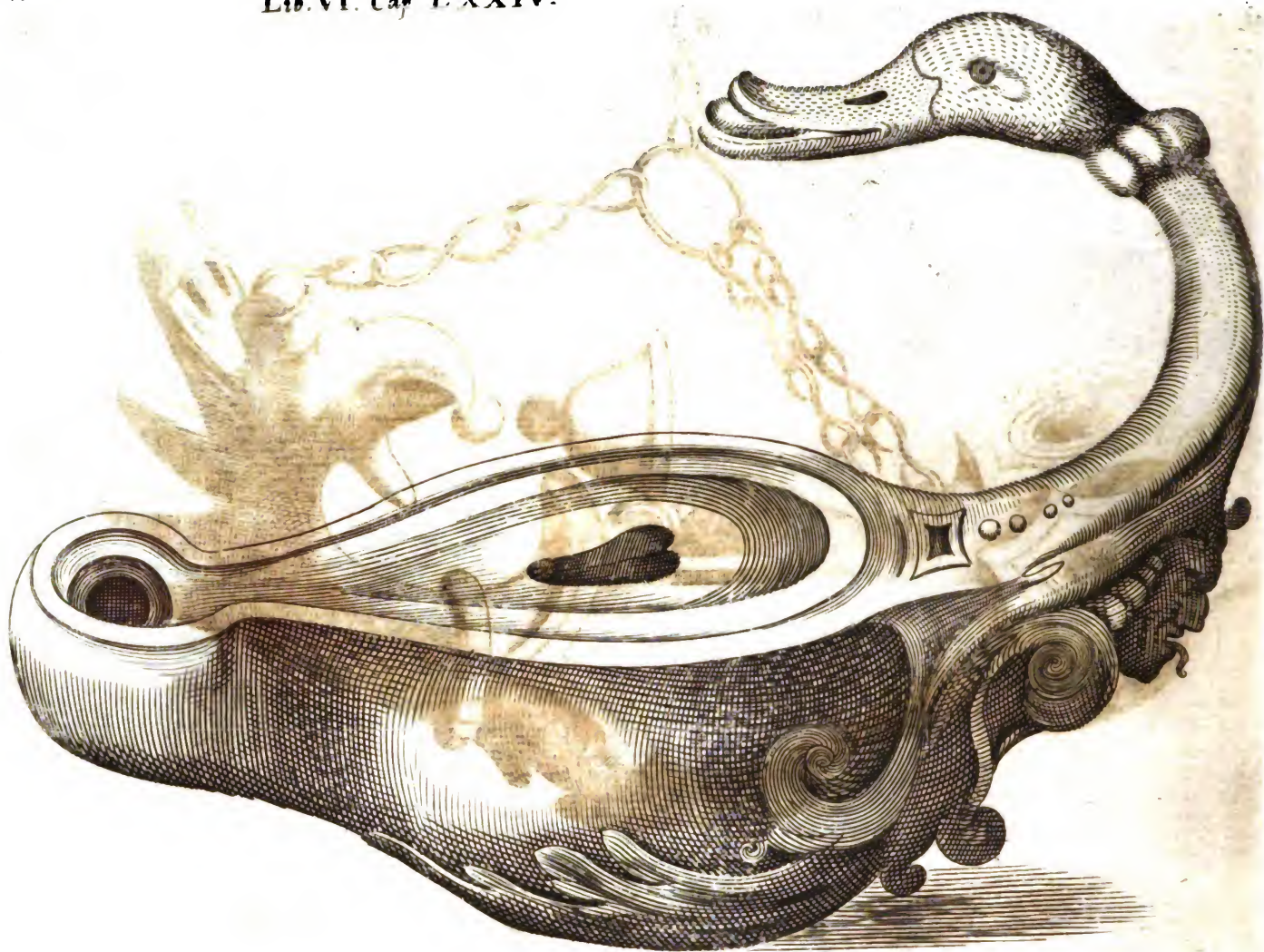
A lychnem habet D. Gilbertus. Nec vilius est capax eruditionis.

De Lucerna continente symbolum Romanæ fortitudinis, & eloquentiæ in lingua, & pene. Cap. LXXIII.

Post has quinquagesima prima reponenda videtur alia pulchra Lucerna Cioffiana talem habens effigiem:

Lu-

Lib. VI. Cap. LXXIV.

Lucerna hæc metallicam materiam habet ex Orichalco : vnilychnis est : foramine lychni flammiferi sedem habente in eius veluti naso, rostrove. In umbilico sui, medium arcæ supernæ ventrem obtinente, spectatur imago pudendi virilis cum testiculis, in foramen oblongum perspiratui dicatum, effigiatæ. E regione flammigeri myxi surgit in arcum ansula manubrij, desinens in caput Anseris, ore aperto veluti vociferantis, & linguam exerentis. Desinit autem manubriolum hocce sui parte postica in faciem humanam, e cuius ore pendere lingua conspicitur. Porro sunt ista tria, facies hominis linguam pendulam habentis, caput Anseris vociferantis, & virile pudendum, effigiatæ

A gratis, & animi causa, sine peculiari significatione ab opifice, sicut etiam quæ capiti subsunt ornamenta quædam. Verum enimvero si quis a me postulet aliquam horum mysticam significationem, reconditamque velit his ornamentis allegoriam; in mentem venit expatianti per eruditionum floridarum campum, hanc esse potuisse Lucernam olim ardentem in sepulchro cuiuspiam Romani, tum sago, tum etiam toga præcellentis: vel a quopiam tali viro donarium positum fuisse Deorum alicui; potissimumque Marti, sub cuius tutela Romani fuerunt, & a quo priscam originem duxisse gloriantur, Martem prædicantes Romuli patrem. Certe Romani duabus potissimum dotibus præ-

præcelluere, Fortitudine militari, & Eloquentia; quum illa totum pene terrarum orbem domuerint: ista mirifico quoque nationes exterarum quamplures sibi conclauserint. Profecto facies humana decora linguam exerens, eloquentiæ Romanæ symbolum est aptissimum; ac eo magis, quo Romanorum eloquentissimus M. ille Tullius, non immerito Pater eloquentiæ salutatus ab omnibus; ut viuens linguam exercuit eloquentissime; sic etiam mortuus misere coactus fuit exercere linguam cruciandam, acutque perforandam ut ait [a] Crinitus, post Valerium [b] Maximum, ab immanitate coniugis Antonij, aduersus quem Philippicas conscripserat; qui caput eius Romæ cum amputatis manibus delatum affigi iussit pro rostris in tribunali, dum agerentur comitia, spectaculum horrendum populo, ut ait in eius vita [c] Plutarchus. Et certe caput humanum, a busto seiunctum, ex ore aperto linguam exerens, esse sermonis & eloquentiæ symbolum aperte proponit Valerianus in suis [c] Hieroglyphicis ita proponens ac explicans figuram, quam ponit humani capitis cum exerta lingua dicens:

S E R M O .

Porro autem orationem vnamquamque tradunt ex manu significari, quamuis alio loco prensam manu linguam id facere dixerimus. Ea tamen differentia habetur, quod species illa non orationem tantum, sed eloquentiam indicabat. Manus vero vnumquemque sermonem per seipsa significat, quod vna cum sermone manuum etiam motum expetimus, ut ait Arsenidorus: histriones enim vel celebres inuenias solœcismi redargutos, quod gestu manuum aliquando peccassent: de quo alibi. Contra vero erant Hermea signa, quadrata sine manibus & brachijs, solo quippe insignita capite, eaque precipue apud Athenienses: sed in quorum medio virilia etiam adsculpebantur. Sermonis hæc erant indicia, ut in pudendis etiam ostentum, Mercurij quippe ipsius vim ostendebant. Nam is & Cyllenius vocatur, quod κύλλην Græci vocant eos, qui sine manibus sunt. Ostendit vero hoc, sermonem suapte vi-

A pollere, & sine manibus omnia conficere. Hæc ille: ut hinc aperte constet, apud antiquos, caput humanum exerta lingua ex ore patulo hieroglyphicum esse sermonis, & eloquentiæ; qua plurimum ut & militari fortitudine, Romani pridem excelluere. Sed & antea de Lingua tractans ex professo Pierius asseruerat. Sane quidem Hebraei per Lason, quæ Lingua est, sermonem intelligunt, unde forte λαλῆν Græcis. A Dico verbo nimirum Latini Dinguam olim appellauere: inde D litera in L mutata, Aeolum more, Linguam fecimus: Ut etiam Sellam, quæ prius a Sedeo, Sedda dicebatur. Aiunt tamen Grammatici veteres, Pompeium Magnum Dinguam semper scribere solitum. Esto igitur sermo lingua. (& mox) Sed non improprio quorundam inuento excogitatum est, hanc dicendi vim (eloquentiam scilicet) per linguam perforatam a qua catenulæ quamplurimæ religatæ ad aures subsequenter multitudinis applicarentur significare. Nam Herculem Galli senem admodum, corpore tamen perualido, crudo, viridique faciebant Leonis spolio, claua, pharetra, & arcu intento præditum, armatumque eo gestu ut ingredi videretur, facie tamen in humerum conuersa ad numerosam multitudinem, quæ gressum eius subsequeretur, ad quorum omnium aures catenæ singulæ aureæ adiunctæ essent, quæ mox in vnum quasi nodum collectæ, in perforatam Herculis linguam immittebantur. Contemplari vero erat in ea pictura vultum Herois blando mansuetoque gestu hilarem, ipsosque cætus hominum ita catenis tractos sponte properare, quasi alius alium præuenire concertarent. Quod quidem siue Galorum fuit inuentus, siue Lucianus ipse, qui rem conscripsit, qua erat ingenij felicitate fabulam ex se commentus est, nihil meo iudicio ad eloquentiæ vim exprimendam significantius excogitari potuit, neque magis hieroglyphicum. Nam quod ad Gallicanum figmentum spectat, Cornelius Tacitus Gallos ait duas semper artes studiosius exercuisse, militarem quippe, & disceptandi rationem. Reliqua ad hanc rem pertinentia, quid singula sibi velint, apud

Lu-

l. 1. de hon.
discipl. c. 8.
l. 1. c. 1.

l. 35. p. 255.

Manibus
solœcismi
fiant in
mone.

Mercurij
utur cur
e bra-
ijs.

Penis nota mi-
litaris fortitu-
dinis.

[2] lib. 34.

Lucianum ipsum inspicienda. Et quo-
niam eloquentia tam boni, quam mali
causa fuit, estque quotidie, merito Ana-
charsis quid esset in homine pessimum,
quidque optimum interrogatus, Lin-
gua respondit. Lingua porro Mercurio
sacra, quam ab eo regi fidere Mathe-
matici tradunt. (& mox) Aiunt vero
Aegyptij Mercurium primum omnium
verba in ordinem redegis-
se, multisque
rebus incidisse nomina: literas eius in-
uentum fuisse, Deorumque cultum in-
stituisse; quæ sine magna vi eloquentiæ
mortalium mentibus insinuari minime
potuerint. Ceterum virile membrum
hieroglyphicum apud antiquos fuisse
fortitudinis militaris, roborisque cor-
poris apertissime testatur [c] Valerianus
in Hieroglyphicis inquires: Pudendo-
rum significata his adiungere necessa-
riū est. Nam vetustas illa ut minus vitio-
sa fuit, ita simplicius apertiusque de vna-
quaque re philosophata est: neque erat
tunc temporis in humano corpore quic-
quam, quod vel visu, vel nuncupatione
sua turpe iudicaretur. Prauis vero mo-
ribus subcrescentibus, multa decernen-
da fuere tam factu esse, quam dictu tur-
pia, ut qui rebus suis modum præscribere
nescirent, ipsius saltem turpitudinis
infamia absterrentur. De antiquissi-
ma igitur disciplina dicturus, quæ ad si-
gnificationem figuræ illius, quæ tam
visu quam dictu obscæna iudicatur, per-
tineant, veniam mihi dari postulo, ac in-
cam hæc accipi partem cupio, propter
quam & prius excogitata a veteribus
illis fuerunt, & a me nunc in commu-
nem usum prolata, eo quidem consilio,
ut hæc illis scriberentur, qui sanctius in-
stituti, rerum viscera, & intimas medul-
las, non verborum superficiem, exami-
narent.

MAGNANIMITAS.

Est igitur prima pudendi virilis signi-
ficatio, quæ tot columnis incisa, tot
obeliscis notata, tot alijs veterum mo-
numentis insculpta, magnum, & ere-
ctum viri fortis animum ostentarint.
Extant adhuc columnarum frustra ali-
quod in Sesoistreos memoriam erecta-
rum, quæ literis Aegyptiacis incisæ sunt,
in quibus utriusque sexus naturæ in-
sculptæ conspiciuntur. Sesoistrem enim
hunc Theopompus libro III. appellat,

A quem Sesonchosim aliqui nominarunt,
qui scilicet Aegypto regnavit uniuersæ,
imperiumque in Europam protulit,
de quo apud Herodotum multa. Vbi
igitur in columnis, aut obeliscis ab eo
positis virilia pudenda conspexeris,
bellicosos, strenuos, & magnanimos vi-
ros armis ab eo superatos intelligas.
Nam & coniectores mulierem, quæ vi-
rum, & liberos habeat, si commutatam
se in marem somniauerit, viduam bre-
ui futuram conijciunt, atque ita viri mu-
neribus functuram: quæ vero liberos
non habeat, mares parituram: quæ vir-
go sit, futurum ut primo quoque tem-
pore matrimonio elocetur. Ita semper
ea humani corporis pars aliquid sem-
per indicat, quod ad negotia virilia
pertineat.

FORMIDOLOSUS, ET IMBELLIS.

Vbi vero in monumentis iisdem mulie-
bria videris incisa, argumentum est, im-
belles, molles, & inertes homines ab
eo subiugatos, cuius nomen vel nota
superposita fuerit. Ad quod dubio
procul respexit [f] Homerus, quum
Thersitem Græcorum pusillanimitatem
increpantem his verbis inducit,
καὶ ἔλεγε ἀχαιῶδες, ἐκείν' ἀχαιοί. Id
quod ad Numanū se se & sua gloriose
iactantem non inuenuste transtulit Ma-
ro, [g] dum eum, o Phrygie (neque
enim Phryges) in obsessa Troiano-
rum castra dicentem inducit. Alibi vi-
rorum negotia ita [h] præscribit, ut hi
bella pacemque gerere deberent. Et
Horatius virilem Cleopatraz animum
obstupescit, quæ generosius perire
querens, ensē haudquaquam mulie-
briter minus expauerit. Apud eun-
dem Tyrtæus Poeta non mulieres, sed
mares potius animos in Martia bella
versibus exacuit. Ovidius quoque in
Eunuchum, quum militem virum esse
debere assereret, Ista mares tractant,
dixit, tu spes depone viriles: Ad hæc,
Onirocritæ dicunt, si princeps quispiam
in feminam se degenerasse per noctur-
nam sit imaginem arbitratus, futurum
ut loco deijciatur, propterea quod
mulieres plurimum imperijs virorum
subijciuntur: ut propterea recte citari
debuisset integer [i] Homeri versi-
culus:

Ωτι:

Somnia
viduæ
mulieri
nucians,
aut mæ-
la in pe-
lem, &
nuptus.

[f] 1. lib.

i. mala p-
bra Achæ-
cz, no-
Achivi.

[g] 9. lib.

[h] 7. lib.

[i] 1. lib.

Ω πέποντες: κακ' ἔλεγχε, Αχαιοίς, ἐκείν' Αχαιοί: hoc est

„ O imbelles, mala vituperia, Achai-
cæ, non item Achiui.

Ita ergo virile pudendum hieroglyphi-
cum est fortitudinis militaris in obelisco
Sesostridis Aegypti Regis; adeoque
potest esse conlimile symbolum in Lu-
cerna militis Romani. Verum enimve-
ro nedum fortitudinis animi, sed etiam
corporei roboris iudicium est hominis
membrum illud, quod milites corpo-
reo robore pollere debeant, & eo pol-
lentes ad venerea maxime proclives, &
potentes existant; de proclivitate qui-

12. polit. c. 7

dem iam olim [k] Aristotelem audiui-
mus asserentem: *Videtur autem qui pri-
mus fabulatus est, non irrationabiliter Ve-
nerem Marti coniunxisse; quoniam om-
nes huiusmodi homines prout sunt ad Ve-
neria, aut masculorum, aut mulierum,*

11. 7. c. 1.

*illisque obnoxij. De potestate vero, Natalis [l] Comes e Paulinia, & alijs antiquis insit, in sua Mythologia: Quum Thespius Rex Bæotia famā rerum ab Her-
cule gestarum percepisset, putavit suis re-
bus optime fore consultum, si quum quin-
quaginta filias haberet, totidem prestan-
tes robore corporis, & animi sententia fi-
lios ex illo susciperet: Quare Herculem
ad convivium inuitavit; & perbenigne
magnificeque exceptum, ita demum ebrium
fecit, ut omnes quinquaginta filias eadem
nocte vitaret, præter unam, quæ, ut te-
statur Pausanias in Bæoticis, perpetuum
sibi sacerdotium prius indixit. Ferunt sin-
gulas earum mares filios peperisse, præter
maioris & minoris ætatis duas, quæ gemi-
nos pepererunt. Verba Pausaniæ [m] sunt:*

11. 9.

„ Habent Herculis etiam Thespienses
„ templum: sacerdotio fungitur puella,
„ ad extremum usque vitæ tempus virgi-
„ nitatem retinens. Eius rei causam ta-
„ lem asserunt: Herculem tradunt The-
„ stij filias quinquaginta (tot enim erant)
„ eadem nocte constuprasse, una excep-
„ ta: eam, quum sola obsequi recusasset,
„ sacerdotem sibi, perpetuæ virginittis
„ lege data, legisse. Audiui tamen alios,
„ qui omnes plane Thestij quinquaginta
„ filias ab Hercule eadem una nocte vi-
„ tiatus, & ei singulas mares filios pepe-
„ risse narrarent. & quidem geminos,
„ natu maximam, & minimam. Etiam si
ab illa sententia de condemnatione re-

A cusantis coitum vnus ad perpetuum sa-
cerdotium, perpetuamque virginita-
tem, non immerito discedere videatur
Pausanias immediate subnectens: Ego
vero adduci nunquam possim ut cre-
dam, Herculem in amici hominis filiam
ira tam acri incitari potuisse: quando-
quidem Virginitas apud antiquos erat
malum quid, ac opprobrium euitabile;
quapropter etiam legimus in diuina

[n] Iudic. 11.

[n] pagina filiam Iephtæ non horruisse
a patre sacrificari Domino, sed tantum
ab eo petijse tempus, quo suam virgi-
nitatem lugeret: scribitur enim: *Rever-
tenti autem Iephte in Maspha domum
suam, occurrit ei unigenita filia sua cum
tympanis, & choris. Non enim habebat
alios liberos. Qua visa scidit vestimenta
sua & ait: Heu me filia mi, decepisti me,
& ipsa decepta es: Aperui enim os meum
ad Dominum, & aliud facere non potero.
Cui illa respondit: Pater mi, si aperuisti os
tuum ad Dominum, fac mihi quodcumque
pollicitus es, concessa tibi vltione, atque
victoria de hostibus tuis. Dixitque ad pa-
trem: Hoc solum mihi presta, quod de-
precor. Dimitte me ut duabus mensibus cir-
cummeam montes, & plangam virginitatem
meam cum sodalibus meis. Cui ille respon-
dit: Vade: & dimisit eam duobus mensi-
bus. Quumque abisset cum socijs, ac so-
dalibus suis, flebat virginitatem suam in
montibus. Expletisque duobus mensibus
reversa est ad patrem suum, & fecit ei sicut
voverat. Quæ ignorabat virum. Vbi Ly-
ranus, defleuisse suam virginitatem ait
illam, quia tunc temporis opprobrium erat
mori sine prole: Quare maximam pœ-
nam infligisset Hercules filia amici, suū
concubitum recusanti, dum eam ad per-
petuam virginitatem damnasset, & ad
perpetuum sacerdotium elegisset. At
vero de mirabili robore ac fecunditate
Herculis in rebus Venereis antiquum
placitum accipere visus est etiam Ari-
stoteles alicubi scribens: [o] Sunt & viri, [o] 7. hist. c. 6.*

C pollicitus es, concessa tibi vltione, atque
victoria de hostibus tuis. Dixitque ad pa-
trem: Hoc solum mihi presta, quod de-
precor. Dimitte me ut duabus mensibus cir-
cummeam montes, & plangam virginitatem
meam cum sodalibus meis. Cui ille respon-
dit: Vade: & dimisit eam duobus mensi-
bus. Quumque abisset cum socijs, ac so-
dalibus suis, flebat virginitatem suam in
montibus. Expletisque duobus mensibus
reversa est ad patrem suum, & fecit ei sicut
voverat. Quæ ignorabat virum. Vbi Ly-
ranus, defleuisse suam virginitatem ait
illam, quia tunc temporis opprobrium erat
mori sine prole: Quare maximam pœ-
nam infligisset Hercules filia amici, suū
concubitum recusanti, dum eam ad per-
petuam virginitatem damnasset, & ad
perpetuum sacerdotium elegisset. At
vero de mirabili robore ac fecunditate
Herculis in rebus Venereis antiquum
placitum accipere visus est etiam Ari-
stoteles alicubi scribens: [o] Sunt & viri, [o] 7. hist. c. 6.

D vouerat. Quæ ignorabat virum. Vbi Ly-
ranus, defleuisse suam virginitatem ait
illam, quia tunc temporis opprobrium erat
mori sine prole: Quare maximam pœ-
nam infligisset Hercules filia amici, suū
concubitum recusanti, dum eam ad per-
petuam virginitatem damnasset, & ad
perpetuum sacerdotium elegisset. At
vero de mirabili robore ac fecunditate
Herculis in rebus Venereis antiquum
placitum accipere visus est etiam Ari-
stoteles alicubi scribens: [o] Sunt & viri, [o] 7. hist. c. 6.

E qui non nisi feminam procreent: & mulie-
res, quæ non nisi marem: & contra, ut de
Hercule fabulantur, qui inter duos & se-
ptuaginta liberos feminam unam tantum-
modo genuit. Quum itaque fecunditas,
& robur masculorum & Venereis acti-
bus exercendis fortitudinem animi si-
mul & corporis indicet, maximeque
spectetur in viris martialibus, & vicissim

Sf in-

[p] 134

[q] en. 3. l. 6.
c. 19.

indicetur hieroglyphice per eam partem corporis, per quam exercetur; quid mirum similes Romanus in ea Lucerna, quam vel ipse Deo cuiuspiam suo consecrauit, vel intra sui sepulchrum ponendam reliquit imaginem posuit membris virilis? Quin & eodem hieroglyphico significare potuit Romanam eloquentiam; etenim ut obseruat paulo post idem [p] Valerianus in suis hieroglyphicis: *Sermonis efficaciam persuadendique vim ostentare veteres si voluissent, Mercurij simulachrum grandiori iam atate, barbatum, & effæto propemodum corpore, natura tamen obscænius excitata, eaque tantum parte validissimum faciebant, cuiusmodi signum Cyllenis fuisse Pausanias tradit: atque ego sigillum ea specie æneum apud Fabium Caluum Ravennatem Roma vidi: cui quidem signo, præter hac, vestis erat suffarcinata; in cuius sinum poma, fetura scilicet indicium condebantur; nempe quod sermo, cuius omnino symbolum est Mercurius, in grandiori, proæctiorique atate vim quandam propemodum generandi, transigendique aliquid habeat, ut quod in consultatione propositum est, deliberet, persuadeat, ac omnino conficiat. Artemidorus Onirocrita scribit, se quoque Cyllenis vidisse Mercurij simulachrum, cuius species non alia erat, quam pudenda virilis effigies: eaque de causa coniectores super sermone disserunt, quæ quis per eius partis imaginem somniauerit. Pierius autem ibi Mercurij proponit imaginem. Sed ante Pierium non semel obseruauimus Plotinum, insignem illum Philosophum Platonicum, admonuisse veteres per Mercurij simulachrum habentis veretrum semper paratum ad effectum generationis, indicare consueuisse nostrum intellectum, qui produceret in sensibus, hoc est auditoribus, sapientiam; ait enim: [q] *Hinc præsci, ut arbitror, sapientes in sacris mysterijs, id subobscurè significantes, antiquum Mercurium introducunt instrumentum generationis ad operis effectum semper habentem; generantem vero in sensu declarantes esse intelligibilem rationem. Ita sane membri virilis imagine formata in Lychnucho miles Romanus eloquentia præstans, æque significare potuit Romanam fortitudinem militarem, ac eloquentiam; qua mentem excultam ge-**

Arens audientium in animos quicquid vellet cum persuasione sereret. Denique vero nec minus abest a Romano hieroglyphico caput anseris aperta bucca vociferantis; nota siquidem historia satis est apud [r] Liuium asserentem: Dum hæc Veijs agebantur, interrim arx Romæ Capitoliumque in ingenti periculo fuit. namque Galli, seu vestigio notato humano, qua nuncius a Veijs peruenerat, seu sua sponte animaduerso ad Carmentis saxum descensu æquo, nocte sublustri quum primo inermem, qui tentaret viam, præmisset: tradentes inde arma, ubi quid iniqui esset, alterni innixi, subleuantesque inuicem, & trahentes alij alios, pro ut postularet locus, tanto silentio in summum euasere, ut non custodes solum fallerent, sed ne canes quidem, sollicitum animal ad nocturnos strepitus, excitarent: Anseres non fefellerent; quibus sacris lunoni in summa inopia cibi tamen abstinebatur: Quæ res saluti fuit; namque clangore eorum, alarumque crepitu excitus M. Manlius, qui triennio ante Consul fuerat, ut bello egregius, armis arreptis simul ad arma ceteros ciens vadit; &, dum ceteri trepidant, Gallum, qui iam in summo constiterat, umbone ictum deturbat. Cuius casus prolapsi quum ceteros sterneret, trepidantes alios, armisque omissis, saxa; quibus adhærebant, manibus amplexos trucidat. Iamque & alij congregati telis missilibusque saxis proturbare hostes, ruinaque tota prolapsa acies in præceps deferri. Sedato deinde tumultu, reliquum noctis, quantum in turbatis mentibus poterat, quieti datum est. Plinio [s] consimiliter: *Est & Anseri vigil cura, Capitolio testata defenso, per id tempus Canum silentio proditis rebus: quam ob rem Cibaria Anserum Censores imprimis locant.* M. Tull. pro Roscio Amerino dicit: *Anseribus Cibaria publice locantur.* Aelianus [t] eadem, quæ Liuius, [u] lib. 4. *Bruta quæ olfactu a longè polleant.* [u] lib. 4. *Bruta quæ olfactu a longè polleant.*

ideoque per auras
Mellis apes quamuis longe ducuntur odore;
Vulturijque cadaueribus: tum fissa ferarum

Vn.

- „ Vngula quo tulerit gressum, promissa canum vis
 „ Ducit: & humanum longe præsentit odorem
 „ Romulidarum arcis servator, Candidus Anser.

Iure merito igitur Miles Romanus in ista Lucerna posuit etiam caput anseris ore aperto, & lingua clangentis, tum ut amicum animal peculiari ratione cultum & altum publice a Romanis; tum

A ob vigilantiam, & custodiam nocturnam, quæ maximopere militem decet.

De Lucerna ludicra, seu obscena Pighettiana. Cap. LXXIV.

A Diciendam hic eam Lucernam voluit amicus, qui simulachrum ridiculum eius ad me detulit, cum ipsamet ærea Lucerna Museo Cl. Viri Iacobi Pighetti, Patricij Bergomensis, in hanc effigiem:

Lib. VI. Cap. LXXV.

Jo. Georg. sculp.

St 2 Lu

Lucerna est ex ære, nudum corpus humanum refert, caput capillis crispis præditum inter duo crura sursum elata constringens, pedibus ambobus in altum supra caluariam sublati: incuruatur & summo nixu sæces alui deponere videtur in vasculum prominens, ellychnij flammulam habere solitum in Lucerna, quasi non excrementorum amurcam, sed oleum homo podice deponeret in Lucernæ caueam, magnum egerendi conatum exprimens bucca, velut in clamore, nimis hiante. In vtriusque pedis planta supina media foramen apertum viscitur in tibiā tendens, non quidem per quod oleum in Lucernæ cavitatem infunderetur; quia nullum eorum foraminum ultra mediam tibiā protenditur; sed, arbitror, in quod vtrumque ferrei, vel ærei emunctorij crus infingeretur. At oleum infundebatur in Lucernam per oris hiantis valde patentem meatum. Incertum, an imago virum Aethiopem referat, an mulierem; non enim ostendit vlla sexus alicuius indicia, non apparentibus virilibus organis, neque muliebris pudendi myrto. Capillorum crispiorum breuitas non arguit necessario masculum, quia feminae Mauræ capillitio similiter crispo breuique sunt, ut viri regionis torridæ. Pudenda virilia possunt abesse, propterea quod castrati sic apud barbaros deformari sæpissime soleant, virilibus totis amputatis ab radice; quā eos eunuchos ad custodiam vxorum suarum ponere consueuerint, nolunt quid in eunuchis relinquere, quod eas ad stuprum pellicere, sollicitareque valeat. Sexus autem muliebris delitescere facile potest, versus ac imminens inferne prominenti vasculo e clunibus. Huiusmodi figuram quum adspexisset nuperrime Cl. Vessingius noster Anatomicus, ipsi valde placuit ridiculum ac elegans Lucernæ schema; memoriamque subiecit hominis ex spasmo emprosthotono Græce nuncupato, prompte figuram illam antrorsum incuruato corpore citra lulum violente representantis. Adiecit insuper, obseruasse se pridem apud Aegyptios Alexandriae (ubi quinquennium Medicus egit in iuuenta Illustrissimo Consuli Veneto) Aethiopes homines ob mi-

Eunuchi barbarorum qualiter.

ram ligamentorum laxitatem, reiecto in ceruicem vtroque crure, eodem penitus modo carinam e dorso, atque e reliquo corpore cymbam efformasse. Quin & mulierculas ex eadem natione, ut libidinem virorum incenderent, tenuissimo velo rectis pudendis (quod mirifice facere videtur ad confirmationem antea dictorum in superiore Lucerna Neapolitana, duum Satyrorum custodij munita) ad musicæ sonum atque concentum corpus ita figuratum, per orbem in triclinijs permouere consueuisse. Vt iam ista figura deprauatæ Naturæ leges in conuulsione, vel Artis etiam Mimicæ, meretriciæque lusus non transcendat, indicetque penitus artificis ludibundam imaginationem. Sed quid ni dixero, Lucerna sædiore representari poenam mœchorum antiquam, & pueros turpiter inclinantium, quam referunt Aristophanes, Catullus, Iuuenalis, & alij veteres poetæ Satyrici? testantur omnes hi, pœderastas pariter atque mœchos, id perpeti consueuisse, ut sublati pedibus violentam admitterent in depilatos vulsella podices raphanorum, & mugium, & ligneorum contorum impulsionem. Sane primus omnium Aristophanis in Nubibus Iustum & Iniustum altercantes inducit ita [a]

Secunda Lucernæ declaratio.

Pœna mœchorum veteris, & pœderastarum.

[a] Ad. 3. Sc. 3. f.

INIVS. Si mecum versari optas, natura
utere, lude, ride,

Nihil pro turpe ducito. Nam si fueris
adulter

Comprehensus: ea contra aduersarium
tuum loqueris,

Quibus demonstrates te nullam iniuriam
cuiquam intulisse:

Sed & culpam in Iouem reijcies: quod
item amore victus

Inierit feminas; & quomodo tu, qui ho-
muncio sis,

Plus possis, quam Deus, qui summa cæ-
li templum fulcit?

IVST. Quid autem, si tibi obsequendo
vulsuram patiat,ur,

Et raphano in anum immisso, pœnam
exoluat: cinisque

In loca vursa inspergatur: quas tum ra-
tiones habebit,

Quibus probet sibi non esse ampliatum
podicem? dic. (scribit,

Multo postea Catullus [b] ad Aurelium [c] epigr. 15. Com.

- „ Commendo tibi me, ac meos amo-
res,
„ Aureli, veniam peto pudentem:
„ Vt si quicquam animo tuo cupisti,
„ Quod castum cuperes & integellum,
„ Conserues puerum mihi pudice:
„ Non dico a populo: nihil veremur
„ Istos, qui in platea modo huc, mo-
do illuc
„ In re prætereunt sua occupati:
„ Verum a temetuo, tuoque pene
„ Infesto pueris bonis malisque:
„ Quem tu qua lubet, & quo lubet,
moueto
„ Quantumvis, vbi erit foris, paratum.
„ Hunc vnum excipio, vt puto, pu-
denter.
„ Quod si te mala mens, furorque ve-
cors
„ In tantam impulerit, scelestæ, cul-
pam:
„ Ah tum te miserum, malique fati,
„ Quem attractis pedibus, patente
porta;
„ Percurrent raphanique, mugiles-
que.

[c] Sat. 10. f.

Iuuenalis itidem in proposito [c] cecinit:

*Nunc ergo Iuuenis specie latere tui,
quem
Maiores expectant discrimina: fiet adul-
ter
Publicus; & pœnas metuet quas cumque
mariti
Exigere irati: nec erit felicius astro
Martis, vt in laqueos nusquam incidat:
exigit autem
Interdum iste dolor, plusquam lex ulla
dolori
Concessit: necat hic ferro: secat ille
cruentis
Verberibus: quosdam mœchos mugilis
intrat.*

Sed & Didymus apud Homerum in Iliade, in verbo ὧλα, ἰαδῶ: Latine loqui sic e Græco doctus: De Adulteris legitur. Tribus enim Attica, Laciada: in qua multi raphani, quibus vtuntur ad irrisum eorum, qui in adulterio deprehensi. Vtuntur vero manubrijs quoque securis in altum intromissas, deficientibus eis, raphanis videlicet. In hanc ferme sententiam tum obscœni carminis autor, ab Achille Statio citatus apud Catulum,

- A „ Traiectus conto sic extendere pe-
dali,
„ Vt culum rugas non habuisse pu-
tes.

tum etiam Stephanus de Urbibus, quem sic exposuit Carolus Stephanus in Dictionario Historico: *Lacia, vel Laciade: vicus in Veneide tribu: Tribulis, Laciades: Stephanus: Hi abundabant raphanis, quibus veteabantur in deprehensos in adulterio, ludibrij causa: tum quoque Suidas: Etraphanis in podicem iniectis puniri: euulsis pilis podicis, cinere calido aspergi, apud Aristophanem de impudicis dicitur. Sic enim mœchos in adulterio deprehensos fœde tractabant. Raphanos capiebant, quos in eorum podices immittebant, & eos pilis euulsis nudabant, & calidos cineres aspergebant, eos abunde sic excruciantes. Horatius tamen obscœniorem pœnam per calonum nephariam viderem adulteris, inter alias multas, irrogari notat [d] illis versiculis.* [d] Sat. 7.

- C „ Audire est operæ pretium, procedere recte
„ Qui mœchis non vultis, vt omni parte laborent:
„ Vtque illis multo corrupta dolore voluptas,
„ Atque hæc rara cadat dura inter sæpe pericla.
„ Hic se præcipitem tecto dedit, ille flagellis
„ Ad mortem cæsus: fugiens hic cecidit aerem
„ Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
„ Hunc perminxerunt calones: quin etiam illud
„ Accidit, vt cuidam testes, caudamque salacem
„ Demeteret ferrum. Iure, omnes Galba negabat.

Quem locum eruditissimus Chabotius ita declarat: *Locus est, inquit, e distributione Mæchorum, eaque partim e factis, partim ex adiunctis periculis: quod ex his alij se se de tectis præcipitent; alij flagellis ad mortem vsque torrantur: alij fuga languidi in prædones decedant: alij corporis integritatem pecunia redimant: alij turpiter ac fœde muliebria patiantur a calonibus: alij testes & penis secantur. Quam pœnam penultimam a marito irrogatam adolescenti*

Sf 3 mœ-

[e] Gior. 5.
nou. 10.

mœcho narrat vel ipse Boccacius [e] in Decamerone. Vnde constat huiusmodi poena puniri consueuisse quoque mulierum adulteros, ne dum masculorum corruptores. Sed ad Catulli versiculos quod attinet, primum quidem Antonius Parthenius, *porta patente*, signari putat ianuam domus apertam, extra quam, aut ante quam in maius dedecus pertrahi solebant adulteri, raphanorum, mugilumque poenam propudiosam perpeffuri. Sed Palladius Fuscus metaphorice vult indicari podicem apertum; afferens ad suæ sententiæ confirmationem Ouidij carmen obscænum:

„ Ad portam veniet salax Afellus.
Consentit & Achilles Staius, afferens alia carmina scriptoris obscæni de conto pedali, superius exarata. Similiter ad stipulatur huic sensui M. Ant. Muretus, cui Catullus *Portam* dicit, ut indicet pathicum fuisse Aurelium; & ut Aristophanes *ὑπόπυτον*. & in Priapeijs,

„ Iam primum statò hic libidinosus,
„ Alternis & cundo, & redeundo
„ Porta te faciet patentiore.

Quin podicem, quem Portam Catullus hic appellat metaphorice, Iuuenalis ipse [f] nuncupat *Fossam*, distantiore forte metaphora. Deinde vero Parthenio Catullus *tangit rem impudicam*. Contra adulteros, atque puerorum sectatores, hoc ulsionis genus antiqui excogitarunt: deprehensos enim quadrupedes constituiebant, ac violenter partibus posterioribus expulsi, per podicem summo cum cruciata grandiores raphanos, aut mugiles immittebant. Contra Muretus, *tractis pedibus*, explicat, *diductis, diuaticatis*; nos in altam tractis; certe melius: nam qui quadrupedes constituuntur, non necessario pedibus tractis consistunt. Vnde potius intelligerem, sicut in Lucerna spectatur, tractis sursum pedibus, & interposito capite clunibus diuaticatis ad vulsuram violentam pilorum ani non solum, at ex totis etiam inguinibus; quæ foret prima poena fontium; quam sequebatur atrocior secunda, raphanorum magnorum, seu mugilum, seu deficientibus his, ut ait ipse Stephanus manubriorum ligneorum securis, contorumque pedali in podi-

A cem immissio: tertia demum, ut ex Aristophane constat, cinerum calidorum, ac propemodum vrentium inspersio super depilatas, & diffractas ani partes; fortassis ad remedium, sistens quidem sanguinem, & vulnera curans; at cum ingenti cruciatu; quo remedij genere dolorifico Turcæ verbera curare solent, contusas partes aceto faleque perfricantes acerbe: sic resoluentes humorem verberibus attractum ad partem læsam, & illuc fluentem repercutientes.

B Nostre vero Lucernæ typus representat adulterum, seu mœchum vel ante primam poenam, sibi metuentem vulsuras pilorum, adeoque manibus constringentem clunes, atque quoquomodo subterfugientem exponere partes obscænas ad supplicium: vel etiam statim post omnes penas dolentia membra constringentem, ad atrocitatem doloris utcumque temperandam. Notat autem Muretus, olim hoc supplicij

C genere Athenis affici consueuisse pauperes in adulterio deprehensos: quibus primum, ait ipse, *depilabant nates cinere calido: deinde raphanos pregrandes in podicem immittebant*. At vero contra constat ex Aristophane cineres calidos inspergi consueuisse post vulsuram pilorum, & post immisionem raphanorum. Constat item cineres calidos inspersos vim non habere depilandi partem hirsutam: & vulsuræ nomen inspersioni

D cineris calidi non conuenire; propterea que cineres calidos inspergi remedium atrox compescens cruorem ex disrupto podice fluentem, vulnere facto a raphanis grandioribus; etenim Plinio [g] *Raphanus frigore adeo gaudet, ut in Germania infantum puerorum magnitudinem aequet*. Recte vero monet Muretus ad hanc poenam etiam mugiles adhiberi solitos, vice raphanorum. Hoc autem genus piscis, quod abscondito capite solo, stultus occultasse totum se

E putet, appellatur etiā Cephalus: Profecto *Cephas* caput indicat Græce, ac *Olos* totum. Sane veteres, præsertimque ditiores, luxu perdit, apud quos obscæna spectacula solebant in delitijs esse, ut plurimum instrumenta quotidianum ad usum sibi parabant formæ prorsus obscæne. Vbi non ita pridem Lucernam fictilem ista multo obscæ-

[g] l. 19. c. 5.
Raphani ubi
proueniant
genes.

Mugil cur
Cephalus dicitur.

Veterum
luxus in
formarum
utensiliis.

[f] Sab. 10.

nio rem, apud Patricium Vicetinum (NN) quæ superiore in area fictum haberet pederasten cum pathico nequam in actu nefario propudiosæ libidinis; quam noluisse schemate representare. Verum enimvero potuit & ista Lucerna Pighettiana referre pathicum cinædum in olei calentis intra podicem infusi pœna; siquidem Cl. Rhodius mihi fateatur, audiuisse se dudum ab egregio Viro Ioanne Hallenio Legum perito, ipsum, dum Neapoli degeret, publicum aspexisse spectaculum multati cinædi; cui carnifex, elatis in altum pedibus misero, cochleari feruidum oleum, ingenti cum cruciatu fontis, intra podicem infunderet coram populo, qua ridente, qua culpam nefario turpiter improperante; quemadmodum apud Iuvenalem, [b]

» Fronti nulla fides: quis enim non vicus abundat
» Tristibus obscœnis: castigas turpia, quum sis
» Inter Socraticos notissima fossa cinædos.
» Hispida membra quidem, & duræ per brachia fetæ
» Promittunt atrocem animum: sed podice leui
» Caduntur tumidæ medico ridente mariscæ.

Ceterum de Raphanis adulterorum Luciano in dialogo suo de Morte Peregrini scriptum reliquit: Etenim hoc natura figmentum & opificium, Polycleti canon, ubi firmata iam ætate in virum adolescere incepisset, multis in Armenia vittatis per adulterium mulierculis, non parum multa suscepit verbera. Denique vero per rectum exiliens & elapsus, fuga salutem redemit, Raphano oppletas nates auferens. Exin puero quopiam formoso per vim constuprato, tribus nummorum millibus a pueri parentibus, quum tenuis essent fortuna, fœditatis impunitatem mercatus est, ne ad Præfectum Asia duceretur. De proposito pariter Hesychius, editionis Aldinæ plurimis in locis corruptus, ita vertendus videtur: *Laciada: Attica Tribus*

raphanos ferens, quem inuocant [siue cum clamore obtestantur] *Immitte*. Phauorinus, qui prædictam observationes diligenter congeffit, *Laciada, vicus* [seu Tribus] *Attica*. Cetera dubio procul studio prætermisit ob fœditatem, quod Episcopus esset valde pudicis non moribus tantum, sed & verbis, atque sermonibus. Iacobus autem Menochius, celeberrimus Iuræcōsultus, multas alias legales pœnas [i] adulterorum proponit, in varijs regionibus irrogari consuetas. Ceterum non inepte poterit forte quispiam suspicari, proposito schemate non haberi Lucernam vllam, sed vas atramentarium ludicum; cuius foramina pedum inseruirent excipiendis, continendisque calamo scriptorio, gladioloque calamis apparandis apto; siquidem omnino ligula conspicitur, ellychnio flammulæ recipiendo retinendoque destinata, in prominente vasculo e clunibus humanæ figuræ peruersæ; quamuis huius atramentarij ludicra, vel potius obscœna turpiter imago nihilo secius obtutui representet adulteri, seu mœchi, pathicive supplicium. Nam & aliquando conspeximus atramentarium vasculum in ludicri Sileni formam mire deformatum, qui tibia inflaret.

Sed plusquam nimium indulgentes eruditioni profanæ lusimus de Lucerna nimium obscœna.

D De Lucerna referente caput humanum, barba monstrosc foliosa. Cap. LXXV.

E Museo Viri in omni eruditione genere Clariss. Bartoli Bartholini in Academia Hafniensi Professoris Regij nuper habui duas veterum Lucernarum imagines, altera ex ære caput hominis representat crispis capillorum veluti flocculis belle crinitum, sed barbam monstrosc velut in frondes Acanti degenerantem habuit; cuius etiam specimen frontem tegere videtur, ex aperta bucca parum exerta lingua locum ellychnio dedisse videtur in hanc effigiem:

[i] 2. de arb. iud. con. 5.

Quartæ explicatio vasis.

Por-

Ecl. 3.

Porro non inepte selegisse videtur ad
ornatum Lucernæ pro barba capitis
frondes Acanthi faber industrius; quum
ea planta passim ad ornatum rerum ar-
tificiofarum apud veteres vsurpata vi-
deatur: namque Damocetas apud Vir-
gilium in Palemone canebat:

- » Et nobis idem Alcimedon duo po-
cula fecit,
» Et molli circum est anfas complexus
acantho,
» Orpheaq. in medio posuit, siluasq.
sequentes:
» Nec dum illis labra admouisset con-
dita seruo.

[a] 1. Aca.

& alibi [a] Virgilius idem:

- » Munera præterea Iliacis erepta rui-
nis
» Ferre iubet, pallam signis auroque
rigentem,
» Et circumtextum croceo velamen
Acantho:

- A » Ornatus Argivæ Helenæ, quos illa
Mycenis,
» Pergama quum peteret, inconces-
susque Hymenæos,
» Extulerat, matris Leda mirabile do-
num.

Huic utcumque similis esse mihi videtur
alia Lucerna, de qua scribit Cl. Smith.
ad Erud. Nicol. Heinsium dicens, *Est
apud me amici una, quæ rude & deforme
viri caput barbatum, supra frontem filica-
tum exhibet, cuius oculi perforati oleo ex-
cipiendo, extremum mentum ellychnio
emittendo destinatum.*

B

*De Lucerna Bartholinia.
Cap. LXXVI.*

Altera vero Lucerna Cl. Bartho-
lini fictilis est ex terra nigri colo-
ris, in hanc effigiem efformata, super-
ne pariter & inferne:

Lib. VI. Cap. LXXVII.

In cuius fundo sculpti Characteres illi Maiores L A E O quid sibi velint, incertum; nisi nomen sit plastæ, seruorum e genere.

*De Lucerna sex ellychniorum.
Cap. LXXVII.*

Antiquarius insignis, nomine Gilbertus, genere Gallus, qui Ve-

netijs artificiosas margaritas, gemmasque, mirifice similes naturalibus efformare nouit; in Museo multa præclara retinet, ac inter cetera lapideum illum infantem Agendici dudum e muliere natum, de quo latius egimus in opere de monstris: communicauit mihi plusculas Lucernarum veterum ærearum imagines; vna pensilis sex est ellychniorum huiusmodi:

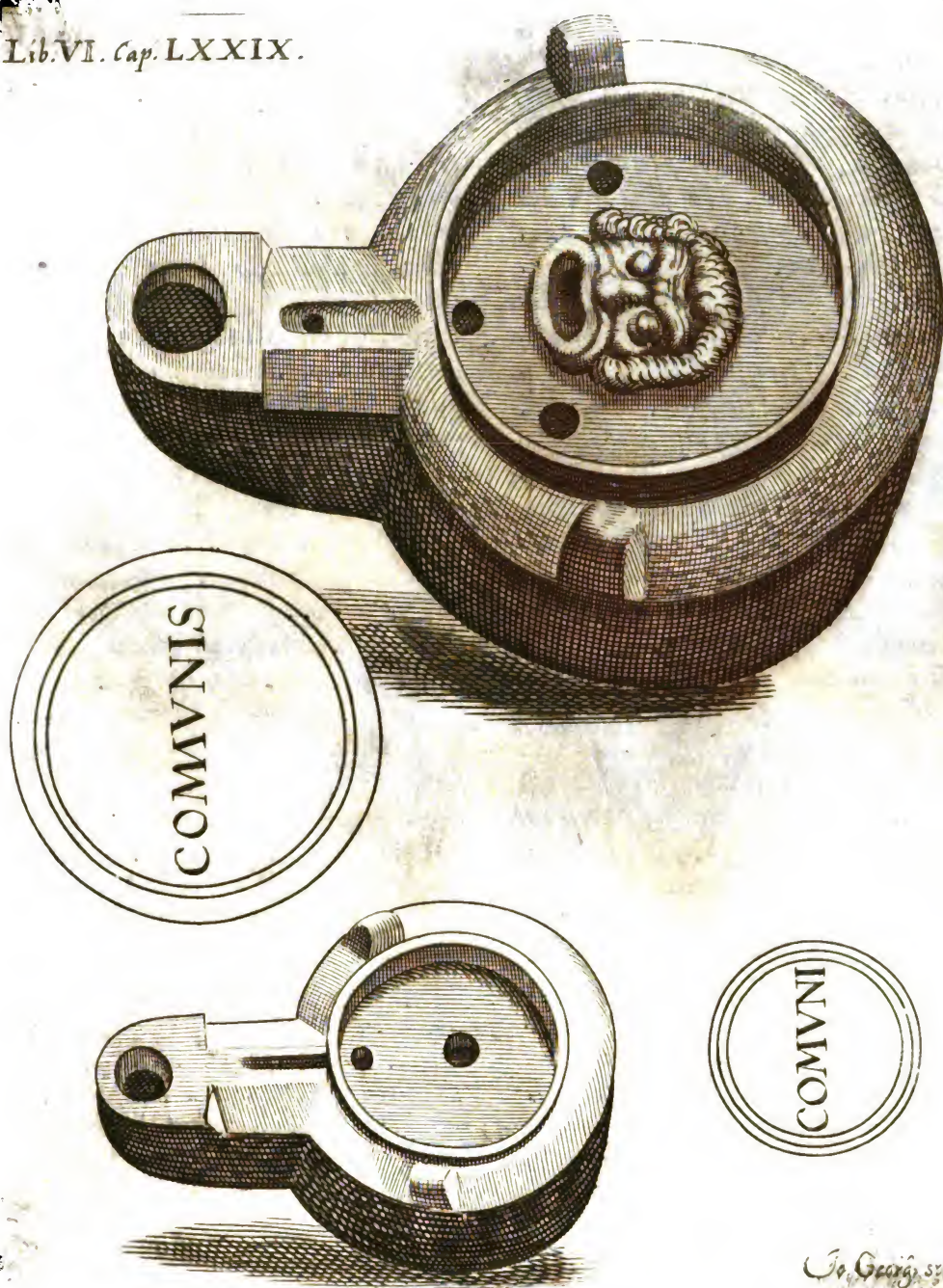
De Lucernis e terra Lemnia communi.
Cap. LXXVIII.

Post has duas alias habui constru-
 ctas Lucernas e terra Lemnia; in

A quarum maioris fundo inscriptum est
 COMMVNIS; in Minoris CO-
 MVNI; cacographia plastes; in has
 effigies:

Istas

Lib. VI. Cap. LXXIX.

Istas Lucernas arbitratur esse plasmatas e terra sigillata communi Adm. R. P. M. Fr. Hieronymus Fabri Dominicanus, qui eas habuisse scribit a quondam P. M. Gotino Magno Oratore, qui suas res omnes mirum in modum amplificabat. Ceterum apud Galenum video tres esse differentias terræ Lemniæ, prima sigillata non erat communis, nec ex ea fiebant ab artifice Lucernæ, vel alia vasa generis eiusdem, sed solum in pastillos efformabantur certis ceremonijs a sacerdote, signabanturque capræ

A signo, & servabantur ad usum medicamenti: secunda, & tertia differentia terræ minus elaboratæ, ac non sacræ, nullo sigillo munebatur, sed ad communem usum fabrorum, & aliorum concedebat, pro conformandis Lucernis, alijsque vasis, & pro abluenda rerum sorditie; ut ait [b] Galenus in opere suo simplicium medicamentorum agens de differentijs nominatæ passim terræ: *Tale quiddam & in Lemniæ terra visitur, quam cognominant quidam Milton Lemniam, id est Rubricam Lemniam; & alij*

& alij quidam Sphragida Lemniam, hoc est sigillum Lemnium, ob impressum videlicet illi sigillum Dianæ sacrum. Si quidem hanc terram sacerdos cum patrio quodam honore sumens, haud mactatis animalibus, sed tritico atque hordeo piamenti gratia terræ redditis, in urbem comportat: quam deinde aqua maceratam, atque in lutum redactam, ubi valenter conturbavit, paulumque ibi quiescere sinit, aquam que supernatat, primum aufert, & mox quod sub ea est pingue terræ tollit, ac reliquum dumtaxat, quod ad imum subsedit, lapidosum scilicet & arenosum relinquit, ut inutile, ac superuacaneum. Porro lutum illud pingue usque eo desiccatur dum mollis cera consistentiam accipiat; huiusque exiguis acceptis particulis, sacrum Dianæ signum imprimit. Ac postea rursum in umbra secandum reponit, donec omnem plane humiditatem mittat, fiatque illud medicum omnibus cognitum Medicamentum Lemniæ Sphragis, siue sigillum. Sic enim quidam illam cognominant, ob impressam illi Sphragida, hoc est sigillum: ceterum etiam nonnulli ob colorem Lemniam Milton, siue Rubricam appellitant. Eundem ergo, quem Rubrica, colorem obtinet, verum ab ea differt, quod contactu non contaminet, atque illa: & secundum collem in Lemno, qui totus colore fulvo est; & in quo neque arbor, neque saxum, neque planta nascitur, tantum huiusmodi terra visitur. Porro tres eius signantur differentie: una, quam posuimus terræ sacræ, quam alij nemini, præter unam sacerdotem contingere fas est; altera vero eius, quæ reuera milios est, siue rubrica; utuntur autem ea potissimum fabri: demum tertia eius quæ extergit, quæ utuntur, qui lintea & vestes lauant; quibus utique collibitum est. Vnde iam constat apertissime Lucernas, ut & alia vasa Lemnia fictilia, quorum multa fabri conficiunt ad usus hominum arte sua, non esse plasmatas e terra sigillata, quæ primi generis est, apud solam sacerdotem retidens, capræ, Dianæ sacratæ, sigillo munitæ; sed ex rubrica, secundi generis terra Lemnia, nullo sigillo penitus impressa, quæ communis est vsui fabrorum omnium. Quinimmo de primæ differentie terræ, quæ capræ sigillum habet impressum, & colore rubeo visitur, tollenda quædam est opinio vulgaris, quam secutus esse videtur Dio-

A scorides ex imagine capræ caprino sanguine terram illam colorem rubrum induisse suspicatus; ait enim: [c] Lemnia terra cuniculo in specu nata, e Lemno insula palustri loco deferitur, inibi electa, & caprino sanguini permista. quam incolæ eogunt in pastillos, & imagine capræ signant: unde & sphragida egos, hoc est sigillum capræ appellare. Hunc quidem errorem haurit Dioscorides, qui nunquam Lemnum appulit; haurit a delatoribus, aut ab imagine capræ in sigillo sculptæ; sed Galenus aperte coarguit, qui ad ea loca se contulit videndi gratia terræ Lemnæ naturam & conditiones; ait enim post allata superius. [d] Ceterum quum & apud Dioscoridem & alios quosdam scriptum legissem, Lemniæ terræ hircinum misceri sanguinem, atque ex luto quod ea mixture conficiebatur, sacerdotem Lemniæ quas vocant sphragidas tum conformare, tum consignare; cupiebam profecto & ipse mistionis modum inspicere, atque symmetriam. & mox: In hunc itaque collem sacerdos; quo tempore ego ad insulam accesseram, egressa certo quodam tritici hordei que numero in terram coniecto, alijsque quibusdam pro religione patria perpetratis, plaustrum totum terra impleuit. Atque ubi in urbem conuexisset, quo dixi modo, illas fama hominum adeo celebratas Lemniæ sphragidas præparabat. Visum ergo mihi erat percontari, nunquid unquam antea hircinum, aut caprinum sanguinem huic misceri solitum memorie proditum accepisset. Quo audito omnes in risum soluti sunt, nec huius sane quivis ex vulgo, sed viri oppido quam eruditi cum alijs, tum præcipue in universa patriæ historia. Quia & a quodam librum accepi quondam ab incolarum quopiam conscriptum, qui omnem Lemniæ terra usum edocebat. Quamobrem nec me quoque piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis sphragidum viginti millibus. Ex his Lucernis inscriptis COMMVNIS, apparet aperte, non omnes inscriptiones indicare nomen figuli, sed aliquas etiam materiam; quod argumentum requirere videtur Cl. Smith, agens de Lucernis antiquis, apud N. Heinsium; COMMVNIS enim opificis nomen non est, sed materiæ Lucernæ, vel si placet defuncti quod istiusmodi Lucernæ promiscue ponerentur in sepulchris quo-

Terra sigillata
nō habet per-
mistum capræ
sanguinem.
[d] 9. simpl.

quorumlibet vulgarium adeoque communium defunctorum. Fictiles enim paruo pretio constabant, ut cuique vel pauperi possent in sepulchro accendi.

De quatuor Lucernis Imperatoris Heraclij triumphantis. Cap. LXXIX.

Inter antiquorum Lucernis apte reponuntur quaternae lamides illae, quae visuntur in aere non nisi grandi perpulchro, triumphantem Heraclium Imperatorem representante; cuius conem faberrimam nobis in opere [4] De [4] l. 3. c. 16. Cruce Lipsius obtulit huiusmodi:

Lib. VI. Cap. LXXIX.

HERACLIJ IMP. NVMMVS AEREVS.

To. Georg. sculpsit.

Ista cusa fuit Antuerpiae 1637. apud Plantinos. consimilis edita fuit antea Lugduni 1613. sumptibus Horatij Cardon. alia primae similis 1606. ex eadem officina Plantiniana apud Moretum. Sed emendatior adhuc antea Roma 1595. ex Typographia Dominici Basse. In prima nummi facie titulus est Graecanicus, & Oratio Latina: titulus obscurissimus, partim ob incisoris errata, partim ob dictionum mutilationem, & abbreviationem, sic habet.

ΒΑΣΙ. ΚΑΙ. ΑΥΤΟ. Ρ. Ψ.

Β ΝΙΚΙΤΗΣ. ΚΑΙ. ΛΟΛΟΘΕΤΗΣ. ΑΕΙ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ. ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ. ΕΝ. ΧΨ. ΤΥΘΨ. ΠΙΣΤΟΣ. ΑΠΟΛΙΝΙΣ.

Quae sic explicanda, & legenda sunt ΒΑΣΙΛΕΥΣ. ΚΑΙ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡ. ΡΩΜΗΣ. ΝΙΚΙΤΗΣ. ΚΑΙ. ΛΟΛΟΘΕΤΗΣ. ΑΕΙ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ. ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ. ΕΝ. ΧΨ. ΤΥΘΨ. ΠΙΣΤΟΣ. ΑΠΟ. ΝΙΚΗΣ. Quae sic Latine vertuntur.

REX. ET. IMPERATOR. ROMAE. VICTOR. ET. LOGOTHETA. T. SEM.

SEMPER. AVGVSTVS. HERACLIVS. IN. CHRISTO. DEO. EIDELIS. POST. VICTORIAM. post hunc titulum Oratio Latina sic habetur ILLUMINA. VULTVM. TVVM. DEVS. SVpra. TENEBRAS. NOSTRAS. MILITABOR. IN. GENTIBVS. alia lectio Romana, MILITABO, melior. al. lectio Casali. MILITABIT: potest accipi. Desunt in nummo Casali. tum illa verba Latina: ILLUMINA VULTVM TVVM DEVS: tum illa Græca: ΑΠΟΝΙΚΗC. tum etiam illi radij splendorum ex alto veluti descendentes in faciem Imperatoris. Sensus est orationis, qua Heraclius orat Deum ut illuminet animam suam, partemque superiorem hominis, quæ dicitur apte vultus Dei, quod non solum homo quilibet factus est ad imaginem, & [d] similitudinem Dei; qua ratione [e] Psalter ait (ex Ayguano, & Lyrano, & alijs, interpretantibus vultum Dei rationalem animam hominis, qua distinguimur a brutis) *signatum est super nos lumen vultus tui Domine*. Quare Deus, dum nos illuminat, vultum suum illuminare dicitur: quoniam anima nostra est Dei vultus, nimirum Dei similitudo, & imago scilicet hæc & similitudo Dei maxime reperitur in Principibus; quos nomine [f] Deorum passim appellat sacra pagina; sicuti notauimus agentes de Pietate [g] Aristoteles erga Deum & homines: Vnde Princeps Imperator vicem Dei gerens in terris est Dei vultus possessive peculiari ratione: recteque precatur Heraclius Deum, ut illuminet in se homine vultum diuinum. Quæ quidem illuminatio nihil est aliud quam participatio luminis diuinæ gratiæ, quæ tollat ex anima Regis omnes tenebras peccati, quibus incutitur homini debilitas, ac infirmitas omnium virtutum, tam naturalium, quam moralium, & supernaturalem. Qua luce diuinæ gratiæ perfusus ac roboratus Heraclius confidit, & pollicetur se militaturum feliciter in gentibus super humanas tenebras, hoc est supra vires imbecillitatis humanæ; quas apte tenebras appellat, ob tetram peccati labem a primo parente transfusam in omnes fere posteros, vno dempto Christo, qui propter

unionem ineffabilem cum Verbo Diuino per naturam immunis fuit ab omni peccato: & si placet, eius matre Virgine, quæ per gratiam peccatum non contraxit, vel etiam legitur: *Illumina vultum tuum Deus super tenebras nostras, militabo in gentibus*: orans ut Deus illuminet animam hominis rationalem super tenebras corporeæ naturæ terrestris adeoque tenebrosæ, quo lumine suffultus virtutem acquireret feliciter dimicandi contra Christiani nominis hostes in gentilitate. Lunæ vero corniculatæ figura, cui videtur Heraclius insidens insidere, Romam significat, cuius Heraclius erat Imperator: etenim Gulielmus Choul agens de Religione antiqua Romanorum, inquit: *Mentre che io scriueuo queste cose, mi fu donato una medaglia di bronzo, nella quale da vn lato è la testa del Sole, & dall'altra una Luna con vn globo, & due stelle di sopra, con lettere sotto, che dicono ROMA: significando che le vittorie, & fatti de Romani risplendevano, come il Sole per tutto il mondo, & erano saliti sino al Cielo*. Verum mihi potius Luna significat varias Romanorum bellorum vicissitudines, modo vincientium, modo victoribus cedentium, ut ad Cannas, Trasymenum & alibi. Ceterum & Luna speciatim Heraclij mutationes ingentes designare potest, quas ipse subiit ut mox apparebit. In altera vero nummi facie residet Heraclius iam deuictis Persis in curru triumphans: Qua de re gloriam Deo tribuit Epigraphe, Græcæ, simul & suam victoriam enarrat versiculis Latinis. Epigraphe sane Græca male sculpta legitur in Plantiniano, Cardonianoque Codice, nec absolute bene in Romano: scribentibus illis: ΧΟΙΑ. ΕΝ. ΤΥΙCΤΙC. ΞΥ. ΙΟΟΨ. ΟΤΙ. ΧΙΕΡΡΙΞΕ. CΙΧΙΡΑC. Ε ΠΙΛΑC. ΚΑΙ. ΕΛΕΥΟCΡ Ψ CΕ. + ΑΠΑΝ. ΒΑCΙ. ΗΡΑΚΛΕ. Quæ sic legi debent, in Romano & Casali codice bene posita. ΔΟΞΑ. ΕΝ. ΤΥΙCΤΟΙC. ΧΡΙCΤΩ. ΤΩ. ΘΕΩ. ΟΤΙ. ΔΙΕΡΡΙΞΕ. CΙΔΗΡΑC. ΠΙΛΑC. ΚΑΙ. ΗΛΕΥΘΕΡΩCΕ. + ΑΠΑΝΤΑC. ΒΑCΙΛΕΥC. ΗΡΑΚΛΕΙΟC. Quæ sic Latine vertas. GLORIA. IN. EXCELSIS. CHRI.

[d] Gen. 1.

[e] Ps. 4.

Vultus Dei in nobis.

[f] Exo. 21.

22.

Ps. 81. 83. 94.

135.

[g] 1. 6. 2.

CHRISTO DEO. QVIA FREGIT FERREAS. PORTAS. ET. LIBERAVIT. OMNES. (Patres nimirum sanctos ab exordio mundi ad mortem Christi detentos in carcere tartareo. Hic terminatur oratio Diuinæ laudis. duæ postremæ notæ græcicæ sunt initium historiæ Latinis Literis expressæ: vt sensus sit) REX HERACLIVS (de quo statim ponitur Epigraphæ Latina) SVPER ASPIDEM. ET. BASILISCVM. AMBVLAUIT. ET. CONCVLCAUIT. LEONEM. ET. DRACONEM. quia prælio subegit Persarum Regem Cosdroa cum immani ac feroci exercitu suo; recuperans ab eo sanctam Domini crucem, quam ille prius abstulerat ab Hierusalem, & Heraclius reportauit ad pristinum locum Hierosolymitanum: vel etiam vniuersam nummi inscriptionem ad subditos Heraclij referre possumus, qui Deum orent pro conseruatione sua, & glorificent Deum, ac laudent Imperatorem: POST VICTORIAM de Persis habitam: ILLUMINA VLTVM TVVM DEVS SVPER TENEBRAS NOSTRAS: quia Princeps est [h] vultus Dei, cuius vicem gerit in terris, & populi respectu Principis tenebræ sunt, super quas lucere debet virtus [i] eius a Deo illuminata: & semper iterum victrici pugna MILITABIT IN GENTIBVS REX ET IMPERATOR ROMÆ VICTOR ET LOGOTHETA SEMPER AVGVSTVS HERACLIVS IN CHRISTO DEO FIDELIS, SVPER ASPIDEM ET BASILISCVM AMBVLAUIT, ET CONCVLCAUIT LEONEM ET DRACONEM superato Cosdroa Persarum Rege cum toto exercitu suo feroci ac immani: GLORIA IN EXCELSIS CHRISTO DEO QVIA FREGIT FERREAS PORTAS ET LIBERAVIT CRUCE VNIVERSVM genus humanum a seruitute diaboli: & FREGIT armatos ferro milites Persas, ET LIBERAVIT CRUCEM ET OMNES fideles a captiuitate Cosdroæ, REX HERACLIVS. Ceterum vt in prima nummi facie Lunæ cornutæ symbolum indicat humanæ naturæ, vel etiam in Principe, debilitatem, & ob-

scuitatem; quia Luna perfusa lumine Solis gubernat, quasi Sol alter, vt ait [k] Aristoteles omnia subælestia; quum Imperator itidem Diuinæ gratiæ lumine suffultus populos sibi subditos valeat recte gubernare: sic in secunda nummi facie quid indicent propriæ quaternæ lampades illæ de trabe pendentes ante faciem triumphantis Imperatoris, non ita liquet: Porro, notatu quoque [l] Catalij, & [m] Gretseri, [n] Curopalata monet præferri solitas Imperatori Lampades, propter illud Christi dictum: [o] *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in calis est.* Extat etiam Theodori Bassamonis disceptatio de hoc more præferendi Lampadem Imperatori, vt Imperatrici, & quinque Patriarchis, Romano, Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, Hierosolymitano: inepte supponens ille Imperatori duplicem ob causam deferri Lampades, eum quia humana, eum quia Diuina curat; tamque ea quæ ad corpus, quam quæ ad animam pertinent: (huius enim geminæ potestatis concessione blandiebantur recentiores Græci suis Imperatoribus) eaque de causa Lampades Imperatoris duplicibus aureis Coronis cinctas esse: Patriarcharum vero Lampades, vt & Imperatricis, vna tantum; eo quod Patriarchæ spiritualium tantummodo curam habeant: mulieribus temporalia dumtaxat spectent; quippe quibus in Ecclesia docere interdictum sit. Ceterum ego putauerim quatuor istas in Heraclij nummo Lampades etiam peculiarem habere rationem, & habitudinem ad lumen Diuinum antedictum; quum enim orauerit Heraclius Deum vt illuminaret vultum suum signatum in anima propria, quo super tenebras partis inferioris apte militaret in gentibus: quumque bona militia hominis super tenebras victiorum, & in gentibus, quæ terram incolunt, sit exercitium virtutum omnium, quæ ad quatuor Cardinales rediguntur, Prudentiam, Temperantiam, Fortitudinem, atque Iustitiam; Quas quatuor virtutes diuina bona, nimirum a Deo mortalibus concedi solita illorum animas illuminante, docet apertissime

[k] 4 de gen.
an. c. 10.

[l] de ver. Chr.
tit. c. 100
[m] l. 3. c. 1. n. 7
[n] c. 6. nu. 37.
[o] Matt. 5.

[h] Gen. 33.

[i] Matt. 5.

[7] l. 6. curat.
aff. Græc.

[7] Theodoretus, in libro suo de Dei Prouidentia inscripto : sicuti gentes, quibus Imperator dominatur, quatuor Mundi plagas habitant, Orientalem, Occidentalem, Australem, Septemtrionalem; ideo triumphanti Heraclio præferuntur accensæ quaternæ Lampades, quibus eius lux a Deo sibi communicata lucere visa est coram omnibus hominibus ab initio Imperij sui vsque ad triumphum de victoria Persarum, & recuperatione Sanctæ Crucis de manu Cosdroæ Regis, & eiusdem colloca-
ne in proprio Caluarie loco: quum eius opera bona; fructus omnium virtutum, ab vniuersis in orbe toto suspicerentur. Sed extincta mox Lampade tum Prudentiæ, dum accessit ad Hæresim Monothelitarum, relicta Catholica fide: tum Temperantiæ, ducens in vxorem incestuose neptem Martinā: tum Fortitudinis cedens orientalem ditionem Arabibus Mahumethem sectantibus: tum demum Iustitiæ iura sanguinis & alia cuncta conculcans, in tenebris ignauiæ diem Imperij simul ac vitæ clausit obscurissimum: qua de re late Baronius in annalibus Ecclesiasticis. Ceterum

nummos istos varios extitisse, variorum fabrorum opera constat ex diuersitate tum magnitudinis, tum inscriptionis: tam græcæ, quam Latinæ; tum mular, ac bonæ orthographiæ; tum errorum in vniis; quam in alijs literis maiorum: nam editio Basæ Romana prior, emendatior est alijs, etsi nec ipsa sphalmate careat in literis Græcanicis: quum et sic legat in prima facie: ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΕΝ ΧΡΩΤΩ ΠΙΣΤΟC ΒΑCΙΛΕΥC ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡ. ΚΑΙ ΝΙΚΗΤΗC ΚΑΙ ΛΟΛΟΘΕΤΗC, pro ΛΟΓΟΘΕΤΗC ΚΑΙ ΑΥΡΟΥCΤΟC ΑΠΟ ΝΙΚΗC.

De Lucerna vetusta Veneris nuda, iacentis in circulo cucurbitarum, ad Rotam, in Lupanari. Cap. LXXX.

Pluchra Lucerna vetus est illa, cum effigie nudæ mulieris, iacentis inter cucubitas; de qua [a] Scacchus, & [b] Casalius; ille quidem in suo Myrothecio Sacrorum Eleochrismaton, ille vero suis in veterum ritibus Sacroprophanis; eius hanc imaginem afferentes:

Lib. VI. Cap. LXXXI.

T. 3

Sane Fortunati Scacchi verba sunt: A
 „ Alia eiusdem omnino formæ prophana
 „ Lucerna bilychnis testatur, quæ de
 „ prophanis diximus Lucernis; iacen-
 „ tem Venerem a tergo, e regione el-
 „ lychniorum habet; ut vel Veneri dica-
 „ ta Lucerna dicenda sit; vel etiam (quod
 „ verius existimo) Lucerna hæc una ex
 „ his fuerit, quarum usus erat penes pro-
 „ stitutas in lupanaribus. Mos enim fuit
 „ apud Romanos, Lucernas in lupana-
 „ ribus accensas, ad lupanaris notam in
 „ fornice suspendere. Cuius prophani
 „ & lasciuientis sæculi usus testem habe-
 „ mus antiquissimum, Tertullianum lib. 2.
 „ ad uxorem: ubi de Christiana muliere
 „ a pessimis Idololatriis pertentata, & ad
 „ libidines prouocata, ait, *Procedit de ia-
 „ nua lacerata, & lucernata, ut de nouo
 „ Consistorio libidinum publicarum.* Qui-
 „ bus Tertullianus innuit, quantis irrita-
 „ mentis sanctas Christi famulas impij
 „ gentiles prostituere conarentur. Lu-
 „ cernarum in lupanaribus rationem eru-
 „ ditissimus Lipsius lib. 1. elect. cap. 3. eam
 „ affert; quod sub vespera, & non ante,
 „ hora diei nona, & ultra, copiam sui fa-
 „ cere prostitutis mulieribus liceret. Ar-
 „ gumento ex his consuetudinibus sum-
 „ pro in Apologet. Tertul. Idololatra-
 „ rum superstitione in sacris redarguens,
 „ usum lucernarum accendendarum die-
 „ bus festis in proprijs domibus irridens,
 „ *Honesta res*, inquit, *solemnitate publica*
 „ *exigente, inducere domui tue habitum ali-*
 „ *cuius noui lupanaris.* Hoc autem incla-
 „ mabat Tertullianus, quia diebus festi-
 „ us, non solum in pompa lucernis, lam-
 „ padibus, tædis, ac facibus utebantur
 „ Idololatræ, ut ex Apuleio vidimus; ve-
 „ rum etiam singuli ianuas, ac ædes, pen-
 „ silibus lucernis ornabant. Hinc a lu-
 „ cernis argumentatur Tertullianus, &
 „ ex illorum institutis instituta eorum-
 „ dem reprehendit. Illarum lupanarium
 „ lucernarum vnā hanc fuisse, a Vene-
 „ re iacente, ac lasciuiente, sumpta
 „ coniectura, existimo. In his enim, quæ
 „ Idolis sacrabantur, Lucernis, stans
 „ Idolum conspiciebatur, Venerem stan-
 „ tem, lucerna Veneri ad usum altaris, ac
 „ templi dicata monstrasset, colendam
 „ ac venerandam Venerem exhibuisset;
 „ non vero nudam, non lasciuientem;
 „ non iacentem ad luxuriæ libidinisque

incitamentum Veneris simulachrum
 conspiceretur. Quum igitur in hac no-
 stra lucerna lasciuens Venus exhibea-
 tur; propterea ad lupanaris usum hanc
 constitutam Lucernam censuimus, quā
 hic delineatam exhibemus. De qua
 Io: Bapt. Casalius inquit: *Est quoque alte-
 ra insignis Lucerna, ex celebri Museo
 D. Francisci Gualdi Arimin. Eq. S. Steph.*
*quæ creditur inseruisse alicui Lupanari: su-
 pra quam est femina nuda, quasi prostituta:
 penes quam adest Rota, quam cucurbitæ
 pendentes circumdant. Ceterum est, Ro-
 tam vitæ nostræ progressum significare, vn-
 de a die natiuitatis ad extremum usque
 hospites & peregrini dicimur, ut pote qui
 solum hoc extra Patriam incolimus, ubi
 nulla consistendi firmitas, perpetua vero
 semper est agitatio animi; sicuti quoque im-
 peritorum præcipitium per Rotam significa-
 tur. Posteriora sunt bona fortune, quæ quia
 nostra non sunt, ea nobiscum transportare
 non possumus: Anteriora vero sunt ater-
 na, quæ nos assidue comitantur. Impurus
 igitur, & imperitus rerum (ut effigiata
 femina sensus delicijs dedita) cum fortuna
 bonis augetur, dum quæ reuera sunt, auer-
 sus respicit; obliuiscitur quoque quæ ater-
 na sunt, in anteriori parte posita, & in
 præceps mergitur, ut inquit Iob: *Ducunt
 in bonis dies suos, & in puncto ad inferna
 descendunt. Ut propterea exclamet Psal-
 mog. Deus meus pone illos ut Rotam: re-
 fert Pierius. [c] Simile etiam constat ex ef-
 figiata cucurbita; quæ, ut inquit Pierius,*
*inanes spes præfigit, ut pote quæ quum
 ventricosam admodum speciem præferat,
 multumque item nutrimenti polliceri vi-
 deatur; illud tamen tenue, & sine condi-
 mento omnino fatuum, ac cito simul putre-
 fit, & exsiccatur; quia cito nata, cito pe-
 rit: symbolum præfata femina, innixa va-
 na, & transeuntis corporis pulchritudini.*
 Hæc ille.*

[c] 139

Proposita Lucerna declaratio nostra.
 Cap. LXXXI.

Ceterum ego non negauero talem
 lucernam in lupanari suspensam ef-
 se potuisse; tamen & in phano Vene-
 ris potuisse quoque suspendi cens-
 dum est; etenim non alia ratione procul
 arcet pueros, & mulieres Aristoteles
 a sacris Deorum, quibus mos lasciuiam
 tri-

tribuit, ne videant in eorum phanis imagines obloenas, & idola representantia turpes actiones; permittique vult ingressum ad ea sacra viris maturis, qui tali labe per habitum virtutis inquinari nequeant; ait enim in

Politici perspicuis [g] verbis: Prouidendum est ab his, quibus puerorum cura publice commissa est, circa huiusmodi educationem, & alia: & ut quam minime cum seruis versentur, hæc enim ætas usque ad annos septem, necessarium est ut domi alatur. Rationabile est ergo præcipue in hac ætate, ut ab auditu & visu seruilium rerum absint. Omnino igitur obloenitas verborum, ut & quicquam aliud, per legislatorem exterminandum est de ciuitate; ex turpiter enim loquendi licentia sequitur & turpiter facere. Potissimum igitur statim a pueris, neque dicant, neque audiant quicquam turpe. Si quis vero dicere, aut facere quicquam prohibitorum deprehensus fuerit, is si liber sit, sed nondum in conuentum commellatorum dignatus assumi, honore prohibeatur & verberibus castigetur: sed si sit maioris ætatis, seruili infamia afficiatur, admissi seruilis officij gratia. Quum vero dicere quicquam interdixerimus, clarum est quod & aspicere aut picturas, aut actus deformes prohibemus. Sit igitur cura magistratibus, nullam neque picturam, neque statuem esse talium rerum imitatricem, nisi apud Deos quosdam, quibus etiam lasciuam mos tribuit; apud hos permittet lex iam homines factos pro se, & filijs, & vxoribus sacra facere. Iuniores autem neque iamborum spectatores esse sinat, nisi quum ad eam peruenerunt ætatem, ut in commellationibus vna cum alijs sedere, & potus etiam particeps esse possunt, & ab ebrietate & huiusmodi labe infontes disciplina omnes præstabit. Itaque vel Aristotelis aperto testimonio Lucerna sculptam habens nudam feminam impudicam in Veneris delubro veteres habere potuerunt; quum Venus apud illos extiterit Dea lasciuæ. Sed vbi cumque fuerit appensa, siue in lupanari, siue in fano Veneris, ista lucerna duo continet obseruatu digna, Rotam, sub qua lasciuens nuda femina recum-

A bens, nullo pudore veluti prostituta iacet: atque cucurbitæ plures oblongatum efformantes orbem maiorem, intra quem iacet illa nudata meretrix: tum dependentes ex illo, & ex orbe minori Rotam constituyente: tum etiam orbiculum Rotæ compaginantes. Profecto Rota hæc in lucerna, sex tantum radijs distincta, rerum humanarum, speciatimque voluptatum Veneriarum fluxilitatem, ac instabilitatem designat, ad Rotæ tum deorum, tum inferiorum

B discrimen: quarum illa distinguitur octo radijs, ista quatuor; ut optime refert [h] Valerianus aiens: *Sciendam Rotas plurisariam a radiorum numero distinctas esse; nam quæ Dijs attribuuntur, octo radijs insignes figurantur; propterea quod rerum celestium motus in octauam usque sphaeram, quantum humani oculi vis porrigi potest, obseruantur. Hominum vero Rota sex tantum radijs compingi debent; tot enim humana natura motus: in anti-*

C *cam, in posticam ingredi, vel retrocedere, in dexteram, aut in leuam ferri, sursum aut deorsum ascendere, vel descendere. Quæ vero Ixionis Rota fertur, quatuor tantum radijs compacta fingitur; unde Pindarus dixerit, τετραπυλον ἰὼν ὀλβρον. In ea vero ita districtus fingitur Ixion, ut manus singule singulis radijs affixæ essent, totidemque alijs pedes singuli. Quæ de re apud Pindarum legas in Pythijs, Ode ad Hieronem altera. Cucurbitæ vero non*

D *solum in hac icone spes inanes amantium lasciuorum designant, qui sibi pollicentur ex venerijs felicitatem, atque voluptatem solidam; quum e contra breuissimam inde dulcedinem acquirant cum amaritudine multa, pænitentia, debilitate, multiplicique morborum tædō; verum etiam pendulæ cucurbitæ longiusculæ formam humani penis ostentant, inter quas turpitudines tota meretricum vita versatur assidue. Petrus Martyr ait [i] apud Ra-*

E *musium: Homines prouinciæ Curianæ nudos incedere, ferreque penem in cucurbita. Mulieres alias Indas legi ferre consueuisse adornatum membra virilia hostium interemptorum collo suspensa, monilium instar. Istam explicationem aperte comprobare videtur natura cucurbitæ, quæ cito crescens, & citius arescens, arctioreque com-*

[h] hierogl. 39
Radiorum
numerus cur
varius in Ro-
tis.

Cucurbitæ
in Lucerna
quid indicent.

[i] to. 3. Nauig.
pag. 12.

[g] 7 polit.
p. 17.

Educatio
puerorum
qualis ab
Aristotele
propona-
tur.

Rota quid in-
dicet in Lu-
cerna.

complexu pariter & implicatione Venereas voluptates indicat, quæ momentaneæ sunt, & intemperantibus hominibus habentur pro gaudio felicitatis. Vnde non in scite lusit Alciatus hoc emblemate contra momentaneam felicitatem, cuiusmodi Venerea est inter alias,

„ Aeriam propter creuisse cucurbita Pinum

„ Dicitur, & grandi luxuriasse coma :

„ Quum ramos complexa, ipsumque egressa cacumen,

„ Se præstare alijs credidit arboribus.

„ Cui Pinus : Nimium brevis est hæc gloria ; nam te

„ Protinus adueniet, quæ male perdet, hiems.

Ita sane luxuriæ deditus, ubi patitur optatis amoribus, felicem se prædicat inter ceteros homines; at brevi tempore nimis voluptatibus enervatus elanguet, extincto calore violentia tum morborum, tum senectutis, ad quam citissime salaces properant, atque perueniunt ante debitum ætatis terminum ; quod ait [k] Aristoteles. Non esse tamen istam Lucernam ex earum censu,

[k] de long. & bre. vi. c. 3.

quæ profanæ micarent in prostibulis, nec habere simulachrum lasciuientis Veneris nudæ, sed potius in cæmeterijs Fidelium Sanctorum olim arsisse Romæ, continereque figuram Ionæ nudi, sub vmbraculo cucurbitæ strati, censet Fr. lo: Antonius Licetus Dominicanus, mihi ex fratre nepos. Vere quidem

frequentior in antiquis cæmeterij Martyrum Romæ sub terra conditis inspicitur inter ceteras imago Ionæ; quia Propheta typus extitit singularis Dominicæ passionis, mortis, sepulturæ, atque resurrectionis ; quæ mysteria maxime colebantur, & recolebantur in Ecclesia primitiua ; namque Ionas in maris tempestate sæuissima dormiens, quid aliud indicat, quam Dominum in atrocissima passione sua silentio summos cruciatus tolerantem patientissime? Ionas in mare proiectus non ne Dominum indicat? certe respiciens huc Lyranus interpretatur illud Psalmistæ: [l] *Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me*. scribit enim Glossographus ille: *Ionas in ventre Ceti quid aliud indicat, quam Christum Dominum in sepulchro?* dicit enim

[l] Ps 68.

A apertissime Dominus: [m] *Signum non dabitur ei, nisi signum Iona Prophetae. Sicut enim fuit Ionas in ventre Ceti tribus diebus & tribus noctibus. Sic erit filius hominis in corde terre tribus diebus, & tribus noctibus*. Denique [n] Ionas ex aperto piscis ore, iussu Domini surrexit in aridam; ita Dominus e sepulchro virtute propria resurrexit. Quæ nepotis opinionem firmare posse videntur; quam ipse niti putat iconibus multis, quas in sua Roma subterranea [o] Bosius delineauit, atque speciatim ex illo simulachro, quo conspicitur Ionas primum e naui proiectus in mare deglutitus a cete: deinde a pisce vomente deiectus in terram: deinceps nudus iacens sub vmbraculo cucurbitæ fertilis, e qua dependent oblongi fructus, ut in cucurbita Lucernæ. Quæ figura Ionæ nudi sub eiuscemodi cucurbitarum vmbraculo iacentis reperta passim intra SS. Martyrum cæmeteria visitur frequens a

[m] Matth. 12.

[n] Ion. 2.

[o] l. 3. c. 23. p. 225.

B Bosio delineata eo volumine, nimirum in sarcophago Vaticani non unico: in cæmeterio S. Callisti Papæ, & aliorum Martyrum in via Appia, & Ardeatina: Lucinæ: SS. Marcellini & Petri in via Labicana, inter duas Lauros, ad S. Helenam. S. Agnetis in via Nomentana: Priscillæ, & aliorum, in Via Salaria noua. Frequentia quidem figurarum Ionæ sub vmbraculo cucurbitarum iacentis nudi semper in cæmeterijs Romanis antiquorum Martyrum, satis probabilem reddere videtur coniecturam de Lucerna Casalis, atque Scacchi, figuram humanam nudam habente, reperta Romæ, non referenda inter profanas ardentes in Lupanaribus, aut inter sacras accensas in Sanctorum cæmeterijs. Verum enimvero quemadmodum inter antiquos non conuenit, vtrū planta Ionæ faciens vmbram extiterit hædera, sicuti D. Hieronymus accepisse videtur ab Aquila, Symmacho, ac

C Theodotione: quin & Bosius [p] vidisse in sarcophago Vaticani sine fructibus an potius cucurbita, sicuti D. Augustino, & alijs pluribus, antiquioribusque persuaserunt septuaginta Interpretes, Syrus, atque Pagninus, & alij: Quorum sententia secuti sunt, qui Ionæ figuram potuerunt in alijs cæmeterijs viæ Appiæ, Ardeatinæ, Labicanæ, Sa-

p. 93.

103

157

225

369

449

455

463

473

521

523

D antiquorum Martyrum, satis probabilem reddere videtur coniecturam de Lucerna Casalis, atque Scacchi, figuram humanam nudam habente, reperta Romæ, non referenda inter profanas ardentes in Lupanaribus, aut inter sacras accensas in Sanctorum cæmeterijs. Verum enimvero quemadmodum inter antiquos non conuenit, vtrū planta Ionæ faciens vmbram extiterit hædera, sicuti D. Hieronymus accepisse videtur ab Aquila, Symmacho, ac

[p] pag. 103.

Sa-

Salerni, Nomentanae, memoratis a Bosio: Ita Lucerna Casalis, & Soacchi, duo mihi videtur habere, vel tria; quorum singulum ipsam procul arceat a sacris, Ionæ figuram habentibus, & omnino redigit ad profanas accensas in Lupanaribus; primum quidem est effigiatum corpus nudum muliebri, infelle, pinguiusculum, iacens in situ talis, quo spectandum obtinentibus offert muliebri pudendum; quod nulla ratione Ionæ convenire potest, cuius corpus in aliquibus iconibus cæmetiorum spectatur cum virili parte operata, in aliquibus aperta, in omnibus fore virile, ac musculosum, non autem molliculum. Aliud autem est, quod in omnibus illis Ionæ simulachris, tam iacentis, quam etiam sedentis nudi sub umbraculo cucurbitæ, planta illa de terra surgit, & ultra fructus pendulos, habet frondes, quibus maxime faciebat umbram iacenti, sedentique Ionæ; quum in Lucerna nostra nullæ frondes habeantur umbram facere valentes; at solum cucurbitæ fructus ad inuicem connexi, circulo quodam ex eis arte confecto; nec ullum est plantæ vestigium de terra surgentis; at soli fructus aspiciantur, nulli plantæ adherentes, nullaque terra sit, e qua planta cucurbitæ surgat in lucerna. Tertium vero est Rota sex radiorum intra circulum quatuor cucurbitarum longarum supra caput iacentis collocata, dependens a summitate circuli, de qua dependent aliquæ minores cucurbitæ; quæ Rota nullam omnino relationem habet ad Ionam sub cucurbitæ planta iacentem, uti maximam & evidentem obtinet ad Venerem, quod antea satis explicatum est: Quum igitur uniuersa relatio cucurbitæ ad Ionam nitatur plantæ, cuius tum frondes umbram illi faciebant; tum radix de terra pullulans plantam vnica nocte grandem protulit, a verme corrosa stirpis etiam subditam ariditatem attulit; iam cucurbitæ sine frondibus, nam innixæ penitus vlla planta de terra surgente, in lucerna spectant nihil asinent ad Ionam, etenim legimus:

[q] Et egressus est Ionas de ciuitate, & sedie contra orientem ciuitatis: & fecit sibi met umbraculum ibi (pergulam sibi fecit) ac veluti tabulatum ex ramentis sumit;

pag. 93. 157.
463. 473. 521.
523.
pag. 103. 225.
369. 449. 455.

[q] Ion. 4.

tuarie collocatis; cuiusmodi videtur in omnibus iconibus Ionæ delineatis in Roma subterranea; nec vllatenus aspicitur in Lucerna nostra; & sedebat subter illud in umbra, donec videret quid acciderit ciuitati. (Quod quidem cucurbitæ non conuenit, quæ nondum nata erat; nisi dicas id indicari per eam Rotam sex Radiorum; sed quum hæc e cucurbitis maioribus pendeat, nec absque fulcimento de se consistere valeat in aere, iam ante cucurbitæ productionem a Iona facta non fuit) Et preparauit Dominus Deus hederam (dicas tu) cucurbitam: & ascendit super caput Iona: (sed fructus cucurbitæ, qui solus in Lucerna spectatur, sine stirpes stipiteve, non potest ascendere de terra, quæ pariter non apparet in Lucerna) ut esset umbra super caput eius, & protegeret eum (quod multo magis folijs competit cucurbitæ, quam fructibus ex ea pendentibus, ob frondium multitudinem atque luxuriam, & fructuum raritatem; quum tamen in lucerna nullæ frondes omnino cucurbitæ sint) Laborauerat enim; & letatus est Ionas super hederam, cucurbitave letitia magna (scilicet in pangenda tumultuaria pergula laborauerat; & letatus est valde super ea stirpe, quæ suis frondibus obsidens foramina pergulæ ab se conditæ maius facere posset umbraculum, ac magis ex usu) Et parauit Deus vermem ascensu diluculi in crastinum: & percussit hederam (alii dicunt) cucurbitam, & exaruit: (vbi Lyræ ait: & percussit corrodingo eius radicem: sed in Lucerna non est vlla cucurbitæ radix, quam vermis vllus corrodere potuerit, & inde stirpis ariditatem promouere.) Et quum ortus fuisset Sol, præcepit Dominus vento calido & urenti; & percussit Sol super caput Iona, & aestuabat: & petiuit anima sua, ut moreretur, & dixit: Melius est mihi mori, quam vivere. Et dixit Deus ad Ionam: Putasne bene irasceris tu super hederam, vel cucurbitam? Et dixit, Bene, irascor ego & fructus ad mortem. Et dixit Dominus: Tu dolis super hederam, vel cucurbitam, in qua non laborasti, neque fecisti ut cresceret, quæ sub vna nocte nata est, & sub vna nocte pergit (certe nata est illa planta de terra ex radice, cum caudice suo, ramis & frondibus; at in lucerna ne quidem hñum de terra, radice,

dice, frondibus, & planca, stirpeve; sed soli visuntur fructus oblongi cucurbitarum, non natura, verum arte solum humana colligati connexique simul in speciem coronæ; quæ proinde nullo pacto potest ad Ionam adaptari; cui recte objicit Dominus illico) *Et ego non parca Ninive civitati magna, in qua sunt plusquam ceterum viginti millia hominum, qui nesciunt quid sit inter dexteram, & sinistram suam, & iumenta multa.* Itaque recte Casalius Lucernam nudæ mulieris in circulo cucurbitarum cum rota sex radiorum existimavit esse lascivientis Venensis accensam in Lupanari; nos

A. que censemus non posse sub Ionæ titulo inter sacras lampades villo pacto collocari.

De Lucerna serui phalerati cursoris apud Musellos Nob. Veronenses.

Cap. LXXXII.

IN Musco Nobilium de Musellis Veronensibus, inter alia cimelia reperitur lucerna fictilis; olim a fodientibus cellam quandam vinariam inuenta, simul cum aliquot urnis: unde conijcere licet eam extitisse lucernam sepulchralem. Habet autem sarcinatum peditem cursoris in hanc effigiem:

Lib. VI. Cap. LXXXII.

Jo. Georg.

Nimirum in Area Lucernæ superiore simulachrum Iuuenis iter agentis, cursorisve visitur effigiatum, capite veluti galea contecto, manu dextera supra caput elata, qua suspicor habuisse tintinabulum, aut sistrum crepitaculis repletum, quo procul tabellarius audiretur: dependentem a collo per tergum

Cad lumbos gerit ille sarcinulam, cuius loramentum ad pectus manu læva continet, veluti peræ manubrium: peram namque viatoriam appellamus, Italice *Zaino*, pariter atque *Bolzessa*; qua non solum panem, & aliquid obsonij, poculumque viatorium peditis itinerantes gestare consuevere; sed etiam munuscula

scula peregre ad amicos, & dominos: quin & seruicursores tabellarij literas vltro citroque mitti solitas amicis, dominis, & cuiusque generis hominum per epistolas procul ad inuicem sua sensa communicantium. In fundo Lucernæ leguntur hicharacteres TITINI; quibus puto signari nomen figuli, Lucernas eiusmodi venales habentis in taberna sub isto signo phalerati, sarcinatique cursoris; quod forte seruus esset ortum ducens ab insigni quopiā Tabellario: vel potius animicausa. De quorum dictorum singulis antiqua legere testimonia licet; nam de cursoribus phaleratis ita Petronius: [a] *Hinc inuolutus coccina gausapa, lectica impositus est, pracedentibus phaleratis cursoribus quatuor*. Suetonius item in vita Neronis: [b] *Nunquam carrucis minus mille iter fecisse traditur, soleis mularum argenteis, canusatis mulieribus, armillata & phalerata cum Maſacum turba atque cursorum*. Phaleræ certe fuerunt equorum ornamenta, ut ait [c] Isidorus; Constantino vero *ſcutella parua splendida in pectoribus equorum: item petra eminens in mari*. Sed & eidem *φάλος, apox, & conus galea, ubi λόφος, idest crista ligatur, unde phaleræ dicta sunt ornamenta equitum galeis imponi solita, plumarum præcipue volitantium; de quibus phaleris Liuius agit, dum nobiles illos abiectis monet, ob Libertinorum filios ad anuli aurei dignitatem euectos; ait enim: [d] Flauium dixerat Aedilem Forensis factio, Appij Claudij censura vires nata, qui Senatum primus Libertinorum filijs lectis inquinauerat: & postea quam eam lectionem nemo ratam habuit: nec in Curia adeptus erat, quas petierat, opes urbanas; humilibus per omnes tribus diuisis, Forum, & Campum corripit: Tantumque Flauij Comitibus indignationis habuerunt, ut plerique nobilium anulos aureos, & phaleras deponerent. & Plinius in eandem sententiam: [e] *Additum Flauio, ut simul & Tribunus plebis esset: Quo facto, tanta Senatus indignatione exarsit, ut anulos ab eo abiectos fuisse, in antiquissimis reperiatur annalibus. Fallit plerosque, qui tum & equestrem ordinem id fecisse arbitrantur. Est enim adiectum hoc quoque: sed & phalera posita, propter qua nomen Equitum adiectum est*. Vnde constat phaleras*

A non tam equorum ornamenta fuisse, quam equitum, & hominum in culmine galearum eminentia; cuiusmodi videtur in apice galeæ serui cursoris in Lucerna depicti. Ceterum ad ornatum non solum ista phalera cursoribus data fuit; sed quod plumata foret, ad eorum celeritatem indicandam; quo nomine Mercurio Deorum nuncio velocissimo Gentilitas ad pileum alas apposuit. Hanc autem cursorum, maxime Tabellariorum velocitatem in cursu, phalera veteres indicare voluerunt, equorum ornamento proprio; quod equus ad cursum a natura dicatur institutus celeritatis hieroglyphicum est [f] Valeriano. Quin & ad eandem Tabellariorum, Cursorumque celeritatem utcumque signandam antiqui nomina Ventorum illis imponere consuevere: Cicerone dicente: [g] *Duabus tuis epistolis respondebo: uni, quam triduo ante acceperam a Zetho: alteri, quam attulerat Philernus tabellarius*. Zethi namque nomen ex Aelii Cæsaris instituto Cursori conuenit aptissime, quod inter Ventos Zethus, & Calais numerentur. Ait enim Spartianus Aelium Cæsarem cursoribus suis exemplo Cupidinum alas frequenter apposuisse; illosque ventorum nominibus sæpe vocasse, Boream alium, alium Notum, item Aquilonem, aut Circium, ceterisque nominibus appellantem, ut indefesse atque inhumaniter cursitarent. Currentius ille, cuius meminit [h] D. Hieronymus, ad hanc normam nactus nomen est: Tabellarij videlicet laus est cursus, & festinatio. Ad quam indicandam aptius galeæ tegminique capitis Cursoris, in Lucerna figurati, superimpositæ plumæ visuntur, quam ab Aelio suis cursoribus ad humero & alæ confixæ, quæ possent iter utcumque morari. Sed & ad celeritatem cursus non remorandam adiecta sunt in apice phaleræ plumariæ duo tintinabula, quibus auditis a longe præpareretur ad cursum non intermittendum cursor priori succedaneus. Qua de re nobile testimonium M. Poli legimus, asseuerantis in Scythia pedites cursores ad cingulum earatione ferre tintinabula, verbis Italicis utentis ipsissimis: [i] *Item fra il spatio di ciascuna delle sopradette poste è ordinato*

[a] cap. 28.

[b] cap. 30.

[c] lib. 20. c. 16.

[d] lib. 9. f.

[e] lib. 33. c. 1.

[f] l. 4.

[g] 9. famil. ep. 11.

[h] epist. 6. ad Marcellum.

[i] lib. 2. c. 10.

nato

nato un casale ogni tre miglia; nel qual pas-
sono essere circa quaranta case, & più, &
manco, secondo che i casali sono grandi.
Dove stanno corrieri a piedi; i quali simi-
lmente sono nuntij del gran Can: Costoro
portano intorno cinture piene di sonagli,
accioche siano uditi dalla lunga; poiche cor-
rono salamente tre miglia, cioè, dalla sua
posta ad un'altra: odendosi il strepito de' so-
nagli, subitamente s'apparecchia un altro,
& giunto piglia le lettere, & corre fino al-
l'altra posta, & così di luogo in luogo, di
forte, che il gran Can in due giorni ha nuo-
ve di lontano per dieci giornate. Nostri

vero cursores, tam equites, quam pe-
dites, vice tintinabulorum ad eundem
usum utuntur qua cornibus, qua par-
uis tubis; quas instant non adeo distan-
tes a loco, ubi vel equum mutare do-
bent iam cursu lassatum in alium vege-
tum, vel succedaneo pediti cursori sar-
cinulam, epistolamve deferendam ad-
signent, eadem celeritate functuro.
Sed ab his tintinabulis tinnientibus
fundo Lucernæ sculptum est vocabu-
lum TITIALI, si diuinare liceat. In pe-
ra viatoria cursores portare consueue-
re vel epistolas tabellis exaratas, papy-
rove descriptas: vel munera: quique
non ita festinanti cursu vacabant, &
longius iter conficere tenebantur, ob-
sonia, panem, & poculum viatorium.
De codicillis quidem epistolarum ita
Tranquillus in Nerone: [k] *Inter moras
perlato a Curse Phaeontis codicillos pre-
ripuit, legitque.* & Martialis: [l]

- „ Cursorem sexta tibi, Ruffe, remisi-
mus hora,
 - „ Carmina quem madidum nostra
tulisse reor.
 - „ Imbribus immodicis cælum nam for-
te ruebat:
 - „ Non aliter mitti debuit iste liber.
- De munusculis item Martialis: [m]
„ Nec feriatus ibat ante carrucam,
„ Sed tuta scæno Cursor oua porta-
bat.

in pera scilicet apte composita, ne fran-
gerentur inter currendum. De pera,
qua ferebantur obsonia, Martialis
idem: [n]

- „ Ne mendica ferat barbati prandia
nudi,
- „ Dormiat & tetrico cum cane pera,
rogat.

A Ceterum cursores istos pedites antiqui
maxime sibi desumebant e Mazycum,
sive Mazacum gente; quorum veloci-
tatem passim concelebrant Autores;
nam apud [o] Lucanum legas

----- tum concolor Indo

Maurus, inops Nasamon, misti Gara-
manæ perustro

Marmarida, volucres, equaturumque
sagittas

Medorum, tremulum quum toris missa-
le, Mazyx.

B & apud [p] Nemesianum: & [q] Oppia-
num, & [r] Claudianum, mentio Ma-
zygum habetur. Ptolemeo Mazatila
Marmaricæ ciuitas est. Autore Ste-
phano [s] Mazyces Numidæ sunt, quos
apertissimum est præcursores fuisse.
Ceterum vndecunque Cursores exti-
terint, olim consueuisse gestare Lucer-
nas, euidentissime testatur Corippus,
[t] cui

----- prænunciis ante

C Signa dedit Cursor, posita de more Lu-
cerna.

vt proinde Cursores in Lucernis affa-
bre fingi solitos esse videamus; e qua-
rum numero Mosellanam istam extitisse,
non temere quis arbitretur. Non
desuere, qui censuerint, hunc referre
rusticum seminantem; quibus non as-
sentior, tum quia seminantes e calatho,
non e sacculo serunt: & manu spargunt
semina, non supra caput elata, sed ad
latus iactata: tum quia nomen Titini,
tinnientis cursoris artem denotat, non
autem serentis agricolæ. Ista iam exa-
raueram, quando venit ad manus Ful-
ui Ursini volumen Familiarum Roma-
narum; in quo legere licuit: TITINIA

gens familias habuit patricias & ple-
beas. Patriciæ meminit Liuius lib. v.
quum inquit: *Non tamen ultra processum
est, quam ut unus ex plebe usurpandi iuris
causa P. Licinius Calvus Tr. militum Con-
sulari potestate crearetur: ceteri patricij*

E creati, P. Maenius, L. Titinius, P. Melius,
Sp. Furius Medullinus, L. Publilius Vul-
sus, &c. Plebeiæ idem Liuius lib. i. i. i.
facit mentionem, in quo M. Titinium
nominat Tribunum plebis: creatum
anno ccc iiii. quo tempore plebs in
Auentinū ob facinus Ap. Claudij Craf-
sini xvi. secesserat. C. autem Titinius,
qui in huius tabellæ denario notatus
est,

[k] cap. 49.

[l] 3. 52.

[m] l. 3. 94.

[n] l. 14. 81.

[o] lib. 6.

[p] Cyneget.
[q] de Venat.
[r] in l. Sulic.

[s] de Vind.

[t] lib. 1.

Ab. 355.

est, ut ex numero **xvi** in eius altera parte adiecto colligitur, denariorum flandorum curator fuit, anno Urbis **DXXXVI**. quo ut Plinij verbis utar ex lib. **xxxiii**. cap. **iii**. *2. Fabio Maximo Dictatore, Annibale urgente, asses unciales facti sunt, placuitque denarium sexdecim assibus permutari, quinarium octonis, sextertium quaternis*. Hinc autem factum esse opinor, ut quum in alijs denarijs **x** nota apponi soleat, quod denos asses valerent, in hoc **xvi**. apposita sit, qua scilicet significaretur, denarium non ut antea decem asses, sed sexdecim valere. Verisimile etiam est Populum Romanum ære alieno pressum in sequentibus quoque annis monetae pondus minuisse, denariumque huiusmodi a **C. Titinio** eo, qui tunc temporis monetae cudendae præfuerit, signatum fuisse. Multi enim a scriptoribus ex **Titinia** gente nominantur, quibus denarius tribui possit. **Valerius Max.** lib. **iii**. cap. **ii**. meminit **C. Titinij Minturnensis**, qui uxori a **C. Mario** dotem reddere coactus fuit, quod eam impudicam de industria duxerat, ut dote spoliaret, **Plutarchus** in **Mario**. **Appianus** lib. **iv**. bell. ciu. & **Plutarchus** in **Bruto** faciunt mentionem **Titinij** eius, qui bello **Philippensi** a **Cassio de Bruti** victoria sciscitarum missus, quod tardius reuersus **Cassio** mortis causa fuisset, seipsum interfecit. Idem **Appianus** lib. **v**. **Titinij** facit mentionem, qui in bello nauali contra **Sex. Pompeium Caesarianae** classi præfuit. Sed longum esset **Titinios** omnes colligere, qui ab antiquis scriptoribus nominantur, quibus proferendis eo libentius supersedeo, quod ad denarij huius intelligentiam nihil, vel parum faciunt. Certe suspicari posset aliquis, huiuscemodi **Lucernam** arsisse dudum in sepulchro **Romani** cuiuspiam e **Titiniorum** gente, vel **Patricia**, vel etiam **Plebeia**; schema vero cursoris extitisse proprium insigne **tabernæ** figuli, qui **Lucernas** pro-

A prias isto signo distingueret ab aliorum artificum **Lucernis**. Ceterum ad hunc finem inscribi debuisset **Lucerna TITINII**. vnico **N**, & geminato **II**, postremo, non autem, ut in schemate legitur **TITINII**, geminato quomodocumque **n**, & vnico **I** postremo: quamuis id esse potuerit mendum fabule frequentissimum in antiquis inscriptionibus. At vero parum refert, utram quis accipiat explicationem.

B De *Lucerna Vestalis manu mutila, & alijs duobus integris*. Cap. **LXXXIII**.

I Nter alia quamplura cimelia **Ioannes Galuanus Pat. I. C.** in suo **Gazophilacio** pulcherrimam habet, etsi nescio qua de causa manu truncam, imaginem, pedalis ferme longitudinis, æreâ, peruetustam, qua **Virgo Vestalis** maturioris æui faberrime representatur, vultu non adeo formoso, sed ferme rusticano, hilari tamen, ac plane ridente: vestitu pulcherrimo, integro prorsus habitu: nimirum indusio, subuculave super nudo, podere scilicet, ut ait **Eucherius**; qui poderem describit esse lineam sacerdotalem, adstrictam omnino corpori, talaremque. Habet ista **Virgo** tunicam super indutam poderi, longiorem ad pedes, anterieus apertam, & incinctam, cum integra **Reca**, siue **Ricino**, vel si placet **Maforio**, **Mafor-teve**, seu antiquo **Bardocucullo** nuncupato. Manus illa trunca forte gestabat **Lucernam Vestæ** dicatam ignis eterni; siquidem **Valerius Maximus** [a] isti [a] **l. 4. c. 4. f.** veritati fidem facit inquires: *Namque per Romuli casam, perque veteris Capitolij humilia tecta, & aternos Vestæ focos, fictilibus etiamnum vasis contentos, (erant autem ista fictilia vasa mea coniectura Lucernæ testæ) iuro nullas diuitias paupertati talium virorum posse preferri*. **Vestalis** autem altera manu truncæ typus is est, antiquo satis opere:

Lib. VI. cap. LXXXIII.

Col. 1011.

Ex Museo Cl. V. Joan. Galuani J. C. Pat.

Jo. Georg. sculpsit.

Vestalis ista Virgo manu laeva deorsum porrecta, tunicam podere longiorem veluti sustinet; aliquantisper attollens ad femur, ne gressum impediatur eleuati pedis: Quod vestimenti genus a Iulio [f] Polluce nuncupatur *Tunica-Consistens*, quæ non accingitur: Orchostadia dicitur ab Aristophane: vtrunque manicata, longioribus manicis, arctis, ad pedes usque descendentibus. Brachium vero dextrum elatum gerit, flexo cubito, versus caput, veluti manu quidpiam ferret: at iniuria temporis diuturnioris, vel alio quopiam casu, manus huic iconi tota deest; vnde certo non constat, quid manu dextera portauerit Vestal s hæc in isto simulachro. Cl. Vir N. a cuius hæredibus Galuanus hoc cimelium peruestitum obtinuit; arbitrabatur extitisse simulachrum Tuciae Virginis Vestalis, de qua [g] Plinius ita: *Extat Tuciae Vestalis incestæ precatio* (vel potius, *incesti deprecatio*) *qua vsa aquam in cribro tulit, anno Urbis centesimo nono.* Sed ante Plinium Valerius [h] Maximus paulo distinctus ait: *De Tucia Virgine Vestali: Eodem auxilij genere Tuciae, Virginis Vestalis, incesti criminis reæ, Castitas, infamie nube obscurata, emerfit: quæ conscia certæ sinceritatis suæ, spem salutis anticipi argumento ausa petere est. Arrepto enim cribro, Vesta, inquit, si sacris tuis castas semper admoui manus, effice vt hoc hauriam e Tiberi aquam, & in ædē tuam perferam. Audacter, & temere ita. Etis votis sacerdotis, rerum ipsa natura cessit.* His vtrisque Dionysius [i] Halicarnassæus antiquior, etiam planius historiam attulit agens de Romanis Antiquitatibus in hæc verba: *Sed mirabilius etiam est, quod dicam, & simile fabule: Aiunt vnā sacrarum Virginem, nomine Tuciam, iniuste a quodam accusatam, non quod ignem extingui sinisset, sed quod alijs probabilibus indicijs in suspicionem venisset amissæ virginitatis. Testimonijs etiam, licet falsis, eodem accedentibus. Itaque iussa pro se dicere, promississe re, non verbis, diluturam se eam calumniam; simulque innocata Dea Vesta, vt sibi Dux via esse dignaretur, petiisse Tiberim Pontificum permissu, & prosequente vniuerso Populo: Quumque ad flumen accessisset, contra vulgatum illud Adagium, ausam haurire aquam cribro vacuo, eam usque in forum*

A *perlatam, ad Pontificum pedes effudisse. Addunt, accusatorem eius postea multum diuque perquisitum, nec vixum vsquam comparuisse, nec mortuum. Cui narrationi postremus omnium ausus non est fidem negare D. Augustinus, asserens in sua [k] ciuitate Dei: Quod Virgo Vestalis, de cuius corruptione Quæstio vertebatur, aquam impleto cribro de Tiberi neque profluente, abstulit controuersiam. Hæc ego, atque alia huiusmodi, nequaquam illis, quæ in Populo Dei facta legimus, virtute ac magnitudine conferenda quanto minus ea, quæ illorum quoque populorum, qui tales Deos coluerunt, legibus indicata sunt prohibenda, magica scilicet, vel theurgica? Qua de re latius in opere nostro de Prouidentia & Quinto Quæsitis. Huius itaque Tuciae Vestalis imaginulam esse Cl. Vir N. prior illius possessor, adeo constanter opinabatur, vt plane de re persuasus, inuento perito artifice, rerum antiquarum adamussim imitatore, manum cum cribro statuæ substituerit, additaque manu cribrum tenente, simulachrum integrum reddere, statuamque numeris omnibus absolutam perficere conatus fuerit. Galuanus autem illa postea potitus, vt assidue fuit antiquitatis intemeratæ cultor eximius, agnito nouo additamento, manū adscititiā cum aduētio cribro sustulit e statuā, & quæ fluminis aquam in pertuso cribro contra naturæ leges portasse fingebatur antiquitus, vna cum mentito cribro deiecit in Patavinā fluentia, cum quo demersa manus protinus exinde delituit. Perstat autem adhuc in iconis imo cubito foramen, adscititiæ manus indicium, & argumentum euidentissimum. Ego vero simulachrum istud, allatum superius, non esse Tuciae cribro pertuso dudum Tiberis aquam admirabiliter portantis, pluribus coniecturis confirmatum habeo. Primum, quod hæc imago referat Vestalem facie non decora, sed potius deformi, quæ viros omnes ab incestu procul arceret. Deinde, quod figura est Virginis hilari vultu, ferme ridentis; quum Tuciam tunc oportuerit esse vultu graui, seueri, moesto, valdeque tristi, propter adeo turpem accusationem infamiae. Deinceps, quod cribrum, non vnica manu, veluti despi-*

Vu 2 cians,

[f] l. 7. c. 13.
Tunica consistens quæ pri-
scis.

[g] l. 28. c. 2.
Censuit V. Cl.
hanc extitisse
Tuciam, quæ
cribro pertuso
portauerit
aquam.
[h] l. 8. c. 1.

[i] l. 2.

Tuciae mira-
bile facinus.

[k] l. 10. c. 16.

D Augustinus
non negat fa-
cinus Tuciae.

Non esse simu-
lachrum Tu-
ciae probatur.

ciens, ac ludibunda, sed vtraque manu tenuisse, cum maxima cautione Tuciam existimandum est. Denique potissimum, quod hæc imago referat Vestalem non ita iuuentulam, sed adultioris ætatis; quam etiam deformem verisimile non est ab ullo sollicitatam ad incestum; nec ipsam ætate graui sic in Venerem extitisse concitatum libidinis oestro, ut vllum rogauerit de stupro, vel nutibus ad concubitum illexerit; etenim adolescentulæ sunt, quæ stimulis Veneris acriter incitantur, ac veluti furiosæ redduntur ad coitum; ut obseruat M. [l] Albertus, inquit: *Et hoc est causa quod quadam puella circa annum quartum decimum non possunt de coitu satiari: Et si tunc non habent virum, tamen mente pertractant coitum virilem, & sæpe imaginantur veretram virorum.* Quinimmo licet ista statua cribrum in manu gestasset, non proinde Tuciam representaret, quæ Tiberis aquam ad suæ pudicitie confirmationem in cribro pertusa portauit; sed aliam potuit indicare, quæ cribro perferret ignem nouum in locum extincti; quæ de re [m] Gyraldus ante [n] Rhodiginum ita: *Illud etiam apud scriptiores proditum obseruauit, extincto igne Vestales a Pontifice verberari solitas; quibus mos erat, tabulam filicis materie tamdiu verberare, donec ignis conciperetur; qui crebro aheneo in adæm a Virgine deferbatur.* Sed quæ cribro sic ignem deferbat, quum vapulasset ob extinctum ignem, deferens nouum hilaris non erat, ut ista per iconem representata. Quæ propterea non cribrum, sed Lucernam pertulisse manu dicenda est. Quamobrem existimandum potius est hanc peruetustam atque pulcherrimam imagunculam esse Virginis Vestalis prouectæ, manu dextera portantis accensam Lucernam ignis æterni, suæ curæ commissi; quum iuniores illæ primis decem annis sacerdotij solum erudirentur in sacris; non autem adhuc igni custodiendo præficerentur; sed custodirent ignem solum in annorum decade secunda post suam electionem; quæ de re Plutarchus in Numa: *His Vestalibus Virginitas æge tricennialis præscripta. Eius primo decennio, quæ ad ceremonias pertinent, discunt: medio, funguntur sacerdotio; tertio alias insti-*

[l] Gyr. d. 1. 1. 1.
[m] lib. 1. 1. 1.

[n] lib. 1. 1. 1.
[p] lib. 1. 1. 1.

A tuunt. Quo exacto spacio liberam ijs est nubere, & relicto sacerdotio aliam instituerre vitam. Quam facultatem paucas aiunt amplexas, neque fuisse secutis latam: sed penitentia & maiori per reliquum vitam implicatas ceteris religionem incussisse, ut ad senectutem usque & mortem in virginitate persisterent. Ingredi vero religionem, capive non consueuisse minorem annorum sex, neque maiorem natu annis decem, autor est ex Labeone suis in Noctibus Atticis Aulus [o] Gellius inquit: *Qui de Vestali Virgine capienda scripserunt (quorum diligentissime scripsit Labeo Antistius) minorem quam annos sex, maiorem quam annos decem natam, negauerunt capi fas esse.* Vnde quæ custodiendi iam ignis curam habebat in secundo decennio procul a pubertatis æstuosa libidine debebat intra decimum sextum & vigesimum sextum ætatis annum, in quem inclinatam proximè videmus illam, quam representat imaguncula nostra; virginem enim refert annorum viginti quinque circiter. Pierius quidem Vestalibus in actu sacrificandi suffibulum fuisse testatur, aiens: [p] *Quæ vero suffibulo amicta sacrificabant, & virgines Vestales erant. Fuit vero suffibulum vestimentum album, prætextum, quadrangulum, oblongum, quod illæ in capite sacrificantes habebant, idque sub mento fibulis comprehendi solebat; unde nomen.* Eadem pene specie, quæ suffibulum erat, Romana matrona nunc utuntur, quum domo exeunt, pudicitie simul & pietatis, quæ duo in illis egregie vigent, indicia & vera & manifesta. Quum igitur hæc imago referat Virginem Vestalem, non actu sacrificantem, sed Lucernam manu gestantem, suffibulum non habet, sed bardocucillum, poderem, & supra poderem vestem exteriorem: De podere vero Valerianus idem paulo antea pulchram descriptionem attulerat his plane verbis. *Est autem poderes, ut Eucherius, sacerdotalis lintea corpori penitus adstricta, eademque talaris, ἀπὸ τῶν ποδῶν, a pedibus appellata ποδίπνος, poderes: quæ & subucula dicitur. Per hanc igitur, quippe quæ vestimentis alijs subijcebatur, doctrinam sacratiorem intelligi veteres theologi tradiderunt: Exodo: Et fecerunt vestimentum poderem sub umbone, opus textile, totum hyacinth.* D. Hieronymus

[o] l. 1. c. 11.

[p] lib. 40. hic rogl.

in-

in Leviticum: [q] *Tunica secunda est ex li-*
no, ποδονικ, idest, salaris duplici syndone,
quam Iosephus vocat byssonam; hac adha-
ret corpori ita arcta, & strictis manicis, ut
nulla in veste ruga sit, & usque ad crura
descendat. Tales solent habere milites li-
neas, quas camisias vocant, aptas mem-
bris, & astrictas, ut ad omnia expedi-
ant. Hac sacerdotes veniunt tunica, ha-
bentes vestitorum pulchritudinem, & nu-
dorum celeritatem, qua dicitur linea. &
 in Apocalypsi [r] Ioannis ea verba, *Vi-*
di similem filio hominis vestitum podere:

[r] cap. 1.

Lyranus interpretatus ait: *Est autem po-*
deris vestis sacerdotalis linea, qua commu-
niter dicitur alba; & dicitur a pos, quod est
pes, & hanc hares, quasi pedibus hares;
nam attingit usque ad pedes. Rabanus ad
 illa verba [s] *Sapientia. In veste enim po-*
deris, quam habebat, totus erat orbis ter-
rarum: inquit: Byssum, terra deputant He-
braei, quia est terra gignitur, & mox: un-
de primum vestimentum lineum est, quod
terram significat. & de illa verba [t] Ec-
clesiastici: Si sequaris iustitiam, appre-
hendes illam, & indues quasi poderem ho-
minis. Interlinearis ait: [u] Tunica sci-
licet salarem. Isidorus inquit in Origini-
bus: Poderis est tunica sacerdotalis linea,
corpori astricta usque ad pedes descendens,
unde & nuncupatur; πῶδας enim Græci pe-
des dicunt: Hac vulgo camisia vocatur.

[s] cap. 18.

[t] cap. 17.

[u] l. 19. c. 11.

De Bardocucullo vero, cui Ricinum
 etiam & Reca, seu Masorium nomen
 est, ex Antiquioribus cum Cl. Gerardo

3. de vitij
term.

Ioanni Vossio dicendum: Masorium est
 muliebre tegumentum capitis, colli, ac
 humerorū: velum puta de capite in hu-
 meros defluens. Accepta vox a Græ-
 cis Iunioribus, qui itidem dicunt μαφό-
 ριον: ut Paladius Lausiatis, Cantacu-
 zenus, Achmes, Suidas, alij. Ac a plu-
 rali μαφόρια: vel per enallagen generis;
 Latini Masoria pro Masoria dixerunt: ut Hu-
 bertus in vita [x] S. Gudilæ. Est vero
 μαφόριον corruptum ex αἰμοφόριον, quasi
 dicās, superhumeralē, vel humerorum ge-
 stamen, ab αἶμος, humerus, & φέρω, fer-
 re. Sed Latini pro Masorium corruptius
 extulere Masortium, vel Manortium.
 Item Masortis, vel Manortis. Quæ res
 occasionem præbuit Isidoro coniectan-
 di esse a Manors, hoc est, Mars. Ali-
 quid diceret, si tegumentum hoc esset
 Martiale, idest, militare. Nunc non mi-

[x] cap. 6.

litum est, sed mulierum, ac monacho-
 rum. Ita quidem, eruditissime vir, sed
 tamen Isidorus addit rationem cur id
 muliebre tegmen a Marte dicatur Ma-
 uortium, quia scilicet dignitatem, ac
 potestatem virilem indicat, eo quod su-
 pra caput mulieris ponatur; potestas
 autem & dignitas virilis supra mulieres
 imbelles est Martis conditio; nam apud
 Homerum Hector Andromacham vxo-
 rem, retrahere gestientem ipsum a con-
 gressu martiali cum Achille, sic alloqui-
 tur: [y]

B

Sed in domum vadens, tua ipsius opera
cura,
Telamque collumque, & ancillis iube
Opus curare: bellum autem viris cura
erit

Omnibus (mibi vero omnium maxime)
qui in Illo nati sunt.

Sic factus galeam recepit illustris Hector
Ex-equina-cauda-cristatam, vxor au-
tem dilecta in domum iuit,

C

Respectans, humidam lacrymam fun-
dens,

Verba quidem Isidori sunt: [z] *Eadem [z] l. 19. c. 11*

& Ricinum Latino nomine appellatur, eo
 quod dimidia eius parte retro cycitur, quod
 vulgo Manortem dicunt. Vocatam autem
 dicunt Manortem, quasi Martem. Signum
 enim Martialis dignitatis & potestatis in eo
 est. Caput enim mulieris vir est: inde &
 super caput mulieris est. Verum & Mo-
 nachi, sacerdotesque, quo in censu Ve-
 stales habebantur, huiusmodi tegmen
 veluti galeam militarem capiti consue-
 uerunt imponere; qui mos antiquio-
 rum sacerdotum nunc etiam viget in
 Ecclesia nostra; namque se parans ad
 celebrandum sacerdos imponit capiti
 suo tegmen ad humeros in modum pali-
 oli descendens, quod Amictus vulgo
 nuncupatur; de quo Durandus in suo
 Rationali Diuinorum officiorum ita:

D

[x] *Lotis itaque manibus Episcopus, seu Sa-*
cerdos celebraturus assumit Amictum, quo
caput tegitur, quem Pontifex loco [b] Epho,
sive superhumeralis, & rationalis habet, &
nunc etiam superhumeralē vocari potest, si-
gnificans salutem, qua per fidem tribuitur.
De hoc Apostolus ad Ephesios vi. Galeam
salutis assume. Quem quidem Amictum
dum imponit capiti suo sacerdos hanc
orationem Deo dicit: Impone Domine
capiti meo galeam salutis, ad expugnandos

E

[y] ll. 6. v. 490.

[z] lib. 3. c. 2.

[b] Exod. 28.

diabolicos incurfus. Sic igitur non inepte Mauortem, a Marte denominatum vulgo dicit Isidorus muliebri capitis tegumentum ad humeros defluens, quod in eis viri dignitatem ac potestatem indicet; & in Monachis etiam martialem galeam militiæ spiritualis contra Demones representet. Addit autem Eruditissimus Vossius: De Mulieribus clare docet Nonius Marcellus: *Ricinium, quod nunc Masorium dicitur, femineum palliolum breue*. Sane ricinium fuisse feminarium, liquido comprobant duo Varronis loca, quæ subiungit. (Ne pigeat autem ea referre, Nonio subdente: *Varro τὰ φη̃ μὲν ἰππῆα: Nihil magis dicere muliebri, quam de muliebri ricinio, palliolum simplex*. Idem de vita Pop. Rom. libro primo: [*] *Et quo mulieres in aduersis rebus, ac luctibus, quum omnem vestitum delicatorem, ac luxuriosum postea institutum ponunt, ricinia sumunt*.) Est & Isidorus in Glossis: *Masortes*, operimentum capiti mulierum: & lib. xix. Originum, cap. xxv. quum dixisset, stolam esse matronale operimentum, Latinoque nomine *ricinium* appellari, addit: vulgo *Mauortem* dicunt. Atque id e. Seruius expressit in i. Aen. (Ego certe non video Seruium ab Isidoro citari, nec in proposito memorari) Clare autem de muliebri Masorte in Bedæ Martyrologio xx. Sept. *Iussit Faustam nudam, & sine Masorte, flagellatam, incarceratam, caput teribrari*. (Sed tantum non reprobandi hanc phrasim vir erud. in nota Marginali posuit cum asterismo:) Sic more seculi posuit, pro *Fausta nude, flagellata, incarcerata*, mihi placet Græca locutione dici *caput teribrari*, intellego *κατα*, de quo egi in arte Grammatica. (Suscipi quidem ista nota potest, sed adeo frequens est apud elegantes autores huiusmodi phrasim, *doleo pedes, doleo caput, doleo ventrem*, ut vitio verti non debeat Bedæ, qui dixerit, *Faustam nudam, flagellatam, & incarceratam, iussu Tyranni, caput teribrari*.) De Monachorum vero Masortibus aditruimus illo in Glossis Arabico latinis: *Masortis, fascialis, idest angustum* (lege angustum), *pallium, quo vtuntur Monachi, collum pariter, atque humeros tegens*. (Ego, pace viri Cl. non mutarem angustum, respiciens potius ad dignitatem significati,

A potestatemque Masortij, propositam ab Isidoro; galea nanque spiritualis militiæ genus angustum armorum est, ad expugnandos diabolicos incurfus: & apud Homerum Hectoris epitheton dignitatis atque potentiae desumitur semper a galea; quare retinerem *angustum*, non mutarem in *angustum*, omissa breuitate ac exiguitate materiæ pallioli, quam respicere voluit vir eximius, abdicata prorsus illustri significatione Masortis) vbi Meursius pro *fascialis*, legit, *facialis*: vti Græci dicunt *Φακιδίος*. Id Ludouicus de la Cerda in Aduersarijs sacris probat cap. xxii. improbat vero cap. cxli. sed immerito. (Equidem legimus apud Suidam, *Φακιδίος: τὸ τῆς κεφαλῆς ὄργανον. ὃ καὶ φακιδίων λέγεται*. Quæ Latine sonant, *Facellus, capitis gestamen, quod & Faciolium dicitur*. Non tamen ideo Glossarum lectio *Fascialis* mihi mutanda videtur in *Facialis*; quia Latini Græcanicæ voci literulam c addunt in proposito: sic idem Suidas, & immediate subdit: *ῥίγιναι δὲ καὶ ὁ δισμός τῶν καλαμῶν*. idest, *dicunt autem & Φακιδίος fasciculus calamorum*, & paulo antea: *Φακιδίων: Φορτίον*. hoc est; *Facellum: Fasciculum*. Quare lubens retineo Glossarum Arabico-latinarum vocem *Fascialis* Latinam, relicta Græcanica *facialis*.) De eodem Masorte ita Cassianus lib. i. de Habitu Monachi cap. vi. *Post hæc, angusto pallio, tam amictus humilitatem, quam vilitatem pretij, compendiumque scitantes, colla pariter, atque humeros tegunt: quæ i. Masortes tam ipsorum, quam nostro nuncupatur eloquio*. Sed Isidorus, vt originem vocabuli inueniret, fingit idem esse *Mauortem*, ac *Maritum*, *Masorte*, ac *Maritale*. Sic enim ille in originum loco ante memorato: *Vocatum autem* (ricinium) *dicunt: Mauortem, quasi Martem*. *Signum enim maritalis dignitatis, & potestatis in eo est*. *Caput enim mulieris vir est: inde & super caput mulieris est*. Quantopere de etymo fallatur, ostendunt ea, quæ diximus. Verum edgitet vir erud. Isidorum etymologiam Masortis, & Mauortis non deduxisse a cortice nominis Mariti, ac Maritalis; sed, vti constat ex allatis eius verbis, a dignitate, ac potestate viri, maritique supra uxorem; cui Deus dixit ab initio: [s] *Sub viri potestate*

[s] Gen. 3.

reflate eris; & ipse dominabitur tui: quæ A
potestas & dignitas erga coniugem mu-
liercm apte refertur ad Martem; uti nu-
per ex Homero collegimus: nec exi-
stimabit Isidorum, virum sanctitate pa-
riter atque doctrina clarissimum, adeo
bardum fuisse, ut idem esse putarit Mar-
tem, siue *Maortem*, & *Maritum*: *Mafor-*
te, ac *Maritale*; quod ne rudis puer vn-
quam putaret. Addit autem Vir Cl.
Vfus hac voce etiam Linus, vel alius
potius de passione Apostoli: *Et interro-*
garunt eum cum irrisione, cur caput suum
non operiret de maforte, quam prastiterat
Paulo. Præcesserat autem: *Paulilla*,
commoda mihi pannum, quo caput tegis.
Habes & in actis Proconsularibus sub
Munatio Felice, apud [1] Baronium ad
An. ccciii. *Tunica muliebres lxxxi.*
Mafortes xxxviii. tunica viriles
xvi. &c. Fortunatus de Vita S. Rade-
gundis reginæ: *Mafortem novum linteum,*
auro, vel gemmis ornatum. Hæc de Ma-
forte forte plusquam satis; sat enim for-
te fuerat obseruasse, tegmen esse mu-
liebre, prorsus idem cum Ricinio, &
Bardocucullo, quo feminæ, præsertim-
que moniales, ac Deo sacre, propte-
reaque Vestales Virgines caput & hu-
meros sibi tegebant. Nec tamen omit-
tendum est idem tegumenti genus Cu-
cullum, & Cucullam, & Bardocucul-
lum appellari. De Cuculla & Cucullo,sic vir crud. agens item de vitij [u] ser-
monis sequitur, agamus de Latinis no-
minibus eo vitiosis, quia in terminatio-
ne aberretur. Horum alia in vocalem,
in consonam alia exeunt. Prioris ge-
neris est *Cuculla*. *Cucullus* enim est apud
Martialem atque alios: *Cuculla* apud
neminem antiquum. (etiam infra.) [x] *Cu-*
culla, vestis monastica, pro *Cucullus*.
Forſan placuit vestem monachalem ter-
minatione distinguere a ceteris Cucul-
lis. Vfus Hieronymus in Vita Hila-
rionis: Cassianus lib. i. Institut. cap. iv.
B. Benedictus in Regula sua cap. lvi.
Sufficere cœdimus Cucullam, & tunicam:
Cucullam in heme villosam, in astate pu-
ram. &c. Item Cæsius lib. i. Miracul.
cap. lxi. vita Deiculi cap. li, s. ix. Be-
da [y] in vita Otonis l. i. Episcopi
xxxiv. &c. (Verum ad Bardocucullum
ea pertinere videntur, quæ Vir eximius
alibi [z] scribit) *Bardiaci Cuculli* perpe-

ram vocantur, qui dicendi sunt *Bardaici*.
Nam Græce est *Βαρδαίοι*, vel Ptolemæo
Βαρδαίοι. *Bardæi*; Illyridos populi fue-
re: quorum Cuculli isti gestamen. Ce-
terum Hieronymi lingua puritatem La-
tinam habere potest apud me, licet sic
Martiali longe recentior. Apud [a] Iu- [a] Sat. 16.
uenalem Britannicus: *Bardiacus, & cal-*
ceus, & grandes suræ datur tibi iudex vo-
lenti punire hæc: ut per tria hæc describat
ipsum Centurionem, qui gestare solet in ca-
stris Cucullum bardiacum, calceum clau-
sum, & qui magnus procerusque est. Nam
ex Gallia mittebatur vestis, quæ Bardocu-
cullus, siue Cucullus *Bardiacus* appellatur:
eratque vestis vilis, & apta militibus, in
quæ etiam cubarent in castris, quasi & si-
mij ob breuitatem & crassitudinem conue-
niret: unde Martialis in distichis:

Gallia fantonico vestit te Bardocu-
cullo
Cercopithecorū penula nuper erat.
& in primo:

Verbica lingonicus tyrianthina bar-
docucullus.

alibi poeta:

Tempora fantonico velas adoperta
Cucullo.

De ea sic & Iulius Capitolinus in
P. Heluio Pertinace: *Auctio sanerum*
Commodi in his insignior fuit vestis sub
tegmine serico aureis filis insignior, per tu-
nicas, penulasque lacernas, & chiroditas
Dalmatarum, & Cuculli Bardiaci. Ergo
per *Bardiicum* intelliges Cucullum crassio-
ris lane, quo maxime Galli utuntur. Nam
Bardi natio est Gallorum, quæ maxime, ut
docet [b] Strabo, laudationibus, rebusque [b] lib. 4.
poeticis studet: de quibus Lucanus.

Plurima securi fudistis carmina Bardi.
Ex Bardo igitur & Cucullo fit *Bardocucul-*
lus, siue *Bardiacus Cucullus*. &c. Iam ve-
ro tandem ad Antiquorum Lucernas
redeamus.

De Lucerna caput Aethiopis referente.

Cap. LXXXIV.

Sed aliam lucernam, aspectui pul-
chram, quæ refert affabre caput
Aethiopis, ore patulo, velut alte ge-
mentis cum eiulatu magno, tristisque
fronte, recens habui; nullius capacem
eruditionis. Nisi forte velis, esse lucer-
nam sepulchralem: effigiem serui Ni-
gri-

[1] to. 2. pa.
303. edir.
Morst.

[u] l. i. c. 14.
p. 59.

[x] l. 3. c. 7.
pag. 401.

[y] in vitis
ss. ad 12.
Jan. apud
Bolland.

[z] lib. 2. c. 2.

gritæ, cui munus incumberet eam singulis vel alterius diebus accendere intra tumultum Heri dilecti. Vel fabrum

A ludibundum, animi causa sic eam efformasse.

Lib. VI. Cap. LXXXIV.

Jo. Georg. sculps.

De Lucana gibbi tibias infantis.
Cap. LXXXV.

Nouissime vero lepidam habui lucernam: quæ gerit in area supe-

Briore nudum homunculum, gibbum, infantem geminas tibias, elato crure dextero, medias inter coxas turpiter exerentem obscœnum granditate fascinum cum coleis. In cuius fundo de-

scri-

scriptum legitur intra circularem lineam L CAECSAE quod ego legerē interpunctum. L.CAECSAE: Quam non inepte quispiam meretricem opinetur, ex inuerecundi ludionis imagine, sculpta in sua sepulchrali Lucerna. Ceterum nec eruditione caret illa tibicinis imago gibba cum extento mutino: siquidem ex arte tibiae inflantes, nimium contento spiritu, genitalia vehementer implentur, ut quandoque disrumpantur: quamobrem ea gens uti consuevit fascia strictiore ad virilia, Italice *brachiero*, ne disrumpatur e contento nimium anhelitu peritoneum. Eadem anhelitus contentione simul & inclinatione ad tibiae inflandas quodammodo gibbi fiunt; & etiam curuantur qui vitam contemplatiuam agentes assidue scribunt inclinati. Propter istam anhelitus contentionem in inflatione tibiaram, tibicinum vultus mirum in modum deformatur; vnde fingitur Pallas ab se tibiae inuentas abiecit; scite Plutarchus agens de ira cohibenda: *Iocus fertur, Minervam quum fistula caneret, Satyro*

A *his verbis castiganti,*

„ Non te decet forma isthæc, pone fistulas,

„ Et arma capesse componens recte genas.

non obtemperasse: quum autem in flumine faciem suam esset contusa, indignatam fuisse, ac missas fecisse fistulas. Quanquam ars deformitatem cantus suauitate hic quidem compensabat. Et Marsyas, ut aiunt, capistro quodam atque orificio violentiam flatus interceptit, ac faciei inaequalitatem occultauit atque composuit.

B

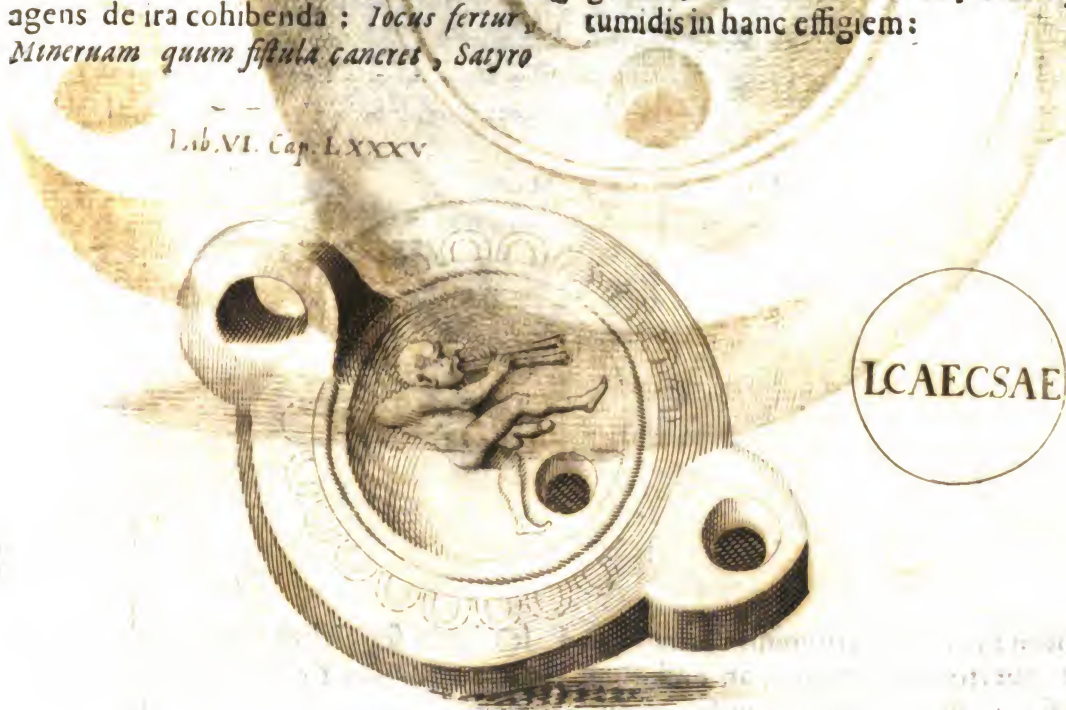
„ Aurum tunc splendens malis circumdedit hirtis

„ Os patulum loris strinxit, retroque ligauit.

Sed ad sanitatem, ne disrupto peritoneo descendat omentum cum intestinis in scrotum, apte fascia sibi ligantimum ventrem arcte tibicines. Quo vinculo carens iste tibiam biforem inflans in Lucerna delineatus, non ab re fingitur & gibbus, & inflato veretro, coleisque tumidis in hanc effigiem:

C

Tab. VI. Cap. LXXXV

Istiusmodi Lucernam perantiqui operis, vna cum duabus alijs, Illustrissimus Commendator & Abbas, Cassianus a Puteo, Romanæ decus Aulæ, cultor eximius antiquitatis, & omnium viuentium literatorum, donauit anno 1646. Eruditissimo Viro Ioanni Rhodio nostro. Sane Morio gibbus iste Lucernæ,

D geminatam, biforemque fistulam inflans, efformatus est nudus, ut deformitas ipsius conspectior esset; miraque fabrilis ingenij libidine confectus. Cuius generis plura diuitibus in pretio frequentissimo numero vendebantur antiquitus: vnde illud:

„ Stultitiam patiuntur opes.

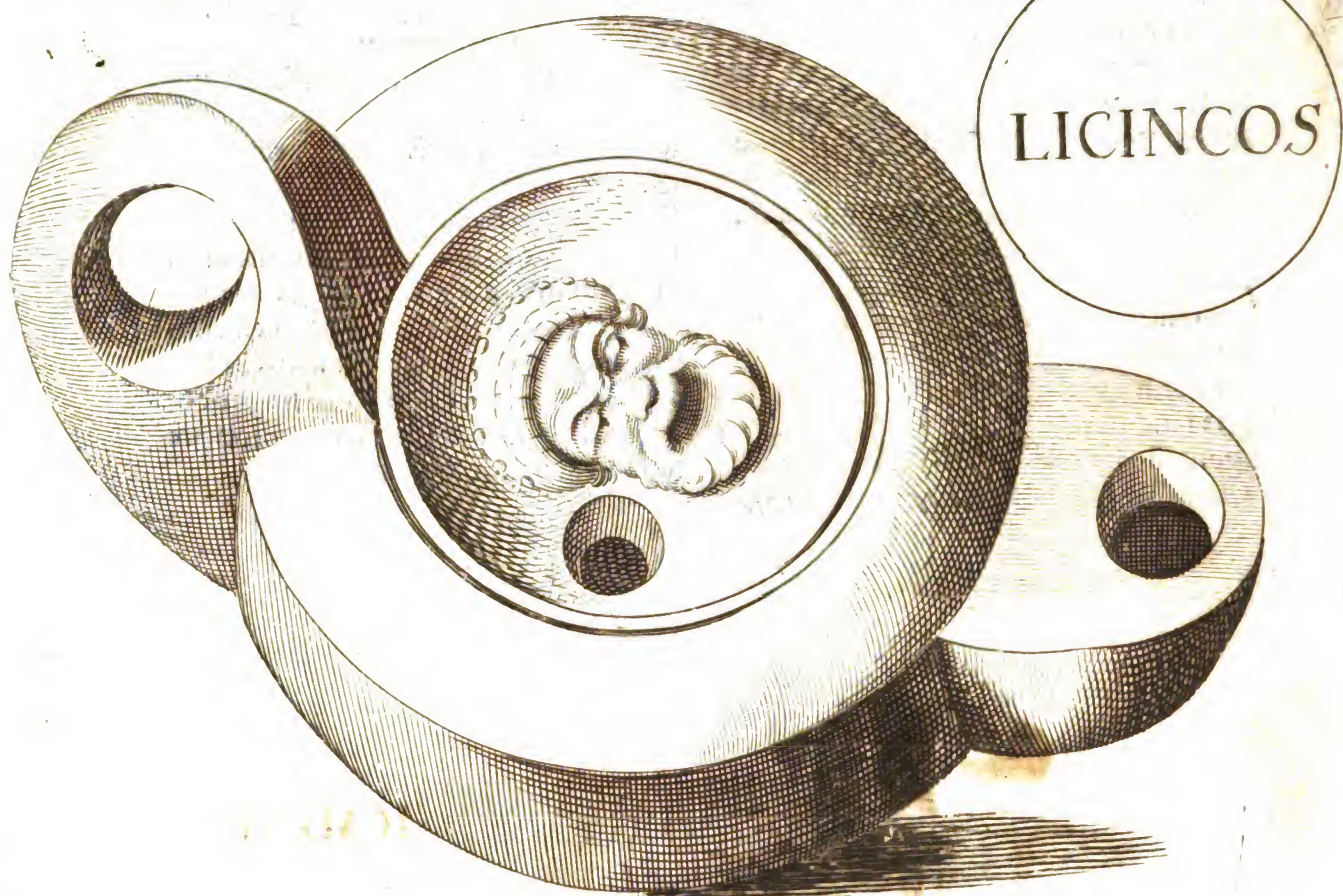
Hanc

Hanc autem Lucernā etiamnū in pinacotheca sua seruat ipse Rhodius noster.

De duplici Lucerna capitis humani veluti plorantis aut cachinno effuso videntis, effigiem habente. Cap. LXXXVI.

AT vero Lucerna non vnica gerit in aræ suæ supernæ medio caput humanum insculptum forte, sub plorantis effigie; prima quidem huiusmodi; cum inscriptione LICINCOS in exteriore fundo:

Lib. VI. cap. LXXXVI.

Jo. Georg. sculp.

continet, vt vides, hominis barbati caput, aperto nimium ore, an eiulatum proferat, an cachinnum, quispiam dubitauerit. Quid sibi velint in extremo fundo exteriore grammata LICINCOS, non ita planum. Si forment vnica dictionem, incertum an indicent nomen fabri, an defuncti, an serui sepulchralis. At si fuerint litteræ capitales plarium dictionum; Delio natatore dubio procul opus est ad illarum germanum sensum expiscandum. An dices, fuisse lucernam ex earum numero, quæ semper arderent inextinguibi-

Bles intra sepulchra? tunc sane legas: *Lucerna Ignem Conseruans In Nobili Conditorio Omni Seculo.* An volueris esse non æterni luminis, at quæ prorsus egeret olei statis temporibus adiectu? sic interpretabere grammata: *Lumen Illustrans Conditorium Indicat Nobilitatem Cultorum Ossium Sacrorum:* quandoquidem apud omnes propemodum nationes veteres opinati per mortem homines transire in Deos Manes, Mortuorum Ossa; quin & defunctorum ratione sepulchra tanquam sacras res habebant, & venerabantur. Sed arbitraria mul-

Ossa marmorum cur haberentur sacra, & colerentur accensio lumine.

multiplex esse potest huiusmodi literarum capitaliū interpretatio; nihilque firmi, certique de proposito potest afferri. Ceterum alia Lucerna dissimilis parum huic est in structura, sed habet omnino consimilem iconem barbari capitis in area superna; quare prætereo figuram opponere. Non omitto tamen in exteriori fundo descriptum haberi tres intra circulares lineas nomen FORTIS; quod esse proprium nomen Fabri, constat ex ea certissima coniectura, quoniam id nomen passim habetur in plurimis Lucernis; quæ ab vno Fabro Lucernario factæ fuerunt necessario. Sin autem in hisce Lucernis caput illud barbatum, ore monstroso hians, dicatur effictum ad indicandam Laruam sepulchralem, cuiusmodi frequens antiqui circa sepulchra spectabant, atque ponebant, non abnuo. Inuenitur autem ista Lucerna fictilis apud D. Alexandrum Estensem, Nob. Patauinum: Quæ dissidet a proposita, quod non habet a tergo manubriolum vllum, ut ista: & in area duo continet orificia, veluti spiracula, inter quæ caput humanum effictum est, non vnicum spiraculum, ut ista: & laterales obtinet prope foramina duas tanquam ansulas; quum istæ non habeantur in allata, sed

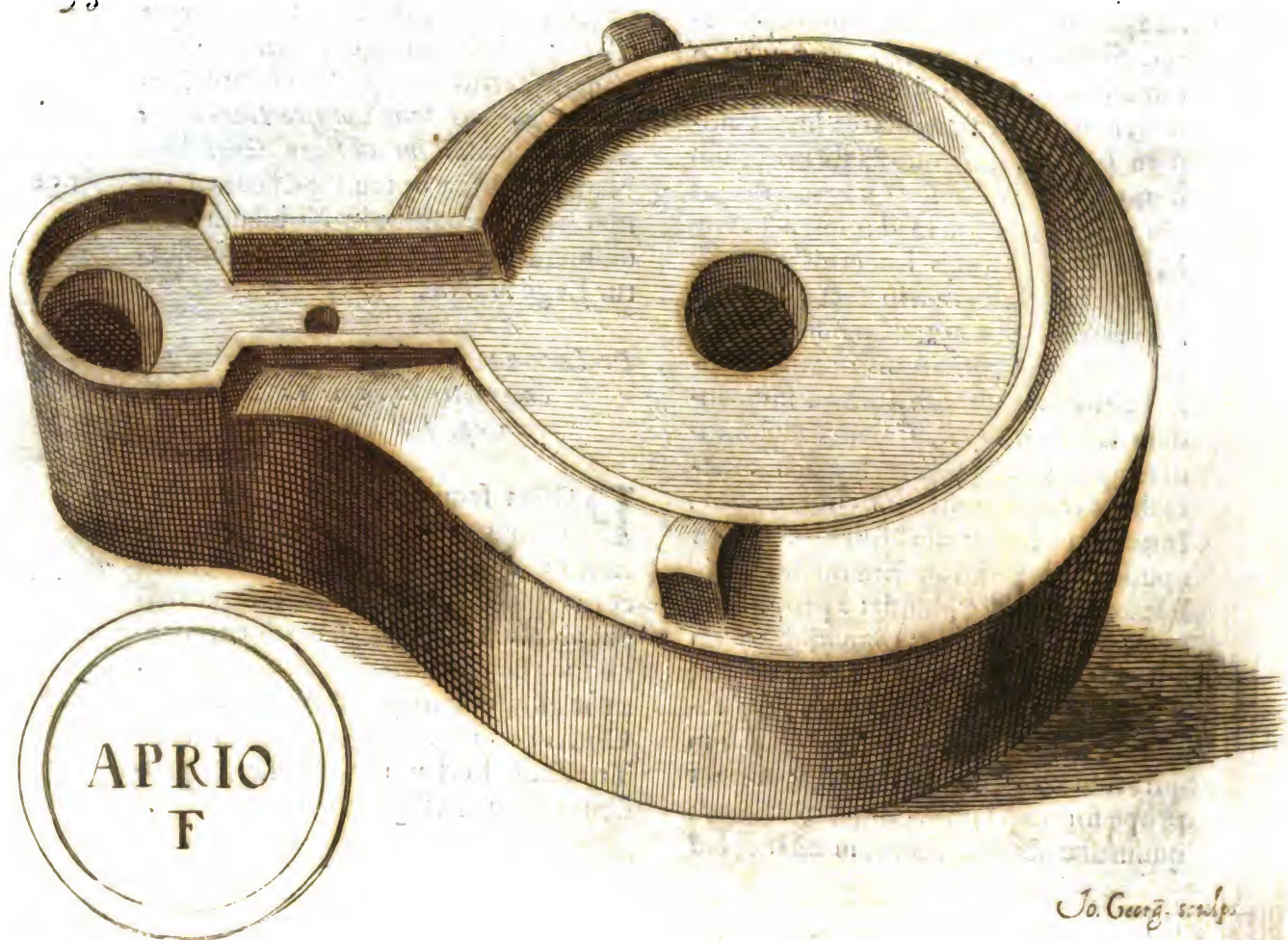
A a tergo tantum manubriolum anulari forma perforatum. Hæc in fundo intra duos circulos æquidistantes, quaternis lineis effigiatos, obtinet nomen FORTIS. ista vero simplicem intra lineam circuli & continet huiusmodi literas, LICINCOS: quas capitales, præter allatam nuperrime geminam explicationem, tertio loco possumus interpretari: *Lychnus Igne Corusco Illuminans Nobilem Conditum Obscuro Sepulchro*.
 B Nam, ut antea notauimus [*] Lucernæ solum accendebantur in Nobilium, Diuitumque sepulchris; quod satis indicatur Lege Mania.

De Lucerna, in effigiem capitis Aegyptij Sacerdotis rasi efformata.
 Cap. LXXXVII.

P Ostea sequitur, quam recens habuimus ab Antiquario, & gemmarum eximio cultore D. Gilberto, Lucerna pensilis, mire se tota referens caput abrasum Aegyptij sacerdotis, coronatum velut intorto funiculo; quæ gerit in fundo florem mirabilem ad instar Crucis; e cuius angulis frondes veluti Trinitatis herbæ nuncupatæ, prodeunt in hanc effigiem:

ib. VI. Cap. LXXXVIII.

fig. 2.

Jo. Georg. sculp.

[6] lib. 32.

Non ab re coniectari libuit istam lucernam referre caput rasum sacerdotis Aegyptij, tum quod eius regionis incolæ, sacerdotes haberent raso capite: tum quod apud Aegyptios celebraretur festum Lucernarum. De primo præclarum habemus in Hieroglyphicis [A] Pierij testimonium, ubi legimus: Quod vero Sacerdotes Aegyptij quotidie rasebant, neque ullum vestigium capillorum toto capite cerni patiebantur, hieroglyphice significare volebant, superflua omnia submouenda: cuiusmodi significatum habetur XXI. Deuteronomij: ubi si mulierem quis ex hostico viderit, approbaveritque, ita ut eam uxorem ducere concupiscat; iubetur inter alia, caput eius detondere, unguesque præcidere: hoc est, ut Cyrillus interpretatur si quid in profanis disciplinis deprehenderimus, quod approbemus, idque in usum no-

A stem transferre cupiamus, dandam operam ut ex his, quæ superflua fuerint, amputentur. In hanc eandem sententiam Polidorus Virgilius agens de rerum inventoribus inquit: [*] Commune initiatis omnibus insigne est, vertex rasus, præcipuum sacri prophanique capitis discrimen, quod admonet sacerdotes, spretis omnibus humanis voluptatibus, oportere caelestia tantum meditari. Herodotus in Euterpe scribit: [*] Deorum sacerdotes alibi comati [*] c. 36. sunt, in Aegypto derasi. Plinius itidem ait: [*] Bos in Aegypto etiam numinis vice colitur, Apin vocant. Insigne ei in dextro latere candicans macula, cornibus Luna crescere incipientis: Nodus sub lingua, quem Caniharum appellant. Non est fas eam certos vitæ excedere annos, mersumque in sacerdotum fonte enecant: Quæsituri lectu alium, quem substituant: & donec

nec inuenerint morient, deasis etiam capiti-
bus. Vbi non videtur perpetuo caput abrasum gestare, sicut ait Herodotus, & Pierius, at solum tempore luctus, antequam reperiant Apim substituendum in locum demortui. Præterea de proposito scribit [*] Apuleius: *Zachles adest Aegyptius, propheta primarius, qui mecum iamdudum grandi premio pepigit reducere ab inferis spiritum, corpusque istud postliminio mortis animare. Et cum dicto Iuvenem quempiam lineis amiculis intectum, pedesque palmeis baxeis indutum, & adusque deaso capite, producit in medium. cuius diu manus deosculatus, & ipsa genua contingens, Misere, ait, sacerdos, misere. De secundo sic Herodotus in Euterpe: [b] Vbi vero in Sain urbem sacrificatum conuenerunt, noctu sub dio uniuersi circum domos frequentes lucernas accendunt, imbutas sale, & oleo plenas cum multo lychno, quod tota ardet nocte. Cui festo nomen impositum est, Accensio Lucernarum. Ad hunc conuentum quicumque Aegyptiorum non ierint, obseruantes sacrificij noctem, & ipsi uniuersi Lucernas accendunt: atque ita accenduntur Lucerne non in Sai modo, sed etiam per uniuersam Aegyptum. Qua vero gratia nox hac lumen & honorem sortita sit, sacra quedam ratio commemoratur. Quam rationem sacram non affert Herodotus: Innuit, agens de falsa religione, Lactantius ita: [c] Isidis Aegyptiæ sacra sunt, quatenus filium parvulum vel perdiderit, vel inuenerit. Nam primo sacerdotes eius deglabrato corpore sua pectora tundunt, lamentantur, sicut ipsa, quum perdidit, fecerat. Deinde puer producit quasi inuentus, & in latitiam luctus ille mutatur: & ideo Lucanus:*

„ Nunquamque fatis quæsitus Osiris.

Semper enim perdunt, & semper inueniunt. Refertur ergo in sacris imaginibus, quæ vera gesta est. Pausanias in Phocicis, refert ad Nili decrementum, quod lugeant, & augmentum, de quo quotannis lætentur Aegyptij; quodque lacrymis Isidis augeri censeant, dicantque mystice; signantes Osiridis nomen Nilum, & Isidis Aegyptum; cuius Nilum alij filium, quod eum veluti pariat antea sub terras conditum non semel, ut obseruat

A inter alios ipse Plinius inquit de Nilo: [d] Ex hoc lacu profusus indignatur fluere per harenosa & squalentia, conditæ se aliquot dierum itinere. Mox alio lacu maiore in Cesariensis Mauritanie gente Massesylum erumpit, & hominum catus veluti circumspicit, issem animalium argumentis. Iterum harenis receptus conditur rursus viginti dierum desertis ad proximos Aethiopas. Atque ubi iterum senserit hominem, proslit fonte (ut verisimile est) illo, quem Nigrin vocauere. Inde Africam ab Aethiopia discescens, etiam si non protinus populis, feris tamen & belluis frequens, sylvarumque opifex, medios Aethiopas secatur, cognominatus Astapus, quod illarum gentium lingua significat aquam e tenebris profluentem. Hinc fabulæ commentum de Osiride (quo nomine sacerdotes Aegyptios Nilum appellare consueuisse Plutarchus asseuerat agens de Iside & Osiride) principium habuit; quia Nilus se se condens est Osiris interemptus, latenterque transductus ab hominum conspectu. Qui dum rursus e terra sursum erumpit, dicitur Isidis filius, quæ pro Aegypto posita Nilum de se veluti nascentem parere videtur. Idemque fluuius iterum harenis conditus, interfectus dicitur: & rursus emergens e tellure, partu reddi ab Iside. Quæ pro terræ Aegypti ponitur. Vnde Nilus Isidis filius cognominatur, toties terris haustus, toties emergens e telluris altissimo ventre. Sed alij ponunt Osirim Isidis, adeoque Nilum Aegyptiæ terræ coniugem, quod Aegyptia tellus a Nilo mirifice fecundetur. Quod optime luculenterque Seneca docet, cui: [e] Mira aquæ natura fluminis, quod quum ceteri amnes abluant terras, & euiscerent, Nilus tanto ceteris maior, adeo nihil exedit, nec abradit, ut contra adiciat vires, minimumque in eo sit quod solum temperet. Illato enim limo arenas saturat, ac iungit. Debetque illi Aegyptus non tantum fertilitatem terrarum, sed ipsas. Illa facies pulcherrima est, quum iam se in agros Nilus ingessit. Latent campi, operteque sunt valles: oppida insularum modo extant. Nul- lum in mediterraneis, nisi per nauigia commercium est. Maiorque est letitia gentibus, quo minus terrarum suarum vident. Hinc fabulantur Isidem inuento tandem Osiride lætitia gestare, post luctum inquit

[d] l. 5 cap. 9.

[e] 4. nat. quæ cap. 1.

[f] lib. 5. c. 9.

tionis mariti sui: de quo luctu, lætitiæque Pausanias in Phocicis antea citatus, inquit ipsissima: [f] *His consimilia de Phœnice quodam homine audiri Aegyptios Isidi festos dies agitare, qua anni parte lugeri ab ea Osirin ducunt: ac per illos sane dies incipere Nilum anniuersario auctu excrecere. Quo fit, ut incolarum turba distiteret, augeri Nilum, atque impleri, lateque arua irrigari, Isidis lacrymis.* Recte quoque festum hoc Aegyptiorum luctuosum nocturnum ob necem Osiridis, institutum esse potuit in memoriam noctis illius calamitosæ, qua Deus interfecit omnes primogenitos Aegyptios, inter quos fuit etiam Osiris, filius regis Isidis frater, & coniux; quod haberi potest etiam ex diuina scriptura, in qua legitur: [g] *Et transibo per terram Aegypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Aegypti, ab homine usque ad pecus: & in cunctis Dijs Aegypti faciam iudicia, ego Dominus.* & mox: [h] *Factum est autem in noctis medio, percussit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti, a primogenito Pharaonis, qui in solio eius sedebat (quem primogenitum regis Aegypti forte vocabant Osirim) usque ad primogenitum captiuæ, qua erat in carcere, & ad primogenitum iumentorum. Surrexitque Pharaos nocte, & omnes serui eius, cunctaque Aegyptus, & ortus est clamor magnus in Aegypto: neque enim erat domus, in qua non iaceret mortuus. Vocatisque Pharaos, Moyse & Aaron nocte, ait: surgite, & egredimini e populo meo, & vos, & filij Israel. Ite, & immolate Domino, sicut dicitis. Oves vestras, & armenta assumite, ut petieratis, & abeuntes benedicite mihi. Urgebantque Aegyptij populum de terra exire velociter, dicentes, Omnes moriemur. Hanc itaque veram historiam de nocturno planctu gentis Aegyptiæ super mortuo primogenito quisque suo: deque lætitiæ ob liberationem a metu mortis ceterorum filiorum in exitu populi Dei de terra sua; quot annis postea celebrarunt Aegyptij per festum lucernarum ab Herodoto descriptum; & a sacerdotibus Aegyptijs, qui cuncta sua mysteria sub hieroglyphicis fabularum tegebant ex more, contigit indicari nocturno planctu Isidis Osirim interfectum mire misereque lugentis. Et quemadmodum exitus Hebræorum*

[g] Exod. 12. 12.

[h] ver. 10. & seqq.

A ex Aegypto contingit in nocte plenilunij: nimirum, ut ait sacra [i] pagina, *maxima quarta primi mensis*; & quum apud Hebræos numerarentur menses a Luna, scilicet ex motu Lunæ; qui viginti & octo diebus fere completur; decima quarta mensis est nox plenilunij; qua nocte fieri consueuisse quotannis apud Aegyptios festum Lucernarum, satis aperte constat ex Herodoto, superius allato, quin & ex ipso Lucano, cui,

B

Numquam est satis quasitus Osiris.

At vero Sole eum die mox oriente, tanquam inuentum Osirim tripudijs exultantes Aegyptij venerabantur. Ac ut iam festum Lucernarum nocturnum cum lamentationibus apte descriptum vidimus apud Herodotum; ita videre licet apud [k] Apuleium luculenter explicatum festum lætitiæ diurnum, post exactam noctem plenilunij; quam ita scitissime proponit: *Circa primam ferme noctis vigiliam expectectus pauore subito, video pramicans Luna candore completum orbem, commodum marinis emergentem fluctibus, ab oriente scilicet, dum Sol occasu videri desijt. Quin & in manu præcipui sacerdotis, diurnum festum hilaritatis Osiridi iam inuento concelebrantis, Apuleius lucernam adspexit accensam, ceu Solis præsentis hieroglyphicum, postea subiungens: Et Antistites sacrorum proceres illi, qui candido linreamine cinctum pectoralem adusque vestigia strictim iniectis, potentissimorum domini proferbant insignis exuvias. Quarum primus Lucernam pramicantem porrigebat lumen, non adeo nostris illis consimilem, qua vespertinas illuminant epulas: sed aureum Cymbium in medio sui patore flammulam suscitavit largiorem. Secundus vestitu quidem similis, sed manibus ambabus gerebat altaria. Quoniam vero pri-*

E mus Antistes sacrorum apud Aegyptios, idem (ut ex Hecataeo testatur [l] Pictorius) erat Princeps vniuersi regni, simul & omnium sapientissimus; vnde Trismegisti cognomine venerabatur. Mercurius enim Aegyptus ille dictus est ideo Trismegistus, Latine Termaximus, quod & Philosophus maximus, & sacerdos maximus, & maximus denique rex fuerit. Consueverunt enim Aegyptij ex omni Philosophorum nume-

[i] Exod. 12. 6. 12.

[k] l. 11. mensis init.

[l] l. 53. hieroglyph.

ro sacerdotes, ac rursus ex sacerdotibus regem eligere. Hic autem ut Philosophos sapientia, ita religione sacerdotes excelluit, ac mox in imperio administrando iustitia superiores omnes reges superavit. Hic primus a physicis ad diuinorum speculationem erexit. Primus de Maiestate Dei, de dæmonum ordine, animarumque mutationibus sapientissime disputavit. Scripsit multa volumina, quibus arcana mysteria, & oracula panduntur, non enim ut Philosophus solum, sed ut propheta, futura sæpe prædicit. Ita C. Stephanus e classicis. Huncce Mercurium Trismegistum Diodorus [k] Siculus ait Osiridis, & Isis fuisse veluti magistrum, & consiliarium. At vero Suidas aliter explicare videtur etymologiam Trismegisti, scribens nobis interpretationibus illustrata, & tantum non comprobata. *Mercurius Termaximus. Hic erat sapiens Aegyptius. Floruit autem ante Pharaonem. Vocatus autem fuit Termaximus, quod de Trinitate locutus fuerit, dicens in Trinitate unam esse Deitatem. Sic fuit lumen intelligens ante lumen intelligens* (etenim lumen Filius de lumine Patre generatur, priore secundum relationem habitudinis) & *fuit semper mens mentis lucida* (nam Verbum sapientia Paternæ mentis Patri coæternum est) *Et nihil aliud fuit huius unitas* (quia pluralitas personarum non est alia quædam subsistentia realis ab unitate diuinæ essentiae) *Et spiritus omnia continens* (Quoniam [l] spiritus Domini repleuit orbem terrarum: & hoc, quod continet omnia, scientiam habet vocis.) *Extra hunc non est Deus, non Angelus, non ulla alia essentia est* (quia Deus est in vniuerso, & vicissim cuncta in illo; omniaque mouentur ab inexistente in nobis Numine, ut ait [m] Aristoteles: & [n] Apostolus: In ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus) *Omniū enim est Dominus, & Pater, & Deus, & omnia sub ipso, & in ipso sunt. Nam ipse sermo, qui est undiq; perfectus, secundus, & opifex, in secunda natura præexistens, & secundam, aquam secundam fecit* (quando dixit etiam Deus: [o] Producant aquæ reptile animæ uiuentis, & volatile super terram sub firmamento cæli. &c. *His autem dictis* (Mercurius Trismegistus) *hac precatus*

A est. Obtestor te calum magni Dei sapiens opus. Obtestor te Vocem Patris, quam locutus est primam, quam omnem mundum firmavit. Obtestor te per unigenitum Sermonem, & Patrem omnia continentem: Obtestor, inquam, te cælum per hæc omnia propitium, propitium esto mihi. Quocunque modo Mercurius Aegyptius appellatus fuerit olim Trismegistus, siue quod extiterit Maximus Philosophus, maximus sacerdos, & maximus Dynasta, sicuti communis est Classicorum consensus; siue (ut habet Suidas) quod maxima de Trinitate fuderit oracula (propter quam rationem Vecchiectus ille magnus Etruscus, qui diu commoratus in Aegypto dynastias omnes eorum euoluere sedulo potuit ac diligenter, animaduertit ab Aegyptijs veram religionem non accipientibus, eius nomen e Dynastarum catalogo deletum fuisse) recte redimitum caput habere debuit intorto funiculo duplici, qualis inspicitur in nostra Lucerna: quæ ideo & antiquam, & antiquario habitam: & Aegyptiam arbitror, ex icone capitis Aegyptij sacerdotis, duplici contorto funiculo coronati; nam etiam si sacerdos ille fuerit, vna princeps, & Philosophus; attamen corona, quæ regimen indicat, & duplici virga in funiculi speciem non e triplici contorqueri debuit; etenim sacerdos est pastor animarum, princeps autem est pastor populorum, quantum ad corporalia. Sapiens autem non regit vltos, nisi quatenus vel cum sacerdote vel cum principe coincidit; sed ex se tantummodo docet: Porro de virga & funiculo Pastoris, atque Rectoris, habemus Oraculum Zachariæ, dicentis: [p] *Et pascam* [p] cap. 11. 7. & *pecus occisionis propter hoc, o pauperes gregis. Et assumpsi mihi duas virgas unam vocavi decorem* (quæ decet sacerdotem, pastorem animarum) & *alteram vocavi funiculum* (quæ principem decet) & *pauis gregem* (humanum mihi sacerdoti principi commissum, quantum ad animam, & quantum ad corpus.) Quæ quidem duæ virgæ contorquentur in coronâ capitis Aegyptij sacerdotis hieroglyphice, potestatem habentis regiam in funiculo, & sacerdotalem in decore. De virga vero funiculi regie potestatis ait illico Propheta: *Et succidi tres pastores*

[k] l. i. cap. 2.

Mercurij Trismegisti mira de Trinitate sententia explicatur.

[l] Sap. 1. 7.

[m] Arist. 7. end. cap. 18.

[n] Act. 17. 28.

[o] Gen. 1. & seqq.

[p] cap. 11. 7. & seqq.

in mense uno: & contracta est anima mea in eis. Siquidem & anima eorum variavit in me. & dixi: non pascam vos. Quod moritur moriatur: & quod succiditur succidatur: & reliqui de moriunt unusquisque carnem proximi sui. Nempe Deus succidit exterminans tres pastores, qui sunt Principes Idololatæ cū suis sacerdotibus: Principes Hæbræorum cum suis sacerdotibus, qui filium suum audire, recipereque noluerunt; a quibus ob mortem illatam Christo suo Dominus abstulit principatum, & sacerdotium: nec non & Principem Angelorum, qui præuaricati sunt; vel si placet Principes Christianos malos, tyrannidem exercentes, prauosque nouæ legis sacerdotes præcitos, & reprobatos a Deo: etenim funiculus in sacra pagina tribuitur æque [*] principibus, & [*] sacerdotibus. Quos tres ordines Pastorum Deus ait se succidisse mense uno; nomine mentis hieroglyphice designans iustitiam, victoriam, & palmam de ipsis habitam; ut constet ex Valeriano, dicente: [q] Palma significata plurima traduntur; quorum præcipue quatuor ex grauissimis autoribus seligere visum est: quippe annum, mensem, iustitiam siue aequalitatem, atque victoriam. Causa vero cur annum Palma significaret, prima est, quod sola omnium arborum per ortus Luna singulos, ramos singulos progencrat. Atque ita etiam significatum mensis obseruauerunt, ut per singulos palmae surculos menses totidem adnumerarent. Per itaque ut si annus exprimi debeat, Palma duodecim ramis prædita figuretur. Sed enim, etiamsi hac non adfuerit curiositas, annum omnino significabit, vel quantum ad mensem attinet, quod in officulis eius ea maxime figura expetiretur, quæ Lunata esset; quam contra fascinationes pollece plurimum arbitrabantur. Lunam autem maxime cauam, qualis est quum octo & viginti dierum numerum expleuit, cornibus scilicet inferne deiectis, mensis indicium esse in caelestibus loco suo dictum. Dianaque ipsa apud Homerum Apollinis hymno, mensis & anni arbitros paritura, Palmam amplexata describitur. AEQUALITAS. Aequalitatem vero ea de causa significabat, quod quum initio Soli dicata fuerit ante Laurum, grauissimi auctores asserunt, & Phæbum, & victores hac, non alia quapiam arbore coro-

nari solitos. Quæ quum æquale esset victorum omnium premium, aequalitatis id symbolum affecta est. Sane Plutarchus & Pausanias auctores sunt, Palma pretium, quæ multis in certaminibus victores æque coronarentur, a Theseo primum institutum, quum a Creta primum reuersus in Delum applicuisset, & Apollini ludos edidisset, siue ea de causa sit excogitatum, quod arbor ea folijs sit maxime aequalibus, ideoque victoribus conueniret, quod æqua eorum laus atque premium esset. IVSTITIA.

Fructus, præterea reddit pari cum folijs æquilibrio, atque hinc Iustitiam significari voluerunt. Præter hac incorrupta est Palma materies, ac propemodum senij nescia, perinde ac decet incorruptos esse, neque unquam temere flecti aliorum quorumcumque arbitrio, iustitia administratores. Folia demum, nisi vi tollantur, nunquam amittit; quare illam congruenti epitheto αἰφύλλων, atque etiam ἐμπυρόφυλλον appellauerunt; quum & laurus, & olina, & myrtus, ac alia quedam, quibus est perennis foliorum viror, succrescentibus alijs priora decutiant: Eademque immobilitas expetitur in Iustitia. Quod vero ponderibus resistat, & in aduersum incuruetur, facere idem Iudices debent, atque reluctabundi, seductores pellacesque omnes detrectare, neque muneribus, neque violentia cedere. In hanc sententiam Levitico celebrandis ferijs xv. mensis septimi, Palmae surculos, quos Græci σπαthalas a gladij forma vocant, legislator sumendos præcipit. Theologi per eos inuenerunt Iustitia germina interpretantur: Iustus enim, ait Psalmographus, sicut Palma germinabit, propterea quod nihil est in vniuersa Palma quod respui debeat, ita tota ab intima medalla ad extremum usque folium humanae necessitatis vsibus est commoda, idque multipliciter; perinde ac in ijs, qui iuste viuunt, nihil reperias, quod non vnde cumque utile sit ac commendabile. VICTORIA.

Victoria demum in Palma significatur, ex numis, picturis, sculpturisque omnibus vniuersa iam plebecula manifestum est, &c. Quæ cuncta referenda fuerunt ad abditiore oraculi declarationem. Quum itaque Palma mystice significet Mensem, Victoriam, atque Iustitiam; prophetica iam obscuritate tropologice Mensis per Palmam significatus æque signare poterit Victoriam pariter, ac Iu-

Palma cur Iustitiae symbolum sit.

Palma ut Victoris symbolum sit.

[*] Isai. 33. per tot.
[*] Hierem. 10. 20.

[q] lib. 50 hier. Mensis ut ad Palmam, victoriam, & iustitiam referatur hieroglyphice.

Palma cur æqualitatis testis sit.

Iustitiam. Deus ergo tres malos pastores vno mense succidens, tres iniquorum principum, & Sacerdotum species iuste vicisse, destruxisseque ponitur. *Et reliqui sub iniquorum principum imperio male viuentes ad exemplum sui regis, deuorent unusquisque carnem proximi sui*, tanquam incorrigibiles, atque præsciti, relinquuntur in manu peruersi consilij sui nocendi proximo (quem sicuti seipsum amare deberent) æterna pœna post obitum puniendi. Quod additur. *Et tuli virgam meam, qua vocatur decus, & abscidi eam, ut irritum facerem fœdus meum, quod percussa cum omnibus populis: & in irritum deductum est in die illa. Et cognouerunt sic pauperes gregis, qui custodisunt mihi, quia verbum Domini est.* scilicet decoris virga fœdera Domini respiciens, in sacra pagina manet æqualiter apud principes, & sacerdotes; nam Abram, cum quo pepigit Dominus [l] fœdus in sempiternum, fuit [m] princeps, atque [n] sacerdos, Isaacum filium immolare iussus. Vnde rectissime duæ virgæ, funiculus, & decor, contortæ, complicatæque simul sunt in vnâ coronam, circundantem caput Aegyptij sacerdotis, qui & princeps erat, ut visum est, in nostra Lucerna. Deus autem abscidit Sacerdotium, & Principatum Hebræorum, ut irritum faceret fœdus, quod percusserat cum omnibus populis descendentibus ex domo [o] Noe post diluuium, & speciatim cum omnibus populis tribuum filiorum Israel, quibus promiserat omnem benedictionem, & assistentiam, & gratiam, si seruassent mandata sua; & in die illa, qua transgressi sunt præceptum Domini, Deus in irritum deduxit pactum suum benedictionis cum eis percussum. Qui vero descriptus est in fundo Lucernæ flos in imaginem crucis cum folijs triangularibus, in effigiem persimilem flori, folijsque Trinitatis herbæ, nisi fuerit aliqua species Aegyptiarum, Niloticarumque stirpium, aludere forte voluit Aegyptius Autor Lucernæ ad signum Crucis, & ad mysterium altissimum Trinitatis; etenim de Trinitatis almo mysterio Mercurium Trismegistum Aegypti Regem, ac sacerdotem alte locutum, antea vidimus apud Suidam: Quin & obseruatu Ba-

ronij ad an. 389. & Spondani n. 16. in horum confirmationem hæc afferre lubet circa Serapidis templum & idolum: De cuius origine diuersa fertur opinio Paganorum: Alij Iouem putant, cuius capiti modius superimponitur, vel quia eum mensura modoque cuncta indicet moderari: vel vitam mortalibus frugum largitate præberi. Alij virtutem Nili fluminis, cuius Aegyptus opibus, & fecunditate pascatur. Quidam Paganorum in honorem nostri Ioseph formatum perhibent simulachrum ob diuisionem frumenti, qua famis tempore subuenit Aegyptijs: (& mox) Sed quod ad Iosephum Iacob filium attinet, haud quidem spernenda ea est sententia; nam ex diuinis [p] literis proditum est, mutasse Pharaonem Regem Aegypti nomen Ioseph; ait enim diuina Scriptura de ipso Rege, *vertitque nomen eius, & vocauit eum lingua Aegyptiaca, Saluatorem mundi*: hæc ibi. Scimus antiquos Scriptores ipsum nomen Serapis ex Græcis deducere vocibus, quum dicant ferme omnes *σέρapis*, Sepulchrum Serapis. Sed Iulius Maternus, haud ignobilis Scriptor, qui claruit temporibus Constantini, significatione nominis aliter expressa habet: (q) *Discite etiam Sacrosancti Imperatores, venerandum Alexandria numen, unde sumpserunt exordium*: & post recitatam de saluata a penuria eius prudentia atque industria Aegypto, ista subdit: *Huic post mortem Aegyptij, patrio gentis suæ instituto, templa fecerunt: & ut iustam dispensationis gratiam posteritas disceret, quo modo esuriensibus, & ementibus frumenta diuiserat, capite is superimpositus est. Nomen etiam ut sanctius coleretur, ex primo autore generis accepit. Nam quia Sara pronepos fuerat, ex qua [r] nonagenaria Abraham, indulgentia Dei suscepit filium. Serapis dictus est Græco sermone, hoc est Σάπας: sed hoc inuito Ioseph accidit, immo mortuo. ita ipse. Verum haud facile mihi persuadeo, Aegyptium populum Deos patrios peregrinis vocibus nuncupasse, & non potius Aegyptio vocabulo, quem tanti facerent Deum, appellare voluisse: vnde tota vis in eo posita esse videtur ad dignoscendam originem eius, quidnam apud Aegyptios vox, Serapis, significaret; nam si apud eos idem erat*

Signum Crucis in Templo Serapidis.

[p] Gen. 41. 45.

[q] cap. 14.

[r] Gen. 21. 23.

„ Serapis, quod *Mundi-Saluator*, non alium
 „ certe, quam Iosephum ipsos significa-
 „ re voluisse, certum redditur. Fertur
 „ ab antiquis Serapidis illud Oraculum,
 „ Iosepho Patriarcha dignissimum, a no-
 „ stris etiam decantatum, quo verę Theo-
 „ logiæ pronuntiatur elogium, sic Latine redditum:

„ *Principio Deus est, tum Verbum, his*
 „ *Spiritus unus est.*

„ *Congenita hæc tria sunt, cuncta hæc*
 „ *tendentia in unum.*

„ Quod sane Oraculum, ex eo quod
 „ eundem cum Plutone esse Serapidem
 „ Heraclides Ponticus tradidit (quæ fuit
 „ plurimorum antiquorum sententia) id-
 „ circo Plutoni illud ipse tribuit. Certe
 „ quidem non frumentum tantum, sed
 „ veram Dei cognitionem Iosephum tra-
 „ didisse Aegyptijs, testificatione Diui-

[/]pl. 104.
21.22.23.

„ næ scripturæ comprobatur, vbi [/] di-
 „ citur: *Constituit eum Rex Pharaos, ut eru-*
 „ *diret principes, sicut semetipsum, & senes*
 „ *eius prudentiam doceret.* Tradunt insu-
 „ per a Serapide inuenta esse symbola
 „ quædam, quibus ab obsessis dæmones
 „ pellerentur, quod Hebræorum sapien-
 „ tiæ conuenit. Vt iure dici possit, eam
 „ de Deo recitatam sententiam fuisse Io-
 „ sephi. Quæ maxime declarant illa so-
 „ lia Trinitatis herbæ, fundo Lucernæ,
 „ caput Aegyptij sacerdotis habentis in-
 „ sculpta: nam Aegyptij cuncta fere hie-
 „ roglyphicis indicabant. De Flore vero
 „ similiter, ibidem in effigiem Crucis in-
 „ sculpto, parem habemus rationem ex
 „ eodem Baronio, vere Eminentissimo,
 „ dum paulo post adiungit, ex eodem

„ Ruffino: *Signum hoc nostrum Dominica*
 „ *Crucis inter illas, quas dicunt ispotixæ,*
 „ *idest sacerdotales literas, habere Aegyptij*
 „ *dicuntur, velut unum ex ceteris literarum,*
 „ *quæ apud illos sunt, elementis: cuius lite-*
 „ *ra, seu vocabuli, hæc esse afferunt inter-*
 „ *pretationem: VITA VENTURA: di-*
 „ *cebant ergo hi, qui tunc admiratione re-*
 „ *rum gestarum conuertebantur ad fidem, ita*
 „ *sibi ab antiquis traditum, quod hæc, quæ*
 „ *nunc coluntur, tandiu starent, quandiu vi-*
 „ *derent signum illud venisse, in quo esset Vi-*
 „ *ta: unde accidit, ut magis hi, qui erant*
 „ *ex sacerdotibus vel ministris templorum, ad*
 „ *fidem conuerterentur, quam illi, quos er-*
 „ *rorum præsagia, & deceptionum machina*
 „ *delectabant.* Addit Socrates: [ε] Immo

[ε] 5. c. 17
hult. Eccl.

A *diruti delubri lapides eiusmodi signo & Cru-*
 „ *cis incisos esse repertos, adeo ut Gentiles di-*
 „ *cerent, aliquid esse Serapidi commune cum*
 „ *Christo: Quod non negandum, si de*
 „ *eius origine ex Iosepho filio Iacob,*
 „ *quod dictum est, omnino constare pos-*
 „ *set. Hanc eandem figuram Crucis in-*
 „ *uentam fuisse dudum in lapidibus ru-*
 „ *derum in euerfione templi Serapidis*
 „ *apud Aegyptios, testantur Nicepho-*
 „ *rus [u] Calistus, [x] Sozomenus, & alij*
 „ *[y] scriptores Ecclesiasticæ historiæ. Qui-*
 „ *nimmo Coelius Rhodiginus ait [z] in suis*
 „ *Antiquis Lectionibus. Propterea esse Cru-*
 „ *cem veteres dicebant, tum stellarum forti-*
 „ *tudine factam, tum earundem fortitudinis*
 „ *susceptaculum: Ideoque habere summam*
 „ *in imaginibus potestatem, ac vires & spi-*
 „ *ritus suscipere planetarum. Quæ opinio*
 „ *ab Aegyptijs inuicta duxit, confirmataque*
 „ *vel præcipue est, inter quorum characteres*
 „ *Crux erat insignis, vitam eorum more fu-*
 „ *turam significans. Proinde figuram eiusmodi*
 „ *Serapidis pectori insculpebant. Sed Ale-*
 „ *xandrinum Serapidis templum, & Mem-*
 „ *phiticum ab Aegyptijs Iosepho Patriar-*
 „ *chæ dicata fuisse, iam planiore plenio-*
 „ *reque coniectura confirmare lubet, ad*
 „ *maiorem nostræ Lucernæ dilucidatio-*
 „ *nem. Sane de proposito Plutarchus*
 „ *ita in Atticis. Serapidis sanum se ostendit:*
 „ *cuius religionem a Ptolemao Athenien-*
 „ *ses acceperunt. Apud Aegyptios, autem*
 „ *complura sunt eius Dei templa, sed om-*
 „ *nium clarissimum habent Alexandrini, an-*
 „ *tiquissimum Memphitici: quo neque exte-*
 „ *ris hominibus, neque sacerdotibus ipsis adi-*
 „ *tus patet, prius quam Apim bouem huma-*
 „ *rint. Ista cetermonia forte significan-*
 „ *tes, Iosepho templa, statuasque non*
 „ *erexisse gentes Aegypti, neque sacra*
 „ *fecisse, nisi post eius obitum; quod ille*
 „ *vetaret ex lege patria diuinis honori-*
 „ *bus venerari nisi Deum verum. At ve-*
 „ *ro bouis nomine, ac Apis Iosephum*
 „ *cognominabant Aegyptij, quod ex in-*
 „ *terpretatione somnij Pharaonis de se-*
 „ *ptem bobus pulchris & obæsis, toti-*
 „ *demque deformibus & macilentis; ex*
 „ *qua consuluit mire mirificeque fami-*
 „ *tum Aegypto, tum finitimis regioni-*
 „ *bus postea superuenturæ. Confue-*
 „ *runt etenim antiqui mortales illos inter*
 „ *Deos referre, diuinoque cultu venera-*
 „ *ri, a quibus ingentia beneficia recepif-*
 „ *sent;*

[u] l. 12. c. 26.
[x] l. 7. cap. 15.
[y] Trip. l. 9.
c. 29.
[z] l. 10.

Iosephum Pa-
triarcham, ut
mirifice colue-
runt Aegyptij,
etiam vita de-
functum.

Gen. 41. 18.
& seqq.

sent; at illis mutare nomina vel in ipsa consecratione: sic olim Romani Romulum inter Deos ab se relatum postea vocauere Quirinum: Ita sane Coelius: Solent, inquit, *Divinarum Institutionum primo Lactantius, mortuis consecratis nomina immutari: credo, ne quis putet homines fuisse. Nam & Romulus post mortem Quirinus dictus est, & Leda Nemesis, & Circe Marica, & Ino posteaquam se precipitavit, Leucothea, materque Matris: & Melicertes filius eius Palaemon, atque Portunus. Ad hunc morem Aegyptij mortuo Iosepho templa construxerunt, & simulachrum erexerunt, nomenque Serapis indiderunt. Quod idem fatetur etiam Coelius Rhodiginus ex antiquis lectionibus habet primum: [b] Principes Dei, inquit Varro, calum, & terra: hos Aegyptus Serapim dicit: nimirum ex caelo, & terra totum consurgere, significariq. Mundum, satis innuit historia sacra dicens, [c] In principio creavit Deus calum, & terram: his connotans alia in eis contenta, proindeque totum mundum significans: Quum autem Pharaon Iosephum [d] vocavit lingua Aegyptiaca Salvatorem-Mundi; quod omnes illas gentes a fame liberauerit, insigni sua prudentia, summaq. providentia. Deinde vero: [e] Est autem apud Aegyptios Serapis, qui apud Gracos Pluto. quam Heracliti Pontici sententiam fuisse supra vidimus apud Eminent. Baronium: nimirum Graeci Plutonem faciunt Deū diuitiarum, earumque distributorem: & apud Aegyptios Ioseph primo distribuit omnem pecuniam regiam emens quintam partem frumenti singulis annis abundantiae septuennis: deinde congestit innumeras pecunias in thesauros Regis, vendens frumenta condita populis esurientibus integro septennio sequente. Quare post Celium recte Pierius idem affirmat inquit [g] in suis Hieroglyphicis: Ea autem potissimum de causa Serapis incultus erat, quod persuasum mortalibus fuit, inde locupletiores diuitias obuenire. & mox. Nam omnino, qui apud Aegyptios Serapis, apud Gracos Pluto est: & Pluto idem, qui diuitiarum Deus. & paulo antea: Et quod illi simulachrum in templo Alexandria ita vastum erectum est, ut dextra vnum parietem, alterum laeva perstringeret, ex omnibus metallorum li-*

A gnorumque generibus compositum ferebatur, ut nihil non complecteretur, quod terra vel proferat, vel intra viscera abditum occultaret. Quae mirifice Iosephum Patriarcham declarant mystice; tum qui venditione frumentorum tempore tam longae penuriae congregavit eorum pretium apud se cunctis pecunias, adeoque cuncta metallorum genera; cunctaque ligna pretiosiora. tum quod manu dextera sui templi vastissimi parietem vnum perstringeret, & alterum illi oppositum distantissimum laeva; necessarium fuit id simulachrum in effigiem hominis crucifixi vel crucem referentis efformari; quod antea Rhodiginus vidimus innuisse, dum ait Aegyptios insculpsisse figuram Crucis pectori Serapidis: Ioseph autem huiusmodi figura tum prophetice Christum per Crucem suam Salvatorem-Mundi signavit aperte: tum potestatem supra regionem omnem Aegypti, sibi a Pharaone [i] traditam, pertingentem a fine usque ad terminum oppositum vniuersi regni, totiusque regionis illius amplissimae: Denique vero nomen Serapis apud Aegyptios aperte significare Iosephum Patriarcham, illud ostendit, quod eiusmodi nomen compositum est ex duplici vocabulo Sera & Api. Sane Sera propria fuit vestis Iosephi polymita; qua de re Coelius in Antiquis [k] lectionibus ita: [l] Polymitam intelligit Hieronymus vestem diuersi coloris contextam filis: qua, inquit, veste polymita, & multarum virtutum diuersitate contexta indutus fuit & Ioseph, & Regum quondam utebantur filiae. Apud Seras, hoc est σῆρας, sunt proprii generis vestes ex animali, quod σῆρα vocant Graeci, indigenae aliter omnino; magnitudine dupla quam cautharus maximus. Istam Iosephi tunicam [m] Lyranus ait extitisse sericam, dicens: In Hebraeo habet tunicam sericam: Ille enim pannus sericus, de quo erat tunica, erat pluribus coloribus decoratus: & ideo dicitur illa tunica polymita; nam πολύμυτος dicitur a πολὺ multum, & αἶθος filum, seu licium, quia erat pluribus licijs contexta. Talis autem vestis sericae polymitae tunica proprium erat indumentum Ioseph; indicium amoris, quo Iacob pater eum diligebat super omnes [n] alios filios; quorum nulli dicitur fecisse tunicam eiusmodi

I. II. cap. 19.
cap. 15.

[b] I. I. c. 4.

[c] Genes. I.

[d] Gen. 41. 45

[e] I. 2. c. 13.

Gen. 41. 47. &
Ic 99.

[g] I. 32.

I. 10. c. 8.

[i] Gen. 41. 41.
43.

[k] I. 16. c. 10.
[l] Gen. 37. 3.

[m] loc. cit.

[n] Gen. 37. 3.

[o] Gen. 37.

sericam. Quod ex Gregorio colligitur, ordinario huius loci Glossographo : [o] Quia Ioseph inter fratres usque ad finem vite iustus perseuerasse describitur, solus talarum tunicam habuisse perhibetur. Quid est talaris tunica, nisi actio consummata? Quasi enim protensa tunica talum corporis operit; quam bona actio ante oculos Dei usque ad terminos vite nos regit. Vnde Moyses caudam hostie offerri precepit, ut opus bonum, quod incipimus perseueranti sine compleamus. Itaque serica tunica talaris polymita, index amoris paterni super alios filios, dispescuit Iosephum a ceteris fratribus; unde proprio quodam vocabulo dictus est ab Aegyptijs Serapis, quod serica veste fuerit usus ab adolescentia sua apud Patrem, & bouum somnium apte diuinitus interpretatus fuerit apud Pharaonem; quum Aegyptijs Apis bos appellaretur. Quam sententiam apprime confirmare videtur in suis Hieroglyphicis Valerianus, inquiens, [p] Qua ratione, quove modo bouillum pecus annonae feracitatem, atque iridem penuriam significet, ex [q] diuinis nostrorum literis historiam repetere, minime fuerit importunum. Satis enim constat, quemadmodum Iosippus ille somniatur Iacobi filius, ob inuidiam fuerit a fratribus venundatus, atque in Aegyptum adductus, ubi longam seruierit seruitutem; utique postmodum primas apud Regem obtinuerit, posteaquam nocturnam eam imaginem, qua se se Pharaoni alius dormienti obrulerat, interpretatus est. Imaginatus enim erat ille septem boues, pulchro, hilari, & pingui aspectu ab ripa Nili ad paludem aberrantes, quas septem alia deformi macie palustri eo in loco emergentes exceptas conficerent: mox vero existimabat septenas se spicas cernere multa fruge conspicuas, & qua iam secari poterant: eas totidem numero spica sterilitate insigni ex proximo occupare videbantur (hoc vero visum secundo loco, quod ex Etrusca disciplina in ostentis expetitur, primo additum, attestatum facit, ut etiam in Gedeonis vellere diximus.) Hic inuenis rerum prudentissimus, eximiam quandam septem annorum feracitatem ex eo portendi pollicitus est, quam optima illa boues cum frugiferis spicis inspecta denuntiarent; quippe quod sit animal agrorum cultui praecipue idoneum, telluris felicitatem (forte, fertilitatem, le-

[a] lib. 3.

[q] Gen. 37. & 44.

A gere debemus) per eas interpretari oportere: cuius latitiae causa futura esset Nili inundatio, unde visa essent illa boues emergere. (Sed ego per boues illas pingues existimarim potius Iosephum interpretatum Nili septem annuas exuberantias & inundationes, quibus ex alueo gestiens atque lasciuens per totam Aegyptum se se diffundere debebat, eam mirifice fecundaturus; & per septem boues extenuatas ac macilentas, totidem Nili fluminis penurias, tenuiaque nimium incrementa; nam apud antiquos, bouem esse hieroglyphicum fluuiorum, quibus ideo passim taurina cornua, capitaque dabant, & notissimum est vnicuique, lateque paulo antea notauerat ipse Pierius: cui & fluuios ipsos cornigeros, vel tauricipites, & taurituos, ut luculentam apud Graecos locutionem interpretemur, passim effingunt. Hinc Tybris Maroni, [r]

[r] Aen. 8.

Corniger Hesperidum fluuius regnator
aquarum,
Et gemina auratus taurino cornua vultu
Eridanus

Ut apud Ouidium in Metamor. Granico nata bicorui, non ut vulgata habent exemplaria, Gracili cognata Granico. Sic Tauriformis Aufidus Horatio. Nam & taurum a Perilao Phalaridi dono datum, Gelonis fluuij fuisse imaginem, apud Pindarum in Pythijs legas. Et Timaeus taurum cum quauis ita dictum, ab Agrigentinis in mare proiectum asserit, ne qua tam saui tyranni memoria superesset. Compluribusque demum in locis flumina taurina specie fingi solita comperimus, ut Eurotas apud Lacedaemonias, Cephissus apud Argiuos, Asopis apud Sicyonios & Phlarios fuere: quem tamen Athenienses humana facie figurabant, cornibustantum a fronte prominentibus: siue propter mugitum, quem vti dictum, ciere flumina taurorum instar videntur, & taurorum instar atrocitas sunt, ut Festus ait: siue quod cornua fluminibus ab flexuosis eorum lapsibus attribuuntur. Quare per boues illas in Aegypto septenas pingues, ac totidem macie confectas interpretatus est septem abundantes Nili inundationes, totidemque fluminis eiusdem tenues excrecentias, non autem immediate soli fertilitatem,

at-

atque sterilitatem, ad inundationem Nili vel vberem, vel parcam, consecuturam. Recte tamen de spicis Iosephi Pierius addit) *Idque per spicas, quæ hilaris essent aspectu, manifestius significari, annorum quippe septem latissimum prouentum: Cetera, quæ his auersa apparuissent, totidem annorum famem demonstrare, quæ ubertatem illam e vestigio subsecutura esset. Est nimirum palus sterilitatis indicium, sterilisque passim tum a poetis, tum ab oratoribus appellatur. Quum autem interpretationem huiusmodi euentus approbasset Rex Iosippi consilio fretus non modo famem ab Aegypto depulit, sed finitimos etiam populus abunde saturauit. Aiunt itaque Aegyptij, eius b. officij memores, homini gratiam relata: a voluisse, ut simulachrum Serapidis cum modio in capite, huius rei monumentum esse decreuerint. Sed enim alibi de Serapide. Satis hinc apparere potest, Aegyptios Iosephum Patriarcham in suo Serapide coluisse: quod & Serica talaripolymita solus inter fratres vestitus a patre fuisset iunior: & Apin bouem Aegyptijs ostendisset famis depulso rem. Quin eodem Valeriano teste, mox, In sacris literis Iudæi (seu potius Hebræi, quos inter annumeratur Iosephus) *ve saepe dictum, hieroglyphice per bouem (qui dicitur Apis ab Aegyptijs) intelliguntur. Nam Hierosolymitanus Hefsehius bouem eum accipit, qui mandata tantum legis simpliciter obseruat, ut pote quod bos sit laboris signum. Eucherius significationem ad omnes trahit, qui vitam laboribus exercent; & Mosaicum illud, Non alligabis os boui trituranti; Interpretatur, ut neminem mercede sua fraudandum intelligat. Sed hoc etiam sensu bos, & apis apud Aegyptios Ioseph audire merito debet, cuius vita fuit omnis laboribus exercita, non solum ante sui præfecturam Aegyptijs, at etiam in ea prouincia sedulo prudenterque gubernanda, cunctisque regni necessitatibus, & finitimorum etiam prudētissime prouidendo. Quin etiam quum Aegyptij Nilum fluuium appellarent Osirim, ut ait [f] Plutarchus, & ablata prima litera, quæ Græcicum articulum signat, Sirim; ut apparet cum ex Plinio scribente: Nec ante Nilus dicitur, quam se totum aquis concordibus rursus iunxit: sic quoque etiam nomen Siris, ut ante, nomi-**

A *natus per aliquot millia: tum etiam ex Afro Dionylio canente:*

Nilus fluuius dicitur etiam Siris, & cur.

„ Hinc fluuij pinguis descendunt flumina Nili

„ Partibus a Libycis, qui currens Solis ad ortus

„ Siris ab Aethiopum populis cognomine fertur

„ Verum cultores Nilum dixere Syenes,

„ Hinc Boreæ currens ad partes flumine pingui

„ Fertilis Aegypti terras fecundat opimas.

B Et forte Nilus, qui quotannis incipit excrecere in ortu caniculæ, quæ stella nomine proprio dicitur Sirius, inde nomen assumpsit *Siris*, & addito Græcorum more articulo masculini generis, *Osiris*; præstat autem a Sirio sidere cælesti Nilum *Siris* nomen assumere, quam vicissim a Nilo Siri Sidus *Sirium* denominare; tum quod cælestia sunt antiquiora simul & digniora subcælestibus; tum quod canis ille Sirius vim obtinet promouendi Nilum, aut saltem eius excrecentias indicandi. Denominatio siquidem a dignioribus fieri consuevit, & a manifestioribus. Quod autem Osiris nomen compositum sit, *Siris* vero simplex, apte demonstrare dicit Eruditiss.

C [u] Seldenus, alia nomina Aegyptiaca, *Busris, Petosiris, Calasiris*. Itaque *Siris* Aegyptijs erat Nili proprium nomen. Apis autem apud eosdem Bos Deus cultus fuit, quem & eundem cum Nilo putarunt, adeoque fluuium illum Deum nomine Serapidis ex Siri, & Apin composito coluerunt, insignibus & multis illi templis extructis. Porro Sirin, & Apin apud Aegyptios idem fuisse cum Nilo, & Serapide, constat ex Plutarcho dicente: *Plerique Sacerdotum in idem aiunt recidere Osirim & Apin; enar-*

Canicula Sirius appellatur non a Nilo, sed vicissim, & cur.

[f] Synt. 1. de Dijs Syris c. 4.

D *rantsque, & docent nos, Apin esse intelligendum formosam animæ Osiridis imaginem. & mox: Sed sacerdotum sapientiores, non Nilum dumtaxat Osiridis, mare Typhonem accipiunt; sed Osiridem in uniuersam censent omne principium facultate humectandi præditum, ut pote causam ortus & substantiam seminis. & adhuc infra: Sicut autem Nilum Osiridis defluxum, ita corpus Isidis terram putant, non uniuersam, sed quam Nilus inuadens ac coiens*

Apis bos idem cum Nilo, & cur. Serapis quid Aegyptijs.

De Isi. & Osir.

E *fa-*

[f] de Isid. & Osir. lib. 5. cap. 9.

Osiris in arcā
inclusus est Ni-
lus occultatus
& deficiens.

[y] Gen. 41.

[x] l. 10. c. 27.

[a] 2. 10. 25. 6.
82. c.

[b] l. 4. ad c. 30.

Busiris, seu Ni-
lus cur d'ctus
Neptuni filius

fatam reddit: hoc ex coitu Orum nasci perhibent. & inferius: Quod enim inclusus in arcam dicitur Osiris, eo nihil aliud significatur, quam aqua occultatio, & defectus. Itaque mense Athyr perijisse Osiridem dicunt, quando Etesijs omnino deficientibus Nilus recedit, & solum nudatur. Quando autem nox fit longior, tenebra crescunt, lucisque superatur & tabescit vis: tum sacerdotes cum alijs tetricis ritus exercent: tum bonem auratum nigro bisso amictu ostentant in luctu dea (bonem enim Osiridis ducunt imaginem) nimirum bos arator pinguis Nilum exundantem indicavit, & macie deformis Nilum deficientem, ac Aegyptiæ terræ sterilitatem ostensam in somnio Pharaonis ex [y] interpretatione Iosephi significavit. & inferius addit Plutarchus: Porro Apin animatam dicunt Osiridis esse imaginem. Unde constat aperte nomen Siris, & Apis, idem significare; proindeque compositum ex his nomen Serapis: ut & Busiris, præposito boue ipsi Siri: sic enim idem nomen est Andronicus, & Nicander: idem Theophilus, & Philotheus: idem Demonius, & Nicodemus. Busiris enim nomen est Nili, qui & Serapis dicitur; quod nomen fluuij Dei Aegyptiorum impositum olim fuit eius ditionis Regi, qui Busiris appellatus, tyrannum agens ab Hercule fuerit interfectus. Busiris enim Neptuni filius, Boccatio [z] Genealogiam Deorum explicanti, Ex Libya Epaphi filia susceptus, ut in libro [a] temporum ait Eusebius. Hic autem, ut ait Augustinus in libro de Ciuitate Dei, regnante Danao Argiuis, vel rex, vel potius tyrannus suis Dijs hospites immolabat, quem Seruius ab Hercule occisum dicit, eo quod quum apud illum diuertisset, ut alios sic & eum voluisset occidere: & idem Seruius asserit huius Busiridis laudes ab Isocrate descriptas. Et Boccacij [b] Scholastes ex Pherecide refert, Herculem venisse ad Nilum, & apud Memphim Busiridem Neptuni filium una cum Amphidamante filio, & pracone Chalbe, & ministris ara, in qua ille hospites mactabat, interemisse. Porro Nilus exundans dicitur Neptuni filius ex eorum sententia, qui cum Plutarcho censent Etesijs ex aduerso flantibus ad ostia fluminis, mare prohibere ne labatur aqua, quæ retro fere acta, quasi remeans Aegy-

ptum inundat fecundatura; sic aperte Plinius de Nilo: [c] Multis quamuis fauibus in Aegyptium mare se euomit. Certis tamen diebus auctu magno per totam spatiatum Aegyptum, secundus innatat terra. Causas huius incrementi varias prodidere, sed maxime probabiles, Etesiarum eo tempore ex aduerso flantium repercussum, ultra in ora acta mari. Constat ex his, Nilum fluuium tum varijs nominibus appellari, Sirim, Osirim, Apin, Serapim, Busirim: tum sua nomina dare magnis hominibus: tum Bouis, & Apis nomine maxime nuncupari, quod non solum cum alijs fluminibus flexuosus incedat, & mugitum edat concitato cursu, maxime cadens de catadupis, & incolas insurdans, ut ita loquar; sed etiam fecundet Aegyptum; vnde sacra [d] pagina Nili fluminis incrementa septem annorum magna, fertilitatem vberem indicatura, signauit per septem boues pingues exeuntes e ripa fluminis: & per pululantes in vno culmo septem spicas plenas, atque pulcherrimas: Nilique vicissim tenuia incrementa septem annorum allatura sterilitatem, annonæque penuriam septem annorum sequentium indicauit per septem boues macie deformes ex eodem amne conscendentes; & per septem spicas tenues, & vredine percussas, exorientes e stipula. Quod somnium Regis, interpretatione Iosephi redditum vniuerso Regno, finitimisque regionibus apprimè beneficium & salutare, causam præbuit ut Iosephus a Rege Saluator-Mundi acclamaretur, & ab Aegyptijs Osiris, & Serapis appellaretur; est enim, ut ait [e] Plutarchus, Osiris beneficus: & nomen hoc multa significans, præcipue vim efficacem, & beneficam designat; vnde competit æque Nilo, & Iosepho. Quin & Plutarchus idem paulo ante dixerat, Præstat autem Osirim cum Baccho eundem facere, & cum Osiride Sarapin: sic dictum post quam naturam mutauit (etenim Aegyptij Iosepho iam mortuo statuam sub nomine Serapidis ac templum dicauere; quum viuens ipsis id non permiserit) quia omnibus communis est Sarapis: Quomodo autem Osiris sit appellatus, norunt qui sacrorum sunt facti participes. (& mox) Ceterum Sarapim esse nomen eius qui vniuersum ordinat, atque

[c] l. 5. c. 9.

[d] Gen. 41. 26
& seqq.

[e] de Isid. &
Os.

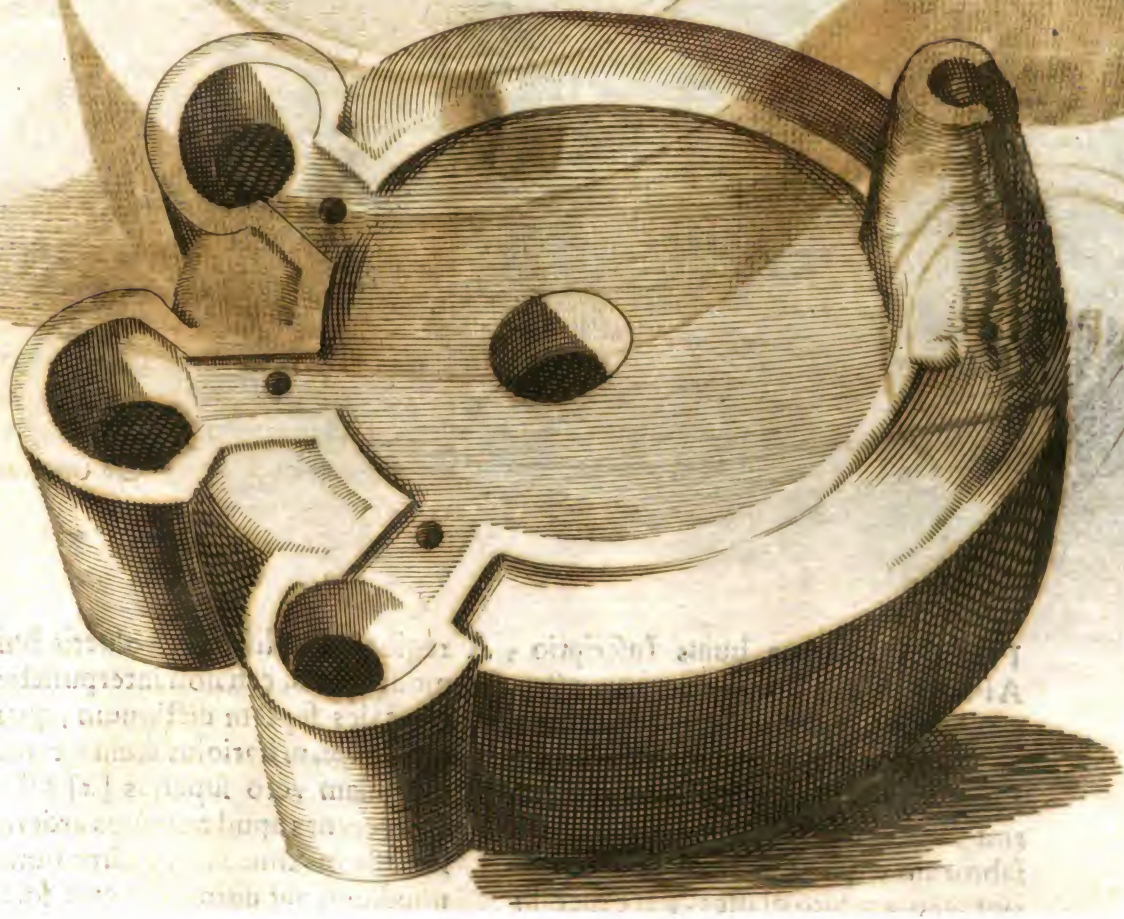
que ornat; quod voce *Sereu* quidam expriment. Quæ mire conueniunt Iosepho, qui vocatus fuit Aegyptiaca lingua Saluator-Mundi, constitutusque gubernator vniuersi regni Aegypti. Quamobrem euidenti probabilitate non caret, in Aegypto delubrum, & simulachrum ingens erectum Serapidi, constructum fuisse pridem ab ea gente Iosepho Patriarchæ, suo summo benefactori. Sic igitur verisimile mihi visum est, Lucernam efformatam in effigiem capitis abrahi sacerdotis, funiculo coronati, continentem in fundo florem,

A Crucis imaginem representantem, & folia trinitatis herbæ, verustam, & inter Aegyptias annumerari, quæ pridem arserint in templo Serapidis, in honorem Iosephi Patriarchæ.

De Lucernis Vercellinjs.
Cap. LXXXVIII.

B Insuper e Gazophilacio Marchionis Illustrissimi Vercellini Mariæ Vicecomitis tres habui Lucernas antiquas; vnam quidem trilychnem sub hac effigie:

Lib. VI. Cap. LXXXVIII.

Jo. Georg. m.

Quæ quidem nullius esse videtur participes eruditionis. multitudo siquidem ellychniorum vulgaris est. In medio patens inspicitur orificium; in quod oleum infundebatur ad flammulam assidue producendam. Tubulus eminens e regione trium ellychniorum et si per-

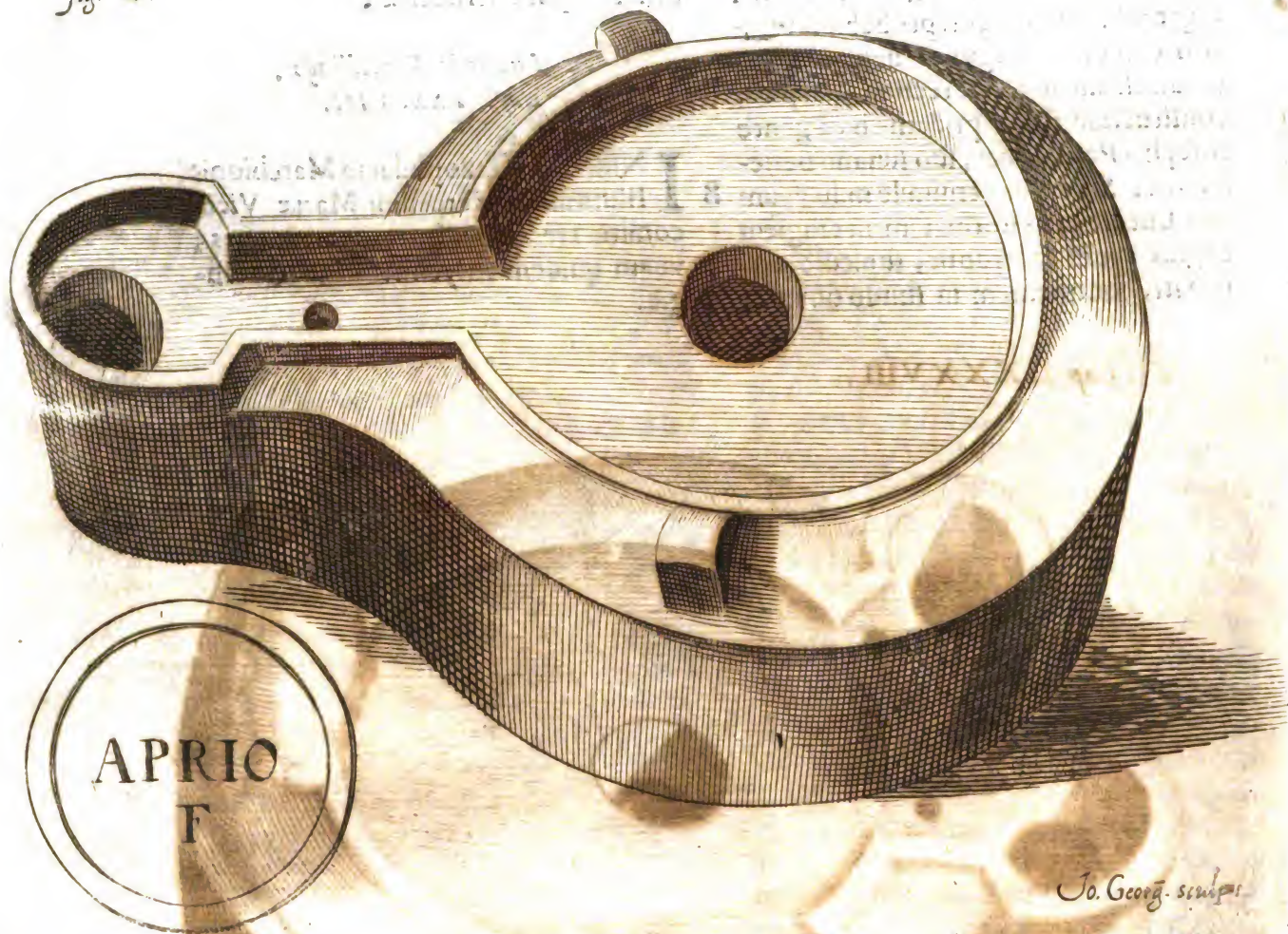
C foratus existat; illius atamen cauitas mihi non videtur oleo excipiendo facta, sed potius ad grauitatem adimendam, leuitatemque Lucernæ conciliandam.

Aliam itidem habuimus: in cuius fundo exteriori sculptum legitur **APRIO**

F.

Lib. VI. Cap. LXXXVIII.

fig. 2.

Jo. Georg. sculpsit

Profecto Lucernæ huius Inscriptio ; **APRIO FECIT** ; aperte satis ostendit, in fundo Lucernarum incisa nomina, sculptave, non semper indicare defunctos, in quorum sepulchris effulserint ; at etiam frequenter esse nomina fabrorum, qui Lucernas efformaverint, seu ex luto plastes, seu e metallica, seu ex alia quacunque materia. Hic observare lubet, inscriptiones in exteriori fundo Lucernarum aliquando nomen nuper ad nos emigratam transmissit. Cl. Vir Thomas Bartholinus Danus Casp. P. doctrinæ pollens & eruditione multa, dicens eam apud se lucernæ terræ reperiri, cum literis incisiss in fundo **CIYNBIT**. Quod nomen est plane barbarum, aut servi sepulchralis, aut defuncti, aut platis, aut forte loci, seu

regionis. Nisi quis voluerit huiusmodi literas, etsi non interpunctas, esse capitales septem dictionum, quas non nisi quispiam hariolus diuinare poterit. Quoniam vero superius [a] ostensum est, lucernas apud antiquos ardere consuevisse maxime in sepulchris hominum nobilium, aut ditiorum ; quæ forte fiebant ex argilla, materiaque puriore ; in quarum fundo descriptum haberetur hoc ipsum, nimirum quæ lucernæ plasmæ forent conservando lumini intra ditiorum, nobiliorumque sepulchra, verisimili coniectura legere poterimus in Lucerna Bartholina literas illas capitales **CIYNBIT** ita explicatas

Colendum Igniculo Viri Nobilis Basilium Intra Tumulum.

vel Claudendum Igniculus Viri Nobilis Busto Intra Tumulum.

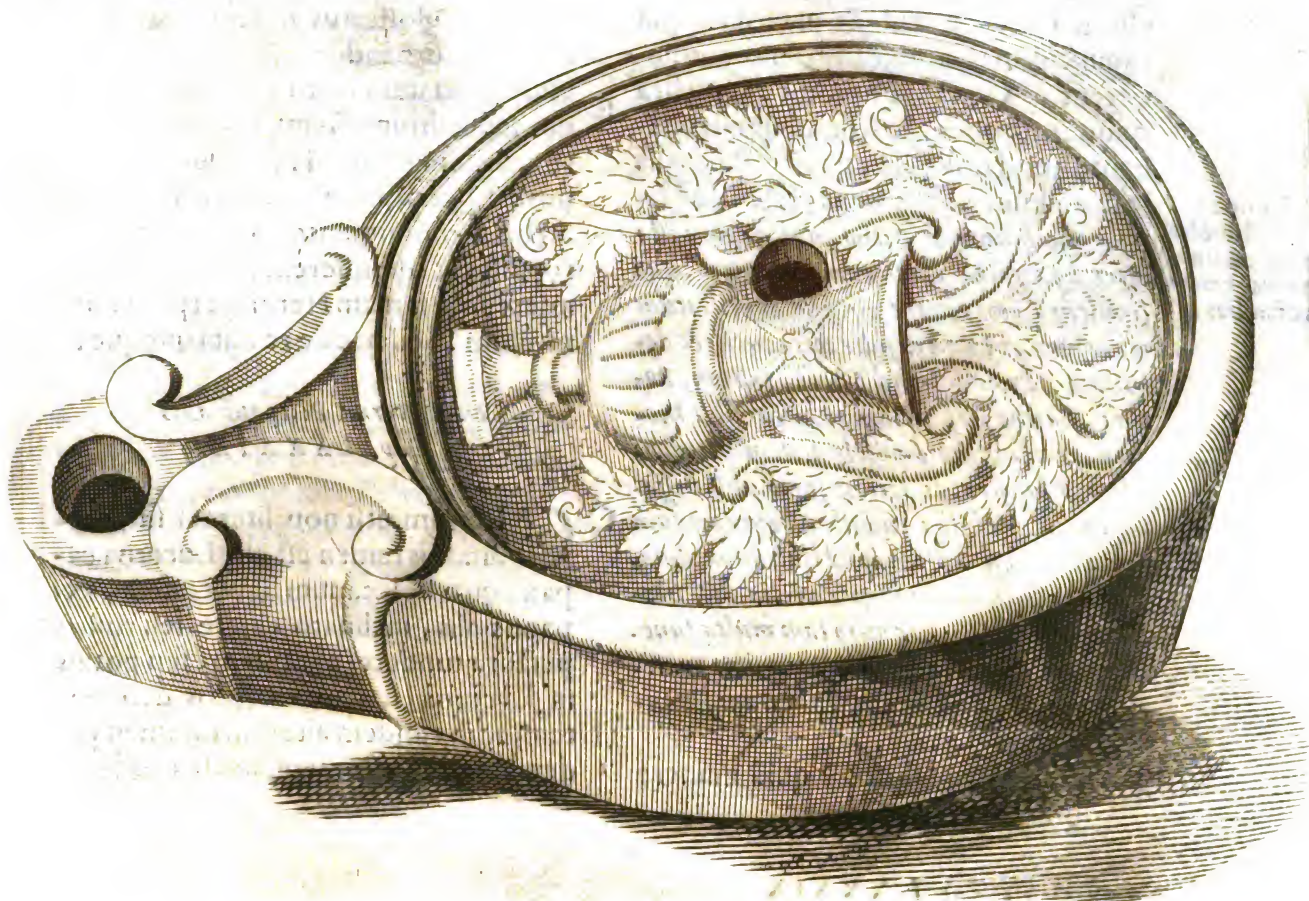
vel

vel *Clas. Igniculus Viri Nobilis Busto In Tumulo.*

Ab Illustrissimi Marchionis eiusdem Musco tertiam Lucernam pulchrio-

rem allatis habere licuit, eruditionis vt-
cumque capacem, cum vasculo sculpto
in area superiore, sub hac effigie;

L. ib. VI. Cap. LXXXVIII.

Jo. Geor. 1744

Porro vas illud, quod effigiatum affa-
bre conspicitur in ista Lucerna, de cuius
vasis ore videntur exire stirpis aliquot
ramusculi, vas ipsum hinc inde veluti
sepientes, forte signat Lucernam se-
pulchralem dilectæ, cui superstes ama-
tor flores, & herbas odoriferas in tu-
mulo posuerit: juxta illud Maronianum
in funere dilectissimi pueri [a]

„ Spargite humum folijs, inducite
frondibus umbras

„ Pastores: mandat sibi fieri talia
Daphnis.

„ Et tumulum facite, & tumulo super-
addite carmen:

„ Daphnis ego in siluis hinc usque ad

sidera notus,

„ Formosi pecoris custos, formosior
ipse.

Quibus Amator inuitat pastores, ad se-
pulturam mollem Daphnidi Amasio
suo construendam, eandemque odo-
ratam. Putabant enim Gentiles eorum
animas, qui moriebantur in iuventute,
[*] quasi violenta morte defuncti, diu
morari circa sepulchra (saltem usque ad
tempus ultimi senij, quo mors natura-
lis obrepere tandem debuisset in fatali
vitæ termino) delectarique mollibus
herbis, & odoratis floribus: vnde Lu-
uenalis etiam [b]

„ Dij maiorum umbris tenuem, &
Y y sine

[*] Virgil.
4. Æn.
Plat. in Phæ-
done.
Porphyr. de
abstin. abesu
carn.

[b] Sat. 7.

sine pondere terat^{ur};
 „ Spirantesque crocos, & in urna per-
 petuum ver.

„ Qui præceptorum sancti voluere pa-
 rentis

„ Esse loco.

Quare significaturus, in Urna conti-
 nente dilecti sui cineres, esse, cupere-
 que perpetuum Ver, aptissime sepul-
 chrali Lucernæ sculpsit urnam, e qua
 ramusculi frondosi, & florentes erum-
 perent. Ceterum antiqui sepulchra
 quoque floribus, & frondibus corona-
 bant; quod obseruat etiam in Antiquis
 lectionibus Cœlius aiens, [c] *Pothos co-*
rolla dicebatur ex Potho, qui duplex est:
alter hyacinthi flore: candidus alter, quo
sepulchra coronabant: unde conciliatum
rei nomen, ut qua desideratis iam foret de-
stinata. Proinde apud Theophrastum, Po-
thos, Latine Desiderium redditur ab Theo-
doro, Amarantho sepulchra item coronari
solita, Philostratus scribit, orto ab Thessa-
lis initio, Achillis tumulo ad eum modum
coronato. Est autem apud Galenum Ama-
ranthus helichrysos, idest Aurelia, ut Theo-
doro placuit. In hac vero tam multa fune-
rum mentione per incuriam minime prae-
tereundum illud Papinij ex Sylvarum secun-
do, in Glauci epicedio,

„ Quid Cilicum flores? quid munera
 graminis Indi?

At „ Quodque Arabes Pharijque palam
 est, Vidique liquores

„ Arturam laueſe comam. ---

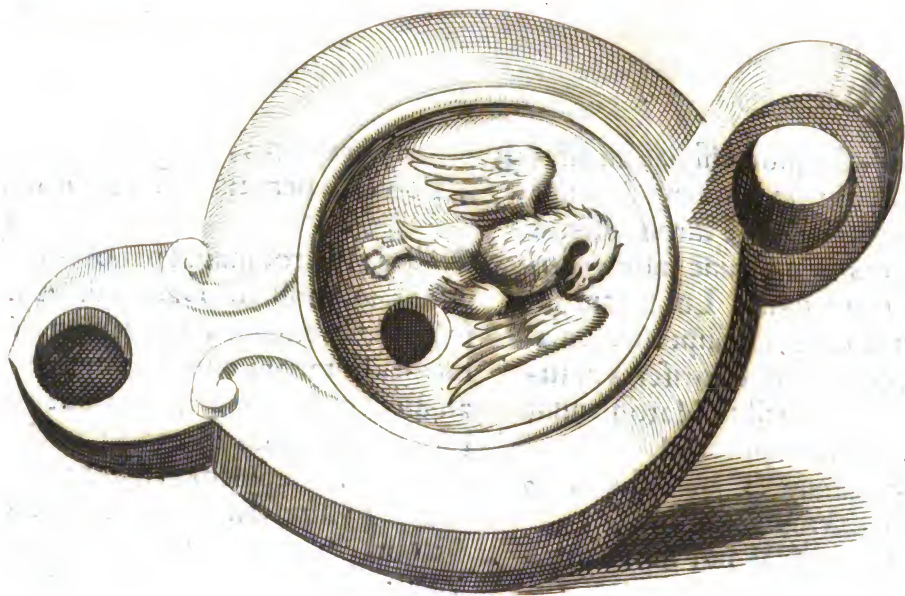
Ab eruditiss. omnino aliter, quam suspicatur
Domitius, enarrari: nam verbum Vidi, a
video, inflexisse plane videtur: quum po-
tius epitheton, de loco factum censeſi possit
& debeat, a Syrie vrbe Vidi: propterea de
Styrace intelligendum, de qua Plinius &
ceteri. Philostratus in Iconibus ad tu-
mulos exornandos ait Amaranthum
vsurpatum fuisse, orto a Thessalis initio,
qui sepulchrum Achillis eiusmodi co-
ronis redimirent. Hoc ipsum Thyle-
sus [] confirmat, aiens, Thessalos*
Achillis monumento Amarantho co-
ronasse, ut ostenderent flore nunquam
intereunte famam Herois perpetuo du-
raturam. Sed hac de re alibi quoque.

De Lucerna Pelecani avis.

Cap. LXXXIX.

Ceterum etsi non literata sit, eru-
 ditionis tamen est alia Lucerna ca-
 pax, quæ Pelecanum habet auem, ex-
 pansis alis, inclinato capite seu rostro
 pectora tundere parantem, seu potius
 in Lucerna flammam oculos defigen-
 tem, ac in eiusdem alterum foramen pe-
 dem inferre gestentem, sub hac effigie:

Lib. VI. Cap. LXXXIX.

Enim

Enimvero Pelecanus, Eusebij testatu, & obseruatu Valeriani, suis in [a] hieroglyphicis, Niloticæ solitudinis auis est, quam Latini Plateam, ut opinatur Gaza, vocauerunt. Sunt qui Plateam eam apud [b] Plinium vocandam existiment: voce hac ex Ciceronis de Natura Deorum libro secundo desumpta, sic asserentis: *Legi etiam scriptum esse, auem quandam, qua Platea nominaretur: eam sibi cibum querere, aduolantem ad eas aues, quæ se in mari mergerent; quæ quum emersissent, piscemque cepissent: usque eo premere earum capita mordicus, dum captum amitterent, id quod ipsa inuaderet, Eademque hac auis scribitur conchis se solere complere; easque quum stomachi calore concoxerit, enumerare: atque ita eligere ex ijs, quæ sunt esculenta.* Plinius ista ferre transcripsit e Cicerone, mutans tantummodo Plateæ nomen in Plateam. Idem nomen apud Hebræos, Valeriano, Quat, a nonnullis Pelecas, ab alijs Onocrotalus interpretatur. Sed cur in Lucerna Pelecanus? quoniam auis est ignem non timens, quinimmo despicens; quid si dixerō, prorsus amans? audiamus Pierium: *Sacerdotes tamen Aegyptij alitem hanc cum primis sacram venerabantur, eique parcendum existimabant, & honoris gratia nullo pacto ut mens inferretur, æquum arbitrabantur; quum factum id, quod pro filiorum salute neci se tam atroci dedecet, non imperitia stuporue aut imprudentiæ imputarent, sed incomparabili paterni affectus charitati, supremæque miserationi, qua erga filios maxime omnium afficiatur. Fallere enim venatores, eosque transuersos seducere, non sine spe fugæ, quod Vulpanser agit, parui omnino momenti est. Femora etiam, quod Vultur facere perhibetur, vellicare, ut excusso sanguine filij pascantur aliquandiu, non magni admodum est cruciatus. Sed enim in adeo penetrabiles furentis ignis ardores injicere se, eaque perseverantia cruciabili tormento torrerī, supra quam excogitari possit, admirandum. Quodnam enim animal tam fatuum, tam stupefacto sensu inuenimus, quod ad unius pruna tactum e vestigio non refiliat? quod adeo robustum atque impavidum, ut accensam non expavescat flammam? Animosi atque imperterriti ante omnia animantia leones: illi tamen tam feroces, tam indomiti; tanto*

A *animi corporisque vigore pradi, consternantur statim ad unius præsentia facula conspectum, præque timore propemodum exanimascunt. Videt Pelecanus ignem, cuius non ignorat vehementiam, audacter accedit, ardorem in membra singula intollerabili cruciatu penetrantem sentit, neque loco dimouetur: exurit pene tota, neque tantillum quidem consternatur, patiensissimæque constantia vicens, saluti filiorum intenta potius, quam suæ mortis genere omnium atrocissimo conficitur: tanta in eo charitas, tantus amor, tanta vis pietatis elucescit: & quispiam audebit eam stuporis insimulare, & male feriatam auem appellare? Subit ad hanc sententiam Arsinoes recordatio, quæ a Ptolemao fratre insidijs & fraude decepta, quum percussores in duos filios impuberes immisos a fratre conspiciatæ esset, complexa eos ad se fugientes, ea parte qua vulnera filijs intendebantur, dim corpus suum cadendum apposuit, multisque ita vulneribus sancita, eorum tamen saluti consulere non potuit; illi enim in matris gremio inter oscula ipsa truculentissime trucidati sunt. Quod si Pelecanum simili casu se se morti obijcientem, insipientem appellauerimus, longe quidem insipientiorem Arsinoen dicemus, quæ ita pro filijs trucidari pateretur, quum præsertim ipsa non ad mortem, non ad vincula, sed ad nuptias, & regni successionem a Ptolemao deposteretur. Sed tantum abest ut vel Arsinoe, vel Pelecanus sint imprudentia damnandi, ut omnium consensu merita, hoc est, ingentis laude, ob incomparabilem, quam omnes admirentur, charitatem, minime fraudandi esse iudicentur. Sed enim nostri quoque cum Aegyptijs sacerdotibus in hoc pingendi genere consentientes, Pelecanum pro miseratione ponunt, & Afferoris nostri hieroglyphicum in summa Cruce statuunt, qui nos sospitaturus, atrocissima torqueri morte voluerit. Agnoscit & Eucherius Pelecanum pro Christi simbolo. Quamvis Hieronymus tradit, eam pullos suos rostri percussu interficere, penitentem mox factam, nido in ipso per triduum lugere, postremo seipsam graviter vulnerare, & sanguinem suum super filios effundere, quo illi perfusi reuiuiscant: Quod alij videntur. Equidem id si verum est, mirifice consentit actioni Dei nostri, qui filios suos adoptiuos, homines impios ob culpam, nostro verbi sui percutit ad mortem spi-*

ritualem condemnans; inde misericordia motus, nido in ipso sui soli natalis in Orientali mundi plaga Syria per tri-
dium vitæ suæ trigenariæ lugens huma-
næ sobolis impiæ miseras, denique vo-
luntaria passione morteque sanguinem
suum effudit in remissionem peccato-
rum; quo mortales omnes aspersi, ve-
nia digni facti, reuixerunt ad gratiam,
& eiurata labe criminum ad vitam spiri-
tus per sanguinem Domini reuocati
fuere. Ceterum ad nostram Lucernam
redeuntes, in ea Pelecanum positam ar-
bitramur in indicandum eius alitis ma-
ximam cum igne cognationem; qualis
& quanta similiter est olei cum flamma,
quæ fomitem vltro repentem ad se, non
ab se refugientem deposcitur: Qua ra-
tione scitissime pingitur avis ista Pele-
canus pedem alterum inferre in fora-
men ingressui fomitis institutum, quasi
concessura sponte voracis in flammæ
nutrimentum.

*Romana Lucerna Cl. Feschij, diligenter de-
scriptio proponitur, cum iconibus alia-
rum duum. Cap. XC.*

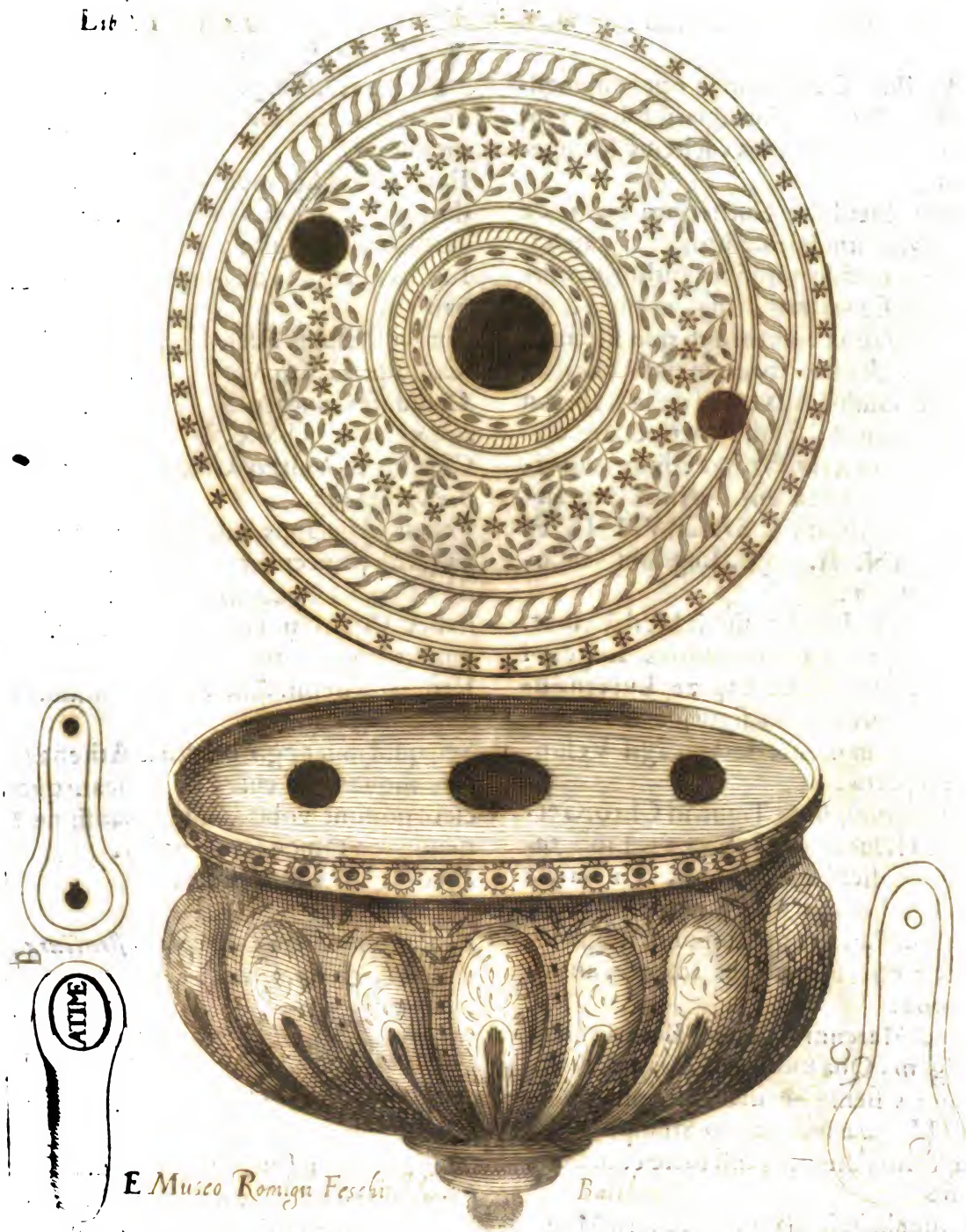
NVperrime vero Cl. Vir Dn. Remi-
gius Feschius, Doctor Basileen-
sis, antiquitatum studiosissimus, ita de
Lucernis antiquorum, a me priori edi-
tione vulgatis, ad eruditiss. Ioan. Rho-
dium interpellatus aliquando rescripsit:
S. Vir Clarissime, Domine honorande:
Obtulit non ita pridem Vir Cl. Dn. Ca-
spar Bauhinus, missum a te carmen
Dn. Beringij Dani poetæ, nobiliss. com-
mendatiss. in Nuptias Austriacas Hispa-
no-Germanicas, mihi nuncupatum: quo
nomine gratias habeo debitas. Præte-
rea vero nūciauit, constituisse Dn. For-
tun. Licetum denuo prælo committere
Tractatum suum doctiss. elegantiss. De
Lucernis Antiquorum auctiorem, &
ornatiorem; Quare petere te, vt si quid
haberem eius argumenti, ad vos mitte-
rem. Et si autem non sit ea supelles,
mea, quæ in hunc censum venire me-
reatur virorum doctissimorum; vt ta-
men meum vobis probarem studium,
& voluntatem, hac præsertim occasio-
ne commoda virorum Nobiliss. & Cla-
riss. statim conquisiui, & congesti quic-
quid eiusce rei occurrebat. Lucerna,

A quæ hic paulo diligentius expressa, mea
est, satis venusta, varijs coloribus, au-
ro, cæruleo, rubro, albo, viridi orna-
tissima, vt mire pascat oculos. Materia
latens interior, est ex ære Cyprio ru-
bro: tota, intus etiam, liquore obducta
indurato, crusta velut durissima, vers-
colore, splendida, quo aurifabri annu-
los, monilia, armillas, & similia ornare
solent, vocantq; illi *geschmeltzte arbeit*,
hoc inquam toto liquore sic obducta,
vt tamen vetustate loco vno aut altero
B materia illa esset auulsa, præsertim in
centro fundi, vbi pedem fuisse reor,
qui corpus sustinuerit, materia interior
nusquam appareret. Adeo vero tena-
citer adhæret liquor ille materiæ suæ, vt
nisi vi magna, etiam ijs locis, vbi iam
aditus patefactus, nihil auellere queas.
Superficies, seu operculum ipsum Lu-
cernæ cæruleum est, margine cinctum
albo: ornatus colore hic luteo, vt & in
corpore reliquo adumbratus, ex auro
C est pictorio, seu scriptorio puluerizato,
ast firmissimo, & tenacissimo, qui tamen
ornatus, paucis hic indigitatus, to-
tam superficiem complet, vti & stellu-
læ aureæ marginem. Pars marginis in-
uersa pedem respiciens, insitis, eodem
modo liquore, velut gemmulis promi-
nentibus, rubris, viridibus, cæruleis al-
ternis ornata. Tubercula illa alba in
corpore prominentia, quorum x i. nu-
mero, non sine mysterio (tot enim ra-
dios in coronis notant antiquarij, &
D exhibet totidem in nummis meis capita
radiata omnia, de quo multa iucundissi-
ma & memorabilia Paschalius de Co-
ronis) non dextre satis & accurate ex-
pressit pictor: situ enim eleganti, &
mensura æquali tubercula illa omnia in-
ferius quadam flexura pedem ambiunt,
qualia vidi pocula argentea, *mit getrie-
benen gevrunden Knorren* (terminus est
E aurifabrorum nostrorum) quod hic non
satis apparet, potuisssem ipse, si tempus
permisisset, Lucerna inuersa situm il-
lum exprimere. Maculæ illæ oblongæ
tuberculorum rubræ, omnes prominen-
tiores ex eodem liquore: & quæ hic ex
auro ornamenta tuberculi medij, reli-
qua habent omnia, ea diligentia, vt vix
punctum immutatum crederem. Hæc-
que Lucerna illa mea est, quam hic vi-
des rudi pictoris Minerua adumbratam.

Mu-

Lucerna
pulcherri-
mæ desce-
prio.

Lit.

E Musco Romani Feschi

Baill.

„ Munus viri amicissimi Roma huc alla-
 „ tum An. 1633. quo ipso etiam ferebat
 „ prope Romam ad pagum erutam ex an-
 „ tiquo sepulchro : ubi eam is cum numis
 „ varijs integerrimis eodem loco repertis
 „ in transitu mei in gratiam comparavit
 „ duobus, si recte memini, Iulij. Lu-
 „ cernas alias, quarum nulla mentio apud
 „ Dn. Licetum, ex Aduersarijs meis hic
 „ in chartam peculiarem effudi sine dele-
 „ ctu. Vestrum erit, Viri Clarissimi, quod B
 „ etiam rogo maximopere, æqui hæc bo-

„ nique consulere, & vestri me studiosis-
 „ simum, & ad quæque paratissimum
 „ agnoscere. Quo ipso vos saluere plu-
 „ rimum, ac valere iubeo Rei literariæ
 „ bono quam felicissime. Dabam Basi-
 „ leæ ex Museo hyberno. x. Kal. Ian. Ju-
 „ lian. A.S. MDCXLIIX.

„ T. Vir Clarissime qua decet fide
 „ iugi studio deditiss.

„ Remigius Feschi D.

„ Yy 3 Lu:

- Lucernę antiquę, quarum apud Dn. Li- A
cetum nulla mentio .
- I. & II. **A** Pud Gutherum in opere immen-
so Inscript. Antiquarū fol. m. 327.
duæ lucernæ fictiles e schedis Scalige-
rianis .
- III. **A** pud Iacobum Gutherium tract. de
Iure Manium Paris. edito, lib. 2. cap. 32.
lucerna coctilis ipsiusmet authoris: cuius
ibidem figura ære incisa, in cuius area
figura Vrsi ut videtur, sub quo foramen
minus, alterum maius in naso exerto . B
- IV. **A** pud Guilb. du Chetel de la Religion
des anciens fol. 166. (qui tractatus ele-
gans etiam sermone Ital. editus) Lucer-
na pensilis ænea pulcherrima cum In-
script. LARIBVS SACRVM P. F.
ROMAN. A. 1550. Lugduni Gallo-
rum effossa .
- V. **A** pud Ioh. Iac. Chiffetū Med. Vefont.
in topographia Vefontionis Lugduni
Gall. edita, part. 1. cap. 26. Lucerna fi-
ctilis, cuius ibidem figura ænea: An-
no 1589. in monte Coelio agri Vefon-
tini reperta .
- VI. **A** pud Stumpfium Tigur. in Chrō. Ger-
man. Heluetica lib. 7. cap. 11. f. m. 479.
Lampas fictilis ea forma, & inscript.
qua ego lit. B. utcunque expressi, eruta
Vindonissæ, prope Campum Regium.
Refert etiam Gruterus Inscript. antiq.
fol. 902.
- VII. **A** pud Marcum Zuenum Boxhornium
Belgam, Quæstionum Romanar. XII.
Lampas fictilis, eadem inscript. A T I-
METI, quæ in Lucerna Stumpfij lit. B.
sed forma diuersa, nisi forte commen-
tum .
- VIII. **M**onspelij in Musæo Dn. Iuberti Medi-
ci, An. 1597. visa Lucerna fictilis, qua
eam forma ex obseruation. Apodemi-
cis Doctoris Medici hic expressi lit. C.
- IX. **R**omæ in palatio quondam Card. po-
puli ginecei in secreta hinc, etiam mō-
branda, Lucernæ quoque eruta, &
lampas æneæ, & ob oculos, author
est Bonardus Antiquit. Rom. part. 4. f.
m. 20.
- X. **V**eronæ in Musæo Calceolariorum
quoque generis extare elychnia, a
Dn. Dan. Barbaro Patrice Aquile-
iensi Calceolario seniori cum rebus
alijs exotis oblata, refert Cerutus in
Musæo Calceolariano f. m. 289.

De Oleo incombustibili.

V Volfg. Lazius in Rep. Rom. lib. 3.
cap. 18. f. m. 365. testatur, a multis
audiuisse, quod lumen in oculis Roma-
nis inuent.
Pancirollus lib. memorabilium deper-
ditorum tit. de oleo incombust. vbi Tal-
muth in notis multa præclara .
Ioh. Bapt. Porta de Magia Nat. lib. 12.
cap. ult.
Simon Maiolus Dier. Canicular. vol. 1.
Colloqu. 22. f. m. 689.
Claudius Guiscard. Sr. Gallus de func-
rib. Antiquor. lib. 1. c. 7.
Cerutus in Musæo Calceolar. sect. 3.
p. 287. & seqq.
Petrus Appianus Inscript. Antiq. f. m.
337. & 338. peculiaris, ni fallor, habet
de Lucernis Olbianis: Formas quoque
habet Vrnarū una cum inscript. in
quibus ampullæ repertæ.
Item Scardeon. Antiquit. Patau. lib. 1.
& 3. ad fin.
Sed quid miser ego Noctuas Athenas,
hæc inquam ridicula, & nauseam quæ
ciere possunt vobis consummatissimis?
neque vos tamen latere volui.
Hæc ille Vir Clarissimus .

*Explicatur Lucerna Feschiana structura,
simul, & Gutheriana Choulinæque fi-
gura proponitur, & consideratur, cum
alijs allatis a Cl. V. Cap. XCI.*

Q Væ nunc explicare, saltem ex par-
te lubet, in gratiam viri doctissi-
mi. Profecto Lucerna vetus illa Fe-
schiana, splendida, varijs coloribus eni-
tens, aureo, cæruleo, rubro, candido,
viridi, duodecim tuberculis prominen-
tibus redimita, ex ære Cyprio conflat-
ta, dudum eruta prope Romam ex an-
tiquo sepulchro, in quo simul inuenti
nummi varij integerrimi, meo iudicio
fuit æneus, vni maghatis, etenim olim
pæcuniarum gaza non contumelabatur
illi cum cadaveribus virotrū principi-
pum, nam illis sufficiebat obolus, ad
soluendum naulum portitoris Charon-
is, ut ex [6] Luciano constat. Qui quid-
em vir princeps, forsitan Helius nomi-
ne, simul ad Solem alludens sibi co-
gnominem, huiuscemodi Lucernam si-
bi morituro condi curauerit, vel iam
de-

defuncto suis a cognatis habuerit, quæ cum Sole miram obtineret analogiam. In primis enim duodecim illa candida tubercula prominentia teretia, mihi representare videntur ex æquo tum Solis radios, quibus vndique cingitur ad instar coronæ; quas passim duodecim radijs mystice distingui, consentio cum Viro Clarissimo: mysterium autem est, tum quia corona non assignatur nisi virtute præstantissimis; quod, ut ait Bonus agens de mystica Numerorum significatione, plenæ, consummatæque virtutis est Numerus duodenarius: tum etiam quia Solis via in cælis est per duodecim signa Zodiaci; quæ quidem signa sunt oblonga, passim astris minoribus plurimis, veluti punctis aureis cōspersa, & interstincta. Rubræ vero maculæ tuberculorum oblongæ sanguinem indicant, cuius prædominium habent Solares homines, ut Saturnini melancholici, Martiales flauæ bilis, atque Lunares pituitæ. Cæruleus color, in quo totius Lucernæ corpus videtur habere basim, aream, & fundamentum, cæli color est, in quo diaphano procul inspecto sub imagine cærulei, propter immensam altitudinis profunditatem. Varietas illa colorum, aurei, cærulei, viridis, albi, rubrique spectata in corpore Lucernæ, mirifice Solis radios representat; quos ita variegatos frequenter inspicimus infractos, refractosve, siue reflexos vel a nube torida sub Iridis imagine, vel ab aquæ plena phiala, vel ab alio quopiam huiuscemodi corpore. Terna vero illa orificia in plano Lucernæ sita, totidemque illis æqualia in operculo, mihi fuerint aperta flammulis Lucernæ trilychnis, quod indicare videntur illæ rimulæ singulorum foraminum, excipiendis, retinendisque papirorum receptaculis aptæ. Nisi vel medium maius, vel duo lateralia minora velis esse data perspiratui aeris subinde semper ingredienti ad replendum locum materiæ fomitis absumpti. Aut potius huic muneri minutula deferuire foramina in labro Lucernæ frequentia: quod vero similis esse quis non immerito censeat. Ut autem patentior meatus medius infusioni liquoris apertus esse potuit, ita post eum infusum rima lateralis in orificio satis ostendit eum in-

Coronæ cur
duodecim ra-
dijs insignita.

A feruire quoque maiori lychno recipiendo. Quæ quidem Lucerna Solaris trilychnis est: quia Sol quum sit (opinionē communi, quam coluit auctor Lucernæ) omnis fons luminis materialis, omnia corpora collustrat lumine suo, tam ætherea, quam subcælestia; medius enim maior ignis index est proprii luminis in fonte; laterales duo minores, indicant radios in aliena corpora transmissos, iisdemque participatos. Porro liquor in ista Solari Lucerna colore ruber; crassitie, visciditate, lentoreque tenacior, quam ut ab illa materia Lucernæ, cui adhærescit, vlla vi queat auelli: mihi non est oleum vulgare, sed opobalsamum, balsami plantæ [b] liquor; cuiusmodi pridem in Lucernis virorum principium ardere consueuisse, testis est auctor [c] libelli de Munificentia Magni Constantini in Syluestium: ubi legitur, quam sumptuosa esse solerent vasa aurea, vel argentea, vel alterius metalli affabre facta, ad lumina accendenda composita: in quibus non oleum, vel cera solum, sed interdum opobalsamum, aut nardinum oleum in honorem Dei & Sanctorum incendebatur. Materies ex ære Cyprio denotat huius Lucernæ multam antiquitatem; nam primo repertum est in insula Cypro, cessitque in materiam artificiosorum; quæ deinde fieri cæpta ex ære præstantiore, alibi comperto; sic ea de re Plinius: [d] *Fit æs & ex alio lapide, quem Chalcitem vocant in Cypro, ubi prima fuit æris inuentio: mox vilitas præcipua, reperto in alijs terris præstantiore, maxime orichalco, quod præcipuam bonitatem admirationemque diu obtinuit. Nec reperitur longo iam tempore, effata tellure. Ut hinc appareat euidentissime, Lucernam istam, ex ære Cyprio tam affabre formatam, esse vetustissimam. De operculo quæ refert vir insignis, aperte confirmant coniecturam Lucernæ Soli, vel Helio dicatæ; quia stellulæ, multa que alia in circulum ducta aurea ornamenta in cæruleo fundo, clare nobis ob oculos ponunt astra, cælestesque plurimas imagines in cæli cœruleo campo resplendentes, inter quas omnium astrorum Dux Sol medius constitutus effulget, vniuersis lumē impertiens, uti flammula Lychni picturis omnibus aureis in Lucerna positis.*

[b] Dios. lib. 1. c. p. 18.

[c] ro. 1. Concilior.

Æs ubi primo repertum.

[d] l. 34. c. 11.

Ad

Ad alias autem lucernas, ab eximio viro propositas, quod attinet: duas priores fictiles e schedis Schaligerianis apud Gruterum in opere immenso Inscript. Antiq. fol. m. 327. mihi videre non licuit; quum in ea pagella nullæ Lucernæ notentur, sed vnica Græcanicis literis, & Latine versis inscripta columna, quæ nullius Lucernæ meminit. Alibi si duas eiusmodi Lucernas attulit ipse Gruterus; nil mirum, me in opere vastissimo illas non animaduertisse. Video tamen ab eodem autore pag. M C XLVIII. 17. hanc inscriptionem poni, quæ, Salerni legitur in æde Epi-

A scopali Grutero Sirmondus, qui vidit: HAVE. SEPTIMA. SIT. TIBI TERRA. LEVIS. QVISQ HVIC. TVMVLO. POSVIT ARDENTEN. LVCERNAM. ILLIVS. CINERES. AVREA TERRA. TEGAT

B Quod autem pertinet ad aliam Guthe-rianam in opere de Iure Manium eruditissimo, fateor me non vidisse, dum ederem prima vice volumen de Reconditis Antiquorum Lucernis, quemadmodum nec illam pensilem Cl. Guil. Choul, inuentam Lugduni, quarum icones huiusmodi sunt:

Jo. Ger.

522

Lib. VI. Cap. XCIII.

Jo. Georg. sculpsit.

Sane prior illa quarto loco posita Lucerna Choul eruditionem fere mihi non aperit, solam suæ structuræ pulchritudinem ostentans; ast altera Guterij præbet ansam opinandi fuisse Lucernam ex earum numero, quæ diutissime sine novi fomitis adiectu fouerent igniculum; quod indicare videtur Vrsi simulachrum; nam id animal totam hiemem absq; nutrimentorum assumptione conseruat in corpore suo cum vita caloris naturalis ignem viuendum; ut obseruat [e] Aristoteles. Profecto foramen Lucernæ maius in exerto naso flammulæ Lychnuchi dicatum est: minus autem ad pedes vrsi ad perspiratum, ingressumque tum aeris replentis locum fomitis, qui iugiter absorbitur; tum etiam novi fomitis in locum ab igne consumpti. De Lucerna vero priore Cl. Choul. An. 1550. Lugduni Gallorum effossa, lubet addere, consimilis in [f] superioribus meminisse me pensilis apud Casalium, & aliarum itidem Laribus dicatarum; at non omnino similis inscriptionis, verum longe diuersæ, tenebrosiorisque; nam ista facilius est explicatu: LARIBVS SACRVM P.F. ROMAN. etenim quum habeatur in Inscriptionibus [g] Gruterianis, in *Tabula marmorea parietis palatii Columnensium, quod ad SS. Apostolos est, inclusa, Quæ Imp. Cæs. T. Aelio Hadriano Antonino Aug.*

Pio PP. III. M. Aurel. Cæsar. Cos

A *Ordo Procuratorum, qui pecuniam ad ampliandum templum. inter alios plurimos leguntur,*

POETVS ROMANVS
T. FINVCIVS ROMANVS
M. MALIVS ROMANVS

Ita coniectare possumus huiusmodi Lucernam Laribus Sacram posuisse *Finucium Romanum*, aut *Fulvium Romanum*; ut inscriptio sit, LARIBVS SACRVM POSVIT FVLVIVS ROMANVS: & eo magis Romani titulum apponere voluit, ac explicare, qui sacrauit Lucernam Laribus, quia dedicauit eam procula finibus Romanæ ditionis in Gallia. Multas autem Laribus Lucernas olim sacras fuisse constat ex Gruterianis [h] Inscriptionibus, vbi legitur: [b] pag. 77. 2. *Præfeste, in Latio, XXI. ab Vrbe mil. ante Cathedralē Ecclesiā, ad fontem publicum, tabula marm. fragm.*

FORTVNÆ. PRIMIGENIÆ
SIGNVM. LIBERIS. PATRIS
PANTHEI. CVM. SVIS.
PAREGEIS
ET. CVPIDINES. II. CVM.
SVIS. LYCHNVCHIS. ET.
LVCERNA. LARVM
M. POPILIVS. M. F.
TROPHIMVS. CVM
POPILIA. CHRESTE. LIB.
ET. ATILIO. FILIO

Quare satis explicatam puto Lucernam
Lug-

Vrsi figura
quid indicet
in Lucerna.

[e] 8. hist. c. 17.

[f] 1. 6. cap. 58
59.

Explicatio tituli
Lucernæ
Choul.
[g] pag. 127.

[*] pag. 132.

Lugdunensem, de qua Cl. [*] Choul hæc habet: *Da questi Lari fu chiamato Larario quel luogo a parte nelle case, dove gli antichi adoravano i loro Dii domestici e particolari: il che ha confermato Spartiano, quando nella vita di Alessandro figliuolo di Mammea dice ch'egli habeva nel suo Larario l'immagine di Gesu Christo con quelle di altri Dii. Nè è molto tempo che in Lione sul monte della croce di Colle fu trovata una Lucerna antica di bronzo, che mi fu donata, nella quale erano scritte così fatte parole: L A R I B V S S A C R V M, con altre più basse, & più piccole, che significando la publica felicità de Romani dicono P V B L I C A E F E L I C I T A T I R O M A N O R V M, nel modo che si vede qui. L V C E R N A A N T I C A di bronzo, trovata in Lione l'anno M D X X V. sed nos potius P. F. ROMAN. explicandum censuimus vel P R O F E L I C I T A T E R O M A N O R V M: vel aptius POSVIT FINCVS ROMANVS, aut POSVIT FLAVIVS ROMANVS, aut PVLVIVS ROMANVS.*

Quinta Lucerna fictilis, An. 1588. in monte Cælio agri Vefontini reperta: cuius figuram protulisse dicitur Io: Iacob Chiffetius Med. Vefontinus in topographia Vefontin. Lugdu. Gallic. edita part. 1. cap. 26. nunquam a me visa fuit, non habente Chiffetij librum.

Sexta lampas illa fictilis apud Stumpfium Tigur. in Chron. Germ. Helv. lib. 7. cap. 11. fol. m. 479. eruta Vindonissæ in Heluetia prope Campum Regium, quam refert etiam Gruterus, Inscript. Antiqu. fol. 902. cum inscriptione in fundo exteriori A T I M E T I: mihi non fuit inter Lucernas adnumerata, quia Stumpfij Chron. non vidi, & Gruterum Vrnulæ, non Lucernæ vocabulo nuncupari legeram; ait enim: *Vindonissæ in Heluetia eruta urnula, hac forma, atque inscriptione.*

Ex Stumpfio.

Formam tu quidem, vir eximie, representas eandem cum Grutero; etsi longiusculam, & paulo arctiorem Gruteriana: recte tamen, quam ille dicit urnulam, tu Lucernam ponis; quod ego conijcio satis ex inscriptione A T I M E T I, quæ legitur in exteriori fundo vasculi; nam urnæ non inscribebantur, sed Lucernæ passim, nomine fabri; qualem

A Atimetum extitisse coniectamus, eo quod id nomen legitur in Lucernis non raro. De huiusmodi Lucernis exiguis, quæ pauperum hominum fuisse videntur, loquitur forte Iureconsultus; nam Vlpianus lib. 1. Opinionum, ut habetur in L. *Illicitas*. ff. de officio Præsidis, inter alia, quæ ad Præsidis officium pertinent, subdit hæc verba: Et ne tenuis vitæ homines, sub prætextu aduentus Officiorum, vel militum *Lumine unico*, vel breui suppellectili ad aliorum usus translatis, iniurijs vexentur, Præses Prouinciæ providebit. Licet Catellanus Cotta legendum putet: *Lumine unico*: cui consentiunt aliqui; quasi velit Vlpianus, homines tenuis conditionis unicum *Limen*, idest, domunculam habentes, non debere cogi ad suscipiendos hospitio milites. Franciscus Hotomanus de verbis Iuris, exponit *Lumen unicum* synecdochicos, pro exiguo cubiculo, quod vnica fenestra tenuiter illustratur, quale tenues & inopes homines habere consueverunt. Addit tamen, Haud scio an *Homine unico*, verius legeretur. Ego puto legendum esse, *Lumine unico*, quum ita exarata Legis verba habeant etiam Pandectæ Florentinæ; & puto insuper Iurisconsultum intelligere de *Lucerna vnica*, qua inopes homines utebantur. Id, ut opinor, suadet Equinarius Baro, qui in dicta L. *Illicitas*, legit quidem, *Lumine unico*, & ait significari tenuis fortunæ homines, qui vix necessaria vitæ suæ domi habent, non cogendos ad recipiendum hospitem. Accursius autem in Gloss. apertius hoc expressit, dum exposuit, *puta candelabrum vna, vel Lucerna*. Sed quum nulla dictum Accursij sit suffultum autoritate, existimo id recte deduci ex eodem Vlpiano in L. 1. ff. de *Ventre inspiciendo*, vbi loquitur in hæc verba: *Tria lumina, nec minus ibi sint*; scilicet quia tenebræ ad subiiciendum aptiores sunt; Et confert dictum Pauli in L. 3. ff. de *Suppellectile legata*, vbi I. C. in suppellectile recenset candelabra, & Lucernas: *Suppellectile legata*, inquit, *hæc continentur, Mensæ, trapezaphora, delphica, subsellia, scamna, lecti etiam inargentati, calcitra, toralia, mappa villosa, vasa aquaria, pelues, animalia, candelabra, lucerna, trulla, &c.* Quam opinionem habet Cl. Iurispruden-

dentiae Scrotinae Professor Ordinarius A
in hoc Antenoreo Palladio, Comes Ia-
cobus Caimus.

Septima Lucerna fictilis, cum eadem
inscriptione, ATIMETI apud Marcum
Zuenum Boxhornium Belgam in
Quaest. Rom. xi. 11. sed formae diuersae a
Lucerna Stumpfij, fuit, me iudice, pla-
stis eiusdem opus, cui nomen ATIME-
TVS; nec enim oportet, ab eodem ar-
tifice Lucernas omnes eadem figura
fieri, licet eodem nomine suo signetur.

Octava Lucerna fictilis Montpelij vi-
sa in Museo Dn. Iouberti Medici anno
1597. descripta lit. C. nullam mihi prae-
ferre videtur eruditionem, nisi quis
dixerit, a figura membri virilis cum te-
stibus, quam utcumque refert, insinua-
re fortasse lumen aeternum; quod ad
[i] aeternitatem speciei parsilla data sit
animalibus propagandis.

Nono loco recensitas a Boissardo
Antiqu. Roman. part. 1. fol. m. 10. tum
aeneas, tum fictiles Lucernas, & lam-
pades in palatio Em. Card. Coelij, nihil
aliud nobis asferre, quam auctiorem
numerum antiquarum Lucernarum,
apertissime constat. Ego vero non om-
nes in meo volumine ponere potui, ne-
que debui, voluive; sat habens asferre
multas nobiliorum.

Decimo loco relatæ Lucernæ in Mu-
seo Calceolariano, mihi volumen de
Lucernis ante promulgationem illius
operis inuulganti notæ non fuere; sed
vicissim a me propositarum Lucerna-
rum in illo Museo luculentissima men-
tio [k] fit. De oleo demum incombusti-
bili, qui memorantur Autores tra-
ctasse, Lazius, Pancirolus, Hen. Tal-
muth, Io. Baptista Porta, Maiolus, Scar-
deonius, quin & præter hos, D. Augu-
stinus, Herm. Barbarus, Fr. Maturan-
sius, Statius, & Plinius, a me visi, cita-
tique fuerunt in opere De Lucernis pri-
mæ editionis, ubi notavi eos appellasse
liquorem illum oleum viuum, & erutum
e lapide asbesto, siue amiantho, metal-
licisve alijs, vi chemicæ artis; sed mo-
dum peculiarem eum educendi, iam de-
perditum, non edocuisse. Quæ satisfac-
cere poterunt erudito viro, si proposi-
ta nobis æqui bonique consulere volue-
rit, vti nos de propositis ab se gratias
habemus immortales.

De Lucernis Smithianis.

Cap. XCII.

Post hæc autem in mei gratiam, quæ
scripsit de Lucernis antiquis egre-
gio viro Dn. Nicolao Heinio Cl. D. Io:
Smith, attexere libuit; ea vere fuerunt
ipsissima:

*Eruditione atque genere nobili D. Nicolao
Heinio 10h. Smith S.P.D.*

Magna olim eum auiditate libros
De reconditis antiquorum Lu-
cernis Cl. Fortunij Liceti me legisse
memini, spissum sane, doctumque &
operosum opus, in argumento obscuro
iuxta ac lucido, a quo desperem tene-
bras adhuc omnes posse depelli. Gau-
deo idem nunc opus, sed longe, vt scri-
bis, auctius recudi. Meretur labor ip-
se, vt antiquitatum vestigatores sym-
bolas pro se quisque suas isti adjiciant.
Et Tu, Viro Nobilissi me, me quoque
procul ab ista Romani splendoris luce
trans Alpes, extremis in Batavis posi-
tum aliquid huc conferre posse spera-
st? Ne expectationi tuæ omnino desim,
supellectilis meæ partem, quæ Lucer-
nas habet, festinanter excussi. Lucer-
nas in ea centum amplius intra oppidi
nostri pomœria inuentas numero. Qua-
rum nonnullæ tamen laceræ & mutilæ,
sed omnes eiusmodi, quæ singularis
alicuius monumenti fidem adhuc fa-
ciant. Omnes meæ aut aeneæ sunt, aut
figlinæ: Aeneas xi. possideo, quarum
vii. sunt pensiles. Istarum vna bilych-
nis, forma æque vsque magnitudine si-
milis Lugdunensi illi, quam Laribus sa-
cram Brassicanus pictam dedit, in cele-
bri de Veterum Religione opere. Est
alia, quæ non multum abit ab illa, quam
Cl. Licetus xi. loco ponit; nisi quod
nostra maioris orbis foramen maius &
patens absque operculo, adhuc in me-
dio, qui inter vtrumque foramen est
canali incisionem habet, medijs digiti
longitudine, tribusque ansulis perfora-
tis, quibus catenulæ illi suspendendæ
alligabantur, atque a tergo ex aduerso
grificiorum annulo lato pro manubrio
instructa est, vt iv. Liceti. Sed longum
esset singularum formas, formarumque
minutias exequi. Summa tantum, aut

ra-

Virile membrū
in Lucerna
quid indicet.

[i] de an. t. 34
35.

[k] scilicet 6. pag.
716. & seqq.
Autores, qui
de oleo incomb-
ustibili tra-
ctarunt.

rariora dabo genera. Reliquæ pensiles vulgariores, annulum, qui iisdem, qualis in VII. Liceti, pro manubrio est, quod digitus gestatoris transmitti poterat lamina fere tegunt, quæ Lunæ modo corniculatur, ut in IV. Liceti, atque aliquanto propius cornuum extremitates iungunt.

Duæ sunt, quæ a reliquis plurimum variant; una lato fundo calicis instar patens attollitur, a tergo foramen habet, antrorsum oblongo & lato collo extenditur. Altera non procul Iudæorum sepulchreto inuenta, inferioris, ut videtur, vetustatis coronæ in modum quatuor, totidem cardinibus ex eodem globo aut circulo radios emittit, qui communi ære, ex quo lãpas suspendebatur colligati, aliquanto supra id fastigiantur: Ora duo habet, vnum ad circuli latus excipiendo oleo, aliud longius antrorsum, ellychnio patens. Infra fundum annulus est, cui patella, forte defluenti oleo excipiendo appensa fuit. Ista una, prior quatuor; ex alijs una duabus, reliquæ tribus catenulis suspensæ pependunt. Inter non pendulas, una pauosam seu auem stantem refert, cuius caput & collum manubrio, dorsum medio ori, cauda ellychnio seruit. Hæc cum superioribus ex ære fusa est. Una omnium ære ductili malleo & lima formata fuit, cuius operculum gemino orbe incrustato exornatum: Vidi apud amicam hic aliam æneam minutam, super cuius manubrio tubulus eminebat, candelæ aut cereo sustinendo, qui mihi in mentem reuocauit ista Martialis de candelâ: *Ancillam tibi fors dedit Lucernæ.* & quæ de cereo & candelabro idem in apophoretis plura habet.

Lucernæ fictiles Authoris nomine apud me inscriptæ ATIMETI legunt: I. ATTUSA una: CARTO una: COMVNIS tres: EVCARPI nouem: quæ omnes in maiori orbe supra foramen, capituli habent figuram: FORTIS XVI. quarum tres habent FORTIS, OPTATI una: PIIGV. una: SOLLVS una: STROBIL, & STROBILI IX. SVILLIV. una. est quæ LVCILIVS EPICARDV. habet. Ista nomina figulorum esse constat satis ex litera F. (Faciebat, aut fecit) quæ in nonnullis nomini subiecta

A clare id testatur; ita lego;

ATTUSA, CARTO, SOLLVS, STROBIL
F F F F

Quod? Vir Clarissimus, de nomine defuncti, amici, serui, æui, &c. ingeniose coniecit, firmioribus quam adhuc factum argumentis euinci optarem. In alijs vasibus fictilibus sæpe O & OF adijcitur, quæ literæ officinam denotant; & fieri potuit in eadem ut officina, siue figularia, siue institoria plurium figulorum nomina diuersis in Lucernis lecta fuerint.

Materia ut in alijs figlinis, ita in Lucernis quæque non eiusdem ordinis est. Aliæ albicant, nonnullæ cretaceæ molliores, aliæ argillaceæ compactiores: Aliæ, perpaucæ tamen ceruleæ nigricantes. Pleræque omnes rubicant; aliquæ superficie tenus, aliæ toto corpore, luto nempe & argilla ipsa rubente; sed in istis paucæ saturi, plurimæ obcurioris & fugientis coloris. Est quæ affricu suo tingit ut creta, alia ut rubrica. **C** Locus Ciceronis in ep. ad Q. Fratrem lib. 3. de Lychno ligneolo Sami confecto, difficultate non caret. In Thesaurio linguæ Latinæ Car. Stephanus, vel Nizolius pro ligneolo linteolum legendum suspicatur. Posteriores Ciceronis editiones pro Lychno Lychnuchum legunt. Quorum id codicum fide fiat, mihi non liquet: nec quid sibi velit ista diminutionis forma in ligno, quæ alibi nusquam occurrit. **D** Cur item Quintus istum curauit Sami faciendum, loco non fabris lignarijs, sed figulis toto orbe celebri? Quid si Lychnum luteolum legamus, vocē vsitatissima, a colore croceo figulis nec alieno, nec peruulgato. Peritiorum hic iudicio L. M. cadam, aut stabo.

E Ad formam venio, una mihi est minuta bilychnis L.C. Aliæ simplices vno ellychnio contentæ. In ijs quædam a communi forma abeunt, ut supra in æneis est, quæ auem refert; ita hic una ad Gallinæ figuram formata, quæ pullos quatuor sub alis fouet. Ellychnij foramen in cauda. Alia Satyri caput cornutum exhibet, hedera victum, linguam inter dentes exerens: inter cornua oleum infundebatur. Anterior ellychnij os defractum: in figlino opere vix quidquam isto elegantius vidi. Et Au-

Materiæ varietas in Lucernis fictilibus.

Ciceronis locus obcurissimus.

Formæ Lucernarum varietatesque.

Author albis maiusculisque literis a tergo sua manu adscripsit, VINDEX FE. Est apud me amici una, quæ rude, & deforme viri caput barbatum, supra frontem filicatum exhibet, cuius oculi perforati oleo excipiendo, extremum mentum ellychnio emittendo destinatum. Est & albicans pedis dextri ocreati forma media fere supra talos tibia præcisa, qua parte oleum infundebatur. Ocrea superne, qua digiti pedis eminent præscissa ellychnium in ipso pedis pollice: solea inferior geminos clauorum ordines, anteriore quoque & posteriore inter eos parte clauorum capira complura habet: ad calcem manubrio oblongo instructa est.

Reliquarum formæ communes, & inter se minus dissimiles sunt: constant enim omnes orbe maiore, quo maius foramen oleo; & minore, quo aliud ellychnio patet. Orbes isti duo canali ut plurimum (Cl. Licetus guttur, nasum, lingua, balanum vocat) inter se iunguntur. Habent præterea pleræque omnes a tergo, in parte, quæ minori orbi, seu ellychnio aduersa est, manubrium; quod extrema maioris orbis parte in altum sublatum orbiculari fere figura fundum versus reflectitur. In meis altius fere est istis, quæ in secunda, ter-

tiâ, & quarta Liceti forma spectantur. Manubrium istud in meis omnibus perforatum est, foramine quod in maioribus lucernarij, vel lychnophori digitum admittat: in minoribus pro quantitate minus est. In nonnullis manubria non porrectim, sed transuersim Lucernæ corpori iunguntur, ut foramen paxillo vel clauo parieti impacto aptari possit, atque ex eo lucerna ardens commode suspendi. L. D. Aliquæ manubrio omnino carent, non minutæ tantum, sed & pictæ, reliquis ornatiores, quæ hac parte exacte capedinibus suis, de quibus infra dicemus, imponebantur. Istæ fere similes Aldrouandicæ, quam Cl. Licetus v. l. loco ponit. In rotundis, maiore sui orbe pictis, sunt apud me, in quibus pugiles duo clypeati gladijs concurrunt. In una est, quem Maximus Olybius a sua abesse voluit, Mercurius petasatus, talariger, dextera loculos, sinistra caduceum gestans, pendente a collo chlamide, ante cuius pedes oleum infundebatur. In alia albicante, Nereistoto tergo prolapsa linteo nuda, equo marino in piscem detinente infidet, eiusdemque collum utroque brachio trepida complectitur.

lib. VI. Cap. XCII

Lz

En

Est in qua Genius pectore nudus, sola inferiore ab umbilico corporis parte syndone obuolutus lecythum seu guttum tenet, sinistramque supra foramen, quo oleum infundebatur, expandit.

In alia figura stolata fluente circa caput peplo, ad surgente ad dexteram eius catello, seu hinnulo, visitur.

Est alia amici, domi nunc meæ, sed manubriata, quæ aquilam expansis alis, rostro palmæ ramum, vnguibus trifidum fulmen super globo tenentem ostentat: cuius typum L. E. In vna Ceruus currens. In alia calix. In vna Strobili caput pendentibus utrimque cincinnis, hiantem immensum ore. In pluribus capita variarum formarum. Fictilium Lucernarum quædam pensiles quoque fuerunt, quæ ad formam ænearum, in extremo margine medio fere inter ellychnium & manubrium spatio, ansulas duas perforatas habent, tertiæ quæ manubrio iungebatur, respondentes: nec absimilis Pignoriana Liceti x v i. Tales forte fuerunt, si parua licet componere magnis, æterni Vestæ foci, fictilibus etiam vasis Tiberij æuo contentis apud Valerium Maximum lib. 4. cap. 4. Vas fictile Vestæ. Plurimæ gestationi præcipue serue-
runt. Eadem tamen pleræque ansulas paribus locis, quanquam non perforatas, ornatus tantum causa, ad formam pensilium habent. Orbis maior in alijs magis, in alijs minus profundus est, varijsque circulis, ordinibus, modisque variat. Inferior fere minor orbis, quo ellychnium prominebat, varie ornatur, ut ex vi. Cl. Liceti, alijsque colligere est. Canalis medius in quibusdam perforatus est, ut istis foraminibus & aura admitteretur, & ellychnium temperaretur. Longum esset, omnia diuersarum formarum genera etiam in minutissimis enumerare. Vfus & ornatus causa varijs modis ars figlina in linearum, orbium, marginumque flexibus luxuriat.

Fundus inferior in quibusdam planus & simplex est; in alijs orbibus, circulisque pluribus decoratur, intra quos nomen figuli, si tamen nominibus inscriptæ sunt legitur, & alicubi parerga ornatus causa adijciuntur.

Foramina minora cur in Lucernis.

A Minimæ a manubrio ad extimum extremi oris marginem digitos, immo pollices Romanos duos fere æquant; ad modulos enim pedis Romani veteres eas exegi.

Plurimæ ad tertij fere, maiusculæ ad quarti pollicis longitudinem extenduntur.

Quæ ultra quartum pollicem porriguntur, in maximis mihi numerantur, qualis ista, cuius os quo funale prominebat cum canali & aliqua maioris orbis parte tantum reliqua est. Est qui xxiv. alias hic inuentas possidet. Ex istis colligas Lucernas istas non dicam omnes, immo nec paucissimas quidem igni isti inextinguibili seruasse. Plurimas cubicularias, communi, domesticoque olim in vsu fuisse existimo: Aet. xx. 8. copiosæ lampades erant in vno Cenaculo. Quid de istis tam multis, quæ communi in vsu fuere, factum, si quæ nunc reliquæ sunt omnes ad ignem istum subterraneum referantur? Ego sane de nulla mearum, quas possideo, pronunciaré ausim, illam æterno isti igni sepulchrali dicatam fuisse; quamquam non paucas in ipsis vris sepulchralibus inuentas fuisse certus sciam. Mihi enim fides non sit æternos istos focos Tulliolæ, Pallantis, Olybij, omnium hominum ordini promiscuos fuisse. Nec fuit plurium lucernularum paruitas ut talis nobis earum vsus proponamus, qualis ista est de qua in Batavorum oppido initio pag. 31. legis, cuius typum habes L. H. Fuerunt ante annum supra urbem in valle reducta montis Hunnorum lucernæ fictiles duodecim inuentæ, formæ mediæ, aliquæ ENCARPIONOMINE notatæ, quæ in orbem dispositæ ora sibi obuertebant: adstabant in medio vascula patentia ex terra albicante sex, quæ ex fundo angustiore duorum digitorum labra dilatabant, ut superior margo flexibus variegatus, fundi margine tribus digitis, altior, triploque circiter latior esset. Quis omnium istorum rationes certas nobis explicabit? Inueniuntur alia vasa exacte rotunda, quæ mediocrium lucernarum maiori orbi similia, fundo plano, superioris orbis acclius centro os rotundum patens habent, quod pollicem crassiusculum admittat. Lingula porrecta angu-

Lucernarum variaz magnitudines.

Lucernarum numerus.

Ignis inextinguibilis.

gusto foramine iisdem pro manubrio est, cucurbitulas fictiles fuisse suspicor, quæ tumido ventre subiecta flammula sanguinem in scarificatione educebant. Certe hic Chirurgus senex fuit, qui in scarificatione tali vase frequens utebatur.

Ad superiora de Lucernis duo adhuc adjiciam, vnum æneis, alterum fictilibus iungendum.

De Lucernarum
varijs operculis.

Inuenio opercula ænea xiv, quæ diuersæ magnitudinis, maioribus ænearum lucernarum orbibus exacte respondent, vt intra altiore lucernarum marginem, quæ paruis operculis non clauderentur, ista toti orbi superimponerentur. Ista inferiore sui parte plana, marginem versus leui conuexitate attolluntur, vt acu, vel filo æneo, quum vsus esset, a lucernis facillime auferri possent. Superiore parte varijs orbibus, incrustationibus non vitreis modo, sed & argenteis ornantur. Talis orbiculus interiore circulo notis argenteis nitet, exteriore pyramides, quarum bases introrsum, conii extrorsum tendunt, ex puro argento flammulas imitante ostentat. Quorundam circuli interiores tam alti sunt, vt non incommode digitis prehendi, attolli, reponique possint. Illis addo operculum aliud, quanquam diuersum; quod totius lucernæ orbi patenti (quales non semel vidisse memini) marginique eius interiori impositum fuit; habet enim orbem ex lamina ænea deorsum tendentem, qui interior lampadis cauitatem diffuso supra iuncturam extremo operculi margine accurate clausit. Operculum minus isti aptatum fuit, quale lampadi æneæ incrustatæ, quam supra dedi L.B. quod leui conuersione impositum firmaretur.

Alterum, quod lucernis, sed fictilibus, iungendum, sunt capedines fictiles: quæ simplices vt patellæ, marginem eiusdem cum lucernis altitudinis atque eius formæ, & capacitatis habent: quæ lucernis non manubriatis, quales fere sunt pictæ, exactissime respondent. Istius ordinis xv. numero. Vna istarum plumbea est: vna longior semipede geminato margine attollitur, ansulasque

A incisas sex peripheria sua habet, quibus catenulæ suspensioni habiles aptari potuerunt. Reliquæ xiii. omnes manubriatæ sunt, ad modum lucernarum maiorum, vt his capedinibus suppositis lucernas ornatiores gestatas fuisse vero simile sit. Circa anteriorem extremitatem lampadis ellychnio propinquam aliquæ fuligine nigricant; nec aliter fieri potuit ab ardente ellychnio. An non tamen & absque aliarum lucernarum impositione pro lucernis patentibus ipsæ in vsu fuerint, non possum negare. Retectus fuit xiii. Febr. An. 1647. ad marginem fossæ Urbicæ Sarcophagus ex topho, pedes circiter quatuor longus, adstabant lagenæ vitreæ a latere tres, quæ sextarium minimum singulæ caperent: quarum vna quaternis fundi angulis literata has notas habebat

∩. E. Æ. V. vna maiore sui parte liquore non oleaginoso, sed

C saluginoso plena; qui liquor tunc motu, terræque iniectione turbatus paucos intra dies ad limpiditatem clarissimam redijt, quâ integer etiam num seruat. A capite lagena duplo fere alijs maior cum litteris C.P. C.F. in fundo. Remotis tegulis lateritijs maioribus, quibus obtegebatur, præter operculorum fragmina, inuentæ vniulæ vitreæ exigui ventris colli oblongi, quæ altitudine digitos Rom. v. superant. In vna aliquid spisse coagulatum spadicei coloris, an opobalsami reliquiæ, an aliud, nondum inquisiui. In altera pollen tenuissimum cinericium. Speculum ad hæc chalybeum, cuius diameter pollices Rom. v. æquat: pars auersa leuiter concaua deargentata, varia parerga habet. Bulla præterea pueri bullati monumentum, plana cordis forma ex catenula maiori æramento perforato, quod regulæ annexum fuit pendeat. Et capedo huius generis, seu lucerna patens fictilis simul inuenta. Quanquam solliciti fossores, qui in ista certatim raptimque inuolarant, interrogauim, negabant omnes isti capedini alteram lucernam impositam, aut isto in sarcophago aliam præter hanc inuentam fuisse: vt vel inde conijciam capedines istas, & alijs lucernis sustinendis suppositas, & ipsas seorsim pro lucernis patentibus

Lucerna singulariter literata, & liquore saluginoso plena in sepulchro.

Zz 2 ali-

Capedines
Lucernarum
fictiles.

aliquando forte in usu fuisse. Omnes meæ ex argilla satis compacta. Cæruleæ, & nigricantes VII. subrubræ V. albicantes II. Pleræque omnes in fundi medio circulum satis amplum atque altum habent.

Hæc inuita fere Minerua ac subirata valitudine arthriticos inter dolores mihi deproperata boni consule, & de eistuo iure statue. Cl. Dn. Rhodio officia deferro, salutem adscribo. Vale, Vir nobilissime, Charum mihi nomen. Deus te nobis bonis omnibus auctiorem felicissime reducat. Scrib. Nouiomagi

$\frac{x}{xx}$ Nou. Eb. An. ✱ MDCXLVII.]

Ista vir insignis ad verbum: quæ referre libuit omnia, quia multa notatu digna continent diligenter obseruata circa lucernas antiquas, nobis expendenda singillatim.

Expenduntur allata superius ab eximio viro de veterum Lucernis. Cap. XCIII.

Profecto magnam & insignem habet vir eximius Antiquarum Lucernarum supellectilem, qui centum amplius eas numerat inuentas intra pomeria oppidi sui. Consentio quidem egregio viro, quibus in fundo præter nomen hominis positum est F. signario nomine Fabrum Lucernæ. Sed quæ tali grammate carent, nomen habere fabri minime queunt: vt quæ gestat inscriptum L. CÆSÆ, certe nomine defunctæ nobilitatur. Quæ similiter inscribuntur COMMVNIS, vel COMVNIS, non a fabro, sed a materia terræ Samiæ Comuni, non a politiori, delectæque signantur, vt antea [a] satis ostendimus. Quin & in titulo Lucernæ Laribus sacræ P. F. Roman. non Faber, sed vir pius describitur, qui Lucernam Laribus sacravit: & in Lucerna, cuius in fundo leguntur C. I. C. I. O. M. S. & in area superna L. C. I. nulla mentio fabri fit, sed Lucernam dicantis, ob accepta beneficia; quum olim [b] fusius explicauerimus ea grammata *Caius Iulius Caesar Ioui Optimo Maximo Sacrauit Liberatus Clodij Insidijs*. De Materia Lucernarum varia præclare vir insignis. Quæ de loco Ciceronis affert ad Q. Fratrem, Lychnum ligneolum Sami confectum,

A celebrantis, iudicans corrigendam esse vocem *ligneolum* in *luteolum*, vt vt argutam critum sapiunt; mihi recipi non possunt, abhorrenti prorsus a tanta contextus mutatione. Proculdubio mirum atque difficillimum captu videtur, quod ad Q. Fratrem Cicero scribit de [c] lychno ligneolo, dicens in fine breuioris epistolæ: *Romam quum venero, quæ perspexero scribam ad te, & maxime de Dictatura: & ad Labienum, & ad Ligurium literas dabo. Hanc scripsi ante ad Lychnum Ligneolum, qui mihi erat perincondus, quod eum te aiebant, quum esses sane mentis curasse faciendum. Vale suauissime, & optime frater*. Ita meus codex habet, cusus Ascensiano prælo in ædibus Ioannis Parui. Verum longe secus in suo codice legit Cl. Smith, vt vidimus, ad eximium Nic. Heinsum ita scribens. *Locus Ciceronis in epist. ad Q. fratrem lib. 3. de Lychno ligneolo Sami confecto, difficultate non caret. In Thesouro Lingue Latine Car. Stephanus vel Nizolius pro ligneolo luteolum legendum suspicatur. Posteriores Ciceronis editiones pro Lychno Lychnum legunt. Quorum id codicum fide fiat, mihi non liquet: Nec quid sibi velit ista diminutionis forma in ligno, qua alibi nunquam occurrit. Cur item Quintus istum curarit Sami faciendum, loco non fabri lignarijs, sed figulis toto orbe celebri? Quid si lychnum luteolum legamus, voce vsitatissima, a colore croceo, figulis nec alieno, nec peruulgato? Peritiorum hic iudicio LM cadam, aut stabo. Equidem hunc locum valde salebrosus video, cui satis explanando vix Oedipus ipse suffecerit; præstat tamen aliqua, & varia dicere, num forte multa iaciens, vt de talis Coensibus ait [d] Aristoteles, collimauerim. Sane (repeto) tenax ego sum, quantum fieri potest, literæ contextu, nec vnquam eam variare lubet hilum, nisi quando manifestum in ea sphalma compererim. Quum autem nullus error appareat in Aldino; & in Ascensiani textus duplicis editionis calce legatur eadem sententia, licet inter se variant; vtrumque seruare præstat, & explicare. Sed nisi tota epistola considerata, quæ ad eius calcem afferuntur de Lychno Ligneolo, non possunt explicari commode. Sic igitur habet Aldina: Romæ & maxime Ap-*

Ciceronis locus de lychno ligneolo difficillimus expenditur. [c] l. 3. ep. 7.

[a] cap. 80. l. 6.

[b] cap. 2. l. 6.

[d] de diu. pet. lomp. c. 2.

pia,

„ pia, ad Martis, mira proluuias : Crassi-
 „ pedis ambulatio ablata, horti, tabernæ
 „ plurimæ : magna vis aquæ usque ad pi-
 „ scinam publicam. Viget illud Homeri,
 „ [c] *Tempore autumnali, quando creberri-*
 „ *man fundit aquam*
 „ *Iupiter, quando iam viris iratus senit,*
 „ *Qui violentia in foro obliquas indicant*
 „ *leges,*
 „ *Iustitiam autem expellunt, Deorum re-*
 „ *uerentiam non curantes.*

„ Sed hæc non curare decreui. Romæ
 „ quum venero, quæ perspexero, scribam
 „ ad te. & maxime de dictatura ; & ad
 „ Labienum, & ad Ligurium literas da-
 „ bo. Hanc scripsi ante lucem, ad Lych-
 „ nuchum ligneolum : qui mihi erat per-
 „ iucundus, quod eum te aiebant, quum
 „ esses Sami, curasse faciendum. Vale
 „ mi suauissime, & optime frater. Ascen-
 „ siana vero editio hac antiquior hæc po-
 „ strema verba variat, legit enim (vt vi-
 „ dimus) Hanc scripsi ante ad Lychnum
 „ Ligneolum : qui mihi erat periucundus ;
 „ quod eum te aiebant, quum esses sanæ
 „ mentis, curasse faciendum. Vale mi
 „ suauissime & optime frater. Profecto,
 „ si de Lychnucho qui lucernam conti-
 „ net, aut sustinet legatur, is ligneus qui-
 „ dem esse potest, ligneolus apte dici non
 „ videtur. Ceterum quum Sami præter
 „ alia vasa, fictiles Lucernæ fierent, quæ
 „ Lychnucho imponerentur ; non diffi-
 „ cile fuit, sed admodum probabile, fieri
 „ quoque Sami pulchellos Lychnuchos
 „ ligneos ad sustinendas Lucernas aptos ;
 „ quorum vnum faberrime faciendum
 „ curauerit Quintus transmittendum ad
 „ M. T. fratrem, ob studia frequenter
 „ Lucernis indigentem ; quem & ob arti-
 „ ficium, & ob suauissimi fratris memo-
 „ riam periucundum habuerit. Sed hanc
 „ explicationem turbat illud verbum præ-
 „ teriti temporis, *erat* ; quia præsentem
 „ Lychnucum dicere debuisset Cicero ;
 „ *qui mihi est periucundus*, non, *qui mihi*
 „ *erat periucundus*. At si de Lychno qui
 „ Lucerna fiet, legatur ; iam res euadit
 „ difficiliior ; tum ob eandem rationem
 „ præteriti temporis, non congruentis rei
 „ præsentis : tum maxime quia Lychni non
 „ apte fiunt ex ligno, siquidem a flam-
 „ mula lignum oleo perunctum facile de-
 „ flagraret, accensumque protinus com-
 „ bureretur ; tum etiam quia Sami fictiles

A omnes Lucernæ fiunt, ex ligno nullæ.
 An euitare poterimus istas difficultates,
 vbi dixerimus Tullium admonere quin-
 tum de iucunditate, quam perceperat
 ante de Lychnucho, siue de Lychno
 ad quem scribebat, quæ præterierat
 dum Quintus epistolam legeret ? Lu-
 cernam vero fictilem curasse Quintum
 obduci capsula lignea, veluti theca
 Lychno adnexa, quam affabre scul-
 ptâ, quo iucundius esset munusculum ?
 Sed ista vt vt probabilitate non carent,
 necessitatem habere non videntur.
 Quare tertiam his addere lubet conie-
 cturam. Si forte fuisset in margine co-
 dicis antiqui manuscripti vox *Lychneo-*
lum, qua significaretur exilitas Lychni,
 & librarius existimans eam in textum
 ferri debere ; putans mendum fuisse
 amanuensis, qui *ligneolum* scribere de-
 buisset ; iam hic error librarij nos ab ob-
 securitate liberaret. Sed ista textus mu-
 tatio non placet. Sicuti nec accipere
 possum eadem ratione, mutationem
 eiusdem vocis in *Lineolum*, siue *Linco-*
lum, siue *Luteolum* : vt vt *luteolum* respi-
 cere valeat colorem quin & materiam
 luteæ lucernæ pusillæ, pauco de luto
 Samio plasmata respiciatque *lineolum*,
 & *lincoolum* exiguitatem papyri con-
 stantis ex lineis linctorum filamentis.
 Deinceps vero quum viderim passim
 Romanos assumere sibi nomina, cogno-
 mina, & prænomen a rebus artificiosis,
 & naturalibus etiam inanimatis ; quid
 enim est Scipio, nisi baculus ligneus ?
 Columella, nonne parua columna ?
 Caligula parua caliga est. Laurus est
 arbor. Quibus consimilia multa nomi-
 na legas in Gruterianis Inscriptioni-
 bus. Cur ergo si fuerunt inter homi-
 nes Romanos, qui dicerentur Scipio,
 Columella, Caligula, Laurus, & id ge-
 neris, quispiam esse non potuit homo
 periucundus Tullio, cui amicum facien-
 dum curauerit Quintus quum esset Sa-
 mi, & nomine vocaretur Lychnus Li-
 gneolus, ad quem hanc eandem episto-
 lam Cic. scripserit, antequam ad Q. fra-
 trem ? Sane literæ Capitales vtriusque
 vocis maiores *Lychnum Ligneolum*, id
 non obscure significare videntur. Ni-
 mirum hac epistola breui Cicero Q. fra-
 trem certiore facit de magna siue plu-
 uiarum, siue Tiberis, siue vtriusque ge-

Decl. 3.

Romani no-
 mina vnde su-
 merent.

D

E

[e] Iliad. 16.
v. 385.

Decl. 4.

[*] Decl. 39.

neris aquarum inundatione, qua Ciuitas, & maxime via Appia, ad ædem Martis, ita fuerit deuastata, vt ambulatio celeberrima Crassipedis, horti, tabernæque plurimæ sublatae fuerint: cuiusmodi proluuium etiam ab [e] Homero descriptum ait circa Ilium contigisse. Taleque veluti prodigium accidisse scribit quum absolueretur iniustissime Gabinius; cui contradicens accusator interesse noluit; neque illius absolutione, probis omnibus damnata, sollicitum esse, quamobrem vbi siccatis itineribus Romam venerit, ait se perscripsum ad Q. fratrem, quæcumque perspexerit in Vrbe tum de damnis illuisionis, tum de dictatura: similiterque se literas daturum & ad Labienum, & ad Ligarium. Hanc autem ipsam epistolam de inundatione, deque ceteris in ea contentis ait se antea quoque scripsisse ad Lychnum Ligneolum, qui sibi erat amicus alius periucundus, vel eo nomine quod audierat a multis Quintum curasse faciendum vt cum Cicero diligeret, eique per literas negotia communicaret; quum ipse frater erga Lychnum istum Ligneolum esset sanæ mentis, hoc est non commotæ ob iracundiam & similitatem cum illo susceptam, sed pacatæ, mitis, atque tranquillæ ob affectum amoris; quo tunc ablato, nec erat amplius ipsi Tullio periucundus; quia fratrum amicissimorum omnes affectus communes esse debent. Ita fortassis illustrari posset Tullij locus obscurissimus. Attamen vel auctori mihi videtur paulo durior hæc interpretatio; ac eo magis, quo in Ascensiano codice video manifestos errores tum in Homeri versiculis & mutilatis, & non vno solæco turbatis; tum nomine *Gabinii* pro *Gabinio* suscepti; quare suspicor ab re *Sarum* in *sanam mentem* abiisse. Si de mendo textus cogitandum est, vnica literula dempta legerem, *ad Lychnum igneolum*, pusilla nimirum flammula coruscare solitum, quum exiguus foret, quantulum habeo ex luto Sami; qui periucundus ideo Tullio foret, quod amplior flamma Lucernæ maioris elychnium crassius habentis aciem oculorum perstringeret læderetque senis Tullij scripturientis antelucanis horis. Celebris est apud Libanium[*] Sophi-

A *flam illa senis querela de Lucerna nimum lumen habente, Et quidam venit lucernam tenens, non promore aliarum factam, sed strias in circulum habentem, & undique ignem requirentem: tantam emittebat flammam, vt ignes bustorum luce imitaretur: hanc implere nos hortabatur. At mihi luminis magnitudo nox erat; nam caliginem copia lampadum reddebat; quocirca tunc volebam igni me ipsum tradere; sed cohibuerunt me amici, qui adstabant, iam his me liberatum iri dicentes.*

B Præterea si standum est vulgatæ literæ *ad Lychnum Ligneolum*, subit in mentem aliud instrumenti genus igniferi, quod forte poterit huic loco tenebricoso lucem ferre: Matronæ nostræ; sedentariam vitam agentes, in hiemis algoribus ad calorem pedibus & conciliandum, & conseruandum, vt consueverunt suppedaneis igniferis; quorum constructio, formaque talis est; forinsecus est lignea capsula parua quadrata, cuius operculum aliquando faberrimis figuris cultum plura foramina gerit a summo vsque ad partes intimas: intrinsecus arcula tota munitur vndique ferreis laminis, & quæ lamella subest operculo fixa, foraminibus itidem pertusa est, e regione respondentibus hiatis operculi lignei. Conditur in alio capsulæ minor alia quadrata pariter tota ferrea, in quam mittuntur prunæ, vaporem igneum sursum emittentes per operculi foramina ad calefaciendos pedes. Huic suppedaneo faciundo duo fabri suam operam contulerunt, lignarius, qui fecit arcam exterioriorem; & ferrarius, qui capsulam interiorem. Hinc apte cogitare possumus, huiusmodi suppedaneum non ab re nuncupari posse ligneolum, quod arcula sit ex ligno confecta. Sic opinari valeamus, Quintum Fratrem Sami curasse faciendum

E Lychnum Ligneolum, nempe Lucernam testeam exiguā a figulo, & Lychnuchū paruum eius exilitati proportionatum ex ligno vel dedolato scalpove, vel ad tornum affabre constructum a fabro lignario, cuius apici sub forma calicis cauo lychneolus luteus pulcher insideret; quod munusculum miserit Fratri Tullio Quintus, fortasse sciens a maioris lucernæ lumine lædi Ciceronis aciem, cuius oculi perferrent innoxie flam-

Decl. 5.

Decl. 6.

flammulam exiguae. Hoc autem instrumentum a præcipua sui parte Lychnus appellatum est; a materia dominante, magisque conspicua, Ligneolus. Denique vero, si Lychni nomine significetur Lucernæ funiculus ardens, siue papyrus; qui dicitur ellychnium proprie, sed per tropum Lychnus appellari potest; quumque fieri valeat e medulla ligni teneriore, quæ mollis est arbuti substantia, ac interna veluti stirpis anima, principiumque tanquam formale plantæ; dicitur apte diminutiuo nomine ligneoli; quod principium, ut olim

[f] 1. c. 2. l. 33.

ex [f] Aristotele notabamus, est mole paruum, etsi virtute magnum. Quare per Lychaum ligneolum apud Ciceronem interpretari licet Lucernam exilis papyri. Profecto papyrus Aegyptiam Plinius appellat nomine ligni, lignorum usum habere monet ad ignem, & ex ea funiculos fieri: quin & apud Patauinos ellychnium vulgus papyrus nuncupat: verba Plinij sunt: *Papyrus ergo nascitur in palustribus Aegypti. aut quiescentibus Nilis aquis, ubi euagata stagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitem, brachiali radice oblique crassitudine, triangularis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine in gracilitatem fastigiatam, chrysi modo cacumen includens. Semine nullo, aut usu eius alio, quam floris ad Deos coronandos. Radicibus incole pro ligno utuntur: nec ignis tantum gratia, sed ad alia quoque utensilia vasorum. Ex ipso quidem papyro nauigia texuntur: & e libro vela, tegetesque, nec non & vestem, etiam stragulam, ac funes. Quapropter & Lucernarum funiculi fieri possunt; unde non ab re Cicero nomine Lychni ligneoli Lucernam intelligere potuit habentem exiguum ellychnium.*

Quæ vero postea vir eximius de varietate formarum in Lucernis apud se nunc existentibus, mirifice delectant oculos, & nonnulla superius a nobis notata sunt in Romanis, & Neapolitanis Lucernis. Qui finxit in Lucerna Mercurium petasatum, taligerum, dextra manu loculos habens, & sinistra caduceum; indicare voluit Mercurium in horoscopo magis inclinare natos ad lucrum & commercia, quam ad fecunditatem, concordiam, & pacem. Quæ secundo loco ponitur a Viro Cl. Lucern-

na L. B. manubrium habens in imagine Lunæ corniculatæ, binos orbes gerens in apicibus cornuum, obtinet aliquid fortasse mysterij; Nempe sicuti Luna de se lumen non habet, sed a Sole totum recipit; ita lucerna lumen ab igne sibi forinsecus addito recipit: ac ut astrum Lunæ non æqualiter illuminatum adspicitur, sed aliquando corniculata spectatur, aliquando plena; quum tamen semper eius hemispherium a Sole collustratur; ita in Lucernæ manubrio signare voluit autor has Lunarum luminis differentias; per vnum orbiculum indicans Lunam plenam nobis conspicabilem in oppositione Solis; per alterum vero Lunæ semper illustratum hemispherium aliud, quod a nobis inspicere non potest: per cornutam Lunam innuens partem orbitæ collustratæ nobis obuersam. Vel potius per huiusmodi duos orbes in apicibus cornuum Lunæ signauit hemispherium Lunæ semper a Sole collustrari tam in veteri, quam in Luna noua, dum & ante coitum, & post coitum nobis cornua spectanda refert; etiamsi tunc a nobis adspici nequeat illud hemispherium illuminatum vniuersum, at eius ora extrema sub imagine cornuum. Lucerna, quæ Nereis toto tergo, prolapsa linteo nuda, equo marino in piscem desinente insidet, eiusdemque collum utroque brachio trepida complectitur: eandem ferme refert imaginem, quam Gemma vetus; in qua tamen præter hæc habetur Amor pusillus alatus velut impellens vtrumque. Neque mihi Nereis est, quæ trepide collum complectitur equi marini; quia Nereides non metuunt marinos Deos: at cum illis secure degunt: ceterum de hac re latius in antiquis gemmarum [h] schematibus, quibus adornandis incumbimus horis sub-

[h] Schem. 9. cap. 1.

E

cin-

[A]. 6. c. 8.

[K]. 3. cap. 14.
& legq.Explicatio dif-
ficillimæ in-
scriptionis, &
aliorum in se-
pulchro recen-
suentorum.

einclinnis habet, hiante immensum ore, juvenem histriionem antiquum laruatq̃ representat, cuius imaginem antea dedimus [i] ex Coradino, ac Pignorio, Cll, antiquarijs in Lucerna Galvania mortuales priscorum ritus referente. Paucissimas Lucernarum ignem inextinguibilem habuisse, consentio, fassusque fui non semel in opere prioris editionis, Plurimas fuisse cubicularias, & in usu domestico, non diffiteor; sed tamen non paucas in subterraneis ignem aluisse, clare testantur experientia sepulchrorum veterum, e quibus lucernæ fuerunt cruxæ frequentes, & nonnullæ fumantes adhuc, & ardentes aliquot, Aeternos ignes illos in Tulliole, Pallantis, & Olybij, non fuisse promiscuos omnium hominum ordini, plane constitui pridem; & quis hoc infitias ibit inclyto viro? Non tamen paruitas Lucernæ prohibet quin ignem diutissimo conservare potuerit in sepulchro, si materiam liquoris habuerit aut difficillimæ consumptionis, aut nullius dissipationis; quas geminas causas attuli [k] dudum diuturnæ durationis ignium in reconditis Lucernis, Admiratione non carent, quæ reperta fuisse dicuntur in sarcophago detecto XIII. Febr. An. 1647. in quo adstantes lagenæ vitreæ a latere tres, quæ sextarium minimum singulæ caperent; quarum quæ quaternis fundi angulis literata notas istas habuit,

U. E. Æ. V. mihi requirere videtur Oedipum interpretem; num indicet bonam precreationem ibi sepultis Manibus? ut fieri solebat, & explicari possint, forte male incisæ notæ; quia culpa fabri primum sigma fuerit inuersum, debeatque fieri rectum ita S. tertiaque nota sit Æ diphthongus, non autem coniunctum beta inuersum cum E recto; nam facile fuit ignaro literarum fabro iungere postremum lateris grammatis A in formam B. ut idcirco legi debeant angulorum literæ S. T. Æ. V. ac explicari Sit. Tempus. Aeternum. Veris, ita plane suspicor. Sed & altera lagenæ maiore sui parte liquore non oleaginoso, verum falsuginoso plena; qui liquor tunc motu, terraque iniectione turbatus, paucos intra dies ad limpiditatem rediit, quam integer etiamnum servat, meo iudi-

cio plena fuit humore lacrymarum; namq. veteres in funeribus magnatum mulieres conducebant pretio ad flendum, quæ lacrymas in urnulis vitreis colligebant; & multarum lacrymæ potuerunt in vnam lagenam simul infusæ cum cadauere contumulari; sunt autem lacrymæ liquor non oleaginosus, at falsuginosus, & limpidus, maxime diuturnitate temporis in loco subterraneo veluti sublimatus a calore telluris; qui liquor ita satis attenuatus, facile potuit pristinam limpiditatem recuperare, motu & iniectione pulueris turbatam, mox subsidente pulvere, non ita satis arcte permiscum liquore tenuiore lacrymarum, & illarum falsedine vi natiui sui caloris ab se partes illas heterogeneous intra paucos dies segregante. Quæ vero tertia lagenæ duplo ferre alijs maior fuit cum literis in fundo C. P. C. F. forte nomen defunctæ, sic explicandum *Cornelia. Puella. Corneli. Filia. vel Cornelia. Priscigenia. Corneli. Filia. ut ex literis utriusque lagenæ formetur integer iste sensus: Cornelia. Puella. Corneli. Filia. Sic. Tempus. Aeternum. Veris. vel, Sit. Tellus. Aeterni. Veris. vel ita: Cloelia. Puella. Crudelia. Fata. Sustulere. Te. Benemerentem. Vivere*; namque memini quandoque me legisse notam, & apud Gruterum explicari *Benemerenti*. ceterum de his diuinare facilius est, quam certo determinare. Quid si, receptis, ut iacent in urna, characteribus, literas illas implexas explicemus ita? *Cornelia. Priscilla. Corneli. Filia. Rapuit. Te. Beata. Vita. vel si placet, Beate. Vivens. nimirum Deus; Quos enim mors immatura e viuis tollit innocentibus, & animo simul atque corpore præstantes [l] eos antiqui dicere consueverunt raptos a Dijs beatis. Ita sane Xenophon in Symposio: Illudque affirmo, ipsam quoque Ganymedem, non propter corpus, sed propter animum, in calum a Iove esse translatum; cui rei vel ipsum vocabulum testimonio sit: est enim alicubi apud Homerum γάνυται δ' ἀνοδών, quo vult significare, latari audiendo. Est etiam alicubi, varia in animo iudicia voluit: quod significat consilia in animo volutare prudentia plena. Ex his igitur duobus, non propter corporis voluptatem, sed propter scientiarum incunditatem, nuncupatus Ganymedes*

Empitiæ lacrymæ,

[l] 1. cæli. 1. 100.
10. ethic. 6. 3.
8. &
12. meta. 1. 39.
Ganymedes
cur a Iove raptus.Ganymedis
nomen minime
construendum.

medes in Deorum numerum relatus est; qui raptus in caelum ad vitam beatam a Ioue dicitur. Apollodorus Rhodius in Argonauticis assentitur, inquit: [m]

„ Hunc Iouis in molli seunatum reperit aura

„ Non solum: simul & Ganymedem. Iupiter illum

„ In caelum rapuit cum Dijs ut transigat æuam.

Cicero luculentius in [n] Tusculanis: *Quid est enim memoriam rerum, & verborum? quid porro inuentio? profecto id, quo nec in Deo quicquam maius intelligi potest; non enim ambrosia Deos, aut nectare, aut inuentute pocula ministrante letari arbitror: nec Homerum audio, qui Ganymedem a Dijs raptum ait propter formam ut Ioui pocula administraret; non iusta causa cur Laomedonti tanta fieret iniuria. Fingebat hæc Homerus; & humana ad Deos transferebat: diuina malem ad nos; quæ diuina? vigere, sapere, inuenire, meminisse. Ergo animus, qui ut ut ego dico, diuinus: ut Euripides audet dicere, Deus est. Vere-*

*que cum [o] Mythologo dixerō, & cum [p] Aristotele, nihil aliud hac fabula demonstrare voluisse priscos, nisi prudentem, & sapientem virum, qui virtutibus animum informat, & excolit intellectum, Deo charum esse, diligi plurimum a Deo, & ad diuinam propius accedere naturam; quod est a Deo rapti. Ganymedes enim indicat animam hominis virtutibus ornatissimam, quam Deus ipse, pulcherrimam sibi, diligit, & ad se rapit, potissimum interuentu mortis; quo nomine dicitur, [q] pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius. Itaque non inepte sepulchralibus urnis Pulcherrimæ corpore pariter & animo, propter innocentiam, & Virginitatem, inscribere parentes in ea regione primores: *Cornelia. Pudentilla. Corneliæ. Filia. Rapuit. Te. Beata. Vita.* Puellam fuisse sepultam in eo sarco-phago viri magnatis in ea regione, sa-*

tis ostendunt crepundia puellaria, & alibi comperta, remotis tegulis lateritijs maioribus, quibus obrigebatur ille sarcophagus: nimirum urnule vitrea exigui ventris, colli oblongi, quæ altitudine digitos Rom. v. superant. In una aliquid spissi coagulatum spadicii coloris, an opobalsami reliquia an aliad, nondum inquisui: certe fuit aliquid vnguentorum odoris eximia suauitate puellæ gratissimum, ac vsui quotidiano. In altera pollem tenuissimum cinericiū: quid ni puluis ille sit odoratus, qualem hic Cyprium appellamus, quo frequenter vtuntur puellæ ad crines potissimum inspergendos? Speculum adhuc Chalybeum, cuius diameter pollices Rom. v. æquat: pars auersa leuiter concava, de argentata, varia parerga habet: Id in quo sepulchro, præterquam in puellæ contumuletur? Bulla præterea pueri bullati monumentum, planæ cordis forma ex catenula maiori aramento perforato, quod tegule annexum fuit, pendebat: ut ut istiusmodi bulla simpliciter puerum nobilem decere potuit; at tamen cum ornatiore speculo, pulueribus odorum, & opobalsamo, siue quouis alio liquore suauitate fragranticon-tumulata, non puerum, sed puellam nobilem ac nubilem virginem maxime decet.

Ista breuiter obseruasse volui circa notata de Lucernis ab eximio viro, per-eleganti, diligentique sua epistola, nunc demum mihi communicata.

De Lucerna Aegyptia in Adriani Numismate. Cap. XCIV.

CL. Sebastianus Eritius, antiquorum Numismatum cultor eximius, inter multa Cæsaris Adriani, pulcherrimum affert, lateque describit, præmissa posterioris Arcæ hæc effigie; cui nos adiecimus anteriorem ex ipsius Eritij descriptione talem:

Numisma, inquit, Adriani, mediæ magnitudinis, ex ære, Græcæ, toto pectore Cæsaris expresso peritioris Artificis diligentia mira, circumpositis hisce literis: ΑΥΓ. ΚΑΙ. ΤΙ. ΑΙ. ΑΔΡΙΑ. CEB. hoc est: IMPERATOR. CÆSAR. TITVS. AELIVS. ADRIANVS. AVGVSTVS. Habet numus hic in Area posteriore serpentem, corpore magno multis inuolucris nodose vincto figuram fere trigonam efformantem: cuius angulus dexter inferior in basi Caduceum erectum continet inter anguis spiras iuxta finem tortuosi ventris. Angulus autem in eadem basi lævus ad contortam complicatamque caudam obtinet exurgentem culmum tritici cum plena spica. Quam Numi figuram etiam tetigit Cl. Aldrouandus [*] Præceptor inquit: *Moneta autem referentes imaginem virga serpentibus exornata, quam caduceum appellant, sunt innumere. Quan-*

[*] 1. de serp.
f. 35. D.

A doquidem Numisma aeneum Græcum mediocris magnitudinis Adriani cum his literis, ΑΥΓ. ΚΑΙ. ΤΙ. ΑΙ. ΑΔΡΙΑ. CEB. id est, Imperator Cæsar Titus Aelius Adrianus Augustus. Habet in parte opposita magnum serpentem gyris multis plicatum, in quorum medio Caduceus, & secus caudam animalis spica triticea conspicitur. Hoc monumentum Adriani cūsum fuit in aliqua Vrbe Græcia. Nam per serpentem, iuxta sententiam Aegyptiorum, Dominium & Imperium intelligendum est. Ceterum, præter hæc, non attingentia Lucernam, nec inscriptionem: Superior angulus trigoni formatur obtorto collo serpentis in cuius elato capite, supra sinistrum angulum parumper inclinato, loco cristæ visitur Lucerna quædam structuræ vetustæ, persimilis illi, quæ spectatur in Numismate Deæ Syrachæ explicatæ. [a] cap. 14. 1.6.
B Licet Cl. Eritius opinetur hoc esse potius Cornu Cerastræ, vel anguis Cristam, quam aliud quid. Quis e Nican-
dro

dro posset opinari carunculas oculis
Aspidis prætensas a natura, de quibus
infra. Sed quum oculos non attingat,
melius Lucernam opinatur Cl. Seueri-
nus notter in suo volumine de Vipera
[b] capiti summo serpentis impositam.
verum hac de re latius infra commodio-
re loco. Sub Angue spiris in trigonam
figuram obuoluto, leguntur velut in
mari placido tranquilloque, ternæ lite-
ræ ΛΙΔ: quas arbitratur Eritius esse
primores vnius & eiusdem dictionis ob-
truncatæ. Mihi vero potius videntur es-
se tres literæ capitales trium dictionum;
quod in eadem numero dictione non
bene permiscetur cum Latij vndecima
figura L: nunquam a Græcis vsurpata,
Græcanicum Delta; quamvis aliquan-
do Græcum Omega sumitur in dictio-
nibus Latinis ad excludendum omi-
cron. Miscuit autem consulto Cæsar
Adrianus huiusmodi literas capita-
les Græcas & Latinas in epigraphe po-
steriori sui Numismatis, tum ut obscu-
riori lemmate Græculus agnominatus,
etsi foret ortus in Italia, veræque Ita-
lus, crucem figeret eruditus: tum ut
ostentaret se tam Græce, quam Latine
peritum egregie; nam apud Aurelium
Victorem [c] *Aelius Adrianus, stirpis Ita-
lica, Græcis literis impensius eruditus, a
plerisque Græculus appellatus est. Athe-
nænsium studia: moresque auxit, peritus
non sermonis tantum, sed & ceteris disci-
plinis. & mox: Ardore gloria flagrans,
acerrimus ad laceffendum pariter & respon-
dendum serijs, ioco, male dictis, referre car-
men carmini, dictum dicto, prorsus ut me-
ditatum crederes aduersus omnia. Con-
sentiens Aurelio Victori Tursellinus ait*
[d] *Aelius Adrianus vir fuit literis, bonis-
que artibus, maxime vero mathematicis
eruditus: idemque doctorum hominum ir-
risor pariter fautorque. Suidas etiam de
Adriano scripsit: Latina, Græcaque lin-
gua fuit peritissimus. Fuit autem curiosis-
simus, & vaticinationibus, & omnis generis
magiarum artium nugis utebatur. Quas
in Aegypto didicerat; nam, ut ait idem
Tursellinus, Adrianus Romanum orbem
ferme pedibus obiit. & antea Victor:
Adrianus, inquit, fuit immensi laboris,
quippe qui provincias omnes pedibus cir-
cumierit, agmen comitantium prauertens,
quum opida uniuersa restitueret, augeret*

A *ordinibus. Verum & Græculum hunc
Italum in Aegypto commemoratum, ut
propterea Latinogræcam epigraphen
poneret in Aegyptiaco Schemate Nu-
mi sui, Stephanus in libro proprio de
Vribus aperit, qui Ciuitatem Adria-
nopolim ab eo conditam in Aegypto
memorat; etsi Suidas, & post eum Vvol-
sius, eam appellent Antinoam, quam
Adrianus de nomine cuiusdam sui
amasi cognominauerit: verba Step ha-
ni sunt: Ἀντινόεια, πόλις Αἰγύπτου, Ἀντι-
νόου παιδὸς τῆς ἑθνικῆς, ἀντινοῦς. ἐκλήθη, ἢ
πόλις καὶ Ἀδριάνου πόλις. hoc est, Anti-
noa, urbs Aegypti, Antinoi pueri, gen-
tile Antinoeus. etiam vocata hac urbs &
Adriani ciuitas. verum etiam Adrianum
in Aegypto commemoratum, vbi mathe-
maticas disciplinas, artesque magicas
plurimum excoluit & ciuitatem condi-
dit, ostendunt aperte, quæ suis in An-
tiquis Lectionibus Rhodiginus promul-
gauit; aiens [e] Sed & Imperator Adria-
nus ad Seruianum Consulem literis exara-
tus, Aegyptum totam se didicisse ait, esse
leuem, pendulam, ad omnia fama momen-
ta volitantem. & mox esse homines eos scri-
bit seditiosissimos, vanissimos, iniuriosis-
simos. Quare nil mirum, si diu doctus
artes Aegyptias; & Græce Latineque
peritus Adrianus, in sui Numismatis
area priore semetipsum descriperit
Græcanicis literis; in posteriore vero
dotes Aegypti mystice potuerit cum
epigraphe literis & Latinis, & Græcis
capitalibus.*

*De magni Serpentis in triquetram formam
obuoluti significatione. Cap. XCV.*

E Quidem arbitror in area posteriore
Numi nihil aliud, quam Aegypti
prærogatiuas ab Adriano symbolice
designari. Primum enim (ut omittam
Cl. Aldrouandum præceptorem obser-
uare, serpentem in hieroglyphicis esse
symbolum Regionis, ac Prouinciæ)
anguis ille magnus, in formam trian-
gularem conglobatus, caduceum, tri-
tici spicam, & Lucernam obtinens, ip-
sissimum est Aegypti hieroglyphicum
elegans. Anguis profecto, cui nomen
Aspis, in Aegypto celebris est, & Ae-
gyptum mystice multis nominibus re-
presentat. In primis Aspidum multa

Adrianus in
Aegypto vr-
bam condidit.

[e] l. 16. c. 3.

1. de serpen.
pag. 84. H.

Aspis in Aegy-
pto celebris.

[A] 110. c. 31.

[C] 117.

Aspis Aegy-
ptia duplex.

[A] ecl. 3.

Aspidis lon-
gicudo.Aspidum cri-
sta.

genera quum sint, sexdecim differen-
tibus ab Aeliano [b] distributa; duas ta-
men in Aegypto Strabo [c] reperiri re-
centet, inquit: *Animalia quoque sua
habet Aegyptus, Ichneumonem, & Aegy-
ptiam Aspidem: quæ proprium quiddam
habet, præter alias aliorum locorum. Ea
duplex est, altera dodrantalis, quæ cete-
rius interficit; altera vineæ fere longitudine,
ut Nicander qui de serpentibus scribit. Vi-
na Suetonio mensura est trium cubito-
rum, sed Seruio apud Virgilium [d] est
spacium in quantum utraque extenditur
manus; quam magnitudinem Aspidi
Nilotico tribuit aperte Nicander hisce
suis carminibus Latio datis:*

- „ Tam procera, extensa queunt quam
brachia duci;
- „ Tantaque crassities est, quantum
missile telum,
- „ Quod faciens hastas docta faber ex-
polit arte,
- „ Pro trucium horrida taurorum, &
cæde leonum.
- „ Squalidus interdum color albet, sæ-
pe virenti
- „ Cum maculis, sæpe est etiam imitan-
te figura,
- „ Non nunquam ardenti veluti suc-
cenditur igne,
- „ Idque nigra Aethiopum sub terra,
quale refusus
- „ Nilus sæpe lutum, vicinum in Nerea
voluit.
- „ Præterea geminæ, calli instar, fron-
te carunculæ
- „ Hærent.
- (Quas non inepte quis arbitrari posset
esse, nobis Lucernæ typum referentes;
sed tamen id a vero deuiare monstrabi-
tur)
- „ ----- sanguineis scintillant lumina
flammis:
- „ Turgida squalet item cervice: graue
sibilat ipsa
- „ Bestia, dum certam vomit ira conci-
ta mortem.
- „ Quatuor hinc intra maxillæ concaua
dentes
- „ Radices fixere suas, quos iuncta qui-
busdam
- „ Pelliculis tunica obducit, triste vnde
venenum
- „ Effundit, si forte suo hæc approxi-
met hosti.

A Apud Aelianum [e] *Etiam Aspidem qua-* [e] 6 de ani.
tuor cubitorum Aegyptij apparuisse asse- c. 39.

runt. Aspidem sane maioris huius am-
plitudinis Adrianus effinxit in suo Nu-
mismate; quum breuioris minorisque
molis illa fuerit Aspis, qua Cleopatra
semetipsam interemit, ne veniret in ho-
stium potestatem ad triumphi spectacu-
lum Romæ nobilitandum captiua; di-
cente Plutarcho [f] *Tum cistam quidam* [f] in M. An.
rure veniens attulit. Percunctantibus, quid ton. f.
ferret, satellitibus, aperiens, & auferens Cleopatra vt
folia cophinum plenum ficorum ostendit. Romanos fe-
Mirantibus speciem, & magnitudinem, ar- fellerit.

ridens inuitauit ut sumerent. Illi nihil su-
spicari iusserunt ficos cum intro ferre. &
mox: *Perhibent. Aspidem inter ficos illas
illatam, folijsque fuisse intectam. Ita enim
iussisse Cleopatram, ut ignorantis corpus
bestia inuaderet. Ut tollens de ficis conspe-*

xit eam, dixisse Cleopatram: *Nempe hic
illa est: brachiumque nudatum morsui præ-*

buisse. Alij inclusam hydria aspidem, at-
que ita fuisse autumant asserunt; fuso-
que aureo ipsam laceffentis & stimulantis
arripuisse Cleopatra brachium. & infra: Non-
nulli brachium quoque Cleopatre notas
duas ex punctione visum est habuisse te-
nuas & exiles: quibus credidisse Caesar vi-
detur. Siquidem in triumpho eius, imago
translata est ipsius Cleopatre, & Aspidis
mordicus brachio affixæ. Modo siue fue-
rit in cophino ficorum, siue potius in
hydria latens Aspis, ea dubio procul
minoris extitit amplitudinis, quæ Cleo-
patram interemit; non autem ingenti
corpore, sicut illa, quæ cælatur in Adria-
ni Numo. Galenus autem de Theriaca
scribens ad Pisonem [g] historiam Cleo-
patræ sic habet: Aspis quædam reperit-
ur nomine Pryas, quæ perinde ac si
tunc ratione prædita foret, æstimata in-
terualli distantiam, collum eoque ex-
tendit, vnde possit iter facientibus com-
mode venenum inspuere. Horum ita-
que serpentum vno (siquidem tria sunt
aspidum genera) Reginam ferunt Cleo-
patram, quum vellet custodes fallere,
citra suspicionem repente sibi mortem
consciuisse. Nam Augustus, qui An-
tonium vicerat, & Cleopatram viam
capere, & viuere volebat, magna ut par
fuit diligentia ipsam seruabat, quo tam
insignem feminam Romæ in triumphum
duceret. Id Cleopatra quum persen-
sisset.

D minoris extitit amplitudinis, quæ Cleo-
patram interemit; non autem ingenti
corpore, sicut illa, quæ cælatur in Adria-
ni Numo. Galenus autem de Theriaca
scribens ad Pisonem [g] historiam Cleo-
patræ sic habet: Aspis quædam reperit-
ur nomine Pryas, quæ perinde ac si
tunc ratione prædita foret, æstimata in-
terualli distantiam, collum eoque ex-
tendit, vnde possit iter facientibus com-
mode venenum inspuere. Horum ita-
que serpentum vno (siquidem tria sunt
aspidum genera) Reginam ferunt Cleo-
patram, quum vellet custodes fallere,
citra suspicionem repente sibi mortem
consciuisse. Nam Augustus, qui An-
tonium vicerat, & Cleopatram viam
capere, & viuere volebat, magna ut par
fuit diligentia ipsam seruabat, quo tam
insignem feminam Romæ in triumphum
duceret. Id Cleopatra quum persen-
sisset.

E aspidum genera) Reginam ferunt Cleo-
patram, quum vellet custodes fallere,
citra suspicionem repente sibi mortem
consciuisse. Nam Augustus, qui An-
tonium vicerat, & Cleopatram viam
capere, & viuere volebat, magna ut par
fuit diligentia ipsam seruabat, quo tam
insignem feminam Romæ in triumphum
duceret. Id Cleopatra quum persen-
sisset.

[g] cap. 8.
Cleopatra
mors ex
Galeo.

„ Cleopatra
mors ex
Galeo.

„ Aspidum
tria geno-
rat.

„ Aspidum
tria geno-
rat.

„ Aspidum
tria geno-
rat.

„ Aspidum
tria geno-
rat.

„ Aspidum
tria geno-
rat.

„ Aspidum
tria geno-
rat.

„ Aspidum
tria geno-
rat.

„sisset, & elegisset etiam tum Regina po-
 „tius e vita decedere, quam priuata de
 „se Romanis spectaculum præbere: hoc
 „serpentis genere sibi mortem inferre
 „decreuit. Conuocatis itaque duabus
 „fidissimis ancillis Naera & Carmione,
 „quarum ministerio ad cultum corporis
 „utebatur; nam altera capillos decenter
 „complicabat, altera scite vnguium pu-
 „tamina rescindebat: iubet contextam
 „suebus & vuis pyradem inferri, vt, si-
 „cuti diximus, custodes lateret: Inde
 „periculo in ancillis prius facto, num ce-
 „lenter serpens illa necaret: vt videt eas
 „celeriter interiisse, deinceps illam sibi
 „admouit. Quo facto tradunt Augustum
 „vehementer admiratum, cum ancilla-
 „rum beneuolentiam, quæ dominam
 „etiam in morte sequi voluerunt, tum
 „Reginæ magnanimitatem, quæ gene-
 „rosam mortem seruii vitæ prætulit.
 „Siquidem ferunt Cleopatram inuentam
 „fuisse dextra manu Regium gestamen
 „in capite detinentem, vt mortua quo-
 „que spectantibus Regina appareret: id
 „quod de Polyxena tragicus Poeta scri-
 „bit. Nam etiam si a Pyrrho iuglaretur,
 „tamen mentem adhibuit, vt cum decore
 „caderet. Qui vero nobis & mulieris ad
 „fallendum sagacitatem, & Aspidis ad
 „occidendum celeritatem, verbis extol-
 „lere volunt, Cleopatram inquit ma-
 „gnum primo ac profundum vulnus bra-
 „chio suo dentibus intulisse; deinde ve-
 „nenum, quod prius ex aspide paraue-
 „rat, in pixide quadam ad se allatum vul-
 „nere infundisse; atque ita veneno cor-
 „pus subeunte non multo post inscijs cu-
 „stodibus vitam leuiter finiuisse. Nam
 „reuera serpentes isti celeriter interfi-
 „ciunt, sicuti ego sæpe in magna Ale-
 „xandria spectavi. Quum enim aliquem
 „hoc supplicij genere condemnatum, si-
 „ne longo cruciatu dilationeque necare
 „volunt, aspides illorum pectoribus ad-
 „mouent: ambulareque parumper fa-
 „ciunt; atque sic ipsos breui perimunt.
 „Videsne igitur quomodo nos merito
 „nullum id genus serpentum antidoto
 „commiscemus, ob tam magnam, quam
 „in corporibus suis vim mortiferam con-
 „tinent. Aegyptum igitur nihilominus
 „hieroglyphice potest Aspis indicare,
 „quam Ichneumon; quod eius regionis
 „animalia propria sint, obseruatu Stra-

A bonis. Dein etiam Rhodiginus hæc ha-
 bet de Aspide [h] *Non magnopere comper-*
tum, qui Aspidis ictu percussus euaserit.
Quo argumento vt significaretur Principa-
tus quedam inuicta vis, Aegypti Regum
mos fuit peruetus, diademata serpentis eius
immagine distincta gestare. Tale quid ex
 Valeriano, Diodoroque Siculo referre
 videtur Cl. Præceptor Aldrouandus in
 opere suo de serpentibus. [i] Vt hinc
 etiam Aspis apte symbolum sit Aegy-
 ptij regni. Præterea Plutarchus agens
 de Iside & Osiride, scribit: *Aspidem vero*
Aegyptij, & Felem, & Cātharum in honore
habent, diuina potentia imagines quasdam
obscuras, sicut Solis simulachra in stellis so-
lent conspiciari. Nam Felem etiamnum sunt
qui dicant ac credant per aurem concipere,
partumque per os emittere, qua similitudi-
ne orationis ortus refertur. Cantharorum in
genere prohibitum est nullam esse feminam.
Mares omnes semen eijcere in materiam ab
ipsis in globum conformatam, quam volu-
rent ex aduerso impellentes: sicuti Sol vi-
detur calum in contrariam partem conuerte-
re ipse ab occasu versus ortum proficiscens.
Aspidem vt senij securam, & motibus nul-
lo instrumento indigentibus facile ac molli-
ter utentem, sideri comparauerunt. Qua-
 propter & Aspidis hieroglyphico recte
 potuit Adrianus Aegyptum indicare,
 quod ab Aegyptis Aspis veneraretur.
 Qua de re pariter Pierius Valerianus
 [k] Hospitalitatis iura colens inquit: *Scri-*
 bit Plutarchus *Aspidem ab Aegyptiaco viro*
quodam patriæ superstitionis religione tam
familiariter alitam, vt ad mensam assidue
ventitaret: quæ quum catulos enixa esset,
quorum vnus hospitis filium enecauit: re-
gressa parens, intellecto facinore, filium &
ipsa suum morte multauit, ac voluntarium
exilium sibi in perpetuum delegit. Aspis
 igitur in Area posteriore Numismatis
 Adriani tessera fuit Aegyptum indi-
 cans. Immo vero fuit Aspis ibidem Ae-
 gypti hieroglyphicum ob imaginem
 triangularem, quam habet multis inter-
 ceptis sinibus nodose complicata; quum
 Aegyptus vniuersa trigonam obtineat
 figuram, quin & pluribus triangulis
 constitutam, Nilo flumine tum superne
 ad Memphim scisso, diuariatoque
 duas in partes, assidue ab inuicem di-
 gradientes vsque ad mare mediterraneum,
 vbi trigoni magni basis est: tum

[h] l. 25. c. 31.

Aspides in dia-
demate Regū
Ægypti.

[i] l. 1. p. 210. G

Ægyptij cur-
colant Felem
Ichneumonē.Cur Cantha-
rum, id est Sca-
rabæum vene-
rentur.Aspidem cur
in honore ha-
beant.[k] lib. 16. hie-
rogl.
Aspidis histo-
ria nobilis.Ægypti figura
triangularis.

A a a mul-

Aspis cele-
riter inter-
ficit.Cleopatra
in morte
magnani-
mitas.Alexandri-
um sup-
plicium ci-
to necans.Aspis cur
in Antido-
to Theria-
cæ non cō-
miscetur.

multis eiusdem fluij ramis hinc inde productis pariformi diuicatione totam Aegyptum irrigantibus, nec non in plures velut insulas triangulares dirimente; sicut apud Ptolemæum in Aegypti sua descriptione, Cl. Præceptor Maginus obseruat, ex omnibus antiquis Geographis, Historicis, atque Poetis; ut infra commodiore loco latius apparebit. Quas quidem Nili diuicationes Aegyptum partientes in multas velut insulas, a Plinio [l] Solino [m] Strabone [n] Ptolemæoque signatas, Aspis in Numo cõtorta mirifice representat. Insuper anguis iste sinuosus fluium Nili potest aptissime significare, quo tota irrigatur Aegyptus triquetram figuram habens; etenim flumina tortuosis gyris terram irrigantia veteribus nomine draconum atque serpentum appellata mystice fuisse, testatur Comes Natalis [o] atque Boccatus [p] in sua Genealogia. Nilum autem sub forma serpentis Aspidis maioris in triquetram imaginem sinuosis voluminibus conglobati representare potuisse Adriano Aegyptum, quis apte negauerit?

De culmo tritici cum plena spica miram Aegypti fertilitatem indicante.
Cap. XCVI.

Praterea vero culmus ille cum tritici spica plena, peroptime nobis Aegyptum indicat, regionem omnium vniuersi mundi feracissimam; de cuius fertilitate nemo priscorum non attulit encomia: namque Plinio [a] fertilissima dicitur Aegyptus, & centuplum sati reddere. Rhodiginus in Antiquis Lætionibus habet [b] *Non praterit profecto nos, Aegyptum dictam esse veteribus publicum orbis horreum: solereque Deos eo animi gratia, & salutis confugere. Quapropter & illud videmur legisse, quod Iosephus [c] regionem illam esse munitam, & adeo fertilem, ut cunctos mortales pascere, Deos ipsos excipere hospitio, saluare posse gloriaretur. Et si Iosephus allegato loco fertilitatem Aegypti solam commendare videatur, & munimentum; nihil de Deorum securitate, salute, ac hospitio in ea regione meminisse. Nihilominus huic etiam testimonium perhibere potest historia sacra, tum ponens Christum*

A Dei Filium, ab Herode quæsitum ad mortem, aufugisse in Aegyptum [d] salutis ergo; ad quem saluandum Pater Deus, qui vbique est, ex Aegypto [e] vocauit filium suum tum asserens, Iosephum Patriarcham, appellatum inde [f] Saluatorem mundi, quod Aegypto-Præfectus orbi famelicienti frumenti sufficientem escam dederit; & in Aegyptum famē fugientes benigne receperit, annuente Rege, Patrem, & Fratres, gentem Deo charam, quos Deorum nomine nonnunquam appellat diuina pagina, legens [g] *Ego dixi, vos Dii estis, & filij excelsi omnes. & alibi [h] Septem spica plena, septem ubertatis anni sunt in Aegypto: Septem spica tennes, & vento urente percussæ, septem anni ventura sunt famis. & infra: [i] Crescebat autem quotidie fames in omni terra: aperuitque Ioseph vniuersa horrea, & vendebat Aegyptijs; nam & illos oppresserat fames. omnesque Prouincia vendebant in Aegyptum, ut emerent escas, & malum inopia temperarent. & mox: [k] Interim fames omnem terram premebat: consumptusque cibus, quos ex Aegypto detulerant, dixit Iacob ad filios suos, reuertimini, & emite nobis pauxillum esearum &c.* Hinc vel ab Ethnicis Aegyptus agnominata fuit horreum publicum orbis: & Ioseph, vniuersæ terræ famelicienti prospiciens, optime iure nuncupatus est [l] Saluator mundi. Sic ergo spica plena frumenti, surgens ex angulo triangularis Aspidis Aegyptiæ maioris, mire significat Aegypti memorabilem fertilitatem, & incomparabilem frugum feracitatem.

De Caduceo Mercurij primariam originem adepti in Arcadia Aegyptiaca.
Cap. XCVII.

Ceterum nihilominus Aegyptum indicat, in alio serpentis angulo positus Caduceus Mercurij, tanquam omnium disciplinarum matrem. Procul dubio scientiarum parentes audiūt Aegyptij: Cui prouinciæ propterea dedit antiquitas natales Mercurij doctrinarum omnium Dei; quod ibi regnauerit Mercurius ille Trismegistus, qui summus sacerdos extitit, summus item sapiens, summusque Rex Aegypti. Belleque veteres Caduceum assignauere Mer-

[n] l. 5. c. 9.
[m] cap. 45.
[n] lib. 17.

[o] 8. myth.
c. 7.
[p] l. 4. c. 33.

[a] l. 18. c. 10.
l. 21. c. 15.

[b] l. 29. c. 21.
Aegyptus publicum orbis horreum.

[c] 5. de bel.
lud. c. 11.

[d] Matth. 2.
13. & seqq.

[e] Olee 11. 1.

[f] Gen. 45.
& seqq.

[g] Pl. 81. 6.

[h] Gen. 41. 26
& seqq.

[i] Gen. 41. 46.

[k] Gen. 43. 1.
& seqq.

[l] Gen. 41. 45.

Aegyptus omnium scientiarum mater.

Mercurio, virga rectum, ad quam Herculeo nodo reuincti forent angues duo, masculus & femina serpens, hieroglyphica triplicis huiusce summæ dignitatis; etenim recta virga, sceptrum Iustitiæ, regem indicat, a rectitudine Iudicii nunquam declinantem, & litigantes omnes apte componere satagentem. De qua rectitudine summi principis in Deo, ex vetustissima sapientum sententia sic aliquando [a] scriptum reliquit Aristoteles: *Enimvero Deus (ut est vetusto verbo proditum) principium, & finem, & media rerum omnium tenens, rectaque linea incedens, operatur ille quidem secundum naturam, e vestigio comitem habens Iustitia præsidem, quam dixi nominauerunt, diuina legis vindicem, simul ut quicquam sanctionum eius prætermisum est. Cuius ut sit particeps numinis iam inde oportet ab initio, qui ad vitam beatam euasurus est, atque felicem. Anguis autem masculus dexteram Caducei tenens, egregie sacerdotium representat, enimvero Dominus Petrus*

[b] summum Pontificem, & Apostolos [c] Discipulosque suos alios, quos Orbis vniuersi Christiani sacerdotes instituit, tribuens eis potestatem soluendi, & ligandi mortalium animas, aliquando monuit [d] ut serpentibus in prudentia similes essent. Altera vero serpens femina caduceum ambiens, sapientiæ typus est, quæ parit ore fructus, ceu partus, verorum eloquiorum; quos vel ipse Socrates, apud Platonem in Theæreto, obstetricantibus interrogationibus eliciebat ex mente grauida cuiusque respondentis alumni sui parturiente. Quoniam vero Mercurius ille Trismegistus Aegyptius diuinorum attributorum arcana plurima mortales edocuit, iccirco Mercurius Iouis nuncius, Interpretæque Deorum apud antiquos passim celebratur. Hinc Aegyptus mater Mercurij dicta simul & parens omnium disciplinarum, quod a Mercurio suo sapientissimi redditi viri regionis, ut ait Herodotus [e] in Euterpe, postea docuerint Græcos ad se venientes, & per eos aliam quamcunque gentem, literarum auidam, atque cultricem. Profecto Rhodiginus ex Antiquorum lectionibus affert ea verba [f] *Nos vero ex veterum scitis hoc genus colligamus,*

A *Esse hanc rerum vicissitudinem omnium, quam scientiarum parens Aegyptus, ut olim loquebantur, præceptis est complexa. Tradidit Pythagoras, retulit Plato, nec in-honoratam reliquit Platonis nobilis Plotinus. & fusius infra [g] Ammianus Marcellinus auctor est, Medicis ad commendandam artis auctoritatem suffecisse, si diceret se Alexandria eruditos: tanta erat loci dignitas, & æstimatio. & mox: Propterea scienter Apuleius eruditos appellat Aegyptios. Quin*

B *& ab Aurelio Macrobio dicitur mater artium Aegyptus. Aegyptiorum porro arcanam sapientiam abunde testari videtur suscepta illuc excellentium virorum peregrinatio, ut in illorum literis vere literatis interioribusque mysteria pernoscerent. Certe Macrobius [h] vocat Aegyptios solos diuinarum rerum omnium conscios. & alibi: [i] Plato Aegyptios, omnium Philosophiæ disciplinarum parentes, secutus est. Verum & Moses, qui summus Philosophus a Philone [k] celebratur, tanquam*

C *Philosophiæ fastigium affecutus, dicitur ab Aegyptijs humanas doctrinas doctus: alibi dicente Philone; [l] itaque numeros, & Geometriam, vniuersamque musicam, rhythmicam, harmonicam, metricam, siue contemplatricem, siue per instrumenta, vocesque prominentem se modis varijs, accepit ab Aegyptijs doctoribus: & insuper occultam philosophiam, descriptam literis (ut vocant) hieroglyphicis, hoc est notis animalium, quæ ipsi venerantur etiam*

D *pro numinibus. Reliquas liberales artes Græci docebant. Ex propinquis autem regionibus euocati Assyrj suas literas, Chaldaei sideralem scientiam, hanc & ab Aegyptijs didicit, mathematicæ cum primis deductis: observansque quid utrisque conueniat, in quo discrepent, intactus a contentionibus veritatem querebat; quippe qui nihil præter eam admittebat. Etiam si, præter humanas disciplinas omnes, quas ab Aegyptijs didicerat, Moses a summo Deo, cuius erat magnus charusque propheta, Diuinorum scientiam reuelatam habuerit. Caduceus ergo, qui Valeriani [m] notatu, hieroglyphicum est sapientiæ, disciplinarumque omnium, quarum antiqua parens prædicatur Aegyptus, ut & Mercurij, symbolum Aegypti recte ponitur in Numo ab Adriano Cæsare. Quid, si dixerò, caduceum ea quoque ratione nobis Aegy-*

A a a 2 ptum

[g] l. 16. cap. 3.

Viri excellentes cur in Aegyptum peregrinati.

[h] 1. Satur. c. 14.

[i] l. 1. somn. c. 19.

[k] de mund. opif. prin.

[l] in vita Mo-fis. Moses humanas disciplinas ab Aegyptijs edoctus.

Moses a Deo quæ didicerit.

[m] l. 15. hierogl.

Caduceus cur assignatus Mercurio.

Caducei explicatio my-thica, & primum virga recta quid indicat.

[a] de mund. inf.

Diuina gubernatio qualis in Mundo.

Anguis mas in caduceo quid notet.

[b] Matth. 16. 19. [c] Matth. 18. 18. Ioan. 20. 23.

[d] Matth. 10. 16. Serpens femina caducei quid signet.

Mercurius cur Iouis nuncius dictus.

[e] cap. 160. Aegyptus ut sit mater disciplinarum.

[f] l. 6. c. 13.

Caducei primæua origo in Ægypto explicatur.

[n] Exod. 7. 8. & 10. 9.

Caducei commentum apud Ethnicos explicatum.

[o] Exod. 4. 14.

[p] 1. somn. c. 2.
[q] cap. 20.
1. Satur. c. 18.
19.

prum indicare, quod eius institutio, vel inuentio nacta fuerit originem in Ægypto ex admirabili concertatione Moïsis & Aaronis cum Magis & sapientibus Ægypti coram Pharaone Rege quando virga Moïsis vel Aaronis in anguem versa deuorauit angues alios, in quos conuersæ fuerant virgæ Magorum & sapientum Pharaonis; etiamsi gentiles caducei primam originem ad sua fabulamenta trahere voluerint? Celebris est historia sacra [n] *Dixitque Dominus ad Moysen, & Aaron: Quum dixerit vobis Pharaos: Ostendite signa; dices ad Aaron: Tolle virgam tuam, & projice eam coram Pharaone, ac vertetur in colubrum. Ingressi itaque Moyses, & Aaron ad Pharaonem, fecerunt sicut praeceperat Dominus. Tulitque Aaron virgam coram Pharaone & seruis eius, quæ versa est in colubrum. Vocauit autem Pharaos sapientes, & maleficos, & fecerunt etiam ipsi, per incantationes Ægyptias & arcana quedam similiter. Proieceruntque singuli virgas suas, quæ versa sunt in dracones. Sed deuorauit virga Aaron virgas eorum. Hinc Ethnici posteriori, historias diuinas passim suis fabulis inuoluentes, de Caduceo commenti sunt, Mercurium ab Apolline quum virgam accepisset, eamque manu gestans in Arcadiam proficisceretur, dracones duos inter se mutuo pugnares inuenisse; quibus ille virgam interponens, prælium eorum illico diremit. Mercurij nomine velantes Aaronem, qui celebratur eloquens in sacra scriptura, vel a Deo laudatus eloquentia [o] *Iratus Dominus in Moysen ait: Aaron frater tuus leuites: Scio quod eloquens sis: Ecce ipse egredietur in occursum tuum, vidensque te letabitur corde. Loquere ad eum, & pone verba mea in ore eius: & ego ero in ore tuo, & in ore illius: & ostendam vobis quid agere debeatis: Mercurium vero suum venerantur Ethnici numen eloquentiæ. Sol autem, qui dicitur Apollo, symbolum apud eos est summi Dei: namque Macrobio, Platonique, Sol [p] Deo similis est, Mens Mundi [q] quæ Deus omnibus Platonice esse constituitur. Arcadiæ nomine signare potuerunt Ægypti vel ciuitatem, vel regionem; de quibus vtrisque Stephanus, & alij Classici. Namque Stephanus ciuitas in Ægypto fuit, cui nomen**

A Arcadia, nimirum vna trium in Amurgo insula: verba Stephani sunt: *Ἰσὶ καὶ Ἀρκάδια Ἀργύρευ πόλις, μία τῶν τριῶν ἐν Ἀμυργῇ τῇ νήσῳ. ἦσαν γὰρ, Μελανία, Μίνωα, Ἀρκισίον. hoc est: Est & Arcadia Ægypti ciuitas, vna trium in Amurgo insula. Sunt enim, Melania, Minoa, & Arcesione, siue Arcadia. Nomen enim vtrumque fuit eiusdem vrbs, vt alijs plerisque duplici nomine donatis apud antiquos, obseruatu frequentissimo Strabonis; quicquid hoc in loco censeat Henricus. **B** Quin & in Ægypto regionem integram, quæ media Ægyptus est, & appellatur Heptapolis, cognominari pariter Arcadiam ab Arcadio Rege notat ex eodem Stephano Volaterranus in-
[r] *quiens [r] Ægyptus Africa versus Orientem tenet extrema, in duas diuisa partes, Delta ex forma litera, quæ Ptolemao itemque Plinio Ægyptus inferior etiam vocatur. Altera, quæ secundum Nilum Æthiopia contermina, meridiem versus vsque ad Syenenem procedit, Thebais appellata. Dicta autem vniuersa prius Aeria. Stephano vocata quasi ἵπποτα, quod fusco & caliginoso sit aere, & Heptapolis a septem primis vr-
[r] *bibus. Quatuor videlicet Thebaides, quæ sunt Panopolis, Antinous, Lycopolis, Hermopolis: tribus vero, quæ sunt, Arcadia, Heraclea, Oxyrinchus, Memphis. Arcadia enim regio est ab Arcadio dicta Imperatore, antea Heptanomis, a septem Nomis, idest Præfecturis: hæc Stephanus. His consimilia refert Cl. Maginus apud Ptolemaum in sua Ægypti descriptione; cuius verba notabuntur inferius. Et hos Arcades Ægypti putauerim illos esse, qui se primos omnium hominum, fuisse natos ante Lunam gloriabantur, non autem alios illos Peloponnesi, de quibus Plutarchus in Quæstionibus Romanis [s] enimvero Lunam arbitrabantur esse Isidem Ægyptij, quam suam reginam fuisse testantur, adeoque seipsis iuniorum. Huic etiam opinioni subscribunt aperte Iustinus, atque Suidas. Iustinus etenim [t] introducit de generis antiquitate contententes cum Scythiis Ægyptios, non autem Arcades alios vltos Peloponnesiacos. Itidem Suidas Arcades pro Ægyptijs accepisse videtur, dum ait: Βαρβαρὸν: Ἀντι-
[t] *que, hoc est, stultissime. Deductum autem est hoc vocabulum a Proselenos, quasi dicas, Ante-****

Arcadia quæ ciuitas Ægypti.

Arcadia regio in Ægypto.

[r] lib. 12.

Arcades, qui gloriabantur esse primi mortalium, Ægyptios istos esse.

[s] Qu. 76.

[t] lib. 2. p.

Antelunaris, ante lunam genitus. Arcades enim antiquissimos, & qui ante Lunam se natos esse dicebant, Proselenes appellabant. Becceselene igitur, & Proselene dictum eadem ratione, qua supra declaratur. Illud autem Becceselene per se ex tali historia pendet. Psammeticus Aegyptiorum rex cognoscere voluit, quinam omnium mortalium antiquissimi, & primi fuissent. Quum autem plurimum temporis in hanc inquisitionem impendisset, nec accuratam certamque rei cognitionem inuenire potuisset, quod multi hanc antiquitatis gloriam non sine contentione sibi vendicarent; huiusmodi rem comminiscitur. Duos infantes recens natos cepit, & in casa prorsus ab alijs adificijs remota conclusit. Et alij quidem dicunt, ipsum ipsis capellas summississe, quarum lacte, quod ex uberibus hauriebant, infantes nutriebantur. Alij vero dicunt, ipsum nutrices ipsis admonuisse, quarum linguas præciderat, ne infantes vocem ipsarum audirent. Hac autem Psammeticus fecit, quia scire volebat, quamnam primam vocem infantes essent edituri, ubi vagitus nihil significantes reliquissent. Quum igitur illi triennium in huiusmodi nutritione exegissent: Rex in illam casam misit quendam ex suis amicissimis, iubens illum illuc ingredi tacite. Quum autem ille fores aperuisset, illi pueri porrectis manibus BECCOS petierunt. Phryges vero panem sic appellare dicunt. Sic igitur Psammeticum ferunt deprehendisse, & credidisse, Phryges primos omnium mortalium fuisse. Si vero & prior narratio vera est, illos infantes a capris, non autem a muliere nutritos fuisse, minime mirandum est illos, qui capram toties balantem audierant, illius vocem imitatos esse, casuque quodam accidisse, ut apud Phryges huiusmodi vox esset. Si igitur & hoc Becceselenes significat antiquum, voce composita ex Beccos, quod panem significat ob antedictam historiam, & ex nomine Selene, quod Lunam significat. Sic etiam vox Proselene accipienda, idest, Antelunaris. Quamobrem & Arcades ut antiquos aiunt vocari Proselenes. Non caret itaque coniectura probabili satis, Aegyptios extitisse, qui dudum gloriabantur Arcades de vetustate supra mortales omnes; quum & Aegyptij de antiquitate contendisse cum Scythijs ponantur a Iustino; Psammeticusque Rex Aegypti quæstionem hanc habuerit ac-

curatam; & Arcades in Aegypto noverit ipse Stephanus, & ex eo Volateranum tum urbem in Amurgo insula tum integram provinciam insignem, quæ tres celebres vrbes Heracleam, Oxyrinchus, Memphim continens, ab Arcadio ibi Dominum habente peculiariter Arcadia nuncupata, longe diuersa ab Arcadia Peloponnesi, cui multi perperam videntur antiquitatis gloriam attribuire, quæ proprie conuenit Arcadibus Aegypti. Quare Caducei similiter origo, quam ponunt Mythologi de Mercurio cum virga ab Apolline suscepta serpentes inter dimicantes in Arcadia interponente, nobis accipitur in Arcadia Aegypti, ad quam cum virga iussu Dei profectus eloquentia polleus Aaron, coram Aegypti rege, virga sua in colubrum versa deuicit hostiles angues, in quos mutauerant virgas suas Aegyptiorum Magi per incantationes; ut antea vidimus in sacra pagina.

De Lucerna in capite serpentis, ut sit Aegypti symbolum. Cap. XCVIII.

NEque vero minus Aegyptum in eodem Numo mihi deignare videtur Lucerna veteris artificij, supra caput Aspidis Aegyptiæ magis constituta. Nempe licet Cl. Aldrouindum Præceptorem audiam [a] cui, *Visum Aspidis hebetem callosa quædam tubercula fronti adherentia, oculosque comprimentia reddunt*: non tamen id corpus in summo capite, procul ab oculis, quos Aspis, non in fronte gerit, at in temporibus, ad huiusmodi carunculas, tuberculaque referri potest: Plinio siquidem [b] Aspidum naturam explicans ait: *Non est fateri, verum natura largius mala, an remedia genuerit. Iam primum hebetes oculos huic malo dedit: eosque non in fronte ex aduerso cernere, sed in temporibus: itaque excitatur sapius auditu, quam visu.* Quod vero capiti serpentis insidet in Numismate procul ab oculis Aspidis est in summo vertice, neque tuberculi, vel caruncule præferunt imaginem, sed cymbij, Lucernæque vetustæ structuræ, qualem antea spectauimus [c] in Numismate Deæ Syre. Quare non Eritio Cl. Viro, cristam, vel caruaculam accipienti, sed amicissimo Seuerino Lucernam existi-

Caruncula in capite Aspidis.
[a] 1. de serp. pag. 198. G.

[b] l. 8. c. 23.

[c] l. 6. c. 24.

stimanti subscribimus. Hac autem Lucerna signari prerogatiuam Aegypti duplici ratione censemus. Prima quidem est, quod huiusmodi Lucerna sublimis locata visitur in summo capite aspidis elati, velut in litore maris, tanquam Lucerna prælucens in alta specula Phari nauigia speculantibus e litore, simul in mari procul ad portum nauigantibus. Modo Phari celebres ad huiusmodi finem geminum in orbe quinque mihi sunt: vna quidem turris est editissima, meorum Genuensium portui ab antiquo imminens; quæ patrio nomine vocatur LANTERNA; & rupes eminens, qua turris innititur, CO'DEFA, nempe Caput Phari; a lumine denominati, quod Græce Phos vel a manifestatione, Græce Phanan appellatur; etenim ad culmen illius turris Genuenses ascendere faciunt speculatorem, qui positis extra turris cacumen signis indicet numerum nauium triremiumque, quas aspicit eminus aduentare. Nocturne magnam ibi Lucernam ardere faciunt, quæ nauigantibus indicet introitum portus, ne naufragium patiantur ad scopulos allisæ naues. Altera turris nomine Phari celebris est in Insula Sicilia ad Messanæ portum. Tertia Puteolana, quarta Rauennæ turris est. Quinta vero cunctarum celeberrima, & antiquissima turris Phari reperitur in Aegypto ad Alexandriæ portum: de quibus vtrisque Volateranus ita [d] Trinacria enim quum ex tribus promontorijs dicta sit, Peloro Italiam, Lilibæo Græciam, & Pachino Africam respicientibus: Messana primum in ora est post Pelorum instar Phari Alexandrini turrim habens, Zancle prius vocata. De Pharo vero Alexandrino postea [e] sic: Alexandria insuper nobilis illa bibliotheca a Philadelpho instituta fuit, quæ per obsidionem postea Caesaris flagrauit. Iuxta in portu Pharus erat insula, & turris, Sostrati Gnidij Architecti opus, ut eius loci indicat inscriptio Græca, quod Alexandrium fuisse passum miratur Plinius. Hac specula nauigantibus præsidium erat. Ceteri quoque huius exemplo huic similes Phari appellati ἀπὸ τῶν φάρων, & ex manifestatione etymo sumpto. Similiter Itali præluentem in alta puppi magnæ cuiusque triremis Lucernam appellamus Pharo, deriuata e Græco verbo nomenclatio-

ne. Plinij locus illustris est de Pharo tum Puteolano, tum Rauennæ, tum Alexandrino præcipue; quem primum omnium ferme Pyramidibus, quas nuperime celebrauerat, comparare videtur, addens [f] Magnificatur & alia turris a rege facta in insula Pharo, portum obtinente Alexandria: quam constisisse octingentis talentis tradunt: magno animo, ne quid omittamus, Ptolemæi regis, quod in ea permiserit Sostrati Gnidij architecti structura ipsius nomen inscribi. Vfus eius, nocturno nauium cursui ignis ostendere, ad prænu-
cianda vada, portusque introitum: sicut iam tales compluribus locis flagent, ut Puteolis, ac Rauenna. Periculum in corruatione ignium, ne sidus existimeretur, quoniam e longinquo similis flammæ aspectus est. Hic idem architectus præuius omnium pensilem ambulationem Gnidij fecisse traditur. Quam & hortos pensiles post turrem Phari construxisse Alexandriæ mihi probabile satis est; ad cuius imitationem etiam multi Genuæ postea constructi sunt; quos patrio vocabulo nuncupamus Terraæze. Sed ad rem. Sane Cæsar Adrianus in Numo suo mystice significaturus Aegypti Pharum, aspidem posuit cum Lucerna in capite; quia Pharus Alexandriæ ferax est admodum eiusmodi serpentum, ut obseruat Cl. Aldrouandus agens de Aspidis epithetis, ita [g] Quadam huius animalis epithetis locum natalem, & naturales quasdam eius proprietates respiciunt: quodam vero cum alijs anguium epithetis sunt communia. Quoad primum, aspis aliquando Niliaca, & quandoque Aegyptia nominatur, interdum etiam Pharia, a Pharo parua Aegypti insula; quum aspides prædictis delectentur locis. Altera vero ratio, qua Cæsar Adrianus hieroglyphice nobis in suo Numismate per aspidem in capite Lucernam habentem indicauit, est, quod Aegyptij mortaliū sapientissimi, per serpentem ideo recte significati, sua sapientia primi Lucernarum vsum inuenerunt; ut apertissime testatur in suis Stromatibus Clemens Alexandrinus [h] inquit: Primi itaque Aegyptij Astrologiam ad homines deduxerunt. Similiter autem etiam Chaldaei. Aegyptij rursus & Lucernas primi accendere docuerunt. Polydorus item Virgilius, agens de rerum inuentoribus, in eandem sen-

[f] 1.36. c. 12.

Phari vus.

Pharus Puteoli, & Rauennæ.

Pensilis ambulatione. Horri pensiles.

[g] 1. de serp. p. 205. C.

Lucernarum inuentores Aegyptij.

[h] lib. 1.

[d] 1. 6. Pharus Sicilia.

[e] 1. 12. Pharus Aegyptii.

[1] lib. 20. c. 19. f. *rentiam scribit [z] Lucerna usum Aegyptij inuenerunt: Auctor Clemens. Hoc autem illorum inuentum fuisse constat ex eo non obscure, quod apud Aegyptios vnus institutum fuit festum Lucernarum; de quo sic Herodotus in Euterpe [k] Vbi vero in Sain urbem sacrificatum conuenerunt, noctu sub dio vniuersi circum domos frequentes Lucernas accendunt, imbutas sale, & oleo plenas, cum multo lychno, quod tota ardet nocte. Cui fisco nomen impositum est, ACCENSIO LVCERNARVM. Ad hunc conuentum quicumque Aegyptiorum non ierint, observantes sacrificij noctem, & ipsi vniuersi Lucernas accendunt. Atque ita accenduntur Lucerna non in Sai modo, sed etiam per vniuersam Aegyptum. Qua vero gratia mox hac lumen & honorem sortita sit, sacra quadam ratio commemoratur. Cuius quidem rei rationem antea nobis insinuasse videtur Herodotus, dum Aegyptios asseruit primos extitisse mortuum, qui Dijs Aras, & simulachra, & delubra statuerint; ait enim [l] Aegyptios quoque primos duodecim Deorum cognomina in usu habuisse, & ab illis Gracos fuisse mutatos. item primos Dijs & Aras, & simulachra, & delubra statuisse; proindeque sacra pariter festa; inter quæ celeberrimum apud eos fuit, ACCENSIO LVCERNARVM appellatum. Nisi forte tacuit Herodotus istam rationem sacram, quia noluit Ethnicus Gentilibus suis illatam a Deo plagam in Aegypto commemorare; de qua late Moises in Exodo [m] Factum est autem in medio noctis, percussit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti, a primogenio Pharaonis, qui in solio eius sedebat, usque ad primogenitum captiuæ, quæ erat in carcere; & omne primogenitum iumentorum. Surrexitque Pharaon nocte, & omnes serui eius, cunctaque Aegyptus; & ortus est clamor magnus in Aegypto; neque enim erat domus, in qua non iaceret mortuus. Vocatisque Pharaon Moyse & Aaron nocte, ait: Surgite, & egredimini a populo meo, & vos, & filij Israel. Ite, & immolate Domino, sicut dicitis: Oves vestras, & armenta assumite, ut petieratis: & abeuntes benedicite mihi. Urgebantque Aegyptij populum de terra exire vehementer, dicentes, Omnes moriemur. Quoniam vero nocte illa cuncti Aegyptiorum Lucernas ac-*

Lucernarum
festum in Aegypto
tota
celeberrimum

[l] lib. 2. c. 4.

Accensio Lucernarum, festum in Aegypto.

[m] lib. 12. 29. & seqq.

A cenderunt, surgentes ad luzendum mortuos suos primogenitos, & ad vrgendos Hebræos, vt exirent celeriter de Aegypto, metuentes sibi mortem a Deo Hebræorum, ex eorum statione moraque in Aegypto; propterea quotannis ad perpetuam memoriam illius noctis, in qua tantam plagam perpeffi fuerunt, & peiorem timentes euaserunt, festum id *Accensionis Lucernarum* celebratur in vniuersa Aegypto; quam rationem sacram mussitans ideo, non explicans, innuit Ethnicus Herodotus. Sapienter autem Adrianus, vt indicaret Lucernas extitisse proprium Aegyptiorum inuentum, Lucernam in suo Numismate posuit supra caput aspidis Aegyptiæ; nam in capite cerebrum est, in quo perficiuntur omnia mentis opera, rationisque ingeniosa inuenta; quæ de re non solum Galenus [n] in Arte Medica scribit, Ingeniosos esse, qui cerebri substantiam obtinent subtilem: **C** sed etiam Hippocrates, qui scribens *De Insania* dicit [o] *Quemadmodum, in libello de morbo sacro diximus, Insanienti necesse est præ humiditate Cerebrum, in quo anima sunt opera, moveri: vbi videlicet humidius, quam pro natura fuerit. Ibi vero [p] scripserat: Porro expedit homines nosse, quod ex nulla alia nobis parte voluptates contingunt, & lætitiæ, & risus, & lusus, quam ex cerebro. Itemque errores, & anxietates, tristitiæque, ac ciuilatus, & querelæ. Et hoc sapimus maxime, ac intelligimus, & videmus, & audimus, & cognoscimus turpia & honesta, mala & bona, iucunda & iniucunda partim consuetudine discernentes, partim utilitate percipientes. Eodem voluptates & iniucunditates pro oportunitate dignoscimus, & non eadem nobis placent. Eodem & insanimus & deliramus, & terrores & timores nobis accedunt, partim noctu, partim interdum, & insomnia, & errores intempestiui, & curæ inanes, & vt non noscamus adstantes, desuetudo, & inexperientia. Atque hac omnia perpetimur a cerebro, quum sanum non fuerit. Igitur Adrianus, imponens capiti serpentis aspidis, in formam triangularem obuolutæ, Lucernam Aegyptiam, indicat Aegyptios fuisse primos Lucernarum inuentores, vt obseruauimus ex Clemente Alexandrino, cum Polydoro Virgilio.*

Lucerna cur
in capite
serpentis.

[n] cap. 12.

[o] tra& de Insan.

[p] lib. de mor. sacr.

De

De Mirabili Numismatis Inscriptione.

L I Δ. Cap. 16.

Atque demum omnia superiora comprobat Inscriptio, supposita sub aspide triquetra, velut in mari, terminante triangulum magnum Ægypti, ternis illis literis comprehensa, L I Δ. Profecto nuper audiuius a viro docto, Numismatum antiquorum cultore, literis istis in Adriani Numo, nihil aliud indicari, quam Annum Imperij Adriani, quo cusa fuit istiusmodi moneta; nimirum ut litera prima L nota sit indicans Annum: duæ vero posteriores, ut opinatur ipse, Græcanicæ, Iota & Delta, I Δ, signent numerum decimum quartum; quod apud Græcos Iota sit index decimi numeri, & Delta quarti. Sed pace viri docti, nulla ratio prorsus est, quæ doceat, apud Græcos vndecimam Latinorum literam, L, annum significare: nec ab eis vnquam Latinam illam literam L vsurpari. Minusque video semper Iota Græcis indicare numerum decimum; etiam si post Homerum (qui semper & in Iliadis, & in Odysseæ Rhapsodijs, earum numerum decimum vnica litera K designet; & decimum quartum vnica litera Græcanica Ξ, Ξ;) decimum numerum per I, Iota simplex notare consueverint; & decimum quartum per duplex elementum Græcanicum Iota, & Delta, sic I Δ: vel I Δ. Nihilominus quando Iota vtuntur tanquam nota numeri decimi, nunquam rem numeratam signant literis latinis, at semper Græcanicis; ita Theocritus εἰδύλλιον id: Idyllium decimum quartum: ita Theophrastus, K E Φ. I Δ. cap. 14. non Literis Latinis I. I Δ: nec C. I Δ. ita Dioscorides, & alij Græcos numeros describentes, rem numeratam nunquam indicant literis Latinis, at semper Græcanicis. Quare iam quum litera Latina L nunquam a Græcis vsurpetur, nec vlla ratio reddatur, aut reddi valeat, me iudice, qua sit apud eos nota designans annum, sed id omnino voluntarie, prorsusque sine causa proferatur, & gratis assumatur; ea propter hac in epigraphe, L I Δ legere non possumus *Annum decimum quartum*. Ac eo minus, quia dum Græci, post Homerum, signant hisce literis

Inscriptio
I I Δ, cur non
iudicet Annum
decimū quar-
tum.

A numerum decimum quartum, Iota cum Delta simul fere coniungunt; & intervallo spatij, vel interpuncto separant a nota rei numeratæ præfixa, sic: K E Φ. I Δ. ut videre licet in numeris capitum Dioscoridis, Theophrasti, & aliorum Græcorum. Sed in Adriani Numi literis, aspidi subscriptis, tale quid non obseruo; verum tres ab inuicem æquidistantes, atque similiter abiunctas literas lego, L I Δ: Quamobrem Deltae litera, ut Græcis pariter atque Latinis,

B mihi significat Ægyptum, aliæ vero duæ Lucernarum Inventionem; ut harum trium capitalium literarum L I Δ explicatio, genuinaque significatio, tribus hisce vocibus contineatur: *Lucernas Inuenit Delta*, hoc est Ægyptus. Quam quidem regionem a figura triquetra passim a Latinis pariter & a

Explicatio
L I Δ.

Græcis Delta nuncupari, constat ex Plinio, Herodoto, Ptolemæo, Magino, & alijs. Apud Plinium enim legimus [a] *Ægyptus, introrsus ad meridiem recedens, donec a tergo pratendantur Æthiopes. Inferiorem eius partem Nilus, dextra lenaque diuisus, amplexu suo determinat, Canopico ostio ab Africa, ab Asia Pelusiaco centum septuaginta millia passuum intervallo. Quam ob causam inter insulas quidam Ægyptum retulere, ita se findente Nilo, ut triquetram terra figuram efficiat. Ideo multi Græca litera vocabulo Delta appellare Ægyptum*. Hos Iones fuisse nec non Mareoticos, & Apianos testatur Herodotus, in Euterpe [b] *Quod*

Ægyptus cur
Delta vocetur.

si vellemus de Ægypto Ionum vii sententijs, qui solum Delta Ægyptum esse aiunt, a Persæ specula appellata, dicentes illam secundum mare, ad Pelusiacas usque tarcheas quadraginta schænorum esse: a mari autem mediterranea versus, pertingere ad Cercasorum urbem, iuxta quam scinditur Nilus in Pelusiacum fluens, & in Canobum: Cetera vero Ægypti partem esse Africa, partim Arabia: ostenderemus hac ratione &c. & infra [c] Nam qui sunt ex urbe

[a] l. 5. c. 9.

Ægyptus cur
insula dicatur.

Marea & Apia, incolentes Ægypti fines Libyam versus, quod sibi Libyes, non Ægyptij viderentur: quodque perosi sacrorum ceremonias, nollent bobus feminis prohiberi, miserunt ad Hammonem, negantes, quicquam cum Ægyptijs sibi esse commune. Habitare enim se extra Delta, nullumque sibi cum illis lingua esse commercium:

[b] cap. 11.

[c] cap. 18.

cium: ac velle sibi fas esse omnia gustare.

[d] i. hist. c. 15.

Theophrastus etiam [d] inquit: De his, qua in agro Elephantino Memphique proveniunt, Aequi inferius ea parte, quam Delta a triquetra figura vocant. Immo

[e] lib. 4. cap. 5.

Ptolemæus [e] Aegyptum in tria Delta distinguit, Nili ramis plures regiones ita determinantibus; ait enim: Ipse autem Nilus, & Nomi, qua circa ipsum sunt, præterea insigniores civitates sic se habent.

Magnum Delta vocatur id, iuxta quod di-
vertitur fluminis dictus Agathodamon, hoc est, bonus genius, qui per ostium Heracleoticum defluit in amnem appellatam Bubasticum, qui effluit per ostium Polusiaticum. Situs autem est diuerti-
giz ad Delta: 62. 30. 0. Vocatur & paruum Delta id, iuxta quod scinditur Bubasticus fluminis, in amnem Busiriticum, qui excurrit per Pathmeticum ostium. Habet autem paruum Delta situm, 62. 40. 30. 20. Vocatur & tertium Delta inter prædicta ferme id, iuxta quod scinditur Bubasticus ad fluvium per Tribenum opidum excurrentem, & per Pinepiimi ostium egredientem. cuius & ipsius tertij Delta situs est, 62. 13. 30. 6.

Iuxta autem magnum Delta diuertitur ab Agathodamone fluvio ad Septemtriones; prior quidem qui vocatur Phermuthiacus, aliter Thermuthiacus, qui fluit per ostium Sebennyiticum, eiusque diuerti-
giz gradus habet 61. 30. 30. 15. Hæc Ptolemæus de triplici Delta Aegypti: Quæ tunc utcumque nobis in Numo signavit Adrianus ternis sinibus inter aspidis gyros inclusis: tum explicuit ita Maginus in Aegypti descriptione dicens: Antiquitus quoque diuisa erat Aegyptus in superiorem, & inferiorem. Superior ea intel-
ligitur pars longa angusta, qua a catarractis supra Syenem in consinio Aethiopum incipit, & ad verticem usque Delta, seu Trianguli prope Alcairum finit. Inferior autem Aegyptus est, qua ab Alcairo ad mediterraneum mare sub Delta forma a duobus Nili alveis concluditur, ut superius diximus. Præterea alij etiam secant ipsam provinciam in tres partes; in superiorem, mediam, & inferiorem. Superiorem quidem accipiunt a sinibus Aethiopum iam dictis, sed terminant eam solum ad Antinoem, seu Antinoam urbem ad Nilum sitam; qua hodie Anthius Leoni Africano est. Et hæc quidem est eadem, qua Thebaidis regio, nunc Sahid. (Quam urbem in honorem

Aegyptus in tria Delta distribuitur a Ptolemæo.

Aegypti diuisio varia.

Superior Aegyptus quæ.

A Antinoi, pueri dilecti, conditam ab Adriano superius obseruatum, & a conditore quoque vocatam Adriano-
polim.) Mediam Aegyptum, eam portio-
nem intelligunt inter Antinoem urbem, & maioris Delta verticem interiacentem; qua Heptapolis, & Heptanomia etiam dicitur, & a posterioribus Arcadia ab Arcadio rege appellatur. (Equidem huiusmodi Mediam Aegyptum, quam Heptapolim, & Arcadiam appellarunt, quod in ea fuerit Arcadij regia, non improbabili coniectura dixero, multo prius extitisse regiam Pharaonis, apud quem facta fuerit virgæ mutatio mirabilis in serpentem, ut antea notatum; etenim ista media Aegyptus est propinquior mari rubro, per quod Hebræi a Pharaone tandem dimissi siccis pedibus transierunt in desertum, quam Aegyptus inferior: & Principum magnorum regie non consueverunt loco mutari, mediumque fere regni locum fere tenere.)

C Inferiorem autem Aegyptum eandem intelligunt partem sub Delta figura contentam, qua quidem a Romanis Augustamnica, seu Augustamio vocata fuit; ipsamque Iustinianus in suis Nouellis in primam & secundam diuidit, & Ptolemæus in tres, hos est in magnum Delta, paruum, & tertium Delta: ut etiam supra constat. De quo sane Delta scribit Hirtius agens de Bello Alexandrino: Locus est ferre regionum illarum nobilissimus, non ita longe ab Alexandria, qui nominatur Delta, quod nomen a similitudine literæ cepit; nam pars quadam fluminis Nili mire derivata inter se duobus itineribus, paulatim medium inter se spacium relinquens, diuersissimo ad litus intervallo, mari coniungitur. Hæc omnia cognoscens, & indicare symbolice volens Adrianus, in suo numismate, nimirum Aegyptum triquetra figura Nilo fiso conclusam & irrigatam, fertilissimam omnium regionum, homines alere sapientia clarissimos, quorum inuentum fuerit vsus Lucernarum, præcipue ad illustrandum iter nocturnum in mari nauigantibus ad portum: ingeniosum hieroglyphicum effinxit in Numo, grandiore aspidem Nilitypum, in trianguli modum spiris obuolutam; cuius in angulo sinistro culmus tritici cum plena spica, in dextero Caduceus eriguntur: & non procul ab angulo supe-

Media Aegyptus.

Inferior Aegyptus.

Numi declaratio.

periore supra caput aspidis Lucerna A
perueta formæ sit imposita, conscrip-
tis infra basim trigoni, velut in mari,
ad cuius oram meridionalem termina-
tur, ac insidet Ægypti Trigonus, literis
ternis capitalibus L I Δ: prima Latina,
postrema Græcanica, media promiscua,
prorsus ad obscuritatem inscriptionis;
quam ex ante habitis, mihi libuit in
præsentia sic explicare: *Lucernas Inue-
nit Delta*, nimirum Ægyptus: tum ad
festum Accensionis Lucernarum in Æ-
gypto tota pridem celeberrimum: tum
ad prælucendum noctu nauigantibus
portum salutarem inquirentibus: cuius-
modi lumen omnium primi posuerunt
Ægyptij super editissima turre Phari;
quæ dudum insula temporibus Homeri,
multo prius quam conderetur Alexan-
driæ ciuitas, a continente distabat iti-
nere velificationis vnius diei; sic enim
in Odyssæa [f]

[f] l. 4.

*Insula deinde quædam est valde undoso
in ponto*

*Ægyptum ante (Pharum vero ipsam vo-
cant)*

*Tantum scemota, quantum tota die cau-
nauis*

*Confecit, cui stridulus ventus aspirat a
puppi.*

*In ea autem portus portuosus, unde
naues æquales*

*In portum deducunt post quam haufe-
runt nigram aquam.*

[g] 6. nat. qu.

c. 16.

[b] l. 13. c. 11.

Sed iugiter aduchente limum Nilo, vt
ait Seneca [g] Plinioque [b] magna pars
Ægypti succreuit, donum fluminis;
nostris temporibus insula Pharos cum
edita turri, coniungitur breui ponte
cum Alexandria; nec amplius est insu-
la, sicuti Ptolemæi, & Cæsaris ætate.

[i] 3. de bell.

ciu. f.

[i] Prælucentem tamen, vt olim, etiam
num noctu nauigantibus accendit Lu-
cernam. Quam nunc Ægyptiorum in-
uentum esse ponit Adrianus, in mari li-
teris illis veluti descriptis, L I Δ: *Lucer-
nam Inuenit Delta*, nimirum Ægyptus,
vt sæpicule notare libuit.

Obiectio viri
docti.

Neque vero nostræ sententiæ refra-
gatur obiectio viri docti, dicentis in
vno, & eodem Numo non posse poni
Græcam & Latinam inscriptionem si-
mul; sed vel Græcanicam solam, vel
solam haberi posse debereq. Latinam;
non autem mistam ex Græcis & Latinis

literis; potissimum in eadem area; proin-
deque, quum area tota prior Græcani-
cis omnibus literis expressam habuerit.
Inscriptionem titulorum Adriani; po-
steriorem aream habere Græcam simi-
liter inscriptionem anni Imperij Adria-
ni. Nam reuera magnus Heraclij Nu-
mus a Lipsio propositus [k] & a nobis
hoc opere superius [l] explicatus, habet
in vtraque Area, tam anteriore, quam
posteriore, simul epigraphen Græca-
nicam, & inscriptionem Latinam. Præ-
terea quod Delta nomen apud Lati-
nos vsitatissimum est, pro Ægypti si-
gnificatione, vt supra vidimus apud Pli-
nium.

Haftenus de Lucerna in pulcherri-
mo Adriani Numismate.

De tribus Lucernis Vrsatianis.

Cap. C.

Eruditione, doctrinaque præclarissimo
Viro Dn. Fortunio Liceto

Sertorius Vrsatus F. P.

Lucernæ monumentorum inextin-
guibiles vt arderent, plenum labo-
ris negotium fuit apud Antiquos. Eo-
rumque delusa vtique fuisset expecta-
tio, nisi tu, Eruditissime Licete, ipsas
tuæ sapientiæ oleo, tuique ingenij flam-
ma restitutas ab interitu vindicasses. En
igitur abs te denuo expolitæ prodeunt,
& e lethæo gurgite emersæ, tuo mune-
re se duraturas cum æuo promittunt.
Circa quas dum sublimitas ingenij tui
occupatur, tres hæcæ fideles, a me di-
ligenter seruatas, expendere ne graue-
ris. Quæ in medo P I S C E M refert,
Bernardi Donati Atestini ciuis muni-
ficentia ad me peruenit. Eam mihi te-
status est in vico Atestino, cui vulgo
nomen est PALVGANA, anno Salu-
tis sexcentesimo quadragesimo quinto
supra millesimum, pridie Cal. Octo-
bris erutam, quum colonus ipsius agrum
foderet. Ceteræ ab amicis donatæ:
Quarum vna gradientem Victoriam
alutam, dextra Palmam, sinistra Coro-
nam ferentem. Altera Aram, & Fa-
sces, si recte iudico, in medio habent.
Quando, & vbi inuentæ fuerint, peni-
tus cum ipsis ignoro. Istas tui sic velim
ar-

Solutio.

[k] de cruc.

[l] l. 6. c. 86.

arbitrij, vt quicquid super ipsis consti-
tueris, tuæ sit erga me beneuolentiæ
argumentum. Accurrenti officiosam
itaque eruditionis manum porrige; fac-
que vt mea tuis auxilijs subleuetur im-
becillitas; maxime quum paucos no-
stra ætas ferat, quos germana sapientia
ad vetustatem perduxerit. Inter eos
tu vere solus, quem iudicio probo, &
amore singulari complector. In Lu-
cernis igitur, quas tibi expendendas
committo, studium tuum, curamque
effragito. Et quoniam dubitare non
possum cumulationem circa ipsas fore
virtutem tuam, euentu sane constabit
quantum publicæ utilitati, mihi que tua
diligentia consultum voluerit. Interim
quæ singularis animi tui probitas meam
sæpius prouocat ad eiusmodi desideria
fiduciam, benignam erga me seruet vo-
luntatem etiam atque etiam rogo. Sta-
bit certe apud me iugiter tanti benefi-
cij gratia: semperque te mente ac cogi-
tatione respiciam. Faxit Deus vt me-
rito tuo ad utilitatem Literariæ Reipu-
blicæ longo ætatis excursu fruar. Vale.

A

*Responsio Liceti de tribus Lucernis Vrsatia-
nis: primumque de Piscem represen-
tante. Cap. C I.*

Illustrissimo Sertorio Vrsato, Proceri
Patauino,

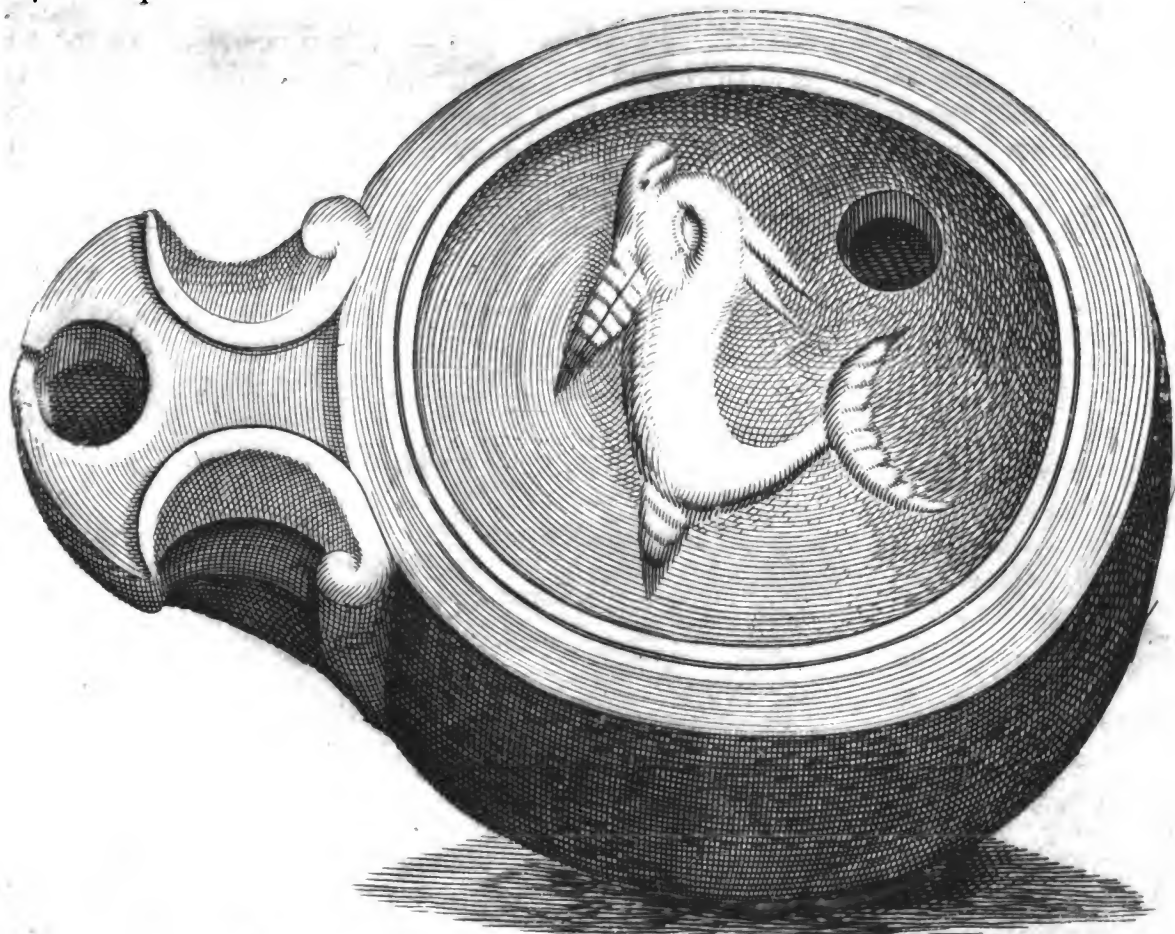
Fortunius Licetus B. A.

B

Quod meum opus de Lucernis
Antiquorum, hac editione secun-
da prælum sustinente iugiter, nobilibus
tuis ternis Lychnuchis illustrare, dita-
reque volueris, cum effusa tuæ propen-
sionis erga me, Nobilissime vir, id sane
meum erga te cultum atq; debitum au-
geret plurimum, si capax esset augmen-
ti. Sufficiat me tibi deuinctissimum pro-
fiteri, & alacrem tua iussa capessere.
Porro tres istos nobiles tuos Lychnos
arbitror extitisse dudum in sepulchris
trium Romanorum hominum, Piscato-
ris, Militis, atque Licetoris, aut Sacer-
dotis cuiuspiam Lictores habentis ex
officio. In harum prima

C

VI. Cap. CIII.

E. Museo Sertorij Vrsati Nob. Patau.

Jo. Georg. sculp.

De Piscatore quidem coniecturam habere mihi videor valde probabilem ex monumento defosso non ita pridem in agri Atestini loco, qui *Ripa-Vlmi* dicitur, cuius Inscriptionem veterem legere mihi nuperrime licuit, ita notatam in Chronica Hieronymi Atestini peranti qua manuscripta :

Repertum in Ripa Vlmi :

GENVTIVS ORATA
ROM. PISCATOR

Maledictus ille piscis

Qui spina me confixit.

Heu mons Lucis, e tu Ripa

Cunctis portum, mortem mihi.

Ateste antiquissima, vbi,
& a quo con-
dita.

Verisimile siquidem est, huiuscemodi Lucernam Atestinam olim arsisse in sepulchro Genutij Romani Piscatoris, aculeata spina confecti venenataque ab Araneo pisce. Nam ex Hippolito Angelono constat, Atestem Urbem antiquissimam, iamdudum ad Ripam fluminis Athesis ædificatam ab Antenoribus comite Ateste; qui superatis & pulsis Euganeis, eo cum Henetis appulerat, Ad quam quidem Ripam Athesis (ab Vlmo proceræ magnitudinis ibi nata, denominatam) Portus erat celebris, quo pisces appellebant, & vbi degabant, atque piscabantur, malo Genutij Romani Fato, qui (sortitus ab Orata pisce cognomen, aut agnomen, frequenti Romanorum denominatione ab huiuscemodi rebus externis) mortem eo loci perpeffus est ab Araneo pisce,

de mari sursum per flumen illapso, vbi ceteri nauigantes portum salutarem inuenire consueuerant. Et profecto Plinius agens *De venenatis marinis* infit:

[a] Nec venena cessant dira, vt in Lepore, qui in Indico mari etiam tactu pestilens, vomitum, dissolutionemque stomachi protinus creat: in nostro ossa informis, colore tantum lepori similis: in Indis & magnitudine, & pilo duriore tantum: nec viuis ibi capitur. Aequè pestiferum animal Araneus, spinæ in dorso aculeo noxius. Ab huiuscemodi pisce faucius, & interemptus (vt ego suspicor, & conijcio) Genutius Romanus piscator, meruit in lucerna sua sepulchrali poni piscis imaginem, & in monumento tumuli querulam inscriptionem antescryptam. Illud autem omittendum non est, platem rudiori forma piscem Araneum efformasse, in quo præter aculeatas in capite spinas, nihil Aranei visitur, sed potius Delphini, quam alias piscis imago conspicitur.

De Lucerna Victoriata Militis.

Cap. CII.

Alia vero Lucerna, structuræ quidem similis, sed loco piscis Victoriæ habet gradientem, quæ manu dextera palmam, sinistra coronam gere re videtur:

Mihi dubio procul posita censetur in A tumulo Romani militis; namque Victo-
riæ signum peculiare videtur esse Ro-
manorum, qui mundum vniuersum ar-
morum fortitudine suæ ditioni ac impe-
rio subijcere potuerunt. Hinc in Ro-
manorum Numismatibus frequentissi-
me cælata Victoria conspicitur, qui Vi-
ctoriati nuncupabantur. Hæc autem
in Lucerna ficta Victoria, tribus, vel
quatuor attributis insignis apparet; pri-
mum, quod pedes graditur; secundum,
quod alata est: tertium, quod manu
dextera palmam tenet: quartum, quod
habet in sinistra coronam. Sane pedi-
tis victoriæ simulachrum indicat militiæ
primas habere pedites, a quibus pugna
stataria committitur, cui maxime Victo-
ria referenda videtur. Alata victoria
signat in bello ad Victoriam opus etiam
equitibus esse; quorum pernecitas,
plurimum necessaria captandis occasio-
nibus rei bene gerendæ, per alas indi-
catur. Et in Numismatis Pegasus ala-
tus ostendit rem gestam summâ celeri-
tate. Quin & Fulgentius [4] ait Belle- [4]lib. 3.
rophontem, qui typus est viri sapientis,
ideo pennato equo, Pefago scilicet, in-
sistere fingitur, quia vniuersam mundi
naturam celeri cogitationum theoria
collustrat. At vero speciatim alata Vi-
ctoria passim aspicitur in Numis Ro-
manorum & in monumentis, quod Victo-
riæ partæ fama se se statim humo tol-
lit, amplexaque gloriam per summum
æthera late volat, perque terrarum

Bbb

tra-

[1] lib. 21. hier.

[2] Plutarch. 8.

sympol. qu.

Pier. l. 5. hier.

[3] 2. Timor.
2. 5.Laus militis
officia.[4] 1. cor. 1. 8. &
seqq.
de an. in cels. 4.
[5] de an. in cels.
c. 4. & 7 &
de an. mor. c. 1.
& seqq.

tractus immensos expatiatur, offensiones impedimentaue cuncta declinans agilitate sua, ut ait [b] Valerianus. habet vero Victoria palmam in dextra manu; namque Victoria, cuius passim hieroglyphicum est apud omnes classicos [c] Palma, viribus præpotentibus in dextra manu militum vigentibus, comparatur; dextra namque pugna, & victrix est. Sinistra vero manu victoria coronam habet, quia corona præmium est boni felicitis certaminis; non enim coronabitur in agone certans, nisi qui legitime certauerit, ait [d] Apostolus: peracto vero certamine miles conquiescit; quietis autem symbolum est læua manus; quam miles non vibrat ut dexteram, in hostem contorquens hastam, vel gladium; sed firmam tenet, clypeum sustinens, quo se contegit, atque tuetur. Et phylice quoque, quum motus omnis a dextris incipiat, Aristotele doctore [e] innotaturque quopiam stabili, & quiescente [f] sinistra pars uiuentis est illa stabilis atque firma, qua quiescente innititur dextera mobilis. Verum enim vero suspicari quispiam forte posset, istiusmodi Lucernam affuisse dudum in aliquo monumento Martyris alicuius antiqui; figuram alatam eapropter esse cælestis Angeli, marty-

Arij palmam, coronamque gerentis patienti fidei confortando, & animando, cuiusmodi pingi consueuerunt Martyribus in agone dudum apparuisse, dum Ecclesiæ primitiue temporibus paterentur immania tormenta iussu Tyrannorum, Christi fidem ubique terrarum pullulantem extirpare conantium, etsi semper irrita conatu; quum vno aulso fidei, non deficerent alij plures enascentes germinare, Dei fidem & gloriam mirifice multiplicantes. Ceterum quum in eiusmodi Sanctorum Angelorum pectoribus passim effigiata Crux aspiceretur, ductis tamen duabus decussatis in thorace: quo salutari signo caret omnino nostræ Lucernæ simulachrum alatum, coronam palmamque gestans; ideo confirmor in pristina sententia tua, nullusque dubito fuisse Lychnuchum ardens in sepulchro Militis cum alatæ Victoriæ signo.

C De Lucerna sepulchrali Sacerdotis Licetorem habentis vel etiam Licetoris ipsius. Cap. CIII.

Verum tertia Lucerna, continens in area sua delineatam Aram inter duos erectos Falces Licetores hac effigie:

Lib. VI. Cap. CIII.

E Museo Sertory Vrsati Nob. Patav.

Jo. Georg. sculp.

Mihi facile tribuitur monumento Li-
 ctoris alicuius, vel potius cuiuspiam Sa-
 cerdotis Lictores habentis: nam ut Al-
 tare Sacerdotem indicat, nec ad Licto-
 rem attinet; ita Fasces, qui proprie
 sunt insignia Lictoris, ad eum Sacerdo-
 tem spectare possunt, cui Lictor, &
 Apparitor ex lege datus erat antiqui-
 tus. Profecto de Sacerdotibus istis Gu-
 therius agens *De veteri Iure Pontificio*
Vrbis Romæ, sic loquitur [a] De Lictori-
 bus Seneca pater [b] *Non sine causa*, in-
 quit, *Sacerdoti Lictor apparet*. His tamen
 publici tantum Sacerdotes utebantur
 cum Vestalibus, ut Pontifices, Augu-
 res, Quindecim viri, Flamines. Nam,
 que Liviæ, quum Augusti Sacerdos Se-
 natus consulto constituta est, decre-
 tum ut Lictore in sacrificio uti posset
 [c] *ῥαβδίζων χρῆσθαι ἐν ναὶς ἱερουργίας*, ni-
 hil ad veterum sacrorum rationem fa-

A cit, quæ ut cetera, adulatione, mutata
 est, & deprauata. Lictor pontificum
 in antiquis inscriptionibus est apparitor.
 Fragmentum marmoris in via Appia:
 APPARITORI
 PONTIFICVM
 PARMVLARIO
 Idem Pontificum Calatores [d] dicti
 ἐκβιβασαὶ ἐπέων, qui & Comitæ cala-
 bant, & a Pontificibus sacra ficturis
 præmittebantur, ut sicubi viderent ar-
 tifices adfidentes, opus suum prohibe-
 rent, ne Deorum ceremonias attami-
 narent. [e] Hæc vir eruditissimus: ex
 quibus conijcere licet, huiusmodi Lu-
 cernam cum Ara duos inter Fasces Li-
 ctorum constituta, dudum arsisse in se-
 pulchro Romani Sacerdotis ex officio
 Lictore utentis. Nam qui possent ali-
 cui videri ad spectare, mihi Fasces Licto-
 rum, ut etiam tibi videntur. obtrunca-

[d] Gloss.
vet.Calatorum
munus.[e] Seru. in
Sched.

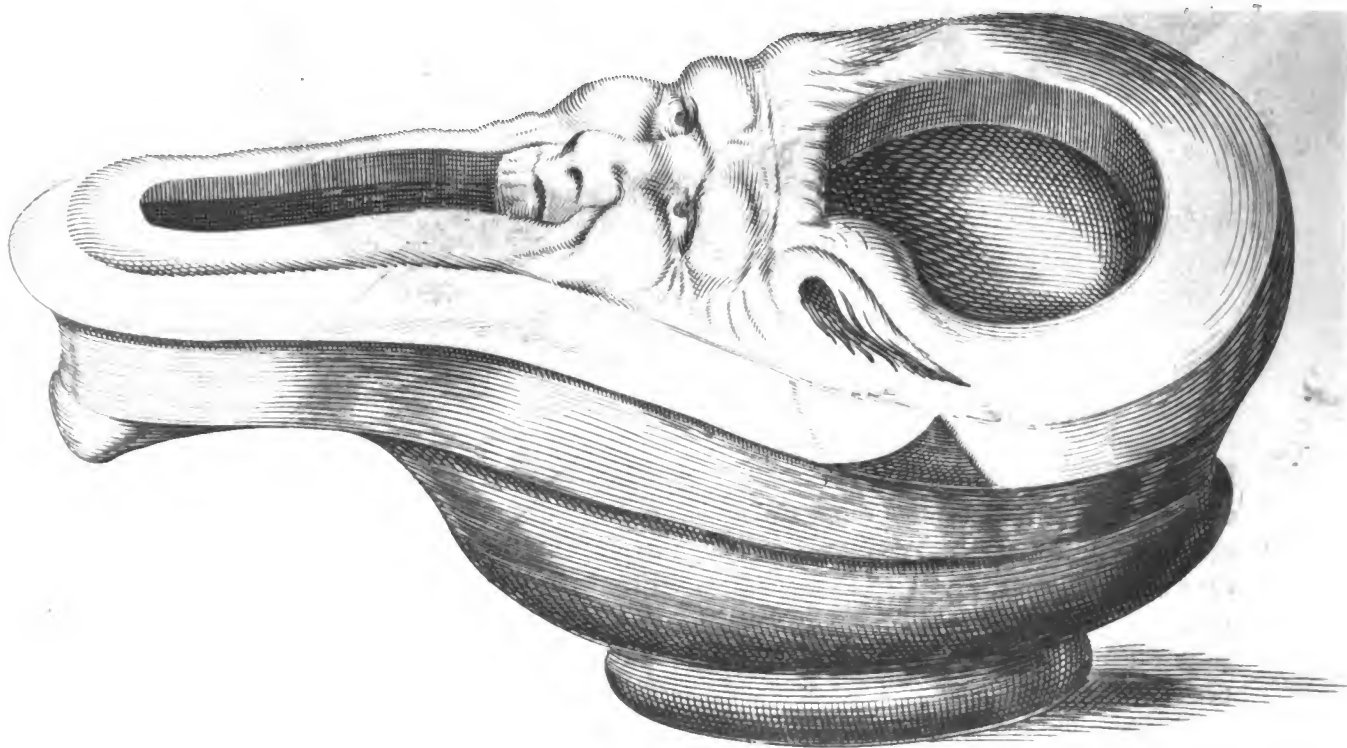
Bbb 2 ra

ea Lucerna posteriori parte, vetustatis iniuriam ostentat. Altare non stabile, sed est loco mobile, portatileque, ut ita loquar; quod esset vsui sacerdotibus permanentem sedem non habentibus, verum cum exercitu, & Imperatore peregre pergentibus ad bellum externum. Hæc ea sunt Viriate Cl. quæ mihi venerunt ad calamum scribenda de tribus tuis hisce Lucernis. Tu ea boni consule. Vale, ac me ama.

De tribus Lucernis Marmoreis in Museo Viri Cl. De Mantua Patricij Patauini. Cap. CIV.

TRes aliæ singulares habentur materia, & magnitudine Lucernæ in Museo celeberrimi Olim I. C. Marci Mantuæ Benauidij Patauini; quarum una hanc habet faciem:

Lib. VI. Cap. CV. fig. 10.

E Museo Marci Mantuæ Nob. Patau.

Jo. Georg. sculps.

Marmorea est, e candido lapide Lucensi: magnitudine fere dupla, quam ista delineata; nam longitudine pedem romanum circiter æquat; altitudinem habet proportionatam longitudini. Superne fictum obtinet ore tenus vultum humanum cum auriculis hircinis, vel asininis, ad ludicram marmorarij scul-

Bptoris phantasiâ. Oleum infundebatur in amplum foramen supra frontem patens; ellychnium e bucca satis enormiter in longum ducta flammam alebat supra mentum informem. Alia Lucerna maior, & artificiosior est huiusmodi, quoad sui partem anteriorem maxime:

Ma

Lib. VI. cap. CV. fig. 2.

E Museo Marci Mantuæ Nob. Patav.

Jo. Georg. sculps.

Magnitudine pedem Romanum fere superat, altitudine ad proportionem respondente: marmorea est ex eodem candido lapide. Statuarij magis adhuc ludicram phantasiâ obtinuit pro causa effetrice. Anterius vultum Satyri representare videtur, auriculis hircinis,

A barba pariter caprina, ore monstrose hiantē, dentibus humanis, in quorum extremis ad labium inferum supra mentum prominere videtur ligula susceprix ellychnij flammigeri. In posteriori parte monstrum refert in hanc effigiem:

Lib. VI. Cap. CV.

E Museo Marci Mantuae Nob. Patav.

C. Georg. sculps.

Monstrum est caprino capite: pectore iubato simul, & pedibus anterioribus, & vnguibus Leonis: Alis veluti vespertilionis: non vllius eruditionis ergo, sed mera phantasia sculptoris, opificio suo ludentis. Orificium vasis grande superius, in quod oleum infundebatur. In vasis imo ventre interiore canaliculus in buccam Saryri terminatur. Vniuersa figura magis materia, & artificio spectabilis, quam vllius particeps eruditionis.

*De Lucernis Brandenburgensibus,
Cap. CV.*

Nouissime vero pulchras ad me transmisit Lucernarum imagines Cl. Nicolaus Heinsius, quas e Museo Serenissimi Brandenburgensis Electoris habuit mihi communicandas ab in-

Aclito Smithio, cum huiusmodi literis.

**IOANNES SMITHIVS
NICOLAO HEINSIO S. P. P.**

Pridem sub reditum in patriam tuum, Vir Nobilissime, per literas nunciaui de Lucernis Serenissimi Electoris Brandenburgici, in quibus septem omnino enotaui formas, quæ D. Liceti conatum iuuare forte possent.

BVna ænea est, tres alta digitos cum dimidio, viri penulati, cui manicæ nullæ, nec præter caput, pedesque, aliud membrum conspicuum: summo capitis vertice oleum infundebatur: ceruici operculum iunctum fuerat; Ea corporis parte, qua vir est, tubus ellychnio sustinendo prominet.

Figura tamen hæc ænea maiorem refert, ad maiorem iconis elegantiam.

Reli.

Lib VI cap. CVI.

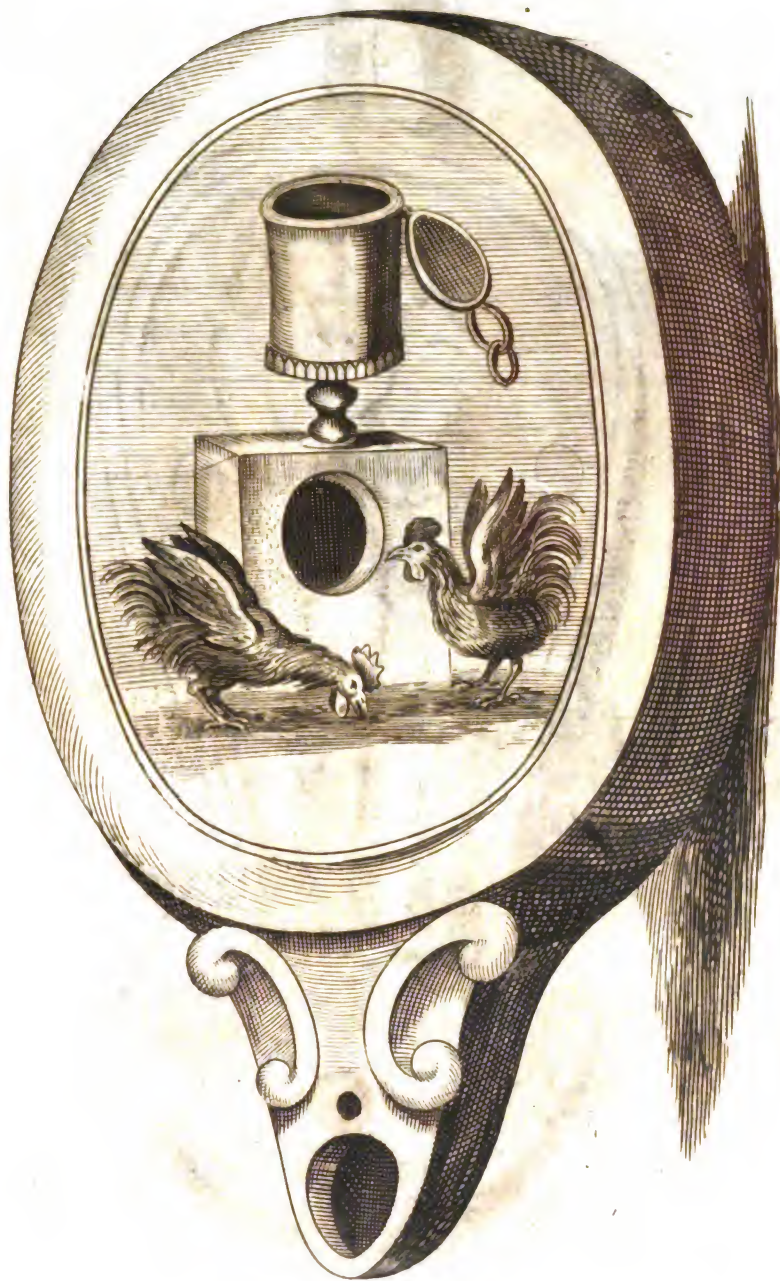
C. G. G. sculps.

„ Reliquæ sex fictiles sunt : tres vnus to-
 „ tidemque plurium ellychniorum . In il-
 „ lis vna villosum satyri caput refert, quod
 „ hedera redimitum, ramosa inter, hirci

A dicas ; cornua oleum admittebat : el. „
 lychniumque tubo sub inferiore labro „
 protenso emittebat. „

In secunda palli gallinæci videntur, A caueæ poculum superstat; ad hæc alia
quales in auspicijs; & suggestui forte quedam adiecta sunt.

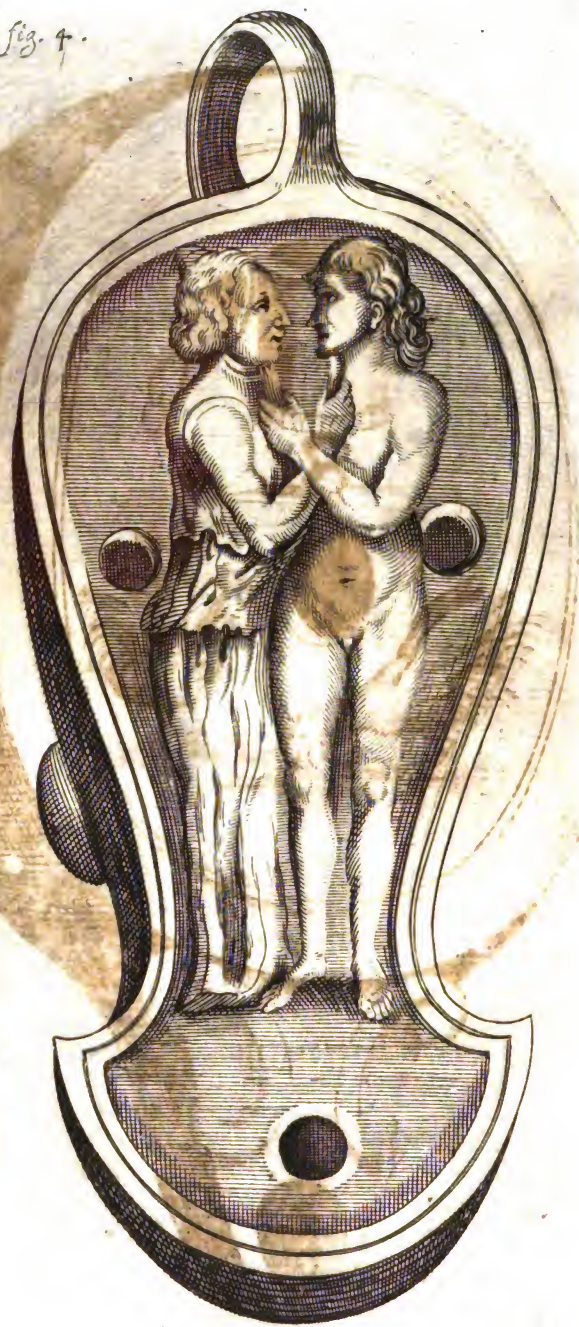
Jo. Georg. sculp.

Lib. VI. Cap. CVI. fig. 3.

Ter

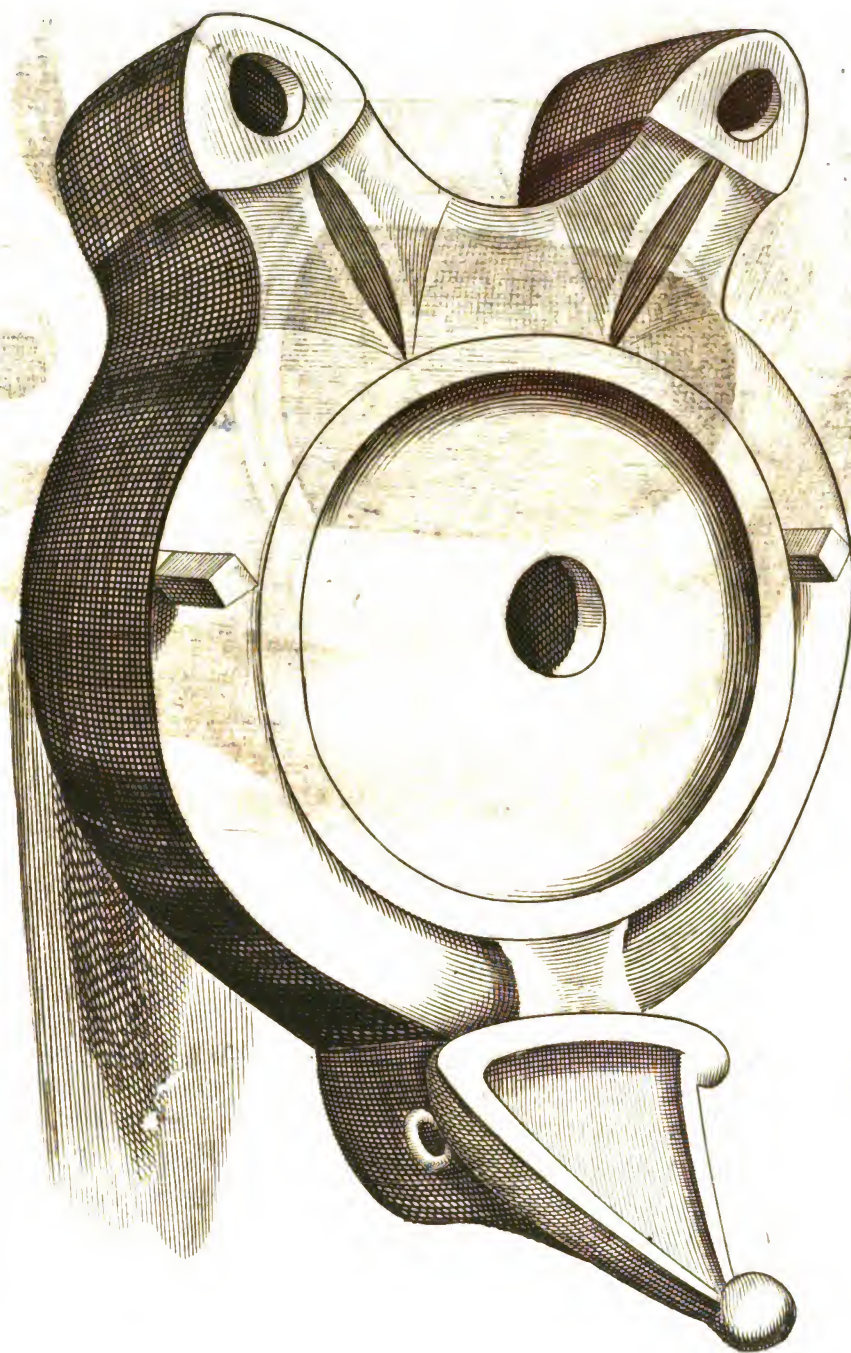
„ Tertia, pollices fere sex longa, figu- A tuo complexu circa colla colludentium „
 „ ram viri nudi, foeminaeque tunicata mu- trahet. „

Lib. Cap. CVI. fig. 4.

Jo. Georg. sculp.

In polymixis vna a tergo aliuscula, dua.

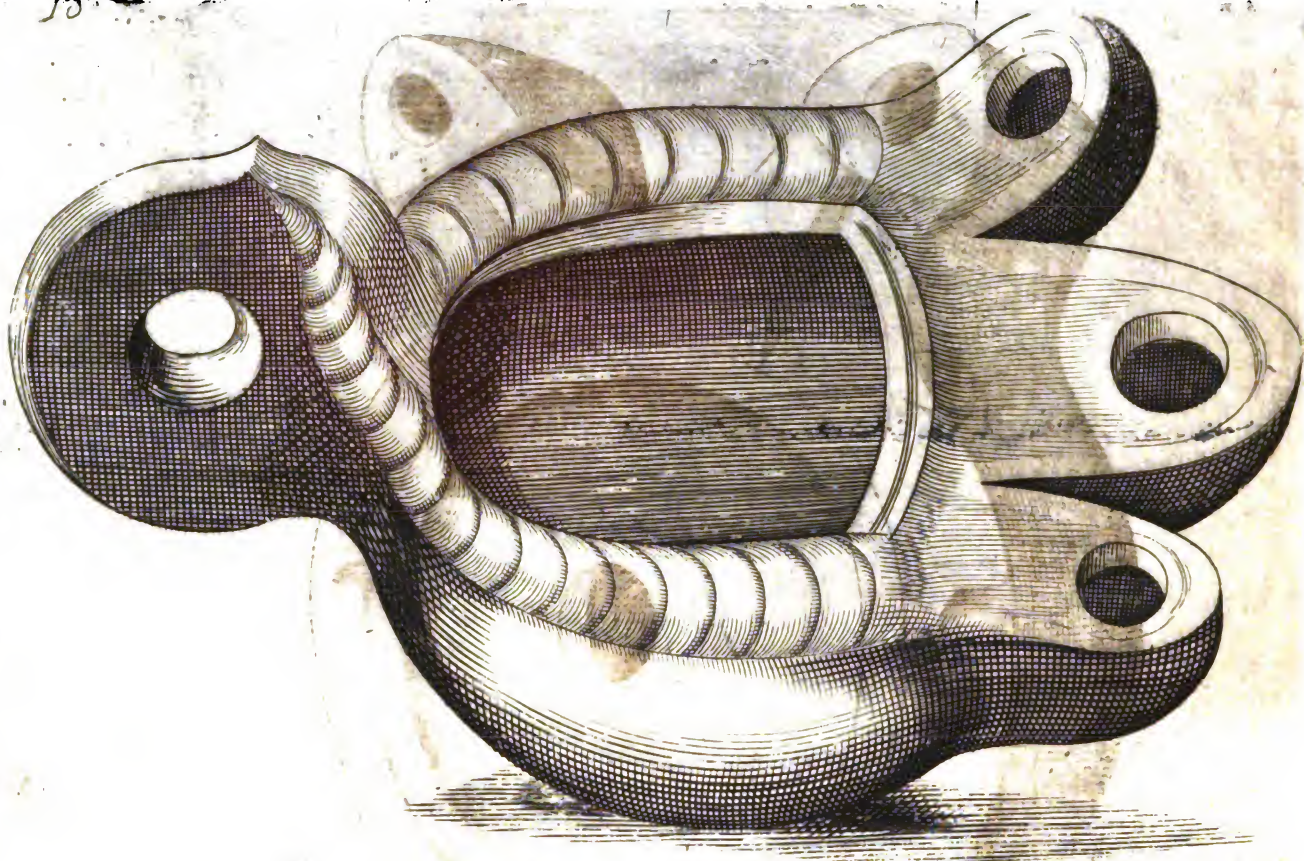

L. VI. cap. CVI.

Jo. Georg. sculp.

Lib. VI. Cap. CVI.

fig. 2.

Jo. Georg. v. ulps.

„ Tertia circularis, concaua, interiore A te sunt. Typos earundem Lucernarum „
 „ marginis sui diametro pollices fere qua- penes me habeo Liceto mittendas, si „
 „ tuor exteriore sex cum quadrante ha- tibi tamen tanti videntur. Expectabo „
 „ bet. Tubos antrorsum quinque exhi- ergo iudicium hic consiliumq. tuum; & „
 „ bet, totidem ellychnijs capiendis, toti- si mittendas censeas, An curam istam „
 „ demque alia iisdem temperandis fora- in te suscipere velis. &c. Vale. „
 „ mina. A tergo ex aduerso medij ellych- „
 „ nij tubus est, alijs latior & breuior „
 „ admittendo oleo: Interiore margine „
 „ tres ansulae perforatae suspensioni apta-

Huius autem Lucernae prototypus
 quadruplo maior est ista figura, quam
 nobis inconsultis ad minorem formam
 redegit ita:

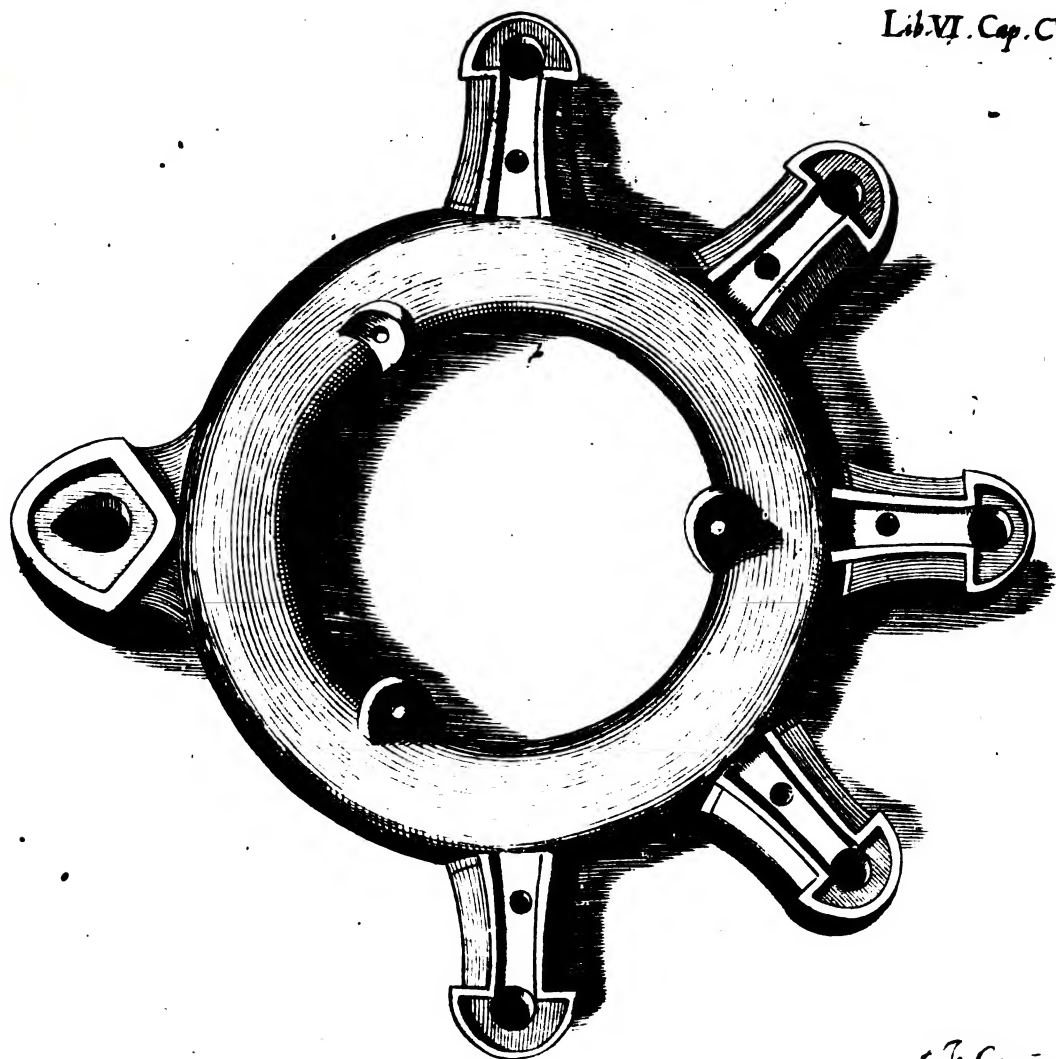

*Explicantur propositæ Lucerna, & primum
ane a referens hominem penulatum,
penis enormis. Cap. CVI.*

Singulas allatarum Lucernarum explicaturus, aggressurus eo quo propositæ sunt ordine; primam habeo, quæ refert hominem penulatum, enormi conspectui virilitate, flammulam ellychnij sustinente. Profecto representat imago virum ultimi Septemtrionis aut Biarmum, aut Finmarchium, aut Scricfinium, longissimas noctes plurium mensium obtinentem sub polo, vel prope, in regione frigidissima, commodam habitationem non habente. Quibus in locis homines ad negocia mensibus nocturnis exeuntes extra domos, coguntur in tenebris perferre lucernas ad cuitanda offendicula: Perferunt autem

A lucernas rudi tubo demisso ad inguina, quo propinquius illustrent ea, quibus offendi possent pedites. Manus autem, & brachia ne frigore gelido rigeant, & eo penetrabili profundius adurantur, continent intra penulam plurimū pelli-
Bbus animalium villosam sibi consarcin-
tam, & circumpositam a collo ad luras;
non autem longiorem, quia gradientes per inæquales vias impingerent, ac impediretur eorum incessus. Sed & ea ratione focum prope partes genitales etiam ferre consueverunt, quia mem-
bra genitalia frigoribus maxime patiuntur, quum admodum nervea sint; quibus frigidum inimicum esse docuit oraculum [4] Hippocraticum: & reuera Is. apb. 18;
non ita pridem hieme rigente quum in æstuarijs Venetis homines piscatores nocturno gelu necati fuissent in cym-
bu-

Ccc bu

Jo. Georg. sculps.

*Explicantur proposita Lucerna, & primum
ane a referens hominem penulatum,
penis enormis. Cap. CVI.*

Singulas allatarum Lucernarum explicaturus, aggressurus eo quo propositæ sunt ordine; primam habeo, quæ refert hominem penulatum, enormi conspectui virilitate, flammulam ellychnij sustinente. Profecto representat imago virum vltimi Septemtrionis aut Biarmum, aut Finmarchium, aut Scricfinium, longissimas noctes plurium mensium obtinentem sub polo, vel prope, in regione frigidissima, commodam habitationem non habente. Quibus in locis homines ad negotia mensibus nocturnis exeuntes extra domos, coguntur in tenebris perferre lucernas ad evitanda offendicula: Perferunt autem

A lucernas rudi tubo defixis ad angina, quo propinquius illustrent ea, quibus offendi possent pedites. Manus autem, & brachia ne frigore gelido rigeant, & eo penetrabili profundius adurantur, continent intra penulam plurimū pelli- bus animalium villosam sibi consarcina- tam, & circumpositam a collo ad suras; non autem longiorem, quia gradientes per inæquales vias impingerent, ac im- pediretur eorum incessus. Sed & ea **B** ratione focum prope partes genitales etiam ferre consueverunt, quia mem- bra genitalia frigoribus maxime patiun- tur, quum admodum nervea sint; qui- bus frigidum inimicum esse docuit ora- culum [4] Hippocraticum: & reuera Is. aph. 38. non ita pridem hieme rigente quum in æstuarijs Venetis homines piscatores nocturno gelu necati fuissent in cym-
Ccc bu;

ut coronarentur hedera, quicunque Baccho A De tertia Lucerna pullos auspiciorum habente. Cap. CVIII.

graphia:

» Concitæ agunt, ut lex Baccho sacra tempora ramis

» Deuinæ nigris hederæ, ac pallente corymbo

» Nocturnæ: clamorque ingens consurget ad auras.

Sic ergo Satyri, Bacchi comites, in honorem Dionysij, coronabantur hedera. Sed alia ratio potior est, cur caput Satyri coronatum sit hedera vinciente cornua, ut in Lucerna spectatur; quia nempe cornua hieroglyphicum sunt impetus, roboris, furoris, quo cornutum animal quodque ferire solet obuios; & quia temulenti plerumque sine rationis usu lædunt impetum facientes in obuios; ideo coronari consueuerunt hedera, cuius frigiditate violenta vini vis temperaretur, & cohiberentur vinum bibentes ab inferenda mortalibus iniuria. Satyros vero vini appetentiores esse, constat ex historia Midæ, qui fontem, ad quem Silenus accedere consueuerat, vino generoso repleti curauit, cuius odore tractus, & haustu Satyrus inebriatus, indeque profundo somno sopitus, a venatoribus captus, atque victus ad Midam perductus est; qua de re Xenophon, agens de Cyri minoris expeditione, dicit [b] *Thymbrum venit, ciuitas & ea celebris. In ipsa, qua huc ducit, via fons ostenditur, qui Mida dicitur: eum enim Midam Phrygum regem vino miscuisse proditum est, quum ad se Silenum pellexit.* Quod recipit ab eo Rhodiginus [c] afferens a Mida Satyrum vino in fontem infuso circumuentum. Quod & Maximus Tyrius ille Platonius in sermone, utrum orandus sit Deus [d] etiam confiteretur: *Phryx quidam, inquit, desideris vita homo, pecuniaque appetens, Satyrum capit ebriosum (ut ait fabula) dementem: infuso in fontem mero, iam ante propter sitim frequentatum a Satyro, Satyrum potat. Precatur fasces Phryx demonium captiuum, precationem nimirum qualem aut hunc perere, par erat, aut illum perficere.* Sic igitur apte Satyri caput inter cornua victum hederacea corona fictum est in Lucerna Serenissimi Septemviri Brandenburgici.

Tertia Brandenburgensis itidem Lucerna, quæ fictilis, pullos habet gallinaceos, esitantes extra caueam, cui vasculum teres oblongum super impositum est. Profecto veteres aruspices vfos fuisse pullis gallinaceis comedentibus, aut a cibo abstinentibus ad auguria captanda rerum gerendarum, aperte nobis indicat Valerius Maximus agens de Auspicijs in hæc verba: *Pu-* [a] 1.1.0.4. *blus Claudius bello Punico primo quum praelium nauale committere vellet; auspiciamque more maiorum petisset: & pullarius non exire pullos cauea nunciasset: abijci eos in mare iussit, dicens, quia esse nolunt; bibant.* Ex quo loco patet, ad auspicia bellorum duces, vel in nauibus portare consueuisse pullos huiusmodi sacros intra caueam, e qua foras exirent comesturi grana de vase caueæ superposito educta, & in terram deiecta, ubi felix auspiciū futurum erat; non exirent e cauea ad comedendum, ubi malum augurium portenderent. Ac sane in Lucerna felicitis augurij typum habemus expressum; etenim e cauea egressi pulli spectantur, grana legentes ex humo ante caueam, cuius orificium apertum patet, unde pulli fuerunt egressi ad pastum; quemadmodum & supra caueam impositum vas operculo remoto spectatur apertum, unde grana fuerunt educta spargenda pullis ad esum; quorum alter actu granum rostro de terra sibi tollit; alter de more granum ore iam haustum ut in ventrem demittat, elato capite collum diducit elongans. Ac sane neglectæ religionis auspiciorum poenas dedit non solum Publius ille Claudius verum etiam, eiusdem Valerij testimonio ibidem, *Lucius Iunius Publij Claudij Collega neglectis auspicijs, classem tempestate amisit: damnationisque ignominiam voluntaria morte prauenit.* Aptissime vero Lucernæ sculptum inest hoc augurij symbolum, quoniam Antiqui Lucernas, laternasve (quod idem est) auguribus assignabant semper apertas, ac semper effulgentes; ut ait Plutarchus in Quæstionibus Romanis [b] ita: Cur Augurum, quos ante Auspices nominabant, Laternas,

Ccc 2 sem;

semper esse apertas voluerunt, neque
 operculo vnquam tegi? An paruas res
 magnarum voluerunt esse tesseras, mo-
 re Pythagoricorum? Vt enim hi chœ-
 nici insidere, ac ignem a gladio agitare
 vetabant: ita prisci multis vñ sunt ob-
 securis significationibus, maxime rerum
 sacrarum: de quibus etiam Lucernæ
 hoc institutum est. Nam Lucerna re-
 spondet corpori animam continenti,
 qui lumen est, semperque debet intel-
 lectus esse apertus ac perspicax, nun-
 quam includi, aut flatu extinguī. Iam
 quum venti spirant, aues non constan-
 ter manent, neque firma auguria exhi-
 bent, quia tum vagantur & inæquali-
 bus aguntur volatibus. Ista igitur con-
 suetudine docent captanda auguria,
 non quum venti flant, sed quum est
 tranquillitas, & apertis vti licet Lucer-
 nis. Itaque multæ fuit compos erudi-
 tionis, qui Lucernam Lucemburgen-
 sem istam habere voluit augurij tesse-
 ram in auspicio fausto pullorum, & cauea
 egressorum ad edenda grana proiecta.

*De Lucerna, virum nudum & mulierem
 operam indumentis colludentes re-
 presentante. Cap. CIX.*

NEquè vero mysterio caret illa nu-
 mero quarta Lucerna fictilis in
 Museo pariter Serenissimi Electoris
 Brandenburgensis, quæ representat in
 area mulierem indutam podere, virum-
 que nudum, stantes, inter se colluden-
 tes, inuicemque se se complectentes.
 Etenim prima moralis explicatio fuerit,
 si dixerō, Mulierem pudicam decere
 maxime vel in ipsis legitimis lusibus
 conjugalibus verecundiam, nec etiam
 marito corporis sui nuditatem prostituere;
 quum viri nuditas masculo non ita
 sit opprobrianti nota. Candaulis hi-
 storia legitur apud Ztetzem in Chilia-
 dibus [a]

I. Explicatio.

[a] Chil. 1.
 hist. 3.

Herodotus vero Gygem pastorem
 quidem non dicit,
 Filium Dasculi autem inquit, scutife-
 rum Candaulæ.
 Qui Candaulæ vxoris amorem pro-
 priæ fouens,
 Nudam ipsam ostendit Gygi clancu-
 lum.
 Illa vero & re cognita tacet: deinde

vocat Gygem:

Electiōnem, dicens, cape Gyges
 duarum vnam,
 Vel tu Candaulē interficere, vel
 interfici ab illo:
 Nuda enim duobus viris non susti-
 neo videri.
 Sic Candaulē occidens, cepit re-
 gnum.

Sed præstat luculentiorē narratio-
 nem ex Herodoto proferre, apud
 quem de proposito mira, pulchraque
 leguntur istiusmodi: [b] Hic igitur Can-
 daules vxorem adamabat, eamque præ
 amore arbitrabatur omnium femina-
 rum esse pulcherrimam. Hoc ita esse
 sibi persuadens, apud Gygem, Dasyli
 filium, ex satellitibus suis (erat enim is
 maxime ipsi acceptus, eoque ministro
 in rebus magis arduis utebatur) speciem
 vxoris supra modum extollebat. Ad
 quem non multo interiecto tempore
 (necesse namque erat ei male euenire)
 inquit his verbis: Gyges, neque enim
 videris mihi fidem habere referenti de
 coniugis specie: (quod magis incredulæ
 sunt hominibus aures, quam oculi) fac
 illam conspicias nudam. Hic autem ve-
 hementer exclamans, Quenam, inquit,
 here sermonem profers haudquaquam
 sanum, qui me iubes inspicere heram
 meam nudam? Mulier exuta tunica,
 & verecundiam pariter exuit. Iam olim
 hominibus sunt honesta excogitata, vnde
 discere debemus: ex quibus hoc
 vnum est, Quæ sua sint, quemque inspi-
 cere debere. Ego vero tibi fidem ha-
 beo, illam esse feminarum omnium spe-
 ciosissimam, teque oro ne me ores illi-
 cita. Atque hæc dicendo Gyges repu-
 gnabat, pertimescens ne quid sibi exta-
 re mali contingeret. Cui vicissim ille
 his verbis, Fidens, inquit, esto Gyges:
 caue timeas aut me, tanquam hoc te
 sermone tentantem, aut vxorem meā,
 ne quid tibi ex ea detrimenti creetur.
 Principio enim sic ego machinabor, vt
 illa ne deprehendere quidem possit se
 abste fuisse inspectam. Te namque se-
 cundum fores cubiculi, in quo cubamus,
 quum apertæ fuerint collocabo. Vbi
 ergo fuero ingressus, aderit & vxor
 mea in cubiculum: iuxta cuius introi-
 tum sella posita est, super quam vestes
 illa, vt quamque exuet, reponet, se se
 per

[b] l. 1. c. 8.
 & seqq.

Mulierem
 ta tunica
 verecun-
 diam pari-
 ter exuit.

per multum otium spectandam præbens: quæ quum a sella cubitum perget, ostendens inuicem terga, curæ tibi sit deinceps ne per fores abeuntem conspiciat. Gyges igitur, ubi effugere non potuit, fuit paratus: quem Candaules, posteaquam hora cubandi visa est adesse, in cubiculum duxit: statimque post & vxor adfuit, quam introeuntem, ac vestimenta deponentem Gyges intuitus, ubi auersa fuit illa cubitum vadens, ipse e loco prorepens foras abiit: & inter exeundum a muliere conspectus est. Hæc, ut didicit, a viro quid actum esset, neque præ pudore exclamauit, neque visa est percepisse habens in animo Candaulem vlcisci. Apud Lydos enim, & fere apud ceteros quoque barbaros, magno probro est etiam virum conspici nudum. Ita tunc nihil aperiens mulier, silentium tenuit: mox autem ubi dies illuxit, quos domesticorum maxime sibi fideles intelligebat esse, quum præparasset, Gygem accersit. Hic eam nihil suspicans scire eorum quæ acta erant, accersitus venit: quippe qui antea solitus esset ad reginam concedere, quoties ab ea vocaretur. Ut venit, ad cum his verbis mulier inquit: Nunc duabus tibi præsentibus vijs, Gyges, offero electionem, in vtram malis diuertere: Aut enim me pariter ac regnum Lydorum habe, ubi Candaulem interfeceris, aut te ipsum continuo occumbere sic oportet: ne in omnibus Candauli obsequendo, posthac scias quæ te scire non decet: sed aut illum, qui ista consuluit, interire opus est: aut te, qui nudam me est conspiciatus, & illi cito fecisti. Ad hæc verba Gyges primum obstupescens, postea obsecrare illam ne se ad talem necessitatem adigeret alterutrum eligendi. Vbi non persuadet, sed utrique propositam sibi necessitatem cernit, aut interimendi herum, aut per alios pereundi, elegit ut ipse superesset: atque ita percontans illam inquit, Quandoquidem me adigis inuitum ad herum meum occidendum, age, audiam quo pacto illum adoriemur. Excipiens illa, Ex eo, inquit, loco adoriendus erit, unde ille me nudam ostendit. Insopitum autem impetus dabitur. Posteaquam igitur insidias instruxerunt, & nox aduenit, Gyges.

nihil cunctatus est: quippe cui nulla deuitandi facultas esset, sed necesse aut perire, aut Candaulem perimere: mulierem in thalamum sequitur, quem illa, dato pugione subter easdem fores occulit. Vnde post modum iste procedens, quiescentem Candaulem obtruncat, vxoreque eius, & regno positus est. Cuius rei meminit & Archilochus Parus, qui per idem tempus fuit, in iambo trimetro. Obtinuit autem regnum Gyges, & in eo fuit confirmatus ex Delphico Oraculo; nam quum Lydi indigno animo ferrent Candaulem casum, atque in armis essent; conuenit inter hos, ac factionem Gygianam, ut, si oraculum respondisset hunc esse Regem Lydorum, ipse regnaret: sin minus principatum Heraclidis restitueret. Accepto igitur oraculo Gyges ita regnauit. Vnde constat, mulieres corporis proprii nuditatem odisse maxime viris ostendere: Quod indicare volens Autor Lucernæ, colludentem cum viro nudo mulierem effinxit aptissime tunicatam, non autem nudam. Verum enim vero lubet aliud occultius aperire mysterium ex eo quod Lucerna vitæ symbolum est, quam & Plutarchus in [*] Qu. Romanis, & olim nos in proprio volumine fuisse demonstraui[mus] [c] esse coexistentiam corporis & animæ: certe corpus ad animam se habet ut materies ad formam, Aristotele [d] doctore; proindeque ut femina ad [e] masculum; corpus itaque, materiaque formam appetens, & illi se se copulans, apte femina muliere tunicata representatur, non autem muliere nuda, tum quia nunquam reperitur in rerum natura materia nuda, sed semper est aliquam formam induta, tanquam habitum eius imperfectiones tegentem: tum quia materia non appetit formam vllam nisi sit ornata dispositionibus ad eam formam apparantibus, quæ sunt indumentum, sub quo tegitur materiæ nuditas. Forma vero scite representatur viro nudo; viro quidem, quia, ut ait [f] Aristoteles materia formam appetit, sicuti femina marem, a Platone non valde dissentiens, [g] qui materiam matri, formam vero patri comparauit, in Timæo. Forma vero virum nudum refert, quia de se simplex est substantia nullis induta

II. Expl. physica.

[*] Qu. 72.
[c] l. 2. de vita
c. 3. & seqq.

[d] 1. de an. t. 4.
6. 7. 24. 26.
[e] 1. phys. t. 81.

[f] loc. cit.

[g] 1. phys.
t. 80.

dispositionibus, quibus ad materiam A
apparetur, vel illi copuletur; sed om-
nes dispositiones requiruntur ex parte
materiæ, nulla prorsus ex parte formæ;
quod satis aperte docuit Aristoteles
non semel inquit [h] *videtur enim in*
patientie, & disposito actiuorum inesse actus.
anima autem id est, quo viuimus, & sen-
timus, & mouemur, & intelligimus pri-
mo: Anima utique ratio quadam erit, &
forma; sed non ut materia, & subiectum.
& infra [i] *Et propter hoc bene opinantur,*
quibus videtur neque sine corpore esse, ne-
que corpus aliquod anima; corpus enim non
est; corporis autem aliquid est. Et propter
hoc in corpore inest, & in corpore huiusmo-
di: Et non sicut priores ad corpus aptabant
ipsam, nihil ultra deficientes, in quo, &
quali; quum non videatur quodlibet reci-
pere quodlibet. Sic autem fit & secundum
rationem; vniuscuiusque enim actus in eo,
quod potentia existit, & in propria mate-
ria, aptius natura est fieri. Deinde vero
forma viro nudo representatur in com-
paratione ad materiam femina repre-
sentatam, quia præstantissima forma-
rum Themistio [*] & Aristoteli [k] est
intellectus, qui suo munere fungitur si-
ne vilo penitus instrumento corporali,
[l] & qua corpori mistus non est; [m] cor-
pus autem se se ad animam habere ve-
lut indumentum, optime monuit Eu-
sebius Pamphilus in sua Præparatione
[n] Euangelica: *Quum autem, inquit*
(de vera pietate priscorum Hebræo-
rum tractans) non contemnendam totius
partem hominem esse viderunt, partem eius
præcipuam, animam videlicet verum ho-
minem, corpus vero quasi hominis indu-
mentum esse, affirmarunt. Hæc itaque re-
ferre possunt hieroglyphica mulieris
tunicatæ, virique nudi colludentium in-
ter se se, Lucernam pulchre perornan-
tia.

De tribus alijs Lucernis polymyxis, bilychni,
trilychni, & pentelychni. Cap. CX.

Reliquæ vero tres Lucernæ poly-
myxæ, fictiles omnes, in eodem
Gazophilacio Sereniss. Principis Ele-
ctoris Brandenburgensis, eandem in-
ter se videntur habere posse mysticam
explicationem; qua scilicet luteum Lu-
cernæ corpus indicet humanum cor-

pus, ex luto primæua sui creatione

[a] constitutum, ratione cuius ab Eccle-
sia dicitur vnicuique mortalium, initio
quadragesimalis Ieiunij, *Memento homo,*
quia pulvis es, & in puluerem reuerteris:
id ex antiqua scriptura diuina [b] desu-
mens: Et adhuc infra [c] *Respondensque*
Abraham, ait: Quia semel cæpi, loquar
ad Dominum meum, quum sim pulvis, &
cinis. Ignis autem ellychniorum apte
signat animas, animarumque partes;
de quibus & Plutarchus [*] vt visum est,
& e vetusta philosophia Virgilius [d]

„ Principio cælum, ac terras, campos-
que liquenteis,
„ Lucentemque globum Lunæ, Tita-
niaque astra
„ Spiritus intus alit; totamque infusa
per artus
„ Mens agitat molem, & magno se cor-
pore miscet.
„ Inde hominum, pecudumque ge-
nus, VITÆQUE volantum,
C „ Et quæ marmoreo fert monstra sub
æquore pontus.
„ Igneus est ollis vigor, & cælestis ori-
go
„ Seminibus, quantum non noxia cor-
pora tardant,
„ Terrenique hebetant artus, mori-
bundaque membra.
„ Hinc metuunt, cupiuntque, dolent,
gaudentque: nec auras
„ Respiciunt claustræ tenebris & carce-
re cæco.
D „ Quin & supremo cum lumine vita re-
liquit. &c.

Sed & Aristoteles tum ex Democriti
decretis [e] *Ignem quandam & calorem*
dicit esse animam: tum ex mente pro-
pria constituit [f] intellectum huma-
num esse veluti lumen; quod a summo
Deo [g] accenditur in anima. Quam
veritatem confirmare videtur diuina
scriptura legens de Deo [h] quod *Erat*
lux vera, qua illuminat omnem hominem
venientem in hunc mundum, vnicuique
speciatim concilians intellectus proprii
lumen in animæ cuiusque creatione.
Quum autem anima considerari valeat
& in duas, & in tres partes, potentiasve
diuisa; in duas quidem, rationalem sci-
licet, ac rationis expertem cum Aristote-
le [i] scribente: *Quemadmodum alte-*
ram partem eius (animæ scilicet) esse ra-

[a] Genes. 1. 7.

[b] Gen. 3. 19.

[c] Gen. 18. 1.

[*] Quæ. Rom.

72
[d] 6. Æncid.

[h] 2. de an.
1. 24.

[i] text. 26.

[*] 3. de an.
cap. 27.

[k] 1. de an.
1. 82.

[l] 3. de an. 1. 6.

[m] 3. de an. 1. 4.

[n] 1. 7. c. 1.

[e] 1. de an. 1. 10.

[f] 3. de an.
1. 18.

[g] 3. rhe. c. 10.

[h] Ioan. 1. 9.

[i] Ethic. 1. 1.
cap. 13.

tionis participem, alteram expertem; nam utrum distincta sint, ut corporis partes, & omnia dissimilia: an ratione tantum dua sint, re autem ipsa separari inter se minime possint, ut in circumferentia connexum, & concavum: illud vero nihil ad propositum refert. Irrationalis autem partis, alia communi & vegetali persimilis est: ita appello eam, quæ alendi, & augendi causa est; talem enim anima facultatem in omnibus quæ aluntur, statueret aliquis: & in fixis quoque; quin etiam eandem hanc in perfectis, & convenientius etiam, quam aliam quampiam. Huius autem communis quadam virtus, non humana apparet; quippe quum pars hæc & facultas in somnis maxime operari videatur: bonus autem & malus in somno discerni minime possit. Unde inquirunt felices in dimidia parte vitæ a miseriis nihil distare. Atque hoc convenienter evenit; ocium enim anima somnus est, quæ vel bona, vel mala dicitur. Ac de his quidnam satis. Atque hæc nutriendi facultas, est enim humana virtutis expert, omittenda est. Videtur autem etiam altera quadam natura animæ irrationalis esse; quæ rationis tamen quadam ex parte capax sit. & mox: Esse igitur irrationalis quoque hæc duplex videtur; nam vegetalis nullo modo cum ratione communicat; concupiscibilis autem & omnino appetibilis participes rationis quodammodo est: quatenus ipsi obedit, imperioque eius obtemperat. Ita profecto & patris & amicorum habere rationem dicimus, & non sicut mathematicorum. Parere autem quodammodo rationi irrationalem hanc partem admonitio, & omnis increpatio, & cohortatio indicat. Quod si dicendum est, hanc quoque partem rationem habere, duplex erit ea quæ rationem habet; altera enim proprie, & in se eam habebit; altera ita ut is, qui dicto patris audiens est. Ex quibus apertum est duplicem haberi posse divisionem animæ; secundum quarum unam anima tota dividitur in partem rationalem, quæ mens est humana, & in partem rationis expertem proprie, quæ pars est animæ degens infra mentem; quarum partium typus est quinta Lucerna fictilis Serenissimi Electoris Brandenburgensis, duo tantum obtinens ellychnia flammigera. Secundum alteram vero divisionem anima nostra tripartito sumitur, in vegetalem omnino rationis expertem:

A sensualem, rationi tum repugnare, tum etiam obtemperare valentem: & rationalem natura sua imperantem, & alias omnes in suis functionibus gubernantem; ut late probauimus in Opere nostro de his, qui diu viuunt sine alimento [k] Quas quidem ternas animæ partes, ab Aristotele quoque latius excultas in libris de anima, refert optime sexta Lucerna fictilis Brandenburgica tribus ellychniorum flammulis corusca; quarum media correspondere videtur parti rationali, ceteras gubernans; læua vegetali, dextera parti sensuali. Ceterum & ad hanc normam explicari fortasse poterit septima Lucerna fictilis etiam Serenissimi S. Rom. Imp. Septemviri Brandenburgici, si dixerò, Lucernam istam fictilem rotundam, magnam, pensilem e tribus ansulis, prominentibus ab interiore cyclo, quinque protuberantes tubos ellychniorum obtinentem in maioris circuli periferia, cum sexto tubo maiori, pro infundibulo suggerente liquorem olei singulis ellychniorum, representare nobis humanum caput, in editiore corporis regione veluti suspensum, quinque sensibus externis, in gyrum fere totam faciem ambientibus, ornatum, atque tanquam circumvallatum. Quibus communis sensus appellatus internus vim sentiendi quomodocumque subministrat, ac eorum omnium singulorumque functiones perficiat; ut communis est plurimorum philosophantium opinio. Ceterum non inepta fuerit explicatio militis, Ducisque belli, quicumque dixerit, hæc Lucerna typum haberi Valli militaris, Aggeris Propugnaculive Regularis, siue Realis hoc æuo nuncupati. Quæ mea cogitata utinam non improbentur ab inclyto Smythio, qui typos Lucernarum ad me transmittendos curauit.

E De Lucerna Danica P. Charisij,
Cap. C X I.

Petrus Charisius, vario rerum usu peritissimus, Ionæ Charitij, olim Christiano IV Daniæ Regi ab interioribus consilijs, atque ad Hispaniarum ac Britanniae Reges, Ordinesque Belgij Confoederatos Legati, filius, e sua pin-

[k] L. 1. c. 1006

VI. Lucernæ
trilychnis
explicatio.

VII. Lucernæ
fictilis
explicatio.

Felix a misero
non differt di-
midia vitæ
parte.
Somnus cuius
animæ sit
ocium.

Rationalis
animæ pars ut
duplex sit.

I. Diuisio ani-
mæ in duas
partes.

V. Lucernæ bi-
lychnis expli-
catio.

II. Diuisio ani-
mæ in tres par-
tes.

nacotheca Lucernæ pulcherrimæ simulachrum, mihi communicandum, & huic volumini inferendum nouissime XIII. Maij M D C L. misit Cl. Viro Ioanni Rhodio, scribens Lucernam apud se, faberrime constructam, æream esse, nixam Aquilæ pede vncungui: super cuius tibiam, hinc inde vultibus Satyrorum personatam, extollitur vas, venuste frondosis ornamentis inferne, superneque redimitum; cuius orificio superiori aperto insidet variegato cortice personarum, siue laruarum vultibus, marina testudo, dextero pede anteriore se veluti firmans ad collum vas, & sinistro quoque posteriore altrin-

A secus; pendentibus ex eius corpore in aere tum sinistro pede anteriore, tum posteriore dextro: Exerit autem ex ore aperto, veluti vociferans præ metu cadendi, linguam enruatam, quæ cedit in aptum ellychnij flammigeri receptaculum. Super dorso testudinis in supremo culmine rotunda veluti patella parua visitur, cui Satyrus, innixus utroque pede caprino, nudus imminet, tanquam alui fœces deponens magno conatu, sinistra manu femur quasi premente, dextera vero corniculatum caput sustinente; ac exerta mentula in hanc effigiem:

Cuius

Lib. VI. Cap. CXII.

e Museo Petri Charisi Dani.

Co Georg sculps.

Cuius explicatio, si præter phantasticam artificis imaginationem, pro fine spectatorum delectationem in artificij mirabilis habuerit aliquam allegoriam rerum naturalium, forte notare potuit mystice quatuor elementa mundi; namque pes Aquilæ hieroglyphicum esse potest aerei elementi, in quo regnat Aquila cunctorum volucrum regina. Testudo marina designat aqueum elementum, in quo genus id animalium excrescit in admirabilem magnitudinem; de qua celebre testimonium habemus apud Ramusij collectiones Navigationum B. Odorici Foroiulienfis, ex Ordine Fratrum Minorum [a] dicentis de regno quodam Indiæ: *Et in questo loco ancora ho visto una Testudine di grandezza mirabile, simile al Caba, o vero Trullo di Santo Antonio, a Padua.* Et reuera Testudo Lucernæ huius, comparata Satyro, superimposito, valde magnam præferet corporis sui amplitudinem. Satyrus autem, animal terrestre, terræ elementum, potest indicare. Sed incertum est, an inventor Lucernæ scopum hunc habuerit in animo. Ceterum peruenitudo Lucernæ nobis eam peruetustam indicare potest; siquidem antequam inuentus esset vsus candelarum ex cera, vel seuo, qui perantiquus est, omnes lucernis olearijs utebatur; adeoque magnatibus, & viris principibus lucernæ perpulchræ dudum in vsu fuerunt; ut vel ipse Cicero scribens ad Q. Fratrem [b] meminit pulcherrimi Lychni sibi propter artificij formositatem periucundi: de quo nos antea [c] non semel. Ob quam elegantiam Lucernarum non dedignati sunt viri principes, atque reges in earum fabrica dudum occupari; siquidem Plutarchi relatu [d] Macedonum Rex Aeropos, quum in ocio versabatur, Lucernas, abacosque perparuos, fabricare solitus fuisse traditur: verba Plutarchi sunt, De metrium extollentis: Ceterum Dux in exercitu instruendo quam tractando videbatur melior, quod omnia ad vsum suppetere vellet affluenter, effectque in classe, machinamentisque splendide parandis, atque in ijs cum voluptate commentandis, nimium curiosus. Nam solers quum esset, atque intelligens: non ad ludicra, neque ad studia futilia appli-

cuit ingenij sui præstantiam, aliorum regum more, tibijs canentium, pingentium, & tornantium. Quippe Aeropos Macedo subtiles mensulas, & Lucernulas, vbi vacabat, fabricando tempus traducebat. Attalus Philometor herbas venenosas colebat, non tantum hyoscyamum & elleborum, sed & cicutam, aconitum, dorycnion ipse in hortis regijs seminans, plantans: liquoresque, & semina, & fructus horum elaborabat cognoscere, ac suo quæque tempore colligere. Verum enimvero, quæ manibus regum fabricabantur, Lucernas artificio pulchras extitisse verisimile satis est; & perantiquas, ut puta sebaceis, ac cereis candelis antiquiores; quum tamen has antiquas esse, vel ex eo constat aperte, tum quod in antiqua scriptura non habeatur ipsarum mentio; tum quod earum inuentor in abdita vetustatis maiestate delitescat; etenim apud Polydorum Virgilium legimus, agentem de rerum inuentoribus [e] *Non prodatur isidem, quis primus fecerit candellam ex seuo, rem etsi sordidam, attamen apprime utilem.* His itaque quum Lucernæ fuerint antiquiores; quæ pulchriore sunt artificio, qualem Danicam habemus, & valde prisca esse, & vel a Principibus fabricatas, vel ad vsum Principum effictas fuisse, probabile satis est. Quod autem superius de magnitudine testudinum Indici maris allatum est, confirmatur ab autore Historiæ naturalis & generalis Indiarum [f] occidentalium; etiamsi non adeo magnas ibi reperiri dicat, quantas memorat in Orientalibus Indijs vidisse se Beatus Odoricus; attamen passim eas ita grandes aspexisse se testatur, ut vni super humeros portandæ, vix quinque, vel sex homines sufficerent, Plinius allata confirmat, inquit [g] *Testitudines tanta magnitudinis Indicum mare emittit, ut singularum superficie habitabiles casas integant: atque inter insulas, Rubri præcipue maris his nauigant cymbis.* Ad ornatum vero facere testudinum illa putamina figuris pulchris naturæ munere cælata, satis innuit mox idem Plinius, cui [h] *Testudinum putamina secare in laminas, lectosque & repositoria his vestire, Carbilus Pollio instruit, prodigi & sagacis ad luxuria instrumenta ingenij.* siquidem ad luxuriam

Lucernæ
qui Rex fa-
bricaret.

[a] tom. 2. pag.
248. B.

Lucernæ ve-
rustas vnde ar-
guitur.

[b] l. 3. ep. 7.

[c] l. 3. c. 8. f. &
l. 6. c. 93. 94.

[d] in Deme-
trio.

Regum cu-
re quales
esse de-
beant.

[f] l. 13. c. 9.
to. 3. nauig.
Ramus.

[g] l. 9. c. 10. &
l. 6. cap. 22. &
25.
Naues e cor-
ce testudinum

[h] l. 9. c. 11.

xum non contegerentur lecti, repositoriaque laminibus corticum testudinearum, nisi forent hæ pulchris diuersi coloribusque figuris a natura distinctæ, variegatæque. Sed hac de re Seneca

[i] 7. de benef. 6.9.

[k] Sat. 11.

luculentius, [i] *Videō, inquit, elaborata scrupulosa distinctione testudinem, & fadissimorum pigerrimorumque animalium testas ingentibus pretijs emptas, in quibus ipsa illa, quæ placet, varietas subditis medicamentis in similitudinem veri coloratur.*

Iuuenalis [k]

Qualis in Oceani fluctu testudo naret,

Clarum Troiugenis factura ac nobile fulcrum:

Sed nudo latere est paruis frons ærea lectis.

[l] 1. 10. meta.

[m] 1. 12. epig. 67.

Lucianus in Asino: *Lectus (ait) erat magnus, ex Indica factus testudine, atque ornatus auro. In hoc me collocant: & iuxta ponunt mulierem.* Et hac de re similiter

Apuleius [l] inquit: Et iam, torus genialis scilicet noster futurus, accuratissime desternebatur lectus, Indica testudine perucidus, pulmea congerie tumidus, veste serica floridus. Et Martialis [m] ad Amœnum:

Bis quinquagenis domus est tibi millibus empta,

Vendere quam summa vel breuiores cupis.

Arte sed emptorem vasa corruppis Amœne,

Et casa diuitijs ambitiosa latet.

Gemmantes prima fulgent testudine lecti;

Et Maurusiaci pondera rara citri.

Argenteum atque aurum non simplex Delphica portat:

Stant pueri, Dominos quos precesse meos.

Deinde ducenta sonas, & ais, non esse minoris;

Instructam vili vendis Amœne domum.

Hic a Domitij sensu recedere cogor, qui gemmanes lectos exponit incrustatos argento, quod Seruilius primus instituit: vel quia erant Pauonini: nam & aperte Martialis ait lectos gemmanes fulgere prima testudine, nimirum præcipua, primique pretij testa, quæ propter fulgorem, ac pelluciditatem inter gemmas collocatur: etenim æuo

A quoque nostro Matronæ, puellæque nobiles Genuensium meorum in delicijs, summoque precio habent Anulos e marinæ testudinis putamine confectos, quod in morem gemmarum utrumque pelluceant: & Isidori testimonio [n] in Originibus rerum etymologias expiscanti, *Gemma vocata, quod instar gummi transluceant*, Arabicæ namque gummi nuncupatæ, quæ pellucida spectatur; quam affectionem cernere quilibet in pretiosiore testudine potest.

[n] 1. 16. cap. 6.

B Et reuera Cl. Vir Hieronymus Golzadius Vicetinus, in Patapino Lycæo Medicinæ Theoricæ professor primus postmeridianus, mihi testatur se Constantinopoli, dum ibi Medicus ageret, vidisse scrinium apud magnatem Turcam, ex cortice testudinis adeo fulgentem cōtectum, ut ex auro purissimo fabricatum videretur, & oculis aspicientium obrizum aurum ostentaret. Quare nulli mirum si Lucerna Principis alicuius, eademque princeps in formam Indicæ testudinis primæ variegatæ dudum effigiata fuerit.

De Lucernis admirabilibus ellychniorum mira multitudine. Cap. C. & 11.

Porro multitudine myxorum admirabilem Lucernam apte Libanius describit in Auaro filium pium abdicatē [a] *Num etiam absquid deliciarum inquam, mare nonne adferre, cuius ne bona quidē est aqua? rursus quibus tadarum cura commissæ erat, quot opinamini faces perdidērunt? ego quippe iam etiam pro domo formidaueram, ne hæc quoque nobis ignis adureret; quandoquidem accendere Lucernam admonerant. Et quidam venit Lucernam tenens, non pro mare aliarum factam, sed strias in circulum habentem, & unde quaque ignem requirentem: tantam emittebat flammam, ut ignes bustorum luce imitaretur. Hanc implere nos hortabatur: at*

[a] declam. 39. Lucerna a Libanio Sophista descripta.

E mihi luminis magnitudo, nox erat; nam caliginem copia lampadum reddebat: quocirca tunc volebam igni me ipsum tradere, ut pro oleo Lucerna essem: sed cohibuerunt me amici, qui adstebant, iam his me liberatum iri dicentes. Ceterum hac aliam valde plurium ellychniorum nobis commemorat Athenæus; inquit in suis Dipnosophistis [b] Euphorion in hi-

[b] 1. 15. c. 19.

sto-

Dionysij Lu-
cerna mirabi-
lis.

[c] lib. 34.
cap. 3. f.

Lucerna in
speciem arbo-
ris mala feren-
tis.

Prytanea Gra-
corum ut Ve-
stæ sacra.

Proverbium,
Lucerna in Pry-
taneo.

historicis Commentarijs refert, Diony-
sium iuniorem in Tarentinorum curia
Candelabrum posuisse, in quo tot ar-
derent Lucernæ, quot dies anni sunt.
Ita Iacobus Dalechampius vertit: re-
ctius mea sententia, *candelabrum suspen-
dit*, siue *dicauit*. est enim in textu Græ-
co *ἀναβέβαιαι λυχνεῖας*. Moris enim fuit
apud antiquos, ut obseruat hic etiam
eruditissimus Causabonus, ex Plinio
[c] delubra Lychnuchis pensilibus or-
nare. *Placere*, inquit Secundus, &
*Lychnuchi pensiles in delubris, aut arbo-
rum modo mala ferentium lucentes; qua-
lis est in templo Apollinis Palatini, quod Ale-
xander Magnus Thebarum expugnatione
captum in Cume dicauerat eidem Deo*. Ma-
la vero illa fuere Lucernæ plurimæ, in
arbore veluti in candelabro præcuen-
tes. Græcorum autem Prytanea Ve-
stæ erant sacra: in cuius honorem per-
petuus ignis ibi fouebatur. Inde *πρυ-
τανεῖας* dictum volunt, quasi *πυρὸς τα-
μειός*; et si aliter etymologizent alij.
Propterea Dionysius in Tarentinorum
Prytaneo mirabilem hunc lychnuchum
cum suis amplius CCCL. Lucernis de-
dicat. Nam ignis ille Vestæ, nihil nisi
Lucerna semper ardens fuit. Quoniam
autem maxima cum religione solitum
caueri, ne olei defectu Lucerna extin-
gueretur, natum ex ea re prouerbi-
um est: *Lychnus in Prytaneo*: quo utebantur,
quando perpetuam & nunquam defi-
cientem alicuius rei copiam volebant si-
gnificare.

*De Lucernis, tam solennibus in festo noctur-
no Aegyptiorum, quam mysticis hiero-
glyphica tum optimi Principis, tum
etiam Summi Dei continentibus.*

Cap. CXIII.

A Eruditissimo, & Clarissimo Viro
D. Fortunio Liceto
Iacob. Philippus Tomasinus Episcopus
Aemoniensis S. P.

Q Vi secundam editionem paras,
eruditissime vir, illius insignis ope-
ris tui De Reconditis Antiquorum Lu-
cernis, ab omnibus literarum cultori-
bus plusquam nimium expetitam: nunc
ansam tibi præbere me teneri video,
charam memoriam recolendi commu-
nis amici, Laurentij Pignorij, viri vere
nostrum amicissimi, totius antiquitatis
cultoris eximij. Nam dum citis vita de-
functi superioribus annis Musæum lu-
stro, plures inter vetustatis reliquias,
ad manum occurrit pulcherrimum Em-
blema, me indice gemmæ cuidam in-
sculptum; quod binas ardentes Lucer-
nas operis antiqui refert, elatis manib-
us gestatas a simulachro viri Tricipitis
pariter atque Tripodis, Liliorum flori-
bus coronati, tæniæ geminas ad lum-
bos discinctas habentis: quem velut al-
loquitur alius homo, manu caulem for-
te lilij gerens, & in summo capite cala-
thum, siue modium; cui canis blandiri
videtur. & a sinistris ad se veluti venien-
tem, cum Sistro in dextera manu, si-
mul & cum vase aqua pleno pendulo e
sinistra, & cum flore Lilij in vertice sum-
mo capitis. Oculo quodam ingenti sine
palpebris semper aperto supra perife-
riam gemmæ conspicuo: Ternis illis,
quaternisve cum cane figuris velut in
litore maris, aut ripa fluminis constitutis;
ut in icone nunc ad te transmissa
percipitur; quas imagines, tuam erudi-
tionem sibi postulantes auxiliarem, in
ampliorem formam curare poteris effi-
giari, quo melius pateant obtutui singu-
lar. Vale, & me ama.

Lib. VI. Cap. CXII.

Jo. Georg. sculp.

Prima Schematis explicatio: De Lucernarum Accensione in solenni festo nocturno quotannis apud Aegyptios, primumque mysterium viri Tricipitis Lucernas habentis detegitur pro Mercurio Trismegisto Aegyptiorum Rege Optimo, Sapientissimo, & beneficentissimo. Cap. CXIV.

Illustris. ac Reuerendis. Iac. Philippo
Tomasino Episcopo Aemonienſi
Fortunius Licetus B. A.

Non parum ornamenti quum accessurum videam operi meo De Reconditis Antiquorum Lucernis in hac ipsius editione secunda, ex antiquo pulcherrimoque cimelio Pignoriano, duas Lucernas ardentes ostentante, cuius mihi copiam facis, Illustrissime Præsul; gratias humanitati tuæ ingen-

Ates habeo, quod simul & amicissimi Pignorij mihi memoriam colendam offers; & adeo elegans vetustatis hieroglyphicum affers ad mei voluminis perfectionem. Omnia Pignorij vel schedarum fragmenta plurimi facio; quia virum agnoui de monumentis antiquitatis optime meritum. Et in hoc sane symbolo multa mihi videre videor arcana priscorum; ac ut arbitror Aegyptiorum. Tuamque descriptionem video Schemati congruere de ternis iconibus humanis. Quod enim simulachrum a dextris est, hominem vere refert tergeminum capite coronatum Lilijs, e singulo vertice surgentibus: manibus utrisque sursum elatis duas antiquas Lucernas tenentem: Lumbos extensa duplici fascia vel solum, vel præcingendum: ternis cruribus pedibusque nixum terra

Descriptio
schematis.

D d d

cal-

calcata stare rectum. Imago media viri stantis itidem inspicitur: capite modicum, siue calathum gestantis: manum dexteram velut innixam habentis aut Lilij caule sine floribus, aut hordei tritice culmo sine spica: viro canis a læua blanditur elato capite, dextro pede, caudaque ganniens. A sinistris habetur imago mulieris, lilij florem gerentis in vertice pariter: manu dextera Sistrum tenentis: læua vero situlam aqua plenam, ansa quadam anguinea prehensa gestantis; ac pedibus veluti gradientis ad virum intermedium. In summo culmine gemmæ supra peripheriam interiorem insilire videtur oculi bulbus grandior absque palpebris, intra circumferentiam illam omnia contenta prospiciens assidue. Quæ quidem hieroglyphica, sicuti sunt intuentium oculis corporeis iucundissima, perspicuaque satis; ita significationes eorum sunt oculo mentis abdita, tenebrosæque nimium. Ad quas enucleandas & explicandas accedens, obseruo singulas istas imagines representare nobis Aegyptiaca mysteria. Et ut a prima exordiamur: Apud Aegyptios Mercurius Triceps, seu Numen colebatur: de quo Natalis ita [a] *Hunc ipsum Deum Tricipitem vocarunt, ob triplicem potestatem, quam habere creditus est; nam marinus, & terrestris, & celestis vocatus fuit, quod illi accidit, vel propter triplices vires, quas obtinebat, naturalem scilicet, moralem, & rationi obtemperantem facultatem: vel quod cum Hecate congressus, tres ex illa filias suscepisset.* Adagiographus de proposito scriptum reliquit: Triceps Mercurius: Dictum videtur in ambiguos, ancipitesque, aut vehementer astutos. Ad hunc modum finge batur antiquitus Mercurius, vel quod plurimam vim habeat Oratio, vel quod idem Deus index viæ; proinde in singulis capitibus inscriptionem habebat, quo duceret hæc via, quo rursus illa. Huiusmodi Mercurij simulachrum primus posuit Proclides, autore Philochoro. Consentit his Gyraldus [b] inquit: *Triceps Mercurius ab antiquis vocitatus; cuius meminit Lycophron in Alexandria: Nonacrianus Tricephalus Deus: Sic vero dictus, ut Interpretes scribunt, quod celestis sit Deus, & maritimus, & terrenus.*

Explicatio figura Tricipitis.
[a] l. 5. c. 5.
Mercurius cur Triceps Natalis.

Erasmio.

Mercurium tricipitem qui primus posuerit.
[b] synt. 9.
Gyraldo.

A Sed & Seruius tres Mercurios posuit, terrenum, superum, & infernum, Ciceronis auctoritate nixus. Sunt qui Tricephalum putent, quoniam nonnunquam Herma ita tricipites fiebant, ad vias ostendendas; in his enim suberant subscriptiones, quo scilicet via illa ferret, & quo alia, & alia. Memini & me tales videre ex marmore peruenustos; nam capita ad eam viam versa erant. Philochorus, & Isæus Orator de his meminit, & grammaticus Harpocratio. Existimant etiam nonnulli, inter quos Hesychius, & Phauorinus, comice lussisse Aristophanem, quum ait: Quantum quadriceps Mercurius in Triuium. Nimirum voluit indicare poetam rem ineptam atque superfluum; nam ut apte Biceps in biuium ponitur Mercurius, & in triuium triceps, & in quadriuium quadriceps, vnoquoque capite viam vnâ aspiciente, commonstranteque viatoribus: ita frustra ponitur ac inepte Mercurius quadriceps in triuium; quia quartum caput nullam viam habet, quam ostendat iter agentibus. Verum enimvero quum in schemate nostro non solum Triceps, sed etiam Tripes: habeatur Mercurius: & in singulo capite surgentem habeat e vertice Lilij florem, Regiæ dignitatis indicem; ita scribente Pierio [c] suis in hieroglyphicis: Verum odium hoc in Lilium, inde potius processisse videri potest, quod flos Iunonius Lilium esse dicitur, ut ex Deæ lacte progenitum, quum subiecto clam Herculi vbera admovisset, doloque statim cognito se retraxisset: guttas vero lactis aiunt aliquot in terram decidisse, ex quibus mox Lilia pullularint. Meritoque flos Regius Lilium appellatur, non a Iunone Regina tantum denominatione sumpta, sed a Regia, quæ præstat celsitudine, quod tanta proceritate supra flores alios attollitur, ut ad tria interdum cubita surrigatur. Hæc ille: quibus aperte constat, Hominem tricipitem, e cuius capitum verticibus terna Lilia surgunt, esse simulachrum Mercurij, qui Rex extiterit. Huiusmodi vero nullus fuit talis in antiquitate tota, nisi Rex Aegypti, Mercurius Trismegistus appellatus quod vnus fuerit simul & Maximus Princeps, & Maximus Sapiens, & Maximus Sacerdos; quem Aegyptij propter ingentia beneficia, ab eius virtutibus accepta,

Seruius tres Mercurios.

Mercurius quadrupes in triuium ut dicit Aristophanes.

Nostre sententia.

[c] l. 55. hier.

Iuno cui Lilium oderit.

Lilium cui flos Regius.

Mercurius Rex vnus in antiquitate tota Trismegistus cur appellatus

pta, Deum esse putarunt, atque voluerunt; ita dicente D. Augustino [d] *His temporibus (dum Deus per Moysen eduxit de Aegypto populum suum) etiam Mercurius fuisse perhibetur, Nepos Atlantis, ex Maia filia eius; quod vulgatiores etiam litera personant. Multarum autem artium peritus claruit, quas & hominibus tradidit. Quo mortuo, cum post mortem Deum esse voluerunt, siue etiam crediderunt. Posterior fuisse Hercules dicitur; ad ea tamen tempora pertinens Argivorum. Quamvis nonnulli eum Mercurio praeferant tempore; quos falli existimo. Sed quolibet tempore nati sint, constat inter historicos graves, qui hac antiqua literis mandauerunt, ambos homines fuisse: & quod mortalibus ad istam vitam commodius ducendam beneficia multa contulerint, honores ab eis meruisse divinos. His apparet Mercurium fuisse Maximum sapientem. Eundem autem apud Aegyptios extitisse Maximum sacerdotem, obseruat apte Steuchus agens ita de Balahamo [e] *Fuit autem is Propheta, eo modo, quo & Mercurius Trismegistus apud Aegyptios, & sibylla apud alias nationes. Prophetæ vero sacerdotes erant. Quæ sane consentiunt dictis a Suida: cui Mercurius Termaximus: Hic erat Sapiens Aegyptius. Floruit autem ante Pharaonem. Vocatus autem fuit Termaximus, quod de Trinitate locutus fuerit, dicens, in Trinitate unam esse Deitatem: sic fuit lumen intelligens ante lumen intelligens: & fuit semper mens mentis lucida: & nihil aliud fuit huius Unitas. Et spiritus omnia continens. Extra hunc non est Deus, non Angelus, non ulla alia essentia est. Omnium enim est Dominus, & Pater, & Deus: & omnia sub ipso; & in ipso sunt. Nam ipse Verbum, quod est undique perfectum, & fecundum: & opifex, in facunda natura puer existens, & facunda aqua, aquam facundam fecit. His autem dictis, hæc precatus est: Obsecro te cælum, Magni Dei Sapiens opus: Obsecro te Vocem Patris, quam locutus est primam, quam omnem mundum firmavit. Obsecro te per Unigenitum Sermonem, Verbum, & Patrem, omnia continentem: Obsecro, inquam te cælum per hæc omnia: propitium, propitium esto mihi. Quem locum agens de Perenni Philosophia Steuchus [f] explicat, dum ait: [Hæc affert Suidas ex**

A Trismegisto. Ac quanquam ipse Termaximus eum vocatum puto, propter ingenij sapientiæque magnitudinem, hoc sum dumtaxat contentus, apparere & hoc testimonio, Trismegistum de Trinitate ante Platonem, Platonicosque natos, scripsisse. Ecce enim tres personas distincte suis nominibus appellat, appellans Patrem, & Filium, Lumen, lucem intellectualem: duas intelligibiles, quarum altera sit ante alteram, non tempore, sed qua Genitor antecedit gradu Genitum: nempe quod idem Filius eius dixit (g) *Pater maior me est*. Horum substantiam lucem esse dicit, non lucem corpoream, sed lucem intelligentem. Et cecinit antiquissimus ille, quem admodum hodierna religio [h] *Deum de Deo, lumen de lumine*. Sicut autem dicit diuinus Ioannes [i] *In principio erat Verbum: & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*: sic Trismegistus: *erat lux intelligibilis* (siquidem etiam ipsum idem Verbum Lucem Ioannes [k] appellat) *ante lucem intelligibilem, & erat Mens Mentis luminosa*. idest, Deus de Deo, Mens a Mente nascens. Designat enim quod ait Ioannes, *& Verbum erat apud Deum*, quia nascebatur æternaliter ab eo, lucens ab æterna altera luce, lux ipse intelligens, ex luce intelligente. Loquiturque de eorum unitate, inseparabilique diuinitate. Exin inducit Spiritum Sanctum, quo cuncta contineantur, viuificentur: qua potestate celebratur in Sanctis literis. *Spiritus enim Domini*, inquit liber Sapientiæ [l] *repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis*. Ecce etiam fatetur, hunc Trinum solum, Deum fuisse semper solum hunc viguisse: *Præter hunc non fuisse Angelum, non Dæmonem, nullam aliam substantiam*. Est enim hoc dictum Trismegisti, id quod quotidie canit Ecclesia de tribus illis: *Sicut erat in principio, & nunc, & semper*. Erat in principio, videlicet ab æterno; Ecce etiam vociferatio valida contra ignaros veritatis, rationis expertes Arianos, qui dicebant, fuisse quando Filius non erat: non reputantes, quantum non impietate modo, sed inscitia & imperitia naturæ peccarent, partim quod hunc errorem a Platonis, & scriptoribus profanis, quos non intellexerunt, vi-

Explicatio verborum Trismegisti de Trinitate, ab Eububino Steuchus.

[g] Ioan. 14. 28.

[h] Symb. Nicæn.

[i] cap. 1. euang.

[k] ibid.

[l] cap. 1. Act.

Arianorum error.

Ddd 2 de.

[d] 18. de ciu. cap. 8.

Maximus Sapiens.

Hercules Mercurio posterior.

Maximus Sacerdos.

[e] Num. c. 23.

Mercurij sermo de Trinitate.

[f] 1. 2. c. 17.

Diuinitas &
æternitas se
consequuntur

Picus, & Fi-
cinus notati.

Dei Verbum
secundum.

Trismegisti, &
Mosis eadem
sententia.

debantur suscepisse : partim quod non viderunt , quam esset impossibile , vt qui erat Filius Dei verus , Deus & ipse ex Dei substantia non fuerit semper . Consequuntur enim se Diuinitas , & æternitas . Si filius Dei verus est , etiam Deus est : si Deus , etiam æternus . Adest igitur Trismegistus dicens : *Mens Mentis Filius est : Mens ex altera Mente .* De quibus Chaldaeus in primo libro dicebat : *Omnia perfecit Pater , & Menti tradidit secunda , quam vocat primam omne humanum genus .* Hæc igitur tria dumtaxat fuerunt semper , & ab æterno : non Angelus , non Dæmon , nulla alia substantia fuit , sed sola trium æterna in vna substantia coniunctio . Hoc sentit , & loquitur diuinissimus Trismegistus , non solum confirmans hodiernam sapientiam , sed contra omnes obtestans , qui Mentem secundam a prima putarunt priscos separasse . E quibus Ioannes Picus , & Marsilius dicta Procli videntes , qui hoc loco non recte Platonicos , maioresque interpretantur , asseruerunt secundam illam Mentem , quasi creaturam quandam in tempore conditam priscos sensisse . Nos autem probauimus , & probamus , nec Platonicos , qui talia prodiderunt , primam Philosophiam sincere exposuisse : Nec Platonicos illos Latinos , Græcos recte secutos esse ; quos si sine iudicio , nec vetustate , cunctaque Philosophia bene consultata temere sequaris , tam in hoc , quam in alijs multis haud leuiter cecideris . Expodata igitur , & decantata Trismegistus trium numinum trinaque Deitatis , quæ sola fuit ab æterno , sempiternitate , accedit ad Creationem , dicens secundum illud Verbum Dei , quod esset perfectissimum , opifex , aquas illas , quibus superferebatur , amplexum secundasse , & fecisse vt ex his omnia nascerentur : principio lux cælestis , tum aer , inde plantæ , stirpes , animalia . Ac quod ait lapsum Verbum secundum super aquas , est quod ait Moses : *Et spiritus Domini ferebatur super aquas .* Ferebatur autem vt opifex , vt operans , maxime cælestes orbes , quos primos , eodem Trismegisto teste , ex aquis secreuit , & in his primum Solem . Quod autem hæc scripserit , locutusque fuerit Trismegistus , ex eo liquido no-

scet prudentissimus quisque , quod apud omnes Platonicos , qui post Platonein floruerunt , extat , vt non alium habuerint super his mysterijs præceptorem , quam Trismegistum . Suidas igitur vbi dicta Trismegisti protulisset , adiecit : *Et hæc locutus , orauit dicens , Adiuro te , calum , Dei Magni sapiens opus , Adiuro te , Vocem Patris , quam protulit ipse primam , quum omnem mundum stabilivit . Obtestor , te per Vnigenitum Verbum , & Patrem , qui continet omnia , esto propitius .* Hæc igitur carmina , quæ Suidas tribuit Trismegisto , ceteri tribuuntur Orpheo . Insuper quæ postremo citauit , quoniam in libris vulgatis non habentur , credendum est eum in alijs eiusdem Trismegisti legisse . Quemadmodum & Lactantius , Augustinus , Cyrillus aduersus Iulianum Imperatorem proferunt ; quæ nos in libris eius , qui pauci ex innumerabilibus ad nos peruenerunt , non videmus .] Hæc omnia Steuchus de Trismegisto recte : Nisi quod aliqua de suo adiecit , quædam tacuit , aliqua non satis explicauit . Adiecit quidem Dæmones , de quibus nulla mentio Suidæ fit , sed solum , de Angelis ex Trismegisto , dicens de Trino Deo in momento æternitatis : *Extra hunc non Deus , non Angelus , non vlla alia essentia est , æterna scilicet .* Nec oportuit adiungere Dæmonem , tum quia sub Angeli nomine generatim sumpto comprehenditur ; nam Dæmon est Angelus præuaricator , atque malus : tum maxime , quoniam Dæmon est Angelo posterior ; quum vniuersa natura Angelica primam a Deo condita fuerit innocens , atque bona ; sed aliqua pars Angelorum in veritate non stetit , & peccans in Dæmonem postea conuersa fuit [m] . Vnde sat fuit asserere Trismegisto , præter Deum Trinum in æternitate non fuisse Deum alium , non Angelum , non aliam vllam essentiam ; frustra que Steuchus his adiecit etiam Dæmonem . Deinde Steuchus tacuit oraculum Trismegisti : *Verbum in facunda natura puer existens* : quibus expresse de Incarnatione Verbi prophetia continetur . Namque Verbum futurum erat puer in secunda generatione de Matre Virgine nascens , quæ fuit natura supernaturaliter secunda de se sine viri semine mirabiliter ad fecunditatem

Trismegistus
Platoniorum
Magister .

Steuchus no-
tatus .

Dæmon vt fit
Angelo poste-
rior .

[m] Ioan. 8. 44

rem eleuata . Neque satis explicauit A
Steuchus aliud oraculum Trismegisti se-
quens immediate de Verbo puero : de
quo subnequitur : *& secunda aqua aquam*
fecundam fecit : quia scilicet Spiritu-San-
cto immisso super Virginem Mariam,
eam de se fecundauit : Spiritum enim
Sanctum a se manare dicit apud Ioan-
nem [n] *Iesus clamabat, dicens : Si quis*

[n] Io. 7. 37.
38. & seqq.

Trismegisti
prophetia ex-
plicata a no-
bis.

Aqua Spiritus
Sanctus dictus.

[o] Ioan. 4. 13.
& seqq.

in me, sicut dicit scriptura, flumina de
ventre eius fluent aqua viva. Hoc autem
dixit de Spiritu, quem accepturi erant cre-
dentibus in eum. Nondum enim erat spiritus
datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.

& antea Iesus dixerat Samaritanæ [o] *Qui*
autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei,
non sitiet in aeternum; sed aqua, quam ego
dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vi-
tam aeternam. Itaque Dei Filius mittens
Spiritum Sanctum, aquam fecundam
dare dicitur. Ad hunc sensum D. Gre-
gorius ait [p] Vniuersa ergo Deus aquis ir-
rigat, qui dono Sancti Spiritus, ex omni ge-
neris hominum ad sui cognitionem vocat.

& infra [q] *Aquæ etenim appellatione non-*
nunquam Sancti-Spiritus irrigatio designa-
ri solet, sicut scriptum est; Si quis sitit, ve-
niat ad me & bibat. Qui autem biberit ex
aqua, quam ego dabo ei, non sitiet iterum.
& adhuc infra [r] *Aqua in Scriptura sacra*
aliquando Spiritum Sanctum : aliquando
mentes bonorum fidei prædicantia sequen-
tium, designare solent : quo duplici sensu

nomen aquæ fecundæ sumpsit in hoc
oraculo suo Trismegistus inquit : Ver-
bum, in fecunda natura puer existens, &
fecunda aqua aquam fecundam fecit;
nam Filius Dei, existens puer in fecun-
da natura Virginis matris, aqua fecunda
Spiritus-Sancti, fecit Mentem bonæ
Virginis, assentientem prædicationi An-
gelicæ, aquam fecundam, nimirum ve-
ram ac optimam Dei Matrem; opus
enim incarnationis etsi terminatum fue-
rit in persona Christi, perfectam tamen
fuit a tota Trinitate, quia opera Dei ad
extra sunt indiuisa, communiaque tri-
bus personis. Quæ cuncta clarent in
Euangelio [s] ubi legimus : Missus est
Angelus Gabriel a Deo in ciuitatem
Galileæ, cui nomen Nazareth, ad Vir-
ginem desponsatam viro, cui nomen
erat Ioseph, de domo David, & nomen
Virginis Maria. Et ingressus Angelus

[p] 6. moral.
cap. 7.

[q] 12. mor.
cap. 3.

[r] 19. mor.
cap. 4.

[s] Luc. 1. 26.
& seqq.

ad eam dixit : Aue gratia plena : Do-
minus tecum : Benedicta tu in mulieri-
bus . Quæ quum audisset, turbata est
in sermone eius : & cogitabar qualis es-
set ista salutatio . Et ait Angelus ei : Ne
timeas Maria; inuenisti enim gratiam
apud Deum . Ecce concipies in utero,
& paries filium, & vocabis nomen eius,
IESVM : hic erit Magnus, & filius Al-
tissimi vocabitur, & dabit illi Dominus
Deus sedem David Patris eius : & re-
gnabit in domo Iacob in æternum : &
regni eius non erit finis . Dixit autem
Maria ad Angelum : Quomodo fiet
istud, quoniam virum non cognosco?
& respondens Angelus dixit ei : Spiri-
tus-Sanctus superueniet in te, & virtus
Altissimi obumbrabit tibi . Ideoque &
quod nascetur ex te sanctum, vocabi-
tur filius Dei . Et ecce Elisabeth coga-
ta tua, & ipsa concepit filium in sene-
ctute sua : & hic mensis est sextus illi,
quæ vocatur sterilis : quia non erit im-
possibile apud Deum omne verbum .

Dixit autem Maria : Ecce ancilla Do-
mini, fiat mihi secundum verbum tuum .
Et discessit ab illa Angelus . Itaque his
completa est Prophetia Trismegisti, di-
centis : Verbum Patris, in fecunda na-
tura puer existens, fecunda aqua Spiri-
tus Sancti, fecisse fecundam aquam,
Mariam Virginem, mente bona sequen-
tem Angeli monita fidelia . Neque ve-
ro Steuchus explicauit, quid nomine

cæli significauerit in oratione sua Tris-
megistus, quando dixit : *Obtestor te ca-*
lum, magni Dei sapiens opus : Obtestor te
Vocem Patris, quam locutus est primam,
quum omnem mundum firmavit : Obtestor
te per unigenitum sermonem, & Patrem
omnia continentem, propitium, propitium
esto. Quibus, me iudice, Trismegistus
implorat sibi propitiam naturam Ange-
licam; quæ substantia est intellectualis
a Deo creata, proindeque sapiens opus
magni Dei; cælique nomine designari
naturam Angelicam, affirmat D. Au-
gustinus [t] aperte. Quare Trismegistus [t] l. 12. confel-
ponit intercessionem Angelorum apud

Deum . Obtestatur etiam, precatur-
que sibi propitiam esse Dei omni-
potentiam, quam appellat Vocem Patris,
quam locutus est primam, quum om-
nem Mundum firmavit : quia primus
actus omnipotentiae diuinæ fuit Mundi

Primus actus
omnipotentiae
qui fuerit

D d d 3 crea-

[u] Ps. 33.9. &
148.5.

[x] 10.9. l. 2.
cap. 2. nu. 241.
A.B.

D. Aug. ponit
creationem ex
nihilō, & fa-
cere cum crea-
re idem esse
fatetur.

Noua opinio
de creatione
Verbi a D. Au-
gust. reprobata.

[y] 10.10.30.
38.

[z] de Septi-
mo. Quæst.

creatio, quæ solo Verbo Dei iubentis peracta fuit; nam ut ait [u] scriptura Deus ipse dixit, & facta sunt; ipse mandauit, & creata sunt omnia mundana. Nam creatio mundi, & eam promouens omnipotentia Diuina, licet communis sit tribus personis, totique Trinitati conueniat, per appropriationem tamen ab orthodoxis attribuitur Patri, dum in symbolo Apostolico profitentes fidem, asserunt vnusquisque: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cali & terra, quem locum explicans* D. Augustinus Catechumenis [x] inquit, *Fideliter credite in Deum Patrem omnipotentem. Omnipotentem Deum credimus, quia omnia faciens factus non est; & ideo omnipotens est, quia de nihilo fecit quacunque fecit. Non enim eum aliqua materies adiunxit, ex qua demonstraret artis sue potentiam; sed ex nihilo, ut dixi, cuncta creauit. Hoc est enim esse omnipotentem, ut non solum fabrica ipsa, sed etiam materies ab illo inueniatur esse, qui non habuit initium, ut esset is & qui sempiternus est, crearet non id quod ipse esset, sed ab illo ut essent, iam accepisse. Omne enim quod est, ab illo est: ipse autem a seipso est, qui non ab aliquo factus est. Fecit ergo facta non factus, creauit creaturam non creatus. Ex quo loco patet euidentissime Theologum, noui dogmatis introductorem, qui nititur ex D. Augustini doctrina confirmare nouam suam opinionem de Creatione Verbi ad intra, deque creatione ex nihilo non admissa in sacra scriptura, prorsusque distincta a factione ex nihilo; a D. Augustini sententia procul abire; eam D. Augustinus hic ait Deum ex nihilo cuncta fecisse, & ex nihilo cuncta creasse: Deumque creare non id quod ipse esset; adeoque non Filium suum; qui dixit [y] *Ego & Pater unum sumus. & Pater in me est, & ego in Patre*: Deumque ponit D. Augustinus fecisse facta, quum ipse factus non sit; creauisse creaturam, quum ipse creatus non sit; nomine Dei totam Triadem innuens, adeoque non solum Patrem, sed etiam Filiū, quem absolute non factum, & non creatum ait, simul cum Patre facta fecisse & creaturam creauisse. Sed hac de re alibi [z] suo loco. Trismegistum vero, ut ad ipsum redeamus) maximis beneficijs, ex alta sua*

A sapientia potissimum, Aegyptios, & alios mortales affecisse, monuit ante Steuchum Lactantius, a Steucho citatus, dum ait, (a) Mercurium Aegyptijs leges, ac literas tradidisse. Hunc Aegyptij Theuth appellant, a quo apud eos primus anni sui mensis, idest September nomen accepit. Idem opidum condidit, quod etiam nunc Græce vocatur Hermopolis. Et Saitæ seruant & colunt eum religiose. Qui tamen si homo fuerit antiquissimus, tamen & instructissimus omni genere doctrinæ: adeo ut ei multarum rerum, & artium scientia, Trismegisti cognomen imponeret. Hic scripsit libros, & quidem multos, ad cognitionem diuinarum rerum pertinentes, in quibus Maiestatem summi, ac singularis Dei asserit; iisdemque nominibus appellat, quibus nos, Deum, & Patrem. Ac ne quis nomen eius requireret, anonymum, idest sine nomine esse dixit, eo quod nominis proprietate non egeat. Ipsius hæc verba sunt: *Deo igitur nomen non est, quia solus est; nec opus est proprio vocabulo, nisi quum discrimen exigit multitudo, ut unamquamque personam sua nota, & appellatione designes. Deo autem, quia semper vnus est, proprium nomen est Deus.* Ex his omnibus apparet euidentissime, Trismegistum Mercurium Aegyptijs ingentia beneficia contulisse, quos erudit artibus, & doctrinis omnibus tum humanis, tum maxime diuinis; quas a Mose sibi coæuo didicisse potuit, & a Iosepho Patriarcha, multo vetustiore, per traditionem ad eius ætatem subinde transductas. Ob quas meruit ab Aegyptijs, Idololatriæ deditissimis, honorari templis, & diuinis obsequijs, haberi pro Numine; sicut obseruat Herodotus in Euterpe [b] sua. Ceterum duo quum excelluerint in Aegypto Mercurij Trismegisti, Nepos iste Mosi coæuus, & eius Auus, Isis, & Osiridis ætate florens: hic prior non Rex in Aegypto fuit, sed Regum illorum magnus Consiliarius; de quo Diodorus ita [c] *Mercurium quoque maxime omnium ab eo (nimirum Osiride Rege) honoribus affectum, ut repertorem rerum plurimarum, quibus vita hominum consuleretur, volunt. Hunc enim primum & verba in ordinem redegissem, & multis indiissem rebus*

Lactantius.
[a] l. 1. cap. 6.

September
primus an-
ni mensis
Aegyptijs
Theuth.

Deus cur
sine nomi-
ne.

Trismegistus
a quo doctus
diuina mythe-
ria.

[b] cap. 138.
Mercurij Tris-
megisti duo.

[c] l. 1. c. 2.

nomina: instituisseque quo honore, quibus-
ve sacris colerentur Dij. In primis obser-
uator astrorum cursus fuit: & vocum har-
monias adinuenit. Palæstra, numerorum-
que, & ad corpora curanda Medicina Ar-
tis: Lyra insuper ex nervis trium chorda-
rum, instar trium anni temporum, reperto-
rem tradunt. Tres enim instituit voces,
acutam, gravem, & mediam: acutam ab
æstate, gravem ab hieme, mediam a Vere
sumens (ab autumno quartam non as-
sumpsit, quod autumnus veri propor-
tionatus est, & præter acutam, gravem,
& mediam, nulla quarta vox est) Hic
& Græcos docuit verborum interpretatio-
nem: unde & ipsum Hermen, hoc est, In-
terpretem appellarunt. Denique Osiridem
hoc utentem sacro scriptore, omnia cum eo
communicare, eiusque consilio maxime uti
solutum fuisse. Olea quoque plantam ab eo,
non a Minerva, quemadmodum Græci di-
cunt, repertam. Osiridem vero tanquam
beneficum, gloriaque cupidum, ferunt in-
gentem exercitum coegisse, ut peragraret
orbem, doceretque mortales plantare vites,
ac tritici, & hordei segetem, pecorumque
fructum: existimans, si homines ab agresti
vita ad cultiorem, mitioremque traduceret,
honoribus se (quod & consecutus est) poti-
turum immortalibus. Non enim præsci illi
tantum, sed posteri etiam, propter inuentas
ab eo segetes, beneficij memores, pro uno ex
maximis Dijs eum habuere. Tradunt an-
tem, Osiridem Aegypti regno constituto, re-
rumque omnium cura Isidi uxori, permissa,
tradidisse ei Mercurium, cuius consilio,
quoniam prudentia videretur excellere in-
ter amicos, uteretur. Verum post Osiri-
dis, & Isidis interitum, Aegyptij, qui
non hæreditarios Reges habebant, sed
eligebant sibi de Sacerdotum, & Sa-
pientum cætu præstantiorem in Re-
gem; huius antiquissimi Mercurij Ne-
potem, Auo cognominem, sibi Regem
fecerunt: virum Auo suo virtute non
inferiorem, ut æuo, sed longe superio-
rem; qui in Asclepio libro suo, per
Apuleium Latinitati donatum, sic Auū
sibi cognominem memorat: Hermes,
cuius auditum mihi nomen est, nomine in
sibi cognomini patria consistens, omnes mor-
tales, undique venientes, adiuvat, atque
conseruat. Quæ quidem Vrbs, ab eo
condita, sibi cognominis dicta fuit Her-
mipolis: ut antea notauimus. Morta-

A les autem omnes ille senior Hermes in
Aegyptum ad se venientes adiuvat, at-
que conseruat, non solum doctrinis
illos erudiens tam humanis, quam diui-
nis, quas edoctus fuerat a Iosepho Pa-
triarcha Aegypti Prorege: sed etiam
consilijs optimæ gubernationis, quæ
Regibus Osiridi & Isidi dabat assidue.
Sed eius Nepos, post horum Regum
vitam, ad Regnum assumptus Mercuri-
us, a Mose, se iuniore, clarius edoc-
tus diuina mysteria, de Trinitate scri-
psit altissimas sententias, antea relatas,
& explicatas. De quo iuniore Mer-
curio Patricius ait: [c] Videtur autem
Hermes hic Trismegistus coetaneus qui-
dem fuisse Mosis, sed paulo senior. Scribit
enim Eusebius in Chronico, Anno Aramei
Aegypti Regis primo, Cath filium Trisme-
gisti floruisse. Is autem annus ante Mosis
obitum vigesimus circiter fuit. Hunc
Mercurium Nepotem Aegyptij non so-
lum viuentem Regem sibi elegerunt:
sed etiam vita defuncto postea tem-
plum erexerunt, & diuinos honores
tanquam Numini tribuerunt. Hunc in
gemma Schematista noster Aegypti Re-
gem extitisse mystice designat, non so-
lum Liliorum regalium corona in capi-
te, ut vidimus; veram etiam Tripodem
effingens; qui ternis cruribus diuaria-
tis tres triangulos efformans, atque ter-
nis pedibus terram calcans, Aegyptiæ re-
gionis, in tria Delta veteribus distribu-
tæ, possessionem habere demonstratur.
Aegyptus enim vniuersa, quæ recte Nili
terræque donum dicitur ab Herodoto
[d] quod sit pura Nili adaggeratio, fin-
dente se Nilo a terminis Aethiopum, &
vsque ad mare mediterraneum semper
se diuaricante, trigonam figuram insu-
læ sortitur; vnde nomen Delta suscep-
pit; atque Nili ramis itidem in ea ratio-
ne diuaricatis, omnis Aegypti regio in
tria Delta subdiuisa conspicitur; qua de
re Plinius hæc habet [e] Proxima Africa
incolitur Aegyptus, introrsus ad meridiem re-
cedens, donec a tergo prætendantur Aethio-
pes. Inferiorem eius partem Nilus, dextra
læuaque diuisus, complexu suo determinat,
Canopico ostio ab Africa, ab Asia Pelusiaco
centum septuaginta millium passuum in-
teruallo. Quam ob causam inter insulas
quidam Aegyptum retulere, ita se findente
Nilo, ut triquetram terra figuram efficiat.
Ideo

[c] lib. de Trif-
megisto.

Trismegistus
qui Rex Ae-
gypti, & vni-
uersæ dicitur.

[d] l. 2. c. 5.
Aegyptus ve
sit Nili donū.

[e] l. 5. c. 9.

Aegyptus cur
insula, & Del-
ta vocetur.

Trismegisti
primi dotes,
& iuuentia.

Vocum tria
genera cur.

Mercurius cur
Hermes di-
ctus.
Osiridis a cō-
silijs.

Consiliarius
& Isidis.

Aegyptiorum
Reges non
hæreditarij,
sed electione
creabantur.

[f] Tab. 24.

Aegypti
mensura.Aegypti
diuisio.Arcadia
Aegypti.

Ideo multi Graeca littera vocabulo Delta appellauere Aegyptum. Inter quos Ptolemæus Geographus, & eius illustrator Maginus Præceptor, inquit, [f] Est itaq; hæc borealis Aegypti portio, quæ inferior dicitur, in modum insulæ, mari scilicet, duobusque illis Nili alueis inclusæ, quæ sub Deltæ nomine a veteribus Geographorum Historicis, ac Poetis comprehenditur, ob eius similitudinem cum huiusmodi litera Græcorum. Et hæc quidem termille fere stadiorum secundum Strabonem ambitu suo complectitur, quæ faciunt miliaria Italica termille septuaginta quinque. Moderni tamen nonnulli hoc Delta tradunt in ambitu miliaria circiter trecentum continere. Nam a Rossetto oppido prope ostium Canopicum ad Damiatam circa Ostium Pelusiacum sitam computant miliaria centum quadraginta: & utrumque alucum septuaginta miliaria extendunt. Hanc Ptolemæus Magnum Delta appellat, propterea quod ipsum adhuc in paruum, & tertium Delta secat: vocans paruum Delta quod Bubastico & Busirico fluuijs continetur: & tertium Delta, quod Bubastico & Achribitico comprehenditur. (& mox addit) Antiquitus quoque diuisa erat Aegyptus in superiorem, & inferiorem. Superior ea intelligitur pars longa & angusta, quæ a cataractis supra Syenem in confinio Aethiopum incipit, & ad verticem vsque Deltæ, seu Trianguli prope Alcairum finit. Inferior autem Aegyptus est, quæ ab Alcairo ad mediterraneum mare sub Deltæ forma a duobus Nili alueis concluditur, ut superius diximus. Præterea alij etiam secant ipsam prouinciam in tres partes, in supremam, mediam, & inferiorem. Superiorem quidem accipiunt a finibus Aethiopum iam dictis, sed terminant eam solum ad Antinoem, vel Antinoiam urbem ad Nilum sitam, quæ hodie Leoni Africano *Anthias* est: & hæc quidem est eadem, quæ Thebaidis regio, nunc *Sahid*. Mediam Aegyptum eam portionem intelligunt inter Antinoem urbem, & Maioris Deltæ verticem interiacentem, quæ Heptapolis, & Heptanomia etiam dicitur, & a posterioribus Arcadia ab Arcadio rege appellatur. Inferiorem autem Aegyptum

A eandem intelligunt partem sub Deltæ figura contentam; quæ quidem a Romanis Augustamnica, seu Augustamia vocata fuit; ipsamque Iustinianus in suis Nouellis in primam, & secundam diuidit: & Ptolemæus in tres, hoc est in Magnum Delta, Paruum, & Tertium Delta, ut etiam supra constat. Quam sententiam posuit etiam Martianus Capella tractans Philologigie atque Mercurij Nuptias [g] verba fere Plinij referens. [g] lib. 6.

B Quæ cuncta, singulaque Schematista noster hieroglyphice representauit, effingens Mercurium Trismegistum Aegypti Regem, a collo ad pubem vnicum, oblongam, & angustam Aegypti partem superiorem, a finibus Aethiopum ad verticem Magni Deltæ porrectam, representantem. A pube vero ternis cruribus diuaticatis, ternisque pedibus in litore maris consistentibus, innixum, voluit indicare inferiorem Aegyptum triquetra figura, terna in Deltam subdivisam terminatam ad mare mediterraneum suo boreali termino; tribus Nili ramis veluti ternis cruribus Aegypti tria Delta designantibus. Quin & illi tres pedes indicant vniuersæ terræ Aegyptiæ, in tres partes distributæ, possessionem sub Rege Mercurio Trismegisto, quod Iureconsulto Possessio dicitur a pedum positione. [h] Verum etiam Hermetem hunc Trismegistum fuisse Principem, ac Regem optimum, indicatur a Schematista mystice, dum illi fascias ad lumbos præcingendos ponit, & in manibus elatis ardentes Lucernas; inspiciens fortassis ad illud oraculum Domini [i] *Sint lumbi vestri præcincti, & Lucerna ardentes in manibus vestris*: quo Deus olim Apostolos suos, quos animarum Reges, atque Principes Ecclesiæ suæ constituerat, admonet ut lumbos suos præcingant, & perferant manibus ardentes lucernas; hoc est, ut ait ibi Lyranus: *Lumbi mentis sunt Voluntas, & Intellectus, ex quibus procedunt cogitationes mala. Lumbi vero carnis sunt, in quibus viget motus luxuria: & utrique lumbi sunt præcingendi, id est coarctandi ab illicitis cogitationibus & operibus. Et lucerna ardentes in manibus, sunt doctrina clara, procedens ex charitate, implenda opere*. Quam interpretationem desumpsit a Sanctis Patribus, Theodoro

[h] L. 1. ff. de ac. poss. Barth. in lumb.

[i] Luc. 12. 35.

reto,

reto, Cyrillo, Gregorio, & Augustino. Sic ergo Mercurius Trismegistus, Aegyptiorum Rex optimus extitisse mystice significatur a Schematista nostro tænijs ad lumbos eius appositis, atque lucernis ardentibus in vtraque manu sublata constitutis. At eius Regis probitatem insignem colligere quoque possumus e verbis, quæ postrema dixit ipse Mercurius ex hoc exilio vitæ mundanæ peregrinus inhians ad patriam cælestem, vnde illius anima dudum a Deo creata defluerat in corpus enascentis: Quæ proponuntur sic a Chalcidio, Patricij relatu: Quibus hæc paucula ab eo prolata adduntur, quæ a Chalcidio referuntur, loquente ipso Hermete: *Hæc ænus, fili, pulsus a patria vixi peregrinus, & exul. Nunc incolumis patriam repeto. Quumque post paulum a vobis corporeis vinculis absolutus discessero, videto te, ne me quasi mortuum lugeatis. Nam ad illam optimam, beatamque civitatem regredior, ad quam universi cives, mortis conditione venturi sunt. Ibi namque solus Deus est summus Princeps, qui cives suos replebit suavitatem mirificam. Quo hæc, quam multi vitam existimant, mors est potius dicenda, quam vita. De cuius Mercurij dignitate Regia apud Aegyptios illud omittere non debemus argumentum, quod solenne fuit olim summis Principibus propria nomina dare mensibus anni; sic Iulius mensis a Iulio Cæsare Romanorum Imperatore nomen sortitus est, qui prius Quintilis appellabatur: ita quoque Sextilis mensis ab Augusto Cæsare denominatus fuit Augustus in hodiernum diem. Qua de re Plutarchus in Numa scribit: *Residuum mensium quemque ab ordine, sicut numeraverunt, ita nominarunt, Quintilem, Sextilem, Septembrem, Octobrem, Novembrem, Decembrem. Post Quintilis a Cæsare, qui devicit Pompeium, Iulius: Sextilis, cui cognomen fuit Augustus, vocabulum habuit. Succedentes appellationibus suis transnominavit Domitianus. Verum haud id diu. Quo trucidato, receperunt suas, atque alter September, alter vocatur October. Quum ergo viderim apud Lactantium [k] ab Aegyptijs Mercurium Trismegistum, qui leges eis dederat, appellatum fuisse Theuth, a quo apud eos primus anni mensis, qui September est, nomen ac-**

Verba Trismegisti morientis.

Mensium denominationes a Principibus sumi contuivisse.

[k]. l. c. 6.

A cepit Theuth; iam necessarium est, Mercurium istum Trismegistum fuisse Regem Aegyptiorum. Verum apud eos primus anni mensis esse ponitur September; quia crediderunt a summo Deo mundum ab initio fuisse conditum in autumnii principio, proptereaque mense Septembri, quando tellus omnis est plena fructibus, & perfecta est anni conditio; legentes in sacra pagina [l] *Vidique Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Igitur perfecti sunt cali & terra, & omnis ornatus eorum. Ornatus autem, & perfectio terræ summa est mense Septembri, quando fructuum maxima est vbertas, atque maturitas. Denominarunt autem Aegyptij primum anni mensem Theuth, non vivente Mercurio, sed post illius obitum ad æternam beneficii Regis memoriam. Consimiliter, ut ait Lyranus [m] etiam apud Hebræos secundum communem opinionem September est primus mensis anni simpliciter, quia in eo creatus fuit mundus; & usque ad illud tempus, quo filij Israel educti sunt de servitute Aegypti, vocabatur primus apud Hebræos, ut & apud Aegyptios. Sed ex isto notabili beneficio, scilicet exitu de Aegypto tam mirabili, quod Deus eis præstitit isto mense, ad tanti beneficii memoriam perpetuo colendam, de cetero vocatus est Martius, & alij Aprilis, primus mensis anni, decreto Domini, dicentis ad Moysen & Aaron, iam iam educturos populum Israel de terra Aegypti [n] *Mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni. Quam sententiam ex antiquioribus Hebræis latius excoluit Lyranus [o] alibi. Constat igitur ex ante habitis, Mercurium Trismegistum, in Schemate nostro mystice delineatum Tricipitem, Lilijs coronatum, ternis cruribus innixum, tribusque pedibus humum calcantem, tænijs ad lumbos præcingendos habentem, & elatis manibus ardentes lucernas gestantem, fuisse Regem Aegypti sapientissimum, & optimum, qui subditos ingentibus beneficijs cumulaverit, tum doctinarum humanarum, diuinarumque: tum etiam boni regiminis politici. Quamobrem fato defunctum ab Aegyptijs inter Numina collocatum diuinis honoribus cultum fuisse.**

September cur apud Aegyptios primus esset anni mensis.

[l] Gen. 1. 31. & 2. 1.

[m] Exod. 12.

Cur Deus mutauerit Hebræis primum anni mensem.

[n] Exod. 12. 2.

[o] Gen. 7.

De

De Serapide, Magno Aegyptiorum Deo, A media figura expresso in Schemate.
Cap. CXV.

[e] l. 3. hien

[*] cap. 119.

[b] fol. 262.

[c] 10. de silu.
cap. 5.

Porro media figura Schematis, vi-
rum stantem representans, habentem
in summo vertice capitis modium,
dextraq. tenentem innixum humo Li-
lij caulem sine flore, seu verius culmum
tritici sine spica; cui viro canis blandiri
videtur: est imago Serapidis, magni Aeg-
yptiorum Dei, de quo Valerianus ita
[a] *Aiunt itaque Aegyptij, eius beneficij
memores, homini gratiam ita relatam vo-
luisse, ut simulachrum Serapidis cum mo-
dio in capite, huius rei monumentum esse
decreverint.* Qua de re latius infra[*] Et
Goropius obseruat [b] modiolum in ca-
pite Serapidis aliquando spectari quib-
usdam in simulachris ansatum, & in
quibusdam alijs non ansatum, ut in sche-
mate nostro. Hunc regem fuisse, quem
Aegyptij diuinis honoribus coluerint,
asserit ita D. Augustinus [c] His tempo-
ribus Rex Argiuorum Apis, nauibus
transuectus in Aegyptum, quum ibi
mortuus fuisset, factus est Serapis, om-
nium maximus Aegyptiorum Deus.
Nominis autem huius, cur non Apis
etiam post mortem, sed Serapis appel-
latus sit, facillimam rationem Varro
reddidit; quia enim arca, in qua mor-
tuus ponitur, quod omnes iam Sarco-
phagum vocant, Sarcos dicitur Græce;
& ibi eum venerari sepultum ceperunt
prius quam templum eius esset extru-
ctum: velut Sorosapis, vel Sorapis pri-
mo: denique vna litera ut fieri assolet,
commutata, Serapis dictus est. Con-
stitutum est etiam de illo, ut quisquis
eum hominem dixisset, capitalem pen-
deret poenam. Et quoniam fere in om-
nibus templis, vbi colebatur Isis, & Se-
rapis erat etiam simulachrum, quod di-
gito labris impresso admonere vide-
retur, ut silentium fieret: hoc significa-
re idem Varro existimat, ut homines
eos fuisse taceretur. Ille autem bos,
quem mirabili varietate, *vanitasque* de-
cepta Aegyptus in honorem eius deli-
tibus affluentibus alebat, quoniam eum
sine sarcophago viuum venerabantur,
Apis, non Serapis vocabatur. Cete-
rum a Varrone suscipere nequeo, Se-
rapin ab arca, & api dici, quia sarcos

Varro nota-
tus.

Græce significet arcam; etenim sarcos
apud Græcos indicat carnem; & sarco-
phagus dicitur a carnis consumptione;
taleque nomen inditum sepulchro,
quia relictis nudis ossibus defuncti, car-
nes eius absumat, ac veluti depascatur;
vnde Serapidis etymologia deducta ex
Varrone non placet, sed eam aliunde
sumendam, infra latius ostendemus
commodiore loco. Verum tamen est,
Serapidem hunc, quem templis hono-
rauerunt, & sacrificijs Aegyptij tan-
quam Deum coluerunt, dum viueret,
fuisse Regem Aegypti, qui maxima
contulerit beneficia in subditos pariter
& externos; quod & ex eo constat aper-
te, quoniam eundem cum Osiride fuis-
se, frater simul & coniuge Isidis Aeg-
yptiorum Reginæ, testatur Diodorus
aiens [d] *Osiris vero tum Serapis dicitur,*
tum Bacchus, tum Pluto, tum Ammon,
tum Iupiter. Cornelius etiam Tacitus
[e] Serapidem a multis Osirim appel-
lari confirmat. Martianus etiam Ca-
pella Osiridem cum Serapide similiter
facit eundem, introducens Philologiam
taliam canentem, quibus allata Diodori
dicta confirmantur [f] euidentissime:

Serapis idem
cum Osiride.

[d] l. 1. ca.

[e] l. 4. hist.

[f] lib. 2.

Hinc Phoebum perhibent proden-
tem cuncta futuri,
Vel quia dissoluat nocturna admissa,
& Isæum,
Te Serapin Nilus, Memphis venera-
tur Osirim,
Diffona sacra mitram, Ditemque,
ferumque Typhonem,
Atys pulcher item, curui & Puer al-
mus aratri,
Ammon & arentis Libyes, & Biblius
Adon.

Quos tamen versiculos non vni Iunio-
rum agitant, culpæque videntur. Nam
in primis a Cl. Smetio non bene finis se-
cundi ponitur in principio tertij, mutati
simul & mutilati, dum ita locum Mar-
tiani citat:

Digressio de
metrica licen-
tia poetarum
classicorum.
Martianus a
Smetio male
citatus.

Isæum Serapin, Nilus veneratur Osi-
rim.

Sed & in tertio metro Gyraldus notat
male corripere primam & alteram sylla-
bam *Serapin*, inquiens [g] *Illud quoque
adnotarim, Serapin, & Sarapin, hoc est per
e, & per a in prima proferri; illud a Lati-
nis, hoc a Græcis sapius. Sane mirandum
succurrit, quum pro Deo Apis primam sem-*
per

[g] Synt. 6.

Culpatur a
Gyrardo.

per intendat, cur Martianus in Serapi primam & alteram corripuerit in illo,

„ Te Serapin Nilus, Memphis veneratur Osirim.

Sed in eo auctore, ut lingua nitorem, ita maiorem syllabarum cognitionem desidero.

& a Grotio.

Defenditur a nobis.

Gyraldum secutus Hugo Grotius eundem Martianum pariter accusat etiam in postremo versiculo, dicens in suis notis: *Ammon: Peccat Capella in lege Pedaria, ut & supra, Serapin dixit.* At vero Martianus ex opere suo noscitur eximius grammaticus, unde colligas eum in arte metrica non magis esse culpandum, quam Virgilius, & alij poetarum procures, videntes consimili licentia sapicula. Vereque non iure culpatur in prima syllaba Serapis correpta, quæ brevis est apud omnes. Alterius quoque syllabæ breuitas non est omnino damnanda, quum sit communis quantitatis, & promiscue corripui valeat in metro, pariterque produci ad libitum: sic obseruante Quintiano Stoa, celebri grammatico, poeta laureato, sua in Epographia [h] *Terapneus, & Serapis, hac duo ambigua.* Quod autem attinet ad *Ammon*, in vltima correptum a Martiano: vere quidem syllaba secunda vocis *Ammon* apud Græcos est longa; quum per omega scribatur; at apud Latinos, omega non habentes, ambigua similiter est; quum vniuersalis regula sit: *Omnes vocales apud Latinos, V sola excepta, dubias esse;* posteaque promiscue, pro versuum necessitate, poni modo breues, modo longas, ad arbitrium poetæ. Qua ratione Virgilius in opere perfecto [i] cecinit:

„ Sunt & Amineæ vites, firmissima vina.

vbi recte Cl. La-Cerda: *Multi legunt ita, ut scripsi. Alij (Stoam intelligit) sic mutant: Sunt etiam Amineæ: Turnebus utramque lectionem tænetur: Illam Sereni autoritate, qui [k] ait;*

[k] cap. 18.

„ Succus Amineæ vitis cum pane medetur.

hanc Ausonij scribentis:

„ Solus qui Chium miscet & Ammineum.

Ego existimo, unam hanc esse ex earum genere, quæ quum natura corripiantur, tamen propter necessitatem carminis producuntur; quales multa sunt in poetis, Ita-

A que si Virgilius in *Amineæ* voce syllaba natura breuem, ex necessitate car-

1. Solut.

minis producere potuit, absque crimine, vel in opere suo perfecto Georgicorum habens huiusmodi licentiam poeticam: cur iple Grotius accusat Martianum, arguitque de peccato in lege Pedaria, qui vocis *Ammon* vltimam syllabam, si placet natura longam, eadem carminis necessitate corripuerit? Martianum, inquam, virum grammaticissimum, ut apparet ex eius libro tertio, in quo minutissima quæque, præsertimque pertinentia ad quantitatem syllabarum, diligentissime tractat, meritoque gloriatur,

B

„ Nunc iam compactis curanda est syllaba formis

„ Ut fastigetur; longa, brevisque suat.

„ Hæc duo percurram, iuncturas litera quippe

„ Præueniens docuit sub ratione pari.

C

„ Hoc igitur subdens nec tendum concipit ordo,

„ Si vestrum, Superi, comprobat arbitrium.

Statimque post iuncturam, & fastigium syllabarum, diserte peragit de illarum mensura, decernens ex arte simul & exacte, quæ longæ sint, quæ natura breues, & quæ communes. Quin & Virgilium aliquando transilire longarum regulas obseruat, longarum nimirum positione, dicens: *Positione, quum breuem vocalem aut duæ consonantes sequuntur, siue in eadem syllaba, siue in sequenti, siue per ambas diuisa, aut in altera tria; duplex una. Duplices autem sunt X, & Z: aliquando I, & C, fieri possunt duplices; ut si I inter vocales sit, ut Aio, Troia. Item C, ut, Hoc erat alma parens--- Ha autem consonantium, vel duplicium, quæ breues adiuvant, formæ, tunc possunt, si in eodem sermone claudantur. ceterum proximi sermonis consonantes, nihil adiuvant præcedentem, licet Virgilius refragetur, dicens [l]*

E

„ Arma virumque cano Troiæ ---

& item [m]

„ Fontesque fluuiosque voco ---

Si ergo Virgilius, vel autoritate propria, vel necessitate carminis communem syllabarum regulam transiliens non semel,

[l] 1. Aen.

[m] 12. Aen.

culpa caret apud omnes : cur idem aliquando faciens Martianus, adeo acerbè culpatur a Gyraldo, & a Grotio ? Sed quod postea notat ipse Martianus, alibi quoque Virgilius a regula deflectit, Capella dicente: *O terminatus in Latinis brevis est, ut Cato; licet Virgilius contra sentiat: in Græcis producitur, ut Dido.* Sic A postremæ syllabæ, regula Latina brevis, sæpe tamen a poetis producitur, verius necessitate carminis, quam carmine; namque Virgilius ait[n]

» Ferte citi ferrum, date tela, scandite muros.

Ausonius in Eclogis

» *Libra, Scorpius, Arcitenens, Capricornus*----

[e] epig. » Idem de claris vrbibus [o]

» *Versa Graia manus*----

[p] carm. 4. Catullus [p]

» *Propontida, trucemve Ponticum sinum.*

[q] l. 14. ep. 8. Martialis [q]

» *Clara Prometheo munere ligna sumus.*

[r] Idyll. 11. Ausonius [r]

» *Populea frons*----

Sed & Latini hanc etiam sibi licentiam arrogant in verbis; etenim Virgilius [s] inquit

» *Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.*

[t] l. 1. El. 9. Tibullus [t]

» *At si tardus eris, errabis: transiet ætas.*

pariter & in nominibus; nam *Adria* primam habet longam Virgilio [u] quæ Propertio [x] brevis. *Arabia* primam variat apud Horatium [y] & Propertium [z]. *Diana* communis est apud Virgilium [a] sed & nomen *Duplex* prima breui Lucretio [b] & Virgilio [c] longa est Horatio [d]. *Electrum* est prima syllaba breui apud Virgilium [e] longa apud Martialem. [f] *Glomus* prima longa Lucretio: [g] alijs breui. *Hidrops* prima longa Horatio [h] Sereno brevis. [i] Ne multa referam alia, in quibus Classici poetæ discrepant inter se de quantitate, siue modulo syllabarum: ut appareat apertissime, Martianum a Gyraldo pariter & a Grotio non iuste culpari de vitiata lege metrica in vocibus *Serapin*, & *Ammon*. Sed iam redeamus ad historiam Osiridis; quem Aegypti Re-

A gem beneficentissimum erga subditos non solum, at etiam erga totum genus humanum extitisse, sic asserit Plutarchus [k] *Iam Osirim regno inito, statim Aegyptios inopi & belluina victus ratione soluisse; quum & fruges ipsi ostenderet, & leges poneret, & deorum cultum præciperet. Post modum universam obuiisse terram, hominesque mansuetos redegissem, minimo armorum usu; quum plerosque persuadendo, ac docendo, adhibitis carminibus, ac musica alliceret. Itaque creditum esse Græcis eundem cum Libero patre. Quum paulo antea dixisset: Prima autem earum die Osirim natum, & simul cum eo vocem editam, qua indicaret Dominum omnium rerum in lucem prodire. Alij Pamylem quandam aiunt quum Thebis a templo Iouis aquam peteret, vocem exauditam, qua iubebatur proclamare, Osirim, magnū Regem, & beneficum esse natum. Sed & Macrobius in Saturnalijs [l] Aegyptiorum Deo Serapidi, quem eundem cum Sole*

B putat, attribuens in capite calathum, & canis blandientis effigiem, utcumque respexisse videtur ad nostrum simulachrum, in quo spectatur Canis blandiri Serapidi. Templum autem Serapidis apud Aegyptios, & apud Græcos, non vnicum, sed valde frequens est: de quibus meminit in Atticis, & in Corinthiacis, alibi quoque sæpe Pausanias: at omnium amplissimum & celeberrimum fuit Alexandriae. Lilijs vero scapus, hastula

C lave, sceptri regij potestatem designat, sicuti flos eiusdem plantæ, denotat aperte dignitatem Regiæ coronæ; quod antea notauimus ex Valeriano [m]. Ceterum & in eodem symbolo, si Lilijs caulis non sit, sed hordei, tritice culmus absque spica representetur; apte convenit Serapidi, qui grana tritici vel hordei per trituram excusserit vel ad esum, vel ad sementem, vel ad utrumque: siquidem Serapidi tum hastula Lilijs sine flore, tum etiam caulis hordei, frumentive sine spica mirifice ponitur in schemate, quo nobis autor illius ob oculos ponere voluit Osirim eo tempore quo relictæ regia corona, regalique dignitate coniugi suæ Isidi, procul ipse ab Aegypti regno suo, per orbem vagans cum exercitu magno summus Imperator, exterarum gentes ad vitam ciuilem, & frugum culturam perducebat;

D

E

[k] l. de Isid. & Osirid.

[l] l. 1. c. 30.

Templa Serapidismulta.

Lilij scapus quid indicet.

[m] l. 55. hiero.

Culmus tritici in manu Serapidis absque spica.

Osiridis beneficentia mira.

vt

vt in eius columna sepulchrali legere potest vnusquisque sic apud Diodorum [n] asseuerantem : In Columna Osiridis hæc scripta dicuntur . *Mihi pater Saturnus deorum omnium ultimus . Sum vero Osiris Rex , qui vniuersum peragrari orbem vsque ad desertos Indorum fines . Ad eos quoque profectus sum , qui Arcto subiacent vsque ad Histri fontes . Et iterum alias quoque orbis adij vsque ad mare Oceanum partes . Sum autem Saturni filius grandissimus : germen ex pulchro & generoso ortum : cui non semen genus fuit . Neque ullus est in orbe , ad quem non accesserim , locus , docens omnes ea , quorum inuentor fui .* Hæc tantum in columnis legi posse affirmant : alia (quæ plurima sunt) tempore esse corrupta . Et de his sane , quæ in sepulchris extant , consentiunt fere omnes . Nam quæ sacerdotes condita in arcanis habent , nolunt , vt veritas ignota sit , apud multos manare : poena ijs addicta , qui ea in vulgus proderent . Verum de mysterijs huius Columnæ nos infra latius commodiore loco . Sat est , ex allatis esse comperitissimum , Aegyptiorum Regem extitisse Osiridem , alio nomine nuncupatum etiam Serapidem ; qui propter ingentia beneficia , collata dudum in subditos , & externos , post obitum a populis , gratitudinis ergo relatus in deorum numerum , templis honoratus , atque sacrificijs cultus maxime fuerit .

De Iside , tertia Schematis imagine , magna pariter Aegyptiorum Regina beneficentissima , proindeque diuinis honoribus culta . Cap. CXVI .

Tertia profecto Schematis imago , mulierem representans , in capite summo Lilij florem , quæ gerit , dextera manu Sistrum habens , & læua Sitelam aquæ tenens , nobis ob oculos ponit Isidem Aegypti Reginam , beneficam valde populis ; atque Sistrum musicalis instrumenti primam inuentricem ; de qua sic Isidorus in Originibus [a] *Sistrum ab Inuentrice vocatum (nempe quasi Isidis instrumentum) Isis enim Aegyptiorum Regina id genus inuenisse probatur : Inuenialis [b]* , Isis & irato feriat mea lumina sistro . Inde & hoc mulieres percutiunt , quia in-

Auentrix huius generis est mulier . Vnde & apud Amazones Sistro ad bellum feminarum exercitus vocabatur . Id autem instrumentum esse quale pingitur in Schemate , constat ex erud. Pignorio , deficiente in lib. de seruis [c] Sistrum musicum instrumentum , oblongum , manubriatum in ima parte , cancellatum traiectis virgulis , & vt vno verbo dicam , lamina , & præterea nihil . Isidem autem fuisse Reginam Aegyptiorum , vt apertissimum est apud omnes antiquos , ita bel-
Ble significatur in Schemate per Lilium , florem Regium , in eius capite locatum . Isidis autem summam beneficentiam erga subditos ita Diodorus [d] explicat : Osiridem interpretari Bacchum , Isidem vero Cererem . Hac Osiris in vxorem sumpta , regnoque suscepto , multa contulit ad vsum vitæ communis . Eius enim virtute mutuae cibi gratia cædes hominum cessarunt . Inuento enim ab Iside primum tritico & hordeo , quæ prius incognita hominibus , casu inter ceteras herbas oriebantur : ab Osiride vero eorum fructuum cibi vtilitate animaduersa , omnes eo nutrimenti genere esse vfos , tum propter cibi reperti suauitatem , tum quia vtile videbatur sæuitiæ crudelitatisque promiscuæ causam abesse . Signa huius inuentæ segetis ferunt , quod ab eis veteri lege , & nunc quoque obseruatur , vt messorum æstate spicas maturas prope manipulum ex-
Dcerpant in Deæ oblationem , atque Isidem inuocent , honorem ei deæ inuentæ frugis reddentes . Apud quasdam vero vrbes in Isidis pompa , inter reliqua triticum & hordeum ferri , in memoriam repertorum . Leges quoque Isidem statuisse ferunt , quibus iustitia æque omnibus seruaretur , vi atque iniuria timore poenæ sublatis . Hac de causa prisca Græci Isidem legiferam appellauerunt , tanquam primam legum inuentricem . & infra de sepulchris Isidis & Osiridis hæc habet . [e] Haud vero in-

Escius sum , a nonnullis scriptoribus tradidi , horum deorum sepulchra in Hys Arabiæ sita : a qua Nysæum Bacchum appellant . Esse autem dicatam columnam , sacris sculptam literis tradunt : inque columna Isidis hæc scripta esse : *Ego Isis sum Aegypti Regina , a Mercurio erudita . Qua ego legibus statui , nullus soluere*

Amazones
vtuntur in bel
lo Sistro loco
tubæ .

[c] pag. 96.

[d] l. 1. c. 2.

Isis vt in-
uenerit hor-
deum , &
triticum .

[e] in f. cap.

Isidis colum-
na .

Ecc pote-

[2] lib. 1. c. 2.

[4] lib. 3.

[6] Sat. 13.

[f] Synt. 12.

[g] lib. 38.
Isis cur legife-
ra simul & fru-
gifera.Isis vt Sistro
legifera, & Si-
tula signetur
frugifera.[h] cap. 1.
Legis munus
proprium.Isis cur cum
aqua Sitala.

poterit. Ego sum uxor Osiridis. Ego sum prima frugum inuentrix. Ego sum Ori Regis mater. Ego sum in astro Canis refulgens. Mihi Bubastia Vrbs condita. Gaude, Gaude Aegypto, qua me nutristi. Hanc autem, quæ spectatur in Schemate, belle depingit e Seruio Gyraldus inquires [f] *Sed enim Isis certe credita est Aegypti Genius, qui per Sistrimotum, quod gerere fingitur in dextra, Nili accessum significabat: per Situlam, quam sinistra retinebat, omnium lacunarum fluentiam ostendebat, ut in VIII. Aeneid. comment. Seruius docet; qui etiam ait Terram Aegyptiorum lingua esse. Valerianus quidem recte [g] Isidem ideo Legiferam simul & frugum inuentricem ponit, quod ad literarum studia paratam quisque debeat habere congruam alimoniam; quod & ex Aristotele confirmat, quod eum nullius rei egenum esse cupit, qui Philosophiæ sit operam daturus: & Zachariæ Chimios, inter Hebræos nominatissimi, dictum circumfertur: Si farinam habueris, legem capessere poteris: Si legem affecutus fueris, farina non egebis. Legis enim appellatione literas intelligunt Hebræi, & farinam pro frumento annonaque omniponunt. Ceterum ego quoque Sistro signari crediderim Isidem legiferam, & Situla frugum inuentricem; quia musicum instrumentum animorum discordias componere potest, & ad concordiam varias hominum voluntates redigere, recteque moderari; quod Musicæ munus esse demonstrat initio suæ Musicæ Boethius; [h] quum Legis proprium sit, litigantes componere,tribuendo suum unicuique, ciues ad moderationem reducere præmijs, atque poenis, ubi sit opus. Aquæ vero situla signat Isidem docuisse, semina terris ad vberem frugem esse committenda, dum Nilus intra suum alueum ab inundatione redierit, relicta tellure fimi sui lætamine pinguiissima. Nam extra suum alueum, quasi extra situlam, exundante Nilo si scuerit Aegyptius, aut etiam imminente iam iam inundatione, sementem perdet absque fructu, scilicet in aqua nimia corruptam penitus. Verum enimvero Vincentius Cartarius in opere suo de Deorum imaginibus, tractans de Iside scribit: In Isidis sinistra manu vas auratum, cui serpens veneno-*

A tumidus manubrium faciebat: & ad eius basim erat quidam ornatus ex folijs palmæ: significat lacus, qui circa Nilum existuat: vel significat motum aquarum, quæ intumescunt ex humida Lunæ natura. Licet autem ista singula non inspiciantur in vase nostri schematis; attamen apte congruunt situlæ Isidis, tum ob rationes allatas, tum etiam maxime, quia quum situla terram Aegypti significet in se Nilum flumen habentem; vt fluuius iste tortuosis gyris permeantem, atque statis diebus quotannis intumescens aquam obtinens, apte representatur per tumidum serpentem, qui vasis manubrium efformat: tum quoniam Aegyptus Nilo terminatur, qui per Aethiopiam tortuosis voluminibus prorepens in Aegyptum deferretur: tum quoniam Aethiopia pariter, & Aegyptus innumeris ubique serpentibus ad Nili fluentia scatent. Auratum vero vas Isidis effingitur; quod humus Aegypti sit irrigata Nilo, qui semper lutulentus per eam labens est aurei coloris.

Serpentibus
abundat Aethiopia, &
Aegyptus.

De Cane, quarta figura Schematis, media inter Isidem & Osiridem; huic blandiente. Cap. CXVII.

Profecto veteres æque Canem Isidi, & Osiridi tribuunt. Imprimis legebamus apud Diodorum in Columna vetustissima posita ad sepulchrum Isidis [a] de se dicentis: *Ego sum uxor Osiridis: Ego sum in astro Canis refulgens*: nimirum Canis iste Serapidi blandiens, nihil est aliud quam affectus Isidis erga maritum Osiridem tam olim viuentem, quam iam vita defunctum. Qui quidem affectus coniugalis Isidis mirifice celebratur a Diodoro pariter atque a Plutarcho tractante de Iside & Osiride. Quin & inter Osiridem, qui Serapis esse visus est, & Isidem apte Canis collocatur; quia, vt ex eodem Diodoro Gyraldus obseruat [b] *Canis & in venatione, & ad custodiam prodest; propterea Deus, qui Anubis vocatur, capite canino figuratur; quare significatur Anubim fuisse custodem corporis Osiridis, & Isidis. Tradunt quidam, Isidis canes, quo tempore Osiris quaesitus erat, & feras & obuios omnes amouisse, unaque Osiridis corpus inuestigare: ideo-*

[a] l. i. ca.

Affectus Isidis
erga maritum
Cane signatur.

[b] synt. 9. f.

Canis Anubis
custos Isidis,
& Osiridis.

que in solennitatibus Isidis pompam præfese, vetusto more. Quod & Valerianus confirmans [c] Addemus, inquit, & Anubim deum per canis effigiem ab eisdem Aegyptijs figuratum, de quo veteres quidam historici prodidere, una cum Osiride Gigantes ex Italia pepulisse. Canino vero capite fuisse eum, ex eo commentum, quod Isidis & Osiridis corpus custodierit, quod uti dictum superius, Canibus est admodum peculiare; eaque de causa Canem galeis insculpi morem esse: quod in veterum numis compluribus observamus. Tandem Anubim agnoscere videtur Diodorus filium Osiridis, dum inquit [d] Osiridis vero duo filij, virtute dispares, Anubis, & Macedo, comitati sunt. Vterque armis usus est insignibus, aliquo animali haud ab eorum natura dissimili. Nam Anubis Canem, Macedo Lupum insigne armorum tulit. Qua ex re hæc animalia Aegyptij summo in honore habent: & horum animantium formis apud Aegyptios coluntur. Schematista vero noster in gemma Canem solum, non item Lupum effinxit, quod Isidi Canis officia maiora præstiterit, quam Lupus, & charior ideo fuerit Anubis, quam Macedo, non solum Isidi, sed etiam Osiridi. Tot igitur nominibus inter Isidem, & Osiridem posita fuit imago Canis in gemma.

De Oculo in apice gemma designato.

Cap. CXLIII.

Sed & oculus ille magnus in culmine peripheriæ gemmæ, proprio non caret mysterio; nam & ad ternas illas figuras communem habere potest relationem, & specialem ad Osiridem, Serapidemve, cuius capiti peculiariter videtur imminere. Si quidem communem respectum consideres: Oculus est hieroglyphicum Iustitiæ, moderationis, regiminisque populorum apud Aegyptios: apud quos iustissimi Reges extiteret Mercurius, Osiris, & Isis, ut antea notauimus. Et speciatim de hac re Pierius [a] inquit: Apud Aegyptios Sacerdotes primum omnium Iustitiæ servatorem per Oculi patentis hieroglyphicum significari compertum est: frequensque dictæ apud Græcos, quod minime ignoratis, *δίκης ὀφθαλμός*, Iustitiæ Oculus:

A Tum Plato [b] Iustitiam speculartricem, [b] 9. de Legib. atque vindicem appellat. Chrysippus Oculos Iustitiæ acres, rectos, atque imotos facit; quod eum, qui recte iudicaturus sit, non oporteat huc aut illuc oculos ab honesto deflectere. Illud etiā nostis ex Diphili Comœdia,

„ Est qui tuetur cuncta, Iustitiæ oculus. Apud Epigrammatarios, qui temporis iniuriam peruicerunt, pulcherrimum habemus pentameterum

B *Ομματα δίκης καθορὰ πάντα τὰ γυγνόμενα:*

„ Cernunt omnia, quæ fiunt, lumina Iustitiæ.

Hinc aliqui in facienda dictis fide, Iustitiæ oculum attestantur. Orphei quoque id de Sole dictum, *Ομματα δίκαιοις*, cui Iustitiam in primis Veteres dedicassent. Vnde Bithynni, quod scribit Arrianus, iudicia ex aduerso Solis sedentes exercere consueuerant. Et veteres Theologi Iustitiam prodiderunt, ut

C Proclus ait, e medio Solis throno per cuncta propagari, omniaque, veluti Sol ipse, omnium moderator est, dirigere. Marcus Tullius Solem Mundi mentem & temperationem appellat, Scipionis Somnia. Et vetustissimi illi Sacerdotes moderatorem hieroglyphice significaturi, Oculum & Sceptrum facere soliti sunt: nonnunquam in Sceptro ipso ramusculos complicare, ut in complexum coeuntes, oculi speciem in medio spectandam informarent: eaque specie

D Osirim, quasi multoculum dicere velent, intelligebant. Nam OS Aegyptiaca lingua *Multum*: I R vero *Oculum* significat: cuius interpretationis & Plutarchus libro de Iside & Osiride, neque non Eusebius [c] meminere. Imaginem vero Osiridis apud Plutarchum fulgenti admodum amiculo vestitam habemus, ex quo Solis vis intelligebatur,

E Apud Eusebium, Multioculus Osiris dici potest, pro Sole sumptus: neque id ab re; radios enim suos, quasi multos rebus immittit oculos, quibus omnia perspicit, ut etiam Poeta dicit: [d] „ Sol, qui terrarum flammis opera omnia lustras

Quod & in columna Sepulchrali de Osiride legi testatur Diodorus [e] post [a] l. l. c. 2. allata verba Columnæ Isidis, antea proposita, subnectens, quæ supra quo-

Ecc 2 que

Bithynni eue iudicarent ex aduerso Sole.

Oculus regiminis symbolum.

Oculus ut ad Osirim relatus.

[c] 1. de Præp. Euan. c. 6.

[d] Virg. 4. Aen.

[c] l. 5.

Gigantes ex Italia pullos ab Osiride.

[d] l. l. c. 2.

[a] lib. 33.

que retulimus, hic latius explicanda . A
„ In columna Osiridis hæc scripta di-
cuntur .

Columna fe-
pulchralis . O-
siridis .

*Mihi pater Saturnus Deorum omnium ul-
timus . Sum vero Osiris Rex , qui vniuer-
sum peragravi orbem vsque ad desertos In-
dorum fines . Adeos quoque profectus sum ,
qui Arcto subiacent , vsque ad Histri fontes .
Et iterum alias quoque orbis adij vsque ad
Oceanii partes . Sum autem Saturni filius
grandissimus , germen ex pulchro & gene-
roso ortum : cui non semen genus fuit . Ne-
que ullus est in orbe , ad quem non accesser-
im , locus , docens omnes ea , quorum in-
uentor fui .* Quæ sane mysticam habere
possunt explicationem , non autem hi-
storicam ; tum quia nemo loca mundi
cuncta singulaque peragrasse potue-
rit : tum quia nemo non ex humano se-
mine genus habuerit , præter primum
Adamum ex humo plasmatum a Deo :
& secundum Adamum , Saluatorem
nostrum , ex Virgine matre natum sine
viri semine . Sed Osiris Aegypti Rex ,
Isidis frater atque maritus , dicitur ha-
buisse patrem Saturnum ultimum deo-
rum , loquens de patre mystico , de pa-
tre mentis , hoc est de Viro Sapientissi-
mo , a quo fuit eruditus : qui Saturni no-
mine describitur , quod Saturnus vlti-
mus planetarum a nobis numeratur , &
insit in horoscopo nascenti sapien-
tiam . Qui Mercurius fuit ultimus sa-
pientum ; nam de gens ævo Osiridis ,
omnes alios ante se sapientes habuit
ætate priores , etsi sapientia postero-
res . Is autem fuit ille Trismegistus Ma-
gister Osiridis , & ab eo datus , relictus-
que Consiliarius Isidi . Denominatur
autem Deorum ultimus , quia fuit om-
nium sapientum virorum eo seculo su-
premus . Homines vero sapientes Deo-
rum nomine cohonestatos antiquitus ,
apparet cum e sacra pagina , quæ de il-
lis legit [g] *Ego dixi , vos Dii estis , & filij
excelsi omnes .* & a Deo Molen constitu-
tum fuisse Deum Pharaonis : [h] ne mul-
ta referam alia loca sacra , pridem allata
in opere meo de Pietate Aristotelis er-
ga Deum & homines : [i] tum ex ipso-
met Aristotele [k] constituyente , virum
sapientem esse Deo congenericissimum .
Et Apostolus Galatas discipulos suos
appellans , ait [l] *Filioli mei , quos iterum
parturio .* Et S. Petrus erudiens in fide

Explicatio co-
lumnæ Osiri-
dis .

Osiridis pater
ut Saturnus
fuerit .

[g] Pl. 81.

[h] Exod. 21.
22.

[i] l. 2. c. 2.
Pl. 83. 94 &
seqq.
[k] 6. ethic.
cap. 8 f.
[l] cap. 4. 19.

Galatas item , & alios , ad quos literas
mittebat , insit [m] *Deponite igitur om-
nem malitiam , & omnem dolum , & simu-
lationes , & inuidias , & omnes detra-
ctio-
nes . Sicut modo geniti infantes sine dolo
lac concupiscite vera doctrina ; ut in eo cre-
scatis in salutem ; si tamen gustastis quan-
tum dulcis est Dominus .* Non aliter Osi-
ris Trismegistum , virum sapientissimum ,
Doctorem & Consiliarium suum , Pa-
trem sibi constituit , eumque Saturnum
appellat , ac Deum : eiusque Saturni
mystici se nominat filium grandissimum ,
quia dignitate Regia maior fuit omni-
bus alij , quicunque Trismegisti doctri-
nam hauserunt alimentum animi sui .
Germen se nuncupat Osiris ex pulchro
& generoso ortum , non ex semine ge-
nus habens ; quia fuit filius mysticus
Trismegisti , ex eius intellectu secundo
sapiens procreatus , non physice geni-
tus e corporali semine Magistri sui : pro-
inde dicit , sibi non semen genus fuisse .
C Sic autem eruditus , & adultus in do-
ctrina Trismegisti , regnum capeffens :
eoque iam aliquandiu recte gubernato ,
ait se vniuersum Orbem peragrasse , qui
scilicet suo Regno cohæret , ac ævo suo
maxime cognitus erat Aegyptijs , ver-
sus meridiem pergens vsque ad desertos
Indorum fines : versus Boream vs-
que ad fontes Histri fluminis : & versus
occidentalem plagam vsque ad mare
Oceanum , Solis instar , qui ab Oriente
per meridiem & Arctum in obliquitate
Zodiaci pergit ad occasum . Quam Osi-
ridis peregrinationem paulo antea
Diodorus ita descripserat : [At vero
Osiris , quum esset in montibus Aethio-
piæ , utraque ripas Nili aggere cinxit ;
ne modum excederet inundatio ; sed
veluti per portas quasdam exiens leni-
ter fluere , quantum vsus postularet .
Deinde per Arabiam iuxta rubrum ma-
re iter faciens ad extremos Indos per-
uenit , vbi & plures constituit vrbes : ex
quibus vnam Nysam nominavit , in eius
memoriam , in qua erat nutritus : vbi he-
deram plantavit , quæ in eo tantum lo-
co Indiæ tum finitimæ regionis manet .
Multa quoque alia reliquit sui apud In-
dos monumenta , ex quibus posteri In-
dorum de Deo illo contenderunt , asse-
rentes eum genere Indum esse . Exo-
rauit quoque Elephantorum venatio-
nes .

[m] ep. 1. 4. 2. 1.

Osiris ut sic
Saturni filius
grandissimus .

Osiris ut non
e semine ge-
nus habuit .

Osiridis ex-
peditio expli-
catur .

nes. Columnas insuper multis in locis statuit, suæ expeditionis testes. Peragratum autem & ceteras Asiæ nationes. Per Helleſpontum in Europam quum transisset, Lycurgum in Thracia Barbarorum Regem sibi obſistentem peremit. Illi provinciam Maronem iam senem præfecit: qui ædificauit urbem, quam a se Maroneam nominauit. Macedonem filium Regem statuit eius provinciam, quæ ab eo Macedonia dicta est. Triptoleum colendis Atticis agris præfecit. Denique quum orbem totum peragrasset, mitissimis fructibus excoluit hominum vitam: Si qua regio vitibus inepta esset, docuit ex hordeo potum facere, haud multum virtute gustuque vino inferiorem. Quum in Aegyptum redisset, tulit dona secum a diuersis gentibus data. Quapropter promagnitudine beneficiorum, & donatus immortalitate, & honores cælestium est affecutus. Deinde quum ad Deos ex hominibus esset translatus, & honores illi, & sacra, ut maxime Deorum ab Ili- de & Mercurio instituta sunt, multa- que mystica ad cultum addita, quibus eius Dei potentiam ampliore redderet.] Hinc apparet Osiridem appellatum fuisse tum Bacchum, qui ad Indos peruenerit, & apud eos Nysam urbem condiderit, & hederam plantauerit: tum etiam Solem, qui Solis instar vniuersum orbem lustrauerit, beneficij, homines afficiens, adeoque *Multioculum* appellatum; qua de re paulo prius ita Diodorus: [Et Osiridem quidem Græca interpretatione *Solem* appellarunt, ut qui suis radijs veluti plurimis oculis terram ac mare lustraret, multos oculos habentem dixere. Cui rei poetæ quoque verba congruunt, Solem omnia conspicientem dicentis.] Vnde supra Serapidem, qui Osiris est, in schemate recte Magnus collocatus est Oculus absque palpebris semper apertus, hieroglyphicum Solis, qui Mundi oculus esse perhibetur. Hanc habemus, optimi Principis proprium esse, totum orbem suæ ditionis non solum, sed etiam exterarum regiones peragraræ, beneficij omnes homines afficiendo; & multorum hominum vrbes, ac mores inspicendo, prudentiam, atque sagacitatem Vlyſſeam, ab Homero [7] tanto-

Apero commendatam, sibi comparare. Constat igitur ex habitis, argumento Mercurij Trismegisti, Osiridis, seu Serapidis, & Iſidis, Aegypti Regum Optimorum, bonos Principes ingentia beneficia conferre mortalibus, atque subditis, & exteris pariter præstare se se Deorum instar.

Secunda schematis explicatio, De Lucernis mysticis, Verbo, & Spiritu sancto, ingiter ardentibus in utraque manu Dei Patris: primumque de Iosepho Patriarcha, Regis insomnium ex Diuina reuelatione interpretante, factoque subinde Prorege, ad Aegypti, regionumque ceterarum salutem. Cap. CXIX.

Qum obseruatione frequenti Valeriani, hieroglyphica singula multis foeta sint mysterijs apud Aegyptios; iam licebit nobis aliam etiam asferre schematis explicationem, eamque sacram, ac plane Theologicam, antiquissimis Aegyptiorum gestis maxime congruentem; in qua lubet hæc omnia simulachra referre, ad Iosephi Patriarchæ præclarum beneficium Aegypto, mundoque fere toti collatum. Numquam Serapis ille medius, modium siue calathum in capite gestans: manu dextera caulem hordei, tritice, sine spica, siue Lilij sine flore tenens: cui canis a læuo latere blanditur, Iosephus est in Aegypto Prorex a Pharaone constitutus, egestatis integro septennio populis alimenta vitæ necessaria distribuens. Etenim ab Aegyptijs ob tantum beneficium olim cultum fuisse Iosephum diuinis honoribus, erecta statua sub nomine Serapidis, insignes autores antiqui, classicique scripserunt, & euidentissima confirmant argumenta. Nam in primis Iulius Firmicus Maternus, qui floruit æuo Constantini Magni Imperatoris, in libro suo, cui titulum fecit, De Profanarum Religionum errore, & habetur in Bibliotheca Patrum, ita scribit ad verbum Imperatoribus Constantio, & Constanti, Magni Constantini filijs, [1] Discite etiam Sacrosancti Imperatores, venerandum Alexandriæ Numen, unde sumpserit exordium. Quum ingrueret arefcentibus frugibus malitiosa fames, Iacobi Reli-

Iosephum cultum sub nomine Serapidis.

[1] cap. 14.

E e e 3 gios

Osiris ex hordeo potum facere docuit.

Osiris cur honore diuino cultus.

Osiris cur appellatus fuerit Bacchus, & Sol.

Principem decet peregrinari.

[7] Odyſſ.

„ giosi Patriarchæ semini procreatus Iu-
 „ uenis Ioseph , interpretatusque som-
 „ nium Regis, totum quicquid innuebat ,
 „ ostendit . Ioseph est Iacobi filius , qui
 „ ob pudicitiam in carcerem missus : ere-
 „ ptus post interpretationem somnij , fuit
 „ particeps Regni . Nam septem anno-
 „ rum collectis, & reſeruatis frugibus, al-
 „ terius septenarij egestatem Diuinæ ma-
 „ nus prouidentia mitigauit . Huic post
 „ mortem Aegyptij patrio gentis suæ in-
 „ stituto, templa fecerunt . Et ut iustam
 „ dispensationis suæ gratiam posteritas
 „ disceret, quo Modio esurientibus &
 „ ementibus frumenta diuiserat, capiti is
 „ super impositus est . Nomen etiam, ut
 „ sanctius coleretur, ex primo auctore
 „ generis accepit . Nam quia Saræ pro-
 „ nepos fuerat, ex qua nonagenaria
 „ Abraham, indulgentia Dei susceperat
 „ filium, Serapis dictus est . Sed hoc in-
 „ uito Ioseph accidit, immo mortuo . Ne-
 „ que enim ad hoc facinus Religiosus ani-
 „ mus, & Deo summo dicatus, adduci
 „ potuisset, ut erroris illecebras, ex nō-
 „ mine suo superstitiosis hominibus ipse
 „ præberet; præsertim quum sciret, hæc
 „ esse in Dei sacrosanctis legibus, ne quis
 „ hominum tale aliquid aut veneretur,
 „ aut coleret: Hic in Aegypto colitur,
 „ hic adoratur, huius simulachrum Neo-
 „ cororum turba custodit: & ad memo-
 „ riam vetustatis errantem populum or-
 „ dinem sacrorum in honorem integerri-
 „ mi ac prudentissimi hominis constitu-
 „ tum, contentiosa hodie animositate
 „ custodit . Sed & in ipso simulachro, si-
 „ cut in ceteris, ex assiduis sacrificijs im-
 „ mundi Dæmonum spiritus colliguntur .
 „ Huic alios assentiri monet Rufinus in-
 „ quiens: [b] *Quidam in honorem nostri Io-*
 „ *seph formatum perhibent simulachrum Se-*
 „ *rapidis, ob dimensionem frumenti, qua fa-*
 „ *mis tempore subuenit Aegyptijs .* His quo-
 „ rundam nomine Rufinus Iulium Fir-
 „ micum intellexerit . Hanc sententiam
 „ collaudat [c] Baronius in Annalibus,
 „ dum ait, eam non esse spernendam,
 „ quod ex sacris literis constet, Phara-
 „ onem mutasse nomen Ioseph . Assentit
 „ opinioni Spōdanus [d] apud Baronium .
 „ Cornelius a Lapide similiter [e] hoc pla-
 „ citum accipit . Sed inter alios multos
 „ Pierius Valerianus hoc idem luculen-
 „ ter explicans inſit [f] Ex diuinis nostro-

[b] l. 2. hist. ver.
 apud Euf. l. 11
 c. 23.

[c] ad an. 389.

[d] n. xvj.

[e] Gen. 41. f.

[f] l. 9. hier.

A rum literis historiam repetere, minime
 fuerit importunum . Satis enim con-
 stat [g] quemadmodum Iosippus ille
 somniator, Iacobi filius, ob inuidiam
 fuerit a fratribus venundatus, atque in
 Aegyptum adductus, ubi longam seruic-
 rit seruitutem: vique postmodum pri-
 mas apud Regem obtinuerit, postea
 quam nocturnam eam imaginem, quæ
 se se Pharaoni altius dormienti obtule-
 rat, interpretatus est . Imaginatus enim
 erat ille septem boues, pulchræ hilari,
 ac pingui aspectu, ab ripa Nili ad palu-
 dem aberrantes, quas septem aliæ de-
 formi macie, palustri eo loco emergen-
 tes, exceptas conficerent . Mox vero
 existimabat septenas se spicas cernere
 multa fruge conspicuas, & quæ iam se-
 cari poterant: eas totidem numero spi-
 cas, sterilitate insigni, ex proximo occu-
 pare videbantur (hoc vero visum secun-
 do loco, quod ex Hetrusca disciplina in-
 ostentis expetitur, primo additum, atte-
 statum facit, ut etiam in Gedeonis vel-
 lere diximus) . Hic iuuenis rerum pru-
 dentissimus, eximiam quandam septem
 annorum feracitatem ex eo portendi
 pollicitus est, quam optimæ illæ boues
 cum frugiferis spicis inspectæ denuncia-
 rent: quippe quod sit animal agrorum
 cultui præcipue idoneum, telluris feli-
 citatem per eas interpretari oportere:
 Cuius lætitiæ causa futura esset Nili
 inundatio, vnde visæ essent illæ boues
 emergere: idque per spicas, quæ hilari
 essent aspectu, manifestius significari,
 annorum quippe septem lætissimum
 prouentum . Cetera quæ his auersa ap-
 paruissent, totidem annorum famem
 demonstrare, quæ vbertatem illam eve-
 stigio subsecutura esset . Est nimirum
 palus sterilitatis indicium, sterilisque
 passim tum a poetis, tum ab oratoribus
 appellatur . Quum autem interpretatio-
 nem huiusmodi euentus approbasset,
 Rex Iosippi consilio fretus non modo
 famem ab Aegypto depulit, sed finiti-
 mos etiam populos abunde saturauit .
 Aiunt itaque Aegyptij, eius beneficij
 memores, homini gratiam relatum
 voluisse, ut simulachrum Serapidis cum
 modio in capite huius rei monumentum
 esse decreuerint . Ita Pierius: cui ut
 consentio, Serapidis idolum ab Aegyptijs
 erectum in honorem Iosephi, sui bene-
 ficen-

[g] Gen. 37
 39. 41.

Ioseph idē
 cum Sera-
 pide.

ficentissimi Proregis, ob insigne beneficium ab eo susceptum, ita non possum approbare somniorum Regis interpretationem referri debere ad Iosephi prudentiam, quod fecisse Firmicus etiam videtur: quum sacra pagina referat eam interpretationem ad reuelationem diuinam, prorsusque segreget ab humana Iosephi prudentia, ipsissima verba proferente Mose: [h] Protinus ad Regis imperium eductum de carcere Ioseph torquerunt, ac veste mutata obtulerunt ei. cui ille ait: vidi somnia, nec est qui edisserat, quae audiri te sapientissime conyere. Respondit Ioseph: Absque me Deus respondebit prospera Pharaoni. sic vulgata: Septuaginta vero, Sine Deo non respondebimus salutare Pharaoni: Chaldaica autem, Non ex sapientia mea: Sed a facie Domini respondetur pax Pharaoni. Narravit ergo Pharaon quod viderat. Putabam me stare super ripam fluminis, Et septem boves de amne conscendere, pulchras nimis, & obosis corporibus: quae in pastu paludis virecta carpebant. Et ecce has sequebantur alia septem boves in tantum deformes, & macilentae, ut nunquam tales in terra Aegypti viderim: quae denotatis, & consumptis prioribus, nullum saturitatis dedere vestigium, sed simili macie & squalore torpebant. Eugilani: rursus sopore depressus vidi somnium: Septem spica pullulabant in culmo uno plena, atque pulcherrima: alia quoque septem tennes, & percussa uredine oriebantur stipula: quae priorum pulchritudinem denotauerunt. Narravi coniectoribus somnium: & nemo est qui edisserat. Respondit Ioseph: Somnium Regis unum est: quae facturus est Deus, ostendit Pharaoni. Septem boves pulchrae, & septem spica plena, septem ubertatis anni sunt: eandemque vim somnij comprehendunt. Septem quoque boves tennes atque macilentae, quae ascenderunt post eas: & septem spica tennes, & vento vrente percussa, septem anni ventura sunt famis: qui hoc ordine complebuntur: Ecce septem anni veniunt fertilitatis magna in universa terra Aegypti: quos sequentur septem anni alij tanta sterilitatis, ut obliuioni tradatur cuncta retro abundantia: consumptura est enim fames omnem terram: & ubertatis magnitudinem perditura est inopia magnitudo. Quod autem vidisti secundo ad eandem rem pertinens somnium, firmitatis indicium est, eo quod fiat sermo Dei,

A & velocius impleatur. Nunc ergo prouideat Rex virum sapientem & industrium, & praeficiat eum Terra Aegypti; qui constituat Praepositos per cunctas regiones: & quintam partem fructuum per septem annos fertilitatis, qui iam futuri sunt, congreget in horrea: & omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur, serueturque in urbibus: & praearetur futura septem annorum fami, quae oppressura est Aegyptum: & non consumetur terra inopia. Placuit Pharaoni consilium, & cunctis ministris eius: Locutusque est ad eos: Num inuenire poterimus talem virum, qui spiritum Dei plenus sit? Dixit ergo ad Ioseph: quia ostendit tibi Deus omnia, quae locutus es (ita vulgata: Pagninus autem: Postquam cognoscere fecit Deus te totum hoc. Septuaginta: Quandoquidem ostendit Deus tibi omnia haec: & Chaldaica: Postquam fecit te scire Deus omnia haec) numquid sapienterem, & consimilem tui inuenire potero? Tu eris super domum meam: & ad tuorum imperium cunctus populus obediet, uno tantum regni solio te precedam. Dixitque rursus Pharaon ad Ioseph: Ecce constitui te super omnem terram Aegypti: tulitque anulum de manu sua, & dedit eum in manu eius: vestivitque eum stola byssina, & collo torquem aureum circumposuit. Iussusque eum ascendere super currum suum secundum, clamante pracone, ut omnes coram eo genuflecterent, & Praepositum esse scirent universa Terra Aegypti. Dixit quoque Rex ad Ioseph: ego sum Pharaon, absque tuo imperio non mouebit quisquam manum aut pedem in omni terra Aegypti. Vertitque nomen eius, & vocauit eum lingua Aegyptiaca: Saluator-Mundi. Quibus apertissime constat, negandum esse Firmico pariter atque Pierio, Iosephum ex humanarum rerum propria prudentia somnium Pharaonis interpretatum fuisse, quum eius interpretationem habuerit ex mera Dei reuelatione. Quorum sententiam reprobatur etiam ratio, ex rei natura deprompta per Aristotelem asserentem [i] Verum unusquisque ea recte indicat, quae cognoscit: atque eorum bonus index est. Vnamquamque igitur rem bene indicat, qui in ea; absolute vero omnia, qui in omnibus cruditus est. Atque hinc fit, ut Iuuenis auditor civilis idoneus esse non possit; quippe qui imperijs actionum vita sit, ex quibus, & de quibus rationes

Iosephi consilium salutare?

Approbatio consilij.

Interpretatio somnij a Deo reuelata Iosepho.

Ioseph fit Prorex Aegypti.

Mutatio nominis Ioseph.

[i] ethic. cap. 3 Iuuenis cur prudens non sit.

[k] 6. ethic.
cap. 8.

constituuntur. Inferius etiam [k] Huiusce autem rei indicium quoque illud est, quod Iuuenes licet Geometrici, & Mathematici, atque in eiusmodi rebus sapientes euadant, prudentes tamen euadere non videntur. Causa autem ea est, quod particularium est prudentia, quae ex experientia nobis innotescunt. Iuuenis autem expertus non est; experientiam enim temporis afferre longitudo. Nam illud etiam consideratione dignum videtur, quid sit quod puer fieri mathematicus potest, sapiens, aut naturalis non potest: An quia illa per abstractionem sunt; horum autem principia ab experientia sumuntur: & hac non credunt quidem Iuuenes, sed dicunt: illorum unumquodque quid sit, obscurum non est. Ioseph ergo Iuuenis prudentissimus non fuit propria virtute, humanaque prudentia; sed speciali munere Dei, sibi futura reuelantis. Accipimus tamen a Materno, Valerianoque lubentissime, multisque classicis alijs antea relatis, ab Aegyptijs erectam fuisse statuam Serapidis Iosepho defuncto, in acceptorum beneficiorum memoriam æternum propagandam. Quam opinionem posuit etiam Suidas, post Firmicum & ante Valerianum ita de Serapide scribens: *Serapis: Huius statuam Theophilus Archiepiscopus Alexandriae euerit, sub Theodosio Magno. Hunc autem alij quidem Iouem esse dixerunt: alij vero Nilum; quod modium, & cubitum in capite gestaret, aquae mensuram scilicet: alij vero IOSEPHVM: alij Apidem, quendam hominem opulentum, & Regem Memphitidis urbis Aegypti fuisse dicunt. Quum autem fames apud Alexandriam fuisset, illis de suis facultatibus victum iste praeiuit. Illi vero mortuo templum crexerunt, atque consecrarunt, in quo Bos alebatur, symbolum agricola, vel potius agricultura ferens, & quasdam in colore notas habens, idest ἐπίρριστα. Quisnam autem fuerit iste Bos, apparet ex ipsius appellatione; nam & ipse vocabatur Apis. Huius autem Apidis loculum, in quo iacebat ipsius corpus, Alexandriam trañsulerunt: & ex nominibus σαρπς & ἀπικ compositum nomen fecerunt, & SORAPIN ipsum vocarunt. Qui vero postea sunt secuti, eum vocarunt SARAPIN. Huius templum ab Alexandro conditum est maximum. Hunc morem Micerinus Aegyptiorum Rex imitatus, defunctae filiae*

Suidas de Serapide & Iosepho.

A dilectissimae corpus in loculo conclusit, cui forma Bovis erat, ut luculente refert Herodotus in Euterpe. [l] Quae cuncta Suidae dicta facile referri possunt ad Iosephum; quia primum iussu Pharaonis mutatum fuit Iosepho nomen, & Aegyptiaca lingua nuncupatus est, SALVATOR MVNDI; [m] nam observatu Baronij ad an. 389. Spondanique notatu [n] vox SERAPIS apud Aegyptios idem sonat, quod MVNDI. B SALVATOR. Dicitur etiam Apis, hoc est Adæquator ἀπὸ τοῦ Ἀπείκω, quod est Adæquo; nam adæquavit frumentum septem annorum sterili cum tritico septem antecedentium fertillium, quintam partem frugum annorum priorum condens in horrea, distribuendam singulis annis posterioribus famelcentibus. Aliam Serapidis etymologiam affert Cornelius a Lapide scribens ex Hebraica voce Sar, quae Principem sonat, & ex Aegyptiaca Apis, quae Bovem signat, componi nomen Sarapis, hoc est Princeps Bovis; quod quidem nomen apte Iosephum indicat, qui factus fuit Aegypti Princeps ob rectam Bount interpretationem. Aliam addit etymologiam, ex σαρπς, quod arcem frumentariam indicat, & ἀπικ, quod Bouem, factum nomen Serapis, quod ideo Iosepho competit, quia ex Boum somnio novit frumenta in horreis, tanquam in arcis congreganda fertilibus annis ad occurrendum venturae fami. Ponit & Firmici etymon Sarapis, hoc est, Sara nepos; qualis fuit Ioseph. Addit ab Aegyptijs Ioseph corrupte dici Aseph, & per metathesim Apis. Alij Serapin aiunt oriri ex inuersione nominis Abres, in Cerap, unde Cerapis, vel Serapis; Fuit autem Ioseph ex Abrahamo pronepos. Denique notat, alios Serapidem appellatum fuisse ex Schorappahim, quod est, facies-bovis; nam Ioseph ex interpretatione sonij Regis de Bobus adeptus est in Aegypto summos honores viuens, & vita functus etiam diuinos. Quam etymologiam approbat Moses comparans Ioseph boui, dum benedicens Filijs Israel ante mortem suam, post Benjamin, ipsi [o] Ioseph quae ait: De benedictione Domini terra eius, de pomis cali, & rore, atque abyssu subiacente. De pomis fructuum Solis ac Luna.

[l] cap. 129. & seqq.
II. Ratiocuncta ex etymologia Serapidis.

[m] Gen. 41. 45.

[n] Nu. xvi.

[o] Deuter. 33. 13. & seqq.

De

De vertice antiquorum montium, de pomis collium aeternorum. Et de frugibus terræ, & de plenitudine eius. Benedictio illius, qui apparuit in Rubo, veniat super caput Ioseph, & super verticem Nazarai inter fratres suos. Quasi primogeniti tauri pulchritudo eius. Itaque Serapidis omnes etymologiæ Iosepho mirifice congruentes, apte demonstrant Iosephum fuisse, quem vita defunctum, ob ingentia beneficia suscepta, dudum Aegyptij diuinis honoribus coluerunt, ædificato templo, & in eo erecta grandi statua sub nomine Serapidis. Præterea vero maius argumentum de proposito sumere possumus e signo salutari Crucis, quod in Serapide visum est, & in eius templo; namque Iosepho cornua Crucis attribuit mystice D. Augustinus [p] explicans allatum locum [q] Deuteronomij Quum Ioseph benediceret, ait inter cetera: Primogenitus: tauri pulchritudo eius. Non ita legendum, ut dicatur primogenitus tauri; sed quum sit primogenitus; pulchritudo eius pulchritudo tauri est; propter cornua Crucis de Domino intelligitur figuratum.

II. Cruces attributæ Serapidis Iosephum indicant.

[p] 10. 4. quæst. in Deut. in f. libri.

[q] Deut. 33. 17.

De cruce Serapidis.

De cruce vero Serapidis in templo, pectore, sic antea Suidas: Cruces: recta ligna humi defixa. Sub Theodosio maiore, Romanorum Imperatore, quum Græcanica, id est Gentilia templa destruerentur, in Serapidis templo inuentæ sunt hieroglyphicæ literæ, Crucis figuram habentes. Quas quum illi de Græcis, qui Christiani facti fuerant, conspexissent, dixerunt Crucem apud literarum hieroglyphicarum peritos significare *Vitam futurā*. Quod in Ecclesiastica historia Tripartita Socrates etiā affirmat, inquit [r] Quumque templum Serapidis spoliaretur, inuenta sunt litera in lapidibus sculpta, quæ apud Aegyptios vocantur sacra; habebantque ipsi characteres figuram Crucis. Hoc Christiani videntes, atque Pagani, singuli eorum hoc signum propria religioni deputabant. Christiani dicebant signum esse salutiferæ passionis Christi: Pagani vero, aliquam communionem Christo & Serapidi per hoc signum asserabant. Et sane recte; quia Iosephus ille typus Christi venturi fuit; etenim vterque venditus a fratribus: vterque adoratus a Patre Matreque sua: vterque mirabiliter satiauit innumeras gentes egenas; vterque communicauit in

[r] l. 19. c. 29.

alijs multis, de quibus D. Ambrosius, [s] & passim alij SS. Patres. Quin & in antiquis lectionibus Coelius [t] habet, Aegyptios antiquos insculpere consueuisse pectori Serapidis figuram Crucis: & apud eam gentem ante Christi Domini natales Crucem in Serapide fuisse præfagium virtutis, quam a corpore diuinissimo fuerat acceptura. Sed & Serapidis magnum simulachrum in Alexandriæ templo cultum fuisse sub imagine Crucem formantis hominis per aperta & extensa brachia, constat ex Ruffino, a quo Pierius hausit; inquit [u] *Simulachrum Serapidis in templo Alexandriæ ita vastum erectum est, ut dextera vnum parietem, alterum læua perstringeret*. Eusebius enim siue Ruffinus apud Eusebium, antea multo sua in Ecclesiastica historia scripsit [x] Serapis apud Alexandriam templum auditum quidem omnibus puto, plerisque vero etiam notam. Locus est non natura, sed manu, & constructione per centum, aut eo amplius gradus in sublime suspensus: quadratis, & ingentibus spatijs omni ex parte distentus. Cuncta vero, quæ ad summum pauimentorum euadunt, opere fornice constructa: quæ immensis desuper luminaribus, & occultis aditibus, inuicem in semet distinctis, vsum diuersis ministerijs & clandestinis officijs exhibebant. Iam vero in superioribus extrema totius ambitus spacia occupant exhedræ & pastophoria, domusque in excelsum porrectæ, in quibus vel æditui, vel hi quos appellabant *ἀγνῶντας*, id est, qui se castificant, commanere soliti erant. Porticus quoque post hæc omnem ambitum quadratis ordinibus distinctæ intrinsecus circumstant. In medio totius spacijs ædes erat, pretiosis edita columnis, & marmoris saxo extrinsecus ample magnificeque constructa. In hac simulachrum Serapis ita erat vastum, ut dextera vnum parietem, alterum læua perstringeret. Hæc ad verbum Ruffinus. Ut hinc iam habeamus in Iosepho, sub imagine Serapidis culto, Christum Dominum crucifixum representatum, & Crucis mysterium, ad alliciendos vel ab eo tempore mortales in veram religionem; quod postea fecit etiam Deus ænæo serpente supra crucem pariter [y] exaltato [y] Num. 21. 9: sicut

[s] lib. de Iosepho Patr. l. 1. c. 8.

[u] l. 32. hiero.

[x] l. 11. c. 23.

Templum Serapidis quale.

Serapis in crucifixi typum.

10.3.14.15.16

[a] 16. fol. 263

Oraculum
Ægyptiū
de cruce.[b] 11. fol.
190.Varro no-
tatur.

Lares quid

ficut obseruat Euangelista, Dominum ita de semetipso dicentem introducens [Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis: ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam eternam. Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam eternam. Huc

ea quoque facere videntur, quæ suis in Hieroglyphicis attulit Goropius; primum enim de Api scribit [a] Apis in prima lingua dicebatur *As uuis*; quæ vox interpretatur, *is qui abluit, & de tergit*: & Bos quidam a sacerdotibus Ægyptiacis vocabatur Apis, ut significarent Magnam victimam, idest Christum Dominum, cuius sanguine Mundi peccatum esset abluendum. (& mox) In Apiboue Lunæ signum exquiri, significat sacrificia quamuis magna, nullam adferre ex se salutem; sed quicquid habeant sancti, id ab vna victima in Cruce immolata accipere; Luna enim de suo lumen non habet, sed a Sole mutuatur. Habebant enim Ægyptij antistites in suis arcanis, Tamdiu Cæremonias duraturas, dum vita illa venisset, quam Tau, siue Crux significat; vel existimabant ritus umbratiles mansuros, dum transisset Luna. (de qua prius idem [b] Goropius) Luna se coniunxisse cum magno Deo Pane, ob præmium Lanæ candidæ, significat Legem veterem, quam significat Luna, a Christo Domino nostro vitam suscepisse, qui omnes cæremonias veteris Legis ad se pertraxit, & omnes sic sibi accommodauit, ut amico sœdere, & summa concordia ipsa Lex vetus, quæ Luna est, a Pane, idest Christo Domino Nostro susciperet, ac lubenter vocata obtemperaret. Lunam sub nomine Maniæ, quam vocem non intellexit Varro, deducens eam a Mane: quum in prima lingua Man denotet Lunam, significat Legem veterem detinuisse animos Cæremonijs, & figuris, & idcirco omni vera vita vacuos. Lar enim in prima lingua vacuum notat; vnde Lares significant animos vacuos vera vita, qui est Christus Dominus Noster; ideo ab antiquis putabantur esse hominum animæ, quæ aliquando in Deorum numerum essent redactæ; sed non prius quam

A per lanam veri Agni essent expiatae; quam rem significant lanæ effigies, quæ in compitibus suspendebantur ipsis Laribus. Quo nomine D. Cyprianus admonet, oracula sacra passim a malis Dæmonibus per fabulas eos colentium deprauari, sicut obseruat etiam Valerianus [c] & post eum Cornelius a Lapide [d] cui *Gentiles mire historiam Iosephi, Moysi, aliorumque Hebræorum corruerunt, suisque fabulis & figmentis miscuerunt, & deprauarunt*. Ex Crucis itaque signo, Serapidis pectori appenso, necnon in lapidibus eius templi passim insculpto, satis apparet apud Ægyptios Iosephum cultum fuisse sub nomine Serapidis. Quod eo quoque nomine valde comprobatur, quod Serapidi vim inesse dicebant profligandi malos Dæmones; qua de re primum Eusebius ex Porphyrio, sic [e] Idem (Porphyrius) declarat malignorum Dæmonum principes Serapin & Proserpinam esse: diuina vero scriptura Beelzebub prauitatis principem appellat. Sunt autem verba eius hæc in libro Responsorum conscripta: *Malignos omnes non temere Serapidi subijcimus. Non enim sacrorum eius symbolis solummodo persuasi sumus, verum etiam quia quæcumque alliciunt, & quæcumque repellunt, Plutoni attribuantur, ut in primo libro monstrauimus. Serapis autem apud Ægyptios is Deus est, qui apud Græcos Pluton nuncupatur; idcirco prauis demonibus iste princeps est. Nam iste symbola quæque dedit hominibus, quibus Dæmones expelluntur: iste supplices docuit, quomodo brutorum assumpta figura, dæmones hominibus insiliunt. & paulo post: Numquid, ait Porphyrius, isti sunt illi Dæmones, quorum princeps Serapis est? Profecto quum Serapis malorum Dæmonum princeps, & eorum abactor dici valeat; vel quia diuina virtute pollens in cacodæmones ius habeat, & eos expellere valeat, ut olim Christus Dominus, & eius Apostoli, & Apostolorum umbra, dæmonibus imperabant iussa capeffentibus, & mirabilia faciebant; quæ leguntur in sacra pagina [f] vel quia Serapis malus Dæmon esset, malive Dæmonis habitaculum, malusque malorum spirituum princeps, uti Beelzebub: de quo legimus [g] *In Beelzebub principe Dæmoniorum ejcis Dæmonia*. Sane Porphyrius Christiani*

Lanæ effigies cur Laribus in compitibus suspendebantur.

[c] 1.32.p.

[d] Gen c.41.

Pag 257.

III. Serapis
Dæmones ut
abigeret.

[e] 4. de
præp. c.12.

[f] Matth. 9.
& passim.
Marc. 3. 15.
Act. 5. 15.

[g] Matth. 12.
24.

[h] Suid. &
Volater. l. 18.

[i] Matth. 12.
21. & seq.
Mar. 3. &
Luc. 16.

ni nominis hostis acerrimus [h] Euangelij veritatem non audiens, qua Christus Dominus euidenter demonstraui Dæmonia non eijci a Dæmoniorum principe malo, qui potius ea in homines immittit cruciandos, quos odio maximo prosequitur; putauit Serapidem malum cacodæmonum principem, hominibus dedisse symbola, quibus expellerent Dæmones: at contra sic in sacra pagina legimus [i] *Tunc oblatuſ est ei dæmonium habens, cæcus, & mutus: & curauit eum, ita ut loqueretur, & videret, expulſo Dæmonio. Et ſtupebant omnes turba, & dicebant: Numquid hic eſt filius David? Phariſæi autem audientes, dixerunt: Hic non eijcit Dæmonia niſi in Beelzebub principe Dæmoniorum. Ieſus autem ſciens cogitationes eorum, dixit eis: omne regnum diuiſum contra ſe, deſolabitur: & omnis ciuitas, vel domus diuiſa contra ſe, non ſtabit. Et ſi Satan ſe ſatanam eijcit aduerſus ſe diuiſus eſt: quomodo ergo ſtabit regnum eius?* Porphyrius ergo, qui Phariſæorum mentem habens, opinatur Serapin eſſe malum Dæmonem, principemque cacodæmonum hominibus dare conſueuiſſe symbola, quibus malos Dæmones expellerent, & homines docuiſſe rationem qua malos eiufmodi ſpiritus expellerent: quomodo poterit argumento Domini reſpondere? nonne fatuum eſt aſſerere malum Dæmonem, iniquorum ſpirituum principem, oſtendere hominibus quomodo poſſint malos Dæmones eijcere; quum ille vetuſ orator hominum, nihil magis in optatis habeat quam in homines immittere torquentia Dæmonia? Quare cenſendum eſt, Serapidem fuiſſe Iosephi ſimulachrum, in cuius honorem permiferit Deus Optimus, ut quæ Ioseph viuens Dæmonia per ſymbolum Crucis eijciebat, oſtendebatque mortales eijcere in fide Crucifixi venturi; ſic eo mortuo Crucis etiam ſymbola illius ſimulachro appenſa Dæmones malos ab hominibus abigere. Quin & Serapidis Dæmonia repellentis nomine ſignafſe priſcos uiuentem Iosephum etiam nomine Serapidis appellatum, a quo tale quoque beneficium obtinuiſſent, ut per ſymbola Crucis venturi Saluatoris Dæmones mali pellerentur. Nec obſtat, quod a Græcis putaretur idem eſſe Serapiscum

A Plutone, quia Iosepho quoque Plutonis nomen assignabant, ob raptum Proſerpinae, ac eius restitutionem ad auras per æqualia tempora; nam eo fabulamento signabant frugem, quæ Proſerpina dicitur, ab Iosepho raptam ſeptem annis fertilitatis in horrea Regia reconditam, reſtitutam poſtea fuiſſe totidem annis penuriæ in lucem ac in uſus hominum. Qua de re non inepte Goropius [k] licet ad Christum referat quæ debuerat immediate ad Iosephum referre, & per eum ad Christum; ait enim: Serapis apud Aegyptios ſignificat Christum Dominum; nam teſte Porphyrio in libro Reſponſorum, Serapis habebatur Deus, qui malignis Dæmonibus imperaret; atque eorum inſanam vim, qua niſeros mortales impeterent, coereret. Hac de cauſa ſymbolum hominibus ab ipſo commonſtratum, Crux ſcilicet, quo malignæ furia expellerentur. Nemo eſt, qui neſciat, Diabolum cum toto exercitu ſuo pedibus Agni ſubiectum eſſe. Et hinc eſt, quod Serapidi Tau, ſiue Crucem priſci illi Theologi addiderunt, ut qui a Noe, & reliquis Patribus Ianigenis cognouiſſent, per Crucem fuiſſe Dæmonem, humani generis hoſtem, debellandum. Itaque Serapis, qui ſymbola ſalutaria dabat hominibus, per quæ mortales in Aegypto malos Dæmones ab obſceſſis expellerent, nullus alius eſſe potuit, quam Ioseph, Chriſti venturi, Dæmoniaque pulſuri, verus typus. Id etiam facile colligas ex Oraculo vetuſtiſſimo de Trinitate, quod Antiqui paſſim Serapidi, & Plutoni adſcribebant; de quo Baronius ita, [l] pariter & cum illo Spondanus. [m] *Sane ab antiquis Serapis oraculum, Ioseph Patriarcha digniſſimum, a noſtris etiam decantatum: & a Gyraldo productum* [n] ſic ex Heraclide Pontico:

Πρῶτα θεὸς, μετὰ περὶ λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς,
Σύμματα δὴ τρία πάντα καὶ εἰς ἓν ὄντα.
,, Principio Deus eſt, tum Verbum, his Spiritus vnus eſt.
,, Congenita hæc tria ſunt: cuncta hæc tendentia in vnum.

Quod quidem Oraculum, ex eo quod eundem cum Plutone eſſe Serapin Heraclitus Ponticus tradidit: (quæ fuit etiam aliorum ſententia) idcirco Plutoni illud ipſe tribuit.

Cer.

Iosepho, & Serapim, ut conueniat Plutonis fabula.

[k] nu. 4.

IV. Serapidis oraculum fuit Iosephi.

[l] ad an. 389.

[m] nu. 16.

[n] ſynt. 6.

[o] Pf. 104.
21. 22.

Ioseph do-
cuit Aegyptios
mysteria Tri-
nitatis.

[p] Gen. 18
1. & seqq.

[q] 16. de ciu.
cap. 29.

[r] Gen. 18
v. 3. n. 8.

Certe non frumentum tantum, sed veram Dei cognitionem Ioseph tradidisse Aegyptijs, asserit scriptura, dum ait de Pharaone, & Iosepho [o] Constituit eum Dominum domus suae: vt erudiret Principes eius, sicut semetipsum: & senes eius prudentiam doceret. Vt iure dici possit, eam de sacrosancta Trinitate sententiam fuisse Ioseph: qui doctus eam plane fuerat per traditionem Patris Iacob, & Aui Isaac, a Proauo Abraham; qui multo prius in conualle Mambre tres videns, & vnum adorans Dominum, altissimi Sacramenti Sanctae Triadis plenam habuit reuelationem, vt ibi satis aperte notant Theologi, Mose dicente; [p] Apparuit autem ei Dominus in conualle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in feruore diei. Quumque eleuasset oculos, apparuerunt ei tres viri, stantes prope eum. Quos quum vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adorauit in terra, & dixit: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum. Sed asseram paxillum aquae, & lauentur pedes vestri: & requiescite sub arbore, ponamque bucellam panis, & confortetur cor vestrum; postea transibitis. Idcirco enim declinastis ad seruum vestrum. Qui dixerunt: Fac vt locutus es. &c. Quem locum D. Augustinus explicans, inquit [q] Item Deus apparuit Abraha ad quercum Mambra in tribus viris; quos dubitandum non est Angelos fuisse; quamuis quidam existiment vnum ex his fuisse Dominum Christum, asserentes eum etiam ante indumentum carnis fuisse visibilem. Esse quidem Diuina potestatis & inuisibilis, incorporealis, incommunicabilisque natura, sine ulla sui mutatione etiam mortalibus aspectibus apparere; non per id quod est, sed per aliquid, quod sibi subditum est. Quid autem illi subditum non est? Verum si propterea confirmant horum vnum aliquem fuisse Christum, quia quum tres vidisset, ad Dominum singulariter est locutus. (& mox) Vnde multo est credibilis, quod & Abraham in tribus, & Loth in duobus viris Dominum agnoscebant; cui per singularem numerum loquebantur. Pererius ista confirmans, inquit [r] Si tres vidit Abraham, & tribus obtulit hospitalitatis officium, cur vnum tantum, quasi esset ille incommittatus, &

A solitarius, asseruit? B. Augustinus putat, intellexisse Abram, in illis tribus apparuisse sibi, & locutum esse Deum; ideoque numero singulari cum vno tantum, quasi cum Deo locutum esse (& mox) Ex hac visione, & facto Abraham, atque ex omnium Patrum, qui super hac visione disputarunt, expositione nata est percelebris illa & peruulgata sententia; *Tres vidit, & vnum adorauit*; quasi eo ipso, quod tunc egit Abraham, mirifice adumbratum fuerit mysterium Trinitatis. Neque enim id mysterij propalam exponi, & aperte declarari eo tempore, vulgarique conueniebat. Itaque Ioseph per traditionem patris Iacob & aui Isaac a proauo Abraham notionem Trinitatis habere potuit, & oraculo proposito eam docere mortales, permittente, reuelante, suadenteque Deo ad humani generis, Aegyptiorumque praesertim eruditionem salutarem, Quod autem Heraclides Ponticus id oraculum ad Plutonium retulerit, quem eundem esse censuerit cum Serapide, praclarissimo Deo Aegyptiorum, nostram de Iosepho sententiam confirmat: etenim antiqui Graeci Plutonium Deum Telluris esse dixerunt, qui Proserpinam Cereris filiam pulcherrimam in Siciliae campis fertilissimis delicias rapuit: deinde fuit superius redire, tantundemque temporis cum matre Cerere apud homines extra terrae caueam commorari: velantes hoc fabulamento, more suo, veram historiam Iosephi; qui fruges vberimas tempore fertilitatis integri septennij, quoad quintam partem veluti rapuit ex hominum conspectu, & in horrea, velut intra terrae penetralia transtulit; inde per totidem annos eam frugem in dias luminis oras ad esum, & vsum mortalium fame tabescentium exire permissurus. Graeci vero facile suam regionem honorare satagentes, decora Aegypti, quam Insulam Nili dicebant vbertate frugum fertilissimam, transtulerunt ad Magnam Graeciam, quae Siciliae regio tritici feracissima pariter est; pro Iosepho Plutonium, pro frugum abundantia Proserpina introducentes; vt pro Aegypto Siciliam; quae vtraque priscis horreum mundi, & horreum populi Romani rerum Domini celebrabatur. Quare notabile

Trinitatis oraculum cur Plutoni tributum

Iosephi veram historiam vt suis fabulis Ethnici co-texterint.

bile de Sacrosancta Triade vetus Oraculum Iosephi, Serapidi simul atque Plutoni veteres adscripserunt, eundem Iosephum Aegyptijs appellantis nomine Serapidis, ob etymologias antea propositas: & Græcis nomine Plutonis, ob nuper allatam mythologiam.

Denique vero Iosephum eundem esse cum Serapide, picto in schemate nostro, satis ostendit Liliij caudex, seu virga sine flore, quam dextera manu continet iste Serapis; etenim, sicuti notabamus apud Valerianum [f] Liliū merito flos

regius etiam appellatur, non a Iunone Regina tantum denominatione sumpta, sed a Regia, qua præstat celsitudine; quod tanta proceritate super flores alios attollitur, ut ad tria interdum cubita surrigatur. Quoniam vero in Rege duo potissimum habentur, atque spectantur, Dignitas nimirum, & Imperium: quorum Dignitas per Coronam Regiam indicatur, Imperium vero per Sceptrum; quo tum

plectendi fontes, tum etiam gratijs & beneficijs cumulari consueverunt apud Regem gratiosi; qua de re præclarum habemus in sacra pagina testimonium de Rege Assuero Sceptrum ad Regiam Esther benignitatis ergo inclinante [i] Omnes serui Regis, & cuncta qua sub

ditione eius sunt, norunt provinciam, quod siue vir, siue mulier, non vocatus interius atrium Regis intraverit, absque ulla cunctatione statim interficiatur: nisi forte Rex auream virgam ad eum tetenderit pro signo clementia: atque ita possit vivere. Ego igitur quomodo ad Regem intrare poterō, qua

triginta iam diebus non sum vocata ad eum? (& mox) Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cum ancillis meis similiter ieiunabo: & tunc ingrediar ad Regem, contra legem faciens, non vocata, tradensque me morti, & periculo. Die autem tertio, induta est Esther regalibus vestimentis, & stetit in atrio domus regie, quod erat interius contra basilicam Regis. At ille sedebat super solium suum in consistorio palatii contra ostium domus. Quumque vidisset Esther

Reginam stantem, placuit oculis eius, & extendit contra eam virgam auream, quam tenebat manu: Quæ accedens osculata est summitatem virgæ eius. Dixitque ad eam Rex: Quid vis Esther Regina? Quæ est petitio tua? Etiam si dimidiam regni petieris.

ris, dabo tibi. Sceptrum igitur est imperij tessera pœnas, & gratias elargiens. Profecto Liliij flos, coronamenti aptus, regiam dignitatem representat: caudex vero, siue scapus, in hastulam, virgamque rectam assurgens, Imperium indicat, quoniam est Sceptro simile. Quum itaque Pharaon Rex Aegypti Iosepho tradiderit, non quidem regiam dignitatem, neque coronam, sed solum Imperij, sceptrique potestatem, illi dicens [u] Tu eris super domum meam, & ad

tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantum Regni solio te precedam. Dixitque rursus Pharaon ad Ioseph: Ecce constitui te super universam terram Aegypti. (& mox) Ego sum Pharaon: absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terra Aegypti. Sic ergo recte Schematista noster effigavit Iosephum cum caudice Liliij sine flore in manu dextera, hiæroglyphicum Proregis Aegypti. Ceterum hic omittendum non est, herbæ caulem, quem dextera manu tenere Serapis aspicitur, esse posse caulem Hastulæ regie nuncupatæ, quam etiam Asphodelum appellant: de quo quidem Cæsalpinus ait [x] Asphodelus luteus appellatur planta quod nos peregrina: Cuius radix in totum Asphodelo similis est; globus enim ingens est, veluti acervatorum bulborum. Caule autem Liliū præfert: rectus enim est, simplex, cubitalis, ac foliatus. Eiusque deinde

[y] ponit aliam Asphodeli speciem, appellans Liliaginem duplicem: quarum maiorem vocat etiam Hemerocallem cum Dioscoride [z] dicitque caulem habere Lilio similem; etsi multo foliatiorem scapum obtineat quam Liliū, & hastula in schemate depicta. Vocant autem Asphodelum nomine Hastulæ-regiæ, quia regio sceptro similis esse videatur, in cacumine florentem, Plinius

[a] Dodonæus [b] Cæsalpinus [c] Caspar Bahuinus [d] & alij. Nos istam Asphodeli similitudinem cum sceptro, ac nomen Hastulæ-regiæ, deduci putamus non a sola figura exteriori, sed etiam a magna virtute, qua pollet eiusmodi planta pellendi veneficia [e] sicuti Sceptrum regis noxia pellit a subditis: de qua virtute sic Hesiodus in Operibus [f] & diebus:

Stulti, neque sciunt quanto plus

ris, dabo tibi. Sceptrum igitur est imperij tessera pœnas, & gratias elargiens. Profecto Liliij flos, coronamenti aptus, regiam dignitatem representat: caudex vero, siue scapus, in hastulam, virgamque rectam assurgens, Imperium indicat, quoniam est Sceptro simile. Quum itaque Pharaon Rex Aegypti Iosepho tradiderit, non quidem regiam dignitatem, neque coronam, sed solum Imperij, sceptrique potestatem, illi dicens [u] Tu eris super domum meam, & ad

tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantum Regni solio te precedam. Dixitque rursus Pharaon ad Ioseph: Ecce constitui te super universam terram Aegypti. (& mox) Ego sum Pharaon: absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terra Aegypti. Sic ergo recte Schematista noster effigavit Iosephum cum caudice Liliij sine flore in manu dextera, hiæroglyphicum Proregis Aegypti. Ceterum hic omittendum non est, herbæ caulem, quem dextera manu tenere Serapis aspicitur, esse posse caulem Hastulæ regie nuncupatæ, quam etiam Asphodelum appellant: de quo quidem Cæsalpinus ait [x] Asphodelus luteus appellatur planta quod nos peregrina: Cuius radix in totum Asphodelo similis est; globus enim ingens est, veluti acervatorum bulborum. Caule autem Liliū præfert: rectus enim est, simplex, cubitalis, ac foliatus. Eiusque deinde

[y] ponit aliam Asphodeli speciem, appellans Liliaginem duplicem: quarum maiorem vocat etiam Hemerocallem cum Dioscoride [z] dicitque caulem habere Lilio similem; etsi multo foliatiorem scapum obtineat quam Liliū, & hastula in schemate depicta. Vocant autem Asphodelum nomine Hastulæ-regiæ, quia regio sceptro similis esse videatur, in cacumine florentem, Plinius

[a] Dodonæus [b] Cæsalpinus [c] Caspar Bahuinus [d] & alij. Nos istam Asphodeli similitudinem cum sceptro, ac nomen Hastulæ-regiæ, deduci putamus non a sola figura exteriori, sed etiam a magna virtute, qua pollet eiusmodi planta pellendi veneficia [e] sicuti Sceptrum regis noxia pellit a subditis: de qua virtute sic Hesiodus in Operibus [f] & diebus:

Stulti, neque sciunt quanto plus

ris, dabo tibi. Sceptrum igitur est imperij tessera pœnas, & gratias elargiens. Profecto Liliij flos, coronamenti aptus, regiam dignitatem representat: caudex vero, siue scapus, in hastulam, virgamque rectam assurgens, Imperium indicat, quoniam est Sceptro simile. Quum itaque Pharaon Rex Aegypti Iosepho tradiderit, non quidem regiam dignitatem, neque coronam, sed solum Imperij, sceptrique potestatem, illi dicens [u] Tu eris super domum meam, & ad

tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantum Regni solio te precedam. Dixitque rursus Pharaon ad Ioseph: Ecce constitui te super universam terram Aegypti. (& mox) Ego sum Pharaon: absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terra Aegypti. Sic ergo recte Schematista noster effigavit Iosephum cum caudice Liliij sine flore in manu dextera, hiæroglyphicum Proregis Aegypti. Ceterum hic omittendum non est, herbæ caulem, quem dextera manu tenere Serapis aspicitur, esse posse caulem Hastulæ regie nuncupatæ, quam etiam Asphodelum appellant: de quo quidem Cæsalpinus ait [x] Asphodelus luteus appellatur planta quod nos peregrina: Cuius radix in totum Asphodelo similis est; globus enim ingens est, veluti acervatorum bulborum. Caule autem Liliū præfert: rectus enim est, simplex, cubitalis, ac foliatus. Eiusque deinde

[y] ponit aliam Asphodeli speciem, appellans Liliaginem duplicem: quarum maiorem vocat etiam Hemerocallem cum Dioscoride [z] dicitque caulem habere Lilio similem; etsi multo foliatiorem scapum obtineat quam Liliū, & hastula in schemate depicta. Vocant autem Asphodelum nomine Hastulæ-regiæ, quia regio sceptro similis esse videatur, in cacumine florentem, Plinius

[a] Dodonæus [b] Cæsalpinus [c] Caspar Bahuinus [d] & alij. Nos istam Asphodeli similitudinem cum sceptro, ac nomen Hastulæ-regiæ, deduci putamus non a sola figura exteriori, sed etiam a magna virtute, qua pollet eiusmodi planta pellendi veneficia [e] sicuti Sceptrum regis noxia pellit a subditis: de qua virtute sic Hesiodus in Operibus [f] & diebus:

Stulti, neque sciunt quanto plus

ris, dabo tibi. Sceptrum igitur est imperij tessera pœnas, & gratias elargiens. Profecto Liliij flos, coronamenti aptus, regiam dignitatem representat: caudex vero, siue scapus, in hastulam, virgamque rectam assurgens, Imperium indicat, quoniam est Sceptro simile. Quum itaque Pharaon Rex Aegypti Iosepho tradiderit, non quidem regiam dignitatem, neque coronam, sed solum Imperij, sceptrique potestatem, illi dicens [u] Tu eris super domum meam, & ad

tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantum Regni solio te precedam. Dixitque rursus Pharaon ad Ioseph: Ecce constitui te super universam terram Aegypti. (& mox) Ego sum Pharaon: absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terra Aegypti. Sic ergo recte Schematista noster effigavit Iosephum cum caudice Liliij sine flore in manu dextera, hiæroglyphicum Proregis Aegypti. Ceterum hic omittendum non est, herbæ caulem, quem dextera manu tenere Serapis aspicitur, esse posse caulem Hastulæ regie nuncupatæ, quam etiam Asphodelum appellant: de quo quidem Cæsalpinus ait [x] Asphodelus luteus appellatur planta quod nos peregrina: Cuius radix in totum Asphodelo similis est; globus enim ingens est, veluti acervatorum bulborum. Caule autem Liliū præfert: rectus enim est, simplex, cubitalis, ac foliatus. Eiusque deinde

[y] ponit aliam Asphodeli speciem, appellans Liliaginem duplicem: quarum maiorem vocat etiam Hemerocallem cum Dioscoride [z] dicitque caulem habere Lilio similem; etsi multo foliatiorem scapum obtineat quam Liliū, & hastula in schemate depicta. Vocant autem Asphodelum nomine Hastulæ-regiæ, quia regio sceptro similis esse videatur, in cacumine florentem, Plinius

V. Liliij caudex Iosephum indicat in Serapide schematis.

[f] lib. 55.

Regis attributa duo potissima, ut indicentur.

[i] Esth. 4. 11. & cap. 5. 1. 2. 3

[u] Gen. 41. 40 & seqq.

[x] 10. de plan. cap. 29.

[y] cap. 30.

[z] l. 3. c. 120.

[a] l. 21. c. 17.

[b] Pemp. 2.

[c] l. 20. c. 10.

[d] l. 10. c. 26.

[e] l. 1. sect. 5.

Hastula regiæ

cur dicatur

Asphodelus.

[f] Plin. loc. cit.

[f] ver. 40.

dimidium sit toto :
 „ Neque quam magnum in Malua, & Asphodelo bonum.
 Dubit. Verum enimvero difficultatem facere videtur antedictis, de caule folioso Asphodeli, Dioscorides, qui caulem Hastulæ-regiæ læuem [g] attribuit. Nisi dicamus, pro læu iudicandum esse caulem carentem nodis, non autem carentem folijs; cum Plinio, Cæsalpino, & alijs dicendum erit, Asphodeli, Hastulæ-regiæ plures esse species congeneres; quarum aliæ sint caule læuissimo, vt ait Matthæolus apud [h] Dioscoridem: aliæ sint foliato caule, sicuti Lilium; cuiusmodi spectatur in schemate depictum. Ceterum siue Lilij, siue Hastulæ-regiæ caulis ille sit, qui visitur in schemate, mystice semper eo designatur regale sceptrum. Mihi tamen potius esse videtur Lilium; cuius flores in capitibus humanis efformatis in gemma conspiciuntur; vt omnia referantur ad vnā plantam regalem; nempe Lilij flores Mercurius, & Isis in capite, Serapis caulem manu teneat. Immo neque semper, neque per totum caulem, neque minutis æqualiter folijs Hastulæ-regia foliosa est, vt Lilij scapus, & ille qui conspicitur in schemate. At vero quid, si dixerō (vt antea quoque notauimus) culmum esse tritici sine spica, manu gestatum a Iosepho, qui septennio tum vbertatis frumentum condiderat in horreis: tum inopiæ triticum reconditum, & e spicis erutum, vendebat eumentibus, & distribuebat egenis? Qui namque frumenti caulem absque spica gerit, ille se tritici dominum demonstrat, quod per trituram excussit e spicis. Constat igitur, Iosephum ab Aegyptijs cultum fuisse sub nomine Serapidis, tum autoritate veterum, iuniorumque plurium classicorum: tum ex multiplici Serapidis etymologia Iosephum indicante: tum ex Crucis signo Serapidi dudum a priscis applicito: tum ex virtute pellendicacodæmones ab obsessis, quam habuit, & docuit olim Serapis homines, symbolo Crucis præsertim: tum ex Oraculo vetustissimo de Sacrosanctæ Trinitatis mysterijs, quod Serapis edidit: tum demum ex Imperio regio, siue regia dignitate, tributo Serapidi per hastulam Lilij sine flore; seu

Dimidium plus toto.

Dubit.

[g] l. 2. c. 164.

Solut. 1.

Solut. 2.

[h] loc. cit.

Lilium Asphodelo præferitur.

Iosephum in Serapide cultum fuisse, quæ demonstrant.

A potius caule tritici sine spica. Quas ob res omnes Ioseph ab Aegyptijs cultus est diuinis honoribus sub nomine Serapidis. Vt enim Moses a summo Deo constitutus est [i] Deus Pharaonis tyrannice populū electū opprimētis, Diuinæ iustitiæ Minister Aegyptiorum scelera puniens; ita vicissim Deus permisit, vt antiquiorem alium Pharaonem probum Aegypti Principem Iosephus, Diuinæ bonitatis minister, & eius populū tum a fame septennij [k] sterilis liberaret, tum etiam in vera fide, vt roque cultu Dei erudiret [l] adeoque tanquam Deus in Aegypto beneficis coleretur sub nomine Serapidis; vt Moses ibidem tanquam Deus terribilis ultor scelerum postea metuendus fuit, & coactus [m] ex Aegypti finibus exire. Quæ forte ratione postea [n] miraculum a Domino factum quum videret Simon Petrus, prociidit ad genua Iesu, dicens: Exi a me, quia homo peccator sum, Domine. Semper enim circundederat eum, ac timor, vt ait Euthymius, ne periculum aliquod subiret luendi poenam suis peccatis debitam a præsentē Deo, & illa cognoscente: sed illum solatus est illico, dum ait ad Simonem Iesus: Noli timere: ex hoc iam homines eris capiens, miraculis & doctrina tua multo plures, quam nunc pisces præsentia mea, quæ tibi remittit omnia peccata tua, quæ confiteris, dum apud me, cuncta videntem atque scientem, te peccatorem esse profiteris. Hactenus de præcipua figura, medium Schematis obtinente: quæ sub imagine Serapidis Aegyptijs beneficū Proregem Iosephum representabat, summa veneratione cultum.

[i] Exod. 7. 1. & seqq.

[k] Gen. 41. per totum.

[l] Psal. 104. 21. 22.

[m] Exod. 11. 1. & seqq. [n] Luc. 5. 8. 9. D. Petrus cur Dominum ab se rogat exire.

De Pharaone Tricipite, Tripodeque, Iosephum Aegypti Proregem constituentē. Cap. CXX.

V Erum alia, quæ dextrum locum in Schemate figura continet, cum qua Serapis colloqui videtur, duplicem habere potest explicationem: quarum prima refertur ad Pharaonem Aegyptiorum Regem, cum Iosepho colloquentem, tum illi somnia sua narrantem: tum somniorum Interpreti sapientissimo Dominum totius Aegypti veluti suo Vicario communicantem. Secunda declaratio

ratio referri valet ad verum Deum, Iosepho somniorum veras interpretationes, veræque Fidei mysteria reuelantem. De prima certum est e sacra pagina, Pharaonem fuisse dominum, non vnus tantum partis Ægypti, sed vniuersæ terræ Ægypti: legimus enim,

Rex Ægypti
cur Triceps,
ac Tripes hic
roglyphice.

[a] Gen. 41. 41

[b] n. 44.

[c] cap. 101.

[a] Dixitque rursus Pharaon ad Ioseph: Ecce constitui te super vniuersam terram Ægypti. & mox [b] Dixit quoque Rex ad Ioseph: Ego sum Pharaon: absque tuo imperio non mouebit quisquam manum aut pedem in omni terra Ægypti. Verum Ægyptus est omnis diuisa in partes tres (vt antea vidimus [c] apud Ptolemæum, & Magnum) quarum vna Superiorem appellant, & Asiaticam, Æthiopixæ conteminiam, quæ tendit ad meridiem: Aliam vero Mediam vocant, quæ vergit ad Africam, & ad Occasum, Oceanumque: Tertiam Inferiorem nuncupant, quæ porrigitur ad Boream, Mediterraneo mari terminata. Quæ quidem Ægyptus Inferior in tria Delta subdiuiditur vltius, nimirum in Delta Magnum, Delta Paruum, atque Delta tertium cognominata. Porro trium istarum Ægypti partium dominium hieroglyphice designatur ternis Regis & Capitibus pariter & Pedibus, varia tamen ratione: Capitibus quidem, quia ex ore Regis prodeunt Leges, & Edicta iubentia quicquid a subditis omnibus atque singulis obseruandum sit: Pedibus autem, quia sunt symbola præcipua Possessionis atque Dominij; quum Possessio, quæ Dominium quoddam est, dicta sit Iureconsultis a Pedum positione; Bartholus enim [d] Appellata est, inquit, Possessio a Pedum positione; & ab ea olim incipit Dominium. Habet autem Rex Ægypti, mystice designatus in schemate, duas Lucernas ardentes in manibus elatis, vt indicarentur Festa Lucernarum Accensarum, quæ quotannis fieri consueuerant eadem nocte in Ægypto principalia solennissima: vnum quidem principalissimum in Vrbe Sai: alterum vero in reliquis Ægypti regionibus vniuersis, ciuitatibusque singulis. De quibus festis Herodotus insit in Euterpe [e] Vbi vera in Sai Vrbe sacrificaturi conuenerunt, nocte sub dio vniuersi circum domos Lucernas accendunt, imbutas sale, & oleo plenas, cum multo lychno, quod tota ardet no-

[d] l. 1. ff. de
acq. poss. in
summ.

Lucernæ in
manibus ar
dentes quid
nolent.

[e] l. 2 c. 62.

A *Et: Cui fesso nomen impositum est, ACCENSIO-LYCERNARVM. Ad hunc Conuentum quicumque Ægyptiorum non ierint, sacrificij noctem obseruantes, & ipsi vniuersi Lucernas accendunt: atque ita accenduntur Lucerna non in Sai modo, sed etiam per vniuersam Ægyptum. Qua vero gratia Nox hac lumen & honorem sortita sit, sacra quaedam ratio commemoratur: de qua luculenter actum a nobis est in superioribus [f] commodiore loco.*

[f] l. 6. c. 94.

B *De hieroglyphico Summi Numinis apud Ægyptios antiquiores, a Patriarcha Iosepho, iussu Pharaonis eruditos.*
Cap. CXXI.

V Erum enimvero, quæ hieroglyphicorum Ægyptiorum proprietas est, multis esse foeta significationibus; quum in sacra pagina legamus, Iosephum Patriarcham erudiuisse, iussu Pharaonis, Ægyptios concinente diuino Psalte [a] Nolite tangere Christos meos: & in prophetis meis nolite malignari. Et vocauit famem super terram: & omne firmitum panis contriuit. Misit ante eos virum: in seruum venundatus est Ioseph. Hamiliauerunt in compedibus pedes eius: ferrum pertransiit animam eius. Eloquium Domini inflammavit eum: misit Rex & soluit eum princeps populorum & dimisit eum. Constituit eum Dominum domus suæ, & Principem omnis possessionis suæ. Vt erudiret Principes eius, sicut semetipsum, & senes eius prudentiam doceret: iam Triceps, Tripesque simulachrum in Schemate nostro, præter Ægypti Regem Pharaonem cum Iosepho loquentem, aptissime significare potest Deum Optimum. Vniuersi Regem, Iosepho mysteria tum somniorum Regalium, tum veræ fidei apud Ægyptios initio serendæ reuelantem. Nam Triceps ponitur Deus, ob tres personas diuinas, in vnum Deum veluti coeuntes: Qua ratione cum Diuo Athanasio concinit Ecclesia: Fides Catholica hæc est, vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitatem veneremur. Neque confundentes personas, neque substantiam separantes. Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus Sancti. Sed Patris, & Filij, & Spiritus Sancti vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna Maiestas. Qualis

[a] Pl. 104. 15.
α. 1099.

Deus eur Tri-
ceps in sche-
mate.

» Pater, talis Filius, talis Spiritus Sanctus.
 » Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus. Et tamen non tres Dii,
 » sed vnus est Deus. Ita Dominus Pater,
 » Dominus Filius, Dominus Spiritus Sanctus: & tamen non tres Domini, sed
 » vnus est Dominus. Quia sicuti sigillatim vnamquamque personam Deum ac
 » Dominum confiteri Christiana veritate compellimur: ita tres Deos, aut Dominos dicere, Catholica religione prohibemur. Quamobrem sub vnus hominis Tricipitis, Tripodisque simulachro, Deum vnum, ad cuius imaginem & similitudinem homo factus est [b] tribus personis distinctum apte representare potuit in gemma Schematista priscus. Obtinet diuinum hoc simulachrum tria capita coronata Lilijs, quia tres Diuinæ personæ Deum vnicum indicantes habent singulæ regium Dominium omnium rerum; & ob summam puritatem essentię, simul & ob regiam potestatem, ac diuinitatem singulis personis communem, flos Lilij ternus exurgit e singulis capitibus. Itidem ternos habet pedes hoc diuinum simulachrum, quia per eos designatur absolutum dominium tum rerum omnium cælestium, terrestrium, & infernorum; tum commune triplici Personæ, nam vt ait Apostolus [c] *Propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen: vt in nomine IESU omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris*. Gestat autem manibus elatis hoc Dei hieroglyphicum duas Lucernas ardentes, ob duplicem rationem; vna quidem est, vt Deus iste Trinus, & Vnus indicetur esse Creator Cæli & Terræ; namque cælum ob astra positum fuit ab antiquis igneæ naturæ; siquidem [d] in Timæo. Plato [d] dudum ab Ægyptijs edoctus duo posuit Ignis genera; lucidum alterum, quo cælestes globos constare voluit; adurens alterum, quod sub cælo conspicitur. Verba Platonis a Cornaro versa, sunt: *Post hac vero considerare oportet, Ignis genera multa facta esse; velut est flamma: & quod a flamma discedit; & non quidem urit, sed lucem oculus exhibet. Ac inter definitiones Platonicas legitur: Sol est ignis cælestis, qui solus ab auro-*

[a] Gen. 1. 26.
27.

[e] Phil. 2. qu.
10. 11.

Lucernæ in
D-i manibus
ardentes quid.

[d] in Timæo.

Ignis lucens,
non viens qui.

A ra ad vespem usque ab iisdem videri potest: animal sempiternum, animatum, astrum, per diem conspicuum, maximum. Et quoniam inter subcælestia, præstantissima natura est homo, qui corpus habet a prædominio terreum, vt putat plasmatum ex humo [e] sed animam veterum opinione constitutam ex igne; qualem etiam existimabant esse cunctarum animantium animam, vt obseruat Aristoteles [f] & post eum Virgilius [g] cui

B » Suscipit Anchises, atque ordine singula pandit:
 » Principio cælum, ac terras, camposque liquenteis
 » Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque astra
 » Spiritus intus alit: totamque infusa per artus
 » Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
 » Inde hominum, pecudumque genus, vitæque volantum,
 » Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.
 » Igneus est ollis vigor, & cælestis origo
 » Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
 » Terrenique heberant artus, moribundaque membra.

Deus autem Optimus in sacra pagina, & apud orthodoxos omnes legitur manibus, digitisve fecisse cælum, terram, & omnia, quæ in eis sunt, homines nimirum, aliaque cetera cuncta: concinit enim Regius Propheta [h] *Quoniam vidimus celos tuos, opera digitorum tuorum: Lunam, & stellas quæ tu fundasti: [i] Celi enarrant gloriam Dei: & opera manuum eius annunciat firmamentum. & Iobus patiens, [k] Manus tua fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu.*

E Sed hominem Lucernæ comparat passim, & igni ardenti, propter humidum radicale iugiter absumptum a calido naturali, Galenus [l] itidem & [m] Aristoteles. Hac ergo prima ratione Deus ponitur gestare Lucernas ardentes manibus in altum sublatis. Altera vero ratio potior est, propter quam Deus effigiatu-
 » Sed hominem Lucernæ comparat passim, & igni ardenti, propter humidum radicale iugiter absumptum a calido naturali, Galenus [l] itidem & [m] Aristoteles. Hac ergo prima ratione Deus ponitur gestare Lucernas ardentes manibus in altum sublatis. Altera vero ratio potior est, propter quam Deus effigiatu-
 » Sed hominem Lucernæ comparat passim, & igni ardenti, propter humidum radicale iugiter absumptum a calido naturali, Galenus [l] itidem & [m] Aristoteles. Hac ergo prima ratione Deus ponitur gestare Lucernas ardentes manibus in altum sublatis. Altera vero ratio potior est, propter quam Deus effigiatu-

Subcælestium
homo natura
præstantissimus.

[e] Genes. 2. 7.

[f] 1. de an.
1. 20. & seqq.
[g] 6. Aen.

[h] Pl. 8. 4.

[i] Pl. 18. 1.

[k] cap. 10. 8.

Homo lucernæ comparatus.

[l] 1. aph. com.
13.
[m] de vit. & mort. c. 3.

pro-

productione; nempe tum Verbi, Filij sui; qui Lucerna dicitur, & Lux in sacris literis; legitur enim [n] a Psalte Regio: *Lucerna pedibus meis Verbum tuum*: & apud Euangelistam [o] Dominus de se dicit: *Ego sum Lux Mundi*. & ante audiuit [p] *Lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum*: tum etiam Spiritus Sancti, qui sub ignis, & flammæ species super Apostolos aduenit [q] in die Pentecostes. Et Pater Deus dicitur Pater *luminum* ab Apostolo scribente [r] *Omne datum optimum, omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre Luminum; apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*. Regiusque Propheta Deum Patrem introducit Filio suo dicentem [s] *Tecum principium in die virtutis tue, in splendoribus sanctorum, ex utero ante Luciferum genui te*. Splendores diuinarum personarum intelligens; quum Dionysius agens de Diuinis nominibus, Deo Diuinis personis nullum aliud congruentius nomen inter nostratia posse adaptari scribat, quam nomen ignis, luminis, atque splendoris. Et certe flammula Lucernæ mirifice congruit & Filio, & Spiritui Sancto iugiter a Patre producente prouenientibus in æternitatis momento stabili; nam ea flammæ proprietas est vt semper generetur, & in assidua generatione consistat; ita decernente dudum Aristotele [t] *Flamma enim propter continuum humidum, & siccum, quæ permutantur, fit, & non alitur; non enim eadem existens, permanet vilo tempore, vt ita dicam*. Quam sententiam respexit etiam inferius ipse Aristoteles [*] agens de Vita & Morte: *Ignis autem perseuerat, semper fiens & fluens, sicut fluuius: sed latet propter velocitatem*. Sed est in continua, perennique generatione. Sic Deus Pater semper generat Filium suum in momento permanente totius æternitatis; vnde Dauid introducit Filium Dei dicentem: [u] *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu: ego hodie genui te*. Quem locum ita declarat D. Augustinus [x] *Quanquam etiam posuit ille dies in prophetia videri, quo Iesus Christus secundum hominem natus est; tamen hodie quia præsentiam significat; atque in æternitate nec præteritum quicquam est, quasi esse de-*

A fieri: nec futurum, quasi nõdum sit: sed præsens tantum; quia quicquid æternum est, semper est: diuinius accipitur secundum id dictum, *hodie genui te*, quo sempiternam generationem virtutis & sapientiæ Dei, qui est vnigenitus Filius, Fides syncerissima & catholica prædicat. Et reuera quum Filius a Patre generetur ab æterno per actum simplicissimum Intellectus, quo Deus Pater semetipsum intelligens perfecteque comprehendens concipit atq; generat Verbum sibi simillimum in identitate substantiæ: quumque Pater Deus in æternitatis momento stabili semper semetipsum intelligat, nec vnquam desinat seipsum comprehendere; propterea generatio Verbi, diuinique Filij semper fit. Qua de re luculenter agit D. Thomas [i] & alij Theologi cuncti. Quo nomine representatur aptissime per Lucernæ flammam in manu Dei, quæ pariter consistit in continua generatione. Dicendum est hoc ipsum de productione Spiritus Sancti; quia Spiritus Sanctus, qui formaliter est Amor Diuinus, producit per actum voluntatis Dei, bonum essentialiter, ac æternaliter (vt ita loquar) appetentis. Pater enim quum Verbum ab se genitum agnoscat esse summe bonum, ipsum amat intime: Filiusque quum Patrem similiter intueatur esse summe bonum, eundem pariter amat intime: qui quidem mutuus Amor est Spiritus Sanctus, a Patre simul & a Filio procedens. Quum autem in æternitatis momento stabili tempus omne complectente semper Pater amet Filium suum, & vicissim Filius Patrem suum; ideo productio Spiritus Sancti semper etiam fit; adeoque Spiritus Sanctus apte representatur per Lucernæ flammam similiter; quæ totum sui esse semper habet in fieri. Quam veritatem nos docuit D. Thomas inquiring [k] *Dicendum, quod sicut generatio Filij est coæterna generanti (vnde non prius fuit Pater, quam generet Filium) ita processio Spiritus Sancti est coæterna suo principio. Vnde non fuit prius Filius genitus, quam Spiritus Sanctus procederet; sed vtrumque æternum est*. Quam sententiam coluerunt item omnes Orthodoxi, ea ratione nixam, qua Pater in æternitatis momento semper amat Filium sibi coæt-

Filij Generatio vt æterna fit.

[i] 1. par. q. 42. art. 2.

Spiritus Sanctus vt Lucernæ comparatus.

[k] 1. q. 36. 3. ad 3.

num, actione suæ voluntatis æterna; vicissimque Filius Patrem suum diligit semper: quæ processio mutuae dilectionis a Patre simul & a Filio est vera productio mutui Amoris æterni, qui vocatur Spiritus Sanctus; de quo similiter D. Bonaventura sic ait in suo Compendio Theologicæ Veritatis [1] Spiritus

[1] 1 de nat. Dei. c. 8.

Spiritus Sanctus ut sit Amor Dei.

» Sanctus amor Dei est; & hoc tripliciter, » essentialiter, personaliter, & exemplariter. Essentialiter Spiritus Sanctus dicitur Amor in quantum ipse cum Patre » & Filio vnus Deus est. Ipsi enim tres » in quantum vnum sunt in essentia, diligunt se Amore essentiali, qui appropriatur Spiritui Sancto. Personaliter » vero dicitur Spiritus Sanctus Amor, in » quantum ipse est nexus Patris, & Filij. » Pater enim & Filius diligunt se Amore » ab eis prodedente; qui non est Pater, » nec Filius, sed Spiritus Sanctus. De hoc » nexu dicit Augustinus: *Est ineffabilis quidam complexus in illa Trinitate, non genitus, sed genitoris genitique suauitas, in geniti largitate perfundens omnes creaturas pro captis earum. Exemplariter quoque &c.* Sed Amor iste diuinus pro

[m] de Trin. cap. 5. f. 10. 4.

p. 345. k

[n] Deuter. 4.

14.

[o] Exod. 3. 2.

tertia persona sumptus, nexusque Patriæ & Filij, quum æternus omnino sit, mutuoque semper vnjat duas illas diuinas Personas; propterea recte representatur in schemate per Lucernam similiter semper ardentem in manu Dei trini & vnus; etenim flamma Lucernæ totum suum esse habet semper in fieri: quum semper a Patre simul & a Filio procedat Spiritus Sanctus in æternitatis momento stabili. Qua de re D. Augustinus alibi [m] recte, qui supponens in sacra pagina Deum Patrem Ignis hieroglyphico signari [n] *Quia Dominus Deus tuus ignis consumens est*: & alibi [o] *Apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi*: & videbat quod rubus arderet, & non comburebatur. Deus enim Pater ignis consumens est omnia mala peccatores perdens; ipse semper permanens, non comburens absumensve propriam substantiam, neque Filium spinis coronatum, rubo designatum, in quo semper est, dicente Domino [p] *Pater in me est, & ego in Patre*. & antea [q] *Ego & Pater vnum sumus*. Hæc inquam omnia sciens, atque supponens, dum ageret ex processio de Trinitate D. Augustinus, in-

[p] Ioan. 10.

36.

[q] ibid. n. 30.

A quit [r] *Solus Pater non dicitur missus; non enim splendor, aut feruor ignem; sed ignis mittit siue splendorem, siue feruorem; sic Pater mittit Filium, & Spiritus Sanctus ab utroque procedit*. Nimirum Pater, qui mysticus ignis est, mittit Filium, qui splendor Paternæ gloriæ dicitur a Diuo Paulo [s] & splendor Patris, cuius est imago, & candor lucis æternæ, dicente sacra pagina de Filio, qui est sapientia Patris. [t] *Omnibus enim mobilibus mobilior est Sapientia* (propter actionis suæ celeritatem) *attingit autem ubique propter suam mundiciam* (quæ maxime spectatur in splendore flammæ) *Vapor est enim virtutis Dei: & emanatio quedam est claritatis omnipotentis Dei sincera: & ideo nihil inquinatum in eam incurrit* (quia Filius Dei est impeccabilis per naturam) *Candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius*. Ab hoc autem Igne Dei Patris, & splendore diuini ignis, procedit ardor, qui est Spiritus Sanctus; ut ab igne pariter, & a lumine calor & ardor prouenire consuevit apud nos. Aptissime vero duæ Personæ Filius & Spiritus Sanctus in schemate comparantur duplici Lucernæ ardenti semper in Dei manibus, quia designantur in sacris literis nomine manuum, & digitorum Dei; nam Filius, per quem omnia facta sunt

[r] 10. 4. 34. k

[s] Hebr. 1. 3.

[t] Sap. 7. 24.

25 26.

B [u] a Patiente manus Dei nuocupatur, vna & Spiritus Sanctus; ait enim, *Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me totum in circuitu*: & sic repente precipitas me? & paulo ante [y] *Numquid bonum tibi videtur, si calumniaris me, opus manuum tuarum*. Et certe Deus Pater in hominis primæua constitutione conuocauit Concilium Sacrosanctæ Trinitatis, vna cum Filio & Spiritu Sancto creans humanum genus [z] etenim Deus ait: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*: Et præsens piscibus maris, & volatilibus celi, & bestiis, vniuersæque terra: omni que reptili, quod mouetur in terra. Et creauit Deus hominem ad imaginem suam; ad imaginem Dei creauit illum: masculum & feminam creauit eos. [a] *Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terra: & inspirauit in faciem eius spiraculum vite: & factus est homo in animam viuentem*. & adhuc infra [b] *Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam: quumque*

[u] Ioan. 1.

[x] Job 10. 8.

[y] ibid. v. 3.

[z] Gen. 1. 26.

27.

[a] Gen. 2. 7.

[b] Gen. 2. 21.

ob.

obdormisset, tulit unam de costis eius: & repleuit carnem pro ea. Et edificavit Dominus Deus costam, quam tulcrat de Adam in mulierem, & adduxit eam ad Adam. Itaque Lucernæ duæ ardentes in manibus viri triformis hieroglyphice signant Filium, & Spiritum Sanctum procedentem a Deo; quum vterque colatur a nobis Lumen de lumine simul, & Deus de Deo procedens, ille a solo Patre per æternam generationem; iste vero a Patre Filioque per æternam itidem spirationem. Quas duas productiones in schemate nostro mystice quoque signatas video duobus cingulis circa Lumbos triformis Dei solutis; etenim ut lumbi principium originis, & productionis exprimunt, dicente Deo Israeli

Duo cingula soluta circa lumbos Dei quid indicent.

[c] Gen. 35. 11.

Lumbi præcincti, & soluti ut diuersa significent.

Zonæ sponsarum ut soluebantur antiquitus.

[d] lib. 3.

[e] in append. Chronic. Arnobius ut ex E. haico factus Christianus.

[c] Ego Deus omnipotens: cresce, & multiplicare: gentes, & populi nationum ex te erunt: Reges de lumbis tuis egredientur. Utque lumbi præcincti castitatem, virginitatem, adeoque sterilitatem signant apud antiquos; ita Zonæ solutæ sponsalia, prolisque generationem, proindeque fecunditatem indicant; enimvero mariti sponsatum Zonas prima coniugij nocte soluebant ad sobolis propagationem: unde Zonam soluere sumitur pro deuirginare; noua namque nupta dudum Zona lanca & innodata cingebatur, quam prima nocte sponsus soluebat in lecto; ut ait Festus, & Arnobius; qui sic aduersus Gentes (quorum antea religionem aduersus Christi fidem tutatus fuerat, Eusebij, Tritenhemijque testimonijs) ait [d] Vñctionibus, inquitis, superest Vnxiæ: Cingulorum Cinxia replicationi; Victuæ, & Potuæ Sanctissimæ, Victui Potuique procurant. O egregia numinum, & singularis interpretatio potestatum. Nisi postes virorum adipali vngue oblinerentur ab sponsis, nisi virginalia vincula iam feruentes dissoluerent, atque imminentes mariti; nisi potarent, & manderent homines: numina non haberent? Ita deridebat ille numina, quæ prius coluerat; nam ut ait Eusebius Pamphilus [e] Arnobius in Africa rhetor clarus habetur; qui quum in ciuitate Sicca ad declamandum iuuenis erudiret; & adhuc Ethnicus ad credulitatem somnijs compelleretur; neque ab Episcopis impetraret Fidem, quam semper impugnauerat: elucubrauit aduersus pristinam reli-

gionem luculentissimos libros: & tandem veluti quibusdam obsidibus impetrauit. Tritenhemius etiam Abbas, de Scrip-
toribus Ecclesiasticis agens, inquit: Arnobius presbyter, Philosophus, & rhetor insignis; quum adhuc gentilis rhetoricam doceret, diuina miseratione vocatus, Christianum se cepit profiteri; quamque ad Episcopos accedens se baptizari expeteret, non credebat: veriti, ne vir secularis tumens eloquentia, Sacramentis Fidei conaretur illudere: & omnino sententiam differebant: Arnobius vero cernens sibi fidem minime adhiberi, in argumentum sinceritatis suæ scripsit, & obtulit Episcopis insigne volumen Aduersus Gentes Lib. viii. In Psalterium quoque Lib. unum. De Rhetorica Institutione Lib. unum. Quare potuit, & sciuit veritatem de ritibus antiquorum Sponsalium ad posteros literis commendare. Qua de re verba Festi sunt ipsissima: Cingulo noua nupta præcinebatur, quod vir in lecto soluebat: factum ex lana Ovis, ut sicut illa in domum sublata coniuncta inter se sit: sic vir suus secum cinctus vinctusque esset. Hunc Herculeo nodo vinctum vir soluit omnis gratia, ut sic ipse felix sit in suscipiendis liberis, ut fuit Hercules, qui septuaginta liberos reliquit. Cinxia Lunonis nomen sanctum habebatur in Nuptijs, quod initio coniugij solutio erat Cinguli, quo noua nupta erat cincta. Nonius autem Marcellus ait in proposito: Cingulum a cingendo, quo Incingulum plerumque dicitur. Varro in geruntio didascalo. Nouus maritus tacitus taxim uxoris soluebat cingulum. Aliquando, siue quapiam in regione alia solebat a Pronuba cunctabundæ puellæ cingulum illud laneum duobus digitis solui, atque Dianæ, ob id Cinxia cognominatæ, dicari. Nisi dicamus puellam duabus Zonis cinctam fuisse; quarum exteriorum supra tunicam Pronuba solueret, interiorum supra interulam in lecto maritus. De huiusmodi Zona virginali Troezeniarum pulcherrimam historiam enarrat in Corinthiacis Pausanias, a nobis antea [f] relatam in hoc opere. Rhodiginus autem in antiquis lectionibus [g] obseruat, a veteribus virginali utriusmodi Zonam appellatam etiam fuisse nomine Mitræ, & solui consueuisse primum parturientibus, longè

Hercules ut felix fuerit in prole.

[f] l. 6. c. 13.

[g] l. 16. c. 10.

Zona virginalis dicta etiam Mitra.

ge post nuptias; inquit enim: *Est eodem quoque nomine Mitra Zona, quam solvere uariantur primum parientes: dicantque Diana: nato inde illius cognomento, ut appelletur Λυσιζώνη; quo nomine etiam Athonis templum visebatur consecratum, Mitram certe (quæ zona virginalis est) incorruptam dicit Apollonius; ubi constat etiamnum pudicitia virginis asque. Sed & tania dici videtur eadem; unde taniapolis apud Eupolin, interprete Athenæo, pro ea, quæ muliebres distrahunt Zonas. His consentiens Gyraldus [h] inquit: Virgines*
 » sis Dea adhibebatur in nuptiis a Roma-
 » nis, quæ virgini zonam solueret: ut Græ-
 » cis Lysizona Diana. De Virginesi
 » D. Augustinus in vi. de Ciuit. Dei. Ad
 » hanc allusit Catullus, qui ait [i] ad Pas-
 » serem Lesbæ:

Quod zonam soluit diu ligatam.

Diui vero Augustini de zonæ virginalis solutione verba sunt [k] Ipse in Iugatino Deo coniuges iungat: & quum virgini uxori Zona soluitur, ipse innocatur, siue virtutes eius: & Dea Virginesis vocetur. Et adhuc infra [l] *Hæcine sunt numina salubria urbium: magis ridenda quam ludibria theatrorum? Quum mas & femina coniunguntur, adhibetur Deus Iugatinus: sit hoc ferendum. Sed domum est ducenda quæ nubis, adhibetur Deus Domiducus: ut in domo sis, adhibetur Deus Domitius: ut maneat cum viro, additur Dea Manturna. Quod ultra queritur? Parcat humana verecundia: peragat cetera; concupiscentia carnis & sanguinis procurato secreto pudoris. Quid impletur cubiculum turba numinum, quando & Paranymphe inde discedunt? Et adhuc impletur, non ut eorum presentia cogitata maior sit cura pudicitia; sed ut femina sexu infirma nouitate pauca, illis cooperantibus sine ulla difficultate virginitas auferatur. Adest etiam Dea Virginesis: & Deus pater Subigus: & Dea mater Prema: & Dea Partunda: & Venus: & Priapus. Deam istam Virginesem Martianus Capella, notatu Viues, Cinthiam Iunonem videtur appellare. Vetustis enim temporibus puellæ, quamdiu erant virgines, fasciam virginali perpetuo gestabant: cuius meminit [m] Homerus. Qui mos ad Romanos postea manauit: durauitque vsque ad casum Imperij. Utuntur, ait Viues Hispanus, & in Hispania Virgines fascijs. Hæc ille scribit*

A apud D. Augustinum [n] illatis locis. At vero Natalis Mythologus aliter de tempore, rationeque soluendæ zonæ scribit in Dianæ mythologia [o] dicens, *Deinde quum ita uterius excreuisset grauidis puellis, ut sueta zona uti amplius non possent, eam Zonam mos fuit in templo Diana Lysizona cognomento, Zonam-soluentis scilicet, quod fuit apud Athenienses, deportare: Quare postea dictum est, Zonam solvere, pro ea quod est, grauidam fieri. Quod patet ex his carminibus Apollonij [p] Latine versis ab eodem Natali:*

» Prima soluta mihi est, postremaque zona, quod ipsa

» Inuidit multos natos Lucina miselle. Sic igitur apparet, apud antiquos zonas puellis tum virginibus ante concubitum mariti; tum etiam multo post grauidis ante partum intumescere nimium ventre, solui consueuisse, siue a Pronuba, siue a Sponso, siue ab alio quouis: idque habito respectu semper ad prolem aut concipiendam, aut pariendam. Quæ

fane zona Deo mystice conuenire potest, qui se Filium suum ex utero genuisse dicit [q] *Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum; ex utero ante Luciferum genui te. Quem locum explicans D. Augustinus inquit [r] Quid est ex utero? ex secreto, ex occulto, de me ipso, de substantia mea: hoc est ex utero; quia generationem eius [s] quis enarrabit? De qua generatione quum olim egerit antiquissimus Mercurius Trismegistus, uti supra [t] visum est: Schematista noster, forte Mercurij doctrinam de Trinitate sequens, ista zona soluta lumbis Dei appositæ, hieroglyphice signauit æternam Filij Dei generationem; de qua superius cum D. Augustino ad Catechumenos. Verum & aliud Cingulum itidem solutum, inter primum ad renes colossi locatum, & pectus eiusdem simulachri, signare potest (de qua pariter antea Trismegistus) productionem Spiritus Sancti, qui simul a Patre Filioque procedit, tanquam ab vnico spirante mutuum Amorem. Quæ cuncta D. Augustinus [u] ita professus est: Credimus, & tenemus, & fideliter prædicamus, quod Pater genuerit Verbum, hoc est sapientiam, per quam facta sunt omnia, vnigenitum filium, vnus vnus, æternus cœternus, summe bonum, æqualiter bonum;*

[n] l. 6. de ciuit.

[o] l. 3. c. 18.

Zoram soluere quid antiquis. [p] lib. 1.

Zona ut Deo conuenire valeat.

[q] Pl. 169. 3.

[r] 10. 8. 424 D

[s] Isai. 53. 8.

[t] cap. 114.

Secundi cinguli explicatio.

[u] 11. de ciuit. 24.

[b] synt. 1.

[i] dep. 2.

[k] l. 4. de ciuit. cap. 11.

[l] l. 6. c. 9.

Dij nuptiales antiquorum.

[m] 11. Odyss.

num: & quod Spiritus Sanctus simul & Patris & Filij sit spiritus, & ipse consubstantialis & coæternus ambobus. Atque hoc totum & Trinitas sit propter proprietatem Personarum; & vnus Deus, propter inseparabilem diuinitatem: sicut vnus omnipotens, propter inseparabilem omnipotentiam: ita tamen, ut etiam quum de singulis quæritur, vnusquisque eorum & Deus, & omnipotens esse respondeatur: quum vero de omnibus simul, non tres Dij, vel tres omnipotentes, sed vnus Deus omnipotens: tanta ibi est in tribus inseparabilis vnitas, quæ sic se voluit prædicari. Vtrum autem boni Patris, & boni Filij, Spiritus Sanctus, quia communis ambobus est, recte bonitas dici possit amborum, non audeo temerariam præcipitare sententiam. Verumtamen amborum eum dicere sanctitatem, facilius ausus fuero, non amborum quasi qualitatem, sed ipsam quoque substantiam, & tertiam in Trinitate Personam. Ad hoc enim me probabilius ducit, quod quum sit & Pater spiritus, & Filius spiritus: & Pater sanctus, & Filius sanctus, proprie tamen ipse vocatur Spiritus Sanctus tanquam sanctitas substantialis, & consubstantialis amborum. Sed si nihil est aliud bonitas diuina quam sanctitas, profecto & illa diligentia rationis est, non præsumptionis audacia, ut in operibus Dei secreto quodam loquendi modo, quo nostra exerceatur intentio, eadem nobis insinuata intelligatur Trinitas, vnamquamque creaturam quis fecerit, per quid fecerit, propter quid fecerit. Pater quippe intelligitur Verbi, qui dixit ut fiat. Quod autem illo dicente factum est, procul dubio per Verbum factum est. In eo vero quod dicitur, Vidit Deus, quia bonum est, satis significatur, Deum nulla necessitate, nulla suæ cuiusquam utilitatis indigentia, sed sola bonitate fecisse quod factum est, id est, quia æqualiter bonum, & quod Spiritus Sanctus simul & Patris & Filij bonum est. Quod ideo postea quam factum est dicitur, ut res quæ facta est, congruere bonitati, propter quam facta est, iudicetur. Quæ bonitas si Spiritus Sanctus recte intelligitur, vniuersa nobis Trinitas in suis operibus intimatur. Ex quibus apparet apte signari hieroglyphico

A Zonarum ad lumbos Dei explicatarum, quasi inde exeuntium duas productiones diuinarum Personarum; illa quidem, quæ ad umbilicum sita, locum vteri prægnantis attingit, Filij generationem ex vtero: illa vero, quæ propius ad cor Dei videtur assurgere, Spiritus Sancti processionem ex Patre simul & Filio, mystice significari. Ceterum addenda sunt allatis, quæ & alibi de Trinitate tractans D. Augustinus ex professo scribit [x] de Spiritu Sancto: Si ergo & quod datur, in principium habet eum, a quo datur, quia non aliunde accepit illud quod ab ipso procedit; fatendum est Patrem & Filium principium esse Spiritus Sancti, non duo principia. Sed sicut Pater & Filius vnus Deus, & ad creaturas relatus vnus Creator, & vnus Dominus: sic relatus ad Spiritum Sanctum vnum principium. Ad creaturam vero Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, vnum principium, sicut vnus Creator, & vnus Dominus. Itaque Triceps illa figura humana, Tricepsque, hieroglyphicum est vnius Dei summi, personarum Trinitate mirifice se præbentis rerum omnium Dominum; Iosephoque Patriarchæ semetipsum intime manifestantis, dum illi somniorum Pharaonis interpretationem reuelauit.

De Aegyptijs ab Iosepho tempore famis alimenta poscentibus, per isidem significatis. Cap. CXXII.

Q Væ vero spectatur a sinistris in schemate mulier cum Sistro in dextera manu, & aquæ Sitella pendente de manu læua, & Lilij flore in vertice capitis, simulachrum est potissimum Aegyptij Regni, tempore famis integro septennio petentis alimenta ab Iosepho Prorege suo; nam Isis est, quæ Sistrum manu gerit, cuius fuit inuentrix; & quo peierantes cæcitate punire consueuerat apud Ethnicos; de qua re Iuuenalis ita [4] cecinit:

Est alius metuens ne crimen poena sequatur.
Hic putat esse Deos, & peierat: atque ita secum:
Decernat quodcumque volet de corpore nostro
Isis, & irato feriat mea lumina sistro,
Dum-

[x] 10.3.107.
A.B.

De Sistro Isis.
dis.

[4] Sat. 13.

„ Dummodo vel cæcus teneam, quot
abnego nummos.

Isis enim Aegyptiorum Regina, dum
viueret, populis iustissimas leges dedit;
vnde Legifera cognominata fuit. Inter
eius autem leges forte continebatur,
quæ falsum deierantes oculorum cæci-
tate multaret; adeoque post mortem
Diuino cultu fuit honorata, seruataque
fuere leges ipsius, præsertimque periurij
pœnam inferentes luminis orbita-
tem. Eius enim sacrificia Romam trans-
lata præcipue quoque veneratione co-
lebantur extra fines Aegypti; putaba-
turque Dea ferire periuros, quotiens
per eam iurantes fidem non seruassent:
vnde Ouidius in Ponto [b]

[A] l. i. v. 11. &
leqq.

„ Vidi ego Linigeræ numen violasse
fatentem

„ Isidis, Isiacos ante sedere focos.

„ Alter ob huic similem priuatus lumi-
ne culpam

„ Clamabat media se meruisse via.

Vnde sacerdotes Isidis metuebantur ab
omnibus; quod ita notauerat Ouidius
paulo antea concinens:

„ Et quis ita est audax vt limine cogit
abire

„ Iactantem pharia tinnula Sistra ma-
nu.

maxime namque sacerdotes Isidis fue-
runt ex Insula Pharo Alexandrina, Si-
straque plurimum quatiebant ad eden-
dum barbarum illum sonitum. Linige-
ra vero dicebatur Isis, quod eius sacer-
dotes lineis vestimentis vterentur, non
autem linceis; vtpote cum Pythagoricis
abstinentes ab animalium interfectione,
atque a morticinis ne dum in esu, sed
etiam in vestibus. Quo de more Aegy-
ptiorum late Porphyrius in libro suo
De Abstinentia ab esu carniū inscripto.

Isis cyprio-
gea.

[c] 11. meram.

Sistri de-
scriptio.

Sistrum autem instrumentum erat tin-
niens, quo Sacerdotes Isidis in eius Deę
sacris utebantur. Apuleius vero [c] aptis-
sime describere nobis videtur hanc Isi-
dis figuram cælatam in schemate no-
stro, dum ait: Dextra quidem ferebat
„ æreum crepitaculum: cuius per angu-
„ stam laminam in modum balthei recur-
„ uatam, traiectæ mediæ pauca virgulæ
„ crispante brachio tergeminos iactus
„ reddebant argutum sonum. Læuæ ve-
„ ro cymbium dependebat aureum, cuius
„ ansulæ, qua parte conspicua est, insurge-

A bat Aspis, caput extollens arduum, cer-
uicibus late tumescentibus. Profecto
Sistrum æreum crepitaculum fuit con-
cauum, ad tinniendum; lamina siquidem
incuruata in modum balthei, nisi con-
caua fuisset intus, apta non erat admo-
dum ad tinnitus edendos; crepitum
enim, atque sonorum tinnitum edebant
illæ pauca virgulæ traiectæ mediæ per
eam Sistri laminam, quæ pariter æræ
forent, atque in patentioribus laminæ
curuatæ foraminibus volubiles, versati-
les, omninoque mobiles ad crepitum
ciendum. Personabant autem sola bra-
chij crispantis iterata per aerem iacta-
tione. Quicum Britannico ponunt ex
argento quoque ac ex auro Sistra, non
ita sonora faciunt instrumenta arguto
sonitu, propter metalli mollietiem; magis
enim sonora sunt ex ære, quam ex ar-
gento, vel auro crepitacula. Quin etiam
Sacerdotes Isidis Deam circumferen-
tes impositam Asello, sicut aiunt Aeso-
pus, & Apuleius, pauperes erant, men-
dicantes, & fures, ob inopiam, corra-
dentes ab omnibus vel vilia quæque
munuscula; quare non habebant aurea,
nec argentea Sistra, sed ærea tantum-
modo, pretij vilioris. Ponit autem, vt
in schemate nostro visitur, Apuleius de
sinistra manu Deæ Isidis auream pen-
dere Situlam, quam appellat nomine
Cymbij, quia foret vtrumque nauigio-
lo, cymbæque similis; cuiusmodi per
inundationes Nili ferri consueuerant
Aegyptij; nam inundationis tempore
per aquas excrecentes læti tripudiare
consueuerunt, fertilitatem & vberem
annonam inde sibi mox expectantes;
proptereaque Cymbium aureum dicitur,
& quod auro exornarentur cym-
bulæ; & quod auream fertilitatis mes-
sem expectarent; & quod in aureo flu-
mine propter coeni colorem, quo tur-
bidus exundat, enauigarent. In superio-
re vero cymbij parte conspicua surgit in-
ansam, manubriumque serpens Aegy-
pto familiaris, ac veluti propria regio-
nis, Aspis extollens caput arduum, cer-
uicibus laterumentibus: ad ornatum pa-
riter & ad indicandum Aegypti natu-
ram, eiusmodi serpentum feracissi-
mam; qua de re nos antea [d] latius. [d] cap. 94.
Nisi potius per Cymbium, cum Beroal-
do, & alijs, intelligamus Cysibium,

Britannicus
notatus de au-
reo Sistro.

po-

poculi genus antiquum, hieroglyphicum lacunæ, Nili aquas continentis, alueique proprii fluminis; e cuius ripis assurgunt, amne maxime decrecente, atque ad proprium alueum reuocato, serpentes, Aspides maxime: Cyssibium enim, eodem autore, per syncopem dicitur apte Cymbium. Isis itaque hieroglyphicum est Aegyptum indicans, Aegypti nationem scilicet.

De Cane Iosepho blandiente, gentes exterarum ab eo nutrimenta petentes indicante.

Cap. CXXIII.

QUUM habeamus e sacra pagina,

[a] tempore famelici septennij confluisse in Aegyptum exterarum nationes esurientes, ab Iosepho Prorege frumentum distribuyente petentes alimoniam; hanc simulachro Canis indicauit schematis autor. Non enim audio Franciscum Georgium, alioqui virum eruditissimum, qui super illud oraculum [b] *Apud omnes autem filios Israel non mutiet canis ab homine usque ad pecus: ut sciatis quanto miraculo diuidat Dominus Aegyptios, & Israel;* inquit [c] in suis

problematis, Canem non latrasse in exitu Israel de Aegypto signare quietum egressum filiorum Israel: vel Ammonon, siue Mammonam Aegypti spiritum præsentem obmutuisse: vel corda omnium Aegyptiorum & pauida, & tacita fuisse; nam illa vox, quam verterunt, *Canes*, potest etiam significare Cor, & est, *Chelos*; id est, nullum cor mutijt, aut cogitauit male contra exeuntes. Et reuera *Canis* in sacra pagina sumitur pro Infideli, atque Gentili, comparatione facta cum Fidelibus; quales tunc erant in Aegypto Filij Israel; nam & in Euangelio legimus [d] *Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus;* ut enim Græci ceteras gentes appellabant barbaras; ita Hebræi reliquos homines dicebant Canes.

Quin & D. Augustinus ait [e] Canum nomine Gentiles appellari; quales sunt Aegyptij. Qui vel eo nomine Canes appellati, quod Canes venerabantur cultu diuino, suumque deum Anubim canino capite formabant. Ut per Isidem in schemate significantur Aegy-

ptij procures, atque magnates; quod indicat flos Lilij regius in capite Isidis Aegyptiorum reginæ: per canem vero subditorum abiectorum reliqua multitudo signetur; quum omnes tempore septennij famelici, tam diuites, quam pauperes alimenta sibi poscerent ab Iosepho Prorege, Frumentariæ rei speciatim Præfecto. Canum vero nomine speciatim indicari viles, & abiectos homines, obseruat etiam D. Augustinus

[f] inquit ad hunc locum: *Et erit clamor magnus per totam terram Aegypti, qualis non fuit, & talis non adhuc apponetur: in filiis autem Israel non mutiet canis lingua sua, ab homine usque ad pecus: elegantissima locutio est; per canem quippe extremum significauit vel hominem, vel pecorum: ita commendans quanta in Hebræis quies futura esset, Aegyptijs acerba orbitate clamantibus.* Ceterum nostra

sententia, si genuinus oraculi prioris intellectus est, non mysticus de populis Aegyptijs non allatrantibus Israel, dum egrederetur de terra illorum, a Georgio propositus; nam ultra vociferabant eos egredi compellendo clamoribus; ac literalis sensus est, de canibus enutritis in Hebræorum domibus, pecoribus, & animantibus alijs quibusque domesticis Israeliticæ gentis; qui canes, dum Deus interficeret vltima plaga nocturna cunctos Aegyptiorum primogenitos, & in eorum habitationibus, Hebræas inter

domos locatis, atque permittis, omnia magno tumultu complerentur, ciulatus hominum, latratibus canum, & vluatibus aliarum animantium; in Hebræorum tamen vicinis habitaculis omnia quieta, summa tranquillitas, altumque silentium; ut ne quidem ipsi domestici canes hilum mutirent; etsi proprietates ipsorum ingenua sit, noctu præsertim, allatrare vel ad leuem quemcumque

strepitum auribus exceptum; etenim oraculi sententia integra sic [g] habet: Et dixit Dominus ad Moysen: Adhuc vna plaga tangam Pharaonem & Aegyptum: & post hæc dimittet vos, & exire compellet. Dices ergo omni plebi, ut postulet vir ab amico suo, & mulier a vicina sua, vasa argentea & aurea. Dabit autem Dominus gratiam populo suo coram Aegyptijs. (Fuitque Moyses vir magnus valde in terra Aegypti

[f] tom. 3. 36. M. 56.

Nostra sententia.

Georgius notatus.

[g] Exod. 11. 1. & seqq.

eoram seruis Pharaonis, & omni populo, & ait: Hæc dicit Dominus: Media nocte ingreditur in Aegyptum; Et morietur omne primogenitum in terra Aegyptiorum, a primogenito Pharaonis, qui sedet in folio eius, vsque ad primogenitum ancillæ, quæ est ad molam, & omnia primogenita iumentorum. Eritque clamor magnus in vniuersa terra Aegypti, qualis nec ante fuit, nec postea futurus est. Apud omnes autem filios Israel non mutiet canis ab homine vsque ad pectus: vt sciatis quanto miraculo diuidat Dominus Aegyptios, & Israel. Descendentque omnes serui tui isti ad me, & adorabunt me, dicentes: Egrede tu, & omnis populus, qui subiectus est tibi: post hæc egrediemur, Et exiuit a Pharaone iratus nimis. Miraculum autem canum Israelis non mutientium, in eo consistit, quod nil omnino latrauerint, nil vlulauerint in domibus Hebræorum canes, dum in vicinis Aegyptiorum habitationibus illa nocte, propter inopinatas mortes omnium primogenitorum, clamor vehemens, atque tumultus ingens eiulantium obstreperet. Quare locus Exodi, propositus a Cl. Georgio, nihil omnino facere videtur ad explicationem canis in schemate blandientis Iosepho; sed solum locus Euangelij [b] quo canum vocabulo designantur gentes infideles alienigenæ; cuiusmodi fuerunt alij præter Aegyptios, & Hebræos; nam, vt habemus in sacra pagina [i] *Crescebat quotidie fames in omni terra: aperuitque Ioseph vniuersa horrea, & vendebat Aegyptijs; Nam & illos oppræsserat fames: omnesque prouincie veniebant in Aegyptum, vt emerent escas, & malum inopia temperarent.* Itaque canis mystice signat alienigenas, potissimum infideles, qui tempore famis veniebant in Aegyptum, ab Iosepho Prorege nutrimenta sibi postulantes; nam Aegyptij significantur in schemate per Isidem, Aegypti Reginam, quæ Sistrum gerit, & aquæ Situlam, anfatam Aspide,

Miraculum
canum He-
bræorum.

[b] Matth. 15.
24.

[i] Gen. 41. 56.
57.

De oculo magno, supra caput Serapidis, absque palpebris semper aperto.
Cap. CXXIV.

DEnique vero Magnus oculus ille, sine palpebrarum velamento sem-

Aper apertus, in peripheria gemmæ supra caput Serapidis, & e regione propemodum Isidis, veluti Sistro minantis, a Schematista positus, duo mihi mystice signare videtur; primum quidem Isidis ethnicam potestatem deierantibus oculos eruentem: deinde vero præcipue Diuinam Prouidentiam, quæ per Iosephum mirifice prospexerit Aegyptijs, & alijs etiam nationibus vniuerso septennio, tam primo fertilitatis, cōseruando quintam partem frugum collectarum; quam secundo sterilitatis, distribuendo conseruatas fruges indigentibus; nam Aegyptij passim per oculi hieroglyphicum intelligebant summum Deum, omnia perspicentem, & omnibus prospicientem; vt obseruat Valerianus [a] & ante illum Horus Apollo Niliacus [b] cui Aegyptij *Oculo picto Deum intelligebant; quod vt oculus quicquid sibi propositum est, intuetur: sic omnia Deus cognoscit ac videt.* Quin etiam ex Pierio, pictus hic oculus

Oculus Dei
symbolum.

[a] 1. 33. hierogly.
[b] lib. 2. hier.
117.

Cindicat diuinum fauorem, quo Deus persecutus est in Aegypto semper Iosephum Patriarcham; nam in sacris literis τὸ *Aspicere*, significat propitium atque benignum se præstare; sic enim legimus [c] *Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris: firmabo super te oculos meos.* [d] *Ecce oculi Domini super metuentes eum: & in eis, qui sperant super misericordias eius.* [e] *Oculi Domini super iustos: & aures eius in preces eorum.*

[c] Pl. 31. 8.

[d] Pl. 32. 18.

[e] Pl. 33. 16.

D[f] *Domine quando respicies? restitue animam meam a malignitate eorum: a leonibus unicam meam.* & ita sæpissime. Recte Valerianus [g] ad hoc propositum, Non desunt, inquit, qui oculum fauoris, & beneficentiæ signum dicant: & in sacris verbum, *aspicere, respicere*, sumi pro eo quod propitium, & benignum se ostendere; legimus enim etiam, [h] *Fatum est autem post multos dies, vt offerret Cain de fructibus terræ munera Domino. Abel quoque obtulit de primogeniti gregis sui, & de adipibus eorum. Et respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain vero, & ad munera illius non respexit. Iratusque est Cain vehementer, & concidit vultus eius. Dixitque Dominus ad eum: Quare iratus es? & cur concidit facies tua? Nonne, si bene egeris, recipies: sin autem male, statim in foribus peccatum*

[f] Pl. 34. 19.

[g] lib. 33.

[h] Gen. 4. 3. & seqq.

Etem male, statim in foribus peccatum ade-

aderit? sed sub te erit appetitus eius, A
& tu dominaberis illius. Et alibi sæpe
Deum aspicientem pro fauente atque
beneuolo sumit sacra Scriptura. Hunc
autem fauorem, qui per oculum aspi-
ciētem indicatur, orthodoxi nostri Gra-
tiam vocant; vnde quos Deus aspicit,
fortunari; quos auersari videtur, dere-
linqui, & infelices esse censemus. Hinc
diuinus Psalter [i] *Exaudi Domine vocem
meam, quam clamavi ad te: miserere mei,
& exaudi me. Tibi dixit cor meum, exqui-
sivit te facies mea: faciem tuam Domine
requiram. Ne auertas faciem tuam a me:
ne declines in ira a seruo tuo. Adiutor
meus esto: ne derelinquas me, neque despi-
cias me Deus salutaris meus. Quem lo-
cum mirifice videtur imitari Virgilius*
[k] inducens Iouem benigne respicien-
tem Troianos in Libya:

„ Et iam finis erat, quum Iupiter æthe-
re summo

„ Despiciens mare veliuolum, terras-
que iacenteis,

„ Littoraque, & latos populos sic ver-
tice cæli

„ Constitit, & Libyæ defixit lumina re-
gnis.

„ Atque illum tales iactantem pectore
curas

„ Tristior, & lachrymis oculos suffusa
nitenteis

„ Alloquitur Venus: O qui res homi-
numque Deumque

„ Aeternis regis imperijs, & fulmine D
terres,

„ Quid meus Aeneas in te committere
tantum,

„ Quid Troes potuere? quibus tot fu-
nera passis

„ Cunctus in Italiam terrarum claudi-
tur orbis.

Et post multam lamentationem, atque
precem orantis, a poeta luculenter exa-
ratam.

„ Olli subridens hominum sator atque
Deorum

„ Oscula libabat natæ: dehinc talia fa-
tur.

„ Parce metu Cytherea: manent im-
mota tuorum.

„ Fata sibi: cernes Urbem, & promissa
Lauini

„ Mœnia, sublimemque feres ad fide-
ra cæli

„ Magnanimum Aeneam: neque me
sententia vertit.

Sic ergo Magnus Oculus, ex alto Sera-
pidem aspiciens, hieroglyphicum est
Diuinæ prouidentiae, summæque Dei
benignitatis, qua Numen olim in Aegy-
pto prospexit, atque fauit assidue Iose-
pho Patriarchæ: cuius historia mystice
designatur in isto pulcherrimo Schema-
te, nos edocente, Principum Optimo-
rum proprium officium esse, subditos &
exterarum gentes ingentibus bene-
ficijs afficere, Deorum instar; vt ab eis
cultu fere diuino colantur. Quem anti-
quum morem, vt apte probauit, recens
lectis hisce nostris, Cl. Rhodius eleganti
disticho:

„ Rex Deus in terris, cumulat qui mû-
nere ciues.

„ Quicquid enim gratis contulit, vnus
habet.

Sic antea multo coluit, antiquitatis cul-
tor eximius, ipse Virgilius erga Impera-
torem Augustum, a quo gratiose con-
seruatus fuerat in possessione propri-
um bonorum, dum alij Mantuæ ciues
per Legem Agrariam a militibus expo-
liati suorum agrorum antiqua possessio-
ne propriam miseriam lamentarentur;
& Virgilij fortunam laudarent, atque
suspicerent. Quæ cuncta memorat iste
poeta, Deum sibi constituens benignum
Imperatorem, dum sub Tityri persona
sic a Melibœo compellari se fingit, &

illi respondere, suis in Bucolicis [l] [l]Ecl.ri

„ MEL. Tityre, tu patulæ recubans
sub tegmine fagi

„ Siluestrem tenui musam meditaris
auena:

„ Nos patriæ fines, & dulcia linqui-
mus arua:

„ Nos patriam fugimus: tu Tityre len-
tus in umbra

„ Formosam resonare doces Amaryl-
lida filuas.

E „ TIT. O Melibœe, Deus nobis hæc
otia fecit.

„ Namque erit ille mihi semper Deus,
illius Aram

„ Sæpe tener nostris ab ouilibus im-
buet agnus.

„ Ille meas errare boues (vt cernis) &
ipsum

„ Luder e quæ vellem calamo permiscit
agresti.

G g g

Quæ

Quæ satis euidenter confirmare videntur utramque nostram propositi schematis explicationem de Principibus optimis & beneficiis ad instar Numinum cultis apud omnes gentes, in quas magna beneficia contulerint. Ad quos Principes Optimos Lucernæ mystice referuntur, & historice; sicut abunde supra visum est.

De Lucerna, quæ recens inuenta dicitur in sepulchro Archimedis Siracusis.

Cap. CXXV.

CL. Ioannes Rhodius, quum audisset ab amicis, Roma Patavium venientibus, apud Eruditissimum Virum P. Athanasium Kirkerium, linguarum antiquatarum peritissimum, Lucernam superioribus annis erutam, opera D. Vincentij Mirabellæ, de sepulchro vetustissimo magni Archimedis: ornaturus istiusmodi cimelio meum opus de Lucernis Antiquorū Reconditis, quod ampliore nunc editione recuditur, ad eximium antiquitatis cultorem scripsit, rogans nobis copiam fieri simulachri Lucernæ, si penes ipsum esset, cum ijs notis, quæ nobis vsui forent ad eam digne celebrandam. Quumque simul apud me conspexisset iconem antiquissimi sigilli, seu instrumenti caballistici, literis ignorabilibus, per characteres qua Hebraicos, qua Chaldaicos, & alios ignotiores, tam recta, quam in circulos ductis, delineati, non piguit etiam de illo linguarum omnium obsoletarum peritissimum consulere hac epistola.

Reuerendo Admodum in Christo Patri
D. ATHANASIO KIRCHERO
Ioannes Rhodius S.

Studium erga nos tuum quo fuit negotiosius, eo sane gratius. Publico enim quantum contulerit, multiplicis doctrinæ auctario posteris prolixè testabitur celeberrimus Licetus; qui se humanitati tuæ non minus debere fateatur, quam egomet plurimis tibi nominibus iam diu obstrictus. Philosophi quippe Sapientum Coryphæi Lucernam præterisse, iniquum erat. Quam e summi viri sepulchro D. Laurentium Mira-

A bellam deprompsisse veris nobis indicijs, ubi ostenderis, non omissa prisca simplicitate digni operis materia, officio plurimum accedet, nec Liceti, aut Lectoris curiositati quicquam defuturum spero. Aeneam consultissimi Ioannis Galuani tabulam commodo tuo expenderis. Numi pariter ætypum, qui apud Illustrissimum Equitem Vrsatum de Vrlatis argenteus est nouem siliquarum pondere. Notas instrumenti e bibliotheca Ducis de Alcalá Neapoli anno MDCXXX editas haut dubie vidisti. De quibus tuam desidero sententiam: imprimisque sine tua molestia Scribonius meus de Chaxi herba sollicitus est; qui num Compositione CLXXXI tam verum, quam ingeniosum se præbuerit grammaticum in Alterci Originatione subdubito. Si quod aliquando monuit piæ memoriæ Veslingius noster Hyoscyamus sit Arabibus Alterich. Quod nemo te rectius mihi confirmauerit. Sed quid vltius interpellem? Ignosce, Vir Clarissime, quodque soles meis faue Musis. Ita Deus te fortunet, honestisque laboribus diu superstitem velit. Patavij xvi. Cal. Octobr. Anni Secularis M DCL.

Cui quidem epistolio responsum huiusmodi dedit vir doctrina pariter & humanitate Clarissimus:

D Excellentiss. Viro ac Domino D. Ioanni Rhodio Amico cum primis
Colendo Patavij.

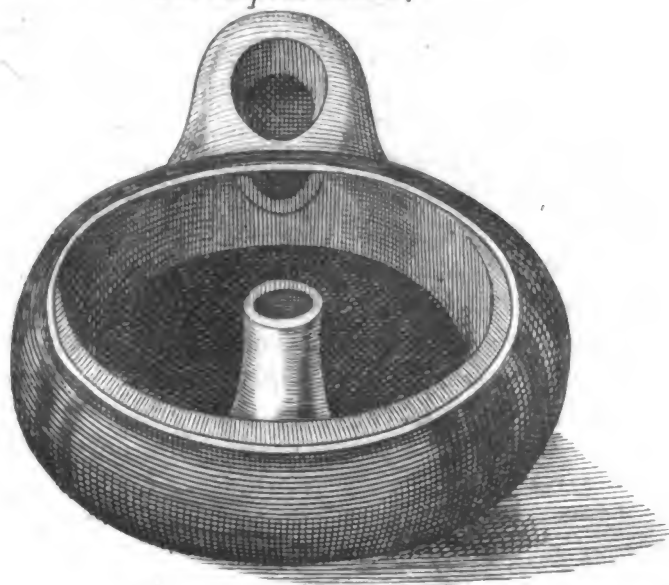
Excellentiss. Vir amicorum optime:

Tanta fuit hucusque præsentium occupationum mearum importunitas, ut calamum postulata in vltimis tuis perstringentem tertio iam interrupta exaratione e manibus meis excusserit. Si itaque tardius, ne mireris: si **E** λαγονικότηρως respondeam, excuses velim; si quidem obeliscus coronidem fere affecutus, uti onere æthna sane grauiore humeros meos premit, ita nihil quoque aliud ne dicam scribere, sed ne cogitare quidem permittit. Tabulæ illius magicis characteribus insignitæ typum mox atque accepi, examinaui; neque Sphingem adeo truculentam aliquis

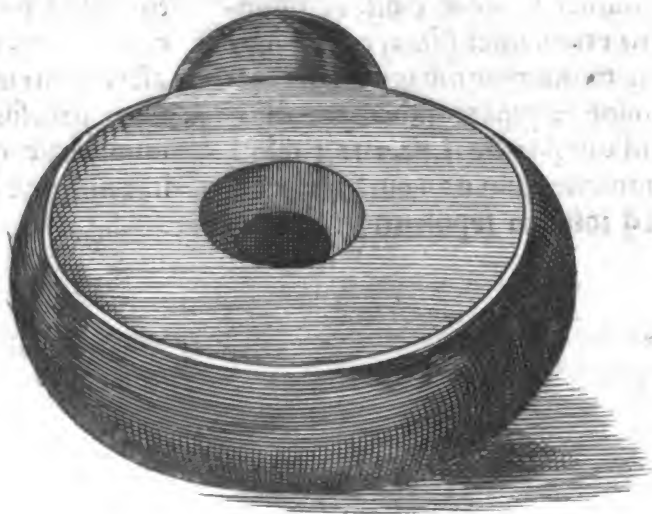
quis sibi persuadere possit, inueni. A
 Quare mox ac obeliscum absoluero,
 eius expositioni omni studio incum-
 bam. Prototypam Tabulam, quam ad
 me transmissam scribis, quamque remit-
 ti possessori suo desideras, non vidi:
 sed exemplaris archetypi tantum co-
 piam: Nisi hanc tibi remitti velis; quod
 faciam, vbi mentem tuam mihi clarius

aperueris. Adiungo hisce Lucernæ
 Archimedææ typum, quantum fieri po-
 tuit, genuine exhibitum. Qui si operi
 Clarissimi Viri Fortunij Liceti seruire
 possit, me perbeatum censebo, tanto
 viro etiam vel minimo seruisse. Vale
 mi Rhodi, meque vt soles amare ne de-
 sinas. Romæ 27. Augusti 1650. Tuus
 quem nosti Athanasius.

Lib. VI. Cap. CXXV. *Pars lampadis anterior.*

Pars posterior.

Jo. Georg. sculp.

Suberat inscripta schedula notis ipsissi-
 mis: *Lucerna Archimedis eruta fuit ex*
eius sepulchro a Don Vincentio Mirabella.
 Non habens Mirbellæ volumen, vn-
 de pleniorē rei noticiam haurire pos-

B sem, incertus de materia Lucernæ, nec
 audens nouis postulatis interpellare
 studia viri occupatissimi: Romam per-
 scribo statim ad alium eruditissimum vi-
 rum, enixe rogans vt mihi genuina ver-

G g g 2 ba

[a] Tusc.

ha Mirabellæ de Lucerna Archimedis
 fideliter & integre transcripta commu-
 nicare ne grauetur. Interim Ciceronem
 adeo, quem sciebam de sepulchro Ar-
 chimedis aliquid inuulgasse. Reperi
 vero sic eum scribere de [a] Syracusijs.
 Ex eadem vrbe humilem homunculū
 a pulvere & radio excitabo, qui multis
 annis post fuit Archimedes; cuius ego
 Quæstor ignoratum ab Syracusanis,
 quum esse omnino negarent, septum
 vndique & vestitum vepribus & duma-
 tis indagavi sepulchrum. Tenebam
 enim quosdam senariolos quos in eius
 monumento esse inscriptos acceperam,
 qui declarabant in summo sepulchro
 sphæram esse positam cum cylindro.
 Ego autem quum omnia collustrarem
 oculis (est enim ad portas Sagregianas
 magna frequentia sepulchrorum) ani-
 maduerti columellam non multum e-
 dumis eminentem, in qua inerat sphæ-
 ræ figura, & cylindri; atque ego sta-
 tim Syracusanis (erant autem principes
 mecum) dixi me illud ipsum arbitrari es-
 se, quod quærerem. Immissi cum fal-
 cibus multi purgarunt, & aperuerunt
 locum; quo quum patefactus esset adi-
 tus, ad aduersam basim accessimus.
 Apparebat epigramma exesis postero-
 ribus partibus, versiculis dimidiatis fere.
 Ita nobilissima Græciæ ciuitas, quon-
 dam vero etiam doctissima, cuius vnus
 acutissimi monumentum ignorasset, ni-
 si ab homine Arpinate didicisset. Hæc
 ille: nihil omnino de Lucerna; quod
 forte monumentum non curasset ape-
 riri. Sed insignia sepulchri, sphæram

A atque cylindrum tumulo suo post mor-
 tem imponi viuens ipse iussit Archime-
 des, obseruati testimonioq. Plutarchi,
 scribentis hæc in Marcello: *Quum au-
 tem multa & præclara inuenisset Archime-
 des, dicitur ab amicis & propinquis petisse,
 ut vita defuncti Cylindrum Sphæram com-
 plectentem sepulchro imponerent, inscri-
 berentque proportionem, quatenus solidum
 continens excedat contentum.* Quæ qui-
 dem inscriptio forte continetur exesis
 illis senarijs a Cicerone repertis. At ve-
 ro nec iste de Lucerna sepulchrali tanti
 viri meminit vsipiam. Dum typum lam-
 padis Roma missum considero, cum
 fundo forinsecus perforato, cumque
 tabo sursum de Lucernæ fundo per ca-
 ueam Lychni surgente; cogitavi locum
 istum fuisse, per quem hastula candelab-
 ri transmitteretur, quo lucerna pos-
 set attolli, deprimique ad arbitrium ea
 vtentis, anulo supposito Lucernæ, quam
 sustineret, ac hastulæ circumducto, quam
 carcte complecteretur, nec a pondere
 Lucernæ deprimi valeret, sed a violen-
 tia tantummodo manus valentioris;
 cuius iconem fingi curauimus ad nor-
 mam alius Lucernæ per hastulam can-
 delabri sursum & deorsum ductilis, ad
 nutum legentis; ita vt oleum in cauea
 Lucernæ positum nec e fundo perfora-
 to posset egredi, nec etiam hastulam
 candelabri, de fundo Lucernæ sursum
 ascendentem attingere, atque vlla ra-
 tione prorsus coinquinare; quemadmo-
 dum facile quisque conspiciere valet in
 hac imagine,

Lib. VI. Cap. CXXV.

fig. 2.

Censura de proposita Lucerna Archimedis.

Post hæc habui ab eximio vetustatis cultore, plurimos annos Romam agente, responsum hoc meo quæsito de Lucernæ Archimedæ dictis a Mirabella. Acceptis literis tuis, vidi perlustrauitque diligenter opus D. Vincentij Mirabella Syracusani, qua parte tractat antiquam Syracusam, impressum Neapoli a Lazaro Scorriggio 1613. ut inspicerem si quid afferret de Lucerna, cuius ad te typus transmissus est, tanquam de comperta in sepulchro Archimedis. At reuera nullam in

A eo libro lampadis mentionem inueni. solum in ultima libri parte ponens autor vitam Archimedis, meminit sepulchri, quod illi viro Marcellus insigne construi curauit, superimponens tumulo Sphæram cum Cylindro, addita Inscriptione (quam sine dubio nouerat ab affinis Archimedis fuisse mentem defuncti, relata superius a Plutarcho) cuiusmodi multo postea Cicero Quæstor contra Verrem in Siciliam missus gloriatur inter dumos inuenisse se non exiguo labore. Qua sola de proposito colligere potui ex opere Mirabella. qui sane fuit intimus amicus felicitis recordationis Ducis Federici Casy, Principis Academia Lyn-

Ggg 3 cad-

*cedrum: cui, si Lucerna similis suo suor-
perta fuisset, de illa notitiam dedisset, vi-
fecit de nescio quibus ossibus gigantis in illa
regione inuentis. Multi mihi videntur an-
ni præterisse ab obitu Mirabelle; quare ne-
scio qua fide tibi scriptam sit, ab eo Lucernam
istam inuentam fuisse recens ab heri-
nudius tertius. Hinc apparet, non adeo
firmam ac indubitatam fidem adhiberi
posse vulgatæ famæ de Lucerna recens
inuenta in sepulchro magni Archimedis
a Mirabella. Nos tamen operi nostro
duximus inferendam, ne præterisse cul-
paremur, quod insignes viri censent ex-
titisse veram Archimedis Lucernam;
sicuti nec omittere debemus mentio-
nem de celebri Lucerna Diogenis An-
tesignani Cynicorum, etiam si lampadem
huiuscemodi videre nunquam po-
tuerimus.*

*De Lucerna Cynici Diogenis.
Cap. CXXVI.*

Archimedeæ Lucernæ succedit ani-
maduertenda longe vetustior, qua
Cynicus ille Diogenes in medio foro
frequentissimo meridie quærebat ho-
minem, hoc est virum ratione pollen-

Atem, virtute præditum, bonisque mo-
ribus. Nam imperitam multitudinem,
atque vitijs inquinatos, hominis nomi-
ne non dignabat, sed faces hominum
appellabat. Ita siquidem apud Laer-
tium Hecato [a] scribit de Diogene Cy-
nicorum Antesignano: *Quum clama-
set aliquando, Heus homines: conuenissent-
que plurimi, baculo illos agebat, dicens:
Homines, non purgamenta vocavi. Quo
sensu quoque D. Paulus, homines abie-
ctos, atq; viles, & nequam, purgamenta
nuncupavit ad Corinthios itidem scri-
bens ipsissima, [b] Blasphemamur, & ob-
secramus: tanquam purgamenta huius
mundi facti sumus; omnium peripsema
vsque adhuc: Subnectit autem mox
e suo penu Laertius de Cynico: *E bal-
neis exiens, percontanti, an multi homines
lauarent, negavit. At roganti, num turba
multa, confessus est. atque paulo post:
Δύχρον μὲν ἡμέραν ἄφας, Ἀνθρώπων, φθοί,
ζῆτιω. hoc est, Lucerna interdum accendens,
Hominem, aiebat, quero. Quo quidem in
actu sic ipsum Cynicorum Antesigna-
num cum Laterna diurna pinxit affabre
noster AN. VASSALLVS, pictor Ge-
nuensis.**

[a] lib. 1. de
vitiis.

[b] ep. 1. 4. 13.

Pro re siquidem eadem apud Græcos habentur, ac tanquam synonyma *Φῶς, λύχνος, λαμπτήρ, λάμπας, & λοχνηρός*; ut obseruat Morelius in onomastico, simul cum alijs Lexicographis; itidem pro synonymis Laternam & Lucernam accepit Xylander interpres apud Plutarchum in Quæstionibus Romanis legens [c] Cur Augurum, quos ante Auspices nominabant **LATERNAS**, *λαμπτήρας*, semper esse apertas voluerint, neque operculo vnquam regi? An, paruas res magnarum voluerunt esse tesseras, more Pythagori-

A corum? Vt enim hi Choenici insidere, ac ignem gladio agitare verabant: ita prisci multis vsi sunt obscuris significationibus, maxime rerum sacrarum: de quibus etiam **LVCERNÆ** τῆ λαμπτήρος, hoc institutum est. Nam Lucerna, ὁ λαμπτήρ, respondet corpori animum continenti, qui lumen est: semperque debet intellectus esse apertus ac perspicax: nunquam includi, aut flatu extinguui. Iam quum venti spirant, iues non constanter manent, neque firma auguria exhibent; quia tum vagantur, & inæqualibus aguntur volatibus. Illa

Obscuris
verbisquā-
do veteres
vsi.

Lucerna vt
hominis
tessera.

igi-

Aliter
cur later-
nas aper-
tas gesta-
rent.

[d] 2. poster.
t. 12. vel 43.

[e] l. 10. c. 26.
Candela
pro Lucer-
na dicta.

Lampas &
Laterna i-
dem.

igitur consuetudine docent, captanda
auguria, non quum venti flant, sed
quum est tranquillitas, & apertis ut li-
cet LVCERNIS, τοῖς λαμπτήρος. Ita-
que Xylandro vocabulum Græcum,
λαμπτήρ, quod synonymum est cum
potius, genericum esse censetur, siue
λύχνω commune ad Laternam, atque
Lucernam, tanquam ad synonyma.
Quam sententiam habuerunt etiam
Aristotelis interpretes antiquiores æ-
que ac iuniores; etenim eadem vox
ὁ λαμπτήρ promiscue vertitur, Laterna,
& Lucerna. Aliquibus legentibus [d] Ac-
cidit autem interdum idem effectum proba-
ri non modo ex fine, sed etiam ex materia,
quæ necessitatis causa dicitur: Veluti cur
lumen per LATERNAM transmittatur?
huius rei causa duplex redditur; una est,
quia necesse est ut per maiores meatus id
quod subtilioribus constat partibus, trans-
mittatur; si quidem eo lux cernatur, quia
corpus aliquod permeet, ac transcat: Al-
tera, ut finis: ne videlicet visum offenda-
mus. Ita vertit vocem λουατήρ, LA-
TERNA, post Argyropilum, & anti-
quum Interpretem, Nicolaus Gro-
thius. Alijs cum vulgata Boethij ver-
tentibus: Contingit autem idem, & cuius
gratia esse, & ex necessitate: ut per LV-
CERNAM egredilumen; ex necessitate ete-
nim progreditur, quod minores habet par-
tes, per maiores poros; siquidem lumen sit
tenuius eo, quod pertransit: & gratia cuius,
ut non offendamus. At omnium luculen-
tissime de synonymis cum Lucerna, &
Laterna Iulius Pollux in Onomastico
suo, Vir Suidæ, Carteromachique ve-
tere testimonio, pollens eruditione,
qui diuersa de eodem nomina collegit,
scribit ad verbum [e] Hæc vero, Can-
delæ sequuntur: & Candelæ duplices
secundum Philonidem, dicentem in
Cothurnis: Quemadmodum Candela du-
plices. Atque Candela triplices, secun-
dum Herodotum. Idemque Candela
incensionem dixit. Cratinus in Tropho-
nio, & Menandrus in Thessalica. Et
Candelabrum, cui Candela, quæ &
Lucerna dicta est, imponitur. Cande-
labri autem elatior pars, cui Candela
inseritur, scutella dicitur, vel Lanx.
Quodque mediæ candelæ inest, thryal-
lis, elychnium, & phlogmus. Quam
vero nunc Lampadem vocant, eadem

A Laterna dicitur, ut Aristophanes dicit
in Acharnensibus:

Ad prædendos reos candelabrum,
Laternam ad lucendum instruis.

Sed apud Lyfiam ad Chytrinum: Re-
pente vero qui arrepto lapide, sequentis Fa-
muli Laternam excussit. Ceterum in Ari-
stophanis Acolusicone: Et pellucida
omnia viderunt exomidis, ut in noua La-
terna. Laterna vero etiam λαμπτήρ
dicta est. Tum in secundo Philisti libro
dictum est: Et noctu obseptus Laternas at-
tollere: intelligit vero laternam cor-
neam. Ταῖς δὲ autem, & Φανός, etiam fac-
cem significant, ut quum Euripides di-
cit in Alcmena: Vnde vero piceam facem
accipiendam inuenisti? Tedæ enim, &
Lampades, luciferorum sunt. Lampa-
des præterea, Perticas vocauit Aeschyl-
lus: Pertica picea incensa. Obelisco-
lychnium, militare instrumentum est,
dictum a Theopompo Comico, in Pa-
ce: Nos vero bona fortuna obeliscolychnium
permutauimus, & ensen acutum. Ve-
rum quum Aristophanes in Acolosi-
cone dicit, duobus lychnidijs, nimirum
Candelabrum intelligit, & non paruas
lucernulas, sicuti & quum Crates in-
quit, in Vicinis: non est mihi in Lychni-
dium. Manifestius tamen in Aristopha-
nis Fabulis, aut Niobe: Sed candela in-
stas, recumbit super Lychnidium. Et in
Phœnissis: Et Stilba, quæ mihi noctu lu-
men fert super Candelabro. Vnde patet,
quod & Stilba, Lucernæ species est. Sic
ad verbum Pollux. In quibus pleraque
consideranda: primum quidem, Lucer-
næ multa synonyma reperiri apud anti-
quos, quæ sunt Laterna, Lychnus, Lam-
pas, Candela, Stilba &c. Deinde Can-
delas duplices, atque triplices, veteribus
appellari Lucernas bilychnes, atque
trilychnes; dicitur enim Lucerna nomi-
ne Candelæ, quia lucet igne candenti:
Sed Isidoro [f] Candela a candendo dici-
tur, eo quod candendo deletur. Vnde Fo-
lieta Genuensium historicus eximius,
indicaturus se dum aliorum utilitati cō-
sult, historias posteritati conscribens
utilissimas, Candelam ceream arden-
tem posuit heroicum suum symbolum,
cum epigraphe: OFFICIO, MIHI
OFFICIO. Verum in præsentia Pol-
lux cum Aristophane Candelæ nomine,
non ceream, aut sebaceam cum multi-
tudine

Candela cry-
mon.

[f] l. 20. c. 11.

Nobile sym-
bolum histori-
ci.

rudine nostrate intelligit, sed lucernam, A etiam oleariam; quæ polymyxos esse potest, ut & monomyxos. Deinceps de Stilba sic apud Gyraldum legimus; [g] *Stilbon Mercurij stella a splendore cognominata, ut M. Cicero Martianus, Apuleius, ceteri asserunt. σιλβον enim splendo est, & niteo. Hanc stellam indicat Virgilius in illo:*

„ Quos ignis cæli Cyllenius erret in orbes.

Sane Stilbonis, & Stilbonis casu patrio recte dicimus. Hinc etiam Stilba Lucernæ species, quæ supra Candelabrum poni solet, ut ex Phænissis Aristophanis Iul. Pollux in decimo declarat. Hoc lucernarum genere ex orichalco hoc tempore forte studiosi literarum uti consuevere. Dicitur autem Stilbon forte pariter Mercurij stella, & Lucerna; quia similiter utraque videtur a longe tum exiguo, tum etiam tremulo lumine micare; nam Mercurij sidus est omnium minimum, uti Sol maximum, Clauio apud Sacroboſcum.

[h] & quia planeta est, ideo scintillat, Aristotele [i] doctore. Præterea vero dicens ex Aristophane Pollux, Lychnidij nomen non significare parvam Lucernam, sed Candelabrum, siue Lucernarium, apertam nobis reddit obscurissimam M. Tullij sententiam, quæ scribens ad Q. Fratrem, ait [k] se scripsisse illam epistolam ad Lychnum ligneolum, qui sibi periucundus erat, quod a Fratre Sami degente curatus fieri fuisset; etenim Cicero, Lychnidij vocem Græcanicam vertit Latine Lychneolum, quam dictionem librarius Ligneolum posuit; nomine vero Lychni Lychneoli Lucernam Candelabri M. Tullius intellexit; quod quidem candelabrum, ex quacunque fieri potuit materia, siue ligni, siue alius rei, tanto artificio Sami, ut iucundus esse sibi valde potuerit; verum hac de re non semel superius, & apud Cl. Smithium [l] abunde. Denique vero non distinguens, cum erudi-

tis antiquioribus Pollux Laternam a Lucerna, multitudinem iuniorum consentientem non habet in Latio, qui plane distinguunt Laternam, a Lucerna; quia Laterna vas est, intra quod lux veluti latet, clausa seu lamina cornea, seu tenui pelle, seu tela linea, seu charta; solum ex luce splendor luminis foras per inadspectabiles poros emicat in aerem ambientem: Lucerna vero vas appellatur, in quo sine tegmine velamento vel lux immediate visitur effulgere, deque se lumen effundere protinus in æra circumfluum. Hanc vulgi famam secutus Pictor noster Cynicum Diogenem effinxit in meridie gerentem, ut ait Plautus [m] *Vulcanum in cornu conclusum*; scilicet cum vulgari Laterna, corneis laminis obducta, qua quærebat hominem catum, nimirum sapientem, atque probum in turba penitus ignara, coinquinataque vitiorum sordibus. Quare sicut Archimedea vere Lucerna vulgaris extitit; sic Diogenis Philosophi Cynici Laterna fuit Vassallo nostro; & optima ratione, scilicet ne sub dio, & in manu fortassis perambulantis forum, a ventis, flatibusque quomodocunque contingentibus obuiam, extingueretur; ac ea propter impediretur veri hominis, probi nimirum atque sapientis inquisitio. Nolui præterire Lucernam adeo celebrem in antiquitate, licet eam non viderim.

Laternæ etymologia.

[m] Amph. act. 1. vet. 347.

*De Lucerna Gladiatoris antiqui.
Cap. CXXVII.*

Plucherrimæ vetustatis Lucernam fictilem nuper ad me transmisit Cl. Vir, Andreas Morettus Brixienſis, Mathematicarum eximie peritus; in cuius area superna duo milites efformati videntur, armati prisco more; quorum alter alterum gladio confodit in singulari certamine, sub hac effigie;

Hu-

Lib. VI. Cap. CXXVII.

Ex Museo D. Andrea Moretti Sereniss. Reip. Veneta Litt. & Mun. Praef. Jo. Georg. sculp.

Huiusce quidem Lucernæ genuinam historiam proponit Vir Cl. inquiring, Inuentum fuisse lychnuchum Brixiae, in Via Sana prisco tempore nuncupata, quæ dicitur hodie *Via del Castello*, idest Via Arcis: prope suam domum, in horti sui muro quodam effracto, simul cum Numismatibus aliquot antiquis, & Vrnæ testæ fragminibus, vitrique cærulei crassioris itidem fragmentis. Iuxta quem muri locum aderat lapis, tres pedes circiter altus, cum inscriptione:

D	M
PRIMITIVI	MERENTI
POSVI	APRIA

Quem lapidem ait a suis consanguineis postea translatum fuisse extra ciuitatem, ad angulum quendam alterius do-

A mus ruralis firmandum, sitæ prope fluuium Bocca: quo loci nunc etiam extat. Qui quidem affines, procul a patria se commorante, neglectis fere numismatibus, vnâ Lucernam, ob eius pulchritudinem, conseruauere. Dubio procul istam fuisse Lucernâ sepulchralem, indicant aperte fragmina tum vrnæ fictilis, in qua mos erat antiquis asseruare cineres, & ossa defunctorum: tum etiam vitri cærulei, quæ construebant olim ampullas ad excipiendum lachrymarum humorem, a Præfica, ceterisque mulierculis funeralibus, precio vendi solitum, & cum cadauerum bustis contumulari. Cum quibus itidem sepeliebantur numismata, quibus arbitrabantur indigere mortuos ad persoluenda pretia naui Charonti, defunctorum animas transuehenti cymba per paludem Stygiam ad vltiorem inferni ripam.

Vrnarum vñs in sepulchris.

Ampullæ vi-
treæ lachry-
males in tumo-
lis.

Numi curâ
cadauere se-
pulti.

pam. Ex lapide sepulchrali prope murum, in cuius fracturis inuenta Lucerna fuit, apte conijcere possumus, eam assistisse in honorem Manium Primitiui Merenti, vel Merentis (si forte deletum fuerit iniuria temporis ultimum sigma, vel omissum incuria lapidæ, scriptorisve) accensam ab eiusdem viri vel coniuge, vel matre, vel alia quapiam affine, vel amica, APRIA; quorum nomina leguntur in lapide. Nam Aprorum familia celebris olim Brixie fuit; ut apparet ex alijs Inscriptionibus antiquis: quarum una legitur in Vrbe ad D. Iuliam:

L. FILICVLÆ C. F.
M. NONIVS ARRIVS
PAVLINVS APER C. V.
CONIVGI
CARISSIMÆ

Alia vero visitur extra ciuitatem in agro Episcopali, e regione anguli Mombelli, literis eiusmodi:

M. NONIO M. F.
FAB. ARRIO
PAVLINO APRO V. C.
XV. VIR. SACR. FAC
CVLTORES
LARVM EIVS

Tertia spectatur in opido Moscolinorum, huiusmodi:

DEO MERCVRIO
M. NON. ARR.
PAVLINVS
APER C. V.
PRO SALVTE SVA
V. S. L. M.

Quæ verba postrema capitalia, forte sic explicantur

Votum Soluit Liberatus Malo,
siue Morbo, Morteve.

Explicatio Inscriptionis obscuræ.
[a] synt. 9.
pag. 41.

Scilicet quum Mercurius inuentor Medicinæ coleretur, ut & aliarum artium; scribente Gyrardo [a] Sunt & qui addunt, eundem Mercurium prestigiatorum artem excogitasse: sed & rebus nomina imposuisse: & verba in ordinem redeigisse: & deorum cultum, & sacra instituisse: astrorum, & siderum cursus obseruasse: numerosque excogitasse, & MEDICINAM. &c. Phurnutus etiam agens de Natura Deorum, Mercurius, inquit [b] & Socus vocatus est, tanquam Seruator familiæ existens; aut, ut quidam censent, Sortis. Et cusps huius dicitur signum esse hand certe ad nocendum, sed ad seruandum magis est hæc excogitata

[b] pag. 156.
Mercurius
Seruator.

A ratio; unde & Sanitatem ei fecere domesticam. Quocirca Medicinæ parens Mercurius, bonæ valetudini restituens etiam desperatæ salutis infirmos virtute sua singulari, & desperatæ fortis homines reuocans ad bonum statum vitæ ciuilis, dictus est morientium animas pallentes ab Orco reuocare: sic de Mercurio Virgilius aperte [c] cecinit:

[c] 4. Aen.

„ Tum virgam capit: hac animas ille euocat Orco

„ Pallentes.

B Itaque Deo Mercurio, Medicinæ inuentori, atque Familiæ, bonæque Sortis Seruatori, quum vel ægotans ad mortem, vel alia quapiam immani calamitate pressus, votum fecisset Paulinus Aper, si conualuisset, euasissetve solpes ab alio quopiam infortunio: adepta demum sanitate, prorsusque liberatus a malo, votum soluit lapide monumenti posito. Multiplici vero nomine Paulinus Aper, Vir Consularis appellatus est etiam in Inscriptione triplici M. Nonius Arrio; vel quod Arrius origine fuerit adoptatus in Apriam familiam; vel etiam quod paterni pariter, atque materni generis cognomento uti voluerit. Ex eadem nobili progenie Apria, femina primaria, seu viro, seu filio suo, Primitiuo Merenti defuncta, posuit primam Inscriptionem, & ardentem Lucernam; fingique curauit in Lychno duos armatos, quorum alter alterum confoderet, ad indicandam fortitudinem bellicam Primitiui sui, qui singulari certamine strenuum hostem interfecerit olim; ac inde sibi Merenti, siue Merentis cognomen tum acquisiuerit. Fuit autem iste Primitiuus aut Romanus, aut ciuis Brixienfis; etenim Brixie ciues militari fortitudine cluent apud Historicos, atque Poetas celebriores; enimvero celebratur a Mantuano

„ Brixia magnorum genetrix animosa virorum.

Brixia bellicosa.

E Summaque necessitudo fuit Romæ cum Brixia, sua Colonia; de qua Consules vnde viginti sibi desumpsit varijs temporibus; multæque familiæ Romanæ cum Brixianis fuere communes; ut luculenter ostendit in Historia sua Octauius Rubeus, & aperte constat ex alio Primitiui lapide, quem Romæ legit in ædibus Maximorū Gruterus, pag. DCCXCVII. I.

Brixia cum Roma necessitudo.

IV.

IVNIA LAVTIRE S

CONIVG. CARISSIM

Q. VIXIT. ANN. XXVI.

DIEB. XII.

PRIMITIVVS. MARITVS

BENE. MERENTI

FECIT

Quin & in alio Romæ, in porticu Antonij Bubali legit pag. DCLXI. 5.

DIS. MANIB

PRIMITIVO. COLLECTIO. F

BENEMERENTI. FECIT

C. LVCILIVS. FESTVS. ET. SIBI

V. ET. SVIS. ET. FLAVIAE.

HEDONE

VXORI. SVÆ. POSTERISQ.

NOSTRIS

LIBERTIS. LIBERTABVSQ.

EORVM

IN. FRONTE. P. XII.

IN. AGRO. P. XII.

Armorum vero genera, quibus inuicem digladiantur in area Lucernæ plasmati, demonstrant eos fuisse duos antiquos Gladiatores illustres; quorum Victor Primitivus ille fuerit, in cuius demum tumultu Lychnus exarserit, ab Apria vel coniuge, vel matre positus. Gladiatoriā etenim exercuerunt olim, plurimum quidem servi; & homines vilissimi, mercenarii, venalesque proprii sanguinis: verum etiam aliquando viri nobiles, atque primarii; quin etiam Duces, & Imperatores ipsi. De servis quidem, & infimæ fortis, hominibus præclarum habemus Plinij testimonium, alicubi scribentis [c] *Pingi autem gladiatoria munera, atque in publico exponi cæpta a C. Terentio Lucano. Is ano suo, a quo adoptatus fuerat, triginta paria in foro per triduum dedit, tabulamque pictam in nemore Diana posuit. Quem locum Plinij Mercurialis, alioqui vir doctissimus, nescio qua ratione vitiauerit, in eruditissima sua Gymnastica legens [d] quadragesima paria: forte memoriæ lapsus iste fuit, vel error Amanuensis. Ex eadem conditione servili, ac infima fuere quoque gladiatores, quos Lentulus aluisse Capuæ dicitur, Mercurialis eiusdem observatu. Athenæus etiam [e] scribens, Nonnullos ex Campanis singulari certamine inter conuiuas digladiari: & ex Nicolao Damasceno referens, Romanos etiam inter cœnandum gla-*

Gladiatores
qui e villi ge
pere.

[c] l. 35. cap. 7.

[d] l. 3. cap. 4.

[e] l. 4. c. 17.

A diatores inferre solitos: & Gladiatorum spectacula non in conuentibus solum, aut in theatris Romanos exhibuisse, consuetudine primum a Tyrrenis accepta; verum etiam in priuatis conuiuijs multis ad cœnam inuitatis amicis duo vel tria gladiatorum dimicantium paria ostendisse; vt postea quum vino iam & cibo saturati essent, gladiatoribus intro vocatis, dum alter eorum iugularetur, delectarentur. Additque fuisse, qui testamento mandauerit vt formosissimæ mulieres, quas possidebat, digladiarentur: & alium qui sorti eidem exposuerit pueros impuberes, quos in delicijs habuerat. Licet Populus eiuscemodi testamentum abrogauerit. Equidem e seruilis, ac ignobili sorte fuisse, qui delectandi gratia spectatores dimicaret ad interitum, vnicuique satis patere censeo. Verum enimvero gladiatoriam etiam exercuisse viros nobiles, Duces, ac Imperatores ipsos, apertum est item ex antiquis; nam & idem Athenæus paulo post addit, Quod autem viri insignes, ducesque singulari certamine dimicabant, quod quidem prouocati faciebant, nos alibi diximus. De huiusmodi pugna ita meminit Dryalus Atheniensis libro Historiarum nono: Postquam Cassander ex Bœotia rediens Regem sepeliuit in Argis, Regi namque, & vna cum illis Cynnæ Eurydices matrem, reliquosque honores, quibus decorares cōueniebat, instituit: monomachiae certamen addit: ad quod quatuor milites accesserunt. Deme- trius autem Sceptius lib. x. Troici prænatus hæc scribit: Apud Antiochum Regem, qui magnus dicebatur, non amici solum Regis in arma tripudiabant in cœnis, sed ipse etiam Rex. Herodrianus observatu quoque Mercurialis, & Iulius Capitolinus asserunt, Commodum Imperatorem fuisse gladiatorem eximium: & in publicis theatris, sprete Imperatoria dignitate, gladiatoris partes adimplesse. Spartianus item in Pupieno, & Albino asserunt, Imperatores ad bellum profecturos, munus gladiatorium, ac venationes edere conueuisse; vt ciuium sanguine sic effuso, pugnae quadam imagine Nemesis se, id est Fortunæ vis quædam expleret: vel vt insuescerent milites vulnera, atque

Testamenta
immanitatis
abrogata.

Gladiato-
res fuisse
quaque no-
biles, &
Principes.

cæ-

[f] l. 7. c. 3.

[g] l. 28. c. 1.

Gladiator victor cur sanguinem biberet e vulnere victi.

[h] 6. de vul. par. c. 17.

Cruorem interfecti cur alij biberent.

[i] l. 1. epist. ad Donatum.

Declamatio in duellum.

cædes inspectare. Gellius [f] autor est: *Gladiator composito ad pugnandum, pugna hanc propositam sortem fuisse, aut occidere; si occupauisset: aut occumbere, si cessasset.*

Quinimmo victor, vel alius quispiam ex vulnere gladiatoris animam agentis calidum cruorem potare consueuerat, more prisco; si quidem, ut ait Plinius:

[g] *Sanguinem quoque gladiatorum bibunt, ut uiuentibus poculis, comitiales morbi curentur: vel ut bibentibus procul sint comitiales morbi.* (ita legentē Pintiano) *Quod spectare facientes in eadem harena feras quoque horror est. At hercule ille ex homine ipso sorbere efficacissimum putant calidum, spirantemque, & unā ipsam animam ex osculo ipso vulnere;* quum plagis ne ferarum quidem adiuuari ora fas sit humana. Profecto vulnera fauciat gladiatoris, e quibus victor, vel alius ebibit calidum sanguinem, apta metaphora dicuntur uiuentia pocula. Sane victor hostis gladiatoris ab se confossi calentem cruorem e vulnere fugit, ut illius viri fortis animam intra se hauriat, quo generosior atque fortior euadat; opinabantur enim antiquiores, animam in sanguine consistere, ac in spiritibus; quos Galenus asserit [h] esse tenuiorem portionem, & exhalationem quandam benignam sanguinis; unde morientium vltimum anhelitum ebibebant amici, consanguineive proximiores, ut animam defuncti reciperent, atque conseruarent in semetipsis uiuentibus, quemadmodum crassiore minerua maritum Mausolum Artemisia Regina Cariae, quem efficitim amabat, mortuum intra se condere, conseruareque posse putauit, cadaueris ambusti cineres vino dissolutos cum odoribus assidue bibens.

At alij sanitatis ergo sanguinem e recenti vulnere transfixi gladiatoris morientis bibebant, quod persuasum haberent, eo se præseruari a morbo comitali, quin & a præsentī epilepsia liberari. Ceterum eiusmodi morem, ac omnino monomachiam, duellumque gladiatorium, D. Cyprianus præclara declamatione sic improbauit: [i] *Paratur gladiatorius ludus, ut libidinem crudelium luminum sanguis oblectet. Impletur in succum cibus fortioribus corpus, & aruinæ toris membrorum moles robusta pinguescit, ut taginatus in poenam ca-*

A rius pereat. Homo occiditur in hominis voluptatem; & ut quis possit occidere, peritria est, vsus est, ars est: scelus non tantum geritur, sed & docetur: quid potest inhumanius, quid acerbius dici? Disciplina est, ut perimere quis possit: & gloria est, quod perimit. Quid illud, ore, quale est ubi se feris obijciunt, quos nemo damnauit, ætate integra, honesta satis forma, veste pretiosa uiuentes in vltro-neum funus ornantur, malis suis miseri gloriantur, pugnant ad bestias, non crimine, sed furore: spectant filios suos patres; frater in cauea, & soror presso est; & spectaculi licet pretium largior muneri apparatus amplifcet, ut moribus suis mater interfit: & hoc, pro dolor, mater & redimit, & in tam impijs spectaculis, tamque diris esse se non putant oculi patricidas. Hæc Vir Sanctus: ex quibus apparet, gladiatores in theatro quosdam aduersum homines dimicare, quosdam aduersum feras: & utrobique crudelis animi vires ostentare;

C Namq; D. Augustino doctore [k] *Nonne attendis, quam licentiosa crudelitate uiuant gladiatores? unde hoc, nisi iam tanquam ad ferrum, & victimam destinati, explere volunt libidinem antequam fundant sanguinem?* Quam crudelitatem gladiatorum excus M. Antonius apud Dionem, vetuit gladiatores acuto ferro dimicare; sed permittens ludere tantum obtuso; dicit enim Dio: *Sed Marcus non delectabatur cadibus; idque ex eo licet animaduertere, quod Romæ spectabat gladiatores tanquam athletas certantes sine periculo. Nec enim gladiatoribus concessit acuto ferro dimicare, sed obrusis gladijs, & teretibus omnes dimicabant.* Quod quidem quo nostro facere consueuerunt, quicumque nauant operam arti pugnandi perdiscendæ. Sed antiquioribus gladiatoribus finis pugnae mors erat aduersarij. Quem finem ad immanitatem atq; crudelitatis vitium attinere probat ea ratione Tertullianus (l) quod feroces belluæ contra Martyres in theatro dimicare sæpe noluerint; inquit enim: *Aliquot subinde paria in spectaculum producebant, ut innocentes publica voluptati bestia fierent: innuens Martyres, a quorum cæde belluæ plerumque prorsus abstinebant, nativæ feritatis immemores, & insitæ suo generi feritatis oblitæ: nam ex*

D **E**

Hi h æquo

Duellum cum feris.

[k] to 8. in pl. 101. p 375. 1.

Antonini mirra humanitas.

[l] l. de Spectaculis.

æquo voluptatem afferebat populo, A
spectare Leones, atque Tigres crudeles
ad pedes virginum mites iacere, crude-
literque martyres alios dilaniare. Cete-
rum Ethnici non immanitatis, crudeli-
tatisve gladiatorium munus esse cense-
bant, sed fortitudinis, militarisque glo-
riæ specimen opinabantur; a Dæmone
malo, quem pro Deo nefarie venera-
bantur persuasi virtutem esse, quod vi-
tium erat & scelus. Vnde recte Con-
stantinus Imperator ille Magnus, eiura-
to cultu Cæcodæmonum Legem uni-
cam sanxit de Gladiatoribus [m] penitus
tollendis, Maximo Præf. Præt. scribens
in hæc verba: Cruenta spectacula, in
oculo civili, & domestica quiete non pla-
cent; quapropter omnino gladiatores
esse prohibemus. PP. Beryci kal. Octob.
Paulino & Iuliano Coss. Quare Con-
stantini temporibus antiquior est ista
Lucerna; in cuius imaginibus specta-
bilis est gladius, quo victor hostem gladi-
atorem in singulari certamine confodit.
De cuiusmodi quidem cultello Scribo-
nius Largus ita [n] *Hinnulei cerui coagu-
lum intra nouem dies exceptum bene facit
ad morbum comitialem, & mox. Hoc reme-
dium qui monstrauit, dixit ad rem pertine-
re occidi hinnulum culro, quo gladiator in-
gulatus sit.* Cultrum hunc gladiatorium
ex antiquo marmore in ædibus Sabel-
liorum Romæ, ostendit Clariss. Ioannes
Rhodius in Notis ad Scribonij. Largi
compositionem xii. & videtur expri-
mi ab eximio Mercuriali in Gladiatoribus
Pyrrhichia saltatione ludentibus, in
sua [o] Gymnastica. Qui vero ficti con-
spiciuntur in Lucerna Morettia, non
e seruili, despiciatoque genere, sed e no-
bili sorte censendi sunt. Quod indicat
& honor Lucernæ sepulchralis; quæ
seruulis, & vilibus homunculis non ac-
cendebatur fere in conditorijs; & decus
inscripti lapidis; quo non dignabantur
homunciones infimæ conditionis; &
phaleratæ cassides, cristatæ plumis, quas
non nisi nobiles Duces, illustresque mi-
lites gestabant; quo quidem insigni spe-
ciatim Hectorem Homerus ubique de-
scribere consuevit, laudareque Galeæ-
motorem, ob cristæ plumas in galea
semper agitata aura. Victorem quidem
istum in Lucerna fictum, fuisse Roma-
num indicat vestis Romani militis tuni-

cati, quam induit. Victus autem mihi
barbarus est, quia barbarico more brac-
catus est,

Peroratio totius Operis.

Cap. Vltimum.

Hæc habui de Reconditis Antiquo-
rum Lucernis, quæ dicerem in
præsentia:

Cetera secreti nouit Deus arbiter
æui.

Ad quæ utinam demum perueniant ali-
qui; ut ea, quæ ex meis cogitatis habeu-
tur in hoc volumine, reipsa experti cõ-
probare valeant. Neque profecto pa-
rum nos in hoc argumento laborauim-
us, qui abditæ huius ignis ab antiquo
ardentis & historias, ipsius existentiam
aperientes comprobauimus [a]: & illu-
strium Autorum sententias examinaui-
mus [b]: & causas omnes, eiusdem ignis
essentiam constituentes, conseruantes-
que, atque quoquo modo concernen-
tes, ex rei natura luculenter indagauim-
us [c]: proprietatesque tam admiran-
dæ flammulæ totis ingenij viribus mun-
do literario patefacere [d] tentauimus:
& quæstiones, difficultatesque pluri-
mas, in proposito passim emergentes
determinare, tollereque studiose [e] pro-
curauimus: demumque Lucernarum
antiquarum emblemata contingentium
significationes aperire conati fuimus
[f] veterumque ritus ex antiquitatis
caligine reuocare ad lucem apertam
eruditionum. In qua quidem medita-
tione, ut ego summopere cupio me
semper attigisse metam veritatis; ita si
quid alienum a veritate, quod aut a Sa-
cro sanctæ Matris Ecclesiæ Doctoribus
damnetur, aut Sapientiæ Naturalis Di-
ctoribus rationabiliter improbetur,
asseruero: illud ex nunc prout ex tunc
(ut fori formula loquar) damnatum,
improbatum, & non dictum volo: pa-
ratissimus intellectum meum non so-
lum captiuare in obsequium Christi
[g] qui Veritas [h] est, & Vita; proin-
deque in obsequium veræ Fidei: sed
etiam melioribus, verioribusque ratio-
nibus informare, cunctasque falsas &
erroneas opiniones, atque ratiocina-
tiones eiurare. Interim vero Lecto-
rem quemlibet exoratum velim, ut
meos

[m] Cod. l. 11.
tit. 43.

[n] compos.
13.

[o] l. 2. c. 6.

Hector eus
Galeæ motor
dicatur Ho-
mero.

[a] lib. 1.

[b] lib. 2.

[c] lib. 3.

[d] lib. 4.

[e] lib. 5.

[f] lib. 6.

[g] 2. Corint.
10. 5.
[h] Ioan. 14. 6.

meos conatus, meosque labores æqui
bonique consulat. In quibus si quid
veri, si quid boni, si quid utilis inueni-
tur, id omne Summo Deo, supremo
Numini, & increato Lumini acce-
ptum refero; cuius gratia speciali diffi-
cillimum hoc argumentum, imbecillæ

A menti meæ fortassis impar, non inepte
prorsus pertractavi: eiusque ineffabili
bonitati, & incomprehensibili nobis
Veritati, perennes gratiæ nobiscum ab
omnibus habeantur, a quo Vno Patre
Luminum [i] bona cuncta perfecta sin-
gulis & omnibus conciliantur.

[i] Iacob. 1. 17

ADDENDA.

9. B. copia fuit.] Vetustissimo etiam scriptori Artemidoro, apud quem De Insomn. Lib. 2. Cap. 9. *Λύχνος χαλκίος, ὀσράχνος*, Lucerna ænea, testacea, 250. v. 11. Hoc autem Museum nunc Amstelodami est apud Ioannis Reinstitij Equitis bonæ memorię fratrem Gerardum Iurisconsultum.

271. C. Ad finem Cap. 4.] De hac Ioan. Baptista Casalius De Profanis Roman. Ritibus Cap. 26. Item, De Veter. Sacr. Christ. ritibus Cap. 42. vbi de Lucernâ in Callixti cœmeterio reperi-

647. Ad finem Cap. 8.] Ceterum præterquam ad mortuos Nénias consueuisse pro viuorum laudibus concini, recte notat eruditissimus Thomas Reinesius Var. Lect. Lib. 1. Cap. 2. ex Acronē in Horat. Lib. 1. Epist. 1. & ex Plutarch. in Lacon. instit. Quin etiam Nénia nomen vsurpatum pro qualibet cantilena generatim apud Horat. Lib. 3. Ode 23. & speciatim pro incantatorum carmine, quod Marfam neniā vocat Horatius: item pro cantilena, quam delallare solent nutrices ad prouocandum infantulis somnum.

696. A. v. 13. Latinorum quoque va-

tum Princeps Æneid. xi.

*Summe Deum, & sancti custos Soractis
Apollo,
Quem primi colimus: cui pineus ardor
accruo
Pascitur, & medium freti pietate per
ignem
Cultores multa premimus vestigia pru-
na.*

779. C. absoluit.] Sed in veteri quoque ANT. AVG. denario inter eos, quos Ioannes Rhodius in sua pinacotheca non paruo numero seruat rariores, hanc videre licuit inscriptionem: CHORTIS SPECVLATORVM.

1063. Ad finem Capituli 89.] Sic equidem constitui de hac Lucerna figlina, quam cum alijs præclarissimo Equiti Puteo noster debet Rhodius. Non defuit tamen, qui aquila hinc apotheosim notari monuit. Quo etiam titulo ad Illustrissimum Acilium Iulium Toparcham in Vols trop vetustissimæ in Cimbria Danorum familiæ ornamentum non immerito misit ille; qui eximias tanti Viri dotes, atque in literas adeo commemorat studium, vt Iouis ales gelida sub Arcto dignum inuenerit possessorem, cuius nomen in cœlum efferat.

NOMENCLATURA

Eorum, quorum opera, siue autoritate
opus creuit, atque illustrauit.

A *Rulerfius.* 673.b.774.b.c
Accursius. 1076.d
Achmes. 1017.d
Aeron. 1279
Acta Apostolorum. 720.c.1037.d.1233.a
Adelinus Philosophus. 7.a
Adrianus Imperator. 1106.c
Aegidius. 725.a
Benedictus Aegius. 863.a
Eliauns. 7.b.109.d.e.125.a.289.a.435.e.436.a.
437.c.e.438.a.c.e.440.b.d.442.b.625.b.661.d.677.
a.683.b.685.e.726.a.759.b.880.b.881..d.883.a.
945.e.964.c.1103.a.1104.a.
Aeschylus. 840.a.1164.b
Aeschines. 933
Aesopus. 1244.c
Afr. Vid.D.
Leo Africanus. 1191.e
Agathias Scholasticus. 156.c
Agellius. Vid.G.
Georgius Agricola. 247.b
Aimonius. 710.d
Hieronymus Alexander. 531.b
Alexander ab Alexandro. 247.d.267.d.270.d
541.a. NOTATUR. 542.d.
Fernandus Alafcho. 678.b
Alofius Albersus. 229.a
Albertus de Saxonia. 354.b
Leo Baptista Albersus. 773.a
Albertus Magnus. 13.e.53.e.75.e.80.e.96.b.
109.a.121.a.c.127.a.249.a.286.d.302.v.545.4.
724.e.725.a.1014.b.
Aloufis. 688.a.690.b
Alexis. 170.e
Andreas Alciatus. 910.7.999.a
Vlyffes Alarouandus. 9.a.27.e.164.b.
177.b.190..194.b.200.a.227.b.1082.b.1099.b.
1102.c.1106.a.1114.c.1116.c.
Alfarabius. 236.e
Leo Allatius. 909.b
Clamens Alexandrinus. 123.c.124.b.171.b.228.a.
538.e.655.d.684.d.721.a.775.a.1116.e.
Alibofius. 274.b
Cincius Alimetus. 178.d
Andreas Alpagus. 585.a
Romulus Amasius. 11.b
D. Ambrosius. 597.a.622.e.860.d.903.c.1218.a
Ammonius. 186.b
Anastafius Bibliothecarius. 190.e.214.e. NOTATUR.
424.d.
Anaxilaus. 245.a
Andalus. 580.b
Hippolitus Angelonus. MS. 1127.b
Franciscus Angelonus. 849.d.896.d.898.a.b
Bartholomaeus Anglicus. 13.e.893.b
Annales Boyorum. 711.b
Anonymus. 241.e. M.S. 253.c
Anspator. 160.d
Alexander Aphrodisiens. 236.c.361.d
Apollonius Tyanus. 44.c.246.a.1239.a.1240.b

Petrus Apontensis. 726.a.750.b
Petrus Appianus. 16.c.45.a.126.d.177.a.610.a.
611.a.652.e.660.d.849.b.1009.c.1068.b.1245.a.
1246.a.1274.c.
Angelicus Aprosius Vinsimilia. 738.d
Apuleius Madaurensis. 170.c.261.c.550.c.575.a.
598.c.604.c.654.c.736.c.d.995.d.1033.a.1036.c.
1110.a.1173.c.1189.c.1245.e.1244.c.1265.a.
Aquila. 725.c.1000.e
Maximus Aquilanus. 262.e.265.e
Archias Postia. 155.b.d.156.b
Paulus Aresius. 445.a
Argyropilus. 1263.c
Ludovicus Arioftus. 35.e.188.d.e.189.a.165.d.678.a
Aristandus. 633.a
Aristophanes. 605.e.720.a.933.e.968.b.970.b.
1013.a.1180.b.1264.a.c.1265.c.
Et. Scholastes. 606.c
Aristoteles 4.5.d.11.e.18.e.20.d.38.c.49.c.54.a.c.57.c.
76.c.82.c.83.c.85.d.86.c.88.b.90.b.91.a.98.a.
100.b.c.d. 106.e.108.b. 110.b.111.d.112.e.113.a.
114.b.115.d. 116.a.c.d.118.b.c.d. 119.a.d. 120.c.
121.c.122.d.123.a.c.124.b.125.a.131.a.c.132.a.d.e.
144.d.145.c.168.c.184.a. 192.d. 218.a.b.d. 219.a.d.
220.a.b.d.e.226.c.e.227.a.228.c.d.e.229.d.230.a.d.
e.232.d.233.c.236.a.d.238.b.d.239.b.250.d.e.261.e.
263.c.d.264.c.266.d.e. 271.e.273.e. 277.a.c.278.d.
279.c.281.e.292.a.294.b.295.a.300.b.c.d.e.302.b.
306.a.b.308.c.309.c.310.a.b.explicatur.d.e.311.a.
b.d.e.312.b.c.313.a.explicitur.d.e.314.b.e.315.c.
316.e.317.b.318.a.b.c.d.e.319.a.b.c.320.c.321.a.b.
d.322.b.c.323.a.b.c.d.324.a.c.d.325.c.e.326.a.327.
e.328.c.d.329.b.e. 330.a.d.e.331.a.c.d.e. 332.c.d.e.
333.b.c.d.e.334.a.c.341. b.d.e.explicatur. 342.a.
343.b.c.344.d.e.345.a.b.d.346.d.e.348.d.349.a.e.
350.a.b.d.e.351.a.e. 352.b.353.b.e.354.d.e.355.c.
356.a.377.b.d.358.c.d.359.a. 360.a.e.361.a.b.d.e.
362.a.b.c.363.b.364.a.365.a.366.c.d.367.b.370.b.e.
372.c.373.b.d.e. 375.a.b.c.376.a.e.378.e.e.381.a.c.
d.382.c.d.383.b.c.384.c.385.a.d.386.d.387.c.388.a.
389.a.c.390.a.b.c.d.e.391.a.392.a.b.393.d.398.a.b.
399.a.explicitur.ib.d.afferitur.a.400.b.c.d.e.401.a.
b.402.b.c.d.404.b.403.a.407.a.409.b.410.d.411.e.
d.e.412.a.d.413.d. 418.a.e.427.b.d. 429.b.438.d.
452.b.454.c.e. 455.a. 456.e.457.a.459.a.460.b.c.
463.a.464.d.465.e.466.a.d.467.a.468. a.c.470.a.b.
472.b.473.b.474.c.d.e.476.c.477.c.d.e.478.a.e.479.
e.480.d.explicitur. 481.d.e.483.e.491.a.b.492.a.
493.c.495.a.496.e.499.d.e.500.c.d.e.502.c.503.c.
explicitur. 507.a.515.d.516.b.c.517.b.e.522.a.b.c.
554.a.569.d.578.c.590.e.598.c.609.d.610.d.615.a.
e.633.d.e.634.a.b. 635.c.636.b.639.a.c.e. 640.a.b.
641.a.642.a.d. 643.c.d.655.d. 670.c.674.d.675.c.
677.c.681.c.e.686.a.c.d.717.c.d.729.a.733.c.735.e.
748.b.d.749.b.750.a.c.752.b.772.b. 815.b. 816.b.
817.a.c.829.d.835.b.c. 845.c.846.a.877.d. 921.b.
944.d.961.b.962.e.990.a.996.e.997.a.999.c.1037.d
1073.b.1088.d. 1093.b. 1096.d.1097.c. 1109.b.
1131.b.1162.d.e.1163.a.e.1164.d.e.1166.a.1203.b.
1207.e.1215.c. 1215.b. 1232.a.e.1233.d. 1263.b.
1265.c.
Aristoteles vetus interpres. 1263.c
Hhh 3 Ar-

Nomenclatura

Arnobius. 415. d. 581. c. d. 587. c. 765. d. 842. b. 844. b.
877. b. 1237. c. c.

Arrianus. 750. d. 1206. b

Petrus Arlensis. 284. b

Artemidorus. 660. a. 662. a. 975. d. 1279

Hieronymi Asteftini Historia M. S. 1127. a

Athenaus. 170. b. 263. d. 407. d. 409. a. 408. a. 674. c.

1174. e. 1239. a. 1271. c. 1272. c.

D. Augustinus. 13. b. 23. c. 43. c. 47. b. 53. d. 60. c. 64. d.

67. c. explicatur. 68. a. 75. d. 191. a. 248. a. 259. c.

518. a. 522. d. 523. a. 543. c. 545. a. 548. b. 581. a. 591. a.

d. 22. b. 701. a. 720. c. 729. a. 844. b. 1000. c. 1014. a.

1051. d. 1181. a. 1184. b. 1186. c. 1187. a. 1193. a.

1195. e. 1217. b. 1223. c. 1224. a. 1233. c. 1235. d. e.

1239. b. 1240. a. c. d. e. 1242. a.

Amerroes. 236. e. 354. e. explicatur. 389. c. 396. e

Ioan. Aurelius Augurellus. 241. a

Azotius Augustinus. 417. b

Astramysycus. 661. e. 665. a

Athanasius. 1230. e

Auicenna. 244. d. 481. a. b. 725. a. 726. a. 786. d

Aufonius. 162. a. 776. b. 1197. c. 1199. b. c

Autor libelli de Constantini Magni munificencia. 1070. b

Ayguanus. 987. b

B

T *Theodorus Balsamon.* 990. b

Caesar Baronius. 182. b. 863. a. 868. d. 925. a. 991. c.

1021. b. 1042. e. 1043. a. 1212. c. 1216. a. 1222. d.

Hermolaus Barbarus. 8. a. 16. c. 44. b. 68. d. 1067. e

Daniel Barbarus. 338. e

Equinarius Bero. 1076. c

Franciscus Barberinus. 593. b

Odoarus Bero. 646. e

Ludovicus Barthelema. 678. a

Bartholus Bartholinus. 974. d

Thomas Bartholinus. 1055. b

Bartholus à Saxoferrato. 1229. d

Ioannes de Barros. 278. b

Gaspar Bauhinus. 1063. d. 1226. d

Franciscus Beccicus. 725. e

Beda. 1019. e. 1021. e

Robertus Bellarminus. 864. c

Bilramus. 544. b

Petrus Bembus. 198. d

Franciscus Bencius. 49. d. 74. b. 174. a. 178. e

Paulus Benius. 261. d

D. Benedictus. 1021. e

Philippus Bergomensis. 17. d

Vitus Beringius. 1063. d

D. Bernardus. 597. d

D. Bernardinus. 853. b

Philippus Beroaldus. 776. a. 1244. e

Ioan. Beccatus. 6. c. 17. d. 25. c. 273. a. 288. c. 540. a.

580. c. 729. d. 744. d. 942. a. 971. a. 1051. c. 1107. b.

Boccatij scholasticus. 747. a. 1051. d

Gilbertus Bodri. 954. a. 1030. b. 1263. c

Boethius. 1203. d

Ioan. Iacobus Boissardus. 1067. e

Bollardus. 787. e

Franciscus Bonamicus. 47. l. 50. b. 93. e. 94. d. 95. d. 231. a.

274. b. 522. c.

Lezarus Bonamicus. 156. a

D. Bonaventura. 1235. a

Petrus Bongus. 621. b. 622. c. 623. c. 671. b. 725. c.

1069. a

Iacobus Boffius. 198. 1000. b. e. 1001. a

Marcus Zuenus Boxhornius. 1067. e. 1077. a

Uispar Bragatia. 261. d

Brassicanus. 1078. d

Vid. Choul.

Ioannes Britanicus. 630. a. 1022. a. reprehensus. 1244. b

Ioannes Brodeus. 794. c

Ludovicus Buccaferreus. 356. b. 412. c

Gulielmus Budans.

Bartholus.

789. e. 795. c

525. b

C

V *Incensius Cuboidus.*

Andreas Casalpini.

969. e

726. a. 893. c. 921. b.

1226. c. d. 1227. a.

Casarius.

1021. e

Federicus Casius.

1258. b

Cardinalis Casius.

1067. d

Ioannes Baptista Casalius.

196. d. 544. e. 702. a. 848. b.

850. a. b. c. 853. a. 866. c. 868. c. 870. b. 871. a. b. 888. c.

896. d. 898. a. 900. b. 901. b. 903. a. 926. a. 928. a. 930. b.

987. a. 990. a. 992. c. 996. a. 1001. a. 1003. b. 1073. c.

1265. a. c.

Chalcidius.

1193. b

Charisius.

674. e

Chronici Chronicorum autor politicus.

725. e

Ioan. Charisius.

1166. e

Petrus Charisius.

ibid.

Ioan. Iacobus Chiffetius.

1067. b. 1075. c

R. David Chimehi.

688. b

Gulielmus Choul.

612. a. 859. d. 860. a. 1008. b. 1067. b.

1072. a. 1073. b. 1074. b. explicatur. 1080. d. 1088. a.

1097. a. 1171. d. 1206. e

Chrystianus in Dan Rex.

1166. e

Petrus Chrysologus.

337. d

Dio Chrysostomus.

660. a. 701. a. 721. b

Antonius Cianfius.

262. d. 265. e

Alphonfus Ciccarellus.

804. e

M. T. Cicero.

187. a. explicatur. 192. c. 610. c. 613. c.

614. d. assertum. 615. c. 644. e. 659. b. 660. a. 663. c.

706. a. 736. d. 745. d. 747. a. 964. e.

Vincensius Cioffius.

806. a. 814. a. 818. e. 820. a. 824. a.

826. a. 832. b. 842. a. 934. c. 938. b. 946. d. 948. b.

954. a

Franciscus Cistius.

14. b. 16. c. 45. a. 49. a. 125. d. 125. b

Claudianus.

718. e. 1008. b

Christophorus Clamius.

1265. e

Clarchus.

668. d

Carolus Clusius.

890. b

Philippus Cluuetius.

574. e

Catullus.

587. b. 588. d. 968. b. e. 969. e. expofitus 971. a.

1199. b. 1239. b.

Iul. Caesar.

918. e. 1123. d

Franciscus Calceolarius.

1067. e

Pompeius Caimus.

603. c

Iacobus Caimus.

1077. a

Domitius Calderinus.

268. a. 1060. a. deferitur. 1173. e

Calistus.

197. c. 1044. a

Calvus.

674. e

Fabius Calvus.

963. b

Ioannes Baptista Calsana.

806. a

Petrus Campefius.

753. b

Ioannes Cantacuzenus.

1016. d

Martianus Capella.

1192. a. 1196. a. deferitur. 1199. a.

1265. a.

Iulius Capitolinus.

161. e. 1024. c. 1272. d

Adrianus Capimaccens.

806. a

Hieronymus Cardanus.

10. b. 28. a. 80. e. 84. a. 99. b.

193. a. 227. a. 244. d. 246. e. 247. b. c. 253. a. 254. b.

262. a. 392. d. 393. d. 399. c. 400. a. 401. b. 402. d. 403. c.

405. c. d. 480. a. 513. a. 521. e.

Vincensius Cartarius.

1203. e

Cartomachus.

1263. d

Cassianus.

733. a. 1020. e. 1021. e.

Cassiodorus.

520. b. 523. d. a. Pignone restitutus. 856. c.

869. a.

Isaacs Causabonus.

1175. a

Anfalans Ceba.

439. e

Georgius Cedrenus.

14. b. 41. c. 67. a. 182. c. 432. d. 443. a. 674. d.

Cilfus I. C.

723. a

Ludovicus de Lr. Cerda.

192. c. 658. c. 661. e. 674. d.

726. e. 727. a. 761. c. 763. e. 787. e. 789. d. 1006. b. no-

tatur.

Autorum.

tatur. 1010. b. 1061. a. 1197. d.
 Conforinus. 652. b. d.
 Fridericus Cernus. 1067. a. 1068. b.
 C. f. f. Cnifius. 442. d.
 Codex Theodasianus. 867. a.
 Columella. 732. c. 765. e.
 Rensidus Columbus. 266. e.
 Colerus. 918. b.
 Constaninus Caesar. 733. b.
 Constaninus. 942. b.
 Georgius, Ioannes, & Andreas Constantini. 305. b.
 Janus Cornarius. 460. a.
 Aloysius Corradinus. 179. a. 190. d. 628. c. 201. a. 202. a.
 207. a. 277. b.
 Corippus. 618. a.
 Ioannes Costas. 43. b. 175. c. 177. c. 342. d. 389. e.
 Ioannes Costa. 166. c.
 Castellanus Costa. 1076. b.
 Crates. 1264. c.
 Cratinus. 1263. e.
 Gerardus Cremonensis. 785. e.
 Petrus Crinitus. 957. b.
 Ioannes Curopalatus. 990. b.
 D. Cyprianus. 1220. a. 1273. e.
 Cyrillus. 1031. b. 1184. b. 1193. a.

D

Daniel Propheta. 75. a. 633. d. 655. b.
 Iacobus Dalechampius. 7. b. 10. b. 245. b. 284. a.
 296. a. 633. e. 800. d. emendatur. 1175. a.
 Guilelmus Damasus. 76. b. 247. e. 661. d.
 Nicolaus Damasianus. 1271. e.
 Dantes Aligherius. 858. a.
 David Propheta. 597. b. 631. b. 655. c. 718. c. 772. d. ex-
 plicatus. 927. b. 929. b. 934. a. b. 987. b. 996. c. 999. e.
 1043. b. 1027. d. 1108. b. 1187. a. 1207. d. 1223. a.
 1228. b. 1230. c. 1232. d. 1233. a. b. e. 1241. c. 1248. b.
 1249. a.
 Decretum. 698.
 Martinus Delrius. 16. d. 29. c. 45. a. 253. e. 695. b. 697. e.
 notatur. 701. d. 709. a.
 Democritus. 82. c. 1164. d.
 Demosthenes. 647.
 Demarionemum. 72. 1. 6. 72. 7. a. 1031. b. 1217. b. 1235. d.
 DiEys Cretensis. 769. a.
 Diocles. 749. a.
 Diodorus Siculus. 70. e. 536. a. 810. a. 1037. b. 1106. a.
 1188. e. 1196. b. 1201. a. 1202. b. 1204. a. 1205. b.
 1206. e. 1208. d. 1209. d.
 Dion. 6. d. 161. c. 223. c. 610. d. e. 618. d. 625. d. 778. c.
 802. c. 830. a. 1274. d.
 Didymus. 969. d.
 Diogenianus. 892. b.
 Digesta. 216. e. 776. e.
 Dionysius Afir. 54. c. e. 59. c. d. 80. c. 101. a. 245. c. 254. c. e.
 286. b. 1050. a. 1157. a. 1283. b.
 Dionysius Areopagita. 654. b.
 Diophantes. 733. a.
 Dioscorides. 59. b. 83. e. 100. b. 246. a. 248. e. 285. c. 842. c.
 892. c. eius error detegitur. 984. a. 1070. b. 1119. d.
 1226. d. 1227. a. b.
 Diphilus. 1206. a.
 Rembertus Dodoratus. 1226. d.
 D. Dominicus. 597. e.
 Edinus Donatus. 693. c.
 Marcellus Donatus. 787. b.
 Bernardus Donatus. 1124. d.
 Ioan Baptista Donus. 525. c.
 Dryalus. 1272. c.
 Durandus. 353. d. 864. e. 1017. d.

E

Ecclesiastes. 829. b. 1016. c.
 Egeffius. 777. c.

Elefor Brandenburgicus. 1139. b.
 Elias Propheta. 673. a.
 Empedocles. 427. b.
 Enax. 75. c. 287. a.
 Epistetus. 891. d.
 Epicurus. 351. e.
 Exidius. 633. a.
 Epigrammaticus Gr. antiquus. 423. b. 426. c. 1206. a.
 S. Epiphanius. 865. e.
 Sebastianus Erisius. 116. d. 45. a. 180. b. 1098. d. 114. e.
 Alexander Esfensis. 1029. b.
 Euripides. 73. d. 188. b. 762. c. 767. a. 839. d. 1097. c.
 1156. e. 1264. b.
 Eneas. 934. a. 941. c. 1039. b. 1240. c.
 Esdra. 655. e.
 Esther. 1225. c.
 Eucherius. 655. 6. 928. a. 1049. d. 1062. e.
 Effenus. 761. a.
 Eusebius. 848. a. 859. a. b. d. 868. b. 1051. d. 1061. a.
 1163. c. 1190. b. 1206. d. e. 1218. b. 1220. b. 1237. d. e.
 Enflastus. 794. b.
 Exodus. 592. a. 864. d. 987. c. 1015. c. 1017. c. 1035. b.
 1111. a. 1117. d. 1194. b. d. 1207. e. 1228. a. 1235. d.
 1245. c. 1246. e.
 Euthymius. 625. a. 701. a. 919. c.
 Ezechiel Propheta. 655. a. 937. a.

F

Fabius Faber. 337. a.
 Hieronymus Faber. 981. a.
 Hyacinthus Fagnanus. 735. b.
 Julius Fauera. 546. d.
 Alexander Ferrarius. 156. a.
 Raphael Ferrarius. 432. e. 433. a. 434. d.
 Remigius Feschi. 1063. c.
 Sext. Pomp. Festus. 518. a. 659. c. d. 1048. e. 1237. a.
 1238. b.
 Marcellus Ficinus. 182. b. 197. d. 352. d. 1183. b.
 Minutius Felix. 867. d.
 Gaspar Finchius. 787. b.
 Julius Firmicus. 674. c. 759. e. 1210. e. 1214. a. 1215. c.
 1216. d.
 L. An. Florus. 652. a.
 Vberius Folietta. 1264. e.
 Ioannes Baptista Fonteinus. 9. a. 44. a. 70. e. 151. c. 175. c.
 179. e. 180. b.
 Thomas Fortisfocca. 532. d. 533. c. 645. c.
 Ioachim Fortius Ringelbergius. 244. d. 262. b.
 Venantius Fortunatus. 1011. b.
 Sebastianus Foxius. 33. d. 49. c. 153. a. 154. d. 163. c.
 167. e. 171. e.
 Ferrandus Fulgensius. 1130.

G

Gallenus. 86. b. 98. a. 100. b. 263. c. 266. e. 267. b.
 290. d. 301. c. 348. b. 378. a. 462. b. 480. e. 481. a.
 explicatur. d. 495. a. 633. a. 845. c. 982. a. 1059. c.
 1104. d. 1118. b. 1232. a. 1273. c.
 Galilaus de Galilaus. 405. e.
 Iul. Caesar la Galla. 282. e.
 Sebastianus Galuannus. 600. b.
 Ioannes Galuannus. 667. a. 864. b. 865. b. 1012. b. 1013. b.
 1252. a.
 S. Gangulphi martyris vita auctor. 72. c.
 Ioan. Paulus Gardinus. 806. a.
 Garnemelsius. 787.
 Petrus Garzias. 23. c.
 Ioannes Garzonus. 545. c.
 Theodorus Gaza. 1059. c. 1061. a.
 A. G. Ilius. 190. b. 288. d. 524. b. 633. d. 792. e. 891. c.
 1015. b. 273. c.
 Genesis. 766. c. 938. a. 906. c. 939. c. 987. b. 589. c. 1020. e.
 1037. c. 1042. b. a. 1044. e. 1045. c. 1046. c. e. 1047. c.
 1051.

Nomenclatura

1051.b.1052.b.1108.a.b.c.1164.a.1194.a.d.1213.
a.1214.a.1220.a.1223.b.1226.b.1228.b.1229.a.
1231.b.1232.a.1236.d.1237.b.1245.b.1247.d.
1248.d.
Franciscus Georgius. 1245.b.1246.c.
Germanicus Caesar. 161.e.
Conradus Gesnerus. 16.c.45.a.659.c.847.a.942.b.
Gilbertus Gemelrardus. 655.c.772.d.
Alexander Ghisius. 592.e.
Claudius Giffard. 1068.b.
Glossographus. 999.e.
Glossorum asseritur. 1021.c.
Glossa ordinaria. 721.a.774.a.1016.c.
Gosinus. 981.a.
Hieronymus Golmadinus. 1174.b.
Godinus. 620.b.
Ioannes Gorepinus. 1195.b.1219.a.1222.a.
Ioannes Grammaticus. 106.d.
Franciscus Maria Grapaldus. 797.e.
D. Gregorius. 780.d.868.a.1047.a.1185.b.c.1193.a.
Jacobus Grefstus. 990.b.
Hugo Grotius. 1197.a.1.99.a.
Franciscus Gualdus. 996.a.
Franciscus Guido. 262.c.265.a.
Nicolaus Grothius. 1263.e.
Ianus Gruterus. 16.c.30.a.574.b.606.a.866.b.890.b.
1067.a.c.1071.a.1072.a.1075.c.1270.e.
Iulius Guzmanus. 301.c.
Melchior Gutlandinus. 8.d.16.c.44.c.
Guilhelmus Tyri Archiepiscopus. 14.432.c.433.d.
Jacobus Guthrieus. 47.a.81.b.85.b.92.c.102.a.215.a.
606.a.1014.a.1072.a.1075.c.1270.e.
608.a.1014.a.1072.a.1075.c.1270.e.
615.d.628.a.b.1133.a.647.a.804.c.1067.a.1072.
a.1133.a.
Lilius Gyraldus. 11.c.37.a.584.d.590.a.597.c.598.b.
626.d.648.a.649.c.652.a.661.c.663.c.671.c.684.c.
685.b.693.a.694.a.695.c.717.b.a.736.a.761.a.810.
a.865.c.d.1014.c.1179.c.1196.c.1199.a.1203.a.
1204.c.1222.d.1239.b.1265.a.1296.a.

H

H Aithorus. 433.c.
Dionysius Halicarnassensis. 415.c.543.c.1013.d.
Ioannes Hallenus. 97.a.
Alexander de Hales. Vid. A.
Hanno Carthagenensis. 1155.c.
Harpocratio. 1180.a.
Hesiodus. 705.c.
Hecato. 1260.a.
Nicolaus Heinicus. 771.a.976.a.1130.b.
Helinandus Chronographus. 19.c.541.a.846.a.
Heliodorus. 865.c.
Helmoius. 788.e.
Christophorus Helnicus. 787.b.
Heractides Ponticus. 1043.b.1222.d.1224.c.
Herodotus. 660.b.602.d.1272.d.
Herodotus. 20.e.123.a.124.d.567.c.579.d.584.c.843.e.
912.b.960.a.1032.a.1033.a.b.c.1036.a.1109.e.
1117.a.c.1120.b.d.1160.a.1188.d.1216.a.1229.e.
1263.d.
Hierophius. 290.d.
Hesiodus. 745.a.865.d.1226.e.
Hesychius. 627.a.718.a.794.a.973.c.1180.b.
Hesychius Hierosolymitanus. 1049.c.
D. Hieronymus. 182.b.336.c.433.c.679.c.759.a.
787.c.792.b.940.c.942.c.1000.d.1006.d.1015.e.
1021.d.1022.a.1046.c.
Hippocrates. 82.a.88.d.143.c.231.c.296.b.explicatur.
372.d.373.a.377.c.462.b.481.b.c.495.b.512.c.
631.b.explicatur.632.c.637.a.1118.c.1154.b.
Amius Hirtius. 35.c.1122.c.
Historia Tripartita auctor. 197.c.
Homerus. 79.c.301.c.302.a.c.303.a.337.a.338.e.
625.a.d.60.a.c.732.a.745.b.746.c.843.c.892.a.

912.d.941.c.961.a.969.d.1017.b.1020.a.1021.a.
1089.a.1096.1097.b.1119.c.c.1123.b.1156.d.
1239.c.1275.e.
Heraclius. 223.a.531.b.declaratur.638.c.639.d.
648.c.explicatur.650.c.719.c.793.d.918.c.929.a.
943.b.960.d.970.b.1048.c.1199.d.1279.
Horus Sanitatis. 74.75.c.285.c.
Garzias ab Horto. 284.a.
Horus Apollo. 1248.b.
Franciscus Hotomannus. 1076.b.
Hubertus. 1016.d.

I

I Iulius Iacobonius 9.a.27.c.31.c.44.a.49.c.70.c.73.a.
151.a.152.d.175.c.180.a.190.a.
D. Iacobus. 1233.b.1278.a.
Iamblichus. 353.d.
Ieremias. 588.b.705.b.1039.b.
Incertus Poeta Graecus. 155.a.159.c.160.c.163.c.168.b.
D. Iohannes. 641.b.664.a.720.c.781.a.817.d.864.c.
925.b.1016.a.1109.c.1182.b.1185.b.1219.a.
1233.a.1235.c.1236.c.1276.e.
Iobus. 829.d.830.d.996.c.1232.d.1236.
Ionas Propheta. 1000.a.1001.e.
Iosephus. 617.a.701.b.713.b.777.c.
Iousta Venetus. 932.c.
Iosue. 723.b.730.a.
Isaia. 766.d.
Isidorus. 75.d.80.c.519.c.627.a.681.b.725.a.780.b.
79.c.853.a.868.c.893.b.1005.c.1016.c.
1017.c.1018.b.1020.d.1174.a.1201.a.d.1264.d.
Isocritus. 684.b.
Isaia. 1180.a.
Laurentius Iubertus. 1067.d.
Iulius Iulius. 962.a.
Atilius Iulius. 1279.
Iuniorus. 359.c.
Iustinus. 161.c.705.c.735.d.767.a.777.a.1014.a.
867.b.1112.e.
Iustinianus. 778.a.1192.a.
Ioannes Antonius Iustinianus. 873.d.
Immanuel. 96.a.189.c.illustratur.416.c.629.b.776.b.
declaratur.917.b.explicatur.918.d.968.b.969.c.
explicatur.971.a.973.d.1022.a.1058.c.1173.b.
1201.e.

K

A Thanasius Kircherus. 1251.b.
Bartholomaeus Kornroferus. 31.c.134.a.

L

L Veius Antistius Labeo. 190.b.722.a.
Diogenes Laertius. 167.c.619.b.634.c.1260.a.
Lactantius Firmianus. 34.b.171.b.383.d.684.d.687.e.
693.d.1033.d.1045.a.1184.b.1188.a.1193.e.
Lampadius. 651.a.
Lampadius. 351.b.
Ioannes Langius. 16.c.25.a.45.a.84.a.99.d.248.b.
Scribonius Largus. 1275.c.
Cornelius a Lapide. 721.b.1212.c.1216.b.1220.a.
Andreas Laurentius. 266.c.274.b.
Volfgangus Lazius. 16.d.25.c.45.a.49.a.126.c.133.a.
795.b.1068.a.
Albertus Leander. 6.c.1014.a.305.535.c.542.c.
545.b.c.
Ioannes Leonius Africanus. 425.d.
Leogarus Syracusanus. 854.d.
Camillus Leonardus. 55.b.75.c.245.d.
Leontius. 580.c.
Leontius. 674.c.
Leontius. 1040.c.
Libanius Sophista. 1174.c.
Ioannes Antonius Liscus. 999.d.
L.

Autorum.

Linus.	1021.4	Iacobus Maxxonus.	124. b. 424. d
Andreas Libanius.	45. a. 49. b. 59. c. 60. b. 80. d. 84. a.	Mecenas.	172. d
99. a. 127. c. 133. c. 136. b. 137. a. 244. c. 249. 270. e.		Megetius medicus Alexandrinus.	261. d
Andrea Libani Scholasticus.	16. c. 31. c. 89. a. 127. c.	Pomponius Mela.	275. b. 681. b
134. b. 136. a.		Iacobus Menochius.	974. a
Iosephus Licens.	262. c	Menander.	652. a
Laurentius Lippius.	282. b	Menandrus.	1263. e
T. Linus.	259. c. 261. c. 416. d. 424. e. 650. e. 659. a.	Claudius Menesicervius.	888. c
684. d. 784. c. 964. a. 1005. a. 1008. d. a.		Hieronymus Mercurialis.	246. d. 845. b. 1272. d. 1275. d
Bartholomaeus Lisanus.	166. c	Mesue.	512. c. e
Iustus Lippius.	41. c. 42. a. 183. c. d. 335. c. 415. d. 416. a.	Vincensius Mirabella.	1251. b. 1258. b
789. e. 794. c. 859. a. d. 986. a. 995. c. 1124. a.		Mnesalcus.	156. c
D. Lucas.	698. e. 720. a. 781. a. 1185. a. 1221. b	Modestinus.	778. c. 780. a
Lucianus.	170. a. 187. c. 424. b. e. 580. c. 581. c. 618. c.	Morelius.	1271. a
619. b. 625. c. 630. a. 648. a. 656. d. 731. a. 744. c. 830. d. 843. d. 958. d. 973. c. 1068. e. 1173. b.		Andreas Moretus.	1266. d
Lucanus.	175. e. 1008. a. 1022. a. 1033. d. 1036. a	Moses Propheta.	4. 51. c. 61. c. 75. a. 78. a. 182. a. 684. b.
Lucilius.	652. b. 862. a	688. a. 698. e. 699. a. 708. a. 713. c. d. e. 715. a. 747. c.	
Lucretius.	6. b. 16. e. 79. c. 80. b. 239. c. 260. c. explicatur.	Rabbi Moses Ben. Mainon.	688. d
262. c. 263. b. 286. a. 306. a. 310. d. 311. d. 316. c. 380. c. 765. a. 790. c. 795. d. explicatur.		Bernardus Monaghina.	544. d
1199. d.		Sebastinus Munsterus refellitur.	258. b
Petrus de Loyheyr.	695. e	Marcus Antonius Muretus.	167. c. 971. b. 972. b. d
Luminare Maius.	511. c	Muselli.	593. a. 1004. a
Petrus Lupinus.	262. e	Nicolaus Mutton.	571. c
Lycophon.	762. d. 811. e	N	
Nicolaus Lyranus.	584. b. c. 617. a. 655. b. 673. b. 700. b.	N.	1013. b
708. b. 720. c. 774. a. 864. d. 926. b. 927. a. 942. b. 962. d. 987. b. 999. e. 1002. d. 1016. b. 1046. d. 1192. e. 1194. c. a.		Nanius.	652. b
M		Natalis Comes.	570. b. 584. a. 649. d. 648. c. 668. e.
Acchab. libri.	51. c. 61. c. 616. e. 617. a	684. d. 687. d. 729. c. 745. a. 747. c. 748. e. 759. a. 768. a	
Macrobius.	187. b. 297. d. 311. c. 414. c. 527. b.	843. a. 1097. c. 1107. c. 1156. c. 1179. c. 1240. a.	
528. d. 580. a. 590. a. 747. b. 830. b. 1110. b. 1111. e. 1200. b.		Antonius Nagerius.	166. a
Petrus Massaeus.	171. b. 681. b	Navigations Britannica autor.	146. c
Massai.	340. b. 863. a. 905. a	Inuica.	396. a
Hieronymus Magius.	789. e. 795. b	Nemestianus.	1008. a
Joan. Antonius Maginus.	274. c. 433. c. a. 434. a. b. c.	Nicander.	100. c. 254. c. 762. e. 1101. a. 1103. a. b. 1156. e
1107. a. 1112. d. 1120. b. 1121. d. 1191. a.		Nicandri interpret.	382. d
Olaus Magnus.	750. e	Nicias.	155. e
Simon Maiolus.	25. a. 26. d. 45. a. 47. a. 76. b. e. 109. a.	Nicophorus.	182. b. 197. c. 1044. a
124. b. 125. a. 160. b. 161. c. a. 163. a. 165. c. a. 166. b. 248. b. 435. d. 1068. a.		Augustinus Suesanus Niphus.	270. d. 272. b. d. 273. e
Maldonatus.	701. a. 720. c	Marius Nizolius.	1080. c
Malsenda.	866. d	Flaminius Nobilis.	389. d
Iacobus Mancinus Politiannus.	8. e. 25. b	Nomius Marcellus.	659. d. 664. a. 862. a. 1019. b
Manethon Aegyptius.	947. a	Aloysius Nomarinus.	617. d. 618. c. 620. b
Marcus Mantua Benamidius.	191. a. 1136. a	Numeri.	772. d. 773. b. 1218. a
Baptista Mantuanus.	1270. d	O	
Aldus Manutius.	754. d	Odericus Forosulienfis.	1171. b. 1172. d
D. Marcus.	698. e. 1221. b	Maximus Olybius.	379. a. 1082. b
Amnianus Marcellinus.	718. d. e. 1119. a	Oppianus.	81. a. 109. c. a. exponitur. 122. c. 1008. a
Martialis.	162. b. 766. c. 845. c. a. 896. e. 918. a. 923. a.	Publius Optatianus.	607. b
1007. d. e. 1022. a. 1173. e. 1199. c.		Origenes.	655
Martinus Chronologus.	17. d	Paulus Orosius.	259. c
Martiniana historia.	269. a. 1220. a. 1211. a. 1245. d.	Orpheus.	748. e. 762. e. 843. d. 1184. b. 1206. b
1247. c.		Oseas.	1108. a
Martinius.	540. b	Onidius.	38. e. 40. c. 79. c. 109. c. e. declaratur. 122. c.
Galeotus Martius.	790. b	158. c. 168. a. 187. d. 339. d. 416. c. explicatur. 535. b.	
Petrus Martyr.	998. e	581. e. 582. d. 587. b. 716. c. 716. b. 759. c. 760. b. 761. a. 762. c. 766. c. 811. b. 824. b. 843. a. 881. d. 892. d. 960. d. 971. b. 1048. c. 1243. b. c.	
Iulius Maternus.	1042. c. 1215. b	P	
D. Matthaeus.	39. b. 655. e. 698. e. 700. d. 717. c. 720. d.	Antes Pagninus.	1080. e
782. b. 891. b. exponitur. 989. c. 1000. a. 1108. a. 1109. c.		Iulius Palamedes.	787. b
Petrus Andreas Matthiolus.	248. e. 613. a	Palladius.	632. e. 633. e. 1016. d
Franciscus Maurandius.	8. d. 16. a. 44. e. 425. b	Palladius Tuscus.	971. b
S. Mauritiij Andegauensis archieum.	695. c	Iacobus Pamelius.	867. b
Mauritius.	794. d	Guidus Pancirolus.	8. c. 27. d. 34. a. 35. d. 244. a.
Andreas Maurocenus.	16. e	245. b. 271. c. 783. c. 1068. a.	
Valerius Maximus.	6. b. 7. b. 32. a. 182. d. 259. c. 261. c.	Par. d. et Florenti. a.	1076. c
543. c. 652. e. 660. d. 745. a. 777. a. 957. b. 1009. e.		Theophrastus Paracelsus.	688. c
1010. d. 1013. c. 1083. c. 1158. b.		Paralipomena.	610. e. 584. b
Maximi.	1270. e	Parmenides.	917. b
		Parisenfes.	357. a
		Antonius Parthenius.	971. a
			716.

Nomenclatura

Q Vadrigarins.
Antonius Querengus
Iosephus Quercetanus.

Autorum.

<i>B. Rhenanus.</i>	901. b	254. d. 274. d. 284. f. 285. b. d. 417. b. 435. d. 681. b. 683. d. 1107. b.
<i>Caelius Rhodiginus.</i>	6. d. 7. a. 29. c. 198. c. 267. c. 341. d. 378. e. 381. a. b. 609. b. 619. a. 623. b. 624. d. 650. b. 657. b. 685. b. 691. d. 735. c. 747. e. 785. c. 800. d. 883. c. 940. e. 1014. c. 1044. b. 1045. a. b. 1046. b. c. 1059. b. 1102. c. 1106. a. 1107. d. 1109. e. 1157. d. 1218. a.	<i>Sextonius.</i> 197. c. 1044. a
<i>Ioannes Rhodius.</i>	804. a. 839. a. 973. a. 1025. d. 1027. a. 1063. c. 1087. a. 1167. a. 1250. b. 1251. b. d. 1275. c. 1279. c.	<i>Sophocles.</i> 696. a
<i>Nicolaus Rigaltius notatur.</i>	607. e	<i>Ælius Spartianus.</i> 161. c. 1006. c. 1075. a. 1272. e
<i>Cæsar Ripa.</i>	668. c	<i>Andreas Spinula.</i> 296. d
<i>Fortius Ringelbergius.</i>	6. d	<i>Spondanus.</i> 1042. a. 1212. e. 1216. a. 1222. d
<i>Ioannes Riolanus.</i>	274. b	<i>Henricus Smetius.</i> 574. d. 1196. d
<i>Roma subterranea.</i>	950. a	<i>Statius illultratus.</i> 34. e. 35. d. 157. a. 173. c. 208. b. 274. a. explicatur. 288. d. 416. d. 570. c. 660. b. 604. c. 907. a. 917. c. 1059. c.
<i>Ioannes Rosinus.</i>	415. c	<i>Achilles Statius.</i> 180. b. 187. a. 969. 971. b
<i>Erasmus Rostodamus.</i>	883. a. 892. a. 1179. d	<i>Eugubinus Stenuchus.</i> 1181. b. notatur. 1184. c. 1188. a
<i>Conradus Rubeaquis.</i>	263. c	<i>Stephanus de Urbibus.</i> 812. d. 970. a. 1102. a. 1112. a
<i>Hieronymus Rubens.</i>	16. d	<i>Carolus Stephanus.</i> 812. c. 970. a. 971. c. 1137. b.
<i>Officius Rubens.</i>	1270. e	<i>1080. c.</i>
<i>Ioannes Ruellius.</i>	246. e. 893. a	<i>Stobæus.</i> 668. e
<i>Ruffinus.</i>	1043. d. explicatur. 1212. d. 1218. b	<i>Quintianus Stoa.</i> 1197. c
<i>Hieronymus Russellius.</i>	8. d. 14. d. 16. d. 27. c. 45. a. 48. b. 68. d. 108. a.	<i>Idannes Schenffius.</i> 1067. c. 1077. a
<i>Ioannes Ruschius.</i>	83. a. 94. a	<i>Strabo.</i> 11. d. 12. a. 29. c. 42. b. 76. a. 161. b. 246. a. d. 274. b. 433. b. d. 434. b. 435. d. 521. a. 768. a. 807. a. 812. b. 1022. d. 1103. a. 1105. a. 1107. b. 1191. b.
<i>Ruth.</i>	721. e	<i>Suffianus. vid. N.</i>
<i>Franciscus Ruus.</i>	75. 287.	<i>Laurentius Surius.</i> 712. e. notatur. 787. d
		<i>Suetonius.</i> 338. b. 346. a. 570. d. 571. b. 587. d. 654. a. 660. b. 663. d. 668. 778. d. 779. a. 791. d. 1005. b. 1007. c. 1103. a.
		<i>Snidas.</i> 41. c. 44. c. 197. c. 674. b. 794. a. c. 843. e. 892. a. 894. c. 970. b. 1020. b. 1037. b. 1038. b. 1041. a. 1101. e. 1102. a. 112. a. 1181. b. e. 1184. a. 1215. c. 1216. a. 1217. c. 1221. a. 1263. d.
		<i>Symbolum Nicanum.</i> 1182. b
		<i>Symmachus.</i> 1000. e
		<i>Syrianus.</i> 353. d
		<i>Syrus.</i> 1000. e
		<i>Cornel. Tacitus.</i> 296. e. 598. d. 958. e. 1196. a
		<i>Tacitus.</i> 246. a
		<i>Alexander Tassonus.</i> 43. c. 256. c
		<i>Terentius.</i> 652. b
		<i>Tertullianus.</i> 674. e. 779. b. c. a. 802. d. 867. c. d. 995. b. c. d. 1274. e.
		<i>Themistius.</i> 302. b. 481. e. 1163. e
		<i>Antonius Theobaldus.</i> 165. e
		<i>Theocritus.</i> 915. e. 1119. d
		<i>Theocritus interpret antiquus.</i> 727. c
		<i>Theodoretus.</i> 706. e. 708. b. 991. a. 1192. e
		<i>Theodosius.</i> 778. a. Vid. Cod. Theodof.
		<i>Theodosio.</i> 1000. e
		<i>Theophrastus Aromatariorum.</i> 511. e
		<i>Theophrastus Eresius.</i> 5. d. 82. b. 83. e. 85. c. 87. a. 80. b. 100. b. 107. b. 116. e. 141. b. 181. b. 221. a. 222. a. 228. d. 233. c. 241. b. 261. d. 263. c. 301. e. 306. e. 312. b. d. 347. b. 421. b. 430. b. 439. e. 632. d. 633. c. 732. d. 765. a. 892. c. 1059. b. 1119. d. 1121. a.
		<i>Theopompus.</i> 912. b. 959. e. 1274. b
		<i>D. Thomas.</i> 357. e. 720. e. 853. c. 1234. d. d.
		<i>Iacobus Augustus Thuanus.</i> 274. b
		<i>Thucydides.</i> 287. b. e
		<i>Ei. Scholias.</i> 606. e
		<i>Albius Tibullus.</i> 183. c. 608. d. explicatur.
		<i>943. e. 944. c. 1199. c.</i>
		<i>Bernardinus Tilefius.</i> 306. a. 1060. b
		<i>Timæus.</i> 353. c
		<i>Timæus Locrus.</i> 170. e
		<i>Tiro.</i> 866. b
		<i>Iacobus Philippus Tomafinus.</i> 920. e
		<i>Leninus Torrentius.</i> 778. c. 779. a
		<i>Ioannes Torrellius.</i> 790. a
		<i>Althofus Tostanus.</i> 12. e. 520. c. e. 541. a. 700. b. 846. a.
		<i>Vid. Abulensis.</i> 863. e. 872. b
		<i>Matthæus Toscanus.</i> 166. c
		<i>Mercurius Trismegistus.</i> 1240. d
		<i>Ioacimus Tristhemus.</i> 127. c. 133. c. 134. a. 136.
<i>F. Aufus Sabaus.</i>	80. a. 155. a. b. c. d. e. 156. b. c. d. 160. b. d. 161. a. 163. c. 164. a. c. d. 166. a. b. 168. b. 259. d. 423. b. 426. c. 891. e.	
<i>Ioannes Sacroboscus.</i>	1265. e	
<i>Sapientia Salon. onis.</i>	1037. d. 1182. d. 1236. a	
<i>Ioan. Dominicus Sala.</i>	314. e. 369. a	
<i>Sallustius.</i>	669. e	
<i>Claud. Salmafus.</i>	779. c. 794. d	
<i>Henricus Salmuth.</i>	8. d. 16. a. 34. c. 783. d	
<i>Er. Sanctus.</i>	873. c	
<i>Fortunatus Scacchus.</i>	560. a. 858. d. 992. c. 1001. a	
<i>Iosephus Scaliger.</i>	803. e. ref. illur. 838. b	
<i>Iul. Scaliger.</i>	10. e. 49. d. 84. a. 99. b. 147. b. 165. b. 173. a. d. 244. d. 247. d. 253. a. 263. c. ref. illur. 277. c. 281. c. 405. d. 632. a. c. 634. b. notatur. d. 636. b. e. 637. b. 641. d. 723. d. 878. b. refutatur. 1071. a.	
<i>Bernardus Scardeonius.</i>	8. d. 15. b. 44. c. 71. c. 1068. d	
<i>Demetrius Sceptius.</i>	1272. d	
<i>Sigismundus Schul.</i>	876. b	
<i>Ioannes Schmit.</i>	198. e. 771. a. 976. a. 1110. a. 1166. d. 1265. e.	
<i>Petrus Scriuerius.</i>	190. e. 214. d	
<i>Seneca Philosophus.</i>	5. b. d. 173. d. 183. c. 190. b. 299. b. 335. c. 337. e. 338. b. 598. d. 650. d. 750. a. 779. a. 866. b. 1123. d. 1173. a.	
<i>Seneca Rhetor.</i>	1137. a	
<i>Seneca Tragicus.</i>	5. b. 216. b. 346. a	
<i>Quintus Serenus.</i>	1197. d. 1199. e	
<i>Ioannes Seldenus.</i>	535. b. 584. c. 611. c. 668. a.	
<i>705. c. 1050. c.</i>		
<i>Marius Sernius Honoratus.</i>	605. c. 627. b. 652. d. 659. e. 693. b. 805. a. 865. e. 1051. d. 1103. b. 1180. a. 1203. a.	
<i>M. Aurelius Smerinus.</i>	814. a. 842. a. 939. b. 1101. a. 1114. e.	
<i>Cornelius Smerus.</i>	674. e	
<i>Sidonius Apollinaris.</i>	759. e. 776. b. 918. b	
<i>Sigebertus.</i>	712. e	
<i>Carolus Sigonius.</i>	710. d	
<i>Silius Italicus.</i>	416. a. 691. d. 809. d	
<i>Simplicius.</i>	236. e. 261. d. 353. d. 359. e	
<i>Simonides.</i>	691. c	
<i>Iacobus Sirmondus.</i>	30. b. 531. a. 1072. a	
<i>Socrates.</i>	196. e. 1047. c. 1217. d	
<i>Solinus.</i>	26. c. 54. d. 55. a. 59. d. 65. d. 66. a. b. 75. d. 76. b. c. 80. c. 161. c. 162. a. 164. b. 171. c. 245. c. 246. e.	

Nomenclatura Autorum.

136 a.b. 184.a. 1237.d. 1238.a.
Angelus Trimella. 806.b
Tryphiodorus Aegyptius. 656.b
Hadrianus Turnebus. 224.a. 944.a. 1197.d
Gregorius Turonensis. 711.d
Horatius Turfelinus. 1101.d.e
Maximus Tyrius. 62.d. 182.d. 426.b. 683.e
 731.a. 760.b. 1157.d.
Ioannes Tzetzes. 760.d. 1159.d

V

V *Alexandrus.* 778.e
Jo. Pierius Valerianus. Vid. P.
M. Varro. 589.e. 590.a. 650.d. 659.c. d. e. 664.e.
 763.c. 765.e. 838.b. 893.d. 1019.b. 1045.b. 1195.e.
Notarius. e.
Franciscus Vallesius. 229.d. 411.a
Valerius Maximus. Vid. M.
Robertus Valsurius. 785.c
Vassallus. 1260.c
Hieronymus Vecchiatus. 23. 1038.b
Flavius Vegetius. 718.d. 734.a
Andreas Venarumenus. 250.a
Philippus Ventura. 888.a
Maria Vercellinus. 1054.b
Marcus Maurus Vertranus. 839.a
Ioannes Veslingius. 606.a. 609.e. 624.e. 967.d. 1252.b
Aurelius Victor. 1101.c.d
Petrus Victorinus. 785.c
Villingius. 14.a
Vitellius. 778.e
Virgilius. 12.b. 20.c. 27.a. 34.c. 71.b. 72.e. 73.a.c.
 154.e. 187.e. 260.a.b. 275.d. 276.a.c. 303.a. 306.b.
 310.d. 311.d. 416.e. 421.a. 537.c. d. e. 538.e. 587.a.
 608.d. 633.b. declaratur. 644.b. 646.d. 648.a. 649.e.
 650.a. 652.d. e. 656.b. e. 657.e. 658.d. 673.e. 674.e.
 693.b. 715.a. 716.d. 717.e. 729.a. 758.d. 759.d. 760.
 761.b. 771.d. 783.e. 789.d. 804.c. d. 809.d. e. 817.e.
 818.b. 823.b. 825.a. 881.a. 892.e. 911.b. 960.c. 973.a.

1048.b. 1057.b. 1058.b. 1103.b. 1164.b. 1197.d.
 1198.a. c. e. 1199.a. d. e. 1206.a. 1215.c. 1232.b. 1249.
 b. 1250.c. 1265.a. 1270.a. 1280.a.
Polydorus Virgilius. 171.c. 228.a. 519.a. 622.d.
 783.b. 1032.e. 1116.e. 1172.c.
M. Vitruvius Pollio. 288.c
Iacobus de Voragine. 520.e. 523.d. 850.a. b
Ioan. Ludovicus Vives. 23.c. 53.d. 60.c. 75.d. 76.b.
 288.a. 814.a. 1239.e.
Vlavianus. 650.d. 778.e. 918.c. 1076.a
Raphael Volaterranus. 11.a. 17.e. 268.c. 269.a.
 270.d. 433.c. e. 474.b. c. 540.e. 541.e. 835.b. 891.e.
 894.c. 1112.b. 1115.d. 1221.a.
P. Vocus. 901.b
Ioannes Gerardus Vossius. 787.b. 709.e. 793.b.
 924.b. 1016.d. 1018.a. tangitur.
Huro-ymus Vvolffius. 1102.a
Vrsatus de Vrsatis. 1252.a
Sertorius Vrsatus. 203.a. 823.a. 874.b. 1124.c
Fulvius Vrsinus. 606.d. 684.d. 1008.d

X

X *Eropton explicatur.* 636.a. 791.b. 793.d.
 882.c. 1096.d. 1157.c.
Xi. c. lirus. 223.c
Gulielmus Xylander. 11.b. 620.c. 1261.a. 1263.a

Z

I *Iacobus Zabarella.* 328.a
Zacharias proclitus. 655.d. 1038.d
Zacharias Chymi. 1203.b
Ioannes Aegidius Zamarranensis. 846.b
Ansonius Zantanus. 42.a
Zeno. 302.b
Zenodorus Ephesus. 854.e. 892.a
Antonius Zimara. 384.b
Ioannes Zoparas. 259.c
Zoraster. 246.e

ELENCHVS RERV, AC VERBORVM MEMORABILIVM.

A

A & Ω. 860.b
Abfurditatis vi cōvincere, nō est causā reddere. 150.a
Abſynthus gemma. 249.b
Acanthus. 975.a
Accidens vt fit Ens. 389.a
Accidentis entitas a ſubieſto dependet. ib. exiſtere, eſt inhære. ib. vnitās vnde. ibid.
Accidens materiale, & ſpirituale. 290.e
Accidentia duo eiſdem ſpeciei ſolo numero diuerſa in eodem ſubieſto non poſſunt eſſe. 280.e
Accidentium vnitās. ibid.
Accidentia ſubſtantiam diuidunt. 290.a
Accidentia eiſdem ſpeciei plura in ſubieſto eodem numero formaliter eſſe non poſſunt. 90.d
Accidentia non mutant ſubieſtum. 231.c
Acetum igne abſumitur. 135.c
Acetum lentoris non eſt expers. 343.d
Achillis denominatio argumento impoſita. 302.b
Actio nulla eſt vltra vires. 85.d. 260.e. phyſica fit per contactum. 358.c. fit in patiente diſpoſito. 343.e
Actus fit in patiente diſpoſito. 300.e
Actu quod eſt, magis eſt, quam quod potentia. 362.c
Adamas. 54.e. ignis vim eludit. 75.c
Adamas teritur. 284.a. ſed imperfectus. e. plumbo ſoluitur. 286.e. hircino ſanguine calido cedit. 285.a.e. Indicus Magneti vim trahenti ferrum demit. b. eiſus fructa gemmis ſculpendis apta. 285. c. 286.a. cryſtallo affinis. 286.c. ferrum penetrat, & ceteras gemmas, non chalybem. 286.e. in Arabia, & Cypro naſcitur. 287.a
Adhugge. 421.a
Adrianus in Ægypto Antinoam condidit. 1102.a
Adriani moles. 1103.c
Aduſtio in corpore humano. 313.a
Aduſtio ſine igne. 420.e
Ægyptus Ptolemeo in Africa. 706.c
Ægypti magnitudo. 1191.b. diuiſio. c
Rex triceps, & tripes. 1229.a
Ægypti hieroglyphicum. 1106.e. 1229.c
in diademate Regum Ægypti. 1106.a
Ægypti figura triangularis. 1106.e
Ægyptus mater ſcientiarum. 1108.e. & Mercurij. 1109.e. delta vocatur. 1120.b. inſula. c. intra delta diuiditur. 1121.b. Nili donum. 1190.d. Inſula, ac delta. e
Ægyptus ſuperior. 1121.e. Media. 1122.a. Inferior. c. 1229.b
Ægyptiorum de brutorū animis opinio. 154.a. 171.b
Ægyptij doctiſſimi. 154.b
varias colunt belluas. 184.c
Ægyptiorum mos in exigenda ſepulcri colūna. 610.a
Ægyptiorum mos frequens in hieroglyphicis. 934.d
Reges electiſſij. 1189.d
Ægyptij canes appellati. 1245.e
Æqualia non admittunt pugnam. 237.d
Æqualitatis ſymbolum. 1039.e
Aer non eſt ſolidus. 290.c. ſed eſt continuus. 292.c
partes eiſus contiguae ſunt, non continuæ. 292.b
per eos meatu poros, per quos aqua & oleum. 295.a
non contendit ſponte ad locum terræ. ibid. b
terram facilius penetrat, quam aqua. ibid. d
etiam ad centrum tendit naturaliter. ibid. d
humorem deponens raritate igneſcit. 315.d
attentu quid patiat. 317.d. vt in humido retineatur. 342.b. eiſus humiditas, & lētor inſenſilis. 343.b
calore non vertitur in aerem. 383.d
magis humidi, quam calidi. 390.b
non vertitur in flammam. 133.d
ab vilo miſto proprie. 317.e. ſed ab igne actu. ibid.
Aeris caliditas & ſiccitas vt ignem afficiat. 141.c
lucernæ oleum abſumat. 144.b

nulla qualitas prohibet fomitem ab igne cōſumi. 143.d
Aer vniformis in locis ſubterraneis cōſeruat. 141.d
non ſemper. 148.b
Aer vtramque habet qualitatem ſimul. 231.d
attritione in ignem vertitur. 316.b
ſupremus nō eſt perfectior medio, aut inſimo. 327.d
ſupremus ſolum in orbem vertitur. ibid.
aliquam habet grauitatem. 329.e
motu in orbem vi ſurſum pellitur. 330.a
flammæ humidus eſt contrarius. 347.2
Aer ſerenus glaciei generandæ aptus. 414.b
Aer vt grauis. 400.c
non aſcendit ſupra aquam. 403.c
igne corrumpitur in ignem. 404.d. non in mixtum. e
Aer ſupremus ſolus circulo mouetur. 402.c
in aquam vertitur vi frigoris & caloris. 413.a
Aer non habet humorem primo, & calorem ſecundo gradu. 390.c. nec habet humorem in ſummo exceſſu. ibid. non eſt humidior aqua. d. eiſus eſſentia magis humore nititur, quam calore. 390. d. partes vt differant caloris participatione. 395.c
media regio cur frigidiffima. ibid.
Aer nos tuetur a calore ignis. 395.d. cui reſiſtit. 396.a
vi frigoris vertitur in vapores. 404.a. vi caloris, in ignem. b
Aerea facile in ignem conuertuntur. 132.c
Aere quæ incalcſcant; quæ accendantur. 82.d
Aeris qualitates vix percipiuntur. 85.d
Aer non eſt calidus vt ignis. ib. nec flammam excitat. e. 86.e. 87.c. 98. 1101.a. aut lucernam. 86.a. animalium calorem neutiquam augeat. ibid. qualitates ſecundæ. 88.a. calor triplex. 230.d. calor aeris non naturalis. e. 358.c
Aer ſubterraneus noſtro frigidior. 86.c. frigidus non poteſt miſti calorem in ignem immutare. 88. c
ſed ignem vegetat. 89.b. non atterit combuſtibilia. d. vt atteratur radijs, & igneſcat. 91.a. ſiccitate igneſcit. 91.b. a radijs Solis igneam induit naturam. 91.d. condenſatur. 105.d. fumo tenuior; ac rarior. 111.c. cur facile mutetur. 113.a. cæcos terræ meatus permeat. 114.d. fumo tenuior. 115.b
mutatur ſecundum qualitates, integra ſubſtantia. 122.a. natura calidus & humidus. 230.c
Æris Cipri vetuſtas. 1070.c
Æternum etiam eſt, quod diu durat. 136.a
nullum ſub Luna corpus. 242.a
Æther corpus neutrum. 308.c
Africani colebant ignem. 425.d
Agens actione perficitur, & fit magis actu. 362.d
Agentis actione vires augentur. ibid.
Agēti nō ſūt neceſſarię vires ſupra vim patiētis. 366.c
Agens imbecillimum cuiusdam materiæ det formam. 317.d. omne actu agit. 318.b
Agens & nouam formam priori ſimilem valeat addere. 305. validius agit velocius. 385.e. naturale per contactum agit. 413.d
Agens debile in materia plurimum diſpoſita formam producit. 92.a. omne agens patitur reagēdo. 575.d
naturale generat ſibi ſimile. 119.a. Vid. S. vires habet ſuæ mole proportionatas. 442.b. non ſemper voto reſponder. 443.d
Agrippus. 892.b
Agrippa Iſterilis. 891.e
Alcala Duci donata lucerna. 771
Vlyſſis Aldrouandi Muſeum. 9.d. 27.e
Alexandri Magni exercitus a ſimijs deluſus. 679.c
Alexander VI Pontifex. 15.a
Alexandrinum ſupplicium. 1105.d
Alimentum coctione vitam perdit. 364.e
cur viuere nequeat. 635.b
eius ſimilitudo ad alendum. e
quando ſub forma totius, & quando non. 636.c
non ſemper inſtaurat ſubſtantiā deperditā. 637

Index Rerum

vt augmentatiuū, vt nutritiuū. 639.a. vt semen. b	355.c
eius ratio varia. ibid. finis diuersus. 640.a	370.b
Alimentum quid conferat. 228	371.b
distinctum a substantia rei quam nutrit. 474.b	1269.a
non assumitur in eius definitionem. 491.b	
idem numero. 321.a	265.a. 500 b
Alimento quibus magis opus est. 231.d	462.a
Alitur nihil nisi permanens. 319.c	41.d
nihil contrario Alitur, sed simili. 169.e	218.a
Alitur nihil contrario, sed mixto simili. 430.c	87.a
Allium Horatio exsecratum. 224.a	ib.b
Αλογος. 855.d	88.d
Alteratio simplex non mutat substantiam. 119.a	113.a. omnium humidissima,
Alumen Scariox. 244.d. scissile. 246.e	non viscidissima. 342.e. non omnium humi-
Alura differt a corio. 918.e	dorum crassissima. 344.a. vt in aerem mute-
Amarāthi corona redimitū Herculis sepulcrū 1060.b	tur. 382.e
Amazones in bello videntur sistro pro tuba. 1202.a	Aqua est aere crassior ac densior. 391.b
Ambulatio pensilis. 1116.b	eius humor inuisibilior quam aeris. 391.c
Amiantus lapis incombustibilis. 76.a	in profundo non gelaescit. 407.b. in superficie
alumen scissile creditur. 125.e	leuior est. ibid. a glacie differt. c. glaciens
ex eo lucerna imbri ac ventis non resistit. 128.d	male minuitur. 408.c. frigore densatur. 409.c
ellyphinium & oleum lucernę præbet nullū. 130.a	Aqua calore attenuatur & rarefcit in vapores atque
Ammouis lucerna mirabilis. 13.a. 141.b. 185.a.	aerem. 409.d. item in nubes. 410.b
& cur. 142.c. templum vbi situm. 143.e	non gelaescit ex se. 411.b. nec ab exhalatione ter-
Amnes ignei. 312.a	rea. 412.d. nec præter suam naturam. b
Ampelites terra in aquis ardet. 80.d	destillata facillime congelatur. 412.d
Ampulle lacrimales. 1268.b	quomodo frigida primo. 411.e
Ampulle vt excitentur. 342.c	fluxilitas ei propria. 411.d
Αναβολεύς. 794.a	in superficie glaciatur. 413.d
Anathematizare solius est sacerdotis. 692.d	Aqua vt conuertatur in flammam rutilam. 422.a
Anchora. 855.c	ferro candenti aspersa flammam excitat. c
Angeli in sacris alari. 654.e	eius qualitates materiales. d
Anguis caducei mafculus. 1109.b. femina. c	Perfis Dei loco. 426.c
Animæ a corpore separatio duplex. 297.b	probationis ad partem iurisiurandi. 667.c
Animæ damnatæ simulacrum. 836.d	Aqua calcem accendit. 301.a
Animæ rationalis pars duplex. 1165.d	Aquæ substantia magis in frigiditate, quam in humi-
Animam in sepulcris manere putabant veteres. 70.c	ditate consistit. 390.e
Poetæ. 187.d. eamque igneam. 151.c	Aqua feruens refrigeratur igne remoto. 131.b
circa sepulcra etiam versari. 186.a	Aqua non ardet in flammam. 138.d
veteres non semper putabant immortalē. 152.a	oleo mista lucernam diuturniorem præstat. 143.a
Animæ a corpore separatæ functiones. 72.c	Aqua sacrificijs dicata. 693.c. 694.b
brutorum immortales. 154.a. Vid.B.	Aquæ frigida iudicium. 697.c. 710.d
Animarum custos Deus. 72.d	Aqua sancta. 701.b
Animæ defunctorum deis inferis debetur. 72.c. 151.d	Aqua lucernas subterraneas extinguit. 218.a
non tamen subterflorum. 187.a	Aquæ circulatio. V. C.
Manes appellati. 73.e	nulla siccitas. 311.a
de Anima defunctorum opinio Scytharum. 153.b	Aqua vitæ specie differt a vino. 117.c
Animal non mouetur sine instrumento. 427.d	circulatio cur perennis. 118.d
Animalium transmutationes. 633.d	Aquilæ bicipitis initium. 834.a
Animal vt crescat. 319.d	Aquilæ erymon, & symbolum. 936.a
Animantium ignis. 6.d	Aquilus color. 937.a
Anima quid. 636.b. quid elementis præter. 373.d	Ara. 765.d
Animantis corpus necessario mixtum. 374.c	Ara Ditis & Proserpinæ subterranea. 33.a
Anorum inæqualitas apud Plutarchum. 12.d	Ara Christianorum, & Ethnicorum. 864.b
Anthrax lapillus. 55.b	Ara portatilis. 1135.a
Antigraphus. 854.b	Ara in sacrificijs coronata. 647.c
Antigona. 854.d	Arbor. 676.a. mali ominis. c
Anthias. Antinoe. Sahid. 1191.e	Arborum transmutationes. 633.a
Antei ca. lauer ingens. 275.a	Arbores in lucerna. 709.a
Anteris sepultura. 438.a	Arbores prædominio terreæ, ac siccæ. 430.a
Antiochena lucerna. 14.b. 67.a. 77.a. d. 107.b. 138.a.	Arcadia regio, & vrbs Ægypti. 1112.a. b
182.c. 185.a. 216.d. Vid. Edeff.	Arcades Ægyptij. 1112.d
Antimoniu n igne consumitur. 135.c	Arcades hominum se primos putabant. 915.b
Antiperistasis non fit in supero aere. 402.a	Archimedis columna. 613.c
Antiperistasis vt fiat. 87.c. non fit ab aere. 88.a	sepulcrum. ib. 1255.a
sed ab aqua 420.b. qualis ignem producat. 89.a	quænam Ardeant sine consumptione. 53.c
Antiochia diuersa ab Effeda. 433.a	Argentum mentis symbolum. 70.c
Antiochi Imperatoris humanitas. 1274.d	Argi bouem custodientis mythologia. 908.a
Antium Vicentinum in villa Custodiæ. 304.b	Arrianorum error. 1182.e
Anubis canis cuius lfidis ac Oliridis. 1204.c	Arianidis herbæ tactu ligna oleo peruncta inflam-
Anubis Dei. ffigies canina. 598.b	mantur. 82.c
Anuli puta nne telludinis marinæ. 1174.a	Aries dorlo mulierem ferens in lucerna. 194.b
Apis bos item. qui Nilus. 1050.d	Aries & Siren non colūna sed tumulo impositi. 622.d
Apparitor Pontificum. 1134.a	Aritt. libri de Historia Animaliu plures amissi. 727.d
	Arma veterum ætea. 732.a
	Aaronis

Ac Verborum memorabilium.

Aaronis virga. 692.d
 Artis vix maxima. 3
 Ασβεστος λυχνος. 13.c
 Asbellus lapis perpetuo ignem fouet. 13.c.14.a.
 75.d.127.3.245.d
 cui desinit.
 e Syria. 250.2
 cui humidum est vncinesum. 127.2
 eius oleum. 510.e.513.d
 Asbestinum filum diu flammam non edit, sed breui
 extinguitur. 129.d.244.c
 Asbestina tunica ex se non accenditur. 129.c
 Alcanij caput ardens. 264.d
 Ascendentes aerē semper inueniunt frigidiorē. 397.c
 Asperro. Respicere propitium esse. 1248.d
 Aspis in Ægypto celebris. 1102.c.1106.c.
 duplex. 1103.b
 Aspidis genera. 1103.a. longitudo. 1103.b. cristæ. d.
 Theriacæ non inditur. 1105.c
 Ασπάβη. 794.a
 Astrum Samium. 244.d.246.c
 Astra non esse ignita. 399.e
 Asteriscus. 853.e
 Astu saxum, in quo Minervæ templum. 111.d
 Aues thymiatum apud præcos sacra. 901.a
 Ateste vrbis vbi, & quando condita. 1127.b
 ATIMETI. 1067.d.1072.a
 AVFELLVS. 212.d
 Augmentum animati & inanimati vt differat. 319.d
 causa eius anima. 320.a
 Augmentum fit alicuius accessu. 360.c
 Augmentum non sequitur necessario alimentu. 637.c
 Augurum lateræ. 1158.e. aperta. 1263.a
 Augusti Imperatoris equus. 161.c
 Augustamia. 1192.a
 Auicennæ tempus. 789.b
 Auroris institutum. 3
 Auroris institutum, experimentum. 90.c.443.c
 opinio. 148.d. retractatur. 149.c
 encomium. 446.a
 pater in Corsica insula medicinam exercuit.
 645.a.451.a.599.c
 Autor Genere feminino. 675.a
 Aurum igne non absumitur. 46.c.53.c.75.b
 voluntatis symbolum. 70.d
 Auri liquati & concreti eadem gravitas idemque
 pondus. 409.c
 Auri oleum in lucerna nullum. 130.c
 humidum pingue non elicitur. 130.d
 exhalatio pinguis nulla. 131.a
 Aurum ignitum non emittit flammam. 131.a
 quamdiu perseveret ardens. 131.b
 igne non vincitur. 131.c
 nec eo consumitur. 489.d
 prædominio est æqueum. 132.a
 vetustate consumitur. 242.a
 Auspicioꝝ pulli. 3158.b

B

Bacchus lasciuix Deus. 578.d.581.a. & naviga-
 tionis. 767.c. nudus & cornutus. itemq. coro-
 natus hedera. 843.b. phallos gerit. e. 913.b
 Bacchi sacrificium sine mulieribus. 757.d
 cum capra curei gratum. 763.b lucerna. 913.b
 Baculus Protei Cynici taleato venditus. 415.a
 Balani figura in lucerna. 206.b
 Bardocucullus. 1016.c.1022.a
 Bataui. Vid. H.
 Beatitas quid. 72.c
 Bellerophon viri sapientis typus. 1130.a
 Betulæ Proculæ monumentum. 179.c
 Bigæ. 791.a
 Biffia. 795.a

Bithyni aduerso iudicabant Sole. 1206.b
 Bitumen in aquis ardet. gold. maris. 750.d.751.c
 Bom affliguntur. 891.d
 Bonæ Dex sacra. 576.a
 cur ea futura fuerit dicta. 685.a
 Bononienses lucentæ. 27.b.216.c
 Boreæ frigus in aere. 420.c
 Boristhenis equi epitaphium. 161.d
 Borgetti catelli epitaphium. 165.c
 Borzacchini. 918.c
 Bos ex aromatibus. 170.b
 Bonis alati lucerna. 878.d
 Bouis caput in lucerna. 199.a. eius symbolum. 908.b
 Bostrochyses lapis. 246.c.248.d
 Brachia Francisci Guidi frictione scintillant. 162.d
 Brixia bellicosa. 1270.c
 Brixia cum Romanis necessitudo. 161.d
 Brutorum animæ etiam Ægyptijs immortales. 154.a
 168.a. corda Ægyptijs vorata. ib. V.C. Sepulcra,
 & elogia. 154.d. columnæ sepulcrales erectæ. 625.b
 Bruta piscibus calidiora vt sibi calorē attrēperēt. 431.c
 Ægyptijs culta. 678.c. odoratu præstantia. 964.c
 Bucephalus. 161.b
 Bulla in sarcophago reperta. 1086.d
 Busris Nili nomen. 1051.c. Neptuni filius. c

C

C.I.C. 213.d.215.e
 Caccum animal flammæ eructare. 7.a
 Cacochemici. 72.b
 Cadauera vitro condita in Ægypto. 506.a.810.d
 Cadaveribus alitur homo. 631.c
 Cadaver vt habet alimentu rationem. 637.a
 Cadaveris putrefactio. 145.c
 corpus non est organicum. 375.d
 Cadauera veterum cremandi & condendi mos. 126.d
 152.c.270.a. tactu in puluerem abeunt. 172.a.
 341.c. fumo siccata. 273.c lapidescere. 274.b
 Caducum non perennat. 121.c
 Caduceus Mercurij. 1109.a. eius hieroglyphicum. ib.
 disciplinarum hieroglyphicum. 1110.c. eius ori-
 go. 1111.a. commentum apud ethnices. 1111.c
 Cadus. 693.d
 Lucæ Cæsar lucerna. 9.2.c.44.2.96.b.177.b.1087.d
 Cæsar a Venere ortus. 570.d
 Cæsar lucernæ diuersæ. 592.c
 Calicis effigies. 213.c
 Calcei figura. 214.a
 Calcei lunati. 919.a
 Caligula. 776.b
 Caliginis ratio. 111.c
 Calices aurei, & argentei. 192.a
 Caligæ clauatæ. 774.c
 Caligati milites. 776.a
 Caligatus. i. miles. 778.d
 Caliga. Campanus. 779.d
 Callimachi lucerna aurea. 181.b.245.b
 Calor coeli non est ab elementari distinctus. 398.a
 Caloris munus. 410.c
 Calor animalium humidus. 480.b
 Calor vt vino extinguatur. 220.c
 bifariam corrumpitur. d
 naturalis non omnis est internus. 229.c
 ambientis vt naturalis. 229.c
 ignis vehementissimus est naturalis. 230.b
 mixti humorem iugiter absumit. 230
 triplex. 231.a
 naturalis nō indiget humido, vt pabulo. 231.a.c
 consumit materiam, in qua est. 373.b
 ob lentam elementorum pugnam potest defi-
 cere. 377.b
 maior a minori temperatur. 432.c
 Calor siccus, & humidus. 432.b
 Causa efficiens est effectui naturalis. 230.a
 Causæ proximæ ac remotæ discernim. 341.d

Index Rerum

Caloris ignei subiectum,	231.b	Cherops.	693.a
aerei subiectum, d. munus.	231.a	Cherub in lucerna.	195.d. 196.d
Calor aereus non consumit humorem.	231.e	Chimastrum.	941.e
Calor temperamenti apex.	232.a	Chiones.	605.c
siccus in mixtis sustentatur.	b	Christianorum lucerna.	196.c
in mixto humidum non absumit simpliciter.	e	Christianorum lucerna.	43.c
cur humorem absumat.	233.e	CHRISTVS.	112.a. 114.a
natiuus est mitis.	260.e	Christi.	868.b
cordis vehementissimus.	263	Chrysotapsus lapis non igneus.	54.e
animalium mitior quam lignorum.	266.d	Chylus emulatur sanem.	643.c
Caloris & Humoris æqualitas in viuente.	251.e	Chymia lucernæ restituenda apra.	252.c
Caloris proprium.	404.b	Chymicum magisterium inuouatur.	68.d
Calx viua accenditur aqua. 59.b. 79.e. 87.e. 100.b. e.		Chymia non est admodum antiqua.	129.a
101.a. 420.4. semel extincta non accenditur denuo		Cicada epitaphium.	155.b. 6.e
affusa aqua.	139.a	Cicadarum sepultura.	439.b
Camilli.	693.e	Ciceronis balneum.	780.d
Candaulis historia.	1169.b	interitus.	957.a
Candela. Lucerna. 1263.e non differunt.	846.d	lucernæ sepulcrales.	23.a
Candela erymon.	1264.d	Cinis quid. 581.e. ut ignem mouetur. 383.a. ignem	
Candela igne extinguitur.	238.d	concipit. 480.b. 489.a. qui resistit igni.	310.d
Candela inextinguibilis.	254.b	Cineres defunctorum ut seruati a pyra integra.	76.a
Candela quæ nullo statu, vel aqua extinguitur.	80.e	Cineres diu ignem cur seruunt.	97.b
Candelabrum velut lucernæ currus.	668.d	Cinis defunctorum.	802.a
Candor etiam laeditur a radijs solaribus.	99.c	Cinnamum sponte accenditur.	66.b
Canes Hebræorum non latrabant.	1247.b	Cingula duo circa Dei lumbos soluta quid signifi-	
Canis pro infideli. 1245.d. & abiecto.	1246.a	cent.	1237.b
Canes ostiarii veterum. 335.e. ad ostium pichi. 338.c		Cinxia.	1237.d
fecus. 337.b. carenati. 338.b. Menfarij, lanitores, &		Circulatio summi in humorem.	108.a
sepulcrales iidem.	336.b	aqua & vaporis.	c
Canes in sepulturam nobilium alebantur. ib.d.	807.b	Circulationes Chymicæ diuturnæ.	108.c
Canis effigies in tumulis veterum.	340.b	Circulatio sexus. 109.b. fabulosa.	125.a
Canes ante nouem dies ab ortu non sunt coeci.	355.c	pituita. 109.a. reijciuntur.	121.a
Canis hieroglyphicum Principis.	807.a	summi cum aqua in lebece.	121.e
Canum epitaphia. 160.c. 165.c. 166.c. 439.d		Circulatores ignem impune tractant.	265.b
Canis custodiæ symbolum. 527.a. 904.c. concordia		Cissybium.	1244.e
coniugalis.	1204.d	Citharæodus initio tardius fides tangit.	362.b
Canis in lucerna.	994.a	Clau ferrei in caligis militariibus.	774.e
Caput hominis barbati.	213.b	Clementia Principibus propria.	1250.b
glabrum.	214.a	Cleopatæ mors. 1104.d. magnanimitas. ibid.	
Canicula Sirius appellata.	1050.c	Cloacæ neququam inferenda est lucerna.	93.b
Capharellorum ædes.	189.c	Cloij facinus audax. 576.b. figura. 585.c. 586.d	
Caphura in aquis ardet.	59.b	Cochleam referens lucerna.	203.a
Caparion Barthol. Liuiani canis.	166.c	Cœlum corpus neutrum.	308.c
Caroli Capelli Legati Veneti equus.	167.c	Cœlum grauitatis & leuitatis expert.	400.c
Capitulata, veteri Ecclesiæ lampas.	192.e	non patitur ab igne.	401.c
Capræ saltantes.	5.a	Cœli motus qualis. 322. non efficit calorem in	
Caput humanum eloquentiæ symbolum.	957.b	igne. 328.c. sed in aeris regione infima. d	
Capitis asserini mythologia.	964.a	ignis officit.	329.b
Carbasa quæ igni resistunt.	245.c	Cœlum quintum corpus ab elementis.	324.a
Carbasum.	246.e	cuncta fouet. 394.d. non communicat cum igne	
Carbo lapis.	26.d	in materia. e. nulla ab igne qualitatem recipit. e	
Carbones vrnarum.	892.b	Cognitionis nomen æquiuocum.	386.b
Caroli Magni ætate lucerna Romæ inuenta.	846.a	Colliquatio non est condensatio.	4100
Carpasius, Carystius, lapis.	246.e	Color qui fit inuisibilis. 279.b. est lumen mate-	
Carpis Cardinalis lucerna.	561.a	riatum. 280.b. visum aliter afficit ac lumen. c	
Carystis aues ignis flammam sustinent.	76.e	Color funebri purpureus. 658.d. albus. 662.a	
Carystia rupes.	127.b	niger. 664.c. cuiusque rationes. 665.b	
Castor & Pollux. 265.c. vnde oriantur.	282.d	Columbi simus putredine accensus.	348.c
Catamitorum Neapoli poena.	973.b	Columbæ species a Spiritu Sancto suscepta.	871.b
Catellæ epitaphium.	161.a. 165.e. 166.a	Columba tessera militaria.	771.c. 774.d
Catelli sepultura.	437.e	Marti dicata.	772.a
Catena ut agat in vinctos.	366.a	Spiritus Sancti hieroglyphicum.	951.a
Causa conseruatrice est efficiens, non materialis. 469.a		Columna sepulcralis. 605.a. 610.a. ara. ib.d.	612.a
Causa plures eiusdem numero effectus in diuerso ge-		fultuaria Seruatoris.	613.a
nere.	613.a	Traiani.	ibid.b
Celtæ. Iouis cultores.	731.a	Archimedis.	c
Centauri sanguis Herculem non adussit.	441.e	Columnæ sepulcralis magnitudo.	615.d
Centrum vniuersi est principium.	412.a	usus.	616.d
Cera vetustior non est combustibilis.	368.c	cereis sustinendis.	618.a
Ceraunium.	855.b	itemque statuis.	c
Ceraunia gemma igni resistit.	75.e	Lucernis defuncti.	e
Ceruus viri absoluti symbolum.	928.b	Columnæ sepulcrales Ægyptiorum nudæ.	624.c
Ceruus præparantis vox Domini.	929.b	Columnarum sepulcralium origo. 624.d. usus. ibid.	
Magnus Cham Tartaris imperat.	153.d	in honorem defunctorum.	625.a
Charontis nauicula exigua.	656.c	etiam brutorum.	b

Co.

Ac Verborum memorabilium.

Columnæ cadauera continent,	d	D.M.	792.d
Combustio quid.	380.c	Daſylus marinus.	282.b
Combustione variz mixti partes in ignem transmutantur.	e	Dæmon Ægypti præses.	1245.c
Combustionem quæ mixti partes effugiant.	381.d	Dæmon vt insidietur mulieris calcaneo.	538.a
Combustibile per se, tale semper.	135.d	Anclis posterior.	1184.d
Cometæ. s.a. cur fiant raro, ijq. pauci.	219.c	Dæmones a Serapide profligati.	1220.b
Cometa non semper producit insignem calorem.	395.a	Dæmonum vis ingens.	65.c
cum niue ac pluuiæ.	ibid.	naturæ limites non excedit.	74.c
in aere supero.	401.c	præstigia.	649.c
non fit in aere inferiori.	402.d	forma a Satyris sumta.	690.b
COMVNIS.	1087.d	Delphica lucerna.	37.d.185.a
Concha Veneris.	570.b	Delphini sepulcrum.	436.a.437.b.438.c
Congelari & condensari formaliter differunt.	406.b	Delphinus amoris simulacrum.	747.d
Condensatio quid.	410.d	Delphini epitaphium.	163.c.164.a
Condensatio non infert necessario grauitatem.	406.c	mira velocitas.	569.d
non auget pondus aut grauitatem.	409.b	Delta Ægyptum significat.	1124.b.triplex.1129.c
Constantini Imperatoris lucerna.	247.c	Demottheus lucerna 30.d.933.c. præmeditatione.10.c	
Conseruatio est rei permanentis.	469.a	Denarius quid.	414.c
Consul primus.	33.b	Denarius affium sedecim.	1009.a
Continui solutio.	291.b	Deserta male ficiis frequentata.	690.c
Contraria quæ. 331.c. contraria se pellunt.	353.a	Destillatio a combustionem differt.	118.a
vnum vni Contrarium.	330.a	nec est corruptio eius, quod destillatur.	b
Contraria & Dissimilia se fugant.	219.b	Deus sine nomine. 1188.c	cur triiceps. 1230.d
Contraria etiam sociantur.	467.d	Dei verbum secundum.	1183.d
Corda brutorum ab Ægyptijs olim vorata.	154.a	Dei vultus in homine. 987.c. in Principibus. ibid.d	
Cornicis sepulcrum.	435.c	Deus solus supra naturæ vires agit.	75.a.77.b
Cornua roboris symbolum.	1157.b	natura vititur velut instrumento ad miracula.	78.d
Cornicis tumulus.	156.c	nomen eius apud omnes nationes quatuor literarum.	671.a
Corui funus.	156.c	Diana simulacrum.	212.c
Corona æternitatis symbolum.	830.c	Diana λυσίζων.	1239.a
Coronæ quibus in sacrificio impositæ.	647.d	Dij marini.	213.d
Coronæ mortuales.	660.a	Diei noctisq. simulacrum.	829.d
Coronæ sepulcrales.	1059.b	Dij Sapientes habiti.	1207.d
Coronæ duodecim radijs insignes.	1069.a	Διμυξος lucerna.	200.a
Corpus omne circulo mobile specie ac genere ab elementis distinctum.	399.c	Diluuij aquæ naturales.	78.c
Corpora constituere est actio perfectæ naturæ.	400.c	Diogenis Cynici columna sepulcralis.	620.a
Corpora naturalia simplicia secundum naturam non mouentur nisi ad sua loca.	402.c	Dionysij tripudij deus.	762.b
Corporum penetratio. V.P.		Diple.	854.d
Corruptio a contrario. 312.b.422.c. externo.	372.a	Dispositio præcedit formam.	376.a
vnius generatio alterius.	351.a	Ditis Tereotini ignis perpetuus.	185.a
quæ corruptio ab interno.	372.b	Diuitas & æternitas se consequuntur.	1183.a
in Corsica lugentes genas raduæ.	645.a	Deliorum locus Romæ.	40.c
Corsoydes lapis.	246.c.248.d	Dolor a solutione continui.	290.b.291.b
COTH.	878.b	non ab intemperie.	291.c
Publij Craſſi mula.	162.c	Donaria Pheronis.	567.c
Creticum linum.	V.L.	Bellonæ dicata.	932.b
Creatio Verbi Dei.	1187.c	Donarium Iulij Cæsaris.	568.b
Crucis signum in templo Serapidis.	1042.a.1217.b	DONATI, amici lucerna.	215.c
de cruce oraculum Ægyptiorum.	1219.c	Dorso Antonij Ciansij flamma exit.	262.d
Crucis figura.	197	Itemq. Maximi Aquilani.	ib.
Crux cur adoratur.	853.c	Draco heroibus dicatus.	726.d
Cryſtallus adamanti similis.	286.c	Dracones Romanorum signa.	718.c
Cubus Mineræ, diuinitatis symbolum.	679.d.c	Draconarij.	ibid.
Cucurbitulæ flamma. V.F. non extinguitur a carnis tumore. 293.a. nec ignis eius trahit. ibid. lapidi affixæ ignis vt extinguatur. ibid. d. applicatio apud Patruinos.	558.b	Dubijs fidem conciliare arduum.	4
Cucurbitæ in lucerna.	998.d	Duellum damnatur.	1273.c
Cucurbitulæ fictiles.	1085.a	Duellum cum feris.	1274.a
Cucullus. Cuculla.	1021.c	Dura sectioni resistunt.	290.d
Culicis epitaphium.	154.c		
Cucuma.	922.c		
Custodiæ Villa in agro Vicentino.	304.c		
Custodia Villa Vicentina statu subterraneo celebris.	207.c		
col.	6.a		
M. Curtij fortitudo.	199.b		
Cyclopis oculus.	1244.d		
Cymbium aureum Ididis.	678.d.679.b		
Cynocephali Satyri.	245.c		
Cyprius lapis vim ignis eludens.	246.c		
eius locus natalis.	248.a		
Cyprium linum incombustibile.			

Index Rerum

Elementorum vires eorum molī proportione respon-		Farris spica e naso mulieris nata.	263.c
dent. motus in fine velocior.	346.c	Faunus Italiae rex.	678.d
non innituntur spiritui fluxili.	363.a	Faunorum capita in lucerna.	691.e
Elementum quo magis in motu naturali ad suum		Febris ut calefacientia postulet.	210.a
accesit locum, eo magis perficitur velociusq. mo-		Febriticans non decumbat statui aduersus.	300.b
uetur.	351.c	Febrilis calor igneus.	481.a
Elementa non sunt animata.	352.d	Felix a misero non differt dimidia vitæ parte.	1165.b
non mouentur in fine velocius ob violentiæ defe-		Felles noctu vident.	262.a
ctum.	353.b	Felis dorsum frictione scintillans.	262.c
nec quia minor medijs portio minus resistit.	354.a	Felis Petrarchæ.	165.b
aut quia m. g. s appetunt suum locum.	355.d	Felem Ægyptij colunt.	1106.b
vel quia medium magis impulsū.	356.c	Ferentille lucernæ muris inclusæ.	14.d
Elementi forma duplex.	361.b	Ferentum Othonis patria.	152
grauitas & leuitas est propensio ad motum, non vis		Ferrum non trahitur a magnete.	352.c
motiua.	363.b	Festum lucernarum in Ægypto.	1036.a. 1117 b.
ut motu naturali augeatur.	c		1229.1
Elementa cur in nitto maneant, nec singula mox ad		Fex vini per se ardet.	99.c
sua loca ferantur.	366.d	Fibula calceamenti.	721.c
tota ut inuicem æqualia.	ibid.	Fidei simulacrum.	196.a
omnia frigida contra naturæ ordinem.	396.e	Fieri ab vniuoco & actu omnia.	317.c
Elementorum virtus in mixto seruatur.	373.e	Figura cuius sit terminus.	306.e
pugna mortem arcessit.	374.b	quæ non educitur e materia humidi.	307.c
naturæ varietate non efficiunt mixtum heterogeneum.		aliena ab ambiente humidis impressa.	d
col.	381.a	quæ proprius siccorum terminus.	c
hieroglyphicum.	1171.a	Figulorum in lucernis nomina.	1079.c
Elementa partes habent non eiusdem puritatis.	502.c	Figlini operis mysticum.	1163.e
Eleorum feminæ Mineruæ templum dicant.	709.d	Filij Dei generatio æterna.	1234.b
Elephas dorso puerum gestans.	212.e	Fila lapidea.	127.b
Ellychnium asbestinum, vel amiantinum fabulo-		Filtratio chymica.	467.a
rum.	127 d. 130.a. Vid. A.	Fimeta sponte ignem concipiunt.	267.b
Ellychnium lucernæ minime necessarium.	244.c	Finis quid.	349.c
arcens sine consumtione. d.	247.a	omnibus duplex.	350.d
Eloquentiæ symbolum.	957.a	eius vicinia magis mouet appetitum.	355.b
Empedocles credidit pisces igneos.	168.b	mouet metaphorice causam effectricem, non ma-	
Victor Olympiorum.	170.b	terialem.	356.a
Enthymemata lucernæ olentia.	933.c	Flamma quid. 116 b. 131.a. 144.d. 310.c. 332.e. 460.b	
Epelsti montes in Lycia flagrant.	59.b. 80.d	472.b. 500.c. 737.a. assidue generatur.	1233.c
Epicteti lucerna fictilis non diu ardebat.	423.a	Flammæ materia triplex.	56.e
magni pretij.	424.a	terminus proprius figura pyramidalis.	310.d
Epictetus pauper.	b	finis.	345.e
Epicteti conditio.	891.c. 894.c	Flamma clausa ab aqueis vaporibus extinguitur.	57.b
Epilepsiæ remedium sanguis humanus.	1273.d	a fumosis item exhalationibus.	d
Epilepsiæ experimentum.	246.c	seu fuliginibus. 133.b. & a statu.	ibid.
Equi flammigerantes.	6.d	recto motu sursum per aera scandit.	402.e
Equus cursorius.	1006.b	Flamma quandoque ventis excitatur, non extingui-	
Equorum nomina.	1006.b	tur.	59.e
Equorum cursus in medio velocior, quam in princi-		intellectus symbolum.	70.e
pio, ac fine.	362.e	non est corpus simplex.	422.b
Equorum epitaphium.	161.b. 167.c	e sepulto sponte erumpens.	82.e
Equarum sepultura.	439.a	itemq. e ventriculo cadaueris dissecti.	83.a. 93.d
Equitationis effectus.	791.c	quot modis, & a quibus excitetur.	85.b
Etrusca lingua antiqua.	525.b. 534.c	admota candela.	94.e
Euandri lucernæ sepulcrales.	23.a	ludica è vapore spiritus vini.	96.d
Evidentium causæ possunt latere.	46.a	e vasis chymicis diu frigidis ut prodierit.	97.b
Eunuchi barbarorum.	967.c	sub fumo quasi extincta.	97.d
Exemplis non acquiritur veritas, sed res declara-		e pureo emicans artificio.	99.2
tur.	481.d	non redigit in nihilum consumendo.	104.2
etiam falsis veritas pater.	ibid.	cucurbitularum a fumo extinguitur.	106.c
Exhalatio animalis ut igniri possit.	267.a	non agit in momento.	106.d
inter ignem ac terra est media.	383.c	fumus est ardens.	108.c
Exhalatio vasa durissima diffringit.	107.a	ut plurimum. 333.d. spiritus sicci ardor.	334.a
Exhalationes motu accendi nequeunt.	402.b	calidus & siccus.	111.c
Exsanguium calor extinguitur hieme.	86.b	densatus in quid abeat.	113.b
verius torpet a frigore.	97.e	a flamma in aerem verti potest.	e
calor vere non vegetatur ab aeris tepore.	98.a	inter ignem ac terram medius.	114.a
Exsiccatio causaliter a iustio.	420.e	turbida.	116.d
Extinctio est corruptionis species.	277.c	a quibus emitti non potest.	132.a
Extrema quæ non iunguntur sine medijs.	394.a	non eget aeris ventilatione.	133.b
Extrema sunt medijs priora.	411.e	quo aere hebescat. 146.b. nec coquat.	c
		in Sole minus vegetat.	147.b
		supper & palæx cur manibus sine noxa tractetur.	e
		facilius suffocatur, quam fomes non absumitur.	149.
		d. 151.1	
		fumo suffocatur.	150.e. 151.a
		subterranea.	218.c
		Flam-	
F			
Facere & Creare D. Augustino idem.	1187.c		
Famam asserunt euenta.	46.a		
in Fano Veneris lucerna.	13.b		

Ac Verborum memorabilium.

G	
G Agaris lapidis mira vis.	59.e. ardet in aquis.80 d
G inflammatio ex aquæ stilla.	137.a
Gailorum priscorum ludia.	959.e
Io. Galuani lucerna.	599.c
Gaiymedis nomen. Ipse in cælum raptus.	1096.e
Gammis sculpendis aptus adamas.	286.a
Generatio quid.	455.a
Generatio seminaria est ab agente simili.	430.d
Generatio dicitur Natura.	229.d
Generat quidvis sibi simile.	236.a
Genas in luctu radebant mulieres.	644.e
quod veritum.	645.a
Genij defunctorum duo.	651.d
alati. ib. Manes.	652.e
Genius malus Bruti.	653. b
Cæsaris.	e
Socratis bonus.	654.c
Genitalia frigore afficiuntur.	1154.b
Gentiles multa Hebraica suis fabulis obtexisse.	705.c
Gigantes afferuntur.	274.e
ab Osiride Italia eiekti.	1205.a
Glacies quid.	118.b.406.c.410.e.
ex quam aqua	
fiat.402.a	aere plena.408.a
sonora.d. non tan-	
git aquam subitus fluentem . ibid.	liquata non
semper subsidentiam terrenam linquit .	412.e
fit a frigore aeris aduentitio e terra.413.b.	eoque
impenia.	e
Glacies & cera sunt frigida & humida.	429.b
Gladiatores obruso ferro dimicabant Antonini Iu-	
lu.	1274.d
Constantinus Magnus ipsos aboleuit.	1275.b
Gladiatorum effigies.	213.d
Ele-	Ele-

Index Rerum

Gladiatores veterum.	1271.c	Homo non agit supra, nec contra naturam.	77.a
cruorem victi e vulnere biberunt.	1273.c	diutissime viuens incolumis.	368.d
Glans ab igne de se orto per aeris attritionem lique-	316.c	Homo si vnum quid, nec doleret, nec xgroret.	572.e
scit.	341.b	Homines in lapidem conuersi.	274.c
Glutinoſa lentorem amittunt.	275.e	Homo temperamentorum omnium norma.	378.d
Goliath gigas.	100.a	Hominis cadauer ingens in Creta inuentum.	275.a
Graccus ignis Græci inuentor.		Homo lucernæ comparatus.	1232.e
Græcus ignis. V.l.		Hominum prima habitacula.	288.c
Græca litera: Latinis permixta.	1101.b	Hominis efficientes causæ quinque.	313.b
Grandines fiunt æſtate.	397.c	stantia.	1232.a
vnde.	412.d. 414.b	reſſera.	1262.a
Gratia quid orthodoxis.	1249.a	Hominum in belluas transformatio.	170.c
Grauis corporis morus.	330.c	Humani habitus vt in flammas erumpant.	265.c
Graue corpus tria infera elementa cõplectitur.	400.b	Horti penſiles.	1116
Gravitas augmentum in ſine non eſt pondus.	360.d	Hospites olim a Scyphis interfecti.	153.c
extenſum cum pondere.	361.a	Humanj corporis ſcintillæ.	7.a
acceſſione perfectionis.	362.a	capitis flammæ.	72
Graviores velocius descendunt.	362.a	cadaueris ignes.	7.c
Grauitas in terra potentia, & actu.	362.b	Humidi & ſicci terminus.	306.e
Grauitas & leuitas vt augeretur in infinitum.	364.a	Humor eſt gluten partium mixti continui.	392.b
Gravia ſupernatant ratione figuræ.	406.c	Humiditas eſt mixto neceſſaria.	c
Gruis epitaphium.	167.a	hebetat aciem frigoris.	413.c
Gryphia.	854.c	Humidum igni obeſt forma eſſentiali.	480.a
Gubernatio diuina.	1199.b	Humoris ad ignem in lucernis proportio.	237.b. 379.c
Gyplum aquis accenditur.	87.c	Humor in quibus lucernis non conſumitur a flam-	

H

H abitacula hominum prima.	288.c	ab igne patitur.	238.b
Habitus fit & perficitur crebris actionib.	362.a	nec ignem superat, qualita-	
perfectior actionem edit expeditus.	ibid.	tes sed quantitate suffocatur. c. idq. ciuissime.	d
Habitus duo eiusdem speciei non sunt simul in eodem intellectu.	387.a	non agit in ignem lentore suo.	366.a
Hædriani Imperatoris equus.	161.c	Humoris lucernæ diu ardentis conditiones.	250.d
Hælitus facile inflammabilis est vapor pinguis.	95.c	Humor lucernæ igni vim iofert duplici qualitate.	
Hæstula regia.	1226.c	col.	364.d
Hebræorum ignis perpetuus in altari.	51.c.	Humor ardens sine fumo.	333.b
uſus.	61.c.	Humoris frigiditas agit in ignem.	364.c
cur Idololatria.	61.b.	Humiditas ignem suffocat.	365.a
extinctus.	61.d	loci lucernam extinguens.	368.b
Hebræorum lucerna a Gentilibus accepta.	704.e	Humor subtilior facilius ab igne consumitur.	104.c
Hebræi Deum & idola colebant.	705.b	igneſcens.	116.c
Ægyptiorum idololatria inquinati.	706.b	in lucerna non est ignis pabulum.	226.b
Hæstoris lucerna.	20.b	sed frantum.	237.b. nec igni necessarius.
Hædera arida lauri viridis affricta ignem elidit.	266.b	Humidum radicale Chymicorum.	126.b
Hædera Baccho sacra.	1156.c	igni admittit quid præſter.	226.d
Hædera e cerui cornibus enata.	263.c	H ypera sexum permutat.	109.b. ſecus.
Heliotropium flos in lucerna.	920.b	duum genus.	122.d. 123.c
Hemerocallia.	1226.d	eius deſcriptio.	e
Henricus III Imperator.	17.c	raro capitur.	122.c
Heptapolis. Heptanomia.	1191.c	ſerpens hermaphrodita.	123.a
Herbz igni non cedentes.	76.b		124.d
Herculis effigies.	958.c	H yoſcyami erymon.	1252.b
Hercules Mercurio poſterior.	1181.a		
Herculis ſecunditas.	1238.c		
Herculis in lucerna idolum.	648.c		
sine brachijs.	649.b		
cui lacte ſacrificatum.	ibid.		
pro defunctis.	649.d		
Hercinijs saltus aues reſplendentes.	54.d		
Hermes.	580.c		
Hermæ ſigna.	957.c		
S. Hermi lucæ.	5.c. 265.c		
Hermopolis a Mercurio condita.	1188.a		
Herodis diſſertum.	915.b		
Heroes dij.	689.d		
Hieroglyphicum vnum varia ſignificat.	692.a		
Hippocentaurus.	680.a		
Hirci ſpecie dæmones.	688.e		
Hirci ſanguine vt rumpatur Adamas.	285.a. 286.c		
Hiſtoria de igne in vaſe ſigillato accenſo.	830		
de nitro in cloacis.	93.b		
Hiſtorici ſymbolum.	96.a		
Hollandorum nauigatio in nouam Zemblam.	1264.e		
Holocaustoma.	146.c		
	713.c		

I

I acere mortuorum est.	18.c
Iason e Colcho per Italiam tranſuectus in Græciam.	686.e
Ichneumones hermaphroditi.	441.b
Icon lucernæ.	24.b. 194.c. 195.b. 199.a.b. 200.a.c. 201.a. 202.a.b. 203.a. 204.a. 205.a.b. 207. 208.a.b. 209.a. 211.b. 212.a. 565.a. 593.c. 600.c. 611. 629. 734. 739. 753. 755. 769. 782. 807. 813. 815. 819. 821. 824. 826. 828. 832. 834. 837. 841. 848. 851. 862. 870. 871. 874. 876. 879. 882. 884.d. 886.b. 888. 889. 897. 899. 901. 904. 906. 908. 910. 915. 929. 923. 926. 928. 930. 931. 932.a.c. 935. 938. 947. 949. 951. 953. 955. 966. 975. 977. 978. 981. 986. 993. 1004.a. 1011. 1023. 1026. 1028. 1030.c. 1054.b. 1058.a. 1060. 1065. 1072. 1082. 1099. 1126.c. 1129. 1136. 1138. 1139. 1141. 1143. 1146. 1148. 1149. 1152. 1153. 1169. 1254. 1257. 1261. 1267.
Idhyopagi ſunt pituitoſi.	432.a
Ieiunio diuturno adeps colliguatus in ventriculum trahitur.	95.c
Inextinguibile & Ardens differunt.	11.c
Inflammabilia non fumantia.	333.a
Inflammabilium varietas.	c
Ingenitum, & Ingenerabile differunt.	29.d
Ignis vbi primum repertus.	171.c

I

I acrum mortuorum eſt.	18.c
Iaſon e Colcho per Italiam tranſuectus in Græ-	686.e
ciam.	441.b
Ichneumones hermaphroditi.	24.b. 194.c. 195.b. 199.a. b. 200. a. c.
Icon lucernæ.	201.a. 202.a. b. 203.a. 204.a. 205.a. b. 207. 208. a. b.
	209.a. 211.b. 212.a. 565.a. 593.c. 600.c. 611. 629.
	734. 739. 753. 755. 769. 782. 807. 813. 815. 819. 821.
	824. 826. 828. 832. 834. 837. 841. 848. 851. 862. 870.
	871. 874. 876. 879. 882. 884. d. 886. b. 888. 889. 897.
	899. 901. 904. 906. 908. 910. 915. 929. 923. 926. 928.
	930. 931. 932. a. c. 935. 938. 947. 949. 951. 953. 955.
	966. 975. 977. 978. 981. 986. 993. 1004.a. 1011.
	1023. 1026. 1028. 1030.c. 1054.b. 1058.a. 1060.
	1065. 1072. 1082. 1099. 1126.c. 1129. 1136. 1138.
	1139. 1141. 1143. 1146. 1148. 1149. 1152. 1153.
	1169. 1254. 1257. 1261. 1267.
Icthyopagi ſunt pituitoli.	432.a
Ieiunio diuturno adeps colliquatus in ventriculum	95.c
trahitur.	11.c
Inextinguibile & Ardens differunt.	333.a
Inflammabilia non fumantia.	c
Inflammabilium varietas.	29.d
Ingenitum, & Ingenerabile differunt.	171.c
Ignis vbi primum repertus.	Ignis

Ac Verborum memorabilium.

Ignis sacer extinctus qui reparatus.	38.a	Ignis in sua sphaera non ferocit.	e
fomite auctus.	52.a.63.d	nostratis, & elementaris comparatio.	403.e
eius duo genera.	64.b	vixit vicinas exhalationes.	404.a
attributa perfectissima.	184.a	Vestigia nouus, quotannis innouatus.	414.c.d
Ignis nullum generat animal.	38.e	quotannis a Romanis macatus.	e.415.b
contrarium generationi elementum.	ibid.	Vestigium geminus.	415.a
cur sterilis ac purus.	39.a	In Ammonis templo geminus.	416.a
mouetur supra cetera.	ibid.d	Traianus in Alba.	416.c
ad aliam materiam habet animae rationem.	ib.e	fumi causa efficiens.	418.b.c
qui purus.	40.b	in lucerna geminus ardet.	ibid.
imbris, ac ventis resistens.	51.d	quomodo lucerna extincta corrumpatur, & non	corrumpatur.
perspirationis indigus.	57.a	in lucerna extincta fumum gignit.	d
qui aqua non exstinguitur, accensus in bitumine.		ab Africanis colebatur.	425.d
Naphtha.	59.a	in Lybia pro Deo habito.	ibid. etiam Persis, e
de caelo venit ad Hebraeorum preces.	64.c	Africanorum qui Vestalium & Persarum simi-	lis.
Lucernae sacrificijs ineptus.	63.b	Prytanei perpetuus.	434.e
vis eius maxima.	75.b	Ignem conservans materia triplex.	452.d
aquis, & vento naturaliter adolescit.	79.a.b	Ignis motus in orbem, & supremi aeris non est supra	naturam.
saepae accenditur.	e	Ignis motus in orbem, non est secundum naturam	323.d.e
antiperistasi ut excitetur.	87.d	partis vniuersi. 327.b. non est secundum naturam	perfectam. c. necesse est medius inter violentum &
ex aere ortus est inuisibilis.	91.b.e	naturalem. 324.a. ascendit secundum naturam. ib.c	
qui vrit.	c	Ignis rotatu deorsum pellitur.	d
tactui manifestus.	c	rotatus non ascendit.	325.a
radijs solaribus a vulgo adscribitur.	ibid.	proprie sub Luna.	325.c
ut accendatur in materia frigida.	98.c	motu in orbem non perficitur.	326.a
aere factus, qui aquis accendatur.	99.e	nec illi conuenit hic motus secundum naturam	communem.
Grecus qui.	100.a	aut secundum naturam contenti a caelo.	d
in rariorem substantiam combustibilia resolu-	104.a	a loco sursum quid perfectionis habeat.	327.c
uit.		a nullo potest calefieri.	328.c
in angusto loco suffocatur.	c	omnium corporum est subtilissimus.	ibid.
multiplicata proportione celerrime excitatur.	col.	a caelo conseruatur positiue.	319.a
est caducus.	106.d	offenditur a caeli motu.	ibid. b
ab aere labefactatur.	110.c	est corpus simplex.	329.c
vires qui habeat debiles.	140.	ut pars vniuersi est leuis.	330.b
hieme validior, aestate debiliior.	141.a	non est semper idem numero.	331.a
in aere calidiori celerius fomite consumit, alia	147.d	Ignis & aer in misto putrescente non comparent, ut	aqua & terra.
segnius.	157.d	Ignis inuisibilis de caelo iugiter impellitur.	d
Ignis maior velocius ascendit.	352.b.355.d	celerrime ascendit.	349.b
vi descendit.	352.c	naturam sibi similem producit.	c
sursum ascendit, non trahitur.	353.a	Ignis finis. 349.c. in alieno loco degentis.	350.a
in fine velocius mouetur aucta leuitate.	357.d	Igni melius est sursum ascendere, quam nouum ignem	producere.
Ignis ascensus in fine velocior.	353.b	Ignis qua calidus agit.	350.a
Ignis calor siccus.	392.a	Ignis noster consumato combustibili non quiescit.	b
Ignis leuitas non est interna, & aduentitia.	358.a	Ignis cur absumat combustibile.	c
Ignis noster perfectus.	359.b	Ignis humorem in ignem mutat non primario naturae	instituto.
est terra siccior.	391.d.e	eo magis perficitur, ac velocius mouetur, quo	magis ad suum accedit locum.
sine humore corpus est continuum.	392.c	Igni non miscetur materia ardens.	378.e
Ignis ascendens leuitas non augetur nouae materiae	accessione.	Ignis ex eadem materia eadem functione omnia le-	menta producere nequit.
essentia magis est in calore, quam in siccitate.	col.	agit ut calidus.	381.a
Inter ignem & aerem non est medium.	383.d	actio in varia elementa mixtum constituentia.	d
Ignis cur caelo similior quam cetera elementa.	394.a	Ignes aetherei.	5.a
alijs elementis mobilior.	c	in pilis militum.	c
caelo non opponitur.	d	Helenae, & Castoris ac Pollucis.	ibid.
Ignis & caeli comparatio.	394.b	e mari exhalantes.	d
elementum non potest non calefacere.	395.b	e brutis.	6.d
cur non luceat.	397.b	Ignis differentiae.	460.a
Ignita meteora vbi nam ardeant.	395.b	Ignis voracissimus ea consumit, quae flammam con-	cupiunt.
Ignis ut non habeat calorem actu.	396.c	in globos faciens.	26.d.27.b
inuisibilis effulget densatus.	397.b	ardens mistum non semper absumit.	149.a.150.d
natura sua est perspicuus, non lucidus.	404.a	Igneae in aquis paucae esse, nec diu seruari.	430.c
caliditatis excessus.	428.e	Ignis attributa essentialia, & accidentalialia.	472.e
est ob mistorum generationem.	398.a	operationes propriae.	477.b
calor eius caelo proportionatus.	b	Ignis alijs elementis nobilior.	478.a
descendit ad mistorum generationem.	c	geminus in generatione flammae ex Sole.	501.e
ad animantis generationem facit.	d		ex
cur in vniuerso ponendus.	399.a		
sub luna elementum ab igne diuersum.	ibid.		
elementum demonstratur.	400.a.d		
simpliciter leuis.	d		
Igni soli opposita tria elementa non patiuntur eius	actiuitatem sequi.		
Ignis tantum seuit extra suam sphaeram.	ibid.d		

Index Rerum

ex valle assidue prorumpens.	682.e	extinguentes cause plures.	913.e
elementum inuisibile.	226.d	varijs modis corrumpi.	ib.
sine humore consistit.	228.b	Ignis suffocatio.	314.a
nec humido conservatur.	469.a	Ignis est in misto potentia secunda activa, & actus	318.a.b
aut nutritur.	496.e	primo.	318.a.b
non eget nutrimento.	228.a.412.a	viribus refractis.	c
eius ab humore noxx.	e	non corrumpitur in misto.	318.c
qualitates internæ.	327.e	non indiget humido vel alimento.	318.d.320.e
calor non conservatur eali motu.	328.c	ut alatur & augeatur.	319.a.320.a
motus in orbem non est simplex.	329.d.332.a	vero augmento quid habet simile.	d
est violentus.	330.a.c	ecclerrime gignitur.	321.b
non est idem numero.	331.b	semper fluens ut fluvius.	d
estq. ab eodem celo.	ibid.	eodem in loco simul inquetur, & quiescit.	322.e
motus naturalis in quo genere.	332.a	ut sursum quiescat.	323.a. Vid. Q.
in lucerna non eget humido, ut subiecto.	233.a	per Ignem innocentia experimentum.	695.b
est mera substantia.	233.b	inter Ignem & aerem non est medium.	383.d
est vniuersi modi nec ab elementari diuersus.	244.a	nihil bis in eundem numero fluxum immergi.	311.b
in mixto, ut pars in toto.	ibid.	Impotentia naturæ duplex.	345.c
eius ad æthera propensio naturalis.	234.b	Indorum Orientalium in funere vltimus.	646.c
Ignem quid detineat deorsum.	d	Occidentium cauda.	678.b
Ignis humorem in lucerna consumit.	235.b	conservatio in Individuo melior, quā in specie.	349.c
Ignis quando ab humore extinguitur.	237.c	Insundibula lucernæ.	592.b
est agens.	238	Innocentia experimentum per ignem.	695.b
Ignis & Humoris æqualis actio.	240.e. difficilis.	Inquisitionis luridica ritus apud veteres.	191.c
semetipsum producit.	241.b	Inscriptio vetus.	8.b.9.c.15.d.30.b.33.a.71.b.c.
qui concipitur sine ellychnio.	244.c	340.b.530.e. suspecta. 574.b. explicatur.	606.c
Ignis sponte descendens.	255.c	792.c.797.b.810.d.849.a.b.862.b. 886.a. 890.a.	
Ignis ex capite Lavinia.	260.b	894.c.895.c.896.a.897.b.905.a.977.a.980.a.985.c	
Servij Turpilij.	261.c	1025.a.1028.a.1029.a. 1054.c. 1067.b. 1072.a.	
Marij.	ibid.	1073.c.1074.a.c. 1084.d. 1099.1119.a. 1127.a.	
e coxa.	d	1267.b. 1269.b.c.d. 1271.a.	
Ignis & aeris qualitas communis calor.	346.c	Intellectus non patitur Senium.	835.b
Ignis purus raritatem ac tenuitatem visu non percipitur.	347.d. quomodo ad spectabilis.	Intellectus non obit simul duas operationes.	386.b
Ignis corruptio.	221.a	Interitus & ortus spontaneus.	372.a
Ignis simulacrum tumulis appositum.	151.c	Intestina quænam adipe repleta.	96
lucernæ loco. d.	179.e.335.b	Iosepho Patriarchæ dicatum Serapidis templi.	1044.c
neutiquam ignis veri signum.	180.b.338.b	quem defunctum Egyptij coluerunt.	d
cur in templis æternum conservatus.	183.c	cur is dictus Serapis.	1047.b
Deoq. accendatur.	e	& Mundi Saluator.	1052.d.1108.c
Ignis vitæ symbolum.	184.b. & anima.	Iosephum Serapidis nomine cultum.	1210.d.1227.d
animato simillimus.	c	& fuisse talem.	1212.f
morietis vocem edat.	ib.	Ioseph non a se, verum a Deo revelante interpretat	
Naturæ simplicis hieroglyphicum.	d	tionem somnij promittit.	1214.b
omnes consumit sordes.	ibid.	Egyptijs tradit mysterium Trinitatis.	1223.a
flammam extinguit.	218.c	Iouis Ammonis lucerna.	12.b.559.a
magus ad se trahit exiguum.	e	Iouis tonantis effigies.	208.b
eius corruptio varia.	220.c	lucernæ.	227.c
fauilla ex tunc nimis distento.	221.e. -V.F.	Iouis Custodis lucerna.	593.c.599.a
elementaris idem qui noster.	226.c	templum in Capitolio.	598.d
Ignis quæ non absmanantur.	241.e	IOMs.	213.d.215.c.567.b
igne quæ citissime consumantur: quæ tardissime.	242.b	Iris ventorum nuncia.	303.a. quid. c
igni diutissime resistunt pura homogenea.	251.a	non subsistit cum vento.	ib.c
Ignem spirant animalia.	263.d	Irus.	891.c.891.a
cito inflammatum, diu flagrans.	242.c	Isidis lucerna.	913.b. columna. 1202.e
Ignis fatui natura.	264.c	sistrum.	1242.d. sacerdotes. 1244.c
Ignis alligione chalybis & filicis ut excutitur.	266.b	Isis sistrum inuentrix.	1202.a
non facile terminabilis alieno termino.	308.d	item hordei ac tritici.	b
Ignis in mixto labefactatus.	266.c	Egypti regina.	b. legifera & frugife-
humidus.	306.a	ra. 1203.b.1243.a.	linigera. c
propria eius figura.	308.b	B. Isidori lucerna perpetua.	521.a. ducentos annos
non egreditur sponte suum locum.	309.c	arsit.	523.d. Vid. L.
aere amoto descendit.	ib.	Isocratis columna sepulchralis.	620.d
non patitur a continente.	ib.	Iudeis multa cum Gentilibus communia.	704.c
a quo propriam habeat figuram.	309.c	Iudeorum ritus apud Romanos inualuere.	183.d
ut sit proprio termino facile terminabilis.	310.a	Iudicium, ferrum ignitum.	695.b
qui siccus, licet proprium non habeat terminum.	b	Iudiciorum locus.	696.e
fluio similis.	310.d. liquidus antiquis.	Iulij Cæsaris lucerna.	559.a
amnes ignis sub terra.	310.e	calamitates.	568.b
ut propriè fluat.	311.b	Iuno Cythia.	1239.e
substantia rara, tenui, & mollis.	d	Iuno ut Herculem lactarit.	649.a
summe siccus.	312.a	Iupiter Custos.	599.a
quorum affectu excutitur.	316.a	Iustitia symbolum.	1040.b
Ignem destruentes causa septem:	312.c	Iuuenis non est prudens.	1215.e
causa externæ.	368	Ixionis ora.	998.c

Klo.

Ac Verborum memorabilium.

K			
K <i>Κρίσις</i> .	790.c		
K <i>Κρίσις</i> .	855.b		
K <i>Κρίσις</i> .	855.d		
L			
L.C.I.	213.c.215.c		
Labarum.	860.b		
Labyrinthus Ægyptius.	624.b		
Lacerta pugna cum vipera.	724.b		
Lacerti Liguri amor in hominem.	724.d		
Lacerta in viperam mutatur.	727.c		
Lacrimales ampullæ.	1268.b		
Lacus Thrasymenus arsit.	5.d.80.b		
Lactea Zona qui Cometis officiat.	219.c		
Lævia & tersa nocte emicant.	54.b		
Lama sepulchralis.	1029.b		
Lampas. Laterna.	1263.c		
Lampas Batauca.	214.c		
Lapis descendens in fine velocius mouetur.	360.b		
ut ab aqua accendatur.	422.a		
improprie nutritur.	484.a		
Lapis vnctus flagrat.	6.a		
qui salina & aqua tactus accenditur.	84.a.98.c		
ut fiat.	99.a		
Lapis Bononiensis.	283.c		
Lapis Carystius Lunæ incrementa sequitur.	246.c		
Lapis Cyprius.	245.c		
Lapidis primus terebrauit Callimachus.	11.a		
Lapidum oleum quale.	128.a		
Lar. 575.a. Lares pellibus caninis induti.	598.a		
Lares qd? 809.c. 1219.c. pellibus induti.	810.b. 1220.a		
Larum lucerna.	1074		
Larum personarum in funeribus.	628.a		
morientibus apparentes.	657.b		
Lararium.	1075.a		
Lasciuia Dij.	578.d		
Laternæ etymon.	1266.a		
Lauri frondes virentes cur in igne crepitent.	143.b		
Lectus funebri a quibus gestabatur.	628.a		
Lemures.	575.a		
Lenonum Deus.	580.c		
Lenæ figura.	586.c		
num Leo infomnis.	947.a		
Leonis hieroglyphicum.	ibid.		
Lentor ex humore per se oritur.	341.a.343.a		
propria humidorum qualitas.	342.c		
eius munus. 342.a. vis in ignem. 365.a.c			
subiectum densum.	343.b		
in niue.	343.c		
Lentor detinet. 234.d. est ab humore.	e		
Lentore quæ polleant.	e		
Lepus mutat sexum.	109.b		
hermaphroditus.	124.c.440.c		
gravidus.	125		
Leporis epitaphium.	160.a		
Lessus a quibus fieret.	644.c		
Leuis motus est rectus.	330.b		
Leuissimi finis est sursum quiescere : qui a celo impeditur.	345.d		
Lex naturæ iustior ac potentior, quam humana. 150.d			
Lex Mævia.	1030.b		
Lex Hebræis literarum studium.	1203.c		
Libauij lucerna perpetua.	127.c		
Liberti lucernas accendebant domino defuncto. 177.d. 185.d			
Libitinarij qui.	650.d		
Libitinariorum vota.	ibid.		
Libitinam vitare.	ib.		
Libitinenfis porta Romæ.	650.c		
Libitina.	651.a		
Lictor Pontificum.	1133.a		
L.II.	119.a.1120.b		
Lilium Iunoni exosum.	1180.c		
flos Regius.	d		
Lilij scapus quid significet.	1200.d.1226.a		
Lilium flos regius.	1225.b		
Liliago.	1226.d		
Lilium asphodelo præfertur.	1227.b		
Ligna humida nocte lucent.	283.c		
Lignum saxo cuidam impositum flammâ concipit.	6.a		
Lingua Mercurio dicata.	959.a		
Linum.	248.d		
Linum asbestinum.	244.c		
Creticum igne purgatur.	246.a		
viuum.	246.d		
Linum Carpasium incombustibile.	10.b.75.d.e		
ἀσβεστον.	24.c.46.c		
Liquor in lucernis. 249.c. purus ac homogeneus. 250.c			
eius vsus. 234. condiciones.	250.d		
Locus figuram tribuit locato.	307.c		
ut locus non agit in mobile.	358.c		
Locustæ epitaphium.	155.b		
Locutio prima ut deprehensa.	113.a		
Loquendum cum multitudine, sentiendum cum pauci.	321.c		
Lucerna quid.	1266.a		
Lucernæ synonyma.	1264.d		
Lucerna pedis sinistri effigie.	728.a.b		
ardens inuenta.	754.a		
Ægyptia.	1058.d		
trilychnis. 816.a octolychnis. 866.a			
Trichemij.	834.a		
Ciofij. Vid. Ind. Aut. lit. C.			
Castiodori.	868.c		
Herculis.	884.d		
Amazonum.	886.b		
Ludionis.	888.a		
Epicteti.	888.c.993.c		
Palladis.	900.a		
anatiformis.	ibid.		
Castalij.	903.a		
Lupanaris.	914.c.939.a		
Lunæ.	ibid.		
Sacerdotis antiquæ.	930.c		
Crucis.	950.a		
Auis rapacis.	952.b		
Pighetti.	956.a		
Bartoli Bartholini.	575		
Thomæ Bartholini.	1056.b		
Gilberti Bodij.	977.a		
Heraclij Imperatoris.	985.a		
Veneris in lupanari.	992.b.995.b		
Serui phalerati.	1004.a		
Vestalis.	1010.b		
Æthiopis caput referens.	1022.c		
Gibbi tibias inflantis.	1023.b		
Capitis humani.	1027.a		
Sacerdotis Ægyptij rasi.	1030.b		
Vercellini.	1054.b		
Pelecani auis.	1060.c		
Remigij Feschiij.	1063.c		
Ioannis Smithij.	1078.a		
Lucernæ veterum celebres.	933.c		
a Regibus fabricatæ.	1172.a		
Lucernæ antiquæ duum generum.	249.c		
ventis & aquis resistentes.	254.a		
Lucerna symbolum Fidei ac scientiæ.	934.b		
Hominis tessera.	1262.a		
Lucernæ, quarum Licetus non meminit.	1067.a		
Lucernæ causæ.	47.a.151.a.189.d		
Lucernæ cur sepulchris admotæ. 33.c.49.c.74. ac ferre omnibus. 81.c. etiam paucis Ægyptij. 154.c			
ardentes impositæ. 85.a. in sepulchris apertis ne quicquam accensæ. 92.c. neque cadaueri conferunt. 173.b. nunquam studio extinctæ. 176.b. bimestres. 177.d. exque frequentes. 178.c. nobilium. 174.c. 184.c. Vid. Sepulc.			
Lucernæ itagna dictæ.	35.b		
Lucernæ veterum admirandæ.	43.b		
	vi		

Index Rerum

M Aforium.	1016.c.
Magnesia lapis igne purgatur.	247.b
Magus.	856.a
Malefica. Vid. Sage.	
Maltha.	59.c
Manipularius habitus.	776.b
Manis.	575.a
Manes dij qui antiquis.	609.d
Manibus fieri foloecismum.	957.d
Dij Manibus dicata veterum sepulcra. 64.c. & cur.	
73.c. 151.d. Lucerna neutiquam.	852.c
Manes veterum.	73.c. 151.d. 152.d. 609.d
Mappæ ardentes sine consumptione. 125.c. 129.c. 247.b	
D. Marci ædis emblemata.	835.d
Marchesinæ catellæ epitaphium.	166.a
Marcus Curtius se in voraginem præcipitat.	257.a
Marcor duplex.	220.d
Mare circa Siciliam arsit.	80.d
Maris scinulla. 96.c. amaritudo & salugo.	382.d
Maritha lapis conspersus aqua flagrat.	82.c. 100.d
Mare posse deuri.	5.d. 750.c
Maris color.	750.c. pinguedo. e
Mario flamma in capite arsit.	261.c
Marmorea lucerna.	1136.a
Marmoreæ lucernæ.	191.a
Martius mensis apud Romanos primus.	414.c
Materia a quo formam suscipiat.	300.d
a quali agente disponatur.	317.c
ad omnia est indifferens.	326.c
	Ma-

Ac Verborum memorabilium!

Materiæ nihil violentum.	326.d	Montes ignem vomentes.	6.b.252.b
Mausolæum.	623.e	Morbus quid.	298.c
Mazycum cursores.	1008.a	qui non spectat ad medicum.	ibid.
Medea pellicem cremat.	264.e	Morbus via mortis.	19.a
Hippolyti Medices catella.	166.a	Mors duplex.	186.b
Medicamenta vt potentia sint calida.	396.d	non est sine morbo.	374.a
Medium inter contraria duplex.	324.c	Mors naturalis. Metaphorica.	299.d
Melancholia fit per adulationem.	421.d	Mors morbi finis.	296.b.297.c
Menſium nomina a Principum appellatione deriuata.	1193.c	Mortis metu magis anguntur rudes, quam sapientes.	296.c
Menſis anni primus Hebreis a Deo mutatus.	1194.c	Mori quid generatim.	297.b
Menſes a Luna apud Ægyptios numerati.	1036.a	Mori per sapientiam.	299.a
Menſis hieroglyphicum.	1039.b	Mors Platonica.	297.d
Mercurius laiciuæ Deus. 578.d. erecto pene. e.836.a		Mors quæ morbus. 298.a. homini non præter naturam. ib. c. tollit instrumenti esse.	375.c
Sol priscis. 580.a. eius effigies. ib. 1093.e. lenonum Deus. 580.e sepulchris impositus. 619.a. mortuorum animas ad inferos deducit. 656.b. Cyllenius. 957.e. statua eius sine brachijs. ib. Iouis nuncius. 1109.d. eloquentiæ numen. 1111.d. maximus sapiens. 1181.a. Sacerdos. b. Triceps. 1179.c. Hermes. 1189.b. eiusdem Caduceus. 1108.d. Sermo de Trinitate. 1181.d. Ofiridis a consilijs. 1189.b. Medicinæ inuentor. 1269.d. Seruator. e		Mors quæ violēta. d. naturalis accidit senibus.	377.b
Mercurius Chymicorum. 44.d. eiusq. appellationes. e cur petafatus & caduceatus. 72.b. alatus. 1006.a		Mortuorum nomine alimenta veniunt.	632.c
Mergi epitaphium.	156.c	conditio melior quam viuorum.	681.e
Merlini magi lucerna.	35.e	Mortui inferis adscripti.	151.d
Metalla Mercurio mollescunt.	289.d	primitus non cremabantur.	537.d
Metalli oleum.	130.c. Vid. A. & O.	Mortorium cyatho appensum circumfertur.	292.e
inflammabile nullum.	132.c	Moles in Ægypto eductus.	1110.c
Metallorum oleum.	253.b. Vid. O. 513.b	Motus simplex est corporis simplicis affectio.	400.a
Metalla omnia prædominio aquea. 132.a. c. 572.b		ignem demonstrans.	b
humiditatem habet internam.	248.e	Mota vi eo tardius mouentur, quo sunt maiora. 352.b	
liquabilia sunt, non inflammabilia.	460.d	Motus celeritas vnde.	362.d
Metalli humor flammam edit turbidam.	132.d	Motu præter naturam non perficitur leuitas.	363.d
Meteora ignita vbi ardeant.	395.b	Motus violentus in fine tardior.	ibid.
a solo ignis elemento accendi.	402.c	Motus in orbem non componitur ex ascensu & descensu. 325.b. circularis a prædominio.	c
in Meteor. ignitis materia rariss. vt cōdēsetur. 348.c		mixtus non est ex duplici recto.	d
Milites libidinosi. 686.a. 910.c. olim religiosi.	d	non est igni & aeri supremo naturalis.	329.c
Milvus auis immunda.	655.d	Moueri a seipſo animantium est.	325.c
Mimus personatus in funere.	630.a	Motus naturalis non conseruat elementa.	326.a
Mimi mortuales nœnias canebant.	647.d	Motus simplicis corporis vnicus est & simplex	329.c
Minerua pudicitix ac sapientiæ numen.	672.c	numero vnus est vnus numero mobilis.	330.c
masculo-femina. 674.b. Apaturia. 676.d. 710.b		violentus non est semper naturali contrarius. 331.d	
Ægyptia. 706.a. dracone signata. 717.d		Motus naturalis in fine velocior.	236.d
Hygia, Pœonia, Sotera.	ib.e	est forma transiens. 323.d. quæ moueantur simul & quiescant eodem in loco. 322.d. improprie nutriuntur.	484.a
Mineræ simulacrum ex se combustum.	70	Motus progressiui organa.	427.e
donaria eximia. 10.c. signum eccl̃o delapsum. d		Motus vnus duo opposita. 332.b. in orbem quieti oppositus. ibid. naturalis non est velocior in fine	
Britanniæ ignes perpetui. 26.c. lychnus. 42.c		ob medium motu rarefactum.	354.c
lucerna.	52.c. 185.a. 193.a. 243.d. 667.c	Motu quæ igniantur, & quomodo.	402.b
Poliadis lucerna. 43.a. typus Sphinx. 670.b		Motus qui calorem igneum gignat.	88.b
Sacerdotes impuberes.	672.a	Motus est contrariorum.	91.a
Mineræ ortus.	730.d	qui motus quieti similis.	323.a
Mitra zona.	1238.e	Mugil Cephalus appellatus.	972.e
Mirabile quoduis iucundum.	4	Muliebria in monumentis.	960.b
Mixta plurima sunt homogenea.	381.b	Mulæ epitaphium.	162.e. 167.d
arte in quatuor elementa intra vas resoluuntur. 404.b		Mulier funera.	628.e
Mixti pars quælibet sensibilis mixta est.	381.c	Mulieris præfectæ ignis conseruationi.	51.d
essentialia debentur simplicib. cōstituētibus. 403.b		Mundi essentia consistit in ordine.	401.b
Mixti origo ex pluribus mixtis.	e	Munichiæ vrbis lucerna.	42.b. 185.a
Mixtum omne caducum.	110.c. 367.b	Muranæ sepultura.	438.a
in quoduis elementum abire.	114.b	Museum Aldrouandi. 104.b. 177.b. 190.d. 194.b. 200.a	
nullum fit a simplici elemento.	422.c	Aleylij Corradini.	190.d
imperfectum concretionem non mutatur in perfectum. 119.a. æquale apud Galenum. 378.c		Mutinenſis agri ignis.	6.a
Miscibilium vnum non dominatur semper in mixtione.	378.c	Mycerini Regis Ægypti lucerna.	20.e
Mobilis procliuſitas motu perficitur.	363.c	Mycerinus Salomonis soçer.	23.a
Mobile distantius, vi tardius mouetur.	352.c	idem qui Pharaon.	24.a
Mœchorum pœna.	968.c	Myſæ herbæ.	254.d
Monachi vigilantia.	933.a		
Monogramina nominis Domini explicatur.	853.b		
Mons Pena. Monte Cauſſo.	25.d		
Monumenta veteribus in honore.	174.b		
sacra omnia.	d		

K k k sem-

Index Rerum

- semper facilliora efficit. 357.d
non iungit extrema sine medijs. 394.a
mater omnium amans filiorum. 123.d
non agit præter naturam. 124.c
e duobus absurdis minus eligit. 149.a.150.c
facilliora efficit. 149.c
non admittit absurdum. 150.c
communis mirac efficit. 291.d
aliena propellit. 307.d. similib. seruat. 428.d
Natura teruatur in locis proprijs. 169.a
sui similib. appetes. 219.a. vacui inimica. 291.c
Naturale quid. 229.d
Naturalia subito corrumpuntur a contrarijs. 429.a
Naturæ humanæ elementa Anima, & Cineres. 72.a
Nauiculæ forma. 212.d
Nauis e conchæ marinæ testa. 1171.c
Nauem referens lucerna. 604.b
Nauigationis Deus Bacchus. 767.c
Nauis aquis inflammata. 82.b
Nautarum flammæ salutare. 265.d
Neapolis. 812.a
Nervi optici perforati. 290.c
Nesidea lucerna. 17.b.103.a.105.c.107.b.112.b.
113.c.114.d.132.d.138.a.139.c.149.d.193.b.216.
c.240.b.811.c.
S. Nicolai luces. 5.c
Nicolai Laurentij Vita. 527.a. Tribunus plebis Ro-
mæ. 522.c. eius encomium. 533.b
Nihil ex nihilo fit naturaliter. 405.c
Nilus Isis filius. 1034.d. Ofiris appellatus. 1049.c.
& Siris. 1050.a
Nilum nauigantes quæ a Crocodilis non infestan-
tur. 914.a
Nili nomina diuersa. 1052.a
Nitrum sicca naturæ. 429.a
Nitri copia in sepulcris, & cloacis. 93.a
Nobilium sepulcra olim perpetuis lucernis illumina-
ta. 27.c.185.c.189.c
Noctiluca. 54.c
Nomina Romanorum vnde sumta. 1090.c
Notæ veterum scriptorum. 853.d
Notus. Noticiæ. 288.c
Nox meditationibus aprissima. 934.c
Nubes aquæ affines. 119.c. ætate non vigent. 120.c
Nubis, vaporis, & aquæ circulatio perennis sine ve-
ra. 120.b
Nudus in lucerna. 891.b
Numeri apud Græcos notæ. 1119.b
Numi cum cadauere sepulti. 1268.b
Numisma Vespasiani. 42.a
cum Vesta. 417.b
Neronis. 599.a
Heraclij. 998.d.1224.a
Numus antiquus Ioannis de Lazara Comit. 734.c
Numinis apud Ægyptios hieroglyphicum. 1230.b
Nuptiales Dij veterum. 1239.c
Nutritio quid. 455.a. propriæ. 484.a
Nutritionis ignobilitas triplex. 476.a
Nutritionem quid referat. 638.b
Nutritio quorum. 218.a
Nymphæ fluuiorum. 574.a
Nympha cum arcu in lucerna. 195.a
- O pro V. 986.a
Obeliscus. 854.a
Obscuris verbis vsi veteres. 1262.a
Observationes Ioannes Ruschij. 94.a
Oculus iustitiæ hieroglyphicum. 1205.c. regiminis
symbolum. 1206.c. pariter Dei. 1248.b
diuinæ item prudentiæ. 1248.a
Oculorum igniculi. 54.c
Oculi per nives deambulantium cur doleant. 290.a
Olei vapores in oleum coguntur. 108.c
verius in substantiam terream. 111.a
- pars inflammam, pars in fumum fa efficit. b
lentor maximus. 113.a
fumus densius & viscidus. 115.a
Olei combustio est eius corruptio. 118.c
mixtum perfectum. 112.d
fumo contrarium in genere mixti. e
lucernarum non fuit metallicum. 128.d.130.c
Olei combustio est eius corruptio. 118.c
combusti partes in quid mutantur. ib.
in fumum mutatio, est substantiæ. 120.a
Oleum nouellæ stirpis plus aquæ habet, quam vere-
ris. 142.c
Oleæ nouellæ humore aqueo abundant. 143.c
Olea pacis symbolum. 715.a
Oleum e metallis & lapidibus quæ fiat. 253.b
Medicum in aqua ardens. 254.d
Oleum prodit, vnde non exiit aer. 294.d
Oleum Philolophorum. Tartari. Vid. P. T.
Metallorum. M. Asbesti. A.
Oleum petreæ in agro Mutinensi. 249.d
Oleastrum oleum communi præfertur. 895.a
Olea odorata & vnguentæ cadaueri vrendo indita.
col. 644.d
Oleum viuum in lucernis veterum. 34.c
exercitum absumens. 77.d.442.a
omnia comburens. 442.c. incōbustibile. 1068.a
Maximi Olybij lucerna. 15.b.30.a.41.b.c.44.c.64.c
68.d.130.c.138.a.139.c.183.a.193.b.253.c. ex-
plicatur. 70.a. eius inscriptio. 126.c. humor. 139.c
non admodum prisca. 129.b
Olybius non fuit Chymicus. 69.c
Olybij sepultura. 184.a
Omnia octo. Prouerb. declaratur. 623.c
Onocrotalus. 1061.c
Operatio prodit essentiam operantis. 391.a
Operis methodus. 3
Opinio Autoris de Britannicis Mineræ ignibus 26.c
de lucerna Pionis. 28.b
de lucerna Terentina. 33.c
Delphica. 38.c
Opiniones aliorum examinandæ. 49.c
Oppositum fugatur ab opposito. 219.a
Oraculum Delphicum. 647.d
GENVTIVS ORATA. 1127.a
Orbes cælestes contigui. 292.b
Orchostadia. 1013.a
Ormuzianorum domus vento subterranea refrige-
rantur. 218.a
Ornare lucernam. 891.a
Oris hiatus notæ sepulcri. 631.a.643.b
Orta referunt naturam causarum. 403.b
Ofiris Bacchus & Sol. 1209.c. Multioculus. ibid.
Ofiridis simulacra in Ægypto cur plura. 914.a. cry-
mon 1206.d. Colūna. 1207.a. Pater Saturnus. c. ex-
peditio. 1208.d. inuēta. 1209.a. b. honores diuini. b
Ofiridis imago. 213.c. columna. 1201.a
Ofiris Nilus. 1051.a. Serapis. 1201.c
Ossa mortuorum veteribus sacra. 1028.c
Othonis Imperatoris patria Ferentum. 15.a
Ouum mutatur in pullum. 633.c
- P
850.c. p. ibid. 864.a.866.b
Liuij Pagelli mula. 167.c
Palca antri Custodiz. 305.d
Palladium. 896.c
Palladis & Vulcani coniugium. 729.d
Pallas origine Græcus. 537.d
Palladis lucerna. 848.b
Pallas victrix. 849.a
Pallas tibias inuentas abiicit. 1025.b
Palæa hieroglyphicum. 1039.d
Pallantis magnitudo. 275.c
lucerna, & sepulcrum. 18.a.25.c.30.a.52.c
138.b.139.c.216.d.269.a.
- lu-

Ac Verborum memorabilium.

lucerna omnium celeberrima.	20.2.128.c.	vel pauci. ib. primi eiusdē speciei cū nostris.	430.d
129.3.		in aere cito moriuntur. ibid.	pulmonibus præditi
qui extincta.	368.b	respirant. 431.d	frigidi ac humidi prædominio. e
corpus quare crematum fingat Virgil.	537.a	Piscium temperamentum.	168.b
Palma symbolum omnium beatorum.	925.b	Pituitæ cum alimento commutatio circularis.	109.a.
Pan primus idololatriæ inuentor.	684.d	121.2. V.C. eius ad alimentum ratio in gene-	re misti.
Atheniensibus tulit suppetias.	691.c		121.c
Panicus terror.	691.d	Piruita nutritioni apta sanguis est crudior.	121.c
Pangxi aqua hieme quam æstate ponderosior.	408.e	Placentæ Dijs oblata.	588.b
Paragraphus.	854.b	Plantæ spiritus fixus.	334.d
Parentibus orbari non ministrabant rei sacræ.	693.e	Plantas defuncti osculatur pullata.	645.b
Parma elephanti magnitudine.	275.c	Plebei honorum auidi.	174.c
Parthenope.	811.d	lucernæ loco quid tumultis imponent.	189.d
Pars quantitativa.	327.c	Pluto. Serapis.	1045.c. etiam Iosephus.
Passio naturalis fit a contrario.	279.c	Deus telluris.	1222.a
Paternitas subiectum.	388.c		1224.c
Patiētis dispositio supplet imbecillitatē agētis.	266.e	Plutoni dicata Olybij lucerna.	15.c. 64.c. 70.c
Paulus III Pontifex.	8.a. 25.c	Pluto diuitiarum Deus mortuis præst.	712
Pegasi lucerna.	878.d	Pluuiæ quid.	119.d
Pegasus in numis.	1130.a	Poderes.	1015.c
Pelecanus. Platea.	1061.a	Pœtæ veritatis fabulas attexunt.	261.1
Pellucida in tenebris tantum fulgent, eaque va-		a verisimili non recedunt.	ib.b.
ria.	54.c	Politicorum gradus tres.	615.a
Penularius in lucerna.	1153.a	Polia lapis.	246.c. 248.d
Penetrationem corporum vitans natura efficit mi-		Pondus & Grauitas differunt.	360.c
randa.	104.a	Pontificum licitor.	1133.a
Penetratio corporum naturæ aduersa.	114.c. 148.e.	Porphyrus ex Iudæo Christianus, inde profanus	182
150.c. 291.e.		de Porphyrio Theodoretus iudicium.	708.d
Penis in cucurbita.	998.e	Positura.	814.c
Peonici animalis stercus venatores vrens.	443.a	Poua.	1237.d
Pera cursorum.	1007.c	Posteriora non sunt sine prioribus.	388.d
Perdici epitaphium.	156.c	Potentia prima excludit actum primum.	318.c
Peregrinatio Principi necessaria.	1209.e	Priapus lasciuix deus.	578.d. 581.d
Perla.	896.c	Priapi cultus antiquissimus.	584.a
Perfarum sacer ignis.	30.a. 425.c. 426.b. perpetuus.	de Iuda sublatus ab Afa.	ib.
62.d. & cur.	63.b	Principum honores diuini.	1250.c
Perse aquam colebant.	426.c	Priscillæ Abascantiij cadaver.	268.a
Persona quid.	630.b	Iulix Priscæ cadaver.	270.e
Perpicuum quid?	90.b	Priuatia non producit appositum.	355.a
Pes soleatus.	214.b	Priuatia conseruatio.	329.a
Pedes forati seminarum in lucerna.	832.a	Priscæ probitatis indicia.	911.c
Possessio est pedum positio L.C.	722.d. 1192.c. 1229.d	Proserpinæ aræ ignis subterraneus.	185.a
Petra pluuijs accensa.	5.d	Prospiori equi tumulus.	162.a
Francisci Petrarchæ domus in oppido Arqua.	164.e	Prytanæ Græcorum Vestæ sacra.	1175.b
Petrarchæ felis. F.		Prytanæ erymon.	ibid.
Phænomenon Galilæi.	282.e	Prytanæ lucerna sempiternam habens flammam.	37.a
Phaleræ.	1005.c	ignis perpetuus. 434.c. duplex.	435.b
Phallus lasciuix deus.	578.d. 581.c	Pstacci epitaphium.	157.d
eius sacra. 584.d. apud Ægyptios.	914.b	Puerorum educatio.	597.b
Phantasia non edit simul duas operationes, eiusdem		Puelli sapientiæ typus.	672.c
speciei solo numero diuersas.	387.b	Pulmonum vsus.	431.d
Phantasma Socratis a Platonis phantasmate differt		Putei lucerna.	813.a
specie.	387.c	Putei figura lucernæ conuenit.	817.b
Phantasmata formaliter constituuntur in esse per Ac-		Putei sunt fontes.	817.d
cidentia.	e	Puluis in lucernis inuentus qualis.	101.e. 139.b
Phantasmatum subiectum.	388.a	Puluis ter mortuis iniectus.	804.a
Pharaonis somnium expositum.	1214.b	Pureus ignescens.	5.d
Phari celebres.	1115.a. vsus.	Putrefactione mixti separantur elementa.	97.a
Phietro.	855.b	Putredo a combustionē differt.	380.d
Philomelæ epitaphium.	156.a	Putrescentia corrumpuntur humore calorem oppri-	mente. 232.d. primum sunt humida, deinde sic-
Philosophorum oleum.	512.c	ca.	342.a
Philosophi Medici in Gymnasio Patanino.	603.c	Pyrausta in igne uiuit.	76.c
Philosophandum ubi.	46.b	Pyramidalis in flamma figuræ causa.	312.c
Phryges mortalium antiquissimi.	1123.c	Pyrethiorum flamma inextinguibilis.	29.b
Phyicus non considerat supra-naturalia.	323.d	lucerna.	185.a
Picturæ veterum rudiores.	880.b	Πυρρός.	254.b
Picæ epitaphium.	156.b	Pyrrhites vrit stringentes digitos.	101.a
Pionis templum.	28.a	Pythagoras ab Ægyptijs philosophiam didicit.	167.a
Pisani templi incendium.	25.e		
Pisana lucerna.	25.e. 193.b. 216.b. 221.b		
Piscium squamæ nocte lucent.	283.e		
Pisces Empedocli ignei.	427.d. qui pedibus præditi. e		
in aqua omnes fere pedibus destituti.	ibid.		
in aqua geniti, non in terra.	428.a. alijs ani-		
malibus frigidiores.	428.b. plurimi exsangues,		

Q Vadrigæ. 791.a
Qualitates quæ elementorū differēt. 400.d
Qualitates materiales aquæ. 422.d
Qualitates naturales vt ab accidentalibus differant.
materiales seruandæ. 429.c

K k k 2

Index Rerum

accidentales animalium quæ tollendæ. *ibid.*
 primæ igni magis resistunt, quam secundæ. 508.e
 Qualitates actiue in densiori corpore validiores, &
 efficaciores. 144.c. 379.d
 Qualitas nuda substantiam diuidit.
 ignis & aeris communis. 290.a
 346.c. V.I.
 Quantitativa pars. 327.c
 Quantitas syllabarum libera. 1199.a
 Quat, au. s. 1061.c
 Quercus vetustate nigrescit. 734.a
 Ques ignis sursum a quo prohibetur. 323.c
 leuissimi prohibetur a motu cæli. 345.d

R

Radij solares accidentia, aeris substantiam atte-
 runt & diuidunt. 290.a
 Radiorum in rotis diuersitas. 998.b
 Rachelis columna sepulchralis. 623.a
 Raphani apud Germanos magni. 972.d
 Rarefactio quid. 410.d
 Rarefactio non inuehit necessario leuitatem.
 infert molis augmentum. 406.d
 408.b
 410.c
 Raritas non inuehit leuitatem. 409.c
 Recca. Recinum. Ricinium. 659.c
 Receptio fit per motum recipientis. 300.e
 Recipiens debet esse liberum a natura recipiendi. 636.a
 Regum curæ. 1171.e
 attributa. 1215.b
 Res num sit, ex historia percipiendum. 46.b
 Ricinum. Recca. 1016.c
 Ritus funebres. 604.b
 Rogi accendi ratio comburendo cadaueri. 644.b
 Romani fortitudine ac eloquentia excellere. 957.a
 Romana lucerna. 25.d
 Romæ frequentes lucernæ. 179.b
 Roris generatio. 120.d

S

Sacerdotis Ægyptij capite raso. 1031.a
 Sacerdos nuda pro defuncto sacrificat. 650.a. 651.a
 S. cruciorum varietas. 588.d. 713.b
 inuentor in Italiam Faunus. 683.b
 Aqua. 693.b. 694.b
 Sacrificium fructuum. 612.c
 Sacrificantes abluti; aspersi: quam aqua. 693.b
 Sacrificia quæ prima. 132.a
 SÆCVL. 213.a
 Sage quibus vtantur animis. 187.a
 Sagitta motu per aerem accenditur. 316.d
 Sanid. 1191.e
 Salamandra in igne viuit. 76
 Sal igne consumitur. 135.c
 Salis oleum. 750.c
 Salamandræ villi. 244.d. puluis. 246.e. pluma. 245.e
 Sal & nitrum corpora sicca naturæ. 429.a
 Salernitana lucerna. 30.a. 85.b
 Salomon hominum sapientissimus. 51.d
 Sanguis fit e sanie. 643.d
 Sanguinis partes duæ igni & aeri proportionatæ. 428.c
 Sanguinem Domini vt biberent apud veteres laici.
 col. 901.e
 643.c
 Santes duplex. 1207.e
 Sapientes deorum loco. 412.b
 Sapientissimus ab idiota potest fieri sapientior. 669.d
 Sapientis typus. 297.c
 Sarcophagus. 1196.a
 Saturnus Ottridis pater. 1207.c. Trismegistus. *ibid.*
 Satyri caput in lucerna. 1156.b
 Satyrorum n. y. hologia. 677.b. vestitus. c. 883.b
 Satyri. Sileni. 667.d. 883.d. 946.c. Semicapri. 678.c.
 881.c. diuum generum. 689.d. tertium genus.

683.c. 687.c. veri qui, & vbi. 681.a
 Satyrus D. Antonium alloquitur. 680.d
 Satyrorum cum Minerva symbolum. 684.c. 687.d
 Saxum affuso oleo inflammatum. 82.c
 Scantia aquæ. 5.d
 Scarabeus Ægyptijs in honore. 1106.c
 Scientia qualitas perfectiua mentis. 473.b
 Scientia negligit ea quæ per Accidens. 325.b
 Scintilla erumpentes e capite. 96.c. maris. *ibid.*
 ex humano corpore. 259.c. e capillis mona-
 chi. 262.a
 162.c
 693.d
 Scytharum de anima defuncti opinio. 153.b. 171.e
 Semen quid. 640.b
 Semen æquiuoce. 334.e
 Seminis spiritus fixus. 334.e
 Semperuiui succus ignis vim reprimat. 66.a
 Senium quid. 143.c
 Sensui exposita probantur historia. 52.e
 Sensus cui rationi præferendus, & quando. 418.e
 Sensus non obseruat impulsu obiecti. 299.a
 Sensus afficitur passione corporea. 279.c
 non percipit similia. d
 non decipitur circa propria. 392.a
 September vnde appellatus. 1188.a primus
 anni mensis apud Ægyptios. 1194.a
 Septenarius numerus symbolum virginitatis. 725.c
 Septenarius numerus nec gignit, nec generatur. 621.c
 vnde mortalis. 622.a
 Sepulcrum quid. 631.b
 Sepulcrum notabile. 617.a
 Sepulcra plebes diuersa. 615.d
 pauperum vbi Ro. 615.d
 cur coronata. 830.c
 Sepulcra veterum excelsa. 179.a
 in quibus lucernæ, ignis simulacro destitu-
 ta. 180.d
 in quibus flammæ effigies. 339.e
 cur ijs insculptus canis. 340.c
 Sepulcrorum lychni perpetuo ardentes. 44.b. 51.a.
 183.a. Vid. Luc. 82.e. Vid. F. vapores pin-
 guis. 92.e
 Serapis Pluto. 1220.c
 Serapis vnde sic dictus. 1042.d. 1195.d. 1215.e.
 Osiris. 1196.b. eius templum Iosepho Patriarchæ
 dicatum. 1044.c. 1218.c. effigies. 1195. a. 1200.c.
 templa multa. 1200.c
 Sermonetæ Cardinalis vinea. 163.a
 Serpens Mineræ & Apollini tribuitur. 717.c. 717.d
 Serpentes in lucerna Mineræ. 725.b
 in humanis corporibus nati. *ibid.*
 Serpens miræ magnitudinis. 289.e
 Serpens vigilantæ symbolum. 933.a
 Serpentes abundat Ægyptus, & Æthiopia. 1204.b
 Seruius Turpilium flammam e capite halauit. 261.c
 Seruus ostiarius larum ignem seruabat. 339.c
 canem habebat locum. e
 Sexus permutatio. 109.b
 Sicci affectio constantia. 308.a
 Siccum quid. 310.b
 Sicci tria genera. 310.c
 Siccitas flammam extinguit. 218.b
 Siccitas loci lucernam extinguit. 368.c
 acuit vim frigoris. 413.e
 Sidera calore destituuntur. 395.d
 lumine calorem gignunt. e
 Signum sit euident, non occultum. 152.b
 Sileni effigies. 202.a. 759.a
 Silenus Satyrus. 758.e
 Bacchi pedagogus. 759.e. 762.d
 Silux aultris accentæ. 80.b
 Similia oriuntur a similibus. 312.b
 Simile generat sibi simile. 115.d
 Si.

Ac Verborum memorabilium.

Similia debiliora ad validiora sponse cōcedunt. 219.b
 Similia se trahunt. 353.a
 Simile potentius ad se trahit debilius. 220.a
 Simplex corpus a se met moueri nequit. 411.b
 Siren in sepulcro. 621.b.622.b
 Sirenis lucerna. 811.c
 Sistri inuentio. 1202.a
 Sistrum Ifidis. 1242.d
 Sistrum quid. 1243.d
 Sitis quid. 495.a
 Sirula Ifidis Ægyptum denotat. 1204.a.1242.d
 Socrates Sileno comparatur. 882.d
 Socratis genius bonus. 654.c
 Sodoma & Gomorra igne naturali absumta. 78.c
 Sol Dei hieroglyphicum. 1111.e
 Sol Persarum Deus. 425.c
 Sol quomodo ignem extinguat. 220.c
 non alitur humido. 320.c
 exhalationes e terra euocat. 382.c
 Solis radij vrunt. 82.c. quid. 90.a
 non sunt aeris illuminati partes. 90.a
 sed ignis partes ex aere producti. d
 sunt eiusdem speciei Accidentia. 91.a
 aerem diuidunt. 290.a
 calore duos halitus e terra & ex aqua eleuari. col. 383.c
 a Sole generatio, & corruptio. 300.d
 Solis deliquium a nube. 281.c
 Solocismus manuum. 957.d
 Solonis lex a Romanis accepta. 616.c
 Somnus imago mortis. 19.a
 animæ orium. 1165.b
 Somnia de mortuis bona, & mala. 631.c
 indicat alimenti assumti naturam. 641.a.c
 Somnium viduitatem portendens, aut nuptias. 912.c. 960.a.
 Sorulares, subtellares. 788.b. quid Auicennæ ac Rasi. 789.b
 Sarcopolia, lapis. 246.e.248.d
 Speculum chalybeum in sarcophago inuentū. 1086.d
 Species intelligibiles multæ solo numero differentes non sunt simul in eodem intellectu. 386.d
 Spei simulacrum. 196.a
 Sphinx Mineræ insigne. 668.d
 Sphingis lucerna. 820.a.908.c.836.c
 Chiorum. 909.a
 Sphingium declaratio. 669.c
 Spinus aqua irroratus vratur. 82.b
 Spinus lapis Thracius. 87.a.100.b.101.a
 Spiritus non dolet. 290.d
 humani corporis influens, & fixus. 334.d
 Spiritus ardens est duūm generum. 334.a
 Spiritus Sanctus lucernæ comparatus. 1234.d
 Dei amor. 1235.a
 Splendor ignis qualitas perfectiua, sed accidentalis. 473.a
 Stapes. 794.d
 Στήλας. Styli. 605.c
 Stelides. 624.c
 Stellæ cadentes. 5.a. æstate vt fiant. 398.c
 Stella in lancea. 5.b
 Stephani Regis Poloniæ equus. 167.b
 Stefichori sepulcrum octo columnis insigne. 623.b
 Stilba quid. 1265.b
 Stilbon. ibid.
 Stipes in viuente animali ortæ. 263.c
 Stirpium in faxis effigies natiuæ. 340.a
 Stratores. 794.a
 STROBILI. 213.b.799.d
 Subcœlestia vt corruptibilia. 373.b
 Subiecto indigent proprie Accidentia. 233.a
 Substantiæ physice mutatio vt fiat. 380.c
 Subterranea loca æstate sunt calida, hieme frigida. 145.c. nec temper similia. 148.b
 Subterranei specus ventos produciunt. 218.a

Successor. Genere feminino. 675.a
 Succinum in aqua ardet. 59.b
 Suffibulum. 1015.c
 Suffocatio refertur ad extinctionem a contrario. 314.d
 Sulfur cito absumitur. 46.c
 Sumtus sepulcrales minuti. 650.b
 Syracusæ cur ciuitas Græca. 614.a

T

T Litera in lucerna. 206.a.215.c
 Tactus a quibus afficiatur. 291.c
 T A E L C H. 881.b
 Tale per se, est semper tale. 135.d
 Tale primo non est summe tale. 411.d
 Tallz. 244.d.253.a
 Tartari oleum. 511.e
 Tartari cinis nitrosus. 59.e
 Tartari olim Scythæ. 153.b
 Temperamenti apex calor. 232.a
 subiectum. b
 Temporis typus. 815.a
 Tempus alatum. ibid.a
 Terentina lucerna. 310.e.216.c
 Terenti erymon. 33.b
 Terentini ludi. ibid.c
 Terminus alicuius; proprius. 307.b
 Terminabilis alieno termino tres condiciones. 308.d
 Terminabile facile termino alieno formam continetis promte assumit. 309.d
 Terra vt se habeat ad terminum alienum. 309.d
 non conseruatur ab aqua. 328.e
 Samia, & Lœnia ex se non habent lentoriē. 344.b
 Lemnia triplex. 581.a
 Terra, vt terra: vt grauis, & vniuersi pars. 361.d
 eius generatio varia. d
 Terra grauitas. V.G.
 Terræ partes cum aquosis cur deurantur. 382.a
 Terra combulti pars in fumum abit, & cinerē. 382.e
 Terra magis sicci, quam frigidi. 391.c
 natura est prior aqua. 411.e
 hieme mollescit. 495.e
 æstate vapores calidos emittit. 496.a
 femina similis. 817.c
 quibus maxime fecundetur. 817.d
 Terra parosa. 58.a.114.d
 vt aerem intra se afficiat. 146.a
 Terræ clauus Plutoni data. 71.b
 qualitates qua eius parte non mutantur. 146.b
 e Terra profiliens ignis. 6.a.7.b
 Terra sigillata non habet admixtum capræ sanguinem. 984.b
 Testamenta immanitatis abrogata. 1272.a
 Tellis oculatus vnus decē auribus præferendus. 269.b
 Tetradrachmum quid. 424.c
 Teuth. 1188.a.1193.c
 Theodorici pater toto corpore scintillas iparuit. 7.a. 262.c.
 Theristrium. 940.e
 Theristion. 941.b
 Thracius lapis. 59.c.87.e.254.c
 inextinguibilis. 80.c.ardet. 82.c. Vid.Sp.
 Thrasymenus lacus. 5.d
 Thyrtigeræ baccanis effigies. 201.b
 Timæus Platonis. 170.e
 Titæ catellæ epitaphium. 165.c
 TITIAL. 1005.a
 Titinia gens. 1008.d
 Tityrus. Satyrus. 677.e
 Tobix canis. 597.e
 Toxaris columna. 618.d
 Trabes incensæ. 5.a
 Traiana columna. 613.b
 Transformationes frugum. 362.d. arborum. 633.a
 item Animalium. ibid.

Tita

Index Rerum

Triangulus Pythagorici Minerva dictus.	668.c	fortitudinis.	959.b. ac æternitatis.	7077.b
Tricenarius numerus mortualis.	622.c	Veri Imperatoris equus in Vaticano sepultus.	161.e	
Trigona figura candelabri.	668.c	Verisimile vt se habeat ad verum & falsum.	538.a	
Trinitatis mysterium Ægyptijs reuelauit Iosephus.		Veris Indici oleum omnia comburens.	442.c	
1223.a. Plutoni tributum. 1224. b. itemque		in Vesica hominis culmus hordeaceus natus.	263.c	
Serapidi.	1225.a	Vespillonum munus.	644.d	
Tripodis imago. 113.c. in lucerna.	589.a	Vestæ ignis. Vid. L. 416. lucerna.	416.c	
Tripudij Deus Dionysius.	762.b	Vestæ minor.	417.a	
Trismegistus princeps sacerdotum. 1036.e. Mercurius.		Vestales nobiles.	190.b	
1180.e. Platoniorum magister. 1184.a. a quo diuina mysteria doctus. 1188.d. Ægypti rex. 1191.e		stupri rex, viuz cum lucerna defossæ.	ib.	
Trinitatis mysterium a Trismegisto explicatū. 1037.c		Vestaliū numerus auctus.	415.c	
Trismegisti & Moſis eadem sententia.	1185.e	Vestaliū institutor Numa.	37.e	
Trismegisti duo.	1188.d	ignis æternus.	38.d. 62.c	
Trismegisti primi dotes, & inuenta.	1189.a	in lucerna, non in rogo. 39.a. 41.a. 42.a.		
Trithemij lucerna perpetua. 31.e. 127.c. 134.a		in lampade,	39.c	
Tritici culmus Ægyptum denotat.	1197.d	aquæ cura,	41.d	
in manu Serapidis.	1200.e	Vestalis statua.	1010.c	
Triumphij primus autor Bacchus.	590.a	Vestis lugubris.	644.c	
Trochi, animalis natura.	123.b	eius colores tres.	658.c	
Tubæ ductiles argenteæ columbis comparatæ. 273.e		Vesuuius mons.	60	
Tucia facinus ingens.	1013.d	Vetustis nouitatem dare arduum.	4	
Tulliolæ lucerna. 8.a. 25.d. 51.e. 129.a. 138.b. 139.e.		Vibix Pollæ monumentum.	180.a	
145.b. 216.c. 542.b. 544.d.		Victoria Parthica.	87.d	
cadauer in puluerem abiit.	145.b	alata.	865.e	
sepulcrum.	267.c	Victima non semper in sacrificijs cæsa.	648.a	
Tumulorum splendor.	55.d	Victoria in numis.	1129.a	
Tunicæ funebres. 76.a. Regum. 244.e. 247.d		alata.	1130.a	
Tunicæ ardentes sine sui consumptione.	129.c	Victua.	1237.d	
Tunica consistens.	1013.a	Vigilantia duplex monacho necessaria.	933.a	
Tunicæ talaris symbolum.	1047.a	Vidua: Prytanæi seruantes ignem.	37.a. 38.a	
Turnæ hominum flammam spargentes.	7.b	seniores lychni custodes.	42.d	
Turnus ingentis magnitudinis.	275.d	Vinum nigrum albo calidius.	686.c	
Turpia olim diuina habita.	34.b	Vini sex. V. F.		
Turris lignea ignibus inuicta.	247.c	Vini vapor circulatione non redit in viam.	117.c	
		Vini potus largior extenuatos æcat.	210.c	
		Violenti essentia in quo consistat.	325.d	
		Violentum non est perpetuū in ijsdem numero.	330.d	
		Vires inanimatis augentur ad augmentū molis.	238.c	
		Virgines coma soluta.	676.e	
		Virgo sacerdos virginem gerit.	692.c	
		Virginensis Dea.	1239.b	
		Viscera hieme calidiora.	88.e	
		Visio vt fiat.	277.b	
		Vitus in tenebris.	261.	
		Visorij spiritus inter animales crassissimi.	290.c	
		Vita Ciuilis dignior contemplatiua.	615.c	
		Viterbienses lucerna. 52.e. 66.e. Vid. Ferentilæ.		
		Vitis truncus in vtero Canis natus.	263.d	
		Viuentes soli in potestate superiorum.	72.e	
		Viuentia permanent in loco suæ generationis.	170.a	
		non sunt organica prius quam accedat anima.	375.a	
		degunt vbi alimentum ijs promptum.	430.b	
		Viuentia conseruantur in loco natali.	431.b	
		Ludouici Viues tempore lucerna ardens eruta. 24.c		
		Vitæ ad lucernam proportio.	252.a. 379.e	
		Vita colore humido niritur.	260.c	
		Viuentia prædominio calida.	427.b	
		& humida.	432.a	
		Viui in potestate superiorum.	151.d	
		Vlulatus in funere. 645.c. etiam apud Indos Orientales.	646.e	
		Vlæ mensura.	1103.a	
		Vmbra obturum iuuat.	47	
		Vmbra circa mortuorum tumulos.	186.c	
		Vniuersale non colligitur ex vno particulari.	68.a	
		Vniones aceto soluuntur.	285.d	
		Vniuersi partes elementa singula.	327.b	
		bonum in ordine consistit.	401.a	
		Vnum numero. 90.e. quid.	331.a	
		Vnum numero sunt, quorum vna est materia numero.	291.a	
		Vexia.	1237.d	
		Vocum tria genera.	1189.b	
		Vochan Septentrionis prouincia frigidissima.	146.c	
		Viago. Pluto.	71.a	
		Vr.		

V

V Acui metus multa producit miranda.	102.d
in lucernis veterum nullus.	107.c
Valentia olim Roma.	19.c
Valesij historia mirabilis.	32.a
Vapor mixti destillatione in aliam secedit naturam.	
117.d. diuersus est a re, ex qua eleuatur.	118.a
Vaporis & pluuiæ circulatio pereonis.	119.c
Vapor, nubes, aqua, specie non discrepant.	119.c
facile permutantur inuicem.	e
Vapor quid. ib. non ascendit ad Solem.	320.d
frigore densatur in nubes.	409.e
Vapores aquei in subterraneis.	137.b
Vapores non trahuntur sursum a Sole.	281.d
Vapor aere humidior.	390.c
Vas fuitile. 692.e. quale.	693.c
Vasa chymica inter referandum flammam concepisse.	83.b. 96.e
Vaticinium Virgilianum.	276.c
Venæ terræ.	35.b
in Veneris delubro lucerna.	52.c. 64
Veneta magnificentia.	603.d
Venetarum matronarum & sponſarum cornua.	678.b
e Ventriculo flamma.	93.d
Venter ieiunio intumuit.	94.b
Ventus est fumida exhalatio.	383.e
Ventus per tubos in ædes admissus.	305.a
Ventorum vi siluas arſisse.	79.d
Venti siluas non calore, sed motu, incendunt.	287.c.d
vbique ex antris spirant.	303.b
Ventus subterraneus.	217.e
Ventus textilis. i. ventis subtilis.	944.a
Venus Marti iuncta. 686.b. 772.a. itemq. Baccho.	
Veneris concha. V. C.	
Venus Libitina, mortisq. præſes. 650.b. masculo-femina. 674.b. biformis.	d
Venerum ingenij sæcundi symbolum. 835.b. item magnanimitatis. 912.a. & viri docti. e. etiam	

Ac Verborum memorabilium!

Vrnx duo in apparatu funebri.	846.c	Z	
earum vltus.	1268.a		
Vrftus in lucerna.	215.a. 1073.a	Z	Elotipiz poculum.
Vrtibilia non refoluuntur combuftione in elementa.			Noua Zembla.
col.	380.b		Zephyrum cum borea defiderat Achilles.
Vtenfilium apud veteres figuræ lafcia.	972.c		Zethus curfor.
Vulcanus prifcis fapientibus ignis.	34.c		Zona foluebatur fponfa.
Hephæftius.	744.b		Zona virginalis appellata Mitra.
Ventorum rex.	748.c		Zonam foluere.
Vulcani domus fubterranea.	34.d. 35.a		Zona Deo conuenit.
Vulcaons nudus.	743.c		Zonæ hieroglyphicum.
			698.b
			146.c
			303.d
			1006.c
			1237.c
			1238.c
			1240.a
			c
			947.b

Errata grauiora Autore abfente commiffa hoc modo corrigantur:
cetera æquus Lector facile cognofcet.

In Capitulo Indice LIB. VI lemmate: *Patauium tranfmiffarum*

Col. 6. c. ad marginem. 15. Lct. ant. cap. 5. in proximam leuentiam transferatur. Col. 10. d. ad marg. Mineruz
11. a. cacizotechnon 12. a. adiecto 15. c. In altera vero 18. d. habet 19. a. mortis 21. c. potaret d. coniecto
e. Lucerna 44. c. ἐρμείας d. ἐρμης 50. b. confului 56. b. ad marg. minimæ 58. a. ad marg. Lucernæ 59. a.
Thracij d. *Moefi Pensi* 75. c. Euax 79. b. officinæ magnum Ibidem ad oram c. vi 81. c. ἰνδὶκάλυκτον
82. a. ad oram c. I. Sect. 127. c. fibræ, 130. a. conſumpto, 155. c. *Luſit ad* 156. b. *Arte ego* d. *felix* 158. a. *Bifſinio*
b. *Cafareum* c. ad marg. Amorum Lib. 163. a. veru ſexto ad marg. lo. v. Colloqu. 1. 166. a. ænijs e. *Styga* 181.
d. diſcerpiſſent 188. b. *Æacides Ponticum*; 177. c. *λύχνος* 178. a. *δίμις* l. *μικρὸν οἶον* c. *κρημαίνονται*
206. a. antica 214. c. *Gnorifmate*. 215. c. coniectare d. inſcripta 216. b. Oedipo, 217. b. ad oram. flamma.
223. d. ad oram. pellicem 225. c. & paſſim. violenter. 226. c. propria 245. c. texuiſſe 247. b. thryallides 250. b.
quæ 254. a. coniectamus, 261. a. ad oram. fabulas d. vertebra 263. d. ad oram. enarum 268. c. coniectat,
277. c. nugari 281. b. ad oram. interdiu 291. b. excitans 296. b. quo reſpexit 310. c. ad marg. Flammæ ter-
minus 315. b. diſſentos 323. d. ad marg. Supranaturales quid ſubiecto tribuant. 339. a. Lemma in margine
reuocetur ad præcedentem Col. e. 345. c. ad marginem. Flammæ 348. d. hypocausta 353. ad marg. b. vio-
lentæ 354. c. nulla que Ibid. deuritur d. ad marg. Rarefactio 370. c. paralogiſmus, 374. b. morbos 377. d.
quicunque 380. d. At vero 381. a. cuius 412. b. ad marg. gelafcit 418. c. flamma; 426. c. *here*, 428. b. ad marg.
ſanguinis 440. b. dignari; d. hermaphroditos 449. c. quingentos 463. c. conſeruator 485. d. alteri 493. a.
gangræna. 494. c. frigidius, 500. b. flamma per ſe 501. a. continous; vti 510. a. petroleium 513. d. educi.
522. b. relatu 523. a. nobis inſinuauit 527. a. del. in b. ande in margine [e] Sat. Lib. 1. Cap. 528. c.
in marg. cap. 7. d. Ibid. d. *αἰαν νᾶσος Αἰς ἀναμίχθοντες δικάστη* 537. a. præſumeret 541. b. ante e. nam
ratio 543. b. *immaritam* 546. c. *refinam* 549. b. *Æinæ* d. obſeruata, e. interpolatione 552. c. dum fugit ignem
560. c. denotas, & nos denotatas 563. c. abſtruſis 564. b. me degriphis 566. a. Eleochriſmatum 568. a. Vna
tribus demptis 587. c. tympanum 597. a. coniectat historia; 622. b. appoluerunt 623. d. luſu e. n. onumtis
Ad marginem. Mauſoli 626. c. ἐρμης, 633. c. Fagos, 641. b. cauſas 644. c. ac leſſum. 647. a. *canebatur* 649. a.
maſtram d. inferis, metuendo ne tranare 659. a. vettibus 664. d. *inferis* a. c. 669. d. reſſellatum 672. d. nudum
in marg. e. circa lucernam. 675. a. equis. 677. c. *σπλάγχνον* Veſtius autem erat Silenis, 678. a. plantationem,
vt 68. b. a. b. in marg. homines, 681. d. erupifſe 686. c. *corpulentius* c. ad marg. antiquitus 687. b. Semiferi
689. c. ad marg. antiquæ præſtigiz 706. c. Hebraicos 708. a. ineradicabilem 720. a. ingratiam *Æſculapij*
746. c. iræ 748. c. *Æolia*, 753. b. Hoc 754. b. cooprafti, 763. e. ſigma, 771. c. decet 774. c. iubicinæ 778. c.
ὑπόδημα; 785. d. equitantiū. 744. c. editione 814. a. ſubſtituere 821. b. concha, 841. b. Harpyiæ, 845. d.
intinctum 847. a. candelæ. 855. *Κόρωνος* 857. a. Caſſiodorus 867. b. affigebatur. c. crucium e. permotum
877. c. Minnermanus 887. a. cum ſagitta fractæ parte. 894. d. habuerit 903. c. deſeruifſe 933. d. *λογόγραφον*
935. a. Ineum. 937. b. ſtemmate 942. b. lexico 943. a. celaret 994. b. Iſc. ſtemma 959. a. indidiſſe 961. d. inſi-
ſſet 981. b. Romæ 987. c. ſupernaturalium 992. c. cucurbitas 998. c. aſcens 1016. d. Ioanne. 1029. a. ap-
ponere. 1040. c. ſpathulas 1048. a. macilentas, b. Tibris 1049. b. populus d. ante ſuam 1061. b. depoſcit. ib. e.
Etſi 1064. d. *geuandun* 1067. a. Gruterum 1078. c. Vir 1080. a. vaſis 1086. d. *pollinem* 1092. b. ſtandum eſt
vulgata litera 1096. b. fere 1107. d. ſolereque 1121. b. diuertigij. 1124. a. ad marginem Cap. 27. 1160. d. exca-
re. 1161. d. es In ſpirum, 1164. a. perire poſtmodum 1173. c. plumea. 1180. b. ad marg. quadriceps 1192.
a. Philologiæ. 1222. c. obſeſſis. 1226. c. apud nos 1252. b. chazi ſubdubito, ſi e. ſiquidem 1257. a. Romæ
agentē 1260. a. dignabatur b. Lucernam 1263. a. *λαμπτήροις* a. b. c. *λαμπτήρ* eſt, cum potius gentium
eſſe cenſetur, 1268. a. Bouæ. In Lemmate indicis Auctorum, illuſtratur.

REGESTVM.

✱✱ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V
X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp

Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk

Omnes sunt Terniones, præter Kkk, qui est Duernio, in his tamen
non comprehenduntur folia primi signi ✱

VTINI. MDCLII.

Ex Typographia Nicolai Schiratti.

Expensis Francisci Bolzetta Bibliopolæ Patauini.

ANNVENTIBVS SUPERIORIBVS.